

Așezăminte monahle

**

PAGINI DIN ISTORIA MONAHISMULUI ORTODOX ÎN REVISTELE BISERICEȘTI DIN ROMÂNIA

PAGINI DIN ISTORIA MONAHISMULUI ORTODOX ÎN REVISTELE BISERICEȘTI DIN ROMÂNIA

**

Așezăminte monahale

Editura Bibliotecii Naționale a României
Editura Mitropolit Iacov Putneanul

Acest volum este dedicat duhovnicului David Roşca
de la Mănăstirea Putna, judeţul Suceava,
cel care, prin blândeţea şi bunătatea sa,
a format şi zidit sufleteşte
mulţi monahi, monahii şi mireni,
împlinind adevărata menire
a aşezămintelor mănăstireşti.

Aducem calde mulțumiri celor care au susținut financiar documentarea, redactarea şi tipărirea volumului de față:

Familia Corneliu şi Nataşa Paraschivescu din Bucureşti,

Familia Leopold şi Altanca Biesiadovschi din Rădăuți,

Familia Marian şi Anca Tudorache din Bucureşti

Familia Călin şi Ioana Niculescu din Bucureşti,

Frații George şi Lucian Neacşu din Bucureşti

IEROM. MARCU PETCU
NICOLAE LIHĂNCEANU
PR. ADRIAN PINTILIE
RAMONA-ANCA CREȚU

PAGINI DIN ISTORIA MONAHISMULUI ORTODOX ÎN REVISTELE TEOLOGICE DIN ROMÂNIA

**

AŞEZĂMINTE MONAHALE

Carte tipărită cu binecuvântarea Înaltpreasfințitului PIMEN,
Arhiepiscop al Sucevei şi Rădăuților

EDITURA BIBLIOTECII NAȚIONALE A ROMÂNIEI
EDITURA MITROPOLIT IACOV PUTNEANU

2011

Reviste utilizate la alcătuirea acestei lucrări:

Biserica Ortodoxă Română (1881-1989); ***Mitropolia Moldovei şi Sucevei/ Teologie şi Viaţă*** (1925-2007); ***Mitropolia Ardealului/ Revista Teologică*** (1956-2007); ***Mitropolia Olteniei*** (1950-2007); ***Mitropolia Banatului/Altarul Banatului*** (1947-2007); ***Glasul Bisericii*** (1945-2007); ***Studii Teologice*** (1949-2007); ***Ortodoxia*** (1949-2007); ***Amvonul***, Bucureşti (1891-1893); ***Apostolul***, Bucureşti (1900-1901 şi 1924-1943); ***Biserica şi Şcoala***, Galaţi (1889-1897); ***Buletinul Eparhiei Argeşului***, Argeş (după 1926); ***Buletinul Eparhiei Huşilor***, Huşi (1924-1934); ***Calea Vieţii***, Curtea de Argeş (1904-1912); ***Candela***, Cernăuţi, (1882-1914; 1923-1946); ***Consolatorul***, Bucureşti (1879-1880; 1898-1904); ***Cronica Huşilor***, Huşi (din 1934); ***Cronica Romanului***, Roman (după 1924); ***Cuvântul Adevărului***, Rm. Vâlcea (1902-1909); ***Fântâna Darurilor***, Bucureşti (după 1923); ***Îngerul***, *Buzău* (1925-1940); ***Menirea Preotului***, Rm. Vâlcea (1890-1898); ***Păstorul Ortodox***, Piteşti (1904-1912; după 1923); ***Păstorul Tutovei***, Bârlad (după 1923); ***Revista Ortodoxă***, Bucureşti (1912-1916); ***Revista Societăţii clerului argeşean „Frăţia”***, Piteşti (1900-1904); ***Revista Teologică***, Iaşi (1883-1887); ***Şcoala şi Biserica***, Bucureşti (1898-1914); ***Viaţa Ilustrată***, Sibiu şi Cluj (1934-1940); ***Viaţa Monahală***, Iaşi-Cetăţuia (din 1933); ***Viitorul***, **revistă bisericească şi didactică**, Iaşi (1898-1904); Bucureşti (1904-1916); ***Vocea Bisericii***, Bucureşti (1894-1896); ***Revista de Istorie Bisericească***, Bucureşti (1943).

Referent ştiinţific: **Teologie –** Lector Dr. Ionuţ-Alexandru Tudorie de la Facultatea de Teologie din Bucureşti.
Istorie – Cercet. Dr. Oana Mădălina Popescu din cadrul Institutului „Nicolae Iorga” din Bucureşti.

Colaboratori: – Conf. Dr. Elena Târziman, Director General al Bibliotecii Naţionale a României.
– Arhim. Policarp Chiţulescu, Director a Bibliotecii Sfântului Sinod.
– Ierod. Paulin Ilucă, Mh. Atanasie Avram de la Mănăstirea Putna, judeţul Suceava.
– Bibliografi Gabriela Dumitrescu, Alexie-Marian şi Nicoleta Emandache de la Biblioteca Academiei Române.
– Prof. Cristina Viţega, Prof. Iulia-Cătălina Rei, Prof. Rodica Onciu, Prof. Maria Bălţei, Prof. Viruţa Irimescu din oraşul Rădăuţi, judeţul Suceava; Prof. Elena Andriescu din comuna Putna, judeţul Suceava.

Tehnoredactare şi Coperta – Mh. Iachint Sabău de la Mănăstirea Putna, judeţul Suceava.
– Ing. Violeta Negrea din Bucureşti

Descrierea CIP

Volumul este disponibil în format electronic pe: ……

CUVÂNT ÎNAINTE

Vocația pentru viața monahală în țara noastră, în Biserica noastră strămoşească este bine cunoscută de foartă multă lume din afara hotarelor ei. Trăirea vieții monahale a fost de-a lungul veacurilor pe pământul țării noastre nu numai în locuri retrase, în munți, dealuri sau câmpii ci, şi în centrele eparhiale, slujind cu prioritate la bisericile lor catedrale.

Urmând pilda voievozilor sau a oamenilor de frunte ai țării, credincioşii noştri au inițiat, cu binecuvântarea chiriarhului eparhiei, zidiri de biserici şi mănăstiri, zidiri la care au participat din plin nu numai la ridicarea, ci şi la înzestrarea lor cu orice posibilități economice. Mai mult au participat şi participă şi astăzi la slujbele din aceste mănăstiri şi schituri fără să părăsească bisericile lor parohiale. Cu totul deosebit este faptul că aceşti credincioşi nu sunt cu nimic mai prejos față de viețuitorii mănăstirilor noastre în privința nevoințelor duhovniceşti ținând zile întregi de ajunare în perioada Postului Mare, participând la toate slujbele, încât nu se deosebesc cu nimic de viețuitorii nevoitori ai mănăstirilor; şi tot aceşti „călugări în civil” participă, ajutând la treburile gospodăreşti ale mănăstirilor.

Râvna după desăvârşire a dat naştere la zidirea atâtor mănăstiri şi schituri pe pământul țării noastre, aşa cum înțelegem din paginile acestei valoroase lucrări de zidire sufletească.

Ceea ce caracterizează pe credincioşii pământului strămoşesc, fiii Bisericii noastre, este dreapta socoteală, cumpănirea lucrurilor. Ei se mistuie de râvna pentru nevoințele duhovniceşti, dar nu uită de râvna muncii din gospodăriile lor, din viața lor de familie în sânul căreia cultivă cumpătarea, acrivia în tot ceea ce fac, împletind lucrarea Martei cu cea a Mariei, dând întâietate lucrării Mariei prin frecventarea deasă a mănăstirilor şi prin dorința fierbinte de a umple tot cuprinsul țării cu mănăstiri şi schituri.

În ciuda încercărilor crizei de ordin duhovnicesc şi economic, vocația pentru viața mănăstirească stăpâneşte încă multe suflete tinere.

Tradițiile şi rânduielile vieții de mănăstire, dacă vor fi respectate, străduindu-se în dragostea de muncă şi cu brațele pentru câştigarea pâinii cea de toate zilele şi în dragostea pentru rugăciunile, pravila din biserică şi chilie şi, nu în ultimul rând, ajutorarea „fraților prea mici ai Mântuitorului nostru Iisus Hristos”, fără a părăsi mănăstirea, sfintele noastre mănăstiri şi schituri vor rămâne mai departe vetre de zidire sufletească atât pentru cinul monahal, cât şi pentru obştea cea mare a dreptcredincioşilor creştini, călugări cu sufletul şi râvna spre nevoințele duhovniceşti şi vrednici creştini, viețuitori şi călători în corabia sfântă a Bisericii cu care navighează pe marea cea învolburată a

veacului nostru marcat de himera globalizării, o sită în care se cerne şi se alege neghina de grâu, adevăraţii creştini de lupii îmbrăcaţi în piei de oaie.

Lucrul cel mai îmbucurător cu privire la viaţa monahilor din mănăstirile noastre îl constituie atelierele în care se pictează sau se brodează sfinte icoane.

Monahii cărturari, oameni de studii sau traducători din operele Sfinţilor Părinţi conferă mănăstirilor şi schiturilor noastre statutul de vetre de lumină, de cultură, de artă, pe scurt, de înălţare şi zidire sufletească.

Dumnezeu să răsplătească pe alcătuitorii şi ostenitorii acestei cărţi cu bucuria mântuirii!

† P I M E N

ARHIEPISCOP AL SUCEVEI ŞI RĂDĂUŢILOR

PREFAȚĂ

I. STUDII, ARTICOLE ŞI DOCUMENTE CU CARACTER GENERAL DESPRE ISTORIA BISERICEASCĂ A ÎNTREGII ŢĂRI

***, „Sinodal care cuprinde Autocefalia Bisericii Ortodoxe Române şi relațiile ei cu Patriarhia de Constantinopol”, în: *BORom* VI (1881-1882), 12, p. 738-757.

Actul este formulat ca un răspuns al Sfântului Sinod la epistola lui Ioachim, patriarhul de Constantinopol, către mitropolitul primat Calinic Miclescu, prin care sunt arătate argumentele autocefaliei Bisericii României – argumente istorice şi canonice. În legătură cu sfințirea Marelui Mir, de asemenea, sunt aduse temeiuri canonice şi dogmatice care conchid că orice biserică autocefală poate sfinți Sfântul şi Marele Mir.

***, „Acte privitoare la Autocefalia Bisericii Ortodoxe Române”, în: *BORom* IX (1885-1886), 5, p. 333-354. Cu text în greacă. Semnăturile consemnate sunt prezentate în facsimil.

Articolul cuprinde: mesajul regal pentru deschiderea şedinței Sfântului Sinod din primăvara anului 1885, scrisoarea ministrului Cultelor şi al Instrucțiunii Publice către patriarhul ecumenic Ioachim IV, scrisoarea mitropolitului primat al României Calinic către patriarhul ecumenic Ioachim IV, scrisoarea Sanctității Sale patriarhul ecumenic Ioachim IV către ministrul Cultelor şi al Instrucțiunii Publice, scrisoarea patriarhului ecumenic Ioachim IV către mitropolitul primat al României Calinic, tomosul autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române. Tomosul este semnat de: patriarhul Constantinopolului Ioachim IV, Calinic al Halchedonului, Nicodim al Cizicului, Neofit al Adrianopolei, Sofronie al Amasiei, Procopie al Melanicului, Ignatie al Litiției ş.a.

***, „Acte privitoare la Autocefalia Bisericii Ortodoxe Române”, în: *BORom* IX (1885-1886), 8, p. 553-557.

În articol sunt cuprinse: epistola Î.P.S. mitropolit primat al României şi preşedinte al Sfântului Sinod, în care îi mulțumeşte patriarhului ecumenic Ioachim IV pentru recunoaşterea autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române, enciclica patriarhului ecumenic către Patriarhiile Ierusalimului, Alexandriei, către arhiepiscopul Ciprului, Sinoadele Rusiei, Greciei şi Serbiei şi către Arhiepiscopia Carlovițului şi epistola mitropolitului primat al României şi preşedinte al Sfântului Sinod către bisericile ortodoxe prin care li se face cunoscută recunoaşterea autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române de către patriarhul ecumenic.

***, „Acte privitoare la Autocefalia Bisericii Ortodoxe Române”, în: *BORom* IX (1885-1886), 12, p. 920-933. Cu text în limbile sârbă, rusă şi greacă.

Articolul cuprinde mesajele de felicitare primite de Biserica Ortodoxă Română pentru obținerea recunoaşterii autocefaliei sale. Aceste mesaje sunt venite din partea: Patriarhiei de Ierusalim, Mitropoliei Serbiei, Sinodului Greciei, Arhiepiscopiei Ciprului, Sinodul Rusiei.

***, „Acte privitoare la Autocefalia Bisericii Ortodoxe Române”, în: *BORom* X (1886-1887), 2, p. 82-83. Cu text în limba sârbă.

În articol este redat mesajul arhiepiscopului Gherman al Carlovițului către mitropolitul primat Calinic, prin care acesta felicită Biserica Ortodoxă Română pentru obținerea recunoaşterii autocefaliei.

***, „Starea cultului în județe. „Despre expunerea făcută în Comitetul Permanent înaintea Consiliilor Județene la 15 octombrie 1885”, în: *BORom* X (1886-1887), 6, p. 431-454.

Este prezentată starea cultului în fiecare județ şi anume: numărul de biserici, numărul şi starea materială a preoților, numărul cântăreților bisericeşti, al diaconilor, al paraclisierilor, numărul bisericilor vacante şi date despre întreținerea personalului bisericesc. Este prezentată starea cultului în județele: Brăila, Buzău, Bacău, Dolj, Dorohoi, Falciu, Ialomița, Iaşi, Ilfov, Mehedinți, Olt, Prahova, Romanați, Tulcea, Tutova, Vâlcea, Vlaşca, Covorlui, Gorj, Putna, Teleorman şi județul Muscel – în acest județ sunt cinci mănăstiri întreținute de stat şi schiturile: Ciocan (schit în care viețuiesc opt monahi) şi Nămăieşti (schit în care viețuiesc 17 monahi); județul Râmnicul Sărat – care are şi cinci schituri dintre care trei sunt de călugări şi anume: Poiana Mărului, Dălhăuți, Vărzăreşti şi două de călugărițe şi anume: Rogoz şi Coteşti; județul Vaslui - în care bisericile de la Fâstâci, Lipovăț, Dubrovăț şi Rafaila sunt întreținute de stat ca foste schituri în vechime; județul Neamț - care are nouă mănăstiri şi nouă schituri pentru călugări şi trei mănăstiri şi patru schituri pentru călugărițe, toate întreținute de stat.

Erbiceanu, C., „Material pentru istoria bisericească şi națională a românilor”, în: *BORom XII* (1888-1889), 2, p. 116-133.

În articol este prezentat un extras din cartea „Acta Patriarhatus Constantinopolitani”, scriere publicată de Fr. Miklosich şi Ios. Müller. Autorul menționează că în acest extras întâlnim: date care vorbesc despre faptul că noi românii am avut o ierarhie mult mai veche decât cea consemnată de cronicarii noştri, date care arată că în secolele XII, XIII, XIV existau români în spațiile în care s-au format apoi Țara Românească şi Moldova şi date despre mitropolitul Ungrovlahiei Iachint şi Ieremia al Mavro-Vlahiei (ambii au păstorit în secolul al XIV-lea).

Erbiceanu, C., „Material pentru istoria bisericească şi națională a românilor”, în: *BORom XII* (1888-1889), 3, p. 192-202.

Este redat un extras din cartea „Acta Patriarhatus Constantinopolitani”, scriere publicată de Fr. Miklosich şi Ios. Müller. Sunt prezentate date despre raporturile Patriarhiei ecumenice şi Biserica din Moldova de la sfârşitul secolului al XIV-lea şi

mai ales demonstrează insistența cu care patriarhul ecumenic dorea ca la conducerea Mitropoliei din Moldova să fie Ieremia (acesta fusese alungat din acest scaun).

Erbiceanu, Constantin, „Material pentru istoria universală bisericească şi laică a românilor. Extras din istoria bisericească a lui Sergiu Macreu, publicată de eruditul C. N. Satha în Biblioteca sa intitulată: Evul Mediu vol. III” în: *BORom* XIII (1889-1890), 2, p. 65-73.

Din aceste extrase aflăm următoarele: domnul Alexandru Mavrocordat, după moartea mitropolitului Gavriil al Moldovei şi după ce i-a luat răposatului şi familiei sale averea, l-a mutat în scaunul mitropolitan, fără ecdosul patriarhal, pe Leon, episcopul de Roman; mai aflăm şi despre amestecul aceluiaşi domnitor în afacerile Patriarhiei ecumenice; despre caterisirea mitropolitului Gavriil; despre faptul că numirea lui Dositei al Buzăului în scaunul Mitropoliei din Bucureşti s-a făcut după ce patriarhul a primit o importantă sumă de bani şi despre faptul că Grigorie Ghica, cel care a domnit şi în Moldova şi în Țara Românească, a fost ucis în 1776.

Erbiceanu, C., „Studii istorico-canonice asupra existenței ierarhiei bisericii române, între secolele IX-XIV”, în: *BORom* XVII (1893-1894), 7, p. 536-557. Cu texte în limba greacă.

Autorul dovedeşte vechimea ierarhiei bisericii române sprijinindu-se pe diferite izvoare: informațiile istoricului Dimitrie Fillipid, ale patriarhului Ierusalimului Hrisant Notara, din documente ale Academiei Române, din colecțiiile Hurmuzaki, Acta Patriarhatus Constantinopolitani şi Acta et Diplomata Monasterion et Eclesiarum Orientis. Autorul oferă şi câteva nume de ierarhi care au păstorit în actualul teritoriu al țării noastre.

M., P., „Teză de Licență M. Popescu”, în: *BORom* XXII (1898-1899), 6, p. 566-579. Recenzie.

Recenzie. Teza poartă titlul „Încercări asupra originii administrației în Biserica creştină în secolele primare” şi este structurată pe 11 capitole intitulate astfel: „Dreptul îndătinat în Biserica creştină”; „Originea şi dezvoltarea puterii administrative spirituale în Biserică în secolele primare”; „Eparhiile locale în biserica antică”; „Despre întâietatea unor episcopi”; „Originea numirii mitropoliților, arhiepiscopilor şi exarhilor”, „Instituirea patriarhatului”; „Întinderea circumscripțiilor antice patriarhale şi drepturile patriarhilor”; „Episcopii neatârnați, horepiscopii, arhipresbiterii şi arhidiaconii”, „În secolele primare țările locuite de noi românii de astăzi în circumscripția cărui dintre patriarhi cădeau: al Romei sau al Constantinopolului?”, „Originea şi dezvoltarea puterii spirituale în România”; „Administrația bisericească la români în secolele XVII-XVIII”; „Privire generală asupra administrației bisericeşti la români după legea organică de la 1872 şi legea clerului mirean de la 1893”; „Administrația bisericească la catolici şi protestanti”.

C., E., „Vechile privilegii ale Bisericii române în secolele trecute”, în: *BORom* XXII (1898-1899), 8, p. 721-736.

În articol este prezentat un hrisov din a doua domnie a lui Mihail Racoviță. Se enumeră canoanele bisericeşti şi comentariile la acestea după Zonara, Balsamon şi Aristen, prin care se dovedeşte că acestea trebuie respectate la fel ca şi legile civile, după modelul utilizat în Imperiul Bizantin. Niciun cleric nu se poate sustrage de sub autoritatea canoanelor şi nici de sub autoritatea Bisericii din țară.

Din hrisov aflăm că au fost anumite cauze care au determinat diminuarea prerogativelor şi a privilegiilor bisericii şi anume: răzmerițe, răscoale, intrigi şi, mai ales, predominarea elementului străin în biserică în special în perioada fanarioților. O altă cauză a fost închinarea de mănăstiri la diferite locuri din Orient, Muntele Athos, Ierusalim. Încet acele mănăstiri sau patriarhate către care au fost închinate mănăstirile româneşti, au pus stăpânire pe mănăstirile noastre, sustrăgându-le de sub jurisdicția canonică a mitropoliților şi episcopilor țării. Pe multe dintre ele le-au declarat stavropighii, fapt ce a determinat o serie de abuzuri. Egumenii erau puşi din afară, iar aceştia nu ascultau de episcopul sau mitropolitul țării, exploatând mănăstirile numai în folosul locurilor la care acestea erau închinate. În hrisov, domnul arată că nu s-a ținut cont de dorințele ctitorilor de mănăstiri.

Acest document este şi un tratat de drept bisericesc care aminteşte despre locul pe care trebuie să-l ocupe într-un stat canoanele şi legislațiile bisericeşti.

M., P., „Dare de seamă”**,** în: *BORom* XXIII (1899-1900), 3, p. 339-343. Recenzie.

Articolul conține recenzia la lucrarea de licență a lui G. M. Ionescu intitulată „Istoricul închinării mănăstirilor româneşti şi abuzurile călugărilor străini”, în cinci capitole intitulate astfel: „Cauzele care au determinat venirea clerului din Orientul Ortodox în țările noastre după milă”; „Patriarhii şi mitropoliții greci în țările române”; „Călugării greci în Principatele Române”; „Abuzurile clerului grec”; „Secularizarea averilor mănăstireşti.”

De menționat este şi faptul că în capitolul al doilea găsim amănunte despre condițiile în care se închinau mănăstirile. Aceste stipulații erau opt la număr: 1. Pomenirea donatorilor şi a ctitorilor şi săvârşirea pomenilor 2. Ajutorarea rudelor lor. 3. Întreținerea bisericii şi a odoarelor ei. 4. Măritarea de fete. 5. Facerea de ospețe. 6. Facere de spitale. 7. Facerea şi întreținerea ospiciilor pentru bătrâni. 8. Trimiterea prisosului din venituri la mănăstirile din Europa, Africa, Asia.

*****, „Cronica bisericească. O publicație în limba românească”, în: *BORom* XXIII (1899-1900), 6, p. 587-590. Recenzie.

Este vorba despre lucrarea lui G.M. Ionescu intitulată „Influența culturii greceşti în Muntenia şi Moldova cu privire la biserică, şcoală şi societate (1359-1873)”. Lucrarea are opt capitole intitulate astfel: „Primele începuturi de influență culturală grecească până la grecizarea bisericii româneşti în elementele ei superioare” – în acest capitol, printre altele, găsim şi amănunte despre primii mitropoliți; „Apelul ortodoxiei la români şi grecizarea bisericii româneşti (1739) – în acest capitol, printre altele, găsim amănunte şi despre: începutul închinării mănăstirilor; mitropoliții, episcopii şi călugării greci; istoricul închinării mănăstirilor; scopul închinării mănăstirilor, cauzele care i-au determinat pe români să închine mănăstirile, condițiile cu care românii au

închinat mănăstirile, introducerea limbii române în biserică; „Grecizarea societății înalte româneşti”; „Cultura greacă în imperiul Otoman şi înființarea Academiilor greceşti din Iaşi şi Bucureşti”; „Academiile din Iaşi şi Bucureşti” – în acest capitol, printre altele, găsim şi amănunte despre: istoricul Academiei din Iaşi de la Vasile Lupu până la reorganizarea ei de Gr. Ghica (1744-1765), istoricul Academiei din Bucureşti de la Şerban Cantacuzino până la Nicolae Mavrocordat; „Revoluția de la 1821” – în acest capitol sunt şi amănunte despre alungarea călugărilor greci de prin mănăstiri şi şcoli, călugării greci şi mănăstirile închinate după Revoluția de la 1821; „Moravurile greceşti în Principatele Române”; „Sfârşitul influenței greceşti în România” – în acest capitol găsim şi un tabel cu numărul mănăstirilor, metoacelor şi moşiilor închinate la Patriarhiile din Orient.

Stănescu, B., „Din istoria Bisericii române”, în: *Şcoala şi Biserica* V (1902), 2, p. 34-37.

Articolul prezintă informații despre alegerea mitropoliților, episcopilor şi arhiereilor titulari. Atât în Moldova cât şi în Muntenia, alegerea se făcea de Obşteasca Adunare şi se întărea de Domn, acesta la rândul său înştiința Patriarhia, iar patriarhul printr-un ecdosis recunoştea pe cel ales. Se exemplifică cu momentul când Sofronie Miclescu a fost ales episcop de Huşi, cel care a convocat Adunarea fiind domnul Ioan Sandu Sturza. Articolul detaliază în întregime procesul alegerii, precum şi protocolul de investire în funcție.

Stănescu, B., „Din istoria Bisericei Române”, în: *Şcoala şi Biserica* V (1902), 4, p. 66-69.

Informația din acest articol o continuă pe cea din *Şcoala şi Biserica* V (1902), 2, p. 34-37.

Aici sunt prezentate date despre administrarea Bisericii care depindea de prelații Bisericii (în frunte cu mitropolitul), de Domn şi de Divan, atât în Muntenia cât şi în Moldova. Fără a forma o autoritate colectivă bisericească, prelații puteau să se unească în vederile lor şi în comun să ceară domnului acelaşi lucru. Egumenii, arhimandriții şi arhiereii titulari erau judecați de Domnie după ce episcopul respectiv îl înştiința pe mitropolit iar acesta pe domn. Toate acestea se făceau numai cu motive bine întemeiate. Articolul conține diferite exemple.

Stănescu, B., „Din istoria Bisericei Române”, în: *Şcoala şi Biserica* V (1902), 5, p. 83-86.

În acest articol se prezintă puterea pe care o avea în vechime Biserica în justiție, contribuind astfel la menținerea şi îmbunătățirea bunelor moravuri în Principate. „Cartea de blestem” pe care o cereau judecătorii civili era ultima probă, dacă greşeau sau nu. Autorul afirmă că: „de s-ar fi păstrat în unele chestiuni vechiul calapod refăcut în spiritul timpului de astăzi, pòte că în prezent justiția ar contribui mai mult la edificarea nostră morală şi socială”.

Stănescu, B., „Din istoria Bisericei Romane”, în: *Şcoala şi Biserica* V (1902), 6, p. 82-86.

Articolul prezintă atât lăcaşurile monahale româneşti închinate ce depindeau de mănăstirile şi schiturile din Orient, cât şi cele neînchinate. Testamentele pe care le făceau donatorii prevedeau ca mănăstirile şi acareturile de pe moşiile lor să fie ținute în bună stare, din avutul lor să se mărite fetele sărace, să se dea ajutor celor lipsiți, infirmi, călătorilor şi numai de va prisosi ceva în afara acestor binefaceri, să se trimită ca ajutor locurilor sfinte. Egumenii greci căutau să distrugă aceste testamente, cele mai multe acte de felul acesta au fost arse, precum a făcut şi Nectarie, ultimul mitropolit grec. În această stare se aflau mănăstirile din secolul al XV-lea, până după 1822.

După Revoluția lui Tudor Vladimirescu, numindu-se în Principate domni pământeni, aceştia au căutat a curăța sfintele lăcaşe de cult de „cangrena grecească". Astfel, au fost dați afară toți preoții greci şi au fost înlocuiți cu cei români. Mai toate mănăstirile neînchinate aveau epitropi şi primeau de la domnii fanarioți hrisoave şi reînnoiri de hrisoave pentru diferite privilegii (articolul conține exemple de astfel de hrisoave), iar cele închinate aveau ctitori. În secolul al XIX-lea, în timpul domniei lui Alexandru Moruzi, egumenii se numeau la mănăstiri neînchinate, de către domn, la recomandarea episcopului sau a mitropolitului. Mai târziu, această recomandare devenise pentru domn dispensabilă. De exemplu, pe 14 februarie 1803, domnul rânduieşte egumen la Mănăstirea Căşcioara din Vlaşca pe arhimandritul Macarie, fără să amintească de recomndarea mitropolitului. Când acesta din urmă dorea să schimbe un egumen, el trebuia însă să se adreseze domnului printr-o anafora. Se dă exemplul mitropolitului Dositei, care cere să se înlocuiască egumenul de la Strehaia cu un favorit al său, însă cererea i-a fost refuzată.

Stănescu, B., „Din istoria Bisericei Române", în: *Şcoala şi Biserica* V (1902), 7, p. 100-103.

Din acest articol deducem că eclesiarhul bisericii curților domneşti se alegea de mitropolit şi marele logofăt din Țara de Sus, iar domnul întărea prin cartea domnească această lege. Sunt prezentate şi alte dispoziții ce vizau legăturile dintre domni şi reprezentanții bisericii, dările făcute către mănăstiri, cu exemple. În Regulamentul Organic, datorită intervenției mitropolitului Grigorie, se prevedea numirea Comisiunii compusă din mitropolit, logofătul treburilor bisericeşti, patru boieri, cei mai însemnați şi patru reprezentanți ai Locurilor Sfinte, care să se ocupe cu administrarea averilor de la mănăstirile închinate

Stănescu, B., „Din istoria Bisericei Române", în: *Şcoala şi Biserica* V (1902), 9, p. 130-132.

Este prezentată starea clerului din secolul al XIX-lea, care nu era deloc una bună. În ambele Principate acesta era ignorat şi sărac, nu avea şcoli pentru a se instrui, în ambele Principate. Domnul ordonă mitropolitului ca, împreună cu ceilalți episcopi, să se adune la Mitropolie şi să ia cele mai severe măsuri, după care el va întări decizia pentru a distruge orice abuz referitor la hirotonii. Sunt surprinse diferite aspecte negative ale păstoririi clerului.

Stănescu, B., „Din istoria Bisericei Române", în: *Şcoala şi Biserica* V (1902), 10, p. 148-149.

Sunt continuate informațiile despre cler. Se prezintă taxele date de cler către Mitropolie şi eparhie. În Muntenia, mitropolitul Grigorie desfiinţează aceste dări pentru Sf. Mir, rămânând să plătească Mitropolia pentru aducerea lui. Pentru a micşora numărul preoţilor, Grigorie intervine la Patriarhie, care îi interzice episcopului de la Vidin de a mai hirotoni preoţii pentru Ţara Românească.

Stănescu, B., „Din istoria Bisericei Române", în: *Şcoala şi Biserica* V (1902), 11, p. 161-163.

În acest articol se prezintă reorganizarea Bisericii sub Regulamentul Organic. Pentru elaborarea acestuia s-au fondat două comisii, una pentru Muntenia şi alta pentru Moldova, ambele sub prezidenţa consilierului de Stat, Miniaţki. Prin acest Regulament se recunoaşte mitropoliţilor şi episcopilor dreptul de a fi membrii direcţi în Adunarea Obştească şi de asemenea sunt stabilite reguli şi taxe. Sunt redate amănunţit aceste prevederi.

Stănescu, B., „Din istoria Bisericei Române", în: *Şcoala şi Biserica* VI (1902), 12, p. 178-179.

Articolul continuă informaţiile despre prevederile Regulamentului Organic. Se prezintă o reorganizare în biserica românească, cum ar fi: înfiinţarea la Mitropolie a unei case centrale unde se va aduna tot prisosul mănăstirilor, sumele fiind folosite la cele trebuincioase; preoţii care se amestecă în lucrurile care nu-i privesc, sau mirenii care necinstesc biserica, se pedepsesc cu închisoare; la mănăstirile Snagov şi Mărgineni şi la schiturile Bătesci şi Ostrovul se vor face închisori. Aşadar Regulamentul dă Principatelor „o situaţie canonică", înlăturând orice acţiune a Bisericii în afacerile lumeşti şi mărginindu-i activitatea şi puterea numai în problemele spirituale.

Stănescu, B., „Din istoria Bisericei Române.Şcoalele bisericesci", în: *Şcoala şi Biserica* VI (1903), 1, p. 3-5.

Sunt prezentate informaţii despre înfiinţarea şi funcţionarea unor şcoli bisericeşti. Învăţământul superior în ambele Principate era grecesc şi foarte rar întâlneai un profesor de română. Clerul, atât în Muntenia, cât şi în Moldova era însărcinat cu plata profesorilor şi întreţinerea şcolilor. În Academia din Iaşi, în cea de la Bucureşti de la Sfântul Sava şi Sf. Gheorghe, era câte un profesor de limba română. Copiii erau instruiţi pentru deprinderea limbii strămăşeşti prin învăţarea pe de rost a Ceaslovului şi a Psaltirii, în casa preotului sau a dascălului bisericii.

În 1800 în Slatina exista şcoala românească a lui Ionaşcu. Sunt enumerate şi alte locaţii ale şcolilor româneşti. Învăţământul era public şi privat, iar dascălii erau scutiţi de dări. Sunt consemnate date despre şcoala de la Sf. Gheorghe din Bucureşti, înfiinţată de Dositei Filitis, despre o şcoală de cântări bisericeşti, care a fost instalată în hanul lui Constantin Vodă, despre o şcoală „de zugrăveală". În timpul mitropolitului Ignatie, pe la 1811, apare ideea de înfiinţare a unui Seminar la Mănăstirea Snagov, dar care nu a putut lua naştere. În timpul lui Dionisie Lupu se înfiinţează la Antim o şcoală pentru clerici, apoi acesta îl ajută pe George Lazăr să

înființeze în 1818, în Sfântul Sava, o şcoală de „bogoslovenie şi inginerie”. Aproape tot învățământul se preda în strânsă legătură cu cel religios.

D., „Ierarhia bisericii noastre”, în: *BORom* XXVI (1902-1903), 1, p. 114-118.

În articol se menționează despre ierarhia Bisericii Ortodoxe Române care, la acel timp, era alcătuită din 16 ierarhi dintre care opt chiriarhi şi opt arhierei. Toți cei 16 alcătuiesc Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române.

Din cei opt chiriarhi doi sunt mitropoliți, iar şase sunt episcopi eparhioți. Primul mitropolit are reşedința în Bucureşti şi are următoarea titulatură: „Arhiepiscop şi Mitropolit al Ungrovlahiei, Exarh Plaiurilor, Primat al României şi Preşedinte al Sfântului Sinod”; la 1902, în această funcție se afla Î.P.S. Iosif Gheorghian.

Al doilea mitropolit are reşedința în Iaşi şi are următoare titulatură: „Arhiepiscop şi Mitropolit al Moldovei şi Sucevei –la 1902, în această funcție era Î.P.S. Partenie.

Ceilalți şase episcopi eparhioți erau: P.S. Atanasie Mironescu episcop al Râmnicului Noul-Severin, P.S. Gherasim Timuş episcop al Argeşului, P.S. Dionisie Climescu episcop al Buzăului, P.S. Pimen Georgescu episcop al Dunării de Jos, P.S. Conon Arămescu Donici episcop al Huşilor şi P.S. Gherasim Safirim episcop al Romanului. Articolul mai conține informații referitoare la: ce județe şi cam câți locuitori cuprinde fiecare eparhie şi cum se aleg ierarhii. După aceea se aminteşte despre cei opt arhierei. Fiecare eparhie are şi un arhiereu titular. Cei opt arhierei sunt: Valerian Râmniceanu – locotenent al Episcopiei Buzăului, Calistrat Bârlădeanu, Meletie Gălățeanu, Nifon Ploieşteanu, Calist Botoşăneanul, Sofronie Craioveanu, Melchisedec Piteşteanu şi Ghenadie Băcăoanu.

G., „Pentru Monastiri”, în:*BORom* XXVII (1903-1904), 1**,** p. 2-10**.**

Mitropolitul Moldovei şi Sucevei, datorită faptului că tot mai mulți oameni veneau la mănăstire să petreacă câteva zile la aer curat şi în linişte, a dispus ca atât la mănăstirile de monahi, cât şi cele de monahii să vină doar familişti. Autorul redă un hrisov al lui Alexandru Ipsilanti relativ la mănăstiri şi chinovii.

Actul conține 10 puncte referitoare la: grija pe care trebuie s-o poarte chinoviarhul față de ceilalți ce se sihăstresc împreună cu el; fiecare mănăstire să aibă skevofilakt – dintre cei crescuți în mănăstire şi să rămână în dregătorie toată viața având grijă de bunurile şi veniturile mănăstirii, împrumuturile mănăstirii; cercetarea celor ce doresc să devină călugări; mutarea călugărilor dintr-o mănăstire în alta; despre mirenii care vin să stea în mănăstire .

***, „Biserica Ortodoxă a României”, în: *Candela* XXIV (1905), 7, p. 484-486.

În 1905, în România existau două mitropolii şi şase episcopii. Cele trei episcopii din Muntenia aparțineau de Mitropolia Ungrovlahiei din Bucureşti, iar cele trei din Moldova de Mitropolia Moldovei şi Sucevei din Iaşi. Mitropolia Ungrovlahiei a avut 57 de mitropoliți, primul fiind P.S. Iachint (1359), iar în 1905 era în funcție Î.P.S. Iosif Gheorghian. Acesteia i se subordonează: Episcopia Râmnicului-Noului Severin (primul episcop a fost P.S. Daniil Critopol cu numele de P.S. Antim în 1370, în 1905 fiind P.S. Atanasie Mironescu); Episcopia Buzăului (primul episcop a fost

P.S. Atanasie, la anul 1905 fiind P.S. Dionisie Climescu); Episcopia Munteniei (întâiul episcop a fost P.S. Iosif, la anul 1905 fiind P.S. Gherasim Timuş).

Mitroplia Moldovei şi a Sucevei a fost întemeiată după al doilea descălecat. Numărul mitropoliților a fost de 77, în 1905 ocupând scaunul acestei eparhii P.S. Partenie Clinceni. Aceasta are în subordine: Episcopia Romanului, cea mai veche dintre episcopiile Moldovei, fiind menționată din 1407 (primul episcop a fost P.S. Meletie, iar în 1905 era titular P.S. Gherasim Safirim), Episcopia Huşilor întemeiată în 1592 (întâiul episcop a fost P.S. Ioan, iar în 1905 păstorea P.S. Conon Arămescu), Episcopia Dunărea-de-Jos care a fost înființată la 1828 (în 1905 păstorea P.S. Pimen Georgescu). În afara acestor mitropolii şi episcopii a existat şi Episcopia Rădăuților care a durat până la 1777, când Bucovina a fost luată de Austria. Articol extras din „Telegraful Român”.

Popescul, Emilian, prof., „Obiceiul practicat cu prilejul când făcea Domnul Mitropolit țării Moldovei sau Episcop”, în: *Candela* XXVIII (1909), 7, p. 442-445.

Articolul surpinde etapele urmate pentru alegerea mitropolitului sau episcopului. În partea a doua a articolului sunt consemnate etapele urmate pentru demisia acestora.

*****, „Liste”, în: *BORom* XXXIII (1909-1910), 12 Supliment, p. 4.

Sunt prezentate două liste.

1. Lista superiorilor de mănăstiri din eparhiile Ungrovlahiei, Râmnicului Noul-Severin, Buzău şi Argeş ce vor forma colegiul electoral pentru alegerea unui reprezentant în Consistoriul superior bisericesc. Această listă conține 10 nume.

2. Lista superiorilor de mănăstiri din eparhiile Moldovei şi Sucevei şi Dunării de Jos ce vor forma colegiul electoral pentru alegerea unui reprezentant în Consistoriul superior bisericesc. Aceasta listă conține şase nume.

Erbiceanu, C., „Combaterea unei scrieri papistaşe ce tratează despre clerul şi biserica română în special”, în: *BORom* XXXV (1911-1912), 7, p. 727-741.

Din articol aflăm următoarele: în secolul al XVIII-lea mănăstirile închinate au fost administrate numai spre folosul grecilor. Dintr-o notă de subsol reiese că banii mănăstirilor închinate din ambele Principate au fost folosiți în scopuri politice prin amestecul ruşilor şi al grecilor.

*****, „Mănăstirile din țară”, în: *Viitorul* XVI (1914), 17-18, p. 11.

În articol sunt redate câteva din ideile arhimandritului mitrofor Dionisie, starețul Mănăstirii Sinaia şi membru în Consistoriu bisericesc, referitoare la situația mănăstirilor din țară. Amintind de faptul că majoritatea călugărilor şi a călugărițelor din mănăstirile româneşti sunt bătrâni sau infirmi, starețul menționează că este imposibil ca aceştia să lucreze în ateliere, prestând o muncă fizică.

Monahii trebuie, în primul rând, să respecte pravila bisericească şi să aplice tipicul în mănăstiri, iar cei care sunt în putere de muncă lucrează fie cu țesutul, fie cu agricultura sau îngrijirea vitelor. Starețul identifică necesitatea înființării a două

Seminarii elementare, precum şi a unei tipografii la Mănăstirea Neamț, menționând totodată faptul că mănăstirile trebuie ținute cât mai departe de viața laică.

G., „Vechile noastre biserici”, în: *BORom* XXXIX (1915-1916), 6, p. 577-583.

În articol se menționează despre restaurarea bisericilor şi despre odoarele sfinte. Curtea de Argeş a fost restaurată prin îngrijirea lui Gr. Cerchez, curățarea picturii fiind încredințată lui Norocea. La pictura de la biserica domnească, Tafrali a făcut o descoperire şi anume a identificat data 1262, opinie ce a fost aprobată şi de domnul G. Murnu.

Datorită nepriceperii, multe biserici s-au distrus prin procesul de restaurare – s-a stricat pictura tâmplei de la Cozia, s-a stricat pictura paraclisului de la Episcopia Râmnicului, s-au stricat frescele exterioare ale bisericii lui Petru Rareş de la Baia, s-a stricat pictura de la Mănăstirea Zamfira, iar din lipsa de discernământ a autorităților, biserica Sărindar din Bucureşti a fost dărâmată. Multe odoare sfinte au fost luate sau furate şi acum ele fac parte din diferite muzee particulare sau din averea unor persoane. După ce înfățişează acestea, autorul articolului redă ordinul Ministerului Cultelor referitor la odoarele bisericeşti. În 1910 s-a întemeiat „Muzeul de icoane şi obiecte sfinte”.

Bobulescu, C., „Lucruri mărunte de arheologia bisericii române”, în: *BORom* XL (1921-1922), 2, p. 116-127. Cu o fotografie.

Sunt tratate mai multe chestiuni.

1. „Podurile” pentru cei morți. Aflăm despre: a) semnificația podurilor; b) ce spune Paul de Alep despre o înmormântare la care a asistat la Târgovişte; c) ce rezultă, referitor la „poduri”, din „Molitfelnicul” tipărit în 1713.

2. Lăutarii la înmormântări. Din secolul al XVII-lea aflăm că dacă mortul era mai înstărit avea la înmormântare, pe lângă bocitoare şi lăutari. În această parte este redat raportul protopopului Constantin Vrabie din Bârlad către episcopul Meletie Istrati (1851-1857), prin care îl roagă să dea binecuvântare ca la mort să vină şi lăutari.

3. Obiceiul de a se arunca țărână pe mort. Obiceiul acesta a fost practicat de greci, cumani etc. În „Molitfelnicul” slavon din 1545, „Molitfelnicul lui Dosoftei”, „Viețile Sfinților” ale mitropolitului Dosoftei, „Molitfelnicul” din 1713 şi într-o relatare a lui Del Chiaro care a asistat la înmormântarea doamnei Porfira, soția lui Nicolae Mavrocordat, găsim mărturii despre acest obicei.

4. „Apaos sau paos” – reprezintă vinul amestecat cu untdelemn cu care era stropit mortul. În Transilvania mortul se stropeşte cu apă. În această parte ni se arată ce întâlnim în „Viețile Sfinților ale mitropolitului Dosoftei”, „Molitfelnicul” din 1545, „Molitfelnicul lui Dosoftei” şi „Molitfelnicul” din 1713 cu privire la stropirea mortului. În finalul acestei părți aflăm că existau chiar şi sudălmi cu „paosu”.

5. Ce puneau cei din trecut la temelia bisericii de zid. Episcopul Buzăului rânduia la 1839 pe protopopul din Pârscov să meargă să citească molitvele rânduite pentru clădirea unui schit. Iosif Naniescu relatează cum s-a pus piatra de temelie a Catedralei din Iaşi în 1833.

6. Ce se săvârşea la punerea temeliei caselor. Date despre aceasta găsim în „Viețile Sfinților” ale mitropolitului Dosoftei, „Molitfelnicul” din 1713.

7. „Vidomoste” – listele făcute de preoți în perioada 1806-1812 pentru a ține evidența celor ce s-au spovedit.

8. Constituirea lăutarilor într-o breaslă. Este redat aici un document din 1795, prin care lăutarii s-au constituit într-o breaslă la Huşi.

9. Care au fost certările bisericii făcute credincioşilor ei pentru lăutari. Împotriva sătenilor cărora le plăceau lăutarii şi cântările, a luat atitudine Dositei Herescu şi mitropolitul Veniamin Costache.

Scriban, arhim., „Patriarhul României”, în: *BORom* XLIII (1925), 1, p. 65-67.

Din articol aflăm că Sfântul Sinod, Senatul României şi Camera au hotărât ridicarea „primatului” României la rangul de „patriarhat”. Autorul tratează în acest articol trecerea de la un statut la altul şi arată ce presupune această schimbare.

Berechet, Şt., „Un nou document privitor la reformele lui Alexandru Ioan Cuza”, în: *BORom* XLIII (1925), 2, p. 75-78.

În articol este preluată scrisoarea ce a fost publicată în fosta revistă a Academiei Teologice din Sankt Petersburg „Hristianscoe citenie”. Această scrisoare a apărut în revista menționată mai sus, în articolul intitulat „Scrisorile persoanelor bisericeşti şi laice către mitropolitul Filaret al Moscovei”. În articol este redată scrisoarea lui Nicolae Roznovanu către Filaret al Moscovei. Din această epistolă aflăm că emitentul dorea să capete tronul Moldovei cu ajutor rusesc. Autorul misivei îi prezintă mitropolitului Moscovei abuzurile făcute de guvern în perioada 1860-1864 – cel făcut cu mitropolitul Moldovei, Sofronie şi cele din acțiunile guvernului - alungarea călugărilor greci, oprirea de a se mai săvârşi Sfânta Liturghie în limba greacă, introducerea studiului limbilor latină şi franceză în şcoli - pe care le califică drept anti-ortodoxe.

***, „Cronica bisericească internă**.** O nouă treaptă ierarhică în biserica românească. Ridicarea Primatului la rangul de Patriarh”, în*:* *BORom* XLIII (1925), 2, p. 100-105.

În articol este redat actul de înființare al Patriarhatului Român, cuvântarea Î.P.S. Miron întâiul patriarh Român, discursul lui I. C. Brătianu, răspunsul patriarhului la discursul lui I. C. Brătianu, expunerea de motive a ministrului Cultelor pentru ridicarea Primatului României la rangul de Patriarhat şi legea pentru ridicarea Primatului României la treapta de Patriarhat.

Scriban, arhim., „Cărți, reviste ziare. Discuții privitoare la treapta de Patriarh în Biserica Românească”, în: *BORom* XLIII (1925), 3, p. 179-182. Recenzii.

Sunt făcute recenzii la:

-Cuvântarea lui Nicolae Iorga din ziarul „Neamul Românesc” – prin aceasta se arată necesitatea ca Biserica Română să aibă un patriarh;

-Articolul pr. I. Nămăieşti din ziarul „Neamul Românesc” intitulat „Rostul şi viitorul Patriarhatului românesc” – unde părintele arată necesitatea de a avea un patriarh şi îl atacă foarte dur pe patriarhul de Constantinopol;

-Articolul lui N. Brataria din ziarul „Dimineața” în care arată trebuința existenței unui patriarh al României.

Scriban, arhimandrit, „Tomosul Patriarhiei de Constantinopol pentru Patriarhul României”, în: *BORom* XLIII (1925), 9, p. 562-565**.**

În articol sunt înfățișate cititorului: recunoaşterea treptei de patriarh în Biserica României din partea Patriarhiei din Constantinopol, serbările din Bucureşti, gramata de împuternicire a delegaților Patriarhiei ecumenice, Tomos-ul patriarhului ecumenic din Constantinopol şi cuvântarea patriarhului Miron.

Scriban, „Cronica bisericească**.** Învestitura Patriarhului României”, în: *BORom* XLIII (1925), 11, p. 700-710. Cu o fotografie a alaiului patriarhal.

În articol autorul arată: istoria ideii trecerii de la Primat la Patriarhat; când şi cum a luat ființă această idee, sosirea oaspeților, pregătirile făcute pentru ceremonia de învestire, desfăşurarea acesteia. Totodată sunt redate: cuvântarea patriarhului României rostită îndată ce a primit cârja păstorească, cuvântarea regelui, cuvântarea Î.P.S. Pimen mitropolitul Moldovei, cuvântarea ministrului Cultelor Alexandru Lepădatu şi cuvântarea prim-ministrului, I.C. Brătianu,

Berechet, Şt., „Documente slave privitoare la Basarabia în tipărituri ruseşti”, în: *BORom* XLIV (1926), 3, p. 113-115.

Autorul articolului prezintă cu părere de rău faptul că la noi nu se consultă tipăriturile care au apărut la vecinii noştri şi înfățişează următoarele exemple:

a) Al. G. Lebednițev prezintă 14 documente referitoare la trecutul Mitropoliei Proilaviei în”Revista Episcopiei Hersonului” nr. 6/1860.

b) În istoriografia bisericească s-a acreditat părerea greşită că mitropolitul Dosoftei al Moldovei a murit ca mitropolit de Azov, fiind pus în această funcție de Petru cel Mare. Părerea această a apărut la români prin anul 1871. Din notele dintr-un manuscris reiese că mitropolitul Dosoftei a murit în apropierea anului 1694. Ştefan Ciobanu a stabilit prin cuvântarea sa de recepție la Academia Română că Dosoftei a murit la 13 decembrie 1693. Adevărul despre data morții mitropolitului Dosoftei al Moldovei se afla într-o carte a lui A. S. Petrusaewics, publicată în 1873 la Lemberg.

c) Nimeni nu ştia unde sunt îngropate osemintele lui Vasile Lupu. O notă pe un „Minei” din 1467, de la 1661, arată că Vasile Lupu a fost îngropat la Mănăstirea Sfinții Trei Ierarhi din Iaşi.

d) Grigorie Ghica nu a fost omorât de turci fiindcă a protestat pentru luarea Bucovinei, ci pentru că el înclina spre politica rusă. Trei scrisori vin în sprijinul acestei afirmații. Ele au fost scoase dintr-o colecție intitulată „Notițele societății pentru istorie şi antichități din Odessa”.

După ce scrie acestea, autorul articolului arată că N. Murzachevici a publicat 21 de documente slave din secolele XV-XVII privitoare la oamenii, lucrurile şi localitățile din Basarabia. Aceste 21 de documente sunt: actul lui Alexandru cel Bun din 1407, actul lui Ştefan al II-lea din 1434, act al lui Ştefan cel Mare din 1483, al lui Petru Rareş din 1535, actul lui Iancu Sasu din 1543, al lui Petru Rareş din 1546, al lui Iliaş Vodă de la 1547, actul lui Bogdan al IV-lea din 1570, cel al lui Ieremia Movilă

din 1600 şi 1603, actul lui Constantin Movilă din 1609 prin care li se dă mănăstirilor Dragomirna şi Secu pământ pe malul Răutului lângă Orhei, actul lui Radu Mihnea din 1618, actul lui Ştefan Tomşa din 1623, actul lui Alexandru Iliaş din 1632, actul lui Vasile Lupu din 1636, actul lui Istrate Dabija din 1662 prin care se dăruieşte Mănăstirii Căpriana siliştea Popăuți de pe pârâul Negru din jud. Orhei, actul lui Antioh Cantemir din 1698 prin care se închină Mănăstirea Căpriana către Mănăstirea Zograf din Sfântul Munte ş.a.

Bobulescu, C., pr., „Un caz curios de arheologie bisericească românească", în: *BORom* XLIV (1926), 4, p. 207-210.

Autorul articolului se întreabă dacă a existat la noi obiceiul ca mortului să i se pună în mână o rugăciune de rămas bun sau de iertăciune.

Dr. Iulian Marinescu a publicat câteva documente referitoare la I. Neculce. Printre aceste documente se află şi condica cu cheltuielile făcute la moartea soției lui I. Neculce întâmplată la 20 ianuarie 1738. În această condică aflăm despre o cheltuială care a constat în darea de parale mitropolitului pentru a i se da răposatei carte de dezlegare. Autorul articolului scrie că „Molitfelnicul" din 1545 face referire la o carte de dezlegare la înmormântare şi prezintă din acest Molitfelnic rânduiala sfârşitului slujbei înmormântării. C. Bobulescu arată că nu găsim o mențiune despre un astfel de obicei care s-ar fi practicat la noi la Leonard Josecius sau Paul de Alep.

După aceea, C. Bobulescu prezintă pe scurt ce prevedea „Molitfelnicul" din 1681 al mitropolitului Dosoftei cu privire la molitvele de dezlegare a blestemului. Înainte de anul 1781, se practica datina ca preoților sau diaconilor să li se pună în sicriu cartea de hirotonie şi se redă un fragment din enciclica episcopului de Râmnic, Filaret, referitoare la această chestiune. Autorul presupune că obiceiul de a pune în mâna mortului o rugăciune sau o carte de dezlegare este unul rusesc. Un obicei asemănător ar fi avut şi cumanii – fapt arătat de povestirea lui Noriot de Toucy de pe la 1239 care este prezentată pe scurt în articol. În finalul articolului aflăm că de la ruşi acest obicei a apărut şi în Basarabia după anul 1812, când acest teritoriu a trecut în stăpânirea rusă.

Bobulescu, C., „Odinioară la instalare, Patriarhii, mitropoliții şi Episcopii erau purtați călare prin Capitala țării", în: *BORom* XLIV (1926), 8, p. 462-466.

Charles Diehl mărturiseşte continuitatea în Țările Române a tradiției bizantine ca mitropoliții ori episcopii, la instalare, să fie purtați călare. Această tradiție s-a păstrat la noi până la jumătatea secolului al XVIII-lea, ea încetând la venirea lui Ioan Mavrocordat (1743-1747) în scaunul Moldovei. Aşadar, a încetat odată cu alegerea lui Iacob Putneanu ca episcop al Rădăuților.

Patriarhul Hrisant al Ierusalimului, în cartea sa „Sintagmatron", ce a fost tipărită la Târgovişte în 1715, vorbind despre arhiepiscopul Ardealului, arată că relația acestuia cu toată puterea sa jurisdicțională către mitropolitul Ungrovlahiei este asemenea cu cea pe care ar avea-o cu un patriarh.

Se menționează că, în 1776 pe 10 octombrie mitropolitul Ungrovlahiei a primit titlul de „Locțiitor al Cezareei Capadociei".

Constantin Bobulescu mai aminteşte despre instalarea patriarhilor după ceremonialul bisericesc din Imperiul Bizantin care s-a aplicat şi la instalarea mitropoliților şi episcopilor noştri. Când era să fie pedepsit un patriarh de către împărat, acesta era suit invers pe un măgar spre batjocura populației (ca de exemplu patriarhul Atanasie la 742). Tot despre această tradiție vedem ce se relatează în cartea logofătului Gheorgachi. În trecutul nostru întâlnim patriarhi, mitropoliți, episcopi care călăreau şi cu alte ocazii în afara ceremoniei de instalare – în vremea lui Vasile Lupu, patriarhul Macarie al Antiohiei, după ce a slujit la o mănăstire de lângă Iaşi, a plecat călare; în vremea lui Constantin Basarab Cârnul (1654), mitropolitul Ignatie Sârbul a înconjurat Bucureştiul călare; la sfârşitul secolului al XVII-lea, episcopul Inochentie al Huşilor (1752-1782) umbla călare prin sate. La înscăunarea mitropolitului Meletie al Moldovei, scrie ziarul „Albina Românească”, arhidiaconul care purta cârja mitropolitului a fost singurul care era călare la această ceremonie, iar la înscăunarea mitropolitului Neofit, ce a avut loc la Bucureşti, la 28 iunie 1840, au participat mai multe escadroane călare. Cu timpul, acest obicei ca mitropoliții, episcopii să fie purtați călare la instalarea lor a intrat în desuetudine. În Transilvania, afirmă C. Bobulescu, această tradiție s-a desființat sau chiar nu a existat deloc, deoarece episcopii pentru această regiune primeau hirotonia la Bucureşti.

Scriban, arhim., „Cronica bisericească. Deschiderea celui de al doilea Congres Național Bisericesc”, în: *BORom* XLIV (1926), 10, p. 599-606.

La 14 octombrie 1926, în Bucureşti, a avut loc întrunirea celui de al doilea Congres Național Bisericesc. În articol este reprodusă cuvântarea rostită de patriarhul Miron în deschiderea acestui Congres, sunt prezentate chestiunile care figurau pe ordinea de zi a Congresului şi este prezentată desfăşurarea sa în cele trei zile.

Chestiunile care figurau pe ordinea de zi a Congresului sunt: regulamentul intern al Congresului Național Bisericesc; regulamentul pentru reglarea afacerilor epitropeşti în parohii şi eparhii; regulamentul pentru alegerea membrilor în adunările eparhiale: regulamentul pentru organizarea şi funcționarea Eforiei Bisericii Ortodoxe Române; alegerea unui consilier cleric ca reprezentant al Mitropoliei Basarabene în locul pr. C. Popovici; problema mutării reşedinței episcopale a Episcopiei Cetății-Albe-Ismail din Ismail la Cetatea Albă; administrarea averilor bisericeşti din Basarabia; paşii făcuți pentru aşezarea locului pe care se va construi „Catedrala Mântuirea Neamului”; plătirea preoțimii; cheltuielile pentru sesiunile Congresului Național Bisericesc. Arhim. Scriban prezintă toate aceste probleme care s-au discutat inclusiv şi cea legată de administrarea averilor bisericeşti din Basarabia.

*****,** „Bibliografie. „Schituri şi biserici de sat” de Pr. Dominic Ionescu, Bucureşti, 1931”, în: *BORom* XLIX (1931), 1, p. 88.

Cartea are 126 de pagini şi în ea se aminteşte despre „marile bogății ale trecutului nostru”, împrăştiate prin biserici şi mănăstiri, care nu sunt luate în seamă şi care sunt în primejdie de a fi pierdute.

Ciuhandu, prof. dr., „Întru cinstea şi pomenirea Sfinților româneşti Mucenici Brâncoveni şi ardeleni”, în: *BORom* XLIX (1931), 4, p. 323-335.

Autorul articolului se întreabă: „de ce nu se pune odată din partea Bisericii Ortodoxe Române problema cultului Sfinților din Sânul poporului român?” şi înfățişează motivele pentru care ar trebui să se pună această problemă, arătând ca o necesitate canonizarea sfinților români. Prof. Ciuhandu enumeră o serie de martiri greci şi români. Tot de la autor aflăm că în sâmbăta a doua după Rusalii se face pomenirea tuturor „noilor martiri” care au fost ucişi de la căderea Constantinopolului încoace – aici fiindu-ne redat ceea ce se cântă la litia din această sâmbătă. În articol mai este redat cuvântul prof. Ciuhandu la Duminica Ortodoxiei din 1930 cu privire la canonizarea sfinților români. În finalul articolului aflăm că Sfântul Nicodim de la Tismana a fost trecut în Mineiul de pe luna decembrie cu încuviințarea mitropolitului Meletie al Moldovei şi cu aprobarea tacită a Sfântului Sinod.

Ciuhandu, Gh., prof. dr., „Iarăşi pentru sfinți din sânge românesc”, în: *BORom* XLIX (1931), 10, p. 588-594.

Autorul articolului militează pentru ca Biserica noastră să canonizeze sfinți din neamul românesc. Sunt amintiți o serie de martiri de pe pământul românesc. În finalul găsim propuneri cu privire la comemorarea din 1931 a martirilor români.

***, „Ştiri. Preot la slujbă românească peste ocean”, în: *BORom* L (1932), 2, p. 184.

Cronica de față face referire la un articol din „Neamul românesc”, în care părintele G. Moraru, din Montreal, Canada, cere consimțământul lui Nicolae Iorga ca şcoala românească de acolo, a cărei director este, să poarte numele marelui istoric. De asemenea, se menționează că părintele a solicitat ca o învățătoare din țară să vină în Canada pentru a-i învăța pe copiii de acolo limba română.

***, „Ştiri. Sfântul Sinod”, în: *BORom* L (1932), 6, p. 459.

Articolul anunță reluarea şedințelor Sfântului Sinod, în care s-au discutat chestiunile ce urmau a fi dezbătute la Prosinodul de la Sfântul Munte Athos, 15 întrebări ce trebuiau limpezite. De asemenea, o altă problemă ivită este cea a înmulțirii numărului candidaților la preoție. Măsura luată în acest sens a vizat hirotonirea, pe viitor, doar a celor care sunt licențiați în teologie.

***, „Ştiri. Canonizarea Sfinților în Biserica Ortodoxă”, în: *BORom* L (1932), 7, p. 509.

Articolul anunță că în numărul următor vor tipări un studiu despre motivațiile canonizărilor în Biserica Ortodoxă, scris de Titu Târgovişteanu, în urma discuțiilor din cadrul Sfântului Sinod.

***, „Ştiri. Pregătirea Sfântului Mir”, în: *BORom* LI (1933), 3-4, p. 189.

Exarhul mănăstirilor din Mitropolia Ungrovlahiei, arhimandritul Filaret Jocu, precum şi referentul economic protosinghel C. Moldovanu, au plecat la Salonic, luni dimineața în Săptămâna Patimilor, pentru a aduce mirodeniile necesare la pregătirea Sfântului Mir.

***, „Cronica bisericească. Alegerile de episcopi”, în: *BORom* LI (1933), 9-10, p. 432-436.

La începutul articolului, sunt amintite câteva adunări, precum cea de la Sofia, în Bulgaria, Congresul misionar de la Mănăstirea Poceaiev, din Polonia, - Congresul Național Bisericesc de la noi din țară, din octombrie, întrunit pentru alegerea a trei episcopi, Congresul Național din Chişinău.

De asemenea, aflăm că pe 26 octombrie a avut loc sfințirea bisericii Sfântul Dumitru din Craiova, de față fiind regele şi patriarhul Miron. În continuare, articolul se opreşte asupra alegerilor de episcopi, desfăşurate în zilele de 19, 20 şi 21 octombrie 1933, în Palatul Adunării Deputaților din Bucureşti, pentru episcopiile Huşiilor, Ismailului si Caransebeşului.

Astfel, în ziua de 19 octombrie a fost ales, pentru Eparhia Huşiilor, P.S. Nifon Craioveanul, vicarul eparhiei Olteniei, ca cel care a avut cele mai multe voturi, suflet liniştit, luminat şi priceput în treburile duhovniceşti. Absolvent al Facultății de Teologie din Montpellier, Preasfinția Sa a tipărit o serie de scrieri de bună învățătură. Alegerea pentru scaunul de la Ismail a decurs mai greu. Întrucât, după un prim tur, niciunul dintre cei doi candidați nu a avut majoritatea, s-a realizat o nouă alegere, la care însă au fost mai puțini votanți, dobândind majoritatea P.S. Dionisie Tighineanul. Sfântul Sinod însă nu a aprobat alegerea, deoarece candidatul nu avea licența sau doctoratul în teologie. În ceea ce priveşte scaunul de la Caransebeş, acesta a fost ocupat de către părintele arhimandrit dr. Vasile Lăzăreanu, cel mai tânăr din generația de episcopi.

***, „Ştiri. Religiunea în învățământul profesional”, în *BORom* LI (1933), 9-10, p. 494.

Articolul face referire la vestea că Ministerul Şcolilor lucrează la o nouă organizare a învățământului profesional tehnic, care prevede înlăturarea religiei ca obiect de studiu. Ministerul înştiințează că în acele şcoli se vor susține conferințe morale şi religioase. Se precizează că acestea însă nu sunt eficiente din moment ce nu au un caracter permanent şi nu se stabileşte cine le va ține.

Reli, S., dr., „Relațiile dintre Biserică şi Stat în România veacurilor trecute”, în: *Candela* XLIV (1933), 1-12, p. 21-43.

În capitolul I, intitulat „Considerațiuni generale despre raporturile dintre Biserică şi Stat în cursul veacurilor trecute” este explicată noțiunea de „autonomie bisericească”, fiind menționat ca sens dreptul Bisericii de a se guverna, aşa numita autonomie a bisericii care poate exista numai acolo unde Biserica şi Statul sunt privite ca două instituții sociale independente.

În capitolul II „Raporturile Bisericii române cu Statul în România de eri” se menționează legătura strânsă între momentele de organizare politică şi cele de organizare bisericească. În Moldova şi Muntenia, Biserica şi Statul s-au îmbinat la începutul existenței organizațiilor lor, formând o unitate desăvârşită, conform vechii concepții bizantine imperiale. Din mărturiile istorice reiese că Statul şi Biserica, prin reprezentanții supremi ai puterilor lor, colaborau, se controlau şi se îndemnau reciproc

în exercitarea drepturilor lor în probleme de viață bisericească externă. În ceea ce priveşte politica, unde şi mitropolitul avea un rol ca reprezentant al Bisericii, domnul, ca reprezentant al puterii Statului, își păstra întotdeauna autoritatea sa neatinsă. Mitropolitul şi episcopii se bucurau în eparhiile lor de o perfectă libertate în afacerile bisericeşti. Ei puteau aplica clericilor inferiori şi pedepse pentru oricare păcate sau infracțiuni săvârşite. Aşezarea sau scoaterea din funcție a egumenilor şi arhimandriților mănăstireşti era rezervată domnului şi puterii statului, la fel şi pedepsirea episcopilor şi a mitropolitului.

Domnul nu putea fi tras la răspundere pentru păcatele şi faptele rele în afaceri publice decât de „Dumnezeu şi conştiința sa”. Sfera autorității judiciare a Bisericii în raport cu cea a Statului, a fost definită în Moldova de către Vasile Vodă Lupul, în 1649. În rezolvarea problemelor bisericeşti şi în alegerea episcopilor puteau lua parte şi clerul mirean conform Statutului Organic al Bisericii ardelene române.

Amestecul prea mare al politicienilor laici în activitățile vieții interne şi externe ale Bisericii şi punerea Sf. Sinod sub tutela miniştrilor de culte, au fost de multe ori dăunătoare vieții bisericeşti.

***, „Cronica internă. Congresul Asociațiunei generale a clerului ortodox din România”, în *BORom* LII (1934), 5-6, p. 484.

Articolul consemnează întrunirea Congresului Asociației generale a clerului ortodox român, care a avut loc în Ateneul parohiei Dichiu, în zilele de 12-13 iunie, sub preşedinția P.S. Cosma al Dunării-de-Jos, delegat din partea Sfântului Sinod. Ordinea de zi a numărat două probleme importante: poziția Bisericii Ortodoxe în statul român, prezentată de părintele Valeriu Iordăchescu şi situația Bisericii Ortodoxe față de celelalte culte, expusă de părintele Anton Anghelescu din Brăila, discutate în prima zi.

A doua zi s-a votat un Regulament nou al Asociației, discutându-se şi unele chestiuni legate de salarizare şi misionarism. În legătură cu prima dintre acestea, s-a hotărât întocmirea unei delegații care să se prezinte guvernului pentru a cere recuperarea nedreptăților financiare din anul precedent. Din aceasta au făcut parte vlădicii: mitropolitul Gurie al Basarabiei, Ghenadie al Buzăului şi Vartolomeu al Râmnicului. Articolul se încheie cu aprecierea meritelor acestei Asociații, care tinde să ajungă o forță socială puternică.

Bădicescu, Dimitrie, „Episcopia misionară şi alegerea de episcop”, în *BORom* LIII (1935), 3-4, p. 172-174.

Autorul studiului de față consemnează importanța pe care a avut-o adunarea bisericească a românilor ortodocşi din Youngstoum, S.U.A., din februarie 1918, moment decisiv în evoluția Bisericii Române din America de Nord, în care s-a hotărât ieşirea de sub jurisdicția canonică a Sibiului şi intrarea acesteia în grija Mitropoliei Ungrovlahiei, ca şi organizarea într-o episcopie autonomă. Odată cu înscăunarea lui Miron ca mitropolit primat, problema organizării bisericii emigrante a cunoscut o curbă ascendentă. Prin aprobarea legii de imigrație din S.U.A., valul repatrierii, cunoscut până atunci la românii din America, a încetat brusc, aceştia simțind nevoia unei organizări a instituției bisericeşti de acolo. Ei şi-au manifestat nevoia apartenenței la o episcopie de sine stătătoare, de care să depindă, la rândul lor, toate bisericile din

S.U.A., cât şi din Canada, chivernisite de un episcop cu puteri canonice depline. Luând în considerare această necesitate, Sf. Sinod şi după aceea Congresul Național Bisericesc din 1928 au hotărât înființarea Episcopiei, condusă provizoriu de I. Truția, până la aflarea mijloacelor materiale care să suporte această nouă orânduire. Până în 1934 s-au făcut neîncetate tatonări pe lângă Guvernul României în vederea alocării fondului necesar, lucru realizat odată cu promulgarea legii din 8 mai 1934, „Lege pentru înființarea unei episcopii misionare pentru creştinii ortodocşi din țările neortodoxe apusene". Aceasta prevedea înființarea unei episcopii, în subordinea Mitropoliei Ungrovlahiei şi sub jurisdicția canonică a Sfântului Sinod, episcopul coordonator având dreptul să participe la reuniunile Sf. Sinod sau ale celorlalte întâlniri bisericeşti ce aduc în discuție Episcopia nou înființată. Astfel, în şedința din 26 ianuarie 1935, prin vot secret, cei doisprezece membri ai Sfântului Sinod l-au desemnat, dintre cei trei candidați (arhimandritul Policarp Moruşca, arhimandritul Moglan şi P. I. Felea), pe Policarp Moruşca episcop în noua eparhie înființată peste hotare. Stareț al mănăstirii de lângă Arad, Hodoş-Bodrog, acum noul episcop, Policarp Moruşca a cumulat nouă voturi, din cele douăsprezece posibile, iar patriarhul Miron, preşedintele Sfântului Sinod, l-a declarat episcop prin examen canonic, în şedința din 9 martie a aceluiaşi an. Pe 24 martie a fost hirotonit arhiereu de către mitropolitul Basarabiei, Gurie, P.S. Ghenadie al Buzăului, P.S. Veniamin Bârlădeanu, încredințându-i-se şi cârja păstorească de episcop misionar al românilor din S.U.A. şi Canada.

Viața noului îndrumător al turmei lui Hristos este surprinsă succinct de către autorul articolului de față, câteva detalii semnificative referindu-se la originea sa, fiu de preot ortodox din Ardeal, studiile liceale le-a urmat la Blaj, iar pe cele universitare la Sibiu, în 1908 fiind hirotonisit preot în Şeica Mare, județul Târnava Mare, unde a păstorit până la terminarea războiului şi alipirea Ardealului la patria mamă. După acest important eveniment istoric, Policarp Moruşca a fost chemat să dețină alte funcții importante, precum acelea de referent al secției economice pentru cler de pe lângă Consiliul dirigent din Sibiu. Odată cu mutarea eparhiei la Cluj a fost numit referent în Consiulul eparhial al acestei episcopii, apoi duhovnic al Institutului din Sibiu, unde a mai îndeplinit şi funcția de director al Internatului de fii de preoți, fiind şi redactor al revistei teologice. În 1925 s-a călugărit în Mănăstirea Hodoş-Bodrog şi a fost starețul acestei mănăstiri până în anul alegerii sale ca episcop al Episcopiei românilor din America de Nord.

S., T., „Cronica internă. Sfântul Sinod şi Maglavitul", în: *BORom* LIII (1935), 11-12, p. 496-497.

Reacția Bisericii față de învățătura lui Petrache Lupu a reprezentat punctul de interes al dezbaterilor din 3-5 octombrie 1935. În aceast sens, s-a căzut de comun acord că aceasta nu constituie o abatere de la normele Bisericii, astfel încât poate fi organizat un pelerinaj la Maglavit.

S., T., „Cronica internă. Sesiunea ordinară a Congresului Național Bisericesc din zilele de 14, 15, 16 şi 17 octombrie 1935", în: *BORom* LIII (1935), 11-12, p. 497-499.

De asemenea, Sfântul Sinod a mai organizat în zilelele de 14-17 octombrie 1935 o sesiune extraordinară a Congresului Național Bisericesc. La aceasta au luat parte 83 de membri din totalul de 133, ministrul cultelor, Lapedatu, a citit mesajul regal, după care patriarhul Miron a remarcat împlinirea unui deceniu de când Biserica este guvernată de existenta lege, subliniind şi viitoarea orientare legislativă. Printre proiecte se numără zidirea unui cămin al bisericii Antim, prin contribuția tuturor eparhiilor; s-a stabilit, drept condiție de bază a înființării unei parohii, existența a cel puțin 200 de familii în mediul rural, respectiv 400 în mediul urban.

O altă decizie a Congresului a vizat instituirea unei episcopii în Maramureş, episcopie cu trei protopopiate. În ceea ce priveşte fundarea unei episcopii în Timişoara, această problemă a fost pusă în legătură cu asigurarea de fonduri de către primăria acestui oraş, de o importanță cardinală fiind constituirea unei episcopii ortodoxe în zonă. O altă chestiune luată în discuție a fost aceea a averilor din bisericile din Basarabia, soluția adoptată fiind aceea a acordului între eparhii. Tot cu această ocazie, s-a stabilit votarea unui proiect de lege special care să garanteze buna administrare a averilor pe care le posedă în țară schiturile româneşti de la Athos.

În acord cu asociația generală a preoților s-a decis înlăturarea regionalismelor în ceea ce priveşte alegerea de episcopi, întărind prin aceasta şi unitatea spirituală a românilor de pretutindeni. De asemenea, s-a hotărât ca toate parohiile din țară să contribuie cu un procent pentru crearea fondului general bisericesc. Tot în acest sens, a fost întărită ideea înființării unui fond comun, numit „Dinarul Patriarhiei”, alimentat dintr-o coletă anuală, efectuată într-o anumită zi în toate bisericile. Printre celelalte hotărâri se numără şi aceea care interzice orice alegere fără caracter liturgic în biserică. Tot în această ultimă zi, s-a votat un regulament pentru construcții bisericeşti, ca şi tipărirea unei istorii a Bisericii noastre, tradusă în limba franceză de către Nicolae Iorga. În plus, s-a luat în discuție şi problema salarizării clerului, fiind decisă plătirea acestora de către stat doar către cei din corpul didactic.

Popescu, Victor N., „Cronica internă. Alegeri de episcopi la eparhiile Oradea Mare, Cluj şi Curtea de Argeş”, în: *BORom* LIV (1936), 3-4, p. 205-208.

Articolul de față face referire la zilele de 28-30 aprilie în care s-au desfăşurat alegerile pentru trei eparhii: Oradea, Cluj şi Curtea de Argeş. Preşedinte al Colegiului electoral al primelor două eparhii a fost numit Î.P.S. Nicolae Bălan, mitropolitul Ardealului, iar la Curtea de Argeş, Î.P.S. Nicodim, mitropolitul Moldovei. Guvernul României a fost reprezentat de ministrul de interne, Angelescu.

S-a stabilit, în zile diferite, dar în unanimitate de voturi, ca Nicolae Popovici, profesor la Academia Teologică din Sibiu, să conducă Eparhia Oradei, părintele protopop Nicolae Colan să împlinească funcția de episcop la Eparhia Clujului, iar Grigorie Leu, vicarul Sfintei Mitropolii de Iaşi, să conducă Episcopia Curtea de Argeş.

Episcopul Nicolae, născut în 1903, în comuna Biertan, județul Târnava Mare, va fi cel mai tânăr membru al Sfântului Sinod. Între studiile urmate se numără Liceul „Andrei Şaguna” din Braşov, Academia Teologică din Sibiu, Facultatea de Teologie din Cernăuți, cursuri de specializare la Atena, München, Leipzig şi Breslau. A publicat lucrări de valoare, printre care un studiu de o adâncă înțelegere, „Epicleza Eucharistică”, dar şi „Începuturile nestorianismului”.

Clujul va fi cârmuit de părintele protopop Nicolae Colan, originar din Arpătac, județul Trei Scaune, născut în 1893. A absolvit Liceul „Andrei Şaguna” din Braşov, urmând Academia Teologică din Sibiu şi făcând ulterior studii superioare la Berlin, luându-şi apoi licența în Litere la Bucureşti. În 1922 este numit profesor la Academia Teologică şi secretar al Consiliului arhiepiscopal. În 1929 e numit rector al Academiei din Sibiu, în 1934 este hirotonit preot, fiind ales apoi protopop. Pasionat publicist, printre revistele coordonate se înscriu „Revista teologică” şi „Viața ilustrată”, în jurul cărora a reuşit să adune multe personalități ale vieții culturale ale epocii. Ca element specific modului său de a fi este precizat caracterul animator, dinamic, spiritul de inițiativă, care vivifică orice activitate pe care o desfăşoară, precum şi eleganța stilului, demne de ținuta intelectuală a unui om de litere, lucru remarcat îndeosebi în lucrările publicate: „Epistola Sfinților Apostol Pavel către Filimon”, „La luptă dreaptă”, „Hristos şi viața omenească”.

De cealaltă parte a eparhiei Sibiului, la Curtea de Argeş, este ales Grigorie Leu, vicarul Sfintei Mitropolii de Iaşi, acum episcop la Curtea de Argeş. Acesta s-a născut în 1881, în comuna Țuțcani, județul Covurlui, într-o veche familie preoțească. Şcoala primară a făcut-o în satul natal şi în Bârlad, apoi la Seminarul din Roman, unde a intrat bursier. În 1902 finalizează studiile seminare, fiind cântăreț şi ținând şi predici la biserica Sf. Gheorghe din Galați.

Pleacă la Kiev pentru a studia teologia, dar se întoarce după o lună, căci corespondența Mitropoliei de Iaşi spre Kiev se rătăceşte. Se căsătoreşte şi este hirotonit preot în Oancea, unde va fi şi învățător. În 1910 îşi pierde soția, mutându-se în Bucureşti, unde are posibilitatea de a-şi continua studiile, care vor fi însă din nou întrerupte de război. Între 1916 şi 1918 se înrolează ca preot militar, pentru ca în 1918 să fie numit director al Seminarului de la Ismail, unde începe să ducă o adevărată muncă de românizare, înființând societatea muzicală „Gavril Muzicescu” şi altele culturale. În 1924 a fost ales arhiereu-vicar al Mitropoliei din Iaşi, unde a reprezentat o oază duhovnicească pentru mulți dintre preoții de aici.

Balaur, I., „Cronica internă. Investitura Î.P.S.S. Episcopi: Grigorie (Leu) al Argeşului, Nicolae (Colan) al Clujului şi Nicolae (Popovici) al Oradiei”, în: *BORom* LIV (1936), 5-6, p. 339.

La Palatul Regal din Bucureşti a avut loc, pe data de 2 iunie 1936, ceremonia investirii episcopilor aleşi. La eveniment, au participat regele Carol al II-lea, patriarhul Miron, înaltul cler, membrii guvernului, preşedinții corpurilor legiuitoare, „Casa Civilă” şi „Casa Militară” a regelui, alături de reprezentanți ai eparhiilor numite.

***, „Cronica internă. Paraclise în şcolile secundare”, în *BORom* LIV (1936), 11-12, p. 725.

Cronica de față reia ştirea conform căreia Ministerul Educației Naționale, cu ordinul nr. 58.837, a cerut tuturor şcolilor secundare să construiască câte un lăcaş de închinare în incintă. Biserica notează că va păstra în memoria colectivă acest gest, de o înțelepciune adâncă a ministrului dr. C. Angelescu, care înțelege necesitatea de formare spirituală a unor caractere puternice şi verticale. Inițiativa este preluată de la „Societatea ortodoxă națională a femeilor române”, care construise deja capele în

şcoli. Ca aceasta să aibă şi rezultatele sperate, este de dorit ca într-însa să fie angajați şi preoți ori profesori de religie capabili, plini de dragoste şi de înțelegere, care să fie aproape de copii. O soluție în vederea apropierii de tineri ar fi ideea locuirii preotului în ansamblul şcolii.

Nicoreanu, A., preot, „Consiliul Central Bisericesc sub domnia Regelui Carol al II-lea”, în: *BORom* LVIII (1940), 5-6, p. 462-467**.**

În 1937 se înființează Episcopia de Maramureş, în 1939 se înființează Episcopia de Timişoara, în 1939 se înființează Mitropolia Olteniei. În articol sunt prezentate: o listă cu ierarhii aleşi între 1930-1940 pentru diferite eparhii din țară şi o listă cu mănăstiri şi schituri împroprietărite în perioada domniei regelui Carol al II-lea.

Manolache., T. Theodor, „Note bibliografice. Brătulescu Victor, „Mănăstiri din România”, în: „Cartea Moldovanului pe anul 1943”, întocmită de N.P. Smochină şi Diomid Strungaru, nr. 1, Bucureşti, „Dacia Traiană”, p. 91-96”, în: *BORom* LXI (1943) 4-6, p**.** 285-286. Recenzie.

Teodor N. Manolache scrie că D. Brătulescu grupează în articolul „Mănăstiri din România”, pe două coloane, aproape toate mănăstirile româneşti ortodoxe, prezentându-ne pe scurt în dreptul fiecărei mănăstiri cele mai importante date.

T., N. M.„ „Note bibliografice. Teologia istorică. Dăianu, Ilie, Dr., „Un propovăduitor din Transilvania – Sf. Nichita Remesianul, apostolul Românilor în Dacia –”, în „Voința Transilvaniei”, an II, nr. 22, 1 Martie 1945, pp. 1-2”, în: *BORom* LXIII (1945), 7-8, p. 392-393.

Lucrarea prezentată în articol este un rezumat, cu câteva comentarii, al unui studiu publicat de părinții iezuiți la 1750 în anuarul Universității din Cluj, în care autorul anonim îi atribuie lui Niceta de Remesiana câteva fapte neconcludente, pentru care nu există atestări documentare. Printre acestea, ar fi înființarea unui cin călugăresc, sau zidirea, pe teritoriul Bulgariei de azi, a unei mănăstiri cu patru biserici. De asemenea, în acel studiu se afirmă faptul că, în prima călătorie în Italia, Niceta l-ar fi vizitat pe papa Siricius şi că tot el ar fi întemeiat două episcopii – de Argeş şi de Milcovia. Pentru toate acestea, însă, nu sunt indicate documente convingătoare şi temeinice.

***, „Recenzii şi Mişcarea Literară”, în: *Candela* LVII (1946), p. 529-568.

În articol sunt prezentate recenziile următoarelor lucrări: „Prinos Î.P.S. Arhiep. şi Mitropolit Nicodim, patriarhul României”, la sărbătorirea vârstei de optzeci de ani, cincizeci de ani de preoție şi şapte ani de patriarhat, volum editat de Institutul Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 1946 p. XXX – 312, format mare şi cu numeroase ilustrații; „Biserica Ortodoxă Română”, revistă care preamăreşte pe patriarhul României printr-un număr special, nr. 11/12 pe 1945; Ciurea D. Asis. Univ., „Problema începutului Evului mediu occidental”, studiu privind strădurințele savanților apuseni de a forma o cenzură mai corespunzătoare, ca dată şi ca integritate istorică, pentru sfârşitul Evului Antic şi începutul Evului Mediu, publicat în revista „Ethos”, II, Iaşi, 1945; Gheorghiță I. dr., „Un veac dela moartea mitropolitului

Veniamin Costachi”, modest omagiu, Mănăstirea Neamț, 1946; revista „Biserica Ortodoxă Română”, studiu ales, temeinic şi de informaţie abundentă, ce redă cu fidelitate portretul scris al marelui mitropolit moldovean Veniamin; Constantin Turcu, „Daniil Sihastru. Figură istorică, legendară şi bisericească”, Iaşi, Tip. A. Țerek, 1947, 14 p., monografie ce conturează personalitatea de aprig dinamism spiritual a sfântului ortodox român Daniil Sihastru; Dan Simonescu, „Un roman spaniol în Moldova secolului al XVIII-lea”, extras din „Anuarul Liceul Naţional Iaşi pe anii 1942-1945”, Iaşi, 1946, - cunoscutul roman „Critil şi Andronius”, tipărit din îndemnul mitropolitului Iacov Stamati la 1794, după un text grecesc; Alexandru V. Boldur, „Ştiinţa Istorică Română în ultimii 25 de ani. Iaşi, Tip. Al. Țerek 1946, p. 98, bilanț al studiilor istorice în ultimii 25 de ani din punct de vedere al concepţiilor istorice fundamentale şi al metodei de lucru în cercetarea şi redactarea istoriei; I. Barnea, „Contribuţii la studiul Creştinismului în Dacia”, în: „Revista Istorică Română”, vol. XIII, Fasc. III, p. 31-42; Preotul Niculae M. Popescu, „Antim Critopol”, în: „Biserica Ortodoxă Română”, LXIV, nr. 10-12, p. 600-605, Bucureşti, 1946, o completare de date referitoare la Antim Critopol, primul mitropolit al Severinului şi apoi a Ungrovlahiei; Teodor N. Manolache, „Bibliografia mitropolitului Veniamin Costache, în „Biserica Ortodoxă Română”, LXIV (1946), nr. 10-12, p. 545-600, lucrare ce prezintă istoria vieţii şi activităţii mitropolitului Veniamin Costache, una dintre cele mai ilustre figuri ale ţării; Aurelian Sacerdoţeanu, „Îndrumări în Cercetări Istorice”, Casa Şcoalelor, 1945, volum cuprinzând o serie de lecţii şi articole cu conţinut istoric; G.T. Kirileanu, Gh. Ungureanu şi Constantin Turcu, „Contribuţii documentare cu privire la mitropolitul Veniamin Costache”, Iaşi. Biblioteca istorică a Mitrop. Mold., nr. 2, Tip. Lupta Moldovei, 1946, cuprinde studii ale celor trei autori în legătură cu mitropolitul Veniamin; „Anuarul Liceului Naţional Iaşi” pe anii şcolari 1942-43, 1943-44 şi 1944-45, Iaşi, tip. Al. Țerek, 1946, 229 p., volum scos în condiţii tehnice demne de laudă, închinat profesorului Mihai Costăchescu; G.T. Kirileanu, „Contribuţie la Istoricul Raclei Sfiintei Paraschiva din Iaşi. Minunea dela 1888.” Tip. Al. Țerek, 1946, 13 p., lucrare care descrie incendiul de la 27 decembrie 1888, când sfintele moaşte au rămas neatinse de flacără; Diacon dr. Alexandru I. Ciurea. „Figuri de ierarhi moldoveni: Iacov Stamati”, Iaşi, 1946 p. XXVI+256 şi al XV-lea fig., studiu ce redă viaţa mitropolitului Iacov Stamati, punând în valoare documente inedite; Dr. V. Gomoniu, „Biserica şi Medicina”, Brăila, 1940 p. 172, carte adresată preotului păstor care zilnic vine în contact cu boli sufleteşti şi trupeşti; „Institutul de istorie. La cinci ani de existenţă. Darea de seamă şi comunicări”, Suceava, 1947, 90 p., volum ce cuprinde informaţii privind activitatea institutului şi un număr însemnat de publicaţii ştiinţifice.

Ciurea, Al. I., diac. asist., „Rezistenţa Bisericii româneşti faţă de prozelitismul catolic” în: *StTeol,* Seria a II-a, I (1949), 3-4, p. 205-225.

Informaţii despre lupta dusă în Moldova şi Țara Românească până în 1918, despre activitatea episcopiilor de aici: cea a cumanilor-înfiinţată în 1228, durează până în 1241, fiind atestată în scrisoarea papei Grigorie al IX-lea către Bela al IV-lea al Ungariei; Episcopia Milcoviei (sub această denumire este reînfiinţată Episcopia cumanilor în 1332-1375); Episcopia de Argeş (Mitropolia) se constituie în 1359 cu

aprobarea patriarhului de Constantinopol; Episcopia de Severin-1370. Schimbarea capitalei Moldovei de la Siret la Suceava ar putea fi o reacție față de existența episcopiei catolice de Siret.

***, „Grija pentru restaurarea şi conservarea monumentelor istorice şi de artă religioasă", în *BORom* LXXII (1954), 2-3, p. 237-243.

Informațiile consemnează faptul că patriarhul Iustinian „a inițiat şi îndrumat o uriaşă activitate de restaurare a monumentelor istorice, de zidiri şi înfrumusețări de biserici", activitate finanțată de conducerea BOR şi de Ministerul Cultelor care, în anii 1951-1952, a destinat pentru acestea peste un milion de lei, iar în 1953 aproape două milioane.

Cele mai importante monumente istorice sau de artă religioasă care au fost restaurate sunt:

Mănăstirea Plumbuita, Biserica Colței, Mănăstirea Antim din Bucureşti; Mănăstirea Căldăruşani, Mănăstirea Sinaia, Biserica Snagov şi Biserica Văcăreşti de lângă Bucureşti; Mănăstirea Dealul de lângă Târgovişte; Biserica Precista din Galați; Mănăstirea Zamfira, regiunea Ploieşti; Mănăstirea Hurezi; Mănăstirea Brâncoveni; biserica din Borzeşti.

De asemenea s-au acordat subvenții şi ajutoare pentru lucrări de restaurare, reparații sau consolidare a unui mare număr de lăcaşuri de închinare ortodoxe. Dintre acestea amintim mănăstirile: Cernica, Viforâta, Brebu (regiunea Buzău), Mănăstirea Sf. Ioan - Brazi (Panciu), Neamț, Secu, Dragomirna, Sucevița, Putna, Cetățuia (Iaşi), Văratic, Bistrița (regiunea Piatra – Neamț), Gura Motrului, Slatina (Fălticeni), Govora, Arnota, Cozia, Nicula (Cluj), Tismana, Vatra Moldoviței, Prislop (Hunedoara) etc., precum şi bisericile Stavropoleos, Pitaru – Moş, Sf. Gheorghe – Grivița, Stejarul, Sf. Elefterie, Sf. Nicolae Vlădica (Bucureşti); Adormirea Maicii Domnului (R. Sărat), Sf. Gheorghe (Tecuci), Bârnova, Frumoasa, Sf. Ioan Gură de Aur (Iaşi), Probota, Voroneț, catedrala din Oradea, Sf. Nicolae – Vârciorova, Sf. Nicolae (Tg. Jiu), biserica din Ruginoasa, Biserica Neagră (Braşov), biserica din Aninoasa, bisericile: Domnița Bălaşa, Sf. Spiridon–Vechi şi Scaune (Bucureşti), biserica Sântimbru (Alba Iulia), turnul Sf. Ioan (Piatra – Neamț).

Brătulescu, Victor, prof.; Cerna-Rădulescu, Al.; Gagiu, I., pr.; Ivan, Iorgu, prof.; Manolache, N. Theodor; Nicolaescu, N. I., diac. prof.; Pulpea, I., diac. lector şi Sădeanu, D. V., „Viața bisericii ortodoxe române în cei zece ani de la eliberarea patriei noastre" în: *BORom* LXXII (1954), 8, p. 844-851.

Reorganizarea monahismului ortodox român.

Î.P.S. Iustinian, ales patriarh în 1948, în momentul când primea cârja patriarhală, a înscris între cele patru probleme mari şi capitale ce-şi aşteaptă o grabnică rezolvare şi reorganizarea vieții monahale. Împreună cu membrii Sfântului Sinod au stabilit chiar în „Statutul de organizare şi funcționare a Bisericii Ortodoxe Române", votat la 19-20 octombrie 1948, principiile după care se vor reorganiza şi dezvolta mănăstirile.

Pe linia acestor principii, monahismul trebuie să urmărească un dublu scop: pe de o parte crearea unui climat înalt duhovnicesc şi a unui ales nivel cultural pentru toți

viețuitorii unităților mănăstireşti, iar pe de altă parte, deprinderea unei îndeletniciri, a unei ocupații cu scopul de a se asigura atât existența fiecărui monah, cât şi de a veni în sprijinul nevoilor obşteşti prin produsele executate în atelierele mănăstireşti. Pentru aceasta cea dintâi obligație cerută cinului monahal a fost introducerea vieții de obşte. Pentru înfăptuirea unei alese vieți duhovniceşti, pentru sprijinirea vieții de obşte şi pentru realizarea unei solidarități şi a unor condiții de viață mai bună şi mai demnă în mănăstiri, s-au înființat unele instituții de învățământ monahal şi s-au luat o serie de măsuri practice. Astfel, conducerea bisericească a hotărât mai întâi să stârpească orice urmă de analfabetism în mănăstiri şi, în acest scop, a organizat cursuri de alfabetizare pentru toate vârstele. Concomitent cu aceasta, Sfântului Sinod a înființat în toate mănăstirile mai mari de monahi şi monahii, şcoli monahale cu durata cursurilor de trei ani, care aveau un dublu scop: pe de o parte dobândirea de cunoştințe religioase, iar pe de altă parte calificarea într-o meserie. De asemenea au luat ființă trei Seminarii monahale: două de călugărițe (unul în Mănăstirea Agapia şi altul în Mănăstirea Hurezi) şi un Seminar pentru călugări (în Mănăstirea Neamț). Patriarhul Iustinian a elaborat şi Sfântul Sinod a aprobat „Regulamentul pentru organizarea vieții monahale şi funcționarea administrativă şi disciplinară a mănăstirilor". Fiind alcătuit din 10 capitole, acest regulament este o adevărată pravilă pentru viața monahală.

Purtarea de grijă pentru lăcaşurile sfinte

O grijă deosebită, pentru lăcaşurile sfinte, se remarcă începând din 1948, când a fost ales patriarh Î.P.S. Iustinian. Pe baza unei strânse colaborări dintre Patriarhie şi Ministerul Cultelor s-au planificat şi s-au executat lucrări de restaurare, s-au întocmit, verificat şi aprobat devize pentru construcții şi pentru picturi de biserici, s-a controlat la fața locului buna executare a lucrărilor respective şi s-au întreprins cercetări cu caracter documentar.

Articolul prezintă bisericile şi mănăstirile la care au avut loc lucrări de restaurare, de reparații, de consolidare, de pictură. În 1950 s-au executat 112 lucrări de pictură din nou, precum şi 103 reparații şi restaurări de clădiri bisericeşti. Începând din 1951 s-au înființat şi au funcționat şantiere de pictură bisericească pentru pregătirea cadrelor respective, pe lângă următoarele biserici la care s-a executat pictura murală: 1951 şi 1952 la Mănăstirea Ciorogârla pentru mireni şi la biserica din comuna Pipirig, pentru călugări; în 1953 şi 1954 la biserica Dămăroaia din Bucureşti, pentru mireni şi la biserica din comuna Pipirig pentru călugări. În ceea ce priveşte lucrările de pictură de la diverse biserici, în 1951 s-au executat lucrări la 33 biserici, în 1952 la 45 de biserici, în 1953 la 46 de biserici, iar în 1954 la 40 de biserici.

Munteanu, Armand Alexandru, „Monumente de arhitectură bisericească descoperite pe teritoriul patriei noastre din 1944 până în prezent", în: *BORom* XXXII (1964), 1-2, p. 139-174.

În studiul de față sunt prezentate monumente de arhitectură bisericească scoase la lumină din 1944 până în 1964. În urma săpăturilor arheologice s-au făcut numeroase descoperiri care au adus noi informații în domeniul istoriei şi artei creştine. Materialul a fost împărțit în trei capitole.

I. Monumente de arhitectură bisericească din perioada paleocreştină

Sucidava – raionul Corabia, regiunea Oltenia actualizarea localităților.

Săpăturile şi cercetările arheologice care s-au întreprins aici au dovedit că Sucidava a păstrat cele mai multe urme creştine din secolul al V-lea şi al VI-lea. Dintre acestea cea mai importantă este bazilica creştină descoperită în anii 1946-1947. Chiar dacă mai mult de jumătate din suprafața acestui vechi lăcaş de cult a fost distrusă până la temelii, totuşi s-au putut stabili planul, orientarea şi dimensiunile exacte ale bazilicii. Este prezentat planul acesteia, fiind stabilite dimensiunile exterioare ale lăcaşului de cult, materialele de construcție folosite. Au fost găsite şase morminte, trei în exterior şi trei în interior, fapt ce confirmă că basilica de garnizoană din Sucidava a servit şi ca necropolă. Cele trei monede de bronz descoperite în incinta acesteia, dovedesc că este prima biserică paleocreştină descoperită în Dacia Traiană.

Histria-raionul Istria, regiunea Dobrogea.

La 50 km nord de oraşul Constanța, spre est de satul Istria, se află ruinele celui mai vechi oraş grecesc, Histria. În urma săpăturilor arheologice s-au găsit un număr de bazilici creştine: o bazilică cu criptă, o bazilică în colțul de sud-est al cetății, una particulară în zona de est a aceleiaşi cetăți şi o bazilică de cimitir. Primele trei au fost descoperite între anii 1949 şi 1952, iar cea de-a patra în vara anul 1956. Sunt prezentate, pe rând cele patru bazilici.

Dinogeția-Garvăn, raionul Măcin, regiunea Dobrogea. Ruinele cetății romano-bizantine Dinogeția se află pe o insulă stâncoasă din bălțile Dunării, cunoscută sub numele de Bisericuța, pe teritoriul satului Garvăn, la vreo 8 km sud-est de oraşul Galați. Pentru identificarea acestei cetăți s-au făcut cercetări arheologice încă din secolul al XIX-lea. Din 1939, se cunosc şi primele săpături arheologice întreprinse de profesor Gheorghe Ştefan, reluate în 1949. În urma săpăturilor din anii 1951 şi 1952 s-au dezvelit şi ruinele bazilicii din colțul de sud-vest al cetății. Este descrisă bazilica de la punctul Bisericuța.

Noviodunum-raionul Tulcea, regiunea Dobrogea.

Pe malul drept al Dunării, la circa 2 km de satul Isaccea, se află ruinele străvechii aşezări romane Noviodunum. Aici au fost dezvelite în toamna anului 1956 diferite temelii de ziduri, printre care şi acelea ale unei bazilici căreia îi este descrisă: forma, dimensiunile, materialul de construcție folosit, părțile componente.

Tomis-Constanța. Tomis, oraş străvechi, a luat ființă în secolul al VI-lea î.d. Hristos, reuşind în scurt timp să devină un centru comercial. În decursul istoriei primeşte diferite numiri. Pe ruinele acestui oraş s-a aşezat actualul oraş Constanța. Nu s-au putut întreprinde săpături arheologice pe scară largă, pentru că ele se află sub temelia noului oraş. Cu prilejul unor construcții, canalizări s-au descoperit o serie întreagă de monumente. Printre acestea se află şi cele două bazilici dezvelite în vara anului 1961, în apropierea zidului de incintă din partea de vest a vechii cetăți. Cele două bazilici s-au aflat la o distanță de 100 m una de alta. Ambele au aceleaşi elemente arhitectonice. Dimensiunile sunt diferite. Sunt descrise cele două monumente.

Pârjoaia-raionul Adânclisi, regiunea Dobrogea.

S-a descoperit conturul unei bazilici care datează dintr-o perioadă cuprinsă între secolul al IV-lea şi VI-lea. După dimensiunile fixate este vorba de un edificiu creştin care se încadrează în rândul bazilicilor mari.

II. Monumente de arhitectură bisericească din epoca medievală.

Sunt prezentate acele descoperi de lăcaşuri de cult creştine, care, după datarea lor în timp aparţin epocii timpuriu medievale, secolul al X-lea - secolul al XII-lea şi secolele XIII-XVIII.

Dinogeția – Garvăn, Măcin-Dobrogea.

Dinogeția, veche cetate romană bizantină, este socotită un punct arheologic în monumente de artă creştină. Înaintea descoperirii bazilicii din colțul de sud-vest al cetății s-au descoperit ruinele celei mai vechi biserici de zid cunoscute până acum pe teritoriul țării noastre. Aceasta descoperire s-a făcut în vara anului 1950. Sunt descrise ruinele acestei vechi construcții de piatră. Bisericuța de la Dinogeția datează din secolul al XI-XII.

Niculițel - raionul Tulcea, regiunea Dobrogea. Săpăturile arheologice desfăşurate în vara anului 1954, la punctul Cetățuia, la 3 km vest de comuna Niculițel, au scos la lumină numeroase vestigii printre care se semnalează ruinele celei mai vechi bisericuțe de plan treflat din țara noastră. Acestea s-au găsit într-o stare de conservare proastă, încât cu greu s-a reconstruit planul construcției. Sunt descrise zidurile păstrate. Se presupune că bisericuța a fost ridicată în secolele XI-XII.

Basarabi - raionul Medgidia, regiunea Dobrogea. Cea mai interesantă descoperire privind arta creştină din epoca Medievală o constituie complexul de monumente arhitectonice descoperit în vara anului 1957 în localitatea Basarabi, fostă Murfatlar. Complexul este alcătuit dintr-o bisericuță, camere funerare, două paraclise şi chiliile legate între ele prin coridoare înguste şi joase. Este descrisă bisericuța şi cele trei părți: altarul, naosul şi pronaosul. Sunt descrise cele două camere funerare, cele două paraclise, galeriile. Ipotetic este fixată datarea acestei aşezări ca fiind sfârşitul secolul al IX-lea şi începutul secolul al X-lea.

Suceava. Printre materialele arheologice descoperite în urma săpăturilor întreprinse din 1951 sunt şi numeroase vestigii importante de artă creştină medievală şi de arhitectură bisericească. Sunt prezentate ruinele bisericii sau capelei din centrul cimitirului de pe platoul din fața Cetății de scaun de la Suceava, ruinele bisericii de cimitir din punctul Şipot, precum şi ruinele bisericii romano-catolice din punctul Drumul Național. Sunt descrise planurile şi materialele de construcție. Cele două biserici au fost zidite în timpul lui Ştefan cel Mare. Cea romano-catolică datează din a doua jumătate a secolul al XV-lea şi începutul secolului al XVI-lea. Este descrisă biserica, sunt prezentate dimensiunile, grosimea zidurilor.

Alte sondaje şi săpături arheologice au fost întreprinse în zona Lacului Bicaz, în urma cărora s-au descoperit temelii de biserici din secolul al XVII-lea şi al XVIII-lea. Alte descoperiri s-au făcut la Horezu, Secu şi Izvorul Alb unde s-au identificat temeliile unor biserici dispărute, construite, probabil în secolul al XVIII-lea.

Bucureşti. Începând din 1953, capitala a fost tot mai intens cercetată din punct de vedere arheologic. Făcându-se săpături în paraclisul din partea de sud a bisericii Bunavestire, din incinta Curții Vechi, a fost descoperită, sub temelia acestuia, o fundație mai veche şi mai lungă care se presupune a fi a unei lucrări începute şi neterminate, reluată mai târziu în vremea domnului Constantin Mavrocordat. Tot în perioada săpăturilor s-au descoperit ruinele unei bisericuțe, care figurează în documente ca aparținând secolului al XVIII-lea ca metoc închinat Mănăstirii Cotroceni.

Biserica Albă din Postăvari, atestată documentar în secolul al XVIII-lea, cunoaşte trei faze în istoria existenței ei. Sunt prezentate acestea şi este descrisă biserica. Au fost descoperite temeliile primei biserici a Sfântului Anton, cunoscută documentar cu denumirea de Biserica Doamnei Maria şi construită în 1735 pe temeliile unei biserici mai vechi distrusă de armatele lui Sinan Paşa. În jurul bisericii Sf. Gheorghe Vechi s-a descoperit o parte din temeliile unei biserici mai vechi din secolul al XVI-lea. În grădina din jurul bisericii Sf. Dumitru Poştă s-au identificat temeliile bisericii cunoscută sub numele de „Biserica de jurământ". Se presupune că aceasta aparține secolul al XVII-lea. Se crede, în legătură cu mormintele din secolul al XVI-lea descoperite în grădina bisericii Sf. Gheorghe Nou, că şi aici ar fi existat în acea vreme altă biserică. În urma săpăturilor executate în 1959, în curtea bisericii Domnița Bălaşa, au fost descoperite ziduri groase care aparțin unei construcții din epoca medievală a oraşului. În urma săpăturilor de salvare, din 1961, de la biserica Sf. Visarion Vechi, cercetătorii monumentului au putut distinge etapele de construcție ale acestei biserici, precum şi resturile cimitirului ce data din epoca respectivă.

La Căldăran - localitatea Cernica s-a descoperit un important aşezământ medieval format din fosta Mănăstire Iezerul şi un cimitir medieval cu 6-7 morminte. În localitatea Tânganul, în apropiere de Cernica au fost descoperite în 1961, rămăşițele unei biserici din secolul al XV-lea.

La Retevoieşti (Argeş) s-au descoperit în 1957 resturile unei biserici, deosebit de interesantă prin planul şi mormintele aflate în interiorul ei. Este descrisă biserica împărțită în altar, naos, pronaos şi tindă. Biserica a fost fixată în a doua jumătate a secolului al XIV-lea. Pronaosul şi tinda au fost construite în a doua şi a treia etapă.

În localitatea Romanii de Sus-Horezu, Argeş, situată la aproximativ 4 km de Mănăstirea Hurezi, au fost identificate temeliile vechii biserici cu ziduri de incintă, probabil a Schitului Sf. Ioan, despre care se spune că a fost părăsit de călugări între anii 1870-1877.

Mănăstirea Cotmeana Argeş. La sondajul arheologic făcut în 1958 la această biserică s-a dezvelit o veche temelie în continuarea temeliei bisericii propriu-zise. Alte descoperiri au fost făcute la Cetățeni, Suslăneşti, Stăneşti şi Piteşti-Argeş.

La Mănăstirea Gura Motrului – Oltenia au fost analizate şi s-a stabilit vechimea unor resturi de ziduri. S-a ajuns la concluzia că a existat o capelă clădită pe un cimitir care mai era folosit la mijlocul secolul al XVIII-lea.

Cernatul de Jos şi de Sus- Braşov. În această localitate s-au descoperit ruinele unei biserici de stil romanic din secolul al XVIII-lea.

III. Date noi obținute în urma cercetărilor arheologice.

Sunt prezentate concluziile în urma cercetărilor efectuate referitoare la sisteme de construcție ale lăcaşurilor de cult din epoca timpuriu medievală şi cea medievală propriu-zisă. S-a precizat folosirea a trei procedee diferite în construcția monumentelor cercetate arheologic. Sunt prezentate aceste procedee şi exemplificate. Descoperirile de monumente de arhitectură bisericească făcute prin intermediul acestor săpături şi cercetări arheologice au adus o valoroasă contribuție la completarea datelor despre viața şi organizarea Bisericii noastre din primele secole, despre naşterea şi evoluția arhitecturii româneşti în general şi cea bisericească, în special.

Şerbănescu, Niculae I., preot, „Optzeci de ani de la dobândirea autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române” -25 Aprilie 1885- 25 Aprilie 1965, în: *BORom* LXXXIII (1965), 3-4, p. 247-273.

Autorul articolului, la împlinirea a optzeci de ani de când patriarhul ecumenic Ioachim IV (1884-1886) recunoaşte BOR „autocefală şi întru toate de sine administrată”, încearcă de la început să înfăţişeze lupta comună, de mai bine de treizeci de ani, a autorităţilor statului şi a clerului şi împrejurările în care Biserica noastră strămoşească şi-a dobândit autocefalia.

Se menţionează că mitropoliile Ţării Româneşti şi Moldovei au luat fiinţă în anii 1359, respectiv 1401, prin acte sinodale şi patriarhale de recunoaştere a înfiinţării lor, ele având independenţă administrativă şi autonomie bisericească internă, dar depinzând canonic de ierarhul din Constantinopol, primind chiar ierarhi trimişi de scaunul patriarhal şi având obligaţia de a lua Sfântul Mir de la Constantinopol. În unele cazuri Biserica Română a trebuit să se supună judecăţii bisericeşti a ecumenicului cum s-a întâmplat cu mitropoliţii Ungrovlahiei: Luca, Ştefan, Teodosie, Antim Ivireanul, Neofit al II-lea. Primele idei de independenţă a bisericii s-au înfiripat în Moldova de pe vremea domnului Ieremia Movilă şi a fratelui său Gheorghe, mitropolitul Sucevei, iar în Ţara Românescă, mitropolitul Ungrovlahiei Antim Ivireanul, prin anii 1710-1711, protesta cu energie împotriva amestecului necanonic al patriarhului Hrisant al Ierusalimului în treburile Bisericii Ţării Româneşti. Se precizează mai departe, că mişcarea pentru obţinerea autocefaliei BOR a pornit odată cu mişcarea pentru unirea Principatelor Române.

Ea a fost mai activă în Moldova, arătându-se că în 1857 fraţii Neofit şi Filaret Scriban, arhimandriţii Melchisedec Ştefănescu şi Calinic Miclescu, deputaţi ai clerului în divanul ad-hoc, au deschis problema autocefaliei Bisericii Române, formând o „Comisiune bisericească” menite să se ocupe de noua organizare. Lupta a continuat şi în anii următori, 1859 marcând începutul formării Statului Naţional Român, al cărui conducător, domnul Alexandru I. Cuza (1859- 1866), s-a interesat şi de problema religioasă a României, încercând să dea o nouă organizare şi să o scoată de sub tutela oricărei autorităţi ecleziastice străine.

În 1862 clericii au cerut deputaţilor să se facă pentru Biserica Română o administraţie centrală cu un Sinod iar acest mesaj s-a pus în practică abia în 1864, când, a apărut un proiect de lege privind „Unirea şi reorganizarea BOR'”, având un articol în care se preciza autocefalia Bisericii Române. Autorul prezintă în continuare o bogată corespondenţă cu schimburi de scrisori între patriarhii Constantinopolului, nemulţumiţi de atitudinea ce se lua în Ţările Române cu privire la autocefalia bisericii, şi clericii români, sau cu domnul însuşi. Răspunsurile hotărâte şi atitudinile dârze ale domnului Al. I. Cuza, sau a mitropoliţilor din acea vreme (Nifon al Ungrovlahiei, Calinic Miclescu al Moldovei), deşi au iritat pe patriarhul ecumenic, l-au făcut pe acesta din urmă să conştientizeze că, aceasta luptă pentru independenţa Bisericii Ortodoxe Române ajunsese la un aşa stadiu încât ea nu mai putea da înapoi. Chiar şi după înlăturarea lui Cuza în martie 1866, Consiliul de Stat prezenta Constituţiei un proiect de lege organică pentru BOR în care, la articolul al doilea, prevedea că: „Biserica Ortodoxă a României este şi rămâne autocefală”.

Pe cale legislativă internă, se făcuse totul ca BOR să fie autocefală, rămânând ca aceasta să-i fie recunoscută şi de Patriarhia ecumenică şi de celelalte biserici mari, problemă care s-a încercat să se rezolve în timpul patriarhului Antim XI (1871-1873), Ioachim al III-lea (1878-1884) dar fără sorți de izbândă. Abia în timpul lui Ioachim al IV-lea (1884-1886), caracterizat ca un „arhiereu plin de osârdie, păstor atent, bărbat luminat" se recunoaşte autocefalia Bisericii Române la 25 aprilie 1885, când în Sinodul Patriarhal s-a alcătuit tomos-ul de autocefalie. În decursul aceluiaşi an, rând pe rând, bisericile Serbiei, Ierusalimului, Eladei, Ciprului şi Rusiei au recunoscut autocefalia BOR.

Apoi autorul schițează apoi, pe scurt, însemnătatea în istoria Bisericii noastre, a actului de dobândire a autocefaliei la 25 aprilie 1885. În momentul acela se împlinesc optzeci de ani de independență, perioadă în care s-au realizat progrese însemnate în toate domeniile de activitate: a intrat în legătură cu toate celelalte biserici ortodoxe cu care a păstrat neatinsă unitatea dogmatică şi canonică; a sfințit nestingherită Sfântul şi Marele Mir în țară; s-au ridicat biserici noi iar altele s-au refăcut; s-au tipărit cărți de cultură teologică şi s-au înființat muzee de artă bisericească şi biblioteci şi s-au înmulțit şcolile teologice de toate gradele; s-au editat reviste de profil; după Primul Război Mondial, BOR a fost ridicată la treapta de Patriarhie. BOR a fost prezentă în mişcări şi conferințe creştine fiind membră a Conferinței Creştine pentru Pace; în toamna anului 1948, sub păstoria Preafericitului Iustinian, s-a realizat întregirea Bisericii Române, realizându-se unirea cu Ardealul; în 1950 BOR a generalizat cultul sfinților pe întreg cuprinsul țării şi odată cu aceasta a canonizat şi pe primii sfinți români.

Speranță, Gheorghe, magistrand, „Dovezi de toleranță religioasă în Țările Române", în: *BORom* LXXXIII (1965), 7-8, p. 735-751.

Poporul român şi BOR au dat dovadă în trecut de înțelegere şi bunăvoință în raporturile lor cu reprezentanții şi credincioşii celorlalte religii şi confesiuni creştine, dându-şi silința totodată să păstreze şi să apere Ortodoxia. În continuare, articolul expune mai amănunțit dovezile de toleranță religioasă în Țările Române, prezentându-le pe religii şi confesiuni.

Față de catolici - Primul document care atestă atitudinea de bunăvoință a românilor față de catolici aparține domnitorului Ladislau (25 octombrie 1369) şi seamănă mai mult cu o lecție de conduită adresată românilor ortodocşi de orice stare socială. Cam în acelaşi timp, în Moldova, Lațcu Vodă a înființat, la încuviințarea Papei Urban al V-lea, în 1370, o episcopie latină la Siret, numind episcop pe Andrei din Cracovia, propagandă care a continuat şi sub urmaşul său Petru, ridicându-se în timpul său la Siret o biserică pentru călugării catolici.

Mai târziu, centrul de gravitate al propagandei catolice din Moldova se mută la Baia, unde Alexandru cel Bun, în 1413, întemeiază o nouă episcopie catolică şi ridică o biserică de acest rit în 1420. În secolul al XV-lea, în Țara Românească, Vlad Dracul recunoaşte drepturile preoților catolici ca fiind aceleaşi cu cele ale clerului român, propaganda catolică făcând progrese, dându-se sprijin de la Curtea Domnească. Mai târziu, în secolul al XVI-lea, atât în timpul lui Mihai Viteazul cât şi al lui Şerban Cantacuzino, anumite cronici certifică restaurarea unor biserici catolice. În secolul al

XVIII-lea, când au început domniile fanariote, catolicii au fost înlăturați din vechile funcții dar s-au bucurat mai departe de libertatea cultului. Documente cuprinse între anii 1750-1823 ne arată prerogativele pe care domnii le acordau comunităților catolice:

a) Hrisovul domnului Grigore Ghica către prefectorul şi preoții catolice din Iaşi (1777);

b) Hrisovul lui Alexandru Ipsilanti (1774-1782) prin care se acordă favoruri bisericii bărațilob din Câmpulung Muscel (1775);

c) Două hrisoave ale domnului Mihail Şuțu (1783-1786).

Hrisoavele nu se refereau întotdeauna numai la lăcaşurile de cult sau la anumite scutiri de impozite, ci şi la alte aspecte ale vieții religioase ale catolicilor. Raporturile dintre cultele religioase din Țările Române aveau să fie reglementate propriu-zis abia prin legiuirile din 1872, 1892, 1923, 1948 prin diferite regulamente concepute în duh de înțelegere şi bunăvoință.

Față de protestanți - Date despre mişcarea protestantă sunt furnizate începând chiar cu sfârşitul domniei lui Alexandru cel Bun, vorbindu-se despre imigrația numeroasă a sectarilor husiți în Moldova. Apoi în timpul domniei lui Ştefan cel Mare, o nouă masă de husiți persecutați în Ungaria, găsesc ospitalitate la români şi se aşează în apropierea Prutului sau se găsesc în zona Trotuşului. O perioadă de înflorire a protestanților se cunoaşte din timpul lui Iancu Sasul (1579-1582) – „Luteranul”.

Din secolele al XVI-lea şi al XVII-lea articolul prezintă informații despre evoluția protestantă numai în Transilvania, unde numărul protestanților creşte foarte mult. În secolul al XVIII-lea, protestanților din Țara Românească şi din Moldova li se recunoaşte libera practică a cultului începând a se acorda chiar şi favoruri din partea domnitorilor. Articolul prezintă diferite documente şi hrisoave din vremea mai multor domnitori din cele două țări româneşti din care reiese ceea ce s-a precizat mai sus.

Față de armeni – Aceştia au venit din răsărit prin anii 1044/1046 şi în Moldova au primit hrisoave prin care li se acordă mari privilegii precum: deplină autonomie comunală, jurisdicție proprie, libertatea cultului, şcoli proprii şi chiar conducere politică. Astfel, biserica armeană din Iaşi a fost fondată în 1395, iar domnul care se face remarcat în privința ospitalității a fost Alexandru cel Bun (1400-1432), dând în 1401 un hrisov destinat armenilor, prin care aprobă înființarea unei episcopii cu scaunul la Suceava. Sunt amintite câteva personalități armene din Moldova: vameşul Constantin Cerniact întemeietorul bisericii moldoveneşti din Lewberg, negustorul Anton Confortino, Bogdan Armeanul, despre care ni se spune că ar fi reclădit „Mitocul” Zamcăi. Se precizează în continuare că episcopul Isac din Suceava avea sub jurisdicția sa, în 1669, bisericile din Suceava (două şi mănăstirea), Iaşi (două), Botoşani, Roman, Galați (cu vreo 20 de preoți), găsindu-se ca „şoltuz” al lor pe Chirilă, iar ca protopop pe Ioan (potrivit unui document din 1669). Se aminteşte doar un singur caz de intoleranță religioasă față de armeni, dezlănțuit la 1551, din porunca domnului Ștefan, fiul lui Petru Rareş. Începând cu 1770, suntem informații că armenilor li s-au acordat noi privilegii privind atât bisericile din Suceava, cât şi cele din Roman, Bacău, Neamț, Târgul Frumos.

Față de evrei – Veniți din Țările Române, spre sfârşitul secolului al XV-lea, multe dovezi arată că domnitorii s-au purtat omeneşte față de evrei. O carte din 1775,

dată de domnul Alexandru Ipsilanti, înlesnea instalarea unui oarecare Pilat în funcția de staroste al comunității evreilor din Bucureşti, iar altă carte din 7 octombrie 1783, a domnului Mihail Şuțu (1783-1786) era în favoarea lui Iosif Simion. În Moldova, evreii polonezi au fost primiți în secolul al XV-lea şi au rămas nestingheriți în viața lor religioasă, hrisovul domnului Constantin Moruzi (1777-1782) din 6 septembrie 1778 şi anaforaoa din 28 noiembrie 1782 al domnului Alexandru Mavrocordat (1782-1785) fiind câteva dovezi de măsuri favorabile evreilor.

Față de mahomedani- În Dobrogea s-au făcut colonizări cu populație turcă pe la jumătatea secolului al XV-lea, dar adevărată viață religioasă musulmană începe pe la jumătatea secolului al XVI-lea, dovadă fiind un document istoric – „Testamentul lui Gozi Ali Paşa”, testament care poartă data de 1603. În Moldova, pe lângă câteva cătune de tătari din care, în urma bunei conviețuiri cu românii au ieşit mari familii boiereşti, prin secolul al XVII-lea, mai apar mai multe regimente de lipțcani veniți din Polonia. Imigrări de genul acesta s-au petrecut şi în veacurile următoare, cea mai importantă fiind aceea din 1899. Pregătirea oficianților musulmani, a cadrele necesare cultului şi învățământului confesional au început să o facă teologi locali, o astfel de şcoală funcționând în orăşelul Babadag, până în 1889, transformându-se în Seminar musulman în 1901, cu sediul la Medgidia în 1904.

Față de alte credințe– Atitudinea îngăduitoare a Bisericii Ortodoxe, față de alte credințe s-a arătat şi față de adepții unor forme de viață religioasă de nuanță bogomilă şi lipovenească. Lipovenii au beneficiat de toate drepturile şi libertățile acordate cetățenilor români. Au beneficiat de „legea rurală”, devenind proprietari în România, au profitat de legea cultelor spre a-şi crea o ierarhie bisericească, de legea comunală.

Constandache, Mihai, magistrand, „Măsuri de organizare în Biserica Ortodoxă Română la începutul veacului al XX-lea”, în: *BORom* LXXXIII, (1965), 7-8, p. 752-770.

Începutul veacului al XX-lea marchează o operă de mari schimbări în viața Bisericii Ortodoxe în general, determinate de continua transformare a condițiilor generale, de schimbări multiple de ordin politic şi social. Istoria a înregistrat o seamă de evenimente care au avut o influență covârşitoare asupra întregii vieți europene, determinând şi acțiuni de reorganizare a vieții bisericeşti.

Articolul prezintă întâi o serie de evenimente istorice care au determinat reorganizarea vieții bisericeşti în Franța, Rusia şi Bulgaria: separarea Bisericii de Stat în Franța anului 1905, aşa numita „Proclamație pentru libertatea religioasă” din 1905 prin care țarul Nicolae I al Rusiei acorda libertate unor culte religioase, frământările din Biserica Bulgară. Autorul precizează că prezentarea succintă a acestor factori va ajuta la înțelegerea problemelor dezbătute în articol.

O scurtă privire asupra istoriei patriei noastre în această perioadă pune în prim plan răscoalele țărăneşti, care încă din secolul al XIX-lea, într-un răstimp de 12 ani, au înregistrat patru mari ridicări de mase populare: 1888, 1889, 1894, 1900. Răscoalele țărăneşti din februarie 1906, iulie 1906, decembrie 1906 şi ianuarie 1907 vor culmina cu desfăşurarea revoluționară a forțelor țărăneşti din februarie-martie 1907, unde participarea preoților ortodocşi este incontestabilă. Legând dorințele spre mai bine ale

Bisericii cu năzuințele spre mai bine ale poporului, unii dintre reprezentanții clerului de mir au sprijinit aceste năzuințe.

Modificarea legii sinodale de la 1872 şi dezbaterile în jurul acestei modificări

Legea sinodală de la 1872 nu mai corespundea condițiilor istorice în care Biserica noastră îşi desfăşura activitatea, Sinodul rămânând izolat de restul clerului, creându-se necesitatea existenței unui for consultativ al preoților, prin care arhiereii să fie în contact permanent cu preoțimea. Aceste motive au dus la elaborarea proiectului lui Spiru Haret, Ministru al Cultelor şi Instrucțiunii Publice pentru modificarea legii sinodale de la 1872, potrivit căruia se înființa Consistoriul Superior Bisericesc din care făceau parte nu numai membrii Sfântului Sinod, ci şi reprezentanți ai clerului de mir şi monahal.

Proiectul de modificare al legii sinodale din 1872 cuprindea trei puncte: lărgirea cercului eligibililor la treapta de episcop eparhiot şi mitropolit, desființarea arhieriei titulare şi înființarea Consistoriului Superior Bisericesc. Se arată în continuare obiecțiile ridicate de adversarii acestei legi cu privire la canonicitatea acestei legi şi a instituțiilor bisericeşti. Cea mai mare opunere a fost aceea împotriva formării Consistoriului Superior Bisericesc, considerând neîntemeiat că acesta ar îngrădi atribuțiile singurului organ deliberativ- Sfântul Sinod.

Articolul mai prezintă o altă problemă din viața internă a Bisericii noastre şi anume aceea a clerului de mir, referitoare la starea materială, intelectuală şi morală. Ceea ce se începuse în 1832 prin Regulamentul Organic s-a continuat în 1859 şi 1864 prin legiuirile lui Cuza şi în 1872 prin „Legea pentru alegerea mitropoliților şi episcopilor eparhioți, precum şi a constituirii Sfântului Sinod”. Apar apoi diferite regulamente: „Regulamentul pentru administrarea eparhiilor, pentru disciplina şi judecata clerului în BOR” din 1873, „Regulamentul pentru procedura în materie de judecată Bisericească”, „Regulamentul pentru disciplina monahală”, „Regulamentul pentru mijloacele de întreținere a clerului pe la bisericile întreținute de comunele urbane şi rurale”, „Regulamentul Seminarelor din 1893” etc. Seminariile devin şcoli bine organizate, iar în 1881 se înființează Facultatea de Teologie din Bucureşti, astfel încât în a doua jumătate a secolului al XIX-lea starea intelectuală a preoților de mir dobândeşte un nou nivel. Deoarece starea morală şi materială a clerului continua să fie o problemă s-au luat măsuri şi pentru îndreptarea ei. Sunt prezentate o serie de proiecte aduse în Senat de episcopii şi mitropoliții Moldovei.

a) 1882- Un proiect pentru îmbunătățirea situației materiale şi culturale a clerului;

b) 1888 – Un memoriu pentru îmbunătățirea stării clerului de mir din Moldova;

c) 1888 - episcopul Melchisedec – Un memoriu asupra monopolului lumânărilor;

d) 1890 – Sfântul Sinod al BOR (prin episcopul Silvestru al Huşilor) – un raport asupra stării materiale şi morale a clerului mirean;

Autoritatea politică a vremii se ocupă de această chestiune abia la 20 mai 1893, prin „Legea clerului mirean şi a Seminarelor”. Această lege reprezenta un pas înainte spre îmbunătățirea stării materiale şi morale ale clerului mirean, dar necesita totodată şi alte modificări, care s-au adus în anii următori: 1896 şi 1900.

În 1902, apare o nouă lege de organizare bisericească „Legea pentru înființarea Casei Bisericii Autocefale Ortodoxe Române” care preciza că fondurile care rămâneau

la libera dispoziție a Casei Bisericii să se întrebuințeze pentru ajutorarea preoților infirmi, preoteselor văduve şi a orfanilor preoților. În 1904, în bugetul țării se prevede prima mărire de salarii cu 20%, iar în 1906 se aduc îmbunătățiri prin proiectul lui Spiru Haret prezentat în Parlamentul țării. Astfel, legea din 1893, îmbunătățită în 1906, introduce „Consistoriile apelative şi apărătorii pentru asigurarea dreptății”, iar în 1908, în proiectul de programă pentru învățământul religios din şcolile secundare se prevedea înființarea a două Seminarii întreținute de stat: - la Mănăstirea Bistrița şi Seminarul „Sfântul Andrei” de la Galați pe lângă cele existente la Iaşi şi Bucureşti. Toate aceste legi, proiecte de legi, regulamente referitoare la clerul de mir nu au reuşi decât în mică măsură să satisfacă nevoile existente. Din mulțimea problemelor mari care trebuiau rezolvate în acea perioadă se impunea şi reorganizare vieții mănăstireşti pentru a redobândi viața de linişte, cuvioşie şi curăție. Sunt prezentate frământările din viața mănăstirească din secolul al XIX-lea cu toate măsurile, legile, decretele şi regulamentele care s-au dat, dar care nu au adus îmbunătățiri, iar nivelul cultural şi moral, în loc să crească, scăzuse.

Astfel, nevoile Bisericii, ca şi rânduielile vieții monahale, cereau o reformă mai adâncă. În acord cu pravilele şi pildele sau povățuirile călugăreşti ale Sfântului Ierarh Calinic de la Cernica s-a decis: introducerea vieții de obşte asupra întregii vieți monahale, prin mănăstiri să se întemeieze şcoli de cântăreți bisericeşti, ateliere de pictură, sculptură, pentru fabricarea lumânărilor, a obiectelor bisericeşti. Au urmat şi alte dispoziții privitoare la disciplina din mănăstiri, atât pentru monahi, cât şi pentru vizitatori.

Bradea, Constantin, magistrand, „Cronicile greceşti şi situația bisericii româneşti în prima jumătate a secolului al XVIII”, în: *BORom* LXXXIV, (1966), 5–6, p. 574 - 583

Elementul grecesc a pătruns în Țările Române în a doua jumătate a sec. al XVI-lea şi a ajuns la apogeu prin instaurarea domeniilor fanariote. Mulți greci veniți în țară au consemnat evenimentele mai importante din timpul lor, în aşa numitele cronici greceşti din timpul domniilor fanariote. Deşi subiective, uneori tendențioase, aceste cronici au o mare însemnătate pentru cunoaşterea situației Țărilor Române şi a Bisericii noastre. Datele despre Biserica din Țara Românească sunt mai puține, cu multe lacune. Pentru prima jumătate a sec. al XVII-lea aceste date ni le oferă „Cronica” lui Mitrofan Gregoraş, „Efemeridele dace” ale lui Dapontes, „Cronica Ghiculeştilor”, care cuprinde date despre Moldova împreună cu „Cronica” lui N. Chiparissa.

Evenimentele de la începutul secolului al XVIII-lea sunt consemnate în „Cronica Țării Româneşti” (1714-1716) scrisă de Mitrofan Gregoraş şi care relatează venirea la tron a primului domn fanariot, Nicolae Mavrocordat (1716) şi se încheie cu sfârşitul tragic al lui Antim Ivireanu. Constantin Dapontes în „Catalogul” său aminteşte de scrierile ieromonahului Mitrofan. „Cronica Ghiculeştilor” în 1731 îl menționează ca mitropolit al Ungrovlahiei pe Ştefan al II-lea, despre care aminteşte şi C. Dapontes în „Efemeridele dace”. Mitropolitul Ştefan a murit de ciumă, la 13 septembrie 1738 la Mănăstirea Căldăruşani, după opt ani de păstorire şi i-a urmat în scaun Neofit al Mirelor. La 18 februarie 1739 s-a sfințit paraclisul Sfântul Nicolae de

la Mănăstirea Văcăreşti, iar la 27 februarie un incediu a devastat Bucureştiul, mistuind Mănăstirea Sf. Sava, Mănăstirea Colțea cu spitalul şi alte biserici mai mici.

Pentru perioada 1739–1750 cronicile greceşti nu mai relatează nimic despre situația din Biserica din Țara Românească, dar din alte izvoare se cunoaşte că mitropolitul Neofit a păstorit 16 ani, tipărind o mulțime de cărți bisericeşti şi, după moartea sa, în 1754, urmează Filaret, fostul episcop de Buzău.

Despre trecutul Bisericii din Moldova oferă informații „Cronica Ghiculeştilor". Pe la 1700 mitropolit era Misail, iar în 1710 era Ghedeon, care a citit rugăciunea domniei, în biserica Sf. Nicolae din Iaşi, la 10 decembrie 1710, cu prilejul instalării lui Dimitrie Cantemir ca domn al Moldovei. De Boboteaza anului 1714, Moldova este vizitată, la invitația lui Nicolae Mavrocordat, de învățatul patriarh Hrisant al Ierusalimului. La îndemnul acestuia, Nicolae Mavrocordat a întemeiat o tipografie grecească şi slavonească la Sf. Sava şi a scutit preoții de impozit. În iunie 1715, Biserica Moldovei a fost vizitată de patriarhul Samuil al Alexandriei pentru a primi milostenie, pe care domnul i-o acordă, închinându-i Mănăstirea Hangu.

„Cronica" lui Chiparissa menționează existența Mănăstirii Cetățuia, iar în 1729 domnul Grigore Ghica zideşte Mănăstirea Sfântul Arhanghel Mihail, mitropolit fiind Antonie, pe care cronicarul îl prezintă într-o lumină defavorabilă şi care a fost caterisit de Sinodul de la Constantinopol. A urmat mitropolitul Nichifor de Sidis. În 1743, domnul Ioan Mavrocordat, venind în Moldova, îl aduce cu el pe Paisie, fostul patriarh al Constantinopolului, care fusese înlocuit cu Chiril al Nicomidiei, iar în 1744 Moldova a fost vizitată de patriarhul Silvestru al Antiohiei, care a stat multă vreme în țară şi a primit ajutor de la domnitor şi creştini.

Din 1752, în timpul celei de a treia domnii a lui Constantin Mavrocordat, Biserica din Moldova cunoaşte o nouă perioadă de înflorire. Domnitorul cere mitropolitului să hirotonească preoți şi diaconi ştiutori de carte, iau pe cei existenți să-i învețe, cutreierând satele şi apoi examinându-i la Iaşi. Printr-un hrisov preoții au fost scutiți de dări. Domnitorul a cerut înființarea unui sinod şi clericii pentru a judeca diverse pricini bisericeşti. După retragerea din scaun a mitropolitului Nichifor în 1750, a urmat Iacob, fost episcop de Rădăuți, care a intervenit pe lângă domnitor ca acesta să obțină confirmarea de la Poartă ca ținutul Hotinului să rămână al Moldovei şi să nu treacă în Eparhia mitropolitului Proilavei, care, ulterior, a fost caterisit de Constantinopol. Ierarhii greci care au păstorit în Țările Române au fost oameni luminați, ocupând un loc de cinste în istoria Bisericii Româneşti.

Păcurariu, Mircea, „Atitudinea slujitorilor Bisericii Ordodoxe Române față de actul Unirii Principatelor", în: *BORom* LXXXV, (1967), 1–2, p. 73–94.

Actul Unirii Principatelor se cinsteşte în fiecare an de poporul nostru la 24 ianuarie, ca rezultat firesc al dezvoltării treptate a conştiinței unității de origine, de limbă şi de credință a românilor de pretutindeni. Pe lângă oamenii din popor, cronicarii şi cărturarii din trecut consideră că, un factor important care a contribuit la trezirea şi dezvoltarea conştiinței de unitate națională a românilor a fost Biserica, prin introducerea limbii române în cult. În Predosloviile lui Coresi, Varlaam, Simion Ştefan s-a subliniat originea comună şi unitatea de neam, de limbă şi de credință a tuturor românilor, idei preluate de Şcoala Ardeleană, de Tudor Vladimirescu,

Kogălniceanu şi Bălcescu. Literatura şi revistele pledau pentru Unire. Autorul prezintă frământările şi luptele pentru Unire din Principate în urma tratatului de la Paris din 18/30 martie 1856.

Clerul ordodox român s-a alăturat Partidului Unionist din Moldova, în frunte cu mitropolitul Sofronie Miclescu, la cererea căruia arhim. Neofit Scriban a scris lucrarea „Unirea şi neunirea Principatelor”, urmată de altă lucrare combativă a aceluiaşi arhimandrit „Foloasele Unirii Principatelor române” şi de poezia „La unirea românilor”. Arhimandritul Melchisedec Ştefănescu, rector al Seminarului de la Huşi, a rostit la 29 iunie 1856 la episcopie o predică în sprijinul Unirii intitulată „Jertfă pentru Unirea Principatelor”. Clerul de mir şi monahal au avut de la început o atitudine favorabilă Unirii, trimițând acte de adeziune Comitetului Unirii, înființat la Iaşi în 25 mai/6 iunie 1856.

Dintre numele mai cunoscute au fost arhimandritul Victor Lemeni, arhimandritul Dionisie Romano, stareţul Mănăstirii Neamţ şi Secu, ierom.Ghenadie Popescu, profesor şi rector la Seminarul de la Neamţ şi alţii. Din comitetele unioniste înființate în oraşele țării făceau parte şi preoți. Împotrivirile antiunioniştilor se găseau la toate nivelurile sociale, în frunte cu caimacamul Teodor Balş şi apoi Nicolae Vogoridi. Clerului i s-a restrâns dreptul de alegători. Doi episcopi, Meletie al Huşilor şi Nectarie Hermeziu de la Roman au trecut în tabăra separatiştilor, din interese personale de promovare în ierarhie. Asupra mitropolitului Sofronie s-au exercitat presiuni pentru a renunța la susținerea Unirii şi personal şi prin influențarea alegerilor clerului în sens antiunionist. Mitropolitul Sofronie cu preoții şi unii arhierei unionişti vizitează comisarii Franței şi Sardiniei veniți la Iaşi, motiv pentru care caimaicamul cere la Constantinopol patriarhului să-l înlocuiască pe întâistătătorul Moldovei. Faptul nu s-a produs, fiindcă ambasadorul francez şi cel rus s-au opus, însă patriarhul Chiril trimite mitropolitului o scrisoare în care îi atrage atenția că va lua măsuri împotriva sa dacă va persista în conduita neconformă cu demnitatea sa. Scrisoarea însemna un amestec fățiş al patriarhului în treburile Bisericii moldovene şi arhim. Neofit Scriban tipăreşte la Paris lucrarea „Scurtă istorisire şi hronologie despre Mitropolia Moldovei”, în care căuta să demonstreze „autocefalia” bisericii moldovene.

Verticalitatea şi perseverența mitropolitului l-au făcut pe Vogoridi să ceară destituirea acestuia, dar guvernul a fost nevoit să renunțe. De asemenea Sofronie protestează de fiecare dată energic împotriva amestecului guvernului în problemele Bisericii. Din partea Comitetului Unionist din Iaşi şi a arhiereului Sofronie pleacă la Bucureşti, în vara anului 1857, arhim. Neofit Scriban, pentru a intra în legătură cu Comitetul Unionist din Bucureşti, cu mitropolitul Nifon şi cu alți unionişti munteni. El duce o scrisoare din partea lui M. Kogălniceanu adresată lui I.I. Filipescu, îndeplinindu-şi cu cinste misiunea.

În Eparhia Romanului, preoților ce se pronunțau în favoarea Unirii Principatelor li se făceau multe neajunsuri, iar unii îşi pierd chiar, temporar, funcțiile, cum a fost cazul iconomului Gh. Dimitriu din Tecuci (tatăl lui Calistrat Hogaş). O cerere a unioniştilor moldoveni, adresată Comisiei europene din Bucureşti la 22 aprilie/4 mai 1857, în care se plângeau de abuzurile conducătorilor, solicitând protecția Comisiei, este semnată de trei arhierei, trei arhimandriți, doi protosingheli, 38 de preoți şi şapte diaconi. Cu ocazia alegerilor în Divanul Ad-Hoc, mulți preoți au fost omişi de pe liste,

iar celor de la sate şi oraşe nu li s-a dat dreptul de alegător. Mitropolitul şi alţi clerici au refuzat să participe la alegeri ca semn de protest împotriva abuzurilor guvernului. S-au făcut încercări de a corupe clerul ca să voteze în favoarea candidatului guvernului, dar preoţii s-au opus cu demnitate. În ziua de 7/19 iulie 1857, în colegiul preoţilor a fost ales iconomul Ioan Silvan, preot la Mitropolie. La alegeri se prezentaseră el şi alţi doi preoţi. Împotriva acestei alegeri ilegale şi pentru că I. Silvan nu era originar din Moldova, ceilalţi 135 de preoţi din Iaşi au adresat mitropolitului o notă de protest. Tot atunci s-au ales cei doi reprezentanţi ai mănăstirilor neînchinate: Iosif Evhaiton, egumenul de la Râşca şi arhim. Nicon Mironescu, egumen la Bisericani, iar guvernul a numit alţi doi deputaţi dintre egumenii de la Neamţ şi Vorona. La fel s-au desfăşurat şi alegerile de la Roman, preoţii refuzând să participe forţat la alegeri ilegale.

Aceste alegeri false au fost anulate de Turcia, în urma protestelor ambasadorilor de la Constantinopol şi s-au decis noi alegeri în ziua de 29 august/10 septembrie1857 la reşedinţa fiecărei eparhii. Noile alegeri s-au săvârşit în deplină legalitate, iar clerul şi-a ales reprezentanţi vrednici în Divan. Mitropolitului Sofronie i s-a încredinţat conducerea lucrărilor Divanului, care a fost convocat la 22 septembrie/11 octombrie 1857, unde s-au ţinut cuvântări unioniste în faţa deputaţilor. În şedinţa a VII-a din 7/19 octombrie 1857, Kogălniceanu a citit propunerea de Unire a Principatelor într-un singur stat sub numele de România. Din cei 83 de deputaţi, doar doi nu au votat propunerea de unire a lui Kogălniceanu. În şedinţele următoare s-au formulat probleme de reorganizare ale Principatelor, printre care s-au luat hotărâri privitoare la recunoaşterea autocefaliei Bisericii noastre şi la înfiinţarea unei autorităţi sinodale centrale. S-a alcătuit apoi un program de 14 puncte privitor la organizarea bisericească, printre ele numărându-se reorganizarea învăţământului teologic, a monahismului etc.

Preoţii deputaţi au susţinut în Divan problemele ţăranilor în relaţiile lor cu proprietarii. Autorul prezintă evenimentele politice, premergătoare înfăptuirii Unirii şi aportul clerului şi ierarhului la acesta. În şedinţa din 5/17 ianuarie 1859 a fost ales ca domnitor colonelul Al. I. Cuza, iar preşedintele Adunării Elective a fost mitropolitul Sofronie. După alegerile din Ţara Românească, arhim. Neofit Scriban a scris articolul „O salutare României în 24 ianuarie 1959”, iar arhim. Dionisie Romano îi dedica o lucrare omiletică, tipărită la Iaşi în 1859, urându-i domnie rodnică şi fericită.

În Ţara Românească preoţimea n-a avut un rol atât de important în realizarea Unirii, ca cea din Moldova. După constituirea la 3-5 martie 1857 a Comitetului Unionist din Bucureşti, şi-a dat adeziunea la programul său episcopul Filotei al Buzăului, cerând preoţilor să facă rugăciuni pentru Unire. Aceeaşi atitudine a avut-o şi episcopul Calinic Cernicanul de la Râmnic. Mitropolitul Nifon şi episcopul Climent al Argeşului n-au luat de la început o poziţie hotărâtă în privinţa aderăriilor la programul unionist, dar mai târziu au sprijinit hotărârile Divanului ad-hoc şi ale Adunării şi ale Adunării Elective. Preoţii publicau în presa vremii articole unioniste. S-au fixat datele alegerilor pentru Divan de către caimacamul Alexandru Ghica. Autorul prezintă lista aleşilor clerului. Ca şi în Moldova şi în Muntenia, egumenii greci au refuzat să-şi trimită reprezentanţii în Divan. Mitropolitul Nifon a condus lucrările şedinţelor din

Divan. Un rol activ l-a avut episcopul Filotei care a lucrat la întocmirea unui regulament de 87 de articole, care a fost acceptat de Divan.

Autorul prezintă toate evenimentele politice, şedinţele ţinute şi hotărârile luate în vederea alegerilor. La 24 ianuarie, toţi deputaţii Adunării Elective au votat pentru Al.I. Cuza. Bătrânul mitropolit Nifon a avut bucuria să-l proclame ca domn al Ţării Româneşti, tot el înştiinţându-l de alegere.

Episcopul Climent a făcut parte din delegaţia care a plecat la Iaşi pentru a-i înfăţişa lui Cuza actul de numire. La venirea lui spre Bucureşti, Cuza a fost întâmpinat cu bucurie şi discursuri ţinute de ierarhi şi preoţi.

Păcurariu, Mircea, „90 de ani de la proclamarea Independenţei de Stat a României”, în: *BORom* LXXXV (1967), 5-6, p. 602-617.

Articolul surprinde atitudinea Bisericii Ortodoxe Române faţă de Războiul de Independenţă. Ziua de 9 mai este o dată memorabilă în istoria ţării noastre: 1877, proclamarea independenţei statului român şi 9 Mai 1945, ziua victoriei împotriva fascismului, încheiera celui de-al doilea Război Mondial.

Deoarece se aniversează 90 de ani de la proclamarea independenţei României, autorul, după ce relatează faptele istorice ale Războiului de Independenţă, doreşte să evidenţieze rolul Bisericii noastre în acest război, care a spijinit ţara potrivit misiunii sale căutând să vină atât în sprijinul celor răniţi sau morţi pe câmpurile de luptă, cât şi a familiilor celor aflaţi pe front. De exemplu, se prezintă faptul că mitropolitul Iosif Naniescu îl întâmpină pe ţarul Alexandru al II-lea, venit la Ungheni sau la Iaşi şi pe fratele acestuaia, marele duce Nicolae, comandantul suprem al armatei, sosit în ţara noastră în 1877.

Unii slujitori ai Bisericii s-au pus în spijinul armatei în calitate de preoţi militari, însoţind trupele pe câmpul de luptă şi îndeplinind slujbele religioase cerute în astfel de împrejurări. Autorul prezită numele unora dintre preoţii militari, subliniind că în 1870 s-a decretat primul „Regulament pentru clerul din armată” prin care se prevedea că fiecare regiment putea să-şi aibă preotul său. În 1877 preoţii unităţilor au fost înlocuiţi cu preoţii de garnizoană care deserveau toate unităţile din aceeaşi localitate. Călugării şi călugăriţele au ajutat armata în calitate de infirmieri sau brancardieri la chemarea lui Calinic Miclescu, care activa în scaunul mitropolitan din 1875 dar, fiind bolnav, l-a însărcinat pe vicarul său, Ghenadie Ţeposul să adreseze apelul către monahi, răspunzând la acesta 46 de călugări şi 45 de călugăriţe, numărul lor crescând ulterior la 100. Instruiţi de medici, ei au activat la Spitalul Filantropia. La fel au răspuns şi monahii din Moldova la apelul mitropolitului Iosif Naniescu.

La Iaşi, la 18 aprilie 1877, s-a format un Comitet de romănce, condus de Maria Rosetti Roznovanu, cu scopul de a strânge bani şi daruri pentru armată. Acest Comitet s-a extins şi în provincie, iar la Turnu Măgurele s-a instalat un spital, unde au lucrat maici de la Mănăstirea Văratec, urmat la 28 noiembrie 1877, la Iaşi, de al doilea spital pentru răniţi, cu 50 de paturi, numit „Ospiciul Sfânta Maria”, în care s-au aflat şi 10 monahii. Acelaşi lucru s-a repetat la Galaţi şi Bârlad. Biserica a strâns bani şi daruri pentru armată, evidenţiindu-se contribuţia mare a Sfântului Sinod. Autorul prezintă donaţiile făcute pe judeţe şi pe mănăstiri.

Arhimadritul Silvestru Bălănescu a propus într-un articol al său ca preoţii să facă liste cu toţi eroii căzuţi în lupte şi să-i pomenească timp de trei ani la Proscomidie, la fiecare Liturghie, apoi doar în zilele de pomenire a morţilor. El soclicita Bisericii să pună la dispoziţia Guvernului câteva mănăstiri mai mici, cu personal redus, în care să se înfiinţeze orfelinate şi case de infirmi. Printre multele slujbe săvârşite în timpul războiului, la 18 februarie 1878, s-a oficiat în toată ţara o slujbă solemnă pentru pomenirea tuturor celor căzuţi în război. Astfel ţara şi-a câştigat Independenţa în războiul din 1877-1878, iar Biserica, în 1885, şi-a dobândit neatârnarea canonică, prin recunoaşterea autocefaliei sale de către Patriarhia ecumenică.

Simedrea, Tit, preot, „Unde şi când a luat fiinţă legenda despre atârnarea canonică a scaunelor mitropolitane din Ţara Românească şi din Moldova de Arhiepiscopia de Ohrida- note pe marginea unei interpolări”, în: *BORom* LXXXV (1967), 9-10, p. 975-1003.

Odată cu publicarea bogatei cercetări a profesorului I. Bogdan, despre documentele false privind epoca lui Ştefan cel Mare (printre care se numără şi schimbul de scrisori din 1456-1457, între marele voievod şi Dorotei, arhiepiscopul de Ohrida) şi după apariţia studiului profesorului Mihail Lascaris privind atârnarea scaunelor mitropolitane din Ţara Românească şi din Moldova de Arhiepiscopia din Ohrida, s-a crezut că această legendă nu se mai susţine, fiind considerată o eroare. Dar, după ce autorul prezintă alte câteva păreri ale altor cercetători, vine spre dezbatere cu un document descoperit de academicianul sârb Dorde Sp. Radojicie şi publicat în 1956 cu scopul de a dovedi îndeletnicirile cărturăreşti ale monahilor sârbi athoniţi din Mănăstirea Hilandar, din secolul al XVI-lea. Deşi textul documentului nu poate fi datat s-a constatat că mitropolitul Nicanor de Novo Brdo a introdus o interpolare în text în 1534-1535.

După căderea Serbiei sub turci, Patriarhia de Peci se desfiinţează şi cade de sub ascultarea Arhiepiscopiei de Ohrida, greco-bulgară, dar ierarhii sârbi, în frunte cu Pavel, mitropolitul de Smederevo, vor porni o luptă dârză pentru neatârnarea Bisericii sârbeşti. Aşa s-a iscat „răzmeriţa” pomenită în interpolarea introdusă în „Sintagma lui Matei Vlastaris”. Această luptă aprigă pentru desfiinţarea Patriarhiei Serbiei este câştigată prin mijloace dubioase de către patriarhul Prohor de Ohrida, care îl caterisеşte pe Pavel, iar mitropolitul Nicanor, fiind un partizan al Patriarhiei de Ohrida, scrie şi pune să se interopoleze în „Sintagma lui Vlastaris”, „izvodul” „Din Cartea lui Ptolemeu despre Eparhia Ohrida”, alcătuit din cele două tâlcuiri geografice vechi sârbeşti privind ţările dacice şi hotarele lor.

Acest document precizează că Ardealul, Moldova şi Ţara Românească ţineau în cele bisericeşti de Arhiepiscopia de Ohrida. Autorul interpretează cu diferite întrebări problema dezbătută, exemplificând cu date suplimentare, face diferite supoziţii referitoare la faptele ce au condus la susţinerea ideii că Ţările Române ar fi depins de Arhiepiscopia de Ohrida care, având datorii mari la Poartă, a văzut în „ţările dacice” o salvare a sa prin alipirea eparhiilor din Ţările Române. Această idee a fost indusă prin introducerea interpolării lui Macarie şi a lui Nicanor în cartea de legi folosită mult în epocă şi în Moldova, intitulată „Sintagma lui Matei Vlastaris”.

Scrisorile atribuite lui Ştefan cel Mare, scrise arhiepiscopului Dorotei de Ohrida, s-au dovedit a fi o plastografie din secolul al XVII-lea şi al XVIII-lea, deci fără putere probatorie. Legenda atârnării Bisericilor noastre de Ohrida este din 1534-1537, pătrunzând în Moldova prin vizita lui Macarie şi prin manuscrisele „Sintagmei lui Matei Vlastaris”. Acest document, afirmă autorul, este nesincer şi incredibil, apărând ca o „ticluială înadins săvârşită”, pentru a servi anumite interese. Patriarhul Prohor a murit fără a-şi împlini visul, iar în 1557 Patriarhia de Peci, restaurată, o separă de toate eparhiile pe care i le cotropise. Autorul citează unele documente ce fac să tulbure şi mai mult controversata problemă, însă afirmă că Bisericile române aparțineau de Patriarhia de Constantinopol. Se subliniază că doar în vremea lui Ieremia Movilă şi doar în trecere spre Polonia, a călcat picior de arhiepiscop de Ohrida pe pământ românesc! Articolul conține imagini şi anexe.

Stan, Liviu, pr. prof., „Canonizarea sfinților români”, în: *BORom* LXXXVI (1968), 6, p. 725-735.

Ca şi alte popoare şi românii au păstrat cultul sfinților pământului românesc, cărora li s-au închinat cu evlavie, considerându-i, după cernerea istoriei, cei mai vrednici fii ai Bisericii noastre. Chiar şi popoarele slave din sud şi din nord şi chiar grecii au cinstit sfinții noştri români, trecându-i în rânduielile Bisericilor lor: Daniil Sihastrul, Sfânta Teofana, fiica lui Alexandru I Basarab, Sfântul Ioan Valahul, Sfântul Antipa din Moldova.

Interesul ruşilor pentru sfinții români l-a determinat pe patriarhul Alexie al Moscovei, în 1949, să se adreseze Sfântului Sinod al Bisericii noastre cu rugămintea de a-i comunica numele sfinților români, pentru a-i înscrie în calendarul Bisericii Ruse. Şi românii au aşezat sfinții acestor popoare în rând cu sfinții Bisericii ecumenice. În 1517, pe pământul românesc a fost canonizat Sfântul Nifon, fost patriarh al Constantinopolului şi apoi mitropolit al Țării Româneşti (grec de origine). Canonizarea acestuia s-a făcut cu ocazia sfințirii bisericii Mănăstirii Curtea de Argeş.

În iconografia bisericilor şi în pictură sunt înfățişați, încă de prin secolul al XVI-lea, câțiva sfinți naționali ruşi, bulgari şi sârbi ca: Sfinții Metodie şi Chiril, Sfântul Ioan de Rila, Sfântul Sava, Sfântul Serghie. Numele sfinților popoarelor vecine au continuat să fie trecute în cărțile de cult şi în calendarele BOR, deoarece sfințenia nu cunoaşte granițe naționale. Biserica noastră nu s-a străduit să treacă prea multe nume în rând cu sfinții Bisericii ecumenice, lăsându-i pe cei mai mulți în „ceata tuturor sfinților”, deşi unii s-au bucurat de un cult local încă de la moartea lor (Daniil Sihastrul de la Voroneț, Ştefan cel Mare, Constantin Brâncoveanu). Unele voci au semnalat disproporția între sfinții români şi cei de alt neam, altele au apreciat sfințenia prin „taumaturgie”, adică prin puterea de a face minuni, cunoscând că aceştia sunt doar o mică categorie între sfinții Bisericii ecumenice.

Sfinții români au răzbit prin negura vremurilor până la noi ca ziditori şi apărători ai credinței străbune, ai conştiinței de sine a poporului nostru, pe care l-au călăuzit de-a lungul zbuciumatei sale istorii. Şirul lor este prea lung să-i cuprindă pe toți. La începutul secolului al XX-lea s-a abordat şi la noi problema canonizării sfinților, după apariția unor lucrări specifice, ca aceea a istoricului rus E. Golubinschi. În 1904, la comemorarea a 500 de ani de la moartea lui Ştefan cel Mare, s-a pus în

discuție neoficială eventuala canonizare a domnului, urmată în 1914 de cea a lui Brâncoveanu, nerealizată din cauza izbucnirii războiului. După unirea din 1918, această problemă a revenit în actualitate. În 1931 s-a repus în discuție canonizarea mucenicilor ortodocşi ardeleni din secolul al XVII-lea şi al XVIII-lea şi a lui Constantin Brâncoveanu cu cei şapte „coconi” ai săi, căruia i s-au făcut cercetări în legătură cu osemintele lui, reînhumate la 21 mai 1934, după o procesiune solemnă la biserica Sfântul Gheorghe din Bucureşti.

Strădaniile în legătură cu problema canonizării sfinților români s-au concretizat în două lucrări: „Canonizarea în Biserica Ortodoxă” de prof. N. Popescu-Prahova, publicată în revista „Candela” în 1942 şi „Sfinții Români” de Liviu Stan, apărută la Sibiu în 1945. Socotind o sfântă datorie față de sfinții neamului şi față de credincioşii care-i poartă în sufletele şi-n conştiința lor, patriarhul Iustinian a inițiat în 1950 lucrările de pregătire a canonizării sfinților români, pe care le pune în practică în 1955, canonizarea solemnă având loc odată cu aniversarea a 70 de ani de autocefalie a BOR. Autorul prezintă numele teologilor şi ierarhilor care au lucrat în cele două comisii pentru lucrările pregătitoare şi numele arhiereilor străini invitați la această solemnă ceremonie.

După multe amânări şi ezitări din trecut s-a ajuns, în 1955, să se înfăptuiască un act de însemnătate unică pentru Biserica noastră prin canonizarea sfinților: Sfântul Ierarh Calinic de la Cernica (11 aprilie), Sfinții Ierarhi şi Mărturisitori Ilie (Iorest) şi Sava (Brancovici) (24 aprilie), Cuvioşii Mărturisitori Visarion Sarai, Sofronie de la Cioara şi mucenicul Oprea din Sălişte (21 octombrie). La 15 septembrie 1956 s-a procedat la canonizarea solemnă a Sfântului Iosif cel Nou de la Partoş. Tot în 1955 s-a procedat şi la extinderea în întreaga BOR a cultului unor sfinți care aveau numai cinstire locală sau provincială în țara noastră, ca: Sfântul Mucenic Ioan Românul sau Valahul (canonizat de Patriarhia ecumenică în 1662), Sfânta Cuvioasă Paraschiva de la Iaşi, Sfânta Filoteia de la Argeş, Sfântul Dimitrie cel Nou din Bucureşti şi Sfântul Nicodim de la Tismana. Exemplul Bisericii Române a fost urmat apoi şi de Bisericile-surori, ecumenică, rusă şi bulgară. Patriarhul Iustinian s-a preocupat şi de studierea posibilității de a-i canoniza şi pe străluciții voievozi, apărători ai dreptei credințe, Ştefan cel Mare şi Constantin Brâncoveanu. Astfel, Ortodoxia Românească, cu toată suflarea ei, laudă pe Domnul. Articolul conține şi un rezumat în limba franceză.

Crăciunaş, Irineu, arhim., „Purtarea de grijă față de mănăstiri în ultimele două decenii”, în: *BORom* LXXXVI (1968), 6, p. 751-761.

Sfântul Sinod, la propunerea Preafericitului patriarh Iustinian, a stabilit un program de măsuri privind reorganizarea vieții monahale în Biserica noastră, înscris în regulamentele pentru organizarea şi funcționarea mănăstirilor. O primă parte a acestui articol vizează principiile de bază ale reoganizării vieții monahale.

Mănăstirile trebuie să fie vetre de lumină şi viață duhovnicească iar călugărul să fie o persoană cu aleasă viață duhovnicească şi cu prestigiul de moralitate desăvârşită, iar viața lui să fie îmbinată cu cea culturală şi socială. Un monahism devine luminat prin cultură teologică, în special, şi prin cultură generală. Toți călugării au fost îndrumați să aibă cel puțin şapte clase gimnaziale, urmând apoi cursuri în şcolile monahale şi la conferințele duminicale. Cei tineri au continuat pregătirea la

Seminariile teologice şi în institute teologice universitare şi post-universitare. Munca şi rugăciunea au constituit principiul de bază al vieții monahale. Dacă rugăciunea se realizează prin participarea la slujbele bisericii, prin pravila din chilie ori rugăciunea minții, munca se desfăşoară în atelierele pentru confecționarea stofelor preoțeşti, a covoarelor, broderiilor, pictura icoanelor, în sectorul agricol, în arhive sau biblioteci, în ateliere de croitorie, fierărie, tâmplărie, cizmărie, etc.

În mănăstirile noastre rugăciunea este socotită o muncă, iar munca o rugăciune. În mănăstiri şi schituri se duce, de preferință, o viață de obşte, viața de sine fiind îngăduită doar acolo unde lipsesc condițiile organizării vieții de obşte. Slujbele se oficiază zilnic după tipicul mănăstiresc, iar Sfânta Liturghie este zilnică în mănăstirile mari. Călugării cu pregătire teologică universitară, îndeplinesc misiuni în Episcopia din America şi Canada şi la Căminul românesc din Ierusalim. Se recomandă ca în Biserica noastră să fie păstrat caracterul monahismului atonit, permițându-se intrarea în Sf. Munte a călugărilor din diferite țări ortodoxe. Ca o încununare a acțiunilor privind buna desfăşurarea a vieții din mănăstirile noastre o constituie canonizarea în 1955 a unor sfinți din rândul monahilor: Sfinții Sofronie de la Cioara, Visarion Sarai şi Calinic de la Cernica.

Partea a doua a articolului face referire la aspectele privind organizarea administrativă a mănăstirilor. Acestea îşi desfăşoară viața şi activitatea lor în cadrul normelor canonice prevăzute de Statut şi de Regulament. Aşezămintele monahale se împart în trei categorii: mănăstirea, schitul şi metocul. Conducătorul suprem al oricărui aşezământ monahal este Chiriarhul eparhiei, care împuterniceşte ca stareț un călugăr din obşte, remarcat prin calitățile sale duhovniceşti şi gospodăreşti. Starețul este ajutat de soborul mănăstirii şi de cele patru consilii: duhovnicesc, economic, de învățătură şi de disciplină, fiecare format din doi-cinci călugări sub preşedinția starețului. Ieşirea din mănăstire se face numai cu bilet de voie, învoirile până la opt zile se acordă de stareț, iar cele mai mari de opt zile se aprobă de chiriarh. S-a interzis cerşetoria şi umblarea fără rost prin lume. S-au organizat arhivele bibliotecilor şi muzeelor din mănăstiri şi două case memoriale (la Agapia - Casa lui Alexandru Vlahuță şi la Cernica - Casa Sfântului Calinic). Prin cursuri speciale s-au format ghizi pentru muzee. Pentru călugării bolnavi s-au construit bolnițe, iar pentru preoți şi preotese, fără posibilitate de îngrijire în familie, au fost organizate case de odihnă sau sanatorii.

Partea a treia a articolului face referire la lucrările de reparații şi restaurare. După al doilea Război Mondial, majoritatea construcțiilor de la mănăstire aveau nevoie de lucrări de întreținere, reparații sau restaurare, acțiune ce a început în întreaga țară după 1954. După două decenii de muncă, ele se prezintă într-o haină nouă şi frumoasă. Cele mai multe lucrări au fost executate de Stat, dar şi de Biserică şi de mănăstirile în cauză. Autorul enumeră mulțimea de mănăstiri din țară unde s-au făcut lucrări de renovare.

În următoarea secțiune a studiului sunt reproduse spicuiri din impresiile unor oaspeți străini. Printre numeroşii vizitatori din țară şi din străinătate, s-au înscris şi înalții oaspeți ai Bisericii noastre, reprezentanți ai Bisericii Ortodoxe de peste hotare şi ai altor confesiuni care, vizitând mănăstirile româneşti, au apreciat valoarea lor arhitectonică, artistică şi buna lor conservare. Impresiile acestora s-au consemnat în

condicile de impresii, în articole apărute în presa din ţară şi străinătate, în diferite cuvântări etc. Autorul reproduce câteva din numeroasele impresii ale vizitatorilor străini privind mănăstirile noastre, impresii publicate în ziare şi reviste străine sau în declaraţii la Radio-Bucureşti. Cărţile de aur şi condicile de impresii constituie şi ele mărturii revelatoare şi instructive în această privinţă. Articolul conţine imagini şi un rezumat în limba franceză.

Panait-Cristache, Ioana, „Contribuţii privitoare la rolul Bisericii în relaţiile dintre Ţara Românească şi Transilvania", în: *BORom* LXXXVI, (1968), 7-8, p. 950-958.

În epoca medievală, în teritoriul locuit de români, deşi împărţit în trei părţi, relaţiile nu s-au întrerupt niciodată, datorită originii comune a acestui popor, a luptei sale pentru afirmare naţională, a numeroaselor legături culturale şi spirituale. Biserica şi-a adus aportul deplin în realizarea legăturilor culturale dintre Ţara Românească şi Transilvania deoarece Mitropolia Munteniei a avut jurisdicţie şi asupra bisericilor româneşti din Transilvania prin tratatul încheiat la Alba-Iulia în 1595. Mitropolitul Ungrovlahiei hirotonea episcopii, uneori şi preoţii din Ardeal.

Ameninţaţi de politica de catolicizare, românii transilvăneni au rezistat în secolele al XIV-lea şi al XV-lea, dar în sec. al XVI-lea şi al XVII-lea, presiunile de calvinizare merg până la numirea unui superintendent calvin asupra Bisericii româneşti. Răspunsul dat de către patriarhul Constantinopolului, Chiril Lucaris, lui Gabriel Bethlen, la 2 septembrie 1629, exprimă sursa de rezistenţă a românilor ardeleni în faţa opreliştilor religioase, care este legătura de sânge şi de simţire între locuitorii celor trei provincii româneşti. Atitudinea bisericilor româneşti la sud şi răsărit de Carpaţi, faţă de apariţia în Transilvania a „Catehismului calvinesc" (1640), a fost o formă de manifestare a solidarităţii întregii Biserici a românilor, exprimată prin soborul Munteniei şi Moldovei din 1645, unde mitropolitul Varlaam al Moldovei a răspuns în sprijinul transilvănenilor şi prin sinodul Bisericilor celor trei Ţări Române din 1678 în timpul persecuţiilor calvine asupra românilor ardeleni păstoriţi de mitropolitul Sava Brancovici.

Habsburgii impun la sfârşitul secolului al XVII-lea catolicizarea românilor din Transilvania. Actul unirii cu Roma produce o luptă de un secol a ardelenilor, susţinuţi de cele două Ţări Româneşti, ai căror domnitori au acordat Mitropoliei de Alba Iulia sau bisericii din Şcheii Braşovului, subvenţii băneşti şi moşii. Activitatea tipografică a Braşovului, ilustrată în secolul al XVII-lea prin diaconul târgoviştean Coresi şi eşalonată pe două decenii, a fost sprijinită şi aprobată de domnii şi mitropoliţii Ţării Româneşti. Braşovul a înlocuit în Biserică limba slavă cu limba română. Tipăriturile, oriunde apăreau, au circulat în toate Ţările Româneşti, răspândind cultura şi întărind conştiinţa de neam. Predosloviile au subliniat importanţa oricărei noi lucrări ca un aport la dezvoltarea limbii româneşti. De aceea se dăruieşte tuturor românilor „Evanghelia învăţătoare" a lui Matei Basarab, „Cazania" din 1643 a lui Varlaam, „Noul Testament" din 1648 a lui Simion Ştefan, mitropolitul Ardealului, „Biblia din 1688" a lui Şerban Cantacuzino şi multe altele.

Domnii Ţării Româneşti au sprijinit material activitatea tipografică a Transilvaniei, trimiţând aici tipografi pricepuţi, care au dat la lumină multe cărţi, unele

donate satelor de către aceiaşi domnitori munteni. Marii boieri, ca stolnicul Constantin Cantacuzino, au dăruit şi ei, tipărituri româneşti bisericilor ortodoxe de peste munți. Introducerea dreptului bizantin în limba română are în vedere şi Transilvania („Pravila de la Govora", „Îndreptarea legii" - 1652). În domeniul învățământului au existat relații însemnate, deşi şcoala transilvană a fost frânată de stăpânirea şi biserica străină. Înfiripată la început în chiliile mănăstirilor Scorei, Moisei, Râmeți, continuată de prima şcoală în limba română din Şcheii Braşovului şi această instituție va primi ajutor de la domnitorii de dincoace de Carpați. Dacă în 1640 tineri din Muntenia învățau cultura latină alături de transilvăneni în colegiile reformate din Transilvania, în 1646 se înființează la Târgovişte şcoala greacă şi latină, pentru a-i feri pe tinerii români de influența ideilor Reformei.

La Târgovişte, a învățat transilvăneanul Daniil Andrean Panoneanul, traducătorul „Îndreptării legii", devenit apoi mitropolit al Transilvaniei. Izvoarele documentare informează şi despre trecerea copiilor din Ardeal la învățătură în Moldova. Şcoala românească din Făgăraş, înființată în 1657 de Suzana Iorantffi, a fost frecventată de tineri din toate cele trei țări române. Secolul al XVII-lea, prin cronicarii Grigore Ureche, Miron Costin şi stolnicul Constantin Cantacuzino a subliniat originea romană, comună tuturor românilor. Arhitectura şi pictura lăcaşurilor de cult din Transilvania, multe dintre ele ctitorii ale domnitorilor munteni, păstrează caracteristicile specifice munteneşti (plan treflat, plan în formă de cruce) şi demonstrează relațiile artistice dintre Țările Româneşti, unele păstrate doar în documente şi în tradiție.

Pentru exemplificare se pot numi măcar câteva: biserica veche din Răşinari, mănăstirea lui Mircea cel Bătrân de la Scorei, ctitoriile lui Mihai Viteazul din Alba Iulia şi Făgăraş, biserica lui Neagoe Basarab de la Zărneşti, Mănăstirea Prislop ridicată de Sf. Nicodim cu cheltuiala lui Mircea cel Bătrân, biserica Sf. Nicolae din Hunedoara, biserica din Bârsău şi a fostei Mănăstiri Geoagiu de Sus, ridicată probabil de Radu de la Afumați şi Biserica Sfântul Nicolae din Braşov. Şi cele dispărute ca acelea de la Alba Iulia şi Mănăstirea Lancrămului trebuie să fi avut aceleaşi caracteristici constructive, ținând cont că, în această perioadă, forme stilistice de la sud de Carpați pătrund şi în arhitectura moldovenească, conturându-se astfel o unitate de forme arhitectonice şi decorative în arhitectura celor trei țări române.

Deşi în secolul al XVII-lea politica de calvinizare a împiedicat ridicarea bisericilor de zid, totuşi, domnii munteni reuşesc să înalțe în Transilvania câteva biserici, având caracteristici specifice stilului muntenesc: Biserica Sf. Nicolae din Turnu Roşu, ctitoria lui Matei Basarab din 1653, biserica Sfântul Nicolae din Făgăraş, ridicată în 1697-1698 de Constantin Brâncoveanu şi biserica Mănăstirii Sâmbăta de Sus de la 1700, tot ctitorie brâncovenească şi altele. O interferență a picturii de factură apuseană cu cea bizantină de la sud de Carpați se evidențiază la ctitoriile cneziale şi voievodale de la Râbița, Crăişor şi altele. Aportul artistic al Țării Româneşti în creația picturală din Transilvania este evident în pictura bisericii din Densuş, a cărei asemănare stilistică cu cea de la Sf. Nicolae din Curtea de Argeş duce la concluzia că autorul lor este acelaşi pictor – Ştefan. În secolul al XVI-lea şi prima jumătate a secolului al XVII-lea, sub atmosfera sobrietății protestante, pictura românească transilvăneană decade, ca să renască în secolul al XVII-lea prin decorarea interioară şi

exterioară făcută de pictorii lui Matei Basarab şi Constantin Brâncoveanu, perpetuându-se şi în veacul următor. Munții nu au fost barieră şi nici hotarele statale nu au putut opri legăturile dintre cele trei țări române, create istoriceşte în jurul Carpaților, contribuind, mai târziu, la unirea lor într-un stat național român.

G., I. I., „Recenzie. Mircea Păcurariu, „Legăturile Bisericii Ortodoxe din Transilvania cu Țara Românească şi Moldova în secolele XVI-XVIII", Teză de doctorat, cu un cuvânt înainte al Î.P.S. Mitropolit Nicolae Mladin al Ardealului şi o prefață a Pr. Prof. Dr. Alex. I. Ciurea, Sibiu, 1968, XI+204 p. + 28 pl. Extras din revista „Mitropolia Ardealului", nr. 1-3/1968", în: *BORom* LXXXVI, (1968), 11-12, p. 1422-1424.

Susținută ca teză de doctorat, lucrarea demonstrează contribuția Bisericii Ortodoxe Române la unificarea spirituală şi culturală a românilor din cele trei provincii româneşti. Folosind o bogată bibliografie, autorul lucrării evidențiază factorii care au contribuit la dezvoltarea puternicelor legături între românii locuitori ai celor două versante carpatice, ca: unitatea de neam şi țară, limbă şi credință, factorul geografic şi legăturile politice.

Teza de doctorat cuprinde patru capitole mari. Primul tratează legăturile Bisericii Ortodoxe transilvănene cu ierarhia şi domnitorii de peste munți, de unde a primit permanent sprijin moral şi ajutoare materiale ca să reziste în fața presiunii prozelitismului religios. Episcopii şi mitropoliții transilvăneni primeau hirotonia la Târgovişte şi Bucureşti până în 1701, când a fost desființată Mitropolia de la Alba Iulia, însă legăturile nu s-au întrerupt, făcându-se mai departe hirotonii de preoți şi primind antimise şi cărți de slujbă.

Capitolul al II-lea înfățişează contribuția Munteniei şi Moldovei la apărarea Ortodoxiei în Transilvania, prin primirea transilvănenilor în mănăstirile moldoveneşti şi munteneşti şi ca mireni refugiați. De remarcat este riposta preoților şcheeni la ordinul austriac de a nu mai pomeni la slujbe pe arhiereii din Țara Românească.

Capitolul al treilea se ocupă de schimburile culturale-bisericeşti între românii din Transilvania şi cei de dincolo de Carpați, prin copişti de manuscrise, prin tipărituri şi meşteri tipografi, prin dascăli şi traducători, prin clerici care au circulat fără încetare şi prin tineri transilvăneni veniți la studii în Muntenia şi Moldova. Cărțile româneşti s-au infiltrat în Transilvania sub formă de danii ale domnilor, ierarhilor şi boierilor munteni şi moldoveni.

Ultimul capitol prezintă succint ajutoarele materiale acordate Bisericii din Transilvania, menționând grija permanentă a domnitorilor celor două Principate pentru conservarea, înmulțirea şi împodobirea lăcaşurilor de cult din Ardeal, aflate sub dominație străină. Prin toate legăturile avute, Biserica a contribuit la trezirea conştiinței de unitate a neamului românesc, la formarea unei limbi româneşti unitare şi la formarea conştiinței ortodoxe şi româneşti.

În final întâlnim două rezumate în limbile germană şi franceză.

Această teză de doctorat rămâne o importantă contribuție la istoria legăturilor culturale-bisericeşti dintre românii celor trei Principate în lupta lor pentru menținerea unității poporului român.

***, „Aniversări Comemorări. 150 de ani de la naşterea lui Alexandru Ioan Cuza 1820 - 20 martie-1970”, în: *BORom* LXXXVIII (1970), 3-4, 351-407.

În articol sunt prezentate: o scurtă biografie a lui Alexandru Ioan Cuza şi reformele politico-bisericeşti ale acestuia.

Născut în Bârlad, fiu al postelnicului Ioan Cuza şi al Sultanei, a făcut studii la Iaşi şi Paris, a activat în armată, iar în 1848 a participat la Revoluție. În 1855 a fost numit vornic, iar în următorul an pârcălab al Galațiului. Va fi ales domn al Moldovei pe data de 5 ianuarie 1859, iar pe data de 24 ianuarie a fost ales (şi) domn al Țării Româneşti. Va fi principe până la 11 februarie 1866 când a fost detronat, după care, între 1866 şi 1873, a trăit în Apus. Pe data de 3 mai 1873 a decedat la Heidelberg.

Se prezintă după aceea profilul politic-bisericesc al domniei lui Alexandru Ioan Cuza. Mai întâi se înfățişează situația din Biserica românească în 1859 şi apoi se prezintă măsurile înnoitoare luate de către domnul Alexandru Ioan Cuza pentru Biserică.

În 1859 li s-au luat averile câtorva mănăstiri chinoviale – Agapia, Adam, Neamț, Secu, Văratic şi Vorona. Acestor mănăstiri li s-au luat bunurile, li s-au desființat atelierele, li s-au vândut vitele stupii şi alte bunuri, li s-au luat actele şi lucrurile privitoare la administrarea bisericească a averilor, li s-au instituit pe lângă egumen câte un comitet administrativ, iar proprietățile le-au fost puse sub administrarea Ministerului de Culte. Ca urmare a acestei măsuri, mitropolitul Sofronie al Moldovei a protestat.

La 16 august 1860 s-au desființat mănăstirile Doljeşti, Zagavia şi alte 31 de schituri – bisericile lor fiind transformate în biserici de mir, ospicii pentru cerşetori, aşezăminte pentru invalizi etc. Și această măsură a stârnit protestele mitropolitului Sofronie Miclescu.

După întoarcerea dintr-o vizită de la Constantinopol, domnul Alexandru Ioan Cuza a rostit o cuvântare în fața celorlalte autorități ale statului, în care arată că mitropolitul Sofronie Miclescu se opune progresului, a îndemnat poporul la anarhie şi a făcut abuz de putere spirituală. Tot din această cuvântare mai aflăm că Sofronie s-a opus destituirii stareţului Mănăstirii Neamț. Mitropolitul Moldovei a fost forțat să se retragă, după care s-a împăcat cu autoritățile statului. În 1861 Sofronie a trecut la cele veşnice fiind îngropat la Mănăstirea Neamț.

La 15 decembrie 1859 guvernul Cuza a desființat şcolile catehetice. Aceste şcoli au fost contopite cu cele primare. În 1860 s-a înființat Universitatea din Iaşi în cadrul căreia a funcționat şi o Facultate de Teologie. Aceasta a funcționat până în 1864 când a fost desființată din lipsă de fonduri. Alexandru Ioan Cuza a decis ca Seminariile să treacă sub administrarea Ministerului Cultelor, fiind emis şi un regulament pentru Seminarii.

În 1864 a fost dată Legea instrucțiunii – lege care prevedea unificarea învățământului seminarial din România şi egalarea programelor. O altă măsură a lui Alexandru Ioan Cuza, luată în 1863, a fost ca serviciul divin să se săvârşească doar în limba română. Singurele biserici în care s-a permis săvârşirea serviciului divin în limba greacă au fost: Mănăstirea Sfântul Ioan cel Mare din Bucureşti (mănăstire care în 1893 a fost dărâmată), Mănăstirea Dancul din Iaşi şi biserica Sfinților Arhangheli

(catedrala) din Brăila (unde se săvârşea slujbă mixtă). Autorul articolului arată măsurile care au pregătit terenul pentru „Legea secularizării averilor mănăstireşti”. Acestea priveau: inventarierea odoarelor bisericilor mănăstirilor închinate, stabilirea veniturile mănăstirilor închinate etc. La 13 decembrie 1863 guvernul a prezentat Camerei proiectul de lege pentru secularizarea averilor mănăstireşti, proiect care a fost votat în unanimitate. Legea a fost promulgată la 17 decembrie 1863 şi a stârnit entuziasm în rândul populației. Autorul arată prevederile acestei legi.

La începutul anului 1864 guvernul a vrut să introducă calendarul gregorian. Sub preşedinția mitropolitului Nifon s-a întrunit Consiliul pentru calendar –format din ierarhi spre a dezbate dacă reprezintă calendarul o problemă dogmatică sau una ştiințifică. La 18 ianuarie Consiliul pentru calendar a respins ideea introducerii noului calendar!!! Oricum, această idee de a introduce calendarul gregorian a generat ample proteste în țară.

La 27 martie 1864 s-a emis Legea pentru înmormântări. Puțin mai târziu a fost dată „Legea comunală” – lege prin care i s-a luat Bisericii dreptul de a întocmi actele de stare civilă; această lege mai prevedea ca divorțurile vor avea loc doar la tribunalele civile. La 6 decembrie 1864 a fost dat „Decretul organic pentru purtarea schimei monahiceşti” - acest decret conține reglementări privind intrarea în monahism. Tot la 6 decembrie a fost dat un decret care privea înființarea unei autorități centrale sinodale. Decretul mai prevedea neatârnarea Bisericii față de orice autoritate străină.

Tot în 1864 a fost dată „Legea pentru numirea de mitropoliți şi episcopi eparhioți în România”. Această lege a generat „lupta pentru canonicitate”. Autorul articolului arată pe larg ce prevedeau aceste legi şi felul cum a reacționat Patriarhia Constantinopolului față de faptul că aceste legi au fost puse în aplicare. Se mai arată şi felul în care domnului Alexandru Ioan Cuza a apărat reformele sale şi autocefalia Bisericii Româneşti – în articol sunt redate scrisorile patriarhului ecumenic Sofronie şi ale domnului Alexandru Ioan Cuza în ceea ce priveşte aceste chestiuni. În finalul articolului, alături de concluziile autorului sunt prezentate, pe scurt, desfăşurarea şedințelor Sfântului Sinod din anii 1865, 1867, 1869 şi 1871.

Ciurea, Al. I., pr. prof., „Câteva aspecte esențiale ale regimului turco-fanariot în istoria Bisericii Ortodoxe din România”, în *BORom* LXXXIX (1971), 7-8, p. 838-843.

Studiul de față aminteşte că în Muntenia, în epoca fanariotă, au urcat pe tron 39 de domni şi 12 mitropoliți dintre aceştia din urmă şapte fiind greci: Mitrofan (1716-1719), Neofit al Mirelor (1738-1754), Filaret I Mihalitzis (1754-1760), Filaret al II-lea al Mirelor (1792-1793), Dositei Filitti (1793-1810), Ignatie al Artei (1810-1812), Nectarie (1812-1819).

La Episcopia Râmnicului în prima jumătate a secolului al XVIII-lea, datorită ocupației austriece, nu au putut păstori iererhi greci dar în cea de-a doua parte a acelui veac îi întâlnim pe Filaret (1780-1792) şi pe Nectarie Moraitul (1792-1812). La Episcopia Buzăului, din 15 ierarhi ce au păstorit în secolul al XVIII-lea, cinci au fost greci. Episcopia Argeşului înființată mai târziu nu a avut nici un ierarh grec.

În Moldova au domnit 37 de fanarioți (1711-1821) dar au păstorit doar un mitropolit şi un episcop de sorginte grecească. Unicul mitropolit grec a fost Nichifor

Peloponezianul (1729-1730 şi 1740-1750) admis de Divan doar cu condiția ca „după dânsul alt străin să nu mai fie". Pentru scurtă vreme a funcționat pe scaunul de la Roman arhiereul Iacov Grecul (februarie-octombrie 1786). Sunt amintite realizările şi evenimentele cele mai importante din viața fiecărui ierarh menționat precum şi relațiile dintre aceştia şi domnitorii fanarioți.

Rămureanu, I., pr. prof., „Contribuția Țărilor Române la dobândirea independenței naționale a poporului grec", în *BORom* XC (1972), 1-2, p. 130-145.

Articol de sinteză ce prezintă mai întâi expansiunea otomană în Balcani şi Asia Mică după care aminteşte de marile bătălii ale românilor sub Vlad Țepeş, Ştefan cel Mare şi Mihai Viteazul. Se menționează apropiata colaborare dintre acesta din urmă şi mitropolitul grec Dionisie Rally de Târnovo, având ca scop sprijinirea luptei de eliberare a poporului grec. Atât Vasile Lupu în Moldova, Şerban Cantacuzino şi Constantin Brâncoveanu în Țara Românească, dar şi alți domnitori, au sprijinit lupta grecilor împotriva turcilor mai ales pe tărâm cultural prin înființarea şi întreținerea şcolilor de limbă greacă.

Ultima parte a studiului redă cinci din cele şapte puncte ale „Legământului lui Tudor Vladimirescu față de Eterie semnat" de acesta la 18 ianuarie 1821.

Bodagae, T., pr. prof., „Grija Patriarhiei Române pentru lăcaşurile sale de cult în ultimii 50 de ani", în: *BORom* XCIII (1975), 11-12, p. 1453-1460.

Ceea ce este deosebit de interesant în istoria popoarelor este modul plin de înțelegere în care credința răsăriteană a ştiut să respecte specificul etnic al fiecărui popor. Ideea lăcaşului divin a fost pusă din perspectiva unei funcții duble : văzute şi nevăzute aşa cum, după învățătura Sfinților Părinți capadocieni este creat şi omul: trup văzut şi suflet nevăzut. Sfântul Grigorie de Nisa (†394) este primul care ne indică în „Epistole către Amfilohie", modelul cruciform al bisericilor.

Pe la 1939 erau în Transilvania 1300 de biserici de lemn, iar în Oltenia 200 de astfel sfinte lăcaşuri se aflau numai în județul Gorj. Datorită perisabilității lemnului apar doar câteva reproduceri ale străvechilor prototipuri de la începutul acestui mileniu sau poate de pe la sfârşitul secolului al XI-lea.

Funcția bisericii soteriologic-harismatică este prezentă în etnogeneza poporului nostru. Importanța acesteia este ilustrată cu mărturii în părțile Bărăganului, de-a lungul Dunării, în Banat, în Transilvania, dar mai ales în bazinul Mării Negre. După 1918 s-a accentuat această purtare de grijă pentru lăcaşurile de cult însă cu toate acestea numărul lor a scăzut. Multe biserici din Moldova (1946-1947), care au fost începute şi neterminate au primit ajutor tehnic sporit şi mijloace eficace de lucru. De altfel, pe întreg teritoriul Patriarhiei Române s-au făcut numeroase reparații şi restaurări. Însuşi Palatul Patriarhal şi al Sfântului Sinod au fost împodobite cu sculpturi şi picturi remarcabile.

Articolul prezintă numele câtorva monumente istorice, unde alături de ajutorul de la Stat, Administrația Patriarhală sau centrele eparhiale au venit cu contribuții substanțiale.

Ionescu, I., pr., „Vasile Drăguț, «Restaurarea monumentelor istorice în perspectiva a trei decenii de activitate»”, în: *BORom* XCIV (1976), 1-2, p. 227-229.

Nicolae Iorga definea monumentele istorice, încă din 1904, ca fiind „averea țării”, „averea neamului”. Restaurarea acestor monumente a stat în centrul preocupărilor „noii noastre orânduiri în timpul celor trei decenii care au trecut de la eliberarea patriei”. Monumentele istorice au avut mult de suferit în a doua jumătate a secolului al XIX-lea din cauza lipsei de protejare. Au fost dărâmate integral o serie de biserici ce reprezentau monumente naționale de mare valoare istorică şi artistică.

La 15 martie 1951, printr-un Decret al Prezidiului Marii Adunări Naționale a fost înființată „Comisia științifică a muzeelor monumentelor istorice şi artistice” ca organ de specialitate al Academiei Române. Aici s-au inventariat monumentele de cultură. La 22 aprilie 1955, Consiliul de Miniştri nr. 661 au asigurat protecția, conservarea, restaurarea şi punerea în valoare a acestora. Un nou capitol, propriu epocii noastre, priveşte acțiunea de restaurare şi punere în valoare a centrelor istorice urbane şi rurale, astfel constatându-se o creştere a interesului pentru punerea în valoare a centrelor istorice.

Crețeanu, Radu, „«Monumente istorice şi de artă», nr. 1/1976, 96 p.+ numeroase planuri şi ilustrații”, în: *BORom* XCV (1977), 9-12, p. 1074-1077.

Articolul este format în principal din analiza succintă a cinci studii: „Ceramica monumentală din Moldova-operă de inspirată sinteză”, semnat de Vasile Drăguț. este cel mai mult dezbătut; „Scara de acces ca formă arhitectonică în arhitectura populară românească”, semnat de Dr. Arhimandrit, Adrian Gheorghiu; „Ratoşele din Moldova” semnat de Mihai Ispir; „Restaurarea unui valoros monument al arhitecturii civile din timpul Renaşterii din Transilvania: Casa Schuller din Mediaş”, semnat de arhitect Hermann Fabini; „Cercetări aerofotografice privind tipografia urbană a Historiei, III. Epoca romană târzie”, semnat de Simion Ştefan.

Rubrica „Note” semnată de Luminița Munteanu şi Mariana Beldie Dumitrache expune rezultatele cercetărilor arheologice la biserica Sfântul Nicolae din Şcheii Braşovului –etapa 1975. Urmează studiul Bogdanei Irimia „Semnificația picturilor murale de la Părhăuți, cercetarea Terezei Sinigalia „Biserica fortificată din Dealul Frumos, jud. Sibiu, apoi articole despre bisericile de lemn din județul Sălaj, despre picturi murale de la Piatra-Neamț şi „Cronica”.

Frăcea, Ilie, „Acte şi fapte din Transilvania în perioada Războiului pentru cucerirea independenței de stat a României”, în *BORom* XCVI (1978), 1-2, p. 43-61.

După un preambul în care se evocă rolul mitropolitului Andrei Şaguna în păstrarea conştiinței naționale la românii din Transilvania se prezintă atitudinea mitropolitului Miron Romanul şi a episcopului de Arad Ion Mețianu referitoare la obținerea independenței naționale de către Principatele Române Unite.

Ioniță, Alexandru M., drd., „Contribuția Bisericii Ortodoxe Române la realizarea idealului de independență a poporului român”, în *BORom* XCVI (1978), 7-8, p. 844-853.

Păcurariu, M., pr. prof., „Contribuția Bisericii la realizarea actului unirii de la 1 Decembrie 1918”, în *BORom* XCVI (1978), 11-12, p. 1250-1263.

Paschia, Gh., pr. dr., „Idei teologice în inscripțiile funerare vechi şi noi”, în *BORom* XCVIII (1980), 5-6, p. 579-586.

După ce se explicitează termenii de „epitaf” şi „epigrafie” se face o incursiune în lumea celor mai vechi însemnări în piatră cu caracter creştin analizându-se apoi diferite inscripții sub raport teologic, al raportării acestora la termeni ca Duhul Sfânt, Sfânta Treime, Rai etc..

Dură, Ioan, pr. dr., „Informații despre Țările Române în manuscrisele Codicelui patriarhal 2542 al bibliotecii Vaticanului”, în *BORom* CI (1983), 3-4, p. 267-271.

Doroftei, Toader, drd., „Patriarhia ortodoxă română din Viena”, în *BORom* CI (1983), 7-8, p. 495-497.

Dănilă, Nicolae, drd., „Tipare de turnat cruci, din secolele IV-VI, descoperite pe teritoriul României”, în *BORom* CI (1983), 7-8, p. 557-560.

Catrinoiu, Ilie, drd., „Rolul Bizanțului în viața religioasă din Muntenia în secolele IV-VI, în lumina izvoarelor literare şi arheologice”, în *BORom* CI (1983), 7-8, p. 589-600.

Drăgulin, Gh., pr., „Nestor Vornicescu Mitropolitul Olteniei**,** Scrieri patristice în Biserica Ortodoxă Română până în secolul XVII. Izvoare, traduceri, circulație”, în *BORom* CI (1983), 7-8, p. 600-604.

Calinic Argeşeanu, arhiereu, „Un călător străin din secolul trecut despre toleranța religioasă a românilor”, în *BORom* CIV (1986), 3-4, p. 66-68.

Leb, Ioan, diac., „Contribuția Bisericii la Unirea Principatelor”, în *BORom* CVII (1989), 1-2, p. 182-196.

II. STUDII ŞI ARTICOLE CU CARACTER GENERAL DESPRE MONAHISMUL ROMÂNESC

***, „Secularizarea averilor monastireşti", în: *Biserica şi Şcoala* II (1891), 10, p. 255-266, 265-270.

La români, donaţiiile pentru Biserică au fost mai mari decât la alte naţiuni. Strămoşii nu construiau şcoli, ci biserici. Deşi întotdeauna averile Bisericii au fost respectate, a venit şi timpul când unii care s-au îndepărtat de virtuţile străbune, au dorit să treacă aceste averi în proprietăţi ale statului, fără să înţeleagă că ele aveau să fie utilizate în favoarea celor aflaţi în nevoie. În loc să treacă la secularizarea acestor averi, s-ar fi putut mai bine să se impună un control asupra lor, pentru a nu fi abuzuri. Dacă averile erau trecute în patrimoniul statului şi s-ar fi găsit o întrebuinţare mai bună decât ar fi dat Biserica, s-ar fi atacat dreptul donatorului. Statul nu avea nevoie de aceste averi, deoarece cheltuielile se puteau acoperi din dările publice.

Banii bisericeşti urmează a se folosi în scopuri necreştine, cum ar fi susţinerea unor religii „barbare", plătirea de institutori de limbi străine şcolile dobrogene. Secularizarea averilor duce la reaua folosire a acestora datorită neştiinţei ministerelor a nevoilor exacte ale bisericilor, moşiilor şi ale săracilor. Apoi nu se poate şti cu exactitate ce face un anume minister cu averile respective. Acum episcopii trebuie să aştepte acceptul celor de la putere dacă cineva vrea să facă o donaţie bisericii. Dacă se cere refacerea unei mănăstiri sau biserici, ministerul răspunde că nu are bani. După secularizare, uneori, chiar episcopii păgubeau Biserica.

Cel mai mare rău făcut de secularizare a fost acela că descurajează oamenii să mai facă astfel de donaţii. O pagubă a statului a fost pierderea domeniilor mănăstireşti din Basarabia. Cel mai bine ar fi să se înapoieze averile bisericii şi să se pună control asupra lor. Moşiile mănăstirilor să fie exploatate, iar roadele să se întrebuinţeze la întreţinerea edificiului, iar prisosul să fie utilizat la întreţinerea de biserici, şcoli, spitale.

Aşezămintele de binefaceri făcute de bună voie sunt mai atent supravegheate şi se poate observa mai uşor nevoile fiecăruia. Vinderea moşiilor statului înseamnă privarea generaţiilor viitoare de foloasele pe care ni le-au lăsat strămoşii.

Dionisie, superiorul Sf. Mănăstiri Tismana, „Monachismul şi Monastirile" în: *Menirea Preotului* II (1891), 14, p. 6-8.

Articolul aminteşte despre monahism şi mănăstiri.

Comănescu, M., „Rigori cerute vieţii călugărilor", în: *Şcoala şi Biserica* XIII (1910), 6-7, p. 113-115.

Autorul consemnează condiţiile pe care trebuie să le respecte călugărul în viaţa sa şi „de nu se va da cineva pe sine cu totul spre nădejdea lui Dumnezeu…nu poate să se mântuiască". Aceste informaţii au fost găsite de către autor într-un vechi manuscris.

***, „Acte oficiale”, în: *BORom* XXXVII (1913-1914), 7, p. 425-474.

8. Ordin circular nr. 4470 din 6 octombrie 1913 către protoierei, superiori şi superioare de mănăstiri din Eparhia Ungrovlahiei, relativ la păstrarea vetrelor mănăstireşti şi a pământurilor bisericeşti pe la sate de către guvern.

***, „Ştiri. Adunare de stareți”, în: *BORom* XLI (1922-1923), 9, p. 668.

Din articol aflăm că stareții şi starețele de mănăstiri din țară se vor întâlni la Mănăstirea Cernica pentru a se sfătui cu privire la „nevoile mănăstirilor şi la ridicarea monahismului”.

Verdea, „Cimitirele noastre”, în: *BORom* XLI (1922-1923), 8, p. 564-566.

Este prezentată aici situația dezastruoasă în care se află cimitirele din România şi se militează pentru a se interzice dezgroparea morților după şapte ani pentru ca Sfântul Sinod să ia atitudine pentru remedierea stării jalnice în care se află cimitirele noastre şi pentru ca ierarhii să fie înmormântați în locuri speciale.

Despre situația cimitirelor mănăstireşti autorul scrie că: „ele sunt făcute în cele mai proaste locuri din cuprinsul mănăstirii, la multe dintre cimitire nu li se schimbă locul veacuri de-a rândul, morții care sunt îngropați în acestea sunt scoşi pentru a se face loc altora, capetele lor sunt puse într-o gropniță (subsol făcut anume sub biserica din cimitir), iar celelalte oase sunt aruncate într-o groapă comună peste alte oase”.

Autorul scrie că la Cernica a găsit craniul pe care scria că fusese al episcopului Râmnicului, Atanasie Stoenescu, pus peste oasele dintr-un alt sicriu, pe care era scris numele altui decedat.

***, „Ştiri. Înzestrarea Mitropoliilor şi a Episcopiilor din România veche”, în: *BORom* XLI (1922-1923), 9, p. 669.

În şedința Comitetului agrar s-a luat decizia care prevede ca Mitropoliile şi Episcopiile din vechiul regat să primească teren cultivabil cu suprafețe de 100 până la 200 de ha. Tot din articol aflăm că Episcopia din Roman a primit 100 de ha, Episcopia Râmnicului Noul-Severin 154 ha, Mănăstirea Cozia 39 ha, mănăstirile Govora şi Tismana câte 29 de ha, Schitul Crasna 24 de ha, Schitul Lainici 14 ha, Schitul Frăsinei 19 ha.

Ilarion, „Viața monahală”, în: *Cronica Romanului* I (1924), 2, p. 14-15, 92-93.

Articolul prezintă importanța rugăciunii şi a ascultării în viața monahală. Articol nefinalizat.

Ilarion, „Viața monahală”, în: *Cronica Romanului* I (1924), 3, p. 9-11, 38-39.

Articolul discută problema voinței şi a libertății şi a importanței acestora în viața monahală. Se aduc, de asemenea, informații despre congresele călugărilor.

***, „Mănăstirile”, în: *Apostolul* I (1924), 4-5, p. 25-26.

În articol este prezentată frumusețea mănăstirilor dar, din lipsa tinerilor, sunt întâmpinate mari greutăți, atât duhovniceşti cât şi economice, întrucât cei mai mulți

călugări sunt bătrâni şi neputincioşi. Autorul articolului consideră că, dacă se va înmulți numărul Seminarelor, situația pe plan duhovnicesc din mănăstiri se va îmbunătăţii; iar pe plan economic, sunt consemnate o serie de condiții pentru îmbunătăţirea situației, acestea fiind bazate pe fonduri, taxe, obținerea funcțiilor la o anumită vârstă şi cu anumite studii, fiind discutată şi problema averii monahilor ce trebuie donată mănăstirii.

Sf. Vasile cel Mare numeşte „furt" ceea ce un monah ar încerca să lase moştenire unei persoane particulare şi nu unei mănăstiri. Respectarea strictă a acestor principii, poate face ca, în 10-20 de ani, să regenereze viața mănăstirilor în care să se înființeze instituții culturale sau umanitare, cum au fost în trecut.

Visarion, episcopul Hotinului, „Pentru reorganizarea mănăstirilor noastre", în: *BORom* XLIII (1925), 6, p. 321-322.

Autorul scrie că legea de unificare a administrației bisericeşti va aduce în preocupările sinodale şi chestiunea mănăstirilor. Autorul arată cum se poate face reorganizarea mănăstirilor noastre. Această reorganizare se poate face prin: înființarea unei şcoli pentru viitorii monahi, tipărirea unei literaturi bisericeşti adecvate şi prin lucrări pentru curățirea mănăstirilor de elementele negative. Această reorganizare este, în concepția autorului, asemănătoare cu restaurarea unei grădini cu pomi.

Scriban, arhim., „Însemnări mărunte. Păreri potrivnice monahismului", în: *BORom* XLIII (1925), 6, p. 375-376.

Este descris articolul lui C. Gognopol din ziarul „Cuvântul" intitulat „Monahism politic", în care acesta îşi exprimă neînțelegerea față de îmbrăcarea hainei monahale. El califică aceasta drept închiderea cuiva în lene.

***, „Ştiri. Medalieri", în: *BORom* XLIV (1926), 3, p. 173.

Din articol aflăm că prin decretul regal nr. 676 dat în Bucureşti la 19 februarie 1926, au fost răsplătite cu medalia „Răsplata muncii pentru biserică" cl. a II-a mai multe persoane, dintre care amintim aici pe: monahia Emilia Dumitrescu din Mănăstirea Ţigăneşti, monahia Hagi Dominica Velicu de la Mănăstirea Samurcăşeşti, monahia Paraschiva Georgescu din Mănăstirea Răteşti, monahia Pamfilia Ciolacu din Mănăstirea Văratic ş.a.

***, „Ştiri. Medalieri", în: *BORom* XLIV (1926), 4, p. 240.

Prin înaltul decret regal nr. 293 din Bucureşti au fost cinstite cu medalia „Răsplata muncii pentru biserică" mai multe persoane printre care se numără şi ieromonahul Nicodim Locovan.

***, „Ştiri. Medalieri", în: *BORom* XLIV (1926), 8, p. 494-495.

Din articol aflăm, printre altele, că prin înaltul decret regal numărul 2200, dat în Bucureşti la 8 mai 1926, a fost cinstită cu medalia „Răsplata Muncii pentru Biserică" maica Nimfodora Gheorghiu din Mănăstirea Agafton; prin înaltul decret regal nr. 2024 dat în Bucureşti la 27 aprilie 1926 a fost cinstit cu medalia „Răsplata Muncii pentru Biserică" ierodiaconul Nicodim Zamfirescu din Catedrala Mitropoliei Ungrovlahiei.

***, „Ştiri. Călugăr ungur împotriva evreilor”, în: *BORom* XLIV (1926), 11, p. 685-686.

Din ziarul „Libertatea” din Orăştie aflăm că un călugăr ungur din Satu-Mare le-a arătat ungurilor primejdia care vine din partea evreilor. În perioada 22-23 octombrie el a susținut o serie de conferințe la Cluj pe această temă.

Botoşăneanu, Grigorie L., arhiereul, „Biserica Ortodoxă Română şi celelalte confesiuni şi secte”, în: *BORom* XLVII (1929), 10, p. 865-875.

În articol P.S. Grigorie Leu tratează despre: Misionarism – definiție şi necesitatea lui, misionarismul preoțesc, misionarismul laic; Mănăstiri – monahismul în viața poporului român, importanța monahismului pentru poporul român şi decadența monahismului.

Botoşăneanu, Grigorie L., arhiereul, „Biserica Ortodoxă Română şi celelalte confesiuni şi secte”, în: *BORom* XLVII (1929), 11, p. 961-966.

În acest articol P.S. Grigorie Leu aminteşte despre decadența şi renaşterea monahismului.

Ursăcescu, V., econom, „Realități din trecutul nostru călugăresc”, în: *BORom* XLIX (1931), 1, p. 36-41.

În articol se menționează despre călugării iubitori de argint.

Autorul scrie că pe lângă călugării scriitori, meşteri sculptori, tipografi şi cei care făceau treburile obişnuite acestui cin, muncă, rugăciune, au existat şi călugări care erau iubitori de arginți.

Fetele de boier care nu aveau averea trebuitoare pentru a se mărita cu un băiat de rangul lor erau duse la mănăstire unde, din păcate, duceau o viață asemănătoare cu cea de acasă.

Multora dintre cei care erau bogați şi intrând în cinul monahal nu doreau să se lepede de averea lor, le era impusă sărăcia silită. Ca exemplu se dă dispoziția domnului Miron Barnovschi din 20 septembrie 1627 care conține reglementări aspre privind viața monahală. Tot din aceasta aflăm că cei ce făceau parte din cinul monahal erau opriți de la a da bani cu camătă. Cu timpul, aceste dispoziții au fost încălcate şi, dacă cineva sus-pus avea o rudă săracă, autoritățile civile, în înțelegere cu cel bisericeşti, numeau acea rudă în posturi de conducere, pentru ca şi ea să se pricopsească.

V. Ursăcescu aminteşte despre un registru ce conține averea rămasă de la călugărul Nicodim, viețuitor al Schitului Mera din Vaslui, care dădea bani cu camătă.

***, „Bibliografie. Arhim. Efrem Enăcescu „Privire generală asupra monahismului creştin”, Râmnicu-Vâlcea, 1933, 223 p”, în: *BORom* LI (1933), 11-12, p. 596.

Arhimandritul Efrem Enăcescu este exarhul mănăstirilor din Oltenia. A urmat studii în străinătate şi aceasta este cea dintâi lucrare a sa.

Reli, S., dr., „Medicina călugărească în trecutul românesc”, în: *Candela* XLV (1934), 1-12, p. 16-31.

În articol se aduc informaţii referitoare la medicina călugărească sau hieratică, activitate a călugărilor din trecut, pentru potolirea şi alinarea bolilor şi suferinţelor, întemeiată pe o credinţă religioasă creştină vie şi pe o evlavie adâncă. De asemenea sunt descrise „medicina băbească” şi cea ştiinţifică.

„Medicina băbească” presupune vindecarea suferinţelor de către o femeie în vârstă prin intermediul leacurilor şi a descântatului. Celebre sunt Pitulicea Ţiganca, roaba poeţilor Văcăreşti, din secolul al XVIII-lea, Chira Anastasia din Bucureşti sau Baba Neacşa, care vindecau cu repeziciune pe cei bolnavi.

Medicina călugărească a fost practicată şi cultivată, din timpuri străvechi, de către călugării mănăstirilor noastre, unde se aflau diferite racle cu moaşte sau icoane făcătoare de minuni. Odată cu apariţia, în sec. XIII-XIV, la români, a picturii religioase, artistice, a început şi credinţa în icoanele făcătoare de minuni ale Sf. Fecioare Maria, ale Sfinţilor Pantelimon, Cozma şi Damian, ale Sfinţilor Haralambie, Atanasie şi Visarion, a Sf. Stelian, săvârşindu-se nenumărate minuni. Alături de aceasta se practică şi aşezarea diferitelor iconiţe şi cruciuliţe la gât, pe pat şi sub pernă, citirea de acatiste, Moliftele Sf. Vasile, Sf. Maslu, ducerea hainelor la biserică, luarea de aghiazmă sfinţită, ungerea cu Sf. Mir, băutul apei în care a stat multă vreme o cruce de inorog, ţinerea unui fier între dinţi când trăgeau clopotele în Sâmbăta Mare, atingerea moaştelor unui mitropolit, aducerea moaştelor unui sfânt în casa bolnavului, care era şi cel mai costositor mijloc de tămăduire.

După intrarea arhiereilor şi călugărilor greci în rosturile Bisericii şi ale mănăstirilor româneşti, în secolul al XVIII-lea, medicina sfântă a devenit un comerţ dezgustător, cel mai infam negoţ fiind cu „lemnul sfânt” din crucea Mântuitorului. Medicina ştiinţifică sau doftoricească se practica din secolul al XV-lea la curţile domnilor din Muntenia şi Moldova, la curtea lui Ştefan cel Mare din Suceava aflându-se, din 1475, medici veneţieni sau germani. Până spre finalul secolului al XVIII-lea, medicina ştiinţifică se asemăna cu medicina călugărilor, însă, la începutul secolului al XIX-lea, medicina românească ia un avânt puternic, ajungând la cele mai înalte sfere ale ştiinţei. Astfel reţetele, operaţiunile şi invenţiile medicinale făcute de medicii români au fost studiate, admirate şi imitate de medicii spitalelor marilor capitale europene.

Balaur, Dimitrie I., „Note bibliografice. Visarion Mitropolitul Bucovinei „Monahismul ortodox din România de astăzi”, conferinţă ţinută studenţilor Facultăţii de Teologie din Cernăuţi, extras din revista *Luminătorul*, nr. 6, 1936, Chişinău p. 8”, în: *BORom* LIV (1936), 5-6, p. 392-393. Recenzie.

Mitropolitul Visarion prezintă starea monahismului românesc la 1935 şi cauzele pentru care monahismul se află în această stare.

Naghiu, Iosif E., „Sfinţii care au pătimit mucenicia pe pământ românesc”, în: *BORom* LVIII (1940), 3-4, p. 190-194.

Autorul foloseşte ca izvoare Sinaxarele ortodoxe, martirologii şi alte surse ortodoxe. În Mineele noastre, la data de 13 ianuarie sunt pomeniți Sfinții Ermil şi Stratonic, care au fost înecați în Dunăre pe vremea lui Liciniu. Pe data de 26 martie sunt pomeniți cei 26 de mucenici care au mărturisit în Goția în zilele lui Iugurih, regele goților şi ale lui Valentinian şi Grațian. Numele acestora sunt: Vatus şi Virca preoții cu doi fii şi două fiice ale sale şi Arpia monahii, Agna, Avip, Ril, Iagatrax, Iscoos, Sila, Ania, Allas, Varist, Moico, Mamica, Sighița, Suiril, Seimvle, Ferme, Filga, Animas. Aceştia au murit arşi într-o biserică.

În data de 18 aprilie este pomenit Sfântul Sava Gotul, înecat în râul Museu (Buzău), în vremea lui Valentinian. Pe data de 28 aprilie sunt pomeniți Dada, Maxim şi Chintilian (Cvintilian), ce au fost decapitați pe vremea lui Diocleţian. Pe data de 15 septembrie este pomenit Sf. Nichita – ce a fost ars de viu pe vremea regelui Atanarich. Pe 20 noiembrie este pomenit Darie din Durostor, decapitat pe vremea lui Maximilian.

Autorul informează că într-un Minei rusesc, tipărit în 1906, îl găsim prăznuit la 10 ianuarie pe ieroschimonahul Antipa de la Calapodeşti. Mineiele greceşti îl pomenesc în data de 10 mai pe Sfântul Ioan Valahul, care a trăit la Constantinopol. Autorul prezintă în final un pasaj din „Viețile sfinților”, scrise de către mitropolitul Dosoftei al Moldovei, pasaj în care sunt amintiți: Sfântul Daniil de Voroneț, Rafail de la Agapia, Chiriac din Bisericani, Chiriac din Tazlău, Epifanie din Voroneț, Partenie de la Agapia, Ioan din Râşca şi Inochentie de la Probota şi Eustație.

Reli, I., dr., „Gânduri şi sugestii pentru o regenerare a vieții noastre mănăstireşti”, în: *Candela* (1942), Volum comemorativ L, LI, LII (1939-1941), 50-52, p. 65-101.

În capitolul I „Scurtă privire istorică asupra monahismului românesc din epoca sa de strălucire”, autorul descrie „Sihaştrii” şi aduce informații asupra „Călugărismului chinovial în trecut”. În prima parte se menționează că viața călugărească la români, în forma ei cea mai veche (pustnică sau schimncă), este tot atât de veche ca şi neamul românesc. Reformele vieții schimnice ale episcopului Pahomie de la Roman (1707-1710) şi ale cele chinoviale ale lui Paisie de la Neamț, din secolul al XVIII-lea, au fost numai câteva înviorări ale vieții mănăstireşti româneşti.

Călugării români din vremurile trecute, îndeosebi schimnicii sau sihaştrii, trăind în umbră, departe de zgomotul şi ambițiile lumeşti, duceau o viață curată, de o seninătate morală neîntrecută, dedicată numai perfecționarii morale şi mântuirii lor sufleteşti, prin smerenie, lepădare de sine, post şi rugăciune continuă, pentru păcatele proprii şi cele ale oamenilor din lume. Viața schimnică şi-a continuat existența până spre sfârşitul veacului al XVIII-lea, când începe să dispară din cauza împrejurărilor de ordin politic şi social din Țările Române. În Bucovina, traiul sihaştrilor devine tot mai greu începând cu anul 1775, după ocuparea acestei părți a Moldovei de către armatele Austriei. Cei din urmă sihaştri din Bucovina au fost cei de la „Sihăstria Putnei”. În 1784, când a adormit în Domnul starețul Natan al Sihăstriei Putnei, a murit şi ultimul stareț de sihaştrii din Bucovina, sihăstria fiind desființată.

A doua parte a capitolului prezintă viața monahală din primele mănăstiri zidite pe teritoriu român, care au devenit focare trainice de cultură şi artă religioasă.

Capitolul II: „Educația călugărilor în vremurile de înflorire a monahismului românesc” cuprinde informații referitoare la pregătirea temeinică a candidaților la monahism, făcută de ani de zile de călugării devotați acestei stări.

În capitolul III sunt prezentate „Cauzele principale ale decadenței monahismului românesc din vremurile moderne”, acestea fiind: slăbirea sau chiar dispariția sentimentului religios tradițional din sufletul societății româneşti înalte, burgheze prin influența nefastă a materialismului filozofic, ateist apusean; desființarea şcolilor bisericeşti şi mănăstireşti care aveau un caracter instructiv şi educativ adânc religios; sărăcia materială în care au fost lăsate mănăstirile după secularizare; lipsa de cultură, de educație religioasă şi profesională a organismelor de conducere ale mănăstirilor şi ale călugărilor şi lipsa unei selecționări severe a celor ce cereau primirea în tagma călugărească; prefacerea mănăstirilor în stațiuni climaterice; venirea în mănăstirile româneşti a călugărilor străini, imorali şi vânători de bogății.

Capitolul IV cuprinde „Sugestii practice pentru reorganizarea şi adaptarea mănăstirilor la necesitățile culturale ale României noi”, făcând referire atât la reorganizarea mănăstirilor cat şi la cerințele ce trebuiesc dobândite de stareții şi călugării acestora.

Nica, Antim, episcop dr., „Pe urmele apostolatului românesc”, în: *BORom* LXIII (1945), 11-12, p. 571-589.

Autorul aminteşte despre convertirea evreilor de pe teritoriul țării noastre la religia creştină. În secolul al XVII-lea, convertirea evreilor din spațiul Țărilor Române la creştinism era încurajată atât de Biserică, cât şi de Stat. Autorul prezintă câteva paragrafe din „Îndreptarea legii” a lui Matei Basarab, tipărită la Târgovişte în 1652, paragrafe în care se aminteşte despre felul în care un evreu poate intra în creştinism.

În „Molitfelnicul” din 1764 tipărit la Iaşi se găseşte pentru prima dată, într-o carte tipărită, ritualul catehizării şi primirii evreilor la religia creştină – ritual descris şi în articol. Autorul scrie că acesta exista şi înainte de anul 1764, dar doar în manuscrise. Între 1792-1819 a desfăşurat o intensă activitate misionară printre evreii din toate provinciile țării şi, în special, pe lângă Mănăstirea Neamț, călugărul Neofit fost rabin la Bucureşti. În demersul său, călugărul Neofit a fost susținut de mitropolitul Veniamin Costache.

La anul 1836 apare, la Neamț, „Praştia”, lucrare cu caracter polemic a ieroschimonahului Chiriac. Această lucrare, „Praştia”, este de fapt o prelucrare a scrierii „Iisus Hristos este adevăratul Mesia”, a arhimandritului Ioanichie Galeatovschi din secolul al XVII-lea. „Praştia” combate învățăturile greşite ale evreilor. Într-o notă de subsol a articolului sunt menționați câțiva evrei creştini din secolul al XIX-lea intrați în cinul monahal – arhimandritul Ieronim Buțierenu şi arhimandritul Dionisie Nicolaevici.

La începutul secolului XX apare lucrarea „Rabinul Isac M. care a crezut în Hristos şi s-a făcut preot”. În 1937 apare la Chişinău scrierea ieroschimonahului Macarie Iliescu din Mănăstirea Frumoasa adresată evreilor şi intitulată „Mărturisirea evreilor”. Printre cei care au susținut demersurile misionare printre evrei în secolul al XX-lea se numără şi Gala Galaction, V. Gh. Ispir, arhimandritul Scriban - care a avut şi o inițiativă prin care dorea ca într-o mănăstire să fie pregătiți bărbați care să ştie

Biblia, limba şi obiceiurile evreieşti şi care să meargă apoi printre evrei să facă misiune.

Între anii 1930-1933 au avut loc o serie de congrese misionare în care s-a dezbătut şi problema convertirii evreilor la creştinism. În ultima parte a articolului este prezentată situația evreilor şi a misiunii printre ei între anii 1939-1944 – paşii care au dus la restricția botezului evreilor şi atitudinea patriarhului Nicodim şi a membrilor Sfântului Sinod față de această chestiune. Între anii 1939-1944 misionarismul printre evrei aproape a încetat datorită evenimentelor politice.

Vintilescu, Gheorghe, preot consilier administrativ patriarhal, „Raportul sectorului bisericesc din administrația patriarhală - Mănăstirile”, în: *BORom* LXVIII (1950), 3-6, p. 321-322.

În articolul prezent sunt detaliate măsurile luate de patriarhul Justinian Marina pentru reorganizarea monahismului. Prin ordinul circular din iunie 1949 s-a introdus în toate mănăstirile din țară viața de obşte, fiind cea mai prielnică dezvoltării vieții duhovniceşti, cât şi unei bune gospodăriri a mănăstirii.

A fost alcătuit un nou „Regulament al vieții monahale” de către mitropolitul Efrem şi părintele arhimandrit Benedict Ghiuş, vicar patriarhal, în care au fost prevăzute: reorganizarea muncii gospodăreşti în ateliere şi reintroducerea tradiției monahale de rugăciune şi muncă pentru obşte şi pentru societate, organizarea de şcoli monahale cu caracter practic, care să cuprindă un număr cât mai mare de viețuitori din mănăstiri. În acest sens s-au dat îndrumări pentru lichidarea analfabetismului, atenția fiind îndreptată şi asupra îndrumării clerului în activitatea lui misionară – catehetică, precum şi catehizarea credincioşilor. S-au luat măsuri pentru întocmirea materialului catehetic care să fie pus la îndemâna clerului şi a poporului.

A fost întocmită o „Carte de rugăciuni” şi o „Carte de învățătură creştină”, pe înțelesul tuturor, o „Cazanie” scurtă. Din cele consemnate în rapoartele sectorului bisericesc din administrația patriarhală s-a concluzionat că viața bisericească a înflorit. S-au făcut vizite, în special în Transilvania, în perioada 5-13 decembrie 1949.

Faur, Augustin, pr. lect., „Monahismul românesc şi reorganizarea lui” în: *StTeol,* Seria a II-a, II (1950), 3-6, p. 295-310.

La început se aduc informații despre Sfântul Nicodim, organizatorul monahismului românesc şi se prezintă scurte date despre mănăstirile: Cozia, Cotmeana, Govora, Curtea de Argeş, Hurezi. Se menționează apoi despre reorganizarea monahismului din Moldova la Mănăstirea Nemț, sub ucenicii lui Nicodim (Pimen, Sofronie, Silvan). Se aminteşte despre mănăstirea Sf. Ioan Botezătorul, din Cenad, distrusă de unguri în secolul al XI-lea, de Mănăstirea Prislop, ridicată de Nicodim, de Mănăstirea Sf. Mihail din Perii Maramureşului. O mențiune aparte se face pentru mănăstirile de călugărițe: Ițcani, Agapia şi Văratic amintindu-se apoi rolul mănăstirilor: de apărare - ca fortărețe; ca centre culturale ce au adăpostit şcoli, tipografii, şcoli pentru arte; centre de rezistență ale Ortodoxiei mai ales în Ardeal în fața catolicilor, calvinilor etc.

Florea, Justinian, arhim., „Din viața mănăstirilor noastre”, în: *GBis*, X (1951), 1-3, p. 60-62.

Informațiile sintetizate în paginile acestui document sunt referitoare la încercarea monahilor de a trece la viața de obşte, textul fiind un raport al exarhului locului.

Florea, Justinian, arhim., „Reorganizarea Mănăstirilor”, în: *GBis*, XI (1952), 5-7, p. 277-281.

Acțunile de reorganizare ale mănăstirilor însumează o serie de direcții noi aduse în folosul dezvoltării vieții monahale. Astfel, prin înființarea Seminarelor monahale la mănăstirile Neamț, Agapia şi Hurezi, se urmărea vitalizarea învățământului teologic şi a monahismului. În mănăstiri avea loc şcolarizarea fraților şi a surorilor, iar duminica, după vecernie, aveau loc consfătuiri duhovniceşti.

Birdaş, Emilian, protos., „Originea istorică a voturilor monahale”, în: *GBis*, XIII (1954), 9-10, p. 511-523.

Articolul este dedicat monahismului, dezbătându-se concepțiile referitoare la originea monahismului, precum şi problema voturilor monahale.

***, „Dare de seamă asupra activității administrației patriarhale pe anul 1955. Viața în mănăstiri”, în: *BORom* LXXIV (1956), 3-4, p. 318-331.

La nivelul Patriarhiei erau înregistrate 188 de mănăstiri şi schituri, din care 115 mănăstiri de călugări şi 73 de maici, totalizând 6156 de viețuitori, din care 1245 monahi, 432 frați, 2610 monahii şi 1869 surori. Viața spirituală se desfăşoară conform voturilor monahale. În Moldova se constată o afluență de tineret la mănăstirile de maici, la cele de călugări fiind mai redusă.

Activitățile din mănăstiri sunt rugăciunea şi munca îmbinate alternativ şi armonios. Se evidențiază în articol munca desfăşurată sub aspect meşteşugăresc, agricol şi intelectual, fiind organizate cooperative meşteşugăreşti de producție mai ales în mănăstirile mari de maici. S-a eliminat analfabetismul, în mănăstirile cu mulți viețuitori funcționând 56 de şcoli monahale, cu 1332 de elevi.

Referitor la activitatea de îndrumare duhovnicească, articolul informează că ea nu s-a realizat în totalitate, temele tratate în 1955, fiind tot din „Regulamentul de Organizare a vieții monahale”. Abaterile constatate de inspecții au fost revendicate, dar şi sancționate prin hotărârea Sfântului Sinod din 12 ianuarie 1956. Despre acțiunea de construcție şi restaurare a bisericilor şi mănăstirilor-monumente istorice aflăm că a continuat şi în 1955, colectându-se fonduri în acest sens prin centre eparhiale, protoierii şi parohii. Darea de seamă din acest articol cuprinde un tabel al subvențiilor acordate de Patriarhie din bugetul său pe anul 1955 diferitelor parohii, mănăstiri şi şcoli.

G. pr., „Viața monahală în ultimii zece ani”, în: *BORom* LXXVI (1958), 5-6, p. 509-523.

În viața Bisericii Ortodoxe Universale şi a diferitelor ei organisme, odată cu marile schimbări sociale contemporane, se observă o nouă conştiință în sensul că atât Ortodoxia, cât şi organismele ei conştientizează contribuția lor în sobornicitatea creştină, acelaşi lucru constatându-se şi în viața monahală.

Articolul aduce informații despre istoricul vieții monahale pe teritoriul țării noastre, menționând că o perioadă nouă în viața monahismului începe odată cu venirea Sfântului Nicodim de la Tismana, care aduce de la Sfântul Munte monahismul filocalic, identic cu cel promovat de Cuviosul Paisie şi ucenicii lui de la Neamț, Cernica şi Căldăruşani. Dar momentul de culme al acestui glorios trecut rămâne epoca de mare sinteză monahală românească a starețului Gheorghe de la Cernica şi a ucenicilor săi.

Odată cu mijlocul secolului al XIX-lea, viața monahală intră într-o perioadă de criză şi de dominație a spiritului laic. Dionisie Romano, când era stareț la Neamț, a încercat o ieşire din această situație, înființând şcoli şi dispunând că nu va hirotoni preoți şi diaconi fără a urma această şcoală. Apoi ajuns episcop la Buzău, deschide în 1861 o Şcoală monahală la Schitul Nifon, dar şi alte şcoli pentru monahi, apărând sporadic şcoli şi la Putna şi Slatina.

Primul patriarh, Miron Cristea, binecuvântează înființarea unui Seminar monahal la Neamț, transferat apoi la Cernica, care s-a desființat după 16 ani. Patriarhul Justinian Marina propune un program prin care doreşte să facă din mănăstiri centre culturale şi spirituale puse în slujba societății. Prima contribuție a fost „Regulamentul pentru Organizare” - o „pravilă” menită să lege trecutul cu prezentul. Mănăstirile au fost înzestrate cu biblioteci şi s-au ținut şedințe duhovniceşti şi conferințe, articolul menționând ca s-au impus ca centre de adevărată trăire duhovnicească, în ultima perioadă, Mănăstirea Sihăstria Neamțului, Schitul Rarău, mănăstirile Slatina, Frăsinei, Ciolanul, Sâmbăta, Poiana Mărului, Hurezi, Râşca. Se constată realizări deosebite în viața monahală pe linie administrativ disciplinară şi gospodărească.

Vârtosu, Emil, „Eclisiarhul-păstrătorul arhivelor mănăstireşti”, în: *BORom* LXXIX (1961), 11-12, p. 1050-1054.

Timp îndelungat, cancelaria domnească şi celelalte cancelarii mai importante din Țara Românească şi Moldova au emis acte la cererea şi în interesul celor ce aveau nevoie de ele, dar fără să păstreze niciun fel de copii după ele. Această practică, denumită de cercetători drept „arhiva la destinatar”, a dus la distrugerea multor acte. În a doua jumătate a secolului al XVII-lea, în timpul domniei lui Constantin Brâncoveanu, s-a păstrat o condică a vistieriei, una de hrisoave şi un „anatefter”.

De la mijlocul secolului al XVIII-lea, cancelaria domnească începe a păstra copii după unele acte emise. Tot de atunci se păstrează şi o serie de condici cuprinzând copii ale diferitelor acte aparținând unor mănăstiri mai importante din Țara Românească, scopul fiind asigurarea păstrării originalelor. În 1775, în timpul domniei lui Alexandru Ipsilanti, cancelaria se reorganizează, luându-şi obligația de a păstra o copie după cele mai importante acte pe care le emitea. Această obligație, cu timpul, s-a generalizat. Rolul de arhivă principală a țării l-a îndeplinit Divanul Domnesc. După

zidirea Mitropoliei şi după ce Divanul domnesc şi-a stabilit sediul în câteva odăi, rolul de păstrător al actelor mai importante ale ţării i-a revenit Mitropoliei.

Tradiţia de a păstra în mănăstiri câte o mică arhivă a existat încă din secolul al XIV-lea. În vremuri grele erau depozitate în ascunzători. „Eclisiarhul” Mitropoliei avea datoria de a menţine buna rânduială în biserică, de a păstra odoarele ei preţioase, precum şi păstrarea arhivei Mitropoliei. Un document dat de către Alexandru Ipsilanti, domnul Ţării Româneşti, se ocupă pe larg de reorganizarea administrativă a mănăstirilor, la sfârşitul lui mai 1776. Actul său se ocupă nu numai de păstrarea odoarelor sacre, ci şi de păstrarea actelor şi a cărţilor vechi în condiţii bune, dând instrucţiuni precise. Se precizează că arhiva trebuie păstrată la Mitropolie. În articol mai sunt prezentate mărturii privind păstrarea arhivelor mănăstireşti în vremuri grele, după punerea în practică a acestui Regulament din 1776. Sunt reproduse mai departe ştiri privind arhiva şi biblioteca Mănăstirii Hurezi. Datorită grijii eclesiarhului arhivist vechile mănăstiri au păstrat în condiţii bune actele vechi, care sunt importante atât pentru istoria acelor lăcaşuri, cât şi pentru istoria întregii ţări.

Ioniţă, Alex M., doctorand, „Viaţa mănăstirească în Dobrogea până în secolul al XII-lea” în: *StTeol,* Seria a II-a, XXIX (1977), 1-2, p. 81-90.

Articolul este o lucrare de Seminar ce-şi propune să prezinte viaţa monahală din Dobrogea până în sec. al XII-lea. Sunt aduse informaţii despre episcopul Teotim I, Dionisie Exigul, Ioan Casian, călugării sciţi, aşezămintele mănăstireşti de la Murfatlar – Basarabi, Dinogeţia-Garvăn, Niculiţel.

Micle, Venianim, arhim. prof., „Despre monahismul ortodox român, anterior sec. al XIV-lea”, în: *GBis*, XXXVII (1978), 3-4, p. 300-317.

În articolul menţionat se aminteşte faptul că Sfântul Nicodim de la Tismana zideşte cu sprijinul material al domnilor următoarele mănăstiri: Vodiţa, Tismana, Gura Motrului, Topolniţa, Coşuştea, Ilovăţ, Prislop. Sunt prezentate date sumare despre mănăstirile Vodiţa şi Tismana.

Moisiu, Al., pr. prof., „Rolul monahismului ortodox-transilvănean în păstrarea conştiinţei de unitate naţională şi bisericească”, în: *MitrArd* XXIII (1978), 10-12, p. 746-753.

Având ca nucleu de dezbatere monahismul, articolul cuprinde date despre monahism în general, monahismul transilvănean şi rolul monahismului ortodox - transilvănean în lupta pentru păstrarea conştiinţei de unitate naţională şi bisericească. Sunt oferite informaţii cu privire la mănăstirile mari din Ţările Române care au luptat pentru menţinerea unităţii naţionale bisericeşti, respectiv Mănăstirea Sâmbăta de Sus, cea din Feleac, Prislop, Silvaş, mănăstirea din Şinca, Râmeţ precum şi date despre ierarhi şi monahi apărători ai Ortodoxiei, respectiv Ilie Iorest, Sava Brancovici, Sofronie de la Cioara.

Gheorghescu, Chesarie, arhim. dr., „Monahisnul ortodox în România”, în: *MitrMold* LXVI (1990), 5-6, p. 52-69.

După o largă introducere în monahismul ortodox în general, sunt punctate cele mai importante evenimente istorice care au marcat viața monahală de pe teritoriul țării noastre. Aflăm despre momentul anului 1359, când Iachint de Vicina a fost strămutat în scaunul de mitropolit al Țării Româneşti la Curtea de Argeş. Este amintită reorganizarea monahismului făcută de Nicodim la Mănăstirea Neamț, prin trei dintre ucenicii săi, şi sunt enumerate cele mai importante mănăstiri din Țara Românească, Banat şi Transilvania.

Se prezintă apoi date despre epoca lui Ştefan cel Mare a lui Petru Rareş şi cea a lui Constantin Brâncoveanu, fiind enumerate ctitoriile lor. Un alt moment important al monahismului românesc a fost reîmprospătarea vieții spirituale realizată de Paisie Velicicovski.

III. STUDII ŞI ARTICOLE DESPRE ISTORIA MITROPOLIILOR ŞI EPISCOPIILOR

III. 1. STUDII ŞI ARTICOLE DESPRE ISTORIA MITROPOLIEI UNGROVLAHIEI

Enăceanu, Ghenadie, arch., „Mitropolia Ungrovlahiei. Titulatura Mitropoliților”, în: *BORom* V (1880-1881), 3, p. 135-149.

În titulatura mitropoliților Ungrovlahiei se pot observa doi factori istorici: factorul străin (bizantin) – care a determinat o parte din titlurile mitropoliților Ungrovlahiei şi factorul autohton. În articol este prezentată titulatura avută de mitropolitul Ungrovlahiei şi cum a variat aceasta în timp de la titlul stabilit în secolul al XIV-lea, până la 1881 - fiind prezentat rolul Patriarhiei de Constantinopol în această privință.

Referitor la importanța elementului românesc privitor la titulatura mitropoliților putem spune următoarele: în secolul al XIV-lea, datorită faptului că mitropoliții erau greci, titulatura era aceea fixată de Patriarhia de Constantinopol. Începând cu Mircea cel Bătrân, titulatura se modifică; în 1490 mitropolitul Pahomie se intitula „Vlădica Pahomie”; la 1615 pe tronul Mitropoliei Ungrovlahiei se afla mitropolitul Luca care se intitula „Mitropolit de Târgovişte”, iar la 1623 într-un document semnat de acesta, prin care se reglementează ca Mănăstirea Cotmeana să fie supusă Mănăstirii Cozia, se intitulează „Mitropolit a toată Țara Românească”; urmaşii lui Luca – Grigorie şi Ştefan se intitulau cu titlul de „Vlădica”; la 1680 mitropolitul Teodosie se intitula pe Liturghia tradusă de acesta „Mitropolit al Târgoviştei şi Bucureştilor”, iar la 1702 acesta se semna „Teodosie, Arhiepiscop al Bucureştilor şi Mitropolit al Transilvaniei”. De la instalarea domniilor fanariote, mitropoliții au avut titulatura de „Mitropolit al Ungrovlahiei” – marcând dispariția elementului românesc. De menționat mai este şi faptul că indiferent cum se intitulau în unele acte, în relațiile cu Patriarhia de Constantinopol, mitropoliții foloseau titulatura dată de aceasta.

N., N., pr., „Mitropolia Ungrovlahiei”, în: *Vocea Bisericii* I (1894), 3, p. 2-4.

Pr. N. N. prezintă pentru început Catedrala mitropolitană din Bucureşti, care a fost finalizată în 1665, dar în care nu a fost oficiată slujbă decât abia în 1669. Sunt structurate câteva notițe istorice despre întemeierea Mitropoliei Ungrovlahiei.

A fost înființată în 1359 din ordinul domnului Alexandru Basarab. Patriarhul Constantinopolului a decis ca Iachint („Hiachint” în text!) „Mitropolitul Vidinului” să fie „Mitropolit a Ungro-Valachiei”, neprecizându-se nimic despre reşedința mitropolitană care, probabil, era la Curtea de Argeş. După moartea lui Alexandru Basarab, Daniel, fratele lui Iachint, a fost hirotonit mitropolit pentru Țara Românească. Daniel trece la viața monahală primind numele Antim. Mai târziu este

hirotonit mitropolit pentru Valachia Mică, având reşedința la Severin, iar după moartea lui Iachint, acesta devine Mitropolit al întregii Ungrovlahiii. În 1401 patriarhul intitulează pe mitropolitul de Argeş ca mitropolit al Ungrovlahiei, Exarh al plaiurilor şi al Severinului. 1517 este anul mutării Mitropoliei de la Argeş la Târgovişte, iar Curtea de Argeş se transformă în mănăstire. Pe data de 10 Octombrie 1786, la stăruința domnului Alexandru Ipsilante, mitropolitul Grigorie primeşte de la Sofronie, patriarhul de Constantinopol, titlul de „Mitropolit al Cesariei Capadochiei". Pe lângă titlurile menționate mai sus, legea pentru alegerea mitropoliților a fost votată în 1872, oferind mitropolitului Ungrovlahiei şi titlul de mitropolit primat. În finalul articolului, autorul prezintă catedrala mitropolitană şi ca un punct turistic. Articolul conține o fotografie.

C., E., „Material pentru dreptul bisericesc român. Câteva cuvinte asupra administrației bisericeşti din timpul Eteriei", în: *BORom* XVII (1894-1895), 1, p. 41-47.

În perioada Eteriei, mitropolitul Dionisie Lupu împreună cu episcopul de Argeş Ilarion s-au retras la Braşov. Afacerile Mitropoliei Ungrovlahiei au fost conduse în această vreme de un episcop grec pe nume Benedict. Autorul articolului prezintă câteva documente prin care arată că şi în vremurile grele (perioada Eteriei) Mitropolia țării trebuie să fie condusă de un reprezentat bisericesc numit în locul mitropolitului.

Pocitan, V., preot, „Mitropolia Bucurescilor", în: *Consolatorul* III (1900), 5-6, p. 91-93.

Articolul dovedeşte faptul că cea mai veche Mitropolie română este a Ungrovlahiei, care a fost întemeiată la 1359. O organizare propriu-zisă a Bisericii noastre este cunoscută abia din secolul al XIV-lea, când, alături de un domn, avem şi un conducător al Bisericii, adică un mitropolit, existând o strânsă legătură între puterea lumească şi cea bisericească.

Pe la 1462 Radu Vodă cel Frumos descalecă Bucureştiul ca scaun de domnie. Mitropolitul, fiind nevoit să-l urmeze, se mută şi el la Bucureşti, unde nu exista o biserică catedrală, recunoscută ca mitropolie.

Radu-Vodă Mihnea şi fiul său Alexandru Coconul (1623-1627) au dorit să rezidească din temelie mănăstirea bunicului lor Alexandru Vodă Mircea, cu hramul Sf. Troiță, ca să o transforme în biserică mitropolitană, dar gândul lor nu s-a realizat. Mai apoi, mitropolitul Ştefan (1647-1668), în 1665 se mută definitiv la Bucureşti şi îşi alege ca reşedință mitropolitană biserica lui Nedelcu Bălăceanu şi Mihnea Vornicul, numită Sf. Gheorghe Vechi. Această clădire, împreună cu celelalte dimprejurul ei, au servit ca reşedință mai bine de 30 de ani. Constantin Şerban Basarab ridică în 1654 o altă Mitropolie, care a fost jefuită în 1658, an în care domnul este mazilit. Mitropolitul Ştefan intervine însă şi scapă averea mănăstirii de la răpitori, dar, pentru mai multă siguranță, mitropolitul se mută definitiv acolo cu reşedința. De atunci mănăstirea a rămas biserică mitropolitană. Articolul se încheie cu informații ale autorului referitoare la încercarea de a se ridica o altă reşedință mitropolitană.

Stănescu, B., „Din istoria bisericei române”, în: *Şcoala şi Biserica* IV (1901), 10, p. 153-156.

Eparhia Râmnicului era administrată în 1800 de Nectarie, grec de origine, succesorul lui Filaret, ce murise la întoarcerea lui Naum Râmniceanu din Transilvania (1795). După alungarea lui Ignatie de la cârmuirea Mitropoliei (1812), Nectarie îi ia locul pînă în 1813 când a fost ales mitropolit. După acesta urmează în scaunul episcopal Galaction, care fu forțat să-şi dea demisia. În 19 aprilie 1824, mitropolitul Grigorie sfinți episcop la această eparhie pe arhimandritul Neofit, care, în 1840 este ales ca mitropolit.

Tânărul monah Nifon este ridicat la treapta de iconom al episcopiei de Râmnic de către Neofit, în 1827, apoi, în 1848, după moartea episcopului titular de Râmnic, Nifon a fost numit locotenent sau cârmuitor provizoriu al acestei episcopii. În 1850, Calinic ieromonahul a fost ales, la data de 27 octombrie, episcop titular şi a administrat acestă eparhie, până în 1868. Episcopia de Argeş s-a înființat în 1793, când noul mitropolit Dositei Filitis susține în Divan necesitatea înființării unei noi eparhii din județele Olt şi Argeş. Divanul înaintează această cerere domnului Alexandru Moruzi, indicând ca episcop al acestei eparhii pe Iosif al Sevastiei, care este acceptat şi, cu timpul, ocupă diferite funții, iar în 26 octombrie 1820 se stinge din viață. Acestuia îi succede Ilarion, bulgar-grec (născut în 1777), „singurul orator pe acele vremuri”. La 8 noiembrie 1820, Ilarion a fost ales episcop de Argeş, arhimandrit al Mitropoliei şi egumen al Mănăstirii Dealul. Joacă rolul de consilier al lui Tudor Vladimirescu şi trece apoi cu boierii în Transilvania, în timpul Eteriei. În 1823, Grigore Ghica, domnul de atunci, îl chemă să reia scaunul episcopal, însă îl refuză temându-se de cruzimea turcilor, ca unul care luase parte activă în Eterie după insistența lui Tudor Vladimirescu la Cotroceni.

Pe scaunul Mitropoliei se urcă acum fostul ierodiacon Grigorie, numit apoi şi „Dascălul”, care va rămâne în funcție până la 1828, când Ilarion intră în țară cu armata rusească, însă, după trecerea din viață a lui Grigore, Ilarion îşi reia scaunul până la 7 ianuarie 1845, când moare. După acest moment, arhimandritul Clement a fost numit cârmuitorul Episcopiei până în 1850.

C., E., „Averea Mitropoliei din Bucureşti la 1802”, în: *BORom* XXVI (1902-1903), 4, p. 397-400.

Averea era alcătuită din: a)Evanghelii legate în argint – Tetraevanghelul rusesc, Evangheliar românesc ferecat în aur şi argint de la mitropolitul Filaret ce a fost dat episcopului Argeşului Iosif, Evanghelie grecească, Evanghelie românească, Evanghelie sârbească de la mitropolitul Ştefan, Evanghelie sârbească din vremea mitropolitului Luca, Evanghelie sârbească de la Radu Vodă;

b) mitre – mitră de aur, mitră din vremea lui Constantin Brâncoveanu, mitră de la mitropolitului Grigorie;

c) cârje – cârja de cristal, cârja de argint făcută de mitropolitul Antim, cârjă de argint făcută de mitropolitul Cozma, două cârje de sidef, cârjă de sidef de la vlădica Sardion, cârjă de abanos de la mitropolitul Cozma, cârjă de sidef de la mitropolitul

Grigorie, cârjă de fildeş alb dată de banul Grigorie Brâncoveanu, cârjă de abanos a patriarhului Dionisie.

Dobrescu, Nicolae, dr., „Întemeierea Mitropoliilor şi a celor dintâi mănăstiri din ţară”, în: *BORom* XXIX (1905-1906), 2, p. 175-188. Cu text în limba greacă.

În articol sunt prezentate cele dintâi menţiuni ce se fac în documente, cu privire la istoria Bisericii române. Prima atestare documentară o găsim în izvoarele bizantine, mai exact în hrisovul din 1020 al împăratului Vasile II Bulgaroctonul, în care sunt menţionaţi vlahii din Bulgaria. Nicolae Dobrescu arată apoi ce înţeleg diferiţii istorici prin termenul de vlahi şi că aceşti vlahi erau dependenţi din punct de vedere bisericesc de Arhiepiscopia de Ohrida. Două cataloage din secolele XI-XII atestă existenţa unui episcopat special pentru români. În secolul al XII-lea se înfiinţează al doilea imperiu bulgar şi se întemeiază Mitropolia de Târnovo la 1186. Tot în acelaşi secol se înfiinţează şi statul sârb. N. Dobrescu arată, cu argumente, că a existat o confuzie în privinţa faptului că românii au fost dependenţi multă vreme de Arhiepiscopia de Ohrida.

Existenţa românilor este adeverită pentru prima dată, la scriitorul bizantin Cinamus, în a doua jumătate a secolului al XII-lea. După acestea autorul articolului prezintă felul de viaţă al acestor români. În secolul al XIII-lea este atestată existenţa pentru prima dată a unui episcop ortodox la românii din nordul Dunării. La 14 noiembrie 1234, Papa Grigorie a dat în Perugia, un document referitor la afacerile Episcopiei Cumane.

Dobrescu, Nicolae, dr., „Întemeierea Mitropoliilor şi a celor dintâi mănăstiri din ţară”, în: *BORom* XXIX (1905-1906), 3, p. 270-278. Cu note de subsol (continuare). (A se vedea articolul din *BORom* an XXIX, 1905-1906, nr. 2, p. 175-188.)

Sunt prezentate mai întâi notiţie bibliografice în chestiunea întemeierii mitropoliilor din ţară, după care sunt expuse părerile diferiţilor autori cu privire la întemeierea mitropoliilor din cele două Principate.

Petru Maior, în „Istoria Bisericească”, scrie că „în Ungro-Vlahia s-au făcut doi Mitropoliţi – unul care ţine locul celui de Nicomidia şi altul care ţine locul celui de Amasia”.

Paharnicul Alexandru Geanoglu Lesviodacs, în „Istoria bisericească pe scurt”, spune că în 1362, mitropolit al Ungrovlahiei era Antim. După Lesviodacs, Antim este primul mitropolit al Ungrovlahiei şi tot la el îl găsim pe Atanasie ca mitropolit al Severinului. Tot Lesviodacs scrie că Ioasaf a fost primul mitropolit al Moldovei şi că în 1389, mitropolitul Ungrovlahiei, Timotei, a îmbrăcat schima cea mare în timpul unei boli, dar când s-a însănătoşit şi-a reluat scaunul înapoi. Autorul articolului atenţionează că aici este vorba de fapt de mitropolitul Antim al Ungrovlahiei şi nu de Timotei.

Andrei Şaguna, în „Istoria Bisericii Ortodoxe”, scrie că la 1399 exista Mitropolie la Suceava şi Târgovişte.

Fr. Miklosich şi Iosif Műller, în „Acta Patriarhatus Constantinopolitani”, au prezentat documentele referitoare la întemeierea Mitropoliei Ungrovlahiei şi la întemeierea Mitropoliei Severinului. În volumul II au prezentat acte referitoare la întemeierea Mitropoliei Moldovei.

I. D. Petrescu, în „Mitropoliile țării”, scrie „un antic episcopat de Argeş a fost ridicat la demnitatea de arhiepiscopat independent; la 1290 Radu Negru l-a adus cu sine pe episcopul Făgăraşului şi l-a făcut arhiepiscop peste toată Țara Muntenească; Alexandru cel Bun a aşezat Mitropolia Moldovei la Suceava”.

Filaret Scriban, în „Istoria bisericească a românilor pe scurt”, face mai multe afirmații eronate corijate de autorul articolului.

E. Golubinski, în „Privire scurtă asupra istoriei bisericilor ortodoxe – bulgară, sârbă şi română”, are şi el numeroase erori de documentare şi interpretare referitoare la întemeierea Mitropoliilor româneşti.

Melchisedec Ştefănescu, în „Cronica Romanului”, preia o serie de documente din „Acta Patriarhatus Constantinopolitani”.

Ghenadie Enăceanu face şi el câteva confuzii în lucrarea sa „Creştinismul în Dacii şi creştinarea românilor”, greşeli pe care autorul articolului le sancționează promt.

Eudoxiu Hurmuzachi emite câteva păreri în „Fragmente zur Geschichte de Rumänien”, păreri ce sunt interpretate de N. Dobrescu.

Cea mai completă şi argumentată opinie, la acea vreme, despre la întemeierea Mitropoliei Moldovei o întâlnim la Constantin Erbiceanu în „Istoria Mitropoliei Moldovei şi Sucevei”, aceasta fiind analizată, în mare, de autor.

Dobrescu, Nicolae, dr., „Întemeierea Mitropoliilor şi a celor dintâi mănăstiri din țară”, în: *BORom* XXIX (1905-1906), 4, p. 423-434. (A se vedea articolul de mai sus în: *BORom* XXIX, 1905-1906, nr. 3, p. 270-278.)

În continuare sunt prezentate notițe bibliografice referitoare la întemeierea Mitropoliilor din țară. C. Erbiceanu a publicat în revista Biserica Ortodoxă Română anii 1888-1889 sub titlul „Material pentru istoria bisericească şi națională a românilor”, un extras din cartea „Acta Patriarhatus Constantinopolitani”, N. Dobrescu prezentând părerea sa cu privire la acest extras.

A. D. Xenopol, în „Istoria românilor din Dacia Traiană”, scrie că „domnul Alexandru a fost câştigat de patriarhul Constantinopolului”, iar N. Dobrescu arată că documentele dovedesc exact contrariul acestei afirmații.

Diaconul Vasile Predeanu în „Existența şi organizațiunea unei ierarhii bisericeşti până la începutul secolului al XVII-lea”, se foloseşte de dovezi luate: de la autori străini, din colecția de documente Hurmuzachi, din „Acta Patriarhatus Constantinopolitani”, din „Acta et diplomata monasteriorum et eclesiorum Orientis” pentru a arata că perioada anilor 1282-1288, trebuie să fie considerată ca data înființării Mitropoliilor la noi. În această parte a articolului vedem cum N. Dobrescu combate cu argumente, afirmația de mai sus a lui Vasile Predeanu.

La lucrările lui Ioan A. Grigoriu „Notițe istorice asupra lui Iosif I (Ioasaf) Muşat Mitropolitul” şi a lui Gheorghe M. Ionescu „Influența culturii greceşti în Muntenia şi

Moldova”, Nicolae Dobrescu face o scurtă analiză în ceea ce priveşte înfiinţarea Mitropoliilor de la noi.

În finalul articolului sunt enumerate şi prezentate foarte pe scurt, în ceea ce priveşte chestiunea înfiinţării Mitropoliilor de la noi şi lucrările: „Istoria Bisericii române” de arhiereul I. Calist Botoşăneanu, „Etymologicum Magnum Romaniae” de B.P. Haşdeu, „Originile Principatelor Române” de Dimitrie Onciul.

Dobrescu, Nicolae, dr., „Întemeierea Mitropoliilor şi a celor dintâi mănăstiri din ţară”, în: *BORom* XXIX (1905-1906), 5, p. 531-546. (A se vedea articolul de mai sus în: *BORom* XXIX, 1905-1906, nr. 4, p. 423-434)

La începutul articolului sunt prezentate, în continuare, alte note bibliografice referitoare la întemeierea Mitropoliilor din ţară. Alexandru Ştefulescu, în lucrarea „Mănăstirea Tismana”, preia de la V. Predeanu afirmaţia conform căreia mitropoliile române au fost înfiinţate în intervalul de la 1282 până la 1288.

Sunt abordate apoi următoarele lucrări: Nicolae Iorga, „Istoria lui Ştefan cel Mare pentru poporul român”; Dr. Augustin Bunea, „Ierarhia românilor din Ardeal şi Ungaria”; George Popovici, „Istoria Românilor bănăţeni”; arhiereul Nifon N. Ploieşteanu, „Patru Conferinţe religioase”.

Mai sunt prezentate situaţiile statelor din Balcani (statul Bulgar şi cel Sârb) şi istoricul întemeierii Mitropoliei Ungrovlahiei. Constituirea Ţării Româneşti a avut ca consecinţă imediată constituirea unei ierarhii proprii. În timpul domnului Alexandru Basarab s-a înfiinţat Mitropolia Ungrovlahiei. N. Dobrescu prezintă cele două documente din „Acta Patriarhatus Constantinopolitani”, din 1359, care fac referire la înfiinţarea Mitropoliei Ungrovlahiei. Primul act este din luna mai a anului 1359 şi prin acesta se arată că Sinodul Patriarhiei din Constantinopol acceptă strămutarea lui Iachint al Vicinei ca mitropolit al Ungrovlahiei. Al doilea document este o scrisoare a patriarhului către domnul Ţării Româneşti, prin care îi spune acestuia că a fost aprobată strămutarea mitropolitului Iachint al Vicinei ca mitropolit al Ungrovlahiei, cu condiţia ca biserica Ungrovlahiei să fie dependentă de Patriarhia din Constantinopol. Se prezintă apoi: motivele pentru care Sinodul Patriarhal din Constantinopol a acceptat strămutarea lui Iachint, date despre titlul „Ungro-Vlahias” şi despre Vicina. N. Dobrescu scrie că Vicina este localitatea Măcin şi aduce următoarele argumente: în scrierea grecească adesea se găsesc literele M şi B una în locul alteia, situarea localităţii în apropierea hotarului Ţării Româneşti, opera geografului arab Idrisi din secolul al XII-lea în care este menţionat oraşul Bisina. În ultima parte a articolului sunt prezentaţi mitropoliţii Ungrovlahiei din a doua jumătate a secolului al XIV-lea. Iachint a păstorit de la 1359 până după anul 1370; de la 1372-1373 până la 1381 a păstorit Hariton, de la 1381 până în primii ani ai secolului al XV-lea a păstorit Antim. Acesta este amintit pentru ultima dată în documente în 1394.

Din „Acta Patriarhatus Constantinopolitani” se mai poate observa că Antim şi Hariton au luat parte destul de des la Sinodul din Constantinopol. În ultimul deceniu ale secolului al XIV-lea şi primii ani ai secolului al XV-lea, participarea ierarhilor români la Sinodul de la Constantinopol este aproape inexistentă. N. Dobrescu prezintă câteva explicaţii pentru acest fapt: domnul Mircea cel Bătrân le-a interzis acestor ierarhi să-şi părăsească scaunele, pe scaunul Mitropoliei Ungrovlahiei ajunsese un

român. În ultimele rânduri ale articolului aflăm amănunte despre jurisdicția mitropolitului Ungrovlahiei.

Dobrescu, Nicolae, dr., „Întemeierea Mitropoliilor şi a celor dintâi mănăstiri din țară." în: *BORom* XXIX (1905-1906), 6, p. 597-606. **(**A se vedea articolul de mai sus în: *BORom* XXIX, 1905-1906, nr. 5, p. 531-546)

În prima parte a articolului se menționează despre întemeierea Mitropoliei Severinului. N. Dobrescu prezintă trei documente din 1370, din „Acta Patriarhatus Constantinopolitani", care fac referire la înființarea acestei Mitropolii. Primul document este de la Daniil Critopol şi poartă data de 1 august 1370. Al doilea este un pitac al mitropolitului Iachint către patriarhul ecumenic, posibil din 1370. Al treilea document poartă data de 3 octombrie 1370 şi este actul prin care se face numirea unui al doilea mitropolit pentru Țara Românească, în persoana lui Daniil Critopulos.

După N. Dobrescu, motivele pentru care a fost numit un al doilea mitropolit pentru Țara Românească sunt: domnul şi boierii cereau schimbarea lui Iachint, dar patriarhul nu a vrut să-l schimbe şi a mai numit un alt mitropolit; domnul a primit unele teritorii şi astfel populația care trebuia păstorită era mai numeroasă – acest fapt reclamând un al doilea mitropolit. Autorul articolului prezintă aici şi opinia lui E. Golubinski referitoare la această problemă: patriarhul dorea ca biserica Ungrovlahiei să nu iasă de sub jurisdicția sa. În finalul acestei prime părți cunoaştem care era jurisdicția mitropolitului Severinului.

În a doua parte a articolului sunt prezentați mitropoliții de Severin. Aceştia au fost: Antim (1370-1381), Atanasie (1389 – peste 1400), acesta din urmă fiind menționat pentru ultima dată în 1396-1397. În finalul articolului se aminteşte despre întemeierea celor dintâi mănăstiri din Țara Românească, fiind prezentate amănunte despre viața monahală la bulgari şi sârbi.

Într-o notă de subsol din articol observăm că N. Dobrescu nu este de acord cu părerea lui G. Popovici, conform căreia sediul acestei Mitropolii ar fi fost Mănăstirea Vodița, aducând următoarele argumente: anul 1362, pe care G. Popovici îl susține ca fiind anul întemeierii mănăstirii, nu poate fi susținut, Vladislav Vodă a domnit de la 1364-1372 şi abia de la 1368 teritoriul pe care a fost făcută mănăstirea a ajuns sub stăpânirea lui Vladislav Vodă.

Dobrescu, Nicolae, dr., „Întemeierea Mitropoliilor şi a celor dintâi mănăstiri din țară." în: *BORom* XXIX (1905-1906), 7, p. 756-769. (A se vedea articolul de mai sus în: *BORom* XXIX, 1905-1906, nr. 6, p. 597-606.)

După formarea Țării Româneşti în secolul al XIV-lea, s-au ridicat primele mănăstiri prin călugării sârbi şi bulgari. Până în a doua jumătate a secolului al XIV-lea au existat în Țara Românească numai biserici.

În vremea domnului Alexandru Basarab exista biserica din Câmpulung şi, ulterior, aceasta a devenit mănăstire. N. Dobrescu scrie că prima mănăstire întemeiată în Țara Românească a fost Vodița, întemeietorul ei fiind Vladislav Vodă, care a ridicat-o la îndemnul lui Nicodim. Data exactă a fondării ei nu se ştie, dar mănăstirea nu a putut fi ridicată înainte de anul 1364. Data admisă ca an al fondării este 1370.

Domnitorul Vladislav a hotărât ca după moartea lui Nicodim (stareţul Vodiţei), doar părinţii mănăstirii să-şi aleagă egumen şi nimeni altcineva să nu numească egumen. În 1905 Mănăstirea Vodiţa era în ruine.

Mănăstirea Tismana, cu hramul Adormirea Maicii Domnului, a fost începută în timpul domnului Vladislav Vodă şi terminată de Dan Vodă, care i-a acordat privilegiul ca părinţii bisericii să-şi aleagă singuri egumen. Cneazul Ştefan Lazarevici a dăruit acestor două mănăstiri 10 metoace din Serbia.

Alte mănăstiri întemeiate în a doua jumătate a secolului al XIV-lea.

Domnitorul Mircea cel Bătrân a ridicat Mănăstirea Cozia – documentul de fundare al acestui sfânt lăcaş poartă data de 20 mai 1388 – şi Mănăstirea Cotmeana – fapt atestat de hrisovul de la 18 iunie 1418. Prin documentul de la 20 mai 1388, acelaşi domnitor a închinat Mănăstirea Cotmeana, Mănăstirii Cozia. Un document din aceeaşi perioadă pomeneşte şi de Mănăstirea Strugalea, situată lângă Dunăre, în apropierea Giurgiu. Tot din timpul lui Mircea cel Bătrân datează şi Mănăstirea Snagov.

În continuarea articolului N. Dobrescu istoriseşte despre Sfântul Nicodim de la Tismana şi despre preoţii şi bisericile din Ţara Românească.

Nicodim s-a născut în prima jumătate a secolului al XIV-lea şi tradiţia spune că era rudă cu cneazul Lazăr al Serbiei. A fost instruit ca monah în Muntele Athos şi s-a remarcat ca mijlocitor la împăcarea dintre sârbi şi patriarhul de Constantinopol. Sosit în Ţara Românească împreună cu câţiva ucenici, a ridicat mănăstirile Tismana şi Vodiţa şi a introdus viaţa călugărească de obşte la noi. A corespondat cu patriarhul Eftimie al Târnovei, a scris un Evangheliar slavon în 1404, trecând la cele veşnice la 26 decembrie 1406. În 1905 moaştele Sfântului Nicodim se aflau în biserica Patriarhiei din Ipek.

Referitor la bisericile şi preoţii din Ţara Românească, sunt amintite: biserica din Câmpulung, biserica domnească de la Curtea de Argeş, care este mult mai veche decât biserica din timpul lui Radu Vodă, biserica Sfântul Dumitru din Craiova, despre care se spune că ar fi din timpul Asăneştilor, biserica de la Călimăneşti, zidită de Radu Vodă (1374-1384) şi biserica de la Severin care, din 1370, ar fi devenit reşedinţă mitropolitană.

Erbiceanu, C., „Traducerea şi adnotarea actelor privitoare la înfiinţarea Mitropoliei Ungrovlahiei”, în: *BORom* XXX (1906-1907), 1, p. 16-32.

În articol sunt publicate actele care privesc înfiinţarea Mitropoliei Ungrovlahiei traduse din „Acta Patriarhatus Constantinopolitani”.

I. Primul document este din luna mai a anului 1359 şi conţine relatarea patriarhului Constantinopolului dată Sinodului despre starea chestiunii bisericeşti din Ungro-Vlahia şi cererea sa de a se admite şi a se trimite - în urma repetatelor cereri ale domnului Alexandru Basarab -, pe Iachint al Vicinei ca mitropolit al Ungrovlahiei. C. Erbiceanu scrie că „domnul Alexandru l-a invitat în Ţara Românească pe Iachint al Vicinei şi l-a convins pe acesta să fie mitropolit al ţării sale. Se presupune că înainte de venirea lui Iachint, mitropolitul de Vidin hirotonea preoţi pentru Ţara Românească. Vicina era situată în dreapta Dunării sub poalele muntelui Emu aproape de Dristra or Silistra, lângă răul cu asemenea numire. Prin acest act se mai arată că succesorii lui Iachint vor fi aleşi în ţară, dar trimişi la Constantinopol spre a fi hirotoniţi”.

II. Act prin care domnul Alexandru Basarab este înştiinţat de Patriarhia din Constantinopol că i s-a aprobat cererea – aceea de a fi strămutat Iachint al Vicinei în Ungro-Vlahia ca mitropolit al acesteia. Tot în acest act i se aminteşte domnului ca nu cumva să facă ceva pentru a scoate biserica Ungrovlahiei de sub jurisdicţia Patriarhiei Constantinopolului.

III. Act care conţine declaraţia oficială a lui Critopol, prin care acesta spune că nu va face nicio supărare, intrigă sau uneltire mitropolitului Iachint. C. Erbiceanu scrie: „se presupune că patriarhul şi Sinodul a cerut o astfel de declaraţie lui Critopol, deoarece Banatul Craiovei avea un fel de independenţă faţă de Valahia Mare”. Se mai presupune că Severinul şi o parte mică din Oltenia ar fi stat sub suzeranitate ungară şi bisericeşte acea parte nu cădea în jurisdicţia Mitropoliei Ungrovlahiei. Iachint l-a cerut pe Critopol ca mitropolit, fiindcă el era bătrân.

IV. Act prin care mitropolitul Iachint al Ungrovlahiei se apără în faţa patriarhului şi a Sinodului patriarhal de acuzele care i s-au adus. Iachint nu a putut veni la Sinod, datorită stării sale precare de sănătate.

V. Document din 1370, prin care Critopol a fost numit mitropolit al Severinului. Motivul acestei numiri a fost creşterea populaţiei.

***, „Hrisovul lui Leon Voievod şi Ştefan Voievod domnul ţărei Româneşti”, în: *Şcoala şi Biserica* XI (1908), 1-2, p. 5-7.

Articolul cuprinde documentul emis de domnul Leon, prin care acesta aşează şi întăreşte obiceiurile bune ale ţării, jurând înaintea mitropoliţilor şi episcopilor că le va ţine nestrămutat, după cum a fost şi mai înainte, în alte domnii (1631).

Lapedatu, Alex., „Documente privitoare la istoria bisericii noastre”, în: *BORom* XXX (1906-1907), 2, p. 201-207.

În articol sunt reproduse 5 documente.

I. Document de la 17 decembrie 1773, ce cuprinde scrisoarea proin mitropolitului Grigorie Râmniceanu trimisă către mitropolitul ţării, prin care îl îndeamnă pe acesta să-l ridice pe arhimandritul Chesarie la treapta de episcop al Râmnicului.

II. Document de la 1 iulie 1775, ce cuprinde scrisoarea episcopului Râmnicului, Chesarie, trimisă către proin mitropolitul Grigorie Râmniceanul, prin care îl înştiinţează pe acesta că unele pricini l-au silit să plece la Craiova şi îi oferă unele lămuriri cu privire la începerea lucrului în tipografia episcopiei.

III. Document de la 10 august 1794, ce cuprinde scrisoarea mitropolitului Ungrovlahiei, Dositei Fillitis, trimisă către credincioşii din Eparhia Argeşului (nou înfiinţată), prin care îi înştiinţează că noul episcop al acestei eparhii este Iosif fost al Sevastiei.

IV. Document de la 9 aprilie 1812, ce cuprinde scrisoarea exarhului Gavriil, trimisă către Nectarie episcopul Râmnicului, prin care îi comunică hotărârea Sinodului Bisericii Ruseşti, conform căreia cârmuirea Mitropoliei Ungrovlahiei a fost încredinţată episcopului Iosif al Argeşului. Din această scrisoare mai aflăm că fostul mitropolit Ignatie a fost chemat în Rusia.

V. Document de la 26 iunie 1819, ce cuprinde protestul ierarhilor Țării Româneşti către domnul Alexandru Şuțu, împotriva faptului că a fost ridicată o patra biserică catolică la Dudeşti şi că acolo a fost aşezat episcopul catolic Fortunat Ercolani de la Nicopole. Din document aflăm că în Țara Românească erau trei biserici catolice: una la Bucureşti, alta la Câmpulung şi alta la Râmnic. Acest protest este semnat de ierarhii Țării Româneşti şi anume: mitropolitul Dionisie, episcopul Iosif al Argeşului, Costandie al Buzăului şi Galaction al Râmnicului.

Gârboviceanu, P., „Monumentele noastre religioase”, în: *BORom* XXXII (1908-1909), 1, p. 58-64.

Articolul este alcătuit din două părți. În prima parte se aminteşte despre importanța monumentelor religioase pentru poporul român şi sunt reproduse cuvintele prof. C. Banu referitoare la patrie amintindu-se că:

-la 1864 a avut loc secularizarea averilor mănăstireşti, dar nu s-au luat măsuri ca din ceea ce a fost secularizat o parte să fie ținută pentru întreținerea bisericilor şi mănăstirilor;

-au fost restaurate mănăstirile Curtea de Argeş, Sfinții Trei Ierarhi şi Sfântul Nicolae Domnesc din Iaşi;

-biserica Sfântul Dumitru din Craiova şi Mitropolia din Târgovişte se află în curs de restaurare.

În a doua parte a articolului se menționează despre înființarea Buletinului Comisiunii Monumentelor Istorice. În primul număr din acesta se arată scopul pentru care a fost înființat şi, printre altele, este descrisă Mănăstirea Comana din județul Vlaşca, descriere făcută de Al. Lepădatu.

Dobrescu, N., „Din istoria bisericii române. Secolul al XV-lea. Mitropolia Ungrovlahiei”, în: *BORom* XXXIII (1909-1910), 8, p. 938-942.

În 1359, în timpul domnului Nicolae Alexandru s-a înființat Mitropolia Ungrovlahiei. De la 1359 la 1381 sunt cunoscuți doi mitropoliți: Iachint şi Hariton. Ei au fost urmați de Antim Critopulos. Acesta din urmă, grec de origine, a corespondat cu patriarhul bulgar Eftimie, a participat la Sinodul patriarhal din Constantinopol între anii 1381, 1382, 1383. Patriarhul Constantinopolului i-a acordat lui Antim titlul de „Exarh al întregii Ungarii şi Plaiurilor”. În 1389 Antim s-a îmbolnăvit, s-a retras din scaun şi a îmbrăcat schima cea mare, dar însănătoşindu-se a revenit la conducere. El este pomenit pentru ultima dată într-un document din 1394.

În 1401 patriarhul Constantinopolului a adresat mitropolitului Ungrovlahiei, o scrisoare referitoare la un preot. În această epistolă, numele adresantului nu este menționat. Autorul articolului presupune următoarele: fie că acest mitropolit nu era cunoscut patriarhului Constantinopolului, fiindcă fusese pus dintre români de Mircea cel Bătrân, fie că acest mitropolit era tot Antim.

Dobrescu, N., „Din istoria bisericii române. Secolul al XV-lea. Mitropolia Ungrovlahiei”, în: *BORom* XXXIII (1909-1910), 9, p. 1033-1048. (A se vedea articolul din *BORom* XXXIII (1909-1910), 8, p. 938-942.)

Întâi sunt înfăţişate cauzele pentru care informaţiile despre mitropoliţii Ungrovlahiei din prima jumătate a secolului al XV-lea sunt foarte puţine sau chiar inexistente. N. Dobrescu scrie că, după pomelnicele de mitropoliţi scrise şi păstrate la Mitropolie, şirul mitropoliţilor Ungrovlahiei începe cu Antim (1381-1394 şi peste anul 1400) se continuă cu Atanasie. Este posibil ca Atanasie să fi fost mitropolit al Severinului. El a fost urmat de Teodor, care a fost urmat de Maxim, căruia i-a succedat Macarie. Despre Maxim şi Macarie aflăm că au fost mitropoliţii Ţării Româneşti din primele decenii ale secolului al XVI-lea.

Tot N. Dobrescu scrie că Teodor a păstorit în Ungro-Vlahia în prima jumătate a secolului al XVI-lea. La Conciliul de la Constanţa (1414-1418) a participat şi o delegaţie din Ţara Românească. Într-o notă de subsol se aminteşte despre cei care au încercat să constituie lista mitropoliţilor Ungrovlahiei şi erorile pe care le-au făcut. Astfel, în lucrarea „Istoria bisericească” a lui Al. Lesviodacs, apare mitropolitul Antim, care a păstorit la 1362, după aceea este menţionat Timotei, care păstorea la 1389 (N. Dobrescu demonstrează cu argumente că la 1389 păstorea Antim); apoi este menţionat Macarie I care păstorea la 1442, despre care, scrie N. Dobrescu că păstorea Mitropolia Ungrovlahiei la 1482. După aceea este menţionat Iosif, care era în funcţie la 1465 (şi aici N. Dobrescu îl corectează pe Lesviodacs); apoi este menţionat Macarie, care păstorea la 1483, afirmaţie susţinută şi de N. Dobrescu.

Cercetătorul Golubinski, în lucrarea „Privire scurtă asupra istoriei bisericilor bulgară, sârbă şi română” îl pomeneşte ca mitropolit al Ungrovlahiei în secolul al XV-lea pe Macarie, care era în scaun la 1456, afirmaţie de care N. Dobrescu se îndoieşte.

Ghenadie Enăceanu, bazându-se pe scrierea lui Lesviodacs, în lucrarea sa „Creştinismul în Dacii” aminteşte următorii mitropoliţi ai Ungrovlahiei: Timotei care a păstorit de la 1389 la 1442; Macarie - de la 1442 la 1465; Iosif - între 1465-1483; Pahomie, de la1490 la 1493. Afirmaţiile lui Ghenadie Enăceanu sunt infirmate de N. Dobrescu.

G. M. Ionescu, în lucrarea intitulată „Istoricul Mitropoliei Ungrovlahiei”, merge pe aceeaşi linie cu Ghenadie Enăceanu. Mai sunt amintite aici şi lucrările: „Biserica ortodoxă şi cultele străine din Regatul României”, tipărită de Administraţia Casei Bisericii şi „Istoria bisericii româneşti şi a vieţii religioase a românilor”, de Nicolae Iorga.

Dobrescu, N., „Din istoria bisericii române Secolul al XV-lea. Mitropolia Ungrovlahiei”, în: *BORom* XXXIII (1909-1910), 10, p. 1131-1140. (A se vedea articolul din *BORom* XXXIII (1909-1910), 9, p. 1033-1048).

N. Dobrescu emite mai multe ipoteze referitoare la faptul dacă au participat sau nu delegaţii din Ţara Românească la Sinodul de la Ferarra-Florenţa (1438-1439). Despre mitropoliţii Ungrovlahiei din a doua jumătate a secolului al XV-lea aflăm că: mitropolitul Iosif apare într-un document de la domnul Radu cel Frumos, din 28 octombrie 1464, prin care se acordă anumite privilegii Mănăstirii Snagov. În acest document îl întâlnim pentru prima dată pe mitropolitul ţării ca făcând parte din Divanul Domnesc. N. Dobrescu presupune că Iosif fusese mai întâi egumen al Mănăstirii Cozia, deoarece un egumen cu numele Iosif este menţionat anterior în două

documente: unul din 1457 şi altul din 1464. Din 1464, ca egumen al Coziei, apare Simion. Se presupune că mitropolitul Iosif a păstorit până în 1474.

În 1480 mitropolit al Țării Româneşti era Macarie. De la el ne-au rămas două scrisori una trimisă către Ştefan Bathory şi alta către braşoveni. În 1475 egumen al Coziei era Macarie. Se presupune că acesta a ajuns mitropolit al Ungrovlahiei. Dacă egumenul Coziei, Macarie, este una şi aceeaşi persoană cu mitropolitul Macarie, atunci acesta a ajuns mitropolit înainte de anul 1478, deoarece la această dată egumen al Coziei era Ilarion. Ca mitropolit, Macarie, mai este amintit într-un document din 1482, prin care domnul Basarab cel Tânăr confirmă unele privilegii Mănăstirii Snagov şi într-altul dat de Vlad Călugărul (1482-1496) Mănăstirii Tismana în 1483.

La 1493 în scaunul Mitropoliei Ungrovlahiei se afla Ilarion, fapt atestat de pisania Schitului Babele din Vlaşca – schit despre care aflăm că la 1910 nu mai exista şi că textul pisaniei sale se găseşte într-una din notele mitropolitului Neofit (1738-1754). Este posibil ca acest Ilarion să fie una şi aceeaşi persoană cu egumenul Coziei, Ilarion, cel amintit la 1478. Acesta din urmă mai este menționat şi într-un document de la Vlad Călugărul din 1494, prin care se întăresc unele posesiuni Mănăstirii Bistrița de Vâlcea.

Dobrescu, N., „Din istoria bisericii române. Secolul al XV-lea. O altă eparhie în Țara Românească. Mănăstirile.”, în: *BORom* XXXIII (1909-1910), 11, p. 1281-1291. (A se vedea articolul din *BORom* XXXIII (1909-1910), 10, p. 1131-1140).

În 1370 a luat ființă Mitropolia Severinului, titular fiind Antim Critopol. În timpul domnului Mircea cel Bătrân, mitropolit al Severinului a fost Anastasie. Acesta este menționat în documente din anii: 1389, 1394 şi 1396. La 1420 Severinul este luat de unguri şi se presupune că existența Mitropoliei Severinului a încetat la această dată.

Mănăstirile.

În a doua jumătate a secolului al XIV-lea au luat ființă mănăstirile: Tismana, Vodița, Cozia, Cotmeana.

1. Mănăstirea Vodița şi-a încetat existența la sfârşitul secolului al XV-lea şi începutul celui de al XVI-lea. În 1910 pe locul Mănăstirii Vodița se mai observau câteva ruine.

2. Mănăstirea Tismana a fost condusă până la 26 decembrie 1406 de Sfântul Nicodim, când marele stareț a trecut la cele veşnice. În 1910 moaştele sale se aflau la Ipec. Nicodim a corespondat cu patriarhul bulgar Eftimie de Târnovo şi de la el au rămas un felon şi o Evanghelie care se aflau la Muzeul din Bucureşti.

Cel care i-a urmat lui Nicodim la conducerea mănăstirii a fost Agaton. Acesta a condus mănăstirea până în 1429, când este menționat pentru ultima dată într-un document din 28 octombrie, în care se consemnează că a mijlocit la regele Sigismund al Ungariei să li se acorde câteva privilegii călugărilor mănăstirii. După aceea, ca egumen al celor două mănăstiri Tismana şi Vodița, apare în 1444 Gherasim. El este menționat într-un document din acelaşi an dat de Ioan Corvin. Într-un act emis la 1479, dat de Basarab cel Tânăr (1477-1482), ca egumen al celor două mănăstiri este amintit Matei. Acest egumen mai este menționat şi în alte documente - unul din 1480, altul din 1482 şi un altul din 1490, dat de domnul Vlad Călugărul. La 3 septembrie

1491, egumen al Mănăstirii Tismana era Ioanichie. Acesta mai apare în documentele anilor 1493, 1497, 1502, iar în 1503 este menționat pentru ultima dată.

3. Mănăstirile Cozia şi Cotmeana au fost înfiinţate de Mircea cel Bătrân (1386-1418). Primul stareț a fost Gavriil. La 28 martie 1415, Mircea cel Bătrân a vizitat Mănăstirea Cozia, prilej cu care i-a făcut acesteia o danie, fiind amintit la acea dată, ca egumen, Sofronie. La 16 septembrie 1440 îl întâlnim ca egumen al mănăstirii pe Dorotei, iar la 1457 pe Iosif. La 1466 egumen era Simion, apoi la 1475 „năstavnic" al mănăstirii era ieromonahul Macarie, pentru ca trei ani mai târziu, la 1478, să fie amintit în această funcție, Ilarion. Iosif năstavnicul şi Dorotei egumenul sunt atestați în 1488. Visarion este atestat ca egumen la 17 aprilie 1488, un alt Dorotei este atestat ca egumen în 1495, iar Simion este atestat ca egumen la 1501 şi 1505.

La început mănăstirile Cotmeana şi Cozia au fost conduse de acelaşi egumen, dar, cu timpul, Cotmeana a devenit metoc al Coziei. La începutul secolului al XVII-lea Mănăstirea Cotmeana a fost închinată Mănăstirii Cozia de către mitropolitul Luca. În vremea domnului Constantin Brâncoveanu ambele mănăstiri, Cozia şi Cotmeana, au fost restaurate. În 1910, Mănăstirea Cotmeana se afla în ruină, iar din odoarele ei nu mai rămăsese decât un clopot, făcut în 1413 şi dăruit de Mircea cel Bătrân mănăstirii.

Dobrescu, N., „Din istoria bisericii române. Secolul al XV-lea". Mănăstirile. Biserica şi cultura", în: *BORom* XXXIII (1909-1910), 12, p. 1355-1369. (A se vedea articolul din *BORom* XXXIII (1909-1910), 11, p. 1281-1291.)

4. Despre Mănăstirea Dealu s-a crezut că a fost înfiinţată de Radu cel Mare (1496-1508). Ea datează din primele decenii ale secolului al XV-lea, fapt atestat de un document a lui Alexandru Voievod din data de 17 noiembrie 1431, prin care acesta dăruieşte mănăstirii două sate. Mănăstirea Dealu mai este amintită şi într-un document dat de Vladislav Vodă la 1451. În 1472 Radu cel Frumos îi face câteva danii mănăstirii, iar la 1478 este atestat ca egumen al ei Iosif. Radu cel Mare doar a reînnoit Mănăstirea Dealu.

5. Mănăstirea Snagov – Cronica Țării arată eronat că Vlad Țepeş a ctitorit această mănăstire. În 1428 domnul Dan II a dăruit mănăstirii moşia Vrăieşti. La 7 iunie 1431 stolnicul Drăghici a donat la Snagov o icoană a Maicii Domnului, iar în 1441 Vlad Dracul i-a întărit mănăstirii câteva posesiuni. N. Dobrescu presupune că Vlad Țepeş a făcut biserica de zid a mănăstirii. Domnitorul Radu cel Frumos i-a acordat obştii acestei mănăstiri dreptul de a-şi alege egumenul. Egumenii Mănăstirii Snagov din secolul al XV-lea au fost: Domețian atestat în 1441, Vasianul (?) atestat în 1464, Eftimie atestat în 1478, Domețian atestat în 1487, Nicodim care la 1495 apare ca fost egumen al Snagovului.

6. Mănăstirea Strugalea din județul Vâlcea – apare într-un document din 1409, prin care domnul Mircea cel Bătrân a scutit satul Pulcouții, închinat de boier Galea, Mănăstirii Strugalea, ca să rămână spre folosul mănăstirii.

7. Mănăstirea Glavacioc (județul Vlaşca) s-a crezut că a fost înfiinţată de Vlad Călugărul. Ea este mai veche datând din vremea lui Mircea cel Bătrân, fapt atestat de un document din 30 iulie 1507 de la Radu cel Mare, prin care acesta întărea satele Călugăreni de pe Neajlov şi Călugăreni de pe Teleorman „pentru că au fost închinate acesta sate de moşii noştri încă de Mircea Voievod". Un alt document din 1441, dat de

domnul Vlad Dracul arată că mănăstirea exista. Domnitorul Vlad Călugărul a reînnoit această mănăstire. În 1493 Vlad Călugărul a dat Mănăstirii Glavacioc o moşie, prilej cu care aflăm că la acea dată egumen era Sava. Tot Vlad Călugărul a mai făcut Mănăstirii Glavacioc o altă danie la 1495, prilej cu care aflăm că la acea dată egumen era Visarion.

8. Mănăstirea Tânganu – a fost ctitorită de Radu cel Frumos, iar la 1910 era biserică de mir.

Dintr-o notă de subsol aflăm următoarele: conform mărturiei din „Genealogia Cantacuzinilor”, Mănăstirea Târgşoru din Prahova a fost zidită de Vlad Dracu; un document din 1773 arată că Mănăstirea Târgşoru a fost făcută în secolul al XVII-lea de Antonie Vodă; că Mănăstirea Comana poate să dateze în forma ei primitivă din secolul al XV-lea; documentul din 1462 conține informația conform căreia Mănăstirea Comana a fost fondată de Vlad Țepeş este neîntemeiată; la sfârşitul secolului al XVI-lea şi începutul secolului al XVII-lea Mănăstirea Comana a fost reconstruită de Radu Şerban.

9. Mănăstirea Govora (Vâlcea) – ctitorită de Radu cel Mare. Un act din 4 februarie 1488, de la Vlad Călugărul, atestă că mănăstirea este mai veche. În acest document sunt menționați egumenul Dorotei şi năstavnicul Iosif. Vlad Călugărul i-a mai făcut şi alte danii acestei mănăstiri în anii 1490 şi 1494. La 1495 ieromonahul Macarie i-a dăruit Mănăstirii Govora o vie la Ocnă. Domnitorul Radu cel Mare este cel care a reînnoit Mănăstirea Govora. Între anii 1488-1499 ca egumen al Govorei este atestat Dorotei, dar la 1494 apare în această funcție Ioil.

10. Schitul Babele (Vlaşca) – a fost făcut de domnul Vlad Călugărul şi terminat în 1493 sau în ultimele luni ale anului 1492. Pisania acestui schit este amintită la mitropolitul Neofit al Ungrovlahiei (1738-1754). În 1910 acest schit nu mai exista.

11. Mănăstirea Râncăciov (județul Muscel) –este din vremea domnului Vlad Călugărul şi este amintită în trei documente din anii 1497-1498.

12. Mănăstirea Bistrița (din Vâlcea) – ctitorie a Craioveştilor este datată în ultimele decenii ale secolului al XV-lea. Ea exista la 1492 căci, la această dată, banul Barbu i-a dăruit mai multe sate. Primul egumen al ei a fost Macarie. La această mănăstire au fost aduse de boierii Craioveşti moaştele Sfântului Grigorie Decapolitul.

13. Schitul Tutana - la sfârşitul secolului al XV-lea exista la Tutana un schit de călugări, fapt atestat de un document de la Radu cel Mare din 1497. Schitul acesta a fost reconstruit în 1577 de Mihai Vodă. În 1910, din vechiul aşezământ monahal nu se mai păstra decât biserica.

14. Tot din secolul al XIV-lea poate să dateze şi Mănăstirea Câmpulung, unde exista biserică de pe vremea lui Nicolae Alexandru.

15. Într-un document de la domnul Radu cel Mare, din 1500, este amintit şi schitul de maici Ostrovul, cu hramul Naşterea Maicii Domnului. N. Dobrescu scrie că acesta este primul schit de maici din Țara Românească.

Biserica şi Cultura - mănăstirile din Țara Românească au fost cele mai importante focare de cultură. Datorită expansiunii Imperiului Otoman în aceste mănăstiri s-au refugiat şi călugări de peste Dunăre, care au adus cu ei cărți şi manuscrise. Dintr-o notă de subsol reiese că: o Psaltire slavonă ce a fost scrisă în vremea lui Ştefan Duşan a fost găsită la Mănăstirea Bistrița şi că exista aici şi un

manuscris incomplet de la 1405, ce a fost adus de la Mănăstirea Chilandar. De la călugării din aceste mănăstiri ne-au rămas mai multe manuscrise: ceasloave, mineie, psaltiri etc..

S., D., „Un document de la Mircea”, în: *Şcoala şi Biserica* XV (1912), 1, p. 2-3.

În acest articol se menționează faptul că Mircea, domnul Țării Româneşti, „de la munte până la marginea Țării Tătărăşti şi domn perpetuu al Țării Făgăraşului” dăruieşte egumenului Stanci şi fratelui său Călin moşia Scoreiu din Țara Făgăraşului, anul 1391.

Dobrescu, N., „Episcopie nouă în Dobrogea sau transformarea unei episcopii existente?”, în *Revista ortodoxă*, II (1913), 1, p. 6-9.

Articolul conține informații referitoare la înființarea unei noi episcopii în Dobrogea. Autorul menționează existența a trei variante pentru ca autoritatea bisericească să stăpânească peste teritoriile de curând câştigate, şi anume: anexarea teritoriului la una din eparhiile limitrofe, înființarea unei noi eparhii în Dobrogea sau transformarea uneia dintre episcopiile existente deja în Episcopia Dobrogei. Înlăturând de la început prima propunere deoarece teritoriu ar fi dificil de administrat şi de supravegheat întrucât eparhiile limitrofe aveau deja şapte, respectiv patru județe, autorul este de acord cu înființarea unei noi episcopii. Pentru aceasta consideră că este nevoie ca episcopul noii eparhii să fie energic, să dețină vaste cunoştințe bisericeşti şi profane, să fie călăuzit de o mare dragoste creştinească şi să înțeleagă oamenii în profunzimea lor.

Se ia în considerare şi transformarea Episcopiei Dunării de Jos în Episcopia Dobrogei având autoritate asupra celor patru județe de peste Dunăre. Dacă se recurge la înființarea unei noi episcopii, autorul este de părere că locul cel mai potrivit este Silistra deoarece se află pe teritoriu câştigat, se poate exercita conducerea şi supravegherea directă şi imediată a teritoriului şi este aproape de celelalte două județe din Dobrogea veche.

Galaction, protosinghel, de la Acad. Imp. din Petrograd, „Mitropolitul Ungrovlahiei”, în: *Viitorul* XVII, 3-4, p. 2-3.

În articol se explică de ce mitropolitul primat al României, Î.P.S. Conon (Arămescu-Donici), poartă titlul de „Mitropolit al Ungrovlahiei şi exarh Plaiurilor”. Luând în considerare relatările mitropolitului, precum şi date istorice, se menționează că înființarea Mitropoliilor în Țara Românească se datorează împăratului bizantin Andronic II Paleologul. Datând din timpuri străvechi, bisericile Moldo-Vlahiei relaționau cu Constantinopolul, fiind cunoscute următoarele: în Ungro-Vlahia erau doi mitropoliți, unul în Aghira, numindu-se „a toată Ungurimea şi a Plaiului” şi altul aparținând întregii Țări Munteneşti, locțiitor al Amasiei (Alexandru Gianoglu Lesviodax, în „Istoria sa bisericească”, Bucureşti, 1845, pag. 402). Arhiepiscopul Transilvaniei avea relații canonice cu mitropolitul Ungrovlahiei, în subordinea lui fiind trei episcopi: al Maramureşului, al Silviei şi al Banatului (patriarhul Hrisant al Ierusalimului, în cartea sa tipărită la Târgovişte în 1740, pag. 72); mitropoliții aveau în

subordine alți episcopi (Alexandru Gianoglu Lesviodax, în Istoria sa bisericească, Bucureşti, 1845, pag. 403, 405 şi 406).

Din 1776, scaunul Mitropoliei ocupat de marele Grigorie a fost onorat de către Patriarhia Constantinopolului cu titlul de „Locțiitor al Cesariei-Kapadokiei". Arhiepiscopul Țării Ardealului din țara ungurească se hirotonisea de către mitropolitul Ungrovlahiei. Sunt menționate câteva hirotonii efectuate conform canoanelor bisericeşti răsăritene: ale lui Iosif Ieromonahul (1680), Varlaam, Teofil şi Atanasie.

Stănescu, Dumitru, „Hrisovul lui Leon Voevod sin Ştefan Voevod domnul țărei Româneşti", în: *Şcoala şi Biserica* XVII (1914), p. 16-20.

Articolul reproduce un hrisov din 1631, în care sunt consemnate deciziile luate de domnul Leon Vodă împreună cu Divanul Țării cu privire la grecii din țară.

Gherontie, episcopul Constanței, „Lista Mitropoliților Ungrovlahiei, în ordinea hronologică de la înființarea Mitropoliei (1359) până la ridicarea ei la rangul de Patriarhat (1925), întocmită de P.S. Gherontie Episcopul Constanței 1926", în: *BORom* XLIV (1926), 5, p. 241-245.

Articolul conține un tabel alcătuit din patru coloane intitulate astfel: „Nr. crt", „Numele" (mitropolitului), „Anii în care a păstorit", „Observațiuni". În contiunarea materialului s-au preluat din tabel informații referitoare la:

1) Iachint (1359-1372/3) a primit titlul de exarh al Plaiurilor;

2) Hariton (1372/73-1381)

3) Antim (1381-1394?) – primul mitropolit al Severinului, nume de mirean Daniil Critopol.

4) Atanasie (1394 - ?)

5) Teodor (? - ?) apare în documente fără a-i fi menționați anii de păstorire.

6) Iosif (1462-1474?) – român, face parte pentru prima oară din Sfatul Domnesc.

7) Macarie (1477-1490)

8) Ilarion (1490/92-1501/02) – numele lui se găseşte în actele de fondare ale Schitului Babele.

9) Maxim (1503-1508) – sârb având nume de mirean Gheorghe Brancovici.

10) Macarie (1512-1520) – sârb, meşter de tipar slavon.

11) Mitrofan (1520-1521) a fugit din țară şi a revenit.

12) Ilarion II (1521-1524).

13) Mitrofan (a doua oară 1524-1536).

14) Varlaam (1536-1544) – apare în pisania Mitropoliei din Târgovişte şi în inscripția Mănăstirii Mislea. La 1926 Mănăstirea Mislea era închisoare de femei.

15) Anania (1544-1558) – a venit de la Episcopia Buzăului.

16) Simeon (1558-1560) – apare în pomelnicul Mitropoliei după Anania. Iorga îl pune între anii 1558-1560 şi susține că vine după Anania care în 1558 a fost ucis împreună cu mai mulți boieri şi cu episcopul de Buzău, Ieremia, de către domnul Mircea Ciobanu.

17) Efrem (1560-1566) – în timpul păstoririi lui, Coresi a plecat în Transilvania.

18) Daniil (1566-1568).

19) Eftimie I (1568-1577) – a tipărit a doua carte a „Sbornicului Slavon” şi, în 1574, a tipărit un „Octoih”.

20) Serafim (1577-1585) – a dat tâlcul slavon al „Evangheliei” preotului Mihai după care s-a făcut „Cazania” din 1581.

21) Mihail I (1585-1589/ 90) - pomenit de Lesviodacs şi apare în pomelnicul Mitropoliei.

22) Nichifor (1589/90 – 1594/1595) – pomenit în 1590.

23) Eftimie II (1594/95-1595).

24) Mihail II (1595-1603) a negociat tratatul dezastruos a lui Mihai Viteazu cu Ardealul şi a luat parte la Sinodul de la Iaşi contra catolicismului.

25) Ieremia (1603-1605) – apare în pomelnicul Mitropoliei.

26) Luca (1605-1629) – fost episcop de Buzău, grec din Cipru.

27) Grigorie (1629-1637) – român, care i-a afurisit pe grecii cămătari.

28) Teofil (1637-1648) – fost stareț al Mănăstirii Bistrița, în timpul său s-a tipărit „Pravila de la Govora” (1640); a tipărit cu ajutorul lui Moxalie întâiul „Hronograf”, el a făcut racla Sfântului Grigorie Decapolitul.

29) Ştefan (1648-1653) – a tipărit în 1652 „Pravila cea Mare”.

30) Ignatie (1653-1668) – sârb, fost preot de mir,

31) Teodosie (1668-1672) – român ardelean, călugărit la Cozia, a rostit pentru prima dată „Crezul” în limba română în biserică. În 1672 s-a retras la Mănăstirea Tismana.

32) Varlaam (1672-1679) – s-a retras în 1679 la Mănăstirea Trivalea de lângă Piteşti.

33) Teodosie a doua oară (1679-1708) – au apărut în timpul său: „Liturghierul slavon” cu tipic în limba română, „Evanghelia” (1682), „Apostolul” (1683), „Biblia după Septuaginta” (1688), a fost înmormântat în partea de nord a bisericii mitropolitane cam în dreptul Sfântului Altar.

34) Antim Ivireanu (1708-1716) – era din Iviria, a fost caterisit, lăsat cu numele de mirean Andrei şi surghiunit în Muntele Sinai. Pe drum, însă, a fost omorât. A zidit biserica Antim.

35) Mitrofan II (1716-1719).

36) Daniil (1719-1732) – a zidit: biserica Vergului, biserica Tuturor Sfinților, paraclisul cu hramul Sfântul Gheorghe din Palatul mitropolitan.

37) Ştefan (1732-1738) – a fost episcop de Buzău.

38) Neofit (1738-1754).

39) Filaret I (1754-1760) – egumen al Mănăstirii Sfânta Ecaterina din Bucureşti.

40) Grigorie II (1760-1770) – a primit titlul de Locțiitor al Cezareei Capadociei, a adus moaştele Sfântului Dumitru cel Nou în 1774.

41) Grigorie III (1770-1774).

42) Grigorie II (1774-1787).

43) Cosma (1787-1792) .

44) Filaret II (1792-1793) – fost episcop de Râmnic.

45) Dosoftei Fillitis (1793-1810) – egumen al Mănăstirii Sfântul Ioan din Bucureşti, a fost episcop de Buzău.

46) Ignatie (1810-1812).

47) Nectarie (1812-1819) cel din urmă mitropolit grec.
48) Dionisie Lupu (1819-1823).
49) Grigorie IV (1823-1828).
50) Neofit (1828-1843) a fost locțiitor de mitropolit.
51) Grigorie IV (1833-1834) – a tipărit numeroase cărți.
52) Neofit (1840-1848) a fost în fruntea mişcării de la 1848.
53) Nifon (1848-1850, 1850-1875) – a înființat Seminarul ce îi poartă numele.
54) Calinic Miclescu (1875-1886) – în timpul său s-a dobândit Autocefalia Bisericii, s-a sfințit Sfântul şi Marele Mir, s-a înființat Facultatea de Teologie.
55) Iosif Gheorghian (1886-1893, 1896-1909).
56) Ghenadie (1893-1896).
57) Atanasie Mironescu (1909-1911).
58) Conon (1912-1918) – a demisionat în 1918 şi a trecut la cele veşnice în 1922.
59)Miron (1919 -) - primul patriarh al României.

Scriban, arhim., „Bibliografie. Pr. Dominic Ionescu, «Schituri şi biserici de sat», Bucureşti 1931, 126 p", în: *BORom* XLIX (1931), 1, p. 88. Recenzie.

Cartea aminteşte despre marile bogății duhovniceşti ale trecutului nostru, păstrate mai ales în vetrele monahale.

Scriban, arhim., „Bibliografie. Dr. Andrei Veress, «Documente privitoare la istoria Ardealului, Moldovei şi Țării Româneşti», vol. 6, *Acte şi scrisori (1600-1601)*, Bucureşti, Cartea Românească, 1933" în: *BORom* LI (1933), 11-12, p. 583. Recenzie.

Volumul prezentat conține documente de seamă, inclusiv cu referire la lăcaşurile monahale, din vremea lui Mihai Viteazul.

I., B., „Note bibliografice. Vîrtosu, Emil, «Chrysobulles valaques ornés de portraits princiers. Un chapitre nouveau de diplomatique roumaine» Bucureşti 1947, 13 pp. + 7 planşe (extras din „Balcania", X, 1947), în: *BORom* LXVI (1948), 11-12, p. 626.

Articolul prezintă succint cercetările întreprinse de Emil Vîrtosu asupra unor documente româneşti, patru din secolul al XVII-lea şi unul din secolul al XVIII-lea, toate aparținând Munteniei. Ele se referă la mănăstirile Dealul, Doiceşti, Tismana, precum şi la preoții din Eparhia Buzăului şi la întemeierea unui spital de ciumați, la Dudeşti, lângă Bucureşti. La acestea, necunoscute până atunci, autorul adaugă un alt document, de la Matei Basarab, cu privire la Mănăstirea Dealul, făcând apoi câteva aprecieri asupra sistemului de împodobire a actelor domnitorilor munteni.

Ciurea, Al. I., diac. asist., „Rezistența Bisericii româneşti față de prozelitismul catolic" în: *StTeo,* Seria a II-a I (1949), 3-4, p. 205-225.

Informații despre lupta împotriva tendiințelor de catolicizare dusă în Moldova şi Țara Românească până în 1918 şi despre activitatea episcopiilor ortodoxe şi catolice de aici: Episcopia Cumanilor-înființată în 1228, durează până în 1241, atestată în

scrisoarea papei Grigorie al IX-lea către Bela al IV-lea al Ungariei; Episcopia Milcoviei (sub această denumire este reînființată, Episcopia Cumanilor în 1332-1375); Episcopia de Argeş (Mitropolia) se constituie în 1359 cu aprobarea patriarhului de Constantinopol; Episcopia de Severin - 1370. Schimbarea capitalei Moldovei de la Siret la Suceava ar putea fi o reacție față de Episcopia catolică de Siret.

Giurescu, Const. C., „Întemeierea Mitropoliei Ungrovlahiei”, în: *BORom* LXXVII (1959), 7-10, p. 673-697. Cu o fotografie.

Articolul are şase părți. Prima parte se referă la situația Țării Româneşti sub Basarab I Întemeietorul. Aici autorul articolului admite ca posibilitate faptul că, pe lângă Basarab I, ar fi putut exista conducători bisericeşti. Cauzele care au dus la întemeierea Mitropoliei Ungrovlahiei au fost de natură demografică, politică şi economică.

A doua partea a articolului se intitulează: „Recunoaşterea de către Patriarhia de Constantinopol a Mitropoliei Ungrovlahiei”. Actul din 1359 este unul de recunoaştere a unei stări existente, fiind analizat de C. Giurescu prin intermediul informațiilor cuprinse în două documente referitoare la acesta.

1. înscrisul sinodal prin care mitropolitul Iachint de Vicina, care stătea de mai multă vreme la curtea lui Nicolae Alexandru este recunoscut ca mitropolit al Ungrovlahiei;

2. scrisoarea patriarhului ecumenic trimisă către domnul Nicolae Alexandru, prin care îi aduce acestuia la cunoştință hotărârea amintită. Tot din această secțiune mai aflăm: că inițiativa alegerii şi strămutării lui Iachint de la Vicina în Țara Românească i-a aparținut lui Nicolae Alexandru şi nu Patriarhiei ecumenice, că Iachint se afla de ceva vreme la curtea lui Nicolae Alexandru; motivele care l-au îndemnat pe Nicolae Alexandru să-l aleagă pe Iachint.

În a treia parte se aminteşte despre aşezarea şi importanța Vicinei. Sunt prezentate diferitele opinii cu privire la aşezarea Vicinei. W. Tomaschek crede că Vicina coincide cu Măcin; N. Grămadă, P. Năsturel, Şt. Lupşa, G. Moisescu, Al. Filipescu cred că Vicina coincide cu Isaccea; N. Iorga aşează Vicina între Isaccea şi Tulcea; C. Brătescu înclină să creadă că Vicina era aşezată la Niculițel; portulanele (hărțile maritime) din secolul al XIV-lea poziționează Vicina în zona Isaccea. Mai este prezentat şi un istoric al Vicinei - când şi unde apare pentru prima dată numele acesteia. Predecesorul lui Iachint în scaunul Mitropoliei Vicinei ar fi fost Macarie. C. Giurescu prezintă trei mențiuni care arată că Țara Românească în prima jumătatea a secolului al XIV-lea se întindea până la Chilia. De asemenea el crede că, la 1359, Vicina nu se mai găsea în Țara Vlahilor.

A patra parte a articolului prezintă aspectele religioase şi politice ale actului din 1359. Sunt arătate motivele care l-au îndemnat pe Nicolae Alexandru să se adreseze Patriarhiei de Constantinopol şi aspectele politice ale actului din 1359.

Ai cincilea capitol se intitulează: „Reşedința Mitropoliei. Mănăstiri muntene mai vechi decât Vodița”. Reşedința Mitropoliei se afla în Curtea de Argeş, în locul unde astăzi se găseşte ctitoria lui Neagoe Basarab. În sprijinul acestei afirmații avem trei izvoare: „Viața Patriarhului Nifon”, scrisă de Gavriil, Protul Muntelui Athos, pisania ctitoriei lui Neagoe Basarab şi hrisovul dat de Alexandru Ipsilanti Mănăstirii

Curtea de Argeş. Pe acest loc, unde se află acum Mănăstirea Curtea de Argeş, a existat un lăcaş monahal anterior Mănăstirii Vodița.

Basarab Întemeietorul este primul ctitor al Mănăstirii de la Argeş – acest fapt este arătat de pomelnicul ei. Al doilea ctitor al acestui sfânt lăcaş a fost Mircea cel Bătrân şi al treilea a fost Neagoe Basarab, de unde rezultă că mănăstirea de la Argeş este prima mănăstire a țării şi reşedință a Mitropoliei Ungrovlahiei, anterioară Mănăstirii Vodița şi Tismana.

În legătură cu alte mănăstiri anterioare Voditei aflăm despre existența mănăstirilor în Transilvania. La anul 1204, papa Inocențiu al III-lea îi ordonă episcopului din Oradea Mare să viziteze mănăstirile călugărilor greci din regatul Ungariei, de unde rezultă că în teritoriul dintre Carpați şi Tisa existau mănăstiri ortodoxe şi se presupune că şi în teritoriul dintre Dunăre şi Carpați existau mănăstiri.

Hotărârea sinodală din 1359 menționează „ca toți clericii din acea țară şi toți sfințiții călugări şi laici să-l respecte şi să i se supună lui" (mitropolitului Iachint). După părerea autorului articolului în mai 1359 existau în Țara Românească, în afară de Mănăstirea Argeş următoarele lăcaşe de cult religios:

a) mănăstirea de pe locul Episcopiei de la Râmnicul Vâlcea, aducându-se în sprijinul acestei afirmații argumentul că pomelnicul episcopiei începe cu Basarab I; Dan Voievod a ridicat aici biserica episcopiei din Râmnicul Vâlcea din temelie;

b) Schitul Negru Vodă, de pe teritoriul comunei Cetățenii din Vale, ctitorul său fiind Nicolae Alexandru (1352-1364), dar conform părerii autorului schitul exista din secolul al XIII-lea;

c) în legătură cu soția catolică a lui Negru Vodă este şi „Cloaşterul" din Câmpulung-Muscel – fosta mănăstire catolică de aici; tradiția dar şi un document din 1656 de la Constantin Şerban aminteşte de locul dăruit „Cloaşterului" de soția lui Negru Vodă.

După acestea C. Giurescu aminteşte despre lăcaşuri pe care tradiția i le atribuie întemeietorului țării. Astfel se menționează faptul că lui Negru Vodă i s-ar datora următoarele mănăstiri:

a) Arnota – Del Chiaro, reproducând tradiția locală, spune că mănăstirea a fost întemeiată de Negru Vodă, b) Drăgăneşti; c) Bălteni, situată în nordul Bucureştilor, pe locul unde a avut loc o luptă între Negru Vodă şi tătari; d) Căscioare - situată lângă Dunăre.

Contemporane cu Mănăstirea Vodița şi datând din timpul lui Vlaicu Vodă ar fi:

a) Mănăstirea Cotmeana - pomelnicul ei alcătuit în 1781 începe cu Vlaicu Vodă;

b) Mănăstirea Snagov - într-un mormânt din pronaosul bisericii s-au găsit monede din timpul lui Vlaicu Vodă.

Pe locul Mănăstirii Vodița, înainte de ridicarea ei, a existat o altă mănăstire, fapt relevat de săpăturile arheologice efectuate în 1928.

Ultima parte a articolului se intitulează: „O nouă Mitropolie a Severinului". Aici sunt prezentate evenimentele care au dus la întemeierea acestei Mitropolii. Scrisoarea din 1370 arată că Iachint nu a participat, după suirea sa în scaunul de mitropolit al Ungrovlahiei, la niciun Sinod patriarhal. Datorită ofensivei catolice şi pentru a-şi menține controlul asupra Bisericii Ungrovlahiei, patriarhul Filotei al Constantinopolului (1364-1376) l-a trimis în Muntenia în 1369 pe dicheofliaxul Daniil

Critopol. Acesta i-a trimis patriarhului o scrisoare în care arată că trebuie să se înfiinţeze o nouă Mitropolie al cărei titular să fie el. Daniil s-a călugărit şi şi-a luat numele Antim. Numirea lui Antim şi crearea unei a doua mitropolii a fost o soluţie impusă şi admisă, iar nu cerută de ţară şi de domn, acestea rezultând din faptul că după moartea lui Iachint, în 1372 scaunul său nu a fost ocupat de Antim, ci de un protejat a lui Vodă. Patriarhul a explicat înfiinţarea acestei noi Mitropolii invocând motive demografice. Reşedinţa noii Mitropolii, care a existat până în primii ani ai secolului al XV-lea, a fost Severinul.

Şerbănescu, Niculae, pr. dr., „Titulatura Mitropoliţilor, jurisdicţia, hotarele şi reşedinţele Mitropoliei Ungrovlahiei", în: *BORom* LXXVII (1959), 7-10, p. 698-721. Cu două fotografii.

Articolul are patru părţi. În prima se aminteşte despre titulatura Mitropoliţilor Ţării Româneşti. Aici se are în vedere atât titulatura dată de ei înşişi cât şi titulatura dată de alţii şi felul şi modul în care a variat aceasta în timp. În actul din 1359 mitropolitul Iachint de Vicina era intitulat astfel: „Prea Sfinţite Mitropolit a toată Ungro-Vlahia, prea iubit frate întru Domnul". Mitropolitul Hariton al Ungrovlahiei se intitula astfel: „Smeritul mitropolit al Ungrovlahiei, preacinstit şi ţinând locul celui de Amasia şi Protul Sfântului Munte Athos", iar cu alte ocazii acelaşi mitropolit se intitula: „Mitropolit al Ungrovlahiei şi Protos al Sfântului Munte Hariton". Mitropolitul Antim Critopol se intitula: „Smeritul Mitropolit al Ungrovlahiei Antim şi ţinând locul celui de Nicomidia", iar patriarhul ecumenic Matei I i se adresează, în 1401, aceluiaşi mitropolit Antim cu titulatura „Prea Sfinţite Mitropolit al Ungrovlahiei prea cinstit şi exarh a toată Ungaria şi Plaiurilor".

În unele acte din 1412 mitropolitul Ungrovlahiei, Eftimie, apare cu titulatura „Eftimie cu mila lui Dumnezeu arhiepiscop şi mitropolit a toată Ungro-Vlahia". La începutul secolului al XVI-lea, mitropolitul Macarie se intitula „Macarie Mitropolit a toată Ţara Românească, Plaiului şi Severinului". În 1523 mitropolitul Ungrovlahiei Teodor se intitula „Vlădica Teodor" (în trecut termenul de vlădică îl desemna doar pe mitropolit).

Într-un document din 1554 de la domnul Pătraşcu cel Bun, în titulatura mitropolitului Anania apare pentru prima dată termenul de „arhimitropolit": „Cinstitul şi prea sfinţitul arhimitropolit vlădica Anania". În titulatura mitropolitului Eftimie din vremea lui Mihai Viteazu reapare adjectivul smerit: „Eftimie din mila lui Dumnezeu smeritul mitropolit a toată ţara Ungrovlahiei". Urmaşul lui Eftimie, Luca din Cipru, este ultimul ierarh la care apare substantivul „arhimitropolit".

Începând cu mitropolitul Ştefan al Ungrovlahiei, apare pentru prima dată în titulatura ierarhilor munteni titlul de „Domn, Domn". În titulatura mitropolitului Varlaam al Ungrovlahiei din cea de a doua jumătate a secolului al XVII-lea, apare pentru prima dată sintagma de „Mitropolit al Bucureştilor": „Varlaam cu mila lui Dumnezeu arhiepiscop şi mitropolitu alu Târgovişte şi alu scaunului Bucureştilor şi exarh Plaiurilor…" La 3 mai 1702, mitropolitul Teodosie îi scrie mitropolitului Atanasie al Transilvaniei o scrisoare din care se poate vedea că Târgovişte dispare din titulatura mitropolitului Teodosie: „Theodosius Dei gratia arhiepiscopus Bucharestens et Metropolita Transilvaniae". În titulatura mitropolitului Antim Ivireanu apare şi

originea sa. Din 1774, în titulatura mitropolitului Grigorie al II-lea apare termenul de arhipăstor. La 10 octombrie 1776 titulatura se îmbogăţeşte cu alt termen: cel de „locțiitor al Cezareei Capadociei", deoarece în această zi patriarhul ecumenic Sofronie, la intervenția domnului Al. Ipsilanti, a hărăzit scaunului mitropolitan al Ungrovlahiei „ținerea locului Chesareei", în locul celui al Anghirei, avut până acum. În timpul mitropolitului Nifon titulatura conține elemente noi „Nifon cu mila lui Dumnezeu Arhiepiscop şi Mitropolit al Ungrovlahiei, Exarh Plaiurilor, Primat al României şi Preşedinte al Sfântului Sinod". Din 1873 datează şi formula de adresare către mitropolitul Ungrovlahiei cu referința „Înalt Prea Sfințite". Din 1925 titulatura era astfel: „.. din mila lui Dumnezeu Arhiepiscop al Bucureştilor, Mitropolit al Ungrovlahiei şi Patriarh al României". Din 1955 s-a hotărât ca titulatura patriarhului să fie „Prea Fericirea Sa Patriarhul…".

În a doua parte a studiului se aminteşte despre jurisdicția Mitropoliei Ungrovlahiei.

În secolul al XV-lea patriarhul ecumenic dă titulatura „Mitropolit al Ungrovlahiei, exarh a toată Ungaria şi al Plaiurilor" de unde rezultă că jurisdicția mitropolitului Ungrovlahiei depăşea granițele politice ale statului de atunci. Referitor la teritoriile desemnate de substantivul „plaiuri", sunt mai multe păreri. Astfel, D. Onciu crede că termenul „plaiuri" desemna teritoriile de peste munți, Almaşul şi Făgăraşul, iar I. Nistor este de părere că „plaiuri" se referea la vastele regiuni din Banat şi din Dacia Transilvană. Mitropolitul Ungrovlahiei a avut jurisdicție asupra Transilvaniei până la Unirea din 1918. În titulatura mitropolitului Ungrovlahiei, Anania, găsim mențiunea „Podunaviei": „.. din mila lui Dumnezeu prea sfințitul Anania, Mitropolit a toată țara Ungrovlahiei, a Podunaviei şi al tuturor Plaiurilor cinstit exarh". Conform opiniei lui P.P. Panaitescu „Podunavia" ar fi însemnat Dobrogea. După anul 1859, Bucureştiul a devenit capitală iar mitropolitului Ungrovlahiei i se acorda un primat onorific. În 1925 a avut loc înființarea Patriarhiei Române.

În al treilea capitol se aminteşte despre hotarele Mitropoliei Ungrovlahiei şi se arată cum au variat aceste hotare în timpul celor 600 de ani de la înființarea ei.

În ultima secțiune se menționează reşedințele Mitropoliei Ungrovlahiei. Prima a fost la Curtea de Argeş – în biserica cu hramul „Adormirea Maicii Domnului", biserică ce a fost înlocuită de Neagoe Basarab cu ctitoria sa, fapt atestat de pisania ctitoriei lui Neagoe şi de viața Sfântului Nifon, scrisă de Gavriil Protul. Cât a durat construcția noii biserici, a lui Neagoe, Mitropolia a avut ca reşedință biserica Sfântul Nicolae Domnesc din Târgovişte. În secolul al XV-lea reşedința pe timp de vară a Mitropoliei era biserica din Curtea de Argeş, iar la sărbătorile importante, reşedința Mitropoliei devenea biserica din Târgovişte. Mitropolitul ar fi locuit la biserica Sfântul Gheorghe, ce era metoc al Mitropoliei.

La 17 august 1517, Mitropolia s-a mutat oficial de la Argeş la Târgovişte. În 1518 Neagoe Basarab a ridicat pentru Mitropolie o biserică cu hramul „Înălțarea Domnului", biserică ce a fost terminată în 1520 şi zugrăvită în 1537 de Radu Paisie. Mitropolia din Târgovişte a fost jefuită în 1611 de oamenii lui Gavriil Bathory şi a fost reparată de Matei Basarab, care a înființat aici o tipografie. Mitropolitul Teodosie a refăcut-o din nou în 1707-1708, iar la 1709 Antim Ivireanu a adus aici tipografia de la

Râmnic. La 1889 lăcaşul a fost restaurat de Lecomte de Nouy, în 1893 biserica a fost dărâmată şi în locul ei a fost ridicată alta ce a fost terminată în 1933.

În 1668 domnul Radu Leon emite un hrisov prin care Mitropolia se mută oficial la Bucureşti. Totuşi şi înainte de această dată mitropoliții au locuit la Bucureşti în Mănăstirea Radu Vodă – locul unde erau găzduiți înalții prelați şi căreia i se spunea chiar „Mitropolie”, fapt atestat de un hrisov din 1580.

Mănăstirea Radu Vodă a fost ridicată în a doua jumătate a secolului al XVI-lea de către domnul Alexandru al II-lea (1568-1577). Săpăturile arheologice din anii 1953-1954 arată faptul că aici ar fi existat un alt lăcaş datând posibil din secolul al XV-lea. Actul din 31 decembrie 1616 de la Alexandru Iliaş arată că mănăstirea a fost zidită din temelie de Alexandru Voievod. Această ctitorie a fost distrusă însă de oştile lui Sinan Paşa în 1595. La 1613 domnul Radu Mihnea o reclădeşte, iar fiul său Alexandru o termină în 1625. Încă din 1613 mănăstirea a fost închinată de către Radu Mihnea Mănăstirii Ivir din Muntele Athos, iar în 1629 Radu Mihnea i-a închinat mănăstirii din Bucureşti Mănăstirea Tutana. Pentru o scurtă perioadă, în secolul al XVIII-lea, Mănăstirea Radu Vodă a fost şi reşedință domnească.

În timpul mitropolitului Grigorie (1629-1637), reşedința Mitropoliei Ungrovlahiei a fost Mănăstirea Stelea din Bucureşti cu hramul „Adormirea Maicii Domnului”. Stelea era situată în apropierea bisericii Sfânta Vineri Hereasca şi a fost zidită în cea de a doua jumătate a secolului al XVI-lea, posibil în prima domnie a lui Mihnea Turcitul (1577-1583), de către spătarul Stelea. Pentru zidirea acestui lăcaş monahal ctitorul a chemat câțiva călugări din Ivir, drept pentru care mănăstirea s-a numit şi „a Ivirilor”. Spătarul Stelea a închinat-o lavrei Iviron din Muntele Athos. La 1595 mănăstirea a avut de suferit de pe urma oştilor lui Sinan Paşa. Mitropolitul Grigorie a refăcut-o în 1630, iar din acel an până în 1637 a fost reşedință a Mitropoliei.

Cu timpul, Mănăstirea Stelea a devenit metoc al Mănăstirii Radu Vodă, iar la începutul secolului al XIX-lea a ajuns biserică de mir, fiind refăcută în 1839 dar a fost distrusă în 1847 de incendiul care a afectat grav Bucureştiul.

La biserica Sfântul Gheorghe Vechi pisania, din 1849, indică că sfântul lăcaş a fost scaun mitropolitan timp de 30 de ani şi că a fost ctitorită de vornicul Nedelcu şi de soția sa Anca în 1492 – dată falsă după cum spune autorul articolului, deoarece un vornic cu nume de Nedelcu întâlnim abia în timpul domniei lui Petru cel Tânăr (1559-1568). Biserica Sfântul Gheorghe Vechi a fost aleasă ca scaun mitropolitan după anul 1637. Ea a fost grav afectată de incendiul din 1847 şi a fost refăcută între 1875-1880 de protopopul Teodor.

Ultima reşedință a Mitropoliei – actuala Catedrală patriarhală a căpătat această funcție în 1668, are hramul „Sfinții Împărați Constantin şi Elena” şi este ctitoria domnului Constantin Şerban Basarab. Ea a fost făcută pe locul unde se afla un schit de lemn numit „schitul lui Oprea Iuzbaşa”. Domnul Radu Leon stabileşte ca acest lăcaş să fie „Sfântă Mitropolie a Țării” la 8 iunie 1668.

Şerbănescu, Niculae, pr. dr., „Mitropoliții Ungrovlahiei”, în: *BORom* LXXVII (1959), 7-10, p. 722-826. Cu 14 fotografii.

În articol sunt prezentați cei care au păstorit Mitropolia Ungrovlahiei în cei 600 de ani de când s-a înființat această instituție. Din începutul articolului aflăm că autorul îi prezintă pe mitropoliții Ungrovlahiei pe baza următoarelor izvoare: pomelnicul Mitropoliei Ungrovlahiei, pomelnicul bisericii Domnița Bălaşa, pomelnicul Mănăstirii Curtea de Argeş, pomelnicul Mănăstirii Tismana. Tot de la autorul articolului aflăm că în prima jumătate a secolului al XV-lea ştirile despre mitropoliții Ungrovlahiei sunt inexistente. Niculae Şerbănescu prezintă apoi opinia lui Nicolae Dobrescu, opinie conform căreia în prima jumătate a secolului al XV-lea în Țara Românească nu se introdusese obiceiul ca mitropolitul să facă parte din Divanul Țării. Alte argumente pentru care în secolul al XV-lea ştirile despre mitropoliții Ungrovlahiei sunt aproape inexistente sunt: starea de decadență ce a urmat după domnia lui Mircea cel Bătrân, faptul că mitropolitul avea reşedința la Argeş pe când domnitorii au avut reşedința la Târgovişte.

În secolul al XVI-lea, domnul Radu cel Mare (1495-1508) reorganizează biserica Ungrovlahiei cu ajutorul fostului patriarh ecumenic Nifon. Acesta a cerut mutarea scaunului mitropolitan de la Argeş la Târgovişte şi a hotărât înființarea Episcopiei de Râmnic şi a celei de la Buzău. Datorită faptului că nu a îngăduit o căsătorie necanonică, în 1505, Nifon a părăsit țara. El a trecut la cele veşnice în 1508 şi a fost canonizat în 1517, cu prilejul târnosirii mănăstirii lui Neagoe Basarab de la Curtea de Argeş. După ce scrie toate acestea, Nicolae Şerbănescu aminteşte despre cei care au încercat să întocmească o listă a mitropoliților Ungrovlahiei. Aceştia au fost: G. Lesviodacs, I. D. Petrescu, E. Golubinski, Ghenadie Enăceanu, Petru Gârboviceanu, Nicolae Iorga, N. Dobrescu ş.a.. După aceea sunt enumerați mitropoliții Ungrovlahiei şi se prezintă date biografice şi despre activitatea lor, precum şi în ce documente apar menționați.

1. Iachint de Vicina (1359-1372)- grec de origine, a fost mitropolit al Vicinei. Domnitorul Nicolae Alexandru i-a cerut patriarhului ecumenic Calist să-l pună în fruntea bisericii. Patriarhul Calist acceptă, dar pune unele condiții referitoare la independența Mitropoliei Ungrovlahiei şi, ca urmare a acceptării acestora, Eparhia Vicinei s-a desființat, iar Iachint s-a stabilit la Argeş. Datorită faptului că Iachint nu s-a dus deloc la Patriarhia ecumenică de când s-a mutat la Argeş, patriarhul Filotei l-a trimis pe dicheofilaxul Daniil să vadă ce se întâmplă cu Iachint. Acesta i-a scris patriarhului că nu a putut merge la Constantinopol datorită bătrâneților. După accea Filotei a înființat o nouă Mitropolie a Severinului, invocând motive demografice. În timpul păstoririi lui Iachint vine în țară călugărul Nicodim, cel care a întemeiat Mănăstirea Tismana. Numele lui Iachint nu este trecut decât în pomelnicul Mănăstirii Tismana şi al Schitului Topolnița.

2. Hariton (1372-1381) – înainte de a ajunge mitropolit al Ungrovlahiei a fost stareț al Mănăstirii Cutlumuş din Sfântul Munte şi Protos al Sfântului Munte. A venit în Țara Românească între anii 1364-1369 la domnul Vlaicu Vodă, pentru a-i cere ajutor pentru mănăstirea sa. În 1372 Hariton a fost numit mitropolit al Ungrovlahiei, actul său de numire arătându-ne şi prerogativele pe care le deținea. Din articol mai aflăm că în timpul păstoririi sale era refugiat în Țara Românească mitropolitul Daniil al Vidinului. Se presupune că Hariton a murit în 1381 la Constantinopol. El este menționat în pomelnicul Mănăstirii Tismana şi al Schitului Topolnița.

3. Antim (c. 1381-c. 1402) – a fost înainte mitropolit al Severinului. Lui i s-a acordat titlul de „Exarh al întregii Ungarii şi al Plaiurilor”. Antim a corespondat cu patriarhul Târnovei, Eftimie. Între 1388-1389 Antim a fost lovit de o boală grea şi crezând că i se apropie sfârşitul a îmbrăcat schima monahală schimbându-şi numele în Timotei, dar în 1389 Antim s-a însănătoşit şi şi-a reluat păstorirea. A fost menționat într-un hrisov din 1391 dat de domnul Mircea cel Bătrân care privea Mănăstirea Cozia.

4. Teodor (1402(?) – (?)) – este prezent în pomelnice imediat după mitropolitul Antim al Ungrovlahiei şi Atanasie al Severinului. Este posibil ca el să fi fost aceeaşi persoană cu mitropolitul de Melitene (Metilene) trimis în Moldova pentru a ridica afurisenia aruncată asupra bisericii moldovene.

5. Eftimie (c. mai 1412 - ?) – este pomenit în două acte din 1412. În acestea se constată pentru prima dată folosirea termenului de „arhiepiscop” de către ierarhii Ungrovlahiei.

6. Iosif (c. 1464 - ?) – apare într-un hrisov din 1464 dat de Radu cel Frumos (1462-1474), prin care domnul întăreşte Mănăstirii Snagov mai multe proprietăți şi îi dă privilegiul de a-şi alege egumen dintre călugării săi. Se presupune că înainte de a ajunge mitropolit al Ungrovlahiei, Iosif a fost egumen la Mănăstirea Cozia.

7. Macarie (c. 1482,1483- ?) – nu se ştie când şi-a început păstoria, dar un stareț cu acelaşi nume se întâlneşte la Mănăstirea Cozia în 1475. Dacă acest Macarie este unul şi acelaşi cu mitropolitul Ungrovlahiei, atunci numirea sa, în opinia lui Nicolae Dobrescu, s-a făcut înainte de 9 ianuarie 1478, când la Cozia era alt stareț numit Ilarion. Prima mențiune documentară sigură despre Macarie datează din 1482, când apare într-un hrisov dat de Basarab ce Tânăr, prin care îi întărea Mănăstirii Snagov mai multe proprietăți. Macarie mai apare şi într-un hrisov din 1483 dat de domnul Vlad Călugărul (1482-1495), prin care i se întăreşte Mănăstirii Tismana proprietatea asupra mai multor sate. De la Macarie s-au mai păstrat două scrisori – una trimisă către principele Ştefan Bathory şi una către pârgarii din Braşov.

8. Ilarion (c. 1493, 1494 - ?) – este posibil ca acest Ilarion să fie starețul de la Mănăstirea Cozia din 1478 şi, dacă este adevărată prezumția, atunci alegerea sa s-a făcut înainte de 17 aprilie 1488, căci la această dată stareț era Visarion. Mitropolitul Ilarion este menționat în pisania din 1493 a Schitului Babele, schit ce a fost zidit de Vlad Călugărul şi în hrisovul din 1494, prin care domnul Vlad Călugărul întărea Mănăstirii Bistrița din Vâlcea daniile făcute de ctitorii ei, boierii Craioveşti. Se presupune că în timpul lui Ilarion, banul Barbu Craiovescu a adus în țară, în 1497-1498, moaştele Sfântului Grigorie Decapolitul.

9. Maxim (c. 1505-1512) – sârb din familia Brancovici, a venit la curtea lui Radu cel Mare datorită împrejurărilor politice. Se presupune că a fost în solie la regele Ungariei Vladislav II şi la saşii din Transilvania. Maxim este menționat într-un hrisov din 1508 dat de domnul Mihnea cel Rău (1508-1510) prin care i se întăreşte Mănăstirii Bistrița unele sate de țigani. Domnul l-a trimis pe Maxim în solie la regele Ungariei, dar de frica sa (a lui Mihnea) a rămas peste hotare. Între anii 1508-1512 scaunul Mitropoliei Ungrovlahiei a rămas neocupat fiindcă se aştepta întoarcerea lui Maxim. La 1512 domnul Neagoe Basarab îl chemă pe Maxim în Țara Românească, acesta se

întoarce, dar nu-şi mai ia scaunul înapoi, ci îi cere voie domnului să se ducă în țara sa. Neagoe Basarab a acceptat.

10. Macarie (c. 1513-1521) – a fost hirotonit de însuşi patriarhul ecumenic Pahomie, care se afla la curtea lui Neagoe Basarab. Prezența lui Macarie în scaunul Mitropoliei Ungrovlahiei este atestată de lucrarea lui Gavriil Protul „Viața Sfântului Nifon". Despre Macarie mai aflăm: că a luat parte la sfințirea Mănăstirii Argeş – ctitoria lui Neagoe; că în vremea sa Mitropolia s-a mutat de la Argeş la Târgovişte; că el a primit în țară moaştele Sfântului Nifon şi le-a dus la Mănăstirea Dealul, pentru ca Radu cel Mare să fie iertat de păcatul ce l-a făcut față de Nifon; că a avut mare trecere pe lângă domnul Neagoe Basarab şi că în timpul păstoririi sale, între 1518-1520, Neagoe Basarab a zidit Mitropolia din Târgovişte.

Autorul articolului încearcă să răspundă la întrebarea „Dacă vlădica Macarie este acelaşi cu ieromonahul tipograf Macarie, venit în Țara Românească din Muntenegru?". Această ipoteză a fost susținută de Al. Odobescu, N. Iorga, Nicolae Dobrescu etc. P.P. Panaitescu infirmă ipoteza menționată mai sus, aducând următoarele argumente: un simplu ieromonah nu putea ajunge direct mitropolit, trecând peste episcopii şi stareții de mănăstiri, că Gavriil Protul în „Viața Sfântului Nifon" nu menționează acest lucru şi că Neagoe Basarab şi-a ales mitropolit imediat după ce a fost înscăunat ca domnitor, în timp ce Macarie, la 1512, era tot ieromonah. Autorul articolului demontează argumentele lui P.P. Panaitescu prin argumentele sale proprii şi crede că Macarie este una şi aceeaşi persoană cu Macarie tipograful.

11. Teodor (c.1521-1523) – apare în două hrisoave din timpul lui Vladislav III (1523-1525).

12. Ilarion (c. 1523-1526) este întâlnit pentru prima dată în hrisovul lui Radu Voievod din 1523. Este posibil ca el să fi fost egumen la 1518 la Mănăstirea Glavacioc.

13. Mitrofan (c. 1526-1535)- avem de la el o scrisoare pe care i-a trimis-o doamnei Despina a lui Neagoe Basarab în 1526. Mitrofan este amintit pentru ultima oară în hrisovul din 1533, prin care Vlad Vintilă (1532-1535) îi întăreşte Mănăstirii Bistrița câteva moşii.

14. Varlaam (c. 1535-1544) – a fost tuns în monahism la Mănăstirea Argeş.

Este pomenit: a) într-un hrisov din 1535 dat de domnul Vlad Vintilă; b) într-un act din 1536 dat de Radu Paisie prin care îi întăreşte Mănăstirii Tismana „ocina" pentru care se gâlcevea cu Mănăstirea Bistrița; c) într-un zapis din 1537, prin care un ieromonah pe nume Efrem dăruieşte Mitropoliei din Târgovişte o vie cumpărată de la ieromonahul Teodor, egumenul Mănăstirii Nucet; d) pisania Mitropoliei din Târgovişte – aceasta arătând că Mitropolia a fost terminată de Radu Paisie la 1537, în vremea păstoririi lui Varlaam, e) pisania bolniței Mănăstirii Cozia – pisanie care arată că bolnița a fost zidită în vremea păstoririi lui Varlaam. În timpul păstoririi lui Varlaam, Dimitrie Liubavici a tipărit „Molitfelnicul slavonesc".

15. Anania (1544-1558; †1580) – român, probabil a fost rudă cu Neagoe Basarab, se presupune că şi-a avut metania în Mănăstirea Argeşului. Înainte de a ajunge mitropolit al Ungrovlahiei, a fost episcop al Buzăului. Prima menționare a lui Anania o găsim în prefața „Molitfelnicului slavon" din 1545. De frica domnului Mircea Ciobanul, Anania a fugit în Transilvania împreună cu doamna Milița-Despina

a lui Neagoe Basarab, doamnă pe care a tuns-o în monahism, schimbându-i numele în Platoniada. Între 1554-1557 domneşte, în Țara Românească, Pătraşcu cel Bun, iar Anania se întoarce în țară. Se arată în ce acte din acea vreme apare Anania. În 1556 merge în Transilvania şi aduce de acolo osemintele doamnei Despina a lui Neagoe Basarab, care a fost răpusă de ciumă în 1554 şi le îngroapă la Mănăstirea Argeş, lângă soțul ei. La 1558, revine pe tronul Țării Româneşti Mircea Ciobanul şi Anania pleacă, din nou, în pribegie. A trecut la Domnul în 1580.

16. Efrem (c. 1558-ante 27 august 1566) – este menționat pentru prima dată într-un document din 17 septembrie 1559, când Mircea Ciobanul confirmă Mitropoliei din Târgovişte o vie. Tot în acest an Efrem este amintit în Predoslovia „Întrebării creştineşti", tipărită de Coresi la Braşov. În 1564 mitropolitul Efrem, alături de patriarhul ecumenic Ioasaf, a cununat pe una dintre fiicele doamnei Chiajna cu Stamate, nepotul patriarhului. În 1564 Efrem este scos din scaun.

17. Daniil (c. 1566-c.1568) – este menționat în actul din 27 august 1566 dat de domnul Petru cel Tânăr prin care i se întărea Mitropoliei proprietatea asupra satului Aninoasa.

18. Eftimie (1568-1576) – este menționat în: a) hrisovul din data de 8 septembrie 1568 emis de domnul Alexandru Vodă (1568-1577); b) prefața „Sbornicului slavonesc", tipărit în 1568 de diaconul Coresi, c) pisania Mănăstirii Cobia (Dâmbovița), din 1571; d) prefața „Octoihului slavonesc", tipărit de Coresi în 1574. Eftimie este primul ierarh al Ungrovlahiei căruia i s-a păstrat zugrăvit chipul pe pereții bisericii „Olteni" din Vâlcea.

19. Serafim (1576-1586) – este întâlnit pentru prima dată într-un document din 30 decembrie 1576, dar este amintit şi în postfața „Psaltirii slavoneşti", tipărită de Coresi la 1577 şi în multe alte documente. Serafim a fost trimis de Mihnea Turcitul într-o solie la saşii din Braşov. Sub el s-a scris „Evanghelia Slavonească", care a ajuns în Moldova şi a fost dăruită de Ieremia Movilă, la 1605, Mănăstirii Sucevița. Serafim a fost alungat din scaun şi se crede că s-ar fi retras la Mănăstirea Snagov, mănăstire la al cărui paraclis a început „preînnoirea sa". Serafim a trecut la Domnul în 1590.

20. Mihail I (1586-1589) – a fost închinoviat la Mănăstirea Cozia, a fost episcop al Râmnicului, în 1586 a ajuns mitropolit al Ungrovlahiei şi este menționat pentru prima dată într-un document din 1586, iar în 1589 s-a retras din scaun.

21. Nichifor (c.1589 – c. 1593) – a avut numele de mirean Vasile, a fost strâns legat de Mănăstirea Izvorani, este menționat pentru prima dată într-un document dat de Mihnea Turcitul prin care acesta îi întăreşte Mitropoliei proprietatea asupra unui țigan. Numele lui Nichifor mai este menționat şi pe o ferecătură de argint a unei Evanghelii care s-a păstrat la Mănăstirea Izvorani din Buzău. Deşi în 1593 a fost scos din scaun, totuşi, îl mai întâlnim într-un hrisov din 1617, prin care Alexandru Iliaş (1616-1618) întărea Mănăstirii Izvorani din Buzău mai multe danii şi într-un alt act de vânzare cumpărare din 1621.

22. Mihail II (c. 1593 -c. 1594) – îl întâlnim într-un hrisov dat de Mihai Vodă în 1594. Mihai II posibil a fost scos din scaun în 1594.

23. Eftimie (c. 1594-1603) – român cu rude care au trăit în județul Dâmbovița. Este posibil ca să fi fost stareț la Cozia, mănăstire la care, în 1590, era stareț un anume Eftimie. În 1594 ajunge mitropolit al Ungrovlahiei, dar a fost recunoscut de către

locțiitorul de patriarh în această funcție abia în 1597, datorită evenimentelor politice. La 1595, Eftimie, împreună cu episcopul Buzăului, Luca şi cu Teofil, episcopul Râmnicului şi cu mai mulți boieri a fost trimis într-o solie la Bălgrad la Sigismund Bathory. Se presupune că Mihai Vodă l-ar fi înlăturat pe Eftimie timp de câteva luni pentru modul în care a încheiat tratatul cu Sigismund Bathory, afirmație ce este infirmată de autorul articolului. În 1596, Eftimie adună un „sobor" la Târgovişte şi întocmeşte un „aşezământ" după care să se conducă mănăstirile din țară. Anul următor mitropolitul a corespondat cu Meletie Pigas. În 1598 Eftimie a semnat tratatul încheiat de Mihai Viteazu cu reprezentanții împăratului Rudolf al II-lea. După Mihai Viteazu, în Țara Românească a fost domnitor Simion Movilă (1601-1602). Acesta a fost alungat de boieri şi în locul său a fost pus Radu Şerban (1602-1611). Eftimie l-a urmat pe Simion Movilă în Moldova, iar la 1603 a fost într-o solie la regele Poloniei.

24. Luca (1603-1629) – a venit în Țara Românească şi s-a aşezat în părțile Buzăului, a zidit din temelie Mănăstirea Izvorani, iar după data de 24 februarie 1581 a ajuns episcop al Buzăului. În această calitate, Luca este amintit în: hrisovul lui Petru Cercel din anul (1583-1584); documentul din 1593 prin care Alexandru Vodă îi întăreşte stăpânirea peste Mănăstirea Tisău, ce era închinată ca metoc Episcopiei de către Mitrea biv vel vornic şi soția sa Neaga. În 1595, Luca, împreună cu mitropolitul Eftimie, cu câțiva boieri şi cu episcopul Râmnicului a fost în solie la Sigismund Bathory. Doi ani mai târziu, Luca a fost trimis în solie la țarul rus Feodor Ivanovici. În 1602 Eftimie a plecat din țară împreună cu Simion Movilă, iar scaunul Mitropoliei a rămas vacant, aşa încât anul următor Luca este ales ca mitropolit al Ungrovlahiei, el fiind amintit în această calitate de hrisovul din acelaşi an dat de Radu Şerban, hrisov ce privea Mănăstirea Mărgineni. La scurtă vreme după înscăunare, Luca l-a hirotonit întru arhiereu pe Teoctist ca mitropolit al Ardealului.

În 1615, patriarhul ecumenic Timotei, l-a caterisit pe Luca fiindcă nu a dat „peşcheşul anual" sau alt ajutor pentru biserica în fruntea căreia se afla patriarhul. Luca a trimis însă „peşcheşul" imediat şi a scăpat. La 1624 Luca îi scria țarului Mihail Feodorovici (1613-1645). Mai aflăm din articol că în timpul păstoriei sale Luca a fost vizitat de patriarhul Chiril Lucaris şi a fost în bune legături cu Anastasie Crimca al Moldovei. Tot în timpul său s-a întărit elementul grecesc în biserica Ungrovlahiei – la 1615 îi găsim în țară pe: Matei al Mirelor, care era stareț la Mănăstirea Dealu, Partenie al Ohridei, Ioachim al Dristei, la 1616 e amintită prezența lui Ioasaf al Grevenei, iar la 1625 se aminteşte de Partenie al Presponului, care era stareț la Snagov. De la Luca s-a păstrat un antimis în biserica Schitului Brădet şi mai multe manuscrise, căci a fost un iscusit caligraf: „Evanghelion" din 1594, „Evanghelie" din 1624, „Psaltirea" ce a fost începută de el şi terminată de ucenicul său Iacov în 1634-1635.

25. Grigorie (1629-1637) – Alexandru Iliaş (1627-1629), în 1629, l-a făcut mitropolit pe egumenul Grigorie al Mănăstirii Radu Vodă din Bucureşti. Despre Grigorie s-a presupus că era român, dar în actul prin care s-a închinat Mănăstirea Stelea la Mănăstirea Ivir din Muntele Athos se spune că era grec. La 10 februarie 1613, domnul Radu Mihnea închină Mănăstirea Sfânta Troiță din Bucureşti (Radu-Vodă) la Mănăstirea Ivir din Muntele Athos. Despre mitropolitul Grigorie mai aflăm că între anii 1629-1630 a refăcut Mănăstirea Stelea din Bucureşti, mănăstire ce a fost afectată de oştile lui Sinan Paşa şi care la 6 iunie 1630 a fost închinată de către domnul

Leon Vodă la Mănăstirea Ivirilor in Muntele Athos. La 1632 Grigorie a fost trimis de Leon Vodă în Transilvania pentru a-i convinge pe boierii fugari să se întoarcă în țară şi, tot în acest an, a fost martor la răsturnarea lui Leon Vodă şi la suirea pe tronul Țării Româneşti a lui Matei Basarab. A sprijinit înființarea tipografiei de la Câmpulung unde Timotei Verbițki a tipărit în 1635 un „Molitfelnic slavon". În 1636 a primit vizita patriarhului Alexandriei, Mitrofan Critopulos. Va fi înmormântat în Mănăstirea Stelea.

26. Teofil (1637-1648) – român, a fost închinoviat la Mănăstirea Bistrița din Vâlcea, unde înainte de anul 1619 a ajuns egumen, el fiind cel care a ascuns atât moaştele Sfântului Grigorie Decapolitul, cât şi pe Matei al Mirelor (starețul Mănăstirii Dealu) de frica oştilor lui Gavriil Bathory. După anul 1619 ajunge episcop al Râmnicului, iar în 1632-1633 a făcut parte din solia ce a mers la Constantinopol să-l ungă pe Matei Vodă ca domn. Mitropolit al Ungrovlahiei devine din 1637. Despre Teofil mai aflăm că în 1640 a fost în solie la Gheorghe Rackozy, că l-a ajutat pe mitropolitul Ghenadie al Transilvaniei să înființeze o tipografie la Bălgrad, că în timpul său s-au înființat tipografii la Govora, Dealu, Târgovişte, că în 1640 a apărut „Pravila de la Govora", că în 1642 a apărut „Evanghelia învățătoare" sau „Cazania de la Govora", că în 1642 a apărut la Câmpulung „Învățătura preste toate zilele" şi că în 1644 a apărut „Cazania de la Dealu".

27. Ştefan (1648-1653) – român, a fost stareț al Mănăstirii Tismana şi un mare sprijinitor al curentului românesc, prin care se dorea introducerea limbii române în cult. În timpul mitropolitului Ştefan s-au tipărit: „Triodul slavonesc" (1649), „Pogrebania preoților" (1650), „Mistirio"(1651), „Pravila cea Mare" (1652), „Târnosania" (1652). Mitropolitul Ştefan a fost scos din scaun în 1653 de Matei Basarab.

28. Ignatie Sârbul (1653-1656) – inițial preot de mir din Nicopole este făcut episcop al Râmnicului în 1637, de domnul Matei Basarab, pentru unele servicii aduse acestuia. La 1653 Ignatie ajunge mitropolit şi primeşte vizita patriarhului Antiohiei Macarie, însoțit de Paul de Alep. Doi ani mai târziu va fi trimis în solie la Gheorghe Rackozy de către domnul Constantin Şerban (1654-1658). În 1656 domnul îl reabilitează pe mitropolitul Ştefan şi îi redă scaunul înapoi. În 1659 Ignatie corespondează cu papa Alexandru al VII-lea şi cu Gheorghe Rackozy. Igantie a trecut la cele veşnice în 1662 la Mănăstirea Cozia.

29. Ştefan a doua oară (1656-1668) – acesta se retrase din vara anului 1653 la Mănăstirea Tismana. În 1656, mitropolitul Ştefan sfințeşte ca mitropolit al Transilvaniei pe Sava Brancovici. Peste doi ani participă la târnosirea mănăstirii lui Constantin Şerban din Bucureşti, actuala Catedrală patriarhală, săvârşită de patriarhul Antiohiei, Macarie. În 1666, domnul Radu Leon, împreună cu mitropolitul Ştefan, a întărit şi a înnoit măsurile luate de Sinodul lui Mihai Viteazu din 1596, privitoare la alegerea stareților şi a disciplinei în mănăstiri. Mitropolitul Ştefan a trecut la cele veşnice în 1668, chipul său fiind zugrăvit pe pereții bisericii din Grăneşti, ctitoria sa şi pe tâmpla bisericii Schitului Crasna din Gorj.

30. Teodosie (1668-1672) – român, născut la 1620, a fost călugărit în Mănăstirea Cozia, apoi devine egumen la Argeş, iar în 1668 a ajuns mitropolit al Ungrovlahiei. Mitropolitul Teodosie a luat parte activă la rejudecarea procesului

ucigaşilor postelnicului Constantin Cantacuzino şi a avut un anume amestec în luptele politice din țară. În 1672 a fost scos din scaun.

31. Dionisie (iunie-decembrie 1672) – român, a mers inițial la Mănăstirea „Adormirea” din Câmpulung, după care a ajuns în Muntele Athos, unde a fost călugărit la Mănăstirea Ivir. În 1660 a fost trimis la metocul Iviriților din Moscova, în 1667 s-a reîntors la metania sa. Trei ani mai târziu a fost trimis la conducerea Mănăstirii Radu Vodă din Bucureşti, iar în 1672 a fost pentru scurt timp mitropolit al Ungrovlahiei.

32. Varlaam (24 decembrie 1672-26 aprilie 1679) – român, se presupune că a fost născut în 1630 în satul Moşoaia de lângă Piteşti, s-a călugărit la Mănăstirea Cozia, a ajuns egumen al acesteia, în 1665 s-a retras de la egumenia mănăstirii şi a plecat în Rusia, iar după ce s-a întors din Rusia a primit egumenia Mănăstirii Glavacioc. Ajunge episcop al Râmnicului în 1670, iar peste doi ani domnul Grigorie Ghica îl face mitropolit – primul act în care Varlaam este menționat în această calitatea datând din 30 decembrie 1672. Se scrie că el a fost cel care a înființat pentru prima dată o tipografie în Bucureşti, tipografie de sub teascurile căreia a ieşit cartea „Cheia înțelesului”. Varlaam este ctitor al mănăstirilor Trivalea şi Turnu şi al schiturilor Fedeleşoiu din Argeş şi Strihareț (Strehareț) de lângă Slatina. La data de 26 aprilie 1679 Varlaam se retrage din scaun şi îi lasă locul fostului mitropolit Teodosie. A călătorit apoi în: Transilvania, Moldova, Ierusalim, Muntele Sinai. La 1685 s-a întors în țară şi s-a stabilit la Mănăstirea Trivalea. În 1702 a închinat Schitul Fedelşoiu la Mănăstirea Cozia. Tot în acelaşi an, 1702, a trecut la Domnul.

33. Teodosie, a doua oară (26 aprilie 1679-27 ianuarie 1708) - de când a fost scos din scaun, în 1672, Teodosie a stat la Mănăstirea Tismana. În 1679 a revenit pe scaunul Mitropoliei Ungrovlahiei. În timpul său, la 1692, s-a târnosit Mănăstirea Hurezi, iar în 1699 s-a pus piatra de temelie a Mănăstirii Brâncoveni. Teodosie a hirotonit 19 arhierei, printre care se numără şi mitropolitul Transilvaniei, Atanasie, cel care a trecut la uniatism. Teodosie a preînnoit Schitul Cetățuia şi biserica Sfântul Gheorghe din Bucureşti. În timpul păstoririi sale au fost închinate Mitropoliei: mănăstirile Mărcuța, Cernica şi schiturile Iordăcheanul, Rupturile şi Bideşti. Teodosie a trecut la cele veşnice în 1708.

34. Antim Ivireanul (28 ian. 1708-august 1716) – originar din Iviria, a avut numele de mirean Andrei, a fost rob la turci, a fost chemat în țară de Constantin Brâncoveanu şi a lucrat inițial la tipografia din Bucureşti, unde a tipărit „Pareneticile împăratului Vasile I Macedoneanul”. În 1694 s-a mutat la Mănăstirea Snagov, unde a înființat o tipografie şi a ajuns stareț. Noua tipografie a funcționat între anii 1698-1702. În 1705 Antim a ajuns episcop al Râmnicului, iar trei ani mai târziu este ales mitropolit al Ungrovlahiei. Ca mitropolit, Antim a reînființat tipografia de la Târgovişte. În urma unor zvonuri şi clevetiri, în 1712, domnul Constantin Brâncoveanu i-a cerut lui Antim să-şi dea demisia, însă acesta s-a apărat şi şi-a dovedit nevinovăția. Antim a ctitorit Mănăstirea cu hramul „Tuturor Sfinților” din Bucureşti.

35. Mitrofan (1716-1719) – grec, fusese dascăl şi duhovnic a lui Brâncoveanu şi a viețuit în Mănăstirea „Sfântul Ioan Botezătorul”. În 1716 a ajuns mitropolit al Ungrovlahiei, calitate în care a sechestrat averea Mănăstirii „Tuturor Sfinților” şi a

desființat așezământul lui Antim Ivireanu pentru acest sfânt lăcaş, mănăstirea fiind trecută sub conducerea Mitropoliei. Mitrofan a corespondat cu patriarhul Hrisant al Ierusalimului.

36. Daniil (august 1719-1731) – român, născut în satul Aninoasa din Muscel, a fost stareț al Aninoasei, în 1716 ajunge episcop al Buzăului şi doar peste trei ani - mitropolit al Ungrovlahiei. În această calitate a terminat Mănăstirea Aninoasa, a preînnoit Paraclisul Sfintei Mitropolii, a zidit biserica Vergului şi a refăcut din temelie Biserica cu Sfinți din Bucureşti. Daniil a reaşezat tipografia lui Antim în Mănăstirea „Tuturor Sfinților". În timpul său s-au tipărit: „Octoih" (1720), „Evanghelia" (1723), „Catavasierul" (1724), „Slujba Sfântului Andrei şi Triodul Săptămânii Mari" (1726), „Liturghierul" (1728), „Molitfelnicul" (1729), „Octoih" (1731).

37. Ştefan (1731-23 septembrie 1738) – român, între 1719-1731 a fost episcop al Buzăului şi în 1731 a ajuns mitropolit al Ungrovlahiei. În această funcție îl întâlnim în actul alegerii episcopului Misail al Buzăului din 1732. Ştefan a închinat Mitropoliei Schitul Gâlmeielor din Olt. La 1737 Ştefan l-a hirotonit pe Neofit, mitropolitul Mirelor. În timpul său, în tipografia Mitropoliei, s-au tipărit: „Chiriacodromion" (1732), „Psaltire"(1735), „Antologhion", „Octoih" şi „Slujba Sfinților Spiridon şi Haralambie" (1736). Ştefan s-a stins de ciumă la Mănăstirea Căldăruşani.

38. Neofit (1738-1754) – grec din Creta, a fost un bun gospodar şi un mare luptător contra imoralității. În perioada păstoririi sale s-au închinat la Mitropolie următoarele schituri: Greci şi Gâlmeiele din Olt, Buliga de la Piteşti, Peştera Padina Dâmbovița – închinat de Iacov Ieromonahul şi biserica Sf. Nicolae-Şelari din Bucureşti – închinată de Anița, fiica lui Radu Golescu biv vel spătar. Tot în timpul său s-au tipărit: „Învățătura bisericească a vlădicăi Antim"(II), „Liturghia", „Molitfelnicul", „Catavasier", „Cazaniile lui Ilie Miniat", „Evanghelia" (1742), „Apostolul" şi „Pentricostarul" (1743), „Psaltirea salvonă" (1745), „Ceaslovul", „Liturghia" şi „Molitfelnicul" (1747) etc.

39. Filaret (1754-1760) – grec, a fost stareț la Mănăstirea Sfânta Ecaterina din Bucureşti, a ajuns mitropolit al Ungrovlahiei. În timpul său s-au tipărit: „Slujba Sfântului Visarion", „Psaltirea", „Ceaslovul" etc. A trecut la cele veşnice în 1760.

40. Grigorie (28 iulie 1760-18 septembrie 1787) – român de neam, a fost egumen la Mănăstirea Glavacioc, a fost mitropolit al Mirelor. În 1760 ajunge pe scaunul Mitropoliei Ungrovlahiei.

În timpul păstoririi sale - la 19 mai 1761, Irina monahia, fata lui Badea Berindei, închina biserica şi moşia Merişani din Teleorman, iar la 28 iunie 1762, popa Constantin şi Gheorghe Logofătul închinau Schitul Spirea Veche din Deal, din Bucureşti (biserica Spirea Veche din str. Uranus), Mitropoliei.

Grigorie a făcut parte din delegația munteană care a mers la țarina Ecaterina a II-a pentru a-i aduce omagii în 1770. Datorită evenimentelor care au avut loc în acel an, Grigorie a rămas în Rusia şi în țară în locul său, ca mitropolit al Ungrovlahiei, a fost numit Grigorie Socoteanu. Acesta a fost între anii 1749-1764 episcop de Râmnic. După ce a păstorit aici, a stat retras în Craiova. Grigorie Socoteanu a stat la cârma Mitropoliei Ungrovlahiei între anii 1770-1771. Mitropolitul Grigorie s-a întors din Rusia şi şi-a luat scaunul înapoi. El a primit de la generalul rus Petru Saltîkov moaştele Sfântului Dimitrie Basarabov în 1774, moaşte pe care le-a aşezat în

Mitropolia din Bucureşti. La 1786 mitropolitul Grigorie a făcut o raclă de argint pentru aceste sfinte moaşte. În 1776, patriarhul ecumenic Sofronie (1774-1780), la cererea domnului Al. Ipsilanti, acordă mitropolitului Grigorie şi urmaşilor săi în scaunul Mitropoliei Ungrovlahiei titlul de „locțiitor al Cezareei Capadociei” în locul celui de „Anghira”. Grigorie a corespondat cu patriarhul Ierusalimului, Avramie. În 1781, Grigorie împreună cu Ienăchiță Văcărescu au plecat în Transilvania pentru a-i aduce înapoi pe fii fugari a lui Al. Ipsilanti: Dumitru şi Constantin. Mitropolitul a fost ctitor al bisericii Oborul Vechi din str. Traian (1768), al bisericii Sf. Nicolae din Țigănie, al bisericii Sfântul Ştefan din Calea Călăraşilor. Tot în timpul păstoririi sale a fost ctitorită şi Mănăstirea Giuleşti, mănăstire ce a fost începută de Al. Ipsilanti şi terminată de Nicolae Mavrogheni (1786-1790). În timpul său, la 1779, a fost tipărită „Slujba Sfântului Dimitrie Basarabov”, compusă de mitropolitul Filaret al Mirelor. Mitropolitul Grigorie a trecut la cele veşnice în data de 18 septembrie 1787.

41. Cosma Popescu (9 octombrie 1787 – 3 septembrie 1792) – român de neam, a avut numele de mirean Mihail Popescu, în 1763 a ajuns episcop al Buzăului, iar în 1787 a ajuns mitropolit al Ungrovlahiei. Ca mitropolit a păstorit în vremuri foarte grele - război, ciumă, foamete. Se aminteşte că, de teama ciumei care bântuia Bucureştiul în 1792, Cosma s-a retras la Mănăstirea Giuleşti.

42. Filaret (6 septembrie 1792 – septembrie 1793) – grec de neam, a fost ucenic al mitropolitului Partenie al Târnovei, fost egumen la Mănăstirea Căldăruşani, ajuns în 1776 mitropolit al Mirelor – an în care a tipărit şi un „Ceaslov” la Bucureşti. La 1780 devine episcop al Râmnicului - calitate în care a terminat de tipărit „Mineiele” începute de Chesarie, după care este ales în 1792 mitropolit al Ungrovlahiei. Acum tipăreşte în Bucureşti un „Catavasier”. Datorită unor neînțelegeri pe care le-a avut cu domnul Alexandru Moruzi (1793-1796), Filaret s-a retras în 1793 la Mănăstirea Căldăruşani. El a mai ajutat Mănăstirea Cernica şi şcoala Patriarhiei din Constantinopol. A trecut la Domnul în 1794.

43. Dositei Filitti (1793-1810) – grec de neam, a avut numele de botez Dimitrie, a intrat în Lavra „Sfântul Ilie” din Zița, lavră căreia îi era închinată Mănăstirea „Sfântul Ioan Mare” din Bucureşti. A fost egumen al acesteia din urmă şi, la 1787, ajunge episcop al Buzăului. La 1793 devine mitropolit al Ungrovlahiei. În timpul păstoririi sale, la 18 octombrie 1793, s-a înființat Episcopia Argeşului, are loc punerea începuturilor celei dintâi şcoli preoțeşti din țară în 1797, se fac reparații la Mitropolia din Bucureşti. În 1805 sunt desființate schiturile Hagi Dina (Schitul Maicilor-Bucureşti) şi Turbați şi se restaurează biserica Domnița Bălaşa din Bucureşti în 1803. Între anii 1807-1808, datorită unor neînțelegeri pe care le-a avut cu domnul, Dositei fuge la Braşov. În 1810 a fost înlocuit cu exarhul Rusiei, Gavriil (Bănulescu-Bodoni). Ca urmare a acestui fapt, Dositei a plecat la Mănăstirea Dolhăuți (Dălhăuți) din Moldova, apoi a mers în Rusia, după care s-a întors în țară, unde a stat la Schitul Târgşor din Ploieşti, pentru ca mai apoi să plece la Braşov. La 1812 Dositei a fost chemat să-şi reia scaunul înapoi, dar a refuzat. A trecut la cele veşnice în 1826 la Braşov.

44. Ignatie (15 ianuarie 1810-august 1812) – grec din Mitilene, la 1810 a ajuns mitropolit al Ungrovlahiei. În timpul său, la 1811, s-a proiectat înființarea unui Seminar la Mănăstirea Snagov. În 1812 Ignatie s-a retras.

45. Nectarie (16 decembrie 1812 - 1 mai 1819) – între 1792-1811 a fost episcop de Râmnic, a ajuns mitropolit al Ungrovlahiei, iar la 1819 s-a retras din scaun. În 1821 a plecat în Transilvania, unde a stat la Braşov, până în 1825, când a trecut la cele veşnice.

46. Dionisie Lupu (1 mai 1819-ianuarie 1823) – român, născut în 1769, fiu al clucerului Lupu, în 1795 era stareț la Mănăstirea Dealu – calitate în care a reparat acest sfânt lăcaş, la 1806 a ajuns stareț al Mănăstirii Tismana, iar în 1819 ajunge mitropolit al Ungrovlahiei. Ca mitropolit a ajutat mai multe şcoli: cea a lui Gheorghe Lazăr, cea de la Sfântul Sava şi cea de la metocul Mitropoliei Măgureanu. La 1821 izbucneşte Eteria. La început mitropolitul a rămas în țară, dar, datorită evenimentelor, a plecat în Transilvania şi s-a stabilit la Braşov. După Eterie a fost chemat în țară de trei ori să-şi ia scaunul înapoi, dar a refuzat. În 1827 i s-a dat egumenia Mănăstirii Dealu.

47. Grigorie Dascălul (8 ianuarie 1823-22 iunie 1834). La 1823, ierodiaconul Grigorie de la Mănăstirea Căldăruşani a fost ales mitropolit al Ungrovlahiei. Acesta s-a născut la Bucureşti în 1765, a avut numele de mirean Gheorghe, a urmat cursurile şcolii de la Sfântul Sava, a fost tuns în monahism în Mănăstirea Neamț de către Paisie Velicicovski, a tipărit „Cartea folositoare pentru suflet" şi „Chiriacodromion", a stat o perioadă la Mănăstirea Neamț şi apoi a venit în Bucureşti. La 1812 a mers în pelerinaj la Sfântul Munte iar între anii 1814-1817 a stat la mănăstirea de metanie, după care a venit în Bucureşti şi s-a aşezat mai întâi la Mănăstirea Antim şi apoi la Căldăruşani. În 1823 a ajuns mitropolit al Ungrovlahiei. În această calitate, Grigorie a completat scaunul Episcopiei Argeşului cu Grigorie Râmniceanu, la 1824, scaunul Episcopiei Râmnicului cu Neofit şi, la 1825, scaunul Episcopiei Buzăului cu Chesarie. Mitropolitul Grigorie s-a îngrijit de pregătirea intelectuală a clerului de mir, a reglementat situația mănăstirilor închinate, iar la 1828 a tipărit împreună cu Petru Săpunaru „Noul Testament în limba bulgară". În 1829 Grigorie a fost trimis în exil, locțiitor de mitropolit fiind numit episcopul Râmnicului Neofit, arhiereu cu care a corespondat în toată perioada în care a fost departe de scaunul său. La 1832, mitropolitul Grigorie se întoarce în țară, după ce mai întâi a trecut pe la Iaşi dar, datorită împrejurărilor politice, rămâne la Buzău, unde înființează o tipografie. După ce petrece la Buzău o perioadă de timp merge la Mănăstirea Căldăruşani. La 22 august 1833 Grigorie îşi reia scaunul. În 1834 mitropolitul Grigorie a început repararea Catedralei mitropolitane.

48. Neofit (29 iunie 1840 – 27 iulie 1849) – după trecerea la Domnul a mitropolitului Grigorie Dascălul, scaunul a rămas vacant timp de şase ani. Cei care s-au ocupat de cârmuirea Mitropoliei în acest timp au fost: Neofit al Râmnicului, Chesarie al Buzăului şi Ilarion al Argeşului. În această perioadă, în 1839 s-au terminat lucrările de reparație la Catedrala patriarhală. În 1840 a fost ales ca mitropolit al Ungrovlahiei Neofit. Acesta s-a născut în Bucureşti în 1787, s-a călugărit înainte de anul 1818, la 18 aprilie 1824 a fost ales episcop al Râmnicului, între 1829-1833 a fost locțiitor de mitropolit al Ungrovlahiei, iar la 1840 a fost ales mitropolit. În această calitate a corespondat cu conducerea statului rus şi a avut serioase neînțelegeri cu domnul Gheorghe Bibescu. La 1849, fiind bolnav, pleacă la Constantinopol, după care

se întoarce în țară şi demisionează datorită stării proaste de sănătate – actul de demisie al său fiind relevant în acest sens. A trecut la cele veşnice în 1850.

49. Nifon (14 septembrie 1850 – 5 mai 1875) – bucureştean, a avut nume de mirean Nicolae şi în 1809 a intrat în monahism la Mănăstirea Cernica, de unde, la 1827, ajunge econom al Episcopiei Râmnicului. La 1839 ajunge stareț la Mănăstirea Cozia, după care, doi ani mai târziu ajunge vicar al Mitropoliei, iar la 1848 îl întâlnim ca locțiitor de episcop al Râmnicului. Între anii 1849-1850 este locțiitor de mitropolit al Ungrovlahiei, iar la 1850 ajunge mitropolit al Ungrovlahiei. Sub mitropolitul Nifon: s-a redeschis Seminarul la 1851; s-au secularizat averile mănăstireşti în 1863; - între anii 1864-1869 a funcționat un „proiect de Sinod” desființat în 1869. În 1864 mitropolitul Nifon s-a opus introducerii calendarului gregorian, în 1872 s-au pus bazele Sfântului Sinod şi tot în acelaşi an mitropolitul Nifon a înființat Seminarul cu acelaşi nume. La 1874 a apărut primul număr din revista „Biserica Ortodoxă Română”. În articol mai este prezentată şi atitudinea pe care a vut-o mitropolitul Nifon în timpul „luptei pentru canonicitate”. A trecut la Domnul la 5 mai 1875.

50. Calinic Miclescu (31 mai 1875 – 14 august 1886) – s-a născut în 1822, a avut numele de botez Constantin, pe tatăl său îl chema Scarlat Miclescu, iar pe mama sa o chema Maria, a fost nepot al mitropolitului Moldovei, Sofronie Miclescu (1851-1860). A fost tuns în monahism de unchiul său, în 1851. Calinic a ajuns stareț al Mănăstirii Slatina, iar în 1855 a fost hirotonit arhiereu cu titlul Hariupoleos, după care, în 1865, a ajuns mitropolit al Moldovei, iar în 1875 a ajuns Primat al României. Sunt enumerate următoarele evenimente petrecute în timpul păstoririi sale: în 1881 s-a înființat Facultatea de Teologie din Bucureşti; în 1882 s-a sfințit în România Sfântul şi Marele Mir, iar la 25 aprilie 1885 Biserica românească a fost recunoscută ca autocefală.

51. Iosif Gheorghian (22 noiembrie 1886 – 29 martie 1893) – român de neam, s-a născut la 29 august 1829 în Botoşani, a avut numele de mirean Ioan, a absolvit Şcoala de la Sfinții Trei Ierarhi şi Academia Mihăileană. La vârsta de 17 ani a fost tuns în monahism la Mănăstirea Mogoşani (Mogoşeşti), a fost diacon la Capela Română din Paris, unde a stat până în 1863 – perioadă în care a făcut cursuri la Sorbona. La întoarcerea în țară a fost numit director al Seminarului de la Mănăstirea Neamț, a ajuns stareț la Mănăstirea Todireni şi apoi la Popăuți. În 1865 ajunge episcop de Huşi, după care la 1879 este numit episcop al Dunării de Jos, iar în 1886 a fost ales ca mitropolit primat. În 1893 s-a retras la Mănăstirea Căldăruşani.

52. Ghenadie Petrescu (18 mai 1893 – 20 mai 1896; restabilit şi retras la 4 decembrie 1896; †1918) – s-a născut în 1836 în mahalaua Hagiului din Bucureşti, a făcut cursul elementar la biserica Domnița Bălaşa, în 1858 a fost tuns în monahism la Mănăstirea Cernica, la 1874 ajunge arhiereu, la 1875 este numit locțiitor de episcop al Argeşului, iar la 1876 este ales episcop al Argeşului.

Ghenadie Petrescu este cel care a făcut racle pentru moaştele Sfântului Dimitrie Basarabov şi pentru moaştele Sfintei Filofteia şi a ajutat să fie refăcute mai multe biserici şi mănăstiri, printre care se numără Mănăstirea Văleni, Mănăstirea Stănişoara, Mănăstirea Turnu, Schitul Ostrov etc.. Tot el a contribuit la construirea Seminarului din Curtea de Argeş. Din articol aflăm că la 1893 a fost ales mitropolit Primat şi că

după trei ani a demisionat din această funcție şi a fost numit stareț pe viață la Mănăstirea Căldăruşani.

53. Iosif Gheorghian a doua oară (6 decembrie 1896 – 24 iunie 1909) – în 1896 mitropolitul Ghenadie a fost scos din scaun, iar Mitropolia a fost condusă de o locotenență formată din: mitropolitul Moldovei, Iosif Naniescu, episcopul Argeşului, Gherasim Timuş, episcopul Dunării de Jos, Partenie. În 1896, Iosif Gheorghian ajunge din nou mitropolit primat. În această calitate, el l-a tradus pe scriitorul Wladimir Guette. În timpul păstoririi sale, în 1902, a fost creată „Casa Bisericii", instituție ce controla averile bisericilor şi mănăstirilor, iar în 1904 a luat ființă „Comisiunea Monumentelor Istorice".

54. Athanasie Mironescu (1909-28 iunie 1911) – datorită unor motive serioase, în 1911 s-a retras la Mănăstirea Cernica unde a mai trăit până în 1931.

55. Conon Arămescu Donici (14 februarie 1912 – 11 ianuarie 1919) – s-a născut în comuna Bahna din Roman, a urmat cursurile Seminarului de la Mănăstirea Neamț, unde s-a şi călugărit, a absolvit Facultatea de Ştiințe şi Litere din Iaşi şi Facultatea de Teologie din Cernăuți, a fost profesor la Liceul Național din Iaşi, între anii 1902-1912 a fost episcop al Huşilor, iar în 1912 a fost ales mitropolit primat. Sub el s-a terminat construcția Palatului Sfântului Sinod şi a apărut, în 1914, a doua Biblie tipărită în româneşte. În 1919, Conon s-a retras la metocul din Bucureşti al Mănăstirii Cernica, situat în apropiere de Calea Moşilor. A trecut la cele veşnice în 1922.

57. Miron Cristea (1919-1938) – din 1925 a fost înălțat la rangul de patriarh.

58. Nicodim Munteanu (30 iulie 1939 – 27 februarie 1948) – s-a născut în satul Pipirig din Neamț, a fost tuns în monahism la Mănăstirea Neamț, a fost episcop al Huşilor – funcție din care a demisionat, retrăgându-se la Mănăstirea Neamț, a fost ales mitropolit al Moldovei, iar din 1939 a ajuns patriarh al României.

59. Iustinian Marina – a fost ales ca patriarh la 24 mai 1948. S-a născut la 22 februarie 1901 în satul Cermegeşti din Vâlcea, a urmat cursurile Seminarului teologic din Vâlcea, a absolvit Facultatea de Teologie din Bucureşti, a fost director al Seminarului „Sfântul Nicolae" din Râmnic, a ajuns apoi mitropolit al Moldovei, iar în 1948 a fost ales patriarh al României.

Şerbănescu, Niculae, pr., „Mărturii istorice despre monumentele religioase din Bucureştii de altădată", în: *BORom* LXXVIII (1960), 1-2, p. 83-116.

Cea dintâi mențiune documentară despre capitala țării este consemnată într-un hrisov slavon scris de domnul Țării Româneşti, Vlad Țepeş. Se precizează faptul că aşezarea de pe teritoriul actual al Bucureştiului este mult mai veche decât data de 20 septembrie 1459, descoperindu-se, în urma unor săpături arheologice, urme de civilizație geto-dacă şi pe cele ale unei populații străvechi româneşti din secolele X-XIII.

Autorul precizează că există, până la sfârşitul secolului al XV-lea, un număr de 57 acte care sunt trecute ca fiind emise din Bucureşti. Atenția, în articolul de față, cade pe monumentele religioase din Bucureştiul de altădată. În jurul Curții Domneşti s-au ridicat, de-a lungul timpului, diferite monunmente de artă religioasă: bisericile Curtea Veche, Mihai-Vodă, Radu Vodă, Stelea, Sărindarul, Sfântul Sava, Colțea, Cotroceni, Antim, Văcăreşti, Sfântul Spiridon, Crețulescu, Doamnei; monumente de arhitectură,

ca vestitul turn al Colții, palatul de la Mogoşoaia, hanuri ca cel al lui Şerban Vodă, al Grecilor, al lui Manuc. O parte din aceste podoabe de arhitectură nu mai există fie din cauza stricăciunilor făcute de oştile străine, fie din cauza cutremurelor, fie a nepăsării organelor statului, iar înfățişarea altora a fost schimbată în timp.

Articolul continuă cu enumerarea unor edificii mai puțin cunoscute, existente altădată în capitala țării: biserica din lemn a lui Saticu Merişanul, aflată în apropierea locului unde astăzi se află biserica Antim; Schitul lui Oprea Iuzbaşa, aflat pe locul unde se înalță Catedrala patriarhală; Paraclisul Banului Ghica, cel al Şcolii greceşti, care se înălța în cuprinsul şcolii de pe lângă fosta Mănăstire Sfântul Sava; Paraclisul lui Grigorie Brâncoveanul, cel al lui Manolache Brâncoveanu, aflat pe locul din Piața Splaiului; Schitul Gorgănel, etc. Amănunte sunt date cu referire la următoarele monumente religioase:

- Biserica Postelnicesei Caplea - o biserică cu hramul „Sfântul Nicolae”, situată pe Dealul Arhivelor, ajunsă în ruină, este renovată pe la mijlocul secolului al XVI-lea de Postelnicul Ghiorma şi soția sa Caplea, de unde se păstrează şi numele lăcaşului. Înnoitorii înzestrează ctitoria cu multe proprietăți şi o închină Mănăstirii Simonpetra din Sfântul Munte. Bisericii îi sunt pricinuite stricăciuni în timpul lui Petru Cercel (1583-1585), astfel încât, Mihai Viteazul va fi nevoit să ridice o nouă mănăstire, alături de cea amintită, aceasta din urmă dispărând în timp, fără a se descoperi urmele ei în timpul efectuării săpăturilor arheologice.

- Biserica Banului Ghiorma - este numită şi biserica grecilor, sau biserica Hanul Grecilor, având hramul „Naşterea Domnului”, fiind situată între străzile Lipscani şi Stavropoleos. Se presupune că a fost înălțată de acelaşi Ban Ghiorma, pe la 1560, apoi la 18 ianuarie 1631, Leon Vodă o închină Arhiepiscopiei din Pogoniana, de unde îi vine şi numele. Dintr-un document din 20 august 1696 aflăm că a trecut printr-un incendiu, a fost reparată, apoi dărâmată.

- Biserica Stelea - a fost zidită în a doua jumătate a secolului al XVI-lea de un spătar cu numele Stelea, fiind închinată Mănăstirii Ivir din Sfântul Munte Athos, este cuprinsă de un incendiu în 1595, iar în 1630, mitropolitul Țării Româneşti, Grigorie, reface sfântul lăcaş. Mănăstirea Stelea devine ulterior metoh al Mănăstirii Radu Vodă, ajungînd la începutul secolului al XIX-lea biserică de mir, după care, în 1838, se dărâmă în urma cutremurului, se repară în cursul anului 1839, fiind mai apoi cuprinsă de incendiu în ziua de 23 martie 1847, fiind după aceea dărâmată).

- Biserica Sfântului Ioan cel Mare - are hramul „Tăierea Capului Sfântului Ioan Botezătorul”, fiind ctitorie al vistierului Andronache şi a fratelui său Dimitrie, pe la sfârşitul secolului al XVI-lea. A fost închinată Mănăstirii Sfântului Prooroc Ilie, cu timpul s-a ruinat şi, din grija lui Constantin Brâncoveanul, s-a ridicat aici o altă biserică. Spre sfârşitul secolului al XVIII-lea a fost stareț aici arhimandritul Dositei Filitti, viitorul mitropolit al Ungrovlahiei, iar pe la 1800, Mănăstirea Sfântului Ioan cel Mare subvenționa, din veniturile sale, Academia din Ianina, cea mai înaltă instituție de învățământ superior din Grecia anilor 1700-1821. Cu vremea, biserica s-a ruinat, ajungîndu-se ca până la 1894 sfântul lăcaş să fie dărâmat.

- Biserica Sfântul Sava - era situată în Piața Universității, având hramul „Buna Vestire”. A fost zidită de Andronache Pârcălab, înainte de 1600, fiind închinată Mănăstirii Sfântul Sava de lângă Ierusalim. În cuprinsul acestui sfânt lăcaş, între 1678-

1679, domnul Şerban Cantacuzino a înființat o Academie Domnească, apoi, în 1846 s-au făcut unele reparații, ajungând totuşi să se dărâme în 1871. După demolare, în 1883, cu o parte din odoarele bisericii Sfântul Sava s-a înzestrat biserica satului Traian, din fostul județ Teleorman.

- Biserica Sărindar - este o biserică cu o mare vechime, articolul aducînd diferite ipoteze referitoare la ctitori, ea existând încă de la sfârşitul secolului al XVI-lea. A fost dărâmată de cutremur la 14 octombrie 1802, fiind refăcută şi, mai apoi, din nou dărâmată.

- Biserica Despre Doamna - unul din paraclisele vechii curți domneşti din Bucureşti, ctitorie a domnului Grigore Ghica, a fost mistuită de incendiu în 1847.

- Biserica Sfântului Niculae din Prund - ctitorită de ieroschimonahul Teofan înainte de 21 septembrie 1682, dată la care el o închină metoh Mitropoliei, o primă reparație i se face în 1724, apoi trece prin diferite evenimente, ajungând să fie dărâmată în final.

Mai sunt abordate biserica Măgureanu, biserica Caimata, biserica Sfântul Anton, biserica Sfinții 40 de Mucenici, biserica Sfântului Niculae Vlădica.

Şerbănescu, Niculae, preot, „Precizări privind cronologia Mitropoliților Ungrovlahiei", în: *BORom* LXXIX (1961), 3-4, p. 376-380.

Autorul prezintă precizările pe care le-a făcut la lista întocmită în 1959, privind succesiunea mitropoliților Ungrovlahiei cu prilejul aniversării a şase sute de ani de la prima mențiune documentară a Mitropoliei Ungrovlahiei. Aceste precizări nu schimbă cu nimic succesiunea ierarhilor din lista prezentată atunci, ci, în unele cazuri, modifică cu zile sau luni timpul de păstorire al unor ierarhi, iar altele spulberă îndoiala ce se exprimase atunci cu privire la unele date. Face noi precizări în legătură cu mitropolitul Grigorie din secolul al XVII-lea, mitropolitul Ignatie Sârbul şi începutul păstoririi a doua a vlădicăi Ştefan, de la jumătatea secolului al XVII-lea, la actul de rejudecare a mitropolitului Teodosie din 1679, la anul morții mitropolitului Daniil, la sfârşitul păstoririi mitropolitului Neofit Criteanul, la data morții mitropolitului Dositei Filitti şi la data alegerii mitropolitului Ghenadie Petrescu.

Turcu, C., Nicolae, magistrand, „Din trecutul bisericii noastre. Biserica din Țara Românească în timpul domniei lui Şerban Cantacuzino (1678-1688)", în: *BORom* LXXXIV (1966), 1-2, p. 100-128.

Secolul al XVI-lea în istoria României este cunoscut sub denumirea de „epoca regimului nobiliar". În locul domniei, Statul medieval era condus de o oligarhie formată dintr-un număr restrâns de familii de mari moşieri care se bucurau de încrederea Porții. În Țara Românească cele două partide boiereşti, unul al Cantacuzinilor şi celălalt a Bălenilor, erau rivale, căutau să ridice din rândurile lor domnitor şi, ajungând la putere, persecutau pe adverşi, despre această rivalitate vorbind cronicile vremii: „Letopisețul Cantacuzinesc" şi „Istoriile domnilor Țării Româneşti" a lui Radu Popescu. Şerban Cantacuzino, fiul postelnicului Constantin Cantacuzino, ajunge domn la 19 noiembrie 1678. Autorul relatează situația politică a țării sub domnia lui Şerban Vodă, până la moartea acestuia în 22 octombrie 1688.

Din cauza rivalității dintre cele două partide boiereşti Biserica a avut de suferit pentru că domnii schimbau mitropolitul. Cantacuzinii l-au ales ca întâi stătător pe Teodosie, iar Grigorie Ghica pe Dionisie, egumenul Mănăstirii Radu Vodă, din Bucureşti, care murind, a fost înlocuit de Varlaam, episcopul Râmnicului. Şerban Vodă cere patriarhului ecumenic Dionisie al IV-lea Seroglanul reabilitarea mitropolitului Teodosie printr-o judecată. Cererea fiind soluționată, Teodosie revine la conducerea Mitropoliei la 26 aprilie 1679, păstorind aici timp de 29 de ani. Pe lângă legăturile strânse cu Patriarhia ecumenică, Mitropolia Ungrovlahiei a avut legături şi cu Patriarhia Alexandriei, al cărei patriarh, Partenie Prochoros, la 11 martie, 1680, era în vizită la Bucureşti, dar şi cu Patriarhia Moscovei. Legătura cu Patriarhia Ierusalimului s-a concretizat prin venirea la Bucureşti, pentru câțiva ani, a patriarhului Dositei.

Relațiile cele mai strânse au fost cu Biserica Ortodoxă din Ardeal, unde mitropoliții erau aleşi de soborul preoților şi al protopopilor, dar erau hirotoniți în Țara Românească. După ce mitropolitul Sava Brancovici a fost întemnițat, în locul lui a fost ales ieromonahul Iosif Budai, iar după moartea acestuia a urmat ierarhul Ioasaf de Lacedemonia, ambii sfințiți în Muntenia în timpul domniei lui Şerban Cantacuzino, acesta oferind suport bănesc anual bisericilor din Ardeal, dar şi cărți bisericeşti, necesare slujbelor. S-au luat măsuri pentru stoparea influienței calvine asupra Bisericii Ortodoxe. Şerban Cantacuzino a sprijinit cultura, înființând şcoli la Bucureşti: „Şcoala Domnească” sau „Academia Domnească” şi a redat o nouă viață vechii şcoli slavoneşti de la biserica Sfântul Gheorghe Vechi. Literatura religioasă circula în trei limbi: slavonă, română şi greacă. Dacă scrierile greceşti şi cele slavoneşti erau înțelese de un număr limitat de cititori, cele româneşti fac posibil şi stimulează accesul la cultură al unor categorii tot mai largi. Mitropolitul Varlaam tipăreşte în 1678 „Cheia înțelesului”, iar mitropolitul Teodosie scoate „Liturghierul” în 1680, urmate de „Evanghelie” în 1682, „Apostolul” şi culminând cu cea mai frumoasă operă care domină secolul al XVII-lea, „Biblia de la Bucureşti” din 1688, prima traduce integrală în româneşte a Sfintei Scripturi făcută de Ghermanos din Nyssa (Capadocia), frații Şerban şi Radu Greceanu şi episcopul tipograf Mitrofan, care a contribuit la impunerea graiului muntenesc ca bază a limbii literare.

Arta medievală este, în cea mai mare parte, artă religioasă. Toate ctitoriile şi operele de artă bisericească din Muntenia şi Moldova au fost făcute cu cheltuiala domnului sau a boierilor, ele purtând pecetea Bizanțului de care depindea spiritual Biserica oficială a Țărilor Române. Caracterului bizantin i s-au adăugat influențele Apusului sau altele din Răsărit, prelucrate de priceperea şi gustul meşterilor locali, într-o artă unitară şi originală românească. În timpul lui Şerban Cantacuzino începe să se închege cel de-al doilea stil muntenesc, care va înflori sub domnia lui Constantin Brâncoveanu. Sunt date detalii referitoare la arhitectură, fiind exemplificate cu: biserica de la Cotroceni, construită în 1679 şi Biserica Doamnei, zidită în 1683 de doamna Maria Cantacuzino. Țesăturile bisericeşti şi broderiile acestei perioade se încadrează în două curente artistice: unul tradițional, transformat însă sub influența broderiei apusene şi celălalt, folosind elemente florale de Renaşterea italiană. În această epocă s-au realizat Epitaful de la Tismana şi cel de la Cotroceni. Sunt amintite

în articol şi contribuțiile meşterilor argintari şi a sculptorilor în lemn la dezvoltarea artelor.

Manolache, Mihai, pr. doctorand, „Biserica din Țara Românească în timpul domnului Alexandru Ipsilanti (1774-1782)”, în: *BORom* LXXXIV (1966), 7-8, p. 808-835.

În lucrarea de față informațiile sunt sistematizate în şase capitole. Epoca domniilor fanariote a fost considerată pentru români o perioadă de maximă exploatare, dar acest regim n-a putut opri dezvoltarea firească a culturii româneşti. Dintre domnitorii fanarioți, Alexandru Ipsilanti, prin numeroasele sale reforme cuprinse în „Condica de legi”, a încercat să uşureze viața grea a românilor, cauzată de invaziile austriecilor, de jafurile turcilor sau grecilor. Prima parte a articolului se referă la situația politico economică a Țării Româneşti în timpul lui Alexandru Ipsilanti, trimis aici ca domn, de către Poartă, care a oferit principalele slujbe ale țării boierilor pământeni.

Găsind țara sărăcită, domnul a încercat să o redreseze prin numeroase reforme. Şi, într-o oarecare măsură, a reuşit, devenind unul dintre cei mai buni domni din secolul al XVIII-lea. Cea de-a doua parte a articolului face referire la situația Bisericii la venirea ca domn a lui Alexandru Ipsilanti. În toamna anului 1768 izbucneşte un nou război între ruşi şi turci, iar Ecaterina a II-a promite Țărilor Române sprijin pentru eliberarea de sub stăpânirea otomană. Biserica, prin reprezentanții ei, mitropolitul Grigorie, Chesarie şi Filaret, episcopi de Râmnic şi Cosma al Buzăului, sprijină viața politică şi merg la Moscova pentru tratative cu împărăteasa Rusiei. Între timp, în țară intervin schimbări şi mitropolit este numit Grigorie Socoteanu.

Patriarhia ecumenică îl reabilitează pe fostul mitropolit Grigorie, revenit în țară odată cu trupele ruseşti în anul când a fost numit domnitor Alexandru Ipsilanti. Grigorie va depune o multiplă şi vastă activitate culturală împreună cu episcopii Chesarie şi Filaret, care vor tipării la Râmnic, pentru prima dată în limba română, cele „12 Minee”, contribuind astfel la introducerea definitivă a limbii române în Biserică. La Buzău, episcopul Cosma va conduce eparhia din 1763 până în 1787, când va fi ales mitropolit. Arhimandritul Filaret a fost ridicat la treapta de mitropolit al Mirelor.

Cea de-a treia parte a articolului face referire la legăturile Mitropoliei Ungrovlahiei cu celelalte Biserici Ortodoxe. Mitropolitul Grigorie ajută Patriarhia ecumenică ca şi Alexandru Ipsilanti, cu donații substanțiale. La cerea lui Alexandru Ipsilanti, în 1776, Patriarhia ecumenică acordă titlul de „locțiitor al Scaunului Cesareei Capadociei” mitropoliților Ungrovlahiei. Moldova şi Țara Românească aveau multe mănăstiri închinate Sfântului Mormânt, care aduceau Patriarhiei din Ierusalim bogății însemnate şi deci legăturile dintre Biserica Românească şi patriarhul Avramie al II-lea Ahaza al Ierusalimului erau bune, iar corespondența acestuia cu domnul şi cu egumenii mănăstirilor închinate sunt dovezi clare în acest sens ca şi vizita sa pentru ajutor financiar în Țara Românească, în 1781. Relațiile cu Biserica rusă se dezvoltă şi, în 1774, mitropolitul Grigorie primeşte de la generalul rus Petru Saltîkov, la stăruința creştinului Hagi Dimitrie, moaştele Sfântului Dimitrie Basarabov, pe care le-a aşezat în Mitropolia din Bucureşti. În perioada 1774-1782 legăturile cu Biserica Ortodoxă

din Ardeal se concretizează prin hirotonirea preoților ardeleni în Țara Româneascăşi prin difuzarea de cărți bisericeşti în Transilvania.

Capitolul patru al articolului face referire la cultura în cuprinsul Ungrovlahiei în timpul domniei lui Alexandru Ipsilanti. Domnitorul, deşi grec, poate fi socotit un spijinitor al culturii româneşti, fiind înconjurat şi de ierarhii care au lăsat urme adânci în literatura bisericească. Astfel, Alexandru Ipsilanti a înființat şcoli noi, le-a întărit pe cele vechi, a reformat învățământul, dar greşeşte prin caracterul ei de clasă, brutal afirmat şi prin cosmopolitism. Existau acum în Bucureşti: „Şcoala Domnească” de la Sfântul Sava, şcoala slavonească de la Sfântul Gheorghe Vechi, şcoala de la Mănăstirea Obedeanu şi altele. Cheltuielile de înființare şi întreținere a şcolilor le trece în seama mănăstirilor, Biserica jucând astfel un rol cultural important. La inițiativa mitropolitului Grigorie, ajutat de arhimandritul Filaret şi iscusiți tipografi, se tipăresc cărți litugice şi de sfaturi duhovniceşti. Autorul enumeră cărțile tipărite în această perioadă la Bucureşti şi la Râmnic de către episcopii Chesarie şi Filaret, la care adaugă şi cele tipărite pentru patriarhul Ierusalimului.

Partea a cincea a studiului informază despre contribuția cărturarilor şi tipografilor din timpul lui Alexandru Ipsilanti la introducerea definitivă a limbii române în Biserică. O mare realizare în viața religioasă şi culturală a țării şi a poporului nostru a fost introducerea în slujba bisericii a limbii române. Acest lucru a fost posibil prin traducerile pentru prima dată în limba română făcute de ierarhii Grigorie, Chesarie şi Filaret.

Apropierea de Rusia a determinat pe greci să tolereze mişcarea literară ecleziastică din țara noastră. Din lupta ce s-a dat între curentul grecesc şi cel slavonesc, a ieşit biruitor curentul românesc.

În ultima parte a lucrării este prezentat domnul Alexandru Ipsilante ca ajutător şi ctitor de biserici. Acesta nu a ridicat nicio biserică din temelie, în schimb a ajutat multe sfinte lăcaşe cu adăugiri, reparații şi cu multe danii. În timpul său se construiesc schituri şi biserici modeste de către boeiri, țărani asociați sau negustori. Preocupându-se de mănăstiri, domnul dă numeroase hrisoave de scutiri şi de mile în 1775, 1777, 1778. Autorul prezintă o lungă listă cu aceste mănăstiri şi biserici.

Şerbănescu, Niculae, pr., „Noi contribuții la istoria Mitropoliei din Târgovişte”, în: *BORom* LXXXVIII (1970), 5-6, p. 512-552.

În articol este înfățişată cititorului istoria Mitropoliei din Târgovişte.

Articolul începe cu prezentarea scrisorii domnului Neagoe Basarab din data de 26 aprilie 1520, scrisoare care a fost trimisă locuitorilor din Braşov şi care conține invitația domnului spre a participa la sfințirea noii ctitorii – Mitropolia din Târgovişte. Autorul prezintă apoi o posibilă desfăşurare a ceremoniei de sfințire precum şi motivul care l-a îndemnat pe Neagoe Basarab să ctitorească acest sfânt lăcaş. Mircea cel Bătrân a mutat scaunul domnesc de la Curtea de Argeş la Târgovişte, însă reşedința mitropolitană a rămas acolo; dacă nevoia o cerea, mitropolitul venea şi stătea la Târgovişte. Se presupune că reşedința sa era biserica Sfântul Gheorghe, care era metoc al Mitropoliei. Neagoe Basarab a mutat reşedința Mitropoliei de la Curtea de Argeş la Târgovişte la 17 august 1517.

Neagoe Basarab a început ctitorirea Mitropoliei din Târgovişte la 1518. Se dă ca argument în favoarea acestei afirmații pisania din 1537 şi cea din 1707, ambele fiind redate în articol. Arhitectul Petru Antonescu afirmă că biserica Mitropoliei datează din secolul al XII-lea. Mai mulți cercetători afirmă că Mitropolia din Târgovişte ar data din zilele lui Mircea cel Bătrân, această părere fiind întemeiată pe deosebirea dintre cele două corpuri principale ale bisericii: naosul şi pridvorul mare. Părerea lor mai este întemeiată şi pe faptul că „planul navelor bisericii mitropolitane din Târgovişte este identic cu acela al bisericii domneşti din Curtea de Argeş şi pe argumentul că decorul romanic de pe „paramentul fațadei" (adică frunza de sub cornişă ce constă din arcuri semicirculare construite din cărămidă şi aşezate pe mici console treptate) este lipsit de orice analogii în arhitectura munteană a secolului al XVI-lea şi, în acest caz, „nu ar putea fi explicat decât printr-un împrumut, venit de la biserica Mănăstirii Manasija". Biserica Mănăstirii Manasija a fost făcută în vremea despotului Ştefan Lazarevici. A fost o perioadă când, datorită turcilor, Ştefan Lazarevici s-a refugiat în Țara Românească, el fiind în bune relații cu domnul Țării Româneşti, Mircea cel Bătrân. Este posibil ca, împreună cu Ștefan Lazarevici, să se fi refugiat şi meşteri care au lucrat la Mănăstirea Manasija. Foarte interesant este faptul că în scrisoarea din 26 aprilie 1520 a lui Neagoe Basarab trimisă către locuitorii din Braşov, scrisoare prin care Neagoe îi invită să participe la sfințirea bisericii Mitropoliei, le-ar preciza că acest sfânt lăcaş el doar „l-a reclădit". Deşi aceasta arată că însuşi autorul articolului se îndoieşte la început de faptul că Neagoe Basarab ar fi ctitorul Mitropoliei din Târgovişte, tot autorul revine, arată şi argumentează că Neagoe Basarab este ctitorul lăcaşului mai sus menționat. Argumentele sunt: cele două pisanii - cea din 1537 şi cea din 1707; raportul arhitectului I. Schlatter – cel care a cercetat personal biserica Mitropoliei în 1847 în vederea restaurării; asemănarea dintre biserica Mitropoliei din Târgovişte şi biserica Mănăstirii Snagov. N. Şerbănescu face o analiză a arhitecturii bisericii Mitropoliei din Târgovişte.

Revenind la istoricul Mitropoliei din Târgovişte se arată că aceasta a fost zugrăvită în vremea lui Radu Paisie (1535-1545) şi terminată la 1537. Autorul scrie că la câțiva ani de la terminarea bisericii este posibil ca în încăperile Mitropoliei să se fi instalat tipografia lui Dimitrie Liubavici – tipărind-se aici un „Molitfelnic slavonesc" (1545), „Apostol slavonesc" (1547), „Triod –Penticostar" slavon (1558). Tot aici a lucrat şi diaconul Coresi. Între 1595-1611 Mitropolia a avut de suferit de pe urma luptei dintre Mihai Viteazu şi Sinan Paşa şi în urma faptului că a fost prădată de oştile lui Gabriel Bathory.

La 1615 biserica a găzduit un sobor de arhierei greci. Într-o notă de subsol, autorul scrie că atunci a avut loc închinarea Mănăstirii Stăneşti către Patriarhia de Alexandria. În 1625 mitropolitul Anastasie Crimca a dăruit Mitropoliei din Târgovişte trei cărți din Viețile Sfinților. Domnitorul Matei Basarab a efectuat câteva lucrări de restaurare ale Mitropoliei şi, tot el, a înființat o tipografie aici. Între 1649 şi 1652 s-au tipărit aici: „Triodul Penticostar" (1649), „Pogribania preoților mireni şi a diaconilor" (1650), „Mystirio sau sacrament" (1651), „Pravila Mare" (1652). În 1658, Mitropolia a suferit de pe urma tătarilor. La 8 iunie 1668, domnul Radu Leon a dat un hrisov prin care hotăra mutarea Mitropoliei de la Târgovişte la Bucureşti cea din Târgovişte

trecând sub administrarea unui dichiu. Primul dichiu (dicheu) cunoscut al acesteia a fost Damaschin (1671-1688).

Sub mitropolitul Teodosie al Ungrovlahiei, Mitropolia a înflorit. În timpul păstoriri sale a fost zugrăvită pentru a doua oară, în 1707. Antim Ivireanu aduce aici o tipografie care a funcționat între 1709-1715, perioadă în care s-au tipărit numeroase cărți: „Învățătura bisericească" (1710), „Psaltirea" (1710), „Octoihul" (1712), „Liturghierul" (1713), „Catavasierul Trilingv" (1713), „Molitfelnicul" (1713), „Catavasierul" (1714), „Cartea populară Alexandria" (1713), „Ceaslovul" (2 ediții 1714 şi 1715). În 1737 Mitropolia a fost prădată. Încet, încet, clădirea fostei Mitropolii din Târgovişte a început să se ruineze. Mitropoliții Filaret (1792-1793) şi Dositei Filitis (1793-1810) au încercat să facă câte ceva. Din 1810, în urma întocmirii unui „Catastih al lucrurilor Mitropoliei Târgoviştene" – prima catagrafie a acesteia - aflăm date atât despre starea bisericii, cât şi despre faptul că aici funcționa o şcoală românească. În 1821 mănăstirea a avut de suferit de pe urma Eteriei şi a fost martoră la un eveniment sângeros. Tudor Vladimirescu după ce a fost prins şi interogat, după spusele contemporanului Pârvu, ar fi fost împuşcat în curtea Mitropoliei. Un alt eveniment care a dus la înrăutățirea stării vechii Mitropolii a fost cutremurul din 1838. Autorul redă apoi catagrafiile care au fost întocmite cu prilejul numirii de îngrijitori ai Mitropoliei şi rapoartele întocmite începând cu anul 1847 – an în care s-a pus pentru prima dată problema unei restaurării capitale evidențiindu-ne starea Mitropoliei între anii 1838-1847, 1850-1871, stare care s-a agravat în timp.

Între 1838-1871 la Mitropolia din Târgovişte s-au făcut câteva reparații dar, datorită lipsei de fonduri şi a birocrației, s-a ajuns ca în 1871 biserica să fie ruinată complet şi în ea să nu se mai poată sluji, biserica fiind închisă. Se prezintă rapoartele arhitecților care au cercetat această biserică spre a începe lucrările de restaurare şi anume: I. Schaltter, G. Burelli, Kulle, Lecomte du Nouy, dar aşa cum am spus mai sus datorită lipsei de fonduri şi a birocrației, lucrările de restaurare totală au fost demarate prea târziu, când starea monumentului era deplorabilă. În cele din urmă, a început restaurarea bisericii de către arhitectul francez Lecomte du Nouy. Se arată şi se descrie felul acestei restaurări – prin dărâmare cu ajutorul dinamitei. Lecomte du Nouy dorea să descopere vechea biserică a lui Neagoe, el neputând să-şi dea seama că, de fapt, ceea ce dărâma era chiar biserica lui Neagoe Basarab! La 1893 a început clădirea noii biserici care a fost zugrăvită de D. Belizarie şi a fost terminată în 1933. Se menționează că noua construcție nu are nicio legătură cu vechea biserică. În final autorul indică câteva personalități ce au fost îngropate în Mitropolia din Târgovişte şi anume: mama domnului Radu Şerban, la începutul secolului al XVII-lea, mitropolitul Ştefan (1668), patriarhul ecumenic Dionisie (1696), ş.a.

***, „Date despre viața bisericească a Dobrogei înainte de 1877", în *BORom* XCII (1974), 9-10, p. 1256-1260.

Articolul prezintă pe scurt câteva momente importante din viața bisericească a Dobrogei în perioada 1417-1875.

Deşi a fost ocupată de otomani în 1417, Dobrogea a fost ocrotită de Biserica Ortodoxă Română care şi-a continuat activitatea apărând drepturile românilor din această provincie. Timp de 460 de ani, Dobrogea a fost stăpânită de turci, dar biserica

a fost bine organizată, cu eparhii proprii. Toți prelații erau greci şi au săvârşit mari abuzuri. Dacă s-ar fi ales „un bei al românilor” (Ion Ghica, de ex.) atunci ar fi fost un pas important spre eliberarea națională. S-a luat o hotărâre prin care o parte a Dobrogei trecea sub influența eparhiei bulgare, iar alta (Tulcea) rămânea sub jurisdicția Patriarhiei de la Constantinopol.

Mai târziu s-a propus înființarea unei eparhii – Episcopia română din Dobrogea – la Măcin. În 1875 încep mişcările de eliberare națională de sub stăpânirea Imperiului Otoman şi războiul ruso-româno-turc. Turcii părăsesc Dobrogea iar structura bisericească a provinciei pontice a fost inclusă în organizarea ecleziastică a României (16 martie 1879 – Constanța şi Tulcea trec la Episcopia Dunării de Jos de la Galați).

Mateescu, Tudor, „Organizarea ecleziastică a românilor din Dobrogea în timpul stăpânirii otomane”, în *BORom* XCV (1977), 9-12, p. 971-975.

Articolul prezintă informații despre viața religioasă a românilor din Dobrogea. De-a lungul celor 460 de ani de stăpânire otomană, până la 1877, organizarea Bisericii Ortodoxe Române din Dobrogea a cunoscut o serie de trăsături specifice, determinate îndeosebi de existența unei dominații străine, în cadrul căreia religia creştină era doar tolerată. Situația preoților era destul de grea, în cele mai multe cazuri îşi lucrau singuri pământul. Existența unei biserici proprii bine organizate, ca şi a instituțiilor auxiliare acesteia, a contribuit într-o însemnată măsură la conservarea ființei naționale a acestor români aflați sub stăpânire străină, în cadrul căreia religia creştină era supusă unor grele apăsări şi persecuții.

Mateescu, Tudor, „Contribuții la istoria Bisericii Ortodoxe Române din Dobrogea, în sec. XVIII”, în *BORom* XCVI (1978), 5-6, p. 588-593.

Ionescu, I., pr. prof., „Localizarea Chiliei bizantine şi împrejurările în care s-a înființat Mitropolia Țării Româneşti”, în: *GBis*, XXXVII (1978), 9-12, p. 1055-1071.

Informațiile sunt despre istoricul aşezării Chilia Veche din județul Tulcea, care a luat ființă în actuala ei aşezare în secolul al XIX-lea. Se prezintă şi contextul în care a luat ființă Mitropolia la 1359.

***, „Daniile primite de Mitropolia Țării Româneşti în decursul timpului, 1359-1837”, în *BORom* XCVII (1979), 5-6, p. 776-796.

Andreescu, Ştefan, „Din nou despre prima cronică a Țării Româneşti”, în *BORom* C (1982), 9-10, p. 853-867.

Nestor al Olteniei, mitropolit, „La aniversarea centenarului autocefaliei Bisericii Ortodoxe române. Date şi fapte din viața bisericească a Mitropoliei Olteniei”, în *BORom* CIII (1985), 5-6, p. 410-435.

III. 1.1. STUDII ŞI ARTICOLE DESPRE ISTORIA EPISCOPIEI RÂMNICULUI

G., „Schiță istorică pentu Episcopia Râmnicului N-Severin” în *Menirea Preotului* II (1891), 1, p. 7-8.

Înființarea eparhiei începe în 1370, adică după 11 ani de la întemeierea Mitropoliei Ungrovlahiei. Mitropolia Severinul a durat până în 1401. În continuare se aminteşte despre schița istorică a Episcopiei Râmnicului, numită Noul-Severin pentru că a primit cam aceeaşi jurisdicție pe care a avut-o Mitropolia de Severin. Înființarea acestei Episcopii datează din timpul lui Radu al V-lea cel Mare, cel dintâi episcop al Eparhiei Râmnicului fiind Mihail, după care s-au succedat 28 titulari. Reşedința episcopiei a fost la Râmnicu Vâlcea, cu excepția perioadei dintre anii 1847 – 1856, când catedrala, cu toate anexele sale, fiind afectată de un mare incendiu, a fost înlocuită cu o reşedință din oraşul Craiova.

Ionescu, N., **pr.**, „Monumente religioase. Episcopia Râmnicului”, în: *Menire Preotului* III (1892), 18, p. 6-7.

Articolul prezintă istoricul bisericii catedrale a Episcopiei Râmnicului Noul Severin. Este reprodusă inscripția din biserica veche. Renovarea localului episcopal, a paraclisului şi a celorlate anexe au fost realizate de P.S. Ghenadie.

Atanasie, P.S. Episcopul Râmnicului, „Sfinte moaşte din Catedrala Sfintei Episcopii a Râmnicului”, în: *BORom* XXVI (1902-1903), 1, p. 25-34. Cu o fotografie.

După ce prezintă câteva generalități despre sfintele moaşte, P.S. Atanasie aminteşte despre moaştele din catedrala Episcopiei Râmnicului: capul Sfântului Mercurie şi trei mâini, aparținând sfinților Filip diaconul din vremea Apostolilor (adusă de Matei Basarab în 1637 la Mănăstirea Arnota), a lui Mihail Mărturisitorul, episcopul Sinadelor şi a Muceniței Marina.

Despre capul Sfântului Mercurie aflăm că mitropolitul Ungrovlahiei Neofit I, într-o relatare din 1746, făcută cu ocazia vizitei sale în Episcopia Râmnicului, aminteşte de acesta ca aflându-se în biserica Sfântul Gheorghe din Ocnele Mari, fiind pus acolo de episcopul Râmnicului, Damaschin. În 1767, episcopul Partenie al Râmnicului, cel care a păstorit în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, a făcut pentru acest cap, al Sfântului Mercurie, un chivot de argint. Se presupune că tot acelaşi episcop ar fi dat dispoziția ca cinstitul cap al Sfântului Mercurie să fie adus şi pus spre închinare în biserica Episcopiei Râmnicului. Referitor la viața Sfântulul Mercurie, se aminteşte că acesta a fost un ostaş roman ce a pătimit moarte martirică în timpul persecuției lui Deciu 249-251.

Gibescu, C., diacon, „Act de danie”, în: *Amvonul*, VII (1904), 2, p. 20-22.

Autorul reproduce actul de danie pe care îl găseşte în biblioteca d-lui I.T. Brătăşanu, fost deputat şi senator de Romanați, act ce conține toate donațiile făcute de boierii Brătăşeni Sfintei Episcopii de Râmnic.

Autorul rezumă la începutul materialului că familia boierească a donat Sfintei Episcopii de Râmnic o parte din moşie, numită Milcov din districtul Olt, iar altă parte

a aceleiaşi moşii au donat-o bisericii cu hramul „Sfinta Treime” din Slatina. Articolul conține actele de donație şi cele de întărire a donațiilor.

Scriban, I., arhim., „Cronica bisericească. Episcopii din vremea ocupației germane”, în: *BORom* XL (1921-1922), 6, p. 462.

Episcopul Sofronie Vulpescu al Râmnicului a fost arestat de germani la 19 mai 1917 şi astfel, luni întregi, această episcopie a rămas fără conducător, deoarece germanii nu au vrut să-l accepte ca locțiitor pe arhiereul Valeriu Moglan şi nici pe arhiereul Teofil Mihăilescu. În toamna anului 1917 a fost aprobat ca locțiitor arhiereul Meletie Dobrescu Gălățeanu. În iulie 1918 s-au făcut alegeri pentru aceste două scaune episcopale (Argeş şi Râmnic): P.S. Teofil Mihăilescu a fost ales ca episcop al Argeşului, iar P.S. Antim Petrescu, vicarul Mitropoliei Moldovei, a fost ales ca episcop al Râmnicului. După alungarea germanilor din țară, s-a decis că alegerea acestor doi episcopi nu a fost valabilă şi li s-a cerut demisia. Cu toate că P.S. Antim al Râmnicului a paretisit, el a fost lăsat să păstorească mai departe această eparhie. La 6 septembrie 1919 însă a trecut la cele veşnice datorită unei boli necruțătoare. P.S. Antim Petrescu a tipărit „Patericul”.

***, „Bibliografie. «Anuarul Eparhiei Râmnicului Noul Severin pe anii 1921-1925» întocmit de P.S. Vartolomei al Râmnicului Noul Severin”, în: *BORom* XLIII (1925), 4, p. 256.

Lucrarea are 944 pagini şi conține date importante referitoare la istoricul şi organizarea acestei eparhii.

Nifon, Arhiepiscop al Craiovei şi Mitropolit al Olteniei, Râmnicului şi Severinului, „Mitropolia Olteniei”, în: *BORom* LVIII (1940), 5-6, p. 289-293.

În data de 8 mai 1939, regele Carol al II-lea a vizitat oraşul Turnu Severin. În urma acestei vizite s-a hotărât înființarea Mitropoliei Olteniei, Râmnicului şi Severinului, iar ctitoria lui Matei Basarab, biserica Sfântul Dumitru din Craiova, să fie reşedința a Mitropoliei. Autorul prezintă şi argumentează importanța acestei hotărâri.

D., Şt. P., „Note bibliografice. Popescu-Cilieni I. «Vechile proprietăți ale Episcopiei Râmnicului în Craiova şi Bucureşti», extras din *Arhivele Olteniei*, an XX, nr. 113-115, Craiova, 1942, 20 p.”, în: *BORom* LX (1942), 1-4, p. 113. Recenzie.

Domnitorul Nicolae Mavrocordat i-a dăruit Episcopiei Râmnicului, în 1741, un loc în Craiova. Pe acest loc Episcopia a clădit câteva prăvălii. Constantin Stoenescu, finul episcopului Grigorie Socoteanu, s-a făcut stăpân peste aceste prăvălii. Ca urmare a acestui fapt are loc un proces, care a fost câştigat de către episcopie. Din articol mai aflăm că, în Bucureşti, Episcopia Râmnicului avea metocul Sfinților 40 de Mucenici, metoc ce a fost zidit la 1768 de către M. Cantacuzino, pe locul unde se află astăzi Ateneul Român. Lângă această biserică se afla şi o şcoală.

Manolache, Teodor N., „Cronica internă, «Reînființarea Sfintei Episcopii a Râmnicului Noul-Severin»”, în: *BORom* LXIII (1945), 7-8, p. 404-405.

La data de 30 iulie 1945, în Şedința Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, s-a hotărât reînființarea Episcopiei Râmnicului Noul Severin. În articol sunt prezentați, pe scurt, paşii care au dus la această hotărâre.

N., I. S., pr., „Note bibliografice. Golescu, Maria, «Ctitorii mărunte din Vâlcea”, în „Bul. Com. Mon. Ist.», an XXXVII (1944), fasc. 119-122, pp. 83-86”, în: *BORom* LXVI (1948), 9-10, p. 515.

Se oferă câteva informații despre trei biserici din județul Vâlcea: cea din Băbeni-Olteț, cea din Giuleşti şi cea din Bărcăneşti.

Biserica din Băbeni-Olteț s-a zidit în 1779, ctitori fiind unii membri ai familiei Băbeanu, pisania amintindu-i pe vel polcovnicul Matei cu soția sa Stanca, pe Şerban şi Păuna Băbeanu. În biserică s-a găsit mormântul primului ctitor, acoperit cu o piatră fără dată, iar pictura, la care a lucrat şi un diacon, Gheorghe, prezintă particularități iconografice, nemaîntâlnite în acea perioadă.

Pisania bisericii din Giuleşti menționează că aceasta există din 1832, însă data pare a fi inexactă, de vreme ce în interior se află piatra mormântală a ctitorului – serdarul Niculae Giulescu – cu data de 1799-1817. În apropierea bisericii este o cruce mare de piatră din 1767, păstrând pomelnicul lui Ilie Giulescu, rudă probabil cu ctitorii bisericii.

Biserica de lemn din Bărcăneşti a fost lucrată de tâmplarul Ilie în 1778 şi se remarcă prin sculpturile de la chenarul uşii.

Ionescu, I., pr., „Catagrafia Epicopiei Râmnicului de la 1845 (jud. Romanați)”, în: *MitrOlt* XVII (1965), 3-4, p. 286-302.

Catagrafia județului Romanați cuprinde numărul şi numele unităților parohiale grupate pe sate şi cătune, numărul familiilor, numele slujitorilor. Se prezintă şi nume de preoți ce au simpatizat şi chiar au participat la Revoluția din 1848.

Ionescu, I., pr., „Catagrafia Episcopiei Râmnicului. Județul Dolj”, în: *MitrOlt* XVII (1965), 5-6, p. 434-457.

În acest articol este prezentată toată structura administrativ-bisericească a județului Dolj, cu cele şase plăşi pe care le cuprinde. Este menționat faptul că nu sunt cuprinse plăşile Amaradia şi Gilortul.

Ionescu, I., pr., „Catagrafia Episcopiei Râmnicului de la 1845”, în: *MitrOlt* XVII (1965), 7-8, p. 639-663.

Articolul de față este o continuarea a prezentării catagrafiei amintite în titlu. Este înfățişată structura județului Râmnicul-Vâlcea cu cele două Plaiuri şi cele două Plăşi pe care le cuprinde.

Ionescu, I., „Catagrafia Episcopiei Râmnicului de la 1845. Județul Mehedinți”, în: *MitrOlt* XVII (1965), 9-10, p. 815-842.

În acest studiu se continuă catagrafia, prezentându-se județul Mehedinți, cel mai mare județ din eparhie, ce cuprinde şase Plăşi şi un Plai.

Ionescu, I., „Catagrafia Ep. Râmnicului -e la 1845 (Plasa Amaradia şi Plaiul Novaci)”, în: *MitrOlt* XVII (1965), 11-12, p. 989-1001.

Se încheie catagrafia, prezentându-se în acest articol Plasa Amaradia şi Plaiul Novaci.

Gherasim, ep. Râmnicului, „O jumătate de mileniu de episcopie la Râmnic, scurt istoric”, în: *MitrOlt* LV (2003), 9-12, p. 114-115.

Acest articol cuprinde un scurt istoric al Eparhiei Râmnicului, creată pentru judeţele din dreapta Oltului. Primul episcop nu este cunoscut, însă mulţi îl consideră a fi Maxim Brancovici (1503-1505). Primul episcop atestat documentar este Leontie, în 1532. Autorul prezintă tipografiile din Eparhia Râmnicului, pe cei mai importanţi episcopi precum şi câteva obiecte paleo-creştine care dovedesc existenţa unei vieţuiri creştine în zonă din cele mai vechi timpuri.

III. 1.2. STUDII ŞI ARTICOLE DESPRE ISTORIA EPISCOPIEI BUZĂULUI

Filitti, Ioan C., „Inventarul Episcopiei de Buzău, metoaşelor sale şi bisericii Sf. Dumitru din Bucureşti la 1819 şi 1825” în: *BORom* LIII (1935), 1-2, p. 6-11.

Articolul sus numit prezintă metodic recuzita contabilicească a Episcopiei de Buzău. Odată cu alungarea din scaun, în 1819, a episcopului Constandie Filitti de către Alexandru Vodă Şuţu, averea Episcopiei şi a metohului ei din Bucureşti, de la Biserica Sfântul Dumitru (strada Carol), este supusă unei atente revizuiri. Documentul suscită, din perspectiva timpului, un deosebit interes. În primul rând, sunt tratate cu o extremă preţiozitate, deci catalogate, toate odoarele bisericeşti aflate la momentul acela, unele – tinde a preciza autorul articolului de faţă – regăsindu-se şi în preajma anului 1930.

Optica documentului pare a se concentra în detaliu şi asupra consemnării proximităţilor Episcopiei, a locului şi a vecinătăţilor acestuia, a clădirilor ce o înconjurau, neuitând moşiile pe care le deţinea, ori anexele şi populaţia care rânduia peisajul de aici. Textul mai consemnează şi unele răspunsuri la arzătoarea problemă de atunci privind destinul bisericii de la Săsenii Noi. Aceasta este trecută în catastif, fiind ridicată, pe un teren mai vechi, în 1798, de către Dositei Filitti şi continuată de urmaşul şi nepotul acestuia, episcopul Constandie Filitti, pentru ca, dărâmându-se la cutremurul din 1838, să fie reconsolidată de Chesarie, în 1841.

Textul aduce în discuţie şi soarta unei moşii cumpărate de episcopul Contantin Filitti pentru a servi Episcopiei. În acelaşi timp, acesta adevereşte şi faptul că lucrările de reconstrucţie au fost atent supravegheate de către prelat, atât în ceea ce priveşte Episcopia şi anexele aferente, cât şi cele ale bisericii din Săseni. Lucrările de amenajare s-au extins în timpul păstoririi acestui episcop şi asupra schitului Găvenele, ori a celui numit Fundătura, dar şi a bisericii Sfântul Dumitru din Bucureşti, care a fost rezidită din temelii. În comparaţie cu un catistif mai vechi, care urmărea aceeaşi evidenţă, informaţiile cuprinse în documentul cerut de Alexandru Şuţu adeveresc şi întăresc activitatea nobilă a înaltei feţe episcopale. În plus, acest din urmă text comportă o descriere amănunţită a odoarelor bisericeşti, amintind printre acestea şi un preţios „Evanghelier” datat 1693, închinat bisericii în 1741, de către Radu

Atanasievici, logofăt de taină şi ctitor al acestei biserici, a cărui soartă rămâne însă necunoscută.

Acelaşi regret însoţeşte şi destinul unora dintre cărţile bisericeşti, în majoritate româneşti, care nu au fost însemnate, lucru care a dus la necunoaşterea locului şi a anului tipăririi unora dintre ele. Acesta este şi cazul unora dintre metoacele Episcopiei, ale cărori pisanii nu mai spun nimic despre ctitorii aşezămintelor pe care le veghează. În ceea ce priveşte biserica Sfântul Dumitru, aceasta devenise în 1894 filială a bisericii Zlătari. După războiul de întregire, aceasta a suferit unele pagube, fiind închisă. Odoarele au fost împărţite, unele fiind duse la capela românească din Strasbourg. Printre darurile preţioase se numără şi unele donate de episcopul Chesarie, lucruri care, din păcate nu au putut fi regăsite. Actualmente, informează autorul studiului care ancorează de fiecare dată problema în contemporaneitatea sa, biserica Sfântul Dumitru nu mai aparţine celei numite Zlătari, ci este parohie de sine stătătoare.

Filitti, Ioan C., „Catastih de toate lucrurile Sfintei Episcopii Buzău, mişcătoare şi nemişcătoare, care s-a găsit acum, la aşezarea noului episcop, chir Gherasim, cum înlăuntrul arată” în *BORom* LIII (1935), 1-2, p. 12 -42. Cu texte, catastihe.

Articolul de faţă reuneşte, cu acrivie, toate amănuntele legate de biserica episcopală din Buzău. Autorul redă toate documente care traduc un inventar detaliat a tot ce este legat de mănăstire de la interiorul şi până în exteriorul acesteia, construit în special în timpul păstoririi acesteia de către Constandie, incluse fiind chiar şi anexele şi reparaţiile cele mai puţin observabile.

Astfel, are loc o trecere în revistă a ceea ce ţine de odoarele bisericeşti, a stiharelor preoţeşti şi a celor diaconeşti, a orarelor, a aerelor, a epitrahirelor, a sacoselor, omofoarelor, poalelor, procoveţelor, a meselor, dverelor, etc. ce aparţineau interiorului sfântului lăcaş. Exteriorul va fi şi el amănunţit inventariat: cărţi greceşti, româneşti, mitre, pateriţe, mantii, argintării, cele aflate în paraclis, aşternuturi ce s-au găsit în casele arhiereşti sau în alte odăi, inclusiv în chioşcurile aferente acestuia ori în casele iconomului.

Privirea atentă se exersează şi asupra averii mănăstirii, reprezentată de animalele aflate în îngrijire ori de hrana menită acestora. Moşiile şi alte acareturi, hanuri, vii, pogoane, ustensile ajutătoare, întregesc inventarierea. O atenţie deosebită o ocupă, în cadrul studiului de faţă, metoacele aparţinând mănăstirii, catalogate după datarea din 1825: Mănăstirea Berca, Vintilă-Vodă, Schitul Aluniş, Podeni, Chiliile, Mărunţişu, Cozienii, Pinul, Metohul Cislău, Părcov (Pârscov ?), Sf. Nicolae, Bonţeşti, Metohul Sf. Dumitru, cu aceleaşi descrieri minuţioase a odoarelor bisericeşti şi a anexelor pe care le posedă.

Cocora, Gabriel, pr., „Evoluţia arhitectonică a complexului de clădiri de la Episcopia Buzăului”, în: *GBis* XX (1961), 7-8, p. 710-747.

Sunt descrise clădirile din complexul de la Episcopia Buzăului (înfiinţată în 1503-1504): catedrala, paraclisul, palatul episcopal, cancelaria, Seminarul, clopotniţa, grădina (materialul conţinând anexate şi imagini).

Bulat, Toma G., „Episcopia Buzăului - titularii ei din secolele XVI-XVII”, în: *GBis* XXIX (1970), 7-8, p. 759-772.

Vorbind despre îndrumătorii spirituali ai Episcopiei Buzăului în secolele XVI-XVII, autorul ordonează cronologic episcopii: Paisie, Anania, Ieremia, Atanasie, Luca, prezentând şi amănunte din activitățile lor. În fruntea dipticului e Paisie, dar se crede că nu el este primul.

Bulat, T. G., „Episcopii Buzăului din secolul al XVII-lea”, în: *GBis* XXX (1971), 5-6, p. 496-510.

Se prezintă date despre viața şi activitatea episcopilor Chiril (1604-1617), Efrem Trufăşel (1618-1637) şi Ştefan I (1637-1648), păstori ai Episcopiei Buzăului.

Bulat, Toma G., prof., „Titularii Episcopiei Buzăului din secolele al XVII-lea şi al XVIII-lea”, în: *GBis* XXXI (1972), 7-8, p. 825-850.

Despre viața şi activitatea episcopilor Grigorie (1688-1691) şi Mitrofan (1691-1702), păstori ai Episcopiei Buzăului.

Popescu, David, pr., „Episcopia Buzăului”, în: *GBis* XXXI (1972), 11-12, p. 1318-1320.

Recenzie. E o broşură-ghid care are şapte capitole şi două anexe ce cuprind informații despre istoric, despre tipografie, şcolile episcopiei, bibliotecă, muzeu, despre ierarhi şi persoane cunoscute din Episcopia Buzăului.

Bulat, Toma G., „Titularii Episcopiei Buzău în secolul al XVIII-lea”, în: *GBis* XXXII (1973), 11-12, p. 1295-1305.

Pe lângă alți episcopi care au păstorit la Buzău autorul este preocupat în special de viața şi activitatea episcopului Ioasaf (1708-1716).

Bulat, Toma G., „Titularii Episcopiei Buzău în secolul al XVIII-lea”, în: *GBis* XXXIII (1974), 5-6, p. 489-506.

În acest studiu autorul prezintă viața şi activitatea episcopului Metodie al Buzăului (1741-1748).

Bulat, Toma, G., „Titularii Episcopiei Buzău în secolul al XVIII-ea”, în: *GBis* XXXIII (1974), 7-8, p. 706-721.

Pagini ce surprind evenimente din biografia episcopului Filaret (20 martie 1748 -septembrie 1753) şi a episcopului Antim (1753-1757), titularii Episcopiei Buzău în secolul al XVIII-lea.

Bulat, T. G., prof., „Titularii Episcopiei Buzău în secolul al XVIII-lea”, în: *GBis* XXXIII (1974), 11-12, p. 1156-1192.

Se dau repere biografice şi se prezintă activitatea episcopului Rafail (1757-1763) şi a episcopului Cosma (1763-1787) desfăşurată în Episcopia Buzăului.

Bulat, Toma G., prof., „Titularii Episcopiei Buzău în secolul al XVIII-lea”, în: *GBis* XXXIV (1975), 3-4, p. 358-384.

Repere despre viaţa şi activitatea celor care au fost îndrumători ai Episcopiei Buzăului în secolul al XVIII-lea: episcopul Dositei Filitii (1787 - 11 octombrie 1793), episcopul Constandie Filitii (1793, octombrie 29 – 1819, iulie 27) şi episcopul Gherasim Rătescu (1819-1824).

Lăudat, I. D., „Nume şi fapte din istoria culturii româneşti”, în: *GBis* XXXXIV (1985), 1-2, p. 100-105.

Recenzie. Patru micromonografii a episcopilor Buzăului: Mitrofan (1691-1702), Chesarie (1825-1846), Filotei (1850 -1860) şi Dionisie Romano (1865-1873).

III. 1.3. STUDII ŞI ARTICOLE DESPRE ISTORIA EPISCOPIEI ARGEŞULUI

Pavlov, Paul, J., „Cele mai însemnate mănăstiri şi biserici din Romania, Judeţul Arceş”, în: *Şcoala şi Biserica* XIII (1910),1-2, p. 35-39.

În acest articol, autorul prezintă următoarele mănăstiri şi biserici:

1.Biserica episcopală Curtea de Argeş, clădită pe vechea Mitropolie de către Neagoe Basarab la 1512, în 1517 fiind târnosită cu toate podoabele, fiind finalizată în 1526 de către Radu de la Afumaţi. A fost restaurată în 1875, iar la 12 octombrie 1886, în prezenţa regelui Carol şi a Elisabetei, s-a resfinţit biserica episcopală Curtea de Argeş cu hramul „Adormirea Maicii Domnului”;

2. Biserica „Domnească” din oraşul Curtea de Argeş, cu hramul „Sfântul Nicolae” şi „Sfânta Flofteia” (sec. al X-lea sau al XI-lea, cel dintâi ctitor cunoscut fiind Radu Negru, la 1290, cum se constată după inscripţia unui clopot prefăcut de P.S. Iosif, la anul 1812);

3. Biserica filială „Intrarea în biserică” (1585);

4. Biserica parohială „Sf. Gheorghe” din Piteşti (1656);

5. Mănăstirea Stănişoara, situată pe Muntele Cozia - fondată la 1788 de către clucerul Gheorghe şi Martin Buliga. Pustiită în 1807, a fost refăcută ca mănăstire şi s-a clădit o altă biserică de către schimonahul Sava Slăveanu în 1836;

6. Mănăstirea Turnul, întemeiată de mitropolitul Varlaam în 1676 pe timpul lui Duca Vodă şi biserica „Schimbarea la faţă”, construită de P.S. Gherasim Timuş (1676),

7. Mănăstirea Roboaia - fondată la începutul secolului al XIX-lea de către Sava Liveru şi familia Muşăteşti;

8. Mănăstirea Văleni;

9. Schitul Ostrov din faţa Băilor Călimăneşti - fondat de Neagoe Basarab şi soţia sa la 1522;

10. Biserica „Adormirii Maicii Domnului” din comuna Mălureni-Bădiceni (1600);

11. Biserica „Înălţarea Domnului” din comuna Brădetu (1546);

12. Biserica cu hramul „Înălţarea Domnului” din comuna Cepari – Bârseşti (1538);

13. Biserica „Sfântul Dimitrie” - comuna Găvana-Rea (1458).

***, „Copie de pe adresa Onor. Minister al Domeniilor cu No. 17.613 din 23 Febr. 1910 şi înregistrată la No. 177 Febr. 25, către Sf. Episcopie de Argeş”, în *Calea Vieței*, VII (1910), 3, p. 25-26.

Prin acest document se face cunoscută dorința ministrului Al. Constantinescu de a delimita pământurile deținute de mănăstiri şi schituri, luând în considerare şi evidențele din 1864. De asemenea, se propune ca lăcaşurile care nu au pământ îndeajuns pentru a se întreține să primească din partea statului până la 3 hectare de teren. Scopul acestei operațiuni ar fi îmbunătățirea traiului în mănăstiri şi sporirea economiei naționale prin plantarea pe terenurile mănăstirilor a pomilor fructiferi.

Scriban, I., arhim., „Cronica bisericească. Episcopii din vremea ocupației germane”, în: *BORom* XL (1921-1922), 6, p. 462.

După moartea episcopului Calist Ialomițeanu, P.S. Evghenie Humulescu Piteşteanu a fost însărcinat cu conducerea Episcopiei Argeşului. Episcopul Sofronie Vulpescu al Râmnicului a fost arestat de germani la 19 mai 1917 şi astfel, luni întregi, această episcopie a rămas fără conducător, deoarece germanii nu au vrut să-l accepte ca locțiitor pe arhiereul Valeriu Moglan şi nici pe arhiereul Teofil Mihăilescu. În toamna anului 1917 a fost aprobat ca locțiitor arhiereul Meletie Dobrescu Gălățeanu.

În iulie 1918 s-au făcut alegeri pentru aceste două scaune episcopale (Argeş şi Râmnic) – P.S. Teofil Mihăilescu a fost ales ca episcop al Argeşului iar P.S. Antim Petrescu, vicarul Mitropoliei Moldovei, a fost ales ca episcop al Râmnicului. După alungarea germanilor din țară, s-a decis că alegerea acestor doi Episcopi nu a fost valabilă şi li s-a cerut demisia. P.S. Teofil a refuzat să şi-o dea şi în locul său a fost pus P.S. Vartolomeu Stănescu Băcăoanu. Cu toate că P.S. Antim al Râmnicului şi-a dat demisia, el a fost lăsat să păstorească mai departe această eparhie. La 6 septembrie 1919 însă, a trecut la cele veşnice datorită unei boli necruțătoare. P.S. Antim Petrescu a tipărit „Patericul”.

Godescu, Petru, iconom stavrofor, „Fărâme din istoria misionarismului argeşean”, în: *BORom* XLIV (1926), 2, p. 49-53.

Deoarece după război s-au înmulțit sectele şi curentele antireligioase, pe lângă fiecare eparhie din țară s-a înființat „corpul misionarilor”. În articol este prezentată activitatea misionară din Eparhia Argeşului, eparhie ce era păstorită de P.S. Nichita Duma. Cei mai mulți sectanți din Eparhia Argeşului erau adventiştii de ziua a şaptea. Ca urmare a intensificării acțiunilor de misiune ortodoxă, s-au vizitat mănăstirile din această eparhie, centrele culturale, satele etc. Aceasta activitate a vizat mai multe obiective: combaterea sectanților şi a noilor curentelor religioase, educarea tinerilor etc. În finalul articolului se conchide care au fost rezultatele acestei activități.

L., L., „Note bibliografice. Grigore Leu Episcopul Argeşului «Episcopia Argeşului. Glas pentru reînzestrarea ei», Piteşti 1937, 54 p.” în: *BORom* LVI (1938), 7-8, p. 451-452. Recenzie.

La începutul lucrării este înfățişată starea de sărăcie a mănăstirilor şi a schiturilor din Episcopia Argeşului. Din această recenzie aflăm că răposatului episcop

Nichita Duma i se datorează: reînfiinţarea Schitului Bascoavele, restaurarea Mănăstirii Turnu, iniţierea unui atelier la Mănăstirea Văleni. Despre Seminarul episcopiei aflăm că a fost înfiinţat de episcopul Ilarion în 1836 şi a fost desfiinţat în 1901, în localul său funcţionând apoi o şcoală de meserii, de la 1901 până la 1938. P.S. Grigore Leu descrie mănăstirile şi schiturile din Episcopia Argeşului - Cotmeana, Bascoavele – zidit în 1695, Brădetul – ce a fost închinat ca metoc al Mănăstirii Argeş în 1634, Turnu –zidită de mitropolitul Varlaam în 1676, Stânişoara – ce a luat fiinţă odată cu Turnu şi a fost metoc al Coziei, Văleani – înfiinţată de Zosima Grădişteanu în 1692, Clocociov zidită de Mihai Viteazu, Strihareţ zidită de episcopul Serafim al Buzăului, schitul Borleşti (1753) etc.

Potra, George, prof. dr., „Din corespondenţa inedită a unor feţe bisericeşti din Ţara Românească cu Transilvania, în veacurile XVIII–XIX” (1781-1827), în *BORom* LXXXIII (1965), 1-2, p. 125-168.

Articolul precizează legătura strânsă ce s-a manifestat între provinciile româneşti prin corespondenţa conducătorilor Episcopiei de Argeş şi relaţiile comerciale dintre Ţara Românească şi Transilvania reprezentate în această perioadă de casa de negoţ a lui Hagi Constantinescu Pop. După o prezentare sumară a negoţului care se făcea prin această firmă se arată şi celelalte roluri pe care le juca în viaţa socială această casă de negoţ a lui Hagi Constantin Pop.

Sunt relatate, în continuare, câteva dintre scrisorile arhimandritului Partenie (1790-1798) de la Mănăstirea Curtea de Argeş, către Hagi Constantin Pop şi răspunsurile acestuia, din ele evidenţiindu-se relaţiile de prietenie, după limbajul deschis şi sincer şi formulele de adresare. Cele mai importante scrisori sunt două adresate de arhimandrit în 1790, cu rol de peţire a fiicei negustorului, pentru o cunoştinţă deosebită a ierarhului. Alte scrisori, din 1790-1791, se referă la depozitarea şi apoi trimiterea moaştelor Sfântului Nifon şi a diferitelor odoare. Se mai păstrează scrisori din 1791, referitoare la diferite târguieli reprezentând atât obiecte necesare mănăstirii, cât şi alimente şi altele de păstrare sau returnare a unor sume de bani. Ultima scrisoare este din august 1798, prin care Partenie îi aminteşte prietenului său că este bolnav şi anunţă plecarea sa la Bucureşti.

Următorul arhimandrit care a întreţinut corespondenţă cu casa de negoţ Hagi Constantin Pop a fost Dorotei (1798-1827), vrednic slujitor al Mănăstirii Curtea de Argeş şi al Episcopiei de Argeş, sub păstorirea primului episcop, Iosif. Din corespondenţe se desprinde ideea că atât Partenie, cât şi Dorotei nu au fost cărturari şi nici oameni de cultură religioasă. Corespondenţa lui Dorotei cu Sibiul se reduce la nevoile de târguieli ale Episcopiei de Argeş sau la unele chestiuni de afaceri în legătură cu administrarea averii episcopale. Din scrisorile anului 1798-1799 cu caracter de negoţ, reiese că Dorotei era econom şi se semna ieromonah, iar cele care aparţin anilor de după 1800 se ocupă, pe lângă negustorie, mai mult de afaceri de arendă a ţinutului Toaca, în care Dorotei îşi etalează în mod nobil priceperea sa în afaceri de tot soiul şi de bun gospodar.

După o sumară prezentare biografică şi ierarhică a episcopului Iosif (1781-1813), articolul enumeră o serie din scrisorile mai importante din corespondenţa episcopului cu casa de negoţ din Sibiu, aceasta înfăţişând multe laturi din

personalitatea marelui ierarh. Această corespondență ilustrează prietenia dintre episcop şi familia Pop, scoțând în evidență caracterul de bun gospodar care cheltuieşte pentru reparațiile necesare la ctitoria lui Neagoe Basarab, pentru noua biserică din apropiere şi alte lucrări necesare mănăstirii.

Astfel de scrisori datează încă din 1781, din timpul episcopului Filaret, când protosinghelul Iosif îl cunoaşte pe Hagi Constantin Pop şi continuă următorii ani până după 1790. În 1792, episcopul Filaret este înălțat în scaunul Mitropoliei din Bucureşti şi ia cu sine pe protosinghelul Iosif, pe care îl va înălța arhiereu şi apoi episcop de Sevastis. Şi aceste lucruri se pot desprinde din corespondența noului episcop cu prietenul său din Sibiu. Dar latura cea mai expresiv ilustrată de această corespondență este aceea de cărturar bisericesc şi de pasionat cercetător şi autor în domeniul cărților religioase, fiind un vrednic colaborator al mitropolitului Filaret, care l-a ajutat mult să-şi îmbogățească cunoştințele de limbă românească.

Alte concluzii ce se desprind, se referă la ştirile noi pe care le aducea corespondența prezentată cu privire la unele evenimente sociale, cum ar fi scrisorile din 1795 cu privire la invazia lăcustelor sau despre ciumă, boală care făcea ravagii mai ales la Bucureşti. Scrisorile sunt nenumărate, cu caracter de negoț sau pur prietenesc, cu ştiri sociale şi politice. Ele continuă toți anii până când se termină păstorirea acestuia, la 20 oct. 1829.

Un alt slujitor al Episcopiei de Argeş care poartă corespondență cu casa de negoț din Sibiu a fost economul Meletie, funcție în care îl aşează episcopul Iosif prin 1799. Scrisorile sale sunt puține şi, datorită funcției, sunt mai mult cu caracter comercial.

***, „Din corespondența inedită a unor fețe bisericeşti din Țara Românească cu Transilvania, în veacurile al XVIII-lea şi al XIX-lea", în: *BORom* LXXXIII (1965), 11-12, p. 1097-1146.

Articolul conține anexele studiului din *BORom* LXXXIII (1965), 1-2, p. 125-168, ce vizează scrisorile lui Partenie, arhimadritul Episcopiei de Argeş (1790-1798).

III. 1.4. STUDII ŞI ARTICOLE DESPRE ISTORIA EPISCOPIEI STREHAIEI

G., „Cronica bisericească**.** Episcopia Strehaiei din Mehedinți", în: *BORom* XXVII (1903-1904), 12, p. 1424.

Din articol aflăm că la data de 5 martie 1904, domnul I. Bianu a prezentat Academiei o comunicare din care rezultă că în a doua jumătate a secolului al XVII-lea, pe lângă episcopiile Buzăului şi Râmnicului, exista şi Episcopia Strehaiei. Mai precis aceasta a existat între anii 1673-1688. Ea şi-a avut reşedința la Mănăstirea Strehaia, iar ca episcop al ei este cunoscut doar Daniil.

G., „Literatura bisericească", în: *BORom* XXX (1906-1907), 3, p. 320-325. Recenzie.

În articol sunt amintite două lucrări. Prima se intitulează „Episcopia Strehaii şi tradițiunea scaunului bănesc de acolo", studiu istoric de Alexandru Lapedatu,

Bucureşti, 1906, iar cea de-a doua se numeşte „Damaschin Episcopul şi dascălul traducătorul cărților noastre de ritual” de Alexandru Lapedatu, Bucureşti 1906.

În recenzia primei lucrări se aminteşte că Al. Lapedatu citează din hrisovul domnesc de la 15 aprilie 1673, în care este menționat Daniil al Strehaii alături de ceilalți arhierei ai țării – Varlaam mitropolitul, Ştefan episcopul Râmnicului şi Grigorie episcopul Buzăului şi dintr-un alt document, de la 2 martie 1674, din vremea domnului Grigorie Duca Vodă, referitor la biruri, în care se menționează şi Episcopia Strehaiei.Alexandru Lapedatu combate afirmația conform căreia Daniil al Strehaiei ar fi fost un episcop fără nici o jurisdicție bisericească şi că ar fi avut un statut asemănător cu cel arhiereilor de la anul 1906. Argumentele sunt: dacă Strehaia nu ar fi avut jurisdicție bisericească nu i s-ar fi impus birul preoțesc; ar fi existat o pisanie care a dăinuit până la 1759, când egumenul Mănăstirii Strehaia, Teodosie a transcris-o în pomelnicul bisericesc pentru a se şti că aici (la Strehaia) a existat o episcopie.

Bazându-se pe această inscripție Alexandru Lapedatu scrie că Daniil ar fi fost din părțile Moldovei, afirmație cu care autorul recenziei este de acord, deoarece un zapis moldovenesc din 1686 îl menționează pe un arhiepiscop Daniil, care, împreună cu Teodosie, fostul mitropolit al Moldovei, a cumpărat o moşie la capul Târgului Focşanii de Sus.

În recenzie mai sunt expuse şi alte două păreri referitoare la locul din care provenea Daniil – domnul Bianu crede că Daniil ar fi fost mitropolit la Sofia, iar Nicolae Iorga crede că Daniil este acelaşi cu Andreian Pogonianul, cel care a tradus în 1652 „Îndreptarea Legii”. Domnul Lapedatu arată că jurisdicția lui Daniil cuprindea tot județul Mehedinți. În finalul recenziei aflăm amănunte despre tradiția existenței scaunul bănesc de la Strehaia. În 1644 Matei Basarab a zidit Mănăstirea Sfintei Troițe de la Strehaia şi a înzestrat-o cu diferite proprietăți. Al. Lapedatu face un scurt istoric al moşiei lui Matei Basarab de la Strehaia şi scrie că cei dintâi bani ai Olteniei, după ce Severinul a căzut în mâinile turcilor, ar fi stat la Strehaia, înainte de a se aşeza la Craiova.

Pocitan, Veniamin, dr. arhiereul, „Episcopia Strehaiei”, în: *BORom* XLVIII (1930), 7-8, p. 644-660. Cu trei fotografii.

P.S. Veniamin prezintă în acest articol un scurt istoric al Episcopiei Strehaiei. În introducerea articolului se prezintă însemnătatea Strehaiei în trecut, după care se trece la Mănăstirea Strehaia. Despre aceasta aflăm că este ctitorie a boierilor Craioveşti. Autorul scrie că din veche biserică nu a mai rămas nimic. Biserica actuală cu hramul „Sfânta Treime” este ridicată la 1645 de către Matei Basarab. Este redată pisania şi se face o descriere a bisericii, din care aflăm un fapt interesant şi anume că altarul bisericii este spre sud. Se arată mai departe daniile făcute de Matei Basarab pentru acest sfânt lăcaş. Mănăstirea a fost restaurată la începutul secolului al XIX-lea, pe vremea stareţului Axentie şi la 1880. La 1930 era biserică de mir.

Episcopia Strehaiei – a fost înființată la 1673, fapt atestat de tradiție, de două zapise şi de două hrisoave: primul din 1673 – hrisov referitor la birul preoților - în care este menționat episcopul Daniil al Strehaiei şi al doilea hrisov de la 1674 care îl întărea pe primul. Sunt înfățişate împrejurările în care s-a înființat Episcopia Strehaiei. Această episcopie a durat de la 1673-1688, afirmație întemeiată pe faptul că la 1673 se

întrerupe şirul egumenilor mănăstirii, iar la 1688 se reia. Despre episcopie, autorul scrie că şi-a avut sediul în Mănăstirea Strehaia şi că avea jurisdicție asupra întregului județ Mehedinți. Se arată apoi cine a fost Daniil şi de unde provenea acesta. Daniil se pare că a tradus „Îndreptarea Legii" şi este posibil, scrie P.S. Veniamin, ca el să fi tradus „Viața şi traiul sfinției sale părintelui nostru Nifon, patriarhul Țarigardului". Între 1660-1662 Daniil ar fi fost locțiitor de mitropolit al Aradului, la 1662 Mihail Apaffy îl confirmă pe Daniel ca episcop al Făgăraşului şi al unei părți a Mitropoliei Ardealului, iar la 1668 Daniil se afla la schitul Sfântul Ioan din Focşani. Între 1673-1676 a fost episcop al Strehaiei.

Şerbănescu, Niculae, pr. dr., „Despre Episcopia Strehaiei", în: *MitrOlt* VI (1954), 9-10, p. 488-510.

Se face un istoric al episcopiei care este atestată documentar în a doua jumătate a secolului al XVII-lea. În legătură cu acest aspect se prezintă şase documente de la Arhivele Statului din Bucureşti, pe lângă cele deja cunoscute. Se arată faptul că începutul ei cade la o dată cuprinsă între 15 ianuarie şi 15 aprilie 1673, descriindu-se împrejurările când a fost înființată. Se prezintă părerea mai multor cercetători cu privire la data până la care şi-a dus existența, cei mai mulți optând pentru anul 1688.

Se aduc informații cu privire la singurul episcop al Strehaiei, Daniil şi despre destinul acestuia după ce a părăsit Episcopia . Se pare că după acest moment el se stabileşte în Moldova de Jos, în schitul Babele de pe apa Putnei, în apropierea satului Măgura. Despre acest sfânt lăcaş aflăm că a fost zidit în prima jumătate a secolului al XVII-lea de ieromonahul Partenie de la Bisericani, avea ca hram „Sf Ioan Bogoslovul" şi a fost metoc al Mănăstirii Dobromira (Soveja). În finalul articolului se prezintă pe larg viața, activitatea episcopului Daniil, aducându-se mai multe opinii.

Şerbănescu, Niculae, pr. dr., „Despre Episcopia Strehaiei", în: *MitrOlt* VI (1954), 11-12, p. 683-688.

Acest articol este o continuare acelui nr. 9-10 şi cuprinde o prezentare a şase documente din „Condica veche a Mănăstirii Strehaia", ce au fost păstrate la Arhivele Statului din Bucureşti. Ele atestă două lucruri importante: că Episcopia Strehaiei a existat cel puțin până în anii 1678-1679; că episcopul Daniil a încetat din viață în 1688 la Schitul Babele de pe apa Putnei.

Şerbănescu, Nicolae, pr., „Noi mărturii despre Episcopia Strehaei şi Episcopul ei, Daniil", în: *MitrOlt* XIII (1961), 1-4, p. 71-79.

Acest articol prezintă două documente ce atestă exitența episcopului Strehaiei, Daniil. Prime mărturie, cea mai veche, este din 22 decembrie 1674 (7183), când într-un zapis este amintit „părintele chir Daniil ep(i)scopul sf(i)ntei ep(i)scopiei Strehăi".

Al doilea document este o „carte" întocmită la Bucureşti la 11 ianuarie 1678 prin care epicopul Râmnicului Ştefan dăruieşte diacolului „Iscru" o vie în „Dealul Bojrariilor"şi se pun doi martori la întocmirea acestui act, printre care unul este „iubitul frate chir Daniil ep(i)scupul Strehăei". Mai departe în articol se arată că Episcopia Strehaiei mai funcționa şi în 1678 şi că a fost desființată de Şerban

Cantacuzino în 1679, iar Daniil va fi trecut la conducerea Mănăstirii Cotroceni. Se dă şi o imagine cu „cartea" din 11 ianuarie 1678 şi textul ambelor documente.

I., I., pr., „Lista cronologică a ierarhilor eparhiilor Mitropoliei Olteniei", în: *MitrOlt* XXVIII (1976), 3-4, p. 266-270.

Lista cuprinde enumerarea ierarhilor care au activat în următoarele scaune eparhiale:

a) Mitropolia Severinului între anii 1370-1403;
b) Episcopia Râmnicului Noul Severin între anii 1503-1949;
c) Episcopia Strehaiei între anii 1672-1679;
d) Mitropolia Olteniei între anii 1939-1973;
e) Episcopia Argeşului între anii 1793-1944.

III. 2. STUDII ŞI ARTICOLE DESPRE ISTORIA MITROPOLIEI PROILAVIEI

Pocitan, V., pr., „Mitropolia Proilavei", în: *Şcoala şi Biserica* IV (1901), 10, p. 148-150.

Mitropolia Proilavei sau a Brăilei se numără, din punct de vedere juridic, printre mitropoliile proprii ale Moldovei şi Munteniei. Originea acesteia se datorează împrejurărilor politice. În a doua jumătate a secolului al XVI-lea (1544), Brăila şi cu partea Moldovei de lângă Dunăre şi Gura Prutului s-a transformat în fortăreață turcească, detaşându-se politic de Țara Românească. În acest context istoric, Patriarhia de la Constantinopol înființează în această zonă o mitropolie, cu scopul de a-şi putea exercita jurisdicția sa asupra creştinilor din ținuturile ocupate de turci. După unii, Mitropolia aceasta ar fi fost înființată în locul vechii episcopii moldoveneşti a Cetății Albe, care exista încă de la întemeierea Mitropoliei Moldovei. Această eparhie mitropolitană cuprindea, pe lângă Brăila şi Ismailul, Tomarowul (Renii), Chilia, Akermanul (Cetatea Albă) şi Benderul (Buceacul Tătăresc).

De la Olt, pe la Turnu-Severin şi până la Vârciorova, rolul mitropolitul Proilavei îl îndeplinea cel din Vidin. Din punct de vedere canonic, deşi Mitropolia era situată pe teritoriu românesc era sub directa jurisdicțiune a patriarhului din Constantinopol. Reşedința Mitropoliei a fost întâi la Brăila, unde biserica catedrală avea hramul „Sf. Arhangheli Mihail şi Gavriil", aceasta existând până la 1846. Acum au mai rămas doar ruinele. Parohienii acestei mitropolii au făcut o altă biserică, departe de malul Dunării, cu hramul „Sf. Spiridon".

La 1713, cetatea Hotinului a fost luată de turci, astfel încât Mitropolia a mai crescut, în sfera jurisdicției sale intrând şi Hotinul, însă în 1771, turcii sunt alungați de către ruşi. Mitropolitul Moldovei, Gavriil Kalimachi (1758-1786), cu mitropolitul Ungrovlahiei Grigorie II (1760-1787) şi generalul rus Rumianțov, desființează Mitropolia Proilavei şi restabilesc vechile eparhii române.

Pocitan, V., pr., „Mitropolia Proilaviei", în: *Şcoala şi Biserica* IV (1901), 11, p. 173-174.

Articolul continuă informațiile oferite în cel din *Şcoala şi Biserica* IV (1901), 10, p. 148-150.

În 1774, prin tratatul de la Cuciuc-Cainargi, se încheie pacea între ruşi şi turci şi astfel ruşii părăsesc Principatele Române, cedându-le turcilor. Mitropolia Proilaviei se reînființează, iar Hotinul se organizează într-o eparhie separată. În 1782 se găseşte un episcop român cu titlul „al Hotinului”, acesta fiind Amfilohie Hotiniul, care îşi avea atunci reşedința în Mănăstirea Zagavia de lângă Hârlău, unde era şi egumen. El lucrează la câteva cărți, cum ar fi „Geografia” şi o „Aritmetică”.

În 1787, după ocuparea Basarabiei de către armatele ruseşti, după hotărârea Sf. Sinod al Rusiei, Basarabia sudică a fost trecută la Eparhia Huşilor, iar după patru ani a trecut la circumscripțiunea „Achermanului” (Cetății Albe) şi a Benderului. În 1812, prin pacea de la Bucureşti, toate ținuturile ocupate de turci şi care făcuseră parte din Eparhia Proilaviei, au trecut în stăpânirea ruşilor şi au format o nouă eparhie „a Chişinăului şi a Hotinului”, ce s-a format în Basarabia. Mitropolia Proilaviei devenind prea mică, se uneşte cu Mitropolia greco-bulgărească a Silistrei, deci mitropolitul Proilaviei se va intitula „mitropolit al Silistrei şi Brăilei şi exarh a tot țărmul Dunărei”. Durata acestei mitropolii este până la 1828, când se desființează pentru totdeauna. În continuare, articolul conține informații despre şirul mitropoliților Provilaviei, care nu este cunoscut de la începuturile ei, ci abia din sec al XVII-lea. Se aminteşte despre Meletie (1641-1644) şi Ioanichie (este menționat pe la 1716). Articolul nu este finalizat.

Pocitan, V., pr., „Mitropolia Provilaviei”, în: *Şcoala şi Biserica* IV (1901), 12, p. 186-188.

În acest articol sunt prezentați în continuare mitropoliții Provilaviei. Aceştia sunt: Calinic (hirotonit în1743, decedat 1792), Daniil (1761-1771~1772), Chiril I se menționează la 1774; de la 1793-1796 se retrage în Lavra Pecersca în Kiev unde a murit, Ioanin (1775-1780), Chiril II (1780-1793), de la 1806-1811 se retrage în satul Dubăsari, Partenie (1793-1795) menționându-se pe la 1803, când a şi plecat la Constantinopol, Calinic II (1808-1814), Antim se menționează pe la 1828, 5 Ianuarie şi moare la Odessa.

Aceşti mitropoliți erau de naționalitate greacă, însă clerul parohial şi personalul bisericii erau români. De asemenea cărțile de culterau româneşti, acestea fiind dăruite de domnitorii români şi de persoane pioase ce-i sprijineau pe frații de la Provilavia. În 18 iunie 1829, ocupând Principatele Române, ruşii au luat oraşul Brăila, iar prin tratatul de la Adrianopole din 1829, Mitropolia se desființează localitățile revenind eparhiei române.

Stănescu, Dumitru, „Eparhia Proilaviei”, în: *Şcoala şi Biserica* XIV (1911), 2-3, p. 38-42.

La începutul articolului sunt consemnate câteva date istorice despre existența Eparhiei Proilaviei, care este sinonimă cu Eparhia Brăilei sau a Ismailului, fiind prezentate şi cele mai vechi documente istorice ce amintesc despre existența acestei eparhii. Astfel, la 2 iunie 1641, Patriarhia Constantinopolului ridică la rangul de

stavropighie biserica Sf. Nicolae din Ismail, arătându-se în acest document dependența de Eparhia Proilavului.

Cel dintâi mitropolit al Proilaviei este Ioanichie, acestuia urmându-i Daniel, care a murit în 1771. Pe timpul ocupației ruşilor, această eparhie s-a desființat, teritoriul ei fiind împărțit între Eparhia Munteniei şi cea a Moldovei. După 1774 găsim ca mitropolit al Proilaviei pe Ioachim, în 1788 pe Chiril, în 1814 era mitropolit Calinic, iar după 1821, era mitropolit Antim. Articolul prezintă conținutul câtorva acte din care reies informațiile structurate anterior.

Berechet, Şt., „Noi materiale pentru Mitropolia Proilaviei”, în: *BORom* XLII (1924), 5, p. 263-269.

Ştefan Berechet începe studiul său vorbind despre unilateralitatea ideilor cercetătorilor istorici, care rezultă din faptul că aceştia nu citesc acele lucrări care sunt trimise la Academia Română de către autorii lor. El oferă în sprijinul afirmației de mai sus următorul exemplu: Ştefan Ciobanu ne-a lămurit pentru prima oară unde şi când a murit mitropolitul Dosoftei al Moldovei – 8 februarie 1694 la Julkiev (Zolkiew-Polonia). Acele date, scrie Şt. Berechet, se cunoşteau încă de la 1898, dar nimeni nu citise cartea lui A. S. Petruşevici, intitulată „Ioan al III-lea regele Poloniei şi Moldova”. Revenind la Mitropolia Proilaviei autorul articolului îi enumeră pe cei care au scris despre această mitropolie. Aceştia sunt: episcopul Melchisedec în „Cronica Huşilor şi a episcopiei cu asemenea numire, după documentele episcopiei şi ale altor monumente ale țării”, Arsenie Stadnițki, care preia din lucrarea episcopului Melchisedec, dar care redă mai multe date despre mitropoliții Proilaviei, N. Iorga – care a prezentat un document grecesc (o scrisoare de la 1765-1766) a lui Daniil de Proilavia, în care acesta îl invită pe arhimandritul Neofit de la biserica Sf. Gheorghe din Bucureşti ca să primească Episcopia Hotinului; şi Iustin Frățiman în „Studiu comparativ la istoricul Mitropoliei Proilaviei”.

În acest articol, Şt. Berechet mai redă 14 documente de la sfârşitul secolului al XVII-lea referitoare la Mitropolia Proilaviei, care au fost scrise mai întâi în limba română şi apoi au fost traduse în limba rusă. Documentele au fost preluate dintr-un articol publicat în „Revista Eparhiei Hersonului”.

Documentul 1 – aparține mitropolitului Iacov al Moldovei prin care acesta îi permite unui preot pe nume Vasile, care provenea dintr-o altă eparhie, să slujească în Eparhia I.P.Sale.

Documentul 2 – conține cartea de hirotonire a preotului Dimitrie Cerneavschi dată de către mitropolitul Daniil al Proilaviei în 1769.

Documentul 3 – conține cartea de hirotonire a preotului Timotei Miziukevici dată de către mitropolitul Daniil al Proilaviei în 1772.

Documentul 4 – conține cartea de hirotonire a preotului Gherasim, dată de către Ioachim mitropolitul Proilaviei la 1776.

Documentul 5 – conține binecuvântarea dată lui Gherasim de către mitropolitul Ioachim al Proilaviei la 1777.

Documentul 6 – conține propunerea P.S. Ioachim către protoiereul Andrei, de la 1776, de a-l instala în parohie pe preotul Chiril.

Documentul 7 – conține scrisoarea de la 1780 a mitropolitului Ioachim al Proilaviei către P.S. Nichifor Arhiepiscopul Slovenilor şi al Hersonului (în această scrisoare se menționează despre doi preoți).

Documentul 8 – cuprinde cartea de hirotonire dată de mitropolitul Chiril al Proilaviei către preotul Teodor la 1782.

Documentul 9 – cuprinde cartea de demisie de la 1783 a părintelui Teodor.

Documentul 10 – conține cartea de hirotonire dată de Amfilohie, episcopul Hotinului, preotului Teodosie la 1773.

Documentul 11 – conține cartea de hirotonie a pr. Teodor, dată de Inochentie, episcopul Huşilor, preotului Teodor Chirilov, la 1775.

Documentul 12 – conține cartea pastorală de demisie dată de Inochentie, episcopul Huşilor, preotului Teodor Chirilov la 1780.

Documentul 13 – conține cartea de hirotonire a pr. Grigorie, dată de Leon, mitropolitul Moldovei (1786-1789), la 1787.

Documentul 14 – conține mărturisirea de la 1787 a economului Leon referitoare la preotul Chiril.

Berechet, Ştefan, „Schiță istorică a Mitropoliei Proilaviei”, în: *BORom* XLII (1924), 7, p. 404-411. Cu trei anexe.

Ştefan Berechet face o schiță istorică a Mitropoliei Proilaviei pe baza următoarelor scrieri: a episcopului Melchisedec – „Cronica Huşilor şi a episcopiei cu asemenea numire, după documentele episcopiei şi ale altor monumente ale țării”, a lui Arsenie Stadnițki care preia articolul episcopului Melchisedec, dar care redă mai multe date despre mitropoliții Proilaviei, a lui N. Iorga – care a redat un document grecesc (o scrisoare de la 1765-1766) a lui Daniil de Proilavia, în care acesta îl invită pe arhimandritul Neofit de la biserica Sf. Gheorghe din Bucureşti ca să primească Episcopia Hotinului, şi a lui Iustin Frățiman – „Studiu comparativ la istoricul Mitropoliei Proilaviei”. Autorul scrie că patriarhul Constantinopolului Chiril al II-lea a dispus, în 1639, înființarea Mitropoliei Proilaviei. El infirmă afirmația conform căreia Mitropolia Proilaviei a existat încă de pe la sfârşitul secolului al XV-lea.

Primul document referitor la această eparhie datează din 1641. Prin acesta patriarhul Ioanichie al II-lea a ridicat biserica Sfântul Nicolae din Ismail la rangul de biserică stavropighială. Al doilea act ce priveşte la Mitropolia Proilaviei a fost datat la anul 1643. Prin acesta biserica Maicii Domnului din Ismail, care a fost zidită de fratele lui Vasile Lupu, Gheorghe Paharnicul, este ridicată la rangul de stavropighie şi devine metoh al Sfântului Mormânt. Autorul arată apoi întinderea eparhiei Mitropoliei Proilaviei. Este citat apoi P.S. Melchisedec al Romanului şi se spune că biserica reşedință a Mitropoliei Proilaviei avea hramul Sfinților Arhangheli, se afla în Brăila şi că aceasta a existat până la 1846.

Mitropoliții Proilaviei: - primul care este menționat în documente este Meletie – numele lui apărând în gramata patriarhului Partenie. Despre Meletie mai aflăm că a făcut o vizită la țarul Rusiei şi că, în 1645, se afla lângă Târgovişte. Următorul mitropolit care este amintit în documente este Ioanichie – numele lui apare amintit în conflictul dintre el şi episcopul Huşilor, referitor la conducerea credincioşilor din Dubăsari.

Al treilea mitropolit al Proilaviei a fost Calinic, care a păstorit această eparhie între anii 1743-1748. Acesta este amintit în mai multe acte ale logofătului Mihail Mano. Despre acest Calinic ştim că a ajuns patriarh al Constantinopolului sub numele de Calinic IV.

Al patrulea mitropolit a fost Daniil, despre care ştim că a murit în 1773. Autorul spună că, în 1771, mitropolitul Gavriil Calimanchi al Moldovei, văzând că turcii au fost alungați peste Dunăre de către armatele ruse, a emis un act prin care a hotărât ca toți credincioşii din Eparhia Mitropoliei Proilaviei să treacă sub oblăduirea episcopiei de Huşi, iar partea credincioşilor din Hotin să intre sub cârma episcopului Rădăuților, Dosoftei.

Următorul mitropolit al Proilaviei a fost Ioachim. Acesta a fost urmat de Chiril, care a fost urmat de Partenie, care a păstorit la începutul secolului al XIX-lea. Partenie a fost urmat de Calinic, despre care aflăm de pe un „Minei” că la 1811 era mitropolit al Proilaviei, iar ultimul eparhiot a fost Antim.

În 1787 Mitropolia Proilaviei a fost desființată şi încorporată în exarhatul moldo-valah. În 1791 s-a reînființat Eparhia Mitropoliei Proilaviei. În 1812, în urma războiului ruso-turc sudul eparhiei Mitropoliei Proilaviei dispare, fiind încorporat în Eparhia Mitropoliei Chişinăului şi Hotinului. În urma acestui fapt, Eparhia Proilaviei a rămas cu cetățile: Brăila, Giurgiu, Călăraşi, Tr. Măgurele, Zimnicea şi Calafat. În 1828, are loc un nou război ruso-turc în urma căruia cetățile mai sus menționate ajung în mâinile românilor şi astfel se desființează Eparhia Proilaviei.

În cele trei anexe sunt redate: gramata patriarhului Ioanichie, prin care biserica Sfântul Nicolae din Ismail este declarată stavropighie şi dată călugărilor din Muntele Athos ca metoc, construirea bisericii din Ismail, zidită de către Gheorghe Paharnicul ca stavropighie şi metoc al Sfântului Mormânt, date despre Mitropolia Proilaviei preluate din scrierea lui Muraviev intitulată „Legăturile Rusiei cu răsăritul ortodox în afacerile bisericeşti”.

Berechet, Şt., „Documente slave privitoare la Basarabia în tipărituri ruseşti”, în: *BORom* XLIV (1926), 3, p. 113-115.

Autorul articolului arată cu părere de rău faptul că la noi nu se consultă tipăriturile care au apărut la vecinii noştri şi prezintă la primul punct cele 14 documente referitoare la trecutul Mitropoliei Proilaviei publicate de Al. G. Lebednițev în „Revista Episcopiei Hersonului” nr. 6/1860.

Pocitan Bârlădeanu, Veniamin, arhiereul dr., „Istoria Mitropoliei Proilaviei”, în: *BORom* XLIX (1931), 5, p. 385-396. Cu o hartă.

Mitropolia Proilaviei, deşi se afla pe pământ românesc, s-a aflat sub jurisdicția directă a patriarhului Constantinopolului.

Sunt prezentate mai întâi împrejurările politice care au contribuit la înființarea acestei eparhii. În 1484, Chilia şi Cetatea Albă au căzut sub stăpânirea turcilor, în 1526 a fost ocupată Brăila, iar în 1538 a intrat sub stăpânire otomană partea Moldovei din josul Dunării cu gurile Prutului până peste Nistru pentru ca la 1595 şi Ismailul să se adauge acestor posesiuni turceşti.

Peste aceste regiuni ocupanții au numit ca ierarh un mitropolit grec care era sub directa jurisdicție a patriarhului Constantinopolului. Într-o notă de subsol aflăm că despre Mitropolia Proilaviei se pomeneşte în „Pravila" de la 1652, unde se arată că acest mitropolit (al Proilaviei) îşi avea reşedința la Galați. Referitor la data înființării acestei mitropolii - nu se ştie exact, dar cert este că ea exista cu mult înainte de anul 1639 – fapt arătat de un document din luna mai a aceluiaşi an (1639) dat de patriarhul Chiril al Constantinopolului. Actul se referă la înființarea acestei mitropolii, care din vremuri de mult uitate căzuse în ruină. O ipoteză ar fi că s-a înființat după Episcopia Huşilor. Nicolae Iorga crede că a devenit activă în vremea lui Vasile Lupu, după anul 1634. După alții, Mitropolia Proilaviei a fost înființată de patriarhul Constantinopolului în locul vechii Episcopii a Cetății-Albe.

Un alt document, reprodus parțial, care pomeneşte despre această mitropolie este cel din 2 iunie 1641, dat de Ioanichie al II-lea, patriarhul Constantinopolului, prin care biserica Sfântul Nicolae din Ismail este ridicată la rangul de stavropighie şi dată ca metoc călugărilor Mănăstirii Caracalu din Muntele Athos. Reşedința Mitropoliei Proilaviei a fost succesiv la: Brăila, Ismail, Reni, Galați, satul Căuşani.

Dintr-o notă de subsol aflăm că, în Moldova, toate mănăstirile mari, cu excepția Sfântului Spiridon, care avea o epitropie specială şi ca superior un arhiereu, erau socotite ca stavropighii ale Mitropoliei

Biserica Catedrală a Mitropoliei Proilaviei, ce a existat până în 1846, a fost situată pe malul Dunării şi a avut hramul „Sfinții Arhangheli". Se descriu apoi hotarele Mitropoliei Proilaviei – ele au variat în timp datorită numeroaselor conflicte militare. În 1713 eparhiei Proilaviei i s-a adăugat şi Hotinul. În timpul primei ocupații ruseşti (1771-1774) mitropolitul Gavriil al Moldovei, împreună cu omologul său Grigorie din Ungro-Vlahia au hotărât desființarea Mitropoliei Proilaviei şi întoarcerea teritoriilor acesteia la eparhiile de unde fuseseră răpite. Astfel, o parte din teritorii au intrat sub jurisdicția episcopului Huşilor, iar o alta a intrat sub jurisdicția episcopului Buzăului. Autorul reproduce un fragment din gramata mitropolitană din 10 ianuarie 1771 şi un fragment din cea de la 1773. La 21 iulie 1774 s-a încheiat pacea de la Cuciuk-Cainargi, în urma căreia Mitropolia Proilaviei s-a reînființat.

Pocitan Bârlădeanu, Veniamin, arhiereul dr., „Istoria Mitropoliei Proilaviei", în: *BORom* XLIX (1931), 9, p. 481-493. (A se vedea articolul din revista *BORom* XLIX (1931), nr. 5, p. 385-396).

În continuarea se aminteşte despre durata Mitropoliei Proilaviei şi despre mitropoliții acestei eparhii. La 29 august 1787 a reizbucnit un nou război ruso-turc. În timpul acestuia mitropolitul Moldovei, Leon (1786-1788) a trecut la cele veşnice. În locul rămas vacant, boierii l-au propus ca mitropolit pe grecul Chiril (arhiepiscopul Sinaiului), dar Divanul l-a ales Gavriil Bănulescu-Bodoni.

Cneazul Potemkin l-a adus pe arhiepiscopul Ambrozie Serebrenicov pe care l-a instalat la Iaşi ca exarh. În timpul războilui Ismailul, Chilia, Cetatea Albă au intrat sub stăpânirea ruşilor şi astfel Mitropolia Proilaviei s-a desființat, iar o parte din teritoriile ei s-au alipit la Eparhia Huşilor. În sudul Basarabiei s-a format o eparhie nouă sub conducerea lui Gavriil Bănulescu-Bodoni care a fost hirotonit arhiereu pentru această eparhie cu titlul „al Liucopolei", intitulându-se şi „vicar al Tighinei şi Cetății-Albe".

În urma păcii de la Iaşi de la 1791, încheiată între ruşi şi turci, Mitropolia Proilaviei s-a reînfiinţat. Înainte de plecarea ruşilor din Moldova, Ambrozie Serebrenicov l-a pus ca mitropolit la Iaşi pe Gavriil Bănulescu-Bodoni. Acesta a stat în scaun doar patru luni, el fiind arestat şi trimis la închisoare la Constantinopol, după care a fost eliberat şi trimis în Rusia. Sultanul l-a pus în locul său, în 1792, pe episcopul Iacov al Huşilor, care a răscumpărat 500 de turci robiţi de austrieci.

La 1806 a izbucnit un nou război ruso-turc, Ţările Române au fost ocupate de ruşi, iar cârmuirea bisericească a fost dată, din nou, lui Gavriil Bănulescu-Bodoni, care, la 27 martie 1808, a fost numit „Exarh al Moldovei, Valahiei şi Basarabiei". La 28 mai 1812 s-a încheiat pacea de la Bucureşti, în urma căreia Moldova a pierdut Basarabia. Din punct de vedere bisericesc această provincie (Basarabia) s-a reorganizat într-o nouă eparhie, ridicată la rangul de Arhiepiscopie sub denumirea Arhiepiscopia Chişinăului şi Hotinului. Gavriil Bănulescu-Bodoni a fost pus cârmuitor al acestei Eparhii. El l-a luat ca vicar pe arhiereul Dimitrie Sulima. Prin anexarea Basarabiei, Mitropolia Proilaviei şi-a restrâns teritoriul la oraşele: Brăila, Călăraşi, Olteniţa, Giurgiu, Zimnicea, Turnu Măgurele, Bechet şi Orşova. Această eparhie (a Proilaviei) s-a alipit la Mitropolia greco-bulgărească a Silistrei şi astfel mitropolitul Proilaviei a luat titlul (de la 1818) de „Al Proilaviei şi al Silistrei".

Ocupaţia rusească (1828-1829) – Ţările Române au fost ocupate, mitropolitul Grigorie al Ungrovlahiei a fost exilat în Basarabia. În urma păcii de la 1829, s-a hotărât ca Poarta să cedeze Ţării Româneşti toate aşezările şi posesiunile de pe malul stâng al Dunării. În urma acestei decizii Mitropolia Proilaviei s-a desfiinţat.

Mitropoliţii Proilaviei:

1. Meletie Sirigul (1641-1649) – s-a născut în oraşul Candia din Insula Creta, a avut numele de botez Marcu, a fost predicator al Catedralei din Constantinopol şi a trecut la cele veşnice la 17 aprilie 1664 la Galata. În data de 23 septembrie 1632, el a fost cel care a rostit cuvântarea la hirotonirea lui Varlaam (al Moldovei) ca arhiereu. Tot el a revizuit şi corectat „Mărturisirea Ortodoxă" a lui Petru Movilă, a tradus „Viaţa Sfântului Ioan cel Nou de la Suceava", a compus slujba Cuvioasei Parascheva etc.

Mărturii despre Meletie ca mitropolit – este amintit în gramata patriarhului Constantinopolului Partenie de la 12 noiembrie 1643, prin care se hotărăşte a se face stavropighie biserica închinată „Maicii Domnului din Ismail", ca metoc al Sfântului Mormânt. La 5 decembrie 1644 Meletie scrie o scrisoare ţarului Mihail, în care îi comunică că el (Meletie) este conlucrător cu Petru al Kievului la „Mărturisirea Ortodoxă".

Păstrând legăturile cu Rusia, la sfârşitul anului 1644, Meletie s-a dus la Moscova cu trei documente: unul de la Matei Basarab, altul de la patriarhul Partenie al Constantinopolului şi celălalt de la fraţii Mănăstirii Sfântul Nicolae din Brăila, aceştia din urmă cerând un ajutor material, fiindcă biserica lor şi „Mitropolia cea mică au ars". În 1649, pe când patriarhul Constantinopolului, însoţit de călugărul Arsenie Suhanov, venea de la Moscova şi mergea la Ierusalim, s-a oprit la Târgovişte unde l-a găsit pe mitropolitul Meletie.

Pocitan Bârlădeanu, Veniamin, arhiereul dr., „Istoria Mitropoliei Proilaviei”, în: *BORom* XLIX (1931), 10, p. 577-587. (A se vedea articolul din revista *BORom* XLIX (1931), nr. 9, p. 481-493).

Se continuă prezentarea mitropoliților Proilaviei.

2. Partenie – menționat la 1667, a fost patriarh al Constantinopolului, iar la 1671 a ajuns din nou patriarh ecumenic.

3. Ioanichie – la 1716 a avut un litigiu cu episcopul Iorest al Huşilor pentru jurisdicția unor sate.

4. Calinic (1743-1748) – apare în hrisovul patriarhului Paisie al II-lea al Constantinopolului din iulie 1746. Calinic a demisionat şi a trăit retras la Constantinopol.

5. Daniil (1748-1773) – a trecut la cele veşnice în luna aprilie a anului 1773. În timpul lui Daniil Mitropolia a avut reşedința la Ismail (catedrala cu hramul Cuvioasa Parascheva). Daniil este ctitor al bisericii vechi din Căuşani, unde la 1931 se afla portretul său şi al mamei sale. El apare în numeroase acte, dintre care menționăm pe cel de la 10 octombrie 1768, prin care lui Daniil i s-a închinat Mănăstirea 40 de Sfinți din Iaşi, ca să fie metoc al Mitropoliei Proilaviei şi pe cel de la 16 septembrie 1768, prin care Lascarache Roset era obligat să dea 80 de lei din venitul moşiilor Malcoci şi Todireni de pe Bâc, la Căuşani, mitropolitului Daniil al Proilaviei, pentru Mănăstirea Precista.

6. Ioachim (1776-1780) – este menționat într-o inscripție grecească de pe un antimis.

7. Chiril (1780-1788) – sub el, stăpânirea Mitropoliei Proilaviei asupra bisericii 40 de Sfinți din Iaşi a încetat. Chiril a vizitat între anii 1780-1782, 1785-1787 Ucraina Hotinului. Chiril s-a retras la Dubăsari ca episcop al Hotinului şi a murit la Mănăstirea Pecerska din Rusia.

8. Partenie (1801-1803) – a semnat actul sinodal al Patriarhiei din Constantinopol de la 1801. La 1803 Partenie a plecat la Constantinopol.

9. Calinic II (1812-1821) – apare în numeroase însemnări de pe cărți bisericeşti ce aparțin bisericii Sfântul Spiridon din Brăila, cea mai însemnată fiind pe „Mineiul” lunii ianuarie. Calinic s-a mutat la Dimotichia (în Grecia) şi a făcut schimb de scaun cu mitropolitul de acolo.

10. Antim (1821-1828) – a fost mitropolit al Dimotichiei şi a făcut schimb de scaun cu mitropolitul Calinic al Proilaviei.

Pocitan Bârlădeanu, Veniamin, arhiereul dr., „Istoria Mitropoliei Proilaviei”, în: *BORom* XLIX (1931), 11, p. 697-702. (A se vedea articolul din revista *BORom* XLIX (1931), nr. 10, p. 577-587).

În continuare arhiereul Veniamin Pocitan prezintă o serie de concluzii referitoare la istoria Mitropoliei Proilaviei.

-Mitropolia Proilaviei a atârnat dintru început de Patriarhia Constantinopolului, dar fiind pe pământ românesc, a fost socotită ca Mitropolie românească (gramata mitropolitului Moldovei Gavriil de la 10 ianurie 1771);

-mitropoliții Proilaviei au fost greci, însă personalul cârmuitor al acestei mitropolii era recrutat dintre clericii români;

-creştinii din această Mitropolie erau români, iar limba întrebuințată în biserică era româna;

-Mitropolitul Moldovei şi episcopul Huşilor se amestecau adesea în treburile acestei eparhii;

-voievozii şi boierii Moldovei se îngrijeau de bisericile din această eparhie etc..

În finalul articolului este prezentată o bibliografie despre Mitropoliei Proilaviei.

Iorga, N., „Oblăduirea la Dunăre şi la Nistru a episcopului de Proilav în veacul al XVII-lea, după un nou document”, în: *BORom* LVI (1938), 7-8, p. 327-328.

Articolul redă parțial conținutul unei pastorale trimisă din partea unui delegat al mitropolitului de Proilav, în jurul anilor 1670-1690, prin care acesta atenționează asupra pătrunderii „eretice” a „înfăptuirilor catolicilor”.

III. 3. STUDII ŞI ARTICOLE DESPRE ISTORIA MITROPOLIEI MOLDOVEI

Enăceanu, Ghenadie, arhimandrit, „Începutul averilor mănăstireşti zise închinate după Preafericitul Dositei Patriarhul Ierusalimului”, în: *BORom* IV (1877-1878), 10, p. 596-600**.**

Este prezentat modul în care cele două mănăstiri de la Sfântul Mormânt – Mănăstirea Sava şi Mănăstirea Arhanghelului s-au umplut de datorii. Domnitorul Moldovei Vasile Lupu vine în ajutorul acestor mănăstiri, le răscumpără şi le restabileşte la rugămintea lui Teofan, patriarhul Ierusalimului. Din articol mai reiese că Teofan a primit de la Radu Vodă Mănăstirea Galata şi Mănăstirea Sfântul Gheorghe din Bucureşti. Din articol mai reiese şi faptul că Sfântul Mormânt avea în Iaşi patru mănăstiri: Galata, Barnovski, Sf. Sava şi Nicoriță. Egumenul de la Galata, o rudă de a patriarhului Teofan, a fost ales patriarh de Ierusalim.

Enăceanu, Ghenadie, arhim., „Descrierea călătoriei la Constantinopol şi Ierusalim a ieromonahilor Silvestru şi Nicodim din mănăstirea Sfântul Nicolae supranumită Râlovsca, anul 1722”, în: *BORom* VII (1882-1883), 12, p. 781-784. Cu text în slavonă.

Articolul este preluat din Jurnalul Academiei din Kiev. Ghenadie Enăceanu redă în original şi în traducere românească partea din manuscris care prezintă descrierea călătoriei celor doi de la oraşul Nemirov la Marea Neagră. Ei au trecut prim mai multe oraşe ale Moldovei, printre care şi oraşul Iaşi, despre care aflăm că are şapte mănăstiri şi anume: mănăstirile Golia, Trei Ierarhi – ambele închinate la Sfântul Munte, Mănăstirea Barnovski – închinată la Ierusalim, Mănăstirea Macedoniei a Sfântului Ioan Gură de Aur, Mănăstirea Sfântului Sava cel Sfințit, Mănăstirea Galata.

*****,** „Scrisoarea lui M. Sturdza către Î.P.S. mitropolit al Moldovei şi Sucevei Iosif” în: *BORom* VIII (1884-1885), 7, p**.** 543-544**.**

Din scrisoare aflăm despre punerea sub jurisdicția Mitropoliei Moldovei, a capelei ctitorite în Baden-Baden de Mihail Sturdza.

***, „Bibliografie. Istoria Mitropoliei Moldoviei şi a Sucevei şi a Catedralei Mitropolitane din Iaşi, de Constantin Erbiceanu, Profesor la Facultatea de Teologie a Universității din Bucureşti. Critică făcută în ruseşte de D. Auxențiu, C. Stadnitzki prof”, în: *Amvonul* I (1891), 2, p. 8.

Articolul aminteşte că sub titlul precizat a apărut o lucrare ce aparține profesorului Facultății de Teologie de la Universitatea din Bucureşti, Constantin Erbiceanu, dedicată Majestății Sale, Carol I, regele României. Se remarcă faptul că, din respect pentru țară şi din admirație față de rege, profesorul Constantin Erbiceanu a publicat volumul alcătuit dintr-o introducere şi o colecție de acte şi documente referitoare la istoria Mitropoliei Moldovei şi Sucevei.

Analizându-se structura introducerii, se constată că o primă parte face referire la existența creştinismului în Peninsula Balcanică încă din secolul I, respectiv despre introducerea lui în teritoriul vechii Dacii romanizate de Traian. În partea a doua se află istorisirile despre viața sfinților şi a martirilor Daciei în timpul împăraților Traian şi Aurelian. Partea a treia consemnează activitatea marcantă a ierarhilor celor două Dacii, participarea acestora la Sinoadele ecumenice, apărarea Ortodoxiei de erezii, lupta cu pretențiile papale pentru păstrarea independenței religioase. În privința articolelor, numărul lor este de 600, majoritatea fiind în limba română, o parte în rusă sau greacă, extrase din arhivele Mitropoliei din Iaşi, a Academiei Române sau a altor instituții, documente ce conțin informații începând cu anul 1614.

N., N., pr. „Mitropolia Moldovei”, în: *Vocea Bisericii* I (1894), 5, p. 2-3.

Articolul debutează cu informația despre hirotonirea a doi episcopi pentru Moldova: Iosif şi Meletie. Între anii 1391-1393, patriarhul Constantinopolului trimite pe Ieremia ca mitropolit al Moldovei, însă acesta nu este acceptat de popor şi nici de cei doi episcopi menționați mai sus. Patriarhul, văzând acestea, îl numeşte în 1394 ca mitropolit la Târnovo. În 1401 era pe tronul Moldovei Alexandru cel Bun care a trimis la Constantinopol un act în care cei doi episcopi au fost menționați. Cei doi nu erau sârbi ci erau români, unul chiar fiind rudă cu domnul. Patriarhul de Constantinopol îl dezleagă pe Iosif de excomunicare şi îl întăreşte nu numai ca episcop, ci şi ca mitropolit al Moldovei, căci Meletie murise. Astfel se înființează, canonic, Mitropolia Moldovei.

Mitropolia Moldovei a primit de la început un fel de autocefalie, astfel încât toți mitropoliții se alegeau fără consimțământul patriarhului, aşadar noul mitropolit trebuia doar să ia Sf. Mir de la Patriarhia ecumenică şi să pomenească numele patriarhului în Sf. Liturghie. La sfârşitul secolului al XVI-lea, mitropoliții erau numiți arhiepiscopi şi mitropoliți ai Moldovei şi exarhi ai plaiurilor. Reşedința mitropoliților Moldovei a fost la Suceava până la anul 1564, apoi a fost mutată, odată cu mutarea reşedinței țării, la Iaşi. Documentele spun că în perioada 1564-1677 reşedința mitropolitană a fost la Biserica Albă din Iaşi. În 1682 soția lui Ion Duca a zidit în locul Bisericii Albe o Catedrală mitropolitană. În 1833 mitropolitul Veniamin Costache a desființat-o, zidind în locul ei o nouă catedrală, căreia, din 1880 i s-a început restaurarea, fiind sfințită pe

23 aprilie 1887. D.D. Iosif Naniescu, în timpul restaurărilor, a avut grijă să devină un monument demn de reşedința mitropolitană. Articolul conține o fotografie.

Stănescu, B., „Din istoria Bisericei române”, în: *Şcoala şi Biserica* IV (1901), 11, p. 167-170.

În Moldova scaunul mitropolitan îl ocupă în 1792 Iacob al II lea Stamate, care are o activitate destul de însemnată, înființând şcoli, reînnoind Palatul mitropolitan şi tipografia unde a tipărit un număr mare de cărți bisericeşti, iar, spre sfârşitul vieții, descrie amănunțit învățământul din Moldova şi trimite lucrarea domnului Alexandru Moruzi, propunând şi o reformă a acestor instituții. Moare în 1803.

Succesorul său a fost episcopul de Roman, Veniamin Costache, ce a păstorit Biserica Moldovei între anii 1803-1842. Acesta s-a născut în 1768, în satul Roşeşti, din județul Fălciu. Tatăl lui se numea Grigore, poreclit Negel, iar mama Maria Canta. La 1 ianuarie copilul a fost botezat cu numele Vasile. Din cauza contextului istoric, primii ani ai copilăriei i-a petrecut alături de părinți, în mănăstirile Putna şi Secu, apoi familia s-a stabilit la Iaşi. A învățat limba greacă, apoi a studiat la Academia Vasiliană de la Trei Ierarhi, dar aici, nemulțumit fiind de sistem, fuge, trecând timp de jumătate de an, prin diferite peripeții. Vasile dorea cu orice preț să meargă la Mănăstirea Neamț, însă a fost trimis de familie la Huşi, unde era episcop Iacob al II lea Stamate, discipol al şcolii din Neamț. Aici este apreciat şi va îmbrăca haina monahală, iar în 1784 a fost făcut diacon. În 1788, cu ocazia detronării lui Alexandru Mavrocordat, Vasile, numit Veniamin la călugărie, a mers la Iaşi, unde a fost oprit ca arhidiacon la Mitropolie de mitropolitul Leon. A fost hirotonit mai târziu preot după care fu numit egumen la Sfântul Spiridon, de unde a fost avansat ca episcop de Huşi. De la Huşi, a trecut la Roman, unde a stat până la 1803, când a fost ales mitropolit, după moartea lui Iacob al II-lea.

După o erudită preocupare, atât cărturărească, cât şi duhovnicească, din cauza situației istorice, Veniamin a fost forțat să-şi dea demisia în 1808, fiindu-i oferit ca loc de retragere Mănăstirea Slatina. În 1812, el cere să meargă la Iaşi, unde a fost primit cu bucurie. Articolul conține informații despre activitatea mitropolitului Veniamin Costache la Iaşi. Ulterior, temându-se de venirea turcilor, fuge şi el după domnul Mihail Suțu tot în Basarabia, unde se stabili în Călincăuți şi de unde ştia totul ce se petrece în țară, comunicând prin scrisori cu boierii. După încetarea Eteriei, este înştiințat printr-o scrisoare de către Ioan Sandu Sturza, care fusese numit domn în Moldova, să vină în patrie.

Stănescu, B., „Din istoria Bisericei Române”, în: *Şcoala şi Biserica* (1901), 12, p. 188-191.

(Articolul este o continuare a celui din *Şcoala şi Biserica* IV (1901), 11, p. 167-170).

Scrisoarea este primită cu bucurie de Veniamin la 12 iulie 1822 şi acesta adună pe toți „apostolii învățământului”, iar împreună cu Sandu Sturdza îi dă afară din țară pe toți egumenii greci de la mănăstirile închinate. În 1826, la 8 august, domnul dă un hrisov domnesc prin care anunță strângerea unor fonduri pentru construirea unei catedrale, care însă nu s-a putut ridica deoarece, în 1828, începe din nou războiul între ruşi şi turci. Țările Române au fost ocupate de ruşi până la 1833. Veniamin a fost

decorat cu ordinul Sf. Ana clasa I. La 18 ianuarie 1842, îşi depune demisia, apoi se îndreaptă spre Mănăstirea Slatina, care i se hărăzise pentru toată viața încă de la 1807. Moare ca „megaloschimic” (tuns în schima mare) la 12 decembrie 1846. În 1844 Meletie, episcopul de Roman, a fost ales mitropolit şi moare patru ani mai târziu, fără a avea o contribuție deosebită ca păstor al unei eparhii. În 1851, a fost ales ca mitropolit Sofronie Miclescu.

Articolul continuă cu informații despre Episcopia de Huşi. În 1800 ca titular se afla aici Gherasim, ce a fost ales episcop în 1796. El era fiu de preot, născut în Vicovul de Sus, călugărit la Mănăstirea Putna, apoi ajuns la Mănăstirea Slatina, de frica episcopului Rădăuțiului, Dositei Herescu. În 1803, mitropolitul Iacov moare şi Veniamin de la Roman a fost ales mitropolit. Gherasim a fost ales pentru Roman, iar în locul său a fost ales Meletie, favoritul lui Alexandru Moruzi. La 1813 toate ținuturile de la Huşi au fost încorporate unei eparhii ruseşti numită a Chişinăului şi Hotinului. În 1826 moare episcopul Gherasim de la Roman, iar Meletie i-a luat locul. Sofronoie Miclescu a fost hirotonit episcop în locul lui Meletie. Divanul judecătoresc al „Cnejiei Moldovei” hotărăşte supravegherea lui Meletie datorită unor plângeri ale târgoveților, care s-a dovedit a fi o intrigă a Paharnicului Gavril Miluş.

În 1849 Sofronie Miclescu termină reparațiile ce avea de făcut la episcopie. Tot de la Sofronie datează pomelnicul ctitorilor şi a episcopilor, ce era făcut după modelul lui Iacov Putneanu. Acesta conține: „Ion, Filoteio, Efreco, Iosev, Nitrofan, Veniamin, Pavel, Gheorghe, Ghedeom, Sava, Doroteiu, Serafim, Ioan, Sofronie, Calist, Mitofan, Varlaam, Teofil, Ierotheiu, Inoceantie, Iacov, Veniamin, Gherasim, Meletie” şi el, Sofronie. Meletie moare în timpul holeriei de la 1848, iar timp de doi ani Mitropolia a fost vacantă, deoarece moare şi Veniamin Roset, episcopul de Roman. În final a fost ales ca mitropolit pe Sofronie Miclescu, episcop de Huşi, iar în locul său a fost ales Meletie al II-lea Istrati.

Carp, Gheorghe, ec. stavrofor, „Copie după raportul anual al Revizorului ecleziastic din Eparhia Sfintei Mitropolii a Moldovei şi Sucevei”, în: *BORom* XXVI (1902-1903), 11, p. 1312-1316.

În acest raport este prezentată situația parohiilor, a consistoriului bisericesc, a protoieriilor, a mănăstirilor şi schiturilor din Eparhia Mitropoliei Moldovei şi Sucevei. Aici existau 21 de mănăstiri şi schituri, dintre care 16 de monahi şi cinci de monahii. Două dintre aceste mănăstiri erau întreținute de „Casa Sfântul Spiridon” din Iaşi: Mănăstirea Războieni de monahii şi Schitul Tărâța de monahi.

Dobrescu, Nicolae, dr., „Întemeierea Mitropoliilor şi a celor dintâi mănăstiri din țară”, în: *BORom* XXIX (1905-1906), 7, p. 756-769.

În finalul articolului ni se aminteşte despre primele începuturi de organizare politică şi bisericească în Moldova. Mai exact în această parte aflăm amănunte: despre întemeierea Moldovei de către Bogdan şi că în timpul lui Lațco, fiul lui Bogdan, s-a intensificat propaganda catolică în Moldova şi chiar s-a întemeiat un episcopat Catolic la Siret în 1370, episcop fiind numit Andrei de Cracovia.

Dobrescu, N., „Întemeierea Mitropoliilor şi celor dintâi mănăstiri din ţară", în: *BORom* XXIX (1905-1906), 8,**.** p. 939-944. **(**A se vedea articolul de mai sus în: *BORom* XXIX (1905-1906), 7, p. 756-769).

În actul prin care papa Urban al V-lea a ordonat episcopilor din Bohemia şi Polonia să cerceteze dacă Laţco doreşte să treacă la catolicism, ni se spune că Siretul făcea parte din dieceza Haliciului. Un act patriarhal din mai 1371 arată că, la acea dată, nu exista nicio episcopie ortodoxă în Moldova. După Laţco, în scaunul domniei Moldovei a urmat Jurg (George) Coriatovici (1374-1377). N. Dobrescu arată apoi că afirmaţia lui Grigorie Ureche, conform căreia Juga Vodă ar fi întemeiat Mitropolia Moldovei, punându-l mitropolit pe Teoctist, este total eronată. Nicolae Dobrescu scrie că pe scaunul Moldovei au fost doi domni cu numele Juga – Jurg Coriatovici (1374-1377) şi un altul care a domnit înaintea lui Alexandru cel Bun.

Dobrescu, Nicolae, „Întemeierea Mitropoliilor şi a celor dintâi mănăstiri din ţară", în: *BORom* XXIX (1905-1906), 9, p. 985-1000. (A se vedea articolul de mai sus în: *BORom* XXIX (1905-1906), 8, p. 939-944).

În continuare se aminteşte, pe baza textului de la Grigorie Ureche, despre întemeierea Mitropoliei Moldovei de către Juga în secolul al XIV-lea. Nicolae Dobrescu arată că este de acord cu întemeierea Mitropoliei Moldovei la 1374, aducând următoarele argumente: aşteptările de la Jurg (Juga) erau foarte mari; spiritul acelor vremuri era ca, după întemeierea unui stat să fie aşezată în acea ţară o căpetenie bisericească.

Într-o consemnare de la sfârşitul secolului al XIV-lea a tronurilor mitropolitane dependente de Patriarhia de Constantinopol, apare mitropolitul Mavrovlahiei, de unde rezultă că Mitropolia Moldovei era întemeiată înainte de anii 1380-1390. „Acta Patriarhatus Constantinopolitani" arată că, în 1393, la Sinodul din Constantinopol a participat şi mitropolitul Moldovei. În textul de la Grigorie Ureche este menţionat mitropolitul Teoctist, fapt cu care Nicolae Dobrescu nu este de acord. După N. Dobrescu numele mitropolitului din timpul domnului Juga nu este cunoscut.

După ce se înfăţişează situaţia Patriarhiei de Ohrida, se arată că aşezarea acestui mitropolit al Moldovei din timpul lui Juga, nu s-a făcut cu binecuvântarea acesteia. Tot N. Dobrescu scrie că patriarhul de Constantinopol nu a dat binecuvântarea pentru întronizarea mitropolitului pus de Juga, aducând următoarele argumente: teritoriul moldovenesc de la nord făcea parte din dieceza Haliciului, iar în 1371 patriarhul Constantinopolului a consimţit ridicarea episcopului Antonie al Haliciului la rangul de mitropolit. Cel care a dat binecuvântarea pentru mitropolitul pus de Juga a fost patriarhul de Târnovo şi autorul articolului aduce în sprijinul acestei afirmaţii următoarele argumente: un fapt asemănător s-a petrecut şi în Biserica rusă, Juga a întins hotarele Moldovei spre răsărit.

În partea a doua a articolului se menţionează despre conflictul cu Patriarhia de Constantinopol. Mitropolia Moldovei s-a înfiinţat fără consimţământul Patriarhiei din Constantinopol. La 1387 acest scaun a devenit vacant, iar noul mitropolit a fost numit fără aprobarea Constantinopolului. Într-o notă de subsol N. Dobrescu combate părerea, conform căreia Patriarhia s-ar fi amestecat în afacerile Bisericii moldovene cu

ocazia venirii pe aceste plaiuri a lui Tagara, care ar fi hirotonit un episcop nou pentru Moldova. Revenind la articol – domnul Petru Muşat l-a pus ca mitropolit al Moldovei pe Iosif, care a fost hirotonit mai înainte ca episcop de Antonie al Haliciului. Referitor la anul în care a fost hirotonit Iosif, Ion A. Grigoriu scrie că ar fi 1373, opinie combătută de N. Dobrescu, deoarece cei din familia Muşat s-au urcat pe tronul Moldovei după anul 1378, deci Iosif a fost hirotonit în perioada 1378-1387. În Moldova, în acea vreme, îl mai găsim ca episcop şi pe Meletie, hirotonit probabil tot de Antonie al Haliciului, iar reşedinţa sa se presupune că ar fi fost Suceava.

În 1391 patriarhul Constantinopolului a trimis un delegat al său, pe Teodosie, în Moldova. Acesta a încercat să împace cele două Biserici, dar încercarea sa a fost un eşec, datorită pretenţiilor exagerate ale Patriarhiei de Constantinopol. Drept urmare, Constantinopolului l-a numit atunci ca mitropolit al Moldovei pe grecul Ieremia.

Dobrescu, N., „Întemeierea Mitropoliilor şi a celor dintâi mănăstiri din ţară”, în: *BORom* XXIX (1905-1906), 10, p. 1110-1125. (A se vedea articolul în: *BORom* XXIX (1905-1906), 9, p. 985-1000).

Ieremia, mitropolitul numit de la Constantinopol, a venit în Moldova şi a încercat să ocupe scaunul Mitropoliei Moldovei cu forţa, dar a fost alungat. Drept răspuns, în 1392, a fost aruncată anatema asupra întregii Moldove. La 1394 Ieremia a fost numit de patriarhul Constantinopolului, mitropolit de Târnovo. N. Dobrescu aminteşte despre patru acte din 1395. În acel an domnul Moldovei, Ştefan, l-a trimis la Constantinopol pe protopopul Petru, pentru a mijloci o împăcare cu Patriarhia, dar patriarhul, pentru a încheia conflictul, a cerut: ca Petru să conducă provizoriu Biserica Moldovei; să fie alungaţi cei doi ierarhi „falşi” din Moldova – Iosif şi Meletie; să fie acceptat Ieremia. Toate acestea sunt atestate de un document din acel an. Al doilea document din 1395 este scrisoarea patriarhului Constantinopolului către domnul Moldovei, Ştefan, prin care îi spune acestuia că cererea sa referitoare la cei doi episcopi nu poate fi îndeplinită, îi impune condiţia pentru ca anatema să fie ridicată, ca cei doi episcopi să fie alungaţi şi îl anunţă că administrarea Bisericii Moldovei a fost încredinţată provizoriu protopopului Petru.

Al treilea act din 1395 este scrisoarea adresată de patriarhul Constantinopolului celor doi episcopi moldoveni, Iosif şi Meletie. Scrisoarea amintită conţine: o serie de epitete adresate celor doi episcopi din Moldova, faptul că Biserica Moldovei va fi condusă provizoriu de protopopul Petru şi invitaţia către cei doi de a veni să-şi ceară iertare.

Cel de-al patrulea document din 1395 este scrisoarea patriarhului către clerul şi boierii Moldovei, prin care le cere ca cei doi episcopi să fie alungaţi şi că protopopul Petru va administra Biserica Moldovei. Toate aceste scrisori nu au avut niciun efect.

În partea a doua a articolului se menţionează despre aplanarea conflictului dintre cele două Biserici. La 23 aprilie 1400, s-a urcat pe tronul Moldovei Alexandru cel Bun. În timpul domniei sale s-a consolidat statul moldovean şi s-a rezolvat criza bisericească. O scrisoare a patriarhului Constantinopolului din 1401, arată în ce stadiu se afla atunci conflictul dintre Biserica Moldovei şi cea din Constantinopol.

Alexandru cel Bun, în 1401, a trimis la Patriarhie o delegaţie formată din boieri şi clerici cu scrisori de la el către patriarh pentru a se aplana conflictul dintre cele două

Biserici şi pentru ca episcopul Iosif să fie recunoscut ca şef al Bisericii din Moldova. Prin actul Patriarhiei din 26 iulie 1401, se punea oficial capăt conflictului şi era recunoscut ca mitropolit al Moldovei, Iosif. N. Dobrescu prezintă importanța şi urmările acestui document.

Dobrescu, Nicolae, „Întemeierea Mitropoliilor şi a celor dintâi mănăstiri din țară”, în: *BORom* XXIX (1905-1906), 11, p. 1210-1211. (A se vedea articolul din: *BORom* XXIX (1905-1906) 10, p. 1110-1125).

În prima parte a articolului se menționează despre stabilirea scaunului mitropolitan la Suceava, ca fiind una dintre urmările aplanării conflictului cu Patriarhia ecumenică. Până în timpul recunoaşterii sale de către Patriarhia din Constantinopol, Iosif şi-a avut reşedința la Cetatea Albă.

În Suceava, prima reşedință mitropolitană a fost biserica Mirăuților, despre care o tradiție spune că ar fi fost întemeiată de Dragoş Vodă, iar alta că ar fi fost întemeiată de Iuga Vodă. Biserica Mirăuților a fost reşedință mitropolitană până în primele decenii ale secolului al XVI-lea, când aceasta a fost mutată în biserica Sfântul Gheorghe. În 1402 au fost aduse în Suceava moaştele Sfântului Ioan cel Nou. N. Dobrescu, prezintă viața acestui sfânt pe scurt şi reproduce cuvintele lui Grigorie Ureche referitoare la aducerea moaştelor la Suceava.

În a doua parte a articolului se aminteşte despre mănăstirile din Moldova.

Mănăstirea Neamț – după tradiția consemnată de Melchisedec Ştefănescu, a fost întemeiată de către trei părinți asceți: Pimen, Sofronie şi Silvan, veniți din părțile de peste Dunăre. Documentul din 7 ianuarie 1407 arată că Petru Muşat a dăruit mănăstirii mai multe moşii, el fiind, după cum scrie N. Dobrescu posibilul fondator al mănăstirii. Domnitorul Ştefan cel Mare nu a pus pentru el (Petru Muşat) o piatră de mormânt la Rădăuți, fiindcă e posibil ca domnul Petru să fi fost îngropat la Mănăstirea Neamț.

Mănăstirea Bistrița – un document din biblioteca Mănăstirii Neamț arată că ea exista în ultimele decenii ale secolului al XIV-lea. Un act din 1395 al Patriarhiei Constantinopolului arată că în Moldova existau două mănăstiri: una a Sfintei Fecioare şi alta a Sfântului Dumitru.

Biserica Mirăuți – în 1401 Mitropolia Sucevei şi-a luat ca reşedință această biserică. Mai exista şi Mănăstirea Bogdana.

În finalul articolului ni se aminteşte despre bisericile şi preoții din Moldova – cea mai veche biserică de zid din Moldova fiind biserica de la Rădăuți, ctitorită de domnul Bogdan. O alta era biserica Sfânta Treime din Siret, despre care tradiția spune că ar fi fost construită de domnul numit Sas. O altă biserică era cea făcută de Roman, fratele lui Petru Vodă.

În 1395 găsim prima mențiune ce se face despre existența protopopiatului la români, protopop fiind Petru.

Ludovic, Cosma, „Memorii şi date privitoare la Biserica Moldovei în secolul trecut”, în: *Cuvântul adevărului* V (1907), 23, p. 181-184.

În 1855 a fost tipărită o lucrare în patru volume, la Moscova, cu titlul: „Istorisire despre călătoria şi voiajul prin Rusia, Moldova, Turcia şi locurile sfinte”, de

ieromonahul Partenie. Autorul articolului consideră că aceasta conține date interesante cu privire la istoria noastră bisericească, ea fiind prezentată în conținutul articolului.

Ludovic, Cosma, „Memorii şi date privitoare la Biserica Moldovii în secolul trecut”, în: *Cuvântul Adevărului* V (1907), 24, p. 188-191.

Se continuă informația din „Memorii şi date privitoare la Biserica Moldovei în secolul trecut”, în: *Cuvântul adevărului* V (1907), 23, p. 181-184.

Demetrescu, Drag., „O serbare bisericească”, în: *BORom* XXXI (1907-1908), 7, p. 834-842.

La 10 octombrie 1907 a avut loc în Mitropolia din Iaşi sfințirea paraclisului din Palatul mitropolitan, paraclis ce are ca hram Duminica Tuturor Sfinților. Sfințirea a fost făcută de mitropolitul Moldovei Partenie, care i-a avut alături pe Atanasie, episcopul Râmnicului şi pe Ghenadie Băcăoanu, episcop vicar al Mitropoliei Moldovei. Tot în aceeaşi zi, mitropolitul Moldovei, Partenie, a împlinit vârsta de 60 de ani. Drag. Demetrescu arată că, prin această sfințire, s-a completat opera de restaurare făcută Î.P.S. Partenie.

În articol este prezentată desfăşurarea acestei serbări şi sunt reproduse: actul comemorativ depus în Sfânta Masă din care aflăm că noul Palat mitropolitan a fost inaugurat la 8 februarie 1905; darea de seamă asupra picturii acestui paraclis făcută de pictorul Popovici.

Ghiga, T. Teodor, „Critică bibliografică asupra scrierii «Istoria Mitropoliei Moldovei şi Sucevei» de eruditul profesor basarabean Stadnițky”, în: *BORom* XXXIII (1909-1910), 7, p. 775-790. Recenzie.

Articolul cuprinde recenzia domnului Stadnițky la lucrarea „Istoria Mitropoliei Moldovei şi Sucevei” de C. Erbiceanu apărută în 1888. La început ni se înfățişează conținutul acestei lucrări, după care ni se aminteşte despre introducerea creştinismului la români. În continuare, în recenzie, sunt enumerați mitropoliții şi episcopii daco-români care au avut relații cu biserica ecumenică sau cu cea rusă.

1. Terențiu – mitropolit al Tomisului care a asistat la Sinodul II ecumenic.

2. Timotei – mitropolit al Tomisului care a participat la Sinodul III ecumenic.

3. Alexandru – mitropolit al Tomisului care a participat la Sinodul IV ecumenic.

4. Emanuel – mitropolit de Tomis care a fost capturat de Crum împăratul româno-bulgar şi pentru răspândirea Evangheliei a fost martirizat de Critagon succesorul lui Crum, la Adrianopole în anul 812.

5. Gheorghe - mitropolitul Tomisului – care a fost persecutat de Leon Armeanul.

6 .Uraschi – mitropolitul Valahiei, a asistat la Sinodul VII ecumenic.

7. Iosif, mitropolitul Moldovei este cel care a întâmpinat moaştele Sfântului Ioan cel Nou de la Suceava în timpul lui Alexandru cel Bun. El a dăruit Mănăstirii Neamț icoana făcătoare de minuni a Maicii Domnului, o copie după această icoană se afla (la 1888) în Mănăstirea Noul Neamț din Basarabia.

8. Grigorie Țamblac – a asistat la Conciliul de la Constanța.

9. Petru Movilă.

10. Gheorghe Movilă, mitropolit al Moldovei (1581, 1584, 1592).

11. Anastasie Crimca (1609-1617) a înființat Mănăstirea Dragomirna.

12. Varlaam a fost mitropolit în timpul domnului Vasile Lupu, în vremea sa s-a ținut Sinodul de la Iaşi din 1642, unde a fost aprobată „Mărturisirea Ortodoxă” a lui Petru Movilă şi tot în timpul păstoririi sale au fost aduse moaştele Cuvioasei Parascheva la Iaşi.

13. Ghedeon - mitropolitul Moldovei l-a judecat pe Nicon patriarhul Moscovei, împreună cu Paisie patriarhul Alexandriei, sub împăratul Alexie Mihailovici, tatăl lui Petru cel Mare.

14. Dositei, mitropolitul Moldovei, a fost luat ostatec de poloni şi a luat cu el moaştele Sfântului Ioan cel Nou. După ce a fost eliberat, a plecat la Moscova, unde a fost numit de Petru cel Mare episcop de Azov. A trecut la cele veşnice în 1713.

15. Sava II - a înființat în 1695 biserica catedrală din Iaşi „Stratenia” cu ajutorul Anastasiei soția domnului Duca. Tot sub Sava II, Mănăstirea Cypriana (Căpriana) din Basarabia a fost supusă (închinată) Mănăstirii Zografu, în 1691.

16. Ghedeon - mitropolitul Moldovei, în 1711 el l-a întâmpinat pe țarul Petru cel Mare, când acesta a fost în Iaşi, cu ocazia încheierii tratatului cu Dimitrie Cantemir. Ghedeon a fost persecutat în 1714 de generalul polon Kiovsky.

17. Antim - mitropolitul Ungrovlahiei – a fost înecat în Dunăre din ordinul domnului Nicolae Mavrocordat.

18. Pahomie Spacovsky – român, a fost arhimandrit al Mănăstirii Bisericani, iar de la 1714-1723 a fost mitropolit de Voronej. Pahomie a dus din Moldova degetul Sfântului Arhidiacon Ştefan.

19. Arseniu Berlo – valah, a fost arhimandrit şi stareț al Mănăstirii Chievo-Mejigorie, a fost episcop de Moghilev, a fost episcop de Pereiaslov Poltavia.

20. Antoniu Cernovsky – a fost mitropolit al Moldovei, la 1740 a plecat în Rusia, unde a fost mitropolit la Cernigov de la 20 mai 1740 până în septembrie 1742, iar după aceea la Belgorod-Kursk de la 16 septembrie 1742 până la 1 ianuarie 1743.

21. Grigorie - mitropolitul Ungrovlahiei – a fost viețuitor în Mănăstirea Neamț, la 1768 a călătorit la țarina Ecaterina a II-a împreună cu Nicolae Brâncoveanu şi cu Mihail Cantacuzino. În timpul său au fost aduse în țară moaştele Sfântului Dimitrie Basarabov şi el a primit titlul de „Locțiitor al Cezareei Capadociei”.

22. Ambrosie Serebrenicov – mitropolit al Moldovei a fost arhiepiscop de Poltava. În 1790 el l-a ridicat pe starețul Mănăstirii Neamț Paisie Velicicovsky (fiul protoiereului de Poltava) la rangul de arhimandrit.

23. Iov Potemkin – a fost arhimandrit al Mănăstirii Adormirea (Gorodişteni) de la 1793 la 1796 a fost arhiepiscop de Minsk.

24. Gavriil Bănulescu – mitropolit al Moldovei, exarh al Basarabiei şi Țării Româneşti, a fost şi mitropolit de Kiev, de la 1813 la 1821 a fost mitropolit şi exarh de Chişinău şi Hotin. În 1813 el a înființat în Chişinău Seminarul şi tipografia pe lângă casa arhierească. A fost înmormântat la Mănăstirea Căpriana.

25. Veniamin Costache – a fost mitropolit al Moldovei de la 1803 la 1846, la 1821 a stat în satul Colincăuți din Basarabia datorită Eteriei. Veniamin l-a trimis în Rusia la studii pe Vasile I Scriban. Tot în timpul păstoririi sale a fost trimis la

Petersburg pentru tipărirea „Bibliei” în limba română arhimandritul Varlaam Cuza. Veniamin Costache a înființat Seminarul de la Socola, din Iaşi, în 1803.

26. Neofit I, mitropolitul Țării Româneşti – în 1845 a trimis în Rusia şapte tineri la studii. Dintre cei şapte, doar unul mai trăia la 1888. Acesta se numea Ghelasie Ionescu şi era arhimandrit de scaun la Buzău.

27. Sofronie Miclescu, mitropolitul Moldovei (1851-1861), a contribuit la înființarea Mănăstirii Noul Neamț din Basarabia. În finalul recenziei găsim câteva cuvinte despre cei care au studiat în Rusia. Dintre cei

18 care au studiat la Universitatea din Sankt Petersburg, patru au ajuns episcopi – Melchisedec al Romanului, Ghenadie al Râmnicului, Silvestru al Huşilor şi Filaret Scriban.

Dobrescu, N., „Din istoria bisericii române. Secolul al XV-lea. Biserica şi cultivarea artelor. Mitropolia Moldovei”, în: *BORom* XXXIV (1910-1911), 1, p. 37-47. (A se vedea articolul din *BORom* XXXIII (1909-1910), 12, p. 1355-1369).

Biserica şi cultivarea artelor. Biserica este instituția care a cultivat artele: pictura, sculptura, muzica, arhitectura. Stilul arhitectonic bizantin îşi atinge apogeul în Țara Românească în cadrul celor două biserici de la începutul secolului al XVI-lea, biserica Mănăstirii Dealu şi Curtea de Argeş.

Mitropolia Moldovei.

Între Patriarhia Constantinopolului şi Moldova a avut loc un conflict care a durat 10 ani - de la 1391-1392, până în vremea lui Alexandru cel Bun. Imediat după ce s-a urcat pe tronul Moldovei, acesta a încercat să aplaneze conflictul cu Patriarhia, trimițând în acest scop o delegație care a obținut de la patriarhul Constantinopolului împăcarea cu condiția ca, înainte de stabilirea păcii, doi împuterniciți ai Patriarhiei să cerceteze evenimentele la fața locului. Astfel au fost trimişi de către Patriarhie în Moldova ieromonahii Grigorie şi Manuel, care s-au încredințat de faptul că Iosif a fost sfințit episcop de Cetatea Albă de Antonie al Haliciului. Patriarhul l-a recunoscut pe Iosif ca mitropolit al Moldovei, iar Biserica Moldovei a recunoscut supremația Patriarhiei Constantinopolului. Reşedința mitropolitului Iosif al Moldovei a fost biserica Mirăuților din Suceava. Dintr-o notă de subsol aflăm că, după tradiție, biserica Mirăuților a fost ridicată: în secolul al XIV-lea de Dragoş Vodă; după alții ea ar fi fost ridicată de Petru Muşat; după o a treia tradiție ar fi fost ctitorită de Iuga Vodă în 1399.

În 1402 au fost aduse la Suceava moaştele Sfântului Ioan cel Nou. Într-o notă de subsol este prezentată pe scurt viața acestui sfânt.

Dobrescu, N., „Din istoria bisericii române. Secolul al XV-lea”, în: *BORom* XXXIV (1910-1911), 2, p. 144-156. (A se vedea articolul din *BORom* XXXIV (1910-1911), 1, p. 37-47).

Cu ocazia aducerii moaştelor Sfântului Ioan cel Nou la Suceava, domnul Alexandru cel Bun a făcut mai multe danii Mitropoliei Moldovei, fapt confirmat de mai multe documente. În 1403 exista în Moldova o singură eparhie. Un document din 1407 de la mitropolitul Iosif arată că acesta „se interesa” de situația mănăstirilor

Neamț şi Bistrița. Pentru ultima dată mitropolitul Iosif este amintit într-un document de la 16 septembrie 1408. N. Dobrescu presupune că Iosif a trecut la cele veşnice în 1415. În anul următor, un mitropolit al Moldovei se afla la Constantinopol pentru a obține recunoaşterea patriarhului. Acesta nu a vrut să-l recunoască, astfel încât acesta a rămas acolo până în 1418, când, în cele din urmă, este întărit de patriarh în funcția de mitropolit al Moldovei. Conform unei notițe, autorul articolului admite că numele mitropolitului care a întâmpinat dificultăți la recunoaşterea de către patriarhul Constantinopolului, era Macarie. Faptul este atestat de o notiță dintr-un cronograf bizantin.

Dintr-o notă de subsol aflăm că, în 1418, la Conciliul de la Constanța, a participat şi Grigorie Țamblac ca delegat al bisericii Moldovei. Acesta s-a născut la Târnovo din părinți bulgari, a fost discipol al patriarhului Eftimie şi este posibil ca el să fi fost acel Grigorie care era trimis în 1401 de către Patriarhia din Constantinopol în Moldova spre a cerceta situația bisericească de acolo. În 1415 Grigorie a ajuns mitropolit al Kievului, a participat la Conciliul de la Constanța şi a trecut la cele veşnice în 1420. N. Dobrescu scrie că e este posibil ca Grigorie să fi mai trăit retras la o mănăstire din Moldova şi după anul 1420, dar, în mod cert, el nu a fost mitropolit al Moldovei.

Dobrescu, N., „Din istoria bisericii române. Secolul al XV-lea. Episcopiile Moldoveneşti”, în: *BORom* XXXIV (1910-1911), 5, p. 540-574. (A se vedea articolul din *BORom* XXXIV (1910-1911), 2, p. 144-156).

În două scrisori din 1426 ale papei Eugeniu IV este amintit mitropolitul Moldovei, Grigorie. N. Dobrescu scrie că acest Grigorie a fost hirotonit la Roma ca mitropolit al catolicilor din Moldova.

Mitropolitul ortodox al Moldovei, Macarie, a trecut la cele veşnice înainte de anul 1436. La 1436-1437 ajunge ca mitropolit al Moldovei, Damian. Acesta a participat la Sinodul de la Ferarra-Florența din 1438-1439 şi se arată rolul pe care l-a jucat la sinodul amintit. Actele Sinodului din Constantinopol din 1450 spun că Damian încă mai cârmuia la acea dată Mitropolia Moldovei. În 1451 Damian a trecut la cele veşnice sau a părăsit scaunul Mitropoliei Moldovei, iar la 1452 ajunge ca mitropolit al Moldovei Teoctist I.

După pomelnicul Mitropoliei Moldovei acesta era de origine slavă – fapt infirmat de N. Dobrescu, care spune că Teoctist a fost hirotonit de patriarhul Ohridei, Nicodim. Aşadar, după N. Dobrescu, Teoctist era moldovean şi e posibil să fi provenit din Mănăstirea Neamț sau chiar să fi fost egumen al acesteia. Teoctist este atestat în două documente din 1455, dar, conform unei versiuni a cronicii lui Ureche, în care se spune că Teoctist a păstorit 25 de ani, rezultă că el ar fi urcat în scaunul Mitropoliei Moldovei în 1452. Teoctist apare în mai multe documente din perioada 1455-1475. Ştefan cel Mare a făcut numeroase danii către Mitropolia Moldovei. La îndemnul mitropolitului Teoctist, Ştefan cel Mare a ridicat Mănăstirea Putna, căreia îi face numeroase donații. Mitropolitul Teoctist a trecut la cele veşnice la 18 noiembrie 1477 şi a fost îngropat în noua ctitorie. La îndemnul mitropolitului Teoctist un călugăr necunoscut a început să scrie în slavonă, în Mănăstirea Putna, „Cronica Țării Moldovei”.

Teoctist a fost urmat în scaun de mitropolitul Gheorghe. Acesta era călugăr din Mănăstirea Neamț. Gheorghe apare ca mitropolit într-un document din 15 martie 1490. Mai apare menționat şi în tratatul de pace încheiat între Ştefan cel Mare şi regele Poloniei Albert din 1499. Cronica sârbo-moldovenească scrie că mitropolitul Gheorghe a trecut la cele veşnice în 1511. Cu cheltuiala mitropolitului Gheorghe s-a scris „Pravila Sfinților Apostoli" şi tot el este cel care a schimbat titulatura mitropolitului zicându-şi „Mitropolit de Suceava şi al Țării Moldovei". N. Dobrescu scrie că într-un document de la domnul Ştefan cel Mare din 1491, apare ca mitropolit al Moldovei Teoctist II, fostul egumen al Mănăstirii Pobrata (Probota), atestat în această calitate în 1471, fost discipol al mitropolitului Teoctist I. Teoctist II apare ca mitropolit al Moldovei şi într-un document din 14 noiembrie 1497, cu ocazia sfințirii bisericii Mănăstirii Neamț. N. Dobrescu arată că Teoctist II a fost în această perioadă mitropolit al Moldovei provizoriu.

Episcopiile moldoveneşti.

Episcopia Romanului.

Oraşul Roman a fost înființat de domnul Roman Vodă (1393-1394) şi tot de el a fost ctitorită biserica cu hramul Sfânta Parascheva de aici. Aici a fost îngropată doamna Anastasia, soția sa. Alexandru cel Bun a dăruit acestei biserici două sate în 1408. N. Dobrescu menționează că aici nu era episcopie la data amintită (1408). Un document de confirmare din 1488 de la Ştefan cel Mare arată că dania făcută în 1408 de Alexandru cel Bun era a scaunului vlădicesc din Roman, de unde se poate trage concluzia că întâiul ctitor al Episcopiei Romanului este Alexandru cel Bun. Primul episcop titular atestat documentar este Calist care apare într-un act din 30 septembrie 1445, când domnul Ştefan îi dăruieşte acestuia un rob tătar. Dintr-o notă de subsol aflăm că într-un hrisov al Mănăstirii Bogdăneşti este posibil ca cel dintâi episcop al Romanului din vremea lui Alexandru cel Bun să fi fost menționat Macarie. Episcopul Tarasie al Romanului este atestat de un document din 12 septembrie 1463 şi în documentul din 3 septembrie 1469, dat cu ocazia sfințirii Mănăstirii Putna. Ultima sa menționare este la 7 mai 1473. Tarasie a fost urmat în scaun de „Vasilie" (Vasile). Acesta este întâlnit pentru prima dată în documente la 20 aprilie 1488, când domnul Ştefan cel Mare confirmă bisericii „Mitropoliei din Roman" dania lui Alexandru cel Bun. Vasile apare şi în tratatul de pace din 12 iulie 1499 încheiat între Ştefan cel Mare şi Albert al Poloniei. La 17 noiembrie 1502 semnează ca episcop al Romanului Teoctist. Acesta a fost egumen la Mănăstirea Neamț.

Episcopia Rădăuților.

În Rădăuți exista o biserică de lemn făcută de Bogdan I. În vremea lui Alexandru cel Bun aceasta a fost refăcută din piatră şi în ea au fost îngropați mai mulți domnitori. Referitor la înființarea Episcopiei Rădăuților, aflăm că un document din 15 martie 1490 atestă „că încă de pe vremea lui Alexandru cel Bun au fost supuse acestui lăcaş mănăstire cca 50 de biserici cu preoții lor din ținutul Sucevei". Cronicarul Ureche scrie că Episcopia Rădăuților ar data din vremea lui Alexandru cel Bun. Nicolae Iorga crede că a fost înființată în timpul lui Ştefan cel Mare, deoarece, după anul 1472, exista episcop acolo. Nicolae Dobrescu afirmă că Alexandru cel Bun a pus piatra de temelie a acestei episcopii, acordându-i prerogative episcopale egumenului mănăstirii de aici, iar Ştefan cel Mare a desăvârşit-o. Primul episcop atestat al

Rădăuților este Ioanichie, care apare într-un document din 25 aprilie 1472. Tot acesta apare în mai multe documente printre care şi în tratatul de pace dintre Ştefan cel Mare şi Albert al Poloniei, încheiat în 1499. Ioanichie apare pentru ultima dată în documente la 17 noiembrie 1502. El a trecut la cele veşnice în 1503 şi a fost înmormântat în biserica din Rădăuți. N. Dobrescu prezintă în finalul articolului daniile făcute de Ştefan cel Mare acestei episcopii.

Dobrescu, N., „Din istoria bisericii române. Secolul al XV-lea. Mănăstirile”, în: *BORom* XXXIV (1910-1911), 6, p. 674-688. (A se vedea articolul din *BORom* XXXIV (1910-1911), 5, p. 540-574).

Mănăstirile.

Din vremea lui Petru Muşat existau în Moldova două mănăstiri întemeiate de acest domnitor la îndemnul mitropolitului Iosif – Neamț şi Bistrița. Documentul din 7 ianuarie 1407 arată că mitropolitul Moldovei, Iosif, a încredințat conducerea acestor două chinovii (Neamț şi Bistrița) lui Domețian. Acesta a primit şi dreptul de a-şi alege egumenul fără amestecul cuiva.

Mănăstirea Neamț – a primit numeroase danii de la Alexandru cel Bun, Iliaş Vodă, Alexandrel, Ştefan (fratele lui Iliaş) despre care aflăm că este cel care a întărit dania lui Cârstea, cel care a dăruit mănăstirii satul Fântânele – acesta fiind primul caz de înzestrare a unei mănăstiri domneşti din Moldova de altcineva în afară de domnitor. La 6 iunie 1446, domnul a supus Mănăstirii Neamț o mănăstire la Boişte, „unde au fost chiliile Vlădicii Iosif”, – aceasta fiind prima mănăstire de maici atestată în Moldova. Domnitorul Ştefan cel Mare a făcut şi el numeroase danii acestui sfânt lăcaş şi a zidit biserica cea mare, care a fost sfințită în 1497.

Egumenii mănăstirii: Domețian; Siluan - atestat în mai multe documente din anii 1422-1429, el mai apare şi pe evangheliarul slavon, scris pe pergament, care poartă data 1436 şi pe epitaful (aerul) din 1437; Teoctist - cel care va ajunge mitropolit al Moldovei între anii (1452-1477); Simeon; Siluan (1470); Pimen (1482); Ilarie (1495); Teoctist (cel care va ajunge episcop al Romanului). Dintr-o notă de subsol aflăm că Iațimirski îl consideră ca egumen al Mănăstirii Neamț, între anii 1403-1406, pe Grigorie Țamblac.

Mănăstirea Bistrița – a fost înnoită de Alexandru cel Bun. Acest domnitor i-a făcut numeroase danii, printre care se numără şi cea din 1431, prin care i se dă acesteia Mănăstirea Sfântul Nicolae „unde a fost Huba”. La Mănăstirea Bistrița au fost îngropați: Alexandru cel Bun, soția sa Ana, Alexandru - fiul lui Ştefan cel Mare. Acesta din urmă a făcut aici în 1498 paraclisul Sfântului Ioan cel Nou şi clopotnița.

Egumenii mănăstirii: Vasilie (1431); Eustatie (1455-1460); Paisie (1486); Grigorie (1491); Paisie (1501); Ioasaf (1503).

Mănăstirea Moldovița – a fost întemeiată de domnul Alexandru cel Bun între anii 1401-1402. Primul document referitor la această mănăstire datează de la data de 31 octombrie 1402, când ctitorul a dăruit acesteia două moşii şi patru case de tătari. I-au mai făcut danii Ştefan Vodă, Petru Vodă, Ştefan cel Mare. O alunecare de teren a acoperit mănăstirea inițială care a fost refăcută de domnul Petru Rareş. Egumenii mănăstirii: Vasilie (1415); Anastasie (1488-1490).

Mănăstirea Pobrata (Probota) – a fost refăcută de Ştefan cel Mare, aici fiind îngropată doamna Oltea, mama lui Ştefan cel Mare. Mănăstirea a primit numeroase danii de la Alexandru cel Bun, Ştefan II, Alexandru, Ştefan cel Mare. Egumenii mănăstirii: Eustaţie (1444, 1453); Stahie (1464); Silvestru (1466); Teoctist (1471). La 1910 era biserică de mir.

Dobrescu, N., „Din istoria bisericii române. Secolul al XV-lea. Mănăstirile”, în: *BORom* XXXIV (1910-1911), 7, p. 796-806. (A se vedea articolul din *BORom* XXXIV (1910-1911), 6, p. 674-688).

Mănăstirea Humorului – la 1910 era biserică de mir. Este menţionată pentru prima dată într-un document de la 13 aprilie 1415, când Alexandru cel Bun întăreşte stăpânirea Mănăstirii Adormirea Maicii Domnului de la Humor a lui Ivan Dvornicul peste un sat numit Părteştii şi peste seliştea Deanişava. Mănăstirea a primit numeroase danii de la Alexandru cel Bun, Ştefan II, Ştefan cel Mare. De la acesta din urmă a primit, printre altele, în 1473 şi un „Tetraevanghel” în limba slavonă. Cu ocazia acestei danii este amintit şi primul egumen cunoscut al mănăstirii – Gherontie.

Mănăstirile Iţcani şi Horodnic – ambele mănăstiri de maici. Documentul din 1453 a lui Alexandru Vodă atestă existenţa Mănăstirii Iţcani. În acest act este menţionată ca stareţă maica Fevronia. Mănăstirea Horodnic este cunoscută încă din vremea lui Alexandru cel Bun. Stareţă la această mănăstire, la 1439, era maica Antoniada. În 1490 Mănăstirea Horodnic a fost dăruită Mănăstirii Putna.

Mănăstirea Putna – a fost zidită de Ştefan cel Mare la îndemnul mitropolitului Teoctist, între anii 1466-1469, de arhitectul grec Teodor, ca mulţumire a lui Ştefan pentru cucerirea cetăţii Chilia. A fost sfinţită pe 3 septembrie 1469 de către mitropolitul Teoctist şi episcopul Romanului, Tarasie. La această sfinţire a luat parte şi egumenul Mănăstirii Neamţ, Ioasaf care, pentru vrednicia sa, a fost numit ca egumen la Putna, iar în locul său, la Neamţ, a fost pus Siluan. Mănăstirea Putna a primit numeroase danii de la domnul Ştefan cel Mare. În 1481 acesta a zidit turnul, iar la 15 martie 1484 un incendiu puternic a afectat sfântul lăcaş, care a fost restaurat în scurt timp.

Ioasaf a fost egumenul Putnei până în 1485, el fiind urmat de Paisie cel Scurt, care a trecut la cele veşnice în 1503. După Paisie, egumen a fost Spiridon. În Mănăstirea Putna sunt înmormântaţi: Ştefan cel Mare şi Sfânt, Maria de Mangop, mitropolitul Teoctist, ş.a.

Mănăstirea Voroneţ – la 1910 era biserică de mir şi a fost întemeiată în 1488 de Ştefan cel Mare în 1488. Înainte a existat aici o comunitate mănăstirească al cărei întemeietor era Daniil, fiind amintită într-un document din 22 iunie 1472, în care apare ca egumen Misail. Egumenii mănăstirii: Misail (1472); Efrem (1488,1489); Ghenadie (1490); Macarie (1497).

Dobrescu, N., „Din istoria bisericii române. Secolul al XV-lea. Mănăstirile. Biserica şi cultura în Moldova”, în: *BORom* XXXIV (1910-1911), 8, p. 831-842. (A se vedea articolul din *BORom* XXXIV (1910-1911), 7, p. 796-806).

Mănăstirea Tazlău – datează din timpul lui Ştefan cel Mare - la 1481 mănăstirea exista, fapt atestat de un document. În 1491, cu ocazia unei danii a lui Ştefan cel Mare,

este amintit ca egumen Timotei. Biserica acestei mănăstiri a fost făcută de Ştefan cel Mare între anii 1496-1497.

Schitul Pătrăuţi – a fost făcut în 1487 de Ştefan cel Mare ca schit de maici, iar la 1910 era biserică de mir.

Mănăstira Sfântul Ilie – a fost zidită de Ştefan cel Mare în 1479 ca mănăstire de călugări, la 1910 era biserică de mir.

Mănăstirea Popăuţi – zidită de Ştefan cel Mare în 1496 ca mănăstire de călugări, la 1910 era biserică de mir.

Mănăstirea Dobrovăţ – a fost făcută înainte de anul 1499, iar în acel an egumen al ei era Ioanichie. La 1502 egumen era Pahomie. Biserica acestei mănăstiri a fost zidită de Ştefan cel Mare între anii 1502-1504.

Biserica şi cultura în Moldova.

Mănăstirile erau focarele de cultură din ţară. Discipolii Sfântului Nicodim de la Tismana au mers şi în Moldova - lucru atestat de faptul că la Mănăstirea Neamţ s-a găsit corespondenţa patriarhului bulgar Eftimie cu Sfântul Nicodim. Din mănăstirile Moldovei ni s-au păstrat mai multe cărţi dintre care amintim: la Mănăstirea Aroneanu din Iaşi găsim un „Triod"; la Mănăstirea Agapia se află un „Tetraevanghel" şi un „Minei"; la Neamţ avem un „Tetraevanghel" scris în 1436 de Gavriil Monahul fiul lui Urie, două „Tetraevanghele", un „Apostol" scris în 1500 de Teodor din porunca lui Ştefan cel Mare, un „Octoih" scris de Gavriil în trei exemplare, „Mineie" scrise de Gavriil; la Mănăstirea Putna avem două „Evanghelii" scrise pe pergament – una de către călugărul Paladie în 1489 şi alta din 1503-504, două „Mineie" scrise în 1467 de călugărul Casian, un „Minei" scris de popa Ignatie în 1503-504, „Evangheliarul" de la Humor dăruit de Ştefan cel Mare în 1473 mănăstirii cu acelaşi nume; un „Tetraevanghel" scris de Filip Monahul a fost dăruit de Ştefan cel Mare Mănăstirii Zograf din Athos în 1502; o „Evanghelie" de la Mănăstirea Neamţ se afla la 1910 în Biblioteca Regală din München; „Tâlcul Evangheliei lui Marcu şi Ioan" de Teofilact, păstrat la Mănăstirea Neamţ; „Tâlcuirea Sfântului Ioan Hrisostom la cartea Iov" scrisă de Visarion din porunca mitropolitului Gheorghe în 1503, se afla în Mănăstirea Zograf; un „Mărgărit" din 1443, scris de Gavriil, se afla la Mănăstirea Neamţ; „Nomocanon" scris de ieromonahul Ghervasie pentru Mănăstirea Neamţ. În Mănăstirea Bistriţa a fost scris pomelnicul domnilor şi a familiilor domneşti începând din 1407, Letopiseţul de la Bistriţa. În Mănăstirea Putna a fost scris „Letopiseţul de la Putna".

Biserica şi cultivarea artelor – sub tutela bisericii s-au cultivat: pictura, sculptura, arhitectura, împodobirea manuscriselor.

Dobrescu, N., „Din istoria bisericii române. Secolul al XV-lea. Biserica şi cultura în Moldova. Bisericile, preoţii", în: *BORom* XXXIV (1910-1911), 9, p. 939-953. (A se vedea articolul din *BORom* XXXIV (1910-1911), 8, p. 831-842).

Arhitectura bisericilor din Moldova – stilul este bizantin, dar cu unele particularităţi şi anume bisericile se întind în lungime şi înălţime, dar sunt înguste datorită elementelor gotice. Arhitectura bisericilor moldoveneşti din secolul al XV-lea

atinge apogeul în vremea lui Ştefan cel Mare, despre care scrie cronica că a construit 44 de biserici. Acestea sunt următoarele:

Biserica din Mănăstirea Pângărați care ar data după unii din 1461. N. Dobrescu infirmă această afirmație spunând că, până în vremea războiului lui Ştefan cel Mare cu turcii la Valea Albă, era aici o sihăstrie întemeiată de călugărul Simeon, care la 1476 a fost arsă de turci. După acelaşi autor, Mănăstirea Putna zidită între anii 1466-1469, este cea dintâi ctitorie religioasă a lui Ştefan cel Mare.

Biserica Sfântul Gheorghe din Baia – a fost ridicată de Ştefan în amintirea victoriei sale asupra lui Matei Corvin. În 1910 această biserică era în curs de restaurare.

Biserica Adormirii Sfintei Fecioare din Chiprieni (Căpriana) - Basarabia – a fost făcută de Ştefan în 1470, la 1910 era mănăstire de călugări.

Biserica Sfântului Ioan Botezătorul din Iaşi – ridicată de Ştefan în 1472 în amintirea victoriei sale asupra lui Radu cel Frumos, a fost Mitropolie, iar la 1910 nu mai exista.

Biserica Mănăstirii Humor – ridicată de Ştefan la 1472-1473, la 1910 era biserică de mir.

Biserica „Sfânta Parascheva” din Râmnicul Sărat – a fost ridicată de Ştefan în 1474, a fost mănăstire de călugări, la 1910 nu mai exista.

Biserica Sfântul Dumitru din Suceava - ridicată de Ştefan între anii 1475-1497, a fost sfințită după victoria sa asupra regelui Albert al Poloniei.

Biserica Sfântul Ioan din Chilia – ridicată de Ştefan la 1478, la 1910 nu mai exista.

Biserica Sfântul Ilie din Mănăstirea Sfântul Ilie – a fost ridicată de Ştefan în 1479, la 1910 era biserică de mir.

Biserica Sfântul Ilie din comuna Floreşti – a fost ridicată în 1480 de Ştefan, a fost schit de călugări, iar la 1910 era biserică de mir.

Biserica făcută la Cetatea Albă prin 1481-1482 sub pârcălabul Duma Hrăman, la 1910 era în ruină.

Biserica zidită de Ştefan în 1483, lângă Roman, în cetatea Smeredova la 1910 nu mai exista.

Biserica Sfântul Nicolae din satul Şcheia, din Vaslui a fost ridicată de Ştefan în 1486, a fost la început mănăstire, iar la 1910 nu mai exista.

Biserica Sfântului Mucenic Procopie din Bădeuți a fost zidită de Ştefan în 1487 după victoria sa asupra lui Basarab Țepeluş, a fost mănăstire de călugări, iar la 1910 era biserică de mir.

Biserica Înălțării Sfintei Cruci din Pătrăuți a fost ridicată de Ştefan în 1487, a fost schit de maici, la 1910 era biserică de mir.

Biserica Sfântul Gheorghe din Mănăstirea Neamț – a fost zidită în 1488 de Ştefan la îndemnul călugărului Daniil după lupta de la Războieni.

Biserica Tăierii Capului Sfântului Ioan Botezătorul din Vaslui a fost ridicată de Ştefan în 1490, la 1910 era biserică catedrală.

Biserica Precista din Bacău cu hramul Adormirea Maicii Domnului a fost zidită în 1491 de Alexandru fiul lui Ştefan cel Mare, a fost mănăstire de călugări, la 1910 era biserică de mir.

Biserica Sfântul Nicolae Domnesc din Iaşi a fost zidită în 1491 de Ştefan, în amintirea victoriei sale asupra cazacilor. Din a doua jumătate a secolului al XVI-lea până în 1682 a fost catedrală mitropolitană, la 1910 era biserică de mir.

Biserica Sfântul Gheorghe din Hârlău a fost ridicată de Ştefan în 1492.

Biserica din Borzeşti cu hramul Adormirea Maicii Domnului a fost ridicată de Ştefan între anii 1493-1494, a fost schit, la 1910 era biserică de mir.

Biserica Sfinților Arhangheli Mihail şi Gavriil din satul Schinteia (Vaslui) a fost ridicată de Ştefan în 1494 după victoria de la Rahova, a fost schit de călugări, la 1910 era biserică de mir.

Biserica Sfântul Nicolae din Dorohoi – a fost ridicată de Ştefan în 1495, la 1910 era biserică catedrală.

Biserica Sfinților Apostoli Petru şi Pavel din Huşi a fost zidită de Ştefan în 1495. De la înființarea Episcopiei Huşilor a devenit catedrala acestei episcopii.

Biserica Sfântul Nicolae din Poiana Siretului – a fost zidită de Ştefan în 1495, a fost mănăstire de călugări, şi-a încetat existența la 80 de ani de la fondarea sa.

Biserica Sfântul Nicolae din Mănăstirea Popăuți – a fost ridicată de Ştefan în 1496, a fost mănăstire de călugări.

Biserica de la Războieni cu hramul Sfinților Arhangheli Mihail şi Gavriil a fost zidită în 1496 de Ştefan, la 1910 era biserică de mir.

Biserica Sfânta Parascheva din Cotnari a fost ridicată de Ştefan în 1496, la 1910 era biserică de mir.

Biserica din Mănăstirea Tazlău cu hramul Naşterea Maicii Domnului a fost zidită între anii 1496-1497 de Ştefan, a fost mănăstire de călugări, la 1910 era biserică de mir.

Biserica mare din Mănăstirea Neamț a fost zidită de Ştefan în 1497.

Paraclisul Sfântului Ioan cel Nou de la Suceava, alipit de clopotnița Mănăstirii Bistrița, a fost zidit în 1498 de Ştefan cel Mare.

Biserica Sfântul Ioan din Piatra Neamț a fost ridicată de Ştefan între anii 1497-1498, la 1910 era biserică catedrală.

Biserica din Mănăstirea Bisericani cu hramul Buna Vestire a fost începută de Ştefan cel Mare în 1498 şi terminată sub fiul său Bogdan.

Biserica din Mănăstirea Zograf din Muntele Athos cu hramul Sfântul Gheorghe a fost făcută de Ştefan în 1502.

Biserica de la Volovăț cu hramul Înălțarea Sfintei Cruci a fost ridicată de Ştefan în 1502 pe locul bisericii lui Dragoş Vodă, care a fost mutată la Putna. A fost schit de călugări, iar la 1910 biserica de la Volovăț era biserică de mir.

Biserica Tăierii Capului Sfântului Ioan din satul Reuseni a fost ridicată de Ştefan între anii 1503-1504, a fost schit de călugări, la 1910 era biserică de mir.

Biserica cu hramul Sfânta Treime din Mănăstirea Dobrovăț a fost terminată cu două luni înainte ca Ştefan să treacă la Domnul (1504).

Ștefan a mai făcut şi: un paraclis pentru curteni în cetatea Neamț, care la 1910 nu mai exista; biserica din satul Ştefăneşti, care la 1910 exista; paraclis în curtea domnească din Suceava, care la 1910 nu mai exista; o biserică în Burdujeni, care la 1910 nu mai exista; o biserică în satul Fântânele din Tecuci, care la 1910 nu mai

exista; biserica Sfântul Dimitrie din satul Pângărați Neamț, care la 1910 nu mai exista; biserica Sfânta Maria din satul Putna.

Luca Arbore a ctitorit biserica Arbore în 1502.

În finalul articolului N. Dobrescu aminteşte despre preoții din secolul al XV-lea, din Moldova.

Berechet, Şt., „Situația bisericii şi a mănăstirilor din Moldova", în: *BORom* XLII (1924)**,** 1, p. 3-6**.**

Autorul articolului critică politica Guvernului domnului Alexandru Ioan Cuza cu privire la secularizarea averilor mănăstireşti şi îl acuză pe domnul Alexandru Ioan Cuza că nutreşte sentimente de ură față de Biserica Ortodoxă. Numirea de către Guvernul Cuza a Comisiei pentru administrarea averilor mănăstireşti şi luarea acestora pentru vistieria statului, este, în opinia autorului, un jaf şi o încălcare a Regulamentului Organic din 1829, regulament care a lăsat neatins dreptul de proprietate al mănăstirilor asupra averilor care le aparțineau.

Ştefan Berechet arată că nu se vede nicio îmbunătățire a situației poporului datorită secularizării averilor mănăstireşti şi vine în sprijinul afirmației sale cu exemplul mănăstirilor Neamț şi Secu. Până la secularizarea averilor, acestea întrețineau: un spital, o casă de nebuni, un azil pentru bătrâni, un Seminar, şcoala din Târgul Neamț şi câteva şcoli primare. După secularizarea averilor lor, toate aceste instituții de binefacere au decăzut, deoarece nu mai puteau fi întreținute de către mănăstiri.

Se mai arată: sumele care au fost luate de Guvern prin „jefuirea" mănăstirilor Neamț şi Secu (816.609 ruble); că Guvernul a desființat de tot mănăstirile Doljeşti, Zagavia, Urecheşti şi alte 30 de lăcaşuri monahale; că tipografia din Mănăstirea Neamț şi din Mitropolie a fost luată şi acum serveşte la tipărirea cărților profane; că Mănăstirea Neamț a avut de suferit de pe urma incendiului din 1862; purtarea Guvernului față de mitropolitul Sofronie.

Pamfil, Georgian, „Un capitol din istoria bisericească a românilor. Biserica Moldovei pe vremea lui Alexandru cel Bun", în: *BORom* XLVII (1929), 7-8**,** p. 622-640**.**

Autorul prezintă în acest articol situația bisericească din Moldova dinainte şi după urcarea lui Alexandru cel Bun în scaunul Moldovei. Pentru început prezintă un scurt istoric al Mitropoliei Haliciului. Aceasta a fost înființată la 1299 de principele Leon de Haliciu şi recunoscută de Patriarhia de la Constantinopol la 1303. În 1347 a fost desființată, iar la 1371, în urma cererii regelui Cazimir a fost reînființată. Între 1371 şi 1381 cel care a păstorit scaunul Haliciului a fost Antonie. La 1381 cu prilejul morții acestuia sunt amintiți doi voievozi români Balița şi Dragoş care închină Mănăstirea Sfântul Mihail din Maramureş, Patriarhiei. La 1414, Mitropolia Haliciului s-a desființat.

Articolul continuă cu prezentarea situației bisericeşti din Moldova şi a raporturilor între Biserica Moldovei şi Patriarhia ecumenică. La 1393, patriarhul l-a trimis pe Teodosie ca să înființeze Mitropolia Moldovei. Acesta nu a fost primit de către moldoveni. Ca urmare a acestui fapt, Patriarhia l-a trimis pe Ieremia care, de

asemenea, nu a fost primit. Drept urmare acesta a aruncat anatema asupra întregii Moldove, cu excepția mănăstirilor Maicii Domnului şi al Sfântului Dumitru. Pe atunci cel care domnea în Moldova era Roman (1391-1394). Anatema a fost aruncată atât asupra domnului, cât şi a celor doi prelați Iosif şi Meletie. Referindu-se la aceşti doi prelați, Pamfil Georgian scrie că unul păstorea la Cetatea Albă şi altul la Suceava, dar îl citează şi pe Iorga care spune că ei au păstorit la Neamț şi Rădăuți. Se prezintă apoi situația bisericească din Moldova în timpul lui Alexandru cel Bun. Acesta a domnit între 1400-1432. El a luat tronul Moldovei de la Iurg Coriatovici, care a domnit foarte puțin la 1400. Alexandru cel Bun a pus capăt crizei bisericeşti care dăinuia în Moldova din timpul predecesorilor săi. La 1401, în urma demersurilor făcute de domnitor, Patriarhia de Constantinopol l-a recunoscut pe Iosif ca mitropolit al Moldovei.

Mitropolia Moldovei şi-a avut sediul în biserica Mirăuților până la 1513, când această biserică a fost devastată. Sediul a fost mutat apoi în biserica Sfântul Gheorghe, a lui Bogdan cel Orb. Pe vremea lui Alexandru cel Bun se mai pomeneşte şi despre două episcopii: una la Rădăuți şi alta la Roman. Referindu-se la aceste două episcopii autorul spune: că biserica de la Rădăuți avea unele drepturi episcopale, dar este rezervat în a afirma categoric că acolo a existat o episcopie în vremea lui Alexandru cel Bun. Despre Episcopia din Roman aflăm că biserica acestei episcopii avea hramul „Sfânta Parascheva” şi aici se afla mormântul mamei lui Alexandru, Anastasia. Se aminteşte că primul episcop cunoscut al Romanului este Calist.

În finalul articolului, înainte de concluzii, sunt prezentate mănăstirile din Moldova din timpul lui Alexandru cel Bun şi daniile care au fost făcute acestora. Acestea sunt: Bistrița şi Neamț – ambele având-şi obârşia din vremea lui Petru I Muşat, cea mai veche mărturie despre aceste două mănăstiri găsindu-se în documentul mitropolitului Iosif din 1407 – document în care se spune că acestea vor fi conduse de un sigur egumen – Domențian. În vremea lui Alexandru cel Bun egumenii Mănăstirii Neamț au fost Domențian şi Siluan. O mănăstire întemeiată în aceeaşi vreme de acelaşi domnitor a fost Moldovița, având ca prim egumen pe Vasile şi a existat ca lăcaş monahal până la începutul secolului al XVI-lea, când a fost îngropată de o alunecare de teren, fiind refăcută de Petru Rareş. O altă mănăstire care datează din vremea lui Alexandru cel Bun este Mănăstirea Sfântul Nicolae din Poiana Siretului (Probota). Autorul enumeră şi alte mănăstiri care sunt pomenite în vremea lui Alexandru cel Bun. Acestea sunt: Mănăstirea Maicii Domnului de la Humor, Ițcani şi Horodnic. Despre aceasta din urmă aflăm că a existat până la 1490, când a fost dăruită Mănăstirii Putna.

Stino, Aurel George, „Un vechi ținut mănăstiresc: Baia”, în: *Păstorul Tutovei* VI (1943), 5-6, p. 155-157.

Începutul articolului consemnează referințe despre aşezarea geografică a ținutului Baia: între Valea Bistriței şi Valea Siretului. Se menționează lista mănăstirilor cuprinsă în lucrarea „Istoria Sfintei Mănăstiri Râşca”, scrisă de arhiereul Narcis Crețulescu, mănăstiri care făcuseră inițial parte din județul Suceava, ulterior județul Baia,respectiv mănăstirile: Bogdăneşti, Drăguşeni, Probota, Slatina, schiturile Gulia, Boureni, Brăteşti, Ioneasa, Preoteşti, Băiceni-Strieşti, Dumbrăvița, Strâmba,

Giurgeşti, Todireni. Articolul reproduce din lucrarea menționată anterior şi câteva date referitoare la sfintele lăcaşe enumerate.

Simedrea, Tit, mitropolit, „Mănăstiri vândute şi dăruite în secolul al XV-lea, în Moldova”, în: *BORom* LXVII (1949), 1-2, p. 65-83.

Studiul se referă la viața călugărească în Moldova, care apare în prima parte a secolului al XV-lea şi care a fost organizată în două tipuri de mănăstiri: mănăstiri mari, zidite şi înzestrate de domnitori şi mănăstiri mici, zidite de diferite persoane aparținând mirenilor sau categoriei sociale ale boierilor, care aveau averi mici sau chiar deloc. Activitatea desfăşurată la cele două tipuri de mănăstiri nu era diferită din punct de vedere canonic, scopul principal fiind mântuirea sufletească. Deosebirea consta în faptul că mănăstirea domnească nu se putea vinde şi cumpăra, nu avea nevoie de confirmare de proprietate, nu se putea dărui ca orice imobil.

Mănăstirea din cea de-a doua categorie, cea mică, era o proprietate nesigură, nebucurându-se de privilegiile mănăstirilor domneşti. Aceste privilegii şi imunități nu sunt consemnate în documentele vremii.

Studiul cuprinde două părți şi mai multe note explicative. Prima parte se referă la mănăstirile vândute şi cumpărate în perioada unor domnitori din secolul al XV-lea în Moldova. Fenomenul apare în timpul domniei lui Ştefan Voievod (1443-1447), fiul lui Alexandru cel Bun şi durează aproape un secol. Acesta cumpără de la verii săi Mănăstirea Boziani şi satul. Cele mai multe vânzări-cumpărări de mănăstiri au loc în timpul domniei lui Ştefan cel Mare (1457-1504). Astfel, articolul aminteşte de Mănăstirea Brusturi, numită inițial Mănăstirea Turbatului, care a fost vândută şi cumpărată de două ori, până ce a trecut în patrimoniul Neamțului în timpul domniei lui Ştefăniță Vodă (1517-1527). Altă vânzare întărită de Ştefan cel Mare este mănăstirea şi satul Voineşti şi cumpărararea unei mănăstiri de maici de către Mănăstirea Bistrița, mănăstire de călugări, întărită prin documentul din 11 iunie 1466. În alte două vânzări, cumpărător apare însuşi Ştefan cel Mare, iar ca vânzători, un boier şi o mănăstire. În 1519 starețul şi călugării de la Mănăstirea Tazlău i-au cerut domnului Ştefăniță Vodă să le înnoiască privilegiile şi documentele mănăstirii pe care le prădaseră secuii din Țara Ungurească. Autorul precizează că documentele ieşite din cancelaria domnească a lui Ştefan cel Mare, care a eliberat cele mai multe cărți întăritoare de vindere-cumpărare de mănăstiri, fac deosebire între mănăstiri şi biserici de mir.

Partea a doua a articolului consemnează faptul că, în secolul al XV-lea, mănăstirile dintr-o anumită categorie puteau fi vândute şi dăruite, deşi canoanele Bisericii şi legile împărăteşti nu îngăduiau asemenea operațiuni (e posibil ca unii dintre boierii care făceau astfel de tranzacții să nu fi cunoscut canoanele bisericeşti ale vremii). Autorul încearcă să dea o posibilă explicație acestui obicei de a vinde şi cumpăra mănăstiri, făcând o analogie cu legile şi canoanele Bisericii bizantine. După cum aceştia n-au putut împiedica pe unii ctitori de mănăstiri de a abuza de dreptul de proprietate, la fel nu au putut fi opriți nici cei din Moldova. La fel şi dăruirea de mănăstiri este un obicei împrumutat din Bizanț, unde fusese practicat pe scară mare. Articolul surprinde mai multe exemple din timpul domniei unor împărați care au

produs mari tulburări în viața călugărească: împăratul Alexios I. Komnios (1081-1118), împăratul Mihail VII Duca (1071-1078).

În Moldova, documentele păstrate atestă mai puține dăruiri de mănăstiri. În 1423 Alexandru cel Bun dăruieşte soției sale, Doamna Marina, Mănăstirea de la Vâşnevăț, cu toate veniturile, iar în 1449, Alexandru Vodă întăreşte Maruşcăi lui Stroe, mănăstirea de călugărițe Boişte, despre care nu se mai ştie nimic din lipsă de documente. Mănăstirea Vâşnevăț a fost dăruită Mănăstirii Neamț în timpul domniei lui Ştefan cel Mare de către Chiajna, fiica Doamnei Marina şi a lui Alexandru cel Bun. Autorul explică existența tuturor acestor tranzacții prin pătrunderea diferitelor idei medievale şi în Moldova. Vinderea, dar mai ales dăruirea de mănăstiri la mireni, este un fenomen care apare în prima jumătate a secolului al XV-lea numai în Moldova, neapărând în Țara Românească, unde organizarea primelor mănăstiri (Vodița, Tismana, Cozia) s-a aflat sub influența Sf. Nicodim.

Autorul conchide că, dacă organizarea vieții monahale în Moldova ar fi venit prin uncenicii şi din tradiția Sf. Nicodim, acest fenomen nu s-ar fi manifestat nici în Moldova.

Ciurea, Al. I., pr. conf., „Scurtă contribuție la istoria Mitropoliei Moldovei (1504-1632)”, în: *MitrMold* XXXI (1955), 10-11, p. 710-718.

Sunt prezentate date despre mutarea scaunului mitropolitan la Iaşi, hotarele Mitropoliei, şirul mitropoliților Moldovei.

Gonța, Alexandru I., „Mitropolia şi Episcopiile ortodoxe moldoveneşti în sec. XV”, în: *MitrMold* XXXIV (1958), 1-2, p. 21-36.

Incursiune rapidă prin istoria bisericească din Moldova în secolul al XV-lea. Biserica Sfânta Paraschiva din Roman devine reşedință Episcopiei de Roman. Este redat un scurt istoric ce consemnează evenimentele până la anul 1500 din cadrul Mitropoliei Sucevei, realizată între 1381-1386. Mitropolia Sucevei şi a Moldovei e numită de Ştefan cel Mare „biserica mamă” la 20 septembrie 1479. Despre Episcopia Rădăuți aflăm date prin care se elucidează data înființării ei şi se prezintă un scurt istoric. În ceea ce priveşte Episcopia de Roman se prezintă mai multe păreri, cum că a fost înființată de Alexandru cel Bun, undeva, imediat după anul 1408.

Mosor, Constantin, doctorand, „Biserica Moldovei în timpul domniei lui Mihail Sturdza (1834-1849)”, în *BORom* LXXXIX (1971), 5-6, p. 593-605.

Domnia îndelungată a acestui principe s-a legat strâns de viața şi activitatea mitropolitului Veniamin Costachi (1803-1808; 1812-1821; 1823-1842) şi de cea a mitropolitului Meletie Brandaburul (1844-1848). Sunt amintite cele mai importante proiecte şi legi privitoare la averile mănăstireşti, ale Episcopiilor şi Mitropoliilor şi la învățământul teologic. Un capitol separat este păstrat evenimentelor, activităților şi realizărilor din episcopiile de Roman şi Huşi cu amintirea figurilor ierarhilor Veniamin Roset (1844-1851) şi Sofronie Miclescu (1826-1851). Ultimele două secțiuni ale articolului fac referire la raporturile dintre Biserica Moldovei şi Patriarhia de Constantinopol şi, respectiv, la aspecte generale privind preoțimea din Moldova.

Palade, Vasile, „Principii de organizare a Bisericii Moldovei în opera lui Dimitrie Cantemir”, în *BORom* XCII (1974), 7-8, p. 1018-1029.

Aceasta este o lucrare de seminar susținută în cadrul pregătirii pentru doctorat în teologie a pr. doctorand Palade Vasile, sub îndrumarea prof. Iorgu D. Ivan.

Autorul articolului a studiat opera lui D. Cantemir, „Descriptio Moldaviae” şi a extras informațiile referitoarea la organizarea şi administrarea Bisericii Ortodoxe în Moldova. Statul şi Biserica, deşi erau organizate paralel, totuşi, erau strâns dependente: statul era organizat de către domnitor împreună cu ierarhii, iar Biserica era organizată de ierarhi împreună cu domnul şi boierii în Soboare sau chiar în Divan.

Statul se amesteca în treburile Bisericii, obicei păstrat de la bizantini.

Clerul Moldovei a avut şi atribuții sociale, păstrându-se astfel legătura dintre dreptul secular şi cel bisericesc.

Dimitrie Cantemir prezintă şi ideea originii daco-romane a poporului român, continuitatea lui în acest spațiu geografic, unitate de neam, limbă, tradiții şi credință ortodoxă.

Lucrarea este un izvor important al vechiului drept bisericesc.

Păcurariu, Mircea, „Contribuții la istoria Mitropoliei Moldovei în secolul al XVI-lea”, în: *MitrMold* LI (1975), 3-4, p. 221-257.

Acest material istoric structurează date biografice şi informații despre activitatea mitropoliților Moldovei din secolul al XVI-lea: Teoctist al II-lea, Calistrat, Teofan I, care a înnoit pictura din pronaosul bisericii de la Voroneț, Grigorie Roşca, Gheorghe de la Bistrița, Teofan al II-lea, cu cele trei păstoriri, Nicanor, Mitrofan, Mardarie, Teodosie Barbovschi. Este prezentat pomelnicul fiecărui mitropolit, cu datele de înscaunare şi retragere.

Păcurariu, Mircea, prof., pr., „Contribuții la istoria Episcopiilor Romanului şi Rădăuților în secolul al XVI-lea”, în: *MitrMold* LII (1976), 5-6, p. 322-337.

Articolul de față cuprinde o prezentare a episcopilor Romanului şi Rădăuților din secolul al XVI-lea şi a pomelnicelor lor.

Constantinescu, Radu, „Scrieri inedite ale Mitropoliților din Moldova (secolul XV)”, în *BORom* XCIV (1976), 7-8, p. 785-791.

Iosif Muşat, ruda domnului, a fost recunoscut ca unicul mitropolit al Moldovei de către patriarhul Matei al Constantinopolului în 1401. Iosif se afla în fruntea bisericii moldovene şi la 1407-1408. Succesorii săi, desemnați de Constantinopol, reprezentau interesele Paleologilor. Aceştia urmăreau subordonarea ierarhiei ortodoxe politicii lor de alianță pe plan militar împotriva Apusului catolic. Un pasaj din cronica lui Ulrich von Reichenthal sugera prezența a doi arhiepiscopi din Moldova la Conciliul de la Constanța (1415) conform unei referințe din „Documente privitoare la istoria românilor”.

În 1416 Mitropolia Moldovei era socotită vacantă, de vreme ce Emanuel II cerea patriarhului Euthymios II să trimită la Suceava pe episcopul de Poleainina (Polyana). Titlul şi începutul scrisorii slave de recomandare pot fi regăsite într-un

„Sbornic” din Moldova . În 1435 drepturile mitropolitane erau divizate, deoarece Moldova era disputată de doi principi. Un raport din 30 iulie 1437 arată că în Moldova erau pe atunci doi arhiepiscopi, iar în 1439, aşa cum indică memoriile lui Syropoulus, ambele scaune mitropolitane erau reprezentate la Conciliul florentin, unul prin grecul Damian al Sucevei, iar celălalt prin protopopul Constantin. Ultimul arhiereu grec din Moldova a fost Ioachim (1445/1447-1449/1455). Articolul prezintă în continuare frazele textului slav.

Palade, V., pr. doctorand, „Mitropolia Moldovei şi încercările de a o ridica la treapta de Patriarhie”, în *BORom* XCVI (1978), 1-2, p. 86-98.

Se prezintă mai întâi conflictul dintre Biserica Moldovei şi Patriarhia ecumenică pe tema înfiinţării Mitropoliei şi a recunoaşterii lui Iosif ca mitropolit după care se aminteşte de soluţionarea realizată în timpul lui Alexandreu cel Bun. „Aspecte organizatorice ale Bisericii Moldovei în veacul XV” este titlul următorului capitol în care sunt înfăţişate mărturii ale independenţei de odinioară a Mitropoliei după care sunt abordate proiectele şi încercările de a o ridica la treapta de Patriarhie ce au debutat sub domnia lui Ieremia Movilă, mitropolit fiind Gheorghe Movilă. Aceste demersuri au continuat şi în timpul lui Vasile Lupu şi a mitropolitului Varlaam.

Gorovei, Ştefan S., „Note şi îndreptări pentru Istoria Mitropoliei Moldovei II”, în: *MitrMold* LVI (1980), 1-2, p. 77-83.

În notele şi rectificările aduse pentru istoria Mitropoliei Moldovei găsim informaţii despre mitropoliţii Calistrat, Gheorghe al II-lea (de la Mănăstirea Bistriţa), Teofan al II-lea şi Teodosie Barbovschi.

Şerbănescu, Niculae, pr. prof., „Mitropolia Moldovei şi Sucevei. Şase sute de ani de la prima menţiune documentară cunoscută a existenţei ei 1386 – 1 septembrie - 1986”, în *BORom* CIV (1986), 9-10, p. 109-127.

Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, „La 600 de ani de la prima atestare documentară a Mitropoliei Moldovei şi Sucevei”, în *BORom* CVII (1989), 1-2, p. 160-171.

III. 3.1. STUDII ŞI ARTICOLE DESPRE ISTORIA EPISCOPIEI DE RĂDĂUŢI DEVENITĂ MITROPOLIA BUCOVINEI

Canilli, C., „Deschiderea Congresului Bisericesc din Bucovina”, în: *BORom* VI (1881-1882), 8, p. 481-485.

Deschiderea Congresului Bisericesc din Bucovina a avut loc la data de 26 iulie 1882. Congresul se compune din 24 de membrii mireni, dintre care menţionăm: Alexandru Vasilescu Baron, Nicolae Hurmuzachi Baron (fratele lui Constantin Hurmuzachi), Victor Stârcea Baron şi alţi 24 de membrii clerici, dintre care menţionăm: arhim. mitrofor Arcadie Ciupercovici, arhim. mitrofor Desideriu Cosub, arhim. Miron Călinescu, protoiereul Eusebie Popovici, protoiereul Ioan Olariu ş.a. În

articol sunt prezentate pe scurt: ceremonia de deschidere şi discursul rostit de mitropolitul dr. Silvestru Morariu.

***, „Cronica. Strămutarea sărbătorească a osemintelor P.S. Archipăstori”, în: *Candela* III (1884), 9, p. 458-460.

În articol este menționată ceremonia religioasă de mutare a osemintelor arhiereului Dositei Herăscul, ale arhiepiscopilor şi mitropoliților Teofil Bendella şi Teoctist Blajevici în noua capelă din Cernăuți.

Programată în Sâmbăta Rusaliilor, pe 26 mai, Sfânta Liturghie a fost oficiată de Î.P.S. Silvestru Morariu cu o asistență numeroasă. Au luat parte autoritățile publice, civile şi militare, institutele şi şcolile locale, preoți din oraş, epitropii bisericilor din capitală, mulțime de creştini şi rude ale celor adormiți, care au însoțit cortegiul către cimitir, unde s-a săvârşit panahida.

Timuş, **G.,** „Istoria episcopiei de Rădăuți”, în: *BORom* XIV (1890-1891), 7, p. 552-562.

În articol este redată şi tradusă scrierea lui Vichenhauser intitulată „Istoria episcopiei de Rădăuți”. Prima parte se intitulează „Rădăuțiul şi biserica episcopală”. În această parte, Vichenhauser face o scurtă descriere a oraşului şi un istoric al acestuia. El scrie că Rădăuțiul apare menționat pentru prima oară în 1392, într-un document împreună cu satul Oloveț, ca moşie a lui Radomir. Tot de la Radomir vine şi denumirea oraşului Rădăuți. Tot în acea perioadă exista în Rădăuți o mănăstire de călugări. Autorul demonstrează că Alexandru cel Bun a înființat Episcopia de Rădăuți, dându-i acesteia şapte sate, având sediu în biserica veche din oraş, „ce datează cu mult înainte de Alexandru cel Bun”.

A doua parte a lucrării este intitulată „Episcopii Ioanichie şi Pahomie şi mormintele domneşti”. Primul episcop de Rădăuți cunoscut în documente este Ioanichie, el fiind menționat într-un document din 1472, document în care Ştefan cel Mare dăruieşte Mănăstirii Putna satul Ostrița. Autorul enumeră câteva hrisoave în care Ioanichie este menționat: hrisovul din 1499, în care se face referire la alianța lui Ştefan cel Mare cu regele Poloniei Ioan Albert şi cu frații săi şi hrisovul domnesc, din 1501, prin care Ştefan cel Mare întăreşte pentru Mănăstirea Putna dările şi veniturile de la preoții ce se aflau în satele acestei mănăstiri.

Mai aflăm că sub păstorirea lui Ioanichie, Ştefan cel Mare a înfrumusețat mormintele străbunilor săi ce se aflau în biserica din Rădăuți şi sunt redate inscripțiile tombale. Interesant este faptul că Vichenhauser pune la îndoială veridicitatea inscripțiilor de pe mormintele din biserica din Rădăuți. Ioanichie a fost urmat în scaunul episcopal de Pahomie, egumenul Mănăstirii Moldovița, de la acesta păstrându-se o icoană a Sfântului Nicolae din 1504, care a fost reînnoită de mitropolitul Gheorghe Movilă. Pahomie mai este menționat şi într-un document din 1519, care se referă la o posesiune a acestei episcopii. Autorul redă o inscripție aflată pe partea de nord a altarului, în care se arată dania făcută de domnul Bogdan bisericii.

Timuş, G., „Istoria episcopiei de Rădăuți”, în: *BORom* XIV (1890-1891), 8, p. 617-632.

Partea a III-a cărții domnului Vichenhauser se numeşte „Episcopii Teofan şi urmaşii săi (1528-1608)”. În această secțiune sunt enumerați episcopii de Rădăuți şi sunt prezentate câteva documente în care aceştia au fost menționați, precum şi unele date din activitatea acestora. Teofan este menționat într-un document din 1528, prin care călugărul Nichifor dăruieşte Mănăstirii Neamț un sat.

Al patrulea episcop de Rădăuți a fost Teodosie, care este menționat într-un document din 1548. El a fost urmat în scaunul episcopal de Mitrofan, care a fost urmat de Eftimie. În legătură cu acesta aflăm că din inițiativa lui şi cu ajutorul domnului Alexandru Lăpuşneanu s-a zidit tinda vechii biserici din Rădăuți. Eftimie mai este menționat şi într-un document, din care aflăm că Alexandru Lăpuşneanu a cumpărat capul Sfântului Grigorie Teologul de la Mănăstirea Vatoped şi l-a dăruit Mănăstirii Slatina. El a fost urmat de Isaia I, care a fost episcop al Rădăuților din 1572. Isaia I este amintit şi într-un document din 1577, prin care Petru Şchiopul dăruieşte Mănăstirii Pângărați mahalaua Almaşul Mic. Isaia s-a retras în Mănăstirea Agapia, în 1580. El a murit în 1592. Despre piatra sa mormântală, Vichenhauser scrie că se afla în biserica episcopală din Rădăuți, dar în secolul al XIX-lea era zidită într-un perete din pivnița episcopală. Isaia I a fost urmat de Gheorghe Movilă care a zidit Mănăstirea Sucevița. El este menționat ca episcop de Rădăuți în mai multe documente dintre care menționăm: un document a lui Petru Schiopu din 1583 şi un altul din 1584, care face referire la faptul că strămoşii săi au dăruit Mănăstirii Voroneț satul Suhlinița. Vichenhauser scrie că din timpul lui Gheorghe Movilă se aflã în Mănăstirea Sucevița o icoană, care a fost dăruită de patriarhul Antiohiei acestuia.

Gheorghe Movilă a fost urmat în scaunul episcopal de Ghedeon I, care apare menționat într-un document din 1589, prin care Gheorghe Movilă a dăruit moşia sa Holovăț, Mănăstirii Sucevița.

Ghedeon I a fost urmat de Anastasie Crimca. Acesta fiind menționat ca episcop de Rădăuți în două inscripții: o dată pe o cruce din 1592 şi a doua oară într-o inscripție ce se aflã la vechea bisericuță din Dragomirna. Anastasie Crimca a fost urmat în scaunul episcopiei de Rădăuți de Teodosie, care la rândul lui a fost urmat de Amfilohie – acesta este menționat de un document a lui Ieremia Movilă, prin care domnul a făcut o danie Mănăstirii Frumoasa din Iaşi. Amfilohie a fost urmat de Teodosie Barbovski – care este amintit în funcție la anul 1600 într-un document, care aminteşte despre averea Mănăstirii Frumoasa din Iaşi. Teodosie Barbovski a fost urmat în scaunul episcopal de Ioan. Acest Ioan apare în mai multe documente, dintre care amintim: hrisovul de întărire din 1605, prin care domnul Ieremia Movilă confirmă satul Hrânceşti Mănăstirii Solca, documentul prin care soția Ana a logofătului Golia a închinat Mănăstirea Golia în 1606 Mănăstirii Vatoped; hrisovul prin care domnul Ieremia Movilă a dăruit Mănăstirii Secu două sate ungureşti. Ioan a fost urmat în scaunul episcopal de Efrem.

Partea a IV-a a cărții lui Vichenhauser se intitulează „Şirul Episcopilor de la Efrem până la Calistru (1606-1709)”. Aici sunt enumerați episcopii de Rădăuți şi sunt prezentate câteva documente în care aceştia au fost menționați, precum şi unele date din activitatea acestor episcopi. Despre Efrem aflăm că provenea din Mănăstirea Moldovița şi a scris o „Psaltire” pe pergament, pe care a dăruit-o Mănăstirii Moldovița. Efrem a fost urmat în scaunul episcopal de Atanasie – care este menționat

în mai multe documente dintre care amintim: hrisovul de danie din 1615 al fiului principelui Ştefan Tomşa către Mănăstirea Solca, documentul prin care principele Radu a închinat Mănăstirea Galata la Sfântul Mormânt. După Atanasie la păstorirea Episcopiei Rădăuților a urmat Evloghie, care a fost urmat de Dionisie – acesta fiind menționat în documentul, prin care Miron Barnovski a dăruit mănăstirii zidite de el – Mănăstirea Barnovski din Iaşi – satul Toporăuți. Dionisie a fost urmat de Atanasie, care este menționat într-un document în care acesta adevereşte împreună cu mitropolitul Varlaam că ieromonahul Partenie din Mănăstirea Bisericani a făcut schitul Soveja în districtul Putna. Acest Atanasie a luat parte la Sinodul de la Iaşi din 1642. Atanasie a fost urmat în scaunul episcopal de Sava.

Timuş, G., „Istoria episcopiei de Rădăuți", în: *BORom* XIV (1890-1891), 9, p. 725-741.

Episcopul Rădăuților, Sava, a fost urmat în scaunul episcopal de Teofan, care provenea din Mănăstirea Putna. Acesta apare în mai multe documente dintre care menționăm: documentul din timpul lui Ştefăniță Vodă, fiul lui Vasile Lupu, prin care a fost închinată, în 1660, Mănăstirea Hlincea către Mănăstirea Arghiro Costridiana (din Rumelia) şi cel din 1664, prin care principele Dabija închină Mănăstirea Teodoreni (Burdujeni) Mănăstirii Sfântului Pavel din Muntele Athos.

La 1667 Teofan s-a retras la Mănăstirea Putna şi a fost urmat în scaunul episcopal de Serafim, care provenea din Mănăstirea Agapia. Acest Serafim este menționat în mai multe documente dintre care amintim şi actul prin care mitropolitul Dosoftei a închinat Mănăstirea Pobrata (Probota) la Sfântul Mormânt. Serafim a fost urmat de Misail din Mănăstirea Secu, care la rândul său a fost urmat de Lavrentie, egumenul Mănăstirii Bogdana. Despre Lavrentie aflăm că el a zidit în Zubravița Mănăstirea Adormirii Maicii Domnului şi a luat parte la Divanul Țării atunci când Antioh Cantemir a închinat, în 1698, Mănăstirea Căpriana din Basarabia către Mănăstirea Zografu din Muntele Athos. Lavrentie a fost urmat în scaunul episcopal de Ghedeon.

Partea a V-a a cărții domnului Vichenhauser se numeşte „Episcopii de la Calistru până la Dosoftei (1709-1752)". În această parte sunt enumerați episcopii de Rădăuți şi sunt prezentate câteva documente în care aceştia au fost menționați, precum şi unele date din activitatea lor. Ghedeon a fost urmat de Calistru, care provenea din Mănăstirea Putna. Acest Calistru, deoarece era un om foarte priceput la afaceri, a sporit averea episcopiei. De la Vichenhauser aflăm că episcopul Calistru a restaurat Mănăstirea Petrauții (Pătrăuți) şi a luat parte la mai multe evenimente importante care sunt relatate în articol. Calistru a fost succedat în scaunul episcopal de Antonie, care a fost urmat de Misail, după care a fost intronizat Varlaam. Acesta din urmă a făcut parte din Divanul domnesc, atunci când Grigorie, fiul lui Constantin Mavrocordat a închinat Mănăstirea Mavromolul din Galați Mitropoliei din Iaşi. Arhiereul ce l-a înlocuit a fost Iacob, egumenul de la Mănăstirea Putna. Despre acesta aflăm că s-a preocupat foarte mult de înfrumusețarea şi înzestrarea Mănăstirii Putna. Vichenhauser vorbind despre demersul făcut de Grigorie Ghica, demers care prevedea înființarea unei şcoli la fiecare dintre cele trei episcopii, semnalează şi existența unei şcoli la Mănăstirea Putna.

Iacob a fost urmat în scaunul episcopal de Dosoftei, despre care aflăm că a sfințit, în 1758, Schitul Sihăstria Putnei. Autorul scrie că înainte de construirea bisericii din piatră de la acest schit a existat o biserică din lemn. În secolul al XIX-lea, Vichenhauser menționează că această biserica sfințită de Dosoftei se afla în ruină. Tot despre acest ierarh aflăm că a fost un „om onorabil" care a soluționat foarte multe litigii.

***, „Proprietățile fundaționale ale bisericei gr. or. în Bucovina după istoria, aşezămintele şi legile de statu", în: *Candela* al XIII-lea (1894), 5, p. 227-232.

Începutul şi formarea fondurilor religionare s-a făcut din întreaga avere mobilă şi imobilă a mănăstirilor de călugări sau călugărițe ce s-au desființat, a bisericilor colegiale desființate, a canonicatelor, frățiilor şi a moşiilor feudale ale clerului şi din taxe multiple. Fondul este destinat pentru întreținerea şi construcția bisericilor, salarizarea preoților, înființarea şi administrarea institutelor de cultură clericală.

Administarrea fondului se făcea de către o comisie specială. Pe timpul încorporării Bucovinei în Imperiul Austriac, în 1777, existau aici: Episcopia Rădăuți, nouă mănăstiri pentru călugări (Putna, Sucevița, Dragomirna, Sf. Ilie, Ilişeşti, Humor, Solca, Voroneț şi Moldovița), o mănăstire de maici (Pătrăuți), 13 schituri (Horecea, Crişceatec, Luca, Broscăuți, Beresnița, Ostra, Babin, Zamostia, Jadova, Voloca, Vijnița şi Coribnița) şi 245 de biserici parohiale şi filiale. După regularizarea bisericii au loc următoarele schimbări: mutarea episcopiei de la Rădăuți la Cernăuți, desființarea a şase mănăstiri de călugări, rămânând doar Putna, Sucevița şi Dragomirna, desființarea schiturilor, luarea imobilelor episcopiei în administrarea statului, formarea unui fond religionar propriu, vânzarea moşiilor din Moldova, stabilirea veniturilor clerului bisericesc.

***, „Proprietățile fundaționale ale bisericei gr. or. în Bucovina după istoria, aşezămintele şi legile de statu", în: *Candela* al XIII-lea (1894), 9, p. 587-591.

Cu ocazia constatării şi delimitării, prin comisie, a bunurilor din țară în anii 1781 şi 1782, delegații episcopiei şi ai mănăstirilor au justificat proveniența şi actele de posesie legală a moşiilor.

Orescu, Popescul, dr., „Câte-va Documente Moldovene", în: *Candela* XIV (1895), 2, p. 82-85. Cu text în slavonă.

Se continuă seria prezentării documentelor moldoveneşti. Sunt redate:

-un document prin care domnul Petru Rareş atestă că a cumpărat de la neamul bătrânului Drujea pentru 1030 zloți tătăreşti, satele Drujeşti şi Chisleşti cu mori pe Sitna, pe care le dăruieşte fratelui său, Toader (Vaslui, 1527? 1528);

-un înscris prin care acelaşi domn donează episcopiei de Rădăuți, satul Grămeşti pe Prut (Hârlău, 23 aprilie 1529). Articolul conține note în care este descris aspectul fiecărui document.

Sbiera, G. I., prof. dr., „Mişcarea bisericească a Românilor din Bucovina", în: *Candela* XV (1896), 4-5, p. 97-113.

După planul regulativ bisericesc, publicat în 29 aprilie 1786, s-a împărțit diecesa Bucovinei în şase protopopiate şi două vicariate: al Cernăuțiului cu 31 de

parohii, al Ceremuşului cu 34, al Nistrului cu 24 parohii, al Berhimetului cu 29, al Vicovului cu vicariatul Câmpulung Rusesc cu 37, al Sucevei cu vicariatul Câmpulungului Moldovenesc cu 31 de parohii. Sub această organizare bisericească au petrecut românii până în 1848, când apare în mişcarea politică națională, nemulțumirea şi neîndestularea.

Episcopul Eustatie (Evghenie) Hacman trimite o petiție la Viena pretinzând: alegerea episcopului printr-un sinod național compus de reprezentanții clerului, ai nobililor, ai orăşenilor şi ai sătenilor; regularea afacerilor bisericeşti conform cu spiritul timpului; administrarea şi întrebuințarea fondului religionar de către un comitet ales din toate stările confesiunii dreptcredincioase răsăritene, dar sub controlul dietei țării.

Autonomia bisericilor a fosr recunoscută prin Constituția din 4 martie 1849, însă i-a fost restrasă validitatea în 1851. Episcopul Hacman se abate de la ideile sale din 1849, propunând altele în 1861, printre care: - desființarea dependenței Bisericii din Bucovina de Mitropolia din Carloviț; ridicarea episcopiilor din Bucovina şi Ardeal la rangul de mitropolie; introducerea de sinoade canonice provinciale. Aceste dorințe au produs mare supărare atât în țară, cât şi la românii din Transilvania.

Mirenii, văzându-se marginalizați şi îndepărtați sistematic de la deliberările asupra autonomiei şi organizării Bisericii lor, pe când confrații lor din Transilvania şi Ungaria erau admişi la toate acestea, se simțiau jigniți în demnitatea şi drepturile lor, răsculându-se împotriva episcopului. Ei doreau o singură mitropolie românească, cu reşedința în Cernăuți sau Sibiu şi introducerea sistemului reprezentativ în exercitarea autonomiei. Au loc nenumărate proteste, adunări şi manifestări, însă toate sunt zadarnice. În 1870 are loc o adunare poporală în Cernăuți, numărând peste două mii de participanți şi preoți din toată diecesa, care protestau împotriva prejudecăților nefavorabile. Guvernul opreşte aceste neînțelegeri, prin „resoluțiunea" din 23 ianuarie 1873, prin care Episcopia Bucovinei se ridică la rangul de arhipiscopie şi de mitropolie independentă, supunându-i-se episcopiile din Dalmația şi numeşte arhiepiscop şi mitropolit al acestei creații bisericeşti pe episcopul Eugeniu Hacman. Acesta nu va ajunge să păstorească noua mitropolie, decedând la 31martie/12 aprilie 1873, la Viena, la vârsta de 80 de ani.

În scaunul Mitropoliei urcă arhimandritul Teofil Bendelea la13 noiembrie 1873, care a decedat după doi ani, urmat fiind de Teoctist Blajevici (22 martie 1877) care a decedat, de asemenea, după doi ani, (27 iunie/9 iulie 1879), succesorul lui devenind arhimandritul diecesian Silvestru Morariu-Andrievici, care s-a luptat mult pentru realizarea autonomiei bisericeşti. În 14/26 iulie 1882 are loc primul congres al Bisericii din Bucovina, votându-se un statut pentru congres şi un regulament de alegere.

Saghin, Şerban, dr., „Din actele şi documentele privitoare la istoria bisericei Bucovinei", în: *Candela* al XVI-lea (1897), 4, p. 139-146. Cu text în germană.

În articol sunt prezentate informații referitoare la denumirea şi hirotonirea episcopului Daniil Vlachovici. Guvernul galițian din Liov, în data de 10 mai 1789, înştiințiază oficiul cercul bucovinean că împăratul, la propunerea mitropolitului din Carloviț, a denumit, conform decretului din 23 aprilie 1789, pe ieromonahul Daniil

Vlahovici ca episcop al Bucovinei. Acesta a fost hirotonit în Carloviț de mitropolitul Moise Putnic în 15 iulie 1789. Este reprodusă o scrisoare, datată cu 22 iunie/2 august 1789 pe care Daniil Vlachovici o trimite la Mănăstirea Covili, unde mai înainte a fost vicar, în care descrie evenimente referitoare la hirotonia sa.

Saghin, Şerban, dr., „Din actele şi documentele privitoare la istoria bisericei Bucovinei”, în: *Candela* al XVI-lea (1897), 5, p. 193-196.

Continuare a articolului precedent. Este descris actul instalării episcopului Daniil Vlachovici din data de 14/25 octombrie 1789. Conform ordinului Guvernului, au luat parte la instalare proistoşii mănăstirilor, protopopii şi un număr restrâns de preoți din împrejurimile Cernăuțiului. Reprezentantul Kreimsamtului a ținut o cuvântare.

***, „Cronică, Jubileul Majestății Sale Împeratului Francisc Iosif I”, în: *Candela al XVII-lea* (1898), 12, p. 687-690.

În articol este menționată celebrarea jubileului împăratului Francisc Iosif I, prezentându-se şi rolul său în menținerea bisericii ortodoxe. Născut în Schönbrunn, la 18 august 1830, primeşte sceptrul glorios al Habsburgilor şi destinele întregului imperiu la vârsta de 18 ani. Acesta scapă Bucovina din stăpânirea Galiției, sprijinind biserica românească prin trecerea fondului religionar în administrarea guvernului bucovinean. Sub stăpânirea lui Francisc Iosif I, Biserica Ortodoxă a progresat, a înflorit în mod considerabil. Articolul conține o imagine.

Dan, Dimitrie, exarh şi paroh în Straja, „Patronatul în biserica ortodocsă din Bucovina”, în: *Candela* XXII (1903), 10, p. 639-643.

Articolul cuprinde două capitole din lucrarea preotului Dimitrie Dan. În primul capitol „Originea ctitoriei sau patronatului”, se aduce la cunoştință faptul că, în primele trei secole, creştinii nu aveau biserici, fiind prigoniți de iudei şi păgâni, însă odată cu venirea împăraților romani, împrejurările s-au schimbat. Creştinismul s-a răspândit de la oraşele mari spre oraşele mai mici, începând a se zidi numeroase biserici atât de episcopi cât şi de persoane private pioase.

Capitolul II face referire la „Patronatul în biserica Bucovinei dela încorporarea ei în imperiul Austriei”. Trecând Bucovina în 1777 la Imperiul Austriei, s-a introdus planul de regularizare (1786) şi s-au stabilit drepturile de a alege sau reprezenta pe preoți. Prin planul de regularizare s-a vrut micşorarea numărului prea mare al preoților de atunci, aşa cum se întâmplase cu bisericile pe care impăratul Iosif II le-a redus de la 344 la 259. În 1788 s-a editat o normă hotărâtă prin care s-au stabilit drepturile şi îndatoririle patronatului bucovinean. Patronatul bucovinean este un drept real ce se ține de o proprietate reală şi se transmite împreună cu aceasta la alții prin ereditate, donație, cumpărare sau schimb. Patronatul este original sau transmis, nedespărțit sau împărțit, durabil sau numai pe viață, privat sau public. Patronatul exercitat de o autoritate, corporație sau persoană bisericească este numit bisericesc sau clerical, iar cel exercitat de o altă persoană publică sau fizică este numit laic sau lumesc. Patronatele bisericeşti din Bucovina erau: Mitropolia Ortodoxă a Moldovei şi Sucevei din Iaşi; Patriarhatul Ortodox din Ierusalim; Mănăstirea Barnovschi a Sfântului

Mormânt a Lui Hristos din Ierusalim; Arhiepiscopia Cernăuțiului şi Mitropolia Bucovinei şi Dalmației.

Erbiceanu, C., „Date sigure ce cuprind istoria peripețiilor prin care a trecut Bucovina de la 1777 până la 1870”, în: *BORom* XXXI (1907-1908), 2, p. 148-161.

În articol este reprodus un manuscris care cuprinde în rezumat istoria civilă şi bisericească a Bucovinei de la 1777 până la 1870. Acest manuscris a fost în proprietatea arhiereului Filaret Scriban. Sunt redate mai multe părți intitulate astfel: „Istoria Bucovinei în genere”, „Ierarhia bisericii din Bucovina de pe timpul Mitropoliei Sucevei”, „Biserica din Bucovina pe timpul Mitropoliei Iaşilor”, „Subordonarea Episcopiei Bucovinei sub Mitropolia sârbească a Carlovițului”, „Reşedința Canonică a Episcopiei Bucovinene”, „Susținerea episcopiei pe timpul reşederii ei în Rădăuți”, „Susținerea episcopiei după strămutarea ei la Cernăuți”, „Episcopii Bucovinei din timpul anexării ei”, „Mănăstirile Bucovinei”. Din partea intitulată „Episcopii Bucovinei din timpul anexării ei”, aflăm amănunte despre episcopii care s-au succedat în Bucovina în perioada 1777-1870.

Dositei Herescu – a păstorit până în 1789. Sub el s-au desființat cele 21 de mănăstiri şi din proprietățile lor s-a înființat fondul religionar, doar trei mănăstiri rămânând active – Putna, Sucevița şi Dragomirna. Tot în timpul păstoririi lui s-a înființat un Seminar la Horețca (Horecea), la Mănăstirea Sfântul Gheorghe, care a fost strămutat în 1800 la Cernăuți.

Daniil Vlahovici – a fost căsătorit dar, după ce i-a murit soția, a ajuns episcop al Bucovinei. A păstorit până la 1822 şi a fost cel dintâi episcop al Bucovinei care a primit hirotonia la Mitropolia din Carloviț. El a înființat un fond pentru sărmani.

Isaia Bălăşescu (1823-1835) – în timpul păstoririi sale s-a întemeiat Institutul Teologic din Cernăuți şi Seminarul prin rezoluția împărătească de la 6 august 1826.

Eugeniu Hacman (1835-1873) – acesta a introdus în 1849 limba română în Institutul Teologic în locul limbii latine şi în oficiul consistoriilor, în vremea sa s-a îmbunătățit starea materială a profesorilor şi a preoților. La 1860 s-a deschis gimnaziul superior din Suceava, s-au mai deschis şcoli primare la Cernăuți şi Siret. Tot în timpul său s-a zidit biserica Catedrală din Cernăuți, ce a fost începută în 1844 şi s-a făcut reşedința episcopală din Cernăuți.

Din capitolul intitulat „Mănăstirile Bucovinei” aflăm că la 1484-1487 domnul Ştefan cel Mare, aflându-se la mare strâmtorare, a invocat ajutorul divin, făgăduind că dacă va învinge inamicul va ridica o Mănăstirea Sfântului Gheorghe în Munții Humorului. Tot de aici aflăm că în Bucovina au fost 24 de mănăstiri, afară de sihăstrii şi schituri. Dintr-o notă de subsol aflăm că biserica Rădăuților a fost întemeiată înainte de anul 1402, fiind dintru început mănăstire.

Erbiceanu, C., „Date sigure ce cuprind istoria peripețiilor prin care a trecut Bucovina de la 1777 până la 1870”, în: *BORom* XXXI (1907-1908), 3, p. 289-297. (A se vedea articolul din *BORom* XXXI (1907-1908), 2, p. 148-161).

În continuare sunt redate următoarele părți din manuscrisul referitor la istoria Bucovinei de la 1777 la 1870: „Mănăstirile Bucovinei”; „Formarea fondului religionar

în Bucovina" – acesta a luat ființă în 1786; „Şcolile confesionale"; „Administrarea Eparhiei Bucovinei"; „Afaceri patrimoniale" şi apendice. În parte intitulată „Mănăstirile Bucovinei" găsim următoarele date: Ştefan cel Mare a zidit Mănăstirea Humor în 1491, el a mai ridicat şi Mănăstirea Putna, Alexandru cel Bun a ridicat Mănăstirea Moldovița.

Tot în acest capitol sunt enumerate cele 24 de mănăstiri din Bucovina:

1. Mănăstirea Moldovița a fost întemeiată de Alexandru cel Bun în 1401.
2. Episcopia Rădăuților a fost întemeiată de Alexandru cel Bun la 1402.
3. Mănăstirea Pătrăuți a fost întemeiată de Ştefan cel Mare în 1456.
4. Mănăstirea Putna a fost întemeiată de Ştefan cel Mare în 1466.
5. Mănăstirea Voroneț a fost întemeiată de Ştefan cel Mare şi a fost înzestrată cu 10 proprietăți.
6. Mănăstirea Humor a fost întemeiată de Ştefan cel Mare.
7. Mănăstirea Sfântul Ilie a fost întemeiată de Petru Rareş la 1540.
8. Mănăstirea Sucevița a fost întemeiată de Gheorghe şi Ieremia Movilă la 1578.
9. Mănăstirea Dragomirna a fost întemeiată la 1602 de mitropolitul Anastasie Crimca. Dintr-o notă de subsol din articol aflăm că un uric din 12 octombrie 1584 de la Petru Şchiopu arată că acestei mănăstiri i s-a dat proprietatea Unghiul de lângă râul Suceava. Este posibil ca această mănăstire să fi existat înainte, dar s-a ruinat şi, drept urmare, Anastasie Crimca a rezidit-o în 1602.
10. Mănăstirea Solca a fost întemeiată de Ştefan XI Tomşa în 1615.
11. Mănăstirea Mămăieştilor a fost întemeiată „cam pe la 1658 sau la 1670 de nu se ştie cine".
12. Mănăstirea Horecea a fost întemeiată probabil de un călugăr la 1712.
13. Mănăstirea Ilişeşti a fost întemeiată de Ionaşcul Isciascul la 1737.
14. Mănăstirea Luca a fost întemeiată de căpitanul Atanasie Țintă la 1747.
15. Mănăstirea Bireşniția a fost întemeiată de căpitanul Atanasie Țintă în 1747.
16. Mănăstirea Sadova a fost întemeiată de egumenul Gherasim Viada la 1750.
17. Mănăstirea Crişceatecul a fost întemeiată de doi răzeşi din satul Repajenețiu, Mihail şi Constantin Talpă la 1768.
18. Mănăstirea Astra sau Bărbeşti a fost întemeiată de călugărul Natan Calmuțchi la 1776.
19. Mănăstirea Broscăuților a fost întemeiată de egumenul Casian la 1778.
20. Mănăstirea Voloca a fost întemeiată de Constantin Doniciu la o dată necunoscută.
21. Mănăstirea Vişniția a fost întemeiată de Constantin Turcul la o dată necunoscută.
22. Mănăstirea Cosibniția a fost întemeiată de patru răzeşi: Ştefan Giurgiuvan, Ioan Tăutul, Georgi Tomasci şi Ştefan Ciurediulla o dată necunoscută.
23. Mănăstirea Dămoşiția (Dămoşnița?)a fost întemeiată de răzeşii din Dămoşiția în 1724.
24. Mănăstirea Babin nu se ştie de când şi de către cine a fost întemeiată.

Toate aceste mănăstiri, în afară de Putna, Sucevița şi Dragomrina au fost desființate în 1786.

***, Cronică, „Chestia bisericească", în: *Candela* XXXII (1913), 3, p. 161-162.

În articol este consemnată consfătuirea din data de 1 martie 1913 a delegației însărcinate cu reglementarea „chestiei bisericești”. Din partea românilor au participat delegații: consilierul aulic Stefanelli și deputații Siminovici, Nicu de Flondor, Dr. Tarnavschi, baron Constantin Hurmuzachi și Dr. Eusebiu Popovici, iar din partea rutenilor: vicecăpitanul țării Draczynski și alți deputați. În ședința care a durat trei ore s-a ajuns la convingerea că interesele celor două naționalități, care trăiesc împreună în arhidieceza gr. or., se pot satisface cel mai bine dacă se va face o despărțire a actualei mitropolii în două episcopii naționale independente.

***, Cronică, „Arhimandritul Iuvenal Stefanelli”, în: *Candela* XXXIII (1914), 8, p. 406-408.

În articol este menționat decesul arhimandritului Iuvenal Stefanelli, la data de 18/31 iulie 1914. După terminarea studiilor teologice la Cernăuți, a fost numit în 1860 cooperator și catehet în Siret, șase ani mai târziu fiind chemat la Cernăuți pentru ocuparea postului de catehet la școala poporală.

Fiind numit protopresviter (1874), doi ani mai târziu va ocupa catedra de „Catehetica bisericii” la Facultatea Teologică, unde a lucrat 32 de ani. A îmbogățit literatura teologică prin scrierile „Catehetică a bisericii drept credincioase răsăritene” (1879) și trei volume mari de „Cateheze”. Trăsăturile sale morale înfățișează un bărbat de o onestitate exemplară și cu un caracter ferm și hotărât, care nu își schimba convingerile sale cu niciun preț. Purtarea sa ca preot este vrednică de toată lauda.

Rămas văduv, primește demnitatea de protosincel (1880), apoi de arhimandrit (1890). A fost membru al „Societății pentru cultura și literatura poporului român din Bucovina”. Înmormântarea a avut loc în 20 iulie 1914, fiind săvârșită de însuși Î.P.S. Vladimir de Repta. Au mai participat la funeralii: arhipresviterul stavrofor și conducător al catedralei Calistat Coca, arhimandritul Eusebiu Popovici, prof. univ. dr. Vasile Gheorghiu, consilierul consiostorial Dionisie, cavaler de Bejan.

G., „Biserica la românii de peste hotare”, în: *BORom* XXXIX (1915-1916), 3, p. 275-280.

În articol se menționează despre situația Bisericii din Bucovina. Aflăm următoarele: scaunul episcopiei de la Rădăuți a fost mutat la Cernăuți în 1781. În 1782 s-au desființat 14 mănăstiri și schituri și s-au secularizat toate averile mănăstirești, formându-se „Fondul religionar al bisericii ortodoxe din Bucovina”. După aceste evenimente, au mai rămas în funcțiune doar trei mănăstiri: Putna, Sucevița și Dragomirna. Sunt date amănunte despre administrarea „Fondului religionar” și despre românii și rutenii din Bucovina.

Ca dovadă că limba bisericii din Bucovina a fost limba română, episcopul Eugeniu Hacman (1835-1873) a semnat o hotărâre a Consistoriului Eparhial, conform căreia numai limba română este limba oficială folosită în Consistoriu, protopopiate și parohii. Din păcate, la 4 octombrie 1873, scaunul episcopal fiind vacant, arhimandritul sârb Teoctist Blajevici și ruteanul Prodan au publicat un nou ordin consistorial prin care și limba ruteană devine limbă oficială.

Drăghiceanu, Virg., „O nouă versiune a însemnării mitropolitului Gheorghe şi a hotărârii Sinodului de la Iaşi 1752 cu privire la începuturile Mitropoliei Moldovei”, în: *BORom* XXXIX (1915-1916), 11, p. 1296-1299.

După războiul ruso-turc de la jumătatea secolului al XVIII-lea, ruşii l-au luat cu ei pe mitropolitul Antonie, pe care l-au făcut mitropolit al Cernigovului. În locul său a fost ales ca mitropolit grecul Sofronie. Sinodul de la Iaşi din 1752 l-a dat jos din scaun pe mitropolitul grec Nichifor şi l-a ales în locul său pe Iacov Putneanu. Prin acest sinod s-a afirmat independenţa Mitropoliei Moldovei faţă de orice Patriarhie.

Hotărârea sinodului a avut la bază o însemnare a mitropolitului Gheorghe din 1752, aflată la Mitropolie, prin care acesta mărturisea că văzuse în Mănăstirea Neamţ acte pe pergamente de la împăraţii bizantini Paleologi, prin care Mitropolia Moldovei era scoasă de sub jurisdicţia Ohridei şi făcută independentă. Acele acte au fost distruse de poloni în timpul lui Cantemir. O însemnare aflată pe o carte a Mănăstirii Neamţ ce conţinea o variantă referitoare la Sinodul de la 1752 şi la independenţa Mitropoliei Moldovei, a fost transmisă pe o carte a Schitului Iordăneşti în 1806, de ieromonahul Pahomie, iar de aici a fost transcrisă pe un miscelaneu din 1833 al serdarului Costache Caracaş din Tecuci.

Scriban, I., arhim., „Cronica bisericească. Vicarul Mitropoliei Bucovinei”, în: *BORom* XL (1921-1922), 6, p. 463.

După încheierea războiului şi după ce Bucovina a revenit la patria mamă, vicarul Mitropoliei Bucovinei, care era înainte un arhimandrit, a fost ridicat la rangul de arhiereu. Astfel, a fost ales, la 1919, ca vicar, în locul răposatului Miron Călinescu, Iosif Vorobchevici.

Scriban, I., arhim., „Cărţi, reviste, ziare. «Şematismul (Anuarul) Bisericii ortodoxe a Bucovinei pe anul 1822», Cernăuţi, 76 de pagini”, în: *BORom* XLI (1922-1923), 2, p. 150.

Acest anuar prezintă catalogul personalului administrativ „cu arătări pentru fiecare parohie” – câţi slujitori sunt, starea bisericii etc. Tot din articol aflăm că la acea dată în cele patru mănăstiri din Bucovina vieţuiau 33 de călugări.

Urechia, C., pr., „Despre administrarea averilor bisericilor creştine”, în: *BORom* XLII (1924), 11, p. 661-666.

Autorul aminteşte în acest articol despre rolul şi importanţa Bisericii Ortodoxe din Bucovina şi administrarea averilor ei. Referindu-se la rolul Bisericii din Bucovina, autorul arată că aceasta a fost pavăză în trecut împotriva cotropirilor păgâne, iar în timpul ocupaţiei austriece aceasta a fost păstrătoarea tradiţiilor şi a limbii române. Autorul mai arată de către cine au fost administrate averile bisericii din Bucovina în trecut şi în perioada 1775-1918. Referindu-se la înzestrarea sfintelor lăcaşuri din Bucovina de către domnitori, autorul redă în articol, ca exemplu şi un hrisov de danie al domnului Petru Voievod prin care acesta dăruieşte Mănăstirii Sfântul Ilie moşia Florinta.

Scriban, arhim., „Ştiri. Fondul religionar din Bucovina în mâna mitropolitului”, în: *BORom* XLIII (1925), 1, p. 64.

Regele a aprobat prin decret regal bugetul pădurilor fondului bisericesc oriental din Bucovina pe anul 1925. Toate cheltuielile acestui fond vor fi administrate de Î.P.S. mitropolit al Bucovinei.

Reli, Simeon, „Din suferințele Bisericii noastre ortodoxe sub stăpânirea austriacă”, în: C*andela* XXXVI (1925), 3-7, p. 212-236.

În articol sunt prezentate informații referitoare la trăirile poporului ortodox român pe când acesta se subordona Imperiului Austriac. În capitolul I autorul anunță faptul că în următoarele pagini se va prezenta suferințele Bisericii Ortodoxe şi frământările ei după răpirea Bucovinei, cauzate de stăpânirea împăratului Austriei, Iosif al II-lea.

În capitolul II, sunt prezentate măsurile luate de împăratul austriac pentru slăbirea vieții Bisericii noastre ortodoxe. Astfel, a căutat să curme legătura dintre Biserica Ortodoxă a Bucovinei cu Mitropolia Moldovei de la Iaşi (conform Patentrului împărătesc din 24 martie 1781) şi, astfel, cu țara mamă, supunând Biserica noastră patriarhului sârbesc de la Carloviț (ordinul împărătesc din 12 iulie 1783).

Aducând un arhimandrit sârb, Ghedeon Nichitici, au început, la porunca împăratului, consfătuiri furtunoase pentru desființarea mănăstirilor şi schiturilor şi trecerea averilor mănăstireşti şi episcopeşti în stăpânirea statului (1873). La 24 mai 1784, egumenii din Bucovina scriu un memoriu în care îşi arată toată amărăciunea față de stăpânirea austriacă. Între anii 1874 şi 1785 au emigrat un număr mare de călugări din Bucovina.

În capitolul III se aduc referiri la Mănăstirea Schitul Mare de lângă Maniava, din Galiția orientală, ce are legătură cu suferințele Bisericii Ortodoxe din Bucovina. Această mănăstire era singura mărturie a credinței ortodoxe din acele părți a Poloniei, după unirea rutenilor cu catolicii. Ridicată în 1620, în locul unui schit mic, prin dărnicia şi evlavia Mariei Movilă, fiica domnului Moldovei, Ieremia Movilă, fiind întreținută apoi de Vasile Lupu, logofătul Bârlădeanu, G. Ghica-Vodă II, Ştefan Vodă, Istrate Vodă. Călugării schimnici din această mănăstire nu au putut fi convinşi să treacă la catolicism, motiv pentru care le este desființată mănăstirea şi averea confiscată. Cei 55 de călugări, aproape toți bătrâni, s-au adunat în ziua de 27 septembrie 1785 la ultima rugăciune comună, la finalul căruia au rostit un blestem cumplit asupra nemților. Cu ochii înlăcrimații s-au îndreptat către alte mănăstiri din Rusia sau Bucovina. Mănăstirea Schitul Mare a rămas pustie, timpul prefăcând-o într-o ruină.

Berechet, Ştefan, „O carte rusească despre biserica Bucovinei de acum 50 de ani”, în: *BORom* XLIII (1925), 6, p. 337-343. Recenzie.

Autorul arată: felul în care s-a îngrijit guvernul austriac de preoțimea de mir, cum şi din ce era alcătuit Fondul Religionar, organizarea superioară a Bisericii din Bucovina – episcopul, ajutoarele episcopului consistoriul eparhial şi protoiereii, drepturile şi atribuțiile episcopului. De la autor aflăm că Eparhia din Bucovina a

devenit Mitropolie sub Eugeniu Hacman. Aceasta îşi avea reşedinţa la Cernăuţi. Mai aflăm că până la ridicarea Bisericii din Bucovina la treapta de Mitropolie, alegerea episcopului era făcută de către împărat, iar hirotonia sa era săvârşită de către mitropolitul de Carloviţ. Sunt enumeraţi apoi câţiva episcopi de Rădăuţi ce au păstorit până la ocuparea Bucovinei de către Imperiul Habsburgic. Aceştia sunt: Gheorghe Movilă, Filotei, Anastasie Crimca, Anastasie, Calistrat şi Dosoftei Herăscul – sub care a fost răpită Bucovina.

De la autorul recenziei aflăm că Dosoftei (Dositei) Herăscul a rămas episcop până la 1789, el fiind urmat de: Daniil Vlahovici (1789-1822), Isaia Baloşescu (1823-1834), din 1835 fiind ales Eugeniu Hacman. În articol mai este redat conţinutul unei pastorale a lui Eugeniu Hacman, din 1868.

Cândea, R, „Clement Constantin Popovici”, în: *Candela* XXXVII (1926), 10-11, p. 225-231.

Se aduc informaţii referitoare la aniversarea a 80 de ani a arhimandritului Clement Constantin Popovici. Născut la 22 septembrie 1846, urmează studiile teologice la Cernăuţi şi Viena. Ocupând funcţia de profesor la Facultatea din Cernăuţi, devine titular în 1880.

Constantin Popovici a vegheat cu credinţă şi cu stăruitoare nădejde la tribuna ştiinţifică, de unde împărtăşea auditorilor săi comorile bogate ale concepţiei de drept şi de vieţuire morală din biserica noastră ortodoxă. A publicat diferite studii în „Candela”, dar manuscrisul său „Curs de drept bisericesc”, a rămas nepublicat. A ocupat funcţia de rector al facultăţii, deputat, membru în Consistoriul arhiepiscopesc al Bucovinei. Pretutindenea, la catedră sau în societate, profesorul, ajuns apoi după călugărie arhimandritul Clement Popovici, era un om de netulburată seninătate şi de mare optimism.

***, „Cărţi, reviste, ziare. «Anuarul Arhiepiscopiei Ortodoxe a Bucovinei pe 1926», Cernăuţi 1926”, în: *BORom* XLIV (1926), 11, p. 682. Recenzie.

Cartea începe cu istoric al Episcopiei Rădăuţilor. Aici găsim biografiile tuturor episcopilor Rădăuţilor şi ai Mitropoliei Bucovinei până la 1926. Tot din acest „Anuar” aflăm că Mitropolia Bucovinei avea, la 1926, cinci mănăstiri în care vieţuiau puţini călugări.

Reli, S., „Bucovineni celebri în Ierarhia Moldovei” (1777-1850), în: *Candela* XL (1929), 10-12, p. 407-431.

Aflăm din introducerea de la capitolul I că articolul conţine un discurs de inaugurare în care se aduc informaţii referitoare la bucovinenii celebri din Bucovina.

În capitolul al II-lea se menţionează că unii dintre călugării moldoveni, pribegi, cu inteligenţă sclipitoare, cu energie plină de avânt şi cu un caracter oţelit în lupta cu străinismul de acasă, au ajuns în Moldova, la înaltele trepte de episcop şi mitropolit, conducând cu iscusinţă Biserica Moldovei printre valurile zguduitoare ale revoluţiilor din 1821 şi 1848. Contemporanii marelui mitropolit Veniamin Costachi în scaunele episcopale de la Huşi şi de la Roman, cât şi urmaşul său la scaunul mitropolitan, au fost bucovineni.

În capitolul III este descris Melentie Bucovineanul, episcopul Romanului (1787-1796), primul călugăr bucovinean care a ajuns la treapta arhierească în Biserica Moldovei. Născut în Rădăuți, în jurul anului 1726, era, pe timpul răpirii Bucovinei (1777), ieromonah şi proegumen al Mănăstirii Putna. În iulie 1878 este ales episcop al Romanului, luând măsuri drepte şi înțelepte pentru plătirea tuturor datoriilor episcopiei ajunsă în pragul falimentului.

În capitolele IV şi V sunt menționați cei mai celebrii prelați pe care i-a dat Bucovina ierarhiei Moldovei în secolul al XIX-lea şi anume: Gherasim Clipa Barbovschi, episcop al Huşilor (1796-1803), apoi episcop al Romanului (1803-1826) şi fratele său, arhimandrtul Sofronie Predicatorul.

Capitolul VI cuprinde date biografice despre ultimul bucovinean care a ajuns arhipăstor în scaunele eparhiale ale Mitropoliei Moldovei, mitropolitul Meletie Lefter.

Reli, S., „Raiaua Hotinului în timpul ocupației austriace şi legăturile ei bisericeşti cu Episcopia Bucovinei (1788-1792)”, în: *Candela* XLI (1930), 1-3, p. 73-104.

I. Hotinul, vechea cetate de pe malul Nistrului, a fost în cursul vremurilor cel mai zdruncinat colț de țară românească.

II. Cetatea şi ținutul Hotinului, din veacul al XV-lea şi până la anul 1713, a făcut parte în privița bisericească de teritoriul Episcopiei Rădăuților, din care s-a format apoi, la 1781, Episcopia Bucovinei, ridicată la rangul de Mitropolie în 1783.

Eparhia Hotinului a fost păstorită de episcopii Antim, Neofit, Amfilochie, mitropoliții Chiril, Ambrozie. De fiecare dată când turcii au fost izgoniți de pe teritoriul Hotinului de armatele Rusiei sau de aliații săi, Eparhia Hotinului era pusă sub stăpânirea episcopului Rădăuților.

III. Trecând doar 13 ani de la încheierea războiului austro-ruso-turc (1774), izbucneşte un nou conflict (1787), de această dată Austria fiind aliat al Rusiei împotriva turcilor. Oştirile împărătesei Ecaterina înfrâng turcii, austriecii cuprinzând raiaua Hotinului în întregimea ei, rămânând stăpâni ai acestui teritoriu. Împăratul Austriei Iosif al II-lea dă raiaua Hotinului sub administrarea Consiliului aulic de război, sub administrația civilă a Guvernului provincial galițian din Lemberg, apoi sub „Administrația districtului Bucovinei” din Cernăuți,. De asemenea, preface vechea şcoală bisericească moldovenească într-o şcoală militară, împărătească, laică.

IV. Împăratul Iosif al II-lea hotărăşte ca Biserica Ortodoxă din raiaua Hotinului să fie subordonată episcopului Bucovinei, rupând astfel legătura cu Mitropolia de la Iaşi. Guvernul galițian ordonă episcopului Dosoftei Herescu să trimită o epistolă pastorală prin care să îndrume clerul bisericesc să se supună împăratului austriac. Pe timpul supunerii Eparhiei Hotinului la Episcopia Rădăuțiului, credincioşii ortodocşi din acest teritoriu nu aveau nicio biserică pentru serviciul divin public.

V. După câteva săptămâni de la aşezarea lui Lazăr Azachievici ca protopop al Hotinului, acest personaj protejat de guvernul imperial austriac şi cu un trecut misterios, a început a-şi dezvălui adevărata personalitate prin diverse abuzuri săvârşite în noua sa demniate bisericească. Odată cu venirea la tron a împăratului Leopold al II-lea, trupele austirce se retrag la finalul anului 1790, protopopul Azarchievici părăsindu-şi postul său din Hotin.

VI. Austriecii au administrat raiaua Hotinului până la începutul anului 1793. Eparhia Hotinului şi-a reluat, pentru timpul scurt cât a mai dăinuit stăpânirea turcească în această raia, legăturile de mai înainte cu Mitropolia Proilaviei, care a fost reactivată după pacea de la Iaşi (1792).

VII. În 1806, a început un nou război, turcii din Hotin fiind atacaţi de muscalii întărâtaţi de împăratul Napoleon I. Acest război a durat şase ani, iar Eparhia Hotinului fiind sub ocupaţie rusă, a fost păstorită de episcopul Cetăţii Albe, Dimitrie Sulima sau de către mitropolitul Gavril Bănulescu de la Iaşi. În 1813, această eparhie a fost inclusă în noua Arhiepiscopie a Chişinăului şi Hotinului, înfiinţată prin decretul împăratului Alexandru I şi organizată de mitropolitul ei, Gavril Bănulesu-Bodoni.

Reli, Simeon, „Din viaţa religioasă şi bisericească a Sucevii în secolele XVII-XIX", în: *Candela* (1931) XLII, 1-3, p. 55-88.

Capitolul I intitulat „Consederaţiuni generale asupra însemnătăţii Sucevii în viaţa noastră religioasă bisericească din trecut" face referire la oraşul Suceava care este unul dintre cele mai puternice centre de viaţă religioasă românească, în jurul mănăstirii cu moaştele Sf. Mare Mucenic Ioan cel Nou.

Capitolul II: „Mărturiile unui înalt prelat străin, apusean, despre viaţa religioasă şi bisericească a Sucevii în secolul al XVII-lea" prezintă informaţii despre starea religioasă şi bisericească şi influenţa ei asupra vieţii publice din Moldova, în general şi în Suceava, în special.

În capitolul III: „Luptele Românilor din Suceava cu armenii pentru conservarea monumentelor religioase istorice, în sec. al XVIII-lea" se menţionează starea jalnică în care ajunsese oraşul, sărăcia şi lupta locuitorilor rămaşi pentru a salva de la ruină bisericile ce rămaseră din vremuri trecute.

Capitolul IV prezintă „Dărâmarea unor biserici româneşti din Suceava de către administraţia militară austriacă a Bucovinei, spre a întrebuinţa materialul lor de construcţie pentru cazărmi împărăteşti".

Capitolul V, intitulat „Şcoala catehetică din Suceava", cuprinde informaţii despre şcoala înfiinţată în Mănăstirea Sf. Ioan şi condusă de un ieromonah sârb, Daniil Vlahovici, cu scopul de a influenţa clerul bisericesc ortodox să se unească cu catolicii.

Capitolul VI se referă la „Congresul naţional-bisericesc de la Suceava din 1789, pentru alegerea unui episcop al Bucovinei în locul repaosatului Dositei Herescul".

În capitolul VII, „Feţe bisericeşti vestite, originare din Suceava" sunt amintiţi: mitropolitul Moldovei Meletie Lefter-Brandaburul şi Neonil, stareţul Mănăstirii Neamţ.

Capitolul VIII - sunt prezentaţi „Doi pictori bisericeşti vestiţi în Suceava" care au pictat cu măiestrie Mănăstirea Neamţ şi anume Vasile Chiţăscul şi Vasile Eliman.

***, „Ştiri. Mişcarea pentru Fondul Bisericesc din Bucovina", în: *BORom* LI (1933), 3-4, p. 188.

Întrucât guvernul intenţionează a lua averea bisericească a Bucovinei pe seama statului, s-au pornit mari mişcări pentru apărarea acesteia în toată Bucovina.

Iorga, Nicolae, „Câteva acte privitoare la Biserica Bucovinei şi Moldovei”, în *BORom* LII (1934), 9-10, p. 726-736.

Articolul ilustrează câteva dintre ineditele documente moldovene, redate întocmai, mărturisite a fi cumpărate pentru Institutul Sud-Est European. Astfel, un prim interesant act este o scrisoare particulară a episcopului Daniil Vlahovici, din 12 mai 1796, adresată boierului Gavriil Conachi, tatăl poetului Costache Conachi, iubitor de cultură. Acesta angajase pentru copiii săi cea mai bogată colecție de învățători - pe motivul hotărârii soartei moşiei Rogojeni, pentru care avusese un proces, în urma căruia Conachi rămânea stăpân. Vlahovici propune ca aceasta să fie arendată nepotului său, care poartă particulara nobiliară nemțească. Scrisoarea se dovedeşte însă în legătură şi cu studiilor copiilor, Iorga arătându-se entuziasmat de limba şi caligrafia pe care o întrebuințează vlădica, venit pe meleagurile române tocmai din Dalmația.

Un alt document de maximă importanță pentru Biserica Bucovinei poate fi aşezat în paleta acelor tipărituri administrative în româneşte; de asemenea, poate fi numărat şi cel care oferă ştiri despre merituoasa familie Grămadă. Totodată, este amintită şi o epistolă a lui Meletie, episcop de Huşi, în legătură cu viața politică surprinsă într-un moment tragic. Acesta subliniază silințele pe care a trebuit să le îndure în mai 1821, pentru a împiedica împrăştierea locuitorilor din Huşi şi din ținutul Fălciului, la auzul veştii, falsă de-altfel, că armata de represiune turcă sosită contra Eteriei se apropie de acel oraş. Totodată, Iorga subliniază şi importanța unei hotărâri domneşti, din 18 martie 1816, care suscita necesitatea aflării mijlocului de a se acoperi deficitul de producție al hranei. Atât mitropolitul cât şi episcopii erau în fruntea celor care trebuiau să împlinească sumele necesare.

Cea de-a cincea scrisoare relatează despre statornicia şi ajutorul dat de mitropolitul Veniamin, care cheamă pe fruntaşii boieri la o sfătuire secretă, referitoare la o decizie a domnului conducător, care cere şi aprobarea Divanului.

Hostiuc, Erast, pr., „Schituri şi sihăstrii din Bucovina de altădată”, în: *BORom* LIII (1935), 7-8, p. 332-362.

Articolul de față reuneşte scurtele istorii ale unor lăcaşuri bucovinene care au fost închise la puțină vreme după zidire, în urma deciziei Comisiei de delimitare a proprietăților în Bucovina din 1784. Unul dintre acestea este Schitul Babin (1752-1783), printre cele mai sărace din ținutul Bucovinei, situat în jurul Cernăuților, cu o vechime străveche, dar cunoscut în zonă pentru resursele de gresie.

Schitul Babin datează din 1752, fiind întemeiat pe pământurile răzeşilor, de către un călugăr cu numele Onufrie. Izvoarele referitoare la acest aşezământ par a se contrazice. Astfel, surse precum Aron Pumnul sau Calendarul bucovinean numesc condițiile precare, sărăcia schitului. Mai târziu însă, Wickenhausser menționează o proprietate mult mai extinsă. Aceste informații se arată însă a fi eronate față în față cu „jumătate de falce de pământ”, de care se menționează în actul de delimitare. Numărul viețuitorilor schitului este, de asemenea, redus, iar ca urmare, în 1783 va fi desființat de către însuşi mitropolitul Dosoftei. Se crede că au existat oarecare raporturi ale schitului cu Mănăstirea Formosa (Frumoasa ?), mănăstire învecinată, despre care însă nu se cunosc foarte multe lucruri.

Bereznița (1650-1783), schit localizat pe un pârâu purtând acelaşi nume şi având hramul Sf. Arhangheli Mihail şi Gavriil, împărtăşeşte aceeaşi soartă. În privința întemeitorului, opiniile emise sunt adesea ambigue. Deşi adevăratul fondator a fost Isac Cocoran, numit de Onciu, anumite păreri i-au situat şi pe alții în lista ziditorilor sfântului lăcaş. Astfel, însuşi egumenul schitului, Ghedeon îl poziționează pe Miron Gafencu în paleta constructorilor inițiali. Acest lucru se dovedeşte repede a fi un fals, recursul conducătorului schitului la acest tertip explicându-se doar prin recunoştința pe care i-o purta lui Gafencu, aflat încă în viață pe acea vreme şi care se îngrijea permanent de nevoile lăcaşului. Tot el însă mărturiseşte indirect, prin anexa pe care o prezintă Comisiei, adevăratul întemeitor. Alți doi cronicari, Pumnul şi Werenka, îl decretează ctitor pe Tănase Țintă, strănepot al adevăratului fondator, Isac Cocoran.

Acesta, la scurtă vreme după închinarea anumitor pământuri mănăstirii, se călugăreşte şi renunță la îndatoririle lumeşti, împuternicindu-l pe Miron Gafencu să cârmuiască daniile sale. În ceea ce priveşte viețuitorii, în 1776 documentele atestă patru călugări. Lăcaşul a fost desființat în 1783, monahii trebuind să se reorienteze către alte aşezăminte. Biserica construită pe acelaşi loc mai târziu în sat, în 1871, a purtat hramul schitului.

Schitul Broscăuți se încadrează în aceeaşi categorie de sfinte lăcaşuri supuse ordinului de suprimare din partea Comisiei austriece. Înființat în 1752, acesta a avut o scurtă perioadă de existență, până în 1783. Nu departe de Storojineț, localitatea este amintită în documente încă de la 1616, când Radu Mihnea întăreşte Mănăstirii Dragomirna satele dăruite ei de Lupu Stroci, între care şi satul Broscăuți. Dinaintea stăpânirii austriece se consideră a fi existat un singur sat cu acest nume. Odată cu venirea rutenilor, alături de aşezământul vechi, s-a ridicat unul nou, cu numele de Broscăuții Noi, teritoriu pe care a fost înălțat şi schitul. În fața Comisiei, egumenul monah Nazarie susține că întemeitorul lăcaşului este mazilul Constantin Volcinschi, care a dăruit unui călugăr, pe nume Ilarion, o bucată de pământ pe care acesta a putut zidi biserica.

Aşadar, putem vorbi de doi întemeitori, atât Volcinshi, cât şi Ilarion. În timpul vieții acestuia nu există niciun document care să ateste actul de danie, dar după moartea sa, familia întocmeşte unul, la care se pare că au participat şi frații lui, aducând, în plus şi binecuvântarea lui Dosoftei, episcop de Rădăuți, care a sfințit schitul, cu hramul Înălțării Sfântei Cruci. Monahul Nazarie procură şi el anumite averi din viața de mirean mănăstirii, prin fostul egumen al schitului, Casian. După desființarea schitului, pământul a revenit foştilor proprietari. În anul scrierii articolului de față, autorul consemnează faptul că există în rândul credincioşilor intenția de a se construi un nou aşezământ pe locul celui vechi, în semn de pioşenie față de credința înaintaşilor.

Schitul Căbeşti (1748-1780?) se adaugă seriei acelora închise. El a fost ridicat pe o bucată de pământ din satul cu acelaşi nume. Anterior construirii, satul a fost împărțit în şapte, un lot de pământ deținut de paharnicul Ioniță fiind schimbat de Grigorie Diacon (Grigore Cornea). Aceasta va fi partea unde Grigorie va înălța o bisericuță de lemn, cu hramul Acoperământul Maicii Domnului (1748) şi câteva chili, călugărindu-se sub numele de Ghervasie. Curând după ridicare, încep pretențiile asupra proprietății, proprietari cărora noul monah este nevoit să le predea

împrejurimile mănăstirii. Deşi recurge la procese, pierde de fiecare dată şi, descurajat de aceste lovituri, renunță şi se mută în Schitul Ostra. În acelaşi an însă, schitul îşi găseşte alți protectori, primind alte ofrande, proprietăți din partea comişilor Banteşi, care însă nu rămân vreme îndelugată în posesia schitului, fiind retrase chiar de către dăruitori, care le închină unui alt schit, Horecea, odată cu care se iscă un nou prilej de dispute. Din cauza acestor certuri continue, episcopul Dosoftei desfiinţează lăcaşul, prefăcându-l în 1787 în biserică de mir, care pare a mai exista în anul întocmirii prezentului articol de către Hostiuc Erast. Data înlăturării sale nu este însă aceeaşi, dar se presupune a fi fost înainte de întocmirea Comisiei de delimitare, care se înfăţişează în localitatea Căbeşti, fără însă a aminti ceva despre acest schit. Prin urmare, cercetătorii plasează data desființării undeva între 1776, când un istoric mai atestă existența a cel puțin trei viețuitori şi 1787, data întocmirii Comisiei amintite în care nu se pomeneşte nimic despre acest sfânt lăcaş monahal.

În aceeaşi situație se află şi Schitul Coribnița (Corâbnița) (1730-1783). Informațiile nu sunt însă atât de numeroase ca şi în cazul precedentelor mănăstiri. Singurele date adunate sunt semnate de Onciul şi de Pumnul. În plus, în cadrul prezentării, călugărul Benedict afirmă că întemeitorul a fost un călugăr pe nume Silvestru, locul primit de la Tăutul. Sursele istorice nu sunt unanime în această privință, susținând nume diferite. Autorul studiului pare însă a-i da crezare lui Onciu, care, fiind mai temeinic în cercetări, este considerat a fi mai aproape de adevăr. Condițiile precare au determinat traiul extrem de greu al călugărilor, acest aşezământ fiind foarte puțin amintit în documentele vremii. După desființare, cele patru fălci de pământ, singura avere a mănăstirii, au revenit donatorilor, fapt care atestă că mănăstirea nu avea o vechime mare, odată ce răzeşii se aflau încă în viață la închiderea ei.

Un alt lăcaş supus desființării de către austrieci a fost Schitul Crişceatec (1765-1783), care are o etimologie interesantă, „crest” însemnând „cruce” în limba slavonă. Acesta a fost pe locul unei mănăstiri mai vechi, închinată Sf. Apostol şi Evanghelist Ioan, desființată de către episcopul de Rădăuți din cauza certurilor între călugări, dar despre care nu se cunosc amănunte. Izvoarele vorbesc despre lumina văzută pe locul fostei mănăstiri de ziua Sfântului Apostol, fapt care l-a determinat pe un călugăr evlavios cu numele Benedict să ceară şi ulterior să primească încuviințarea de a clădi pe acel teren o biserică de lemn.

Aceasta nu a durat însă foarte mult, urmând ca Teodor Preda Hangiul - negustor a cărui origine autorul studiului de față o crede română, tinzând a-i da dreptate lui Onciu, denumirea de „sârb” fiind justificată de meseria pe care o practica - să realizeze, pe acelaşi loc, o mănăstire de piatră, care se regăseşte şi în contemporaneitate. După edificarea lăcaşului, răzeşii din zonă dăruiesc aşezământului pământurile de pe acea suprafață, spre a fi pomeniți. Aceleaşi acte adeveresc şi o clauză luată în considerare la acea vreme, prin care viețuitorii se obligă să nu lărgească hotarele în viitor. Ctitorul se va îngriji şi de bunăstarea mănăstirii, asigurându-i acesteia condițiile independenței materiale, în virtutea căreia va cumpăra încă jumătate din satul Zviniace. Inscripții din interiorul mănăstirii mărturisesc că şi fiul lui Preda a contribuit la înfrumusețarea bisericii ctitorită de tatăl său. După constatarea proprietăților acestui schit, în urma comisiei de delimitare, lăcaşul este închis, averea

şi pământul schitului fiind luată în arenda statului, ulterior vândută, biserica schitului devenind ulterior biserică parohială.

Reli, S., „Vechea Episcopie ortodoxă a Maramureşului şi legăturile ei cu Bucovina”, în: *Candela* XLVIII (1937), 1-12, p. 185-203.

Articolul reprezintă o lecție ținută la inaugurarea festivă a cursurilor Universității „Regele Carol II”, din 24 oct. 1937, cu tema: „Trecutul istoric al vechii episcopii ortodoxe-române a Maramureşului”.

I. Maramureşul voievodal era mult mai întins decât județul Maramureşului din România întregită, trei sferturi din el rămânând dincolo de granițele țării.

II. În vremurile anterioare secolului al XIV-lea, Biserica Ortodoxă a Maramureşului a atârnat de Episcopia de Haliciu, în Galiția, înființată în 1141. Mărturiile istorice documentare n-au puterea de a arunca o lumină asupra trecutului Bisericii române a Maramureşului, dincolo de secolul al XIV-lea. Dintre vechile biserici maramureşene de lemn care au rămas, se afla şi cea de la Ieud, care exista în 1364. Înainte de anul 1391 a fost ridicată de Sas Vodă, Mănăstirea din Peri, pe teritoriul satului Teres, cu hramul Sf. Arhanghel Mihail. O altă mănăstire veche este cea întemeiată de Teodor Koriatovici, în 1400, în Muncaciu, având hramul Sf. Nicolae. Cei care au condus Eparhia Maramureşului au fost: mitropolitul Eftimie, primul arhieiscop de Alba Iulia; urmat de episcopii Serghie (1597), Spiridon (1619), Ieremie (1620), Petronie (1623), Eftimie al II-lea (1623), Dosoftei Moldoveanul (1634), Dimitre Pop (1637), Vasile Tarasovici (1639), Ilie Iorest (1641), Ioan Iusko (1645), Sava (1650), Mihail Molodeț (1651).

Între anii 1657 şi 1700, Maramureşul aparține stăpânirii duhovniceşti a mitropoliților din Alba Iulia. Începând propaganda unirii cu catolicismul, Iosif Stoica, numit episcop al Maramureşului, s-a opus cu cea mai admirabilă bărbăție împotriva Unirii, primită de mitropolitul Atanasie Anghel de la Alba Iulia şi de 38 de protopopi ai săi. După moartea sa (1711) urmară ca episcopi : Serafim Petrovici (1711-1715), Dosoftei al II-lea Teodorovici (1715-1734), Gavriil. La 1740, Episcopia Maramureşului a fost desființată.

III. Cele 14 mănăstiri şi schituri ortodoxe româneşti de pe teritoriul Maramureşului au rămas citadele în care s-a cultivat statornicia în credința ortodoxă a maramureşenilor, de care nici o persecuție nu-i putea îndepărta. Aceste mănăstiri aveau relații strânse cu mănăstirile din Bucovina. Românii din Maramureş au luptat de-a lungul timpului cu un eroism admirabil, pentru păstrarea Ortodoxiei.

Şesan, Valer, „Clementie Constantin Popovici”, în: *Candela* XLIX (1938), 1-12, p. 62-73.

În articol este menționat decesul arhimandritului şi profesorul universitar Clementie Constantin Popovici, în data de 2 septemprie 1938. S-a născut la 22 septembrie 1846 în Cernăuți, unde a studiat teologia (1865-1869). În 1870 pleacă la Viena pentru a-şi desăvârşi studiile. Lucrând ca profesor extraordinar, Constantin Popovici a fost ridicat la rangul de profesor titular la Facultatea de Teologie din Cernăuți, în 1880, unde a stat până în 1917, fiind ales decan de şase ori. Ca un profund cunoscător al canoanelor bisericilor ortodoxe, el a publicat mai multe lucrări, dintre

care primele sunt scrise în limba germană. Opera principală a profesorului Const. Popovici este”Cursul de drept bisericesc”, care nu a fost publicat din cauza diferitelor împrejurări nefavorabile ale timpului. A fost hirotonit în presviter (1871), în protopresviter (1880), în stavrofor (1896). Rămânând văduv, se călugăreşte, primind numele de Clement, apoi este numit arhimandrit (1910) şi arhimandrit mitrofor (1918). A fost ales, în 1925, preşedinte al Consistoriului Spiritual Eparhial. Dascăl la înălțimea ştiințifică a catedrei sale, era totodată un prieten şi un părinte blajin al studenților săi. Ca preot a respectat rânduiala sfintelor canoane fiind demn, senin, cu frica lui Dumnezeu în inimă şi cu sfințenie în toată viața sa.

Arghiropol, I. Gheorghe, dr., „Administrația Eparhială din Bucovina între 1775 şi 1918”, în: *Candela* LVII (1946), p. I-XXXXIV.

În cele patru capitolele ale sale, articolul oferă informații referitoare la administrația Eparhiei din Bucovina între anii 1775 şi 1919.

Capitolul I - „1775-1786”, prin subcapitolele sale, conține informații referitoare la: „Jurisdicția administrativă bisericească la răpirea Bucovinei de către Austria”; „Fomarea eparhiei şi unificarea administrației eparhiale”; „Înființarea consistoriului eparhial şi a postului de vicar general”; „Alcătuirea şi modul de funcționare a Consistoriului de la înființare şi până la anul 1786”.

Capitolul II - „1786-1865” începe cu „Scurte date istorice asupra alcătuirii Planului regulativ”, continuând cu informații referitoare la „Conținutul Planului regulativ”, „Dispozițiile Planului regulativ privitoare la administrația centrală eparhială” (a. „Despre alcătuirea consisoriului”; b. „Despre atribuțiile consistoriului”; c. „Despre salarizarea episcopului şi taxele ce i se cuvin pentru funcțiile sale”; d. „Salariile personalului consistoriului şi taxele pentru cancelaria eparhială; e. „Modul de funcționare al consistoriului”), „Administația centrală eparhială până la anul 1865” (a. „Despre asisorii consistoriali”, b. „Înființarea postului de secretar sau director al cancelariei eparhiale”, c. „Organizarea cancelariei eparhiale din 1865”).

Capitolul III, cuprinzând anii „1865-1918”, face referire la „Reorganizarea consisoriului în 1865”, „Regulamentul consistoriulu din 1869”, „Regulamentul pentru examenul de consilier consistorial”, „Postul de vicar arhiereu” şi „Congresul bisericesc din Bucovina” (a. „Mişcarea pentru autonomia bisericească”, b. „Alcătuirea congresului.Dizolvarea lui”).

Ultimul capitol prezintă „Organizarea Mitropoliei Bucovinei şi Dalmației” din 1870 până în 1919, când activitatea Mitropoliei a fost desființată prin intervenția Bisericii sârbe. Articolul conține o bibliografie.

Păcurariu, Mircea, pr. prof., „Petru Rezuş, Contribuții la istoria oraşului Rădăuți, Bucureşti, 1975, 157 p.+24 fig.”, în: *BORom* XCIII (1975), 9-10, p. 1188-1189.

Recenzia părintelui Mircea Păcurariu oferă date despre lucrarea lui Petru Rezuş în care ne sunt dezvăluite coordonatele de referință ale unei lucrări de bază în cunoaşterea istoriei oraşului Rădăuți.

Lucrarea este formată din şase capitole: situarea geografică, trecutul oraşului, stemele, populația, împrejurimile şi etnografie şi folclor. Aceasta cuprinde şi

„Pomelnicul Sfintei Mitropolii a Rădăuţiului şi Sfintei Mănăstiri” copiat în 1780. Rădăuţiul a avut opt vlădici, Ioanichie a fost considerat primul episcop cunoscut, iar Nicolae primul ierarh de aici. În 1401 a fost recunoscută oficial Mitropolia la Suceava, la Rădăuţi existând doar o Episcopie al cărei episcop se presupune că ar fi fost şi cronicarul moldovean Eftimie, începând cu a doua jumătate a secolului al XVI-lea.

Porcescu, Scarlat, „Contribuţii la istoria episcopiilor Romanului, Rădăuţilor şi Huşilor în secolul al XVII-lea şi începutul secolului al XVIII-lea”, în: *MitrMold* LV (1979), 1-2, p. 49-68.

În cadrul acestor pagini sunt prezentaţi episcopii de Roman dintre anii 1606-1710, de Rădăuţi dintre anii 1605-1725 şi episcopii de Huşi de la înfiinţare până în 1713, cu trei tabele cronologice. De asemenea, se menţionează schimbările administrative determinate de înfiinţarea Episcopiei Huşilor în 1598.

III. 3.2. STUDII ŞI ARTICOLE DESPRE ISTORIA MITROPOLIEI BASARABIEI

V., P. Samurian, „Necesităţile Eparhiei Basarabene.” în: *BORom* VII (1882-1883), 11, p. 716-720. Traducere din limba rusă.

Având în vedere faptul că în şcolile bisericeşti din Eparhia Basarabiei şi în serviciul divin nu se foloseşte decât slava eclesiastică, se impune ca o necesitate, ca predicarea cuvântului lui Dumnezeu şi formarea teologilor să se facă şi în limba locală – limba română. Mai mult, în Seminariile teologice se impune ca tinerii seminarişti să studieze şi limba română, ceea ce presupune existenţa unei catedre de specialitate. Cei care au încercat predicarea cuvântului lui Dumnezeu în limba locală şi introducerea limbii române în cult au fost mitropolitul Gavriil Bănulescu şi arhiepiscopul Dimitrie Sulima.

Samurianu, Gheorghe P., „Cronica Bisericească. Biserica Română din Basarabia”, în: *BORom* XI (1887-1888), 3, p. 280-287.

Autorul prezintă o scurtă descriere a Bisericii din Basarabia, din care reţinem faptul că Mănăstirea Vărzăreşti în secolul al XVII-lea s-a strămutat în satul Vărzăreşti. Este descris oraşul Chişinău – acesta fiind recunoscut ca oraş în 1812, de către ţarul Rusiei, Alexandru I.

Referitor la situaţia bisericească din Basarabia, aflăm că primul titular al Eparhiei Chişinăului şi Hotinului a fost mitropolitul Gavriil Bănulescu, de origine română. Acesta a înfiinţat prima tipografie românească din Chişinău, ea funcţionând foarte aproape de casa arhierească. Această tipografie a fost desfiinţată în 1871 de episcopul Paul Lebedev - care a fost prigonitor al românismului din Basarabia, iar în timpul păstoririi lui Sergiu Lapidesky a fost reînfiinţată. Urmaşul mitropolitului Gabriel Bănulescu a fost Dimitrie Sulima, de origine română, care de asemenea a susţinut românismul în Basarabia. Urmaşii săi la şefia Bisericii din Basarabia au fost de origine rusă. Autorul menţionează câteva persoane care au contribuit la susţinerea conştiinţei naţionale în Basarabia acestea sunt: boierii Stamate, Hâncu, Donici, Stroescu, N. Laşcu ş. a.

***, „Cronica bisericească. Biserica în Basarabia”, în: *BORom* XXIII (1899-1900), 8, p. 811-821. Recenzie.

Este vorba despre lucrarea lui Zamfir C. Arbore care tratează despre diferitele culte religioase din Basarabia. Din această recenzie, pe lângă informaţiile despre celelalte culte, aflăm că în Basarabia, la sfârşitul secolului al XIX-lea, erau 405 călugări şi 213 călugăriţe de rit ortodox. Tot în această recenzie găsim şi amănunte despre Seminarul şi Şcoala duhovnicească din Chişinău.

D., „Istoricul Mitropoliei şi al Episcopiilor Moldovei, de Andrei Wolf”, în: *BORom* XXVII (1903-1904), 1, p. 65-75.

După ultimul război ruso-turc (1788-1794) boierii, episcopii şi mitropolitul ţării s-au gândit la metode de a alina suferinţa şi a îmbunătăţi traiul populaţiei Ţării Moldovei. Astfel s-au înfiinţat: marele aşezământ al Spitalelor Sfântului Spiridon din Iaşi cu bisericile şi ospiciile sale, primul spital din Roman şi Seminarul din Mănăstirea Socola sub episcopul Veniamin Costache, iar sub acelaşi mitropolit şi prin implicarea lui Al. Moruzi s-a realizat prima canalizare şi aprovizionare cu apă a oraşului Iaşi.

În această perioadă vine în Moldova doctorul Andrei Wolf, pentru a ajuta populaţia care suferea. El a făcut o descrierea statistică şi istorică a acestei ţări. Descrierea sa are două părţi. Prima cuprinde: descrierea geografică a Moldovei, împărţirea politică, descrierea locuitorilor şi a domnului, istoricul Mitropoliei şi al episcopiei de Roman şi Huşi, descrierea bisericilor şi mănăstirilor, descrierea obiceiurilor din Moldova, descrierea oraşului Iaşi.

Partea a II-a cuprinde catalogul domnitorilor Moldovei de la Dragoş la Ion Calimanchi, cu un scurt istoric al domniei fiecăruia dintre ei. În articol sunt prezentate: istoria Mitropoliei Moldovei – primul mitropolit amintit fiind Teoctist; veniturile mitropolitului; calitatea sa de membru al Divanului Domnesc, drepturile şi privilegiile mitropolitului, cui îi revenea averea mitropolitului sau a episcopului după moartea acestuia.

***, „Starea Basarabiei pe timpul retrocedării sale la Moldova, cum şi starea ereziilor religioase din acea localitate, ce erau pe atunci acolo”, în: *BORom* XXX (1906-1907), 5, p. 500-511.

Este vorba despre un fapt petrecut în 1858. O parte din Basarabia a fost înapoiată Moldovei în urma războiului din Crimeea. Arhimandritul Teoctist Scriban a fost trimis la Ismail de Guvern ca preşedinte al Consistoriului. Acesta a semnalat, printre altele, că o sectă a molocanilor produce mari neplăceri ortodocşilor. Mitropolitul Moldovei, Sofronie, auzind despre acest fapt l-a trimis pe arhimandritul Filaret Scriban, care era pe atunci rector al Seminarului „Veniamin”, în Basarabia ca revizor al său. Datorită unor acuze ce i s-au adus lui Filaret Scriban, Sofronie l-a chemat pe acesta înapoi în ţară. În articol este reprodus un raport a lui Filaret făcut către mitropolitul Moldovei, referitor la secta molocanilor ce producea tulburări mai ales în domeniul Cişme.

P., G., „Biserica la românii de peste hotare”, în: *BORom* XXXIX (1915-1916), 4, p. 415-423.

În articol este prezentată situația Bisericii din Basarabia. Ca suport pentru această prezentare avem lucrarea lui Vasile Moisiu intitulată „Ştiri din Basarabia de azi”. Din aceasta aflăm că ruşii au dus o puternică politică de deznaționalizare astfel încât tinerii învață în şcoli în limba rusă. Se aminteşte, totuşi, că clericii din Basarabia se bucură de un mare respect din partea cetățenilor. Se dau apoi amănunte despre ce este „dascălul bisericesc” şi despre organizarea bisericească a Basarabiei. Mai departe se scrie că în Chişinău a apărut revista în limba română intitulată „Luminătorul”.

Tot în articol întâlnim şi un citat din scriitorul rus Durnovo din care aflăm că arhiepiscopul Pavel, în perioada 1872-1878, a desființat 360 de biserici româneşti şi că multe cărți bisericeşti tipărite în limba română le-a adunat din întreaga Basarabie şi le-a dus la Chişinău unde le-a ars.

Scriban, I., arhim., „Cronica bisericească. Ierarhia Basarabiei”, în: *BORom* XL (1921-1922), 6, p. 463.

Basarabia s-a unit cu România în 1918. Fostul arhiepiscop Atanasie s-a retras de bunăvoie iar P.S. Nicodim Munteanu al Huşilor a fost însărcinat să conducă Arhiepiscopia Chişinăului. În perioada în care a împlinit această ascultare, cel care a condus Episcopia Huşilor a fost P.S. Iacov Antonovici Bârlădeanu, vicarul acestei Episcopii. P.S. Nicodim a condus Biserica Basarabiei până în decembrie 1919, când a demisionat. Din 1920 a preluat conducerea acestei eparhii P.S Gurie, ce a fost până atunci vicar al Mitropoliei Moldovei. La 17 decembrie 1920, acest ierarh a ajuns arhiepiscop al Basarabiei.

A., S., „Religiozitatea în Basarabia”, în: *BORom* XLI (1922-1923), 6, p. 465-468.

Sunt rezumate în articol câteva note ale Dl. Duscion referitoare la situația clericilor din Basarabia după ce a avut loc Unirea. El aminteşte despre: autonomismul Bisericii basarabene şi arată rolul preotului național în viața națională a Basarabiei. Autorul arată că preoțimea a fost păstrătoarea limbii române în Basarabia, după ce aceasta a fost luată de ruşi şi dă câteva exemple din lupta pentru păstrarea identității naționale dintre care amintim: zugrăveala Mănăstirii Suruceni se aseamănă cu cea a Mitropoliei din Iaşi, episcopul Gurie a fost surghiunit din Basarabia pentru sentimentele sale naționale, episcopul Dionisie pe când era arhimandrit la Mănăstirea Suruceni (1908) încuraja cititul cărților în limba română etc.

Acum, după Unire, între cei din vechiul Regat şi clericii basarabeni au apărut diferite conflicte. Au apărut abuzuri administrative – unii preoți au fost maltratați, multe obiceiuri vechi din Basarabia nu au fost respectate etc.

***, „Cărți, reviste, ziare. Mitropolia Basarabiei”, în: *BORom* XLIV (1926), 12, p. 746-747.

În ziarul „România Nouă” din Chişinău, Ec. Vasile Vasilescu scrie şi se întreabă de ce nu se înfăptuieşte Mitropolia Basarabiei.

***, „Bibliografie. Constantin N. Tomescu – «I Catagrafia Basarabiei din 1867 ținutul Hotinului»; «II Catagrafia numerică din Moldova. Valahia şi Basarabia din 1810», în: *BORom* XLV (1927), 9, p. 576.

Ambele catagrafii (inventare) au fost tipărite la Chişinău.

Popovschi, Nicolae, „Istoria Bisericii din Basarabia din veacul al XIX-lea subt Ruşi”, în: *BORom* L (1932), 3, p. 280-282.

Studiul a mai apărut într-o revistă a vremii, el împărțind istoria Basarabiei în patru perioade: I. „Organizarea Eparhiei Chişinăului şi a Hotinului. Începutul regimului național ortodox din Basarabia (1813-1855)”, II. „Epoca marilor reforme în Rusia şi dezvoltarea vieții eparhiale în Basarabia (1856-1881)”, III. „Eparhia Chişinăului sub regimul Pobiedonoştev (1882-1905)”; şi IV. „Descompunerea vieții eparhiale din Basarabia (1905-1918)”.

Fiecare perioadă este împărțită în trei subcapitole, însă partea cea mai importantă a articolului de față este aceea că prezintă figurile de preoți în jurul cărora se țese întreaga istorisire. Astfel, câteva nume ar fi: Ciuhureanu, Untul, Covaldji, Florov care s-au sacrificat pentru slujirea aproapelui, nemulțumiți fiind de stăpânirea rusă.

***, „Ştiri. Vlădici în ajutorul nenorociților”, în: *BORom* L (1932), 4, p. 332.

Articolul aminteşte despre uciderea celor din Basarabia, care au încercat să treacă granița spre Moldova. Spre ajutorarea familiilor celor nenorociți, episcopul Visarion al Hotinului a trimis de ştire prefectului județului Tighina că va trimite pentru îngrijirea celor fugiți suma de 10 000 de lei, eparhia primindu-i la ea pe copii, pentru a le da învățătură şi hrană. De asemenea, se pomenesc şi dezastrele provocate în urma unor revărsări de ape. Episcopul Grigorie a hotărât ajutorarea celor năpăstuiți tot prin sume de bani.

† T., S., „Note bibliografice**,** Nistor, I. Ion, «Vechile proprietăți din Basarabia ale Fondului bisericesc bucovinean»în *Codrul Cosminului* VIII (1933-1934), p. 481-488”, în: *BORom* LIII (1935), 7-8**,** p. 427. Recenzie.

După răpirea Bucovinei, moşiile mănăstirilor bucovinene din Moldova şi Basarabia au fost vândute. Contractul de vânzare cumpărare al moşiilor din Basarabia s-a încheiat la Iaşi la 9 iunie 1812. Nistor Ion dă acest contract urmat de poruncile divanului Cnejiei Moldovei către ispravnicii din Basarabia.

Dionisie, Erhan, episcopul Cetății Albe Ismail, „Roadele alipirii Bisericii din Basarabia la Biserica mamă sub domnia Regelui Carol al II-lea”, în: *BORom* LVIII (1940), 5-6**,** p. 319-325.

În perioada în care Basarabia a fost sub stăpânire rusească, Biserica a fost asuprită. Limba în care se slujea era slavona veche. După Unire, slujbele s-au făcut în limba română. În 1923 s-au înființat episcopiile independente de la Ismail şi Bălți. În 1925 ia ființă Mitropolia Basarabiei, prin ridicarea scaunului de arhiepiscop de

Chişinău la rangul de mitropolit. În 1926 s-a înfiinţat, la Chişinău, Facultatea de Teologie.

Din articol mai aflăm că la Mănăstirea Borisauca s-a înfiinţat un atelier de pictură şi ţesătură bisericească, iar la Ismail s-a înfiinţat un orfelinat.

Popescu, Dumitru Şt. „Giurescu Constantin C. «Vechimea aşezărilor româneşti dintre Prut şi Nistru», în: *Revista Fundaţiilor Regale* an VIII, 1941, nr. 8-9, p. 307-319”, în: *BORom* LIX (1941), 9-10, p. 595-596. Recenzie.

Autorul aminteşte în acest articol mai ales despre satele din judeţul Lăpuşna, stabileşte etimologia cuvântului „cascadă” şi arată că Mănăstirea Vărzăreşti este menţionată într-un document din 1420, iar în altul de la 1429 este menţionată mănăstirea de la Viznevăţ (Căpriana).

III. 3.3. STUDII ŞI ARTICOLE DESPRE ISTORIA EPISCOPIILOR DE ROMAN ŞI HUŞI

Stănescu, B., „Din istoria bisericei Române”, în: *Şcoala şi Biserica* V (1902), 1, p. 6-8.

Informaţiile sunt despre Episcopia Romanului. Când Veniamin Costache a fost ales mitropolit, la Episcopia Romanului a fost mutat Gherasim, episcop de Huşi, la data de 19 martie 1803. Contribuţia sa la păstorirea Episcopiei Romanului constă în: a) cere de la domnie delimitarea moşiilor episcopiei, b) repară catapeteasma bisericii episcopiei, c) preface al doilea clopot, ce data din timpul domniei lui Ştefan cel Mare, d) participă la adunările Divanului.

În 1821 fuge în Basarabia, în locul său fiind instalat ieromonahul Meletie, hirotonit de trei arhierei greci care au încălcat canoanele fără ştiinţă. La întoarcerea lui Gherasim în ţară, urmă o perioadă de persecuţii a acestuia împotriva lui Meletie. În 1844 este ales mitropolit, dar într-un mod scandalos, căci a cumpărat voturile boierilor şi aprobarea domnului. La 2 februarie 1844, Adunarea obştească alege la Roman pe arhimandritul Veniamin Roset, egumenul Mănăstirii Doljeşti, având o activitate înfloritoare ca stareţ. Cum ajunge episcop, acesta dă oraşului Roman moşia pe care era întemeiat şi care aparţinea episcopiei.

D., „Episcopiile de Roman şi Huşi şi mănăstirile Moldovei de Andrei Wolf”, în: *BORom* XXVII (1903-1904), 2, p. 167-178.

La începutul articolului Andrei Wolf face o scurtă descriere a Episcopiei Romanului - aceasta fiind înfiinţată din vremea lui Alexandru cel Bun, informaţie preluată din Cronica lui Miron Costin şi face o descriere a reşedinţei episcopului de Roman. Înainte de a vorbi despre Episcopia Huşilor, Andrei Wolf ne face o scurtă descriere a oraşului Huşi. Aflăm că numirea de Huşi vine de la husiţii care au venit din regatul maghiar, în Moldova, în 1460 şi au dobândit acordul domnului moldovean din acea vreme – Ştefan cel Mare, de a se aşeza aici. Astfel, ei s-au aşezat aici şi au fondat acest oraş care le poartă numele. Episcopia de Huşi este a doua episcopie a Moldovei, deoarece Rădăuţiul aparţine Bucovinei. Această episcopie este una cu venituri mai modeste decât cea a Romanului.

Despre mănăstirile şi bisericile Moldovei, Andrei Wolf scrie că acestea sunt mult mai numeroase decât cele din Țara Românească dar, la fel ca şi acolo, mănăstirile cele mai bogate se aflau în mâinile călugărilor greci, care trimeteau sistematic veniturile peste hotare. În 1784, patriarhul Ierusalimului se afla în Moldova pentru milostenii. În finalul articolului se aminteşte faptul că în Mănăstirea Neamț se află o icoană făcătoare de minuni a Maicii Domnului.

Berechet, Şt., „Documente basarabene privitoare la moşiile Episcopiei Huşilor", în: *BORom* XLIII (1925), 4, p. 205-209.

În articol sunt redate cinci documente.

Documentul 1 datează din 1747 şi din el reiese că domnul Moldovei, Constantin Mihail Racoviță, a dat „o carte" pr. Ioan, Vasile şi altora ca să stăpânească în pace satul Vrăbieni.

Documentul 2 – din 1768, prin care domnul Moldovei, Grigorie Calimanki, dă o împuternicire epitropilor Mănăstirii Sfântul Spiridon din Iaşi, cu privire la dijma pe care aceştia trebuie s-o ridice din ținuturile Lăpuşnei.

Documentul 3 – cuprinde mărturia din 1778 a lui Ioniță Hartolomei şi Agapie Mârza făcută lui Dan Iorest, dichiul Episcopiei Huşilor, mărturie din care reiese că cei doi au fost aleşi din porunca domnului Constantin Moruzi pentru a stabili daniile acestei episcopii la un oarecare Vasile Drum şi Ştefan Popița. În document mai sunt amintite şi câteva moşii ale Episcopiei Huşilor.

Documentul 4 - din 1780, menționează că mai mulți țărani i-au vândut episcopului de Huşi, Inochentie, moşia Oaia, de pe apa Bujorului. Tot aici se mai aminteşte şi despre moşia Glăvăneşti.

Documentul 5 – se referă la un schimb de moşii care a avut loc în 1781 între Mănăstirea Sf. Spiridon din Iaşi şi Episcopia de Huşi. Mănăstirea i-a cedat episcopiei moşia Dopceni, primind la schimb jumătate din moşia Bumbata.

Ursăcescu, V., ec., „Două Pomelnice", în: *Buletinul Episcopiei Huşilor* VI (1929), 11, p. 169-171.

Articolul menționează foştii episcopi de Huşi, care nu sunt trecuți în pomelnice. Se poate ca numele lor să fi fost ținute minte un timp, dar apoi să se fi pierdut. Este prezentată lista completă a episcopilor de Huşi.

*****,** „Inscripția de pe nebidernița dăruită Sfintei Episcopii a Huşilor de Vasile Lupu în 1630", în: *Buletinul Episcopiei Huşilor* VII (1930), 2, p. 19-20.

Articolul conține textul în limba greacă ce se regăseşte pe nebedernița făcută de pan Lupul Hatmanul şi pârcălabul Sucevei, fiul Cocei şi soția lui Tudosca, dată episcopiei de la Huşi în 1630.

Greceanu, C., „Reorganizarea vieții în mănăstiri", în: *BORom* LXX (1952), 9-10, p. 572-573.

Este reprodus un capitol referitor la viața din mănăstiri din raportul general anual al secției administrative bisericeşti din Sfânta Episcopie a Romanului şi Huşilor

pe anul 1951. În acest capitol sunt amintite, printre altele şi atelierele meşteşugăreşti de la mănăstirile: Adam, Văratec, Războieni şi Ţigăneşti.

Luca, Eftimie, „Clerici ortodocşi din eparhia Romanului şi Huşilor în războiul din 1916-1918", în *BORom* XCVI (1978), 11-12, p. 1264-1273.

Porcescu, Scarlat, „Contribuţii la istoria episcopiilor Romanului, Rădăuţilor şi Huşilor în secolul al XVII-lea şi începutul secolului al XVIII-lea", în: *MitrMold* LV (1979), 1-2, p. 49-68.

În cadrul acestor pagini sunt prezentaţi episcopii de Roman dintre anii 1606-1710, de Rădăuţi dintre anii 1605-1725 şi episcopii de Huşi de la înfiinţare până în 1713, cu trei tabele cronologice. De asemenea, se menţionează schimbările administrative determinate de înfiinţarea Episcopiei Huşilor în 1598.

Ţuşcanu, Florin, pr. drd., „Documente, catagrafii şi statistici în Episcopia Romanului", în: *TV* XIII (2003), 9-12, p. 321-323.

Se prezintă cea mai veche statistică demografică nominală a Moldovei din anii 1772, 1773 şi 1774, realizată de comandantul trupelor ruseşti. Ultima catagrafie menţionată este cea din 1985, cunoscută sub numele de „Îndrumătorul bisericesc". Se aminteşte şi despre schimbările teritoriale după anul 1996, când s-a reînfiinţat Episcopia Huşilor.

III. 3.4. STUDII ŞI ARTICOLE DESPRE ISTORIA EPISCOPIEI HOTINULUI

Berechet, Ştefan, „Episcopia Hotinului", în: *BORom* XLII (1924), 12, p. 709-717. Cu cinci anexe.

În legătură cu începuturile Episcopiei Hotinului sunt vehiculate trei păreri:

1. Cea a scriitorilor români care fixează începutul acestei episcopii în 1713, deoarece la această dată ţinutul Hotinului a fost transformat în paşalâc;

2. Părerea lui Arsenie Stadniţki, întemeiată pe scrisoarea episcopului Amfilohie către arhimandritul Zosima din Lavra Pecerscaia de la Kiev din 1768, conform căreia Episcopia Hotinului a fost înfiinţată cu puţin înainte de anul 1768;

3. Opinia lui Iustin Fraţman, după care episcopul Hotinului trebuie socotit ca un episcop vicar al Mitropoliei Proilaviei.

Spre cea din urmă înclină şi autorul articolul, iar pe celelalte două le infirmă. Mai aflăm că în 1771, mitropolitul Gavriil Calimanki a cerut ca ţinutul eparhiei Hotinului să fie dat sub ocârmuirea episcopului de Rădăuţi. În acest an, 1771, Eparhia Hotinului este condusă de către episcopul de Rădăuţi, Dositei şi se oferă ca argument în sprijinul acestei afirmaţii, cartea de hirotonie a unui preot din sud. Autorul mai spune: „cu toate acestea Amfilohie, mitropolitul Proilaviei conducea această eparhie, fapt care rezultă din cartea de hirotonie a părintelui Teodosie din 1772". Mai aflăm că acest Amfilohie, în 1772, a făcut o călătorie la Roma. Următorul care a păstorit Eparhia Hotinului a fost Ioachim. De la anul 1792, episcopi ai Hotinului sunt socotiţi toţi cei care au păstorit Mitropolia Proilaviei. Episcopia Hotinului a existat până la 16 mai 1812, când s-a înfiinţat Eparhia Chişinăului şi a Hotinului.

În anexe sunt redate următoarele: cartea pastorală a episcopului Iacov din 1749, prin care acesta le cere preoților din raiaua Hotinului să-i dea ploconul; „Gramata" soborului din Slava-rusă, din Dobrogea, din 20 aprilie 1755, care arată că episcopul lipovenesc Antim este avansat ca arhiepiscop; scrisoarea episcopului lipovenesc Antim din 12 decembrie 1755, către mitropolitul Moldovei Iacov I, în care Antim arată câteva fapte din viața sa; raportul colegiului afacerilor străine către Sf. Sinod din Petersburg din 27 mai 1757.

Pocitan, Veniamim Bârlădeanu, arhiereu dr., vicarul Sfintei Episcopii a Huşilor, „Vechea episcopie a Hotinului", în: *BORom* L (1932), 1, p. 14-22.

Autorul notează despre existența unei vechi Episcopii a Hotinului care, deşi a fost de scurtă durată, s-a impus posterității, mai ales prin personalitatea lui Amfilohie Hotinul. Însă, după alipirea Basarabiei întregi de patria mamă, s-a întemeiat, în 1923, o nouă eparhie, cuprinzând 3 județe, cu vechiul nume de „Episcopia Hotinului".

Înainte de a schița istoria vechii Episcopii a Hotinului, autorul consideră necesară o prezentare a cetății Hotinului, a târgului şi a ținutului. Astfel, zidirea cetății se pierde în legendă: pe la mijlocul celei de-a doua jumătăți a secolului al XIV-lea, când Cazimir cel Mare, craiul Poloniei, pune la dispoziția lui Ştefan al Sipenițului soțul Muşatei, probabil, toate mijloacele necesare pentru a întemeia Cetatea Hotinului. Apoi, Petru I Muşat şi Roman I Muşat, fratele său, întăresc din nou Cetatea Hotinului. De asemenea, Alexandru cel Bun are grijă de aceasta şi se presupune că tot el ar fi înălțat şi biserica din cetate, cu hramul Sfântul Nicolae. Din nefericire, fiii săi se luptă pentru domnie, iar Ştefan, cu ajutorul Poloniei, rămâne singurul domn al Moldovei, oferindu-le acestora, drept mulțumire, cetatea Hotinului. Urcând pe tron, Ştefan cel Mare recâştigă Hotinul, aşezându-l acolo, ca pârcălab, pe Vlaicu, fratele mamei sale, Oltea. Ştefan întăreşte toate granițele Moldovei, însă aceste măsuri strategice îi determină pe turci să găsească pricină de război. Astfel, motivând că nu li s-a plătit haraciul de către Petru al III-lea Aron, predecesorul lui Ştefan, turcii, împreună cu tătarii şi cu muntenii, trec Dunărea la sfârşitul anului 1474. Armata lui Ştefan, în inferioritate numerică, îi întâmpină la loc de strâmtoare, lângă Podul Înalt, județul Vaslui, şi, la 10 ianuarie 1475, câştigă una dintre cele mai frumoase victorii, „dând slavă lui Dumnezeu", petrecând apoi trei zile în post şi rugăciune.

Întors la Suceava, Sfântul Ştefan cel Mare zideşte biserica Sfântul Procopie din Bădeuți şi începe construirea bisericii Sfântul Ioan Botezătorul din Vaslui. Era însă convins că sultanul Mohamed al II-lea se va răzbuna, aşadar trimite soli pentru a cere ajutorul domnilor creştini din vecinătate. La mai puțin de un an, în vara lui 1476, turcii au atacat țara, pe 26 iulie dându-se, la Războieni, cea mai crâncenă luptă din trecutul Moldovei. Ştefan este învins. Alte armate se îndreaptă spre Suceava, pentru ca apoi, ajungând la Hotin, să încerce, fără succes, a-l cuceri.

În continuarea articolului, autorul prezintă momentele istorice în care Cetatea Hotinului a fost, în repetate rânduri, pierdută şi recâştigată de moldoveni.

Pocitan, Veniamim, Bârlădeanu, arhiereu dr., vicarul Sfintei Episcopii a Huşilor, „Vechea episcopie a Hotinului", în: *BORom* L (1932), 2, p. 106-118. Cu trei fotografii.

Articolul de față încearcă să surprindă, din perspectivă istorică, evoluția Cetății Hotinului. Pe vremea lui Ştefan XI Petriceicu Vodă (1672-1674) izbucni un război între turci şi poloni, leşii pierzând teren în fața otomanilor, aceştia ajungând sub porțile Hotinului. Domnul român se raliază cu polonii, cerând ajutor şi Munteniei, reuşind astfel a înfrânge puterea curții turceşti la Hotin. Ulterior, în timpul lui Dimitrie Cantemir (1710-17011), Rusia se amestecă în afacerile leşilor, iar Turcia, temându-se ca nu cumva aceştia să ocupe Polonia, le declară război.

Domnul Moldovei a ajutat trupele lui Petru cel Mare, țarul ruşilor, bătălia dată la Stănileşti însemnând înfrângerea acestora. În urma acestei lupte, Moldova pierde Hotinul, în favoarea turcilor, care îl prefac în „raia", popor de adunătură, Moldova rămânând sub un paşă turc, Kiurd-Paşa, ulterior sub Lupu Vornicu, urmat de Ioan Mavrocordat, sub care au început a se linişti lucrurile. În ceea ce priveşte Cetatea Hotinului, aceasta a fost organizată de turci, care au început a o preface, ajungând a fi una dintre cetățile de frunte ale veacului al XVIII-lea. Cetatea nouă, construită din cetatea veche, a fost clădită în chip iscusit, cu patru porți: poarta constantinopolitană, cea timişoreană, cea dinspre apă şi cea secretă. Deținea băi, mecete, magazii cu pulbere, fântâni, cimitir şi tribunal, tot arsenalul unei citadel moderne. Hotinul dobândise, încă din vechime şi calitatea de târg, având o însemnătate deosebită sub raport comercial, fiind liantul între Lemberg şi cetățile greceşti. Pe timpuri, aceasta fusese şi reşedință domnească; pe vreme de război, Ştefan cel Mare îşi trimise familia la Hotin. Bogdan IV, fiul Lăpuşneanului, îşi petrece copilăria aici, alteori fiind şi loc de odihnă a domnitorilor, împreună cu familiile lor. Tot în acest loc se adunau, pe timp de conflict, delegați ai craiului Poloniei şi ai Moldovei pentru a stabili planul de acțiune.

Odată cu căderea Hotinului în mâna turcilor, stema, până atunci înfățişând un pândaş de hotar, este schimbată cu trei turnuri înalte, în vârful celui din mijloc punând semiluna. Ulterior, în 1826, ruşii vor schimba semiluna cu o cruce. Între 1769 şi 1774, Hotinul a fost cumpărat de ruşi, apoi a fost restituit iarăşi acestora până la 1806, pentru ca apoi să fie redat Moldovei. În 1812, în urma tratatului de pace de la Bucureşti, Basarabia, din care făcea parte şi Hotinul, este răpită de ruşi până după Primul Război Mondial, când teritoriul revine României întregite.

În ceea ce priveşte locuitorii, autorul remarcă că mereu aceştiau au fost „zbuciumați". Totuşi, la o numărătoare spre sfârşitul veacului al XVI-lea, aceştia erau în jur de 3000. Un subcapitol interesant este cel dedicat cârmuirii bisericeşti. De aici aflăm că ținutul Hotinului a făcut parte din cuprinsul Episcopiei Rădăuților până la finele deceniului I al secolului al XVIII-lea, episcopie înființată de Alexandru cel Bun (1400-1432), biserica episcopală fiind cea de la Rădăuți, întemeiată de Bogdan I Voievod, cel mai vechi aşezământ al Moldovei. După luarea în stăpânire de către turci şi prefacerea ei în „raia" în 1703, Hotinul a fost supus Mitropoliei Proilaviei, care cârmuia acest ținut direct prin epitropi şi clerici anume rânduiți de către ei, alteori dând această sarcină episcopilor Rădăuților.

Pe la 1749 autorul constată apariția în documente a Episcopiei Hotinului, efemeră însă, dependentă de contextul politic, în subordinea Mitropoliei Proilavaiei, care nu avea nici ea o existență statornică, ci apărea ori de câte ori turcii erau stăpâni. Catedrala episcopală a fost fixată la biserica Sfântul Nicolae, aşezământ care nu mai

există însă în ziua redactării articolului. O problemă ridicată tot atunci era cea a candidaților la episcopie, numiți adeseori după influențele pe care le aveau la Mitropolia de care aparțineau.

Pocitan, Veniamim Bârlădeanu, arhiereu dr., vicarul Sfintei Episcopii a Huşilor, „Vechea Episcopie a Hotinului. III. Prima ocupație rusească (1771-1774)", în: *BORom* L (1932), 3, p. 198-208.

Articolul relatează impactul perioadei stăpânirii ruseşti asupra Cetății Hotinului. În timpul domniei lui Grigore I Calimah, în 1769, izbucneşte un conflict între ruşi şi turci. Oştirile otomane trec, în calea lor spre ruşi, prin Moldova, lăsând în urma lor prăpăd iar Calimah este omorât şi înlocuit cu Mavrocordat. Războiul s-a dat la Hotin, iar turcii fiind învinşi, câştigătorii au dat foc Hotinului. Conduşi fiind de Galițin, după doi ani, ruşii reuşeşc să-i împingă pe turci în Balcani, punând stăpânire pe teritoriile româneşti, smulse din mâna necredincioşilor.

Boierii din cele două Principate au redactat o „carte de închinare" către împărăteasa Ecaterina a II-a, prin care cer alipirea Țărilor Române la împărăția rusească. Mitropolitul Moldovei, Gavriil Calimah şi cel al Ungrovlahiei, Grigorie, cad de acord asupra desființării Mitropoliei Proilaviei, Hotinul fiind dat Episcopiei de Rădăuți, lucru atestat printr-o carte de blestem pe care Dosoftei al Rădăuților o dă lui Enachie Cantacuzino pentru o încălcare de loc.

În 10 iunie 1774 se încheie pacea între ruşi şi turci la Cuciuc-Cainargi. Prevederile păcii fiind în defavoarea ruşilor, turcii ocupă din nou cetățile, transformându-le în raiale, Mitropolia Proilaviei reînfiintându-se şi ea. În 1787 însă izbucneşte din nou războiul ruso-turc, Austria trecând de partea ruşilor, teatrul de luptă fiind tot pe teritoriul Țărilor Române. Alexandru Ispilanti, domnul al Moldovei fu prins şi trimis la Cernăuți, țara fiind condusă de un Divan, alcătuit din boieri, sub preşedinția unui general austriac. Turcii îşi vor concentra armata în jurul Hotinului, silindu-i pe austrieci să se retragă în Bucovina. Trupele otomane înaintează spre Iaşi, înlăturând domnul aşezat de austrieci pe care îl înlocuiesc cu Manuil Ruset. Ruşii, la rândul lor vor înainta apoi în bătălie, câştigând teren şi punând un nou comandant în zonă, Lascarov. În 1788 oştirile austriece (re)întărite dau năvală asupra Hotinului şi, după asalturi repetate, reuşesc să înlăture forța inamică, teritoriul ocupat de austrieci întinzându-se între Prut şi Nistru, deci cuprinzând inclusiv Hotinul, supus pe rând, mai întâi ocârmuirii austriece, apoi unui guvernator din Galiția şi, în cele din urmă, administratorului districtului Bucovinei, Iosif Beck, cu reşedința la Cernăuți.

În ceea ce priveşte învățământul, în această regiune a Hotinului, cârmuită atunci de austrieci, singura şcoala care se afla la Hotin a fost prefăcută, odată cu venirea lor, în şcoală militară, supusă şcolilor austriece. Bisericile ortodoxe, două la număr, au fost prefăcute în biserici catolice, fiind vestite planurile imaginare cu care un anumit superior al clerului, Azachievici, protopop, realiza o serie de mituiri şi abuzuri pe seama preoților ortodocşi, care, deşi denunțat în mai multe rânduri şi recunoscut de către oficialitățile autriece, a rămas în regiune până la retragerea acestora.

Pocitan, Veniamim Bârlădeanu, arhiereu dr., vicarul Sfintei Episcopii a Huşilor, „Vechea Episcopie a Hotinului. Sfârşitul războiului. Retragerea austriecilor din raiaua Hotinului”, în: *BORom* L (1932), 4, p. 295-299.

Articolul relatează despre soarta Cetății Hotinului, implicit a teritoriilor româneşti, în urma retragerii trupelor austriece şi a stăpânirii ruse. Astfel, anul 1790 este unul al schimbărilor în ceea ce priveşte Imperiu Austriac: împăratul Iosif al II-lea trecând la cele veşnice, a fost urmat pe tron de Leopold al II-lea. Odată cu izbucnirea Revoluției Franceze, trupele austriece încep a se orienta spre frontul de Vest şi se vor retrage din raia. În 1791 ei vor încheia pace cu turcii, la Şistov, lucrurile rămânând aşa cum fuseseră mai înainte de război. Ruşii legaseră şi ei pace cu turcii la Iaşi, în 1792. În anul următor baronul austriac predă cetatea în mâna funcționarilor turci, nu înainte însă de a strânge toate birurile de la populație şi de a lua cu sine şi multe odoare, retrăgându-se până la cel din urmă funcționar. Odată cu aceasta şi legăturile bisericii Hotinului cu Bucovina s-au rupt, fiind din nou sub conducerea Mitropoliei Proilaviei.

Contextul anilor următori şi intrigile lui Napoleon vor genera un nou război între turci şi ruşi, 1806-1812, încheiat cu Pacea de la Bucureşti. Oştirile ruseşti intră în Moldova în 1806 şi se instalează în Cetatea Hotinului, ocupând apoi Principatele, care devin din nou teren de luptă pentru forțele vremii. Ipsilanti este numit domn peste ambele țări, dar numai de formă, conducerea avându-o câțiva generali ruşi. Pe rând căzură în mâinile acestora toate teritoriile româneşti stăpânite de turci ce alcătuiau vestitele raiale în teritoriul cuprins între Nistru şi Dunăre.

După un an, Napoleon se împacă cu ruşii la Tilsit, în 1807, punând la cale împărțirea teritoriilor cucerite între ruşi şi austrieci. În urma victoriei de la Rusciuc, împotriva turcilor, la conferința de pace din 1812 de la Bucureşti, ruşii pretindeau Moldova întreagă. Napoleon nu fu însă de acord, ruşii trebuind să se mulțumească doar cu Basarabia şi cu Hotinul, până la Prut.

În ceea ce priveşte cârmuirea bisericească, odată cu intrarea ruşilor în țară, se aminteşte chemarea mitropolitului Gavriil Bănulescu din 1808, care avea reşedința la Pulhava, pe care ocupanții l-au pus exarh peste tot ținutul românesc. Atât Veniamin Costachi, al Moldovei, cât şi Dosoftei al Ungrovlahiei au fost îndepărtați din scaunele lor, dar mitropolitul Chiril al Proilaviei, vădind câteva „afilieri” cu noua conducere, a rămas în funcție. După încheierea păcii, Gavriil s-a retras în Basarabia, înființându-se, în urma propunerii sale, Eparhia Chişinăului şi a Hotinului ca Mitropolie şi Eparhie.

Pocitan, Veniamim Bârlădeanu, arhiereu dr., „Vechea Episcopie a Hotinului. Episcopii Hotinului”, în: *BORom* L (1932), 6, p. 401-408.

Articolul de față ia în discuție două fețe bisericeşti numite episcopi ai Hotinului. Primul dintre ei este Antim, de origine lipovenească, ridicat la rangul de arhiepiscop de soborul din Slava rusă (Dobrogea), numire a cărei autenticitate este îndoielnică din punctul de vedere al autorului. Acestea se întemeiază pe analiza gramatei de hirotonie, redată în articolul de față, care nu este semnată de niciun sobor de arhierei, ci numai de iconomul bisericii catedralei şi de logofăt, spunând că ar fi primit de la mai mulți episcopi binecuvântările cu rugăciunile lor. Mai apoi, chiar din antetul textului răzbate faptul că Antim însuşi a luat parte la avansarea sa, alături de episcolul Teodosie al

Cubanului şi al Tebecului. De asemenea, scopul înălţării sale în rang pare a fi apropierea lipovenilor de Biserica Ortodoxă. Din niciun alt document nu rezultă că ar fi fost însărcinat de Daniel, episcop al Proilaviei, de a săvârşi sfintele slujbe.

Arhiepiscopatul său a fost însă de scurtă durată căci, la 1759, Hotinul nu-l mai avea, acesta fiind administrat de Daniil al Proilaviei. Greutatea administrării unei provincii din depărtare, îl determină însă să trimită un epitrop mitropolitan să-l suplinească până la alegerea unui nou episcop titular. Între anii 1765-1766 pare să fi găsit o astfel de persoană, pe arhimandritul grec Neofit, „efimeriu” al bisericii Sfântul Gheorghe din Bucureşti. Acest lucru este atestat printr-o epistolă, pe care i-o trimite acestuia, redată în articolul de faţă. Neofit se răzgândeşte şi renunţă la propunere pentru chemarea unei comunităţi greceşti din Sibiu ce avea nevoie de un paroh. Vrednic de a fi episcop, deosebit de preţuit pentru învăţătura şi viaţa sa cucernică, alege însă viaţa de paroh pentru confraţii săi. După 30 de ani se gândea să se întoarcă în Ţara Românească, dar va muri tot la Sibiu, împărţindu-şi banii pe care-i agonisise atât la săracii creştini şi pentru clădirea unor biserici, cât şi la copii orfani ai saşilor.

Pocitan, Veniamim Bârlădeanu, arhiereu dr., vicarul Sfintei Episcopii a Huşilor, „Vechea Episcopie a Hotinului”, în: *BORom* L (1932), 9, p. 578-585.

Articolul de faţă reia vechea preocupare pentru viaţa Hotinului, expusă şi în alte studii, acesta fiind o continuare a celor deja începute, autorul oprindu-se asupra vieţii şi activităţii singurului episcop român, Amfilohie (1767-1780), care poartă titlul de Hotiniul.

Obârşia acestuia nu este cunoscută cu limpezime, deşi Iorga îl socoteşte putnean. Dintr-o scrisoare adresată unui prieten, Zosima, de către Amfilohie, cu data de 1768, aflăm că acesta ar fi cerut împrumutarea unor odăjdii în vederea înălţării sale la treapta de arhiereu. Deşi data şi locul acestei ridicări în rang nu se cunoaşte, se crede că ar fi în jurul anului amintit deja, căci el cerea odăjdii fiind deja hirotonit episcop al Hotinului. Unele voci susţin faptul că el ar fi fost doar episcop vicar, lucru contrazis însă de numirea pe care singur şi-o da, „Amfilohie, episcop Hotinului”, de semnătura şi atribuţiile sale, depinzând de mitropolie doar canonic, în rest manifestând o libertate de mişcare, specifice unui episcop cu puteri depline.

De asemenea, din alte epistole aflăm că acestă eparhie este una „puţină roabă”, în sensul că ţinutul rămase dator cu 5 000 de lei „din trecutele vremi pentru birul stăpânilor” (turcii, dar şi mitropoliţii Proilaviei, care încă puneau dări pe popor şi cler), Amfilohie trebuind să achite suma de bani datorată. În acest sens, s-a păstrat o altă scrisoare adresată aceluiaşi prieten Zosima, prin care episcopul se roagă de un împrumut cu arhiereşti podoabe mai vechi, recunoscându-se „slab de chiverniseli”. Aflăm şi despre un frate a acestuia care învăţa de 5 ani la Mănăstirea Pecerska, lângă Kiev.

Datele în legătură cu viaţa şi activitatea sa nu sunt pe deplin lămurite. Dintre cei care s-au ocupat cu studierea biografiei sale, fiecare a încercat să aducă câte un element de noutate (studii în Rusia, Polonia, Italia, etc) neacoperit însă întotdeauna de veridicitate. Autorul de faţă crede, mergând pe linia de gândire a episcopului Melchisedec, că primele studii şi le-a făcut la mănăstire, de unde şi-a însuşit limba curată a cărţilor bisericeşti. Îşi adânceşte ulterior studiile teologice la Academia

spirituală din Kiev. Mai târziu, pleacă în Italia consolidându-şi cunoştinţele laice şi traduce opere literare împrumutând termeni din învăţământul laic.

Ca o imagine vie a ţării sale, aşezată între Răsărit şi Apus, Amfilohie păstrează un echilibru, păstrând legătura cu cel dintâi prin teologie iar cu Apusul prin ştiinţele profane. De la ruşi traduce „Gramatica teologhicească”, luată după textul latin, iar de la italieni traduce şi prelucrează „Aritmetica” şi „Geografia”. Din îndelungatele sale călătorii, Amfilohie îşi adunase o mare putere de cumpătare şi erudiţie, cunoscând cel puţin şase limbi străine! Referitor la perioada de episcopat, activitatea sa nu este nici ea foarte cunoscută din cauză că arhiva Episcopiei Hotinului a fost transportată la reşedinţa Proilaviei şi de aici la Constantinopol, existând chiar posibilitatea ca ea să fie distrusă. În ceea ce priveşte hirotoniile, se constată că în eparhia numită acestea erau făcute mai cu seamă de Daniil al Proilaviei, figurând între documente doar o singură gramată care să menţioneze o hirotonire realizată de către Amfilohie. Lucrul acesta poate fi explicat prin călătoriile întreprinse în Italia (1772) şi prin alte locuri din străinătate.

Date referitoare la retragerea din funcţia de episcop nu sunt atestate, ci doar la 1780 aflăm că, deja, Amfilohie se afla la Iaşi, iar Episcopia Hotinului o administra Ioanichie. La 1787 Amfilohie era rezident la Schitul Zăgavia din comuna Bădeni, Iaşi, pe lângă stareţul Daniil, ocupându-se cu studiile, pe care le desăvârşea în liniştea mănăstirii. Acest lucru este confirmat de o epistolă care afirmă că fostul episcop al Hotinului era chemat să slujească Sfânta Liturghie de către Antonie, episcop de Roman între 1787-1796. Ultimele zile şi le-a petrecut tot la schit, unde a fost şi înmormântat. Ulterior, cu prilejul unor cercetări arheologice i s-a descoperit mormântul în interiorul bisericii, având cârja arhierească şi mitra şi cu inscripţia: „Moartea biruieşte pre coroană, pre mitră şi pre toate ale omului”. A fost luat şi înmormântat în partea dreaptă, în afara bisericii de lemn, care se află acum pe locul unde se găseşte cimitirul.

Pocitan, Bârlădeanu, Veniamin, arhiereu dr., „Vechea Episcopie a Hotinului”, în: *BORom* LI (1933), 1-2, p. 31-42

În articol se face o prezentare a unei cărţi care are 168 de pagini şi este împărţită în 18 capitole, cu întrebări şi răspunsuri. De asemenea, este reluată şi predoslovia lucrării, scrisă de arhiereul Amfilohie Hotiniu. În continuare, autorul prezintă un manuscris ce se găseşte în biblioteca Muzeului Academiei spirituale din Kiev şi care, după spusele bibliotecarului Crilovshi, fusese dăruit bibliotecii de către un basarabean, E. Mihalevici, fost profesor al Seminarului teologic din Chişinău. Se bănuieşte că manuscrisul, o „Gramatică dela învăţătura fizicii”, ar aparţine tot lui Amfilohie, singurul care ştia bine limba italiană.

Este amintit apoi un alt manuscris, titlu foto 144, pe care autorul îl atribuie tot lui Amfilohie, pe baza unor elemente specifice şi a constatărilor făcute de N. Iorga. Menţionează apoi o lucrare despre care nu se mai ştie nimic, o „Istorie a Moldovei”, care, după spusele istoricului B.P. Hasdeu, ar aparţine tot lui Amfilohie. Urmează o prezentare a învăţământului din vremea episcopului Amfilohie, când ucenicii erau obligaţi să reţină pe de rost foarte multe lucruri nefolositoare. De aceea, primul care s-a gândit la eliminarea acestora şi la înlocuirea lor cu noţiuni esenţiale a fost

mitropolitul Iacov Stamate, care a pus bazele pedagogiei moderne, cerând ca dascălul să adapteze informația la nivelul de cunoştințe al şcolarilor. Fiindu-i foarte apropiat, Amfilohie pune în aplicare principiile pedagogice ale mitropolitului, prin cărțile sale didactice, completându-le chiar şi extinzându-le la toate obiectele de învățământ. De altfel, mitropolitul este cel care a insistat pe lângă domnitor să se introducă în şcoli epistimurile (ştiințele profane).

Concluzionând, autorul menționează trei elemente de o mare importanță: I. Biserica a dat primele şcoli şi cea dintâi literatură; II: Începând cu Iacov Stamate în Moldova, se introduc în şcoli metodele de predare pe baze pedagogice, pentru toate tipurile de învățământ; III: Episcopul Amfilohie Hotiniul este cel care alcătuieşte primele cărți didactice, după principiile pedagogice arătate de mitropolitul Iacov Stamate, având ca normă manualele celor mai distinşi dascăli din Apus.

Scriban, arhim., „Bibliografie**.** Arhiereul Dr. Veniamin Pocitan Bârlădeanu «Vechea Episcopie a Hotinului», Bucureşti 1933, 72 p”, în: *BORom* LI (1933), 1-2, p. 91. Recenzie.

Cartea aminteşte trecutul Episcopiei Hotinului. În carte mai găsim şi amănunte despre viața şi activitatea episcopului Amfilohie al Hotinului.

Furtună, D. C., econ, „Privilegiul dat unui preot din cetatea Hotinului”, în: *BORom* LIII (1935), 1-2, p. 43–45. Cu text (actul de proprietate din 1666).

Autorul studiului de față menționează un fapt particular, întâlnit cu ocazia transcrierii unor documente de la 27 ianuarie 1666, înfățişând un act de proprietate pe care îl obține preotul Toader din Cetatea Hotinului de la domnul Moldovei, Gheoghe al III-lea Duca. Contextualizând corespunzător, luând în calcul trecutul istoric şi urmările anului 1666, documentul cu pricina oferă drept de proprietate domeniului Sinicău.

În acest sens, autorul studiului îl consideră pe preotul Toader un om cu foarte mare trecere, însemnele păstoriei sale fiind vizibile şi în vremea redactării articolului. Figura valoroasă a preotului era extrem de cunoscută chiar şi cronicarului Miron Costin, atestat la acea vreme ca pârcălab al Hotinului, ori fratelui acestuia, Iancu Costin, care va întemeia în acea vreme Schitul Hotinului, schit închinat Mănăstirii Putna. Pe lângă personalitatea de prim plan a preotului Toader, un rol în viața Cetății Hotin l-a avut şi tatăl lui Gheorghe Asachi, protopopul Asachievici.

Simedrea, Tit, „Vechea Episcopie a Hotinului”, în*: BORom* LXI (1943), 1-3, p. 11-32. Cu o anexă.

În articol este prezentat istoricul vechii episcopii a Hotinului. La început autorul infirmă afirmația unor istorici conform căreia ținutul Hotinului a fost sub jurisdicția Episcopiei de Rădăuți. Această afirmație se bazează pe o scrisoare din 1749 a episcopului Iacov al Rădăuților. În 1715 Hotinul a fost transformat în raia turcească.

De la 1715 până la jumătatea secolului al XVII-lea, biserica din ținutul Hotinului a fost sub jurisdicția episcopului de Rădăuți. Din „Cronica Ghiculeştilor” aflăm că, la 1751, mitropolitul Proilaviei obține un firman prin care şi-a impus jurisdicția asupra Hotinului. În această cronică nu este menționat numele

mitropolitului, dar autorul îl citează pe D. Russo care spune că Filotei, mitropolitul Proilaviei este cel menționat în cronică. În 1751, Filotei a fost caterisit, el fiind urmat de Daniil. Aceasta, în cartea de hirotonie a unui ierodiacon al Schitului Nalt (Galița), din 1758 se intitulează „Mitropolit al Proilaviei şi al Hotinului". Se arată apoi că Episcopia Hotinului s-a înființat între 1752-1758, iar primul ei episcop ales a fost românul Amfilohie, care a tradus mai multe scrieri între care amintim „Gramatica theologhiciască"; „De obşte gheografie"; „Aritmetica"; „Istoria de toate pământurile ce sunt până acum ştiute". Tit Simedrea, vorbind despre locul de unde şi-a căpătat Amfilohie ştiința sa, îl citează pe Nicolae Iorga care spune că Amfilohie s-a instruit la şcoala Mănăstirii Putna. În 1767 a izbucnit un nou război ruso-turc, în urma căruia Amfilohie s-a retras de la conducerea Episcopiei Hotinului, în 1770, şi s-a stabilit la Schitul Zagavia, unde a murit în 1800. La 1771, Episcopia Hotinului s-a desființat. Între 1770 şi 1775, episcopul Rădăuților, Dositei Herăscu şi-a exercitat jurisdicția şi asupra ținutului Hotinului.

Se abordează apoi problema reşedinței acestei episcopii. Melchisedec al Romanului, bazându-se pe tradiție, afirmă că Amfilohie îşi avea reşedința în Mănăstirea Zagavia de lângă Hârlău, unde era egumen. Autorul infirmă această ipoteză bazându-se pe câteva gramate de hirotonie, care arată că reşedința episcopiei se afla în biserica din târgul Hotin, cu hramul Sf. Grigorie Bogoslovul. Se demonstrează că biserica Sfântul Nicolae din Hotin nu este totuna cu biserica Sfântul Grigorie Bogoslovul – biserica vechii Episcopii a Hotinului.

În anexă este prezentat catalogul hirotoniilor pentru ținutul Hotinului între anii 1770-1774.

III. 4. STUDII ŞI ARTICOLE DESPRE ISTORIA EPISCOPIEI TOMISULUI ŞI/SAU A DUNĂRII DE JOS

***, „Cuvântarea P.S. Sofronie al Râmnicului Noul Severin în Senatul țării în ziua de 30 martie 1914, cu prilejul votării legii de organizare administrativă a teritoriului anexat", în: *BORom* XXXVIII (1914-1915), 3, p. 270-274.

În cuvântarea redată în articol găsim părerea P.S. Sofronie Vulpescu referitoare la organizarea religioasă a noului teritoriu anexat. P.S. Sa doreşte ca la Constanța să se înființeze o mitropolie – aşa cum a fost între anii 290-530, iar la Durostor Silistra să se înființeze o episcopie. P.S. Sa prezintă lista cu mitropoliții care au păstorit la Tomis. Aceştia sunt: Evanghelie (în vremea lui Dioclețian), Fil (mucenic în vremea lui Liciniu), Teofil (a participat la Sinodul I ecumenic), Bretanion, Gherontie (a participat la Sinodul II ecumenic), Teotim I (l-a susținut pe Sfântul Ioan Gură de Aur în Sinodul din anul 402 din Constantinopol), Timotei (a participat la Sinod III ecumenic), Ioan (a participat la Sinodul din Constantinopol 488), Alexandru (a participat la Sinodul IV ecumenic), Teotim II (i-a scris împăratul Leon), Patern (a luat parte la Sinodul ținut în anul 520), Valentinian (a corespondat cu episcopul Romei, Virgiliu). Apoi P.S. Sa aminteşte despre episcopiile din ținutul Dobrogei.

Episcopii mai însemnați care au păstorit Episcopia Durostorului au fost: Dasie (mucenic în vremea lui Dioclețian), Iacov (a luat parte la Sinodul II ecumenic), Monofil (a răspuns la scrisoarea împăratului Leon), Leon (în 1147 a luat parte la un

Sinod în Constantinopol), Calist (a semnat actele Sinodului de la Ferarra-Florența), Partenie (a semnat sentința de depunere a patriarhului Ioasaf), Antonie (a semnat actele Sinodului ținut în 1638 la Constantinopol), Macarie (în 1672 i-a răspuns patriarhului Dionisie), Atanasie (a fost contemporan cu Antim Ivireanu, a tradus şi tipărit în limba română la Târgovişte „Panoplia” lui Eftimie Zigaben), Ierotei (a trecut la cele veşnice în 1719 în Bucureşti), Serafim (1716-1721).

***, „Însemnări mărunte. Promulgarea legii pentru noile episcopii”, în: *BORom* XLI (1922-1923), 6, p. 479.

În luna martie a anului 1923 s-a promulgat legea prin care s-au înființat Episcopiile de la Constanța şi Cetatea Albă.

***, „Ştiri. Înzestrarea Episcopiei Constanței”, în: *BORom* XLI (1922-1923), 11, p. 787.

Din articol aflăm că Ministerul de Domenii a dăruit Episcopiei Constanței 120 de hectare de teren.

***, „Ştiri. Împroprietărirea episcopiei din Galați”, în: *BORom* XLI (1922-1923), 14, p. 1081.

Din articol aflăm că Episcopia Galațiului urmează să primească 100 de hectare de teren.

***, „Ştiri. Spargerea unui palat episcopal”, în: *BORom* XLIV (1926), 11, p. 685.

În noaptea de 2 spre 3 noiembrie 1926 a fost spart Palatul episcopal din Galați.

Pacu, M. N., „Amintiri bisericeşti şi culturale din Basarabia sudică sub cârmuirea română din 1857-1878”, în: *BORom* XLVIII (1930), 9, p. 838-846.

Conform tratatului de la Paris din 1856, trei județe ale Basarabiei de Jos au fost redate Moldovei – Bolgradul, Ismailul şi Cahul. Îndată după ce aceste teritorii au fost realipite la Moldova, ele au atârnat bisericeşte de Mitropolia din Iaşi. Aici s-a înființat un Consistoriu bisericesc care să administreze aceste județe. Conducătorul Consistoriului a fost desemnat Teoctist Scriban.

În 1857 acesta a înființat o şcoala primară şi mai multe şcoli catehetice în aceste județe. În 1864 a luat ființă Episcopia Dunării de Jos. Autorul scrie că scopul înființării acestei episcopii a fost menținerea şi dezvoltarea sentimentului religios în popor şi identificarea cu idealul românismului a elementelor eterogene din Basarabia de Jos. Întâiul episcop al Dunării de Jos a fost Melchisedec Ştefănescu.

El a păstorit această eparhie de la 1865 la 1878. Se arată că reşedința acestei episcopii a fost la Ismail până la 1878, iar după aceea a fost mutată la Galați. Sunt oferite amănunte despre funcționarea Seminarului din Ismail (care s-a înființat în 1864) şi a altor şcoli din Basarabia sudică.

Nicolae, mitropolitul Banatului, „La împlinirea a 1600 de ani de la prima mărturie documentară despre existența Episcopiei Tomisului”, în: *BORom* LXXXVII (1969), 9-10, p. 959-965.

Prima mărturie documentară despre Episcopia Tomisului. Mărturiile literare corelate cu descoperirile arheologice din ultimii ani, au îmbogățit mult informațiile cu privire la vechimea creştinismului pe meleagurile româneşti. În Scythia Minor (Dobrogea) şi în toate provinciile Daciei nord-dunărene, au existat, încă din primele veacuri după Hristos, creştini care s-au organizat, potrivit rânduielilor bisericeşti, în comunități locale şi episcopii. Dintre vechile episcopii, având continuitate şi renume prin ierarhii ce le-au condus, un loc aparte îl ocupă aceea a Tomisului (Constanța), de la a cărei intrare în istorie se comemorează şaisprezece veacuri. Istoricul Sozomen, care a scris între anii 439-430, relatează cum împăratul Valens (364-378), susținător al arianismului, a căutat să impună credința sa peste tot şi, venind la Tomis, a întâmpinat refuzul episcopului locului, Bretanion, pe care l-a surghiunit, dar temându-se de o răscoală a sciților l-a rechemat.

Bretanion, este primul episcop tomitan atestat cu siguranță de un document, deşi cercetătorii dau şi numele câtorva episcopi mai vechi, ca Evanghelicus pe vremea împăratului Diocletian (284-305) şi Philius în timpul lui Licinus (308-324). După Bretanion seria episcopilor continuă aproape fără întrerupere un secol. Anul 369 este data de când istoria scrisă începe să vorbească despre o Episcopie a Tomisului. Vechimea creştinismului, trăinicia lui în Sciția Minor şi buna lui organizare explică apariția pe aceste meleaguri a unor personalități bisericeşti cum au fost: Ioan Casian (360-435), Dionisie Exiguul (470/7-545), episcopul Teotim I şi episcopul Valentinian din secolul al VI-lea, la care se adaugă numărul mucenicilor.

Mitropolitul Nicolae, cu puținele informații ce le posedă, încearcă să schițeze un portret de adevărat slujitor al unui Hristos, episcopului Bretanion. Acesta s-ar fi născut în Capadocia, venit din părțile Sciției cu alți coloni creştini. Când împăratul Valens l-a exilat în 369, el se bucura de o mare popularitate în provincie, ceea ce presupune un episcopat de lungă durată şi o atitudine deja formată de ani. A păstorit credincioşii din părțile Tomisului în perioada dintre cele două Sinoade ecumenice, în dependență însă de Patriarhia Constantinopolului. Combătând rătăcirea lui Arie, episcopul Bretonion se dovedeşte un intrasigent apărător al dreptei credințe. Numărul creştinilor era apreciabil pe timpul său în Sciția Mică, iar istoria înregistrează în aceste ținuturi martiri şi după intrarea în vigoare a edictului de la Milan (313). De menționat este Sf. Sava Gotul, înecat în râul Buzău, în timpul persecuției lui Athanaric (372). Sf. Sava era capadocian, ca şi guvernatorul Sciției Minor, Iunius Soranus şi alți cetățeni ai provinciei. Sf. Vasile cel Mare, la doi ani după martiriul Sf. Sava, se adresează guvernatorului, probabil o rudenie a sa, cu rugămintea de a-i trimite moaşte de martiri din țara unde persecuția făcea mucenici. Ca răspuns la scrisoare, moaştele Sf. Sava însoțite de o scrisoare a Bisericii cuprinzând de fapt actul martiric pleacă în Capadonia. Sf. Vasile cel Mare mulțumeşte prin două scrisori episcopului Ascholius al Tesalonicului, originar şi el din Capadonia. Autorul articolului înclină să creadă că aceasta este o greşeală şi că adevăratul adresant al scrisorilor Sf. Vasile cel Mare ar trebuie să fie episcopul Bretanion, pentru care pledează în cuprinsul articolului căutând argumente plauzibile. Nu se ştie cât a condus Bretanion Episcopia Sciției,

probabil a murit înainte de Sinodul al II-lea ecumenic (381), la care participă ca episcop al Tomisului, Gherontie. Biserica l-a trecut în rândul sfinților, cu pomenire la 25 ianuarie.

III. 5. STUDII ŞI ARTICOLE DESPRE ISTORIA MITROPOLIEI TRANSILVANIEI ŞI A EPISCOPIEI MARAMUREŞULUI

***, „Cronica ecleziastică**.** Data restaurării Mitropoliei din Transilvania şi modul ei de administrare în prezent” în: *BORom* II (1875-1876), 7, p. 504-510.

Profesorul de teologie din Arad, Vicențiu Mangra informează: vechea Mitropolie din Transilvania a fost restaurată în 1864, iar în 1868 s-a constituit Mitropolia Autocefală a Transilvaniei constituită din trei eparhii: a Ardealului, a Aradului şi a Caransebeşului cu un mitropolit şi doi episcopi sufragani. Administrarea acesteia se face după regulamentul numit „Statutul Organic”.

Ne este redată circulara episcopului de Arad, Ioan Mețianu, prin care acesta, pe de o parte convoacă sinodul eparhial, iar pe de alta dă ordine şi instrucțiuni referitoare la alegerea membrilor sinodului.

G., „Biserica Ortodoxă Română din Transilvania şi Ungaria”, în: *BORom* XXXI (1907-1908), 2, p. 168-174.

Ministrul Cultelor din Ungaria, Contele Appony a realizat un proiect de lege pentru îmbunătățirea stării materiale a învățătorilor. Şcolile româneşti din Transilvania erau confesionale, iar învățătorii erau plătiți de popor în bani sau în natură. Proiectul de lege al contelui Appony prevedea ca învățătorii şcolilor confesionale româneşti să aibă salariile la fel ca învățătorii şcolilor de stat.

În articol vedem ce atitudine au avut ierarhii Bisericii Ortodoxe Române din Transilvania față de acest proiect de lege. Sunt redate: discursul rostit de mitropolitul Transilvaniei Ioan Mețianu, discursul rostit de P.S. episcop al Aradului, Ioan Papp, discursul episcopului Caransebeşului, Nicolae Popea, rostite în Adunarea Eparhială şi rezoluția Sinodului Eparhial - rezoluție care este un protest față de acest proiect de lege.

G., „Despre bisericile româneşti din Transilvania”, în: *BORom* XXXIII (1909-1910), 6, p. 689-694.

Ministrul Cultelor din Transilvania şi Ungaria, Appony, a impus ca învățământul religios să fie predat în limba maghiară. Prin aceasta se urmărea deznaționalizarea copiilor de români pe toate căile. Atât greco-catolicii cât şi ortodocşii au respins această decizie. În articol este reprodusă adresa mitropolitului Ioan Mețianu către ministrul Appony referitoare la această chestiune. În adresă, mitropolitul Mețianu protestează față de decizia luată de ministrul Appony.

Popescu-Prahova, N. Gr., „Raport asupra călătoriei de studii întreprinsă în vara anului 1909 prin Transilvania şi Ungaria”, în: *BORom* XXXV (1911-1912), 7, p. 816-827.

În articol se menționează viața şi organizarea bisericească a românilor ortodocşi din Transilvania şi Ungaria.

N. Gr. Popescu scrie în prima parte a articolului: „Domnitorul Ştefan a ridicat Mănăstirea Vadului şi a înființat Eparhia Vadului; Radu, domnul muntean care a sfârşit mănăstirea de la Argeş, a înființat Eparhia Geoagiul lângă Alba-Iulia dar adevăratul întemeietor al bisericii românilor din Transilvania este Mihai Viteazu. Se aminteşte apoi de Ioan, venit din Mănăstirea Prislop, că a luat titlul de arhiepiscop şi mitropolit al Bălgradului, Vadului, Silvaşului, Făgăraşului, Maramureşului şi al episcopilor din Țara Ungurească, Mihai Viteazul fiind ctitorul Mitropoliei româneşti a Bălgradului.

După unirea cu Roma, primul episcop ce a primit grija celor rămaşi ortodocşi în Ardeal a fost Dionisie Novacovici, la 1767, urmat de Sofronie Chirilovici ce şi-a fixat reşedința la Sibiu (1770-1783). În timpul mitropolitul Andrei Şaguna, Episcopia Ardealului a fost ridicată la rangul de Mitropolie cu două episcopii sufragane, Arad şi Caransebeş, situație recunoscută de împărat la 24 decembrie 1863 şi de Parlament la 1868.

În a doua parte a articolului Gr. Popescu-Prahova descrie, în linii mari, organizarea bisericii făcută după „Statutul organic al bisericii greco-orientale române din Ungaria şi Transilvania”. Aflăm astfel amănunte despre: organizarea parohiei, protopresbiterat, sinodul eparhial, şcoli şi biserici. Se scrie apoi că că proiectul catedralei din Sibiu a fost inițiat de Andrei Şaguna şi că aceasta a fost pictată de Smigelski.

În ultima parte a articolului se menționează oraşul Blaj, unde sunt două mănăstiri: Sfânta Treime înființată la 1747 şi Buna Vestire ridicată sub P. Aron (1752-1764).

Popescu-Prahova, N. Gr., „Raport asupra călătoriei de studii întreprinsă în vara anului 1909 prin Transilvania şi Ungaria”, în: *BORom* XXXV (1911-1912), 10, p. 1164-1179. (A se vedea articolul din *BORom* XXXV (1911-1912), 7, p. 816-827).

În această parte a raportului sunt descrise oraşele:

- Blaj - care are două biserici - una catedrală ce are o inscripție aflată în partea dreaptă, care comemorează unirea cu Roma, a doua fiind ridicată în timpul episcopului Bob (1783-1830); Teiuşul;

- Clujul - ce are o biserică greco-catolică ridicată în timpul episcopului Bob;

- Oradea Mare – unde şcoala din oraş datează din secolele XVII-XVIII, iar catedrala ortodoxă a fost ridicată la 1784. La 1698 exista aici o biserică românească; Beiuş; Arad.

Se mai aminteşte câte ceva despre oraşele Beiuş, Taiuş şi Arad, după care sunt descrise satele: Feleac, Săcal, etc. Tot din articol aflăm că în păstrarea pr. Dăian, protopopul greco-catolic al Clujului, se găsea „Evanghelia de la Feleac”, ce data din epoca lui Ştefan cel Mare.

I., L., „Cărți reviste ziare. «Actele Sinodului Ordinar al Eparhiei Vadului şi Feleacului ținut la Cluj în 1921» – Cluj, Institutul de Arte grafice *Ardealul*, în: *BORom* XL (1921-1922), 5, p. 312-315. Recenzie.

Sinodul s-a ținut la Cluj în perioada 8-12 mai 1921. Din această recenzie aflăm:

-în documentele timpului s-a păstrat amintirea Sinodului convocat în iarna anului 1570 la Cluj, de către episcopul român Pavel din Turdaş – prilej cu acesta i-a îndemnat pe preoți să-şi ia cărți;

-Episcopia Vadului a funcționat din secolul al XV-lea până în 1631, fiind identificați 13 episcopi – Ilarion (1523), Varlaam (1527), Anastasie (în zilele lui Petru Rareş), Ioan Cernea (adus de Mihai Viteazu de la Tismana), Spiridon, Dositei (venit din Moldova);

-Andrei Şaguna a adus argumente istorice pentru reînființarea vechilor episcopii româneşti. Tot din recenzie vedem care au fost paşii ce au dus la reînființarea Episcopiei Clujului.

Meteş, Ştefan, „Primii Episcopi ai Vadului”, în: *Revista Ortodoxă* I (1912), 3-4, p. 79-86.

În articol se aduc informații referitoare la primii episcopi ai Vadului. Primul menționat este Ilarion-Ilarie, în 1523, care a cerut de la Senatul oraşului Bistrița întărirea drepturilor călugărilor din mănăstirea ardeleană a Bistriței şi a obținut concesiunea unei clădiri, pe locul căreia a ridicat o mănăstire. Urmaşul lui Ilarion este Varlaam, în 1527, căruia Petru Vodă Rareş i-a dăruit un genungher, care s-a păstrat până la anul 1848.

Conform unor date istorice, Mănăstirea Vadului există din 1475, când Ştefan cel Mare a luat în stăpânire ținuturile ardelene. După Varlaam este amintit episcopul Anastasie, în 1529, care probabil a fost călugăr sau egumen la Mănăstirea Putna. Acesta conduce trupele lui Petru Rareş cu succes contra bistrițenilor, cu care încheie apoi un armistițiu, în data de 11 oct. 1529. Deşi a complotat împotriva lui Petru Rareş în 1538, reuşeşte să-şi păstreze scaunul până în 1546 când vine la conducere episcopul Tarasie (20 iulie 1546) după care urmează episcopul Gheorghe începând cu 5 ianuarie 1550.

Episcopia românească de Vad şi-a încetat existența pe la anul 1560 din cauza lutheranismului şi calvinismului. Episcopii din Mănăstirea Vadului erau trimişi şi susținuți de voievozii moldoveni, fiind hirotoniți de mitropoliții din Suceava, de Teofan I şi Grigore Roşca. Aceştia păstoreau şaizeci de sate aparținând castelului Ciceu, Cetatea Unguraş cu 24 de sate şi Bistrița cu comitatul ei, însemnând cincizeci de comune româneşti. Articolul conține o fotografie.

Meteş, Ştefan, „Încetarea episcopiei de Vad pe vremea Reformei”, în : *Revista ortodoxă* I (1912), 5-6, p. 156-159.

Articolul conține informații referitoare la starea Episcopiei de Vad în timpul reformei religioase ce apare la jumătatea secolului al XVI-lea. Saşii devenind lutherani, iar ungurii în frunte cu domnul Ardealului Ioan Sigismund Záploya, calvini, luptau pentru a-i câştiga pe români de partea lor. Pentru aceasta, saşii tipăresc cărți bisericeşti în limba română: „Catehismul luteran” în 1544 la Sibiu şi Braşov, metodă preluată şi de unguri.

După episcopii Sava şi Gheorghe de Ocna, care au stat scurtă vreme în scaunul eparhial, s-a remarcat, în 1566, episcopul calvin Gheorghe de Sângiorz, care a fost impus de fanaticul principe calvin Záploya tuturor preoților şi călugărilor din

mănăstirile româneşti. Prin apostazia lui Gheorghe, Episcopia Vadului încetează pentru o vreme, dar se reabilitează în 1572 sub conducerea episcopului Efitimie. Transferând reşedința la Teiuş, episcopul Gheorghe moare în 1569, în locul său fiind numit Pavel Tordaşi după care urmează Mihail Tordaşi, cu care se încheie şirul episcopilor calvini.

Meteş, Ştefan, „Reînființarea episcopiei de Vad", în : *Revista ortodoxă* I (1912), 7-8, p. 227-242.

Articolul cuprinde informații referitoare la reînființarea episcopiei de Vad. După decesul lui Sigismund Záploya (14 martie 1571), urmează la tron Ştefan Bathory care îi permite călugărului Eftimie, egumen învățat din Mănăstirea Neamțului, să predice şi să adune daniile credincioşilor. Fiind hirotonit la Ipec, de către patriarhul Macarie şi în scurt timp numit episcop la Vad, Eftimie se străduieşte să organizeze Biserica Ortodoxă ce era amenințată de buruiana calvinismului. El pleacă mai întâi la Braşov (29 oct. 1573) şi apoi la Târgovişte pentru a tipări cărți bisericeşti în limba română sau slavo-română, însă se întoarce fără niciun rezultat la 26 ian. 1574.

Eftimie este primul episcop român care a cunoscut toate țările locuite de români: în Moldova a fost ieromonah egumen, în Ardeal episcop, iar în Țara Românească a mers din dorința de a tipări cărți pentru credincioşii şi preoții săi. Retrăgându-se în 1574, este înlocuit cu Cristofor, însă Eftimie se întoarce după scurt timp, păstorind comitatele Turda, Cluj, Doboca şi Solnocul din Ardeal. După decesul său, în 1576 este numit arhiereu Spiridon, care primeşte sub stăpânire şi comitatele Crasna şi Solnocul de mijloc (conf. decretului lui Sigismund Bathory din 6 febr. 1585).

Spiridon va rămâne episcop de Vad până în 1599, când Mihai Viteazul ocupă Ardealul, întemeind „Arhiepiscopia şi Mitropolia de Bălgrad". Îl locul său este numit episcop, pentru scurtă vreme, sârbul Ioan Cernai, însă Spiridon revine la conducere, primind şi dreptul de superintendent suprem peste toate bisericile din Ardeal. Fiind susținut de Ştefan Tomşa şi Gavril Bethlen, Dosoftei din Moldova ajunge episcop de Vad la data de 21 aprilie 1622 şi vlădică de Bălgrad la 1 ianuarie 1625.

Acesta va fi ultimul episcop care a rezidat în mănăstirea Vadului. Episcopia de Vad, cea mai veche episcopie românească în Ardeal, şi-a încheiat existența în 1628, odată cu numirea lui Ghenadie Brad ca „Mitropolit în Scaunul Bălgradului şi al Vadului şi Oradiei-Mari şi Sătmarului şi a toată țara Ardealului şi celelalte". Episcopia de Vad a existat aproximativ 150 de ani, timp în care au păstorit peste zece episcopi, dintre care: Anastasie, fost mitropolit şi episcop în Moldova; Spiridon care ar fi fost înclinat spre calvinism; Eftimie, cel mai învățat dintre episcopii Vadului; Cristofor, care a păstorit scurtă vreme. Cauzele care au dus la apunerea totală a Episcopiei de Vad nu sunt cunoscute cu precizie, dar sunt amintiți Ghenadie II Brad şi principele ardelean Gheorghe Rakoczy I care ar fi contribuit la această acțiune.

Lupaş, I., „Dezbinarea bisericească a românilor ardeleni în lumina documentelor din întâia jumătate a secolului XVIII-lea", în: *BORom* XL (1921-1922), 9, p. 641-658.

I. Lupaş aminteşte despre monografia istorică a profesorului Silviu Dragomir, intitulată „Istoria dezrobirii religioase a românilor din Ardeal în secolul XVIII”, în care înfăţişează situaţia clerului şi a ţăranilor transilvăneni de la sfârşitul secolului al XVII-lea până în 1758, precum şi despre rezistenţa românilor în faţa propagandei catolice. Conform opiniei profesorului Dragomir au fost doi factori care au dus la dezbinarea religioasă: politica religioasă a habsburgilor şi utilitarismul clerului românesc.

În timpul mitropolitului Atanasie al Transilvaniei s-a înfăptuit unirea cu Roma. I. Lupaş redă în articol o parte din manifestul de la 7 octombrie 1698, ce a fost semnat de 38 de protopopi, dar nu a fost semnat de mitropolitul Atanasie. După aceea este arătat zbuciumul sufletesc şi politica duplicitară pe care a dus-o mitropolitul de atunci. Pentru a împiedica unirea cu Roma şi pentru a îmbunătăţi starea bisericii Transilvaniei, Constantin Brâncoveanu a dăruit Mitropoliei Ardealului, la 15 iunie 1700, moşia Merişani.

La sinodul ţinut la data de 6 ianuarie 1701, 26 de preoţi şi 29 de protopopi şi-au manifestat susţinerea faţă de mitropolitul Atanasie. I. Lupaş redă un fragment din scrisoarea lui Petres Ianos, un negustor bogat din Sibiu, trimisă la 13 martie 1701 către mitropolitul Atanasie, prin care îi solicită acestuia să nu părăsească credinţa strămoşească, ortodoxă. La 20 martie 1701, Atanasie a rupt orice legătură cu Mitropolia Ungrovlahiei şi l-a recunoscut pe arhiepiscopul de Estergom ca mitropolit al său. Cinci zile mai târziu, Atanasie a fost hirotonit din nou ca episcop papistaş, iar la 25 iunie acelaşi an a fost instalat în biserica Mitropoliei din Alba-Iulia. La instalarea lui Atanasie, mai mulţi braşoveni au protestat. În luna septembrie a anului 1701 au izbucnit o serie de tulburări religioase în Alba-Iulia, unul dintre capii acestor revolte fiind nobilul Gavriil Nagyszeji. La 12 decembrie 1701, datorită memoriilor nobilului Gavriil Nagyszeji, împăratul Leopold a dat un decret de toleranţă, prin care se cerea ca nimeni să nu îi jignească pe români în libertatea lor religioasă. La stăruinţa lui Constantin Brâncoveanu, ambasadorul englez la Constantinopol a intervenit la împărat în favoarea românilor, dar fără niciun rezultat. Unirea a fost pusă în pericol prin acţiunea lui Ioan Ţirca, ce a fost aşezat de Francisc Rackozi II în fruntea Bisericii Ortodoxe a Transilvaniei. La sfârşitul anului 1711 însuşi Atanasie s-a lepădat de Unire, dar apoi a revenit asupra deciziei sale. După moartea acestui mitropolit apostat s-au ţinut mai multe sinoade pentru alegerea urmaşului său.

La 3 februarie 1721 s-a înfiinţat o nouă episcopie în Făgăraş. De la moartea lui Atanasie până la alegerea lui Ioan Pataki greco-catolicii din Transilvania au rămas sub conducerea protopopului Ioan din Veneţia. Între anii 1697-1698 domnul Constantin Brâncoveanu a construit în Făgăraş o biserică cu hramul Sfânta Treime. Înscăunarea lui Pataki s-a făcut în această biserică brâncovenească la 6 august 1723. I. Lupaş arată cum a fost luată această biserică de la ortodocşi de către Ioan Pataki. După moartea lui Pataki, la 29 octombrie 1727, greco-catolicii din Transilvania a fost conduşi de protopopul Adam Fitter. Deşi a avut loc unirea cu Roma, braşovenii au continuat să aibă relaţii cu ierarhii Ţării Româneşti şi au afirmat că ei nu au acceptat unirea. I. Lupaş prezintă apoi atitudinea românilor transilvăneni ortodocşi faţă de unire.

Inochentie Micu-Klein a fost un luptător pentru drepturile românilor din Transilvania. La 25 iunie 1744, el a ţinut un Sinod la Blaj la care a luat parte

majoritatea protopopilor din Transilvania. Cu acest prilej Inochentie i-a întrebat: „Dacă toate câte s-au făgăduit românilor uniți nu s-au putut dobândi, mai voiesc ei să țină unirea ori să se lepede de ea?”. Tot în 1744 a avut loc în Transilvania mişcarea călugărului Visarion Sarai.

În finalul articolului se aminteşte despre eroismul poporului român în fața pericolului uniatist şi despre atitudinea împărătesei Maria Tereza față de românii ortodocşi transilvăneni. Cu acest prilej sunt arătate faptele călugărului Nicodim, ale lui Oprea Miclăuş, Nicolae Pap din Balomir ş.a.. Tot aici este amintit şi faptul că arhimandritul Mănăstirii Hodoş-Bodrog, Vichentie Prodanovici, vicarul episcopului arădean Sinesie, în 1752 a fost trimis să viziteze Hălmagiul.

***, „Bibliografie. «Vacanțele Mitropoliei Ortodoxe din Ardeal în veacul al XVIII-lea. Documente inedite» de prof. I. Mateiu”, în: *BORom* XL (1921-1922), 11, p. 880.

Lucrarea a apărut la Cluj în 1922.

Scriban, I., arhim., „Cărți, reviste, ziare. «Istoricul Episcopiei Clujului» de Dr. Sebastian Stanca, Cluj, 1922”, în: *BORom* XLI (1922-1923), 1, p. 78.

În carte se arată paşii care au dus la reînființarea acestei episcopii. Demersuri pentru reînființarea ei a făcut, anterior şi Andrei Şaguna. Episcopia Clujului s-a reînființat la 1 octombrie 1919.

***, „Bibliografie. «Cercetări privitoare la constituția Bisericii Ortodoxe din Ardeal» de prof. I. Matei. Cluj 1922”, în: *BORom* XLI (1922-1923), 1, p. 80.

Cartea are 72 de pagini.

***, „Bibliografie. «Vacanțele Mitropoliei din Ardeal în veacul al XVIII-lea» de prof. I. Matei. Cluj. 1922”, în: *BORom* XLI (1922-1923), 1, p. 80.

Cartea are 146 de pagini.

Lupaş, I., „Situația elementului ortodox din Oradea Mare în secolul XVIII”, în: *BORom* LII (1934), 7-8, p. 584-587.

Articolul consemnează împlinirea a 150 de ani de la victoria Ortodoxiei în Oradea, prilej cu care s-au efectuat mari pregătiri în vederea sărbătoririi acestui eveniment pe 9 noiembrie 1934. Istoricul oraşului oferă dovada curajului românilor din aceste ținuturi. După 32 de ani de stăpânire turcească (1660-1692), Oradea a ajuns în mâna habsburgilor, împăratul Leopold recunoscând păstorirea episcopului Efrem Veniamin în Bihor. Neputând ține piept vreme îndelungată tendințelor de catolicizare, acesta pleacă, în scaunul său venind, pe la 1711, cu scrisoare de recomandare de la Antim Ivireanu, Petru Cristofor.

În Oradea va întâmpina rezistența episcopului catolic Benkovicz, refugiindu-se în vechea biserică ortodoxă din Velența. Încercările de a răspândi catolicismul eşuaseră decenii de-a rândul, cauza reprezentându-o sprijinul pe care ortodocşii îl puteau găsi în ierarhia sârbească, în frunte cu patriarhul Arseni Cernoevici. Prinzând curaj, ei trimit la Viena, în 1712, în solie pe Pavel Szatmari şi Samuil Horvat. Aceştia

reuşesc, prin dibăcia lor, să obțină de la Curtea împărătească dreptul de a trăi după „ritul şi vechea lor credință", semnând o convenție – 3 ianuarie 1713 – care atestă că mai mult de jumătate din membrii Consiliului orăşenesc e de „credință grecească". Această moştenire prețioasă fu însă păstrată şi de generațiile mai noi, atunci când, în 1743, erau amenințati să-şi piardă religia, intervin, ei invocă sus numita convenție.

Mai târziu, în 1753, sub amenințarea unui episcop catolic, ortodocşii scot din listele electorale candidații uniți, alegând numai ortodocşi, deşi vor intra ulterior şi patru catolici, dintre care unii s-au întors la ortodoxie odată cu publicarea edictului de toleranță al lui Iosif al II-lea, din 1783, fapt eternizat, printr-o însemnare în „Matricula botezaților". Paralel cu luptele pentru afirmarea elementului ortodox în conducerea oraşului, se realizau progrese însemnate prin organizarea parohiei şi a şcolii ortodoxe „şismatice". În 1754 s-a înaintat guvernului țării o petiție pentru clădirea unei biserici ortodoxe în oraş, răspunsul fiind negativ, căci ortodocşii erau doar tolerați. În 1784, stăruind în cererea lor, lucrul a fost realizat în timpul domniei lui Iosif al II-lea, aşezându-se astfel piatra fundamentală a bisericii ortodoxe din Oradea, catedrală monumentală, sub oblăduirea episcopului Roman Ciorogariu. Această zi a rămas în memoria colectivă drept una de biruință împotriva potrivnicilor.

Lupşa, Şt., dr., „Fost-a Efrem Banianin episcop al Orăzii?", în *BORom* LIII (1935), 5-6, p. 260-262.

Interogația cu care se deschide articolul tinde a se rezolva pe parcursul confruntării argumentelor temeinice. Astfel, autorul studiului de față concluzionează că numele acestui episcop - nume derivat de la târgul sârbesc Baia - trebuie şters din seria vechilor episcopi ai Eparhiei Oradea, căci ar putea incrimina vechea eparhie, care nu a avut niciodată sub conducerea ei vreun titular compromis prin unire.

Astfel, susține autorul cu date istorice, în 1695 împăratul Leopold întărea în jurisdicție şapte episcopi supuşi Mitropoliei de Carloviț, printre care şi Efrem Banianin. Acesta aderă la manifestul de unire din 1698, fiind ulterior alungat din eparhia sa de către mitropolit. Absența sa din documentele autorităților austriece, căci pe la 1913 nicio lucrare nu atestă existența vreunui episcop cu numele de Efrem, inspiră bănuiala că el n-a avut această numire în Oradea, ci în altă parte. În plus, o neînțelegere a denumirii date oraşului confirmă faptul că acesta nu a fost vreodată episcop al Oradiei: Varadiensis nu înseamnă Magno-Varadiensis, adică Oradea, aceasta întotdeauna fiind numită astfel - cu epitetul de „magnum"- în documentele stăpânirii austriece.

Prin urmare, regăsirea într-un singur document a numirii de episcop al lui Efrem este în Varadiensis, deci nu în Oradea, numită Magno-Varadiensis. De asemenea, numele său se mai întâlneşte în documentele imperiale referitoare la privilegiile sârbilor, după care trece în memoriul din 1754, care face istoria unirii cu Bihorul.

Reli, S., „Vechea Episcopie ortodoxă a Maramureşului şi legăturile ei cu Bucovina", în: *Candela* XLVIII (1937), 1-12, p. 185-203.

Articolul reprezintă o lecție ținută la inaugurarea festivă a cursurilor Universității „Regele Carol II", din 24 oct. 1937, cu tema: „Trecutul istoric al vechii episcopii ortodoxe-române a Maramureşului".

I. Maramureşul voievodal era mult mai întins decât judeţul Maramureşului din România întregită, trei sferturi din el rămânând dincolo de graniţele ţării.

II. În vremurile anterioare secolului al XIV-lea, Biserica Ortodoxă a Maramureşului a atârnat de Episcopia de Haliciu, în Galiţia, înfiinţată în 1141. Mărturiile istorice n-au puterea de a arunca o lumină clară asupra trecutului Bisericii Române a Maramureşului, dincolo de secolul al XIV-lea. Dintre vechile biserici maramureşene de lemn care au rămaş, cea de la Ieud exista în 1364. Înainte de anul 1391 a fost ridicată de Sas Vodă, Mănăstirea din Peri, pe teritoriul satului Teres, cu hramul Sf.Arhanghel Mihail. O altă mănăstire veche este cea întemeiată de Teodor Koriatovici, în 1400, în Muncaciu, având hramul Sf. Nicolae. Cei care au condus Eparhia Maramureşului au fost: mitropolitul Eftimie, primul arhieiscop de Alba Iulia; urmat de episcopii Serghie (1597); Spiridon (1619); Ieremie (1620); Petronie (1623); Eftimie al II-lea (1623); Dosoftei Moldoveanul (1634); Dimitre Pop (1637); Vasile Tarasovici (1639); Ilie Iorest (1641); Ioan Iusko (1645); Sava (1650); Mihail Molodeţ (1651).

Între anii 1657 şi 1700, Maramureşul aparţine stăpânirii duhovniceşti a mitropoliţilor din Alba Iulia. Începând propaganda unirii cu catolicismul, Iosif Stoica, numit episcop al Maramureşului, s-a opus cu cea mai admirabilă bărbăţie împotriva unirii, primită de mitropolitul Atanasie Anghel de la Alba Iulia şi de 38 de protopopi ai săi. După moartea sa la 1711, urmară ca episcopi : Serafim Petrovici (1711-1715), Dosoftei al II-lea Teodorovici (1715-1734) şi Gavriil. La 1740, Episcopia Maramureşului a fost desfiinţată.

III. Cele 14 mănăstiri şi schituri ortodoxe româneşti de pe teritoriul Maramureşului au rămas citadele în care s-a cultivat statornicia în credinţa ortodoxă a maramureşenilor, de care nicio persecuţie nu-i putea îndepărta. Aceste mănăstiri aveau relaţii strânse cu mănăstirile din Bucovina. Românii din Maramureş au luptat de-a lungul timpului cu un eroism admirabil pentru păstrarea Ortodoxiei.

Lupaşcu, Şt., dr. diacon, „Cum a ajuns Meletie Kovasc Episcop”, în: *BORom* LV (1937), 3-4, p. 214-220.

Articolul notează că la baza acţiunii de dezbinare din Bihor nu stă, precum se crede, figura mitropolitului Atanasie, ci cea a lui Meletie, fost paroh al unei colonii greceşti, apoi protopop suprem al Bihorului şi arhiereu vicar pentru români, al episcopului romano-catolic din Oradea, între 1748-1775. Despre acesta, articolele din istoria bisericească se pronunţă răspicat, afirmând că a avut „purtare rea”, revelatoare în acest sens fiind alipirea la Uniaţie. În ceea ce priveşte caracterul său, sunt atestate două epistole, al căror text este redat întocmai, prin care este dovedită personalitatea dublă, frauda şi parvenirea cărora se dedica cel care a devenit episcop prin influenţarea părerii celor care îl alegeau. În acest sens el angajează o persoană pentru atragerea de voturi prin promisiuni băneşti (nerespectate dealtfel), ţelul său fiind astfel atins: funcţia de protopop şi, ulterior, de arhiepiscop.

Preoţescu, D. Marin, iconom, „O nouă episcopie ortodoxă”, în: *Păstorul Ortodox* XVII (1937), 6-7, p. 179-180.

Pe data de 1 iulie 1937 s-a înființat Episcopia Maramureşului, care se va afla sub legile şi normele Bisericii Ortodoxe Române, cu reşedința la Sighet şi cu parohiile Sighet-Baia Mare şi Satu-Mare. Plata preoților va fi făcută de către Stat, iar cheltuielile necesare înființării şi funcționării noii episcopii va fi făcută de către Mitropolia Bucovinei până la 1 aprilie 1938, când vor fi trecute în bugetul Statului. Neavând un episcop, se pune problema găsirii unuia care să fie un misionar convins şi să pună suflet pentru cauza românească.

***, „Cronica internă. Înființarea Episcopiei Ortodoxe a Maramureşului", în *BORom* LV (1937), 7-8, p. 577-560.

Articolul relatează despre nou înființata Episcopie ortodoxă a Maramureşului, la 1 iulie 1937, prin stăruința patriarhului Miron şi prin purtarea de grijă a Î.P.S. Visarion al Bucovinei, lucru pecetluit şi de rege. Istoria locului atestă, la 1391, încercări de alcătuire a ocârmuirii bisericeşti, când voievozii Băliță şi Drag şi-au închinat ctitoria lor din Peri, Patriarhiei ecumenice din Constantinopol, iar patriarhul Antonie, ca să răsplătească evlavia ctitorilor, a dat egumenului Pahomie drepturi ca şi unui vlădică, afară de acela de a-i sfinți pe preoți. Prin multe frământări de-a lungul veacului, care vizau prigonirea creştinilor, se iveşte totuşi figura luminoasă a episcopului Stoica, care a păstorit în Maramureş la sfârşitul secolului al XVII-lea, în contextul începutului unirii cu Roma.

Episcopul a scăpat Maramureşul de pericolul uniației, redactând chiar o scrisoare în care se declară împotriva acesteia, cu argumente din Sfintele Sinoade şi din Sfânta Scriptură. Ridicarea la rangul de episcopie este şi un act prin care se aduce pace şi voievozilor descălecători ai Moldovei, Bogdan şi Dragoş, care se pare că au plecat din Maramureş tocmai pentru a nu-şi lepăda credința lor ortodoxă, prigonită de către regii catolici ai Ungariei. În plus, sărăcia şi condițiile vitrege în care trăiesc creştinii alături de neamuri străine de limba, de portul şi de legea noastră cerea neapărat să se statornicească un asemenea aşezământ.

Gândul s-a înfiripat încă de dinainte de 1937, dar greutățile şi piedicile au împiedicat însă realizarea. După obicei, odată cu citirea anumitor prevederi de către patriarh, episcopii din Sfântul Sinod şi-au dat aprobarea pentru înființarea Episcopiei ortodoxe a Maramureşului ca sufragană a Mitropoliei Bucovinei, cu reşedința în oraşul Sighet. Ea cuprinde protopopiatele: Sighet, Baia-Mare şi Satu-Mare, clerul fiind retribuit de către Stat, Mitropolia Bucovinei luând asupra toate cheltuielile înființării noii episcopii până în aprilie 1938, când va fi pusă pe seama Statului. Episcopiile Oradea şi Vadului, Feleacului şi Clujului sunt obligate să predea Episcopiei Maramureşului toată averea.

Lupşa, Şt., diacon dr., „Vechea episcopie a Sătmarului", în: *BORom* LVI (1938), 5-6, p. 193-204.

Având ca principal punct de reper scrisoarea din august 1391 a patriarhului Constantinopolului, Antonie IV, trimisă egumenului Mănăstirii Peri, autorul realizează în studiul de față o istorie a Episcopiei Sătmarului. Astfel, dintr-o traducere a acestei scrisori realizată de părintele Ilarie în 1494, se poate afla că Pahomie, egumenul

Mănăstirii Peri, primeşte o întinsă jurisdicție peste preoțimea ortodoxă din părțile sătmărene, având şi dreptul de a declara bisericile vrednice ca stavropighii patriarhale.

Este prezentată şi opinia profesorului S. Reli, cu privire la teritoriile ce intrau în jurisdicția exarhului din Peri, însă autorul nu o consideră justificată. Această traducere face, totuşi şi unele interpretări tendențioase, care vădesc interesele egumenului Ilarie, intrat, la un moment dat, în conflict cu episcopii de Muncaciu. Din acelaşi document aflăm şi faptul că la 1494 exista Mitropolia Ardealului, căci regele Ungariei îi supune acesteia pe egumenii din Peri. Întrucât Mănăstirea Sf. Nicolae din Muncaciu este distrusă în asediul din 1537, episcopul de Muncaciu îşi luă reşedința în Mănăstirea Peri şi astfel îşi extinsese jurisdicția.

În continuarea articolului, autorul se ocupă de episcopii de Muncaciu, care i-au urmat lui Vladislav, oprindu-se mai ales asupra unui text al prefectului județului Sătmar, care se referă la Eutihiu, cel care a fost hirotonit episcop al scaunului Sătmarului. Autorul aduce şi lămuriri asupra termenului cu care acesta era numit – „vizitator”, care, în diplomele de numire a episcopilor din secolul al XVII-lea însemna „episcop”. Documentele arată că după Eutichie (numit şi Eftimie), jurisdicția peste Sătmar trece în diplomele date de voievozii Ardealului episcopilor români de Muncaciu Ioan Iusco (1643) şi de Maramureş, Sava (la 1650). Se menționează şi faptul că în 1657 Mănăstirea Peri a fost distrusă. Extinzându-se stăpânirea austriacă peste Ardeal şi Muncaciu, la 1688, Episcopia Muncaciului se uneşte cu Roma, astfel că unirea pătrunde şi în Sătmar, fiind pusă la cale de sinoadele inițiate de episcopul Iosif de Camelis.

Ruşedea, Ioan, protos stavrofor, „Episcopia Ortodoxă a Maramureşului - «Ctitorie regală», în: *BORom* LVIII (1940), 5-6**,** p. 486-497**.**

În timpul domniei regelui Carol al II-lea, s-au reînființat episcopiile văduvite atâtea secole de împrejurările vremii unei stăpâniri politice străine Astfel s-a reînființat, după 200 de ani, Episcopia Maramureşului, în 1937, primul ei episcop fiind Vasile Stan. Autorul arată importanța acestui act. În partea a II-a a articolului autorul aminteşte despre momentele importante din trecutul acestei episcopii şi enumeră câțiva ierarhi care au păstorit aici: Eftimie (1572-1574), Serghie (1597), Silomon (1606-1608), Spiridon (1619), Iosif Stoica (1690-1711), Dosoftei al II-lea (1717-1734) – acesta fiind ultimul ierarh care a păstorit această eparhie.

G., P., „În legătură cu Mitropoliții Bălgradului”, în: *BORom* LXXXI (1963), 3-4, p. 376-378.

La Biblioteca Academiei, Filiala Cluj, există un manuscris a lui Samuil Ciceronescu intitulat „Documente la Istoria Românilor din secolul al XVIII-lea”. Autorul a adunat şi a copiat, îndeosebi documente în limba latină referitoare la trecutul nostru politic, cultural, bisericesc. Un astfel de document este prezentat şi în acest articol care se referă la 16 arhiepiscopi români care l-au precedat pe Athanasie. Este prezentată lista arhiepiscopilor. Autorul precizează că a confruntat această listă, pe care a copiat-o pentru uz personal, cu lista mitropoliților de la Bălgrad, stabilită de Ştefan Meteş în „Istoria bisericii şi a vieții religioase a românilor din Transilvania şi Ungaria”, în 1935, şi a constatat deosebiri importante.

Este prezentată lista mitropoliților, în ordine cronologică până la Athanasie. Sunt precizate deosebirile dintre cele două liste. Se recomandă ca lista copiată de Ciceronescu să fie examinată de către cercetătorii trecutului nostru bisericesc care să aducă precizări în privința temeiniciei informațiilor din document.

Păcurariu, M., pr. prof., „Mănăstirile Ortodoxe Române din Transilvania şi Banat în secolul al XVIII-lea”, în: *BORom* XCIII (1975), 1-2, p. 208-213.

Articolul consemnează informații referitoare la realizările majore arhitecturale ale mănăstirilor ortodoxe române din Transilvania şi Banat din secolul al XVIII-lea. Câteva dintre aceste biserici sunt Densuş, Strei, Sântămăria Mare, Cetatea Colțului, Ostrovul Mare, Sâmpetru, Nucşoara, Peşteana, Sălaşul de Sus, Roşcani, Zlatna, biserica de la Vad, Ciceu, Mihăieşti şi Cetatea de Baltă. Dintre mănăstiri s-au remarcat Prislop, Râmeț, Lancrăm, Toplița, Plosca, Sfântul Mihail din Peri şi cea de la Sâmbăta de Sus. Tot de aici aflăm informații despre organizarea acestor mănăstiri şi despre activitățile desfăşurate pe lângă sus numitele centre monahale.

III. 6. STUDII ŞI ARTICOLE DESPRE ISTORIA MITROPOLIEI BANATULUI

***, „Bibliografie. Dr. Ştefan Pop, «Din trecutul Diecezei Caransebeşului», Caransebeş 1933, p. 110”, în: *BORom* LI (1933), 11-12, p. 596.

Autorul este profesor de teologie şi protopop onorific. Cartea cuprinde date importante referitoare la succesiunea arhiereilor locului.

† T. S., „Note bibliografice. Cotoşman Gheorghe «Din trecutul Banatului, Comuna şi bisericile din Giridava-Morisena-Cenad», Timişoara 1935, p. 397-401”, în: *BORom* LIII (1935), 7-8, p. 419-420. Recenzie.

În această notă bibliografică este redată prefața lui Niculae M. Popescu la această lucrare. Din text, pe lângă aprecierile critice ale lui Niculae M. Popescu, aflăm despre eforturile depuse de maghiari şi sârbi spre a-i deznaționaliza pe români şi că multe din satele abordate în lucrare au cărți bisericeşti vechi tipărite în Țara Românească şi Moldova: „Cazania lui Varlaam”, „Pravila Mare”, „Mineiele” lui Chesarie, episcopul Râmnicului.

G., M, pr., „Note bibliografice. Cotoşman Gheorghe pr., «Bănățenii şi Episcopia Timişoarei», Caransebeş, 1938, 388+42 p.”, în: *BORom* LVI (1938), 5-6, p. 287-288.

Sunt înfățişate demersurile făcute de intelectualii Banatului pentru restaurarea scaunului episcopal în metropola acestui ținut, Timişoara.

Lupşa, Ştefan, diacon dr., „Contribuțiuni la istoria bisericească a românilor bănățeni în secolul XIX”, în *BORom* LVI (1938), 11-12, p. 786-809.

La sfârşitul secolului al XVII-lea, românii bănățeni erau împărțiți în trei eparhii: a Vârşețului, a Timişoarei şi a Caransebeşului, pentru ca, pe la mijlocul secolului al XVIII-lea, cea din urmă să fie desființată. Starea preoțimii din Ardeal era critică în primele decenii ale secolului al XIX-lea, dominând peste tot sărăcia. Înainte de 1821, în Banat nu existau decât şcolile primare, cea mai bună fiind în Vârşeț, care, ulterior, se va dezvolta în Şcoală Normală de învățători şi Seminar teologic.

Inspectorul suprem al şcolilor ortodoxe din Ungaria, cu tot cu Banatul, Crişana şi Croația, Uroş Nestorovici, realizează în august 1812 un raport către Consiliul de Stat, prin care propune o serie de măsuri ce vizau mai ales catehizarea, întâi a preoților, apoi a poporului întreg. Mitropolitului de Carlovitz i se ceruse un proiect privind înființarea unei şcoli teologice mari, însă acesta se opunea, deoarece ar fi dorit câte o şcoală teologică mică, dar în fiecare eparhie. În 1823 se prezintă un alt raport referitor la lipsa de zel a preoților, considerându-se drept cauză principală faptul că scaunele episcopeşti ale Banatului nu erau ocupate de episcopi titulari, singurii care ar fi putut avea influență asupra preoțimii grănicereşti.

Articolul prezintă şi o serie de rapoarte privitoare la plângerile clerului şi ale poporului ortodox din Banat contra abuzurilor bisericeşti, din care rezultă mai ales dorința clerului sârbesc de a pune piedici în calea cultivării poporului românesc, dar şi faptul că posturile superioare din episcopiile româneşti nu puteau fi ocupate de clerici români. Astfel, încercările de prozelitism au pornit de la exploatarea de către străini a mizeriei culturale şi materiale a preoților noştri. Următoarele pagini ale articolului redau o întâmplare în urma căreia un funcționar ungur incorect, Kiralyi, îşi câştiga apreciere şi beneficii, creându-le mari probleme unor preoți ortodocşi.

***, „Documente şi însemnări. Contribuții la istoria bisericească a românilor bănățeni din secolul al XIX-lea”, în: *BORom* LVII (1939), 1-2, p. 43-45.

Articolul se referă la a doua istorioară de prozelitism, din Banat, în deceniul al doilea al secolului al XIX-lea, având ca suport raportul principelului Alexandru de Rudna, mitropolit primat al Ungariei. În acesta se afirmă că, cel mai probabil episcopul unit al Oradiei, Samuil Vulcan, a fost inițiatorul mişcării, prin faptul că l-a sfătuit pe Ioan Creța (fost Crețu), parohul Caransebeşului, că prin Uniație va avea un salariu mai bun şi va scăpa de duşmani. Astfel, cea de-a doua acțiune a început în mod sistematic, cu mai multe forme îndeplinite, cu precauții şi măsuri de garanție. Raportul are şi anexe, din care se poate deduce că părintele Creța şi-a prezentat cererea la sfârşitul anului 1819.

Vasile, episcopul Caransebeşului, „Episcopia Timişoarei”, în: *BORom* LVIII (1940), 5-6, p. 498-503**.**

În 1865 românilor din Timişoara li s-a refuzat dreptul de a avea o episcopie printr-un rescript al împăratului de la Viena. Acesta prevedea ca cea mai mare parte a Nordului Banatului să fie supusă sub jurisdicția bisericească a episcopului de Arad. Vechile mărturii istorice arată ca românii au avut la Timişoara o Mitropolie. Încă din vremea lui Andrei Şaguna s-a dorit reînființarea Episcopiei de Timişoara. Au mai existat încercări în acest sens în 1876 şi 1913. Se arată paşii care au dus la reînființarea

Episcopiei de Timişoara în data de 8 noiembrie 1939 şi se prezintă importanța acestui fapt.

Moisescu, Gheorghe I., „Note bibliografice. Cornean Nicolae «Monografia Eparhiei Caransebeş»”, în*: BORom* LIX (1941), 1-2, p. 81-82. Recenzie.

Autorul înfățişează şirul ierarhilor Caransebeşului, diferite aşezăminte ale acestei eparhii, dintre care amintim Seminarul care a fost înființat la 1865 - şi bisericile din această eparhie.

Primul episcop al Caransebeşului amintit de acte este Spiridon Stibița la 1695. El îşi avea reşedința la Vârşeț. La 1829 cel care cârmuieşte Eparhia Caransebeşului este Maxim Manuilovici – român. Aflăm apoi că urmaşii acestuia au fost românii Ştefan Popovici şi Ignatie Vuia (1849). De la 1853 până la 1865, a funcționat aici cel din urmă episcop sârb. După el au păstorit românii: Ioan Popasu (1865-1889), Nicolae Popea, Miron Cristea, Iosif Bădescu.

Lupşa, Ştefan, dr. protoiereu, „Cotoşman Gh., «Episcopia Caransebeşului până în pragul secolului al XIX-lea», teză de doctorat la Facultatea de Teologie din Bucureşti. Caransebeş, 1941, 201 p”, în*: BORom* LIX (1941), 9-10, p. 577-581. Recenzie.

Protoiereul Ştefan Lupşa prezintă în acest articol un rezumat al lucrării de doctorat a lui Cotoşman Gheorghe şi o critică a acesteia.

Capitolul I cuprinde istoria politică a Caransebeşului şi istoria bisericească veche a Banatului Caransebeşului;

Capitolul II se intitulează „Episcopia Caransebeşului în secolele XV-XVI”;

Capitolul III se are titlul „Episcopia Caransebeşului în secolul al XVII-lea”;

Capitolul IV menționează „Episcopii Spiridon Stibița şi Isaia Diacovici”;

Capitolele V-VI studiază biserica bănățeană în perioada 1718-1739;

Capitolul VII poartă titlul „Urmaşii lui Moise Stanoievici”;

Capitolul VIII este dedicat episcopului Ioan Georgevici;

Capitolul IX abordează personalitatea episcopului Vichentie Popovici.

Cotoşman, Gh., icon. stav. dr., „Contribuții la trecutul Mitropoliei Morisenei şi Timişorii”, în: *MitrBan* VIII (1958), 7-9, p. 137-156.

În articolul de față sunt consemnate contribuțiile pe care şi le-au adus în desfăşurarea unor activități rodnice în cadrul Mitropoliei Banatului mitropoliții Vasile I (1688) şi Vasile al II-lea (1690-1692), Iosif al III-lea şi Isaia Diacovici. Între anii 1688 şi 1700, datorită situației istorice controversate de pe teritoriul Bantului, ținut recucerit de turci, starea de criză este resimțită şi la nivel episcopal, respectiv mitropolitan.

Articolul menționează păstorirea ultimilor doi mitropoliți români ai Timişoarei, Nicolae (1728-1744) şi Gheorghe (1745-1757), aduce informații documentare despre Episcopia Timişului între anii 1010-1030, despre mutarea mitropolitului de la Morisena la Mănăstirea Sfântul Gheorghe de la Oroslamos în 1030, transferată în 1186 la Partoş şi apoi, la sfârşitul secolului la Timişoara, necunoscându-se din acest motiv numele mitropoliților.

Cel dintâi mitropolit al Morisenei este cunoscut cu numele Constantin (înmormântat la Partoş), al doilea fiind Theodosie, trecut la cele veşnice în 1365. Se dă şirul mitropoliților de la anul 1400 până la 1700. Alte informații sunt despre mitropoliții Timişoarei: Daniel al Lipovei (1563), Teodosie al Vârşețului-Caransebeşului (1662), care s-au intitulat după numele localității de reşedință.

Lupşa, Ştefan, icon., stav., dr., „Suprimarea Mitropoliei Banatului în urma războiului turco-austriac din 1683-1699”, în: *MitrBan* VIII (1958), 7-9, p. 183 - 200.

După paginile în care este conturată situația politică din Banat în perioada de după războiul turco-austriac dintre anii 1683-1699, sunt prezentate modificările impuse de pacea de la Karlovitz din 1699. În 1690, mitropolitul Isaia îşi alege ca scaun mitropolitan capitala Banatului, mutându-se ulterior la Caransebeş, scaun cumpărat cu 20 de galbeni de la Spiridon pe la anii 1701-1703. În 1704, înființează Episcopia Aradului, articolul surpinzând consecințele în plan bisericesc a păcii de la Karlovitz.

Cotoşman, Gh., prof. dr., „Din trecutul bisericii Banatului”, în: *MitrBan* XI (1961), 1-4, p. 108-114.

Biserica Banatului cunoaşte o perioadă mai critică între anii 1681 şi 1684, când ținutul se află sub stăpânire turcească. În acest timp istoric, prin implicarea directă a episcopului Simeon al II-lea al Caransebeşului şi Vârşetului, şcoala gramaticească de aici a putut funcționa normal, fiind redate cheltuielile acestei şcoli. Alte mențiuni despre episcop nu sunt prezentate, fiind consemnat doar textul unui pomelnic vechi de la Caransebeş, în care sunt înscrişi anii între care a păstorit episcopul Simeon. Se menționează că în 1681 Mănăstirea Mrăcunea (Mraconia) a fost arsă de către turci.

Referitor la episcopul Isaia al Caransebeşului şi Vârşetului (1684-1686), aflăm din acelaşi pomelnic vechi de la Caransebeş că episcopul este aceeaşi persoană cu Isaia Diacovici. Sunt consemnate relațiile lui cu patriarhul de la Ipec, Arsenie III Cernoievici, textul fiind însoțit de o bibliografie cu 26 de titluri.

Cotoşman, Gheorghe, prof. dr., „Syngheliile sau gramatele Mitropoliei Banatului”, în: *MitrBan* XVI (1966), 4-6, p. 307-338.

Cuprinsul acestei lucrări conține informații referitoare la cele mai vechi „synghelii” sau „gramate” ale Mitropoliei Banatului care s-au păstrat: cea de la Arad din 1729 a episcopului Vichentie, redactată în limba română, cea a episcopului Ioan de la Caransebeş, din 1756 şi cea a mitropolitului Gheorghe de la Timişoara din 1757. Ele sunt mărturii importante pentru faptul că la Timişoara, în 1757, mai exista scaunul mitropolitan, la Caransebeş în 1756 mai exista scaunul episcopal, iar în 1785, deşi reşedința episcopală era mutată la Vârşeț, totuşi episcopii continuau să se numească şi „de Caransebeş”. Autorul reproduce integral textele „syngheliilor” tipărite între anii 1787-1864.

Păcurariu, M., pr. prof., „Mănăstirile Ortodoxe Române din Transilvania şi Banat în secolul al XVIII-lea”, în: *BORom* XCIII (1975), 1-2, p. 208-213.

Articolul consemnează informații referitoare la realizările majore arhitecturale ale mănăstirilor ortodoxe române din Transilvania şi Banat din secolul al XVIII-lea. Câteva dintre aceste biserici sunt Densuş, Strei, Sântămăria Mare, Cetatea Colțului, Ostrovul Mare, Sâmpetru, Nucşoara, Peşteana, Sălaşul de Sus, Roşcani, Zlatna, biserica de la Vad, Ciceu, Mihăieşti şi Cetatea de Baltă. Dintre mănăstiri s-au remarcat Mănăstirea Prislop, Mănăstirea Râmeț, Mănăstirea Lancrăm, Mănăstirea Toplița, Mănăstirea Plosca, Mănăstirea Sfântul Mihail din Peri şi cea de la Sâmbăta de Sus. Tot de aici aflăm informații despre organizarea acestor mănăstiri şi despre activitățile desfăşurate aici.

Arădeanul, Eugen, „Contribuții la istoria străveche a Episcopiei Aradului”, în: *MitrBan* XXVIII (1978), 4-6, p. 215-226.

În studiul de mai sus sunt centralizate toate informațiile extrase din operele narative, legende, din descoperirile monetare şi arheologice, referitoare la istoria zonei din care face parte Episcopia Aradului.

Este amintită şi legenda Sfântului Gerard, se menționează ducatul lui Athum şi cronica lui Anonymus, despre cetatea Morisena, cunoscută mai târziu cu numele de Cenad etc.

Bănescu, Marcu, prof. dr., „Monografia Mitropoliei Banatului”, în: *MitrBan* XXVIII (1978), 4-6, p. 314-319.

Prezentare bibliografică

Pentru prezentarea monografiei Mitropoliei Banatului sunt utilizate lucrări ce conțin 55 de planşe şi 81 ilustrații. În primul capitol sunt analizate critic izvoarele istoriei Biserici Ortodoxe române din Banat, fiind surprins amănunțit istoricul acestei zone. Mănăstirea Hodoş Bodrog este clasificată ca cea mai veche mănăstire românească. Este consemnat anul 1552, când turcii ocupă Timişoara, Banatul împărțindu-se în două. Articolul prezintă istoricul Mitropoliei Banatului până la anul 1947.

Vlăduceanu, V., pr. dr., „Valoroase monumente de artă bizantină în Banat”, în *BORom* XCVI (1978), 9-10, p. 1096-1104.

Vlăduceanu, Victor, pr. dr., „I. D. Suciu, Monografia Mitropoliei Banatului, Precuvântarea de Nicolae, Mitropolitul Banatului”, în *BORom* XCVII (1979), 9-12, p. 1282-1284.

Dogaru, Maria, „Un izvor istoric inedit: stema Episcopiei Aradului”, în *BORom* XCIX (1981), 3-4, p. 357-361.

În compoziția acestui blazon se află următoarele elemente: într-un scut oval cu marginea inferioară ascuțită, un edificiu religios cu două turnuri înalte şi o poartă, văzut din față. Scutul timbrat de mitră este susținut de doi lei afrontați, în dreapta mitrei se află cârja, iar la stânga sa crucea. În partea inferioară s-a inclus într-un medalion rotund, un corb cu inel în cioc. Şirul de mătănii pornind din centrul flancului dextru şi senestru al scutului înconjoară medalionul cu pasărea specificată. Prima apariție a acestei compoziții: un act din 7 decembrie 1842. Se face o analiză a

elementelor prezente în stemă din perspectiva evoluției istorice a Bisericii Ortodoxe din Banat şi Transilvania.

Dorobanțu, Petru, pr., „Mitropolia Banatului – 4 decenii de la reînființare”, în *BORom* CVI (1988), 1-2, p. 90-97.

Cherciu, Viorel, pr. lector, „Înființarea şi organizarea Episcopiei Caransebeşului”, în: *AltBan* IX (1998), 7-9, p. 168-199.

Articolul cuprinde date despre înființarea şi organizarea Episcopiei Caransebeşului. Se precizează faptul că, în 1750, episcopul Ioan Georgevici de Caransebeş este mutat la Vârşeț, Episcopia de Caransebeş fiind reînființată abia în 1865, primind Diplomă de înființare, primul episcop fiind Ioan Popascu.

Sunt redate toate evenimentele secolului al XVIII-lea care au influențat viața episcopiei. În material se aminteşte şi despre pământurile episcopeşti, despre acțiunile Consistoriului din anii ce au urmat reînfiițării din 1865. Paginile 185-199 din text sunt dedicate unor tabele ce arată activitatea bisericească în Episcopia Caransebeşului în anii1865 şi 1866.

Lupşici, Fănică, „Organizarea vieții bisericeşti în Banat până la sfârşitul secolului XVIII”, în: *AltBan* XII (2001), 4-6, p. 148-155.

Mențiunile făcute în acest articol se referă la organizarea vieții bisericeşti în Banat până la sfârşitul secolului al XVIII-lea. În 1562, pentru prima dată, se extinde autoritatea episcoplui ortodox ardelean Sava Brancovici asupra Banatului de Caransebeş-Lugoj. Sunt aduse informații despre pătimirile lui Sava Brancovici, dar şi despre istoricul episcopiei Vârşeţului, înființată la jumătatea secolului al XVI-lea. Se aminteşte că în 1700 Spiridon Stibica mută scaunul vlădicesc de la Vârşet la Caransebeş.

III. 7. STUDII ŞI ARTICOLE DESPRE ISTORIA MITROPOLIEI ROMÂNE ÎN CUPRINSUL IMPERIULUI OTOMAN

***, „Înființarea Mitropoliei pentru românii din Imperiul Otoman”, în: *BORom* XX (1896-1897), 8, p. 822-827.

Din articol aflăm că sultanul Imperiului otoman a recunoscut românilor din Macedonia drepturi egale cu cele ale musulmanilor. O delegație a românilor din Macedonia a făcut o cerere către acesta prin care i-a solicitat dreptul de a avea o Mitropolie a lor. Sultanul a acceptat iar Antim a fost ales mitropolit al românilor din Macedonia. Autorul aminteşte apoi despre şcolile confesionale şi prezintă comunicarea ministrului de externe, C. I. Stoicescu, făcută în Senat, prin care le aduce la cunoştință senatorilor evenimentul înființării Mitropoliei românilor din Imperiul Otoman.

G., „Cuvântul lui Dumnezeu în graiul național. O Mitropolie Românească în Imperiul Otoman”, în: *BORom* XX (1896-1897), 10, p. 1004-1021.

Autorul arată că diaconul Coresi este cel dintâi care a tipărit cărți în limba română. În Moldova, Varlaam şi Dosoftei au tradus cărți bisericeşti, iar domnii Matei Basarab şi Vasile Lupu au făcut demersuri pentru introducerea limbii române în cult.

Se arată mai departe că domnul Matei Basarab a dat un hrisov prin care călugării greci au fost izgoniți din mănăstiri şi prin care câteva mănăstiri închinate revin românilor. Domnul Vasile Lupu i-a favorizat pe greci iar apoi, în epoca fanariotă, limba greacă a devenit frecvent folosită. În secolul al XIX-lea, mitropolitul Veniamin Costache a susținut folosirea limbii române în cult, Enăchiță Văcărescu lasă ca „testament” urmaşilor săi creşterea limbii române, iar Gheorghe Lazăr ține primele cursuri universitare în limba română.

G., „Cuvântul lui Dumnezeu în graiul național. O Mitropolie Românească în Imperiul Otoman”, în: *BORom* XX (1896-1897), 12, p. 1101-1121.

În prima parte sunt prezentate date referitoare la formațiunile româneşti de la Sud de Dunăre, politica de deznaționalizare la care au fost supuşi românii şi reacția românilor din Macedonia la această politică. Mihail Boiagiu, în 1780, publică la Viena o gramatică în dialectul macedo-român. În partea a II-a a articolului, autorul prezintă greutățile pe care le-au întâmpinat românii din Macedonia în vederea obținerii recunoaşterii drepturilor lor – de a avea şcoală şi Mitropolie în limba română. Aceste drepturi au fost recunoscute de către sultan. În 1864 se întemeiază prima şcoală românească în Macedonia. La Bucureşti s-a înființat şcoala macedo-română condusă de arhimandritul macedonean Avrechie.

Primul mitropolit al românilor macedoneni din Imperiul Otoman a fost ales Antim. El era de origine româno-albaneză. În finalul articolului sunt prezentate reacțiile pe care le-a stârnit înființarea Mitropoliei române din Imperiul Otoman în presa greacă şi în România.

IV. STUDII GENERALE DESPRE MĂNĂSTIRI ŞI SCHITURI

IV. 1. STUDII GENERALE DESPRE MĂNĂSTIRILE ŞI SCHITURILE DIN ROMÂNIA

Stratilat, D. G., „Notițe istorice. Condițiile mănăstirilor din România”, în: *BORom* VIII (1884-1885), 10, p. 801-805.

Referitor la închinarea unei mănăstiri, D. G. Stratilat spune: „închinarea unei mănăstiri româneşti la alta de la locurile sfinte nu a fost niciodată o donație a unei mănăstiri la aceea, ci numai o punere sub supremație religioasă şi apărare morală de către mănăstirile de la locurile sfinte, cu condiția de a le trimite un ajutor pecuniar şi acela numai când va fi cu putință, iar nu a le da dreptul de proprietate pe averile mănăstireşti mobile şi imobile”.

Autorul afirmă că prima mănăstire închinată în condițiile de mai sus a fost Mănăstirea Butoiul, prin hrisovul lui Vlad Țepeş. Se aminteşte apoi despre mănăstirile închinate ilegal între care amintim: în Țara Românească – Nucet, Bucovăț Comana, Roaba, Jitia, Mănăstirea Sfinților Apostoli, Sfântul Gheorghe Nou şi Zlătari, iar în Moldova – Bistrița, închinată de doamna Safta prin actul din 1687, şi Galata, închinată prin hrisovul din 1617 a lui Radu domnul Moldovei. Sunt enumerate mănăstirile care au fost închinate fără consimțământul ctitorilor sau al moştenitorilor lor – Radu Vodă, Căluiul, Sfântul Ion din Bucureşti, Vintilă Vodă, închinată cu acte false de către călugării greci, Snagov, Sfântul Gheorghe din codrul Herții, Schitul Spirea. În finalul articolului sunt enumerate mănăstirile care, în urma hrisovului din 1639 al domnului Matei Basarab, au fost „desînchinate”.

G., „Literatura bisericească**.** «Istoricul a 40 de biserici din România», de Pr. Marin Dumitrescu de la biserica Sf. Ion din Bucureşti”, Bucureşti, 1899”, în: *BORom* XXIII (1899-1900), 2, p. 230. Recenzie.

Lucrarea cuprinde istoricul a 40 de biserici şi mănăstiri din țară.

G., „Bibliografie. «Calendar bisericesc ortodox pe anul bisect 1900» tipărit de Protos. Sofronie Vulpescu”, în: *BORom* XXIII (1899-1900), 11, p. 1059.

Calendarul, pe lângă multe altele, cuprinde şi un tabel cu numele şi prenumele superiorilor de mănăstiri din țară, portretele Î.P.S. Iosif Gheorghian şi Î.P.S. Iosif Naniescu.

Pocitan, V., pr., „Lăcaşurile monastireşti”, în: *Consolatorul* III (1900), 4, p. 60-61.

Articolul prezintă lucrarea lui Cesar Boliac despre mănăstirile din România. Fragmentul surprinde sentimentul de dragoste fierbinte pe care trebuie să o aibă fiecare român față de țară şi biserica națională.

***, „Cronica bisericească. Monumentele istorico-religioase”, în: *BORom* XXVII (1903-1904), 4, p. 416-417.

În articol este prezentată o situație generală a monumentelor religioase. Aflăm astfel că: - s-a restaurat biserica de la Curtea de Argeş; în 1904 vor fi sfințite bisericile Trei Ierarhi şi Sfântul Nicolae Domnesc din Iaşi; în curând vor fi gata biserica Sfântul Dumitru din Craiova, vechea Mitropolie din Târgovişte; au fost alocate importante sume pentru restaurarea catedralei din Bucureşti, a bisericii Golia din Iaşi şi a bisericilor lui Ştefan cel Mare din Popăuți, Dorohoi şi Hârlău; sunt în curs de reparare mănăstirile: Căluiul, Govora, Arnota, Viforâta, Cotroceni ş.a.

***, „Cronică, «Monăstirile în România», în: *Candela* XXII (1903), 7, p. 448.

În articol este prezentată o statistică, întocmită la Bucureşti, din care se constată că în România existau, în 1903, 68 de schituri, chinovii şi mănăstiri, dintre acestea 45 fiind populate (21 cu călugări, 24 cu călugărițe). Cele mai populate erau Mănăstirea Văratec (400 de călugărițe) şi Mănăstirea Neamț-Secu (189 călugări). În toată țara erau 1730 călugărițe şi 653 călugări.

G., „Literatura religioasă.” în: .*BORom* XXIX (1905-1906)**,** 6, p. 607-611. Recenzie.

Este vorba despre lucrarea „Inscripții din bisericile României, adunate, adnotate şi publicate de Nicolae Iorga” fasc. 1-764, Bucureşti, 1905, Editura Minerva. În recenzie găsim reprodus un fragment din prefața lucrării mai sus amintite, în care se arată însemnătatea pisaniilor pentru istorie. De la autorul recenziei aflăm că în 1904 s-a descoperit veche pisanie a Mănăstirii Snagov.

G., „Casa bisericii şi o expoziție de lucruri manuale”, în: *BORom* XXXVI (1912-1913), 1, p. 60-67.

În data de 2 februarie 1912 s-a ținut o expoziție cu diferite lucrări realizate în şcolile şi atelierele întemeiate sau susținute de „Casa bisericii”. Din articol aflăm că în mănăstirile de călugărițe au fost întemeiate ateliere meşteşugăreşti la: Agapia, Celic-Dere, Văratic. În continuare este înfățişată cititorului opinia părintelui arhimandrit Visarion Puiu referitoare la munca în mănăstiri. Nifon, fostul stareț al Mănăstirii Sinaia a făcut un studiu intitulat „Mănăstirile din România”, din care reiese că până la 1864 existau în mănăstiri fabrici pentru torsul lânei, ateliere de pictură religioasă, ateliere de argintărie cartea conținând şi unele propuneri pentru îmbunătățirea calității activității din mănăstiri.

În finalul articolului găsim cuvântarea rostită la deschiderea acestei expoziții de către administratorul Casei Bisericii, Boroianu, referitoare la viața mănăstirească şi se dă un tabel cu mănăstirile care au avut exponate.

Berechet, Şt., „Dovezi noi asupra secularizării averilor mănăstireşti”, în: *BORom* XLI (1922-1923), 14, p. 1041-1043.

Toată lumea a fost de acord cu înlăturarea egumenilor greci din mănăstirile noastre. Autorul articolului nu poate admite însă ca, prin secularizare, să se smulgă de la sfintele lăcaşuri mijloacele de existență. Tot el se arată indignat de trimiterea bătrânului mitropolit Sofronie Miclescu la Mănăstirea Slatina.

După aceea Ştefan Berechet pomeneşte despre o broşură intitulată „Situația bisericii ortodoxe şi a mănăstirilor din Moldova”, 1864. Se ştie faptul că frații Scribani au fost duşmani ai secularizării, ei editând o gazetă timp de şapte ani. Ştefan Berechet îl prezintă ca autor al broşurii amintite pe Filaret Scriban, aducând în sprijinul afirmației sale două argumente şi anume: Filaret era un bun cunoscător al limbii ruse şi avea legături cu reprezentanții bisericeşti din Rusia. În luna iunie a anului 1865, Filaret Scriban a trimis două scrisori consulului rus din Iaşi, prin care solicita intervenția guvernului rus pentru apărarea Bisericii Române, ce se afla în situație dificilă datorită reformelor lui Alexandru Ioan Cuza. Reprezentantul Sinodului rus D.A. Tolstoi a trimis aceste scrisori mitropolitului Filaret al Moscovei, care la rândul său a trimis un răspuns. Un fragment din acest răspuns este redat în articol. În final, Ştefan Berechet arată că Filaret Scriban nu a fost un „rusofil fanatic” cum l-au caracterizat unii.

Ilarion, „Viața Monahală: Mănăstirile”, în: *Cronica Romanului* II (1925), 3, p. 72-73.

Este continuat conținutul articolului din *Cronica Romanului* I (1924), 3, p. 9-11, 38-39. Administrația superioară bisericească ar trebui să ia măsuri împotriva călugărilor şi să aibă respect în ceea ce priveşte rânduielile mănăstireşti. Părintele şi stareţul să nu lipsească din mănăstire, de la ascultare şi rugăciune.

Ilarion, „Viața monahală. Stareţul”, în: *Cronica Romanului* II (1925), 4, p. 104-106.

Stareţul este părintele şi conducătorul mănăstirii, lui îi este încredințată întreaga avere, el este o persoană morală, la fel cum este şi aşezământul ce-l conduce, nefiind suficient ca stareţul să fie priceput la toate, el trebuie să fie o pildă a curăției morale. Acesta nu va lipsi niciodată de la rugăciuni, fiind icoana vie a călugărilor şi a mănăstirii.

Ilarion, „Viața monahală. Călugării”, în: *Cronica Romanului* II (1925), 5, p. 166-169.

Obştea mănăstirilor este constituită din călugări, fără aceştia nu poate exista o mănăstire sau un schit. Nu oricine poate să fie călugăr, trebuie să îndeplinească anumite condiții, dintre care, cea mai importantă, este dragostea pentru viața creştinească. Hotărârea îmbrățişării chipului îngeresc nu se face cu uşurință.

În Egipt, la Teba, asprimea cea mai mare era față de primirea recruților în viața monahală, pe când în Asia, Palestina şi în Arabia, rânduielile erau altele în această privință. Sunt prezentate şi alte aspecte ale vieții călugărilor.

Ilarion, „Viața monahală. Activitatea călugărilor”, în: *Cronica Romanului* II (1925), 6, p. 197-199.

Activitatea călugărilor constă în rugăciune. Viața obştească este o viață plină de încurajări spre fapte bune, căci fără rugăciune călugărul este ca un peşte pe uscat, iar fără activitate este unealta vrăşmaşului. Îndeletnicirile călugărilor sunt meditațiile şi rugăciunea. Monahismul s-a numit gloria Bisericii lui Hristos deoarece, când doctrina era amenințată de rătăciri, monahii au apărat-o. Patericul este plin de pildele cele mai frumoase.

Ilarion, „Viața monahală**.** Reorganizarea mănăstirilor”, în: *Cronica Romanului* II (1925), 8, p. 285-289.

Articolul precizează faptul că mănăstirile şi schiturile nu sunt lipsite de rânduială, dar există unele ce au o mai slabă organizare, din pricina sărăciei materiale, morale şi culturale. În trecut, mănăstirile şi schiturile erau mândria țării şi a neamului românesc.

Un exemplu prezentat în articol este Mănăstirea Bogdana, din județul Bacău, unde a fost reparată biserica, corpul de chilii şi s-au făcut alte îmbunătățiri în ceea ce priveşte gospodăria mănăstirii. Organizarea mănăstirilor se face după rânduielile date de Sf. Vasile cel Mare, la fel dezvoltându-se şi schiturile.

Ilarion, „Viața monahală**.** Organizarea materială a mănăstirilor”, în: *Cronica Romanului* II (1925), 9, p. 321-323.

Organizarea mănăstirilor se împarte în două: organizare materială şi spirituală. Articolul surprinde informații despre aceste două aspecte ale vieții monahale.

Ilarion, „Viața monahală**.** Organizațiunea spirituală a mănăstirilor”, în: *Cronica Romanului* II (1925), 10, p. 358-359.

Organizarea spirituală a mănăstirilor constă în respectarea rânduielilor date de Sf. Vasile cel Mare. Se aminteşte că monahii sunt persoane ce îi ajută pe cei nevoiaşi, şi că Dumnezeu îi ajută pe călugări să lupte împotriva ispitelor şi păcatelor.

Pascu, V. I, preot, „Călugării ca colportori de cărți bune în popor”, în: *Cronica Romanului* II (1925), 10, p. 368-369.

Se argumentează faptul că prin intermediul călugărilor se poate extinde cultura în popor.

*****,** „Ştiri. Mănăstiri date studenților”, în *BORom* L (1932), 2, p. 184.

Articolul aduce în discuție măsura luată de Ministerul Cultelor, care vrea să transforme aşezămintele bisericeşti fără călugări în locuințe pentru studenți. Astfel, au fost însărcinați cu această cercetare profesorii Iulian Teodorescu şi părintele Ioan C. Popescu Mălăeşti. Chestiunea ridică multe semne de întrebare şi de împotrivire, căci mănăstirile chiar nelocuite, rămân aşezăminte bisericeşti.

*****,** „Ştiri. Mănăstirile care ard”, în: *BORom* L (1932), 3, p. 284-285.

Cronica de față aduce în discuție problema arderii multor mănăstiri, din cauza neglijenței. Se precizează că mănăstirile trebuie înzestrate cu pompe de stingere, articolul făcând un inventar succinct al lăcaşurilor căzute pradă incendiilor în ultimul an, printre care figurează Turnu şi Cernica.

Bonteanu, Theodosie, arhim., „Dreptul şi proprietatea Mănăstirilor noastre" în: *Viața Monahală* I (1933), 3, p. 88-93.

Articolul condamnă felul cum s-a procedat cu averile bisericeşti în 1862 considerându-se că acest act a fost cerut de împrejurările politice. Se aminteşte şi de problema luării din mănăstiri a sfintelor odoare şi trimiterii lor la Moscova în 1917, în ideea salvării acestora.. Articolul conține trei imagini.

Bonteanu, Theodosie, arhim., „Monahismul şi legea bisericească din 1925", în: *Viața Monahală* I (1933), 5, p. 151-155.

Sunt amintite în acest articol prevederile legii bisericeşti din 1925: toate mănăstirile din România au fost declarate „persoane morale", putând încheia procese verbale, schiturile nefiind încadrate în acelaşi regim; călugării sunt puşi sub autoritatea chiriarhilor locali, care au rolul de a conduce părinteşte spre mântuirea sufletească, legea refuză dreptul de vot călugărilor în alegerile eparhiale. Sunt analizate aceste prevederi, stabilindu-se toate aspectele neclare, cerându-se ca legea bisericească să fie revăzută cu următoarele prevederi: 1. schiturile de sine stătătoare să fie socotite persoane morale; 2. respectarea autorității de conducere a mănăstirilor fără amestec din partea chiriarhilor; 3. în aplicarea pedepselor pentru călugării care au săvârşit greşeli, să se constituie un pretoriu compus din persoanele bisericeşti, de preferință persoane călugăreşti, care să-i judece; 4. să se reglementeze felul pedepselor, excluderea din monahism să se aplice numai în cazuri extrem de grave; 5. averea călugărilor ce o posed în mod legal cât trăiesc să fie inalienabilă; 6. să se dea dreptul de vot călugărilor în adunări eparhiale; 7. ierarhia bisericească să protejeze monahismul; 8. să se dea posibilitatea studiului călugărilor; 9. studenții călugări să fie călăuziți spiritual la studii de către duhovnici cu viață înaltă. Articolul conține trei fotografii.

D., Şt. P., „Note bibliografice. Grigoraş N. «O ctitorie a lui Matei Basarab în Ardeal – din raporturile târgurilor moldoveneşti cu mănăstirile în epoca fanariotă.» în *Buletinul nr.1 al Institutului de Istoria Românilor A.D. Xenopol,* Iaşi, 1941, p. 15-26", în: *BORom* LX (1942), 1-4, p. 113. Recenzie.

Mănăstirile au avut deseori procese cu târgoveții moldoveni. Pentru acoperirea unor nevoi elementare, mănăstirile primeau din veniturile târgurilor: ceară, tămâie şi însemnate sume de bani.

Berechet, Şt., „Biserica şi domnia în trecutul românesc." în: *BORom* LXIII (1945), 9, p. 424-442.

Domnul conducea țara ajutat de ierarhi. Biserica ajuta judecata domnească. Clericii îndeplineau şi funcțiile de notari şi grefieri. Clerul întocmea actele de căsătorie ale enoriaşilor şi testamentele celor ce se aflau în pragul de a trece la cele

veşnice. Mitropolitul Antim Ivireanu, în „Capetele de poruncă” (1714), dă clericilor câteva lămuriri asupra încheierii unor asemenea acte, spre a fi potrivite cu cerinţele Pravilei.

Mitropolitul Iacob Putneanu îi cere lui Matei Ghica să dea un hrisov cu privire la condiţiile încheierii unui contract între două părţi. Mitropolitul, episcopii şi egumenii aveau drept de judecată asupra celor aflaţi pe moşiile lor. Autorul articolului arată că Biserica era mijlocitoarea păcii şi prezintă câţiva ierarhi care au mijlocit pacea între cele două state româneşti: mitropolitul sârb Maximian a mijlocit pacea între Radu cel Mare şi Bogdan, fiul lui Ştefan cel Mare; la 1644 mitropolitul Varlaam al Moldovei a mers la Târgovişte pentru a-l împăca pe Vasile Lupu cu Matei Basarab; mitropolitul Misail al Moldovei a aplanat un conflict între domnul Constantin Duca şi Constantin Brâncoveanu.

Mulţi dintre ierarhii români au fost trimişi şi în misiuni diplomatice peste hotare astfel: mitropolitul Moldovei, Ghedeon, a fost trimis la Moscova de către domnul Gheorghe Ştefan pentru a încheia o alianţă cu ţarul Rusiei, mitropolitul Dosoftei al Moldovei a fost trimis de către Ştefan Petriceicu la Moscova, arhimandritul Vartolomei Măzăreanu a fost de două ori în Rusia, P.S. Melchisedec al Romanului a fost trimis în 1868 la Sankt Petersburg cu o scrisoare de la Carol I trimisă către ţarul Alexandru al II-lea.

Biserica a fost promotoarea şcolii: existau şcoli în mănăstiri, de miniaturi, de cântăreţi etc. Domnia restabilea disciplina în viaţa bisericească – Mihai Viteazu a convocat un Sinod la care au luat parte ierarhii ţării şi la care s-a dezbătut problema disciplinei în mănăstiri, iar în urma acestuia s-a luat hotărârea ca egumenii mănăstirilor să fie aleşi dintre pământeni. Domnul Vasile Lupu a stabilit criteriile după care să fie judecaţi clericii, cine îl poate judeca pe episcop, cine îi poate judeca pe călugări şi călugăriţe. Un alt caz în care domnia a intervenit pentru a restabili ordinea în biserică, a fost după fuga mitropolitului Dosoftei al Moldovei în Polonia în 1686 şi a mitropolitului Antonie în Rusia.

Din articol mai aflăm că cei care ctitoreau biserici sau mănăstiri numeau egumenii şi preoţii ctitoriilor lor. Ctitorii aveau drept de proprietate asupra ctitoriilor lor. De exemplu, inscripţia Schitului Cobia arată că Badea ctitorul îşi rezervă dreptul de a numi ca egumen pe cine doreşte pentru schitul său. Tot referitor la drepturile ctitoriilor sunt prezentate şi câteva documente referitoare la Schitul Pârveşti din jud. Tutova. De la autor mai aflăm că mulţi boieri, înainte de a trece la cele veşnice, se călugăreau şi îşi lăsau toată averea ctitoriilor lor. Este prezentat ca exemplu Teodosie, ctitorul Mănăstirii Aninoasa – pisania din 1677 a acestei mănăstiri prezentând pe scurt viaţa lui.

Revenind la coordonatele bisericii şi ale domniei în trecut se accentuează că Biserica era păstrătoarea modelelor unităţilor de măsură ale statului – pe peretele bisericii Sfântul Nicolae Domnesc din Iaşi exista o astfel de unitate de măsură, de asemenea şi pe unul dintre pereţii bisericii Sfântul Dimitrie din Orhei etc. În acelaşi timp, Biserica era arhiva de păstrare a actelor vechi ale ţării. Regulamentul Organic conţinea o hotărâre, prin care se cerea Principatelor să-şi înfiinţeze o „arhivă de stat”. Până atunci documentele erau ţinute în Mitropolie. Sunt prezentate cazuri în care actele Mitropoliei s-au pierdut. Mitropolitul Dosoftei al Moldovei, în fuga sa din 1686,

a luat moaştele Sfântului Ioan cel nou de la Suceava şi toate actele Mitropoliei; mitropolitul Dionisie Lupu a încredințat 30 de lăzi cu obiecte prețioase ale Mitropoliei consulatului austriac din Bucureşti, lăzi care s-au pierdut.

Stoicescu, N., „Monumentele Țării Româneşti şi Moldovei acum un secol: biserici şi mănăstiri", în: *MitrOlt* XXI (1969), 11-12, p. 913-934.

Monumentele care fac subiectul acestor pagini sunt:

a) Schitul Aluniş-Buzău - construit de doi ciobani pe vremea lui Negru Vodă; b) Mănăstirea Babele-Vlaşca – este redată legenda clădirii mănăstirii; c) Ruinele Mănăstirii Boldovineşti din Ciolăneşti, Teleorman; d) Mănăstirea Bârnova din Iaşi; e) Mănăstirea Bistrița de Neamț – sunt descrise mormintele din interior; f) Schitul Bodeşti-Vâlcea; g) Mănăstirea Bradu din Buzău - făcută de Radu Mihalcea; h) Schitul Budişteni-Muscel – cu praznicul pe 8 noiembrie şi 15 august; metoc al Mănăstirii Cotroceni; i) Mănăstirea Caşin - ctitorie a lui Gheorghe Ştefan; j) Schitul Cheia-Iezerul – din Vâlcea, cu bisericuța făcută de Sfântul Antonie; k) Mănăstirea Cotmana – din Vâlcea.

Mai aflăm prețioase informații despre mănăstirile Coşula, Cozia, Crasna-Dolj, Dobrovăț, Gura Motrului, Măxineni-Râmnicu Sărat, Putna, Pinu Vechi - Buzău, Probota, Războieni -Neamț şi despre alte 430 de ruine ale unor monumente religioase.

Voicescu, Constantin, pr., „Nicolae Stoicescu, «Repertoriul bibliografic al localităților şi monumentelor medievale din Moldova, Direcția Patrimoniului Cultural Național, Biblioteca monumentelor istorice din România», Bucureşti, 1974, 988 p.", în: *BORom* XCIII (1975), 5-6, p. 788-789.

Recenzia de față a pr. Constantin Voicescu oferă date despre lucrarea lui Nicolae Stoicescu, care cuprinde lista localităților şi monumentelor medievale din Moldova cu scurte prezentări, documentație şi bibliografie consistentă pentru fiecare subiect din listă.

Crețeanu, Radu, „Revista «Monumente istorice şi de artă» nr. 2/1974, 96 p.+ numeroase planuri şi ilustrații", în: *BORom* XCIII (1975), 5-6, p. 789-792.

Se prezintă un număr al revistei „Monumente istorice şi de artă" în care apar apar următoarele articole: „Mănăstirea Văcăreşti" semnat de Liviu Rotman, urmat de expunerea arhitectei Liana Bilciurescu, „Legenda eroului de frontieră" în pictura medievală din Transilvania de Vasile Drăguț, „Noi puncte de vedere asupra vechimii şi etapelor de construcție ale bisericii mitropolitane din Târgovişte" semnat de arhitectul Cristian Moisescu, „Pictura bisericii Sfântul Ioan din Delnița" de Mircea Iliescu, „Trei pisanii din epoca lui Matei Basarab" de Tereza Sinegalia, „Observații şi propuneri cu privire la cercetarea picturilor" de Matei Lăzărescu, „Biserica românească din Sănduleşti-jud. Cluj" de Ioana Cristache-Panait şi arh. Marinel Daia, „Un exemplu de urmat" de Efremov, „Catalogul Colecției de artă religioasă veche a Arhiepiscopiei Timişoarei şi Caransebeşului" de pr. Ion B. Mureşianu şi alte câteva materiale.

Dură, Ioan V., drd., „Ştiri despre Țările Române în «Istoria Patriarhilor Ierusalimului» a patriarhului Dositei al Ierusalimului” în: *StTeol* Seria a II-a, XXVIII (1976), 1-2, p. 120-129.

Patriarhul Dositei al Ierusalimului n-a apucat să-şi publice „Istoria” şi a lăsat această sarcină nepotului său, Hrisant Nottara. O va face la Bucureşti începând cu 1715. Nu se ştie exact tipografia. Pentru istoria noastră importante sunt cărțile 11 şi 12 şi cap. 5 şi 6 din cartea 13, în care avem informații despre Mănăstirea Gruia, sau Gruiu, din județul Ilfov, închinată Patriarhiei de Ierusalim (aprox.1579-1608); despre Sinodul de la Iaşi din 1642 şi rolul domnului Vasile Lupu; despre ajutorul dat de Vasile Lupu patriarhului ecumenic Partenie cel Bătrân, în schimbul moaştelor Cuvioasei Parascheva; despre sprijinul acordat patriarhului Teofan al III-lea al Ierusalimului (1608-1644); despre faptul că în 1645 mănăstirile din Iaşi: Galata, Barnovski, Sf. Sava, Nicorița erau închinate Sf. Mormânt, iar în 1673 sunt închinate la Sf. Mormânt mănăstirile Călui şi Unghereni.

Ivan, I., diac., „Monahi transilvăneni viețuitori în mănăstirile din Moldova”, în: *MitrMold* LIV (1978), 9-12, p. 726-740.

Acest studiu privind monahii transilvăneni din mănăstirile moldoveneşti debutează cu o prezentare generală a monahismului pe teritoriul locuit de români şi a rolului jucat de mănăstiri în trecutul Bisericii Ortodoxe Române. Aflăm despre unele dintre cele mai vechi complexe monahale, cum a fost cel de la Murfatlar şi despre Mănăstirea Sfântul Ioan Botezătorul de la Morissena. Autorul se opreşte apoi asupra lăcaşurilor moldoveneşti în care şi-au găsit adăpost credincioşii ortodocşi români şi monahii din Transilvania. Cu ocazia descrierii viețuirii şi a activităților acestor călugări în mănăstirile şi schiturile din Moldova, autorul realizează şi o foarte scurtă prezentare a fiecărui lăcaş enumerat, cu data întemeierii sale.

Chilea, Sebastian, pr. prof., „Ieromonah Ioanichie Bălan, «Pateric Românesc», Ed. IBMBOR, Bucureşti, 1980, 735 pag”, în: *Ort* XXXIII (1981), 3, p. 467-470.

Recenzie la „Patericul Românesc”, carte ce cuprinde viața şi cuvintele unor cuvioşi părinți ce s-au nevoit în mănăstirile româneşti în sec. XIV – XX.

Mihoc, Vasile, pr. asistent, „Ieromonah Ioanichie Bălan, «Vetre de sihăstrie românească, sec. IV-XX», tipărită cu binecuvântarea Preafericitului Iustin, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 1982, 575 p.”, în: *MitrArd* XXVIII (1983), 1-2, p. 116.

Recenzie făcută lucrării ieromonahului Ioanichie prezentând vetre sihăstreşti şi sihăstrii din secolele IV-XX. Cuprinde: prefață, introducerea şi cele două părți: prima cu cele 24 de vetre sihăstreşti şi 170 de sihăstrii, împărțite pe regiuni geografice şi cea de a doua cu tabele analitice: cu monahii şi aşezările de la Muntele Athos şi de la Lacurile Sfinte, apoi un tablou cronologic şi unul numeric cu mănăstirile şi schiturile din România.

Munteanu, Vasile, pr. ic., „Organizarea mănăstirilor româneşti în comparaţie cu cele bizantine (până la 1600)” în: *StTeol*, Seria a II-a, XXXVI (1984), 1-2, p. 14-92.

Teză de doctorat, partea I, în care găsim informaţii despre apariţia monahismului românesc şi cel bizantin, informaţii despre călugării români duşi la Athos încă din sec. al XII-lea, „păstori vlahi se apropie de Athos cu turmele şi unii se călugăresc”, monahismul în Dobrogea, dezvoltarea sa până în sec al XVI-lea, se face comparaţia între dreptul ctitoricesc roman şi cel bizantin, despre regimul juridic mănăstiresc, despre viaţa şi structura monahală.

Munteanu, Vasile, pr. ic., „Organizarea mănăstirilor româneşti în comparaţie cu cele bizantine (până la 1600)” în: *StTeol*, Seria a II-a, XXXVI (1984), 1-2, p. 169-231.

Teză de doctorat, partea a II-a, ce aduce informaţii despre patrimoniul călugăresc, diferite aşezămintele monastice şi categoriile sociale ale vremii, despre asistenţa socio-medicală, cultura, arta şi spiritualitatea în mănăstiri până la anul 1600.

Mateescu, Tudor şi Ciucă, Marcel, „Mănăstirile din Ţara Românească şi Moldova ca locuri de depunere a documentelor”, în: *MitrOlt* XXXVII (1985), 5-6, p. 445-451.

Articolul enumeră o serie de mănăstiri din Moldova şi Ţara Românească, în care au fost depuse documente spre păstrare: Bistriţa, Bisericani, Tismana, Neamţ. Secu, Horezu etc.

Drăgulin, Gheorghe I., pr., „Ieromonah Ioanichie Bălan, «Vetre de sihăstrie românească sec. IV – XX», Ed. IBMBOR, Bucureşti, 1982, 560-575 pag.”, în: *Ort.*XXXIX (1987), 2, p. 140-143.

Recenzie, la lucrarea părintelui Ioanichie, ce cuprinde informaţii referitoare la apariţia şi dezvoltarea vieţii monahale româneşti în ţară şi străinătate. Prima parte conţine date istorice, geografice şi toponimice, iar cea de a doua studiază trecutul sihăstriilor româneşti din afara hotarelor ţării.

Drăgulin, Gheorghe I., pr. dr., „Protosinghelul Ioanichie Bălan, «Pateric Românesc» (secolele IV – XX)”, ediţia a II-a, Ed. Arhiepiscopiei Tomisului şi Dunării de Jos, Galaţi 1990, 704 p.”, în: *Ort* XLIII (1991), 2, p. 178-180.

Recenzie la cea de a doua ediţie a „Patericului Românesc”, apărut cu noi date istorice, mai amănunţite, legate de mănăstiri, cu o mai strictă ordine cronologică şi aspecte noi legate de vieţile monahilor români.

IV. 2. STUDII GENERALE DESPRE MĂNĂSTIRILE ŞI SCHITURILE DIN MUNTENIA, OLTENIA ŞI DOBROGEA

Enăceanu, Ghenadie, protos., „Mitropolitul Ungrovlahiei Neofit I”, în*: BORom* II (1875-1876), 5, p. 315-327.

Conform opiniei lui D. Lesviodacs, mitropolitul Neofit I a păstorit Mitropolia Ungrovlahiei între 1738-1754, însă autorul dă ca perioadă de păstorire 1741 sau 1742-1754. Se prezintă argumente în favoarea afirmațiilor lui Lesviodacs: două hrisoave referitoare la dezrobirea țăranilor, faptul că numele acestuia, Neofit I, apare în condica hirotoniilor din 1746, la care se adaugă documente lăsate chiar de mitropolit, notele sale de călătorie.

În articol este redat manuscrisul în care sunt relatate călătoriile pastorale ale lui Neofit I prin țară. Acest manuscris cuprinde două serii de note făcute în două călătorii prin țară, una în 1746 şi alta în 1747. În aceste note, în care materia este împărțită după cărți, găsim date cu privire la familiile boiereşti de pe timpul său, date cu privire la viața din Țara Românească în secolul al XVII-lea şi date cu privire la biserici şi mănăstiri. În cartea I sunt menționate: trecerea pe la câteva moşii ale Mitropoliei, vizitarea Mănăstirii Negoieşti ce a fost ctitorită de Matei Basarab la 1634, avea hramul Sfinților Arhangheli Mihail şi Gavril şi era închinată la Sfântul Mormânt; a Mănăstirii Comana, despre care se prezintă un mic istoric din care aflăm că: a fost ctitorită de Şerban vodă Basarab, are hramul Sfântul Nicolae, a fost închinată la Sfântul Mormânt de Nicolae Mavrocordat după care se face o descriere a împrejurimilor mănăstirii, a Schitului Babele, ce are hramul Naşterea Sfântului Ioan Botezătorul, ctitor fiind Vlad Basarab la 1493, a Mănăstirii Căscioarele, ctitorită la 1431 de boierul Neagu fiind ulterior închinată la Mănăstirea Pantocrator din Sfântul Munte.

Enăceanu, Ghenadie, arhim., „Mitropolitul Ungrovlahiei Neofit I”, în**:** *BORom* II (1875-1876), 10, p. 632-640.

În continuare este menționată vizita mitropolitului Neofit I pe la unele moşii dintre care menționăm Obislavele, Călineşti, în oraşul Piteşti, la Mănăstirea Curtea de Argeş. Despre aceasta din urmă aflăm că în biserică se aflau moaştele Sfintei Filoteia. Sunt redate viața şi martiriul Sfintei preluate din tradiție şi se aminteşte de prezența aici a altor moaşte - capetele Sfinților Serghie, Vach şi Nifon. Mitropolitul Neofit I face un istoric al Mănăstirii Curtea de Argeş din care aflăm că a fost ctitorită de Radu Negru, hramul fiind Adormirea Maicii Domnului, adăugându-se şi o descriere a bisericii mănăstirii.

Enăceanu, Ghenadie, arhim., „Mitropolitul Ungrovlahiei Neofit I”, în*:* *BORom* II (1875-1876), 12, p. 737-744.

În articol sunt menționate observațiile autorului făcute între 1875-1876, cu privire la mănăstirile din Eparhia Râmnicului, pentru a se face o comparație între starea mănăstirilor la 1875-1876 şi cea de la 1746-1747.

În cartea a II-a a mitropolitului Neofit I sunt menționate: vizitarea acestuia a Episcopiei Râmnicului şi a oraşului Râmnic. Cu această ocazie Neofit I aminteşte despre biserica de la Cetățuia – zidită de mitropolitul Teodosie cu hramul Sfinților Arhangheli şi care este închinată Mitropoliei, biserica având la acea dată două mori şi mai multe moşii. După aceea se menționează trecerea sa pe la Mănăstirea Cozia, ctitorită de Mircea cel Bătrân, unde sunt descrise inscripția din exteriorul bisericii mănăstirii care prezintă ca dată eronată de ctitorire anul 1301 şi cea din interior, care prezintă ca dată de ctitorire anul 1386. Sunt descrise apoi chiliile, cele vechi, dinspre

apus, fiind deja dispărute la 1875, biserica, bolnița şi cele două paraclise ale Mănăstirii Cozia.

Schitul Ostrov – ctitorit în anu1493 de Neagoe Basarab şi Mănăstirea Fedelesciorul, care a fost începută în prima domnie a lui Grigorie Ghica şi terminată de Ghenadie, un ucenic al Vlădicii Varlaam, ce va ajunge egumenul Mănăstirii Argeşului la 1700 sunt ultimile popasuri ale lui Neofit amintite în această carte.

Enăceanu, Ghenadie, arhim., „Mitropolitul Ungrovlahiei Neofit I”, în*: BORom* III (1876-1877), 1, p. 6-22.

În cartea a III-a, mitropolitul Neofit I oferă informații despre:

-capul Sfântului Mercurie;

-trecerea pe la Mănăstirea Titireşci - despre care aflăm că a fost ctitorită de spătarul Mihail, are hramul Sfântul Ioan Hrisostom, iar la data acestei vizite nu era închinată;

- Schitul Zlătioara - schit de maici ce are hramul Sfântul Nicolae;

- Mănăstirea Govora - Neofit I face o scurta descriere a bisericii care are hramul Adormirea Maicii Domnului şi este redată pisania acesteia;

- Mănăstirea Dintr-un Lemn – ce are hramul Naşterea Maicii Domnului. Mitropolitul Neofit I consemnează tradiția ctitoririi mănăstirii, redă pisania acesteia şi menționează icoana făcătoare de minuni a Maicii Domnului aflată în biserică.

- Mănăstirea Surpatele – ce are hramul Sfinții Arhangheli şi este mănăstire de maici. Un fapt foarte interesant aflăm din nota de subsol şi anume că la 1876 mănăstirea era biserică de mir;

- Mănăstirea Bistrița - a fost ctitorită de Barbu Craiovescu în 1518 şi are hramul Adormirea Maicii Domnului. Mitropolitul Neofit I redă pisania mănăstirii şi o altă pisanie mai veche aflată în biserică, după care enumără câteva din odoarele mănăstirii şi prezintă moaştele aflate în biserica acesteia;

- Mănăstirea Arnota - are hramul Sfinților Arhangheli, iar ctitorul a fost Matei Basarab, care este înmormântat aici. Este redată inscripția de pe mormântul său, după care Neofit I redă hrisovul lui Grigorie Ghica, în care se arată că Matei Basarab a fost înmormântat în Târgovişte în Biserica Domnească, însă domnul Mihnea, datorită vremurilor de restrişte, a mutat osemintele lui Matei Basarab la Arnota şi, după aceea, enumără moaştele sau părticelele de moaşte aflate în biserica mănăstirii;

- Mănăstirea Hurez a avut ctitor pe Constantin Brâncoveanu. Sunt redate: pisania din interiorul bisericii– notele de subsol redau inscripțiile de pe biserică, mai multe materiale referitoare la mănăstire şi inscripțiile găsite pe bisericuțele din împrejurimi;

- călătoria la Stoiceni, metoc al Mănăstirii Hurez - despre care aflăm că are hramul „Schimbarea la Față”.

Enăceanu, Ghenadie, arhim., „Mitropolitul Ungrovlahiei Neofit I”, în*: BORom* III (1876-1877), 5, p. 175-183.

În capitolul IV al cărții a doua, mitropolitul Neofit I relatează trecerea sa pe la:

- Mănăstirea Vereş - despre care aflăm că are hramul Intrarea în Biserică a Maicii Domnului, ctitorul ei fiind Ivaşcu Golescu. Se redă pisania aflată în interiorul bisericii;

- Mănăstirea Valea – ce are hramul Sfânta Treime, a fost ctitorită de Radu Vodă Paisie la 1534, iar la data trecerii lui Neofit I – 1746, era închinată la o mănăstire din Rumelia. Este reprodusă pisania bisericii.

- Mănăstirea Aninoasa - cu hramul Sfântul Nicolae, ctitorul ei fiind Tudoran Aninoşanu, a fost înnoită de mitropolitul Ungrovlahiei Daniil. Neofit I redă pisania bisericii;

- Mănăstirea Dolgopol (Câmpu-Lung) - ctitorită de Radu Negru la 1215, hramul ei fiind Adormirea Maicii Domnului. În timp, s-a ruinat şi a fost restaurată de Matei Basarab la 1636; sunt redate atât pisania din vremea lui Radu Negru, cât şi cea din vremea lui Matei Basarab, precum şi inscripția de pe mormântul lui Nicolae Alexandru Voievod. Mitropolitul Neofit mai face şi o descriere a împrejurimilor mănăstirii, a bisericii mănăstirii şi a tablourilor votive aflate în biserică.

Stratilat, D. G., „Notițe istorice. Articol preluat din ziarul *Binele Public*”, în: *BORom* VIII (1884-1885), 2, p. 160.

Articolul cuprinde date despre ctitorirea şi închinarea mai multor biserici şi mănăstiri:

- Biserica Domnița Bălaşa a fost zidită 1751;

- Biserica Sf. Spiridon cel Nou a fost zidită la 1765;

- Mănăstirea Bistrița din Vâlcea a fost ctitorită în 1497 de Banul Barbu Basarab cu frații săi Pârvu Vornicu, Danciul Vornicul şi Radu Postelnicul, fiii lui Neagoe;

- Mănăstirea Radu-Vodă a fost zidită şi înzestrată de Alexandru Vodă II apoi închinată de Şerban Vodă la Muntele Athos la anul 1613 de Radu – Vodă Mihnea;

-Mănăstirea Cotroceni zidită şi închinată de Şerban Cantacuzino tot la Muntele Athos în 1682;

- Mănăstirea Mărgineni a fost închinată la Muntele Sinai în 1731 de Nicolae Alexandru;

- Mănăstirea Văcăreşti ridicată de Nicolae Mavrocordat, închinată la Sfântul Mormânt, înzestrată de acesta ilegal cu moşiile mănăstirilor Tânganu şi Drăgăneşti, închinate la Sfântul Mormânt la anii 1798 şi 1813 de domnii Gheorghe Hangerli şi Ion Gheorghe Caragea. Se mai aminteşte că Ianache Văcărescu unul dintre cei patru fii ai lui Enăchiță Văcărescu a fost ucis la 15 August 1714, prin tăierea capului „înaintea ochilor sultanului”.

Ghenadie al Râmnicului, „Introducere”, în: *BORom* al XII-lea (1888-1889), 9, p. 612-626.

O serie de documente ale Episcopiei Râmnicului zapise, scrisori, cărți de danie şi hrisoave, care conțin date relative la diferite evenimente istorice, precum şi date despre diferite familii boiereşti, au fost copiate, în perioada în care la păstorirea Episcopiei Râmnicului se afla Filaret, de către Dionisie, ecleziarhul episcopiei de Râmnic. Autorul articolului prezintă rânduiala după care s-a ghidat ecleziarhul

Dionisie în copierea documentelor din „Condica Metoaşelor Sfintei Episcopii de Râmnic”.

Înaintea prezentării câtorva documente din condica amintită, P.S. Ghenadie înfăţişează o listă care cuprinde schiturile şi metoacele Sfintei Episcopii a Râmnicului, precum şi indicaţii referitoare la pagina unde se află documentele fiecărui stabiliment şi a fiecărei moşii. Schiturile şi metoacele Episcopiei Râmnic sunt: Schitul Sărăcineşti, Schitul Flămânda, Schitul Dobruşa, Schitul Crasna, Schitul Popânzăleşti, Tornăviţa (Târnăviţa), metocul Obedeanu din Craiova, metocul bisericii Maica Precista din Craiova (Biserica de la Dud), Schitul Recica şi metohul Gănescu din Craiova. În articol sunt prezentate trei documente. Primul cuprinde cartea închinării bisericii de la Dud din judeţul Craiova, biserică ce are hramul Adormirea Maicii Domnului şi a fost zidită de Gheorghe Hagi în 1766, Episcopiei de Râmnic. Documentele 2 şi 3 se referă la averea acestei biserici şi la familia ctitorului.

***, „Mănăstirile româneşti”, în: *BORom* XIII (1889-1890), 6, p. 280-287.

În articol este redat un catalog cronologic despre mănăstirile din Ţara Românească, făcut de protosinghelul Naum Râmniceanu, în 1837, la Mănăstirea Cernica. Acest catalog conţine date referitoare la: ctitorul mănăstirii, hramul ei şi câteva hrisoave cu daniile făcute de domnitori sau de boieri mănăstirii. În acest catalog sunt prezentate următoarele mănăstiri: Căldăruşani, Cernica, Râncăciov, Vieşorul, Snagov, Strehaia, Dealu, Sadova, Cozia, Arnota, Tismana, Bistriţa, Sinaia, Câmpulung, Motroco (Gura Motrului), Episcopia din Argeş, Mitropolia din Bucureşti, Episcopia Buzăului şi Episcopia Râmnicului.

Ghenadie al Râmnicului, „Mitropolitul Ungrovlahiei Neofit I”, în*: BORom* XIV (1890-1891), 9, p. 718-724.

În articol este prezentată cea de a doua notă a mitropolitului Neofit I făcută cu prilejul vizitei sale canonice din 1747. Acesta, în însemnările sale, menţionează trecerea sa pe la diferite moşii ale Mitropoliei, ale boierilor, trecerea sa prin oraşele Slatina, Piteşti, Târgovişte şi prin alte locuri. Cu prilejul inspecţiei sale canonice mai sunt menţionate vizitarea mănăstirilor: Găiseni (despre care aflăm ca are hramul Sfântul Nicolae şi că la 1747 mănăstirea nu era închinată), Râncăciov (ce are hramul Intrarea în Biserică a Maicii Domnului şi la acea vreme era neînchinată), Cotmeana (ctitorită de Mircea cel Bătrân), Glavacioc (ctitorită de Vlad Călugărul în 1496), Nucet, Dealul, Snagov, cât şi pe la schiturile: Greci (închinat Mitropoliei – se dau unele amănunte referitoare la moşiile acestui schit), Gălmeile sau Gâlmeiele (schit care era metoc al Mitropoliei) şi Schitul Rupturi (metoc al Mitropoliei).

***, „Bibliografie. «Anuarul pe anul 1900 al Sfintei Episcopii a Râmnicului Noul Severin»”, în: *BORom* XXIII (1899-1900), 12, p. 1158-1159.

Anuarul cuprinde: notiţe istorice despre Episcopia Râmnicului Noul Severin, şirul cronologic al episcopilor acestei eparhii, date despre: Seminarul din Râmnicu Vâlcea, despre şcoala de cântăreţi şi despre mănăstirile şi schiturile acestei eparhii.

C., E., „Câteva notițe privitoare la Tudor Vladimirescu”, în: *BORom* XXVII (1903-1904), 2, p. 189-193.

Aceste notițe au fost extrase de autorul articolului dintr-un manuscris.

Din pomelnicul slugerului Theodor, din 1812, aflăm că Tudor Vladimirescu a ajutat schitul Cioclovina cu bani şi că duhovnicul său era ieromonahul Chiriac. După aceea, Constantin Erbiceanu prezintă trei istorioare despre mitropolitul Ungrovlahiei, Grigorie Dascălul, urmate de câteva note despre mitropolitul Dionisie Lupu. Într-una din note se aminteşte şi despre egumenul Mănăstirii Tismana

O altă notă se referă la pomelnicul lui Gavriil grămăticul, nepotul mitropolitului Dionisie Sevastis, în care apare un monah cu numele Daniil. Acesta din urmă a fost iconom al Mănăstirii Tismana, după care a plecat în Serbia şi a ajuns mitropolit. O altă notă se referă la „pomelnicul părintelui Dionisie Sevastis egumenul Mănăstirii Tismana şi al schiturilor Cioclovina, Biserica Veche din Cerneți, Topolnița, Valea cu Apă, Teiuşul, biserica din Vârful Cioclovinei, Scăunelul şi Schitul de pe Valea Pocru, la care se adaugă cel al Mănăstirii Silvaş şi al celei de peste Dunăre - Sfânta Troiță”. Se pare că toate aceste mănăstiri şi schituri țineau de Mănăstirea Tismana. O altă notă se referă la pomelnicul Sfântului Schit Cioclovina, din 1812, iar ultima notă se referă la pomelnicul P.S. Grigorie episcopul Râmnicului.

Dobrescu, N., „Un document referitor la Biserica din Oltenia în timpul ocupației austriece”, în: *BORom* XXVII (1903-1904), 7, p. 749-754. Cu text în limba germană.

Este vorba despre un manuscris din 1725, care se afla în Biblioteca Muzeului din Budapesta şi care cuprinde o descriere a Olteniei în timpul ocupației austriece. Manuscrisul are 300 de pagini şi 21 de capitole. El are titlul „Beschreibűng der ősterreichischen Wallachey” şi a fost scris de locotenentul Freiderich Scwanz von Springfels. În articol este reprodus capitolul, în care este descrisă în linii mari biserica din Oltenia. Din acest capitol aflăm cu ce se ocupau monahii, monahiile şi preoții, care era nivelul lor intelectual etc. Tot în acest capitol sunt enumerate şi mănăstirile de monahi şi de monahii din Oltenia.

Ca mănăstiri de monahi sunt amintite: Râmnic, Tismana, Căluiu, Polovragi, Arnota, Bistrița, Arhanghel, Sercesineşti (Sărăcineşti), Titireşti, Govora, Cozia, Motru, Cetățuia, Cerneț, Brâncoveni, Sadova, Strehaia, Bumvez (?), Hotăranii, Stăneşti, Sydian, Hurez, Tintăreni (Țânțăreni), Ciayareta şi Topolnița, iar ca mănăstiri de monahii sunt amintite: Ostrov, Dintr-un Lemn, Surpatele şi Mammul.

M., P., „Şapte biserici cu averea lor proprie.”, în: *BORom* XXVIII (1904-1905), 3, p. 312-320.

La începutul articolului se menționează beneficiile legii pentru înființarea şi organizarea „Casei Bisericii”. Prin „Casa Bisericii” mai multe mănăstiri erau la 1904 în curs de restaurare: Agapia, Stavropoleos, Snagov, Văratic, Zlătari, Mitropolia din Bucureşti etc. După aceea se prezintă o dare de seamă asupra lucrării „Şapte biserici”, care a apărut sub îngrijirea „Casei Bisericii”.

Autorul descrie această lucrare şi reproduce prefaţa ei care a fost realizată de Petru Gârboviceanu. Lucrarea conţine note asupra şapte biserici cu averea lor proprie: din Bucureşti – Sfântul Spiridon Nou, Sfânta Vineri-Hereasca, Slobozia, Sfântul Ilie, Creţulescu şi din Craiova – Sfântul Ilie. În finalul articolului este prezentată nota asupra bisericii Sfântul Spiridon Nou – a fost începută de Scarlat Ghica, în 1766 şi terminată de fiul său Alexandru Scarlat Ghica la 30 septembrie 1768; între anii 1852-1858 a fost rezidită, în 1860 a fost sfinţită. Se prezintă şi câteva date referitoare la averea acestui sfânt lăcaş.

M., P., „Şapte biserici cu averea lor proprie”, în: *BORom* XXVIII (1904-1905), 8, p. 893-900.

Sunt prezentate două note. Prima este despre biserica Creţulescu, zidită între anii 1720-1722 de vornicul Iordache Creţulescu şi doamna Safta, fiica lui Constantin Brâncoveanu. În 1747 s-a redactat diata care reglementează averea bisericii. Autorul prezintă bunurile bisericii mai sus amintite şi aminteşte de alţi ctitori din neamul Creţulescu – Stan Logofătul a zidit în 1647 o biserică în Târgovişte, Radu Creţulescu împreună cu fratele său, Pădure Postelnicul, au zidit, în 1669, o biserica cu hramul Sfântul Nicolae în satul Creţuleşti, pisania acesteia din urmă fiind reprodusă în articol.

A doua notă se referă la biserica Sfântul Ilie din Craiova, ctitorită de vornicul Ilie Otetelişeanul, între anii 1710-1715. În finalul articolului găsim amănunte despre averea acestei biserici.

D., S., „Inscripţii de la mănăstiri şi biserici”, în: *Şcoala şi Biserica* IX (1906), 7 şi 8, p. 105-107.

Sunt prezentate inscripţiile următoarelor mănăstiri şi biserici: biserica Sf. Niculae din Sf. Mănăstire Cernica (7116), Mănăstirea Cheia din judeţul Prahova (1835), Mănăstirea Suzana (1740), biserica Sfinţii Trei Ierarhi din Slănic-Prahova (1800), biserica Maica Precista din Slănic-Prahova (1851), biserica Buna Vestire din Râmnicul-Vâlcea (1747) şi inscripţia după icoana Maicii Domnului de la biserica Buna Vestire din Râmnicul-Vâlcea (1789).

D., S., „Inscripţii din Biserici şi Mănăstiri”, în: *Şcoala şi Biserica* IX (1906), 9 şi 10, p. 141-142.

Articolul consemnează conţinutul următoarelor inscripţii: pisania de la biserica Sf. Dumitru din Craiova (7232); actul de fundaţie al bisericii mari din Săliştea (1757); pisania bisericii din Grui Săliştea (1816); pisania Episcopiei din Buzău (1649), o scrisoare intimă a mitropolitului Grigorie al Ungrovlahiei (1824) şi pisania Bisericii Sf. Ilie Calea Rahovei (1828).

Bulat, T. G., „Cronica bisericească. Averea Episcopiei Argeşului în 1843”, în: *BORom* XL (1921-1922), 7, p. 546.

Sunt enumerate moşiile cu metoacele Episcopiei Argeşului. Avem astfel:

- în Argeş: Topana, Musăţeşti, Costeştii metocul schitului Brădetul, Brăteştii vatra Schitului, Timonul, Mâniceştii; -în Olt – Sagarcea, Bârca, Recea, etc.; -în Muscel – Corbii, Stoeneşti; -în Dâmboviţa – Ioneştii, Scheiu, Conteşti; -în Ilfov –

Bogata; -în Ialomița – Feteştii, Poiana; -în Teleorman – Poienarii; din Vlaşca – Bădulat.

Berechet, Şt., „Comori slavo-române răspândite”, în: *BORom* XL (1921-1922), 9, p. 678-686.

Articolul conține o catagrafie realizată la începutul secolului al XIX-lea.

Catagrafia a fost realizată în perioada ocupației ruseşti înfățişând date privitoare la mănăstirile, bisericile şi schiturile din Eparhia Argeşului – mai exact în ea se spune din ce material erau construite aceste sfinte lăcaşuri (lemn sau zid), câți viețuitori erau şi cum se numeau monahii, preoții şi diaconii şi dacă erau scutiți de vreo danie. Ştefan Berechet menționează că la 1808 forma județului Argeş era dreptunghiulară. În continuare am enumerat aici doar mănăstirile şi schiturile care apar în această catagrafie. Pentru a identifica şi bisericile de mir, îndrumăm a se consulta întreg articolul.

1. Episcopia Argeşului – zidită de Neagoe Basarab, cu hramul Adormirea Maicii Domnului, viețuitori – 1 arhiereu, 10 ieromonahi, 3 ierodiaconi şi 10 monahi.

2. Schitul Brădet – metoc al Episcopiei Argeşului, hram Înălțarea Domnului.

3. Schitul Robaia – al Episcopiei, egumen Iosif schimnicul.

4. Schitul Brătăşeşti – al Episcopiei, hram Naşterea Sfântului Ioan Botezătorul şi Sfântul Serghie, egumen Dorotei.

5. Schitul Cornetul – închinat la Spitalul Sfântul Pantelimon.

6. Schitul Berislăveşti – hram Sfinții Trei Ierarhi şi Sfântul Gheorghe.

7. Schitul Fedelşoiu – închinat la Spitalul Sfântul Pantelimon, hram Sfinții Apostoli.

8. Schitul Stănişoara – sihăstrie a Coziei, hram Sfântul Gheorghe, egumen Sava schimnic.

9. Schitul de după Turn – moşie a Mănăstirii Cozia, hram Intrarea în Biserică a Maicii Domnului, egumen Ștefan.

10. Schitul Văleni – metoc al Mitropoliei, hram Sfânta Treime, egumen Miron.

11. Schitul Ostrovul – schit de maici cu hramul Naşterea Maicii Domnului, stareță monahia Epraxia.

12. Schitul Bațcovul – schit de maici aflat pe moşia Mănăstirii Cotmeana, cu hramul Intrarea în Biserică a Maicii Domnului, stareță monahia Ecaterina.

13. Mănăstirea Cotmeana – hram Buna Vestire.

14. Schitul Prosia – schit de maici cu hramul Intrarea în Biserică a Maicii Domnului, stareță monahia Iustina.

15. Schitul Goranu – metoc al Mitropoliei, cu hramul Sfinții Apostoli.

16. Schitul Tutana – metoc al Mănăstirii Radu Vodă, hram Sfântul Atanasie, egumen Neofit.

17. Schitul Flămânda – metoc al Episcopiei Râmnicului, cu hramul Sfinților Apostoli.

18. Schitul Trivalea – metoc al Coziei, egumen Partenie.

19. Schitul Buliga – metoc al Sfintei Mitropolii cu enorie, biserica sa a fost distrusă.

20. Schitul Beştelei – metoc al Mănăstirii Mihai Vodă cu enorie, biserica din lemn, egumen Chesarie.

În cursul enumerării bisericilor din această catagrafie, mai observăm, printre altele şi că: a) în satul Uda exista o biserică din lemn ce aparținea a unui schit închinat Sfintei Mitropolii; b) în satul Schitul existau două biserici din lemn, biserica răposatului mitropolit Cosma la 1808 era din zid; c) în satul Schitul lui Matei se găsea o biserică din zid; d) în satul Păuşa a fost un schit dar la 1808 mai era acolo doar o biserică de mir; e) în satul Costeşti locuiau 15 călugărițe şi exista o biserică de lemn etc.

Stănoiu, Damian, ierom., (Mănăstirea Căldăruşani), „Mânăstirile din Eparhia Sf. Mitropolii a Ungrovlahiei”, în: *Apostolul* I (1924), 4-5, p. 26-28.

Ieromonahul Damian Stănoiu înfățişează ținuturile de peste Carpați, unde se găsesc multe mănăstiri şi schituri, mai mari sau mai mici, după cum au îngăduit împrejurările şi unde se grăieşte frumoasa limbă românească. Unele mănăstiri tocmai din Sf. Munte al Atosului au săpate nume scumpe de voevozi munteni şi moldoveni. În Oltenia, Muntenia, Basarabia şi Bucovina au fost, nu demult, sute de astfel de lăcaşuri care au întâmpinat vremuri grele, dar stăpânitorii de atunci nu au suportat ca un lăcaş al Domnului să se ruineze sub ochii lor de creştini adevărați, astfel le-au refăcut mult mai impunătoare şi mai frumoase. Însă, cu timpul, se iveşte o epocă de degradare sufletească şi națională a limbii.

Datorită marilor mitropoliți Veniamin Costache, în Moldova şi Grigore (Dascălul), în Muntenia, „mai licăriră odată, puternic, mănăstirile”. Dar călugării greci le-au adus într-o stare nedemnă de menirea lor, începând să se amestece tot mai mult în administrarea averilor mănăstirilor până când, în 1864, s-a realizat secularizarea. A fost incontestabil un act de necesitate socială şi națională; o formă de răzbunare împotriva străinilor afectând atât elementele naționale cât şi instituția. În ciuda loviturilor primite, încă există mănăstiri şi schituri cu care ne putem mândri. Astfel, aceste sfinte lăcaşuri, măcar numai pentru interesul ce-l reprezintă trecutul lor, se cade să fie cunoscute cât mai amănunțit de tot românul şi în primul rând de slujitorii bisericii.

Ele sunt cele mai bune mărturii ale religiorității, dar, din nefericire, puțin sunt aceia ce cunosc aceste lăcaşuri. Damian Stanoiu mărturiseşte angajamentul luat asupra lui, de a face o descriere a mănăstirilor pe cât se poate de amănunțită.

Stănoiu, Damian, ierom., „Mănăstirile din Eparhia Sf. Mitropolii a Ungrovlahiei”, Partea întâi „Căldărăşani – Snagov – Țigăneşti, Cap. I. Prietenia românului cu codru. Îndoitul scop al înființării mânăstirilor. În Codrul Vlăsiei se zidesc cele mai multe mânăstiri din Eparhia Ungro–Vlahiei”, în: *Apostolul* I (1924), 6, p. 41-44.

Se insistă pe faptul că în vremuri de invazii străine, de războaie, românii au găsit adăpost în păduri şi tot acolo au clădit mănăstiri şi schituri ca locuri de întâlnire, prin rugăciune, cu Dumnezeu. Se dau exemple din istorie şi se aminteşte că cel mai mare codru a fost cel al Vlăsiei, ce cuprindea mijlocul Munteniei, începând din jud.

Teleorman, atingând spre sud Bucureştiul, iar spre nord cetatea Târgoviştei, Ploieşti până în jud. Buzău. Era o masă de păduri neîntrerupte, mai ales în jud. Ilfov.

La 1877, Grigore H. Grandea, în „Vlăsia şi Cioconii noi” scria despere Vlăsia ca fiind una din cele mai întinse păduri ale României care, în 1848, se întindea în susul Bucureşilor şi cuprindea o salbă de mănăstiri precum: Cernica, Pasărea, Căldăruşanii, Ţigăneştii, Snagovul, Ghigiu şi Ciorogârla. Când turcii treceau Dunărea pentru a prăda, Vlăsia era cea mai credincioasă ascunzătoare.

Iliescu, Şt., pr., „Mănăstirile noastre”, în: *Apostolul* I (1924), 16, 17-18, p. 136-140.

Ştefan Iliescu face o prezentare a câtorva mănăstiri cu referire la progresul remarcabil, dar în special la bunurile deținute. Pentru început, este prezentată Mănăstirea Cernica ca fiind una din cele mai mari din țară, cu o avere impunătoare.

S-a instalat aici o tipografie de peste 700.000 lei, ajutând la achiziționarea acesteia şi Ministerul Cultelor, însă numai patru călugări s-au aflat în slujba ei, urmând ca 17 ucenici recrutați dintre orfanii de război să se perfecționeze în arta tiparului. S-au tipărit multe cărți printre care „Aghiasmatarul, „Apostolul” şi alte cărți de folos sufletesc şi cultural.

Gospodăria producea venituri frumoase sub controlul stareţului arhimandrit Justin Şerbănescu. Deşi, din neglijența unui călugăr, a ars 3\4 din gospodăria din jurul mănăstirii, datorită măsurilor luate de Sf. Mitropolie şi din colecte făcute de mănăstire şi mitropolitul primat s-au putut face reparaţiile din suma însemnată de 559.251,40 lei, fără ca Ministerul să ofere ajutor. Viaţa din mănăstire trebuia să fie viaţă de obşte. Astfel, cine intra în mănăstire trebuia să-şi reglementeze situația avutului, iar la moarte averea urma să rămână mănăstirii. Pe baza celor dispuse de mitropolitul primat în această privință, s-a creat la Cernica „Fondul inalienahil al părinților repausați”. Articolul prezintă fondurile strânse până la data publicării.

Mănăstirea Ţigăneşti până la 1920 nu avea fonduri, apoi s-au adunat 1125lei din ordinul Sf. Mitropolii iar 1.000 lei s-au câştigat de la doamna C. Autorul declară că ar trebui ca biserica să cruțe şi să exploateze corect fondurile. Articolul reproduce informații despre câştigurile din anul respectiv, realizate de mănăstire.

Mănăstirea Pasărea, de călugărițe, prezinta în ultimii patru ani o dezvoltare economică intensă; averea mobilă la 1918 fiind: 2500 lei donația maicei Filonida L. Bebea şi 12.000 de la Margivda Bălăceanu.

Mănăstirea de călugărițe Samurcăşeşti (Ciorogârla) - datorită Preacuvioasei maicii stareţe, Agatia Cristescu, ucenica stareţei Sofia I. Eliade Rădulescu - sora nemuritorului Eliade, a obţinut fonduri însemnate. Se mai precizează că „dacă s-ar respecta prin strictețe regulile”, atunci multe „scăderi” ar înceta. Averea constă în imobile, pământ, vie, bani şi efecte. Se dă ca exemplu această mănăstire zicând: „Cine răspunde că nu se poate, acela nu vrea, iar motivele trebuie căutate”.

Mănăstirea Chinghiu, Ghighiu, de lângă Ploieşti, de călugări, a suferit mult de pe urma războiului cu nemţii astfel încât se cere multă muncă şi pricepere pentru refacere. Averea era: - pământul de pe un deal din Valea Călugărească, un podgor cu vie, arhonderia, donaţiile.

Mănăstirea Zamfira – se obiectează că preţul cu care s-a vândut pământul este prea scăzut şi că ar trebui „să se ia atitudide pentru a progresa”.

Schitul Izvoarele – Crasna, jud. Prahova, nu avea decât 10 hectare şi câte o grădină, restul - „la mila lui Dumnezeu, care nu-şi uită de cei ce se roagă Lui”.

Scriban, arhimandrit, „Cărți, reviste, ziare. Episcopul Vartolomei, «Eparhia Râmnicului Noul Severin. Anuar pe anii 1921-1925»”, în: *BORom* XLIII (1925), 5, p. 306-310. Recenzie.

Arhimandritul Scriban scrie că aceasta este a III-a carte de acest gen. În prefața cărții, P.S. Vartolemei aminteşte despre înființarea unei „Academii teologice” în Eparhia Olteniei. Cartea conține date despre cele dintâi începuturi ale mişcării culturale bisericeşti din Episcopia Olteniei, despre Comitetul Central şi Congresul Eparhial, despre Serviciul Misionar, despre şcolile de cântăreți din eparhie, despre Seminarii, despre şcolile de parohie, despre unele lucrări administrative. De menționat că al cincilea capitol este intitulat „Despre mănăstiri”.

***, „Bibliografie. «Lăcaşuri sfinte din județul Prahova», de monahul Petru Pavlov”, în: *BORom* XLVII (1929), 12, p. 1150.

Cartea are 40 de pagini ce cuprind date despre bisericile din Ploieşti, dintre care unele au avut la un moment dat statut de lăcaş monahal.

Filliti, Ioan C., „Biserici şi ctitori”, în *BORom* L (1932), 2, p. 118- 134.

Studiul reuneşte o serie de informații, în legătură cu câteva biserici din Buzău. Printre acestea se numără şi Schitul Barbu, reparat în 1892 din inițiativa stareței Maria Georgescu, al cărei portret părea a înlocui pe ctitorii de odinioară. Urme ale vechiului zid de împrejmuire au rămas, pisania aducând informațiile cu privire la ctitorul „Barbu vel căpitan”, ulterior paharnic şi vel logofăt, cu soția sa Rada şi cu fiii săi, la 1668-1669. Documentele existente de la 1704 şi 1725 confirmă acest lucru, Barbu aparținând unei neamului boierilor Bădeni.

Schitul Bradu a fost întemeiat de comisul Radu Mihalcea, din neamul Cândeştilor, mama lui, Despa, fiind nepoata marelui ban Ghiorma, care a avut două soții. Chipurile ctitorilor au fost refăcute.

În ceea ce priveşte schitul Berca sau Cetățuia, acesta a fost înscris între monumentele istorice, prin ornamentația lui interioară şi prin averea cu care a fost înzestrat. Ziditorul mănăstirii este atestat ca fiind Mihalcea, vel stolnic, fiul lui Moise logofăt, şi Alexandra Cantacuzino, fiica lui Drăghici Cantacuzino Măgureanu, fiind finalizată în zilele lui Constantin Voievod, la 6 iunie 1694. Unul din fiii săi, Şerban Cândescu, închină biserica Berca, Episcopiei de Buzău, dând episcopului Metodie însemnare de tot avutul existent, urmând ca acesta să numească egumeni, în concordanță cu vrerea ctitorilor, totul petrecându-se sub o „adeverință scrisă”.

În 1814 însă, Iancu Câmpineanu, unul din descendenții ctitorilor, protestează pe lângă episcopul Chesarie împotriva arendării la mezat a proprietăților Bercăi, susținând că acest lăcaş nu se supune legii votate de obşteasca adunare, privind administrarea averilor mănăstireşti, în temeiul aşezământului de la 1741, proprietățile trebuind să rămână sub cârmuirea egumenului.

Biserica din Cândeştii de Sus este a patra ctitorie a neamului Cândenilor, ridicată din porunca jupânesei Ilinca Cândeasca, între 1754 şi 1755, de către meşterii

Barbu Bucure şi Popa Filip. Forma bisericii este dreptunghiulară, având pe centru un brâu cuprins între două rânduri de cărămizi aşezate în zimțuri. Portretele ctitorilor se mai păstrează încă, Şerban Cândescu, închinătorul Schitului Berca la Episcopia din Buzău, soția sa Ilinca, fiica lui Ianache Văcărescu, împreună cu alți fii, împreună cu soțiile lor. Amintind despre Crucea din Săsenii Noi şi Schitul Ulmeasa, autorul menționează că a tratat într-un articol anterior istoricul acestei biserici, tot atunci publicându-se şi inscripția acelei cruci, ridicate în 1724, în amintirea răposaților Mihai şi Maria, care au închinat Episcopiei Schitul Ulmetu. Acesta a fost construit în 1688, de Mihai din Verneşti şi Cârlomăneşti, văduva sa făcând Schitul metoh la Episcopia Buzăului. În 1835 acesta a fost reparat de către episcopul Chesarie, care nu a mai pomenit de ctitorii lui.

Biserica din Izvorani a fost începută de frații Jipa şi Jâpa şi Stanciu Cârlova din Verneşti, sfârşită fiind de cel din urmă, la 1701 şi zugrăvită de fiii lui la 1715. Neamul Cârloveneştilor este înrudit cu cel de la Ulmeasa şi scoborâtor dintr-un nepot al vlădicăi Luca, despre care autorul spune că e primul fondator al schitului Izvorani, închinat la Mănăstirea Mihai Vodă din Bucureşti de către Alexandru Vodă Iliaş, în 1617. O altă fundație a evlavioasei familii Cârlova, zisă Vernescu după moşii, este biserica din Verneşti. Începută în 1714 şi isprăvită un an mai târziu, construcția s-a aflat sub oblăduirea jupânului Jipa şi Lefter Vernescu, în timpul domniei lui Ştefan Cantacuzino, zugrăvidu-se pe vremea lui Nicolae Alexandru Vodă Mavrocordat. Chiprile ctitorilor sunt prezente în acest lăcaş pe toți pereții.

Schitul Grăjdana se zise că ar fi întemeiat de o jupâneasă Grăjdana, între 1580 şi 1590. Actele atestă însă familia Cârloveneştilor ca fondatoare a unui schit în aceeaşi zonă. Aparenta contradicție se explică prin faptul că Jipa căpitanul a fost tatăl Grăjdanei, călugărită ulterior sub numele de Catrina.

Un alt lăcaş bisericesc este Adâncata, întemeiată de Laurentie călugărul din Verneşti, care fusese căsătorit cu Necşa, ce l-a închinat Episcopiei. Datele vădesc oarecare confuzii, unele din 1622 arătând că acesta era mort, ulterior, în 1633 şi 1637 el apărând sub numele de „Arion” într-o carte domnească, ori „protoepiscop”. La 1654, un document de la nepoții acestuia întăreşte afirmația conform căreia Ilarion monahul a dat o moşie din Verneşti Schitului Adâncata.

Referitor la biserica de la Săsenii Vechi, Nişcov, pisania care cuprindea informații cu privire la ctitori nu mai poate fi descifrată. Date atestând fondatorii se găsesc totuşi într-un document care precizează faptul că biserica a fost ridicată în 1791 de către Constantin, fiul lui Bârca din Bădeni; de asemenea, în biserică există un sarcofag de marmură, cu inscripție în limba greacă,din 1857, care aminteşte de Hristodul Filliti.

Un alt schit amintit în articol este Cârnu, înființat de Chiajna, soția lui Mircea Ciobanul (1545-1553 şi 1557-1558), cumpărat apoi de Lupu logofăt, de la care a trecut la fiul său, Gheorghe, care l-a lăsat moştenire jupânesei sale Neacşa. Aceasta s-a căsătorit a doua oară cu Ghiorma, marele ban al lui Matei Basarab, care închină în 1649 schitul la Căldăruşani. Printre ctitori, figura şi Matei Basarab, dar niciun vestigiu nu se mai găseşte, în afara exteriorului bisericii unde mai pot fi văzute scene din viața Mântuitorului.

Următorul schit abordat în lucrare este Aninoasa, dar în legătură cu el autorul afirmă că a publicat un studiu consacrat special.

Se aminteşte apoi de Schitul Găvanele, înfiinţat de vistierul Papa II Grecianu şi de fratele său, Mihai clucerul, închinat Episcopiei în 1741. În 1791, Mihai Vodă Şuţu mută de la Fundătura, un schit din preajmă, la Găvenele, obştea de călugări beneficiind şi de anumite dăjdii anual. De-abia dăduse Şuţu acel decret şi schitul de la Găvenele a fost dărâmat de cutremurul din 14 octombrie 1802. Anul următor, biserica a fost refăcută din lemn, pe acelaşi loc, de către Constandie Filiti, episcopul Buzăului, cu ajutoare de la domn şi de la câţiva boieri. Numele donatorilor s-au scris, la 15 septembrie 1806, într-un volum legat, cu titlul, cu numele „Catastih întru care s-au încheiat pomelnicele ctitorilor celor ce s-au îndurat cu milostenie de acest schit Găvenele". Sunt enumerate, pe câteva pagini, numele tuturor acelora care au contribuit la ridicarea sfântului lăcaş.

Filliti, Ioan C., „Biserici şi ctitori", în: *BORom* L (1932), 3, p. 209-238.

Studiul de faţă se situează pe aceeaşi linie cu cel anterior, fiind tot în legătură cu întemeierea unor biserici şi mănăstiri, în cazul de faţă abordându-se ctitoriile din Bucureşti.

Prima analizată este biserica Sfântul Dumitru, despre care autorul afirmă ca va vorbi cu proxima ocazie, într-o monografie dedicată special. Biserica Târca din Vitan atestă ca ctitori pe stolnicul Răducanu Poenaru, pomelnicul fiind săpat în piatră la proscomidia bisericii, menţionând alături şi alte nume ale familiei, împreună cu alţi ctitori ajutători. O altă biserică este Brezoianu, care, pe la 1705, mai păstra 50 de portrete ale celor care contribuiseră la terminarea lăcaşului, în special Ioniţă Bălăceanu şi Ecaterina Cantacuzino, soţia sa, împreună cu neamul lor.

În ceea ce priveşte biserica Radu Vodă, autorul atestă un studiu nou în legătură cu aceasta, dar care nu aduce vreo informaţie edificatoare ci, dimpotrivă, date eronate. Astfel, primul ctitor, Alexandru Vodă, 1568-1577, nu este fiul lui Mircea Ciobanul şi al Chiajnei, ci frate cu Petru Şchiopul. Chipurile lui Nicolae Mavrocordat şi ale familiei sale, el având urmaşi din toate cele trei căsătorii, (domn între 1715-1716 şi 1719-1730), puteau fi observate la Văcăreşti, paraclisul Mitropoliei, Stavropoleos, Toţi Sfinţii şi Foişor.

Biserica de la Văcăreşti a fost începută în prima domnie, 1716 şi finalizată în cea de-a doua domnie, la 1722. Deşi a doua sa familie era decedată, chipurile lor figurează pe zidul lateral, soţia Pulheria, cu fiii Toma şi Alexandru; acelaşi grup al morţilor figurând şi în biserica Mitropoliei. Pe zidul din faţă e reprezentat Nicolae cu doamna Smaranda, ţinând biserica, împreună cu copiii din a III-a căsnicie, dar şi cu Scarlat Voievod, din prima căsătorie. Aceeaşi ordine o respectă şi paraclisul Văcăreşti şi cel de la Mitropolie, fiind reprezentat întregul neam, în afară de prima soţie şi prima fiică.

La biserica mănăstirii Stavropoleus, terminată în 1724, întâlnim similitudini ale tabloului votiv, singura diferenţă fiind lipsa lui Scarlat care nu va mai apare.

Biserica Toţi Sfinţii este o ctitorie din 1726 a mitropolitului Daniil, domn fiind acelaşi Nicolae Mavrocordat. În biserică figurează chipul unui boier cu barbă lungă, a cărui identitate nu a fost descifrată, poate să fi fost vreun ajutător al mitropolitului, sau

vreun al doilea ctitor, lângă care e zugrăvită Smaranda doamna, scrisul atestând numele greşit de Ecaterina, ceea ce arată faptul că pictura a fost refăcută, urmând apoi câțiva dintre copii.

Despre biserica Foişor ne aminteşte o anafora a mitropolitului către domn, de la 25 mai 1813. Se spune că în condica Mănăstirii Radu Vodă se află un hrisov al lui Nicolae Mavrocordat, de la 1724, în care se afirmă că biserica „ce se numeşte Foişor este zidită de doamna Smaranda”, cu hramul Naşterii Maicii Domnului. În pictura murală figurează Nicolae Voievod cu Smaranda şi cei doi copii ținând o cunună.

Un alt aşezământ luat în discuție de autor este biserica Săftica, Ilfov. Aceasta a fost terminată în 1801 de către Safta Slătineanu, a II-a soție a vornicului Radu Slătineanu. Lăcaşul este uimitor prin proporțiile lui fiind înconjurat de arcade oarbe trilobate. Numele ctitorului a impus şi denumirea localității.

Biserica din Corbeanca a fost ridicată din temelie de către boierii Paladeşti, reînfrumusețată fiind de stolnicul Ştefan Ogrădeanu, în 1819, pe timpul mitropolitului Dionisie, având hramul Buna Vestire.

Călugăru, biserică din Ilfov, a avut ca fondatori pe egumenul Mihail, ucenicul mitropolitului Ştefan şi nepotul său, Mihai ieromonah, ziua de prăznuire fiind atât cea a Sfântului Gheorghe, cât şi cea a Sfântului Dimitrie. Tot aici sunt de remarcat portretele unor episcopi, precum cei al Buzăului, Metodie, Cosma ori Grigorie, mitropolitul.

Alte aşezăminte amintite în articol sunt:

-Răduleşti, construită de sărdarul Nicolae Filiti, pe care o reînnoieşte în 1834, aici nu există pisanie, pictura fiind opera unui zugrav de țara, în consecință, foarte deteriorată;

-Sfântul Nicolae din Ploieşti, zidită la 1816, de cocoana Mariuța, fiica lui Ion Slătineanu şi a Smarandei Cantacuzino, care, după ce a fost căsătorită de trei ori fără a fi fericită, şi-a închinat ultimii ani ai vieții operelor de pietate, pentru ca, prin testament, să mai lase acesteia şi alte venituri;

-Biserica de la Ploieşti, a atras şi lui Iorga atenția, dar în tablou său votiv nu se mai văd numele, deşi se recunoaşte rangul persoanelor. Ctitorul a fost Constantin Cândescu iar anii de construcție 1745-1760.

Urmează o altă serie de biserici cărora autorul le consacră mai puțin spațiu: Corlățeşti, Prahova, finalizată la 1792 de Evstathie logofăt, ginerele lui Corlătescu, biserica din Albeşti, cu o inscripție datând de la reînnoirea acesteia, din 1892, de către Barbu Văcărescu şi soția sa Stanca, apoi lăcaşul de la Râfov, Prahova, din care atât inscripția de la 1743, cât şi numele săpate la proscomidie au dispărut, rămânând doar imaginile, insuficiente însă pentru a dezlega identitatea ctitorilor.

Biserica de la Pleaşa, de lângă Buciv, a fost refăcută în 1850, de Procopie Filiti; cea din Coada Izvorului, tot Prahova, ridicată în 1828 de doctorul Silvestru şi soția sa şi refăcută în 1845. Surse din 1927 atestă însă faptul că ea nu mai putea fi salvată, clădindu-se alături o alta nouă. Arva sau Ursoaia este, de asemenea, citoria aceleiaşi familii, lăsată moştenire împreună cu pământurile împrejmuitoare fiului lor, Constache. În 1912 se mai puteau vedea vestigiile, care însă, între timp, au dispărut.

În ceea ce priveşte biserica din Drugăneşti, Dâmbovița, inscripția confirmă construirea ei de către vornicul Gavrilă Drugănescu de la Târgovişte, în 1723.

Înlăuntrul aşezământului sunt portrete întregului neam ctitoresc. pe care autorul le examinează minuțios. Înlăuntrul se găsesc şi câteva morminte ale familiei. Unul dintre copiii ctitorului reface la 1841 sfântul lăcaş.

O altă biserică cu acelaşi nume găsim în Târgovişte, înălțată de Scarlat Drugănescu în 1768, cu hramul Adormirii Maicii Domnului, care avea în interior şi un mormânt.

În Slatina întâlnim biserica Maicii Domnului, care suferise modificări ale pridvorului, neizbutite însă, în mijlocul veacului trecut, hangiul care a suportat cheltuielile socotind că spațiul este neîncăpător pentru mulțimea adunată la Icoana Tămăduirii, făcătoare de minuni. Ca urmare a lărgirii lăcaşului, pisania a fost transmutată, iar portretele ctitorilor au fost reduse în înălțime la jumătate, rămânând o disproporție izbitoare între înălțimea bisericii şi proporțiile portretelor. Ctitorul Constantin Nicolai şi ostenitorii jupunân Nicula şi Iane cămăraş o ridică la 1736. Picturile interioare le cuprind chipurile alături de familii, biserica adăpostind şi mormântul soției domnului, Bălaşa. De asemenea, se găseşte un epitaf în limba greacă, pe mormântul soției unui vistier, câteva clopote cu inscripții, un disc şi un potir de argint, o icoană a Maicii Domnului îmbrăcată în argint. Turnul bisericii este zugrăvit, iar ornamentația cuprinde flori de acant.

La Brebeni, biserică a fost refăcută după a doua jumătate a secolului al XIX-lea de Răducanu Simonidi. Se mai aminteşte că sfântul lăcaş de la Strihareți, Romaneşti, a fost ridicat prin osteneala episcopului Serafim cu sprijinul Mitropoliei, între 1671-1672. Biserica din Plăviceni-Olt este ctitoria marelui vornic Dragomir, unul dintre sfetnicii favoriți a lui Matei Basarab, din 1648. În 1926 mai existau ruine ale zidurilor împrejmuitoare şi biserica în totală paragină. Chipurile ctitorilor s-au păstrat nedeteriorate, autorul descriindu-le etapizat, deoarece se atestă trei rânduri de zugrăveli: cele inițiale, cele din veacul al XVIII-lea, cele ale călugărilor greci şi cele din secolul al XIX-lea.

Biserica din Slătioare, Vâlcea, a fost ridicat de doamna Ecaterina Salvaressi în 1676, doamna lui Alexandru Vodă, iar fiul acestora dă moştenire bisericii a treia parte din moşia Stolniceniilor. Aşezământul din Argetoaia, Dolj, este opera boierilor Argetoieni, clucerul Argetoianu ridicând o parte, apoi paharnicul cu acelaşi nume finalizându-o. Biserica a fost zugrăvită de Ilinca Buzeasca, văduva paharnicului. Inscripțiile s-au şters cu vremea, unele dintre ele au fost chiar înlocuite, altele rămânând în continuare greu de descifrat. Portretele însă dăinuie, deşi arată ca şi cum ar fi fost „spălate”. Mormântul fiului paharnicului, mort necăsătorit la vârsta de 60 de ani, se găseşte în biserică.

O altă biserică amintită în studiu este cea din Brădeştii din Față, ridicată pe vremea lui Grigorie Dimitrie Ghica, de Ioniță Musca, în 1825. Chipurile, „redate de un meşter nepriceput”, se mai păstrează încă.

Biserica din Braloştița, Dolj are o inscripție din 1760, fiind fondată de Grigorie episcopul şi de soția spătarului Mihai Cantacuzino. Aşezământul din Coțofeni a fost zidit de medelnicereasa Smaranda Coțofeanu, în 1830. Biserica din Almaju a fost construită în 1789 de Vasile şi Maria Poenaru, iar ultima pe listă, biserica Valea, Muscel, pe vremea lui Radu Vodă Paisie, în 1534, de un nepot a lui Vlaicu Voievod din Piscani.

Filliti, Ioan C., „Bisericile boierilor Deduleşti”, în: *BORom* LI (1933), 11-12, p. 508-513.

Articolul oferă informații despre cele patru biserici ctitorite în secolele XVII şi XVIII, de către evlavioasa familie a Deduleştilor, ce se trage de la un Dediu din Zgârciți, Râmnicu Sărat, mic postelnic la 1620. Postelnicul Dediu din Zgârciți, ridică pe moşia Valea Babii o mănăstire ce a luat numele ctitorului, Deduleşti, ce există până astăzi. Dediul sau un urmaş al său, a închiriat-o Mănăstirii Cațica de la Ianina, sperând că astfel îi va asigura trăinicia.

La 5 noiembrie 1758, Nicolae Dedulescu, vel pitar, îi dă scrisoare unui „ieromonah exarh”, Hristofor, pe care îl roagă să se îngrijească de mănăstire şi apoi să-şi desemneze urmaşul. În 1795, pe când egumen al mănăstirii era de opt ani arhimandritul Iacov, apare un trimis al Mănăstirii Cațica – ieromonahul Hrisant ce dorea să ia sub cârmuirea sa Deduleştii; astfel, a apărut un conflict care s-a prelungit în timp şi care este povestit pe larg într-un document pe care articolul în reproduce în întregime. Totuşi, arhimandritul Iacov a rămas egumen al mănăstirii, având datoria de a trimite în fiecare an câte o sută de taleri Mănăstirii Cațica. În prezent, amintirea ctitorilor este ştearsă, chipurile lor nemaiexistând pe pereți, doar pisania oferind câteva date sumare.

În continuare, articolul se referă la biserica din Băbeni, aflată la 2 km de Mănăstirea Deduleşti şi din a cărei inscripție rezultă că a fost ctitorită în vremea lui Constantin Basarab, cu cheltuiala lui Negoiță Dedulescu şi a arhimandritului Nectarie. Autorul oferă o schiță prin care încearcă să explice toate chipurile redate pe ctitoriile bisericii, identificând totuşi anumite neconcordanțe. Următoarea biserică amintită este tot din județul Râmnicu Sărat, de la Drăghiceşti, lângă Băbeni şi a fost ctitorită de văduva vel vistierului Ioan Dedulescu, jupâneasa Maria şi de fiul ei, Nicolae Dedulescu, în 1747, pictura realizându-se abia în 1761. Articolul îi enumeră pe toți ctitorii, aşa cum apar pictați în biserică.

P. A, pr., „Note bibliografice. Iorga N., «Conducător istoric la bisericile din Bucureşti şi împrejurimile imediate», traducere după *Guide historique de Roumanie* de Liliana Iorga, editura Municipiului Bucureşti 1935, 24 p.”, în: *BORom* LIII (1935), 5-6, 318 p. Recenzie.

Sunt prezentate locația, data, ctitoria şi starea de atunci a tuturor bisericilor din Bucureşti şi din împrejurimile sale. Ghidul conține şi patru planşe: a) vedere a vechiului Bucureşti; b) clopotnița de la Radu-Vodă; c) biserica Mitropoliei din Bucureşti; d) vechea mănăstire a Sfântului Gheorghe.

† T., S., „Note bibliografice. «Anuarul Eparhiei Buzăului», Buzău 1935, p. VI+211”, în: *BORom* LIII (1935), 11-12, p. 534. Recenzie.

Anuarul este împărțit în patru capitole. Primul indică organele centrale de conducere ale bisericii. Al doilea indică organele de conducere ale episcopiei cu biserica episcopală. Al treilea indică parohiile, iar ultimul indică mănăstirile.

Veniamin, Monahul, „Galeria călugărilor noştri”, în: *Viață Monahală*, II (1939), 3, p. 81-88.

Din Eparhia Râmnicului sunt amintiţi: cuvioasa arhimandrită şi stareţă a Mănăstirii Bistriţa şi Horezu din Râmnicul Vâlcea - maica Epiharia Moisiu - cea care a înfiinţat Seminarul monahal pentru călugăriţe şi arhimadritul Efrem Enăchescu, exarhul mănăstirilor din Oltenia.

Acesta din urmă şi-a făcut noviciatul în Sf. Munte Athos, se întoarce în ţară în 1912 şi se înscrie la Seminarul Central din Bucureşti, pe care îl termină după război, înscriindu-se apoi la Facultatea de Teologie din Bucureşti. A fost timp de 10 ani stareţ al Mănăstirii Cozia, iar în 1930 a fost numit director al Seminarului din Râmnicul Vâlcea. A scris lucrarea: „Privire generală asupra monahismului creştin". Articolul conţine numeroase fotografii.

Popescu, Dumitru Şt., „Note bibliografice. Popescu Cilieni I – «Biserici, târguri şi sate din judeţul Vâlcea», 138 de pag.. +1 hartă", în: *BORom* LIX (1941), 3-4, p. 230-231. Recenzie.

Catagrafie care arată trecutul eparhiei oltene şi în care sunt copiate pisaniile unor biserici, azi pierdute sau deteriorate, astfel încât nu se mai pot citi.

Popescu, Şt. Dumitru, „Note bibliografice Petroşan Dragoş, P., «Câteva schituri oltene necunoscute», în: *Arhivele Olteniei* XIX, p. 31-36.", în: *BORom* LIX (1941), 5-6, p. 320. Recenzie.

Autorul redă pe scurt date despre şase schituri din Eparhia Olteniei, astăzi dispărute. Mai întâi se aminteşte despre cele două metocuri ale Mănăstirii Tismana: Schitul Jupâneşti, aşezat în judeţul Gorj, ctitorit de monahul Vasile Brăiloiu după 1700 şi închinat Tismanei în 1706 şi Schitul Meanţii, judeţul Mehedinţi, făcut înainte de 1692 de jupâneasa Caplea Părdeasca şi închinat aceleiaşi mănăstiri la 23 martie 1692.

Schitul Hurezu, metocul Mănăstirii Brâncoveni, a fost ridicat înainte de 1682 şi a fost închinat la 17 decembrie 1682 de către ctitorul lui, Irimia monahul, fostul armaş Ilie din Slătioara. Celelalte trei schituri amintite în articol sunt: Izvorul Frumos – care datează dinainte de 1775 şi la 1824 era părăsit; Viezuri – ctitorie din 1790 a duhovnicului Sava Ezăreanu; - Gurguiata – ctitorie a ieroschimonahului Ştefan la 1770. Toate aceste ultimetrei schituri se aflau pe lângă satul Cheia, din jud. Vâlcea.

Manolache, T. N., „Restaurarea şi conservarea monumentelor religioase", în: *GBis* XII (1953), 5-7, p. 421-425.

Deteriorarea monumentelor religioase sub influenţa intemperiilor şi a răuvoitorilor a condus la o iminentă necesitate de realizare a unor lucrări de restaurare şi conservare în mănăstirile: Plumbuita, Antim, biserica Colţei, Căldăruşani, Zamfira, Hurezu, Brâncoveni.

Ghindaru, D., „Pentru o istorie a mănăstiri lor", în: *BORom* LXXII (1954), 2-3, p. 343-346.

Articolul face o trecere în revistă a lăcaşurilor de cult care pot fi vizitate pe drumul ce şerpuieşte pe sub muchia Carpaţilor, dinspre Râmnicu-Vâlcii către târgul Horezu: Mănăstirea Arnota, ctitoria şi adăpostul de veci al osemintelor domnului Matei Basarab; Mănăstirea Bistriţa, construită de familia Craioveştilor prin veacul al

XVI-lea şi unde se află moaştele Sfântului Grigorie Decapolitul; Mănăstirea Hurezi, zidită de Constantin Brâncoveanu; Mănăstirea Sf. Ioan; Mănăstirea Dintr-un Lemn, care se bănuie că există din sec. al XV-lea fiind ridicată pe locul în care doamna Chiajna şi-a găsit neprihănita odraslă, fugară de cumplitul destin pe care i-l hărăzise cerbicia unei mame neîndurate; Mănăstirea Surpatele, ridicată de Ştefan Bogdan în 1591; Schitul Iezerul, zidit acum 400 de ani de doamna Chiajna; Schitul Jghiaburi; Mănăstirea Frăsinei, binecunoscută prin legământul de neîntinată sihăstrie al Preacuviosului Calinic; Mănăstirea Cozia, construită acum 600 de ani, loc de veşnică odihnă al domnului Ţării Româneşti, Mircea cel Mare; mănăstirile Turnu şi Cornetul; Mănăstirea Cetăţuia; Mănăstirea Govora, de numele şi lăcaşul căreia sunt legate începuturile tiparniţei în Ţara Românească şi prima „Pravilă" a lui Matei Basarab.

Cilieni, Popescu, I., „Schituri Oltene necunoscute", în: *MitrOlt* VII (1955), 1-2, p. 114-127.

În lucrarea de faţă sunt prezentate din punct de vedere istoric câteva dintre schiturile din Oltenia.

Primul este schitul cu hramul Sfântului Gheorghe de pe moşia Inăteşti-Vâlcea, lăcaş diferit de Schitul Inăteşti, cu hramul Buna Vestire, care este ctitoria lui Ghenadie, egumenul Coziei, care va şi închina acest schit Mănăstirii Cozia în 1765.

Apoi se dau informaţii despre Schitul Valea Boului din raionul Amaradia, pe care îl ctitoreşte ierodiaconul Partenie Lambru, în 1749. Se prezintă istoricul acestuia, mai ales pe baza documentelor.

Următorul descris este „schitişorul" de la vel Ocna, ctitorie a lui Fiera Vataful şi are ca hram Sfinţii Trei Ierarhi. În 1687 este închinat Mănăstirii Bistriţa.

Despre schitul din Verdea-Vâlcea, ni se spune ca ar putea fi acelaşi cu Schitul Mitrofani.

Alte lăcaşuri despre care ni se mai dau informaţii sunt: Schitul Zătreştii din satul Scorbura - Romanaţi, zidit în 1816; Schitul Păuşa care este atestat undeva în secolul al XVII-lea; Mănăstirea Alba din zona Jiului, atestată la 1709; Schitul Aninoasa din satul Valea cu Apă, Târgu Jiu, cunoscut tot în 1709; Schitul Dobriceni – Vâlcea, care devine metoc al Arnotei şi se mai spune câte ceva despre Schitul Tărnăviţa atestat în 1694.

Popa, Ioasaf, protos., „Ştiri despre viaţa mănăstirească din Ţara Românească în veacul al XVI-lea după documentele publicate de Academia R.P.R în anii 1951-1952", în: *MitrOlt* IX (1957), 7-8, p. 468-481.

Paginile reunesc date despre averile mănăstirilor din Ţara Românească în secolul al XVI-lea. În acea perioadă, atât mănăstirile de călugări, cât şi de călugăriţe au în mod tradiţional ceea ce se numeşte samovlastie, adică autonomie în conducerea mănăstirilor. Informaţiile sunt despre Mănăstirea Cornet - despre care aflăm că în 1517 era de călugări şi despre mănăstirile de călugăriţe Valea şi Ostrov.

Metzulescu, Stelian, „Două contribuţii la istoria religioasă din Ţara Românească în sec. al XVII-lea", în: *GBis* XIX (1960), 3-4, p. 305-315.

Autorul redă hrisovul lui Matei Basarab din 1639 prin care se interzicea înstrăinarea bunurilor din mănăstiri şi schituri şi transformarea lor în metocuri ale mănăstirilor din afara ţării, altfel decât cum au hotărât ctitorii mănăstirii sau schitului respectiv.

Hrisovul cuprinde o listă cu mănăstiri care nu erau închinate: Tismana, Cozia, Argeş, Bistriţa, Govora, Dealul, Glăvăciogul (Glavacioc), Snagovul, Cotmeanca, Valea, Râncăciovul, Mislea, Bolintinul, Căldăruşani, Brâncovenii, Sadova, Arnota, Gura-Motrului, Potocul, Nucetul.

Hotărârea lui Matei Basarab e întărită de enumerarea unor episcopi din acea vreme: „arhimitropolit Vlădică Teofil a toată Ţara Românească”, episcopii Ignatie al Râmnicului şi Ştefan al Buzăului şi alţi sfetnici ai domnului.

Se prezintă apoi conţinutul unui alt hrisov, din 27 noiembrie 1640, care adaugă la lista dată anterior şi alte mănăstiri: Dintr-un Lemn, Brebul, Plătăreşti. Autorul dă şi o listă cu sigilii şi steme din secolul al XVII-lea din Ţăra Românească cu reprezentări religioase. Regăsim imagini cu astfel de însemne şi semnături din secolul al XVII-lea, precum şi o frescă cu Matei Basarab, de la Mănăstirea Arnota-Vâlcea.

Năsturel, Petre Ş., „Diata Doamnei Marica a lui Constantin Vodă Brâncoveanu”, în: *GBis* XIX (1960), 3-4, p. 316-320.

Se prezintă testamentul doamnei Marica, soţia lui Constantin Brâncoveanu. Printre informaţiile interesante de aici o întâlnim şi pe aceea prin care se dăruieşte Mănăstirii Sărindar două sfeşnice mici de argint iar Mănăstirii Tărgşorului cinci pungi de bani. De asemenea, se aminteşte de repartizarea unor fonduri pentru demararea unor lucrări de renovare la mănăstirile Viforâta şi Surpatele.

Branişte, Ene, preot profesor, „Un ghid al monumentelor feudale bucureştene” în *BORom* LXXX (1962), 1-2, p. 155-161.

Sunt prezentate o serie de volume de studii şi de cărţi de popularizare despre oraşul Bucureşti, cu prilejul împlinirii a 500 de ani de la prima menţiune documentară a acestuia, la 20 septembrie 1959.

Una din cele mai temeinice şi mai utile publicaţii este cea cu titlul „Repertoriul bibliografic al monumentelor medievale din Bucureşti”, a lui N. Stoicescu, cercetător al Institutului de Istorie al Academiei. Lucrarea aceasta a folosit, în mod critic, tot ce a fost publicat în literatura română şi străină, adăugând la datele noi asupra trecutului capitalei şi cele mai recente informaţii care cuprind rezultatele săpăturilor arheologice făcute în Bucureşti şi în împrejurimi. Se precizează că este o lucrare superioară din toate punctele de vedere faţă de lucrările similare anterioare, pe care le depăşeşte atât prin bogăţia informaţiei de ordin arheologic şi istoric, prin frumuseţea formei de prezentare, cât şi prin spiritul critic de care dă dovadă.

Cuprinsul are trei părţi mari. Cea dintâi e consacrată „Monumentelor de arhitectură civilă”: cetatea Bucureşti, curţile, palatele şi casele domneşti din Bucureşti, case boiereşti, case vechi de târgoveţi, hanuri, instituţii publice vechi: şcoli, spitale, teatre; alte monumente: băi publice, chioşcuri, foişoare, cişmele. A doua parte (şi cea mai mare) se ocupă cu „Monumentele de arhitectură religioasă”: mănăstiri, biserici, schituri şi paraclise. Autorul aduce precizări în legătură cu numărul bisericilor

mănăstireşti şi parohiale, a paracliselor, amintind despre importanța lor pentru istoria artei româneşti. Face o prezentare a bisericilor şi mănăstirilor care aparțin epocii medievale, enumerate în ordine alfabetică. Sunt indicate numirile vechi şi noi, se face pe scurt istoria şi descrierea arhitectonică, se dau informații asupra picturii, asupra valorilor artistice, iar la sfârşit se indică bibliografia generală şi cea specială a fiecărui monument. Spațiul consacrat fiecărei biserici variază în funcție de importanța ei.

A treia parte, de dimensiuni mai mici, este consacrată „Monumentelor istorice": troițele sau crucile memoriale. Lista monumentelor enumerate şi descrise este recapitulată la sfârşitul cărții într-un „Indice cronologic" în care monumentele bucureştene de istorie şi de artă sunt înfățişate în ordinea cronologică a vechimii lor, indicându-se la fiecare anul, deceniul, sau epoca aproximativă în care a fost construit, refăcut sau în care e pomenit pentru prima oară în inscripții sau în documente.

Cartea se încheia cu o „Bibliografie generală" a izvoarelor folosite şi a lucrărilor citate, înşirate în ordinea alfabetică a autorilor. Lista bibliografică cuprinde 854 de titluri, izvoare şi lucrări auxiliare. Lucrarea se remarcă prin bogăția şi varietatea materialului informativ şi scris într-o formă stilistică academică, sobră şi îngrijită, cu numeroase trimiteri şi referințe la izvoarele folosite. Se prezintă excelentele condiții grafice în care a apărut volumul. Cele 135 de fotografii, planuri, reproduceri de desene, gravuri, tablouri vechi ale monumentelor medievale sunt realizate cu o tehnică superioară şi ajută cititorii să-şi facă o imagine cât mai exactă asupra monumentele prezentate.

Cazacu, N., pr., „Inscripții de pe clopotele unor biserici din Bucureşti", în: *GBis* XXI (1962), 1-2, p. 151-166.

Sunt amintite inscripțiile identificate pe clopotul mare dat de Antim Ivireanu bisericii Tuturor Sfinților (Antim); pe clopotul mare de la Mănăstirea Cotroceni, turnat în 1824; de pe un clopot de la Schitul Icoanei, plătit de maica Macaria, de pe clopotele mare şi mic de la Mănăstirea Mihai-Vodă; pe clopotul mic de la „M(ănăstire)a Obor(ului) Vechi" turnat în 1852 şi de pe clopotul mare de la Mănăstirea Radu Vodă, făcut în august 1836.

Bulat, Toma, „Indice cronologic nr. 1. Arhiva Mitropoliei Țării Româneşti (1365-1890)", în: *GBis* XXI (1962), 5-6, p. 627.

Recenzie, cuprinzând informații despre schituri şi metoace, documentele fiind împărțite după mai multe criterii (secole, limba redactării documentelor).

Simedrea, Tit, „Viața mănăstirească în Țara Românească înainte de anul 1370", în: *BORom* LXXX (1962), 7-8, p. 673-687.

Studiul cuprinde două părți. Prima secțiune face referire la legăturile mănăstirilor româneşti cu Sfântul Munte Athos, înainte de întemeierea Voditei, iar în partea a doua se aduc dovezi scrise şi arheologice despre existența vieții mănăstireşti în Țara Românească, tot înainte de întemeierea Vodiței. Se precizează faptul că cea dintâi mănăstire din Țara Românească cunoscută documentar este Vodița -1370, dar că viața monahală nu începe odată cu zidirea acestui sfânt lăcaş.

Sfântul Nicodim de la Tismana poate fi considerat doar reorganizatorul acestei vieţuiri duhovniceşti, pentru că în Ţara Românească exista viaţă de mănăstire şi înainte de 1370. Această părere este argumentată cu actul Sinodului Patriarhiei ecumenice pentru întemeierea Mitropoliei Ungrovlahiei, din 1359, unde se precizează că nu numai laicii şi clericii din Ţara Românească să asculte de mitropolitul Iachint, ci şi ieromonahii. Se găseau călugări şi cel puţin o mănăstire înainte de 1370.

În prima parte a articolului este vorba despre aşezarea isihastă de la Paroria şi legăturile vieţii mănăstireşti din Ţara Românească cu această mănăstire şi cu întemeietorul ei, Sfântul Grigorie Sinaitul, prin care a pornit o adâncire a metodei de rugăciune isihastă din care s-a împărtăşit şi Sfântul Nicodim de la Tismana şi pe care au adus-o în Ţara Românească el şi toţi românii care au ucenicit la marele dascăl isihast. Sunt prezentate momente din viaţa Sfântului Grigorie Sinatul, în timpul şederii lui la Sfântul Munte Athos şi apoi în aşezarea isihastă de la Paroria. Ca argumente pentru a contura legăturile mănăstirii româneşti cu Sfântul Munte înainte de 1370 se folosesc date culese atât din vieţile Sfinţilor Grigorie Sinaitul şi Maxim Kovsokalivitul, cât şi din actele Mănăstirii Kutlumuş, care a fost ajutată de domnitorii români prin egumenul ei, Hariton. Dintre dovezile scrise existente în Ţara Românească, autorul se opreşte asupra hrisovului din 1391-1392, dat de Mircea cel Bătrân Mănăstirii Tismana, în care apare arhimandritul Bosea, fost cândva proprietar al unei mori la Bistriţa, moară pe care mama lui Mircea cel Bătrân o dăruise mănăstirii. Se presupune că arhimandritul Bosea ar fi fost egumen a cel puţin două mănăstiri necunoscute. Apariţia acestui nume de arhimandrit în documentele secolului al XIV-lea dovedeşte existenţa vieţii mănăstireşti în Ţara Românească înainte de înfiinţarea Vodiţei.

Creţeanu, Radu, „Schituri oltene necunoscute”, în: *MitrOlt* XIV (1963), 1-2, p. 49-77

Material istoric cu anexe despre câteva schituri din Oltenia:

Sălcuţa (Panaghia), cu hramul Adormirea Maicii Domnului; este închinată episcopiei de la întemeierea sa din 1668-1678;

Puţurile (Craiova), cu hramul Sf. Trei Ierarhi (30 ianuarie);

Covrigi, cu hramul Naşterea Maicii Domnului, ridicat în 1809;

Schiturile fostei Mănăstiri Segarcea: Dalga, cu hramul Sfinţilor Îngeri;

Două foste schituri ale Mănăstirii Tismana: Hobiţa (Târgu-Jiu), cu hramul Intrarea în biserică a Maicii Domnului şi Ploştina Dragoeştilor;

Comăneşti – lângă localitatea Baia de Aramă, cu hramul Sfinţilor Apostoli;
Corlăţele, metoc al Mănăstirii Gura Motrului.

În final articolul prezintă câteva anexe.

Sacerdoţeanu, Aurelian, „Constantin Brâncoveanu şi ctitoriile sale din Oltenia”, în: *MitrOlt* XVI (1964), 9-10, p. 708-727.

Autorul aminteşte despre domnia lui Constantin Brâncoveanu şi descrie ctitoriile sale: Mănăstirea Hurez, Mănăstirea Bistriţa, Schitul Sfinţii Apostoli, mănăstirile Arnota, Mamul, Brâncoveni, Govora, Polovragi, Gura Motrului, Surpatele, Cozia. Sunt prezentate inscripţii de la aceste mănăstiri.

Bulat, T. G., „Ştiri noi cu privire la fundaţiunile brâncoveneşti oltene (Brâncoveni, Mamul, Hurezi)”, în: *MitrOlt* XVI (1964), 9-10, p. 746-757.

În legătură cu Mănăstirea Brâncoveni, se prezintă un pergament de la Constantin Brâncoveanu dat la 15 august 1699. Se face un succint istoric. Despre Mănăstirea Mamul se afirmă într-un hrisov că pe teritoriul ei a existat o biserică de lemn ce a fost refăcută de Stanca Brâncoveanu. Fiul acesteia, Constantin Brâncoveanu, a ridicat biserica din temelie, făcând-o din piatră. Se prezintă mai multe danii, primite de la el.

Despre Mănăstirea Hurezi aflăm că în 1703 i-a fost închinată biserica de piatră din hotarul Rămeştilor, menţionându-se şi alte danii primite. La sfârşitul articolului, se redau textele celor şapte documente.

Potra, Gheorghe, „Documentele brâncoveneşti în legatură cu biserici şi mănăstiri din ţară şi străinătate”, în: *GBis* XXIII (1964), 11-12, p. 1099-1124.

Autorul enumeră câteva din mănăstirile ctitorite de Constantin Brâncoveanu, între care sunt amintite cea din Râmnicul-Sărat, Mănăstirea Brebu, doar refăcută de domnitor, ea fiind începută de Matei Basarab). Constantin Brâncoveanu a ajutat şi mănăstirile Snagov şi Topolniţa. Articolul conţine 24 de anexe, care arată daniile făcute de acest ctitor.

Niţescu, Constantin, „Vechi ctitorii târgoviştene. (Pisanii şi inscripţii)”, în: *GBis* XXIV (1965), 1-2, p. 128-149.

Sunt prezentate şi analizate o serie de pisanii şi inscripţii importante despre ctitoriile târgoviştene.

Diaconescu, Ilie Gh., pr., „Materiale documentare istorice la monumente feudale bisericeşti din raionul Găieşti, regiunea Argeş”, în: *GBis* XXIV (1965), 3-4, p. 249-293.

Autorul realizează o prezentare a unor monumente medievale bisericeşti din raionul Găieşti, regiunea Argeş. Se menţionează despre

- biserica Băduleşti (1849) - faptul că a fost o mănăstire aici este vădit de un „Penticostar” unde scrie că „este al sfintei mănăstiri din Băduleşti”,;
- Schitul Budeşteni (1837);
- biserica Butoiu -biserica fostei Mănăstiri Schimbarea la Faţă (1853);
- Căpşuna (biserica fostului Schit Adormirea aproximativ 1800);
- Cobia - biserica fostei Mănăstiri Boloşinov-secolul al XVI-lea);
- Glavacioc - complexul şi biserica fostei mănăstiri sunt localizate istoric în jurul anului 1483;
- Pătroaia - care a fost biserica fostului Schit Adormirea – anul 1673).

Sacerdoţeanu, Aurelian, „Pomelnicele a 60 biserici din Bucureşti”, în: *GBis* XXIV (1965), 3-4, p. 294-318.

Documentul cuprinde consemnarea câtorva pomelnice aparținând unor biserici din Bucureşti. Pe coperțile unei vechi cărți scria: „Condică a Sfintei mitropolii Valahii în care sunt trecute numele ctitorilor a diferite mănăstiri”.

Bălaşa, D., pr., „Schituri Oltene”, în: *MitrOlt* XVII (1965), 3-4, p. 280-285.

Sunt prezentate informații despre următoarele lăcaşuri monahale:

-Schitul Custura, astăzi necunoscut, s-a aflat pe piscul omonim. Date despre el afăm de pe un „Penticostar” unde se atestă existența lui între anii 1793-1801 şi de pe un „Triod”, în care se menționează că a fost ridicat înainte de anul 1687 de Tănasie Păuşescu;

-Izvorul Frumos (schitul Vechi) din raionul Râmnicul-Vâlcea;

-Schitul Jghiabul Vechi din raionul Râmnicul-Vâlcea. În 1945 se mai vedeau încă ruinele acestei aşezări monahale;

Schitul Ştevioara din secolul al XIX-lea, inițiator fiind călugărul Dosoftei care a fost omorât de tâlhari. În 1946 se mai vedeau ruinele;

-Schitul Mitrofani, despre a cărui biserică ştim că a existat în comuna cu acelaşi nume. Avea hramul Sf. Nicolae şi în 1935 se afla în stare de funcționare. Vechea ctitorie a fost probabil o construcție de lemn ridicată în 1687 de Tănasie Păuşescu;

-Schitul Murgaşi sau Sf. Arhangheli. În 1675 este zidit de călugărul Isaia şi este închinat Mănăstirii Sadova;

-Schitul Crucişoara. În această zonă, la sfârşitul secolului al XVI-lea, Dumitru Baba zideşte o biserică. Mănăstirea Bistrița devine proprietara ei la 23 mai 1568.

Brătulescu, Victor, „Inscripții şi însemnări din biserici şi mănăstiri”, în: *MitrOlt* XVII (1965), 11-12, p. 971-978.

În acest articol găsim informații cu privire la următoarele aşezări monastice:

a) Mănăstirea Gura Motrului. Se dă o inscripție a cărui conținut exista pe şase candele de argint, donate de Constantin Brâncoveanu şi de doamna Maria – 1712-1713.

b) fostul Schit Strâmba din Gorj, raionul Filiaşi. Pisania din 1793 dă informații cu privire la ctitorii lui din 1518-1519, Stoichiță Răoşariu şi jupâneasa Dochia. Urmaşii acestora sunt înşirați în pisanie după modelul de la începutul Evangheliei după Matei – genealogia Mântuitorului. Schitul a fost zugrăvit în 1793.

Teleguț, Mircea, „Mănăstiri din Oltenia văzute de un pictor francez”, în: *MitrOlt* XVII (1966), 7-8, p. 632-644.

Se menționează despre mănăstirile: Cozia, Dintr-un Lemn, Surpatele, Hurezi, Bistrița şi Tismana.

Diaconescu, Ilie, Gh., Date statistice bisericeşti din fostul județ Vlaşca, la anii 1833-1838”, în: *GBis* XXV (1966), 7-8, p. 669-693.

Articol în care se face bilanțul proprietăților mănăstirilor şi bisericilor din zonele care au făcut parte din fostul județ Vlaşca între anii 1833-1838. Se prezintă ctitorii şi donatorii acestor mănăstiri şi biserici.

Brătulescu, Victor, prof., „Monumente de arhitectură din Târgovişte. Monumentele Voievodale de la Târgovişte şi Arnota”, în: *GBis* XXVI (1967), 1-2, p. 291-322.

Din articol aflăm cine sunt meşterii pietrari ai lespezilor funerare de la Mănăstirea Arnota. Se aminteşte despre existența unui sacrofag de piatră, datând din secolul al XIV-lea, de la Mănăstirea Cozia.

Brătulescu, Olga şi Victor, prof., „Biserici cu hramul Sf. Ap. Petru şi Pavel”, în: *MitrOlt* XIX (1967), 5-6, p. 390-393.

Sunt prezentate date istorice importante despre următoarele lăcaşuri monahale:
- Schitul Sfinților Apostoli, care aparține Mănăstirii Hurez; este ctitorie a arhimandritului Ioan, egumenul Hurezilor între anii 1698-1699;
- Mănăstirea Cozia – biserica Bolniței, zidită în anii 1542-1543;
- Schitul Flămânda – ctitorit de doamna lui Mihnea Turcitul, la sfârşitul secolului al XVI-lea;
- Peştera sau Obârşia Ialomiței (Peştera Ialomicioarei) - schit zidit în secolul al XVIII-lea, ars în 1818 şi refăcut un an mai târziu, ars în 1940 şi reclădit între anii 1940-1942, apoi ars din nou în 1956;
- Schitul Pârscov - metoc al Episcopiei Buzăului, din secolul al XVII-lea;
- Mănăstirea Bursuci – din Moldova, ctitorită de Gavriil Costachi în 1682, fost metoc al Mănăstirii Golia.

Bulat, T. G., prof., „Documente rămase de la Sf. Episcop Calinic în legătură cu mănăstirile”, în: *MitrOlt* XX (1968), 5-6, p. 415-419.

Documentele prezentate în aceste pagini sunt:
- cel de la 30 aprilie 1858, prin care Sfântul Calinic a cerut transformarea metocului de la Popânzăleşti (Romanați) în schit de maici,
- hotărârea de unificare a Schitului Frăsinei cu cel al Slătioarelor,
- altele, în legătură cu Mănăstirea Jitianu.

Donat, Ion, „Numărul şi valoarea documentelor provenite din Mănăstirile Olteniei”, în: *MitrOlt* XXII (1970), 7-8, p. 883-894.

În acest articol se arată că, din 2679 de documente din Arhivele Centrale (în 1931), 72,1% s-au păstrat în arhivele mănăstireşti. Sunt date tabele cu aceste mănăstiri olteneşti.

Ionescu, I., pr., „Neagoe Basarab şi ctitoriile sale (23-25 ian. 1512 - 15 sept. 1521)”, în: *MitrOlt* XXIII (1971), 9-10, p. 652-675.

Material biografic despre Neagoe Basarab, născut cu aproximație în 1482. Cuprinde date despre doamna Despina şi despre preocupările lui Neagoe pentru carte – a tiparit „Evangheliarul” în limba slavonă, Mănăstirea Bistrița fiind un puternic centru cărturăresc de limbă slavonă. Neagoe i-a donat lui Dionisie în 1514 sau 1515 un chivot şi a sprijinit lucrări la biserici şi mănăstiri. În articol se descriu câteva icoane „de familie” – „Sfântul Nicolae”, „Coborârea de pe Cruce”, „Sfinții Simion şi Sava”.

Branişte, Marin M., pr., „Monografii de cultură feudală şi monumente de cult argeşene", în: *MitrOlt* XXV (1973), 3-4, p. 240-246.

Studiul de faţă prezintă trei monografii:

a) Dan Simionescu – „Viaţa literară şi culturală a Mănăstirii Câmpulung" (Muscel), în care ctitor este numit Nicolae Alexandru Basarab (1352-1364) şi care prezintă istoria mănăstirii sub Matei Basarab. Şcoala Domnească a fost iniţial în incinta mănăstirii, iar prima şcoală publică (normală) a funcţionat tot aici;

b) Preot Ioan Muşeteanul – „Mănăstirea Glavacioc, monografie istorică realizată pe bază de izvoare, care se constituie într-o teză de doctorat (Buciureşti 1933). Aflăm că mănăstirea fiinţează încă din vremea lui Mircea cel Mare (1386-1418), că Matei Basarab a anulat închinarea către greci şi că între anii 1844-1852 aici a fost găzduită Şcoala de gramatici (candidaţi la preoţie);

c) Monografia Tatianei Babancu - aminteşte despre Schitul Buliga, care astăzi nu mai există.

Cruceană, Ion, „Importanţa monografiilor părintelui Ioan Răuţescu pentru cunoaşterea istoriei - Jud. Argeş", în: *MitrOlt* XXV (1973), 7-8, p. 603-607.

Dintre cele patru monografii alcătuite, una este despre Mănăstirea Aninoasa, ctitorie a clucerului Tudoran Vlădescu şi a mitropolitului Daniil al II-lea, din 1677.

Ciulu, Cornelia, „Monumente medievale din N-V Olteniei-scrisă de M. Davidescu", în: *MitrOlt* XXV (1973), 7-8, p. 699.

Din aceste pagini aflăm despre Mănăstirea Vodiţa, fondată în anii 1370-1375 de Vladislav-Vlaicu, despre Schitul Topolniţa, ctitorit în 1646 de Vasile Buliga, cu o biserică după modelul Arnotei din Vâlcea, despre biserica Mănăstirii Strehaia şi despre Mănăstirea Gura Motrului.

*****,** „Mănăstiri şi schituri din judeţul Teleorman", în: *GBis* XXXIII (1974), 3-4, p. 327-341.

Articolul înmănunchează informaţii referitoare la istoricul unor centre spirituale din judeţul Teleorman: - Mănăstirea Serdăreasa, azi biserică de mir, datată în jurul secolului al XIV-lea;

- Mănăstirea Ţigănia Drăgăneşti - azi biserică de mir, construită de Radu Paisie în secolul al XVI-lea, cunoscut ca important centru de cultură;
- schitul metoc al Mănăstirii Cutlumuş de la Athos, situat la Camanca pe Călmăţui - azi Dorobanţu, schit ce aparţine secolului al XIV-lea;
- Mănăstirea Baldovineşti-Ciolăneşti din Deal (sec. XIV-XV);
- Mănăstirea Dideşti -Teleorman, aparţinând cu aproximaţie anului 1700;
- schitul metoc al Mănăstirii Dideşti de la Merişani-Teleorman (1761).

Chihaia, Pavel, „Date noi despre bisericuţele rupestre din Munţii Buzăului", în: *GBis* XXXIII (1974), 5-6, p. 507-517.

Sunt prezentate date despre schiturile Alunişul – hram Tăierea capului Sf. Ioan Botezătorul, Agaton - hram Ioan Zlataust, Fundătura – hram Schimbarea la Faţă,

Peştera îngăurită, Fundul peşterii, Peştera lui Iosif, Pinul – hram Naşterea Maicii Domnului, Găvanele, Corbii de Piatră şi Cetăţeni – hram de Adormirea Maicii Domnului, Nămăeşti - hram Ioan Bogoslov.

Bulat, T. G., „Mănăstirile pământene din Ţara Românească în epoca Regulamentului Organic (1831-1834)", în *BORom* XCIII (1975), 9-10, p. 1165-1176.

Articolul oferă statistici cu privire la averile şi comunităţile de călugări ale mănăstirilor din Ţara Românească în perioada 1831-1834 din epoca regimului organic. La 27 noiembrie 1833, Logofeţia a trimis ocârmuitorilor de judeţ cererea de a-şi prezenta aceste statistici complete. Mănăstirile care au primit această poruncă au fost: Bistriţa, Râncăciovul, Tismana, Motru, Vieroşu, Hurezu, Brâncoveni, Cozia, metocul Cotmeana, Dealul, Snagovul, Câmpulung, Strehaia, Govora, Sadova, Arnota, Glavacioc.

Mănăstirile Cernica şi Căldăruşani sunt înştiinţate să nu facă aceste cercetări. Astfel, starea mănăstirilor, aşa cum reiese din rapoarte, era destul de jalnică, cele care au prezentat o stare materială mai bună au fost: Mănăstirea Dintr-un lemn, Surpatele, Bascovul, Brătăşeşti Argeş şi Poiana Mărului.

În toate aceste locuri vieţuiau în acea perioadă un număr total de 789 de călugări şi 1100 călugăriţe, iar cele mai populate schituri de călugări erau cele de la Poiana Mărului(102 monahi) şi Dălhăuţi (128 monahi), iar de călugăriţe cele de la Coteşti (93 monahii), Răteştii Buzăului (150 monahii) şi Ţigăneşti (260 monahii).

Bulat, Toma G., pr., „Schiturile metoace ale Mitropoliei din Ţara Românească", în: *GBis* XXXV (1976), 1-2, p. 184-195.

Conţinutul articolului face referire la schiturile şi metoacele care au fost închinate Mitropoliei din Ţara Românească. Astfel, în Bucureşti, Mitropolia a avut şapte schituri-metoc: Sfântul Neculai Prund, Hagi Dina, Sfântul Elefterie Vechi, Sfântul Nicolae-Şelari, Spirea-Doftorul, Biserica Măgureanul, Sfântul Ioan cel Nou.

În afara Bucureştiului, Mitropoliei îi aparţineau schiturile Mărcuţa şi Cernica. Cea mai importantă închinare a fost realizată de episcopul Serafim (din timpul lui Matei Vodă), ce a închinat schitul său de la Stihareţ (Strihareţ) (Olt). În articol sunt descrise aceste lăcaşuri monahale.

Bulat, Toma G., prof., „Documente privitoare la istoria oraşului Bucureşti 1821-1848", în: *GBis* XXXV (1976), 3-4, p. 464-465.

Recenzie. Ştiri despre Mitropolie, mănăstirile Căldăruşani, Sărindari, Sfântul Ioan, Sfântul Sava, Mihai Vodă.

Rădulescu, Toma, prof., „Danii făcute mănăstirilor din Oltenia în vremea lui Mihai Viteazul", în: *MitrOlt* XXVIII (1976), 5-6, p. 354-359.

Articolul prezintă daniile făcute de Mihai Viteazul şi boierii săi mănăstirilor Coşuna, Stăneşti, Tismana, Ostrov, Cozia, Bistriţa, Strâmba-Gorj, Govora, Căluiu. Se fac referiri şi la viaţa monahală din acea vreme.

Carabin, Vasile, „Domeniul mănăstiresc din judetul Gorj în secolele XIV-XIX”, în: *MitrOlt* XXVIII (1976), 5-6, p. 432-437.

Studiul menționează o serie de mănăstiri: Tismana, Vişina, Polovragi, Strâmba, cu domeniul pe care îl avea fiecare şi daniile ce s-au făcut ulterior de domnitori şi boieri, precum şi actele care întăreau şi pecetluiau aceste donații. Se face o referire şi la modul în care era exploatat domeniul mănăstiresc.

Ioniță, Alex M., doctorand, „Viața mănăstirească în Dobrogea până în secolul al XII-lea” în: *StTeol* Seria a II-a XXIX (1977), 1-2, p. 81-90.

Articolul este o lucrare de seminar ce-şi propune să prezinte viața monahală din Dobrogea până în sec. al XII-lea. Se dau informații despre episcopul Teotim I, Dionisie Exigul, Ioan Casian, călugării sciți, aşezămintele mănăstireşti de la Murfatlar – Basarabi, Dinogeția-Garvăn, Niculițel.

Bulat, T. G., prof., „Buzeştii şi ctitoriile lor oltene”, în: *MitrOlt* XXIX (1977), 1-3, p. 110-118.

Autorul trece în revistă ctitoriile fraților Buzeşti (Radu, Preda, Stroe): mănăstirile Stăneşti, Dobruşa, Schitul Jgheabul, oprindu-se la Mănăstirea Căluiu sau Ceptura, la care face referire pe tot parcusul articolului.

Sunt menționate daniile făcute ulterior ctitoririi, întărite de documente şi hrisoave anexate la textul integral a două astfel de danii.

Tamaş, C., „Aşezăminte bisericeşti ale unor chinovii din Vâlcea, la Craiova, în secolul al XVIII-lea”, în: *MitrOlt* XXIX (1977), 7-9, p. 625-634.

Aflăm informații despre Episcopia Râmnicului, Mănăstirea Bistrița, Schitul Pietrari şi mai ales despre Mănăstirea Hurezu, sub aspectul veniturilor pe care aceste aşezăminte le dobândeau din moşiile şi prăvăliile lor din Craiova

Şerbănescu, Niculae, pr. prof., „Mănăstiri şi biserici ctitorite de Mihai Viteazul”, în: *MitrBan* XXVII (1977), 10-12, p. 692-703.

Vorbind despre ctitoriile lui Mihai Viteazul, autorul aminteşte de biserica de mir Mihai Vodă din Bucureşti, fostă mănăstire, prezentând istoricul ridicării ei.

O altă ctitorie o reprezintă Mănăstirea „Sf. Niculae ce e din susul oraşului Bucureşti”. Începutul ei trebuie căutat în secolul al XV-lea. Mihai Viteazul o reface din temelie şi, la 21 august 1599, închină sfântul lăcaş la Mănăstirea Simon Petras.

Tot domnul este ctitorul Mănăstirii Clocociov din oraşul Slatina (prima mărturie documentară despre acestă vatră monahală datează din anii 1593-1594), dar şi al Mănăstirii Sfânta Treime din Alba-Iulia, care va deveni reşedință mitropolitană. Sunt aduse informații despre complexul mănăstiresc construit aici la Alba-Iulia. O tradiție spune că ar fi şi ctitor al Mănăstirii Strehaia, dar nu există documente certe în acest sens.

Popescu, Ion, „Contribuția Bisericii la istoria veche a medicinei oltene”, în: *MitrOlt* XXIX (1977), 10-12, p. 810-812.

În aceste pagini aflăm că primele spitalele au fost inaugurate pe lângă Biserică, în special pe lângă mănăstiri. Sunt menționate mănăstirile Vodița, Tismana, Cozia, Bistrița şi Obedeanu – cu hramul Sf. Împărat Constantin şi mama sa Elena.

Mateescu, Constantin, „Mici schituri lângă Râmnicul Vâlcea”, în: *MitrOlt* XXXI (1979), 4-6, p. 337-382.

Lucrarea de față cuprinde informații şi o prezentare generală a fiecărui aşezământ al schiturilor Inăteştilor, Troian, Olteni, Fedelesciului şi Arhanghelul.

Ionescu, Cleopatra, „Bunurile culturale aflate la mânăstirile şi bisericile din jud. Prahova în 1860”, în *BORom* XCVII (1979), 9-12, p. 1223-1231.

Sunt prezentate informații despre mănăstirile Predeal, Sinaia, Ghighiu, Mărgineni, Brebu, Lespezi, Mislea, Poeana (Poiana Câmpina), Provița, Târgşor, Văleni de Munte.

Carataşu, Mihai; Cernovodeanu, Paul; Stoicescu Nicolae, „Jurnalul călătoriilor canonice ale mitropolitului Ungrovlahiei Neofit I Cretanul”, în *BORom* XCVIII (1980), 1-2, p. 243-315.

Scris în limba greacă jurnalul tradus de cei trei autori aduce pentru istoria bisericii ortodoxe române numeroase informații valoroase şi în acelaşi timp inedite. În introducere se face o scurtă descriere a vieții autorului dar şi a manuscrisului în sine păstrat la Biblioteca Academiei Române sub cota 2106. Se amintesc cele două itinerarii. În prima călătorie, de 12 săptămâni, s-au vizitat şase județe, Piteşti, Curtea de Argeş, Râmnicu-Vâlcea, Ocnele Mari, Câmpulung şi Târgovişte, 20 de aşezări rurale, 19 mănăstiri şi schituri, 16 biserici de mir. Sunt prezentate numeroase pisanii, inscripții, pomelnice.

Jurnalul din cea de-a doua călătorie a consemnat parcurgerea a opt județe în curs de 11 săptămâni, vizitându-se 26 aşezări rurale, 14 mănăstiri, schituri şi metohuri, 14 biserici de mir. Se dă traducerea textului.

Ivaniuc, Florența, „Mînăstirile bucureştene – importante centre de cultură în veacul al XVIII-lea”, în *BORom* XCVIII (1980), 7-8, p. 810-821.

Sunt prezentate şcolile şi centrele culturale de la mănăstirile Sf. Sava, Sf. Gheorghe Vechi, Colțea, Antim, Văcăreşti, Domnița Bălaşa, Sf. Ecaterina, Batişte, Pantelimon, Stavropoleos, dar şi cele întemeiate în diverse mahalale ale capitalei. În Anexă este redat un document de danie emis de Mihai Constantin Şuțu pentru biserica Agieşti din Ilfov unde funcționa o şcoală pentru copii.

† Gherasim Piteşteanul, arhiereu vicar al Episcopiei Râmnicului şi Argeşului, „Mănăstirile vâlcene în timpul Revoluției din 1821”, în: *MitrOlt* XXXIII (1981), 4-6, p. 182-186.

Articolul de față prezintă o serie de mănăstiri care s-au implicat sau au fost implicate în desfăşurarea revoluției lui Tudor Vladimirescu din 1821: Slatina, Hurezi, Cozia.

Jivi, Aurel, lector, „Însemnări despre biserici şi mănăstiri din Ţara Românească în Jurnalul de călătorie al unui preot englez, la 1794”, în *BORom* XCIX (1981), 7-8, p. 912-917.

În primăvara anului 1794, preotul anglican James Dallaway, proaspăt numit în funcţia de capelan al Companiei Levantului trecea prin Ţările Române însoţind pe Robert Liston, ambasadorul Marii Britanii la Poarta Otomană. Jurnalul călătoriei din Anglia către Constantinopol a fost publicat în 1804 la Londra. Odată cu prezentarea traseului urmat, se fac precizări legate de bisericile şi mănăstirile întâlnite. Astfel, sunt descrise biserica de la Câineni (1769) cu hramul Sf. Nicolae; Sf. Gheoghe Nou din Bucureşti; biserica „Sf. Împăraţi” de pe dealul Mitropoliei pe care o numeşte „biserică patriarhală” şi Mănăstirea Găiseni. Sunt făcute unele observaţii privind utilizarea clopotelor şi prezenţa troiţelor la răscruci de drumuri şi lângă izvoare remarcându-se şi religiozitatea românilor.

Vasilescu, Gh., „Tudor Vladimirescu şi pandurii săi la mănăstirile Tismana, Strehaia, Gura-Motrului şi Ţânţăreni în 1821”, în: *MitrOlt* XXXIII (1981), 7-9, p. 391-402.

În contextul evocării cronologice a evenimentelor Revoluţiei lui Tudor Vladimirescu din 1821, autorul accentuează rolul jucat de mănăstirile Tismana, Strehaia, Gura-Motrului şi Ţânţăreni în desfăşurarea lor.

Bălaşa, D., pr., „Cronicarul Dionisie eclesiarhul”, în: *MitrOlt* XXXIV (1982), 1-3, p. 89-102.

Călugărul Dionisie este prezentat în acest articol ca pictor şi miniaturist, caligraf şi istoric. În biografia sa sunt cuprise date despre familie, ucenicia făcută în mănăstirile Tismana şi Cozia, despre numirea sa ca eclesiarh la Episcopia Râmnicului în 1776-1786.

Cronicarul Dionisie a fost şi alcătuitor de pomelnice mănăstireşti: pomelnicul ctitoresc al Mănăstirii Dobruşa, condica de documente a Episcopiei Râmnicului, condica de documente a Mănăstirii Tismana, pomelnicul ctitoricesc al Mănăstirii Gănescu, condica documentelor de la mănăstirile Strehaia, Sadova, Jitianu, Bistriţa, Govora şi Arnota, pomelnicele ctitoriceşti ale mănăstirilor Cozia şi Titireciu, ale schiturilor Bistriţei (Mahalaua Ţigănia), Mănăileşti, Păpuşa, precum şi alte pomelnice ale unor biserici.

Stoicescu, Nicolae, „Epoca lui Matei Basarab (1632-1654)-350 de ani de la urcarea sa pe tron”, în: *GBis* XXXXI (1982), 7-8, p. 515-535.

Dintre oamenii care au sfinţit locul prin care au trecut se numără şi domnul Matei Basarab, care a dus o politică prin care a sprijinit popoarele ortodoxe din Peninsula Balcanică.Articolul prezintă informaţii despre înscripţia de pe piatra de mormânt a lui Matei Basarab de la Mănăstirea Arnota şi despre tipăriturile din vremea sa. Dintre cele 30 de ctitorii ale domnului sunt enumerate: Arnota (aproximativ 1638) Brebu-Prahova (1640-1650), Bâncoveanu-Olt (1640), Plumbuita (1647), Sfinţii Apostoli-Bucureşti (greu de datat), clădirile şi biserica Episcopiei din Buzău (1649),

Căldăruşani (1637-1638), Negru-Vodă din Câmpulung (1635-1636), Drăgăneşti-Teleorman (1647), Schitul Lăculeţe-Dâmboviţa (1645-1646), Măxineni-Brăila (1637-1639), biserica domnească din Mănăstirea Cornăţelul-Călăraşi (1648), Negoieşti-judeţul Călăraşi (1648-1649), Pinul-Buzău (1647), Plătăreşti-judeţul Călăraşi (1640), Sadova-Dolj (1640), Slobozia-Ialomiţa (1634), Soveja-Vrancea (1645), Strehaia-Mehedinţi (1645).

Bălaşa, D., pr., „Cronicarul Dionisie eclesiarhul (II)”, în: *MitrOlt* XXXIV (1982), 7-9, p. 559-583.

Partea a doua a studiului legat de cronicarul Dionisie îl prezintă ca eclesiarh al Mitropoliei din Bucureşti (1804-1812), concentrându-se apoi pe diferite lucrări, cronici şi condici de documente alcătuite de acesta, ale unor biserici şi mănăstiri precum Cotroceni, Bucovăţ (Coşuna), Obedeanu, pe pomelnice ctitoriceşti ale mănăstirilor Dintr-un Lemn, Bucovăţ, Ţânţăreni şi ale unor schituri - Teiuş, Văleni, Micşani (Pârlita).

Lucrarea se încheie cu un tablou sinoptic al operei cronicarului Dionisie, scrisă între anii 1777-1820.

Iorgulescu, Vasile, pr. drd., „Mărturii privind monahismul pe pământul românesc, înaintea Sfântului Nicodim. În Ţara Românească şi Banat”, în *BORom* CI (1983), 3-4, p. 253-263.

Spătărelu, Mihail, drd., „Din trecutul bisericesc al fostului judeţ Saac (între jud. Prahova şi Buzău)”, în: *GBis* XXXXIII (1984), 5-6, p. 404-414.

Situat între judeţele Prahova şi Buzău, fostul judeţul Saac, numit şi Săcuieni, a funcţionat ca unitate administrativă până în 1845. Din secolele XV-XVI avem mărturii istorice despre existenţa în acest spaţiu a mănăstirilor: Brebu, Vărbila (Iordăcheanu) şi a schiturilor: Alunişul, Cârnu (judeţul Buzău), Aninoasa-Cislău, Surani, Apostolache (judeţul Prahova), iar din secolul al XVII-lea avem Mănăstirea Valea Cătinei, din Vălenii de Munte (1680), închinată Mănăstirii Cotroceni.

Bălaşa, D., pr., „Vechi lăcaşuri de cult şi aşezări umane pe pământul Olteniei”, în: *MitrOlt* XXXVI (1984), 5-6, p. 373-382.

Pe lângă biserici şi sate dispărute din Oltenia, în paginile acestei lucrări întâlnim şi o listă cu mănăstiri şi schituri a căror urme s-au pierdut: Băceşti, Bumbeşti, Ciuperceni, Câlceşti, Strâmba, Tândăleşti, Valea cu Apă, Glodeni, Tânţăreni, Negraşi, Tutana, Jidoştiţa, Lungeşti, Şopârliţa, Cozia, Valea Pietrii, Vârciorova, Bădenii Pământeni, Băjeşti, Popânzăleşti, Cheia, Colibaşi, Coteneşti, Lereşti, Nămăieşti, Stâneşti, Gâlmele, Greci, Căluiul, Bocleştia.

Bălaşa, D., pr., „Pe urmele vetrelor de cultură străbună”, în: *MitrOlt* XXXVII (1985), 1-2, p. 89-92.

Autorul face o reprezentare a lăcaşurilor olteneşti dispărute, precum: Mănăstirea Bistriţa, Schitul Mare şi Schitul Mic de la Fedeleşoiu şi schiturile Mănăstirii Cozia.

Ciurea, Al., pr. prof. dr., „Tudor Vladimirescu, ctitor şi ajutător de lăcaşuri străbune”, în: *GBis*, XXXXIV (1985), 3-4, p. 202-215.

Tudor Vladimirescu este menționat ca fiind ctitor al Schitului Cioclovina-Gorj, fiind trecut în pomelnic la 8 februarie 1812. În acelaşi an Mănăstirea Tismana avea sub jurisdicția sa schiturile: Cioclovina, Topolnița, Valea cu Apă, Teiuşul - de pe Valea Pocrui de Sus, Scăunelul; este menționat şi ajutorul dat Schitului Topolnița-Mehedinți.

Duicu, Sebastian Sorin, prof., „Epoca lui Mircea cel Mare moment de referință în contextual european”, în: *MitrOlt* XXXVIII (1986), 5, p. 18-21.

Sunt prezentate câteva ctitorii ale lui Mircea cel Bătrân. Despre Mănăstirea Cozia aflăm că ar fi fost terminată în preajma anilor 1387-1388. Alte ctitorii sunt Mănăstirea Cotmeana, Mănăstirea Vodița - pe care o reface şi foarte probabil şi biserica fostului schit Brădet, „singurul monument integral păstrat de la începutul secolului al XV-lea”. Articolul cuprinde şi o amplă bibliografie.

Vădeanu, V., pr., „Biserici-monumente istorice din epoca lui Matei Basarab în jud. Gorj”, în: *MitrOlt* XXXVIII (1986), 5, p. 72-78.

Autorul sintetizează câteva informații privind monumente istorice ale diverselor biserici ctitorite de Matei Basarab. Paraclisul Mănăstirii Tismana a fost ridicat în anul1643 sau în 1650, probabil pe temelia unei biserici de lemn din secolul al XIV-lea.

Se descrie tâmpla schitului Crasna, o piesă deosebită de sculptură şi pictură, menționează că a aceasta a fost adus la Crasna la sfârşitul secolului al XVIII-lea. Altă ctitorie este Mănăstirea Polovragi, cu pictura realizată de zugravi ai şcolii de la Hurez în timpul lui Constantin Brâncoveanu.

Cocora, Gabriel, pr., „Ctitorii buzoiene atribuite de tradiție Doamnei Neaga, dar infirmate de istorie”, în *BORom* CIV (1986), 7-8, p. 116-125.

Sunt prezentate date importante despre lăcaşurile monahale Aninoasa, Cucuiata, Ulmeasa, Ciolanu şi Lapoş.

Crăciun, Casian, protos. dr., „Episcopia Buzăului, o vatră de spiritualitate şi simțire românească”, în: *MitrArd* XXXII (1987), 1, p. 137-139.

Cartea recenzată foloseşte documente arheologice şi lingvistice, pomelnice, mărturii arhitecturale şi inscripțiii pentru a face o istorie a Episcopiei Buzăului, înființată în 1500. O altă parte a cărții prezintă viața culturală din Eparhie.

Duicu, Sebastian Sorin, prof. şi Berendei, Marcel, arh., „Mărturii artistice bisericeşti din Câmpia Doljeană”, în: *MitrOlt* XXXIX (1987), 4, p. 105-115.

Studiul analizează câteva mănăstiri din Câmpia Doljeană: Mănăstirea Jitianu; biserica Sfinții Voievozi, a fostei mănăstiri, ridicate de postelnicul Istratie Leurdeanul în secolul al XVII-lea lângă satul Ciutura; biserica Mănăstirii Segarcea, ridicată în a doua jumătate a secolului al XVI-lea cu hramul Uspenia; biserica Sfântul Nicolae, a

Mănăstirii Sadova, ctitorită de Matei Basarab în 1633. Se face descrierea tablourilor votive.

Ionescu, I., pr., „La aniversarea a 300 de ani de la urcarea lui Constantin Brâncoveanu pe tronul Țării Româneşti, 1688 – 1988”, în: *MitrOlt* XL (1988), 2, p. 29-38.

Se prezintă pe scurt domnia lui Constantin Brâncoveanu şi se insistă pe necesitatea tipăririi cărților ortodoxe şi pe lipsa tipografiilor din Imperiul Otoman.

În timpul său au fost tipărite 31 de cărți în greceşte, s-au înființat tipografiile de la Snagov, Râmnic şi Târgovişte. A fost tipărit „Chiriacodromionul” în Transilvania, la Alba-Iulia în 1699. A fost ctitor al bisericilor Potlogi (1683), Mogoşoaia (1688), Hurezi (1690-1697). Între anii 1691-1697, împreună cu unchiul său, Mihai Cantacuzino, Constantin Brâncoveanu ridică Mănăstirea Râmnicu Sărat. În Bucureşti zideşte trei mănăstiri: Sfântul Gheorghe Nou, Sfântul Ioan Grecesc (1703-1704), Sfântul Sava (1707) şi a poruncit lucrări de restaurare la alte mănăstiri şi schituri.

Opriş, Ioan, dr., „Restaurări la monumentele istorice din Oltenia, 1850-1950”, în: *MitrOlt* XL (1988), 4, p. 10-33.

Printre aşezămintele monahale restaurate se numără Mănăstirea Dintr-un Lemn (1934-1935, 1940-1942), bolnița Coziei (1935-1936, 1940-1942). Mănăstirea Brâncoveni a suferit reparații între 1923-1935, iar din 1927 a avut loc restaurarea picturii de la Bolniță. Restaurarea mai serioasă a ansamblului mănăstiresc de la Jitianu a început în 1922 şi priveşte atât biserica, cât şi chiliile. Articolul are importante note bibliografice.

Ionescu, Gion, D., „Ctitorii voievodale în Eparhia Buzăului”, în: *MitrBan* XXXIX (1989), 4-6, p. 153-155.

Se dau informații despre 16 aşezări monahale, între acestea un loc deosebit ocupându-l ctitoria brâncovenească şi cantacuzină din Râmnicu-Sărat. Se aduc informații despre diferite lăcaşe de cult, fiind consemnați şi ctitorii acestora. Astfel aflăm date despre fosta Mănăstire Cârnu, despre care se spune că a fost ctitorită în 1559 de doamna Chiajna „Mircioaia”, despre Mănăstirea Menedic înălțată în 1532, ce are ctitor pe Vlad Vintilă, Schitul „Sfântul Gheorghe”, ridicat în 1596 de către Mihai Viteazul, despre Mănăstirea Măxineni, înălțată între anii 1637-1639 de Matei Basarab.

† Damaschin, Coravu Severineanul, „Ctitoriile religioase ale lui Mircea cel Mare (1386-1418)”, în: *MitrOlt* XLV (1993), 1-6, p. 45-47.

Cea mai importantă ctitorie a lui Mircea cel Bătrân a fost Cozia, 1387-1388, zidită pe temeliile uneia mai modeste, care „exista în prima jumătate a secolului al XIV-lea”. Primele mențiuni documentare despre Cozia apar în două hrisoave ale lui Mircea, ambele din 20 mai 1388. Mănăstirea Cotmeana a devenit metocul Coziei. Alte ctitorii ale lui Mircea au fost mănăstirile Brădet-Argeş şi Dealu.

Micle, V., arhim., „Arhimandritul Theofil S. Niculescu şi renaşterea vieții monahale în mănăstirile din Oltenia”, în: *MitrOlt* LIII (2001), 5-6, p. 77-106.

Autorul evidențiază contribuția arhimandritului Theofil Nicolaescu (1913-1977) la renaşterea vieții mănăstireşti. Acesta a trăit între anii 1913-1977 şi a fost călugărit la Episcopia din Râmnic.

Ca stareț la Mănăstirea Bucovățul Vechi (1934-1936), a pus accent pe rugăciune şi muncă; a ridicat clădirile stăreției, arhondaricul, clopotnița şi chiliile. Aflăm că după anul 1936, când arhimandritul s-a retras din stăreție, mănăstirea a intrat în declin şi s-a desființat, fiind redeschisă în 1940.

În Eparhia Huşilor şi-a desăvârşit viața duhovnicească, dar în 1941 a fost rechemat în Oltenia, ca stareț la Mănăstirea Bistrița, pe care a salvat-o de la desființare. S-a ocupat, de asemenea, de restaurarea monumentelor istorice şi de ajutorarea mănăstirilor sărace. Este de asemenea consemnată activitatea sa ca exarh.

Rădulescu, Toma, dr., „Mărturii documentare privitoare la județul Dâmbovița, păstrate în condica Mănăstirii Sfântului Pantelimon de lângă Bucureşti”, în: *MitrOlt* LVI (2004), 1-4, p. 89-116.

Mănăstirea Sfântul Pantelimon se află lângă Mănăstirea Cernica şi este ctitorie a lui Cernica Ştirbei. Aşezământul cuprindea şi un spital şi avea ca metocuri mănăstirile Cobia şi Găiseni. Unsprezece documente din condica mănăstirii sunt legate de daniile primite de la fiii lui Ianache Văcărescu. Se dă o listă cronologică a documentelor şi se prezintă filele cele mai importante.

IV. 3. STUDII GENERALE DESPRE MĂNĂSTIRILE ŞI SCHITURILE DIN MOLDOVA

Atanasiu, Th., protoiereu, „Memoriu despre starea bisericilor şi a parohiilor ortodoxe din județul Bacău”, în: *BORom* XIV (1890-1891), 2, p. 100-120. Cu text în limba slavonă. Cu text în limba greacă.

Protoiereul Theodor Atanasiu enumeră bisericile din județul Bacău, arătându-ne următoarele: starea în care se găsesc bisericile, numărul parohienilor sau ai călugărilor, numărul preoților bisericilor şi gradul lor de instruire, data la care au fost ctitorite aceste biserici şi de către cine, dacă sunt în bisericile respective morminte şi ale cui sunt şi inscripțiile bisericilor.

Autorul începe întâi cu bisericile din oraşul Bacău care sunt şase la număr: Biserica Catedrală Sfântul Nicolae se spune că ar fi fost ctitorită între 1840-1848, iar în 1871 Panait Ianoli a transformat veşmântăria din partea de sud a bisericii în paraclis. La data scrierii articolului, biserica nu se afla într-o stare foarte bună; Biserica Adormirea Maicii Domnului – despre care se spune că a fost ctitorită în 1491 de către Alexandru, fiul lui Ştefan cel Mare; Biserica Naşterea Sfântului Ioan Botezătorul; Biserica Sfinții Împărați Constantin şi mama sa Elena; Biserica Buna Vestire; Biserica Sfânta Treime.

Autorul trece apoi la enumerarea comunelor şi a bisericilor din Plasa Bistrița de Sus. Acestea sunt: Comuna Mărgineni – în această comună se află o biserică de lemn ce datează „dinainte de anul 1749”, în care se află mormântul soției lui Matei Ghica Voievod; comuna Luncani – biserica din această comună „că ea mai demult ar fi fost schit de călugări, iar în pomelnicul ctitorilor sunt înşirate mai multe nume de

ieromonahi şi monahi”; comuna Slobozia Luncani; comuna Fântânelele; comuna Gărleni; comuna Racova; comuna Buda; comuna Blăgeşti; comuna Valea lui Ion; comuna Bereşti; comuna Şerbeşti; comuna Şchineni; comuna Săuceşti; comuna Ciumaşi; comuna Buhociu; comuna Prăjeşti; comuna Bogdăneşti; comuna Berbiceni; comuna Odobeşti – se spune „că ar fi existat în partea de E a satului Tisa Silvestrii un schit de monahi care s-ar fi desfiinţat mai demult”; comuna Mărăşti; comuna Filipeni; comuna Oţeleşti; comuna Glodeni; comuna Obârşia; comuna Călugăra; comuna Dealu Nou.

Se prezintă apoi comunele şi bisericile din Plasa Bistriţa de Jos: comunele Valea Seacă, Răcăciuni; Fundu-Răcăciuni; Pănceşti; Petreşti; Năneşti.

Atanasiu, Th., protoiereu, „Memoriu despre starea bisericilor şi a parohiilor ortodoxe din judeţul Bacău”, în: *BORom* XIV (1890-1891), 3, p. 253-262.

Autorul enumeră şi descrie în continuare comunele şi bisericile din plasa Bistriţa de Jos. Acestea sunt: comuna Răcătău, comuna Mileşti, comuna Parincea – comună în care aflăm că există o biserică numită schit, despre care se scrie „că pe clopot este trecut anul 1814, acest schit a fost desfiinţat pe la 1840, acum acesta se află într-o stare proastă şi este părăsit”; comuna Lecea; comuna Boteşti; comuna Ruşi – în această comună se află satul Bălţata, iar în acest sat se află o biserică ctitorită la 1830 de către schimonahul Marin şi de Bucur Ştineriu şi de soţia sa Axinia; comuna Letea.

Se trece apoi la enumerarea comunelor şi a bisericilor lor din plasa Tazlăul de Sus. Acestea sunt: comuna Moineşti; comuna Băhnăşeni – în această comună, în satul Câmpeni se află o biserică de zid, cu hramul Schimbarea la Faţă care a fost începută în 1858 şi terminată în 1861, de preotul Lazăr şi soţia sa Maria, care a devenit apoi monahia Marta; comuna Băseşti; comuna Solonţ; Comuna Schitul Frumoasa – în această comună se află Schitul Frumoasa. Biserica schitului a fost ctitorită de protosinghelul grec Gherasim în 1820, iar autorul, referindu-se la odoarele acestei biserici, spune: „că au fost sustrase de către călugării greci, care au plecat din ţară atunci când a avut loc secularizarea averilor mănăstireşti”. Această biserică a fost închinată Sfântului Mormânt, iar în 1883 se afla într-o stare avansată de degradare.

Atanasiu, Th., protoiereu, „Memoriu despre starea bisericilor şi a parohiilor ortodoxe din judeţul Bacău”, în: *BORom* XIV (1890-1891), 4, p. 367-382.

Autorul enumeră şi descrie comunele şi bisericile din plasa Tazlăul de Sus. Acestea sunt: comuna Mărgineşti; comuna Valea Arinilor – în această comună, în satul Tazlău scrie autorul „se afla cu 150 de ani în urmă un schit dă călugări - Schitul Tazlăul Sărat, acest schit a fost desfiinţat înainte de anul 1800”; comuna Comăneşti (în această comună se află Schitul Aseu (Asău) care are o biserică de zid clădită la 1823, ce se află, la acea vreme în stare bună, se mai arată că în, anul 1881, mai vieţuiau aici cinci monahi); comuna Voineşti; comuna Doftana; comuna Leontineşti; comuna Bucşeşti; comuna Brusturoasa – în această comună, în satul Cotumba se află biserica schitului omonim care a fost zidită la 1771, de către paharnicul Grigore Crupeschi, chiliile acestui schit la acea dată (1890) se afla în ruină; comuna Dărmăneşti – în satul Lapoşul - în această comună se află o biserică de lemn făcută în 1734. Autorul arată că „în urmă cu 50 de ani aici era un schit de călugări, dar acesta nu

se afla chiar pe locul unde este biserica actuală, ci puțin mai la Apus. Acest schit a ars în urmă cu 40 de ani, iar în urma incendiului în biserica din Lapoş nu a mai rămas decât catapeteasma schitului". Comuna Podurile aici se afla Schitul Savului. Biserica sa a fost făcută „cam pe la 1800" de pr. Vasile Vărnav, care s-a numit apoi ieroschimonahul Sava. După moartea acestuia, fiicele sale au transformat schitul în schit de călugărițe care a funcționat până în 1883, când a fost transformat în biserică parohială. Autorul acestui memoriu, enumeră şi descrie în continuare comunele şi bisericile din plasa Tazlăului de Jos. Acestea sunt comuna Ardeoani.

Atanasiu, Th., protoiereu, „Memoriu despre starea bisericilor şi a parohiilor ortodoxe din județul Bacău", în: *BORom* XIV (1890-1891), 6, p. 444-469. Cu text în limba greacă.

Protoiereul Th. Atanasiu enumeră şi descrie comunele şi bisericile din plasa Tazlăului de Jos: comuna Țeţicani; comuna Bereşti; comuna Boşoteni; comuna Nadişa; comuna Sănduleni; comuna Valea Rea; comuna Berzunț – în satul Moreni din această comună există o biserică, care a fost zidită în 1737, de către arhimandritul Lavriotis, egumenul Mănăstirii Berzunț. Tot în acelaşi sat se află o biserică clădită la 1774, de către neamul Varnoveştilor. Din pomelnicul acestei biserici aflăm că ea a fost închinată la Marea Lavră din Sfântul Munte. Comuna Scorțeni – în această comună se află Schitul Grigoreni, care are o biserică de lemn ce se află într-o stare proastă. Biserica „a fost făcută cu vreo 70-80 de ani în urmă". Comuna Bersăneşti – în satul Albiile din această comună se află o biserică de zid, care a fost ctitorită de arhimandritul Lavriotis, egumenul Mănăstirii Berzunț. În satul Brăteşti din aceeaşi comună se află o biserică despre care se spune că a fost schit, ce datează din 1764 şi care a fost reparată în 1882.

Se continuă apoi memoriul cu descrierea bisericilor din Târgul Ocna: biserica Adormirea Maicii Domnului, biserica Buna Vestire, biserica Sfinții Voievozi, biserica Sfântul Ioan, biserica Sfântul Nicolae, biserica Cuvioasa Parascheva, biserica Sfinților Apostoli, biserica Sfinții Împărați, biserica Sfântul Grigorie Teologul, biserica Sfântul Gheorghe, biserica Sfânta Treime – despre aceasta aflăm că a fost ctitorită de arhimandritul Iacob la 1820, biserica Schimbarea la față, Schitul Măgura – autorul spune: „biserica schitului a fost fondată pe la 1750, de către Constantin Racoviță, dar nu există nici o inscripție care să certifice aceasta".

Protoiereul Th. Atanasiu continuă memoriul său cu enumerarea şi descrierea comunelor şi a bisericilor din Plasa Trotuşului: comuna Târgul Trotuş; comuna Oneşti; comuna Bogdăneşti; comuna Hârja; comuna Gropile; comuna Grozeşti; comuna Jăvreni; comuna Caşin – în satul Curița din această comună se află o biserică de lemn tencuită despre care autorul spune „că datează de mai bine de 150 de ani" şi presupune că aici ar fi fost Schitul Curița. Tot în comuna Caşin se află Mănăstirea Caşin, care a fost ctitorită de domnul Moldovei Gheorghe Ştefan în 1654. Autorul relatează o legendă referitoare la fuga lui Gheorghe Ştefan. Comuna Râpile – în satul Borzeşti din această comună se află biserica lui Ştefan cel Mare ce datează din 1493. Comuna Căiuț – în satul Pralea din această comună autorul demonstrează că a existat un schit de monahi în urmă cu 100 de ani. Biserica de lemn din acest sat datează din

1771. Comuna Bogdana – în această comună se află Mănăstirea Bogdana, care a fost zidită de Solomon Marele Logofăt în 1680.

Constantinescu, I., iconomul, „Memoriu despre starea bisericilor şi a parohiilor rurale ortodoxe din cuprinsul județului Roman, 1890”, în: *BORom* XIV (1890-1891), 12, p. 914-925.

Acest memoriu al economului Constantinescu cuprinde: enumerarea bisericilor şi a comunelor din acest judeţ, aşezarea geografică a fiecărei comune şi descrierea bisericilor comunelor – această descriere cuprinde la rândul ei: anul ctitoririi fiecărei biserici şi de către cine a fost ctitorită – în anumite cazuri sunt redate inscripții care vorbesc despre ctitor, starea bisericii, averea ei, numărul şi gradul de instruire al preoților bisericii.

Se începe cu comunele din Plasa Moldova: comuna Boteşti; comuna Gherăeşti; comuna Hălăuceşti; comuna Mirceşti; comuna Tupilații; comuna Cârligul – în satul omonim din această comună se află biserica din lemn cu hramul Adormirea Maicii Domnului, despre care se consemnează că: „se spune că în satul Cârligul a fost schit de călugări”, la această afirmație se adaugă şi inscripția de pe un potir care vine în sprijinul celor spuse mai sus. Această inscripție este: „acest sfânt potir s-a făcut prin silința şi cheltuiala ieromonahului Sofronie Egumen şi cu ajutorul tuturor răzeşilor şi a altora, la schitul Cârligul, la 1492”. Starea acestei biserici la aceea vreme era foarte proastă.

Comuna Carol I - în satul Stârpu din această comună se află o biserică de zid, care a fost făcută în 1840 de către episcopul Meletie şi nepotul lui, arhimandritul Gherman.

Comuna Cordun – în satul cu acelaşi nume se află o biserică de lemn, aşezată pe temelie de piatră, care a fost făcută de obştea satului şi de un egumen numit Gherasim Buleandra, de la biserica Precista Mare din județul Roman.

În comuna Mogoşeşti, în satul cu acelaşi nume, se află o biserică din lemn cu hramul Sfântului Nicolae, care a fost făcută de Natanail, stareţul Mănăstirii Neamț.

Comuna Văleni – în satul Moreni din această comună există o biserică din lemn, care se presupune că ar fi făcută de către un arhimandrit pe nume Calistrat. Autorul scrie că, în 1851, acest sfânt lăcaş a suferit reparații capitale, iar la 1890 afla într-o stare foarte bună.

Se trece apoi la enumerarea comunelor şi a bisericilor lor din plasa Siretu de Jos: comuna Bahna – în satul Urzici din această localitate se află o biserică de lemn, care a fost ctitorită la 1800 de către preotul Nichita Aron şi soția sa Elisabeta, monahul Eufrosin, monahia Elisabeta, Ioachim Aramă şi soția sa Ana. Se mai menționeazăcă această biserică a fost de curând reparată.

Constantinescu, I., iconomul, „Memoriu despre starea bisericilor şi a parohiilor rurale ortodoxe din cuprinsul județului Roman, 1890”, în: *BORom* XV (1891-1892), 1, p. 84-91.

Iconomul I. Constantinescu enumeră şi descrie comunele şi bisericile din plasa Siretul de Jos. Acestea sunt: comuna Brâjoveni, comuna Broşteni – în satul Țuscanii din Deal din această localitate se află o biserică din lemn de la 1700, despre care spun

sătenii că ar fi fost făcută de călugărul Ioanichie. La 1885 această biserică era ruinată şi închisă. Se continuă apoi cu descrierea comunelor. Pe cuprinsul comunei Brănişteni, în satul Brăniştenii de Sus se află o biserică, în care a fost îngropat Miron Costin. Dintr-o notă de subsol a autorului aflăm că osemintele acestuia au fost mutate în 1888 în Iaşi. Urmează enumerarea celorlalte comune: Cârligu, Cotu-Vameşului, Dulceşti, Bogzeşti, menționându-se că în aceasta din urmă, în satul Giuleşti, se află biserica Sfinții Voievozi care a fost făcută în 1855 de către P.S. Nectarie Sotiriupoleos, fost locotenent al Episcopiei de Roman.

Constantinescu, I., iconomul, „Memoriu despre starea bisericilor şi a parohiilor rurale ortodoxe din cuprinsul județului Roman, 1890", în: *BORom* XV (1891-1892), 2, p. 178-185.

Se enumeră şi se descriu comunele şi bisericile din plasa Siretul de Jos: Doamna Elisabeta, Haciungii, Galbenii, Oniscanii, Trifeşti – în satul cu acelaşi nume din această aşezare se află o icoană făcătoare de minuni a Maicii Domnului. Autorul continuă apoi memoriul cu enumerarea şi descrierea comunelor şi a bisericilor lor din plasa Siretului de Sus - comuna Bâra şi comuna Boghicea.

Constantinescu, I., iconomul, „Memoriu despre starea bisericilor şi a parohiilor rurale ortodoxe din cuprinsul județului Roman, 1890", în: *BORom* XV (1891-1892), 3, p. 273-276.

Sunt prezentate comunele şi bisericile din Plasa Siretul de Sus: Cuza-Vodă, Doljeşti – în satul omonim din această comună se află biserica cu hramul Sfânta Treime, despre care se scrie că a fost clădită la 1764, de către ieromonahul Dionisie Hudici şi monahul Varlaam – fapt atestat de inscripția de deasupra uşii.

Aici a existat o mănăstire de călugări care, după ce a avut loc secularizarea averilor mănăstireşti, s-a desființat. Comuna Dagâța – în satul Mănăstirea din această comună se află biserica cu hramul Sfântul Ioan Bogoslovul, care a fost clădită de către călugărul Ioanichie. Autorul scrie că şi aici cândva a fost o mănăstire de călugări.

Berechet, Şt., „Situația bisericii şi a mănăstirilor din Moldova", în: *BORom* XLI (1922-1923), 15, p. 1115-1120.

Este prezentată acțiunea domnului Alexandru Ioan Cuza față de mănăstirile româneşti în chestiunea secularizării averilor mănăstirilor închinate. Până la acel moment mănăstirile din Moldova se împărțeau, după averi, în trei categorii:

a) Golia, Galata şi Trei Ierarhi care atârnau de Sfintele Locuri din Răsărit;

b) Slatina, Râşca, Bisericani, Coşula, Bogdana, Doljeşti, Pângărați, Socola, Zagavia, ş.a. care aparțineau Mitropoliei şi celor două eparhii din țară – Roman şi Huşi;

c) Neamț, Secu, Văratic, Vorona, Agapia, Adam ş.a. care dispuneau de averile lor şi se conduceau independent.

Până la Regulamentul Organic din 1829, aceste mănăstiri nu plăteau nicio dare. Prin noua lege de la 1829 s-a stabilit ca unele mănăstiri să mai plătească ceva dări, dar s-a lăsat Mitropoliei, episcopiilor şi mănăstirilor libertate deplină în conducerea şi

administrarea averilor lor. După 12 ani, Guvernul a pretins dreptul de proprietate asupra averilor mănăstireşti invocând motivul de a ordona administrarea lor.

La rugămintea mitropolitului Veniamin Costachi, domnul a dat decretul din 1841 pentru alcătuirea Comitetului de cinci persoane, căruia i s-a dat ca însărcinare administrarea averilor mănăstirilor mitropolitane şi eparhiale. Ştefan Berechet scrie că aceasta a fost prima lovitură puternică dată autonomiei Bisericii moldovene. În 1844, mitropolitul Meletie Lefter Brandaburul a semnat un proiect de lege referitor la conducerea averilor mitropolitane şi eparhiale. Ca urmare a acestui fapt s-a format un departament special bisericesc care trebuia să administreze averile mănăstirilor mitropolitane şi eparhiale împreună cu mitropolitul, episcopii şi egumenii acestor mănăstiri, dar în curând clericii au fost îndepărtați din administrația averilor mănăstireşti. Datorită acestui fapt, departamentul mai sus amintit a comis numeroase abuzuri. Se arată că, până la un moment dat, Guvernul nu şi-a manifestat nicio pretenție asupra dreptului mănăstirilor independente (cele din categoria c) şi prezintă un fragment din Regulamentul Organic şi câteva articole de lege privitoare la această chestiune.

Drepturile lavrei Neamț-Secu sunt întemeiate pe vechile gramate de dăruire ale domnitorilor Alexandru cel Bun şi Ştefan cel Mare şi au fost garantate de: gramata domnului Sturza din 4 mai 1843, gramata domnului Ghica din 27 mai 1850, gramata caimacamului Teodor Balş din 30 noiembrie 1856 şi gramata caimacamului Nicolae Vogoride din 18 ianurie 1858. În 1858 căimăcamia care conducea Moldova a atacat independența mănăstirilor Neamț şi Secu, dar mitropolitul Sofronie Miclescu a intervenit cu succes.

În finalul vedem cum au fost deposedate mănăstirile independente Neamț şi Secu de averile lor. Întâi este arătat ce a publicat Monitorul Oficial din Moldova cu privire la averile mănăstirilor. Guvernul, pentru a-şi uşura activitatea în vederea deposedării mănăstirilor de averile lor, a luat următoarele măsuri: i-a depus pe egumenii aleşi legal, la porțile mănăstirilor a pus santinele, a scos arhivele mănăstirilor, a smuls ierarhiei bisericeşti dreptul de a-şi conduce şcolile religioase, a scos din mitropolie şi din Mănăstirea Neamț tipografiile, a făcut licitații pentru cei doresc să ia în întreprindere aprovizionarea mănăstirilor etc.

Mitropolitul Sofronie s-a plâns domnului Alexandru Ioan Cuza şi a adresat o scrisoare către arhiepiscopul Antonie al Chişinăului, prin care îi cerea acestuia să intervină la împăratul Rusiei pentru apărarea Bisericii. Ca urmare a acestui fapt, Alexandru Ioan Cuza i-a surghiunit pe mitropolitul Sofronie, pe arhimandritul Mănăstirii Neamț, Gherasim şi pe alți opt monahi. La 8 mai 1860, mitropolitul Sofronie a fost luat şi trimis în surghiun la Mănăstirea Slatina. Egumenul lavrei Neamț, Gherasim, a fost trimis în surghiun la Mănăstirea Coşula.

Lovin, Glichenie, protos., „Pentru Mănăstiri şi Schituri din Eparhia Romanului”, *Cronica Romanului* II (1925), 9, p. 329-331.

Articolul informează despre măsurile luate în Eparhia Râmnicului Noului Severin: prin intervenția P.S. Vartolomeu s-au împroprietărit mănăstirile cu 300 ha loc arabil. Se aminteşte faptul că în Mănăstirea Cozia funcționează o şcoală de cântăreți bisericeşti şi diferite ateliere de lemnărie, cizmărie, sculptură. În Mănăstirea Bistrița

din Vâlcea este o şcoală specială unde învață atât monahii, cât şi elevi civili, aici fiind şi moaştele Sf. Grigorie Decapolitul. Sunt menționate mănăstirile existente în prezent în Eparhie: Bogdana (plătită de Stat), Schitul Măgura – subvenționat de Epitropia Sf. Spiridon din Iaşi, Schitul Sihastru, având fond propriu, altele şase fiind în sărăcie.

Lovin, Glichenie, protos., „Pentru Mănăstiri şi Schituri din Eparhia Romanului", *Cronica Romanului* II (1925), 11, p. 400-404.

Pentru îmbunătățirea materială a slujitorilor se propune împropietărirea lor şi formarea unui fond mănăstiresc care să asigure venituri în vremuri grele.

Chirică, I., pr., „Cărți reviste, ziare. «Călăuza județului Neamț» de Pr. C. Mătasă", în: *BORom* XLVII (1929), 9, p. 855-856

Descrierea a locurilor, instituțiilor şi a bisericilor din județul Neamț. Scrierea cuprinde informații despre istoricul mănăstirilor şi viața locuitorilor.

***, „Bibliografie. «Documente ale fostelor schituri Ogroeştii, Bogdănița, Pârveştii, Cârțibaşii şi Mânzații din jud. Tutova», de Episcopul Iacov", în: *BORom* XLVIII (1930), 2, p. 191.

Cartea are 139 de pagini şi redă, pe lângă istoricul sfintelor lăcaşuri abordate, un bogat material documentar.

Bonteanu, Theodosie, protos., „Dări de seamă asupra reorganizării vieții monahale în eparhia Moldovei" în *Viața Monahală*, I (1933), 1, p. 9-14.

Articolul aduce la cunoştință transformările pozitive prin care au trecut mănăstirile din Moldova în ultimii 25 de ani. Astfel, în 1910 au fost trimişi la învățătură câțiva călugări din Mănăstirea Neamț, acțiune ce a fost premergătoare înființării Seminarului monahal de la Neamț, apoi, prin contribuția Î.P.S. Pimen Georgescu al Moldovei, s-a redeşteptat spiritul vieții monahale practice, dezvoltându-se totodată şi râvna în mănăstire spre o cultură artistică religioasă: sculptură, pictură bisericească, broderie (sunt exemplificate atelierele de țesătorie din marile Mănăstiri Văratec, Agapia şi Agafton). În 1922, la Mănăstirea Neamț, prin stăruința arhimandritului Daniil, a fost reînființată vechea şi vestita tipografie ce data din vremea mitropolitului Veniamin, iar în 1925 se reînființează şi Seminarul monahal. Sunt amintite alte mănăstiri reorganizate: Mănăstirea Secu, Vorona, Bistrița (unde s-a înființat o fabrică de lumânări), Râşca. Articolul conține două fotografii.

B., Th., protos., „Galeria călugărilor mari" în *Viața Monahală* I (1933), 1, p. 21-23.

Se face referire la activitatea mitropolitului Varlaam, fiu de țăran din Putna. Intră de mic copil în Mănăstirea Secu, unde, prin pricepere şi hărnicie ajunge egumen. A urmat şcoala lui Petru Movilă, la Kiev, la întoarcere oferindu-i-se scaunul de mitropolit al Moldovei, fiind şi sfetnicul lui Vasile Lupu. Veniamin Costache s-a născut într-o familie boierească şi a fost înălțat la scaunul de mitropolit al Moldovei la vârsta de 25 de ani. Articolul conține două fotografii.

Ursăcescu, V., econom, „Ordin circular Către P. P. C. C. Stareţi şi Stareţe a Mănăstirilor din Eparhia Huşilor, nr. 2423, 1934, mai 11”, în: *Cronica Huşilor* I (1934), 3, p. 27-28.

Articolul reproduce conţinutul circularei din 1934 date tuturor mănăstirilor din Eparhia Huşilor, în vederea reînnoirii vieţii religioase, morale şi gospodăreşti. Sunt menţionate următoarele măsuri: să se introducă în fiecare mănăstire viaţa de obşte, se interzice găzduirea vizitatorilor în chiliile monahilor sau monahiilor, pelerinii neputând sta în mănăstire mai mult de trei zile, realizarea unor reparaţii necesare la biserici şi chilii, se vor lua măsuri ca în fiecare mănăstire să ia fiinţă câte o prisacă. Circulara poartă semnătura episcopului Nifon.

Constantinescu, Pimen, „Mănăstiri ortodoxe”, în: *Viaţa Ilustrată* II (1935), 1, p. 16-18.

Articolul conţine informaţii despre trei dintre mănăstirile bucovinene şi anume Suceviţa, Vatra Moldoviţei şi Humor.

Prima mănăstire descrisă este Suceviţa, ctitorie a familiei Movileştilor. Clădită în 1581, aceasta îşi păstrează pictura exterioară. Autorul prezintă pe larg scena „Judecăţii de apoi” aflată în exterior şi amănunte despre tabloul ctitoricesc şi sinaxarul zugrăvite în interior.

A doua mănăstire prezentată, cea de la Vatra Moldoviţei, a fost zidită de Petru Rareş, în 1530. Călugăriţele de aici se îndeletnicesc cu ţesutul stofelor şi al covoarelor.

Ultima mănăstire menţionată este Humor. Aceste mănăstiri sunt lăcaşuri de odihnă pentru sufletele ostenite, pentru artiştii, scriitorii şi toţi cei ce au nevoie de linişte şi de reculegere. Articolul conţine două fotografii.

Veniamin, „Metoacele Episcopiei Huşilor”, în: *Cronica Huşilor* II (1935), 4, p. 107-117.

Articolul conţine date despre câteva schituri şi metoace a Episcopei Huşilor.

1. Schitul de călugări Avereştii – situat în satul cu acelaşi nume din judeţul Fălciu, este înfiinţat în 1765 de către un călugăr numit Sava, ce a făcut biserica din propriile economii, el devenind egumenul ctitoriei sale; schitul primeşte numeroase danii, fiind apoi închinat Episcopiei Huşilor, cu toată averea lui (este prezentat un scurt istoric al lăcaşului).

2. Schitul de călugări Cârligaţii – situat în satul Leoşti-Cotroceni, parohia Davideşti, în partea de sud a comunei Rusca, este înfiinţat pe la începutul sec. al XVIII-lea de către preotul Gavril Hîrţu din Cârligaţi, acesta retrâgându-se la schit ca egumen, ca în 1752 să facă danie schitul Sf. Episcopii de Huşi (este expusă lista ctitorilor şi miluitorilor răposaţi ai bisericii schitului).

3. Creţeşti – o biserică de lemn prin care s-a pus începutul unui schit, construită în satul Creţeştii de Sus, având hramul Sf. Ierarh Nicolae. Schitul de călugări Creţeşti a fost închinat Episcopiei ca metoh.

4. Schitul de călugări Soroca – întemeiat de boierul Emandache Ruset, în 1752, pe moşia sa, lângă târgul Sorocii, cu binecuvântarea episcopului de Huşi, Inochentie.

Spre finalul articolului se aduc informații despre întinderea Episcopiei Huşilor, reproducându-se textele diferitelor documente de danii.

Redacția, „Restaurări de biserici”, în: *MitrMold* XXIX (1953), 5, p. 23-25.

Se amintesc următoarele mănăstiri la care s-au făcut lucrări de reparații sau construcții în 1952, fiind consemnate şi sumele alocate în acest sens: biserica Sfântul Gheorghe Suceava, vechea reşedință mitropolitană, mănăstirile: Putna, Sucevița, Bistrița, Râşca, Văratec şi Pângărați.

Zamfirescu, Ioan, „Lucrările Sinodului mitropolitan (Şedința de la 28 martie 1955)”, în: *MitrMold* XXXI (1955), 4, p. 237-242.

În articolul de față sunt redate conținuturile dezbaterilor din cadrul şedinței din data de 28 martie 1955, când Sinodul mitropolitan a avut în discuție reacțiile de la mănăstirile Vladimireşti şi Bogdana, dar şi problema canonizării Sfântului Ştefan cel Mare şi a Sfântului Daniil Sihastru, viețuitor al mănăstirilor Putna şi Voroneț.

Grădinaru, Ioanichie, „Anumite aspecte ale vieții monahale în Moldova”, în: *MitrMold* XXXII (1956), 6-7, p. 360-381.

Mănunchi de informații privind aspecte ale vieții monahale din Moldova. Astfel, articolul consemnează faptul că pe la sfârşitul secolului al XIV-lea, trei ucenici ai Sfântului Nicodim (Sofronie, Pimen, Silvan) au pătruns în Moldova şi au fondat pe la 1390 Mănăstirea Neamț.

Lângă apa Bistriței s-a înființat Mănăstirea Bistrița (sub Alexandru cel Bun) în două perioade cu influențe diferite: călugări simpli şi calugări cărturari (aceştia se ocupau în special de manuscrise). Începutul secolului al XV-lea îl surprinde pe Alexandru cel Bun în strădania sa de a ridica un lăcaş de cult, acesta zidind Mănăstirea Moldovița şi Mănăstirea Sfântul Nicolae din Poiana Siretului. Articolul aminteşte şi toate mănăstirile mari înființate: Putna, Voroneț, Râşca, Probota. Această perioadă reprezintă o etapă de adevărată înflorire a monahismului românesc din Moldova, un rol important avându-l şi viața ascetică din munții Moldovei. Studiul informează şi despre epoca paisiană din Moldova. Sfântul Paisie vine la Mănăstirea Dragomirna în 1763. Este descrisă viața de acolo. Este prezentat „Noul Aşezământ” al Preafericitului Justinian.

Păcurariu, Mircea, „Repertoriul monumentelor şi obiectelor de artă din timpul lui Ştefan cel Mare”, în: *MitrOlt* XI (1959), 3-4, p. 139-141.

Recenzie. Sunt prezentate 32 de biserici şi mănăstiri, 34 de pietre de mormânt, broderii şi țesături.

Gherasim, Oreste, pr., „Petru Comărnescu, «Îndreptar artistic al monumentelor din Nordul Moldovei, cu o precuvântare de Eusebiu Camilar», Bucureşti, 1962, p. 346” în: *Ort* XV (1963), 2, p. 274-277.

Recenzie la lucrarea lui Petru Comărnescu în care sunt analizate monumentele din Moldova, sub aspectul arhitectural şi iconografic. Cartea este împărțită pe capitole: cultura şi artele în epoca medievală, stilul moldovenesc în arhitectură, monumente

ridicate de Ştefan cel Mare şi urmaşii săi, pictura în epoca medievală (stiluri şi meşteri), fresce reprezentative de la: Voroneț Pătrăuți, Sf. Ilie – Suceava, Sf. Gheorghe – Hârlău, Sf. Nicolae – Dorohoi, Popăuți, Sf. Gheorghe – Suceava, Sf. Dimitrie – Suceava, mănăstirile Probota, Humor, Vatra Moldoviței, Sucevița, Dragomirna, biserica din Arbore, compoziții votive şi portrete istorice.

Zugrav, I., „Vechi biserici din Suceava”, în: *MitrMold* XL (1964), 3-4, p. 149-151.

Printre vechile lăcaşuri sucevene pomenite în aceste rânduri se numără biserica Sfântul Gheorghe, fosta mănăstire Mirăuți, biserica Adormirii Maicii Domnului şi fosta mănăstire de maici din Ițcani.

Irineu, Crăciunaş, arhim., „Comori de artă bisericească din Moldova”, în: *MitrMold* XL (1964), 7-8, p. 345-408.

Articolul prezintă munca de restaurare a monumentelor istorice moldoveneşti din vechime până în secolul al XX-lea, printre care se numără mănăstirile Neamț, Moldovița, Sucevița, Voroneț, Sfinții Trei Ierarhi, Slatina, Dragomirna.

Bucevschi, O., „Impresii despre monumentele bisericeşti de artă din Moldova”, în: *MitrMold* XL (1964), 7-8, p. 442-443.

Însemnare legată de un reportaj intitulat „O vizită la mănăstirile româneşti din Moldova”, apărut în cotidianul din Dresda „Die Union”, în numărul 92/1964. În acest reportaj sunt amintite mănăstirile moldoveneşti: Sucevița, Agapia, Dragomirna, Neamț, Văratic şi Sfântul Ioan cel Nou de la Suceava.

Cădere, Victor, G., „Însemnări despre unele mănăstiri şi schituri din Moldova, după «Cronica Mitropoliei Moldovei şi Sucevei din 1857»”, în: *MitrMold* XL (1964), 9-10, p. 504-522.

După câteva lămuriri privind modul în care a fost alcătuită „Cronica Mitropoliei Moldovei şi Sucevei”, autorul redă însemnările despre schiturile şi mănăstirile pomenite în conținutul ei. Aflăm despre schiturile de sub Ceahlău, cum ar fi Pionul, despre prima sihăstrie de aici, ctitorită în preajma anului 1600 de preotul Țifui, ce a fost distrusă în 1704 de o avalanşă şi refăcută în 1723 sub numele de Ciurubucul, sau Cirăbucul, ctitorie a Cantacuzinilor.

Primele informații despre Schitul Durău datează din 1802, dar autorul lămureşte că lăcaşul este mai vechi. Alte schituri amintite sunt: Schitul Sălivestrului - ridicat în 1445 de către ieromonahul Sălivestru, cu hramul Tăierii capului Sfântului Ioan Botezătorul – şi Schitul Răpăciuni, ridicat în 1844. Paginile mai cuprind un scurt istoric al mănăstirilor Pângărați, Bisericani, Secu, Râşca, Vorona şi Slatina şi al schiturilor Tarcău, Preoțeşti, Boureni, Rarău, Oniaga şi Delenii. În cele cinci anexe ale articolului găsim istoricul mănăstirilor Pângărați, Agapia, Bisercani şi Bogdana, din Bacău, şi al Schitului Tarcău.

Grigoraş, A., „Ctitoriile lui Ştefan cel Mare”, în: *MitrMold* XLII (1966), 7-8, p. 523-539.

Articolul cuprinde date despre mănăstirile Putna, Pătrăuți, Războieni, Tazlău, Bistrița, ctitorii ale domnului Ştefan cel Mare. Autorul realizează o clasificare a bisericilor în funcție de câteva criterii, prezentând pictura acestora, odoarele şi manuscrisele.

Negruți-Munteanu, Ecaterina, „Moşiile Mănăstirilor din Moldova închinate locurilor sfinte, după o statistică alcătuită la 1848”, în: *MitrMold* XLIII (1967), 7-8, p. 497-504.

La mijlocul secolului al XIX-lea, moşiile mănăstirilor închinate din Moldova reprezentau mai mult de jumătate din suprafața totală a proprietăților mănăstireşti. Statistica alcătuită în 1848 în legătură cu această chestiune se află la Arhivele Statului din Iaşi. Ea este relevantă şi prentru situațiile din jurul anului 1845 când au revenit domniile pământene şi când abuzurile egumenilor greci au fost îngrădite. Pe lângă analiza statisticii, articolul oferă şi o importantă sursă secundară pentru diferitele conflicte care au avut loc în acea perioadă, în legătură cu problema moşiilor mănăstireşti.

Gherasim, O., „N. Grigoraş şi I. Caproşu, «Biserici şi mănăstiri vechi din Moldova», Ed. Meridiane, 1968”, în: *MitrMold* XLIV (1968), 7-8, p. 449-450. Recenzie.

Cartea recenzată cuprinde informații despre câteva dintre cele mai vechi lăcaşuri de cult moldoveneşti. Printre acestea se numără biserica de lemn din Putna, atribuită lui Dragoş Vodă, care ar fi ridicat-o în 1346, biserica Sfântul Nicolae din Rădăuți, care are pridvorul adăugat în 1559 de Alexandru Lapuşneanul şi clopotnița din 1871 construită de episcopul Dositei Herescu.

Mănăstirea Humor, atestată documentar la 13 aprilie 1415, este amintită alături de o altă mănăstire, Sfânta Maria din Ițcani, Suceava, la anul 1453.

Bulat, T. G., „Întregiri la istoria bisericii moldovene până la Ştefan cel Mare, după mărturii noi, despre mănăstirile Pobrota, Moldovița, Humor, Neamț, Bistrița. Domeniile mănăstireşti”, în: *MitrMold* XLV (1969), 5-6, p. 324-347.

Articolul cuprinde date noi cu privire la mănăstirile Probota, Moldovița, Humor, Neamț şi Bistrița, la domeniile mănăstireşti şi la daniile primite, în perioada anterioară domniei lui Ştefan cel Mare.

Cristache-Panait, I. Elian T., „Biserici de lemn din Moldova (sec. XVII–XIX)”, în: *MitrMold* XLV (1969), 7-9, p. 479-498.

Bisericile de lemn din Moldova dintre secolele XVII-XIX, amintite sunt: biserica lui Dragoş Vodă, Schitul Mănăstiora (Plăvălari), Cozla-Draga, schitişorul din Ceahlău, schitul Orăşeni, Bisericani şi Vânătorii Pietrei.

Marconi Ciocci, Magda, „Mănăstirile Bucovinei”, în: *MitrMold* L (1974), 1-2, p. 114-117.

Sunt descrise bisericile mănăstirilor Arbore, Humor, Voroneț, Moldovița, Sucevița, Rădăuți, Putna şi Dragomirna.

Micle, Veniamin, protos., „Monumente istorice bisericeşti din Mitropolia Moldovei şi Sucevei”, în: *MitrOlt* XXVII (1975), 3-4, p. 308-318. Recenzie.

Lucrarea prezentată, scrisă de Înaltpreasfinţitul Iustin, mitropolit al Moldovei şi Sucevei, cuprinde informaţii despre: biserica Sfântul Nicolae din Rădăuţi - cel mai vechi monument de arhitectură în piatră, ctitorită de Bogdan I, necropolă domnească, dar şi pentru Inochentie I, episcop de Rădăuţi; Mănăstirea Putna - cu cele mai vechi clădiri: turnul tezaurului (1481) şi turnul intrării (secolele XVII-XVIII); este prezentat interiorul acesteia cu cinci părţi ale ei şi colecţia muzeografică; Biserica Voroneţului - ctitorie a lui Ştefan din 1488; este descrisă pictura; Mănăstirea Neamţ - întemeiată în secolul al XIV-lea; biserica Înălţarea Domnului(1497), din scurtul istoric prezentat, aflăm că este una dintre ctitoriile lui Ştefan; biserica Sfântul Mare Mucenic Gheorghe, a Mănăstirii Sfântul Ioan - ctitorie a lui Bogdan şi Ştefaniţă Vodă; Mănăstirea Moldoviţa - ctitorită de Petru Rareş în 1532;

Se prezintă apoi alte câteva monumente din Moldova, unele fiind ctitorii ale Sfântului Ştefan cel Mare.

Geţia, Gheorghe, prof., „Monumente istorice bisericeşti din Mitropolia Moldovei şi Sucevei”, în: *MitrBan* XXV (1975), 10-12, p. 732-741.

Articolul prezintă succint epoca înfloritoare din timpul lui Ştefan cel Mare şi a Movileştilor, punctând evoluţia şi dezvoltarea arhitecturii bisericilor din Moldova.

Sunt aduse informaţii despre biserica Sfântul Nicolae, despre Dragomirna, ctitoria lui Anastasie Crimca, Sfinţii Trei Ierarhi, Mănăstirea Golia şi Cetăţuia lui Duca Vodă. În partea a doua a materialului, autorul se ocupă de pictura murală.Textul este însoţit de o bibliografie selectivă din 556 de titluri şi o anexă bibliografică cu 177 de titluri.

Cunescu, Ghe., pr., „Monumente istorice bisericeşti din Mitropolia Moldovei şi Sucevei”, în: *Gbis* XXXV (1976), 3-4, p. 460-463. Recenzie.

Informaţii despre arhitectura religioasă, pictura murală, despre icoane, broderii, argintării, mobilier. Sunt descrise epocile lui Ştefan cel Mare, Petru Rareş, Alexandru Lăpuşneanul, Vasile Lupu. Textul este însoţit de fotografii şi monografii sumare a 82 de biserici şi de o bibliografie ce conţine 733 de titluri.

Rădulescu, Mihai, lector, „Mănăstiri moldoveneşti în opera scriitorului francez Alexandre Dumas”, în: *BORom* XCIV (1976), 7-8, p. 824-827.

Volumul „O mie şi una de fantome” este o naraţiune ce îmbină date reale despre ţara noastră cu elemente de folclor fantastic, opera fiind o oglindă a felului în care neamul şi credinţa noastră au fost înţelese peste hotare în trecut. Pentru cultura română această povestire este importantă, deoarece prezintă date generale despre geografia, viaţa şi moravurile din Moldova, apărând remarci privind istoria Ţărilor Române şi fiind pomenite două mănăstiri moldovene. Se face în această lucrare o comentare a vieţii ortodoxe din ţinuturile noastre.

Găină, Al., „Paul din Alep despre Biserica ortodoxă din Moldova”, în: *MitrMold* LII (1976), 7-8, p. 494-506.

Paul din Alep descrie lăcaşuri de cult cum sunt: Episcopia Romanului, a Huşilor şi Episcopia de Orhei, biserici şi mănăstiri precum Mănăstirea Trei Ierarhi, Cuvioasa Parascheva din apropierea Mănăstirii Sfântul Sava din Iaşi şi altele, despre care aflăm diverse informații.

† Adrian Botoşăneanu, episcop vicar, „Din viața şi înfăptuirile mitropolitului Veniamin Costachi”, în: *MitrMold* LIV (1978), 3-4, p. 348-354.

Veniamin Costachi a jucat un rol deosebit în întărirea şi dezvoltarea culturii române şi a învățământului. El a fost cel care a pus bazele învățământului în limba română, a înființat la Mănăstirea Socola o şcoală de dascăli „procopsiți în limba moldovenească”, o şcoală monahală pentru maicile de la Mănăstirea Socola şi Prapa - Doamna Parascheva din Iaşi (cele strămutate de la Vânătorii-Pietrei şi de la Schitul Gârcina – Neamț), precum şi o şcoală de cântăreți bisericeşti.

Unul dintre cele mai importante documente rămase de la mitropolitul Veniamin este o pastorală, în 20 de puncte, despre cum trebuie să viețuiască monahii în mănăstiri, autorul amintind şi de valoroasa îndrumare duhovnicească a mitropolitului.

Gaşpar, Iustin, „Ctitoriile mitropolitului Veniamin Costachi”, în: *MitrMold* LVI (1980), 3-5, p. 376-380.

Printre ctitoriile mitropolitului Veniamin Costachi care fac subiectul studiului de față, se numără biserici şi spitale din Roman, bisericile din Prisăcani şi Sineşti, unde exista şi un metoc al Mănăstirii Putna, Catedrala mitropolitană şi Mănăstirea Slatina.

Livezeanu, Dan, „Documente de la Athos privitoare la câteva mănăstiri din Moldova (1617-1755)”, în *BORom* XCVIII (1980), 5-6, 629-635.

Documentele publicate în cuprinsul acestui articol fac referire la mănăstirile: Todireni din Suceava (şase zapise), Sucevița (un zapis) şi Cetățuia-Covurlui (un zapis).

Ciolan, Macarie, „Mitropolitul Veniamin Costachi, 180 de ani de la numirea şi înscăunarea să că mitropolit al Moldovei şi Sucevei”, în: *MitrMold* LIX (1983), 10-12, p. 654-663.

Se marchează împlinirea a 180 de ani de la numirea ca mitropolit a lui Veniamin Costachi. Articolul redă aspecte din activitatea sa la Mitropolia Moldovei şi a Sucevei, interesul şi legăturile acestuia cu mănăstirile Agapia, Secu, Neamț şi Slatina.

Gabor, Adrian, drd., „Ctitoriile de Biserici şi Mănăstiri ale dregătorilor domneşti din județul Vrancea”, în: *GBis* XXXXVIII (1989), 6, p. 73-106.

Lucrarea îşi propune să prezinte ctitoriile de biserici şi mănăstiri ale dregătorilor domneşti din județul Vrancea în ordinea ridicării lor. Pe lângă bisericile de mir apar şi mănăstirile: „Adormirea Maicii Domnului”-Varzăreşti (Urecheşti), Schitul Galbeni-Tănăsoaia, Schitul Trestieni-Gârbovi, Schitul Jitia, biserica „fostei mănăstiri

Bordeşti”, Schitul Vârteşcoi, Mănăstirea Sihastru, Schiturile Rogozu, Ivănceşti, Scânteia .

Solomon, Flavius, „Mănăstirile ortodoxe Moldovene până la mijlocul secolului al XV-lea”, în: *TV* IV (1994), 8-10, p. 18-26.

Autorul prezintă istoricul mănăstirilor ortodoxe moldovene: Bistriţa, Humor, Bohotin, Călineşti, Boişte, Iaţco, Neamţ şi Pobrata.

Luchian, Cătălin Nicolae, pr., „Iustin Moisescu, arhiepiscop al Iaşilor şi mitropolit al Moldovei şi Sucevei (1957-1977) – restauratorul şi ctitorul”, în: *TV* XVI (2006), 1-6, p. 205-265.

În aceste pagini este conturat tabloul activităţii de restaurator şi ctitor a Preafericitului Iustin în perioada în care a fost mitropolit al Moldovei şi Sucevei. Găsim informaţii despre colecta pentru lucrările de consolidare la Catedrala mitropolitană din 1957, lucrări care sunt prezentate în amănunt.

Prin decizia 7/1957 din 28 iunie s-au deschis unsprezece şantiere bisericeşti, la mănăstiri precum Neamţ, Secu, Slatina, Moldoviţa, Suceviţa, Golia, Sfinţii Trei Ierarhi şi altele. Lucrările de la Mănăstirea Neamţ - începute înainte ca Iustin să ajungă mitropolit - sunt şi ele, prezentate în detaliu. Mai aflăm că, între anii 1956-1958, s-a desfăşurat o amplă campanie de înscriere a mănăstirilor şi bisericilor în lista monumentelor istorice. Autorul aminteşte şi legătura mitropolitului cu Mănăstirea Putna şi reamenajarea muzeului de aici, precum şi despre bisericile construite în timpul său şi restaurările de la mănăstirile Suceviţa, Humor, Voroneţ, Galata, Cetăţuia, Secu, Sihăstria, Râşca, Probota, Văratec, Bistriţa, Sfinţii Trei Ierarhi (cele de la Sala Gotică).

IV. 4. STUDII GENERALE DESPRE MĂNĂSTIRILE ŞI SCHITURILE DIN BASARABIA ŞI BUCOVINA

***, „Substratul fondului religionariu gr. or. al Bucovinei”, în: *Candela* VIII (1889), 10, p. 674-687.

În articol sunt consemnate proprietăţile mănăstireşti din Bucovina în vremea încorporării ei în Imperiul Austriei. Când a trecut Bucovina sub stăpânire austriacă, conform Convenţiei din data de 5 mai 1775 şi a Tratatului de cesiune din 25 februarie 1777, încheiat între Impreriul Austriei şi Poarta otomană, se aflau în ţinitul ocupat Episcopia Rădăuţiului, 10 mănăstriri şi 13 schituri. Sunt descrise aceste propietăţi, articolul continuând în revistele următoare.

Episcopia Rădăuţiului, fondată în 1402, de Alexandru cel Bun, cuprindea o parte din ţinutul Sucevei, al Dorohoiului, al Hotinului şi al Cernăuţiului. Din cauza mişcărilor politice, în cuprinsul ei apar modificări de-a lungul timpului. În 1871, scaunul episcopiei este mutat la Cernăuţi, doi ani mai târziu devenind Arhiepiscopie şi Mitropolie a Bucovinei şi a Dalmaţiei. Moşiile Episcopiei Rădăuţiului erau: Rădăuţi, Coţman, Laştivca (Sadova), Suchovercha, Clivodin, Davideschii, Chliveschii şi Havrileschii, în Suceava un beci năruit, un loc de casă în Cernăuţi, satele Haverna,

Noua Suliță şi jumătate din Bălileşci, (conform ieromonahului Inochentie care este audiat de către o comisie aulică împărătească, în 1781).

Mănăstirea Putna, a cărei zidire se începe în 1466, finalizându-se trei ani mai târziu, este ctitorie a domnului Ştefan cel Mare. După reproducerea unui fragment din cronicele lui Neculce, sunt prezentate o suită de evenimente istorice şi politice referitoare la această mănăstire. Se mai aminteşte că în 1856 are loc deschiderea şi cercetarea mormintelor din biserica mănăstirii.

***, „Fondul religionariu gr. or. al Bucovinei, substratul, formarea, desvoltarea, administrarea şi starea lui de față”, în: *Candela* VIII (1889), 11, p. 737-754.

Se continuă informația din aricolul precedent.

Proprietățile Mănăstirii Putna în timpul Imperiului austriac, conform declarației egumenului Ioasaf şi a eclesiarhului Atanasie sunt satele: Vicovul de Sus, Vicovul de Jos, Voitinel, Bălăsinesci, Măneuți, Măşcătesci, Botoşenița, Climăuț, Frătăuți, Vicşani, Tărnăuca, Bălcăuți, Pleşinți, Grecii, Tereblecea, Caminca, Petriceni, Tomesci, Cupca, Ciudei, jumătate din Crasna, a patra parte din Ropcea, jumătate din Carapei, complexul de munți Braniştea.

În Cernăuți, Putna avea următoarele proprietăți: Cuciurul Mare, Cozminul, Clişcăuți, Ostrița, Stăuceni, iar în Moldova, peste Cordon avea satele: Stăuceni şi Frumoasa şi moşiile: Ştubeeni, Petricani, Pustiul, Prodraga, Brătineştii, jumătate din Şerpeni, un heleşteu şi vie lângă Odobeşti.

Schitul Sântu-Onufreiu (Mănăstioara), făcut din lemn de preotul Mihul din Siret, biserica de piatră fiind zidită de Ştefan Petreceicu, a fost închinat Putnei. În 1782, acest schit avea următoarele proprietăți: satele Sânt Onufreiu (Mănăstioara), Băncesci, Dornesci, Drăguşeni.

Mănăstirea Sucevița, ctitorie a fraților Movilă deținea, conform declarației din 1782 a egumenului Antioch, următoarele sate: Sucevița, Volovăț, Horodnicul de Jos, Horodnicul de Sus, muntele Giumalău, jumătate din satele Pleşnița şi Bărbesci, a şaptea parte din Costesci. În ceea ce priveşte satele de peste Cordon (Mândrescii, Seminița, Ibănesci, Cristinesci, Noscova, Verbiea) şi moşiile (Osonesci, Davida), egumenul punctează câteva neînțelegeri în legătură cu probleme de hotar.

Mănăstirea Dragomirna, fondată de mitropolitul Moldovei, Anastasie Crimca, în 1602, deținea, după mărturisirea egumenului Narcis, următoarele moşii: Drăgomireşcii, jumătate din satul Rusciorii, Bârnova, Buninți, Costescii, mărturisire ce este întărită de două hrisoave de confirmare de la Gheorghe Ştefan. De asemenea, mănăstirea deține moşiile Dobrănăuț, Nicşeni, Uriceni, Slătinoaia, Napadoa (Napadova), Flămânzi, aflate dincolo de Cordon.

***, „Fondul religionariu gr. or. al Bucovinei, substratul, formarea, desvoltarea, administrarea şi starea lui de față”, în: *Candela* VIII (1889), 12, p. 801-820.

Se continuă informația din articolul precedent.

Mănăstirea Sânt-Ilie, zidită de Ştefan cel Mare, deținea, după declarația egumenului Macarie din 1781, următoarele moşii: Gropile, Satul Mare, Costina pe jumătate, Milişăuți pe jumătate, Florinta, iar peste Cordon, moşiile Julesci cu Hodera şi Ezereni.

Mănăstirea Pătrăuți, zidită de Ştefan cel Bătrân (Ştefan cel Mare), este o mănăstire de călugărițe, condusă de monahia Eupraxia. Aceasta îl împuterniceşte pe preotul Grigore pentru a declara, în fața comisiei, proprietățile ce le deține mănăstirea la perioada respectivă: satele Petreuți şi Mihoveni.

Mănăstirea Ilişeşti, ctitorită de mazilul Ionaşcu Isăcescul cu soția sa Alexandra, în 1714, deținea după afirmațiile ieromonahului Sava, următoarele moşii: o parte din satul Ilişeşti, satele Sânciorii, Bălăceana şi peste Cordon, jumătate din satul Orăşeni.

Mănăstirea Voroneț, ctitorie a lui Ştefan cel Mare, deținea următoarele: satul Stulpicani, Bucuresci (Capu Codrului), Drăgoesci, Lucăcesci, munții Mestecăniş, Petriş şi Muncelul de la Straja, o poiană la obârşia Humorului, iar în Moldova avea: Bălința din Dorohoi şi Şuhlinții în Sorocei.

Mănăstirea Solca, zidită de Ştefan Vodă Tomşa, în 1615, avea, după relatările egumenului Metodie şi ale lui Ghedeon, dichiul mănăstiresc, proprietățile: Satele Solca, Bălăceana, Căjvana, Hrincesci, Bădeuți, Drăgănesci, Crăinicesci, Ivăncicăuți, Pîrlişeni, jumătate din satul Milişăuți, munții: Cocoşul, Găina, Porcescul şi Botoşul din Fundul Moldovei, iar din Moldova: satele Fărăonii, Mănăstirenii, jumătate din moşia Ciorsacii şi lacul Luciul.

Mănăstirea Humorul, ctitorită de Toader logofăt, deținea, conform declarației proegumenului Pahomie, următoarele: Humorul, jumătate din satul Bălăseşci, Părtesci, jumătate din Comănesci, a şasea parte din Românesci, muntele Măgura din Câmpulung, iar în Moldova, satele Dresca, Vorniceni şi moşiile: Străhotinul, Feredienii şi Covasna, precum şi o vie.

Mănăstirea Moldovița, fondată de Alexandru cel Bun, deținea, după cum a relatat monahul Văsian, următoarele sate: Moldovița, Vama, Berchişesci, Oprişeni, Prevorochi, jumătate din Iordănesci, muntele Suharul Mare, iar în Moldova mănăstirea avea satele: Fălticeni, Unceni, Văculesci, jumătate din Svorişte, Serafinesci, o moşie cu o moară, un lac lângă Covurlui şi zece pogoare de viță la Cruce.

***, „Fondul religionariu gr. or. al Bucovinei, substratul, formarea, desvoltarea, administrarea şi starea lui de față”, în: *Candela* IX (1890), 1, p. 1-20.

Se continuă informația referitoare la fondul religios al Bucovinei din 1782.

Schitul Ostra sau Bărbescii, întemeiat de mazilul Nicolai Calmuțchi în jurul anului 1762, avea după cum spune egumenul Ignatie, o avere modestă: 100 de fălci împrejurul mănăstirii.

Egumenul Ghervasie declară că Schitul Luca, întemeiat de mazilul Atanase Țintă în 1742, deținea 12 fălci împrejurul bisericii.

Schitul Babin, construit de călugărul Onufrei, avea numai jumătate de falce în jurul biseicii, după afirmațiile egumenului Laurenti.

Schitul Coribnița, fondat de călugărul Silvestru, avea în posesie, conform egumenului Benedict, patru fălci de loc.

Schitul Vijnița, fondat de episcopul Nicolai de la Rădăuți, întrecea celelalte schituri prin sărăcia sa. Ieromonahul Samuil declară că singura proprietate a schitului este un petec de fânaț.

Schitul Crişceatec zidit de Toader Preda Hagiul, deține după declarația egumenului Paisie, următoarele: loc împrejurul mănăstirii şi jumătate din satul Zvineacea.

Schitul Berejnița, a cărui fondator egumenul Ghedeon nu îl cunoaştea cu exactitate (mazilul Miron Gafenco sau căpitanul Tănase Țintă), avea partea a şaisprezecea din Banila de pe Ceremuş.

Schitul Broscăuț, după declarația egumenului Nazarie, era fondat de Constantin Volcinschi şi deținea 15 fălcii de pământ.

După mărturisirea egumenului său, Mihail, Schitul Zămostea era fondat de starostele Cernăuțiului Dumintru Păra şi avea: loc împrejurul mănăstirii, a treia parte din satul Zămosteia şi trei iazuri în Vilaucea.

Ieromonahul Teofilact declară că Schitul Horecea are un loc de 12 podgoane împrejurul schitului, trei bucăți de pământ în hotar cu Cernăuțiul, un loc afară de Cernăuți, care era deşert, două mori pe Prut şi a opta parte din satul Căbeşti.

Ieromonahul Antonie a declarat că schitul de călugărițe Voloca a cărui fondator este călugărul Donici nu avea mai mult decât un cal.

Schitul Jadova, întemeiat de egumenul George, avea, după spusele ieromonahului Clement: o parte mărişoară de pământ (Lazul lui Ciolan), unele ogoare în țarina Jidovei, un odgon şi jumătate din moşia Vasileu pe Nistru.

Schitul Mare din Țara leşească, fondat e Ivan Kniahineckij (Cniahineşchi), deținea satele Mămăeschii, Revna, jumătate din Mitcău, o odae în Cernăuți. Articolul se încheie cu un rezumat al proprietăților deținute de sfintele lăcaşuri din Bucovina.

***, „Fondul religionariu gr. or. al Bucovinei, substratul, formarea, desvoltarea, administrarea şi starea lui de față”, în: *Candela* IX (1890), 2, p. 65-.81.

Articolul cuprinde partea a doua din lucrarea amintită în titlu întitulată – „Trătările şi dispuseciunile prealabile în privința unei administrări mai bune a moşiilor episcopiei şi a celor mănăstiresci. Desființarea mănăstirilor.” Aici se prezintă în subcapitolele - tratatele cu episcopul de Rădăuți, luarea moşiilor în administarea statului, desființarea mănăstirilor. Având pe tronul Moldovei conducători corupți, nici mănăstirile nu şi-au împlinit întru totul menirea lor, disciplina monahală decăzând. Pentru a pune capăt unei stări triste ca aceasta, episcopul Dosoftei, „după lungi discuții cu general-maiorul baron Ențenberg şi cu mareşalul locotenent câmpestru baron de Schröeder, cedează moşiile episcopeşti în schimbul sumei anuale de 8000 florini”.

În data de 11 aprilie 1783 sunt predate moşiile Coțmanii, Laşchiuca, Suchovercha, Clivodinul şi Dăvidescii, din districtul Cernăuțului şi Haverna şi Noua Suliță din Moldova. Pentru Rădăuți, episcopul se roagă în nenumărate rânduri să amâne predarea, ceea ce se şi întâmplă însă i se scade 1000 de lei din salariul anual. Subcapitolul „Mesurile luate în privința moşiilor mănăstireşti” cuprinde informații referitoare la verificarea, de către comisia formată din arhimandritul şi vicarul general Meletie, proiegumenul Putnei Antonie şi un oarecare Gherasim, a mănăstirilor şi a moşiilor acestora, în 1782. Acestea scot la iveală datorii ale mănăsirilor cauzate de defectuoasa administrare a egumenilor.

***, „Fondul religionariu gr. or. al Bucovinei, substratul, formarea, desvoltarea, administrarea şi starea lui de faţă”, în: *Candela* IX (1890), 3, p. 130-148.

Se continuă informaţiile din articolul anterior. Subcapitolul al treilea prezintă „Desfiinţarea schiturilor şi a unor mănăstiri mai mici. Trătările următoare”. Împăratul Iosif dă ordin în 1783 să se împuţineze mănăstirile de călugări, proprietăţile lor să intre în administrarea statului, să se reţină averile preoţilor care nu trăiesc în ţară şi fondul clerului grecesc şi să se înfiinţeze cel puţin o şcoală. Ordinul este îndeplinit, fiind desfiinţate mănăstirile şi schiturile mai mici şi confiscându-se moşiile. Articolul conţine un tabel (evidenţa mănăstirilor desfiinţate, a celor ce au rămas, a călugărilor trăitori afară de mănăstiri), reproducerea unor scrisori ale episcopului Dosoftei şi o dare de seamă din 1784, privind veniturile moşiilor.

***, „Fondul religionariu gr. or. al Bucovinei, substratul, formarea, desvoltarea, administrarea şi starea lui de faţă”, în: *Candela* IX (1890), 4, p. 193-219.

Se continuă informaţiile din articolul anterior. Se face mai întâi referire la subcapitolul „Dispuseciunile în privinţa casei religionarie, a adminstrării moşiilor mănăstiresci preʾn organe lumene, a reconstruirii Consistoriului şi a elaborării unui plan regulativ pentru preuţime şi trebile bisericesci”.

În subcapitolul următor se consemnează desfiinţarea, în 1785, a altor mănăstiri, lăsându-se doar trei pentru călugări: Putna, Suceviţa şi Drăgomirna. Unii monahi au plecat din Moldova, iar alţii au intrat în aceste trei mănăstiri, celelalte schituri şi biserici fiind transformate în parohii sau fiind dărâmate.

Capitolul trei conţine „Decretul consiliului aulic de resbel” cu data: Viena 29 Aprilie 1786, prin care se ordonă punerea în aplicare a Planului regulativ, plan reprodus în articol.

***, „Fondul religionariu gr. or. al Bucovinei, substratul, formarea, desvoltarea, administrarea şi starea lui de faţă”, în: *Candela* IX (1890), 5, p. 273-284.

Articolul cuprinde partea a patra a lucrării amintite în titlu numindu-se: „Dezvolarea şi administrarea fondului religionariu”, făcând referire la „Desvoltarea şi administrarea fondului religionariu de la fundarea lui şi până la Preaʾnalta Resoluţiue deʾn anul 1820 (1786-1820)”. După cum arată „Presidiul de ţară al Galiţiei cu emisul din 2 noiembrie 1786”, Bucovina s-a unit cu Galiţia „ca al nouăsprezecelea cerc al său”, administraţia militară fiind desfiinţată, iar Consistoriul a fost supus guvernului galiţian. Fondul religios s-a alăturat fondului galiţian, necunoscându-se dacă acesta a fost folosit sau nu pentru mănăstirile din Bucovina.

În 1790, Bucovina s-a despărţit de Galiţia, fiind provincie separată până în 1817, când este realipită acelui teritoriu. Sunt menţionate diverse acţiuni referitoare la fondul religios.

Capitolul V conţine informaţii referitoare la „Dezvoltarea şi administrarea fondului religinonariu dela Preaʾnalta resoluţiune deʾn Troppau deʾn anul 1829 şi până la emisul Ministerului c. r. De culte deʾn 17 Decemvre 1860”. Prin decretul cancelariei aulice din 28 decembrie 1820 către guvernul ţării din Lyow, se „împărtăşeşte cuprinsul Resoluţiunei Preaʾnalte ddto Troppau 18 decembie 1820”. În acest act,

***, „Fondul religionariu gr. or. al Bucovinei, substratul, formarea, desvoltarea, administrarea şi starea lui de faţă”, în: *Candela* IX (1890), 6, p. 357-360.

Se continuă informaţiile din articolul anterior. În toamna anului 1827 de deschide Institutul Teologic în Cernăuţi, iar patru luni mai târziu, Seminarul clerical. Institutul a funcţionat până în 1875, când a fost înlocuit cu Facultatea Teologică.

***, „Fondul religionariu gr. or. al Bucovinei, substratul, formarea, desvoltarea, administrarea şi starea lui de faţă”, în: *Candela* IX (1890), 9, p. 551-560.

Se face referire la „Resoluciunea împărătescă de᾽n 10 Decemvre 1869 şi emisul ministerial de᾽n 11 Ianuariu 1870” prin intermediul cărora se încerca administrarea fondului religios de către biserici. Este reprodus un fragment din „Emisul ministerial”, ce prezintă o expunere istorică a evenimentelor începând cu anul 1775.

***, „Domeniul Rădăuţului”, în: *Candela* IX (1890), 5-6, p. 317-319.

Este descris domeniul Rădăuţiului, ca fiind cel mai dezvoltat dintre cele opt domenii ale fondului religios bucovinean. Cu o suprafaţă de 145.234 de juguri şi 600 de stânjeni, domeniul cuprindea şi moşiile altor mănăstiri, nu numai a Episcopiei Rădăuţiului şi a mănăstirilor Putna şi Suceviţa. Luându-se moşiile în administraţia publică, s-a înfiinţat la Frătăuţi un economat, domeniul luând numele acestui sat. Mai târziu, devenind Rădăuţiul centru administrativ, s-a schimbat şi numele domeniului. Se aduc referiri la moşiile care au fost arendate.

***, „Fondul religionariu gr. or. al Bucovinei, substratul, formarea, desvoltarea, administrarea şi starea lui de faţă”, în: *Candela* IX (1890), 8, p. 473 – 493.

Articolul cuprinde capitolul VI din lucrarea „Fondul religionariu gr. or. al Bucovinei”, având titlul, „Dezvoltarea şi administrarea fondului religionariu dela emisul Ministerului e. r. de Culte de᾽n 17 decembrie 1860, până la crearea Direcţiunii e. r. a moşiilor fondului religionariu gr. or. al Bucovinei (1860-1870).

Pe parcursul celor şase subcapitole sunt consemnate informaţii referitoare la fondul religionar, sub titlurile de: „Emisul Ministerului c. r. de Culde de᾽n Decemvre 1860 şi consecinţele lui”; „Crearea pe spesele fondului a gimnasiului suprior gr. or. de᾽n Suceavă”; „Sălărisarea cantorilor besericesci”; „Încercarea episcopului de a căpeta fondul rel. în administrarea organelor canonice ale besericii” ; „Crearea şcoalei reale gr. or.”; „Ameliorarea salarilor preuţeşti”; „Didirea (zidirea) şi Sânţirea besericii S. Parascheve”; „Unii paşi ai Consistoriului privitori la administrarea fondului rel. şi mesurile luate de guvern”; „Sânţirea şi istoria pe scurt a besericii catedrale”; „Ajutorul dat de-n fondul religionariu ţerii şi statului în 1866”.

***, „Cronică”, în: *Candela* XXII (1903), 7, p. 453-455.

Este consemnat decesul în urma unui atac de apoplexie, a arhimandritului Emanuil Ciuntuleac în data de 3/16 iulie 1903, în Cernăuţi. Înmormântarea a avut loc în 6/19 iulie 1903, fiind oficiată cu solemnitate deosebită de arhiepiscopul şi

mitropolitul Bucovinei, asistat de 12 preoți şi 2 diaconi. Părintele Adrian Bocca a ținut o cuvântare funebră.

Berechet, Şt., „Un călător sârb necunoscut pe la noi. Vuici 1840. Prin Basarabia întoarcerea înapoi - continuare -”, în: *BORom* XL (1921-1922), 2, p. 95-99. (A se vedea articolul din *BORom* XL (1921-1922), 1, p. 70-77).

Vuici descrie oraşele Belgorod, Akkerman, Ovidiopol, Tiraspol, Tighina, Chişinău, Focşani şi Bucureşti. De la Vuici aflăm că în Basarabia erau, la 1840, 14 mănăstiri de călugări şi şase de călugărițe. Mănăstirile de călugări erau: Hârjauca – unde stărețea arhimandritul sârb Filipovici (născut în 1779), Gherbovăț (sau Hârbovăț), Schitul lui Hâncu, Gorădişte (sau Horodişte), Dobruşa, Japca, Căpriana, Condrița, Curca (sau Curchi), Saharna, Sircov, Suruceni, Frumuşica şi Țigăneşti. Mănăstirile de călugărițe erau: Vărzăreşti, Coşeleva (sau Coşilăuca), Răciula, Ruda, Tabăra şi Hirova.

Berechet, Şt., „Averile mănăstireşti din Basarabia”, în: *BORom* XLI (1922-1923), 9, p. 632-639.

În prima parte a articolului autorul se întreabă: „cui îi aparține dreptul de proprietate asupra bunurilor mănăstireşti ?”. Documentele care se referă la această chestiune sunt: a) actele în puterea cărora s-au clădit mănăstirile; b) actele de danie făcute de domnitori; c) actele din care se văd măsurile pe care le-au luat în diferite vremuri domnitorii cu privire la conducerea mănăstirilor; d) actele diferiților conducători ai bisericii de răsărit privitoare la punerea în ordine a averilor mănăstireşti; e) actele din care se vede ce fel de înțelegeri s-au încheiat cu privire la mănăstiri şi la averile lor; f) pravilele canonice stabilite pentru mănăstiri; g) drepturile politice ale mănăstirilor şi obiceiul pământului.

Există opt categorii de acte: 1) actul de orânduire al mănăstirilor închinate din puncte de vedere al pravilelor canonice şi al obligațiilor mănăstirilor în vederea conduceri averilor; 2) actele referitoare la gonirea grecilor din Principate şi la lipsirea lor de drepturi; 3) actele făcute de către ctitorii mănăstirilor; 4) actele falsificate; 5) gramatele patriarhale care interzic închinarea de mănăstiri; 6) actele de danie de bunuri mobile şi imobile; 7) actele privitoare la impozitul asupra veniturilor averilor mănăstireşti şi obligațiile mănăstirilor de a întreține lăcaşuri de folos obştesc; 8) actele care stabilesc controlul statului asupra veniturilor averilor mănăstireşti şi cheltuiala veniturilor lor.

Ştefan Berechet arată că, toți cei care au făcut danii pentru mănăstiri, au făcut danii pentru cele româneşti, nu pentru cele străine. El scrie că „nimeni nu a dăruit mănăstirilor străine bunuri imobile, ci doar bunuri mobile şi doar mănăstirile locale aveau dreptul de a lua taxă”. Se dă ca exemplu cazul Mănăstirii Floreşti – moştenitorii ctitorului acestei mănăstiri au apărat drepturile locale ale acestui sfânt lăcaş în anii 1806 şi 1827, atunci când s-a încercat ca moşiile din Moldova ale Mănăstirii (Floreşti) să fie date unei mănăstiri din Athos. Ştefan Berechet spune: „Chestiunea despre dreptul de proprietate se hotărăşte atât de documente cât şi de stăpânirea de fapt în folosul mănăstirilor locale din Muntenia, Moldova şi Basarabia; când reprezentanților Sfintelor Locuri li s-au cerut documentele de proprietate asupra mănăstirilor zise

închinate, au spus că le-au pierdut, apoi au prezentat 51 de documente de autenticitate îndoielnică". Într-o notă de subsol, sunt amintite documentele pe care le-au prezentat reprezentanții mănăstirilor greceşti.

Se mai scrie că „închinarea unei mănăstiri nu înseamnă stăpânire; hotărârile sinoadelor ecumenice recunosc numai mănăstirile independente şi de sine stătătoare care se conduc sub privegherea episcopului şi a autorităților locale". După aceea autorul articolului aminteşte despre ideea „închinării" şi ce cuprinde aceasta şi despre raporturile dintre mănăstirile stavropighiale şi metoace. Obligația aşa-ziselor „mănăstiri închinate" cuprinde recunoaşterea întâietății spirituale a unei mănăstiri asupra alteia, iar referitor la chestiunile materiale, ele sunt reglementate în multe cazuri până la amănunt. După părerea autorului articolului „multe dintre închinări au fost nedrepte şi ilegale". Un exemplu care arată necuviința călugărilor greci, este acela referitor la vinderea de către aceştia a Mănăstirii Sfântul Gheorghe din codrul Herței către armeni, considerați de Biserica Ortodoxă ca eretici. Un alt exemplu care arată că uneori doar grecii doreau să închine mănăstirile este acela din care aflăm că patriarhul Antiohiei Macarie, care a fost în Țările Române între anii 1654-1658, a dorit să închine Mănăstirea Căluiu Patriarhiei din Antiohia, fapt cu care a fost de acord doar egumenul grec şi câțiva partizani ai săi, restul călugărilor exprimându-şi părerea contrarie.

În a doua parte a articolului Ştefan Berechet arată cum au pătruns călugării greci în țările noastre şi motivele pentru care egumenii de această sorginte au fost îngăduiți în Țările Române. Autorul arată că multe din mănăstirile conduse greci s-au ruinat. În 1823 toți călugării greci au fost izgoniți pe temelia firmanului sultanului şi averile mănăstireşti au fost trecute sub conducerea unei comisii speciale. În 1828 moşiile mănăstireşti se reîntorc în posesia monahilor greci, iar în 1833 guvernatorul rus Kiseleff a declarat toate contractele făcute fără ştirea guvernului ca inexistente şi a dat egumenii greci în judecată. Unele articole ale Regulamentului Organic se refereau la chestiunea averilor mănăstirilor închinate. În 1864, sub domnul Al. Ioan Cuza, a avut loc secularizarea averilor mănăstireşti. După ce prezintă toate acestea Ştefan Berechet răspunde la întrebarea referitoare la cum erau împărțite veniturile averilor mănăstireşti: o parte din acestea se foloseau pentru întreținerea mănăstirii iar o parte era dată pentru ajutorarea instituțiilor de binefacere obştească.

În ultima parte a articolului se aminteşte despre averile mănăstirilor din Basarabia şi cum au fost distribuite veniturile mănăstirilor din această regiune. Autorul spune: „În Basarabia până la legea agrară au existat următoarele categorii de averi mănăstireşti: averile mănăstirilor şi ale schiturilor locale, averile mănăstireşti de peste graniță (Moldova) şi averile mănăstirilor închinate mănăstirilor din Orient". Din ordinele țarului din anii 1873 şi 1876 averile mănăstirilor au fost luate de sub conducerea clerului grec şi date sub conducerea statului. Din documente rezultă: că bisericile răsăritului nu au fost niciodată proprietarele averilor mănăstireşti din Basarabia, ci doar mănăstirile locale; veniturile acestor mănăstiri au fost destinate pentru întreținerea lor şi pentru nevoile locale, dându-se bisericilor din Răsărit doar 5%.

Berechet, Ştefan, „O carte rusească despre biserica Bucovinei de acum 50 de ani", în: *BORom* XLIII (1925), 5, p. 269-276. Recenzie.

În articol este făcută recenzia cărții „Biserica Ortodoxă din Bucovina”, scrisă de un funcționar al sinodului rus numit Vladimir M. Această carte a fost scrisă la 1874. Sunt arătate în ea: împrejurările în care Bucovina a intrat sub dominație austriacă, istoria ținutului Bucovinei de la 1775-1874, date despre organizarea acestui ținut, descrierea şi istoricul oraşelor: Cernăuți, Suceava, Rădăuți, Câmpulung; numărul şi alcătuirea populației Bucovinei. Mai aflăm din această recenzie că Episcopia Rădăuților a rămas independentă până la 1783, când a fost supusă cu Mitropoliei de Carlovitz.

Prin regulamentul din 1786, dat de Iosif II, toate mănăstirile şi schiturile au fost desființate cu excepția mănăstirilor Putna, Sucevița şi Dragomirna. În urma aplicării acestui decret, toate averile mănăstirilor au alcătuit un fond religionar, fond ale cărui venituri au fost întrebuințate doar la nevoile Bisericii, ale clerului şi ale şcolii. În regulament se aminteşte de următoarele mănăstiri: Putna, Sucevița, Dragomirna, Sf. Ilie, Ilişeşti, Humor, Solca, Voroneț, Moldovița, Schitul Cel Mare (aflat în Galiția), Mănăstirea Pătrăuți şi trei schituri de maici: Voloaca, Vijnița şi Mămăeştii.

Autorul scrie că în descrierea lui Şlezer, intitulată „Briefwechsel meist historichen und politischen Inhalts” din 1781, în Bucovina apar 26 de mănăstiri de călugări şi una de maici. Într-o altă scriere a aceluiaşi Şlezer, intitulată „Staatsanzeige”, din 1782, sunt prezentate toate aşezările locuite din Bucovina şi sunt arătate toate punctele unde se aflau aşezămintele monahale. Se enumeră apoi de către autor aceste aşezăminte şi sunt arătate: când şi de către cine au fost zidite şi averile fiecărei mănăstiri. Revenind la prevederile regulamentului din 1786, autorul arată modul de organizare al mănăstirilor rămase şi condițiile pe care trebuia să le îndeplinească cel ce dorea să îmbrace schima monahală.

Berechet, Şt., „Mănăstirile Basarabene”, în: *BORom* XLIV (1926), 6, p. 328-337.

Sunt prezentate mănăstirile şi schiturile din Basarabia. Din începutul articolului reies următoarele:

Cu excepția a două mănăstiri, care sunt ctitorii domneşti, majoritatea mănăstirilor din Basarabia sunt ctitorii ale boierilor sau ale oamenilor evlavioşi. Ele au fost supuse de-a lungul timpului invaziilor diferitelor popoare (tătari, cazaci) şi, datorită acestui fapt, nici una dintre ele nu mai are inscripția de întemeiere. Tot datorită invaziilor, înfățişarea acestor sfinte lăcaşe s-a modificat. În afară de Vărzăreşti şi Căpriana, care sunt din secolul al XV-lea, mare parte din mănăstirile din Basarabia au fost ridicate în secolele al XVII-lea şi al XIX-lea, iar cea din Cetatea Ismail a fost ridicată din secolul al XVIII-lea.

După anul 1818, Basarabia avea 20 de mănăstiri şi schituri. Inscripții de importanță istorică mai cunoscute erau la: biserica Sfântul Dumitru din Orhei (1634-1640), Sfântul Nicolae din Chilia, biserica Răşcanului, biserica Sfântul Mihail şi Buna Vestire din Chişinău. Tot la începutul articolului aflăm că: o icoană făcătoare de minuni a Maicii Domnului se găseşte la Hărbovăț (Gârbovăț); Mănăstirea Căpriana îşi are documentele la Mănăstirea Zograf: la mănăstirile Hârjauca şi Dobruşa s-au deschis şcoli.

Ştefan Berechet clasifică mănăstirile din Basarabia în trei grupe astfel:

-grupa întâi, din județul Lăpuşna, alcătuită din mănăstirile: Căpriana, Condrița, Hâncul, Suruceni şi Vărzăreşti;

-grupa a doua, alcătuită din mănăstirile: Hârbovăț, Hârjauca, Țigăneşti, Răciula, Tabăra, Curchi, Hirova şi Frumoasa;

-grupa a treia, alcătuită din mănăstirile de pe linia Nistrului: Saharna, Călărăşanca, Rugi, Japca şi Noul Neamț.

Se prezintă apoi mănăstirile şi schiturile, din Basarabia. Prezentarea aceasta conține: aşezarea sfântului lăcaş, un mic istoric al său şi starea sa la 1926.

a) Mănăstirea Vărzăreşti – este menționată pentru prima dată în hrisovul din 25 aprilie 1420 dat de Alexandru cel Bun boierului Vanea; a fost reînnoită la 1770 de către protopopul Constantin Măcărescu; a fost prădată de tătari; până la 1865 a existat aici o singură biserică cu hramul Sfântul Dumitru ce a fost ridicată în 1796 de protoiereul Macarevici; la 1926 mănăstirea avea două biserici, cea din 1796 şi cea din 1863; până la anul 1815 Mănăstirea Vărzăreşti a fost mănăstire de călugări, pentru că de la această dată aceasta a devenit mănăstire de maici, în acest sfânt lăcaş fiind aduse maicile de la schitul desființat, Cosăuți.

b) Mănăstirea Căpriana – a fost întemeiată de Ştefan cel Mare; cronicarul Miron Costin susține că Petru Rareş a lucrat la această mănăstire la 1541. Acest domnitor a afierosit mănăstirii un „Evangheliar" ce conține o inscripție, ce este reprodusă în articol. Ştefan Berechet aminteşte de trei documente care se referă la Mănăstirea Căpriana. Acestea sunt: cel din 1559 prin care Alexandru Lăpuşneanu a dăruit 12 moşii; cel din 1662 prin care Istrate Dabija a donat mănăstirii o moşie; cel din 1698 prin care Antioh Cantemir a închinat acest sfânt lăcaş Mănăstirii Zograf din Muntele Athos. Ultimul document arată clar că Ştefan cel Mare a întemeiat Mănăstirea Căpriana.

Din 1698 până în 1813, mănăstirea a fost condusă de monahi trimişi de la Mănăstirea Zograf. În 1813, mitropolitul Gavriil Bănulescu a luat-o sub conducerea „Casei Mitropolitane", sub care a stat până în 1857, când a trecut iar sub conducerea celor din Sfântul Munte. La 1873 toate averile mănăstirilor româneşti din stânga Prutului au trecut sub supravegherea ministrului de externe rus. În 1926, Mănăstirea Căpriana avea trei biserici şi anume: cea cu hramul Adormirea Maicii Domnului, care a fost ridicată în 1820 de mitropolitul Gavriil Bănulescu în locul bisericii vechi, ce a fost zidită de Petru Rareş, care are şi un clopot făcut în 1786 de arhimandritul Ignatie, de la această mănăstire (inscripția de pe acest clopot fiindu-ne redată în articol); biserica construită de egumenul Ilarion în 1840, cu hramul Sfântul Gheorghe; biserica ridicată în 1903 prin truda egumenului Teofilact, cu hramul Sfântul Gheorghe.

La Căpriana a fost îngropat mitropolitul Gavriil Bănulescu Bodoni şi arhimandritul Chiril, din a cărui inscripție de pe piatra sa funerară aflăm că a fost arhitect al reparațiilor bisericii celei mari. Pe la 1862 se mai vedeau încă aici mormintele boierului Grigorie Constantinov şi cel al mitropolitului grec de Ierapole, Grigorie. Până la începutul Primului Război Mondial, în biblioteca mănăstirii se găsea „Evangheliarul" dăruit de Petru Rareş (a se vedea mai sus).

c) Mănăstirea Noul Neamț (Chițcani) – a fost ridicată pe moşia numită Zagorna, făcută danie de Alexandru cel Bun, la 1429, Mănăstirii Vechiul Neamț. Aici Ştefan Berechet prezintă un scurt istoric al acestei moşii. Temelia Mănăstirii Noul Neamț a

fost pusă în 1863, ea fiind terminată în timpul arhiepiscopului Pavel al Chişinăului. La 1926 existau aici trei biserici.

d) Mănăstirea Hâncu - a fost întemeiată la 1678 de stolnicul Mihail Hâncu. La început a fost de călugăriţe, la jumătatea secolului al XVII-lea a devenit mănăstire de monahi, iar până la 1836 a fost socotită ca schit. Mănăstirea are două biserici. Egumenul Dosoftei a ridicat în această mănăstire o biserică din zid cu hramul Sfânta Parascheva şi a doua avea hramul Adormirea Maicii Domnului şi a fost ridicată din zid în 1841.

e) Mănăstirea Dobruşa – s-a construit în 1772 de ieromonahul Iosafat, care era vechilul Mănăstirii Pobrata (Probota) şi prin truda călugărului Efraim (Efrem) de la Mănăstirea Curchi. În 1926 erau aici trei biserici: cea din deal unde a fost vechiul schit; cea de jos din vale cu hramul Sfântul Nicolae, biserica din corpul stăreţiei cu hramul Schimbarea la Faţă din 1847. Tot atunci acest sfânt lăcaş era metoc al Episcopiei Hotinului.

f) Mănăstirea Hârbovăţ (sau Gârbovăţ) – unii cred că a fost întemeiată de armaşul Constantin Carpuz în 1730, alţii cred că ea a fost înfiinţată de călugării fugari din Mănăstirea Berşad din Podolia, la sfârşitul secolului al XVII-lea. Până în 1812, această mănăstire a ars de trei ori. Biserica cu hramul Adormirea Maicii Domnului a fost ridicată de Ştefan Lupu (poliţistul Chişinăului) şi soţia sa Elena şi de arhimandritul Serapion. În această mănăstire se află icoana făcătoare de minuni a Maicii Domnului.

g) Mănăstirea Hârjauca – nu se ştie ctitorul ei; stareţului sârb Spiridon Filipovici i se datorează toată perioada de înflorire a acestui sfânt lăcaş dintre anii 1818-1846 şi tot acestui stareţ i se atribuie clădirea bisericii celei mari cu hramul Înălţarea Domnului din 1836. De la 1845, Mănăstirea Hârjăuca devine mănăstire arhierească pentru ierarhul din Chişinău.

h) Mănăstirea Saharna – spre vest de această mănăstire a fost un schit Horodişte, ce avea o bisericuţă săpată în stâncă cu hramul Buna Vestire. Pe la 1776, un ieromonah rus împreună cu câţiva fraţi s-au aşezat aici. Între anii 1818-1821 s-a clădit Mănăstirea Saharna, sub egumenul Tarasie, având biserica cu hramul Sfânta Treime, ce a fost sfinţită de mitropolitul Moldovei, Veniamin Costache. La 1833, sub egumenul Serafim, s-a mai ridicat o biserică. În 1926 depindea de această mănăstire Schitul Ţipova.

i) Mănăstirea Japca – la început a fost locuită de călugări; a fost zidită la mijlocul secolului al XVII-lea, când ieromonahul Iezechil a venit din Mănăstirea Deleni din Moldova şi a făcut împreună cu câţiva fraţi o biserică din lemn. La sfârşitului secolului al XVII-lea, monahul Teodosie din Schitul Deleni a refăcut acest sfânt lăcaş. În 1818, mitropolitul Gavriil Bănulescu a ridicat acest aşezământ la rangul de mănăstire. În 1926 această mănăstire avea trei biserici: una cu hramul Înălţarea Domnului ridicată în 1825 de boierul Constantin Androne, ce a fost rezidită la 1912 cu trei altare; biserica de iarnă cu hramul Sfântul Mihail, ce a fost zidită la 1849 de Mihail Labov din Chişinău; biserica din Stâncă cu hramul Înălţarea Sfintei Cruci, restaurată la 1852. Din 1916 mănăstirea a fost locuită de călugăriţe ruse.

Ştefan Berechet enumeră apoi mănăstirile care au fost ridicate în secolul al XVII-lea: Hârbovăţ (1730), Hârjauca (1750), Ţigăneşti (1760), Dobruşa (1772),

Saharna (1776), Rugi (1777), Condrița (1783), Suruceni (1785), Curchi (1773-1792); mănăstirile de maici care existau la 1926: Vărzăreşti, Japca (1770), Călărăşanca (1780), Tabăra (1784), Răciula (1797), Hirova (1803), Coşeleuca (1855). În finalul articolului, autorul prezintă cele 21 de schituri din Basarabia şi prezintă câteva date referitoare la moşiile mănăstireşti.

În Basarabia erau 21 de schituri: Borzeşti - ce avea biserica Adormirea clădită la 1770; Butuceni – săpat în stâncile de pe malul Răutului, întemeiat la 1690(?); Cărătura – de călugărițe a fost închis la 1821; Cosăuți – situat pe malul Nistrului a fost desființat în 1815; Cucuruzeni – situat în jud. Orhei, biserica Buna-Vestire are o icoană din 1795; Fântâna Doamnei – situat în județul Orhei (cu acordul mitropolitului Veniamin Costache maicile de la Coşeleuca s-au mutat la acest schit, iar în 1815 schitul s-a desființat); Galița - schit de monahi situat în județul Bălți, a fost desființat în 1809; Ghitici – schit de monahi, situat în jud. Orhei; Hârtop – situat în jud. Orhei, schit de maici, a fost desființat în 1812; Horodişte – situat în județul Orhei a fost desființat în 1821; Ignăței – situat în jud. Orhei, schit de monahi cu o biserică din 1793; Lomanova – schit de monahi a fost închis la 1821; Mana – schit de călugărițe situat în județul Orhei, a fost desființat în 1811; Peştera – situat pe malul Răutului, are o inscripție, ce este reprodusă în articol, din care reiese că acest sfânt lăcaş a fost săvârşit de pârcălabul Bosie la 1675; Poiana – situat în jud. Soroca, de monahi, a fost desființat în 1816; Popăuți – schit de maici, situat în jud. Orhei, a fost desființat în 1816; Râşca – situat în jud. Orhei, de monahi; Recea – situat în jud. Orhei, are o biserică ridicată cu binecuvântarea episcopului Inochentie al Huşilor, a fost desființat în 1825; Rezina - situat în jud. Soroca, de maici, a fost întemeiat de un preot ucrainean în 1770; Soroca – situat în jud. Bălți a fost întemeiat de Diamandache Roset în 1752; Verejeni sau Cărătura situat pe malul Nistrului în jud. Soroca.

Balaur, D., „Note bibliografice. Tomescu Constantin N., «Diferite ştiri din arhiva Consiliului Eparhial Chişinău», în *Arhivele Basarabiei,* anul VI (1934), p. 224-245”, în: *BORom* LII (1934), 9-10, p. 815 Recenzie.

Sunt publicate ştiri referitoare la: situația de drept internațional a mănăstirilor din Basarabia după 1812, cerere de preot moldovean, arhimandritul Chiril Ivanovici – grec venit în Moldova, călugărit în Mitropolia Moldovei la 1778, starea unor biserici din mijlocul Basarabiei.

† T., S., „Note bibliografice. Tomescu Const, N., «Diferite ştiri din arhiva consiliului eparhial Chişinău» în *Arhivele Basarabiei* VI, 1934, p. 339-379 şi VII, 1935, p. 17-44”, în: *BORom* LIII (1935), 5-6, p. 320. Recenzie.

În această lucrarea a lui Tomescu Constantin găsim: numiri vechi moldoveneşti uitate, schiturile de călugărițe la 1814, amănunte despre risipirea Schitului Fântâna Doamnei Orhei, numiri de epitropi, cărți de hirotonie, ştiri despre ctitoria bisericii Sf. Gheorghe Chişinău, primii elevi ai Seminarului din Chişinău. Sunt prezentate şi facsimile ale următoarelor semnături şi peceți: a mitropolitului Ioachim al Proilaviei din 1774, a episcopului Inochentie al Huşilor şi mitropolitului Leon al Moldovei.

G., I. M., „Note bibliografice. Nistor Ion I. «Vechimea aşezărilor româneşti dincolo de Nistru», în *Analele Academiei Române*, Mem. Secț. Ist., seria III, tom XXI (1939), p. 203-225”, în: *BORom* LVII (1939), 7-8, p. 457. Recenzie.

În 1455, Petru Aron a pus stăpânire pe cetatea genoveză Lerici, din limanul Nistrului. Dintr-o scrisoare a sultanului Soliman către regele Poloniei, Sigismund August, din 1541, avem ştiri precise despre pribegii moldoveni de dincolo de Nistru. Se pare că atunci s-au întemeiat unele sate româneşti pe acele meleaguri: Pietrosu, Mălăeşti şi Pisculung. În Movilău, protopopul Mihail Strilbițchi a înființat o tipografie românească, de sub teascurile căreia a ieşit o „Psaltire”. Mihail Strilbițchi şi-a mutat tipografia în satul Dubăsari.

În 1715 a avut loc o neînțelegere între Iorest, episcopul Huşilor, şi Ioanichie al Proilaviei, cu privire la satul Dubăsari. În timpul războiului ruso-turc din 1768-11774 s-a ivit o nouă neînțelegere între Inochentie al Huşilor şi Ioachim al Proilaviei pentru stăpânirea satelor de dincolo de Nistru.

***, „Note bibliografice. Arhimandritul Dr. Antim Nica «Monahismul în Basarabia 1812-1918», Bălți, 1940, 36 pag., 25 lei”, în: *BORom* LVIII (1940), 9-10, p. 752. Recenzie.

Scrierea a apărut mai întâi sub formă de articole în revista „Însemnări creştine”. Ea prezintă istoria monahismului în Basarabia între anii 1812-1918. Cartea are mai multe capitole în care sunt prezentate: viața şi organizarea monahismului basarabean, secularizarea averilor mănăstireşti, legislația bisericească a monahismului, organizarea internă şi rolul social al monahismului, încercări de reorganizare ale monahismului basarabean.

Popescu, Dumitru Şt., „Giurescu Constantin C. «Vechimea aşezărilor româneşti dintre Prut şi Nistru», în *Revista Fundațiilor Regale*, an VIII, 1941, nr. 8-9, p. 307-319”, în: *BORom* LIX (1941), 9-10, p. 595-596. Recenzie.

Se prezintă satele din județul Lăpuşna, se stabileşte etimologia cuvântului „cascadă” şi se precizează că Mănăstirea Vărzăreşti este menționată într-un document din 1420, iar în altul de la 1429 se menționează mănăstirea de la Viznevăț (Căpriana).

D., Şt. P., „Note bibliografice. Nica Antim Arhim., «Monahismul în Basarabia (1812-1918)», Bălți, 1940, 42 p”, în: *BORom* LX (1942), 5-6, p. 226-227. Recenzie.

Ştiri despre monahismul din Basarabia avem încă din secolul al XV-lea. În 1814, Gavriil Bănulescu începe reorganizarea mănăstirilor din acest ținut românesc intrat sub ocupația rusă. Dimitrie Sulima, din lipsă de fonduri, a desființat mănăstirile: Horodiştea şi Cernăuți şi schiturile: Rezina, Rughi, Lomanova, Soroca şi Cărătura. Arhiepiscopul Pavel (1871-1882) a făcut mari eforturi pentru revigorarea vieții monahale. În finalul articolului se menționează despre averile mănăstirilor în perioada amintită şi despre aplicarea regulamentului duhovnicesc a lui Petru cel Mare – regulament ce s-a aplicat în Basarabia.

G., I. M., „Note bibliografice Costea E. Pr. Dr., «Schiturile şi sihăstriile Bucovinei de altă dată», Cernăuţi, 1943, 25 p." în: *BORom* LXII (1944), 7-12, p**.** 330-331 3. Recenzie.

Costea E. înfăţişează pe scurt istoria celor 15 schituri şi sihăstrii mai mari care se aflau în ţinutul Bucovinei înainte de anul 1775. Acestea se numeau: Babin – clădit în 1752 de călugărul Onofrei; Berezniţa - întemeiat de Isac Cocoran pe la 1650; Broscăuţi – clădit la 1752 de monahul Ilarion; Căbeşti – întemeiat de diaconul Grigorie la 1748; Coribniţa – întemeiat la 1730 de către monahul Silvestru; Crişceatec – întemeiat la 1765 pe locul unde se afla un alt schit cu hramul Sfântul Ioan Evanghelistul; Horecea – pomenit pentru prima dată la 1719, a fost ocrotit de către episcopul de Rădăuţi Antonie (1740), iar în 1776, sub egumenul Artemon şi cu ajutorul mitropolitului Gavriil s-a zidit în locul bisericii de lemn una de piatră; în satul Jadova, din vechiul judeţ Suceava, a fost un schit de călugări întemeiat la 1742 de egumenul Vlad Gherasim; Schitul Luca a fost întemeiat în 1742 de către căpitanul Atanasie Ţintă; în vatra satului Mămăieşti au existat trei schituri – două de călugări şi unul de călugăriţe, întemeiate în 1667 ca metoace ale Schitului Mare din Galiţia; Ostra (sau Barbeşti sau Berbeşti) îl are ca ctitor pe Nicolae Calmuţchi, care s-a călugărit aici cu numele de Natanail, după moartea sa schitul a fost desfiinţat; Mănăstirea Sfântul Onufrei din Siret a fost ctitorită în 1673 de Ştefan Petriceicu, pe locul unei biserici de lemn ridicate în 1560 de către preotul Mihu şi închinată Mănăstirii Putna; Vijniţa se crede a fi ctitoria episcopului de Rădăuţi Nicolae Vasilievici (1694); Voloca situat pe Ceremuş a fost întemeiat la 1742 de un călugăr din familia Donici; Zamostea – schit ce este cunoscut din 1722, dar în 1783 el a fost desfiinţat.

Cele patru sihăstrii sunt: la Suceviţa pe locul unde s-a clădit mănăstirea; lângă Mănăstirea Putna, sihăstrie clădită din piatră de egumenul Sila; pe Valea Putnei la Ursoaia; una se afla situată sub muntele Rarău şi care ţinea de Mănăstirea Moldoviţa.

Rădulescu, Ioan Octavian, pr. dr., „Pro-Basarabia, un tezaur documentar", în: *GBis* LIII (1994), 5-7, p. 90-93.

Se prezintă cartea lui Petre Vălimăreanu „Prin Basarabia Voievodală", 1993, 434 pagini. Sunt expuse date referitoare la aşezămintele monahale basarabene: astfel, până în 1812 în Basarabia erau peste 40 de mănăstiri; în veacul trecut rămăseseră doar 18 (p. 51). Sunt date ca dispărute mănăstirile: Borzeşti, Cărătura, Ciura, Cosăuţi, Fântâna Doamnei, Găliţa, Grădişte, Hârtop, Lometa, Mana, Peştera, Poiana, Popăuţi, Râşca, Recea, Razina, Rudi, Soroca, Ţipova.

IV. 5. STUDII GENERALE DESPRE MĂNĂSTIRILE ŞI SCHITURILE DIN TRANSILVANIA ŞI MARAMUREŞ

I., E. N., „Note bibliografice. Roşu Titu L., «Însemnări şi inscripţii bihorene» vol. I, Beuş, 1941, p. 93", în: *BORom* LIX (1941), 11-12, p. 715-716. Recenzie.

Cartea este împărţită în două părţi. În prima este prezentat un studiu asupra inscripţiilor bihorene, iar în partea a doua sunt publicate diversele însemnări găsite în

satele din Bihor, prin bisericuțele de lemn, dintre care unele au slujit ca lăcaşuri monahale. În articol sunt prezentate câteva din aceste însemnări.

Dumitru, Radu Gh., „Începuturile scrisului în limba română”, în: *GBis* XX (1961), 1-2, p. 177-187. Recenzie.

După ce se fac unele referiri la zona Maramureşului, se subliniază importanța foarte mare a Mănăstirii Peri. Se amintesc „urme de mănăstiri de sat, feudale la Corneşti, Sârbi, Budeşti, Secu, Bîrsana, Rozovlea, Ieud”.

Leşe, Nicolae, pr., „Aşezămintele monahale din Arhiepiscopia Vadului, Feleacului şi Clujului”, în: *MitrArd* XXV (1980), 7-9, p. 765-769.

Articolul face cunoscute aşezămintele monahale din Arhiepiscopia Vadului, Feleacului şi Clujului prin prezentarea succesivă a mănăstirilor Nicula, Rohia şi Moisei. Sunt aduse informații ale lăcaşurilor din punct de vedere istoric, organizatoric şi religios - moral.

Bunea, V., pr., „«Monumente istorice şi de artă religioasă din Arhiepiscopia Vadului, Feleacului şi Clujului», Editată de Arhiepiscopia Ortodoxă Română a Vadului, Feleacului şi Clujului, Cluj-Napoca, 1882, 346 p.”, în: *MitrArd* XXVIII (1983), 3-4, p. 246-248. Recezie.

Pe lângă informațiile referitoare la Mănăstirea din Peri, activitatea iconarilor şi zugravilor de biserici de la Mănăstirea Moisei şi pictura pe sticlă de la Mănăstirea Nicula, este cuprinsă şi prezentarea vetrelor mănăstireşti din Arhiepiscopia Clujului, care constituie obiectul de studiu al lucrării.

Buzan, Ioan, „Monumente istorice şi de artă religioasă din Arhiepiscopia Vadului, Feleacului şi Clujului”, în: *MitrBan* XXXIII (1983), 7-8, p. 530-533.

Sunt amintite ctitoriile lui Ştefan cel Mare din Transilvania, de la Vad şi de la Feleac, mănăstiri ce devin nucleul celor două episcopii. Ca prim episcop al Feleacului este menționat Marcu, iar ultimul Petru (1538), în timp ce la Vad, primul episcop atestat documentar este Ilarion (1523), iar ultimul Eftimie (1623-1627). Este prezentată activiatea episcopului Inochentie Micu (1728-1744). Este consemnată înființarea Episcopiei Vadului, Feleacului şi Clujului în 1921.

IV. 6. STUDII GENERALE DESPRE MĂNĂSTIRILE ŞI SCHITURILE DIN BANAT

***, „Însemnări mărunte. Monumente istorice în Banat”, în: *BORom* XLVIII (1930), 3, p. 282-283.

Din articol aflăm că biserica ce se află între comunele Şemlacul Mare şi Şemlacul Mic, jud. Timiş, a fost restaurată de către oameni nepricepuți. Despre această biserică autorul scrie că datează din secolul al XV-lea şi este numită de popor „Mănăstirea Săracă”. Tot din acest articol aflăm că la vechea biserică din comuna

Partoş, unde este îngropat mitropolitul român Iosif, dr. Miloaia intenționează să facă câteva săpături arheologice.

Ciuhandu, Gh., prof. dr., „Cărți, reviste, ziare. «Die Stifite der Tschander Diozese im Mittelalter», de Dr. Koleman Iuhasz”, în: *BORom* XLIX (1931), 9, p. 558-559. Recenzie.

Cartea prezintă mănăstirile din cuprinsul Banatului şi de la gurile Mureşului din secolele IX-X. Se pomeneşte despre mănăstirea din Cenad precum şi despre alte „mănăstiri orientale” situate de-a lungul Mureşului. Autorul aminteşte şi de Mănăstirile Hodoş-Bodrog şi Bezdin.

Vlăduceanu, Victor, prof. dr., „Viață nouă-duh nou”, în: *MitrBan* VIII (1958), 7-9, p. 247-255.

Sunt consemnate diferite activități desfăşurate pe parcursul a şapte ani din perioada păstoririi Înaltpreasfințitului Vasile, mitropolitul Banatului, care şi-a manifestat grija pentru viața duhovnicească, reactivând în 1944 Mănăstirea Partoş, în 1946 bisericile mănăstireşti din Lipova, iar în 1947 Mănăstirea Cebza. Inițiază acțiuni de restaurare la Mănăstirea Mrăcunea din zona Cazanelor, se reorganizează mănăstirile Călugăra, Izvorul Miron şi Schitul Piatra Scrisă. Este ctitor la mănăstirea de maici de la Timişeni şi la Schiturile Sfinții Apostoli Petru şi Pavel - Bogâltin. În articol sunt prezenatate operele omiletice ale Înaltpreasfințitului Vasile, cele două volume de predici „Pârga Darului” şi „Praznic luminat”, alături de articolele sale şi de periodicele care au apărut cu binecuvântarea sa: „Biserica Bănățeană”, „Foaia Arhiediecezană”, „Mitropolia Banatului”, revista: „Duh şi Adevăr”.

Oprişa, Longhin, I., „Biserici de lemn monumente istorice din Arhiepiscopia Timişoarei şi Caransebeşului”, în: *MitrBan* XV (1965), 1-3, p. 184-193.

Dintre monumentele istorice din Arhiepiscopia Timişoarei şi Caransebeşului fac parte şi bisericile de lemn, cum ar fi mănăstirea din Cebza, menționată şi de istoriografia maghiară. Aceasta pare a fi mai veche de anul 1758, an în care o datează o însemnare lăsată pe fila unui „Antologhion”. În 1780 aflăm că a fost refăcut turnul acestei mănăstiri, o renovare mai consistentă desfăşurându-se în 1815, când biserica a fost construită din lemn, cu fundația de cărămidă. În 1935 s-au construit opt contraforți, iar iconostasul a fost împodobit cu icoane portative datând din secolul al XIX-lea.

Bănescu, Marcu, prof. dr., „Mănăstiri din Banat”, în: *MitrBan* XXVII (1977), 10-12, p. 791-794.

Sunt cercetate nouă mănăstiri dispărute: Sfântul Ioan Botezătorul-Cenad, Sfântul Gheorghe-Caransebeş, Sfântul Nicolae-Lugoj, Vărădia, Căvăran, Mănăştiur, Marginea, Mrăcunea (Mraconia) şi Ilidia.

Trăpcea, Theodor şi Tigu, Viorel Gh., „Mănăstiri din Banat”, în: *MitrBan* XXVIII (1978), 1-3, p. 150-153.

Prezentată de doi autori, cartea are trei capitole în care este surprinsă viața religioasă a românilor ortodocşi din Banat, fiind prezentate unele mănăstiri dispărute, dar şi 11 medalioane de mănăstiri existente în Banat. Ca o scăpare a autorului este menționată neprezentarea mănăstirii din satul Calinia, care este cea mai veche mănăstire de lemn din județul Caraş-Severin.

Vlăduceanu, Victor, pr., „Mănăstiri din Banat", în: *GBis* XXXIX (1980), 3-5, p. 453-459. Recenzie.

Sunt amintite mănăstirile: Sfântul Ioan Botezătorul din Cenad, Sfântul Gheorghe din Caransebeş, Sfântul Nicolae din Lugoj şi cea de la Căvăran .

Săsăujan, Mihai, diac. lector dr., „Organizarea mănăstirilor ortodoxe din Ungaria, Partium şi Banat în a II-a jumătate a secolului al XVIII-lea", în: *AltBan* IX (1998), 7-9, p. 157-167.

Pentru a prezenta organizarea mănăstirilor ortodoxe din Ungaria, Partium şi Banat în a doua jumătate a secolul al XVIII-lea, autorul se referă la noul regulament care privea această organizare a mănăstirilor „neunite" din Banat, regulament structurat pe 24 de puncte.

V. MONOGRAFII, STUDII ŞI ARTICOLE DESPRE MĂNĂSTIRI ŞI SCHITURI

V.1. MONOGRAFII, STUDII ŞI ARTICOLE DESPRE MĂNĂSTIRILE ŞI SCHITURILE DIN MUNTENIA, OLTENIA ŞI DOBROGEA

SF. 40 DE MUCENICI (METOC)

C.,E., „Documente inedite”, în: *BORom* XV (1891-1892) 8, p. 577-602.

Este redată o notă de pe un manuscris, care arată că între 1774-1780 episcopul Râmnicului a fost Chesarie. Aceasta a decedat în 1780 şi a fost îngropat la Biserica Sfinții 40 de Mucenici din Bucureşti, biserică care era metocul Episcopiei.

D., Şt. P., „Note bibliografice. Popescu-Cilieni I. «Vechile proprietăți ale Episcopiei Râmnicului în Craiova şi Bucureşti», extras din *Arhivele Olteniei*, an XX, nr. 113-115, Craiova, 1942, 20 p.”, în: *BORom* LX (1942), 1-4, p. 113. Recenzie.

Episcopia Râmnicului avea în Bucureşti metocul Sfinților 40 de Mucenici, lăcaş ce a fost zidit la 1768 de către M. Cantacuzino, pe locul unde se află astăzi Ateneul Român. Lângă această biserică se afla şi o şcoală.

Stoicescu, N., „Un fost metoc al Episcopiei Râmnicului la Bucureşti: Biserica Sfinții 40 de mucenici de pe podul Mogoşoaiei”, în: *MitrOlt* XXIII (1971), 5-6, p. 370-380.

Din istoricul bisericii Sfinții 40 de Mucenici aflăm că a fost zidită în 1764 de Mihai Cantacuzino. În septembrie 1775 Mihai Cantacuzino a încredințat-o episcopului Chesarie al Râmnicului, fiind îngrijită şi de Filaret, urmaşul lui Chesarie.

ALUNIŞ-BUZĂU (SCHITUL)

Lerian, Mircea, „«Ghegard» (Armenia) are o rivală în România: Aluniş – jud. Buzău”, în *BORom* XCVIII (1980), 5-6, 674-675.

Fără a amintii nici un detaliu legat de biserica rupestră din Armenia, autorul face o descrie şi un scurt istoric al complexului rupestru din zona comunei buzoiene Colți. Bisericuța de la Aluniş sculptată în stâncă de doi ciobani la 1277, „Piatra lui Dionisie”, „Peştera lui Iosif”, „Piatra Agathonului” – sunt nume ce amintesc de un ținut cu străvechi rezonanțe monahale.

ANINOASA-CISLĂU (MĂNĂSTIREA)

Iorgulescu, B., „Notițe istorice relative la monastirea Cislau din județul Buzêû", în: *Consolatorul* III (1900), 1, p. 5- 6.

Articolul este editat după revista „Literatura şi Arta Română", nr. 4 din 25 Februarie 1899, de către pr. D. Popescu, parohul parohiei Cislău din județul Buzău. În 1588, pe valea râului Buzău, la o distanță de 45 kilometri de oraşul cu acelaşi nume, pe moşia moştenită de către doamna Neaga, se zideşte o mănăstire numită Aninoasa (cu hramul Adormirea Maicii Domnului). Aceasta a fost construită de proprietăreasă, soțul ei, Mihnea Vodă şi feciorul lor, Alexandru Vodă. În 1612, doamna Neaga îi dă nepotului său la schimb, pentru Cislău, moşia Săpuțenii, apoi în acelaşi an o lasă ca testament Mănăstirii Aninoasa, pentru pomenirea sufletului ei şi a părintelui Vlaicu Tătăranu.

În 1688, Negoiță Tătăranu, nepotul doamnei Neaga şi cu fiul său Matei Paharnicul dau mănăstirea Episcopiei Buzău. Aceasta este rezidită în 1749 şi capătă denumirea Cislău. În 1764 Cosma devine episcopul Buzăului, înzestrând mănăstirea cu uşi, iconostas, amvon, sfeşnice împărăteşti de alamă, toate acestea în 1786. La 1839 mănăstirea e din nou restaurată de episcopul Chesarie. În 1873, Al. Odobescu încearcă, dar fără succes, să traducă inscripțiile de pe pereții mănăstirii, iar în 1895, Statul a confiscat-o prin luarea moşiei de care aparținea, construind prin împrejurimile sale grajduri şi cazarme.

ANINOASA (SCHITUL)

Bălaşa, D., pr., „Schitul Aninoasa, județul Gorj - o vatră monahală necunoscută", în: *MitrOlt* XXIX (1977), 7-9, p. 635-637.

Autorul face o prezentare a unui schit din Gorj (localizare, istorie, atestare) bazat pe documente istorice şi tradiții. Textul documentelor este anexat articolului.

ANTIM SAU MĂNĂSTIREA TUTUROR SFINȚILOR (MĂNĂSTIREA)

Erbiceanu, C., „Documente inedite." în: *BORom XV* **(**1891-1892), 6, p. 385-402.

În articol sunt redate 10 scrisori. Ce de-a zecea este scrisoarea patriarhală şi sinodală din 1717 despre Sfânta Mănăstirea Tuturor Sfinților din Bucureşti, ctitorită de mitropolitul Antim Ivireanu. Prin aceasta sunt: anulate testamentul şi dispozițiile mitropolitului Antim Ivireanu şi sunt ridicate pedepsele canonice şi blestemele bisericeşti pentru cel ce încalcă deciziile fondatorului. Astfel, se va permite înstrăinarea averii imobile a mănăstirii sub pretextul că aceasta avea datorii. Scrisoarea mai prevede şi faptul ca biserica să fie trecută sub administrarea mitropolitului de Bucureşti.

*****,** „Biserica Antim din Bucureşti", în: *Vocea Bisericii* II (1895), 14 şi 15, p. 5.

Biserica a fost zidită în 1715 de mitropolitul Antim din Ivir, în timpul domniei lui Ştefan Cantacuzino, informație extrasă dintr-o inscripție în limba greacă. Urmează o descriere a bisericii. Acest articol conține fragmente din dipticul de la 1747, în care

sunt trecuți domnii şi mitropoliții de la Antim Ivireanu, până în perioada în care este scris articolul. Acesta pomeneşte pe Constantin Brâncoveanu, Ştefan Cantacuzino, Nicolae Mavrocordat, Grigorie Ghica şi Constantin Mavrocordat. De asemenea, mai sunt pomeniți mitropoliții: „Antim arhiepiscop mitropolit, Daniil arhiepiscop mitropolit, Neofet arhiepiscop mitropolit, Filaret arhiepiscop mitropolit". În interiorul bisericii se află portretul lui Ştefan Cantacuzino şi al mitropolitului Antim Ivireanul.

***, „Cuvântările Î.P.S. Mitropolit Primat Conon Aramescu-Donici la inaugurarea noului local al Sfântului Sinod şi al Consistoriului superior bisericesc în ziua de 10 octombrie 1912", în: *BORom* XXXVI (1912-1913), 8, p. 737-743.

Sunt reproduse două cuvântări rostite de mitropolitul primat Conon. Din prima aflăm că Mănăstirea Antim trebuie restaurată, că între anii 1872-1912 şedințele Sfântului Sinod s-au ținut în vechiul local al bisericii Sfântul Dumitru, fostul metoc al Episcopiei Buzăului sau în casele închiriate de lângă paraclisul familiei Lahovary şi că noul local al Sfântului Sinod se află situat la Mănăstirea Antim.

Popescu, Nae, pr., „Paraclisul Mănăstirii Antim", în: *GBis* X (1951), 6-7, p. 71-76.

Paraclisul Mănăstirii Antim este construit în secolul al XVII-lea, finalizarea acestuia realizându-se în 1750. Ctitor al lăcaşului este domnul Nicolae Alexandru Mavrocordat şi Matei Ruset, împreună cu soția sa Stanca. S-au făcut mai multe intervenții prin care edificiul a suferit transformări în decursul anilor: 1812, 1850-1862. Patriarhul Justinian a sprijinit, în 1951, efectuarea unor lucrări de restaurare a paraclisului.

Vartolomeu, Diacul, „Duh nou în obştea patriarhală", în: *BORom* LXXI (1953), 1, p. 89-91.

Articolul scoate în evidență noua organizare a călugărilor din jurul Patriarhiei, pe care Justinian Marina şi-a dorit-o şi a întreținut-o cu sârg. Patriarhul, fiind şi Preşedinte al Sfântului Sinod, a rânduit ca, pentru o mai bună întărire duhovnicească, călugării să fie organizați unitar, într-o obşte patriarhală, unindu-se călugării de la ctitoria lui Antim Ivireanul, cei de la chiliile Darvarilor, de la Matei Basarab, din cetatea Plumbuitei, sub cârmuirea P.S. Antim Târgovişteanul, vicar patriarhal, încredințat cu stăreția acestei obşti.

Patriarhul Justinian a hotărât şi ca, în toate mănăstirile, să se realizeze conferințe pe teme religioase, urmărind prin acestea culturalizarea monahilor. Astfel, monahii din obştea Patriarhiei, odată pe săptămână, timp de două ore, dezbăteau diferite subiecte de interes dogmatic, istoric, ascetic, liturgic, juridic-disciplinar, sau uneori probleme de interes social. Articolul consemnează teme ce au fost dezbătute în astfel de conferințe: BOR şi lupta pentru pace; Monahismul şi viața socială; Chipul unui călugăr adevărat; Nevoințele călugăreşti în lumina ştiinței; Folclorul muzical în melodia bisericească; Duhovnicul ca îndrumător de suflete.

***, „Sfințirea Paraclisului Pompilian de la Mănăstirea Antim din București”, în: *BORom* LXXVI (1958), 10-11, p. 969-972.

Din inițiativa Preafericitului Justinian s-a restaurat şi Mănăstirea Antim din Bucureşti, iar în ziua de 2 noiembrie 1958 s-a sfințit paraclisul Pompilian de la această mănăstire. Au fost prezenți, pe lângă ceilalți invitați, episcopii Antim şi Theoctist. Cu această ocazia s-a săvârşit Sfânta Liturghie şi s-a adus Sfântul şi Marele Mir, care se va păstra în acest sfânt lăcaş. Articolul reproduce conținutul cuvântărilor, în care se menționează faptul că este adusă de la Mănăstirea Dealul catapeteasma, având o vechime de peste 130 de ani.

Popescu, Paulin, arhidiacon, „Sfințirea Paraclisului Pompilian din Mănăstirea Antim”, în: *GBis* XVII (1958), 12, p. 1187-1190.

Slujba de sfințire a paraclisului Pompilian din Mănăstirea Antim a avut loc în data de 2 noiembrie 1958, fiind oficiată de Preafericitul Justinian, asistat de Preasfințitul Antim Târgovişteanul şi Preasfințitul Teoctist Botoşăneanul. Documentul de sfințire este redat integral. Sunt enumerate toate scenele pictate din paraclis, fiind prezentate şi informații privind istoricul paraclisului şi date despre ctitorul său, pictorul Gheorghe Ioachim Pompilian.

Nanu, Ion, prof. dr., „Un monument istoric de artă religioasă: ctitoria mitropolitului Antim Ivireanul”, în: *BORom* LXXIX (1961), 3-4, p. 223-318.

Mănăstirea, cu întregul său complex arhitectonic, sculptural şi pictural reprezintă sinteza unei evoluții artistice ce trece de la vechea artă muntenească, cu influențe sârbeşti, la arta românească bine stabilizată în primii ani ai secolului al XVIII-lea. Ziua de 5 februarie 1713 este data când Antim Ivireanul, mitropolit al Țării Româneşti, sub domnia lui Constantin Brâncoveanu, a hotărât construirea mănăstirii cu hramul „Toți Sfinții” şi numită „Mănăstirea Tuturor Sfinților”. De-a lungul timpului i s-a spus „Mănăstirea Antim”. Pe locul unde s-a construit a existat o veche biserică de lemn, cu hramul „Sfântul Nicolae”.

Zidirea mănăstirii a început la 24 aprilie 1713. Planurile de execuție au fost întocmite chiar de mitropolit, mare cunoscător în arta desenului, sculpturii, arhitecturii şi tiparului. După moartea lui Constantin Brâncoveanul, noul domn al Țării Româneşti, Ştefan Cantacuzino, ajută la terminarea mănăstirii.

Sfințirea bisericii a avut loc în 1715. Stilul în care a fost executat complexul mănăstiresc este cel brâncovenesc, Mănăstirea Antim fiind printre cele mai valoroase monumente din Capitală. Mitropolitul a întocmit unul dintre cele mai importante testamente, în care a dat dispoziții pentru modul în care să fie administrate, organizate, menținute şi îmbunătățite clădirile, averile şi veniturile mănăstirii, testament ce cuprinde 32 de capitole şi este precedat de o introducere. A hotărât ca mănăstirea să nu fie supusă nici unei alte mănăstiri şi să fie scutită de orice dări. Sumele mari vor fi folosite pentru educarea tinerilor, pentru săraci, bolnavi, bibliotecă, tipografie.

În 1716, mitropolitul Antim a fost omorât de către turci, din porunca domnului Nicolae Mavrocordat, urmaşul său fiind mitropolitul Mitrofan, fostul duhovnic al familiei lui Constantin Brâncoveanu. În urma cutremurului din 31 mai 1738, cele două

turle originale din cărămidă s-au dărâmat şi au fost înlocuite cu altele, executate din lemn. În perioada 1746-1747 are loc o restaurare a bisericii. Deşi Mănăstirea Antim a devenit una dintre cele mai bogate mănăstiri din Țara Românească, călugării greci, printr-o proastă gospodărire, au făcut ca veniturile mănăstirii să se risipească cu timpul şi să nu mai fie îndeplinite scopurile filantropice lăsate moştenire de către ctitor.

În 1797, mănăstirea ajunge într-o situație jalnică, fiind trecută ca metoh al Episcopiei Argeşului. Situația materială începe să se îmbunătățească treptat prin strădania episcopului Iosif al Argeşului şi cu sprijinul mitropolitului Dosoftei, reparându-se parțial deteriorările intervenite în cei peste 100 de ani de la zidirea ei. Lucrările cele mai importante de restaurare au avut loc în timpul episcopului Ilarion al Argeşului, care, începând de la 27 octombrie 1820, are în grija sa mănăstirea, îmbunătățindu-i în mod substanțial funcționarea. Sub domnia lui Bibescu Vodă se restaurează clopotnița mănăstirii. Din 1850 episcopul de Argeş intervine în mai multe rânduri la conducerea țării pentru restaurarea mănăstirii, dar abia în anul Unirii, 1859, se aprobă fondurile necesare. Chiar Alexandru Ioan Cuza s-a interesat de executarea lucrărilor. care au durat trei ani. Au fost renovate chiliile, clopotnița, acoperişul, au fost procurate odăjdii şi obiecte de cult.

În 1863, biserica este redată publicului în prezența domnului Alexandru Ioan Cuza. În luna februarie 1865, în urma unei inundații, provocate de revărsarea Dâmboviței, mănăstirea a fost din nou distrusă, fiind necesare noi reparații. Din 1907 a început construcția Palatului Sfântul Sinod, amplasat în incinta mănăstirii, care a modificat aspectul complexului. În timpul Primului Război Mondial au fost ascunse în Mănăstirea Antim moaştele Sfintei Filofteia, de atunci serbându-se ca hram al bisericii şi această sfântă. Din 1927, când starea clădirilor s-a agravat, s-a pornit o campanie în presa timpului de colectare de fonduri pentru restaurare. În perioada 1939-1944 au fost executate lucrări de refacere la turlele bisericii. La chilii, fațade şi în interiorul paraclisului, lucrările au fost executate în perioada 1950-1952.

Autorul studiului face mai departe o prezentare a arhitecturii complexului mănăstiresc, surprinzând toate modificările suferite de acesta în decursul vremii, trecând prin mai multe reparații. Este prezentată sculptura în piatră şi în lemn (cu motivele florale şi vegetale ce apar în jurul ferestrelor, uşilor, la balustradele pridvorului, etc), ce a cunoscut o dezvoltare largă în epoca brâncovenească. Din mobilierul original de la 1713 nu a mai rămas decât Sfânta Masă din Altar. Pictura inițială a fost executată de pictorul Preda, de Radu Zugravul şi chiar de Antim Ivireanul, cea actuală fiind realizată în perioada 1860-1863. Este descrisă amănunțit pictura, apreciindu-se arta compoziției, simțul armoniilor de culori.

Paraclisul vechi, în urma restaurării, a fost pictat de Tăttărăscu în 1860 şi de către Nicolaide în 1951, iar paraclisul nou a fost repictat de către Pompilian, profesor la Academia de Arte Frumoase, în perioada anilor 1880-1881. Studiul cuprinde anexe şi imagini.

Bulat, T. G., „Ştiri noi cu privire la Mitropolitul Antim Ivireanu şi ctitoria sa", în: *GBis* XX (1961), 5-6, p. 393-404.

Datele cu privire la mitropolitul Antim Ivireanu şi ctitoria sa privesc daniile primite pentru Mănăstirea Antim de către mitropolit, care este detronat în 1716, dar şi proprietățile pe care le lasă moştenire ctitoriei sale.

Petre, Gheorghe, prof. dr., „Câteva ştiri noi şi precizări în legătură cu Mănăstirea Antim”, în: *BORom* LXXXI (1963), 3-4, p. 347-375.

Autorul aduce unele precizări şi completări referitoare la ctitoria făcută de către mitropolitul Antim Ivireanul.

Mahalaua Popa Ivaşca.

Mănăstirea Antim a fost construită în mahalaua numită Popa Ivaşca. Acesta a fost un preot care a slujit vreme îndelungată la bisericuța de lemn din mahalaua care, mai târziu, a căpătat numele său. Personajul amintit s-a retras din slujirea de la bisericuța de lemn şi s-a călugărit sub numele de Iosif. El a vândut logofătului Constantin casele sale şi grădina, pivnița şi magazia de cereale, ceea ce presupune că preotul avea pământ de cultură în afara oraşului. Mahalaua a purtat numele preotului, până în jurul anului 1734, când a fost înlocuit cu numele mitropolitul Antim, care construise cu cheltuială proprie, în acest cartier, frumoasa mănăstire care îi poartă numele.

Pe ce teren s-a construit mănăstirea.

Mitropolitul Antim Ivireanul, după ce a cercetat mahalalele din jurul Mitropoliei, s-a hotărât să construiască biserica în mahalaua preotului Ivaşca. Mitropolitul construieşte biserica pe cele două locuri dăruite de Drăguşini Merişanu şi de fiul său Barbu, pe alte două locuri dăruite de Dicul şi Chirca Rudeanu, pe locul de casă şi grădina cu pomi dăruite de Constantin logofătul, cel care cumpărase locul şi casele preotului Ivaşca. Pe lângă acestea, mitropolitul Antim mai cumpără, la 10 august 1713, o casă cu locul său, alături de locul lărgit al bisericii. Vânzătorii erau Manea Ceauşul şi fratele său Dumitru Pârcălabul de la Clinceni.

Înzestrarea mănăstirii.

După ce a realizat spațiul necesar pentru dezvoltarea mănăstirii, în conformitate cu planurile sale, mitropolitul Antim a rezolvat problema cea mai importantă şi anume asigurarea unor venituri care să acopere cheltuielile de întreținere şi activitate. Spre deosebire de celelalte mănăstiri importante din Bucureşti, care aveau venituri mari în prăvălii, pivnițe, vii, moşii, noua mănăstire nu avea niciun venit. Ctitorul a construit magazii, cu pivniță şi băcănie; pivniță de zid cu prăvălii deasupra şi cu han în spate pentru a asigura noului lăcaş monahal un venit sigur. Printr-un document dat de Ştefan Cantacuzino, Mănăstirea „Tuturor Sfinților” a fost scutită de dări. De asemenea, a fost înzestrată cu alte danii din partea credincioşilor, iar mitropolitul Antim a făcut o serie de înzestrări prin fixarea unor obligații şi a unui plan de activitate al mănăstirii scris într-un hrisov scris pe pergament, completat printr-un testament. A urmat mazilirea domnului Ştefan Cantacuzino, iar în locul lui a fost strămutat, din Moldova, Nicolae Mavrocordat, în februarie 1716, care s-a arătat încă de la început credincios politicii turceşti. După izbucnirea războiului dintre turci şi austrieci, printre boierii creştini acuzați s-a numărut şi Antim Ivireanul, care a fost ucis în drum spre locul surghiunului său din porunca domnului.

Mănăstirea Antim la sfârşitul secolului al XVIII-lea.

După moartea martirică a mitropolitului Antim au început zile grele pentru ctitoria sa. Urmaşul lui Nicolae Mavrocordat a fost fratele său, Ioan Mavrocordat. Acesta a întărit în hrisovul său din iunie 1717, toate privilegiile şi darurile acordate de cei doi domni anteriori, însă domnia lui a fost scurtă, el murind în februarie 1719. La tron a fost numit din nou Nicolae Mavrocordat, care a domnit până în 1730. Lipsită de sprijinul domnesc şi condusă cu nepricepere şi lăcomie de egumeni aleşi la întâmplare, Mănăstirea Antim n-a putut împlini nimic din planul ctitorului său. Veniturile au fost din ce în ce mai puţine, iar cheltuielile nu au putut fi acoperite. Se mai cunoaşte o singură donaţie, cea a Mariei Greceanu, din mai 1777, care a dăruit Mănăstirii Tuturor Sfinţilor un loc în mahalaua Fântâna Boului. Epoca grea pentru Mănăstirea Antim a început odată cu revenirea la domnie a lui Nicolae Mavrocordat, în 1719 şi a ţinut până în 1797, la începutul celei de-a doua domnii a lui Alexandru Ipsilant. Deşi prin testamentul său mitropolitul Antim s-a împotrivit, prin blestem, oricărei înstrăinări a mănăstirii, propunerea făcută de mitropolitul Dosoftei ca mănăstirea să devină metoh al Episcopiei de Argeş a fost aprobată de domnul Alexandru Ipsilanti. În această nouă calitate, mănăstirea a reuşit să-şi plătească datoriile făcute de egumenii nepricepuţi şi să-şi refacă în întregime construcţiile. După moartea episcopului Iosif a urmat Ilarion, care a lăsat mănăstirea într-o situaţie materială bună. Articolul conţine anexe.

Sacerdoţeanu, Aurelian, „Antim Ivireanul arhivist, bibliotecar, topograf", în: *GBis* XXII (1963), 9-10, p. 862-890.

Articolul prezintă activitatea de arhivist, bibliotecar şi topograf, desfăşurată de Antim Ivireanul, autorul „Didahiilor". Acesta este primul care face un inventar al documentelor, precizându-se faptul că acest inventar „nu s-a făcut întâmplător". Antim Ivireanul inventariază şi fondul Mănăstirii Tuturor Sfinţilor după criterii stricte, din mâna sa ieşind şi prima schiţă topografică din Ţara Românească, după cum precizează o însemnare din 1696. Articolul înfăţişează istoricul acestei însemnări, cuprinzând şi descrierea bibliotecii înfiinţate de mitropolitul ctitor şi a tipografiei reproducându-se imagini cu semnături în greceşte şi româneşte. Episcopul Melchisedec a contribuit mult la îngrijirea datelor biografice despre Antim Ivireanul.

Sacerdoţeanu, A., „Antim Ivireanul arhivist, bibliotecar şi tipograf (continuare din *GBis* XXII (1963), 9-10, p. 862-890)", în: *GBis* XXIII (1964), 3-4, p. 223-244.

Articolul redă cele 32 de capitole ale „Învăţăturii pentru aşezământul cinstitei mănăstiri a Tuturor Sfinţilor", cuprinzând şi trei inventare alcătuite de mitropolitul Antim Ivireanul.

Brătulescu, Victor, prof., „Date noi privitoare la pomelnic şi la zugrăvirea şi poleirea temeliei de piatră a Mănăstirii Antim din Bucureşti", în: *MitrOlt* XVII (1966), 9-10, p. 841-844.

Este prezentat pomelnicul monahului Pahomie şi este descrisă temelia de piatră a Mănăstirii Antim.

Mioc, Damaschin şi Cămăraşescu, Ruxandra, „Mănăstirea Antim", în: *MitrOlt* XXVI (1974), 5-6, p. 461-468.

Mănăstirea „Tuturor Sfinților” a fost ctitorită de Antim Ivireanul între anii 1713-1715. Se descriu toate lucrările de ctitorire. Se prezintă egumenii dintre anii 1722-1789, inscripțiile existente aici şi domeniul mănăstirii cu averea „mişcătoare” şi „nemişcătoare”. Aflăm că din secolul al XVIII-lea se va numi „Antim”.

Dianu, Ion, „Mitropolitul martir Antim Ivireanu, ctitor al retoricii culte româneşti”, în: *GBis* XXXX (1981), 11-12, p. 1069-1078.

Sunt prezentate date despre Mănăstirea Antim, la care se adaugă o bibliografie selectivă alături de o descriere a „Dihahiilor” Sfântului Antim Ivireanul (28 predici şi 5 panegirice).

David, P. I., conf., „Rolul Mănăstirii Antim din Bucureşti în Revoluția de la 1821”, în: *GBis* XXXXI (1982), 11-12, p. 857-874.

Mănăstirea Antim a avut un rol hotărâtor în desfăşurarea Revoluției de la 1821, devenind „locul de minuțioasă pregătire a Revoluției”, steagul acestei mişcări populare fiind aici. Din datele biografice despre Tudor Vladimirescu desprindem faptul că acesta a fost bun prieten cu părinții de la mănăstire şi nu numai el ci şi: Gheorghe Lazăr, Ilarion arhimandritul, care a fost ales episcop de Argeş în 1820, Chesarie Economul. Documentul conține pagini de bibliografie.

Goreanu, Veaceslav, drd., „290 de ani de la trecerea la cele veşnice a Sf. Ierarh Martir Antim Ivireanul, personalitate marcantă a culturii şi spiritualitații româneşti”, în: *GBis* LXV (2006), 9-12, p. 132-148.

Se realizează surprinderea detaliilor despre locul încărcat de istorie reprezentat de Mănăstirea Antim în decursul secolelor (zidită la 1713). Paginile conțin şi descrierea personalității ierarhului Antim Ivireanul şi activitatea sa tipografică.

SF. APOSTOLI – BUCUREŞTI (MĂNĂSTIREA)

Erbiceanu, C., „Material pentru istoria contemporană, politică şi bisericească a românilor. Condica mea de casă de Naum Protosinghel”, în: *BORom* XII (1888-1889), 10, p. 737-742**.** Cu note explicative.

În acest articol sunt prezentate două epistole ale protosinghelului Naum. Prima este adresată părintelui Clement, un prieten din copilărie, trăitor în Mănăstirea Neamț. Prin această epistolă îl informează pe Clement că i-a trimis câteva dulciuri, o rubea şi un pomelnic al părinților săi. Din scrisoare mai aflăm despre numirea lui Naum ca egumen al Mănăstirii Sfinților Apostoli din Bucureşti şi despre starea în care se afla această mănăstire la numirea lui Naum: „dărăpănată, înglodată în datorii şi având moşiile robite pentru alte datorii”.

A doua scrisoare este „epistola tainică prin care Naum se recomandă bunei voințe a mitropolitului Grigorie descriind şi starea mănăstirilor”.

C., E., „Naum Râmniceanu Protosinghel”, în: *BORom* XXIII (1899-1900), 5, p. 448-454.

Articolul conține scrisoarea lui Naum Râmniceanu trimisă către mitropolitul Țării Româneşti. Prin această misivă Naum se apară de anumite acuzații care i s-au adus şi cere să i se dea ori metocul Găiseni, ori egumenia la Mănăstirea Sfinților Apostoli, mănăstire pe care el a mai condus-o în 1823 timp de opt luni. Este prezentată starea materială a Mănăstirii Sfinților Apostoli la acea vreme.

SF. APOSTOLI-CRAIOVA (METOC)

Bălaşa, D., pr., „Sfantul Calinic, episcopul Râmnicului şi biserica «Sf. Apostoli» din Craiova”, în: *MitrOlt* XX (1968), 9-10, p. 750-751.

Sfântul Calinic de la Cernica a ajutat biserica Sfinții Apostoli din Craiova, care a devenit metoc al Episcopiei Râmnicului din 1784.

SF. APOSTOLI-HUREZI (SCHITUL)

Alexianu, Al., „Din vechea literatură românească epigrafică”, în: *GBis* XXVII (1968), 7-8, p. 856-878.

Avem mărturii despre existența celei mai vechi pisanii în versuri, identificată la schitul Sfinții Apostoli, de pe lângă Mănăstirea Hurez, datată în 1698, existând o alta, tot în versuri, la o mănăstire închinată Bunei-Vestiri, din Târgul Ocna. La Mănăstirea Bogdana s-a descoperit o lespede de mormânt, aparținând secolului al XVII-lea, în a cărei marmură au fost sculptate versuri.

APŞOARELE (SCHITUL)

Georgian, Pamfil, prof., „Două schituri dispărute, din fostul județ al Săcuenilor”, în: *GBis* XXXIV (1975), 1-2, p. 155-156.

În articolul de față sunt amintite două schituri din fostul județ al Săcuienilor, astăzi dispărute. Este vorba despre Schitul Vârful Pietrii, care a existat în prima jumătate a secolului al XVIII-lea, având hram pe 8 noiembrie şi Schitul Apşoarele din județul Buzău, situat în apropiere de Ciolanu, datat în secolul al XIX-lea.

Este consemnată existența unui schit ce avea tot denumirea de Vârful Pietrii, în comuna Apostolache, schit care a fost metoc al Mănăstirii Slobozia din Ialomița, închinată Mănăstirii Dochiaru.

ARNOTA (MĂNĂSTIREA)

Theodosie, mitropolitul, „Cartea mitropolitului Theodosie al Ungrovlahiei”, în: *Şcoala şi Biserica* XI (1908), 8-9, p. 167-169.

Sunt consemnate două cărți ale mitropolitului Theodosie prin care, în prima, le scrie dobrogenilor şi altor megiiaşi din Boldeşti, Cacova şi Stoieneşti, pentru prezentarea hotărârii luate în legătură cu hotarul Costeştilor, iar cea de-a doua carte, este pentru Mănăstirea Arnota, cu hramul „Soborul sfinților celor fără de trup îngeri”, prin care le dă ca stăpânire muntele Neatedă, Neteda, deoarece acesta a fost al moştenitorilor dobriceni.

***, „Cartea lui Constantin Voievodul Țărei româneşti(1706)”, în: *Şcoala şi Biserica* XI (1908), 8-9, p. 169-171.

În acest articol este redat documentul prin care Constantin Brâncoveanu întăreşte scrisoarea mitropolitului Theodosie, care consemnează dreptul Mănăstirii Arnota de a stăpâni muntele Neateda, încheind, astfel, orice conflict cu Mănăstirea Bistrița.

***, „Cartea românilor din Dobriceani (1785 Iunie 23), 2”, în: *Şcoala şi Biserica* XI (1908), 8-9, p. 171-173.

Articolul conține un scurt istoric al munților Neateda şi Scânteia, care au fost ai satului Dobriceani şi l-au stăpânit atât sătenii, cât şi Mănăstirea Arnota, după ce s-a vândut oamenilor din Dobriceani cu moşia şi cu munții pe vremea lui Matei Voievod Basarab.

Brătulescu, Victor, prof., „Monumente de arhitectură din Târgovişte. Monumentele Voievodale de la Târgovişte şi Arnota”, în: *GBis* XXVI (1967), 1-2, p. 291-322.

Din articol aflăm cine sunt meşterii pietrari ai lespezilor funerare de la Mănăstirea Arnota. Se aminteşte despre existența unui sacrofag de piatră, datând din secolul al XIV-lea, de la Mănăstirea Cozia.

Popescu, Alexandra, „Un document de la Matei Basarab pentru Mănăstirea Arnota”, în: *MitrOlt* XXI (1969), 5-6, p. 416-419.

Documentul redat este datat în 24 decembrie 1641, e scris pe pergament în limba slavonă, cu şnur şi monogramă, cuprinzând şi traducerea românească. Prin acest act Matei Basarab a donat Mănăstirii Arnota satele Dobrieni şi Bărbăteşti din Vâlcea.

BABELE (SCHITUL)

Brătulescu, Victor., pr., „Inscripții din biserici” în: *StTeol* Seria a II-a, IV (1952), 9-10, p. 610-620.

Se aminteşte despre un schituleț situat la 35 Km S-V de Bucureşti, pe malul stâng al Neajlovului, ridicat din grija lui Vlad Călugărul în 1492. Se explică etimologia numelui schitului, satul luând numele de la schit. La data scrierii articolului schitul fusese transformaz în biserică de mir.

Cernovodeanu, Paul I., „Ştiri privitoare la o ctitorie a lui Vlad Vodă Călugărul: Schitul Babele (1492-1493)”, în: *GBis* XIX (1960), 5-6, p. 483-497.

Informațiile privitoare la ctitoria lui Vlad Vodă Călugărul, respectiv Schitul Babele (1492-1493), cuprind o descriere generală a bisericii, aşezarea ei pe malul drept al Neajilovului în raionul Vida, regiunea Bucureşti. Actuala biserică din satul Babele se află pe ruinele schitului. Sunt prezentate icoane din secolul al XIX-lea cu numele donatorilor, odoare ale bisericii şi cărți de cult. De la vechiul schit se pastrează o piatră funerară, folosită ca treaptă la intrarea în biserică şi un clopot mic de bronz

din 1704. Paginile conțin şi un istoric al schitului conform jurnalului de călătorie al mitropolitului Ungrovlahiei, Neofit I şi confirmat de o serie de documente care relatează aspecte din viața schitului: ctitori, danii, conflicte, închinarea sa Mitropoliei, restaurări. Sunt surprinse câteva imagini cu actuala biserică din satul Babele.

MĂNĂSTIREA BAIA DE ARAMĂ

Vârtosu, Emil, prof., „Despre ctitorii de la mănăstirea Baia de Aramă”, în: *MitrOlt* VII (1955), 3-4, p. 211-214.

Mănăstirea Baia de Aramă a fost zidită între 22 mai 1699 şi 7 mai 1703 de către ctitorul banul Cornea Brăiloiul. Articolul oferă date despre familia ctitorului, cu o serie de anexe.

Crețeanu, Radu, „Biserica din Baia de Aramă”, în: *MitrOlt* VII (1955), 10-12, p. 563-582.

Paginile acestui articol cuprind informații despre biserica fostei mănăstiri Baia de Aramă, cu hramul Sfinților Arhangheli Mihail şi Gavriil. Data zidirii menționată în pisanie este între anii 1699-1703. Se afirmă că a existat un lăcaş anterior anului 1699, probabil un schit. Mănăstirea a fost închinată Hilandarului din Sf. Munte. Se prezintă patru ctitori: Cornea Brăiloiu – Mare Ban al Olteniei; jupânița Stanca – îngropată la Tismana în 1699; Barbu Brăiloiu şi Jupân Milco – sârb de origine. Cel din urmă este cel mai important. Sunt pictați pe pereții dinspre apus şi miazăzi a pronaosului. Alături de ei sunt pictate alte şapte personaje, dintre care două sunt în naos: Constantin Brâncoveanu şi Marica Doamna. La toate aceste portrete se face descrierea. În continuare se analizează în detaliu arhitectura bisericii, zugrăveala – e cea de la origine, fiind spălată în 1938. Zugravi au fost Neagoe şi Parthenie de la Tismana. Un ultim capitol se ocupă cu icoanele şi cărțile vechi.

Carabiş, Vasile, „Catagrafia din 1864 a Mănăstirii Baia de Aramă”, în: *MitrOlt* XIX (1967), 3-4, p. 271-278.

În articolul de față este menționat banul Cornea Brăiloiu şi „jupânul” Milea Baiaşu, care au ctitorit biserica Mănăstirii Baia de Aramă în 1703. Este redat textul catagrafiei.

BALAMUCI SAU SITARU (MĂNĂSTIREA)

Zăvoianu, Corneliu, drd., „Monografia Schitului Balamuci-Ilfov şi «Schitul din Luncă»”, în: *GBis* XXXVIII (1979), 5-6, p. 555-571.

Autorul surprinde informații despre istoria şi egumenia Schitului Balamuci, care a fost metoc al Mănăstirii Căldăruşani, dând date şi despre etimologia numelui.

În 1828, prin Regulamentul Organic s-a hotărât ca mănăstirea să fie loc pentru cei lipsiți de minte. Materialul pomeneşte despre un metoc al Mitropoliei Ungrovlahiei, dar e vorba despre Mănăstirea Malamuc alta decat Balamuc.

BANU-BUZĂU (MĂNĂSTIREA)

Ionescu, Gh. Dimitrie, prof., „Biserici vechi din oraşul Buzău”, în: *GBis* XXIV (1965), 1-2, p. 72-111.

Strădania de a ridica un lăcaş de cult în oraşul Buzău începe în 1571, prin ctitorirea Mănăstirii Banu. Sunt mai întâi expuse proprietățile acesteia, după care este prezentat pe larg acest centru spiritual, fiind menționat faptul că aici existau, în 1842, o bibliotecă cu 108 volume, prezentarea lor făcându-se după limba în care au fost redactate..

BASCOV (SCHITUL)

***, „Ştiri. Prefaceri în întocmirea parohiilor”, în: *BORom* XLV (1927), 1, p. 62

Biserica filială Intrarea în Biserică a Maicii Domnului, fostă a schitului Bascov, din satul Ursoaia, biserica Sfântul Nicolae şi cea cu hramul Naşterea Maicii Domnului, din satul Drăgoteşti, se dezlipesc de la parohia Linteşti şi se trec la parohia Grajdurile, Buneşti şi Drăgoteşti, având ca biserică parohială pe cea cu hramul Adormirea Maicii Domnului şi ca filiale cele două biserici sus pomenite.

BĂBENI (MĂNĂSTIREA)

Andreescu, Ştefan, „Data zidirii Mănăstirii Băbeni (Râmnicu-Sărat)”, în: *GBis* XXIII (1964), 11-12, p. 1125-1127.

Mănăstirea Băbeni din fostul județ Râmnicu- Sărat a fost ridicată în 1691, fiind ctitorie a boierilor Deduleşti.

BĂCĂNIȚA (SCHITUL)

Georgescu, George, „Fostul schit Băcănița din Sălătrucu, județul Argeş”, în: *MitrOlt* XXVIII (1976), 7-8, p. 623-624.

Localizarea şi scurta istorie a Schitului Băcănița, de la întemeierea sa în 1856 şi până la ruinarea totală ce a avut loc în 1894, sunt urmate de identificarea documentelor în care este atestat schitul şi de redarea textului pisaniei sale.

BĂLAŞA DOMNIȚA- BUCUREŞTI (METOC)

D., „Dipticele sau pomelnicele bisericeşti şi pomelnicul bisericii Domnița Bălaşa din Bucureşti.” în: *BORom* XX (1896-1897), 4, p. 291-322.

Articolul este compus din două părți – în prima este prezentat un istoric al pomelnicelor – autorul arătând originea sa, numirile acestuia etc., iar în a doua este redat pomelnicul bisericii Domnița Bălaşa din Bucureşti.

Se începe cu identificarea modului cum a fost scris acest pomelnic. Acesta cuprinde o parte originală, paginile 1-25 şi, parțial, pagina 30, şi o a doua parte, care a fost scrisă ulterior, formată din paginile 26-29, 30 parțial şi 31. Autorul redă cuprinsul documentului - primele două pagini cuprind: titlul pomelnicului, amănunte despre

alcătuirea acestuia şi despre împrejurările în care a fost scris. Paginile 3-10 cuprind învăţături bisericeşti – mai ales îndemnuri către cei vii la milostenie. Paginile 11-14 conţin pomelnicul obştesc, paginile 15-18 conţin pomelnicele mitropoliţilor şi ale domnitorilor Ţării Româneşti, pagina 20 conţine pomelnicului lui Nicolae Brâncoveanu, pagina 21 redă pomelnicul domniţei Bălaşa, pagina 22 conţine pomelnicul Mariei – şi se spune că aceasta e posibil să fie rudă cu ctitorii bisericii. La paginile 23-24 întâlnim pomelnicul banului Constantin Creţulescu, pagina 25 conţine pomelnicul căpitanului Sandu iar la pagina 30 găsim pomelnicul preotului Radu. Autorul redă şi pomelnicele conţinute de paginile 26-29, 30 parţial şi pagina 31. Acestea sunt: pomelnicul Mariei Pânzăreasca, pomelnicul Catincăi Ştirboiacăi, pomelnicul lui Istrate Creţulescu, pomelnicul lui Dancu Toma ş.a.

BĂRBĂTESCU (SCHITUL)

Paschia, Gh., pr. dr., „Schitul Bărbătescu de pe «Dealul Bucureştilor»", în: *GBis* XXXX (1981), 3-5, p. 464-475.

Prezentarea istoricului Schitului Bărbătescu (azi Bărbătescu Vechi) de pe Dealul Bucureştilor, construit în 1764 de către mitropolitul Grigorie aşa cum reiese din analiza izvoarelor istorice.

BERCA (MĂNĂSTIREA)

N., I. S., pr., „Note bibliografice. Chiţulescu, Traian, arhitect, «Biserica fostei mănăstiri Berca», în *Bul. Com. Mon. Ist.*, an XXXVII (1944), fasc. 119-122, pp. 69-76", în: *BORom* LXVI (1948), 9-10, p. 514.

Articolul menţionează faptul că biserica fostei Mănăstiri Berca, aflată la aproximativ 20 de km spre miazănoapte de oraşul Buzău, a fost înălţată de Mihalcea Cândescu vel stolnic şi de soţia sa, Alexandra Cantacuzino, la 6 iunie 1694. După o perioadă înfloritoare, când devenise mănăstire de călugări şi primise diverse danii, i se ia totul în timpul secularizării, fiind părăsită şi suferind multe stricăciuni în cutremurul din 1940.

Este redată pisania românească din 6 iunie 1694, cu litere chirilice, însoţită de şapte fotografii şi patru relevee. Deoarece această biserică prezintă foarte multe asemănări cu alte sfinte lăcaşuri de la sfârşitul secolului al XVII-lea, cum ar fi Sinaia, autorul lucrării consideră că această biserică ar fi putut fi lucrată de acelaşi meşter ca şi în alte cazuri, prezentând numeroase similitudini.

BERISLĂVEŞTI (SCHITUL)

Popescu, Dumitru Şt., Note bibliografice. Ionaşcu I., «Ieromonahul transilvan Nicodim în Ţara Românească», extras din volumul «Omagiu profesorului Ioan Lupaş», Bucureşti 1941, 23 p." în: *BORom* LIX (1941), 11-12, p. 714**.** Recenzie

Din studiul recenzat aflăm biografia monahului Nicodim. El a fost tuns în monahism şi hirotonit ieromonah de Grigorie Socoteanu, episcopul Râmnicului în 1749. Nicodim a făcut o călătorie la Viena în 1752, spre a susţine doleanţele românilor

ortodocşi, iar la 1757 a plecat în Rusia pentru a prezenta țarinei Elisabeta un memoriu al ortodocşilor din Transilvania. Revine după aceea în țară unde, la 1761, a fost numit egumen la Berislăveşti. Aici el a construit o clopotniță la anul 1762. La 1768 nu mai era egumen al schitului. La 1774 a fost numit iar egumen la Berislăveşti, dar în 1787 a fugit în Ardeal, unde a şi murit în 1792.

Georgescu, Dumitru V., pr., „Date privind unele biserici, monumente istorice de pe Valea Topologului", în: *Gbis* XXIX (1970), 7-8, p. 781-786.

Printre alte biserici şi monumente istorice de pe Valea Topologului este menționată şi cea din Ciofrângeni-sat, aflată pe moşia Schitului Berislăveşti de pe Valea Topologului, biserică făcută de egumenul schitului.

BISERICA CU SFINȚI (METOC)

Postovaru Popescu, G., preot, parohul bisericilor Sfinții Oțetari şi Scaunele Bucureşti, „Istoricul Bisericei cu Sfinți (Sibilele) din Bucureşti", în: *Consolatorul* I (1898), 7, p. 109-110.

Pe timpul lui Constantin Brâncoveanu şi Theodor mitropolitul, ieromonahul Filoteiu care purta numele pe mireneşte „Popa Herea", constrieşte o biserică numită „Biserica cu Sfinți", pe la anul 1696. Terenul unde a fost construită biserica a făcut parte din averea răposatului Popa Herea, care, după construire, a închinat-o Mitropoliei din Târgovişte şi Bucureşti. El lasă bisericii moştenire moşia Băjăşti din districtul Ilfov, jumătate din moară, jumătate din heleşteu şi cinci pogoane de vie din dealul Dobrotenilor.

Biserica veche, fiind construită din lemn, s-a ruinat. În 1726, mitropolitul Daniil împreună cu domnul Mavrocordat, construiesc împreună o biserică nouă, numită „Biserica cu Sibile", supranumită de popor „Biserica cu Sfinții". Se explică sensul cuvântului *Sibilele* şi este redată pisania bisericii. Reparațiile pe care le-a suferit biserica au fost: acoperirea acesteia cu tablă de tinichea în locul şindrilei, s-a împrejmuit cu zid şi au fost executate şi alte reparații minore, după cum raportează parohul Ion Exarhu Theodorescu.

Autorul îşi prezintă şi propria contribuție la repararea edificiului, în 1897. După aceste noi reparații este redată serviciului religios prin slujba de sfințire săvârşită de către P.S. Nifon Ploeşteanul, vicarul Sfintei Mitropolii, în ziua de 14 septembrie 1897.

Ioniță, Dumitru L., „Biserica cu Sfinți din Bucureşti", în: *BORom* LVI (1938), 1-4, p. 64-90.

În articolul structurat în două părți, autorul prezintă istoria unei biserici din Bucureşti, de pe Calea Moşilor, care dăinuie de pe vremea lui Brâncoveanu. E vorba de „Biserica cu Sfinți", care, inițial, a fost ctitoria unui preot Hierea, pentru ca apoi, ruinându-se, să fie rezidită în 1728, de mitropolitul Daniil al Țării Româneşti.

La 15 februarie 1696, ieromonahul Filotei, pe numele mirean Hierea, închină Mitropoliei din Bucureşti şi fostei Mitropolii din Târgovişte, biserica din Bucureşti cu hramul Intrarea Maicii Domnului în Biserică. Pentru întreținerea acesteia, Popa Hierea

face danie jumătate din moşia sa de la Băjăşti şi cinci pogoane de vie, danie întărită cu blestem de patriarhul Antiohiei, Atanasie şi de Teodosie, mitropolitul Ungrovlahiei.

În cea de-a doua parte a articolului, autorul realizează o amplă prezentare a actualei,,Biserici cu Sfinți”, ridicată pe locul celei vechi, de către mitropolitul Daniil al Ungrovlahiei, în 1728, păstrând acelaşi hram, respectiv Intrarea Maicii Domnului în Biserică, după cum arată pisania. Autorul menționează şi faptul că mulți au confundat biserica aceasta cu biserica Antim, care avea hramul Tuturor Sfinților; de asemenea, precizează şi că denumirea ei corectă – „Biserica cu Sfinți” – devine cunoscută la începutul secolului al XIX-lea, căci până atunci se numise „Biserica Sibilelor sau „cu Sibilele”. În continuare, autorul articolului aminteşte reparațiile realizate de-a lungul timpului la biserica aceasta, considerând că primele ar data din perioada 1812-1819, în vremea mitropolitului Nectarie. Până la secularizarea averilor mănăstireşti, aceste reparații au intrat în atribuțiile Mitropoliei, pentru ca, apoi, Primăria Capitalei sau Comisiunea Monumentelor Istorice să se ocupe de ea.

Între anii 1912-1931 biserica a fost închisă, perioadă în care s-au realizat reparații însemnate, dar s-au înstrăinat şi multe lucruri, printre care şi clopotul cel vechi, luat în timpul războiului de germani şi ajuns apoi la biserica Oțetari din Capitală. Articolul continuă cu prezentarea picturii bisericii, menționându-se faptul că este printre puținele din țară pe ai cărei pereți exteriori sunt zugrăviți filosofii din antichitate şi sibilele (profetesele) greco-romane. Pictura din interior, de o frumusețe deosebită, este de factură bizantină, însă a fost refăcută în mai multe rânduri. Urmează referiri la averea,,Bisericii cu Sfinți”, care, până la secularizarea averilor mănăstireşti, provenea din moşia Băjăşti, lăsată de către preotul Hierea. După ce, în 1865, biserica este trecută în bugetul Primăriei Capitalei, are ca epitropi urmaşi ai fiicei preotului Hierea. Aceştia, însă, îşi însuşesc din avutul bisericii şi vor fi înlocuiți. Autorul îi numeşte şi pe ceilalță epitropi, iar apoi prezintă donațiile care s-au făcut bisericii. Sunt numiți preoții, diaconii şi cântăreții care au slujit în acest sfânt lăcaş. Autorul enumeră şi vechile cărți bisericeşti care se păstrează în arhiva,,Bisericii cu Sfinți”, iar la finalul articolului sunt descrise pietrele de mormânt aflate în aceasta.

BISTRIȚA OLTEANĂ (MĂNĂSTIREA)

Erbiceanu, C., „Material pentru istoria contemporană bisericească şi națională. **Scrierea** Arhimandritului Chiriac Romniceanu, Egumenul Sfintei Mănăstiri Căluiu”, în: *BORom XIII* **(**1889-1890), 6, p. 288-284.

În articol, C. Erbiceanu prezintă partea de manuscris a arhimandritului Chiriac Romniceanu, care se referă la mănăstirile pe care acesta le-a vizitat când a călătorit la Sfântul Munte. În final este relatată o minune a Sfântului Procopie, care a avut loc la o bisericuță de lemn, ctitorită pe locul unde se află acum Mănăstirea Bistrița, minune prin care un deținut de la Constantinopol, cu ajutorul lui Dumnezeu şi a Sfântului Procopie a ajuns în chip miraculos, într-o noapte, în acea biserică.

Erbiceanu, C., „Material pentru istoria contemporană bisericească şi națională. Scrierea Arhimandritului Chiriac Romniceanu, Egumenul Sfintei Mănăstiri Căluiu”, în: *BORom XIII* **(**1889-1890), 7, p. 361-377.

Ca o continuare a articolului precedent este dat numele acelui deținut care a stat doi ani închis la Constantinopol - Barbu Craiovescu. Acesta, în semn de mulțumire către Dumnezeu, în locul vechii bisericuțe de lemn a zidit o mănăstire cu hramul Adormirea Maicii Domnului şi a Sfântului Procopie. Se face apoi o scurtă descriere a împrejurimilor Mănăstirii Bistrița, după care se relatează cum banul Barbu a călătorit la Constantinopol, de unde a cumpărat moaştele Sfântului Grigorie Decapolitul şi le-a adus la ctitoria sa. Chiriac Romniceanu prezintă pe scurt viața sfântului. În final aflăm că, la bătrânețe, banul Barbu Craiovescu, ctitorul Mănăstirii Bistrița, a îmbrăcat haina monahală sub numele de Calistrat. După ce a trecut la cele veşnice, Barbu Craiovescu a fost înmormântat în ctitoria sa, dar, relatează Chiriac Romniceanu, osemintele sale nu se află acolo unde îi este mormântul (în biserică) ci pe undeva, prin împrejurimile bisericii mănăstirii.

Lăpedatu, Alex, „O procesiune religioasă în Bucureşti la 1765” în: *BORom* XXVIII (1904-1905), 1, p. 57-65**.**

În timpul domnului Ştefan Mihai Racoviță (martie 1764-septembrie 1765) o cumplită epidemie de ciumă bântuia Bucureştiul. Domnitorul, împreună cu boierii şi cu mitropolitul au hotărât, pentru încetarea acestei urgii, să fie aduse de la Mănăstirea Bistrița, în Bucureşti, moaştele Sfântului Grigorie Decapolitul.

La 1 mai 1765, a avut loc o procesiune cu acestea prin tot oraşul, procesiune era condusă de mitropolitul Grigorie al Ungrovlahiei; Nicodim al Sardelor; Matei al Ierapoliei; Serafim al Iliupolei; Hrisant al Grevenilor; Partenie al Râmnicului; Rafail al Buzăului; Neofit al Cervenilor; Mitrofan al Drinopolei. Despre primul aflăm că a păstorit între anii 1760-1787 şi a condus deputăția țării la St. Petersburg, unde a avut o audiență la împărăteasa Ecaterina a II-a.

În articol este reprodus un hrisov din 23 mai 1765, al lui Ştefan Racoviță, prin care acesta acordă anumite privilegii Mănăstirii Bistrița. În acest document se menționează despre procesiunea de la 1 mai 1765. Pe lângă cele amintite mai sus, suntem informați că în 1498 Barbu Craiovescu a adus moaştele Sfântului Grigorie la Mănăstirea Bistrița, racla fiind făcută din argint de Constantin Vodă Şerban, în 1656. Din notele de subsol aflăm, de asemenea, că Mănăstirea Bistrița a fost ctitorită de boierii Craioveşti la sfârşitul secolului al XV-lea; datorită modificărilor pe care le-a suferit sfântul lăcaş, pisania cea veche s-a pierdut; hrisovul de înzestrare al mănăstirii datează din 1494; banul Barbu – unul dintre ctitorii mănăstirii, era cel mai mare dintre frații Craioveşti, a intrat în monahism şi şi-a luat numele de Pahomie; o copie după un tablou mural ce reprezenta neamul Craioveştilor însoțindu-l pe banul Barbu la intrarea sa în monahism se păstra, la 1904, în Mănăstirea Bistrița.

Bălăşel, Teodor, preot econom, „Mănăstirea Bistrița”, în: *Cuvântul Adevărului* IV (1905), 14, p. 137-139.

Mănăstirea Bistrița se află în comuna Costeştii din județul Vâlcea, în dreapta râului Bistrița. În cuprinsul acestui sfânt lăcaş se află trei biserici: biserica cea mare; bolnița şi biserica din dealul numit Păpuşa.

Biserica cea mare are hramul „Adormirea Maicii Domnului”, pe locul unde se află acum această biserică aflându-se în vechime o bisericuță din lemn, anul fondării

fiind 1497 sau 1498, iar anul terminării construcției 1512 sau 1518. Tradiția spune că această mănăstire ar fi fost zidită de chiar însuşi Meşterul Manole, care a contruit şi biserica de la Curtea de Argeş. În anii 1846-1855 s-a reparat în mod structural mănăstirea şi s-a clădit un frumos palat de vară, care ocupa trei laturi ale curții bisericeşti.

În biserică au fost îngropați: Moise-Vodă, Părvul al II-lea Craiovescu, marele ban al Craiovescu I şi Barbu al II-lea Craiovescu. Biserica Bolniței a fost construită din temelie de către Neagoe Basarab în 1512, după porunca unchiului său, marele ban Barbu Craiovescu. Biserica din Dealul Păpuşa, ce mai este numită şi Schitul Păpuşa, a fost zidită în 1712, de către egumenul Ştefan al Bistriței. Articolul conține o imagine cu Mănăstirea Bistrița.

Bălăşel, Teodor, preot econom, „Bistrița, mănăstirea şi igumenul ei", în: *Cuvântul Adevărului* IV (1906), 21, p. 216-219.

Se prezintă o monografie detaliată a Mănăstirii Bistrița şi a Schitului Peştera. Sunt prezentate odoarele prețioase ale sfântului lăcaş: moaştele Sfântului Grigorie Decapolitul, o pereche de sfeşnice de argint dăruite de boierii şi neguțătorii Craioveni, două sfeşnice de bronz, un sfeşnic de argint, o cruce de lemn cu podoabe de argint şi pietre scumpe, ripidele de argint, un disc, un vas pentu agheazmă, o Evanghelie din 1682, un potir, alte sfeşnice, o icoană ferecată de argint a Sfântului Grigorie Decapolitul, un sfânt chivot, o cristelniță de argint poleită cu aur, un candelabru dăruit Sfântului Grigorie Decapolitul la 1795, icoane împărăteşti, o cruce dăruită sub egumenul Ilarion, o cruce ferecată de Pârvul Crețulescu, o cruce adusă de la Schitul Mănăileşti, un epitrahil de mătase, un engolpion al banului Preda, covorul de catifea, Evanghelia lui Marcea postelnicul, un epitaf cusut cu fir cu mătăsuri, candele de argint, clopote, pomelnicul ctitorilor. Mai sunt prezenate cărți şi manuscrise, în limba slavonă, elenă, grecească şi românească.

Scriban, arhim., „Ştiri. Un aşezământ pentru copii în Mănăstirea Bistrița", în: *BORom* XLIII (1925), 6, p. 378.

Se aduce la cunoştința cititorului că Asistența socială din Ministerul Sănătății publice a înființat, în legătură cu aşezământul monahicesc „Acoperământul Maicii Domnului", un adăpost pentru ocrotirea copiilor de la trei la optsprezece ani, în Mănăstirea Bistrița. Până la vârsta de şapte ani sunt primiți în aşezământ şi băieți şi fete, iar de la şapte ani în sus numai fete. În aşezământ există o grădiniță şi o şcoală pentru fete.

Petroşanu, P. Dragoş, „Sfântul Grigorie Decapolitul din Mănăstirea Bistrița Vâlcea." în: *BORom* LIX (1941), 11-12, p**.** 682-703 3.

Autorul enumeră câteva moaşte sau părticele de moaşte ce se află în mănăstirile din România, printre care şi moaştele Sfântului Grigorie Decapolitul, aflate la Mănăstirea Bistrița. Autorul înfățişează apoi viața acestui sfânt - s-a născut pe la 780-790 la Irianopolis, a intrat de mic în mănăstirea unchiului său, iar după 14 ani de stat în mănăstire a făcut o călătorie la Roma. În aceast pelerinaj a făcut multe minuni şi, după o scurtă perioadă de şedere acolo, s-a întors la Constantinopol, unde a şi murit.

Moaştele sale au fost aduse în Țara Românească de către Barbu Craiovescu şi au fost aşezate în ctitoria sa - Mănăstirea Bistrița. Autorul prezintă două minuni în legătură cu aducerea moaştelor Sfântului Grigorie de către Barbu Craiovescu în Țara Românească.

Se aminteşte apoi şi de racla Sfântului Grigorie Decapolitul, realizată în vremea lui Barbu dar deteriorată încă de la începutul secolului al XVII-lea. Domnitorul Radu Mihnea (1611-1623) a vizitat Mănăstirea Bistrița împreună cu patriarhul Alexandriei, Chiril Lukaris şi, la îndemnul egumenului Teofil, Radu a pus să se facă o nouă raclă, tot din lemn.

Domnitorul Constantin Şerban (1654-1658), vizitând Mănăstirea Bistrița împreună cu soția sa, doamna Bălaşa, a hotărât să facă o nouă raclă, din argint-aurit. Autorul prezintă diferite danii ale domnitorilor şi ale boierilor.

Mai aflăm că alte două biserici din Olt poartă hramul Sfântul Grigorie Decapolitul – acestea sunt: biserica Păpuşa, fost schit al Mănăstirii Bistrița, cu o biserică ce a fost terminată în 1712; şi Mănăstirea Popânzăleşti (zidită în 1799), care are hramurile: Sfântul Nicolae, Sfântul Grigorie Decapolitul şi Sfântul Ioan Bogoslovul.

În timpul epidemiilor şi a secetelor, moaştele Sfântului Grigorie au fost luate şi duse în procesiuni la Craiova, Bucureşti şi prin județul Vâlcea. Ultima procesiune cu aceste moaşte s-a făcut în 1904 pentru oprirea secetei. Ea a avut loc prin satele şi oraşele județului Vâlcea.

Autorul prezintă apoi manuscrise şi tipărituri în care apare viața şi paraclisul Sfântului. Cel care a compus slujba a fost mitropolitul Matei al Mirelor, în 1611. Manuscrisele în care apare viața Sfântului Grigorie sunt: manuscrisul din 1633 care conține un „Molitfelnic", o „Cazanie" şi, la final, viața Sfântului Grigorie Decapolitul;,,Viețile Sfinților" tipărită de mitropolitul Dosoftei în 1682; manuscrisul egumenului Ilarion al Bistriței, care descrie pe larg viața Sfântului Grigorie. Ilarion a fost egumen între 1739-1740 sau între 1754-1758. Cartea scrisă de Grigorie, episcopul Râmnicului şi tipărită în 1753, în tipografia episcopiei, se intitulează „Carte osebită a Sfântului Grigorie Decapolitul". În prefața „Antologhiului" de la Mănăstirea Neamț, din 1852, se menționează că viața şi slujba Sfântului Grigorie Decapolitul au mai fost tipărite şi într-un „Antologhion" la Râmnic, în 1758. La anul 1792, Grigorie Logofătul a copiat viața şi paraclisul Sfântului Grigorie, iar din perioada 1830-1840 avem trei manuscrise care conțin aceste scrieri. Se mai aminteşte de manuscrisul din 1829 a lui Partenie, zugravul de la Bistrița, manuscrisul din 1836 al schimonahului Paisie şi a lui Iosif şi manuscrisul din 1837 al schimonahului Paisie.

***, „Cronica internă. Mănăstirea stavropighială «Aşezământul Maicii Domnului»", în: *BORom* LXIV (1946), 7-9, p. 468-469.

Întrucât obştea monahală „Acoperământul Maicii Domnului", înființată la Mănăstirea Bistrița din județul Vâlcea, a dezvoltat o activitate culturală şi misionară impresionantă, patriarhul Nicodim a intervenit pe lângă guvern pentru a legifera transformarea acesteia în mănăstire stavropighială, ceea ce s-a şi realizat în aprilie 1946.

Andreescu, Ştefan, „Uşile Brâncovene ale Mănăstirii Bistrița (Vâlcea)", în: *MitrOlt* XVI (1964), 9-10, p. 743-745.

Uşile se păstrează în prezent la două biserici diferite şi anume: biserica Mănăstirii Arnota şi biserica Țigănia cu hramul Adormirea Maicii Domnului din comuna Costeşti. Se descriu în amănunt cele două elemente care odinioară formau uşile de la Bistrița. Se menționează că la Arnota au ajuns la refacerea dintre anii 1852-1856, când acolo erau trei arhitecți ce făceau lucrări în acelaşi timp şi la Bistrița. La doi li se cunosc numele: Schlatter şi Sc. Beniş.

Andreescu, Ştefan, „În legătură cu datarea pomelnicului Mănăstirii Bistrița (Vâlcea)", în: *MitrOlt* XVII (1965), 1-2, p. 52-53.

Pomelnicul Mănăstirii Bistrița se află într-un manuscris de 94 de foi, considerat a fi copiat între anii 1693-1705.

Sacerdoțeanu, Aurelian, „Pomelnicul Mănăstirii Bistrița Olteană", în: *MitrOlt* XVII (1966), 5-6, p. 477-509.

Se face descrierea pomelnicului ce are 92 de file. Acesta este scris de mai multe mâini şi în el apar trei nume de scritori: „Dionisie eclesiarh Bisriței" la foaia 88 verso, „Pahomie monah" la foaia 22, datat în 1804 şi „Pafnutie monah" la foile 33-34, datat în 1827. Acest pomelnic cuprinde, printe altele, domnii până la Costantin Brâncoveanu, arhiereii până la Ilarion, ieromonahii până la Ştefan şi ctitorii. Imaginea de început este scena Adormirii Maicii Domnului. Se descrie pomelnicul, se prezintă conținutul, redându-se conținutul foilor celor mai importante.

Sacerdoțeanu, A., „Contribuție la istoria Mănăstirii Bistrița Olteană - ctitoria Craioveştilor", în: *MitrOlt* XIX (1967), 1-2, p. 83-101.

Mănăstirea Bistrița Olteană este ctitorie a Craioveştilor. Se prezintă 14 documente, prin care se arată că aceasta avea în proprietate o serie de munți din împrejurimi: Curmătura Rudeanului, Scărişoara, Tarsa, Cacova, Buila, Gavora, Zănoaga.

Leonăchescu, Nicolae, conf. dr. ing., „Exercitarea dreptului de proprietate al Mănăstirii Bistrița-Vâlcea asupra moşiei Străieşti din județul Argeş", în: *MitrOlt* XXI (1969), 9-10, p. 705-725.

Radu de la Afumați întăreşte dreptul a jupâniței Neagoslava asupra satului Stroeşti, iar aceasta hotărăşte ca, după moartea ei, satul să fie al Mănăstirii Bistrița, ctitoria Craioveştilor. Acest lucru se va întampla la 7 iulie 1544. Se descriu în amănunt relațiile dintre mănăstire şi sat.

Stănculescu, Ioan F., „Icoane de la Bistrița Craioveştilor", în: *MitrOlt* XXI (1969), 11-12, p. 1004-1005.

Recenzie. Cuprinde date despre icoanele „Maica Domnului Hodighitria" şi „Deisis" de la Bistrița Craioveştilor.

Bulat, T. G., prof., „Ştiri noi cu privire la schiturile şi metocurile Mănăstirii Bistrița (Vâlcea)”, în: *MitrOlt* XXVIII (1976), 3-4, p. 241-250.

Ştirile privesc moşiile şi schiturile Mănăstirii Bistrița: Scăunelul, Băbeni, Mănăileşti, precum şi altele fără nume ci doar localizate. Articolul are şi anexe cu textul hrisoavelor.

Tamaş, V., prof., „Prizonieri turci internați la Mănăstirea Bistrița (Vâlcea) în 1878”, în: *MitrOlt* XXIX (1977), 4-6, p. 369-372.

Se relatează aducerea prizonierilor turci la Bistrița şi Arnota pentru cazare, masă şi tratament, precum şi modul în care s-a desfăşurat această acțiune.

Bulat, T. G., prof., „Mănăstirea Bistrița în vremea lui Matei Vodă Basarab (1632-1654)”, în: *MitrOlt* XXIX (1977), 7-9, p. 622-628.

Autorul redă aspecte din timpul domniei lui Matei Basarab, cu referire la Mănăstirea Bistrița punctând grija purtată de domn pentru ctitoria strămoşilor săi.

Saca, Valentin, prof., „«Ovidenia» - Biserica în stâncă de la Mănăstirea Bistrița – Vâlcea”, în: *MitrOlt* XXXIII (1981), 4-6, p. 288-292.

Se cercetează datele rezultate din studiul efectuat asupra bisericii în stâncă „Ovidenia” (Vovidenia – Intrarea în Biserică a Maicii Domnului) de la Mănăstirea Bistrița, ce au conferit acesteia statutul de monument de artă. Autorul realizează o amplă analiză a acestuia, prezentându-se fotografii cu planul bisericii şi picturile din naos.

Saca, Valentin, prof., „Biserica «Sfinții Arhangheli» din peştera Sf. Grigorie Decapolitul de la Mănăstirea Bistrița Vâlcea”, în: *MitrOlt* XXXIV (1982), 1-3, p. 117-121.

Ctitorirea bisericii din peştera Sfântului Grigorie Decapolitul a avut loc în secolele al XVI-lea – al XVII-lea, la scurt timp după ridicarea „Ovideniei” Mănăstirii Bistrița. Autorul face descrierea arhitecturală a bisericii, a picturii sale şi aminteşte despre ieromonahul Daniil, egumenul şi despre episcopul Teofil (1619 – 1636), ambii fiind ctitori ai bisericii. Articolul cuprinde imagini cu planul peşterii, cu biserica şi cu picturile din interiorul lăcaşului.

BLEJOIU (SCHITUL)

Erbiceanu, C., „Material pentru istoria contemporană, politică şi bisericească a românilor. Condica mea de casă de Naum Protosinghel”, în: *BORom* XII **(**1888-1889), 11, p**.** Cu note explicative.

În articol sunt redate o scrisoare şi un raport. Despre scrisoare, într-o notă, Constantin Erbiceanu spune că este „scrisoarea confidențială adresată de Protosinghelul Naum mitropolitului Grigorie în chestiunea mănăstirilor zise şi închinate, precum şi a ierarhiei țării, de a se numi pe viitor egumeni, episcopi şi mitropoliți numai dintre patrioți”. În finalul scrisorii, Naum solicită, pentru el, a fi

numit egumen la un metoc”. Din epistolă mai aflăm şi despre starea proastă în care se aflau: Schitul Blejoia - metoc al Mitropoliei din Bucureşti şi metoacele Mănăstirii Sfântul Pantelimon.

Despre raportul prezentat în studiu, C. Erbiceanu, într-o notă explicativă, scrie că este „Raportul dat de Naum Divanului țării, prin Constantin Bălăceanu Vornicul Țării de sus, despre starea Țării la venirea noului Domn şi Mitropolit pământean, prin care se arată ce măsuri ar trebui luate pentru ameliorarea stării triste a țării, în care o lăsase Eteria”.

BODEŞTI (SCHITUL)

***, „Un document privitor la moşia Foleştii de Sus-Vâlcea a Schitului Bodeşti”, în: *Revista de Istorie Bisericească* I (1943), 3, p. 151-152.

Fondatorul schitului a fost stolnicul Constantin Obedeanu. În continuare este reprodus un articol din „Liga Națională a Femeilor din Gorj”, iar acesta cuprinde donarea moşiei lui Radu Bujoreanu schitului.

BRAD (MĂNĂSTIREA)

† T., S., „Note bibliografice. Ceauşel D., «Zapise din ținutul Buzăului», în: *Îngerul* VI (1934), p. 31-34”, în: *BORom* LII (1934), 3-4, p. 265. Recenzie.

Trei acte de vânzare din 1804-1867. Cumpărătorii - popa Frâncu ot Mănăstirea Bradului şi dascălul Teodosie al Sfintei Episcopii din târgul Buzăului.

Cocora, Gabriel, pr., „«Mănăstirea de la Brad», ctitorită «încă de mai înainte vreme de la întemeierea țării»“, în: *GBis* XXXXVII (1988), 4, p. 117-121.

Mănăstirea de la Brad este aşezată la 28 km de Buzău, pe şoseaua Verneşti-Lapoş-Mizil, în satul Valea Rea din comuna Tisău. Articolul conține date privind ctitorii Radu Mihalcea şi Matei Basarab. Sunt redate documente care atestă vechimea mănăstirii şi rolul ei în istoria Țării Româneşti.

BRADU (SCHITUL)

Vasilescu, Aurel V., „Mănăstirea Bradu de pe Nişcov”, în *BORom* LV (1937), 1-2, p. 60-89.

Articolul este un studiu complet despre Mănăstirea Bradu, aşezată în apropierea oraşului Buzău, pe malul stâng al Nişcovului, datând şi în vremea alcătuirii informațiilor propriu-zise. La o privire superficială, se poate spune că, din zestrea istorică, s-au păstrat încă zidurile înalte, făcute pentru a servi de cetate boierilor Cândești, biserica fiind înălțată, dar nepăstrându-se numele noilor ctitori. În pronaos se află cinci morminte, despre care nu se pot însă citi informații precise, în mijloc, sub policandru, o rozetă unde se crede că ar fi fost puse osemintele ctitorilor, iar în altar, pe o cruce de lemn ridicată din osteneala episcopului Pogonilanis D. D. Agapie, o inscripție datând octombrie 1849.

Un potir de argint dă mărturie despre achiziționarea lui în 1841, de către un monah Partenie, egumenul Bradului, alături de alte două pomelnice. Recursul la documentele variate despre Mănăstirea Bradu atestă că, pe urmele bisericii actuale, a existat un lăcaş mult mai mic, datând dinaintea secolului al XVI-lea, necunoscându-se însă cu exactitate ctitorii. În acest sens, autorul enumeră câteva acte: un document slavon de la 1600, unde este amintită Mănăstirea Bradu într-un act de moşie; actul de închinare al mănăstirii la Pogoniana, din mai 1638, de către Radu vel comis şi de frații acestuia, aşezământul fiind moşie veche, a moşilor şi strămoşilor lor; hrisovul lui Matei Basarab din 1639, care arată că mănăstirea a fost moştenită de Mihalcea Vornicul; un alt act al lui Constantin Basarab, din 1704, care întăreşte Mănăstirea Bradu şi lui Mihalcea Stolnicul moşia Brădeni, aşezământul nefiind zidit de acesta, ci de strămoşii comisului Radu. Mihalcea nu poate fi decât un urmaş al celor care au ctitorit-o.

Aşadar, date sigure cu privire la ctitori nu sunt înregistrate, dar, în ceea ce priveşte rezidirea ei, câteva informații ne aduc numele lui Radu Mihalcea vel comis, aflat într-un hrisov al lui Matei Basarab, din 1641; apoi un altul, din 1643, prin care se cunoaşte înnoirea adusă moşiilor mănăstirii, lucruri aflate şi din cercetarea documentelor lui Constantin Şerban Vodă. În acestea se afirmă chiar că acest Radu a rezidit aşezământul, ajutat de soția sa, Sofica; închinarea mănăstirii, în 1638, la Pogoniana de la Rumele ilustrează că, deşi ctitor de-al II-lea, drepturile lui Radu comis sunt totuşi îngrădite, ea fiind una moştenită şi nu proprie.

Referitor la data rezidirii, în pisania de deasupra uşii stă scris doar numele egumenului şi anul când a fost săpată inscripția, 1642 şi nu al ridicării lăcaşului. Din hrisoavele lui Matei Basarab se poate deduce faptul că a fost rezidită înainte de 1636, căci, la acea dată, domnul dă un act prin care o scuteşte de dajdii; dar şi cu puțin înainte de 1632, când Radu şi frații săi sunt atestați că, după „petrecania” tatălului lor, Mihalcea Vornicul, îi dăruiesc toată partea lor de ocină din Brădeni. Totuşi înainte de această dată, actele nu pomenesc de soția sa, prin urmare, în preajma acestui an, 1632, se crede a se fi început înălțarea bisericii.

Viața familiei Mihalcea-Mihălcescu-Cândeşti nu este foarte cunoscută, se ştie însă că zestrea Soficăi, soția lui Radu, a fost clar dăruită mănăstirii, neavând urmaşi, ea fiind înmormântată în Mănăstirea Bradu. Despre Radu vel comis, deşi recăsătorit, s-a îngrijit foarte mult de ctitoria sa. Închinarea Mănăstirii la Pogoniana, Rumelia, s-a făcut pe vremea egumenului Nectarie, în 1638, poate din stăruința acestuia, dar şi urmând tendinței vremii de a închina aşezăminte pământene altor mănăstiri străine. Matei Basarab întăreşte, în 1639, această făgăduință pentru ca, odată cu moartea egumenului, Constantin, căpitanul Filipescu să se înfățişeze în 1688 înaintea lui Şerban Vodă Cantacuzino cerând să aşeze alt egumen, iar prisosul să fie trimis mănăstirii Pogonatului. Aceasta se face întocmai, dar cei de la Pogoniane, temându-se să nu fie scoşi cu totul din calcule, trimit în Țara Românească pe monahul Dionisie, prilej de disensiuni pe viitor. Căpitanul Constantin va aşeza însă egumenii, asigurând bunul mers al mănăstirii.

În timpul mitropolitului Grigorie Dascălul se încearcă sustragerea acesteia de sub autoritatea celei din Pogoniana, dar nu se izbuteşte. În decursul timpului, alte lăcaşuri construite în apropierea Mănăstirii Bradu sunt închinate acesteia, devenind

metoace: Schitul Lapoş, construit în 1677 de către nepoţii vornicului Lupul, supus Bradului până la secularizare, Schitul Malu din judeţul Ialomiţa, ridicat între 1646-1647, ctitoria călugărului Gavriil şi Schitul Cârnu din judeţul Buzău, 1686, zidit de Paraschiv Bolişteanul Logofătul cu soţia sa, aflat în stăpânirea Bradului până în 1696, când va fi închinat Mănăstirii Căldăruşani.

În ceea ce priveşte averea Mănăstirii Bradu, aceasta a avut foarte multe moşii, însemnate întocmai de articolul de faţă, ea situându-se bine din punct de vedere material, fiind, în plus, scutită de dăjdii, spre ea îndreptându-se adesea milele voievozilor, deşi cea mai mare parte din venit pleca peste hotare. În acest context intervenţia domnilor devenea, aproape, o necesitate. Autorul redă şi o listă cu egumenii care au cârmuit mănăstirea de-a lungul vremii, cu perioada aferentă, printre aceştia numărându-se şi doi arhierei. În 1853, odată cu măsura secularizării averilor mănăstireşti, Mănăstirea Bradu devine biserică de mir, în ceea ce priveşte moşiile, rămânând doar cu 11 pogoane de pământ.

Neofit, Episcop, Râmnic, „Starea schitişorului Bradu, metoh al Schitului Iazărul", în: *Revista de Istorie Bisericească*, I (1943), 1, p. 141-142.

În articol sunt prezentate următoarele: obiectele din biserică, cărţile româneşti, obiectele din fier şi aramă şi cele ce lipsesc de la schit.

Modovan, Constanţa şi Chicideanu, Ion, „Cercetări şi rezultate la Mânăstirea Bradu", în: *BORom* XCIV (1976), 9-12, p. 994-1003.

Articolul prezintă informaţii despre ruinele fostei Mănăstiri Bradu. În mare parte zidurile sunt ruinate, păstrându-se numai zidurile de apărare. Numai biserica se află într-o stare mai bună. S-au făcut mai multe cercetări arheologice sistematice şi s-a început restaurarea monumentului.

Sunt prezentate câteva imagini din cadrul ansamblului arhitectonic.

BRĂDET (SCHITUL)

Brătulescu, Victor, prof., „Pomelnicul Schitului Brădet de pe apa Vîlsanului", în: *MitrOlt* XI (1959), 5-6, p. 364-369.

Schitul Brădet a fost ctitorit în secolul al XIV-lea şi a fost zugrăvit în secolul al XVIII-lea. Pomelnicul său datează din anii 1645-1646 şi este sub formă de triptic. Se face descrierea lui. Autorul mai aminteşte despre Zugravul Caloianu.

BRÂNCOVENI (MĂNĂSTIREA)

Athănăsescu, I. L., arhitect, „Mănăstirea Brâncoveni", în: *MitrOlt* VI (1954), 1-3, p. 47-51.

Se realizează o prezentare a Mănăstirii Brâncoveni, cu istoric în care ctitorirea acesteia este datată cu aproximaţie în ultimele decenii ale veacului al XV-lea. Cel mai vechi şi bine cunoscut document datează din 1624 şi cuprinde danii şi întăriri asupra unor moşii. Începând cu 1649 Matei Basarab o rezideşte complet, iar chiliile şi clopotniţa le reînnoieşte.

În 1699 este refăcută de către Constantin Brâncoveanu, acesta aşezând, în acelaşi an, o pisanie ce cuprinde informații şi despre lucrările din 1640. În 1951 trece sub jurisdicția canonică a Arhiepiscopiei Craiovei. Se descrie starea de degradare în care era în acel an şi lucrările de refacere dintre anii 1951-1953. Se face o descriere amănunțită a întregului ansamblu: biserica, cele patru morminte, palatul domnesc şi clopotnița.

Brătulescu, Victor, prof., „Ctitoria de la Brâncoveni - descrierea bisericii mari”, în: *MitrOlt* XVII (1964), 9-10, p. 728-743.

Se face o descriere amănunțită a ansamblului Mănăstirii Brâncoveni: biserica mare, paraclisul curții – care a devenit biserica satului, portretele ctitorilor – pictate pe zidurile de vest şi pe cele din pronaos. Se analizează sculptura, decorația exterioară şi inscripțiile de pe pisanii, de pe obiecte de cult şi de la bolniță.

Mailat, Ion N., dr., Voivozeanu, Petre, prof., Costache Florea, M., prof., „Însemnări de la Mînăstirea Brâncoveni-Olt”, în: *GBis* XXXII (1973), 11-12, p. 1305-1319.

Articolul prezintă legătura pe care a avut-o Tudor Vladimirescu cu mănăstirea Brâncoveni-Olt şi cu schitul de la Lainici, protejându-le pe acestea de turci şi de Agie. Sunt date informații despre Revoluția de la 1821.

BREBU (MĂNĂSTIREA)

Bădicescu, Dimitrie, „Mănăstirea Brebu”, în: *BORom* LIII (1935), 3-4, p. 143-172.

Articolul de față se încadrează, în prima lui parte, în ceea ce am putea numi un scurt ghid turistic. Aşadar, autorul studiului – de fapt o schiță a tezei de doctorat al sus-numitului părinte – ne prezintă căile de acces către obiectivul avut în vedere. Dacă acest drum era îngreuiat în trecut de apele mari din împrejurimi, în momentul redactării lui, drumul până la Mănăstirea Brebu nu mai întâmpină obstacole.

De la răscrucile drumului din satul Telega, drumețul întoarce spre stânga, şerpuind, în continuare, urcuşuri spre comuna Brebu, cuprinsă între doi cunoscuți afluenți: Doftana şi Valea Lupului. Pe acest „tăpşan”, „câmp” în înțelesul de podiş, cuprins între păduri, îşi alege domnul Matei Basarab locul pentru viitoarea sa ctitorie.

Istoria Mănăstirii Brebu poate fi împărțită, precum întemeiat susține autorul studiului de față, în trei mari perioade de sine stătătoare. Prima dintre acestea începe de la zidirea mănăstirii (1640-1650?) şi durează până la 8 mai 1750, dată de la care sfântul lăcaş este închinat spitalului şi Mănăstirii Pantelimon de către Grigore Ghica al II-lea. Cea de-a doua perioadă cuprinde anii în care aceasta devine biserică de mir (8 mai 1750 - 1863), iar cea de-a treia devine una în continuă curgere şi dezvoltare, ținând din 1863 până în zilele scrierii articolului de față, aproape până în contemporaneitate.

O primă dificultate în seria actelor istoriografice se vădeşte a fi, după cum menționează autorul, identificarea cu exactitate a datei la care a început zidirea lăcaşului. Deşi pisania slavă afirmă că Matei Basarab împreună cu doamna sa, Elena,

au ridicat aşezământul începând cu 27 iunie 1650, două documente vin să arunce zone de penumbră afirmației. Primul dintre acestea îl constituie un edict dat de acelaşi domnitor, în 1641, prin care solicită dezrobirea mănăstirilor închinate, aducând un amănunt important pentru istoria monumentului de față şi anume, decizia ca lăcaşurile zidite de către el, ctitoriile sale altfel spus, să rămână pe viitor neînchinate. Prin această hotărâre, domnul interzicea eventualilor succesori să-şi improprieze aşezămintele acestuia. Ctitoriile lui Matei Basarab, până la acea dată a documentului, 27 noiembrie 1641, însumau nume precum: Câmpulung, Sadova, Brâncoveni, Arnota, Căldăruşani, Mănăstirea dintr-un lemn, Măcsinenii, Drăgăneştii de la Roşe, Brebu, Plătăreştii.

Printre mănăstirile zidite enumerate în document, este şi Mănăstirea Brebu, a cărei construcție trebuie să fi început încă de la 1640 ori, cel târziu, către finele lui 1639. Această afirmație se bazează pe faptul că, într-un alt document, dat în 1639, numărătoarea celor 22 de lăcaşuri-ctitorii nu include şi numele acestei mănăstiri, fapt ce denotă că zidirea ei încă nu începuse. Cea de-a doua informație, care pare a o întregi pe prima, este una izvorâtă din pisania bisericii, datată undeva între 1641 şi 1642, în care însă nu se ia în calcul toată mănăstirea, cu anexe, turn şi toate cele înconjurătoare, ci doar aşezământul în sine. În anii ulteriori, Matei Basarab înzestrează mănăstirea cu moşii, luptându-se, fără a reuşi însă, ca moşia, ce poartă numele mănăstirii, să aparțină acesteia, căci ea revenea de drept unor moşneni brebeni. La moartea acestuia, în ciuda strădaniilor de întocmire a unor moşii pe numele bisericii, starea mănăstirii nu era una foarte bună.

Cu timpul, lipsa de purtare de grijă din partea stăpânirii, sărăcia cruntă a mănăstirii, ca şi certurile dese cu vecinii brebeni, au determinat soborul de călugări să plece din acest lăcaş, astfel încât, documentele din acea perioadă, de pe la 1696, atestă „pustiirea mănăstirii”. Constantin Brâncoveanu reprezintă, în paginile istoriei mănăstirii, o reîntoarcere la vremurile trăite în timpul domniei lui Matei Basarab, acest lăcaş reintrând, după îndelungate procese, în posesia tuturor bunurilor de pe vremea ctitorului său. Se crede astfel că, pe la 1700, va fi fost finalizată şi contruirea mănăstirii, după acea dată niciun act nemaivorbind de acest lucru. Domnul Grigore Ghica, în a doua sa domnie, aşază şi închină - în 1750 - această mănăstire pentru a fi metoh spitalului Sf. Pantelimon, zidită în acea perioadă, biserică pentru bolnavi, aceasta trebuind să plătească bisericii de care aparținea 25 de taleri anual.

Aparent, urmările acestei închinări ale Mănăstirii Brebu bisericii-spital Pantelimon nu au fost unele grave. Dar, în profunzime, problema prinde a căpata o altfel de configurație: aceasta a fost transformată în biserică de mir, fiind de acum înainte în subordinea bisericii-mari, care va numi inclusiv egumenii, căutați a fi oameni cu avere. În memoria mănăstirii rămân Isihie (1823-1836) şi Teodor (1838-1849, apoi 1851-1852), egumeni şi arhimandriți, care reînnoiesc tâmpla bisericii, făcându-o, prin hărnicia şi înțelepciunea de care au dat dovadă, din nou prosperă. Treptat însă, mănăstirea a rămas din nou fără călugări, dar nu fără buni preoți de mir. Proprietățile mănăstirii ajung în arenda spitalului, odată cu care avem de a face cu ceea ce autorul studiului de față a numit a treia perioadă a istoriei mănăstirii, de la 1863 până în momentul scrierii articolului de față.

Dumitrescu Dimitrie, pr., „Mănăstirea Brebu. 300 ani de la întemeierea Bisericii”, în: *GBis* IX (1950), 7-8, p. 85-87.

Imagini şi ctitori. Fiecare imagine vizează aspecte ale istoriei Mănăstirii Brebu.

Petre, Teodor, I., „Mănăstirea Brebu”, în: *GBis* XXVIII (1969), 3-4, p. 491-492. Recenzie.

Informațiile privesc istoricul Mănăstirii Brebu din județul Prahova, zidită în perioada 1641-1650, devenită biserică de mir între 1750-1863.

Andreescu, Ştefan, „Mănăstirea Brebu”, în: *GBis* XXVIII (1969), 9-10, p. 997-1009.

Consemnarea istoricului Mănăstirii Brebu însoțită de descrierea arhitecturii şi a bisericii. Pisania dă ca an de zidire a edificiului 1650, dar mănăstirea este amintită anterior într-un hrisov de la 27 noiembrie 1641.

Mailat, Ion N., dr., „Mânăstiri şi biserici pe lângă palate voivodale şi curți sau conace boiereşti în Țara Românească”, în: *GBis* XXXIII (1974), 9-10, p. 939-952.

Sunt prezentate date despre Palatul voievodal de la Mănăstirea Negru-Vodă din Câmpulung-Muscel şi despre cel de la Mănăstirea Brebu, din județul Prahova.

BROŞTENIE-BUZĂU (MĂNĂSTIREA)

Ionescu, Dimitrie Gh., „Alte biserici vechi din Buzău”, în: *GBis* XXV (1966), 9-10, p. 854-883.

Între bisericile vechi din Buzău sunt enumerate: biserica din Gârlaşi (1780), care este închinată schitului de călugări Poiana Mărului, Râmnicu Sărat (nu a fost de lungă durată), biserica Broşteni-construită în 1789, ca schit de călugări de Calisian, închinată Mănăstirii Dusica din Tricala Rumeliei (textul reliefează istoricul mănăstirii, descriere, odoare şi imagini).

Antofie, Radu, pr., „Istoricul bisericii Broştenie din oraşul Buzău”, în: *GBis* XXVII (1968), 1-2, p. 177-188.

Informațiile referitoare la istoricul şi proprietățile bisericii Broştenie din oraşul Buzău, cuprind descrierea bisericii şi a picturii, sculpturii, odoarele şi slujitorii bisericii. Biserica este inițial schit de călugări, datat din secolul al XV-lea, fiind mai veche decât Episcopia. Actuala biserică, ridicată în 1709, este închinată mănăstirii de la Rumelia Duşca, dată şi ca metoc al Mănăstirii Banu, închinată la Duşca.

BUCOVĂȚ (MĂNĂSTIREA)

Georgescu, I. B., „Pietrele de mormânt din vechea biserică a Mănăstirii Bucovățul, zisă Coşuna”, în: *MitrOlt* VII (1955), 1-2, p. 107-113.

Pietrele de mormânt ale Mănăstirii Bucovățul, ridicată în 1572, avute în vedere în acest articol sunt: lespedea de pe mormântul lui Ştefan, Ban al Craiovei, a jupânesei Dobra şi a lui Constantin, fiul jupânului Mihail.

Ionescu, I., pr., „Note explicative la un tablou pictoral din biserica fostei Mănăstirii Bucovățul Vechi-Craiova (Mofleni)”, în: *MitrOlt* XXI (1969), 11-12, p. 948-951.

Biserica a fost ctitorită de Ştefan ban şi de fiul său, Pârvu, în 1572. Tabloul despre care este vorba înfățişează o familie de țărani din vechiul sat Mofleni: fostul țăran Sandu Preda zis Tănăsoiu, soția sa Ioana şi copii - Alexandru Săndulescu şi Ioana Predescu.

Vornicescu, Nestor, Severianul, episcop vicar, „Ctitorii Mănăstirii Bucovăț: Ştefan, Marele Ban şi fiul său Pârvu, Marele Logofăt”, în: *MitrOlt* (1972), 9-10, p. 668-699.

Pisania din 3 octombrie 1572 ni-i indică pe marele ban Ştefan şi pe fiul său Pârvu drept ctitori ai Mănăstirii Bucovăț. Despre Ştefan aflăm că a fost mare portar, mare clucer şi ban din 1570. Despre Pârvu, mare logofăt între anii 1589-1591, aflăm că a fost clucerul al doilea şi că a închinat Bucovățul Mănăstirii Varlaam de la Meteora în 1583.

Ionescu, Gabriela, „Despre denumirea locului şi a aşezământului Mănăstirii Bucovățul Vechi”, în: *MitrOlt* XXIV (1972), 9-10, p. 723-725.

Prin actul de la 4 ianuarie 1574 al lui Eftimie, mitropolitul Țării Româneşti (1568-1576) se întăreau donațiile pentru Mănăstirea Coşuna - satele Cornățelul, Bucovățul, Săcuiul. Mai aflăm despre toponimul Coşuna.

Bălaşa, D., pr., „Pagini din trecutul Mănăstirii Coşuna - Bucovățul vechi”, în: *MitrOlt* XXIV (1972), 9-10, p. 726-772.

Se descrie Coşuna şi vechea vatră Pelendava. Pe locul acesteia din urmă, în secolul al XV-lea, apare un nou toponim „La Coşuna”. Se face distincția clară între cele două fundații: Bucovățul vechi - Coşuna care se află în stânga Jiului, la Mofleni şi Bucovățul Nou care este în satul Bucovăț – în dreapta Jiului. Se descrie vechea fundație a mănăstirii, datată la anul 1170, în pisania fiind trecut anul 1873. A fost restaurată de banul Ştefan şi Pârvu, mare clucer. Turnul clopotniță a fost zidit în 1572 şi zugrăvirea policromă a fost realizată în 1574. Se mai face o prezentare a egumenilor, a portretelor voievodale şi a mormintelor. Despre cronica murală de aici aflăm că este cea mai veche din Țara Românească.

Rădulescu, Toma, „Cronica murala de la Bucovăț”, în: *MitrOlt* XXIV (1972), 9-10, p. 773-787.

„Cronica de la Bucovăț” este pictată pe peretele naousului în limba slavonă în 1574 şi are două fragmente. Din paginile articolului aflăm informații şi despre alte inscripții, cum ar fi piatra de mormânt a lui Radu de la Afumați, de la biserica Episcopiei din Argeş. Cronica este singurul izvor care fixează data naşterii domnului Alexandru II Mircea, la 7 iunie 1569. În articol se dau informații şi despre exilul domnului.

Gavrilă, Irina, monahia, „Danii făcute de Mihai Viteazul Mănăstirii Bucovăț”, în: *MitrOlt* XXIV (1972), 9-10, p. 788-793.

Mihai Viteazul a făcut danii Mănăstirii Bucovăț, constând în satele Varvorul şi Grozăveşti (1593), în viile de la Smărdăşteț şi Prisaca, plătind şi din datoriile mănăstirii.

Ionescu, I., pr., „Pelendava, vatră a ctitoriei de la Coşuna-Bucovățul vechi-Craiova”, în: *MitrOlt* XXIV (1972), 11-12, p. 872-881.

În acest articol se demonstrează că biserica fostei Mănăstirii Bucovățul Vechi a fost zidită pe ruinele fostului castru roman de la Pelendava, astăzi dispărut. Cu acest prilej se face şi un istoric al acestei formațiuni administrative romane, în debutul problemei realizându-se etimologia toponimului „Pelendeva”. Biserica mănăstirii a fost zidită între 20 iulie-3 oct. 1572 de Ştefan, ban al Craiovei şi fiul său, Pârvu.

Constantinescu, Petre, pr. prof., „Zodiacul în pictura de la biserica Bucovățul Vechi”, în: *MitrOlt* XXIV (1972), 11-12, p. 882-893.

Studiul de față reuneşte date istorice despre zodiac, cu descrierea reprezentării sale picturale de la biserica Bucovățului Vechi. Aici el este pictat în pronaos, realizat între anii 1579-1589 de către o altă mână decât cea a picturii naosului şi altarului. Alte zodiace pictate se pot întâlni la mănăstirile Hurezu (1694), Voroneț (pe peretele exterior, spre apus), Moldovița (1537) şi Sucevița.

Bălaşa, D., pr., „Documente privitoare la Mănăstirea Coşuna – Bucovățul Vechi”, în: *MitrOlt* XXV (1973), 3-4, p. 269-307.

Se prezintă textul a 48 de documente cu privire la Mănăstirea Coşuna: acte prin care s-au primit moşii, acte de la Divan pentru a cerceta anumite terenuri şi zapise.

Brătan, Ilie D., pr., „Valori artistice la Mănăstirea Bucovățul Vechi (Coşuna)”, în: *MitrOlt* XXV (1973), 5-6, p. 458-465.

Acest studiu sintetizează informații despre arhitectura Mănăstirii Bucovățul Vechi, realizată în stil muntenesc şi despre pictura interioară şi exterioară. Fresca datează din perioade diferite, iar numele meşterilor au rămas necunoscute. Se fac referiri şi la catapeteasmă.

Buzera, A., arhid., „Prof., Arhim. Veniamin Micle, «Monumentul istoric-bisericesc, Coşuna-Bucăvățul Vechi», Craiova, Editura Mitropoliei Olteniei, Craiova, 1982, 79 p.”, în: *MitrOlt* XXXVI (1984), 1-2, p. 141-142. Recenzie.

Lucrarea „Monumentul istoric-bisericesc, Coşuna – Bucăvățul Vechi” reprezintă de fapt o monografie a acestei mănăstiri.

BUDEŞTI-ARGEŞ (SCHITUL)

Iancu, I. Nic., preot, „Odoare sfinte şi cărți vechi din biserica parohială Buneşti- Argeş”, în: *BORom* LXXXV (1967), 11-12, p. 1214-1217.

Satul Buneşti din Argeş îşi trage numele de la armaşul Bunea, căruia Mihai Viteazul i-a dat această moşie ca răsplată pentru faptele sale de vitejie. Autorul prezintă bisericile care au exiatat în acest sat de la 1600 până în 1881, când s-a zidit biserica parohială cu hramul Sfântul Mare Mucenic Gheorghe. Între anii 1600 şi 1750 au fost două biserici şi un schit de călugări. Prima biserică din cătunul „Robii" a fost din lemn, iar a doua, din cătunul „Valea Moşului", din zid. Schitul era din lemn, aşezat în fața bisericii parohiale actuale. Între 1750-1883 a fost o biserică de zid, cu hramul Sfântul Ierarh Nicolae, „construită de comisul Neagul". De la această biserică s-au păstrat: o cruce de mână cu picior pentru Sfânta Masă, un artoforiu, o icoană de lemn veche reprezentând pe Sfântul Nicolae şi pe Sfânta Filoteia şi uşile împărăteşti deosebit de frumos sculptate. Toate aceste odoare sunt descrise în detalii.

În 1833, credincioşii din Buneşti au construit o altă biserică de zid în locul celei vechi, cu hramul Sfânta Cuvioasă Paraschiva. De la această biserică s-au păstrat următoarele odoare sfinte şi cărți vechi, pe care autorul le prezintă în toată frumusețea lor, indicând şi donatorii acestora: icoana hramului de lemn, două icoane împărăteşti din lemn, una reprezentând Mântuitorul şi cealaltă pe Sfântul Nicolae, o cruce de mână cu picior pentru Sfânta Masă, „Sfânta Evanghelie" din 1864, un „Ceaslov" şi două icoane împărăteşti a Mântuitorului şi a Maicii Domnului cu Pruncul în brațe, pictate în 1881 de G. Stoenescu, din catapeteasma bisericii parohiale, icoane ce au fost recunoscute de pictorii ce au restaurat ulterior biserica, ca fiind o neprețuită capodoperă de artă creştină.

BUDIŞTENI (SCHITUL)

Cristocea, Spiridon, „Contribuții la cunoaşterea Schitului Budişteni (sec XVII) jud. Argeş", în: *GBis* XXXXVIII (1989), 4-5, p. 109-121.

Satul Budişteni din comuna Leordeni, situat la trei km nord de şoseaua Piteşti-Bucureşti, este atestat documentar începând cu secolul al XVII-lea, perioadă de când avem date şi despre schitul de aici. Autorul face un istoric al schitului, menționând închinarea sa Mănăstirii Cotroceni şi starea sa grea. Avem şi o listă cu informații privind averea şi situația schitului, făcută la 8 aprilie 1838 de „Departamentul Trebilor Bisericeşti".

BULIGA (SCHITUL)

Branişte, Marin M., pr., „Schitul Buliga", în: *MitrOlt* XVII (1966), 1-2, p. 47-106.

Schitul Buliga a fost zidit de Martin Buliga în 1745 şi a devenit metoc al Mitropoliei Țării Româneşti. În istoricul său sunt menționați egumenii, activitatea cultural-socială care s-a desfăşurat pe lângă el – şcoala românească şi implicația schitului în Revoluția de la 1848. Articolul mai cuprinde o descriere a bisericii şi 16 anexe.

BUNEA (MĂNĂSTIREA)

Craioveanu, Ghenadie, „Iconografia bisericii ortodoxe. Reflexiuni asupra a două icoane de la Mănăstirea Bunea”, în: *BORom* X (1886-1887), 3, p. 172-184.

Reflecțiile sunt generate de tablourile publicate în „Revista pentru istorie, arheologie şi filologie”. Ghenadie Craioveanu, în acest articol, structurat pe trei părți, prezintă: în prima parte - elementele iconografiei bisericeşti - elementul biblic şi cel cultural; în partea a doua, considerații istorice asupra iconografiei din Biserica Ortodoxă – unde aminteşte despre tipurile icoanei Mântuitorului şi ale Sfintei Treimi precum şi despre aureola icoanelor iar în partea a treia prezintă reflecții speciale asupra celor două icoane de la Mănăstirea Bunea – unde aminteşte despre Manuil Panselin.

Autorul studiului îl numeşte pe Manuil Panselin „Meşterul Manole al Atonului” şi prezintă câteva date biografice despre el. Acesta s-a născut la Tesalonic la sfârşitul secolului al XV-lea şi a trăit până la jumătatea secolului al XVI-lea, el a zugrăvit biserica catedrală a Atonului şi biserica catedrală din Tesalonic, a fost un reformator al modului de pictare al icoanelor – toate icoanele pictate de el (ale sfinților sau ale Mântuitorului) nu au aureole, la fel ca şi cele de la Mănăstirea Bunea. Se adaugă o serie de informații despre felul iconografiei lui Panselin şi modul în care acesta îşi alcătuia culorile. Autorul crede că cele două icoane de la Mănăstirea Bunea, icoana Mântuitorului şi cea a Sfintei Treimi, sunt produsul unui discipol al şcolii lui Panselin aducând următoarele argumente în favoarea acestei afirmații: lipsa aureolelor precum şi reprezentarea chipurilor asemănătoare cu cea făcută de Panselin.

BURCA – BUZĂU (METOC)

Cocora, Gabriel, pr., „Biserica de la Burca - monument de artă brâncovenească”, în: *GBis* XXII (1963), 5-6, p. 515-534.

Cea mai veche ştire documentară despre biserica de la Burca – impresionant monument de artă brâncovenească – se referă la închinarea ca metoc al Episcopiei Buzăului 1741. Alte informații înfățişează aşezarea, descrierea actuală a bisericii, vechea arhitectură a complexului mănăstiresc (se dă pomelnicul), actul de închinare, proprietăți, egumeni, şcolile existente de-a lungul vremurilor aici.

BUTOIU (MĂNĂSTIREA)

***, „Monastirea Butoiul”, în: *Şcoala şi Biserica* IX (1906), 12, p. 191-192.

În acest articol este reprodus un document donat autorului de către Ştefan Popescu, mare proprietar şi filantrop din Hulubeşti, Dâmbovița, ce cuprinde informații despre Mănăstirea Butoiul, zidită în secolul al XVII-lea, aşezată la 18 km de gara Găeşti. Documentul menționează o vânzare a unei moşii către un egumen grec ce se afla la mănăstire.

CĂLDĂRUŞANI (MĂNĂSTIREA)

Erbiceanu, C., „Documente privitoare la istoria bisericească şi politică a românilor”, în: *BORom* XXIII (1899-1900), 3, p. 260-283.

În articol sunt reproduse şapte documente dintre care 5, 6 şi 7 se referă la Mănăstirea Căldăruşani. Din acestea aflăm că Matei Basarab dăruieşte mănăstirii moşia Vlădeni, Hamzeşti şi întăreşte o altă moşie pentru acelaşi lăcaş monahal.

Dumitrescu, Marin, pr., „Monastirea Căldăruşani”, în: *Apostolul* I (1901), 15, p. 2-3.

Este prezentată aşezarea sfântului lăcaş, ctitorul acesteia fiind domnul Țării Româneşti, Matei Basarab, la anul 1638. Sunt inserate câteva evenimente ce conturează epoca social-istorică în care domneşte Matei Basarab, acesta ridicând la Căldăruşani o frumoasă biserică cu chilii pentru călugări, existând şi o inscripție în frontispiciul mănăstirii (este reprodus textul).

În 1780, mănăstirea a rămas cam neîngrijită, deoarece arhiereul Filaret, cel căruia îi fusese încredințată îngrijirea lăcaşului de cult, a fost ridicat la treapta de episcop la Eparhia Râmnicului, fiind preocupat mai mult cu activitatea episcopală. În 1792, Filaret, fiind ridicat la treapta de mitropolit al Ungrovlahiei, intervine la domnul Alexandru Moruzi şi întăreşte pe preacuviosul Gheorghe, starețul Mănăstirii Cernica ca să fie stareț al Mănăstirii Căldăruşani. Acestuia i se datorează reîntemeierea sfântului lăcaş, el zidind şi biserica Cocioc.

*****,** „Lege”, în: *BORom* XXXIII (1909-1910), 1, p. 108-109.

Este reprodusă legea prin care Mănăstirea Căldăruşani este destinată ca reşedință a Î.P.S. Ghenadie Petrescu, fostul mitropolit primat al României. Un articol al acestei legi arată că Ghenadie Petrescu va cârmui această mănăstire pe durata întregii viați.

P., G., „Două biserici monumente istorice”, în: *BORom* XXXIX (1915-1916), 2, p. 170-183.

Articolul are două parți. În prima parte se menționează despre sfințirea bisericii Mănăstirii Căldăruşani ce a avut loc la 23 aprilie 1915. Se descrie cum a decurs acest eveniment şi se redau cuvântările rostite de: Î.P.S. Ghenadie Petrescu fost mitropolit primat, care, la acel moment, era egumenul acestei mănăstiri, C. Disescu şi de I.G. Duca. Din primul discurs reținem că mănăstirea de la Curtea de Argeş a fost restaurată în vremea lui Carol I şi sfințită de Î.P.S. Ghenadie, pe atunci episcop al Argeşului, restaurarea mănăstirii durând opt ani. Aceasta din urmă a fost zidită în 1638 de către domnul Matei Basarab. Tot aici este redată inscripția ctitoricească (pisania) bisericii.

În partea a II-a a articolului se menționează despre sfințirea bisericii de la Baia.

Stănoiu, Damian, ierom., „Mănăstirea Căldăruşani”, în: *Apostolul* I (1924), 14-15, p. 115-118.

Mănăstirea Căldăruşani se află la marginea județului Ilfov, nu departe de albia Ialomiței, înconjurată de lacul cu acelaşi nume, care întâlneşte la răsărit rămăşițele

fostului Schit Balamuci, iar lângă mănăstire se lăţeşte peste 1 km şi se desparte în două: pe Valea Pociovaliştei şi pe Valea Vlăsiei. Vizitatorii mărturisesc că au făcut drumul de 30 km de la Bucureşti pentru frumuseţile acestui lac.

Autorul descrie sfântul lăcaş, şirurile de chilii şi biserica Sf. Dimitrie, care a fost zidită la 1638 de Matei Basarab, apoi la 1778, fiind stricată, arhimandritul Filaret, ce va ajunge episcop de Râmnic şi mitropolit al ţării, a refăcut-o. În epoca de înflorire culturală a monahismului românesc, sub coordonarea marelui Paisie de la Neamţ, a fost aici o vie activitate cărturărească, călugării învăţaţi se ocupau de tălmăcirea cărţilor de ritual şi cu învăţături folosite pentru ei şi mireni.

Mitropolitul Grigore (Dascălul) de la Căldăruşani a stat un timp aici ca simplu ierodiacon, ocupându-se în liniştea chiliilor de la Cocioc cu astfel de tălmăciri. Macarie Ieromonahul, compozitor muzical, a venit de copil în Căldăruşani, a fost luat de mitropolitul Dosoftei pentru a-l da la carte, iar la bătrâneţe s-a reîntors când i s-a dat conducerea tiparniţei. După 1831, mănăstirile fiind împărţite în mai multe categorii, iar statul amestecându-se în administrarea averilor, Căldăruşanii continuă a se administra independent, fiind trecută ca mănăstire chinovitică. Cu un an înainte de secularizare, mănăstirea dispunea de o imensă avere, însă după aceasta a rămas cu foarte puţină. Prin legea dată de A.I. Cuza s-au redus mult numeric călugării. Clădirile au început să se distrugă şi s-ar fi ruinat, dacă mitropolitul Ghenadie Petrescu n-ar fi acceptat să fie ales stareţ. El intervine cu o scrisoare adresată regelui Carol, rugându-l să ia sub a sa înaltă ocrotire şi acest monument istoric, mănăstirea fiind restaurată în opt ani. Pictura a fost realizată de D. Belizarie, păstrându-se caracterul arhaic al acesteia.

În momentul 1924, soborul mănăstirii număra 51 călugări şi fraţi, dintre care cei mai mulţi erau înaintaţi în vârstă. Stareţul de atunci fiind arhimandritul Justin Săvulescu, deşi avea o vârstă înaintată, se bucura de încrederea şi concursul Înaltpreasfinţitului mitropolit primat. Articolul conţine şi două fotografii.

Miron, Arhiepiscop şi Mitropolit Ungrovlahiei, Primat al României, „Mănăstirile noastre – Prefaţa cărţii Mănăstirea Căldăruşani, opera Ierom. Damian Stănoiu”, în: *Apostolul* I (1924), 16, 17-18, p. 135-136.

Mitropolitul constată decadenţa mănăstirilor, în special a celor de bărbaţi, fapt pentru care încearcă să găsească o soluţie pentru îndreptarea situaţiei. El precizează cauza decadenţei ca fiind alunecarea cu totul de pe temelia vieţii de obşte a monahismului, fiecare tinzând pentru o viaţă individuală folosind viaţa şi averile mănăstirii ca un mijloc de îmbogăţire proprie. Consideră că este necesară scoaterea la iveală a momentelor lăudabile din trecut, iar pentru acest scop l-a însărcinat pe cuviosul ieromonah Damian Stănoiu. În prezentarea Mănăstirii Căldăruşani acesta aminteşte de adevăraţii reprezentanţi ai vieţii monahale de aici: cântăreţul Macarie şi Grigore Dascălul, de faptul că aici exista şi o tipografie la fel ca şi la Mănăstirea Cernica.

Mitroplitul Miron prezintă câteva condiţii ce ar trebui impuse pentru revigorarea vieţii monahale: fiecare mănăstire are datoria de a respecta slujbele cu evlavie şi de a se îndeletnici cu cele ce contribuie la sfinţenia lăcaşului (post, rugăciune – după rânduiala locului); în mănăstirile de călugări se vor înfiinţa Seminarii, şcoli pentru

combaterea sectelor, tipografii, diferite ateliere etc., iar în cele de maici, şcoli monahale, profesionale, orfelinate, ateliere etc.. Toate aceste măsuri ar trebui luate pentru ca lumea să aprecieze existenţa mănăstirilor şi să le ofere mai mult sprijin.

***, „Bibliografie. Economul D. Furtună, «Ucenicii stareţului Paisie în mănăstirile Cernica şi Căldăruşani»”, în: *BORom* XLVI (1928), 7, p. 672.

Cartea conţine şi un scurt istoric al acestor mănăstiri, Cernica şi Căldăruşani

Vasilache, Vasile, protos, „Încă o şcoală de cântăreţi la mănăstire”, în: *BORom* LVIII (1940), 1-2, p. 102-103.

Patriarhul Nicodim a mutat şcoala de cântăreţi din Bucureşti la Mănăstirea Căldăruşani. Se abordează problema şcolii de cântăreţi de la Neamţ - dacă să mai existe sau nu.

Dimitriu, Melchisedec, arhim., „Cronica bisericească. O vizită canonică la Mănăstirea Căldăruşani”, în: *BORom* LXI (1943), 1-3, p. 147-148.

Mănăstirea Căldăruşani a avut mult de suferit de pe urma cutremurului din 1940. Stareţul Athanasie Dincă a primit din partea Mareşalului Antonescu suma de cinci milioane de lei şi din partea guvernatorului Transnistriei suma de două milioane de lei pentru refacerea stricăciunilor. Mareşalul Antonescu a dăruit Mănăstirii Viforâta, care a fost şi ea grav afectată de cutremur, suma de şapte milioane de lei. Este relatată vizita făcută de patriarh la Mănăstirea Căldăruşani, în data de 2 mai 1943.

† Nicodim, Patriarhul României, „Cronica internă. Apelul Î.P.S. Patriarh pentru reconstruirea Mănăstirii Căldăruşani”, în: *BORom* LXIV (1946), 7-9, p. 465-466.

Articolul redă cuvântul Î.P.S. Nicodim, patriarhul României, care face apel pentru a ajuta ctitoria lui Matei Basarab, Mănăstirea Căldăruşani, care în decembrie 1945 a fost mistuită din temelie de un incendiu năprasnic.

Diacul, Vartolomeu, „Mănăstirea Căldăruşani” în: *BORom* LXXII (1954), 2-3, p. 323-332.

Mănăstirea Căldăruşani face parte din rândul mănăstirilor-cetăţi. Ctitorul a înzestrat-o cu moşii la 20 septembrie 1640.

Cetatea Căldăruşanilor era rânduită să facă parte din acel lanţ strategic, alcătuit din mănăstiri întărite, pe care Matei Basarab le-a întins de la Gura Motrului şi Sadova până la Plumbuita şi dincolo de ea, împletind astfel temeiurile de natură religioasă cu cele de ordin naţional. Hrisovul lui Matei Basarab, dat în 1639, este cel prin care mănăstirile româneşti sunt slobozite de închinarea către greci. Acest act a fost întărit, la cererea domnului şi de patriarhul Partenie al Constantinopolului, în aprilie 1641.

Matei Basarab ţinea atât de mult la această mănăstire încât venea în fiecare an în ziua hramului, Sf. Dimitrie, şi sta la masă împreună cu soborul. Dintre stareţii vrednici de pomenire amintim pe arhimandritul Filaret căruia i s-a încredinţat mănăstirea în 1775, când lăcaşul decăzuse, se ruinase în parte şi se pustiise. Acesta a restaurat clădirile, le-a repopulat cu monahi şi a purtat grija mănăstirii în cursul întregii sale

vieți. Starețul Gheorghe (1784-1806), ca un al doilea ctitor, a avut grijă să îmbunătățească gospodăria, să înmulțească numărul viețuitorilor, revigorând viața duhovnicească a mănăstirii prin instaurarea regulilor duhovniceşti deprinse de la Paisie, al cărui ucenic fusese şi prin continuarea muncii de cărturărie.

Din chiliile Cernicăi şi Căldăruşanilor, ambele conduse de starețul Gheorghe, a iradiat renaşterea culturală ce a cuprins nu numai Muntenia, ci s-a resimțit până dincolo de Dunăre, în importante centre ale Peninsulei Balcanice.

Urmaşii starețului Gheorghe s-au distins printr-o vie activitate cărturărească: Nicodim a scris în 1796 „Carte folositoare de suflet”, Daniil a scris în 1803 „Hronologhie” sau „Numărarea anilor după bibliile cele sloveneşti şi după hronografurile cele ruseşti scrise cu mâna, aşişderea şi după cele greceşti şi după cele râmleneşti”, Nicodim Greceanu, a tipărit la Sibiu, în 1811 „Învățături de multe ştiințe folositoare”. Starețul Gheorghe a instituit, iar urmaşii lui au menținut, cetele de monahi meşteşugari: zugravi, tâmplari, ciubotari, croitori, cojocari, etc. El a ridicat la Cocioc o bisericuță de lemn şi câteva chilii. Această vatră a fost reînnoită, nu mult după el, de logofătul Nicolae Bâțcoveanu de la Mitropolie.

Un mare cărturar al bisericii dat de Mănăstirea Căldăruşani a fost Grigorie Dascălul, care în 1819 vine în această Lavră, iar în 1823 devine mitropolit. El a aşezat tipografia Mitropoliei la Cocioc, pe moşia mănăstirii. Din această tipografia au ieşit „Viețile Sfinților” în 600 de colecții şi „Oglinda omului celui dinăuntru”, carte de povățuire morală. Prin mijlocirea acestei tiparnițe, Mănăstirea Căldăruşani nu poate fi despărțită nici de numele lui Macarie Ieromonahul care a fost mai întâi corector la tipografia din Cocioc şi apoi conducătorul ei, terminând de tipărit „Viețile Sfinților”. În jurul lui Macarie, sau după el, se cultiva intens muzica psaltică iar biblioteca mănăstirii crescuse mult în manuscrise şi tipărituri. În 1817 s-a făcut restaurarea bisericii celei mari, sub păstoria arhimandritului Dosiftei, restaurare ce privea mai mult pictura. Odată cu moartea lui Dosoftei, în 1837, se încheie epoca de glorie a Căldăruşanilor.

O altă restaurare radicală s-a făcut între anii 1908-1915, din inițiativa mitropolitului Ghenadie Petrescu. În această perioadă a fost reînnoită biserica cea mare, s-au refăcut chiliile şi clopotnița şi s-a încheiat renovarea paraclisului. De asemenea, a fost refăcută şi pictura bisericii. Lucrările prezentate au fost departe de a realiza ceea ce se cheamă o restaurare în sensul strict al cuvântului. Nu s-a reuşit nici cel puțin o refacere mai trainică. O restaurare mai potrivită a fost începută de Comisia Monumentelor Istorice în 1939; atunci când a fost deschis pridvorul bisericii, s-a refăcut turla Pantocratorului şi s-a restaurat pictura.

În 1945, un mare incendiu a mistuit întreaga cetate. Atunci a ars şi biblioteca mănăstirii. Prin grija patriarhului Iustinian şi a Ministerului Cultelor, lângă ruinele Căldăruşanilor au început lucrări de refacere a vechii mănăstiri: a fost învelită stăreția, a fost reparat muzeul, a fost reclădită clopotnița. Articolul conține imagini.

Stănculescu, F. Ioan, „Recenzie. Alte comori ale trecutului românesc”, în: *BORom* LXXXIII (1965), 9-10, p. 976-980.

În cea de-a doua parte a articolului se realizează recenzia cărții lui C. Jalbă, „Mănăstirea Căldăruşani”, apărută la Editura Meridiane, Bucureşti, 1965. Se prezintă

aşezarea geografică a sfântului lăcaş de cult, la 30 km de Bucureşti, fiind ctitorie a lui Matei Basarab.

Referitor la denumirea mănăstirii sunt enunțate mai multe ipoteze: una dintre ele îi atribuie numele de la satul Căldăruşani. Mănăstirea a fost înălțată pe locul cumpărat de Matei Basarab, fapt consemnat de două acte de cumpărare din 1637. Unii istorici au pus la îndoială calitatea de ctitor a lui Matei Basarab (N. Iorga o atribuie lui Radu Vodă Mihnea), dar hrisovul din 1641, referitor la mănăstirile închinate, dovedeşte că Mănăstirea Căldăruşani este ctitoria lui Matei Basarab. Mai sunt amintite în articol detalii referitoare la ansamblul mănăstiresc, restaurările efectuate aici (1775, 1817, 1908-1915, după 1940), arhitectura edificiului, activitatea culturală, pictura.

Popescu, David, „Mănăstirea Căldăruşani”, în: *GBis* XXXII (1973), 9-10, p. 1157-1159.

Recenzie. Despre istoricul, activitatea culturală, odoare şi muzeul Mănăstirii Căldăruşani.

Oprişa, Longin I., „Mănăstirea Căldăruşani; monografie”, în: *MitrBan* XXV (1975), 7-9, p. 482-485.

Monografia Mănăstirii Căldăruşani cuprinde informații diversificate atât despre istoricul sfântului lăcaş, cât şi despre vremurile încărcate de încercări. Ctitorul acestei vetre monahale este Matei Basarab (1637-1638), în articol vorbindu-se atât despre daniile făcute lăcaşului, cât şi despre diaconul Paul din Alep, care a făcut însemnări în 1653. Se dau apoi informații despre restaurarea relizată între anii 1908-1915, despre activitatea culturală desfăşurată aici, despre odoarele şi obiectele din muzeu. În epoca lui Alexandru Ipsilante (1774-1782) mănăstirea cunoaşte o reală înflorire.

Stănciulescu, Alexandru, pr., „Letopisețul cantacuzinesc – varianta Căldăruşani (inedită)”, în *BORom* XCVIII (1980), 5-6, 656-662.

După opinia autorului manuscrisul descoperit la Mănăstirea Căldăruşani este un fragment dintr-o variantă inedită a „Istoriei Țării Româneşti (1290-1690)” sau, pe scurt, Letopisețul Cantacuzinesc. A fost terminat de copiat de Meletie ieromonahul în 15 mai 1802. Fragmentul de cronică face referire la epoca lui Matei Basarab.

Stănciulescu-Bîrda, Alexandru, pr., „Letopisețul cantacuzinesc (varianta Căldăruşani)”, în *BORom* XCIX (1981), 1-2, p. 144-174.

Aceste pagini reprezintă de fapt cea de-a doua parte a articolului dedicat manuscrisului de la Mănăstirea Căldăruşani, aici fiind redat textul propriu-zis care poartă titlul: „Viața domnului Mateiu Basarab Vo(i)evod după hronograful cel de obşte ce se află aicea şi scriere pentru domnia lui până la sfârşit”.

Săsăujan, Mihai, student teolog, „Istoriile sfintelor monastiri Cernica şi Căldoroşani”, în: *MitrArd* XXXIV (1989), 2, p. 137-138.

Recenzie a monografiei scrise de monahul Casian Cernicanul, în care ni se dau date importante despre autor, viețuitor al Cernicăi, călugărit de Sfântul Calinic.

Stareţul Ştefan (1864-1873) a fost cel care l-a îndemnat să scrie istoria celor două mănăstiri.

CĂLUIU (MĂNĂSTIREA)

Erbiceanu, C., „Material pentru istoria contemporană bisericească şi naţională. Scrierea Arhimandritului Chiriac Romniceanu, Egumenul Sfintei Mănăstiri Căluiu", în: *BORom* XII **(**1888-1889), 8, p. 529-537.

Constantin Erbiceanu prezintă un manuscris pe care îl deţine şi care a fost scris de arhimandritul Chiriac Romniceanu, egumenul Mănăstirii Căluiu. Manuscrisul cuprinde: „Discurs funebru rostit la înmormântarea patriarhului Constantinopolului Grigorie" – tradus din limba greacă, viaţa şi evenimentele petrecute în timpul lui Chiriac Romniceanu, istoricul pe scurt al mai multor mănăstiri şi al ctitorilor lor, rânduirea lui Chiriac ca egumen la Mănăstirea Căluiu şi ce îmbunătăţiri a făcut el acolo şi date despre Sfântul Munte. În aceste rânduri este redată partea din manuscris care se referă la viaţa lui Chiriac Romniceanu şi la câteva evenimente pe care le-a trăit. Despre viaţa acestuia aflăm: - că a trăit de la sfârşitul secolului al XVII-lea până la jumătatea secolului al XIX-lea, - s-a născut în apropiere de Vâlcea, provenind dintr-o familie evlavioasă, mama sa, Maria, fiind fiica unui preot care, la bătrâneţe, a îmbrăcat schima monahală şi s-a numit Grigorie ieroschimonah.

Chiriac şi-a manifestat de mic chemarea pe care o avea spre monahism, fiind dus la Mănăstirea Bistriţa, a studiat apoi în Vâlcea şi la Bucureşti, a intrat ca ucenic al arhimandritului Nectarie Romniceanu, stareţ al metocului Mitropoliei - Goranul, a mers după aceea la Cernica, unde a primit haina monahală, iar după o perioadă în care a făcut ascultare în această mănăstire a mers la Schitul Iezerul din Vâlcea. A urmat o perioadă în care a stat la Mănăstirea Tismana şi apoi la Neamţ, unde a tipărit „Mineiul pe luna decembrie", a călătorit la Sfântul Munte, iar în 1823 a fost numit egumen al Mănăstirii Căluiu.

În această parte de manuscris în care Chiriac aminteşte despre viaţa sa mai găsim şi amănunte despre: Schitul Stănişoara, Schitul Iezerul – despre care Chiriac spune: „că a fost mănăstire ctitorită de Mircea Vodă, dar după ce a fost surpată de un ungur mare, a fost făcută mai mică de Antonie Schimonahul" şi oferă câteva amănunte despre viaţa lui Antonie; Mănăstirea Cernica; Mănăstirea Mihai Vodă, despre care aflăm că era închinată la mănăstirea din Sfântul Munte, Simono-Petra; Mănăstirea Antim, despre care aflăm că era metoc al Mănăstirii Argeş şi despre Paisie Velicicovski – aflăm că în anul în care Paisie se afla la Mănăstirea Neamţ, obştea acesteia număra 1500 de părinţi; Chesarie al Buzăului şi Neofit al Râmnicului, Gheorghe stareţul mănăstirilor Cernica şi Căldăruşani.

Erbiceanu, C., „Material pentru istoria contemporană bisericească şi naţională. Scrierea Arhimandritului Chiriac Romniceanu, Egumenul Sfintei Mănăstiri Căluiu", în: *BORom* XIII (1889-1890), 2, p. 86-92.

Acest articol cuprinde istorisirea evenimentelor de la 1821 încoace, pe care însuşi Chiriac Romniceanu le-a văzut. Aflăm astfel o istorisire referitoare la Mănăstirea Iezerul şi anume că Mircea Voievod la zidirea mănăstirii, a pus în pereţii

ei bani. Ctitorul avea două fete, dar datorită faptului că el a îngăduit ca fata cea mică să se mărite înaintea celei mari, cea mare a fugit în Ungaria, unde s-a măritat cu un mare crai de acolo. Aflând acest crai de faptul că Mircea, la zidirea Mănăstirii Iezerul, a pus bani în zidurile ei, a venit, a distrus mănăstirea şi a luat banii pe care i-a găsit. După mult timp, Antonie Schimonah a venit şi, pe locul vechii mănăstiri, a zidit una mai mică, cu hramul Intrarea Maici Domnului în Biserică. Chiriac Romniceanu scrie că acest Antonie este un strămoş de al său. Sunt prezentate informații despre rudele din partea mamei lui Chiriac (foarte multe au activat în biserică ca monahi, egumeni, preoți, diaconi etc.) şi despre cele din partea tatălui său. În final aflăm despre numirea lui Chiriac ca egumen al Mănăstirii Căluiu – mănăstire despre care aflăm că a fost zidită de boierii Buzeşti şi că are hramul Sfântul Nicolae.

Erbiceanu, C., „Material pentru istoria contemporană bisericească şi națională. Scrierea Arhimandritului Chiriac Romniceanu, Egumenul Sfintei Mănăstiri Căluiu”, în: *BORom* XIII (1889-1890), 3, p. 165-174.

Ca o continuare a celor scrise în articolul anterior aflăm despre starea în care se afla Mănăstirea Căluiu la numirea, ca egumen, a lui Chiriac, în 1823 şi despre lucrările de restaurare pe care le-a făcut acesta mănăstirii. La venirea lui, acesta se afla într-o avansată stare de degradare – curtea era plină de gunoaie, zidurile erau mâncate şi găurite, chiliile se aflau în paragină, acoperişul bisericii era plin de găuri, pictura de pe pereți coşcovită, iar din punct de vedere liturgic, în mănăstire slujbele se țineau ca într-o biserică de mir.

Noul egumen a luat următoarele măsuri: a stabilit ca slujbele să se țină după tipicul mănăstiresc, a restaurat: acoperişul bisericii, chiliile, pietrele de mormânt ale ctitorilor, diferite obiecte bisericeşti care se aflau într-o avansată stare de degradare (candele, sfeşnice etc.), a refăcut pictura unde aceasta era coşcovită, a curățat zidurile bisericii şi curtea mănăstirii.

Bălaşa, D., pr., „Mănăstirea Căluiul sau Cepturoaica (Jud. Olt)”, în: *MitrOlt* XXIII (1971), 7-8, p. 513-535.

Materialul istoric despre Mănăstirea Căluiul cuprinde prezentarea ctitorilor – trei frați din satul Cepturoaica, azi Iancu Jianu: Vlad banul, Dumitrul pârcălabul şi Balica spătarul, care au zidit-o între anii 1516-1521. Cel mai vechi document despre această mănăstire datează din iulie 1516. La 19 iulie 1673 este închinată „Cetății Ierusalimului şi patriarhului Chir Dosoftei”. Autorul mai menționează îmbunătățirile făcute de egumenul Antim (1713-1714), despre pisania cu textul slavon, despre chipuri de domni şi domnițe şi despre mormintele mănăstirii.

Bulat, T. G., prof., „Buzeştii şi ctitoriile lor oltene”, în: *MitrOlt* XXIX (1977), 1-3, p. 110-118.

Autorul trece în revistă ctitoriile fraților Buzeşti, Radu, Preda, Stroe: mănăstirile Stăneşti, Dobruşa, Schitul Jgheabul, oprindu-se la Mănăstirea Căluiu sau Ceptura, la care face referire pe tot parcusul articolului.

Sunt menționate daniile făcute ulterior ctitoririi, întărite de documente şi hrisoave anexate la textul integral a două astfel de danii.

CĂTĂLUI (MĂNĂSTIREA)

Bălăşel, Teodor, pr. econom., „Un schit căruia i s-a pierdut urma, Cătăluiul”**,** în: *BORom* XLV (1927), 4, p. 223-229**.**

Autorul prezintă trei documente pe care le deţine şi în care se menţionează despre Mănăstirea Cătăluiul şi despre câteva familii boiereşti. Aceste documente sunt:

1. Un zapis din 1738 – zapis din care aflăm că Matei, căpitanul din Ungureni vinde comisului Rătescu o parte din moşia Petreştii;

2. O jalbă din 1746, dată de către călugării de la Mănăstirea Cotroceni către Constantin Nicolae Voievod – din care aflăm că aceştia se plâng domnului deoarece Constantin Corbeanu le-a luat moşia Petreştii din Valşca;

3. Un act dat de sătenii din Petreşti lui Iordache Mavrodin.

Sunt aduse argumente prin care se demonstrează că Mănăstirea Cătăluiu este diferită de Mănăstirea Căluiu. Acestea sunt: Mănăstirea Căluiu a fost începută pe la 1512-1520 şi a fost terminată de către fraţii Buzeşti în 1588, pe când Mănăstirea Cătăluiul a fost zidită de boierii Corbeni la sfârşitul secolului al XVII-lea. Un alt argument este că boierii Corbeni îşi aveau averile în Muntenia.

De asemenea, în „Dicţionarul topografic şi statistic alcătuit şi tipărit în 1872 de către D. Frunzescu” se găsesc menţionate, la pagina 91, schiturile Căluiu din judeţul Romanaţi şi Căluiu din judeţul Ilfov. Un alt argument îl constituie actele lui Popa Giura. Autorul crede că acest schit a fost distrus încă de la sfârşitul secolului al XVIII-lea. Se menţionează apoi despre următoarele familii boiereşti: boierii Corbeni – din această familie, Mihai Corbeanu şi Dumitraşcu Corbeanu au făcut parte dintr-un complot care avea ca scop detronarea lui Constantin Brâncoveanu, iar despre această familie autorul mai spune că nu se ştie dacă familia Corbeni din Olt este aceeaşi cu familia din Muntenia; familia Răteştilor – din această familie a fost şi un episcop de Buzău – Gherasim Rătescu; familia Leordenilor – autorul aminteşte despre Stroe Leordeanul care a luat parte la uciderea lui Constantin Cantacuzino, care a avut loc în trapeza Mănăstirii Snagov în 1666. În urma acestei fapte, Stroe Leordeanu a fost condamnat la moarte, dar a fost iertat şi călugărit cu forţa la Mănăstirea Snagov, sub numele de Silvestru. În 1673 acesta fuge în Ardeal. Referindu-se la aceste familii autorul enumeră câteva documente în care au apărut numele acestora. În finalul articolului este prezentată o notă despre satul Ungureni.

Trohani, George, „Istoria fostei Mănăstiri Cătălui”, în: *GBis* XXXXVIII (1989), 6, p. 155-167.

Pe baza descoperirilor făcute de săpăturile arheologice şi a documentelor ce atestă existenţa satului şi a Mănăstirii Cătalui, se face o istorie a acestui sfânt lăcaş care a fost închinat Mănăstirii Cotroceni (18 februarie 1742) şi şi-a continuat existenţa până la începutul secolului al XIX-lea.

CÂMPULUNG MUSCEL (MĂNĂSTIREA)

***, „Monastirea Câmpulung”, în: *Vocea Bisericii* II (1895), 11 şi 12, p. 10-11.

Articolul începe prin a prezenta întemeietorul mănăstirii, Tugomir Basarab, numit şi Radu Negru. Urcând la tron, a luat titlul de Ion Radu Negru Vodă şi s-a îngrijit de oblăduirea Bisericii: a înfiinţat Episcopia Râmnicului în 1304, a pus scaun mitropolitan la Curtea de Argeş. Mănăstirea se află în oraşul Câmpulung, iar în interiorul său sunt zugrăviţi: Radu Negru Voievod, Ion Nicolae Alexandru Voievod Iliaşiu, Matei Basarab Voievod şi soţia sa Elena şi arhiereul Filaret Apamias. Sunt enumerate odoarele mănăstirii: un sfânt chivot, o sfântă Evanghelie. Articolul prezintă conţinutul unei inscripţii în care se descriu evenimentele prin care a trecut mănăstărea de-a lungul timpului.

***, „Cronica bisericească. Înfiinţare de Seminarii noi", în: *BORom* XLI (1922-1923), 2, p. 137-139.

Din cuvântarea de inaugurare a Seminarului din Câmpulung (mai) aflăm: că Mănăstirea Câmpulung a fost ridicată de Alexandru Basarab (†1364), fiind refăcută de Matei Basarab între anii 1635-1636. Aici Matei Basarab a înfiinţat prima sa tipografie de cărţi bisericeşti, fiind reclădită din nou de domnul Grigorie Ghica, fiind grav afectată de cutremurul din 1802. Tot în acest sfânt lăcaş s-a format duhovniceşte monahul Dionisie – cel ce a fost corector la tipografia de aici şi a ajuns apoi arhimandrit la Mănăstirea Radu Vodă, a călătorit în Rusia şi la Muntele Athos, iar în 1672, pentru o perioadă de şase luni, a fost mitropolit. Stareţul Daniil de la Mănăstirea Aninoasa a fost mitropolit între anii 1720-1732. Mitropolitul primat Miron a donat suma de 5000 de lei pentru a se constitui un Fond din care să fie premiat cel mai bun elev al Seminarului.

Răuţescu, I., preot, „Documente privitoare la Mănăstirea Câmpulung şi satele Bădeni şi Stoeneşti", în: *BORom* XLV (1927), 1, p. 604-608**.**

Nicolae Alexandru, domn al Ţării Româneşti (1352-1364), a ctitorit în oraşul Câmpulung o biserică de zid în care fost îngropat. În urma cutremurului din 1628, această clădire s-a surpat. Între 1635-1639 Matei Basarab a zidit o altă biserică pe locul celei surpate. Aceasta a fost transformată tot atunci în mănăstire de călugări şi domnul i-a dăruit acesteia satele Bădeşti şi Groşani. Datorită veniturilor mari pe care le avea această mănăstire, s-a înfiinţat în timpul lui Matei Basarab, aici, o tipografie şi a început să funcţioneze cea dintâi şcoală domnească.

În articol sunt prezentate şapte documente. Acestea sunt: 1. document din 1662 prin care sătenii din Bădeni cer Divanului Ţării să delimiteze partea lor de moşie de partea mănăstirii; 2. documentul din 1713, care cuprinde carte de judecată cu privire la neînţelegerile dintre călugări şi o parte din ţăranii din Balea; 3. document din 1718, din care aflăm că un ţăran s-a împrumutat cu şase taleri de la egumenul mănăstirii, Teofan, lăsându-i acestuia ca zălog o bucată de pământ; 4. document din 1719, din care aflăm că alţi patru săteni s-au împrumutat de la egumenul Teofan; 5. document din 1746, din care aflăm că mai mulţi locuitori din satul Stoeneşti s-au împrumutat cu 37 de taleri; 6. sătenii de la Bădeni s-au împrumutat de la mănăstire cu o anumită sumă de bani; 7. document care cuprinde o jalbă din 1825, prin care se arată posesiunile mănăstirii.

Răuțescu, I., pr., „Acte şi documente privitoare la Mănăstirea Câmpulung”, în: *BORom* LI (1933), 9-10, p. 408-412.

Matei Basarab a zidit între 1635-1638, în oraşul Câmpulung Muscel, o biserică frumoasă, pe aceeaşi temelie pe care fusese construită o alta, mai veche, din secolul al XV-lea, de către Nicolae Alexandru Basarab, transformându-o însă în mănăstire.

Privind diverse danii de la ctitor şi de la alți binefăcători, mănăstirea avea moşii întinse, atât în județul Muscel, cât şi în alte județe din Muntenia, precum şi 17 munți. Sunt reproduse câteva documente din timpul lui Ioanichie Evantias, cel din urmă egumen al mănăstirii. Primele se referă la câteva probleme administrative legate de moara mănăstirii de pe moşia Răceni, un altul redă o recomandare din partea Mitropoliei, pentru ca mănăstirea să se aboneze la o utilă gazetă franceză, al treilea arată ce salariu primeau călugării mănăstirii în 1854. Al patrulea document este o cerere din 1858 a egumenului Ioanichie, adresată caimacanului Alexandru Ghica, prin care solicita anumite sume, lunar, pentru viețuitorii mănăstirii. Însă, evenimentele din 1859 au făcut imposibilă aprobarea unei astfel de cereri, ba chiar, mai mult, secularizarea averilor mănăstireşti a dus la ruinarea multor lăcaşuri.

Chihaia, Pavel, „Hrisovul din 13 noiembrie 1618 pentru biserica domnească din Câmpulung-Muscel”, în: *GBis* XXIII (1964), 3-4, p. 295-336.

Documentul amintit în titlu este cel care a ridicat probleme în „procesul Bădeştilor”. Se prezintă procesul şi se arată faptul că biserica domnească din Câmpulung-Muscel a aparținut unei mănăstiri.

Mîrțu, Flaminiu, „Ştiri noi asupra complexului istoric al Mănăstirii şi al Curții Domneşti din Câmpulung Muscel”, în: *BORom* LXXXIII (1965), 11-12, p. 1032-1042.

Datele consemnate în acest articol sunt preluate din rezultatele sondajului arheologic realizat în incinta Mănăstirii Negru-Vodă din Câmpulung, respectiv a fostei Curți Domneşti din secolul al XIV-lea, sondaj realizat între 6-15 iunie 1963. Pe temeiul dovezilor arheologice prezentate detaliat, autorul aduce o nouă ipoteză despre localizarea, datarea şi periodizarea destinației celor două clădiri, mănăstirea şi Curtea Domnească.

S-a constatat că prima şi cea mai veche „Casă Domnească”, în cadrul primei etape de viață de curte de la Câmpulung, a fost clădirea din partea sudică a turnului poartă, azi clopotniță, datată în prima ei fază de construcție în secolul al XIV-lea, cum o atestă pivnița care se păstrează şi pavimentul descoperit sub mantaua de morminte din secolul al XVI-lea. Etapa a II-a, marcată prin cimitirul descoperit, indică încetarea vieții domestice în incinta curții domneşti, devenită cimitir pentru orăşeni, în jurul vechii biserici de curte domnească, devenită biserică de mir, situație ce durează până în al doilea sfert al secolului al XVII-lea. Plecând din acest timp, din inițiativa domnului Matei Basarab viața, sub forma monahală însă, îşi reia cursul în incintă şi, totodată, include şi o valoroasă activitate cultural-literară.

În epoca lui Matei Basarab, o „Casă Domnească”, chiar deteriorată de scurgerea secolelor, nu putea fi cea de la nord de turn, întrucât în secolul al XVII-lea aici erau

doar câteva simple chilii, fiind dovedit faptul că în acest loc de-abia în prima jumătate a secolului al XVIII-lea s-a construit o clădire masivă, fără pivniță, însă a cărei existență este atestată de unele catagrafii mai noi, din secolul al XIX-lea. Autorul argumentează că această clădire menționată în catagrafii nu poate fi decât aceasta din secolul al XVIII-lea şi nu adevărata „Casă Domnească” care, probabil, a fost reconstruită de Matei Basarab pe vechea pivniță păstrată. Aceasta, la 1712, a fost completată, lărgită, apoi i s-a adăugat beciul şi poate de aici înainte a căpătat o nouă destinație de „Casă Egumenească”, rămânând totuşi cea mai veche construcție inițială, din incintă. Deşi clădirii mai noi, de la nordul turnului, ridicată de-abia în prima jumătate a secolului al XVIII-lea, în vremea egumenului Nicodim i s-a zis tot „domnească”, totuşi ea nu trebuie confundată, ca destinație şi folosință, cu adevărata „Casă Domnească” a curții domneşti de aici, din secolul al XIV-lea, construită într-o primă etapă în acest veac, apoi refăcută, într-o nouă înfățişare, pe vechea pivniță, de către Matei Basarab şi în fine modificată din nou, prin adaosurile din 1712.

Împotriva localizării unei locuințe domneşti la nord de incinta mănăstirii, trebuie reținut şi faptul că tocmai în incinta curții Mănăstirii Câmpulung, dar în imediata apropiere a bisericii mari a acesteia, în interiorul căreia s-au făcut săpăturile arheologice din 1924, de către Comisia Monumentelor Istorice, au fost descoperite ancadramente de ferestre şi uşi din piatră lucrată, considerate încă de atunci, ca provenite de la vechiul palat sau „Casă Domnească”, din secolul al XIV-lea. Articolul conține câteva schițe.

Mîrțu, Flaminiu, „Manuscrisul de la Mănăstirea Cernica şi paternitatea primei istorii a Câmpulungului”, în: *BORom* LXXXVII (1969), 3-4, p. 404- 408.

În fondul arhivistic, preluat în 1902 de la Mănăstirea Cernica şi donat Academiei Române, se găseşte un manuscris inedit nr. 2023, al cărui conținut cuprinde relatări importante în legătură strânsă cu lucrarea lui C.D. Aricescu asupra istoriei oraşului Câmpulung-Muscel, din 1855-1856. Scrierea amintită, considerată primul studiu monografic, este însă discutabilă, fiind lipsită de garanția ştiințifică şi depăşită astăzi din punct de vedere metodologic şi informativ. Paternitatea lucrării nu s-a pus niciodată şi nu există nicio îndoială asupra numelui autorului, dar, după 113 ani de la apariția celor două volume ale lucrării lui C.D. Aricescu, cercetarea manuscrisului inedit provenit de la Cernica, justifică necesitatea unei amănunțite cercetări, dacă nu de rectificare, cel puțin de completare.

Manuscrisul cercetat este o „Psaltichie” de la jumătatea secolului al XIX-lea, cuprinzând cântările uzitate în Biserica Ortodoxă Răsăriteană şi o mică însemnare despre istoria Câmpulungului Muscel, istorie la care se afirmă că a lucrat artistul Negulici şi s-a terminat, dându-se la tipar, de K. Aricescu cu mari suferințe şi exil. Semnatarul manuscrisului este călugărul Teofilax de la Cernica. Autorul articolului analizează informațiile de care dispune şi, cu prudență, trage unele concluzii finale, impuse de constatările semnalate, considerând că este neîndoielnic ca Aricescu să aibă partea lui de contribuție la monografia oraşului Câmpulung Muscel, completând şi terminând lucrarea începută de pictorul câmpulungean Ioan Negulici, fruntaş revoluționar la 1848, cu preocupări multiple, printre care şi cele istoriografice şi mort în exil la Constantinopol. Aceste prezumții asupra „Istoriei Câmpulungului”, care îi

conferă lui Negulici o co-paternitate, trebuie să stea la baza unor cercetări ştiinţifice în domeniul istoriei.

Autorul articolului este de părere că omiterea lui Negulici drept coautor ar fi, din cauza activităţii sale de revoluţionar, care ar fi putut opri tipărirea cărţii în acea vreme. În cadrul începuturilor istoriografiei moderne româneşti, manuscrisul de la Mănăstirea Cernica, ca izvor scris, contemporan redactării lucrării lui Aricescu, deschide o problemă de precizare şi de noi cercetări necesare pentru formularea unei concluzii definitive privind paternitatea primei istorii a Câmpulungului.

Mărculescu, Octavian, „Pisania Paraclisului de la Mănăstirea Negru-Vodă din Câmpulung- Muscel”, în: *BORom* LXXXVII (1969), 5-6, p. 588- 589.

Bisericuţa paraclis de la Mănăstirea Negru-Vodă din Câmpulung-Muscel are pisania în două variante: pisania veche, originală, scrisă cu litere chirilice, care se află rezemată de zidul nordic al mănăstirii în partea dreaptă a clopotniţei şi pisania nou, inferioară ca realizare celei originale, scrisă cu litere latine, completată, ce se află pe peretele exterior al bisericuţei paraclis, în stânga uşii de la intrare.

Din lectura pisaniei originale rezultă că pe locul unde s-a construit bisericuţa-paraclis se găsea o biserică din lemn care, putrezind, a intrat în atenţia ieromonahului Teofan, nastavnicul sfintei mănăstiri Negru-Vodă, care a ridicat cu cheltuiala sa o bisericuţa de zid, terminată la 5 iulie 1718. Ulterior acest sfânt lăcaş s-a ruinat şi a fost reclădit pe vremea lui Grigorie Ghica (1822- 1828) sau câţiva ani mai târziu. Zidarii, negăsind vechea pisanie, au făcut alta cu litere latine, având aproape acelaşi cuprins.

În 1860 bisericuţa a fost pictată din nou de Gheorghe Tattarescu. Pisania veche este expusă afară, iar cea nouă s-a scris când s-a reclădit bisericuţa paraclis, probabil, către mijlocul secolului al XIX- lea. Cuprinsul lor e aproape identic, numai că la pisania nouă s-au adăugat două rânduri: „Apostu Vasile Erodiacon au dat viile din vale pentru ca să aivă vecinică pomenire”. Pentru că pisania veche, originală, fiind detaşată ar putea fi deplasată în altă parte fără a se putea şti cărei biserici i-a aparţinut, autorul articolului publică fotografia pisaniei vechi şi transcrie conţinutul ei, săpat în piatră cu litere chirilice, reproducându-l în limba română. Articolul conţine o imagine.

Simonescu, Dan, prof., „Cea mai veche colecţie tipărită de documente româneşti”, în: *MitrOlt* XXII (1970), 5-6, p. 493-523.

Cea mai veche colecţie tipărită de documente româneşti datează din secolul al XVIII-lea, iar documentele componente provin din perioada 1593-1667. Colecţia este foarte importantă pentru cunoaşterea vieţii interne şi administrative a mănăstirilor din Ţara Românească din acea perioadă. Sunt prezentate documentele care privesc organizarea mănăstirilor Cozia şi Câmpulung Muscel şi se editează nouă documente.

Mărculescu, Octavian, „Inscripţii inedite de la Mânăstirea Negru-Vodă din Câmpulung-Muscel”, în *BORom* XC (1972), 1-2, p. 127-129.

Sunt prezentate în premieră mai întâi o serie de inscripţii din interiorul şi exteriorul bisericii Mănăstirii Negru-Vodă pentru a se continua cu cele descoperite pe unele candele ce amintesc de arhimandritul Ioan Hurezeanul (1752), egumenul Dositei arhimandritul (1767), Ioan arhimandritul Filaret (1703). O menţiune aparte se face

pentru ceasul solar săpat în piatră pe peretele exterior al bisericii în partea de miazăzi, caz unic în arhitectura lăcaşurilor de cult din ţara noastră. Se presupune că acest cadran solar ar data din secolul al XIV-lea.

Răuţescu, Ion, pr., „Legăturile Mânăstirii Câmpulung cu vama domnească de la Dragoslavele”, în: *GBis* XXXI (1972), 3-4, p. 425-430.

Mănăstirea Câmpulung a fost la început biserică de mir, în 1638 transformându-se în mănăstire de călugări. Articolul menţionează faptul că, pe 20 iulie 1647 a fost dăruită sfintei mănăstiri „jumătate din vama domnească de la schela Rucărului şi a Dragoslavelor şi cu judecata de acolo”.

Mărculescu, Octavian, „Inscripţii funerare din Câmpulung-Muscel de la începutul sec. al XVI-lea- şi începutul sec. al XIX-lea”, în: *GBis* XXXIII (1974), 11-12, p. 1202-1211.

În material sunt prezentate inscripţiile de pe pietrele funerare din Câmpulung-Muscel de la începutul secolului al XVI-lea - începutul secolului al XIX-lea. Este exemplificată inscripţia în slavonă, latină şi română de pe piatra funerară a jupânului Dan.

CÂRNU-BUZĂU (SCHITUL)

Constantinescu, Horia, pr., „Cel mai vechi monument istoric bisericesc de pe plaiurile Buzăului”, în: *GBis* XXVI (1967), 1-2, p. 88-103.

Dintre monumentele de artă existente în judeţul Buzău se detaşează prin vechime Schitul Cârnu, datând din 1649. Autorul argumentează istoricul lăcaşului apelând la documentele vremii şi prezintă cărţile pe care le deţine acest centru spiritual, care va fi închinat Mănăstirii Căldăruşani.

CELIC-DERE (MĂNĂSTIREA)

G., „Cronica bisericească”, în: *BORom* XXXIII (1909-1910), 5, p. 582-584.

La 15 august 1909 a avut loc punerea pietrei de temelie a unei şcoli de pictură bisericească şi ţesătorie naţională la mănăstirea de maici Celic-Dere din Tulcea. În articol este reprodusă cuvântarea rostită de P.S. Nifon al Dunării de Jos cu această ocazie. Din cuvântare aflăm: că această şcoală va purta numele „Sfânta Ana”; în ce fel s-a născut acest proiect; că trei maici de la Mănăstirea Celic-Dere – Olga, Aglaida şi Victoria au învăţat pictura bisericească la Academia din Sankt Petersburg; că P.S. Nifon al Dunării de Jos face o danie de 1000 lei pentru această şcoală.

M., „Cronica bisericească internă. Şcoală mănăstirească”, în: *BORom* XXXIII (1909-1910), 11, p. 1319-1320.

În mănăstirea de maici Celic-Dere din Tulcea s-a înfiinţat prin stăruinţele episcopului Dunării de Jos, Nifon, o şcoală cu trei secţii: pictură bisericească, ţesătorie şi realizarea de veşminte preoţeşti.

CERNA SAU NEAGOIU (MĂNĂSTIREA)

Rusu, Adrian Andrei, „Mănăstirea Cerna”, în: *MitrBan* XXXVI (1986), 4, p. 34-44.

Pornind de la date prin care se explică numele Mănăstirii Cerna, care s-a mai numit şi Mănăstirea Neagoiu, articolul structurează informații referitoare la primul document care atestă existența acestui lăcaş, document aparținând mijlocului secolului al XIX-lea, dar şi la cercetările arheologice care s-au făcut aici. Toate rezultatele obținute în urma acestor cercetări au fost publicate între anii 1984-1985 de către Ştefan Moldovan. Mănăstirea a fost inițial metoc al Mănăstirii Prislop. Se redă o însemnare manuscrisă în limba slavonă de pe un „Tetraevangheliar” redactat în secolul al al XV-lea - lea, ce atestă existența unui stareț, Mitrofan. După anul 1600, ştirile despre mănăstire lipsesc cu totul, viața aici a încetat până în 1650.

CERNEȚI (MĂNĂSTIREA)

Sacerdoțeanu, A., „Satul şi mănăstirea Cerneți”, în: *MitrOlt* XIII (1961), 1-4, p. 50-70.

Istoric al Mănăstirii Cerneți, aflată în împrejurimile localității Turnu-Severin, cu hramul Sfintei Treimi. Din secolul al XVII-lea, acestă mănăstire a devenit metoc al Tismanei, fiind transformată apoi în biserică de mir. Articolul are 15 anexe.

CERNICA (MĂNĂSTIREA)

Gher., Timuş, „Mănăstirea Cernica Stavropighie”, în: *BORom* XVII (1893-1894), 8, p**.** 642-671**.**

Referitor la stavropighii, suntem informați că mitropolitul Antim al Ungrovlahiei, într-o scrisoare, îl înştiințează pe patriarhul ecumenic de faptul că patriarhul Ierusalimului şi-a însuşit drepturi asupra unor mănăstiri, ca de exemplu Mănăstirea Tânganului. În actele patriarhale publicate de Miclosici, Mănăstirea Sfântul Mihail din nordul Transilvaniei este amintită ca fiind stavropighie.

Printre mănăstirile închinate Patriarhiei de Constantinopol se numără şi Mănăstirea Cernica. Aceasta fost întemeiată la începutul secolului al XVII-lea de către vornicul Cernica şi soția sa Chiajna. Mănăstirea a fost închinată cu „tocmeală” – Patriarhiei din Constantinopol – adică avea doar obligația de a trimite anual suma de 2000 de bani pentru „Şcoala Patriarhiei din Constantinopol”. Un document din 1608 arată că mănăstirea exista la acea dată. La început aşezământul monahal se numea Grădiştea Floreştilor. Autorul prezintă moşiile cu care a fost înzestrată mănăstirea de către ctitorul ei. După aceea se face un istoric al mănăstirii şi se prezintă egumenii ei, fiind amintiți: Atanasie la 1628, Atanasie la 1660, Ştefan la 1665 şi 1668, Vasile la 1678, Serafim la 1699, Sevastian, 1706, Macarie 1713, Serafim la 1720, Savatie la 1734.

În vremea lui Şerban Cantacuzino, Cernica Comisul împreună cu Dragomir, feciorul lui Cernica Vornicul, închină mănăstirea Mitropoliei din Bucureşti. La începutul secolului al XVII-lea aflăm că mănăstirea a fost administrată de un ierarh

străin, numit Atanasie. În 1751 patriarhul Samuil al Alexandriei i-a cerut patriarhului din Constantinopol ca această mănăstire să devină metoc al Patriarhiei din Alexandria. Patriarhul Constantinopolului, Ieremia, acceptă, iar în scurt timp mănăstirea ajunge la ruinare. mitropolitul Neofit al Ungrovlahiei, într-un referat făcut către domnul Grigorie Ghica, descrie starea jalnică în care a ajuns această mănăstire şi arată că încă de pe vremea patriarhului Timotei mănăstirea se bucura de demnitatea stavropighială.

În a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, patriarhul Chiril al Constantinopolului a hotărât ca mănăstirea să nu mai fie închinată Patriarhiei din Alexandria, ci să fie închinată Mitropoliei din Bucureşti şi să trimită anual suma de 2000 de bani pentru şcoala Patriarhiei din Constantinopol, revenindu-se la practic la starea inițială. La numirea lui Calinic ca egumen al ei, mănăstirea era ruinată complet. Sub egumenia acestuia mănăstirea şi-a recăpătat strălucirea de altă dată atât spirituală, cât şi materială. La 1850 Calinic este ales episcop al Râmnicului, iar în locul său este numit ca egumen Nicandru. În 1853 este numit ca egumen al Mănăstirii Diomid. Acesta s-a împotrivit secularizării. Diomid a fost urmat de Ştefan, Ioil şi Silvestru.

În partea a II-a a articolului sunt reproduse opt documente. Primul este dat în 1751, în vremea lui Grigorie Ghica. În acesta se arată istoria mănăstirii până la 1751. Al doilea document este din vremea mitropolitului Daniil al Ungrovlahiei şi se referă la litigiul dintre egumenul Serafim şi Pârvu Izvoranu. Al treilea datează din 1700 şi se referă la o danie pe care a făcut-o ieromonahul Vasile, proegumenul Mănăstirii Cernica. Al patrulea document, din 1703, aminteşte despre disputa ce a avut loc pentru o moşie între egumenul Iosif de la Schitul Schiaului şi egumenul de la Cernica. Actul al cincilea, din 1681, cuprinde închinarea Mănăstirii Cernica către Mitropolia din Bucureşti, act ce a fost făcut de către Cernica Comisul şi Dragomir. Documentul al şaselea datează din 1608 şi cuprinde hotărârile pe care le-a luat vornicul Cernica în ceea ce priveşte administrarea şi averea mănăstirii şi câteva danii care au fost făcute de către ctitor acestei mănăstirii. Documentul atestă că la început mănăstirea s-a numit Grădiştea Floreştilor. Tot aici mai este pomenită şi Mănăstirea Tânganu. Documentul al şaptelea este din vremea domnului Radu şi se referă la daniile pe care le-a primit Mănăstirea Cernica. În fine, ultimul act, din 1697, se referă la moşia Borusul.

C., E., „Istoria Mănăstirii Cernica”, în: *BORom* XXII (1898-1899), 10, p. 1008-1048.

Sunt prezentate istoria acestui sfânt lăcaş şi viața Sfântului Calinic, stareț al Mănăstirii Cernica şi episcop al Râmnicului Noul-Severin. Întâiul ctitor al lăcaşului a fost vornicul Cernica Ştirbei. El a înzestrat mănăstirea, a pus egumen român şi a hotărât ca nimeni să nu se amestece în numirea de egumen în afară de părinții mănăstirii. Toate acestea au fost întărite de un hrisov a lui Radu Şerban din 1608. În timp mănăstirea s-a ruinat şi, ca urmare, Mitropolia a făcut-o metoc al ei.

Se aduc apoi amănunte despre starețul Gheorghe. Acesta era originar din Ardeal, a fost ucenic a lui Paisie Velicicovski şi l-a urmat pe acesta la Mănăstirea Dragomirna şi la Mănăstirea Neamț. Gheorghe a făcut câteva călătorii la Muntele Athos, dar s-a stabilit împreună cu doi ucenici la Mănăstirea Cernica – mănăstire care, la venirea lui, se afla în ruină. Gheorghe a refăcut mănăstirea şi a fost ridicat la treapta de arhimandrit. Văzând lipsurile Mănăstirii Cernica, domnul Nicolae Mavrogheni a dat pentru ajutor starețului Gheorghe şi obştii sale, prin hrisov şi Mănăstirea

Argeşului, la 1788. În scurt timp Gheorghe a ajuns şi stareț al Mănăstirii Căldăruşani. În 1806 starețul Gheorghe a trecut la cele veşnice şi a fost îngropat la Cernica. După el, la Mănăstirea Căldăruşani a fost numit ca stareț arhimandritul Dorotei, iar la Cernica a fost numit Iachint. Ultimul a fost stareț la Cernica până în 1807, când a plecat la Muntele Athos şi a fost ucis de tâlhari, fiind urmat de ieromonahul Timotei. Prin osârdia acestuia s-a ridicat noua biserică, deoarece cea veche a fost grav afectată de cutremurul din 1802 şi s-a luat decizia ca aceasta din urmă să se dărâme şi în locul ei să se ridice alta, care a fost terminată în 1822. Tot prin osârdia sa s-a ctitorit schitul de maici Pasărea în 1813. Timotei a condus Mănăstirea Cernica de la 1807 la 1816. El a fost urmat de ieromonahul Dorotei, care a fost stareț de la 1816 la 1818, după care el a fost urmat de Calinic.

Starețul Calinic a terminat biserica Mănăstirii Sfântul Nicolae şi a început zidirea bisericii din ostrovul dinspre răsărit. În 1838 Alexandru Ghica dă un hrisov prin care hotărăşte ca această mănăstire să nu fie supusă nimănui – prin acest document mănăstirea încetează a mai fi numită metoc. În articol este prezentată apoi viața lui Calinic ca stareț al Mănăstirii Cernica, după scrierea cu acelaşi nume a arhimandritul Anastasie Baldovin. Întâi este reprodusă prefața acestei scrieri, apoi sunt prezentate „Viața şi nevoințele monahale ale Prea Cuviosului episcop al Râmnicului Noul Severin Calinic”.

Calinic s-a născut în Bucureşti în 1787, pe tatăl său îl chema Antonie, iar pe mama sa o va chema la călugărie Filofteia şi se va nevoi nevoi la Schitul Pasărea. La vârsta de 16 ani, Calinic a intrat la Mănăstirea Cernica şi, după o perioadă, a ajuns stareț al acestei mănăstiri. În acea perioadă câțiva boieri s-au decis ca să-l alunge pe domnul fanariot şi, în acest scop, ei au strâns o sumă de bani la arhiereul Stratonikias. Domnitorul a aflat de complotul lor, boierii au fost nevoiți să fugă, dar banii au rămas la arhiereul Stratonikias. Acesta s-a dus la Calinic în 1833, i-a spus despre banii strânşi de boieri şi i-a propus să zidească o mănăstire. Calinic a acceptat şi a zidit biserica cu hramul Sfântul Gheorghe din insula Cernica, dar i-au mai rămas 12000 de galbeni. Cu aceştia Calinic a mai zidit biserica de la Pasărea şi biserica de la proprietatea mănăstirii - Bueşti. De la Anastasie Baldovin aflăm că lui Calinic i s-a propus în câteva rânduri să fie mitropolit, dar acesta a refuzat. Asupra lui Calinic au existat şi două tentative de otrăvire, dar Calinic a scăpat.

În 1850 a fost ales episcop al Râmnicului Noul-Severin. După el, stareți ai Mănăstirii Cernica au fost Nicandru, Diomid, Ştefan, Ioil, arhim. Silvestru Petrescu.

Ca arhiereu, Calinic a refăcut biserica Episcopiei şi Seminarul, deoarece acestea au avut de suferit de pe urma incendiului din 1847. Anastasie Baldovin prezintă apoi câteva minuni ale Sfântului Calinic, faptele de milostenie ale acestuia, diverse nevoințe, felul în care a potolit Calinic revolta ce a avut loc în Seminarul din Râmnicul Vâlcea în timpul lui Cuza Vodă, amănunte despre sfârşitul vieții sale pământeşti, care simțind că i se apropie, s-a stabilit din nou la Mănăstirea Cernica. Calinic a ctitorit şapte biserici mari şi trei paraclise. Sunt prezentate în finalul articolului şi câteva scrieri ale lui Calinic.

C., E., „Documentul de fundațiune a Sfintei Mănăstiri Cernica”, în: *BORom* XXVI (1902-1903), 5, p. 556-559.

Prin acest document, domnul le dă învoire ieromonahilor şi fraților ce locuiesc în locul din Grădiştea Floreştilor, unde este biserica cu hramul Sfântul Nicolae, „ca acest sfânt lăcaş să le fie lor mănăstire”. Domnitorul întăreşte daniile pe care le face vornicul Cernica propriei sale ctitorii. Documentul a fost dat în 1592 (7100), în Târgovişte.

C., E., „Copie după inscripția bisericii Sfântul Ierarh Nicolae a Mănăstirii Cernica ce se află afară deasupra uşilor celor mari”, în: *BORom* XXVI (1902-1903), 5, p. 591-592 3.

Este reprodusă copia amintită în titlu din care aflăm că: la 1608, a fost în acest loc un schit de călugări cu hramul Sfântul Ierarh Nicolae, zidit de vornicul Cernica Ştirbei; schitul cu timpul s-a ruinat, astfel la venirea ucenicului lui Paisie Velicikovski, Gheorghe schitul era într-o stare deplorabilă; Gheorghe a refăcut schitul şi, sub egumenia sa, obştea mănăstirii s-a mărit; la 1802 sfântul lăcaş a fost grav afectat de cutremur; arhimandritul Timotei, urmaşul stareţului Gheorghe la egumenia mănăstirii a refăcut şi a zidit această biserică în 1815, în vremea mitropolitului Nectarie al Ungrovlahiei.

Gherasim, episcop Argeş, „Mănăstirea Cernica”, în: *Păstorul* V (1906) 19-20, p. 431-446.

Articolul conține repere geografice despre aşezarea mănăstirii. Sfântul lăcaş a luat ființă datorită vornicului Cernica, din timpul lui Mihai Viteazul şi a îndemnurilor patriarhului Ieremia. Articolul sintetizează contribuția domnilor de la sfârşitul secolului al XVI-lea la ridicarea unor monumente religioase: mănăstirile Argeş, Vodița, Tismana, Cotmeana, Cozia, Snagov, Dealul, Bistrița, Tutana.

Sunt conturate aspecte istorico - politice ale vremurilor. Grecii căutau să ocupe aşezămintele de cult bisericesc. În timpul domniei lui Radu Mihnea, în fiecare mănăstire era un arhiereu grec. S-au luat măsuri ca să nu mai fie numit niciun egumen grec. Patriarhul Chiril Lucaris s-a bucurat de o mare favoare în fața domnitorilordar va fi ucis de turci în 1638. Articolul prezintă argumente potrivit cărora construcția bisericii a început înainte de Mihai Viteazul, din îndemnul patriarhului Ieremia. După moartea întemeietorului ei, „Cernica Vel Dvornic”, mănăstirea a ajuns pustie. Pe scaunul patriarhal a urmat Timotei. Se hotărî ca această mănăstire trebuie să depindă direct de Constantinopol, dar apoi nu se mai menționează în niciun document despre acesta. Articolul reproduce şi alte texte despre situația istorică şi tipurile de conflicte interne şi externe, precum şi de daniile făcute sfântului lăcaş.

Gherasim, episcop Argeş, „Mănăstirea Cernica”, în: *Păstorul* V (1906), 21-22, p. 479-494.

Este continuată prezentarea informațiilor despre Mănăstirea Cernica. Boierul „Jupân Cernică Dvornic” cumpără mai multe sate şi moşii, pe care le donează sfintei mănăstiri. Este menționată data de 18 iulie 1628, dată la care are loc împărțirea averii între Comisul Ionaşcu şi Fota. Se fac referiri la o serie de acte ce scot la iveală evenimentele petrecute de-a lungul timpului în legătură cu mănăstirea: Cernica Vornicul, fiul lui Ioneşcu Comis, vinde partea sa de avere, pentru care va trebui să

plătească mănăstirii 680 de galbeni; punerea în posesia lui Cernica Vornicul şi a verişoarei sale, a satului Aniniş; venirea la conducerea mănăstirii a egumenului Ştefan, care în 1678 este schimbat cu egumenul Vasilie; închinarea Mănăstirii Cernica Mitropoliei din Bucureşti conform actului de donație reprodus în articol; retragerea egumenului Vasile în favoarea egumenului Serafim; înlocuirea egumenului Serafim cu Sevastian, în 1706. Odată ajuns Neofit la conducerea Mitropoliei (1738-1754), încep a se schimba egumenii, mănăstirea fiind condusă, pe rând, de egumenii: Luca, Mihail, Theodosie, Gherasim.

Gherasim, episcop Argeş, „Mănăstirea Cernică”, în: *Păstorul* VI (1907), 1-4, p. 1-19.

Sărăcită şi neîngrijită, mănăstirea devine metoh al Patriarhiei Alexandriei. Patriarhul Chiril al Constantinopolului pune mănăstirea sub stăpânirea mitropolitului Neofit. Din cauza lăcomiei acestuia şi a războiului, mănăstirea este părăsită, devenind o ruină. Din 1781 mănăstirea are din nou viețuitori: părintele Gheorghe, venit din Muntele Athos şi doi bătrâni monahi Atanasie şi Serafim. Prin dragostea şi voința tare a acestor pustnici, în curând la Cernica trăiau 103 călugări, învățați cu viața de obşte asemenea lui Paisie de la Neamț. În 1794, starețul Gheorghe se mută la mănăstirea din Căldăruşani, ce i-a fost încredințată, lăsând în locul său la Cernica pe părintele Timotei. Întors la Cernica, în 1806, trece la cele veşnice, după o viață plină de nevoințe.

După cutremurul din 1802, biserica fiind în ruină, starețul Timotei începe în 1809 constucția bisericii, care, şase ani mai târziu, este sfințită de mitropolitul Nectarie. După moartea sa, este ales stareț Doroftei, urmat de Calinic, duhovnic ce abia împlinise 30 de ani. Deosebindu-se de tânăr prin ascultarea şi nevoințele sale, reintroduce în mănăstire regulile părintelui Gheorghe, devenind arhimandrit în 1820. Mănăstirea Cernica, având 350 de călugări, iese de sub stăpânirea Mitropoliei, rămânând chinovie de părinți. După ce construieşte mănăstirile Sf. Gheorghe şi Pasărea, starețul Calinic este ales, în 1850, episcop al Râmnicului Noului Severin, plasând conducerea starețului Nicandru. În 1869, când stareț al mănăstirii era Ştefan, un incendiu mistuie clopotnița şi 28 de chilii. La data scrierii articolului, mănăstirea se afla în stare bună sub conducerea înțeleaptă a starețului Visarion, ales în 1896.

***, „Din documentele Monastirei Cernica”, în: *Păstorul Ortodox* VII (1908), 9, p. 393-400.

Articolul reproduce o anexă la monografia „Monastirea Cernica”, publicată în revistă de către episcopul de Argeş. Anexa prezintă cumpărarea şi vânzarea de sate şi moşii, cine cumpără, cât plăteşte şi hotarele aferente fiecăruia. Iată câteva dintre aspectele menționate în anexă. Radu Voievod îi dă jupânului Cernică satul Floreşti de pe Colentina. Avuturile mănăstirii trebuiau împărțite între domn şi jupânească, iar după moartea lor bunurile rămâneu ale bisericii pentru totdeauna. Egumenul să nu fie numit, ci să se aleagă dintre cei care vor fi atunci în biserică.

***, „Din documentele Monastirei Cernica”, în: *Păstorul Ortodox* VII (1908), 10, p. 440-445.

Satul unde este situată mănăstirea a fost a lui Nedelco Postelnic şi a fraţilor săi. Jupânul Cernica a cumpărat satul acesta şi multe altele împreună cu mai multe moşii, pentru ca apoi să le dea bisericii pentru pomenirea sa. Gavriil Moghilă Voievod îi dă lui „Cârstian logofăt din Căldoroşani” satul Brăneştii şi un vad de apă. Apoi el cumpără mai multe moşii. Nimeni nu avea dreptul să încalce porunca domnului cu privire la ce îi dăruise el. Urmează lista martorilor.

***, „Din documentele Monastirei Cernica” în: *Păstorul Ortodox* VII (1908), 11, p. 488-495.

Vlad Judeţul scrie scrisoare pentru Ionaşco Comisul, ginerele Cernicăi Dvornicul, ca să se ştie cum a fost cearta cu Fota din Târgovişte. Ei se certau din cauză că fiecare credea că a cumpărat acel pământ primul, judecătoria dovedind că Fota a fost acela. S-a hotărât ca Ionaşco Comisul să ţină Mănăstirea Cernicăi, iar Fota să ţină partea părintelui Stan. Urmează lista martorilor. Un alt text aminteşte despre domnul Gheorghe Ghica, care îi dă lui Cernică Vornicul şi jupânesei Maria satul Aninişului. Ei se plâng la domn că li s-a stricat venitul din partea de bolovani şi sare. Domnul pune câţiva boieri să clarifice lucrurile, astfel că îşi primiră partea lor. Urmează lista martorilor. Este reprodus şi un alt text prin care se menţionează despre Radu Leon ce-i dă lui Şerban Cantacuzino un vad de moară în apa Colintinii. Ctitorii mănăstirii s-au învoit să dea vad pentru vad şi loc pentru loc. Mănăstirea fiind saracă, nu au putut construi vad pe locul dat, aşa că boierul Şerban le face vad pe cheltuiala lui ca să fie întărire şi hrană bisericii. Ieromonahul Ştefan confirmă acest lucru. Antonie Vodă confirmă întâmplarea cu pierderea sării şi a bolovanilor de către vornicul Cernică şi de către Jupâneasa Maria.

***, „Pisania bisericii «Sfântul Nicolae» din Mănăstirea Cernica judeţul Ilfov”, în: *BORom* XXXIX (1915-1916), 11, p. 1223-1224.

Este redată această pisanie din care aflăm: că biserica cu hramul Sfântul Nicolae a fost zidită în 1598 de către Cernica Ştirbei Vornicul. Mai târziu, stareţul Gheorghe a reparat-o, iar la 1802 sfântul lăcaş a avut de suferit datorită cutremurului. După acest eveniment Timotei, ucenicul stareţului Gheorghe, a refăcut din nou sfântul lăcaş.

Mihălcescu, I., „Însemnări mărunte. Incendiul de la Mănăstirea Cernica”, în: *BORom* XLI (1922-1923), 8, p. 607.

Un puternic incendiu a distrus chiliile din jurul bisericii Sfântul Gheorghe a Mănăstirii Cernica. Î.P.S. mitropolit Miron Cristea şi arhimandritul Justin, stareţul mănăstirii, au făcut un apel către populaţie spre a ajuta la refacerea chiliilor.

***, „Însemnări mărunte. Păţaniile unui călugăr român în război”, în: *BORom* XLIV (1926), 6, p. 366-367.

În cartea locotenent-colonelului Gorschi este amintită o întâmplare care arată că fostul stareţ de la Mănăstirea Cernica - arhimandritul Iustin - a trăit o perioadă în vremea războiului în pădurile din Vrancea. În articol este descrisă pe scurt acea întâmplare.

Scriban, arhim., „Ştiri. «Demisiunea stareţului Cernicăi»”, în: *BORom* XLIII (1925), 2, p. 128**.**

Arhimandritul Iustin stareţul Mănăstirii Cernica a demisionat din postul său la data de 16 ianuarie 1925, în urma neînţelegerilor pe care acesta le avea cu soborul mănăstirii.

***, „Bibliografie. Economul D. Furtună, «Ucenicii stareţului Paisie în mănăstirile Cernica şi Căldăruşani»” în: *BORom* XLVI (1928), 7, p. 672.

Cartea conţine şi un scurt istoric al acestor mănăstiri.

Scriban, Arhim, „Ştiri. Seminarul de la Mănăstirea Cernica”, în: *BORom* XLVII (1929), 2, p. 187.

Din articol aflăm că „într-o lună se va deschide Seminarul monahal” de la Mănăstirea Cernica.

Scriban, arhim., „Ştiri. Foc la Mănăstirea Cernica”, în: *BORom* XLVII (1929), 3, p. 283.

Vineri 8 martie 1929, a izbucnit un incendiu la Mănăstirea Cernica. În urma incendiului patru chilii au fost distruse.

Scriban, arhim., „Ştiri. Întâmplare nefericită asupra unui stareţ”, în: *BORom* XLVII (1929), 3, p. 283.

Părintele Zosima Pârvulescu, stareţul Mănăstirii Cernica, a manevrat greşit o armă de vânătoare, iar aceasta s-a descărcat şi l-a rănit la degetele piciorului drept.

Furtună, D., econom, „Rolul cultural al Cernicăi. Note cu prilejul înfiinţării Seminarului Monahal”, în: *BORom* XLVII (1929), 7-8, p. 660-669.

Cei care au revigorat viaţa culturală a Mănăstirii Cernica sunt: stareţul Gheorghe – conducător al mănăstirii de la 1781 la 1806 şi Calinic cel care a fost stareţ al mănăstirii de la 1820 la 1850. Perioada de maximă înflorire culturală şi spirituală a Mănăstirii Cernica a fost între 1781-1850. Atunci s-au distins atât prin lucrările lor, cât şi prin faptele lor – cei doi stareţi mai sus menţionaţi, dar şi Macarie Gramaticul, Protasie Ieromonahul. Însufleţiţi de „duhul paisian”, monahii mănăstirii au făcut din aceasta unul dintre cele mai importante centre culturale ale ţării, ocupându-se cu scrierea şi copierea manuscriselor, redactarea unor diferite lucrări, activităţi misionare etc.

Din 1718 mănăstirea a devenit metoc al Patriarhiei Alexandriei; de la 1838 stareţul Calinic face ca această mănăstire să devină „de sine stătătoare”; iar de la 1925 mitropolitul primat Miron a „preluat stăreţia mănăstirii”. În 1922 a existat o iniţiativă de a se înfiinţa în această mănăstire o tipografie, iniţiativă care nu s-a realizat, iar la 1927 au început lucrările pentru înfiinţarea unui Seminar monahal. Despre acesta aflăm că primea şcolari cu vârste cuprinse între 14 şi 25 de ani, oferindu-le hrană, cazare şi îmbrăcăminte.

***, „Bibliografie. «Istoria Mănăstirii Cernica” de Atanasie Mironescu»”, în: *BORom* XLVIII (1930), 10, p. 1007.

Cartea are 350 de pagini şi reprezintă una dintre cele mai complete monografii (la acea vreme) ale acestui sfânt lăcaş.

***, „Ştiri. Îndrumarea sufletească a preoților”, în: *BORom* L (1932), 9, p. 618.

Cronica anunță înființarea la Mănăstirea Cernica a „Săptămânii de retragere”, condusă de Î.P.S. Titu Târgovişteanu, dedicat preoților din Eparhia Mitropoliei Bucureşti. S-a lucrat pe două serii, participând preoți de seamă.

***, „Ştiri. Stareț doctor”, în: *BORom* LI (1933), 7-8, p. 285.

Articolul precizează că părintele ieromonah Hrisant Popescu, doctor în teologie, a fost numit stareț al Mănăstirii Cernica, în locul părintelui protosinghel Zosima Pârvulescu.

***, „Note bibliografice. Caraivan Virgil, «Documente răzăşeşti I»” 1934, p. 133-135”, în: *BORom* LIII (1935), 3-4, p. 222**.** Recenzie.

Este vorba despre jalba călugărului Neofit de la Mănăstirea Cernica, trimisă către domnul Ion Sturza, prin care i cere acestuia dreptate, fiindcă a fost jefuit de ieroschimonahul Dosoftei. Din această jalbă mai reiese şi că monahul Neofit a plecat cu binecuvântarea stareţului din Mănăstirea Cernica şi s-a aşezat în Eparhia Huşilor.

Ioachim, „Pilduiri pentru vremurile ce străbatem…Orfelinate de la Sf. Mănăstiri” în: *GBis* IV (1945), 1-3, p. 24-27.

Autorul realizează o prezentare a orfelinatelor din cadrul mănăstirilor Cernica şi Țigăneşti.

Gladcovschi, Atanasie, arhim. stareț al Mănăstirii Cernica, „Gheorghe Arhimandritul, stareţul Mănăstirii Cernica (1806 dec. 3 - 1856 dec. 3). La o sută de ani de la încetarea lui din viață”, în: *GBis* XV (1956), 12, p. 716-725.

La 1 aprilie 1781, Mănăstirea Cernica îşi începe viața de obşte, avându-l ca stareț pe arhimandritul Gheorghe. Însemnările acestui material sunt asupra „omului, locului, timpului şi faptelor”, fiind însoțite de imagini, detalii privind lucrările efectuate la mănăstire în timpul păstoririi acesteia de către Gheorghe arhimandritul, accentul căzând pe contribuţia pe care şi-o aduce la buna organizare şi coordonare a vieții monahale din lăcaşul de cult menționat.

Gladcovschi, Atanasie, arhim. stareț al Mănăstirii Cernica, „Monahii cronicari din Mănăstirea Cernica”, în: *GBis* XVI (1957), 4-5, p. 247-256.

Dintre monahii cu preocupări cărturăreşti din Mănăstirea Cernica, despre care primim informații cu caracter general, se evidențiază personalitatea protosinghelului Naum. Articolul reuneşte informații despre studiile efectuate de acesta, evenimente biografice, imagini cu Mănăstirea Cernica, stareţul Calinic şi protosinghelul Naum. Acesta, povăţuit fiind de Sfântul Ierarh Calinic, renunțând la activitatea de profesor pe

care o desfăşura, se retrage la Mănăstirea Cernica. Se manifestă în diferite activități didactice, printre care, traduce „Istoria Bisericii Universale” a lui Meletie până în secolul al XIV-lea, capitolul al XII-lea. Va muri în cinul schimniciei cu numele de Nichita.

Drăghiceanu, Virgil, „Despre Mănăstirea Câmpulung - un document inedit: Jurnalul săpăturilor făcute de Comisia Monumentelor Istorice în 1924”, în: *BORom* LXXXII (1964), 3-4, p. 284-335.

Autorul acestui studiu a condus personal săpăturile efectuate în 1924 la biserica domnească din Câmpulung – Muscel. Studiul reprezintă concluziile la care a ajuns autorul, interpretând rezultatele săpăturilor făcute şi care n-au fost date publicității.

Biserica Domnească din Câmpulung a lui Basarab Vodă a fost rezidită, în întregime, în perioada 1635-1638 de către Matei Basarab. Mănăstirea întreagă, cu chiliile, zidurile exterioare şi cetatea au fost terminate peste 10 ani, în 1647. Cel dintâi egumen a fost ieromonahul Melchisedec. Încă din 1635, Matei Basarab a întemeiat o tipografie în mănăstire care a existat până în 1650. Abia terminată, mănăstirea a luat foc dintr-un trăsnet, arzând în întregime acoperişul de plumb cu casele din împrejurimile pieței unde se ținea bâlciul. Matei Basarab a rezidit biserica, iar în 1641 a îngăduit să fie îngropat aici, la loc de cinste, Pevra paharnicul, cel care făcuse mai multe danii mănăstirii.

Următorii ctitori ce au înzestrat şi ei mănăstirea au fost înmormântați de asemenea în biserica lui Matei Basarab. Danii importante s-au făcut şi de către călugări, dar aceştia nu se îngropau în biserica mănăstirii, ci în locul metaniei lor sau la bolnița mănăstirii. Aceasta din urmă, construită din bârne de lemn, a fost refăcută de zid de Teofan ieromonahul, la 6 iulie 1718, în timpul domniei lui Ion Mavrocordat. Biserica lui Matei Basarab a dăinuit din 1635 până în 1819, deci 184 ani.

De la 1819 până în 1925 biserica, ajunsă într-o stare de ruinare avansată şi cu datorii de peste 50000 de taleri, a fost închisă. Călugării au fost mutați la Mănăstirea Aninoasa, iar slujba se făcea la bolniță. În timpul domniei lui Grigore Ghica, mănăstirea a fost refăcută de egumenul Filaret Apamias Beldiman. Lucrările au început din 1826 şi s-au terminat în 1831, într-o perioadă grea. Biserica fost rezidită pe aceeaşi temelie şi cu aceeaşi piatră pe dinafară. Arhitectul Frantz Walet, însărcinat cu reclădirea bisericii, străin de tehnica bizantină, nu a ştiut să racordeze turlele bisericii cu zidurile ei, astfel ca ele să formeze un tot. Sunt prezentate o serie de evenimente din istoria oraşului Câmpulung.

Săpăturile de la Mănăstirea Câmpulung

Sunt prezentate lucrările care s-au executat, începând din 27 august 1924, mormintele descoperite, piatra de mormânt a lui Nicolae - Alexandru Vodă. Cercetările au fost făcute pe porțiuni. Săpându-se în interiorul turnului scării s-a dat de două pardosele: cea veche şi cea de-a doua din vremea lui Matei Basarab. Sunt prezentate mormintele descoperite. A fost întocmit şi un inventar al osemintelor găsite, făcut de medicul spitalului din Câmpulung, dar documentul a dispărut în bombardamentul din 1944. Odată cu săpăturile din altar, unde s-au descoperit cei patru stâlpi şi forma poligonală a altarului, s-au încheiat săpăturile de la Mănăstirea Câmpulung.

Bisericile Câmpulungului

În timpul lui Matei Basarab existau 12 biserici, în afară de mănăstire. Sunt prezentate caracteristicile acestor biserici, repartizarea lor, arhitectura, inscripțiile de pe pisaniile de piatră. Anexele din finalul studiului cuprind inscripții de pe odoarele, cărțile şi mobilierul Mănăstirii Câmpulung. Studiul cuprinde multe imagini şi schițe.

Ştefănescu, I. D., „Şcoala de pictură din Mănăstirile Cernica şi Căldăruşani. Ucenicia lui N. Grigorescu" în: *GBis* XXVIII (1969), 3-4, p. 364-392.

Articolul cuprinde numeroase informații referitoare la Mănăstirea Cernica din perioada 1719-1751, când este stavropighie a Patriarhiei Alexandriei, la început numindu-se Grădiştea Floreştilor. Aflăm de aici că Sfântul Calinic, în 1793, trimite călugării cernicani la Căldăruşani pentru a păstra continuitatea şcolii de artă de la Cernica. Schitul de maici de la Pasărea a fost înființat în 1813 de starețul Timotei (Căldăruşani). Sunt prezentate date importante despre descrierea bisericii Mănăstirii Pasărea, tehnica utilizată la zidirea acesteia, despre pomelnicul „Decorul mural". Celelalte date sunt referitoare la biserica Sfântul Nicolae de la Cernica şi a picturii de aici (1804), biserica Sfântul Lazăr - din cimitir (1809-1815), biserica din ostrovul Sfântul Gheorghe (1832-1833), despre casa starețului Gheorghe, trapeza (1840), muzeu, despre Mănăstirea Căldăruşani (secolul al XVII-lea), articolul conținând descrierea icoanelor de aici. Paginile informează despre perioada de formare şi activitatea lui Nicolae Grigorescu, fiind menționate şi lucrările importante realizate de acesta, precum şi descrierea muzeului de la Țigăneşti, însoțită de 81 de imagini.

Mîrțu, Flaminiu, „Manuscrisul de la Mănăstirea Cernica şi paternitatea primei istorii a Câmpulungului", în: *BORom* LXXXVII (1969), 3 - 4, p. 404- 408.

În fondul arhivistic, preluat în 1902 de la Mănăstirea Cernica şi donat Academiei Române, se găseşte un manuscris inedit nr. 2023, al cărui conținut cuprinde relatări importante în legătură strânsă cu lucrarea lui C.D. Aricescu asupra istoriei oraşului Câmpulung-Muscel, din 1855- 1856. Scrierea amintită, deşi considerată primul studiu monografic, este însă discutabilă, fiind lipsită de garanția ştiințifică şi depăşită astăzi din punct de vedere metodologic şi informativ. Paternitatea lucrării nu s-a pus niciodată şi nu există nicio îndoială asupra numelui autorului, dar, după 113 ani de la apariția celor două volume ale lucrării lui C.D. Aricescu, cercetarea manuscrisului inedit provenit de la Cernica, justifică necesitatea unei amănunțite cercetări, dacă nu de rectificare, cel puțin de completare.

Manuscrisul cercetat este o „Psaltichie" de la jumătatea secolului al XIX-lea, cuprinzând cântările uzitate în Biserica Ortodoxă Răsăriteană şi o mică însemnare despre istoria Câmpulungului Muscel, istorie la care se afirmă că a lucrat artistul Negulici şi s-a terminat, dându-se la tipar, de K. Aricescu cu mari suferințe şi exil. Semnatarul manuscrisului este călugărul Teofilax de la Cernica. Autorul articolului analizează informațiile de care dispune şi, cu prudență, trage unele concluzii finale, impuse de constatările semnalate, considerând că este neîndoielnic ca Aricescu să aibă partea lui de contribuție la monografia oraşului Câmpulung Muscel, completând şi terminând lucrarea începută de pictorul câmpulungean Ioan Negulici, fruntaş revoluționar la 1848, cu preocupări multiple, printre care şi cele istoriografice şi mort

în exil la Constantinopol. Aceste prezumții asupra „Istoriei Câmpulungului", care îi conferă lui Negulici o co-paternitate, trebuie să stea la baza unor cercetări ştiinţifice în domeniul istoriei.

Autorul articolului este de părere că omiterea lui Negulici drept coautor ar fi din cauza activității sale de revoluționar, care ar fi putut opri tipărirea cărții în acea vreme. În cadrul începuturilor istoriografiei moderne româneşti, manuscrisul de la Mănăstirea Cernica, ca izvor scris, contemporan redactării lucrării lui Aricescu, deschide o problemă de precizare şi de noi cercetări necesare pentru formularea unei concluzii definitive privind paternitatea justă a primei istorii a Câmpulungului. Contribuția vrednicilor preoți şi monahi, prin însemnările lor scrise, având la bază însăşi viața lor şi buna credință, constituie o valoare reală şi prețioasă pentru posteritate.

Petrescu, Victoria Al., „Din activitatea de stareț a Sfântului Ierarh Calinic", în: *GBis* XXVIII (1969), 7-8, p. 797-802.

Mănunchi de informații despre viața şi activitatea de stareț desfăşurată de Sfântului Ierarh Calinic la Mănăstirea Cernica.

Stănculescu, Nela, prof., „Mănăstirea Cernica", în: *GBis* XXVIII (1969), 7-8, p. 940-942. Recenzie.

Scurt istoric despre manuscrise şi odoarele ce se găsesc la această sfântă mănăstire .

Petrescu, V. Al., „Mânăstirea Cernica, centru de cultură bisericească şi artă monahală", în *BORom* XC (1972), 3-4, p. 358-361.

Scurtă prezentare a lavrei monahale din apropierea Bucureştilor în care se aminteşte de înflorirea vieții monahale în epoca Sfântului Stareț Gheorghe de la Cernica şi Căldăruşani, ucenic apropiat al al Sfântului Paisie Velicikovschi şi de realizările culturale şi duhovniceşti din timpul Sfântului Ierarh Calinic. De asemenea se amintesc unele elemente arhitectonice sau legate de pictura bisericilor, cea mare fiind pictată de Tattarescu.

Se aminteşte apoi şi de activitatea tipografică de la Mănăstirea Cernica mai ales după 1922 când s-a mutat aici tipografia de la Mănăstirea Neamț. 20 octombrie 1929 a fost ziua deschiderii Seminarului monahal din această mănăstire, condus la acea vreme de arhimandritul Chesarie Păunescu. În final sunt amintite realizările din timpul păstoririi patriarhului Iustinian şi a stareţului Roman Stanciu.

Dimitrescu, Ioan, „Un important lăcaş de cult restaurat: biserica Sf. Nicolae a Sf. Mănăstiri Cernica", în: *GBis* XXXV (1976), 1-2, p. 175-179.

Materialul conține informații despre istoricul bisericii Sfântul Nicolae a Mănăstirii Cernica şi despre lucrările de restaurare efectuate aici şi încheiate la 6 decembrie 1974.

***, „Sfințirea Marelui Mir, la Mânăstirea Cernica", în *BORom* XCVI (1978), 5-6, p. 448-450.

Ioniță, Alexandru M., drd., „Monahul Gherasim – Iorgu Cosma, luptător în Războiul neatârnării”, în *BORom* XCVI (1978), 5-6, p. 526-529.

Este evocată figura unuia dintre luptătorii de la Plevna ajuns la 1894 călugăr în Mănăstirea Ciolanu. Moartea sa în luna mai 1902, după ce participase la o paradă militară în cinstea câştigării Independenței României a atras la înmormântarea sa mii de credincioşi. A fost înhumat la Mănăstirea Cernica.

Cantacuzino, Gheorghe şi Trohani, George, „Istoricul bisericii Sf. Nicolae din cuprinsul Mînăstirii Cernica pe baza săpăturilor arheologice”, în: *GBis* XXXVIII (1979), 9-10, p. 1015-1023.

Pentru a se putea nota paginile de istorie a bisericii Sfântul Nicolae de la Mănăstirea Cernica, articolul cuprinde informații despre rezultatele săpăturilor arheologice realizate în acest loc, cu imagini, la data de 20 mai 1815, dată la care biserica încă nu era terminată.

Georgescu, L. I., prof şi Roman Ialomițeanul, episcop, „Starețul Gheorghe şi mînăstirea Cernica”, în *BORom* C (1982), 3-4, p. 332-339.

Cernica, ca vatră monahală a existat cu mult înainte de sosirea starețului Gheorghe prin acele locuri dar, la acea vreme, era deja pustiită de vre-o 70 de ani. Ieromonahul Protasie, ucenicul marelui stareț face un portret fizic al mentorului său: „mărunt de statură, cu părul lung, barbă mare şi ochi negri, departe văzători”! Urmează apoi o scurtă biografie a arhimandritului Gheorghe ce culminează cu stabilirea acestuia la Mănăstirea Cernica. Sunt precizate apoi cele mai importante măsuri luate de stareț în timpul păstoririi sale când obştea ajunge la peste 100 de viețuitori (103 la 1788). Articolul se încheie cu prezentarea şi interpretarea celor şapte trepte sau porunci din Diata starețului Gheorghe Cernicanul.

Negoiță, Aurel, „Monumente arhitecturale din cuprinsul Sf. Arhiepiscopie a Bucureştilor: Mănăstirea Cernica şi Schitul Ciocanul”, în: *GBis* XXXXIV(1985), 5-6, p. 396-409.

Material în care se descrie complexul Mănăstirii Cernica, cu cele trei biserici: Sfântul Nicolae, Sfântul Gheorghe, Sfântul Lazăr şi cele două paraclise : Intrarea în biserică a Maicii Domnului şi Adormirea Maicii Domnului. Este prezentat şi istoricul Schitului Ciocanul, datat aproximativ din 1600. Articolul cuprinde şi material bibliografic.

Cunescu, Gheorghe, pr., „Mănăstirea Cernica în scrierile Părintelui Gala Galaction”, în: *GBis* XXXXV (1986), 2, p. 80-89.

Autorul face o evocare a părintelui Grigorie Pişculescu - Gala Galaction, la 25 de ani de la trecerea la cele veşnice (8 martie 1961), despre implicarea sa în viața monahală şi în special despre legătura acestuia cu Mănăstirea Cernica, acolo unde a dorit să fie îngropat. În articol este menționat şi conacul părintesc de la Dideşti (Teleorman), care, până la secularizarea averilor mănăstireşti din 1863, a fost câteva sute de ani schit de călugări .

Calinic Argeşanul, „Nicolae Iorga şi mânăstirea Cernica", în *BORom* CIV (1986), 5-6, p. 116-123.

Gheorghescu, Chesarie, arhim. dr., „Cuviosul Arhimandrit Gheorghe, stareţul Mănăstirii Cernica (1781-1806)", în: *GBis* XXXXVI (1987), 5, p. 63-81.

Articolul începe cu date generale despre mănăstiri, călugări şi viaţa calugărească, apoi se opreşte la prezentarea Mănăstirii Cernica şi la stareţul Gheorghe, menţionând date şi aspecte din viaţa şi nevoinţele sale şi încheind cu o serie de învăţături duhovniceşti lăsate de stareţul Gheorghe.

CETĂŢUIA-RM. VÂLCEA (SCHITUL)

Bălaşa, D., pr., „Două pomelnice ale schitului Cetăţuia din Râmnicul Vâlcei", în: *MitrOlt* XIX (1967), 3-4, p. 261-268.

Schitul Cetăţuia, fost schit de călugări, cu hramul Sfinţii Arhangheli, a fost metoc al Mitropoliei Ţării Româneşti, menţionat în documente în 1613. Primul pomelnic studiat în acest articol are 41 de file, fiind descrisă fiecare filă în parte, după care se analizează un manuscris al ierodiaconului Grigorie, completat în 1814 cu alte pomelnice scrise de Partenie Zograful. Ultimul mitropolit este menţionat Grigorie iar ultimul episcop de Râmnic, Filaret. Al doilea pomelnic prezentat aici este din 1826 şi aparţine lui „Ioan Zograful sin Nicolae Beşleagă". Iniţial a avut cinci file şi apoi i s-au mai adăugat 27. Se face descrierea lui.

Bulat, T. G., „Un schit de lângă Râmnicul Vâlcea închinat Mitropoliei Bucureşti: Cetăţuia", în: *MitrOlt* XXIII (1971), 3-4, p. 221-230.

Din aceste pagini aflăm despre mitropolitul Teodosie (1668-1672 şi 1679-1708), despre felul în care a fost înlăturat din scaun şi apoi restabilit, despre daniile făcute de mitropolit Schitului Cetăţuia, pe care l-a zidit în 1680, precum şi despre egumenii Ioachim şi Serafim ai aceluiaşi schit.

CETĂŢUIA NEGRU-VODĂ SAU CETĂŢENI (SCHITUL)

Sandu, preotul de la Stroieşti, „Însemnări mărunte. Minunea de la Cetăţuia Muscel", în: *BORom* L (1932), 9, p. 617.

Articolul reia vestea din ziarul „Curentul", din 10 august, care relatează despre săvârşirea unei minuni în comuna Voineşti, Muscel: săteanul Ioan Grosarie, care suferea de mai multă vreme de pelagră şi de alte boli, îşi aştepta sfârşitul după ce consultare mai mulţi medici. Se zice că într-o noapte a auzit un glas care-i poruncea să se ridice şi să meargă la izvorul de la Cetăţuia, o bisericuţă zidită de Negru Vodă pe vârful unei stânci, unde în Sfântul Altar, pe sub Sfânta Masă, curge, picătură cu picătură, un izvor limpede. După ce şi-a spălat rănile, la trei zile acestea s-au închis, părăsind schitul deplin sănătos.

Răuţescu, Ion, pr. şi **Petrescu, Zaharia, pr.,** „Schitul Cetăţuia Negru-Vodă", în: *GBis* XV (1956), 3-4, p. 152-162.

Schitul Cetățuia Negru-Vodă este aşezat pe frumoasa vale a Dâmboviței, între satele Cetățeni şi Coteneşti, din raionul Muscel, regiunea Piteşti. Biserica este o peşteră (L = 12m, l = 4m, Î = 3,20m).

Documentul redă câteva însemnări de pe cărțile vechi ale schitului, inscripțiile cu numele ctitorilor, unde este menționată şi data sfințirii, se prezintă câteva legende despre schit şi tradiții locale. Există mențiunea că pe pereții bisericii sunt păstrate numele diverşilor donatori.

Chihaia, Pavel., „Cetatea şi schitul lui «Negru Vodă» de la Cetățeni-Muscel”, în: *GBis* XXVIII (1969), 1-2, p. 111-130.

Se realizează descrierea geografică a ținuturilor ce adăpostesc acest aşezământ şi se face un istoric al lui fiind atestat documentar, aproximativ, în 1585. Articolul aduce informații prin care se neagă faptul că prima biserică de lângă Dâmbovița a fost a lui Vladislav I în secolul al XIV-lea. Se prezintă tabloul votiv zugrăvit în 1859.

CHEIA (MĂNĂSTIREA)

Florescu, Ştefan, pr., Petre, Constantin M., pr., „Cronica bisericească. Impresii şi învățăminte de la Mănăstirea Cheia. Centru de perfecționare duhovnicească la Mănăstirea Căldăruşani”, în: *BORom* XLV (1927), 9, p. 551-554.

Autoritățile superioare biserriceşti, din dorința de a ajuta duhovniceşte corpul preoțesc, au rânduit să pună bazele unui program numit „Săptămâni de retragere”. Acesta prevedea pentru preoții de mir izolarea timp de câte o săptămână la o mănăstire, spre a medita la cele duhovniceşti. În articol sunt relatate „petrecerea săptămânii de retragere” de către preoți în mănăstirile Căldăruşani, Predeal şi Cheia. Articolul cuprinde şi o scurtă descriere a Mănăstirii Cheia.

*****,** „În vizită la mănăstirea Suzana şi Cheia”, în: *GBis* XV (1956), 6-7, p. 354-357.

Construită în 1770, având hramul Sfântul Nicolae, situată la 8 km de Mănăstirea Suzana, într-un sat de 66 de familii, se află Mănăstirea Cheia. Aflăm date despre mănăstire dintr-o pisanie de deasupra uşii bisericii. Textul redă legende legate de schit şi prezintă preocupările monahilor. Sunt menționați viețuitori ai mănăstirii: starețul arhidiacon Emilian Andrei, arhimandritul Ghenadie Diaconescu etc.

Vîrtosu, Emil, „Documente privind Mănăstirea Cheia de pe Teleajen”, în: *GBis* XXI (1962), 9-10, p. 888-911.

Mănăstirea Cheia de pe Teleajen este zidită, în forma de azi, în 1835. Sunt prezentate 20 de documente care atestă vechimea mult mai mare. Prima atestare este din decembrie 1772.

Vîrtosu, Emil, „Mănăstirea Cheia (Prahova). Inscripții şi Însemnări”, în: *GBis* XXII (1963), 9-10, p. 929-951.

Autorul urmăreşte prezentarea amănunţită a unor înscripţii de la Mănăstirea Cheia, Prahova, a reîntemeietorilor mănăstirii pe baza unor însemnări autobiografice. Se mai aminteşte despre antimise, despre cărţile de cult, despre icoane, tablouri, sigilii.

***, „Preafericitul Părinte Patriarh Iustinian şi membrii Sfântului Sinod al Bisericii Ordodoxe Române au vizitat casele sanatoriale Viforâta şi Dealul, ale Casei de pensii şi casa de odihnă de la Cheia a salariaţilor administraţiei patriarhale", în: *BORom* LXXXIV, (1966), 9–10, p. 895 – 908.

În ziua de 18 octombrie 1966 delegaţia a vizitat paraclisul patriarhal şi casa de odihnă Cheia, iar pe traseu au admirat biserica restaurată a Mănăstirii Ghighiu, de lângă Ploieşti şi Casa memorială,,Nicolae Iorga" de la Vălenii de Munte. Sunt aduse şi alte informaţii referitoare la slujbele oficiate cu prilejul acestor vizite. Articolul conţine imagini.

Băbuş, Grigore, arhim. şi Ionescu, G., „Contribuţii la monografia istorică a schitului Cheia de pe Teleajen (partea I)", în: *GBis* XXXXII (1983), 1-3, p. 106-115.

Scurt istoric al Schitului Cheia de pe Teleajen, un loc de alinare pentru românii transilvăneni persecutaţi. Informaţiile vizează aşezarea edificiului, descrierea bisericii, vieţuitorii cei mai importanţi ai acestui lăcaş şi daniile primite.

Băbuş, Grigore, arhim. şi Ionescu, G., „Contribuţii la monografia istorică a schitului Cheia de pe Teleajen (partea a II-a)", în: *GBis* XXXXIII (1984), 3-4, p. 264-274.

Contribuţii la monografia istorică a Schitului Cheia de pe Teleajen este un articol ce aduce informaţii de la egumenatul lui Damaschin până la secularizare, 1837-1860- chiar 1864.

Băbuş, Gr., arhim. şi Ionescu, Gion, „Contribuţii la monografia Schitului Cheia de pe Teleajen (partea a III-a)", în: *GBis* XXXXV (1986), 3, p. 92-108.

Este prezentată viaţa schitului din 1874, când adormea în Domnul, ieroschimonahul Damaschin Bârsan, după o stăreţie de 39 de ani, fiind consemnaţi toţi urmaşii săi la stăreţia schitului până în 1938. Materialul este însoţit de imagini cu schitul şi egumenii Damaschin Bârsan şi Grigore Georgescu.

Băbuş, Grigore, arhim. şi Ionescu, Gion, D., „Contribuţii la monografia Schitului Cheia de pe Teleajen", în: *GBis* XXXXVI (1987), 3, p. 95-102.

Articolul prezintă Schitul Cheia, făcând referire la clopotniţa şi biserica mare. Se dau amănunte referitoare la arhitectură, pictură, interior şi exterior.

Băbuş, Grigore, arhim., „Din istoria Mănăstirii Cheia (jud. Prahova)", în: *RTeol* V (1995), 2, p. 123-136.

Mănunchi de informaţii ce fac referire la Mănăstirea Cheia din judeţul Prahova. Sunt prezentate numeroase date cu privire la aşezarea mănăstirii, istoricul ei, Schitul Cheia, prima biserică, ansamblul arhitectonic clopotniţă, stăreţia, chiliile, biserica cea mare, paraclisul de iarnă, obştea monahală.

CIOCANU-MUSCEL (SCHITUL)

Simionescu, I. Dan, profesor, „Schitul Ciocanul” (jud. Muscel)**,** în: *BORom* XLV (1927), 1, p. 22.

Schitul este situat în valea pitorească a râului Ciocan. Despre biserica sa aflăm că a fost reparată la 1916. Autorul aminteşte despre cel care a scris câte ceva asupra acestui schit - Constantin D. Aricescu şi îl citează în articol. Constantin D. Aricescu, în cartea intitulată „Istoria Câmpulungului”, din 1856, scrie că schitul datează de la începutul secolului al XVI-lea, fiind făcut de către țăranii pioşi ai cătunului Malu. Tot el afirmă că, la început, biserica a avut hramul Sfântul Nicolae.

Schitul a ars în mai multe rânduri şi, la 1600, a fost reparat şi a fost făcut schit de maici cu hramul Intrarea în Biserică a Maicii Domnului – hram pe care îl are şi astăzi. Mai aflăm că la 1610 schitul a ars din nou şi a fost refăcut şi transformat în schit de călugări. În cartea citată, Aricescu menționează trei hrisoave referitoare la acest schit: hrisovul din 1677 prin care Duca Vodă întăreşte privilegiile schitului acordate de Matei Basarab; hrisovul din 1776 a lui Alexandru Ipsilanti, în care se menționează de privilegiu acordat pentru şase scutelnici; hrisovul din 1827, care, de asemenea, întăreşte acelaşi privilegiu.

De la domnul Simionescu aflăm că schitul a avut de suferit de pe urma cutremurului din 1802 şi a fost refăcut în 1825. Autorul redă pisania, care este, după spusele sale, din 1825 şi este singurul document care afirmă hotarele moşiei Ciocan.

Sacerdoțeanu, Aurelian, „Schitul Ciocanul-Muscel”, în: *GBis* XXII (1963), 1-2, p. 502-504.

Documentul precizează: „în prima jumătate a secolului al XVII-lea s-a înființat un schit numit Ciocanu”, loc unde învățau carte copiii din sat. Sunt prezentate mai multe inscripții.

Negoiță, Aurel, „Monumente arhitecturale din cuprinsul Sf. Arhiepiscopie a Bucureştilor: Mănăstirea Cernica şi Schitul Ciocanul”, în: *GBis* XXXXIV (1985), 5-6, p. 396-409.

Material în care se descrie complexul Mănăstirii Cernica cu cele trei biserici Sfântul Nicolae, Sfântul Gheorghe, Sfântul Lazăr şi cele două paraclise : Intrarea în biserică a Maicii Domnului şi Adormirea Maicii Domnului. Este prezentat şi istoricul Schitului Ciocanul, datat aproximativ din 1600. Articolul cuprinde şi material bibliografic.

CIOCLOVINA (SCHITUL)

Ciurea, Al. I., pr. prof., „Tudor Vladimirescu, ctitor şi ajutător de lăcaşuri străbune”, în: *MitrOlt* XXXIII (1981), 4-6, p. 186-196.

Autorul îl prezintă pe Tudor Vladimirescu în calitate de ctitor şi ajutător de lăcaşuri sfinte. Pe lângă bisericile de mir, sunt menționate şi două schituri zidite de acesta: Schitul Cioclovina din Gorj şi Schitul Topolnița din Mehedinți.

CIOLANU (MĂNĂSTIREA)

***, „Cronică”, în: *Candela* VIII (1889), 9, p. 664.

Articolul consemnează retipărirea celei mai vechi cărți româneşti, „Tetraevanghelia lui Coresi”. Descoperită în vara anului 1888, în manuscrisele de la Mănăstirea Ciolanul din județul Buzău de către arhiereul Dr. Gherasim Timuş, profesorul Constantin Erbiceanu şi Dr. Mironescu, această carte este trimisă spre retipărire. Noua carte cuprinde 232 de pagini, prefața fiind scrisă de profesorul Constantin Erbiceanu.

***, „Mănăstirea Ciolanul, Județul Buzău”, în: *Vocea Bisericii* II (1895), 13, p. 4.

Mănăstirea Ciolanu este fondată de Doamna Neaga, soția lui Mircea Turcitul, în intervalul 1580-1600, dar a fost restaurată pe la 1700 de câțiva monahi de la Schitul Ciobanoi. A ars în 1855, a fost restaurată în 1862. În apropiere de sfântul lăcaş se află biserica Cetățuia ce are împrejur un şanț de apărare. Aceasta a fost fondată de Iosif Singel în 1859. În mănăstire viețuiau, la 1894, 66 de monahi.

G., „Dare de seamă. 2. «Cercetări literare istorice» de Vasile Mangra, Bucureşti, 1896”, în: *BORom* XX (1896-1897), 9, p. 929-940. Recenzie.

Lucrarea lui Vasile Mangra cuprinde două studii: „Psaltirea românească a lui Coresi tipărită la Braşov în 1570” şi „Rolul diecilor din Moldova în cultura românilor din Transilvania în secolul XVII”. Din primul studiu aflăm că până la descoperirea,,Tetraevanghelului” lui Coresi din 1561, carte ce s-a descoperit în biblioteca Mănăstirii Ciolanu, se credea că „Psaltirea” este prima carte tipărită a lui Coresi.

Georgescu, Eftimie, ierom. pictor, „Mănăstirea Ciolanu”, în: *BORom* XXIV (1900-1901), 6, p**.** 566-569.

Mănăstirea are două biserici: una cu hramul Sfinților Apostoli şi una cu hramul Sfântului Mare Mucenic Gheorghe. Legat de întemeierea acestei mănăstiri circulă următoarea legendă – ar fi fost întemeiată de Doamna Neaga în urma pierderii unui copil, pe care l-a îngropat aici. Dintr-un document reiese că întemeietorul acestui lăcaş este Ciolan, moşul lui Gavriil Călugărul. Între anii 1679-1764 mănăstirea a fost părăsită dar la 1764 a fost restaurată de ieroschimonahul Vasile, care venise aici din Muntele Athos, însoțit de stareţul Gheorghe. fondatorul Mănăstirii Cernica. Mănăstirea Ciolanu a fost închinată, din timpul lui Nicolae Mavrocordat, unei mănăstiri din Rumelia, numită Dusca. În 1854 a avut de suferit de pe urma unui incendiu, dar a fost refăcută imediat, iar la 1900 obştea mănăstirii era formată din 80 de monahi.

***, **„**Cărți, reviste, ziare. «Mănăstirea Ciolanu din județul Buzău» de Pamfil Georgian şi Protosinghelul Chiril Dobre”, în: *BORom* XLVIII (1930), 11, p. 1086-1088. Recenzie.

Mănăstirea Ciolanu îşi are numele de la boierul Ciolan. Această mănăstire are două biserici: biserica Sfântul Gheorghe, care a fost înființată în a doua jumătate a

secolului al XVI-lea şi care a fost reînnoită la 1857 şi biserica cu hramul Sf. Apostoli, care a fost terminată sub episcopul Chesarie al Buzăului la 1828. Această mănăstire a fost închinată Mănăstirii Duşca de către Şerban Cantacuzino.

Gladcovschi, Antonie, arhim. dr., „Instalarea noului stareț de la mănăstirea Ciolanu. Viață nouă în monahism”, în: *GBis* X (1951), 1-3, p. 69-70.

La data de 7 ianuarie 1951 este instalat noul stareț la Mănăstirea Ciolanu, Preacuviosul Arhimandrit Teofil Mocăniță, amănuntele referitoare la acest eveniment fiind consemnate în textul propriu-zis.

Ionescu, Gion, D., „Epifanie Norocel, «Mănăstirea Ciolanu», Ed. Episcopiei Buzăului, Buzău, 1987, 204 p. şi 84 imagini foto”, în: *GBis* XXXXVI (1987), 6, p. 177-178.

Recenzie făcută la cartea P.S. Epifanie despre Mănăstirea Ciolanu în care îşi îndreaptă atenția spre această mănăstire dar şi spre începuturile vieții monahale în zona Buzăului.

CISLĂU (SCHITUL)

Constantinescu, Horia, „Din trecutul eparhiei. Schitul Cislău (Buzău)” în: *Îngerul* XI (1939), 1-2, p. 239-245.

Articolul cuprinde un istoric al satului Cislậu aşezat pe malul drept al râului Buzậu, în depresiunea care se întinde de o parte şi de alta a acestui râu. Conform documentului din 4 mai 1589, mănậstirea Cislậu a fost zidită pentru prima dată de Doamna Neaga, soția lui Mihnea Turcitul. Istoria acestei mănăstiri este legată de istoria unui schit care a existat în apropiere de Cislău, pe moşia Aninoasa. Textul reproduce întâmplarea despre care se spune că a fost motiv al întemeierii mănăstirii. De la 1589 până la 1749, când episcopul Metodie al Buzăului o rezideşte, nu se păstrează informații despre ea. Sunt enumerate obiectele de cult şi cărțile vechi care se păstrau aici.

CIUTURA (MĂNĂSTIREA)

Cristache Panait, Ioana, „Contribuții la istoricul bisericii Mănăstirii Ciutura”, în: *MitrOlt* XXII (1970), 3-4, p. 206-209.

Mănăstirea Ciutura a fost ridicată de Constantin Basarab în 1548, data zidirii fiind încă controversată. A fost metoc al Mănăstirii Jitianu, iar în secolul al XVII-lea, în timpul lui Ştefan Cantacuzino, a fost scoasă din dependența de aceasta şi închinată Episcopiei de Râmnic.

CLOCOCIOV (MĂNĂSTIREA)

Vintilescu, Gh. ec., „Cronica internă. Sinodul Permanent de la 21 iunie 1945.” în: *BORom* LXIII (1945), 6, p. 272-273.

În articol sunt prezentate problemele care s-au dezbătut şi care s-au rezolvat în cadrul Sinodului Permanent al Bisericii Ortodoxe Române. Tot în cadrul acestui Sinod s-au luat mai multe hotărâri, printre care se numără şi aprobarea înfiinţării Mănăstirii Clocociov, de lângă Slatina.

COBIA (MĂNĂSTIREA)

G., I., M., „Note bibliografice Potra George Dr., «Mănăstirea Cobia (Dâmboviţa). Studiu şi documente». Bucureşti 1938, 64 p.”, în: *BORom* LVI (1938), 1-4, p. 134-135**.** Recenzie.

La 1608 domnul Radu Şerban întăreşte acestei mănăstiri stăpânirea peste mai multe sate şi moşii dăruite de ctitorul ei stolnicul Badea Boloşin; în 1608 acelaşi domn îi dăruieşte mănăstirii satul Boşteni; la 1693 Badea Dragoman îi vinde egumenului Filotei un codru de moşie, iar, cu timpul, Cobia ajunge schit şi este închinat Mănăstirii Pantelimon din Bucureşti de către domnul Grigore Matei Ghica, la 1752. Mai găsim şi alte date referitoare la moşiile mănăstirii. La 1810 devine biserică de sat.

COCOŞU (MĂNĂSTIREA)

Arhanghel, „Amintiri pioase de la prăznuirea hramului sfintei mănăstiri Cocoşu din Dobrogea.”, în: *BORom* XXIX (1905-1906), 4**,** p. 445-453**.**

Mănăstirea Cocoşu era singura mănăstire românească ce a fost zidită pe pământul Dobrogei. În articol este descrisă sărbătoarea hramului acestei mănăstiri, din 5 iunie 1905, în Duminica Rusaliilor. Slujba a fost săvârşită de P.S. Pimen al Dunării de Jos. În articol mai găsim şi actul comemorativ pentru punerea pietrei de temelie a noii trapeze, care este reprodus în întregime. Tot din articol aflăm că stareţul Mănăstirii Cocoşu era arhimandritul Varsanufie, iar stareţul Schitului Saun era Ilarion.

Dimitriu, Melchisedec, ieromonah, „Cuvântare”, în: *BORom* XXXVIII (1914-1915), 5, p. 484-489.

Este redată cuvântarea rostită în Mănăstirea Cocoşu din judeţul Tulcea în ziua de 29 iunie 1914, cu ocazia călugăririi a şase fraţi şi anume: Dumitru (Dosoftei), Apolzan Dumitru Doroş (Damaschin), Iosif Avimof (Ilarion), Neculai Iancu (Nifon), Teodor Ionescu (Teodorit), State Manolache (Stelian) din mănăstirea amintită. Cuvântarea conţine poveţe către noii monahi. Stareţ la acea dată era Roman Sorescu.

Dimitriu, Melchisedec, ieromonah, „Cuvântare”, în: *BORom* XXXVIII (1914-1915), 5, p. 489-493.

Este redată cuvântarea rostită în Mănăstirea Cocoşu din Tulcea în prezenţa P.S. Nifon Niculescu al Dunării de Jos în ziua onomastică a P.S. Sale de la 11 august 1914. În această cuvântare se aminteşte despre realizările P.S. Nifon.

Scriban, arhim., „O biserică monument în Bucureşti”, în: *BORom* XLIV (1926), 3, p. 149-151. Cu o fotografie.

Biserica Cărămidarii de Jos a fost ridicată în locul celei vechi, cu ajutorul Primăriei Capitalei şi a domnului Mihai Berceanu. În mahalaua Colentina, biserica Sfântul Dumitru, ce a fost începută în 1924, se afla aproape de finalizare (la 1926).

Dragomir, Ioan, preot, „Câteva documente turceşti necunoscute privitoare la mănăstirea Cocoş" în: *BORom* LXXXII (1964), 11-12, p. 1110-1120.

Aşezată în partea de nord a Dobrogei la poalele unor dealuri împădurite, mănăstirea Cocoşu a luat ființă în prima jumătate a secolului al XIX-lea. În 1833, trei monahi din Muntele Athos: Visarion, Gherontie şi Isaia au părăsit locul lor de metanie şi au construit o bisericuță fără turlă, cu cele necesare unei mănăstiri în apropierea dealului Cocoş. Anul întemeierii mănăstirii -1883- este atestat de Roman Sarescu, fost stareț al acestei mănăstiri, în lucrarea sa „Mănăstiri dobrogene".

Sunt prezentate monumente de construcție, restaurarea mănăstirii, a chiliilor, a clopotniței, începând din 1846 până în 1860 când recapătă aspectul inițial. Studiul respectiv prezintă cele 11 documente care se găsesc la Mănăstirea Cocoş şi despre care nu s-a amintit nimic. Nouă documente sunt turceşti şi unul grecesc, datează dinainte de anul 1877, precum şi unul scris în limba română, cu litere chirilice, care este traducerea unui document turcesc. Aceste documente sunt acte de donație, de vânzare şi cumpărare de terenuri şi alte bunuri, de proprietate şi de închiriere, un document prin care se aprobă repararea bisericii zidită în 1833. Cel grecesc este hotărârea Sinodului Patriarhiei ecumenice din Constantinopol privind pe arhimandritul Visarion, primul stareț al Mănăstirii Cocoş.

Valoarea acestor acte constă în faptul că ele reflectă unele aspecte ale vremii, dar şi unele precizări şi noutăți asupra istoricului mănăstirii. Actele sunt redate în fotocopie şi în traducere românească. Studiul cuprinde fotocopii şi imagini.

Matuscu, Tudor, „Proiectul înființării unui schit românesc în Dobrogea la 1872", în: *GBis* XXXIII (1974), 3-4, p. 315-317.

Se aminteşte despre Mănăstirea Taița întemeiată la 1830 şi despre Mănăstirea Cocoşu, 1833, care sunt fondate de un călugăr transilvănean, Visarion. Inițiativa de a construi un schit românesc în Dobrogea, la 1872, va eşua datorită dominației musulmane.

Mateescu, Tudor, „Un aşezământ transilvănean în Dobrogea", în: *MitrArd* XXI (1976), 1-3, p. 114-124.

Articolul aduce informații despre un aşezământ transilvănean din Dobrogea, respectiv Mănăstirea Cocoşu, ctitor al lăcaşului fiind Visarion, primul egumen. Pe lângă datele istorice despre mănăstire sunt prezentate şi moşiile mănăstirii.

Mateescu, Tudor, „Informații despre vestigiile de la mînăstirile din nordul Dobrogei", în *BORom* C (1982), 1-2, p. 189-192.

În partea a doua a articolului se aminteşte despre mănăstirea Cocoş întemeiată la 1833 de Visarion călugărul, transilvănean, precizându-se că în apropierea ei au fost descoperite numeroase „vestigii antice".

Zamfir, Modest, protos., „O ctitorie transilvăneană în Dobrogea. Mănăstirea Cocoş”, în: *GBis* XXXXV (1986), 2, p. 90-95.

Este prezentată Mănăstirea Cocoş, ctitorie a călugărului ardelean Visarion şi a ucenicilor săi, Gherontie şi Isaia. Ctitorul Visarion, călugărit la Neamţ, era tipograf şi s-a întors în Dobrogea de la Muntele Athos în 1833. Mănăstirea, înfiinţată în 1833, este luată în evidenţă din 1841 şi se află în judeţul Tulcea, la şase km de comuna Niculiţel. Se face o prezentare a interiorului mănăstirii până în 1985 când se deschide şi un muzeu de icoane vechi şi obiecte de artă.

COLŢEA (MĂNĂSTIREA)

† Craioveanu, Sofronie, arhiereul, „Arhiereii titulari în biserica noastră”, în: *BORom* XXXVI (1912-1913), 8, p. 744-751.

Este reprodusă o parte din cuvântarea rostită de mitropolitul primat Conon Arămescu Donici în şedinţa Sfântului Sinod din 30 mai 1912, referitoare la necesitatea existenţei arhiereilor titulari în biserica noastră.

Conform spuselor acestuia, ca prim arhiereu titular român este amintit Atanasie Hotiniu, cel care a scris „Gramatica teologică” şi „Geografia obştească”, iar al doilea amintit este Lavrentie Tripoleos, care apare în corespondenţa lui Nicodim Aghioritul. Mai sunt amintiţi – arhiereii Meletie Burdujanu şi Chesarie Răsmeriţă (Sinadon). Apoi, în articol, sunt reproduse notiţe din care se vede că prin actul ctitoricesc a fost prevăzut un arhiereu la Mănăstirea Colţea, iar mai în urmă în Eforia Spitalelor Civile. Sunt redate pe scurt următoarele documente: tomosul patriarhului Constantinopolului, Gavriil, din 1702, tomosul patriarhului Alexandriei, Samuil, din 1715, întărit apoi de patriarhului Hrisant al Ierusalimului. Toate aceste documente arată ce a rânduit ctitorul Mănăstirii Colţea referitor la arhiereul de aici. Tot Î.P.S. Conon scrie că locul de arhiereu titular în Mănăstirea Colţea a fost permanent ocupat de la înfiinţarea acesteia până la 1877 când arhiereul de aici, Teodorit, a avut o neînţelegere cu mitropolitul primat şi, drept urmare, în anul următor, postul său (de arhiereu) a fost desfiinţat.

Negulescu, Gh., „O pagină din istoria Bucureştilor. Întemeierea mănăstirii şi a spitalului Colţea. Înfiinţarea şi istoricul bisericii Sfântul Ilie - Hanul Colţei”, în: *BORom* XLIV (1926), 2, p. 82-88.

Articolul începe cu o descriere a limitelor oraşului Bucureşti la începutul secolului al XVII-lea. Bucureştiul Vechi se întindea spre nord până unde erau bisericile Sfântul Nicolae-Şelari, Sfântul Gheorghe Nou şi fosta Mănăstire Stelea. Dincolo de linia formată de aceste puncte exista la nord de biserica Sfântul Nicolae Şelari o fâşie de teren domnesc, închisă printr-o altă linie formată de vetrele mănăstirilor Sărindar şi Sf. Sava, ce se aflau în afara oraşului. Tot în afara Bucureştilor, în părţile dinspre vest şi sud erau bisericile Sfântul Nicolae - a jupânesei Caplea (numită apoi Mihai Vodă), Mănăstirea Târnovului (numită apoi Sfinţii Apostoli), Mănăstirea lui Pană Vistierul (numită apoi Sfânta Ecaterina), Sfânta Troiţă a lui Radu Vodă şi Mănăstirea din vârful Dealului cu Vii (Mitropolia de azi). La nord faţă de Sfântul Gheorghe Nou şi faţă de Sfântul Gheorghe al Bălăcenilor şi de mănăstirea lui Stelea Spătarul erau numeroase tarlale de vii. La nord de cuprinsul

Mănăstirii Sfântul Sava şi Sfântul Gheorghe Nou era proprietar boierul Mihai din Târgşor. Despre acesta aflăm dintr-o notă de subsol: că a avut o fiică, Tudora, ce a fost ibovnica domnului Mihai Viteazu şi că aceasta fiică a avut cu Mihai Viteazu o fată care s-a născut în 1597; că fiul cel mic al său, Antonie, a fost domnitor al Țării Româneşti între anii 1669-1672; că el (Mihai din Târgşor) a fost ucis în 1612/1613 din porunca domnului Radu Mihnea.

Din notele de subsol aflăm următoarele date interesante:

a) Biserica Sfântul Nicolae Şelari este mai veche decât se arată în „Istoria Bucureştilor" a lui G. Ionescu. Un act din 1672 este semnat de „popa Stoica ot Sfântul Nicolae". Această biserică a fost reclădită în 1700 de negustorul Apostol Lazo şi soția sa Anuța. Biserica aceasta a fost zugrăvită de negustorul Iorga Stancostea, iar vornicul Şerban Cantacuzino a făcut tâmpla şi sfintele icoane.

b) Biserica Sfântul Gheorghe Nou a fost ridicată între anii 1669-1672.

c) Mănăstirea Stelea a fost ridicată în a doua jumătate a secolului al XVI-lea de spătarul cu acelaşi nume şi a fost reclădită în prima jumătate a secolului al XVII-lea de egumenul Grigorie de la Radu Vodă (care a ajuns mai târziu mitropolit al Ungrovlahiei). În 1592 Stelea a făcut mănăstirii sale o danie ce consta într-o moşie. La 1849 Mănăstirea Stelea a ars şi nu a mai fost reclădită.

d) Notă redată integral: „*Sărindar* e numită de un act de la 26 februarie 1615. Ea a fost construită de Andronache Pârcălabu înainte de anul 1600".

Pe terenul lui Mihai din Târgşor, jupâneasa Iana (despre care se presupune că era soția sa) a construit o biserică de lemn în apropiere de Mănăstirea Sfântul Ioan, iar la nord-vest de această biserică (cea a jupânesei Iana) Neagu Postelnicul Negoescu (fiul lui Mihai) a construit într-o singură zi o altă biserică din lemn. În locul bisericii jupânesei Iana, Safta soția vel logofătului Pană Negoescu a construit un nou sfânt lăcaş, iar în locul bisericii lui Neagu Postelnicul Negoescu, Maria soția lui Constantin Brâncoveanu a construit biserica „Dintr-o zi" la 1701. Din notele de subsol din aceast paragraf aflăm:

a) că Neagu Postelnicul Negoescu nu trebuie confundat cu Neagu Aga;

b) Jupâneasa Iana a construit biserica din lemn pe locul unde i-a fost ucis soțul şi a închinat-o în secolul al XVII-lea Mănăstirii Târgşor spre a-i fi metoc, dar după ceva timp jupâneasa Iana a desființat închinarea şi spre sfârşitul vieții ei a dat biserica aceasta în îngrijirea călugărului Iosei (care mai târziu a ajuns egumen al Mănăstirii Dealu). La acest călugăr, jupâneasa Safta a găsit actele vechii biserici.

c) Amănunte despre istoricul terenului lui Mihai din Târgşor.

Revenind la articol, aflăm de la Gh. Negulescu că la nord-est de Sfântul Gheorghe Nou, în secolul al XVII-lea era un teren plantat cu vie ce aparținea familiei Doiceştilor, familie din care se trăgea clucerul Colțea (care a trecut la cele veşnice în perioada anilor 1668-1673). Pe acest teren, în partea sa de nord-est, exista pe la 1641-1642 o bisericuță cu hramul Cuvioasa Parascheva. Clucerul Doicescu avea acest teren ca moştenire de la tatăl său. Autorul articolului face această presupunere întemeind-o pe faptul că în imediata vecinătate a acestui teren se găseau ca proprietari unii dintre boierii Bărbăteşti.

Colțea clucerul a închinat acest loc spre sfârşitul vieții sale, în vremea mitropolitului Teodosie, Mitropoliei din Bucureşti, cu biserica şi casele sale spre a fi

metoc Sfintei Mitropolii. Dintr-o notă de subsol aflăm că G. Ionescu, în „Istoria Bucureştilor”, a afirmat că biserica lui Colțea, închinată de acesta Mitropoliei, exista încă din secolul al XVI-lea, afirmație despre care autorul articolului scrie că e falsă.

Terenul amintit a aparținut Mitropoliei până în 1696/97, când Mihail Cantacuzino împreună cu Postelniceasa Ilinca, venit dintr-o călătorie de la Locurile Sfinte, s-a adresat mitropolitului Teodosie şi, cu acordul urmaşilor lui Colțea clucerul, s-a apucat de zidit o biserică cu hramul Sf. Trei Ierarhi, ce a fost terminată în 1698. Cu ocazia unei vizite la Constantinopol, Mihail Cantacuzino a obținut de la patriarhul Constantinopolului, Gavriil, o carte prin care i se întărea privilegiul şi daniile acordate ctitoriilor sale – Mănăstirea Sinaia şi biserica Trei Ierarhi din Bucureşti. Patriarhul Gavriil i-a dată această carte de întărire cu data de 18 octombrie 1702.

Până în 1709 Mihail Cantacuzino a construit în jurul bisericii Colțea un spital şi case pentru neputincioşi. Ctitorul i-a cerut mitropolitului Antim Ivireanu să-i elibereze un act pentru întărirea posesiei sale pentru locul lui Colțea, pe care i-l cedase mitropolitul Teodosie. Antim s-a conformat şi i-a eliberat documentul cerut în data de 29 martie 1709. Astfel, construcțiile au continuat în acest loc - biserici, spital, case pentru hrana săracilor, spițerie, şcoală şi s-a făcut şi rânduială pentru arhiereul care se va afla la mănăstire precum şi pentru cei patru preoți care slujeau la câte o biserică: – biserica cea mare cu hramul Trei Ierarhi, paraclisul dinspre nord ce avea hramul Cuvioasa Parascheva şi unde locuia arhiereul, alt paraclis la est cu hramul Tuturor Sfinților şi un altul spre sud cu hramul Sfinților Doctori Cosma şi Damian unde se aflau două spitale.

Autorul reproduce pisania din turnul Colței, datând din 1715 şi aminteşte despre aşezământul întocmit de Mihail Cantacuzino referitor la conducerea ctitoriei sale. În finalul articolului se menționează că, din momentul în care Nicolae Mavrogheni l-a numit ca epitrop al acestor lăcaşuri pe Daniil Zahnon, lucrurile au început să meargă rău. Despre acesta din urmă aflăm dintr-o notă de subsol că a trăit în Țara Românească ca egumen al Colței între anii 1780-1803.

Negulescu, Gh., „O pagină din istoria Bucureştilor. Întemeierea mănăstirii şi a spitalului Colțea. Înființarea şi istoricul bisericii Sfântul Ilie Hanul Colței”, în: *BORom* XLIV (1926), 3, p. 135-139. Cu texte în limba greacă. (A se vedea articolul din *BORom* XLIV (1926), nr. 2, p. 82-88.)

Între locul ocupat de Mănăstirea Sfântul Gheorghe Nou, construită la 1671 de Panaghiostachi Nikussios şi terminată la 1699 prin dărnicia domnului Constantin Brâncoveanu şi perimetrul ce cuprindea Mănăstiriea Colțea, exista un loc pe care în secolele XVIII-XIX se ținea un târg numit „al Cucului”. Colțea avea spre acest târg destul teren liber, care a fost extins prin danii. Autorul articolului scrie că, ori Mihail Cantacuzino, ori epitropii ce s-au succedat de la 1716, au clădit pe terenul de lângă zidul împrejmuitor al mănăstirii câteva prăvălii şi un han care avea în interiorul său o biserică cu hramul Sfântul Ilie. Din notele de subsol din aceast paragraf parte aflăm:

a) Notă redată integral - „Mănăstirea Sfântul Gheorghe Nou avea han de jur împrejur. Această mănăstire cu schiturile ei: Provița, Ungurei, Biserica Stelea din Târgovişte şi Asănăchioaia din jud. Râmnicu Sărat şi împreună cu Mănăstirea

Văcăreşti cu două schituri, Mănăstirea Căluiu cu schiturile ei Sfântul Sava, Răzvan, Plătăreşti, Gruiul şi Comana erau închinate Sfântului Mormânt."

b) Mihai Cupețul este primul ctitor al bisericii Bradu Boteanu din Bucureşti, iar din averea nepotului său, Constantin Cupețul, s-a construit biserica Sfântul Elefterie Vechi.

Revenind la articol, autorul scrie că în actele diferiților domni, prin care se acordă aşezământului Colțea privilegii, se vorbea încă de pe la 1702 despre un „lăcaş pentru odihna străinilor" şi despre un „mondirion" pe care le-a construit Mihail Cantacuzino în Bucureşti, afară de biserica Colțea şi cele trei paraclise ale ei. Gh. Negulescu spune: „dacă prin expresia *lăcaş pentru odihna străinilor* trebuie a se înțelege hanul Colței şi prin cuvântul *mondirion*, bisericuța din han cu hramul Sfântul Ilie nu mă pot pronunța". După aceea autorul aduce argumente în favoarea afirmației conform căreia biserica Sfântul Ilie - Hanul Colței, ce i se spune şi Calinderu, este din prima jumătate a secolului al XVIII-lea. Argumentele lui Gh. Negulescu sunt: a) inscripțiile de pe obiectele sfinte din Biserica Sfântul Ilie (Calinderu) – inscripții ce sunt redate în articol; b) actele care dovedesc că biserica Calinderu şi Hanul Colței sunt din prima jumătate a secolului al XVII-lea – redat un fragment din pitacul domnului Mihail Şuțu din 29 august 1784. De asemenea se mai aminteşte şi faptul că Dionisie Fotino enumeră hanul Colței între cele opt hanuri ale Bucureştiului. Catagrafiile din anii 1791 şi 1798 spun că biserica Hanului Colței avea mahala, iar o altă catagrafie a bisericilor din Bucureşti din 1810 arată că biserica Hanului Colței avea mahala.

La 1813 patriarhul Constantinopolului Chiril îi scria mitropolitului Neofit al Ungrovlahiei spunându-i că îi dă voie să-l hirotonească ca arhiereu pe arhimandritul Partenie, care era preotul clasei negustoreşti cu şederea la biserica din Hanul Colțea.

Autorul indică locul unde a fost acest han, pe terenul din jurul bisericii Sfântul Ilie-Calinderu.

Ionaşcu, I., „Şcoala de la Colțea", în: *BORom* LVI (1938), 11-12, p. 810-822.

Biserica şi spitalul Colțea, fondate de Mihai Cantacuzino spătarul în jurul anului 1700, se află pe un loc ce a aparținut boierului Colțea Doicescu. Acesta ctitorise o bisericuță de lemn pe care o închinase Mitropoliei din Bucureşti, cu locul din jurul său. Mihai Cantacuzino hotărî să ridice o mănăstire, care să cuprindă biserică, trei paraclise, două spitale şi o şcoală, plătind pentru aceasta Mitropoliei 800 de taleri. Nu se ştie cu exactitate anul zidirii aşezământului, autorul presupunând că spitalul a fost construit în jurul anului 1695, în 1701 s-au început lucrările la biserică iar între 1703-1707 s-au pus bazele şcolii, despre care, însă, nu s-a scris aproape nimic. Se ştie însă că aici erau dascăli pentru cântări bisericeşti, pentru învățăturile începătoare, pentru ştiințe şi pentru limba slavonă. Aşadar, şcoala era slavo-românească, dublată de una destinată învățământului muzicii bisericeşti.

La Academia Română există un catastif cu veniturile şi cheltuielile aşezămintelor de la Colțea pe anii 1732-1740, din care se pot afla şi informații importante despre şcoală, cum ar fi faptul că în februarie 1739 a ars toată mănăstirea.

***, „Restaurări de clădiri şi biserici”, în: *BORom* LXX (1952), 9-10, p. 566-568. Cu o fotografie.

Biserica Colțea zidită de Mihail Cantacuzino, la începutul secolului al XVII-lea, a fost ruinată de bombardamentul din 1944. În 1948 s-a hotărât restaurarea acestui sfânt lăcaş. Tot din articol aflăm şi despre construcția bisericii Sfântul Ştefan din Ploieşti, începută în 1950.

Năsturel, Ş. P. şi Vătămanu, N., „Icoana de hram a Paraclisului de la spitalul Colțea, operă a lui Pârvu Mutu”, în: *BORom* LXXXVI (1968), 1-2, p. 184-188.

Pe lângă activitatea de pictor de biserici, Pârvu Mutu a fost şi pictor de icoane, activitate mai puțin cunoscută din cauza numărului redus de opere ajunse până la noi şi a greutății de identificare. Autorii articolului au identificat o icoană a lui Pârvu Mutu în biserica Colțea din Bucureşti, reprezentând pe Sfinții Cozma şi Damian, doctori fără de arginți, pictată pe lemn şi îmbrăcată în argint aurit, căreia îi fac o plastică descriere. Procedeul tehnic folosit indică caracteristicile picturii lui Pârvu Mutu.

Alături de această icoană s-a găsit alta reprezentând pe cei Trei Ierarhi, hramul acestui sfânt lăcaş, prinsă în peretele altarului, ceea ce pledează pentru existența ei în acel loc chiar de la edificarea monumentului, 1701-1702. În 1776 ea a fost îmbrăcată în argint. Ştiind numele pictorului bisericii, acesta se impune a fi şi autorul icoanelor de hram, adică Pârvu Mutu. Autorii aduc pentru argumentare alte icoane, asemănătoare celor de la Colțea, care se găsesc în muzeul Mănăstirii Sinaia, pictată tot de Pârvu Mutu în 1696.

În complexul aşezământului de la Colțea a existat primul spital din țară, care avea Paraclisul dedicat Sfinților Cozma şi Damian, icoana prezentată fiind icoana de hram a Paraclisului. Deoarece vechea clădire din 1704-1715 a fost dărâmată, pentru a se clădi un nou spital, în 1837 desființându-se paraclisul, icoana a fost mutată în biserica principală de la Colțea.

Molin, Virgil, „Bolnița de la Colțea acum două veacuri şi jumătate”, în: *GBis* XIX (1960), 11-12, p. 1005-1022.

Pe lânga informațiile despre bolniță, care va deveni mai apoi spitalul Colțea din Bucureşti, găsim prezentate aspecte şi despre ceea ce este numit „Aşezământul Colțea”, încluzând şi o mănăstire cu acelaşi nume. Articolul cuprinde şi imagini cu aşezământul şi cu mănăstirea.

Popovici, Victoria, „Biserica Mănăstirii Colțea”, în: *MitrOlt* XXII (1970), 3-4, p. 285-286.

Aşezământul Mănăstirii Colțea a fost ridicat de Mihail Spătarul Cantacuzino şi era format din spital, biserică (zidită în 1698 sau 1700-1701), şcoală şi turn.

Stănculescu, Ioan F., „Biserica Mănăstirii Colțea”, în: *GBis* XXIX (1970), 3-4, p. 406-407. Recenzie.

Date despre istoricul şi pictura Mănăstirii Colțea, ctitoria spătarului Mihai Cantacuzino, din 1698.

COMANA (MĂNĂSTIREA)

G., „Monumentele noastre religioase” în: *BORom* XXXII (1908-1909), 3, p. 312-318. (A se vedea articolul *BORom* XXXII (1908-1909), 1, p. 58-64.)

Mănăstirea Comana se află în județul Vlaşca, între Bucureşti şi Giurgiu, pe malul drept al Câlniştii. A fost întemeiată în 1452 de către domnul Vlad Țepeş, iar la 1588 a fost rezidită de Radu Şerban. La 1640 au fost aduse şi aşezate aici: osemintele lui Radu Şerban, ce a trecut la cele veşnice în 1620 şi care a fost înmormântat inițial în biserica Sfântul Ştefan din Viena; osemintele ginerelui lui Radu Şerban, Nicolae Vodă Pătraşcu, ce a trecut la cele veşnice înainte de anul 1627 şi care a fost înmormântat în biserica sârbească din Raab. În 1667 a fost îngropat aici spătarul Drăghici Cantacuzino iar mai târziu, tot aici, a fost îngropat şi fiul său, Constantin Cantacuzino vel paharnic. Şerban Cantacuzino, ctitorul bisericii Sfântul Nicolae Şelari din Bucureşti, a restaurat Mănăstirea Comana între anii 1699-1700, iar în 1709 a fost îngropat aici. Mănăstirea Comana a fost închinată Sfântului Mormânt. În 1854 vechea biserică a fost dărâmată, iar în locul ei a fost zidită alta..

În ultima parte a articolului se aminteşte despre arhitectura religioasă la români şi sunt reproduse cuvintele lui P. Antonescu referitoare la sentimentul religios al românilor.

Scriban, Arhim, „Ştiri. Mănăstire ajunsă şcoală”, în: *BORom* XLII (1924), 11, p. 703.

În revista „Neamul Românesc” din 18 octombrie 1924 se poate citi că Mănăstirea Comana va fi reparată şi prefăcută în şcoală normală de fete şi că, tot acolo, va funcționa şi o secție de țesătorie artistică.

Moisescu, Gheorghe I., diaconul, „Note bibliografice. Giurescu Constantin C., «Radu Şerban», în: *Buletinul Muzeului Militar Național*, an V, nr. 9-10, p. 31-36 şi extras 6 p”, în: *BORom* LXI (1943), 4-6, p. 287-288. Recenzie.

Sunt înfățişate: împrejurările în care Radu Şerban a urcat în tronul Țării Româneşti în 1601, ctitoriile şi daniile acestuia. În 1610 Gabriel Bathory a năvălit în Țara Românească cu scopul de a-l alunga pe Radu Şerban. Soldații săi, cu acest prilej, au prădat majoritatea mănăstirilor din Țara Românească – Bistrița, Curtea de Argeş etc., după cum scrie mitropolitul Matei al Mirelor. În 1611 Radu Şerban a fost alungat, el ducându-se în pribegie la Viena. A mai trăit acolo încă nouă ani, murind în 1620. Osemintele sale au fost aduse în țară în 1640 şi au fost depuse la Mănăstirea Comana – mănăstire care a fost făcută de Vlad Țepeş şi pe care Radu Şerban a refăcut-o în 1588-1589, perioada în care el era boier. O altă ctitorie a lui Radu Şerban este biserica din Coeni-Vlaşca, biserică ce a fost refăcută în 1671 de fiica sa, Ilinca.

CORNET SAU PERIVOL (MĂNĂSTIREA)

Ion, Radu-Mircea, „Un neam de ctitori olteni, boierii Drăgoeşti”, în: *Revista de Istorie Bisericească* I (1943), 3, p. 50-91.

Sunt prezentate documente care menționează numele acestor boieri, fiind enumerate şi averile acestora. Doi dintre aceştia, bogați şi puternici, cei doi frați, Popa Frâncu şi Stanciu Logofătul, construiesc o mănăstire de lemn, închinată Naşterii Maicii Domnului, purtând numele de Perivol, închinând acesteia, în septembrie 1510, numeroase moşii. Sfântul lăcaş s-ar fi situat pe Olt, în județul Argeş, fiind cunoscută cu numele de Mănăstirea Cornet, zisă Perivol, lângă Valea Rea.

Se dă numele unui urmaş al celor doi frați, Tudor, care ajunge logofăt îndrumător al învățăceilor cancelariei Țării Româneşti, fiind aduse numeroase informații despre viața socială a acestuia, dar şi donațiile făcute mănăstirilor, urmărindu-se datele din diferite documente ale vremii. Alături de acesta este pomenit şi fratele său Stanciu banul care nu ajunge în aceleaşi ranguri boiereşti, dar este reprodus un document care arată că, la 3 aprilie 1568, un om, anume Stanciu banul, dă o parte din moşia Voinigeşti, Mănăstirii Cornet.

Documentele secolului al XVII-lea vorbesc despre o altă ctitorie a logofătului Tudor şi a fratelui său, respectiv Mănăstirea Surpatele, ce primeşte ca danii diferite moşii. Este emisă şi argumentată ideea că Tudor logofătul a avut şi danii la Mănăstirea Govora, în averea căreia se găseşte la 1583 moşia soției sale, Dumitra Stoiceani. Sunt inserate numeroase date istorice care conturează evoluția social-istorică a familiei Drăgoeşti. Finalul articolul conține în anexe diferite documente.

COSTEŞTI (SCHITUL)

Bălaşa, D., pr., „Pomelnicul unui schit de maici necunoscut, metoc al Mănăstirii Brădetul (Argeş)”, în: *MitrOlt* XXI (1969), 9-10, p. 736-741.

Articolul redă pomelnicul acestui metoc de la Costeşti, scris de Ilarion monahul pe 13 file.

COŞUNA (MĂNĂSTIREA)

Bălaşa, D., pr., „Dobromir, marele Ban al Craiovei (1568-1583), în: *MitrOlt* XII (1960), 1-2, p. 24-41.

Informații cu privire la ctitorul Mănăstirii Stăneşti: logofătul Giura care a zidit-o în 1537 şi despre atestarea documentară a bisericii Mănăstirii Coşuna între anii 1573-1574.

COTMEANA (MĂNĂSTIREA)

Ionescu, I., pr., „Sondajul de la mănăstirea Cotmeana”, în: *MitrOlt* XI (1959), 5-6, p. 388-389. Recenzie.

Informații despre Mănăstirea Cotmeana, zidită în secolul al XIV-lea, fost metoc al Coziei, la vremea scrierii articolului fiind biserică de mir.

Lector, „Săpături arheologice în aria aşezămintelor bisericeşti”, în: *GBis*, XIX (1960), 3-4, p. 333-339.

Recenzie privitoare la „Sondajele” făcute la mănăstirile Gura-Motrului, Mamul, Cotmeana, prezentând rezultatele cercetărilor arheologice făcute la aceste lăcaşuri de cult.

Bătrâna, Lia şi Bătrâna, Adrian, „Cotribuții la datarea bisericii fostei mănăstiri Cotmeana”, în: *MitrOlt* XXVI (1974), 5-6, p. 470-476.

Autorul prezintă faptul că există urme ale unei biserici anterioare celei cunoscute a Mănăstirii Cotmeana, din această primă biserică, denumită în articole Cotmeana I, păstrându-se doar fundațiile. A doua biserică, Cotmeana, respectă aceste fundații. În secolul al XVIII-lea întregul complex a suferit importante transformări, printre care desființarea zidului dintre naos şi pronaos. Aceste date sunt urmate de altele privind evoluția istorică a bisericii.

Anghelescu, Gheorghe, F., „Aspecte ale culturii şi civilizației româneşti în vremea lui Mircea cel Mare”, în: *MitrOlt* XXXVIII (1986), 5, p. 11-17.

În acest studiu istoric aflăm despre câteva ctitorii ale lui Mircea cel Bătrân. Conform cercetărilor autorului, zidirea Mănăstirii Cozia a început în 1388 şi a fost terminată în 1391. În 1388 Mănăstirea Cotmeana a devenit metoc al Coziei. Pe peretele sudic al Mănăstirii Cotmeana putem vedea o acvilă bicefală, simbol al bizantinilor. Alte ctitorii sunt Vişina, aproape de Parâng, întemeiată în secolul al XIV-lea şi refăcută de Neagoe Basarab şi Mănăstirea Snagov, întemeiată la sfârşitul aceluiaşi secol.

COTROCENI (MĂNĂSTIREA)

C., E., „Însemnări puse pe o carte în greceşte în care se arată arderea Mănăstirii Cotroceni”, în: *BORom* XIII (1889-1890), 10, p. 625-626.

În articol sunt prezentate două însemnări. În prima se aminteşte despre pagubele provocate de incendiul din 29 octombrie 1787, de la Mănăstirea Cotroceni, iar în a doua sunt arătate pagubele făcute de cutremurul care a avut loc în 1802. Se spune că „toate bisericile vechi au avut de suferit de pe urma acestui cutremur” şi se enumeră câteva: Colțea, Sărindar, Sfinții Apostoli, Mănăstirea Cotroceni, Mănăstirea Radu Vodă.

Dumitrescu, Marin, preotul, „Monastirea Cotroceni”, în: *Consolatorul* II (1899), 2, p. 221-223.

Se dau informații cu privire la locația mănăstirii, în partea dinspre apus a oraşului Bucureşti, pe un deal. În această mănăstire a locuit Tudor Vladimirescu, iar apoi, în 1859, a devenit reşedință de vară a lui Ioan Cuza, urmat de Carol I, la data când este scris articolul modificându-se în reşedința principelui Ferdinand. Se descrie interiorul mănăstirii, cu cele 12 coloane de piatră care susțin cupola bisericii; portretele ctitorilor (domnul Şerban Cantacuzino, Maria Doamna şi copiii lor; domnul Basarab Constantin Brâncoveanu, domnul Basarab Şerban; Mihail Racoviță şi Ilina

cea de-a II-a soție a domnului Şerban); un policandru; cele patru sfeşnice de argint poleite cu aur; 15 candele de argint poleite cu aur; o icoană dăruită de Calinic Miclescu regelui şi alte ornamente.

Aceast sfânt lăcaş este întemeiat la anul 1679 de către Şerban Cantacuzino, domnul Țării Româneşti, fapt dovedit de inscripția din frontispiciul bisericii. Este redat conținutul inscripției. Se continuă cu descrierea originilor familiei fondatoare, anume Cantacuzino. Aceasta deriva dintr-o familie veche nobilă franceză *Valois*, a cărei genealogie începe cu anul 800 după Hristos. Până în 1304, familia purta numele de *Valois*. La această dată se găseşte primul descedent Mihail, care atribuie la numele *Valois* pe cel de *Cantacuzene*. Acesta se căsătoreşte cu Petronella, fata lui Vladislav, regele Poloniei. În 1341 împăratul Bizanțului, Ioan Cantacuzene se căsătoreşte cu Irina, fata protastatorului Andronie Assan, fiul lui Assan, regele Bulgariei, care păstrează numai numele de Cantacuzene. În 1663 vine în Valahia Constantin Cantacuzene şi se căsătoreşte cu Elena, fiica domnului Radu Şerban Basarab şi de aici apar Cantacuzinii în România şi anume Şerban fiul postelnicului Constantin (Valahia), Dimitrie (Moldova) şi Ştefan fiul stolnicului Constantin (Valahia). I se face un portret moral şi fizic domnului Şerban Cantacuzino. În timpul domniei sale, acesta repară Mănăstirea Curtea de Argeş, prin boierul său Dona Pepano; zideşte biserica Măgureanu şi Bucureşti, pe malul stâng al Dâmboviței, care s-a dărâmat. După aceea zideşte Mănăstirea Cotroceni, pe baza făgăduielii făcute înainte de a fi ajuns domn, pe care o înzestrează cu 25 de moşii, care cuprindeau şi metocurile Budişteni (Muscel), Vălenii de munte (Prahova) şi Şerban Vodă cea din curtea sa. Trupul domnului se afla înăuntrul mănăstirii de la data de 28 octombrie 1689, zi în care îşi dă ultima suflare. Este redat conținutul inscripției de pe mormântul său.

G., I. M., „Note bibliografice. Vîrtosu Emil «Condici de documente cu miniaturi ale mănăstirilor Radu-Vodă şi Cotroceni», în: revista *Artă şi tehnică grafică*, caietul 9, 1939, p. 48-56”, în: *BORom* LVII (1939), 9-10, p. 579. Recenzie.

Condica Mănăstirii Cotroceni a fost scrisă de Dionisie Eclesiarhul între anii 1799-1806, la cererea egumenului Visarion.

Bulat, Toma G., „Danii româneşti, pentru creştinătatea grecească, puțin cunoscute”, în: *GBis* XXII (1963), 3-4, p. 256-268.

Articolul reuneşte în paginile sale informații privind istoricul unor lăcaşuri de cult. Mănăstirea Cotroceni este închinată Muntelui Sinai. Ctitorie a lui Aron Vodă, Mănăstirea Ugireni devine metoc al Mănăstirii Zografu. În urma unui conflict, Radu Vodă închină Mănăstirea Aron Vodă la Mănăstirea Sfântul Ioan Botezătorul de la Sozapole. După un alt conflict este închinată Mănăstirii Sfânta Maria din Halchi.

Popescu, Eugen, pr., „Precizări şi completări privitoare la pisaniile, obiectele şi cărțile vechi de la biserica Mînăstirii Cotroceni”, în: *GBis* XXIX (1970), 7-8, p. 787-797.

Sunt prezentate şi descrise în amănunt pisaniile (cea mai veche fiind din 26 mai 1679 în care se consemnează începerea construirii bisericii), obiecte vechi de cult, cu

inscripții şi cărțile vechi de la biserica Mănăstirii Cotroceni. Textul este însoțit de opt imagini.

Popescu, Eugen Gh., „Icoanele catapesmei de la biserica Mănăstirii Cotroceni opera Zugravului Pârvu Mutu”, în: *GBis* XXXII (1973), 5-6, p. 590-600.

Personalitatea şi opera lui Pârvu Mutu Zugravul. Datele menționate aici surprind faptul că până în 1700 acesta a zugrăvit numeroase biserici, icoane şi mănăstiri, dintre care sunt amintite: Negru-Vodă, Câmpulung, Cotroceni, Aninoasa, Mărgineni, Poiana, Lespezi, Sinaia, Râmnicu Sărat, Trisfetitele (Colțea), Sf. Gheorghe Nou. Articolul cuprinde şi descrierea icoanelor de pe catapeteasma de la Mănăstirea Cotroceni, operă a aceluiaşi artist.

COTUMBA (SCHITUL)

Bobulescu, C., „Schitul Cotumba”**,** în: *BORom* LXV (1947), 1-3, p. 77-80.

Acest schit ce şi-a luat numele de la muntele Cotumba sau Cotumbița din apropiere, pare a fi fost zidit de marele sărdar şi apoi medelnicer, ispravnic şi stolnic Gligore Crupenschi, în jurul anului 1766, după cum arată o inscripție a starețului Schitului Lapoş, Pahomie, căruia i se ceruse, probabil şi sfatul. Nu există însă documente care să-i ateste viețuirea, ci doar un singur analog de lemn, din 1780, pe care este inscripționat tot numele lui Gligore Crumpenshi, ceea ce ar dovedi că tot el s-a ocupat de împodobirea lăcaşului cu hramul Sfintei Troițe. Se pare că schitul fusese ridicat pe loc răzăşesc, ceea ce l-a determinat pe starețul Pahomie să se străduiască a dobândi, în chip de donație, părțile de moşie pe care se găsea aşezarea, căci, în documentul de danie din 1769, se arată numele celor care au donat pământul.

La 20 august 1778, în schit locuia un călugăr, Misail, care a făcut o donație Schitului Lapoş, iar în jurul anului 1880, se pare că Pahomie s-ar fi retras la Schitul Cotumba. Din însemnarea făcută pe tartajul unui manuscris de la Agapia, se poate afla că, încă dinainte de 1832, Schitul Cotumba ajunsese chinovie de maici. În 1890, protoiereul Th. Atanasiu realizează o descriere a schitului, cu ajutorul căreia aflăm că, odată cu desființarea lăcaşului de cult, s-a pierdut şi răzeşia, biserica nemaiposedând nimic la acea dată. În timpul războiului mica biserică a fost stricată, toate obiectele bisericeşti şi inscripția de piatră fiind găsite aruncate prin tranşeele duşmanilor.

COZIA (MĂNĂSTIREA)

Erbiceanu, Constantin, „Documente privitoare la istoria bisericească şi politică a românilor”, în: *BORom* XIII (1889-1890), 11, p. 677-688.

Se prezintă şapte documente. Documentul al treilea este un hrisov al domnului Nicolae Şuțu din 1819, din care aflăm că acesta i-a dat pe viață episcopului de Argeş, Iosif, Mănăstirea Cozia cu veniturile sale, cu următoarele condiții: ca mănăstirea să fie socotită metoh sau să fie închinată Episcopiei Argeşului, ca episcopul Iosif să orânduiască egumen, ca arhieria sa să dea suma de 550 de taleri anual pentru şcoli sau să dea sume de bani spitalelor în cazul izbucnirii unor epidemii de ciumă, ca arhieria sa să dreagă cele stricate ale mănăstirii.

G., „Trei monumente religioase istorice”, în: *BORom* XXVII (1903-1904), 7, p. 768-778. Recenzii.

Recenzie la studiul arheologic al lui P. Antonescu asupra Mănăstirii Cozia. Date despre mănăstire: a fost zidită de Mircea cel Bătrân în 1386 (!), a fost zugrăvită de Şerban Cantacuzino biv vel Paharnic în 1705 iar în 1707 a fost restaurată de domnul Constantin Brâncoveanu. Biserica bolniță a acestui sfânt lăcaş a fost zidită în vremea lui Petru Cercel, a fiului său Marcu Voievod, a mitropolitului Varlaam şi a egumenului Ilarion, în 1543. Tot în recenzie găsim: cuvintele autorului asupra narthex-ului bisericii Mănăstirii Cozia şi o scurtă descriere a bisericii bolniţe.

***, „Hrisovul lui Grigorie Ghica Voevod domnul țărei Româneşti”, în: *Şcoala şi Biserica* XI (1908), 10-12, p. 188-190.

Prin acest hrisov, Grigore Ghica întăreşte Mănăstirii Cozia şi altor mănăstiri din ţară privilegiile în privinţa dijmelor şi a alegerii egumenilor, date de soborul adunat de Mihai Voievod.

Scriban, arhim., „Cronica bisericească. Despre expoziția de anul trecut din Mănăstirea Cozia”, în: *BORom* XLV (1927), 5, p. 302.

În 1926, în luna august, s-a ţinut la Mănăstirea Cozia o expoziţie de covoare, sculpturi în lemn, icoane, cruci, picturi etc. Din articol aflăm că au expus mănăstirile: Hurezi, Sărăcineşti, Cozia, Frăsinei şi Govora. În articol este redat procesul verbal ce s-a făcut la încheierea acestei expoziţii.

Scriban, arhim., „Cronica bisericească. Cum s-a încheiat Expoziția de la Sfânta Mănăstire Cozia”, în: *BORom* XLV (1927), 12, p. 748-749

La Mănăstirea Cozia din județul Vâlcea s-a organizat o expoziţie cu lucrurile făcute în mai multe mănăstiri din Oltenia. În articol este redat procesul verbal făcut la finalul expoziției.

Scriban, arhim., „Ştiri. Tipografie bisericească în Oltenia”, în: *BORom* XLVI (1928), 1, p. 92.

Dintr-un articol din ziarul „Neamul Românesc” aflăm că la Mănăstirea Cozia se află instalată o tipografie a Eparhiei Olteniei, din iniţiativa P.S. Vartolomeu al Râmnicului.

Pocitan, V., pr. dr., „Mănăstirea Cozia”, în: *BORom* XLVI (1928), 3, p. 211-213**.**

Articolul începe cu o scurtă descriere a aşezării Mănăstirii Cozia. Aceasta a fost începută la 1382 de tatăl lui Mircea cel Bătrân şi terminată de el însuşi la 1390. În interiorul bisericii se află două morminte: cel al lui Mircea cel Bătrân şi al domniței Teodora, monahia Teofana, mama lui Mihai Viteazu. La 1928 stareț era arhimandritul Efrem. Acesta, la iniţiativa P.S. Vartolomei al Râmnicului, a pus bazele unui muzeu de obiecte bisericeşti şi a stabilit ca în fiecare an să se desfăşoare aici expoziţia de obiecte produse în mănăstirile Olteniei. În Mănăstirea Cozia funcţionează tipografia Eparhiei de Râmnic şi şcoala de cântăreţi bisericeşti.

Nanu, A., „Clipe din viața mamei lui Mihai Viteazul - Parastasul dela Cozia”, în: *Viața Ilustrată* (1935), p. 6-7.

Articolul se referă la slujba de parastas pentru pomenirea domnului Pătraşcu cel Bun şi a fiilor săi Petru Cercel şi Mihai Viteazul. De sărbătoarea Sfinților Arhangheli, în 1601, la Mănăstirea Cozia, maica Teofana, cea care a fost soția domnului, rosteşte rugăciuni înălțătoare pentru soțul şi fiii săi, trecuți toți trei la cele veşnice. Alături de îndurerata mamă se roagă călugărul Gavril şi toți schimnicii din partea locului. Articolul conține două fotografii.

Moisescu, Gh. I., diacon, „Cronica internă. Reînhumarea osemintelor lui Mircea Vodă cel Bătrân, la Mănăstirea Cozia”, în: *BORom* LVI (1938), 7-8, p. 462-465.

La împlinirea a 520 de ani de la moartea lui Mircea cel Bătrân, a avut loc reînhumarea osemintelor acestuia sub o lespede nouă din Mănăstirea Cozia, în ziua de 15 mai 1938. După slujba de pomenire, săvârşită de către P.S. Vartolomeu, înconjurat de un sobor de preoți, s-au rostit mai multe cuvântări, dintre care cea a părintelui prof. Niculaie M. Popescu, subsecretar de Stat la Ministerul Cultelor. Aceasta este redată în întregime în articol.

Badea, Ion, „În legătură cu epitaful de la Mănăstirea Cozia”, în: *MitrOlt* VII (1955), 3-4, p. 202-204.

Epitaful de la Mănăstirea Cozia, descris în amănunt în acest articol, datează din 1396 şi este cel mai vechi epitaf cunoscut din Moldova şi Țara Românească.

Cocora, Gabriel, pr., „Popa Şapcă, curator la Mănăstirea Cozia”, în: *MitrOlt* IX (1957), 11-12, p. 758-765.

Articolul de față prezintă detaliat aspecte biografice despre Popa Şapcă mai puțin cunoscute până acum. El a fost „superior” la Mănăstirea Cozia, anterior făcând parte din obştea Mănăstirii Hotărani, între 4 mai 1864 şi 10 august 1866.

Vârtosu, Emil, „O tainiță pe acte la Mănăstirea Cozia”, în: *MitrOlt* XI (1959), 9-12, p. 571-575.

La Mănăstirea Cozia, în 1848, au fost găsite în tainița de pe clopotnița veche 46 de acte originale cu privire la anumite proprietăți. Articolul cuprinde o lista a acestora.

Giurescu, Const. C., „Două monumente religioase din veacul al XIV-lea: Nucetul sau Cozia din Vâlcea şi Nucetul din Dâmbovița”, în: *MitrOlt* XIII (1961), 1-4, p. 38-49.

Din istoricul Mănăstirii Cozia aflăm că este numită în primele documente „Nucet”. Nucetul din Dâmbovița există încă din vremea lui Vlad Călugărul (1482-1495) - primul act prin care îi este atestată existența datează din 15 decembrie 1501. Aflăm despre Nucetul din Dâmbovița că a avut drept metoc Mănăstirea Panaghia din Târgovişte.

Simedreea, Tit, „Fost-au două sfinte lăcaşuri la Cozia?”, în: *BORom* LXXIX (1961), 11-12, p. 1018-1032.

Documentele pomenesc două nume de mănăstiri pe Valea Oltului: Călimăneşti şi Nucet, adică Cozia, la o mică depărtare una de alta. Întrebările care s-au pus au fost dacă sunt două mănăstiri deosebite sau are două nume. Iar dacă sunt două, sunt ele ctitoriile aceluiaşi întemeietor sau a doi ctitori deosebiți. La aceste întrebări au răspuns, în mod diferit, B. P. Haşdeu, Nicoale Iorga, Constantin C. Giurescu, P. P. Panaitescu. Autorul studiului de față a adus argumente şi a încercat să dovedească numărul mănăstirilor aflate la sfârşitul secolului al XIV-lea, sub numele de Cozia, pe țărmul drept al Oltului, numirea acestora şi ctitorii lor. În urma documentării făcute, a ajuns la concluzia că în 1388 se afla o singură aşezare călugărească pe lunca din dreapta Oltului, sub muntele Cozia, Mănăstirea Călimăneşti pe Olt, condusă de „popa Gavril”, ucenic al Sfântului Nicodim de la Tismana.

Mircea cel Bătrân a dat daruri şi privilegii aşezării călugăreşti de pe Olt, a pus Mănăstirea Cotmeana, cu tot ce ținea de ea, sub ascultarea Mănăstirii Călimăneşti. Dorind să-şi zidească un lăcaş pentru odihnă veşnică, locul respectiv unde se afla Mănăstirea Călimăneşti, fiind prea îngust, a ales un loc mai la vale, puțin mai ridicat, chiar pe țărmul Oltului, numit Nucet, unde a zidit din temelie mănăstirea domnească Cozia, cu hramul Sf. Treime, ca şi la Mănăstirea Călimăneşti. Zidirea noii mănăstiri a avut loc la începutul anului 1390 şi s-a terminat, probabil, în toamna anului 1393. La acea dată se aflau două mănăstiri. Se crede că, atâta timp cât au fost în viață egumenul Gavriil şi boierul Nan Udobă, cel care dăruise mănăstirii întregul sat Călimăneşti, între cele două mănăstiri a existat înțelegere, fiind considerate un tot. Cu timpul, Mănăstirea Cozia s-a detaşat, „prin măreție şi frumusețe” de Mănăstirea Călimăneşti, iar după moartea boierului Nan Udobă drepturile lui ctitoriceşti de la Mănăstirea Călimăneşti au trecut în patrimoniul familiei voievodale a Basarabeştilor, adică a lui Mircea cel Bătrân. Mănăstirea Codmeana (Cotmeana), fiind şi ea mănăstire domnească, nu s-a lăsat înghițită de Cozia, a ajuns mănăstire cu egumen şi patrimoniu propriu-zis. Se pare că şi Mănăstirea Călimăneşti a încercat să se detaşeze de Cozia. O parte din călugării mănăstirii au rămas în acest sfânt lăcaş mai mult timp, până când lăcaşul a căzut în ruină. Documentele nu precizează cât timp, dar se crede că a fost folosită şi ca bolniță pentru călugării bătrâni şi bolnavi măcar până în 1542, când s-a zidit „bolnița Mănăstirii Cozia”. Chiar şi după această dată se crede că a dăinuit un timp ca schit.

Nedelescu, Emil, prof., „Documente privitoare la un episod trist din trecutul unui vechi monument istoric”, în: *MitrOlt* XV (1963), 1-2, p. 114-129.

Autorul aduce în prim plan mai multe documente care reflectă viața Mănăstirii Cozia între anii 1916 şi 1918, când aceasta a suferit pagube mari cauzate de război. Se prezintă, de asemenea, încercările de refacere, dându-se procese-verbale şi declarații. Se menționează faptul că piatra tombală de pe mormântul lui Mircea, în forma de azi, s-a aşezat abia în 1938, în locul celei sparte de nemți.

Dineața, Ghermana, arhim., „Restaurarea Mănăstirii Cozia”, în: *MitrOlt* XV (1963), 5-6, p. 331-346.

Acest articol conține informații despre toate restaurările care s-au facut la Mănăstirea Cozia. În 1517, Neagoe Basarab repară biserica, o parte din clădiri şi construieşte baptisteriul şi cişmeaua. Între anii 1542-1543, Radu Paisie zideşte bolnița cu hramul Sf. Ap. Petru şi Pavel. Se dau informații şi despre restaurările din veacul al XVII-lea, din epoca brâncovenească. În 1710, starețul de la Hurezi, Ioan, zideşte la Cozia paraclisul cu hramul Tuturor Sfinților. Informații despre restaurarea dintre 1927-1930 şi lucrările dintre 1958-1962.

Ionescu, I., „Data zidirii Coziei", în: *MitrOlt* XV (1963), 5-6, p. 478-483. Recenzie.

Prezentându-se părerea mai multor cercetători, se elucidează mai multe probleme, concluziile la care s-a ajuns fiind următoarele: singurul ctitor al Coziei este Mircea cel Bătrân, zidirea ei începe în primăvara anului 1387, sfințirea bisercii mari se face la 18 mai 1388 – în acel an era sărbătoarea Sf. Treimi – hramul mănăstirii, iar terminarea ei este situată undeva între 1 septembrie 1390 şi 31 august 1391.

Nedelescu, Emil, pr., „Egumenii Mănăstirii Cozia în secolele XIV-XVII", în: *MitrOlt* al XV-lea (1963), 9-10, p. 705-734.

Mănăstirea Cozia, în primii ani ai existenței sale, a fost unită administrativ cu Mănăstirea Cotmeana. Autorul oferă câteva date despre următorii egumeni ai Mănăstirii Cozia: F. Gavriil (cca 1388-1406), Sofronie (cca 1406-1418), Iacov (cca 1421-?), Iosif, până la ultimul egumen Paisie (1696-1697).

Stănculescu, Ioan F., „Recenzie: Două reuşite albume consacrate Mănăstirii Cozia şi Bisericii Trei Ierarhi", în: *BORom* LXXXIII (1965), 3-4, p. 355-359.

În introducerea articolului său, autorul situează Mănăstirea Cozia într-un grup de biserici de tip bizantino-sârbesc:

a) Biserica Mănăstirii Vodița, ctitoria lui Nicodim (1369-1376)
b) Tismana tot a lui Nicodim (1370-1380)
c) Biserica fostului Schit Brădet (din timpul lui Mircea cel Bătrân)
d) Biserica Mănăstirii Cozia tot din timpul lui Mircea cel Bătrân

Articolul reprezintă scurte descrieri ale Mănăstirii Cozia şi bisericii Trei Ierarhi, din recenziile la albumul apărut în editura Meridiane, Bucureşti 1964 „remarcabilul" ansamblu arhitectural al Mănăstirii Cozia după ultima restaurare şi alt album apărut în aceeaşi editură şi acelaşi an despre ctitoria de la 1638 a lui Vasile Lupu din Iaşi. Autorul ne înştiințează că aceste albume conțin, pe lângă date teoretice, reproduceri destul de reuşite ce vin să întregească imaginea obiectivelor analizate, aducându-se lămuriri istorice în limbile română, engleză, rusă, franceză şi germană.

Imaginile din trecutul monumentului sunt specifice Mănăstirii Cozia, iar la albumul cu biserica Sfinții Trei Ierarhi sunt prezente 20 de planşe alb-negru înfățişând arhitectura în ansamblu sau detaliu a obiectivului arhitectonic la care se adaugă o schiță de plan şi un rezumat în limbile engleză, rusă, franceză şi germană.

Constantinescu, N., „Cercetările arheologice de la Cozia", în: *MitrOlt* XVII (1965), 7-8, p. 587-601.

Articolul oferă o descriere a procesului cercetărilor din 1960, ce au vizat în special curtea interioară şi exterioară. Se prezintă în amănunt toate săpăturile şi constatările şi se dau imagini. Datele arheologice dovedesc că biserica Coziei cu clădirile mănăstireşti datează din vremea lui Mircea cel Bătrân. La Cozia Veche săpăturile au arătat că nu poate fi vorba despre o contrucție anterioară secolelor XVII-XVIII.

***, „Inaugurarea Casei Sanatoriale de la Mănăstirea Cozia”, în: *BORom* LXXXIII, (1965), 9-10, p. 810-811.

În ziua de 29 iulie 1965, a avut loc, în prezența Preafericitului Justinian, solemnitatea inaugurării Casei sanatoriale a Casei de pensii şi ajutorare a salariaților BOR de la Mănăstirea Cozia

La solemnitate au luat parte: Î.P.S. Firmilian al Olteniei, P.S. Iosif al Râmnicului şi Argeşului, P.S. Teoctist al Aradului şi P.S. Visarion Ploieşteanul vicar-patriarhal. Se precizează că această casă a fost începută în 1938, a cărei piatră de temelie a fost aşezată de patriarh, când era preot, iar în 1963, prin purtarea sa de grijă, s-a reluat lucrarea.

Brătulescu, Victor, prof., „Monumente de arhitectură din Târgovişte. Monumentele Voievodale de la Târgovişte şi Arnota”, în: *GBis* XXVI (1967), 1-2, p. 291-322.

Din articol aflăm cine sunt meşterii pietrari ai lespezilor funerare de la Mănăstirea Arnota. Se aminteşte despre existența unui sacrofag de piatră (aparținând secolului al XIV-lea) de la Mănăstirea Cozia.

Simonescu, Dan, prof., „Cea mai veche colecție tipărită de documente româneşti”, în: *MitrOlt* XXII (1970), 5-6, p. 493-523.

Cea mai veche colecție tipărită de documente româneşti datează din secolul al XVIII-lea, iar documentele sale provin din perioada 1593-1667. Această colecție este foarte importantă pentru cunoaşterea vieții interne şi administrative a mănăstirilor din Țara Românească din acea perioadă. Sunt prezentate documentele care privesc organizarea mănăstirilor Cozia şi Câmpulung Muscel şi se editează nouă documente.

Bulat, Th., prof., „Danii domneşti făcute Mănăstirii Cozia”, în: *MitrOlt* XXX (1978), 1-3, p. 143-149.

Paginile de față menționează toate daniile şi hrisoavele care întăresc aceste danii făcute începând cu ctitorul Mănăstirii Cozia, Mircea cel Bătrân şi continuând cu fiul său, Mihai Voievod, Radu al II-lea, Alexandru Vodă Aldea, Basarab al II-lea, Vladislav Voievod, Basarab cel Bătrân, Vlad Călugărul, Pătraşcu Vodă, Antonie Vodă şi Constantin Brâncoveanu. Pe lângă enumerarea daniilor găsim şi alte fragmente din hrisoave.

Vaida, Gamaliil, arhim., „Mănăstirea Cozia între anii 1916-1918 în lumina documentelor vremii”, în: *MitrOlt* XXX (1978), 10-12, p. 792-796.

Datele prezentate se referă la viața Mănăstirii Cozia în perioada Primului Război Mondial. Este menționat ca stareț protosinghelul Teodosie Ionescu, care conducea şi Schitul Ostrov. Sunt conturate aspecte din timpul ocupației mănăstirii şi încercările ulterioare de revenire la viața de dinainte de război.

Djamo-Diaconița, Lucia, „Un pomelnic necunoscut al Mănăstirii Cozia”, în: *MitrOlt* XXXI (1979), 10-12, p. 731-736.

Se face prezentarea unui amplu pomelnic al Mănăstirii Cozia, cu date importante despre istoria mănăstirii, dar şi a Țării Româneşti, cuprinzând şi imagini selectate din acest izvor istoric.

Ionescu, I., pr. prof., „Mănăstirea Cozia (600 de ani)”, în: *GBis* XXXXVII (1988), 2, p. 181-186.

Articolul prezintă istoricul Mănăstirii Cozia, începând cu data întemeierii (20mai 1388) şi până în secolul al XX-lea, făcându-se importante precizări cu privire la planul bisericii, descrierea interioară şi exterioară a bisericii, pictura, obiecte de artă, restaurările făcute aici.

Bălaşa, Dumitru, pr., „Schiturile Mănăstirii Cozia în 1794”, în: *MitrOlt* LI (1999), 3-4, p. 108-109.

Sunt transcrise informațile din fila 360 a „Condicii Mănăstirii Cozia”, scrisă în 1794. Aflăm astfel că schiturile mănăstirii sunt: Stănişoara (cu hramul Sf. Gheorghe), un schit ce se numeşte „De după Turn” (hram: Intrarea in Biserica a Maicii Domnului), Păuşa, situată mai jos de mănăstire (hram: Sf. Arhangheli), metohul Cotmeana (hram: Bunavestire), Trivalea, lângă Piteşti, Piatra (hram: Tăierea Capului Sf. Ioan Botezătorul), Bolnița (hram: Sf. Ap. Petru şi Pavel), un schit la oraş la Râmnic (hram – Bunavestire), un schit la Hânăteşti (hram – Sf. Gheorghe) şi Seaca de la Muşeteşti.

CRASNA PRAHOVA (SCHITUL)

Cronicar, „Restaurarea Schitului Crasna”, în: *GBis* XVII (1958), 12, p. 1192-1195.

Istoricul Schitului Crasna cu hramul Sfinții Împărați Constantin şi Elena, schit aşezat în comuna Izvoarele, regiunea Ploieşti. Sunt structurate detalii privind restaurarea schitului (1956-1958) şi sfințirea oficiată pe 9 noiembrie 1958 de Preasfințitul Teoctist Botoşăneanul.

Ionescu, Gion, „Contribuții la istoria schitului Crasna sau Izvoarele de pe Teleajen”, în: *Gbis* XXXXVI (1987), 1, p. 96-107.

Autorul face o amplă prezentare a schitului începând cu aşezarea sa, ctitorii (se încearcă o datarea a ctitoririi), continuând cu „zestrea imobilă a schitului”, daniile ce s-au făcut şi se prezintă o listă a „proprietăților schitului” la 4 oct.1862. Articolul conține o imagine cu primul sigiliu al schitului.

Ionescu, Gion, „Contribuții la istoria Schitului Crasna sau Izvoarele din Plaiul Teleajenului”, în: *GBis* XXXXVIII (1989), 6, p. 109-140.

Sunt redate aici partea a II-a şi a III-a a articolului în care este prezentată viața monahală la Schitul Crasna, amprentă lăsată de secularizarea schitului, note la istoria schitului între 1967-1986; însemnări de pe cărțile de cult, după care sunt prezentate unele costrucții ale schitului.

CRASNA GORJ (SCHITUL)

***, „Ştiri. Monah lăudat peste graniță”, în: *BORom* LI (1933), 1-2, p. 87.

Arhimandritul Popp Şerboianul, stareț al Schitului Crasna din Gorj, a fost numit membru de onoare al societății savanților din lumea întreagă – „Gypsy Lore Society”, cu sediul la Londra, pentru savanta lucrare elaborată în limba franceză – „Les Tsiganes”.

***, „Ştiri. Stareț în fruntea țiganilor”, în: *BORom* LI (1933), 7-8, p. 286.

Părintele Calinic Şerboianu, starețul Schitului Crasna din Gorj şi autorul unei scrieri franțuzeşti despre țigani, a fost ales preşedinte al „Asociațiunii generale a țiganilor din România”.

Neofit, episcop, Râmnic, „Starea schitului Crazna ot sud Gorj, metoh Sf. Episcopii”, în: *Revista de Istorie Bisericească* I (1943), 1, p. 134-135.

Date despre construcția bisericii schitului şi obiectele din interiorul ei, cărțile de cult, moşiile, viile şi alte averi.

CURTEA DE ARGEŞ (BISERICA DOMNEASCĂ)

Brătulescu, Victor, profesor, „600 de ani de la zidirea Bisericii Domneşti din Curtea de Argeş”, în: *BORom* LXX (1952), 11-12, p. 876-889.

Autorul prezintă, date despre istoricul bisericii Domneşti de la Curtea de Argeş, înfățişează arhitectura bisericii şi etapele restaurării ei. Ctitorul Bisericii Domneşti din Curtea de Argeş a fost Basarab cel Mare sau Basarab Voievod sau Basarab I. Când Neagoe Basarab a zidit mănăstire la Curtea de Argeş, în mintea poporului dăinuia amintirea lui Negru Vodă, ctitorul celeilalte biserici din Argeş, cu 165 de ani mai veche decât mănăstirea iar legenda ei s-a transformat în baladă. În 1920, cu prilejul restaurării picturii de la Biserica Domnească, au fost descoperite două documente care au fixat data zidirii Bisericii Domneşti. Primul document fixează data între 1364 şi 1420, iar al doilea, mult mai precis, fixează anul 1352, anul când a murit Basarab Voievod, la Câmpulung Muscel. În 1352, capitala țării era la Câmpulung Muscel, Basarab Voievod mutând capitala Țării Româneşti la Curtea de Argeş. Domnitorul a murit în timpul construirii Bisericii Domneşti de la Curtea de Argeş, pe care a sfințit-o fiul său, Nicolae Alexandru, fiind pictată de către fiul acestuia din urmă, Radu I.

Biserica Domnească a avut mult de suferit de-a lungul anilor de pe urma cutremurelor, a incendiilor şi a altor încercări care s-au abătut asupra ei. Articolul conține informații despre cercetările făcute asupra mormântului lui Basarab Voievod.

Biserica Domnească s-a păstrat în forma ei inițială până în 1746, când a fost vizitată de mitropolitul Neofit. S-au făcut lucrări de restaurare; au fost zugrăvite cele cinci momente din viața Sfintei Filofteia. Autorul a adus argumente privind pictarea bisericii de către Drobobir de la Tismana, în 1526 şi corectarea titlurilor care însoțesc subiectele din viața şi martiriul Sfintei Filofteia, pictate în 1750. În urma războaielor de la sfârşitul secolului al XVIII-lea s-a simțit nevoia unor reparații capitale la Biserica Domnească. Ele au început din 1827 şi au durat până în 1914. Din 1916 a început restaurarea picturii care s-a terminat în 1920. După 1920 au început săpăturile arheologice care au durat până în 1922.

Meritul restaurării Bisericii Domneşti l-a avut arhitectul Grigorie Cerchez, care a redat înfățişarea inițială a monumentului. Ajutat de arhitectul Iancovici, Cerchez a început restaurarea arhitecturală în luna iunie 1911 şi a terminat-o în 1922. Inscripțiile de pe zidurile bisericii, bijuteriile descoperite în cele 14 morminte, săpăturile întreprinse în ruinele Casei Domneşti, din aceeaşi curte a bisericii, au lămurit multe lucruri din istoria țării noastre. Pictura bisericii datează din trei epoci: din secolul al XIV-lea; de la 1750 şi din 1827. A mai fost o pictură în ulei din 1847, care a fost înlăturată cu prilejul restaurării din perioada 1916-1920. S-a păstrat o bună parte din pictura secolului al XIV-lea, o parte din cea de la 1750, cât şi o parte din 1827, a pictorului Pantelimon. Pentru restaurarea picturii, arhitectul Cerchez a fost ajutat de pictorul D. Norocea şi colaboratorii acestuia. Biserica Domnească şi ruinele Caselor Domneşti de la Curtea de Argeş au constituit obiectul atenției generale, atât din partea specialiştilor români şi străini, cât şi a multor vizitatori din țară şi din străinătate. Ministerul Cultelor a aprobat, atât în 1949, cât şi în 1950 sumele necesare pentru executarea reparațiilor la zidurile înconjurătoare, cât şi la zidurile caselor şi ale bisericii. Articolul cuprinde imagini.

CURTEA DE ARGEŞ (MĂNĂSTIREA)

Craioveanu, Genadie, „Curtea de Argeş”, în: *BORom* X (1886-1887), 10, p. 794-854.

La data de 12 octombrie 1886, a avut loc sfințirea bisericii episcopale din Curtea de Argeş. Biserica zidită de Neagoe Basarab la 1875 era în parte ruinată. Ea a fost restaurată cu sprijinul regelui Carol I şi a reginei Elisabeta între 1875 şi 1885 de către arhitectul Lecomte de Nouy. În articol este redată descrierea ceremoniei sfințirii bisericii. La festivitate au participat: tot clerul superior al Bisericii Ortodoxe Române, regele Carol I şi regina Elisabeta, ministrul cultelor D. Sturza, numeroşi oameni din diferite categorii sociale, etc.. Cu această ocazie s-a cântat „Oda” lui Vasile Alecsandri şi au fost rostite numeroase discursuri dintre care menționăm: discursul episcopului de Argeş, Ghenadie, discursul regelui Carol I, discursul domnului ministru al cultelor D. Sturza ş.a..

***, „Biserica Domnească din Curtea de Argeş, Județul Argeş”, în: *Vocea Bisericii* II (1895), 24 şi *Vocea Bisericii* III (1896), 1, p. 4.

Această biserică este zidită de Radu Negru Vodă, în 1290. Este construită din cărămidă, iar la intrare sunt mormintele familiei lui Brătianu. În interior se află statuia

lui Negru Vodă. Biserica are două clopote. Autorul prezintă inscripția de pe clopot. Şi pe clopotul mic este o inscripție, ce este de asemenea reprodusă.

G., „Biografia”, în: *Revista societății clerului argeşian Frăția* II (1901), 3, p. 2.

Articolul conține, în a doua sa parte, istoricul Mănăstirii Curtea de Argeş, ctitorie a lui Neagoe Basarab şi a soției sale, Despina Doamna, sfințită în 1517 de patriarhul Țaringradului Teolipt, când era gata doar partea arhitectonică şi terminată abia în 1526. În 1793 este ridicată la rangul de episcopie, este ruinată după cutremurul din 1838 şi apoi restaurată de episcopul Ilarion, după care, în 1866 – 1867, arde Seminarul şi Episcopia . Va fi restaurată din inițiativa principelui domnitor Carol I, lucrările începând în 1875, edificiul fiind sfințit pe 12 octombrie 1886. Articolul conține o fotografie cu biserica episcopală din Curtea de Argeş.

Scriban, Romulus, doctor în drept şi cameralist, licențiat în literatura, teolog absolut, avocat juristconsult, secretar al Societății Internaționale latine din Turin, „Catedrala Episcopiei Argeşului”, în: *Păstorul Ortodox* IX (1910), 7-8, p. 338-347.

Autorul aduce scurte informații despre catedrala Episcopiei Argeşului. Biserica făcută de Neagoe Basarab este dedicată Maicii Domnului. Biserica este găsită avariată de către autor, ploua în ea. Episcopul Neofit lasă 15.000 de franci pentru reparare, dar aceasta nu se realizează. Este prezentată o poezie de 75 de strofe despre această mănăstire.

Angelescu, Paraschiv, pr., „Inscripția falsă de la Mănăstirea Bacicovo şi aducerea moaştelor Sfintei Filofteia în țară”, în: *BORom* LIV (1936), 1-2, p. 13-38. Cu text în limba slavonă.Cu o fotografie.

Articolul de față ia în discuție studiul lui D. R. Mazilu, publicat la Academia Română, cu privire la aducerea moaştelor Sfintei Filofteia de la Argeş. Conform acestuia, moaştele au fost aduse în țară de la Vidin (Bulgaria) şi aşezate în Biserica Domnească de la Curtea de Argeş, între anii 1395 şi 1404, în timpul lui Mircea cel Bătrân. Astfel, sultanul Baiazid ar fi dăruit moaştele Sfintei lui Mircea, care le-ar fi strămutat în țară. După înfrângerea de la Nicopole (1396), sultanul a trecut prin țară pentru a se răzbuna, luând înapoi moaştele dăruite şi oferindu-le Serbiei. Explicația lui Mazilu referitoare la moaştele Sfintei Filofteia, este că Baiazid le-ar fi adus împreună cu moaştele Sfintei Paraschiva, dar nu le-ar mai fi găsit atunci când a vrut să se răzbune, retrăgându-le din țară. În plus, certitudinea stabilirii epocii lui Mircea cel Bătrân este susținută de către autorul sus numit prin izvoare contemporane cu evenimentele respective.

Premisa lansată este însă contraargumentată temeinic de către autorul articolului de față. Acesta analizează pentru început validitatea surselor invocate şi anume o însemnare a unui document bulgar care menționează o călătorie a lui Constantin Coştenețki în locul unde se aflau scrierile hagiografice ale patriarhului Eftimie, printre care şi „Viața Filoteii dela Argeş”. Sursele vremii atestă însă pierderea multora dintre scrierile lui Eftimie, pe care însă călătorul nu-l mai găseşte în viață, concluziile trase de Mazilu neavând însă temelie sigură. Prin urmare, nu se pot atribui cu certitudine

însemnărilor pe care le aduce actul bulgar o vechime mai mare decât cea a secolului al XV-lea, deci aducerea moaştelor în timpul lui Mircea cel Bătrân nu poate fi o afirmație plauzibilă.

Cel de-al doilea izvor pe care se bazează autor nostru este o inscripție de pe o placă de metal, găsită într-un mormânt la Mănăstirea Bacicovo în 1905. Acest izvor, aparent mai sigur decât primul, nu este, însă, nici el unul care să reziste examenului critic. În această privință, Anghelescu analizează cu minuțiozitate documentele străine privitoare la descoperirea mormântului presupusului Eftimie, episcopul oraşului Târnova şi patriarh al Bulgariei. Sursele însele traduc o puternică tentativă de verificare, cunoscând mai multe aşa-zise curente. Pe de o parte, cei care recunosc validitatea, respectiv sfințenia mormântului descoperit întâmplător de către egumenul mănăstirii care efectua câteva săpături; iar la capătul opus, cercetătorii care se apără de inflația unui pietism exacerbat prin argumente bine fundamentate, a treia categorie reprezentându-o scepticii, a căror teorie planează undeva deasupra acestor două anterioare direcții.

Singurul document care părea să confirme cuprinsul acelei însemnări, a mormântului de la Bacicovo, s-a dovedit de asemenea a fi o mistificare. Conchizând, autorul studiului crede că nu putem încă stabili cu exactitate când, de unde şi de către cine au fost aduse moaştele Sfintei Filofteia în Țara Românească, această problemă rămânând una încă deschisă viitoarelor studii.

Sacerdoțeanu, Aurelian, „Vechimea mănăstirii Argeşului", în: *BORom* LVI (1938), 11-12, p. 766-769.

Argeşul, prima reşedință domnească a Țării Româneşti, înainte de lupta lui Basarab cu Carol Robert, a fost un centru deosebit de însemnat, atât pentru istoria politică a țării, cât şi pentru istoria Bisericii naționale. Se consideră că la Argeş a fost adus şi aşezat Iachint, mitropolitul de la Vicina, întâiul ierarh al românilor nord-dunăreni, probabil în locul unde este şi astăzi mănăstirea şi reşedința episcopală.

Cu toate acestea, niciun izvor isoric contemporan nu oferă informații despre alegerea locului şi zidirea mănăstirii mitropolitane, datele existente provenind de la Gavriil Protul, biograful patriarhului Nifon, dar şi din tradiția poporului. Aşadar, autorul articolului concluzionează că vechea Mitropolie a Țării Româneşti şi-a avut inițial reşedința la Argeş, capitala de atunci a țării.

Popescu, D. Şt., „Note bibliografice. Dorobanțu I. Pr., «Însemnarea din Sbornicul Lovcean şi aducerea moaştelor Sfintei Filofteia la Argeş», în: *Buletinul Institutului Român din Sofia*, an I, nr. 1, Bucureşti, 1941, p. 85-105", în: *BORom* LX (1942), 7-8, p. 373. Recenzie.

R. Maziliu consideră că moaştele Sfintei Filofteia au fost aduse în capitala domnească între anii 1395-1404. În sprijinul acestei afirmații, el oferă ca argument însemnarea găsită în Mănăstirea Bacikovo (Bulgaria) şi Sbornicul Lovcean. Patriarhul Eftimie de la Târnovo a murit în 1404 şi el a alcătuit viața Sfintei Filofteia de la Argeş. Autorul crede că inscripția de la Mănăstirea Bacikovo este un fals.

Ilie, R., pr., „Înscripțiile de la mănăstirea lui Neagoe Basarab din Curtea de Argeş”, în: *GBis* XII (1953), 9-10, p. 587-596.

Articolul conține 24 de inscripții de la mănăstirea lui Neagoe Basarab din Curtea de Argeş despre domnitor, ctitoria sa, despre Radu de la Afumați, mormântul Doamnei Stanca, fiica lui Neagoe, despre monahi şi episcopi locali.

Năsturel, Petre S., „Învățăturile lui Neagoe Basarab în lumina pisaniilor de pe biserica Mănăstirii de la Argeş”, în: *MitrOlt* XII (1960), 1-2, p. 12-23.

Autorul redă cele două pisanii - una de 50 de rânduri şi alta de 60 de rânduri - de la Mănăstirea Argeş şi le analizează.

Brătulescu, Victor, prof., „Mănăstirea Zugravi, constuctori şi ctitori țărani de pe Valea Circinovului, Raionul Găeşti”, în: *GBis* XX (1961), 11-12, p. 1038-1049.

Se face o descriere a bisericii mănăstirii de la Curtea de Argeş.

Bulat, T. G., „Din trecutul Episcopiei Argeşului”, în: *GBis* XXI (1962), 5-6, p. 494-505.

Materialul prezintă istoricul edificiului ridicat de Neagoe Basarab (1512-1521), care a fost mai întâi reşedință mitropolitană, apoi mănăstire, devenind episcopie în timpul lui Dositei Filitti.

Pavel, C., „Câteva date în legătura cu portretele votive din «Biserica Neagră» din Curtea de Argeş”, în: *MitrOlt* XIV (1962), 7-9, p. 449-472.

Portretele de la Mănăstirea Curtea de Argeş îi reprezintă pe Ruxandra, Neagoe şi Milița, pe Petru (Radu Paisie), Marcu, pe Radu şi pe Mircea cel Bătrân. Autorul realizează descrierea şi analiza lor prezentând şi imagini.

Bulat, Toma G., „La 50 de ani de la moartea arhitectului Andre Lecomte du Nouy (1914-1964) - restauratorul Mănăstirii Curtea de Argeş”, în: *GBis* XXIII (1964), 11-12, p. 1128-1158.

Lucrarea cuprinde o descriere amănunțită a lucrărilor de restaurare desfăşurate la Mănăstirea Curtea de Argeş, lucrări începute în 1875 şi o scurtă biografie a restauratorului mănăstirii.

Sacerdoțeanu, Aurelian, „Pomelnicul Mănăstirii Argeşului”, în: *BORom* LXXXIII, (1965), 3-4, p. 297-330.

Articolul prezintă „Pomelnicul Mănăstirii Argeşului”, cu importanța lor istorică şi cu o scurtă descriere a fiecăruia. Importanța pomelnicelor pentru studiul istoriei constă în rolul pe care îl servesc atât genealogiei, cât şi istoriei politice şi social-culturale, fiind pentru unele perioade istorice, unicele documente care aduc mărturii valabile. „Pomelnicul Mănăstirii Argeşului”, provenind de la cea mai veche reşedință mitropolitană a țării, nu s-a păstrat în original ci în trei copii succesive:

a) scris de anonim în secolul al XVII-lea şi al XVIII-lea;

b) copia lui Ghiurco Râmniceanul din 1785;

c) copia lui Dionisie Eclesiarhul din 1809;

Articolul de față prezintă o ediție care a avut în vedere toate trei manuscrisele. Sunt prezentate toate trei copiile, caracteristicile şi diferențele dintre ele, acestea constând în unele lipsuri sau adăugiri. Limba originalului a fost slavona, pe care a transcris-o şi primul copist. Informațiile pe care le deține acest pomelnic sunt numeroase, ele cuprinzând nume importante ale domnilor, boierilor, cât şi liste cu nume de boieri şi dregătoriile lor, morți în luptele cu turcii, apoi sunt numeroase danii de obiecte de cult, cărți, danii băneşti, în vite sau stupi.

Importante pentru legăturile cu ardelenii sunt pomelnicele boierilor din acele ținuturi, iar pentru istoria arhitecturii, informațiile despre reparații şi construcții, despre restaurarea clopotelor. În continuare, se face o descriere a manuscriselor, cuprinzând: materialul folosit (hârtia, cerneala), liniatura folosită, punctuația, limba (slavă şi română), ilustrația (folosită la cartea mai veche), caracteristica legăturii etc. Articolul are reprodus textul pomelnicelor.

Andreescu, Ştefan, „Mănăstirea Argeşului în ambianța vremii", în: *MitrOlt* XIX (1967), 5-6, p. 430-441.

Articolul surprinde în amănunt contextul în care a fost zidită Mănăstirea Argeşului. Se amintesc mănăstirile: Sfântul Nicolae Domnesc din Curtea de Argeş, Vodița, Tismana, Snagov, Cotmeana, Cozia, Brădet, Strugalea, Bolintin, Vişina, Glavacioc, Dealul, Govora. Sunt luate apoi în discuție următoarele centre monahale: Curtea de Argeş, Potoc (Butoiul), Comana, Sfântul Nicolae - Târgşor, Tânganu, Tutana, Căscioare, Mărgineni, Râncăciov, Coşuştea, Babele, Bistrița, Arhanghelul, Nucet, Iezerul, Ostrov, Dobruşa, Polovragi, Cornet, etc. În finalul articolului se prezintă domeniul mănăstirii din secolul al XVI-lea şi egumenii dintre anii 1517-1627.

***, „Festivitățile de la Curtea de Argeş pentru comemorarea a 450 de ani de la sfințirea Bisericii Mănăstirii Curtea de Argeş", în: *BORom* LXXXV (1967), 7-8, p. 697-729.

La 15 august 1967, la Curtea de Argeş a fost sărbătorită aniversarea a 450 de ani de la sfințirea bisericii mănăstirii, la care au luat parte, pe lângă ierarhi ai BOR, în frunte cu patriarhul Justinian şi toate personalitățile Bisericii noastre şi delegații ale Bisericii Ortodoxe surori şi ale unor comunități ortodoxe de peste hotare. Articolul surprinde amănunte legate de evenimentele acestei festivități, discursurile rostite, cuvântările comemorative. Articolul conține imagini.

Şerbănescu, Nicolae, preot, „450 de ani de la sfințirea Bisericii Mănăstirea Curtea de Argeş 1517 – 15 august – 1967", în: *BORom* LXXXV (1967), 7-8, p. 730-754.

Se prezintă istoricul bisericii Mănăstirii Curtea de Argeş. Din tot complexul de clădiri cu care a fost înzestrată de la început mănăstirea, nu se mai păstrează decât biserica, transformată parțial în timp, căreia poporul i-a adus ca omagiu legenda cu dureroasa ei jertfă omenească. Ea a fost construită pe locul altei străvechi biserici ruinate, probabil fosta Mitropolie, înființată la Argeş în 1359, de domnul Nicolae

Alexandru şi reînnoită în 1439 de către domnul Vlad Dracul. Lucrările fiind începute, probabil, în 1514, târnosirea s-a făcut la 15 august 1517. S-au folosit materiale de calitate şi meşteri aduşi din afara țării. La sfințire a participat Teolipt Țarigrădeanul, „Patriarh a toată lumea”, mitropoliți de peste hotare, toți arhimadriții şi egumenii de la Athos, după măturisirea lui Gavril Protu. Ecumenicul Teolipt a hotărât ca Mănăstirea Argeşului să fie arhimadrie, iar primului stareț, Iosif şi urmaşilor săi, li s-au dat rangul de „arhimadrit”, cu dreptul de a face liturghie cu bederniță, cinste ce o primise numai starețul de la Tismana.

Gavril Protul face prima descriere a Mănăstirii Curtea de Argeş. Arhitectura este bizantină, iar elementele decorative exterioare sunt influiențe ale artei armene, persane şi arabe. Din pisanie rezultă că biserica a fost înzestrată cu multe danii de către domnul Neagoe Basarab, deşi n-a terminat tot ce-şi propusese, moare la 15 septembrie 1521 şi este înmormântat în ctitoria sa, lângă cei trei fii ai săi, decedați înainte şi urmat de toată familia sa. Împlinind dorința ctitorului, urmaşii la domnie au continuat să construiască şi să înzestreze mănăstirea. Radu de la Afumați, ginerele său, aduce pictori iscusiți, cum reiese din cele două pisanii din 1526, Radu Paisie, al doilea soț al doamnei Ruxandra, împreună cu aceasta terminând de construit paraclisul Sfinții Apostoli Petru şi Pavel.

Mitrpolitul Matei al Mirelor, în „Cronica săsească” şi cronicarul transilvănean Georg Kraus, informează că mănăstirea a fost prădată de comorile ei, de plumbul de pe acoperiş, deschizându-se şi mormintele pentru a fi devastate de către principele Gabriel Bathory, în iarna lui 1610-1611. Abia Matei Basarab a renovat biserica, a rezidit chiliile şi turnurile clopotnițelor. O descrierea a ei, după reparații, o face în ianuarie 1657 diaconul Paul de Alep, care a vizitat Curtea de Argeş împreună cu patriarhul Macarie al Antiohiei. Autorul precizează şi o altă intervenție de restaurare pe care o face Şerban Cantacuzino, spre sfârşitul secolului al XVII-lea, folosind pe iscusitul meşter Grigorie Cornescu. Mitropolitul Munteniei, Neofit Cretanul o cercetează în 1746, iar între anii 1752 – 1780 se fac alte reparații, printre care în 1761 la pictură. Secolul al XVIII-lea a adus prădarea mănăstirii de către turci şi a necesitat noi reparații. La 18 octombrie 1793, mănăstirea ajunge Catedrală episcopală prin înființarea Episcopiei Argeşului, care a durat până la 5 februarie 1949, când s-a contopit cu Episcopia Râmnicului. Momentul este imortalizat într-o pisanie de deasupra intrării în biserică. Primul ei episcop, Iosif Sevastis (1793-1820), a reînnoit înfățişarea mănăstirii, aşezându-i o nouă tâmplă, dar cutremurul din 1802 zădărniceşte lucrările în curs de executare, iar în 1813 cade pradă unui incendiu care i-a topit şi clopotele. În timpul celui de-al doilea episcop, arhimadritul Ilarion (1820-1823; 1828-1845), sfătuitorul lui Tudor Vladimirescu, la 14 septembrie 1836 s-a înființat Seminarul episcopiei de Argeş. Un alt cutremur, din 1838, a dizlocat pietrele turlei „Pantocratorului”. Alte stricăciuni s-au adăugat cu timpul astfel încât, în 1853, episcopul Climent raporta celor în drept că biserica oferă o tristă privelişte. Aceeaşi stare o descrie, în 1854, Alexandru Odobescu. La acestea de adaugă arderea din temelii a Seminarului în 1866, a cancelariei, a paraclisului şi a clopotniței în 1867, iar la 2 decembrie arde interiorul bisericii, tâmpla şi încetează săvârşirea serviciului divin.

Lucrările de restaurare începute în 1870, desfăşurându-se lent, în 1874 ministru cultelor solicită un vestit arhitect francez şi se începe lucru sub conducerea acestuia

din 1875 până la finalizare, în 1885, păstrându-se, cu mici modificări, arhitectura originală, dar greşind prin schimbarea picturii inițiale cu alta nouă, nepotrivită, înlăturând multe pietre funerare din pronaos şi desfințând clădirile din jur. Mănăstirea a fost resființită în 12 octombrie 1886. Seminarul a funcționat până în 1848, iar între 1951-1957, Şcoala de cântăreți bisericeşti şi un alt Seminar telogic şi-au desfăşurat aici activitatea, fiind mutate în 1957 la Bucureşti. În 1951 mănăstirea a trecut în patrimoniul Arhiepiscopiei Bucureştilor, care a înființat aici „Centrul de îndrumare pastorală şi socială a clerului". La 1 ianuarie 1959 tot complexul a trecut în grija „Casei de Pensii a Patriarhiei", care a înființat în apropiere un „Cămin Arhieresc" şi o „Casă de odihnă pentru salariații BOR". Articolul conține imagini.

Vătămanu, Nicolae, „Revelații în tabloul ctitorilor Mănăstirii Curtea de Argeş", în: *BORom* LXXXV (1967), 7-8, p. 814-819.

Observând tabloul votiv al mănăstirii lui Neagoe Basarab de la Argeş, la Muzeul de Artă din Bucureşti, autorul constată pe modelul mănăstirii, pe care Neagoe şi Despina o țin în mâini, pe fața ei de apus, existența a patru panouri de aceeaşi formă, ca şi ferestrele, dar mai înguste. Autorul analizează aceste panouri, înserând în text şi afirmațiile unor cercetători competenți în legătură cu ce reprezintă personajele lor. În josul scării se află, în acest tablou votiv, un personaj îmbrăcat în negru: o călugăriță.

Autorul afirmă că primul panou evocă surprinzător reprezentarea lui Radu I în armură, de pe monedele acestui domnitor, având în vârful suliței din mâna dreaptă steagul pe care este înfățişat în mijloc Iisus Hristos, încadrat de două figuri neidentificabile, aceasta însemnând cea mai veche reprezentare a steagului oştirii româneşti, la mijlocul secolului al XIV-lea. Afirmația e susținută cu argumentul că pictorul Dobromir ar fi cunoscut, după 150 de ani, chipul lui Radu I, fie după monedele bătute în timpul domniei sale, fie după relicvele găsite din vechea Mitropolie de la Argeş, peste care şi-a construit Neagoe Basarab mănăstirea sa.

Trecând la identificarea călugăriței, autorul concluzionează că este soția lui Radu I, doamna Calinichia, mama lui Mircea cel Bătrân, care a devenit călugăriță. Astfel se ajunge la concluzia că vechea mitropolie de la Argeş a fost construită de Radu I şi terminată de fiii acestuia, Dan, sau mai curând Mircea cel Bătrân, sub oblăduirea maicii sale, călugărița Calinichia. Articolul conține imagini.

Nicolescu, Corina, „Biserica Mănăstirii Curtea de Argeş. Tezaur de artă românească", în: *BORom* LXXXV (1967), 7-8, p. 755-761.

Frumusețea bisericii Mănăstirii Curtea de Argeş a dăinuit peste timp uimind pe vizitatori, care au elogiat-o, începând cu contemporanul sfințirii ei, Gavril Protul, apoi cu Paul de Alep, cu istoricii, arheologii şi artiştii din secolul al XIX-lea. Artiştii au lăsat desene, valoroase documente pentru a cunoaşte arhitectura şi pictura bisericii înainte de restaurarea din anii 1875-1885. În 1867 macheta Bisericii Episcopale de la Argeş a figurat la expoziția universală de la Paris, organizată de Alexandru Odobescu.

Pisaniile săpate în piatră la intrarea în biserică demonstrează că mănăstirea a fost construită pe ruinele altei biserici vechi, din veacul al XIV-lea, argument fiind şi existența printre portretele votive ale donatorilor şi figura lui Alexandru Nicolae

Basarab. Ca proporție, biserica lui Neagoe Basarab nu depășea cu mult pe cele anterioare, dar bogăția ornamentației sculptate, adevărată dantelă de piatră și marmoră este excepțională. Ei i se adaugă întregul tezaur de icoane, broderii, argintării și alte obiecte de preț dăruite de ctitor. Arhitectura, sculptura, pictura și puținele obiecte de valoare păstrate la Argeș sunt rodul muncii unor meșteri locali, îmbinată cu cea a unor artiști aduși din Orient, printre care și legendarul Manole- Manolli. Bogăția și frumusețea fațadei de la Argeș poate fi egalată doar de biserica Trei Ierarhi de la Iași.

Cercetătorii au afirmat că ornamentația este opera unor sculptori în piatră de origine armeană. Arhitectura este autohtonă, la fel ca cea de la Cozia. Articolul aduce informații referitoare la pronaos, care adăpostește mormintele ctitorilor, printre care faimoasa piatră a lui Radu de la Afumați, dar și despre interirorul bisericii, despre pictură (cea inițială a lui Dobromir fiind înlocuită la restaurare), despre cele patru icoane aparținând familiei lui Neagoe Basarab, despre vălul de tâmplă care se află la Moscova (acestea oferă imaginea reală a stilului nobil monumental, moștenit din secolul al XIV-lea și păstrat de artiștii de la Argeș). Articolul conține imagini.

Chihaia, Pavel, „Etapele de construcție în incinta Mănăstirii Curtea de Argeș", în: *BORom* LXXXV (1967), 7-8, p. 789-813.

Biserica Mănăstirii Curtea de Argeș n-a fost o construcție singuratică, așa cum apare astăzi, ci se armorniza într-un complex mănăstiresc cu clădirile din jurul ei, înconjurată de zidul de incintă și de turnul clopotniță, care ascundeau privirilor monumentul grațios. Fiind o arhimadrie, mănăstirea a avut o organizare administrativă după tradiția monastică, având în jur grădini, grajduri, stupi. În incintă avea paraclise voievodale, iar înafara incintei un arhondaric, o bolniță cu biserică și un Seminar. Pentru că din construcțiile anexe nu s-a păstrat nimic, autorul enumeră principalele descrieri de călătorii și reprezentările (gravuri, desene, fotografii), care permit reconstituirea acestei așezări religioase, evocând fiecare edificiu din complexul mănăstiresc și modificările prin care a trecut de-a lungul timpului.

Astfel, se amintesc ca izvoare de informații „Viața Patriarhului Nifon" a lui Gavril Protul, un hrisov al domnului Vladislav al III-lea din 1524, altul al mitropolitului Anania din 1564, însemnările de călătorie ale lui Paul de Alep, descrierea unui anonim dinainte de 1793, consemnările în „Catagrafii" făcute de călugării viețuitori între 1819-1862, însemnările lui Alexandru Odobescu din 1860 care constituie studiul de bază al articolului și altele. Din nefericire restaurarea a distrus mănăstirea și nu a lăsat niciun document. S-a afirmat de către cercetători ca la începutul secolului al XIX-lea mai dăinuiau clădiri din vremea lui Neagoe, fapt infirmat de cerectările recente, care spun că cele patru aripi de clădiri existente pe la al doilea deceniu al secolului al XIX-lea nu ar fi fost construcțiile originale, dar autorul le descrie pe acestea evocându-le destinația fiecăreia, argumentând cu izvoarele menționate. Casele domnești construite de domnitori nu depășeau cu mult sobrietatea chiliilor călugărești, fiind zidite lângă paraclise. Destinația clădirilor gospodărești se aseamănă cu cele din mănăstirile Athosului. De-a lungul vremii, incendiile repetate au distrus clădirile inițiale și ele au fost, pe parcurs, refăcute cu modificări.

În ultima parte a lucrării, autorul stabilește o cronologie a fazelor de construcție a mănăstirii, de la începutul până la sfârșitul vieții ei, cu date exacte oferite de

documente vechi. O atenție deosebită o acordă autorul turnului-clopotniță, pe care îl descrie în evoluția lui. Probabil, ca şi Mitropolia Târgoviştei, care avea trei curți şi Mănăstirea Curtea de Argeş era asemănătoare. Într-o curte exterioară, pe o luncă, pe care se aflau anexe ale mănăstirii, s-a construit în 1800 fântâna episcopului Iosif, cunoscută şi sub numele de „Fântâna Meşterului Manole” şi apoi altele două. Articolul conține imagini.

Ionescu, T. G., „Întemeierea Mănăstirii Curtea de Argeş, adevăr şi legendă”, în: *BORom* LXXXV (1967), 7-8, p. 762-788.

Se prezintă pe scurt legenda construirii Mănăstirii Curtea de Argeş după care se explică poziționarea locului de construcție ales de ctitor.

Autorul face o paralelă între informațiile din legendă şi realitatea istorică, referitoare la locul construcției, la meşterii care au construit edificiul, evidențiind pe Manole, pe care îl consideră localnic şi nu străin, aşa cum l-a ales Neagoe, şi pictorul, în persoana lui Dobromir, tot român. Problema arhitectului e discutată, rolul de conducător al lucrărilor revenind ctitorului, nu meşterilor, care sunt numai executanți ai construcției, după cum relatează legenda.

Petrecându-şi tinerețea la Constantinopol, Neagoe Basarab, având bogate cunoştințe religioase, şi-a însuşit limba greacă, pe lângă cea slavonă, devenind un mare cărturar al vremii sale. Contactul cu patriarhul Nifon, adus în țară de Radu cel Mare, îi va influența atât latura duhovnicească, cât şi cea culturală. Autorul consideră că Neagoe Basarab a fost arhitectul Mănăstirii de la Argeş, având pregătirea necesară pentru aceasta.

Şerbănescu, Niculae, preot, „Medalii comemorative ale ctitoriei lui Neagoe Basarab şi Despina Doamna de la Curtea de Argeş”, în: *BORom* LXXXV (1967), 7-8, p. 820-824.

Cu ocazia aniversării la 15 august 1967 a 450 de ani de la sfințirea bisericii Mănăstirii Curtea de Argeş, din îndemnul patriarhului Justinian şi cu ajutorul Casei de Pensii a BOR s-a bătut o medalie comemorativă. Pe avers, medalia are busturile domnului Neagoe Basarab (1512-1521) şi a soției sale Despina, ctitorii bisericii, după fresca din 1526 a zugravului Dobromir din Târgovişte, cu inscripție circulară pe margine cu numele lor. Pe revers medalia are sculptată biserica Curtea de Argeş. Articolul prezintă o scurtă biografie a lui Neagoe Basarab.

În cei nouă ani de domnie a reuşit să aibă pace în interior şi să impună prestigiul țării înafară. A fost apărător al Ortodoxiei şi creator al culturii sub formă religioasă, a fost ctitor de lăcaşuri sfinte în țară şi peste hotare. Se remarcă între ctitorii Curtea de Argeş, în 1517, Mitropolia şi biserica Sfântul Gheorghe din Târgovişte şi Schitul Ostrov de pe Olt.

Neagoe a adus moaştele Sfântului Nifon la Mănăstirea Dealul, punându-le pe mormântul lui Radu cel Mare, ca să fie dezlegat blestemul pe care sfântul îl aruncase asupra aceluia, apoi, aşezându-le într-un chivot de argint aurit, le-a trimis înapoi la Mănăstirea Dionisiu din Muntele Athos. Neagoe a fost scriitor şi filozof, fiind cel mai învățat domn până la Cantemir. Cele două pisanii de la Argeş, „Învățăturile către fiul său Theodosie” şi „Viața şi activitatea sa ca domn”, care însă s-a pierdut, rămân

mărturie a spiritului său creator. A murit tânăr, la 15 septembrie 1521, fiind înmormântat în pronaosul bisericii Mănăstirii Curtea de Argeş.

Rămasă văduvă, Doamna Despina a încercat să-şi menţină în scaun pe fiul său, Teodosie, dar n-a reuşit. În 1522, împreună cu cele două fete care îi rămăseseră în viaţa, Stana şi Ruxandra, s-a refugiat la Sibiu. A mai trăit peste 30 de ani, venind în ţară doar în timpul domniei celor doi gineri ai săi, Radu de la Afumaţi şi Radu Paisie. Ea s-a călugărit, luând numele de Platonida. A murit de ciumă la Sibiu, în 1554, fiind adusă la Argeş după doi ani. Piatra de mormânt, pe care scria doar numele de călugăriţă a fost lăsată afară după restaurarea bisericii din 1875-1885, neştiindu-se a cui este, iar astăzi se află la Muzeul de Artă din Bucureşti. În 1886, cu ocazia resfinţirii Mănăstirii Curtea de Argeş, s-a bătut prima monedă de argint şi din bronz cu biserica Curtea de Argeş.

Popescu, Gabriel, „Mărturii de aleasă cinstire cu prilejul celei de a 450-a aniversări a Mănăstirii Curtea de Argeş”, în: *BORom* LXXXV (1967), 7-8, p. 825-829.

Articolul aminteşte despre toate festivităţile organizate în cursul lunii august, cu ocazia celei de a 450-a aniversări a Mănăstirii Curtea de Argeş. Se amintesc cele trei simpozioane organizate la Piteşti, Bucureşti şi Argeş, hotărându-se emiterea unei mărci poştale comemorative, presa cotidiană şi periodică publicând articole şi studii comemorative. S-au tipărit lucrări de cerectare ştiinţifică: „Biserica Mănăstirii Argeşului” de Emil Lăzărescu, „Mănăstirea Curtea de Argeş – Impresii” de Silvestru D. Voinescu şi „Monografia Curtea de Argeş”. Autorul informează şi despre emiterea „medaliei comemorative” şi despre faptul că revista „Biserica Ortodoxă Română” a închinat un număr întreg acestei comemorări.

Rămureanu, I., „Patru sute cincizeci de ani de la întemeierea Mănăstirii Curtea de Argeş”, în: *GBis* XXVI (1967), 7-8, p. 718-746.

Informaţii despre istoricul Mănăstirii Curtea de Argeş cu descrierea picturii şi a bisericii, cu amintirea lucrărilor efectuate de meşterul Manole la Curtea de Argeş (1514-1517).

Dincă, George, diac., „Biserica Mînăstirii Curtea de Argeş”, în: *GBis* XXVI (1967), 7-8, p. 747-756.

Biserica Mănăstirii Curtea de Argeş reprezintă, prin aşezarea şi farmecul ei arhitectural şi artistic, o continuare a tradiţiei şi a vieţii religioase a poporului român din aceste ţinuturi, dar şi apogeul unei epoci înfloritoare în arhitectură şi artă. Sunt consemnate date referitoare la istoricul construirii acestei biserici, a cărei ctitorie este începută în 1512 şi finalizată în 1517, precum şi informaţii referitoare la moaştele Sfintei Filoteia.

Brătulescu, Victor, prof., „Mănăstirea de la Argeş a lui Neagoe Basarab. Iniţiale de caracter religios pe lespezile mormântale - opera lui Dobromir Zugravul”, în: *GBis* XXVI (1967), 7-8, p. 757-773.

Sunt prezentate şi explicate semnele de pe pietrele de mormânt, este definită opera lui Dobromir, fiind amintite mănăstirile Dealul, Tismana, Argeş, sunt descrise cele mai importante icoane de la Curtea de Argeş.

Cazacu, Matei, „De ce a clădit Neagoe Basarab Biserica Mănăstirii Argeşului”, în: *GBis* XXVI (1967), 7-8, p. 774-787.

Una dintre cele mai convingătoare opere ale creației spirituale româneşti o reprezintă ctitoria lui Neagoe Basarab, Mănăstirea Curtea de Argeş, a cărei descriere este surprinsă în aceste rânduri. Una din motivațiile ctitoririi edificiului a reprezentat-o personalitatea complexă a domnului.

Chihaia, Pavel, „Semnificația portretelor din biserica Mănăstirii Argeş”, în: *GBis* XXVI (1967), 7-8, p. 788-799.

Portretele din biserica Mănăstirii Curtea de Argeş sunt desenate de GheorgheTătărescu în 1860, păstrându-se la Muzeul Național de Artă. Articolul aminteşte despre amplasarea portretelor în pronaos şi identificarea lor cu Radu de la Afumați, Roxanda, Teodosie, Neagoe Basarab, Despina, Pătru (Radu Paisie).

Andreescu, Ştefan, „Observații asupra pomelnicului Mănăstirii Argeş”, în: *GBis* XXVI (1967), 7-8, p. 800-829.

Prezentarea pomelnicului Mănăstirii Argeş este însoțită de precizarea că acesta ni s-a păstrat prin intermediul a trei copii succesive, cea mai veche fiind din secolul al XVII-lea, urmată de cele din 1785 şi 1809.

Stănculescu, Ioan F., „Biserica Mănăstirii Argeşului”, în: *GBis* XXVI (1967), 7-8, p. 851-856. Recenzie.

Sunt analizate informațiile privitoare la istoric, pictură, pietre de mormânt, arhitectură, ornamentele bisericii Mănăstirii Argeşului.

Balş, Ştefan, arhitect, „Biserica Mănăstirii Argeş”, în: *MitrMold* XLIII (1967), 7-8, p. 505-509.

Biserica Mănăstirii Argeş este privită sub aspectul arhitecturii sale. Autorul descrie câteva dintre caracteristicile lăcaşului, cum ar fi brâul rotund reliefat puternic, rețele cubice, apariția a patru turle pe acoperiş. Aflăm detalii despre forma şi volumul clădirii şi influențele acestui stil în Moldova, la Mănăstirea Galata.

Ionescu, I., pr., „Mănăstirea Argeşului, în istorii şi artă”, în: *MitrOlt* XIX (1967), 7-8, p. 532-569.

La 15 august 1967 s-au împlinit 450 de ani de la sfințirea Mănăstirii Argeşului, prilej cu care autorul face un istoric al Argeşului înainte de ctitorirea mănăstirii. Se precizează că primul lăcaş al Mitropoliei a fost ctitorit de Vlad Dracul, ante 1445. Se arată toate etapele construirii mănăstirii şi apoi se descrie întreg ansamblu de acolo. Se fac precizări asupra sculpturii, insistându-se pe motivele realizate. Se amintesc sfintele moaşte aduse de Neagoe Basarab: mâna stânga şi capul Sf. Nifon, capul Sf. Tatiana,

capetele Sf. mucenici Serghei şi Vah, care azi se află la Craiova. Se mai descriu, de asemenea şi alte odoare.

Stănciulescu-Aref, St. I., pr., „Graiuri despre «Sfânta Mănăstire …»“, în: *MitrOlt* XIX (1967), 7-8, p. 570-582.

Se face o prezentare a Mănăstirii Curtea de Argeş, amintindu-se date despre ctitori, zidirea mănăstirii, pictori.

Chihaia, Pavel, „Cele două lăcaşuri ale Mitropoliei din Curtea de Argeş, deduse din hrisoavele bisericii lui Neagoe Basarab”, în: *MitrOlt* XIX (1967), 7-8, p. 597-612.

Cele două pisanii de la Curtea de Argeş arată că existase o biserică anterioară celei ctitorite de Neagoe Basarab, închinată Adormirii Maicii Domnului. S-au mai găsit două steme de piatră care întăresc acest lucru, una aparținând lui Vlad Dracul, iar cealaltă lui Neagoe. În articol mai sunt prezentate şi procesul moşiei Flămânzeşti, disputat între orăşenii argeşeni şi mănăstire şi mutarea Mitropoliei în ctitoria lui Vlad Dracul.

Brătulescu, Victor, prof., „Unele lămuriri despre unele pietre de mormânt de la biserica Mănăstirii Argeşului”, în: *MitrOlt* XIX (1967), 7-8, p. 614-615.

Studiul de față prezintă la piatra de mormânt a Platonidei-Despina şi cea a mitropolitului Anania, scoase din biserică în timpul restaurării făcute de Lecomte de Nouy.

Cocora, Gabriel, pr., „Ştiri despre catedrala lui Neagoe Basarab în corespondența episcopului de Argeş, Iosif Naniescu. 18 ian. 1873-10 iunie 1875”, în: *MitrOlt* XIX (1967), 7-8, p. 619-623.

Corespondența episcopului Iosif dintre 18 ianuarie 1873 şi 10 iunie 1875 cuprinde şi informații despre incendiul catedralei din 1867 şi despre pagubele făcute. Sunt redate cinci scrisori.

Copăcianu, Emanuel Victor, prof., „Mănăstirea Curtea de Argeş”, în: *MitrBan* XVII (1967), 7-9, p. 508-520.

Articolul conturează aspecte despre familia domnului, urmaşii acestuia, dar şi despre ctitoria lui Neagoe Basarab, Mănăstirea Argeşului, fiind descrisă biserica atât în exterior cât şi în interior. Este prezentată ziua de 15 august 1517, ziua sfințirii sfântului lăcaş, fiind menționat ca prim egumen al Mănăstirii Iosif.

Referitor la motivul jertfei care a stat la baza ridicării sfintei mănăstiri, aşa cum consemnează legenda, sunt prezentate şi alte versiuni despre jertfă, culese de la diferite popoare. Este consemnată viața Sfintei Filoteia, ale cărei moaşte, aduse în 1832, sunt aşezate în interiorul mănăstirii.

Năsturel, Petre Ş. şi Cazacu, Matei, „Date noi despre Neagoe Basarab şi ctitoria sa de la Curtea de Argeş”, în: *MitrBan* XVII (1967), 7-9, p. 527-544.

Se descrie domnia lui Neagoe Basarab, subliniind importanța ctitoriei sale Mănăstirea Curtea de Argeş, motivând alegerea făcută de domnitor în acest sens. Informațiile referitoare la daniile făcute mănăstirii, dar şi la legăturile pe care le-a avut Neagoe Basarab cu Sfântul Munte şi cu monahul Gavriil, cel care a fost autorul vieții Sfântului Nifon al Constantinopolului sunt prezentate în articol şi analizate pe baza informațiilor documentare. Sunt prezentate date extrase din cronica bizantină „Ecthesis Chronica”. Legătura cu Sfântul Munte este consemnată prin intermediul a trei documente:

a)„1518, ianuarie, carte de hotărnicire la Muntele Athos din porunca lui Neagoe Basarab”.

b)„1491, 29 iunie, 7 iulie, firmanul lui Baiazid al II-lea întărind la cererea voevodului Vlad Călugărul drepturile Mănăstirii Cutlumuş de la Muntele Athos”.

c)„1527, 23-31 mai, firmanul lui Soliman cel Măreț întărind drepturile de demult ale Mănăstirii Cutlumuş la cererea voevodului Radu de la Afumați”**.**

Bodogae, Teodor, pr. dr., „450 de ani de la sfințirea Mănăstirii Curtea de Argeş”, în: *MitrArd* XII (1967), 8-9, p. 639-648.

Apărută la 450 de ani de la sfințirea mănăstirii, lucrarea aduce importante informații despre istoricul aşezământului, despre ctitorul Neagoe Basarab şi despre statutul de stavropighie patriarhală pe care îl va primi acest sfânt lăcaş.

Păcurariu, Mircea, asistent, „Mănăstirea Argeş şi românii transilvăneni”, în: *MitrArd* XII (1967), 8-9, p. 649-663.

Informații cu privire la legăturile Mănăstirii Argeş cu Ardealul, problema uniației, precum şi alte ştiri despre tipărituri ajunse în Ardeal. Sunt prezentate şi personalitățile care au avut un rol important în realizarea acestor relații, respectiv ctitorul Neagoe Basarab, ieromonahul Sofronie de la Cioara, viețuitori şi egumeni ai mănăstirii din Transilvania.

Vătămanu, Nicolae, „Contribuții la istoricul bolniței de la Simidreni şi al Xenodochiului de la Argeş”, în: *BORom* LXXXVI, (1968), 11-12, p. 1382-1391.

În tabloul votiv al Mănăstirii Curtea de Argeş, pe bisericuța pe care Neagoe şi Despina o dăruiesc lui Dumnezeu, se observă silueta unui cavaler îmbrăcat în zale, probabil Radu I Basarab şi lângă el, pe alt panou urma să fie soția lui, Ana, în călugărie, Calinichia. Dar pictorul a înfățişat-o pe Calinichia în rasa ei de călugăriță, lângă scară. Radu şi Calinichia au fost ctitorii celei dintâi Mitropolii a Țării Româneşti, înălțată pe locul unde, ulterior, Neagoe şi-a clădit fundația ctitoriei sale, Radu determinând zidirea Mitropoliei, ea a fost continuată de soția sa, care, după moartea soțului, s-a călugărit, fiind ajutată de fiul lor, Mircea cel Bătrân.

Dacă în 1359 a fost înființată Mitropolia Ungrovlahiei şi Iachint de Vicina a fost recunoscut ca arhipăstor al Țării Româneşti, era necesară o clădire a unei Mitropolii la Argeş. Dar în intervalul de peste 25 de ani, cât s-au scurs între înființarea formală a Mitropoliei şi domnia lui Mircea cel Bătrân, Iachint a trebuit să aibă undeva o reşedință. Autorul articolului afirmă că aceasta a fost o mănăstire (sau schit) mai

veche, anterioară Voditei, situată pe platforma de deasupra vărsării Văii Iaşului în râul Argeş.

Autorul analizează un act de danie, din 24 iulie 1542, prin care Vladislav al II-lea dădea bolniței de la Simidreni şi alăturatului adăpost de călători, adică xenodochiului de la Argeş, toată căşăria din județul Pădurețului. Deşi localitatea Simidreni nu este cunoscută geografic, aşezarea pare veche, cu o mănăstire sau schit şi o bolniță existentă înaintea mănăstirii de la Argeş.

În curtea Mănăstirii Argeş au existat până în secolul trecut două capele, din care una avea hramul Sf. Dimitrie, ceea ce-l determină pe autor să creadă că aceasta ar fi fost capela bolniței de la Simidreni. Pentru xenodochiu este precizat locul în hrisovul lui Vladislav, că era situat în fața porților bisericii de la Mănăstirea Argeş, deci pe latura de vest a incintei mănăstirii. Acolo a identificat, în 1860, Al. Odobescu o sală lungă, a cărei descriere ne înfățişează unicul xenodochiu documentat din istoria noastră.

Al. Pelimon, în descrierea mănăstirii de la Argeş, ne oferă o informație interesantă. El identifică micul paraclis, Sf. Dumitru, unde i-a văzut zugrăviți pe Radu Voievod şi soția sa, călugărită Calinichia, ținând în mână o biserică, probabil vechea Mitropolie a țării, ctitoria lor. Neagoe, când a poruncit să se dărâme Mitropolia, a avut grijă de a pune să se scoată izvod de pe vechiul tablou al ctitorilor, care apoi a fost trecut pe zidurile uneia dintre clădirile ce mai rămâneau în picioare din complexul vechii mitropolii, pe pereții paraclisului bolniței de la Simidreni. Din neînțelegerile urmaşilor, cineva a pus să se şteargă chipul domnului, zugrăvind în loc chipul sfinției sale, iar altcineva, neinspirat, a şters numele personajului înveşmântat călugăreşte. După mutarea capitalei şi a Mitropoliei la Târgovişte, circulația de pe şoseaua Câmpulung-Curtea de Argeş a scăzut, iar importanța xenodochiului s-a micşorat, instituția devenind inutilă şi suferind transformările gospodăreşti cunoscute, neputând să se transforme în spital, ca pretutindeni în Europa. Bolnița a avut acelaşi destin, atribuindu-i-se o altă destinație, iar cimitirul călugărilor a fost mutat peste şosea, la Flămânzeşti.

Ionescu, I., pr., „Despre primul lăcaş al Mitropoliei Țării Române din Curtea de Argeş”, în: *MitrOlt* XXI (1969), 1-2, p. 55-60.

Autorul lămureşte faptul că mănăstirea din Curtea de Argeş a existat şi înainte de anul 1359, fiind aşadar anterioară Voditei. Acest prim lăcaş se află pe moşia Flămânzeştilor, în afara oraşului.

Pleşia, Dan, „Contribuții documentare la istoricul Mănăstirii Argeş în timpul lui Alexandru Iliaş (1627 – 1629)”, în: *MitrOlt* XXII (1970), 1-2, p. 75-95.

Contribuțiile documentare la istoricul Mănăstirii Argeş din paginile de față se constituie dintr-un hrisov datat 5 iunie 1629, privitor la satele Greci, Fălcoiul, Clociți şi Domneşti şi mai multe acte de danii din vremea lui Alexandru Iliaş. Autorul analizează istoricul fiecărui sat în parte.

Ionescu, I., pr. prof., „Legendă şi adevăr istoric în cântecul bătrânesc al Mănăstirii Argeşului. Balada Meşterului Manole”, în: *BORom* LXXXVIII (1970), 1-2, p. 191-215.

Autorul face o analiză a diferitelor versiuni ale baladei - Alecsandri, Mateescu, Teodorescu, N. Păsculescu etc., arătându-ne elementele istorice cuprinse în baladă: icoana făcătoare de minuni şi consolidarea terenului pe care s-a zidit biserica – elementul consolidării a fost dovedit cu prilejul restaurării bisericii dintre anii 1875-1885, Negru Vodă este identificat cu Neagoe Basarab, biserica mănăstirii a fost făcută între 1515-1517, lucrările continuând şi după 15 august 1517, avându-l ca ispravnic pe egumenul Iosif, biserica mănăstirii vechii mitropolii fiind ruinată în urma cutremurului din 1484, Neagoe se hotărăşte să facă mănăstire, Neagoe Basarab a participat activ la ctitorirea bisericii sale. În partea a doua a articolului, autorul tratează despre: problema „Meşterului Manole”, mesajul baladei „Meşterul Manole” – jertfa zidirii şi a iubirii, precum şi despre conflictul baladei – cel dintre Neagoe Basarab şi zidarii săi.

Ionescu, I., pr., „Despre cântecul bătrânesc al Mănăstirii Argeşului”, în: *MitrOlt* XXII (1970), 3-4, p. 188-211.

„Balada Meşterului Manole” de origine sud-dunăreană are circulaţie mare la popoarele balcanice. În studiul de faţă este descrisă ideea acestei balade, de jertfă necesară zidirii, întâlnită la mai multe popoare şi în mai multe opere literare.

Mironi, Petre, dr., „Casa de oaspeţi şi spitalul mănăstiresc de la Curtea de Argeş”, în: *MitrOlt* XXIV (1972), 7-8,p. 517-527.

Articolul redă istoricul casei de oaspeţi şi a spitalului ce ţineau de mănăstirea de la Curtea de Argeş. Prima se afla la Flămânzeşti şi al doilea la Simidreni, aşa cum precizează un document din 1524, care atestă existenţa acestor două construcţii. Radu de la Afumaţi întocmeşte un an mai târziu un act de donaţie a satului, act ce va fi întărit şi de alţi domnitori.

Chihaia, Pavel, „În legătură cu pietrele de mormânt ale ctitorilor bisericii Mănăstirii Argeş”, în: *GBis*, XXXII (1973), 11-12, p. 1258-1277.

Se prezintă opinii despre modelele „crucii vii” sau ale „arborelui vieţii”, sculptate pe piatra de mormânt a lui Vladislav I. Se aduc în discuţie şi alte motive ornamentale de pe pietrele de mormânt.

Bulat, T. G., „Ştiri documentare despre Mănăstirea Argeşului în timpul domniei lui Matei Basarab (1632-1654)”, în: *BORom* XCIII (1975), 3-4, p. 360-370.

Articolul consemnează o descriere cronologică a tuturor acţiunilor referitoare la purtarea de grijă a lui Matei Basarab (1632-1654) faţă de Mănăstirea Argeşului, ctitoria lui Neagoe Basarab (1512-1521).

Ionescu, Dumitru Gh., prof., „Un document inedit referitor la Mănăstirea Curtea de Argeş”, în: *GBis* XXXVIII (1979), 5-6, p. 544-546.

Documentul este o carte de blestem dată de patriarhul Alexandriei, Samuil Capasulis (1710-1729), la 23 aprilie 1715, împotriva tuturor care vor face rău Mănăstirii Curtea de Argeş sau monahilor de aici. Este redat textul cu semnătura în greceşte a patriarhului.

Gheorghescu, Chesarie, „Mănăstirea Curtea de Argeş”, în: *GBis* XXXXI (1982), 11-12, p. 875-883.

Informații despre istoricul Mănăstirii Curtea de Argeş, zidită între 1515-1517, despre stareții de aici, planul şi arhitectura lăcaşului, despre portretele ctitoriceşti şi unele chipuri de sfinți.

Gheorghescu, Chesarie, arhim. dr., „Sfânta Muceniță Filoteia-Fecioara de la Argeş şi mănăstirea lui Neagoe Basarab” în: *StTeol* Seria a II-a, XLIII (1991), 1, p. 76-88.

Date din viața Sf. Filoteia, aducerea moaştelor în Țara Românească, informații despre Mănăstirea Curtea de Argeş şi ctitorul ei Neagoe Basarab, pisania mănăstirii, restaurarea dintre anii 1875-1885.

DEALU (MĂNĂSTIREA)

Erbiceanu, Constantin, „Documente privitoare la istoria bisericească şi politică a românilor”, în: *BORom* XIII (1889-1890), 11, p. 677-688.

Constantin Erbiceanu prezintă şapte documente între acestea fiind un hrisov al domnului din 1762, din care aflăm că veniturile Mănăstirii Dealu au fost date mitropolitului.

Erbiceanu, C., „Documente inedite”, în: *BORom* XVII (1893-1894), 11, p. 903-915.

Sunt redate şapte documente între care şi pitacul domnesc a lui Nicolae Şuțu cu privire la veniturile Mănăstirii Dealu, prin care se stipulează ca de acestea să beneficieze mitropolitul Dionisie Lupu.

Dumitrescu, Marin, pr., „Monastirea Dealului”, în: *Vocea Bisericii* II (1895), 6 şi 7, p. 11-12.

O prezentare succintă a Mănăstirii Dealu.

Şerbănescu, Nicolae, pr., „Mănăstirea Dealul”, în: *BORom* LXXII (1954), 2-3, p. 283-305.

Mănăstirea Dealul, numită şi „Sf. Nicolae din vii” (după hramul bisericii) este aşezată pe un vârf de deal, ce domină lunca Ialomiței, la câțiva km de oraşul Târgovişte. Începutul ei nu se poate preciza, însă la 26 august 1499, Radu cel Mare a refăcut clădirile din jurul bisericii, iar în 1500 a început refacerea bisericii. Materialul întrebuințat a fost de cea mai bună calitate: blocuri de piatră de Câmpulung, legate între ele cu scoabe de fier şi marmură.

Arhitectura bisericii este de origine sârbească, iar ornamentația fațadelor este în stil armenesc şi se aseamănă cu cea de la biserica episcopală din Argeş şi cu cea de la biserica Trei Ierarhi din Iaşi. Biserica este în formă de treflă, fiind compusă din altar, naos şi pronaos.

Aici, la Mănăstirea Dealu, autorul susține că apare prima carte tipărită în Țara Românească: „Liturghierul slavonesc, de smeritul monah şi preot Macarie".

La 26 august 1510, în timpul domniei lui Vlăduț Voievod, a apărut un „Octoih" pus să se tipărească de Mihnea Voievod. Vlăduț şi familia sa arată grijă deosebită față de Mănăstirea Dealul, sporindu-i averea. La 23 februarie 1512 va fi îngropat în biserica mănăstirii. Prin grija lui Neagoe Basarab acest sfânt lăcaş a fost pictat şi i s-au făcut unele donații. În 1512 apare aici şi un „Evangheliar slavon".

În 1515 Neagoe Basarab aduce în țară moaştele patriarhului Nifon care rămân mai multe zile la Mănăstirea Dealul după care sunt înapoiate la Sfântul Munte. În ianuarie 1524 Radu Bădica, fiul lui Radu cel Mare e decapitat de turci. Capul e trimis la Poartă iar trupul e îngropat la mănăstire. Aproape 9 ani mai târziu, tot aici va fi înhumat trupul neînsuflețit al altui membru al familiei lui Radu cel Mare, Vlad Înecatul, iar pe la jumătatea sec. al XVI-lea se îngroapă aici Pătraşcu cel Bun, nepot al lui Radu cel Mare. Trecând în sec. al XVII-lea, chiar în primul an, biserica Mănăstirii Dealul este sortită să fie locul de veşnică odihnă al capului lui Mihai Viteazul, fiul lui Pătraşcu cel Bun.

La 29 decembrie 1610 Țara Românească a fost ocupată de unguri timp de 3 luni. În această perioadă Mănăstirea Dealul este prădată. În timpul domniei lui Radu Mihnea (1611-1616) au fost întărite unele proprietăți iar viața călugărească şi-a reluat mersul normal. Matei Basarab a reintrodus tiparul în țară, Mănăstirea Dealul găzduind această tipografie de sub teascurile căreia apar 3 cărți: „Evanghelia învățătoare" în 1644, „Liturghia" în 1646 şi „Imitația lui Hristos" în 1647. Matei Basarab se îngrijeşte şi de bunăstarea mănăstirii întărindu-i mai multe proprietăți şi donându-i un rând de sfinte vase de aur şi o cruce mare lucrată în aur. În toamna anului 1689 austriecii invadează Muntenia jefuind sfântul lăcaş. Deoarece acoperişul şi zugrăveala bisericii se stricase Constantin Brâncoveanu a zugrăvit-o, a acoperit-o cu aramă şi i-a dăruit cădelnițe de argint. În 1738 mănăstirea mai suferă o devastare din partea turcilor.

În 1795 Dionisie Lupu este numit egumen al mănăstirii şi, până în 1801, repară biserica şi chiliile mănăstirii care au fost distruse de cutremurul din 26 octombrie 1802. Tânărul egumen nu s-a descurajat şi le-a refăcut la loc. Mănăstirea a suferit şi în cutremurele din anii 1829 şi 1838. Începând cu 1845 din ordinul domnului George Bibescu s-au refăcut clădirile din incintă şi s-a reparat exteriorul bisericii. Reparații mai însemnate s-au făcut la turlele mici, a căror parte superioară s-a refăcut în stil neogotic, schimbând astfel stilul arhitecturii originale. În 1849 a început refacerea icoanelor tâmplei şi s-a pus problema zugrăvirii bisericii care a durat aproape doi ani, până în 1856.

Secularizarea din decembrie 1863 aduce Mănăstirea Dealul la sărăcire completă. Numărul călugărilor se împuținează, iar clădirile sale găzduiesc mai multe instituții ale statului. În timpul Războiului de Independență (1877-1878) a fost aici un lagăr pentru prizonierii turci, iar în 1879 se înființează Şcoala divizionară de ofițeri care rămâne funcțională până în 1883. Mănăstirea devine după aceea depozit de arme

al armatei care funcționa şi prin anii 1890-1891, iar la începutul sec. al XX-lea în mănăstire se înființează Şcoala copiilor de trupă.

În 1908, când se împlineau 500 de ani de la moartea lui Radu cel Mare, se realizează un mausoleu pentru capul acestui domn. În 1912 se face un asemenea mausoleu şi pentru capul lui Mihai Viteazul. Tot în acel an se înființează la Mănăstirea Dealul un liceu militar care rămâne aici până în noiembrie 1940, când cutremurul avea să năruiască clădirile acestui sfânt lăcaş. Până în 1953 se refăcuseră la biserică numai cele două turle mici în întregime, iar la cea mare numai tamburul.

Din inițiativa patriarhului Iustinian, în 1953, s-au construit clopotnița şi clădirile, din aripa de nord-vest.

N., Ş., pr., „Reclădirea Mănăstirilor Dealul, Ghighiu şi Schitul Maicilor", în: *BORom* LXXIII (1955), 7, p. 580-599.

S-au refăcut o serie de mănăstiri prin purtarea de grijă a Preafericitul Justinian. S-a rezidit Mănăstirea Dealul şi vechile vetre mănăstireşti de la Ghighiu şi de la Schitul Maicilor din Bucureşti.

Despre Mănăstirea Dealul aflăm că este o străveche ctitorie domnească a lui Radu cel Mare, în apropiere de Târgovişte, unde se odihneşte capul lui Mihai Viteazul. Distrusă de timp, refăcută şi iar ruinată, mănăstirea devine în 1912 liceu militar care, mutându-se la Predeal, a lăsat totul în paragină. S-au dărâmat clădirile înconjurătoare şi s-a încercat reparația bisericii, însă în 1940 a fost afectată de cutremur.

La 11 iulie 1955 se pune piatra de temelie pentru noile clădiri din jurul bisericii, patriarhul țării fiind însoțit de episcopii Antim Târgovişteanul, Teoctist Botoşăneanul şi de alte personalități bisericeşti. Conducătorul şantierului a fost preotul Al. Zamfirescu, iar diriginte al lucrărilor a fost numit arhitectul Ioan Paraschivescu. Patriarhul a fost întâmpinat de preotul Gh. Tache, protoiereul raionului Târgovişte, cu o delegație de preoți, de protosinghelul Miron Popescu, starețul Mănăstirii Dealul, de maica Veniamina Răducu, starețа Mănăstirii Viforâta, alte maici, personalități locale administrative şi credincioşi. În partea de miazăzi a sfântului lăcaş de cult s-a săvârşit slujba de punere a noii temelii, iar după terminarea slujbei, arhiereul Teoctist Arăpaşul a stropit cu aghiazmă piatra şi locul unde se va pune hrisovul de temelie, pe credincioşi, apoi a rostit o cuvântare în care a evocat trecutul mănăstirii şi grija patriarhului pentru aceste comori ale neamului. După cuvântare, părintele Al. Zamfirescu a dat citire „Actului de temelie", în care se consemnează că la 11 iulie 1955, s-a aşezat piatra de temelie pe care se vor zidi paraclisul, atelierele şi chiliile mănăstirii şi s-au enumerat ctitorii: Radu cel Mare, Neagoe Basarab, Matei Basarab, Constantin Brâncoveanu, Gheorghe Bibescu şi egumenul Dionisie Lupu.

În 1953 Preafericitul Justinian a hotărât să o ridice din ruină. Planurile le-au făcut arhitecții Ioan Paraschivescu şi N. Diaconu, iar lucrările au fost puse sub conducerea lui Ion Bănică.

Georgescu, Mircea, „Mănăstirea Dealului", în: *GBis* XVI (1957), 8-9, p. 554-564.

Mănăstirea Dealu este aşezată pe dealul ce domină valea Ialomiței, deasupra Târgoviştei, în apropierea mănăstirilor Panaghia, Golgota, Viforâta. Despre existența mănăstirii aflăm din actele de la 1431, din timpul lui Alexandru Aldea. Acest lăcaş de

cult a avut un rol important în timpul domnilor: Radu cel Frumos, Vlad cel Tânăr, Neagoe Basarab, Mihai Viteazul, Radu Şerban, Matei Basarab, Constantin Brâncoveanu, Gheorghe Bibescu. Sunt amintite titlurile unor cărți tipărite aici: „Liturghierul” (1508), „Octoihul” (1510), „Tetraevanghelul” (1512).

Sacerdoțeanu, Aurelian, „Radu cel Mare, ctitorul bisericii Mănăstirii Dealu-Târgovişte”, în: *GBis* XVII (1958), 4, p. 354-363.

Aspecte despre activitatea domnului Radu cel Mare, ctitorul bisericii Mănăstirii Dealu. Comemorare la 450 ani de la moartea lui.

Nițescu, Const., pr. dr., „Mănăstirea Dealu”, în: *GBis* XX (1961), 7-8, p. 670-695.

Autorul realizează o prezentare a Mănăstirii Dealu, cu un scurt istoric al secolului al XV-lea, cu detalii despre aşezarea lăcaşului de cult, acesta fiind înconjurat de mănăstirile Panaghia, Gorgota, Viforâta, descrierea bisericii, activitatea tipografică desfăşurată aici - prima carte tipărită fiind „Liturgherul slavon” (1508), daniile domneşti făcute mănăstirii, pomelnicul mănăstirii şi o listă a stareților de la Dealu.

Stănculescu, Ioan F., „Recenzie. Albume consacrate Mănăstirilor Dragomirna şi Dealul”, în: *BORom* LXXXIII (1965), 11-12, p. 1156-1160.

Autorul face o recenzie albumelor Teodorei Voinescu şi a lui Răzvan Teodorescu: „Mănăstirea Dragomirna”, respectiv a celui aparținând lui Constantin Bălan, „Mănăstirea Dealu”, apărute la Editura Meridiane, Bucureşti 1965.

Sunt surprinse date despre Mănăstirea Dragomirna, ctitoria lui Anastasie Crimca. Se aduc informații despre arhitectura, colecția de obiecte şi broderia realizată în acest sfânt lăcaş. Albumul conține 32 reproduceri alb-negru.

Cea de-a doua recenzie aduce informații despre aşezarea geografică şi istoricul Mănăstirii Dealul, despre arhitectura şi obiectele de artă prezente aici.

***, „Preafericitul Părinte Patriarh Iustinian şi membrii Sfântului Sinod al Bisericii Ordodoxe Române au vizitat casele sanatoriale Viforâta şi Dealul, ale Casei de pensii şi casa de odihnă de la Cheia a salariaților administrației patriarhale”, în: *BORom* LXXXIV, (1966), 9–10, p. 895 – 908.

Casa de pensii şi ajutoare s-a înființat în 1959 pentru slujitorii bisericeşti pensionați, care rămân fără familie şi pentru văduvele lor, din inițiativa patriarhului Justinian. Aceasta a înființat două case sanatoriale: una de bărbați, la Mănăstirea Dealul, în 1960 şi alta de femei, la Mănăstirea Viforâta. Clădirile de la Mănăstirea Dealul au fost dărâmate în urma cutremurului din 1940, iar între 1953–1958 Arhiepiscopia Bucureştilor le-a reconstruit, creând condiții optime pentru cei 53 de pensionari.

În 1960, Arhiepiscopia Bucureştilor a cedat în folosința Casei de Pensii şi Mănăstirea Viforâta, unde s-au făcut lucrări importante de construcții şi reparații. Pe 17 octombrie 1966, patriarhul Justinian şi membrii Sf. Sinod au vizitat cele două aşezăminte.

***, „Vizita conducătorilor de partid şi de stat la Mănăstirea Dealu”, în: *BORom* LXXXV (1967), 5–6, p. 517-521.

În 11-12 mai 1967, conducătorii de stat ai R.S.R. au vizitat, printre alte obiective din regiunea Ploieşti, şi Mănăstirea Dealu, veche ctitorie domnească de lângă vechea Cetate de scaun a Târgoviştei. Articolul redă informații referitoare la discursul ținut cu acest prilej de Preafericitul Justinian la evenimentele aferente vizitei şi la obiectivele vizitate.

Marinescu, Stelian, „Ştiri privitoare la jefuirea Mănăstirii Dealu”, în: *BORom* LXXXVI (1968), 3-5, p. 486-489.

În arhiva fostului Muzeu Ardelean din Cluj s-au găsit în copii, două documente privitoare la Mănăstirea Dealul, ale căror originale se află la Academia de Ştiințe din Budapesta. Ambele documente erau emise de Şerban Cantacuzino, fiind adresate lui Mihail Apaffi, principele Ardealului.

Primul document, din 1686, luna mai, menționează în două rânduri, hoții veniți din Țara Bârsei ce au jefuit Mănăstirea Dealu, luând vite şi odoare în valoare de 50 ocale de argint. Se solicită ca M. Apoffi să dispună prinderea hoților şi identificarea odoarelor furate. Se mai menționează că locuitorii din Țara Bârsei au vitele la păscut în Țara Românească şi că ar fi uşor să se dispună confiscarea lor pentru acoperirea pagubelor mănăstirii, însă nu se recurge la acest lucru pentru a se respecta raporturile de bună vecinătate.

În al doilea document, din aprilie 1688, se insistă pe faptul că hoții nu fuseseră prinşi. Se precizează că un brutar din Țara Românească i-a identificat pe hoți şi numele lor este scris pe o listă care însoțeşte documentul. Se cere arestarea lor, descoperirea şi restituirea lucrurilor furate. Se subliniază că documentele nu au fost publicate până acum în româneşte ci numai în limba maghiară. Articolul cuprinde cele două documente scrise în limba maghiară şi traducerea lor în limba română.

Botez, Al. A., „Trecut-au ani 475”, în: *GBis* XXXV (1976), 7-8, p. 752-754.

Sunt prezentate date despre istoricul Mănăstirii Dealu, ctitorie a lui Radu cel Mare, locul unde a fost adus capul lui Mihai Viteazul.

Poiană, Eufrasia, monahia, „Mănăstirea Dealu. 475 de ani de la sfințire 1501-dec- 1976”, în: *GBis* XXXV (1976), 7-8, p. 960-968.

Scurt istoric al Mănăstirii Dealu.

DEALUL SPIRII (METOC)

***, „Acte oficiale”, în: *BORom* XXXIX (1915-1916), 10, p. 1006-1013.

Este redat proiectul pentru reconstruirea unei biserici pe Dealul Spirii, urmat de o mică dare de seamă asupra numeroaselor biserici ce au fost ridicate sau restaurate prin energia şi supravegherea mitropolitului primat Conon. Despre biserica din Dealul Spirii aflăm că exista înainte de anul 1750 şi că ea a fost închinată în Orient. Bisericile restaurate sau ridicate prin grija mitropolitului Primat Conon sunt: biserica „Dintr-o zi”; biserica „Cu Sfinții” ce data din secolul al XVII-lea, ea a fost metoc al Mitropoliei

din Târgovişte, aici fiind cel mai vechi orfelinat din Bucureşti; biserica „Târca" din parohia Foişorul; biserica din suburbia Floreasca; biserica „Popa Nanu"; biserica „Sfântul Spiridon Vechi"; biserica „Crețuleştilor"; biserica Sfântul Ilie „Grand"; biserica „Mihai Vodă", catedrala Mitropoliei din Bucureşti.

DELENI (SCHITUL)

Bulat, T. G., „Un mare episcop al Buzăului din sec. XVII. Serafim Slătineanu (1648 - 21 mart. 1668)", în: *GBis* XX (1961), 1-2, p. 157-161.

Amănuntele biografice despre episcopul Buzăului, Serafim Slătineanu, extrase din inscripția Schitului Deleni şi din actele Schitului Strehareț.

DERVENT (MĂNĂSTIREA)

***, „Ştiri. Vindecări minunate", în: *BORom* LI (1933), 11-12, p. 594.

Articolul preia o informație din ziarul „Tempo", din Bucureşti, din 9 noiembrie 1933, prin care se fac cunoscute vindecările minunate ce se săvârşesc la Crucea neagră aflată în mijlocul Schitului Dervent, județul Durostor, dând ca exemplu o femeie oarbă din Adam-Clisi, ce şi-a recăpătat vederea şi un mut ce şi-a reluat din nou graiul.

MĂNĂSTIREA DINTR-UN LEMN

***, „Mănăstirea Dintr-un Lemn, Județul Vâlcea", în: *Vocea Bisericii* II (1896), 20 şi 21, p. 4.

Mănăstirea situată lângă Râmnicu-Vâlcea a fost ctitorită de Matei Vodă Basarab. Se prezintă un act de danie din 1579 al lui Mihnea Turcitul dat Mănăstirii Dintr-un Lemn ce dovedeşte că biserica e mai veche decât se credea. Se analizează elemente de arhitectură, pictură şi pomelnicul mănăstirii.

***, „Note bibliografice, Romanescu Marcel «Odoarele noastre bisericeşti», extras din *Revista de Istorie Bisericească*, Craiova, 1943, 24 p. + 8 pl", în: *BORom* LXIII (1945), 10, p. 453-455. Recenzie.

Autorul analizează câteva odoare bisericeşti aflate în țară şi peste hotare. Între acestea este amintită şi icoana Maicii Domnului „Hodighitria" de la Mănăstirea Dintr-un Lemn.

Bălaşa, D., pr., „Pomelnicul Mănăstirii Dintr-un Lemn, scris de Dionisie - eclesiarhul Mitropoliei Bucureşti", în: *MitrOlt* VIII (1956), 1-3, p. 128-129.

Paginile acestui articol cuprind descrierea pe larg a pomelnicului Mănăstirii Dintr-un Lemn, scris în 1804 de cronicarul Dionisie, eclesiarh al Mitropoliei Bucureşti.

Bălaşa, D., pr., „Pomelnicul Mănăstirii Dintr-un Lemn, scris de Dionisie – eclesiarhul Mitropoliei Bucureşti", în: *MitrOlt* VIII (1956), 6-7, p. 260-269.

Articolul continuă prezentarea informațiilor cuprinse în studiul din numerele nr. 1-3 ale revistei şi redă textul celor 62 de file ale pomelnicului Mănăstirii Dintr-un Lemn scris de Dionisie.

Crețeanu, Radu, „Preda Brâncoveanu; ctitor al bisericii de zid a Mănăstirii Dintr-un Lemn”, în: *MitrOlt* XVII (1966), 7-8, p. 645-651.

Autorul argumentează pe baza documentelor că nu Matei Basarab a fost ctitorul bisericii de zid al Mănăstirii Dintr-un Lemn, ci Preda Brâncoveanu.

Gheorghescu, Chesarie, arhim., „Comemorări la Sfânta Mănăstire Dintr-un Lemn”, în: *MitrOlt* XXVIII (1976), 1-2, p. 152-154.

Sunt prezentați ctitorii mănăstirii şi câțiva dintre viețuitorii ei, făcându-se referiri în special la protosinghelul Iosif Rusu, slujitor şi duhovnic al mănăstirii, de la a cărui adormire s-au împlinit 10 ani la 13 ianuarie 1976.

DOBRUŞA (MĂNĂSTIREA)

Neofit, episcop, Râmnic, „Starea schitului Dobruşa ot sud Vâlcea, metoh Sf. Episcopii”, în: *Revista de Istorie Bisericească* I (1943), 1, p. 143-144.

Se precizează că biserica a fost construită din materiale refolosite. Sunt prezentate obiectele de cult, cărțile, moşiile şi viile schitului.

Brătulescu, Victor, „Pisanii din bolnița Mănăstirii Bistrița, Schitul Dobruşa şi biserica din Chiciura”, în: *MitrOlt* VII (1955), 5-6, p. 337-339.

Bolnița Mănăstirii Bistrița a fost ridicată de Şerban Cantacuzino în 1710. Sunt prezentate icoanele şi biserica mare, precum şi Schitul Dobruşa, din secolul al XVI-lea, cu detalii despre pisanie şi despre biserică.

Georgescu, I. I., „O biserică gropniță în Oltenia sec. al XVI-lea – Biserica Schitului Dobruşa”, în: *MitrOlt* X (1958), 9-10, p. 717-718. Recenzie.

Istoricul bisericii Schitului Dobruşa – este menționat mobilierul din secolele XVI-XVII, care arată o influență armeană şi gotică.

Bălaşa, D., pr., „Mănăstirea Dobruşa”, în: *MitrOlt* XI (1959), 5-6, p. 341-353.

Se prezintă istoricul mănăstirii, specificându-se că nu se ştie când a fost ridicată vechea ctitorie. Primul document ce menționează despre această mănăstire este hrisovul lui Neagoe Basarab de la 2 septembrie 1520, o întărire a unei danii anterioare. În 1610 Radu Buzescu lasă mănăstirilor Dobruşa şi Stăneşti 100 de galbeni pentru a realiza unele reparații. A fost metoc al Episcopiei Râmnicului. Între anii 1593-1594 este refăcută de episcopul Ştefan al Râmnicului. Se prezintă pisania din 1774 – an în care s-a terminat zugrăvirea ei.

Andreescu, Ştefan, „Dobruş Banul şi ctitoriile sale”, în: *GBis* XXI (1962), 9-10, p. 913-916.

Se prezintă mai multe ipoteze şi, prin argumentări, se arată că Schitul Dobruşa are acelaşi ctitor ca şi biserica Sfântul Gheorghe Nou, pe Dobruş Banul.

BISERICA DOMNIȚA BĂLAŞA (METOC)

Scriban, arhim., „Cronica bisericească. Moartea episcopului Teodosie fost al Romanului", în*: BORom* XLV (1927), 2, p. 101-104.

Duminică, 7 februarie 1927, a încetat din viață episcopul Teodosie, fost al Romanului, ce trăia de trei ani retras la Mănăstirea Neamț. Se arată că tânărul Teodosie a fost ucenic al P.S. Melchisedec al Romanului. Teodosie a tradus câteva scrieri al Sfântului Ioan Gură de Aur, a fost profesor la Seminarul „Veniamin", din 1909, a fost ales arhiereu şi a fost numit vicar al Mitropoliei din Bucureşti şi egumen al bisericii Domnița Bălaşa.

SF. DUMITRU–BUCUREŞTI (METOC)

Filliti, Ioan C., „Biserica Sf. Dumitru din Bucureşti", în: *BORom* L (1932), 5, p. 348-362.

Autorul constată existența mai multor etape de construcție a bisericii. Prima este biserica de lemn „a Badii Bălăceanu", din 1650. O mențiune din 1655 face referire la biserică, în contextul unui proces dintre Episcopia Buzăului şi Radu Dudescu, în acest loc desfăşurându-se jurământul în vederea stabilirii adevărului. Un act din 1754 arată că biserica a fost construită din lemn, de către Badea Bălăceanu fost postelnic, ispravnic, agă şi mare vornic, întreaga mahala, preluând ulterior numele său.

Cercetările nu exclud însă faptul ca biserica să fi fost un paraclis al caselor sale. În 1687, un alt document aminteşte despre „mahalaoa bisericii cu jurământ, cu hramul lui Sfeti Dimitrie". În acelaşi an, la moartea ctitorului, lăcaşul rămâne în mâna fiului său, Constantin, faimosul sol la Viena al domnului Şerban Cantacuzino, mort în 1890 în lupta de la Trohani, împotriva domnului său. Pentru acest act de trădare, domnul confiscă întreaga avere a răposatului, familia acestuia exilându-o la Braşov. Pe locul confiscat, este înființat hanul lui Constantin, ulterior teritoriul fiind dat ctitorilor Văcăreşti, biserica devenind domnească, fiind apoi dăruită, ca metoh, Episcopiei de Buzău, după cum rezultă dintr-un document de la 1700, pentru ca în 1739 averea acesteia să sporească cu alte două case din mahalaua Bălăceanu, cumpărate de la frații Nona, unii dintre noii posesori ai averii familiei Bălăceanu.

O a doua perioadă este întrezărită odată cu constuirea bisericii de zid, de la 1745, de către Stroe Râmniceanu, noul episcop al Buzăului, alături de nepotul său Radu logofăt de vistierie, pe locurile cumpărate de la frații Nona, deci în locul celei de lem a lui Badea Bălăceanu. După ce au înzestrat-o cu toate cele de trebuință, au închinat-o la două episcopii: de Râmnic şi de Buzău. Doar că viitorii episcopi nu au putut însă cădea de acord în privința ei. Odată cu moartea lui Stroe Râmniceanu, călugărit sub numele de Ilarion, Radu va fi acela care va încerca să împăciuiască ambele episcopii, biserica fiind recunoscută ca metoh al ambelor, făcându-se în acest sens chiar şi un act, semnat de domnul Constantin Racoviță în iulie 1755. În acelaşi an, domnul întăreşte bisericii o

cruce ferecată cu argint şi câteva moşii, care însă au ieşit după o bucată de timp din patrimoniul bisericii Sfântul Dumitru, neştiindu-se însă cum.

În 1765 se prevede ca biserica să rămână exclusiv Episcopiei de Buzău, deşi domnul Ştefan Racoviță o încredințează ambelor episcopii. În 1797 se constată starea precară în ceea ce priveşte construcția, prilej cu care domnul Alexandru Ipsilanti cere mitropolitului Dositei Filitti să facă unele observații către Episcopia Buzăului, al cărei metoh era, să aducă îmbunătățiri acesteia. Constandin Filitti, episcop al Buzăului, va trimite câteva candele bisericii, urmând ca abia 22 de ani mai târziu să purceadă la reconsolidarea ei, necârmuind întotdeauna bine proprietatea de la Bucureşti, drept pentru care s-a şi iscat un conflict cu biserica Stavropoleus, care încălcase câteva proprietăți vecine.

Autorul arată apoi, cu lux de amănunte, proveniența în timp a bucăților ce formau proprietatea bisericii. În 1818 Constandie episcopul intră în conflict cu stoniceasa Sultana Drugănescu, căruia îi vinde câteva proprietăți, cu condiția de a nu construi case mai înalte decât metohul. Clauza e încălcată, fiind ridicate case, o cârciumă şi un han, drept pentru care episcopul se plânge domnului. Aceste case trec moştenire la fiica Drugăneştilor, Zinca, situate chiar în fața casei bisericii. Aici îşi află cauza năprasnicul incendiu ce a lovit Bucureştiul, a doua zi de Paşti a anului 1804, un foc de pistol tras de fiul Zincăi, care a aprins casele.

Cea de-a treia perioadă este aceea a rezidirii ei din temelie, în 1819, de către episcopul Buzăului, Constantin (Constandie) Filitti, păstrând din cea veche numai chenarul uşii de la intrare. Documentele analizate sunt: tocmelile episcopului cu meşterul Iosif Weltz din 1819 pentru zidire; mărturia scrisă a contemporanului Naum Râmniceanu, protosinghelul; pisania ce se vedea încă în zilele redactării studiului de față, care conținea însă şi câteva greşeli, sesizate de autor. Se mai aminteşte că, în 1819, vel pitarul Constantin Voinescu dă un zapis că, având cumpărate, de la fratele său, case din mahalaua Bălceanu, le oferă spre vânzarea episcopului Constandie, ca să lărgească dinspre altar curtea bisericii celei noi a Sfântului Dumitru. Biserica a fost rezidită cu grosimi între 50 şi 75 cm, fiind una dintre cele mai mari la acea dată, tencuielile, zugrăvelile şi acoperişul suferind modificări, pridvorul fiind adăugat.

Filliti, Ioan C., „Biserica Sf. Dumitru din Bucureşti”, în: *BORom* L (1932), 6, p. 408-422.

Articolul reprezintă continuarea istoricului bisericii Sfântul Dumitru din Bucureşti. După păstorirea lui Constandie, episcop al Buzăului şi după reconsolidarea făcută de acesta, urmează la tronul arhieresc Chesarie (1825-1831), fapt atestat chiar de o însemnare pe un minei al lunii iulie de la biserica luată în discuție. Constandie a fost înmormântat în acest lăcaş, iar, un an după moartea lui, a fost îngroapat lângă zidul bisericii şi fratele său, doctorul Silvestru.

Pisania bisericii îl atestă ca ctitor şi pe acest nou episcop, Chesarie, despre care se menționează că ar fi împodobit-o exterior şi interior, în 1843 ea fiind „desăvârşită”. Este posibil ca biserica să fi suferit de pe urma cutremurului din 1828, după cum de altfel se poate ca episcopul să o fi destencuit, după cum se afirmă că ar fi avut obiceiul, de dragul de a se numi ctitor şi ar fi reînfrumusețat-o. În inventar se atestă existența câtorva candele şi mineie de pe vremea acestuia. Anul următor se dezlănțuie

incendiul Drugăneştilor, de pe urma căruia, afimă cronicile, ar fi rezistat doar două biserici, iar Sfântul Dimitrie nu figurează printre ele. Filotei episcopul va consolida zidurile bisericii.

Pe la 1864 personalităţi importante din ţară erau cazate în curtea bisericii Sfântul Dumitru, în casele episcopale. Apoi a început să se adune aici Sfântul Sinod, înfiinţat prin decret de Cuza Vodă în 1864. Conservatorul de muzică şi artă dramatică pare a-şi fi avut aici prima dată sediul. În 1894, prin decret regal, cu avizul clerului, aşezământul, împreună cu altele din zonă, a devenit filială a bisericii Zlătari, încetând a mai fi metoh al Episcopiei Buzăului, casele parohiale dărâmându-se. Astfel, cel dintâi paroh al noii parohii a fost Calistrat Bârlădeanu.

În 1912 proprietatea bisericii este redusă cu mult, pentru ca, în acelaşi an, să se prezinte Parlamentului un proiect de lege prin care era cerut terenul pentru Direcţia generală a poştelor şi a telegrafelor. Instituţia amintită se obliga să achite despăgubiri în sumă de 90 000 lei, să respecte terenul înconjurător al bisericii pentru săvârşirea slujbelor, să plătească ca indemnizaţie de chirie personalului deservent suma de 4 000 lei, precum şi să efecteze dărâmarea imobilelor ce servesc de locuinţă personalului bisericesc pe seama sa, iar suma rezultată din vânzarea materialului vechi să o pună la dispoziţia lăcaşului.

Proiectul votat nu a respectat însă interesele încredinţate ei ce se anunţaseră în expunerea de motive: nu s-au lăsat cei şase metri necesari cultului, nu s-au prevăzut cei 4000 lei, despăgubirea personalului bisericii pentru facerea locuinţelor şi nici obligaţia de a face măcar reparaţiile exterioare cele mai urgente.

După al doilea război mondial, deteriorările la acoperişul bisericii au servit pentru mulţi drept pretext pentru a o închide. De asemenea, unele odoare au fost duse la Mănăstirea Zlătari, altele trimise la capela din Strassbourg, fără a li se face vreun inventar.

Meritul salvării ei, îi revine autorului de faţă, care mărturiseşte efortul care a premers redeschiderii ei în 1930. Astfel, în ziua de 30 noiembrie 1930, aşezământul a fost redeschis, în prezenţa arhiereului Tit Simedrea, vicarul Sfintei Patriarhii, care a hirotonit preot pe Dumitru Popescu, prilej cu care prelatul a rostit pastorala patriarhului Miron.

SF. DUMITRU-TÂRGOVIŞTE (METOC)

Niţescu, Constantin, pr. dr., „Târgovişte-Biserici din epoca lui Matei Basarab (sec. XVII)", în: *GBis* XXII (1963), 7-8, p. 700-713.

Este descrisă biserica Sfântul Dumitru, ctitorită de Dimitrie Buzinca la 1693, metoc al Mitropoliei Târgoviştene. Sunt redate inscripţii în slavonă şi pomelnicul bisericii.

SF. ECATERINA-BUCUREŞTI (MĂNĂSTIREA)

Bănăţeanu, Ion, doctorand, „Biserica Sfânta Ecaterina din Bucureşti", în: *BORom* LXXXV, (1967), 1–2, p. 163-179.

Biserica Sfânta Ecaterina, veche de aproape patru secole, la început a fost aşezământ mănăstiresc, apoi a fost închinată Mănăstirii Sf. Ecaterina de la Muntele Sinai, iar din 1959 devine paraclis al Institutului şi Seminarului Teologic. Autorul face unele considerații istorice şi artistice referitoare la această biserică.

În documentele vremii se spune că primii ctitori au fost Ivaşcu şi Albul Golescu, care au ridicat mănăstirea între 1574-1578 şi 1581–1583. Ivaşcu, mare vornic şi logofăt, a fost apropiatul domnului Alexandru Mircea şi al fiului acestuia, Mihnea Turcitul. Multă vreme biserica a fost cunoscută sub numele de „biserica lui Pană Vistierul" şi într-un pomelnic grecesc din secolul al XVIII-lea se găseşte numele „Pană" după 45 de nume din neamul Goleştilor, începând cu primul ctitor Ivaşcu. Prima mențiune documentară a mănăstirii se află într-un document din 5 iulie 1589. Se presupune că a suferit stricăciuni cu ocazia retragerii trupelor turceşti ale lui Sinan-paşa din Bucureşti în 1595 şi a fost reparată de vistierul Pană, la începutul secolului al XVII-lea, acesta devenind al doilea ctitor. În decembrie 1611, mănăstirea este jefuită şi arsă, ulterior fiind reparată de urmaşii ctitorilor sau din mijloacele mănăstirii.

Între 1775–1782, doamna Ecaterina, soția lui Alexandru Ipsilanti repară clădirile mănăstireşti şi construieşte un han în apropierea lor, care este donat mănăstirii pentru venitul călugărilor, venit care pleca la Muntele Sinai. De la această dată, mănăstirea ia numele de „Sfânta Ecaterina".

Autorul citează documente, în care se prezintă evoluția mănăstirii, slujitorii, inventarierea bunurilor, incendiile şi devastările suferite, cutremurul din 1873 cu pagube aduse bisericii şi starea din ce în ce mai rea în care s-a găsit multă vreme. La 1849, egumenul Grigorie Ecateriniotul face un memoriu către mitropolit, cerând permisiunea de a vinde două păduri ale mănăstirii pentru a construi altă biserică şi a repara hanul şi clădirile. Primind aprobarea solicitată, el dărâmă vechea biserică şi, în primăvara anului1850, încep lucrările de construcție a noii biserici, pe care o termină în 1852. Grigorie, ajuns episcop sub numele de Grigorie Agatonichias, devine ctitor, iar la 25 ianuarie 1853 Mănăstirea Sf. Ecaterina îşi serbează pentru prima dată al doilea hram, adică pe Sf. Grigorie Teologul. Egumenul Grigorie demisionează, iar locul lui este preluat de arhimandritul Kiril în 24 iulie 1861, care este scos din funcție în 1863 pentru anumite învinuiri.

La 29 octombrie 1863, mănăstirea este transformată în biserică de mir. Sunt amintite unele furturi din biserică şi câteva reparații făcute. Pe la 1900 biserica Sf. Ecaterina era paraclisul Seminarului „Central" din Bucureşti. La 25 august 1905, biserica Radu Vodă devine monument istoric şi capelă a internatului teologic, iar parohul Iordan Stoenescu cere alipirea enoriaşilor ei la biserica Sf. Ecaterina. S-au făcut reparații în 1922 şi în 1960. Hanul se găsea în locul pe care, astăzi, se află clădirea Institutului Teologic, alături de biserică. Hangiul avea obligația de a primi aici pe negustorii turci. Clădirea degradată a fost închiriată, iar în 1862 dărâmată, iar pe locul ei s-a construit clădirea Şcolii Normale, actuala clădire a Institutului Teologic.

Autorul descrie casele egumeneşti după catagrafii şi conchide că ele ar fi fost dărâmate odată cu hanul. Biserica Sf. Ecaterina prezintă particularități de construcție observate în primul rând din exterior.

Pictura a fost executată în 1853 de pictorii Constantin Leca şi Mişu Pop, în stilul Renaşterii, în culori armonioase. Autorul explică scenele pictate în altar, naos şi

paranaos. Cele 50 de icoane de la catapeteasmă sunt pictate pe o pânză specială şi aduse de la Muntele Sinai, iar cele două icoane mari împărăteşti sunt desăvârşite. Apoi autorul prezintă celelalte icoane care împodobesc biserica, remarcând Icoana Maicii Domnului cu Pruncul, lucrată la Muntele Athos, în 1927, iar în pronaos o altă icoană a Maicii Domnului Prodromița, pictată în Sfântul Munte Prodromu şi dăruită Î.P.S. arhiepiscop al Dunării de Jos Partenie în 1899. O cruce mare de lemn pe care este zugrăvit Domnul răstignit, iar pe brațe cei patru evanghelişti impresionează în altar, iar în pronaos două tablouri interesante şi expresive completează ansamblul iconografic al bisericii Sf. Ecaterina. Mobilierul frumos sculptat şi tâmpla de concepție barocă întregesc ambianța unde se desfăşoară sfintele slujbe. Biserica Sf. Ecaterina păstrează două ripide vechi dăruite de domnul Radu Mihnea ctitoriei sale şi aduse aici de la Mănăstirea Radu-Vodă, o „Evanghelie" scrisă cu litere chirilice de la 1821, altă „Evanghelie" tot chirilică din 1856, un potir frumos ornamentat şi multe altele.

SF. ELENA DE LA MARE (MĂNĂSTIREA)

Scriban, arhim., „Ştiri. «O nouă mănăstire»", în: *BORom* XLVII (1929), 7-8, p. 757.

La 2 iunie 1929 s-a pus piatra de temelie pentru o nouă mănăstire care va fi ridicată lângă satul Domneşti din județul Constanța – mănăstirea va avea numele Sfânta Elena de la Mare. Slujba a fost săvârşită de P.S. Gherontie al Constanței.

FEDELEŞOIU (MĂNĂSTIREA)

Ionescu, Dominic N., preot profesor, „Schitul Fedeleşoiu", în: *Buletinul Eparhiei Argeşului* III (1928), 3-4, p. 9-12.

Sunt prezentate amintirile pr. Dominic Ionescu referitoare la Schitul Fedeleşoiu şi la pr. Ioan Atanasiu, care slujea acolo.

Sunt consemnate două legende despre zonă. Mitropolitul Varlaam, cel care zideşte biserica, îl îndeamnă pe Grigore Ghica să construiască mănăstire pentru a-şi ispăşi păcătul de ucidere a boierului Constantin Cantacuzino. Textul este inserat cu câteva date referitoare la mitropolitul Varlaam.

Pe 30 Iulie 1673 începe zidirea mănăstiri, finalizată în 1700 - sunt menționate cheltuielile făcute. După moartea lui Grigore Ghica, construcția este continuată de Doamna Maria. Este realizată o scurtă preznetare a bisericii, a ctitorilor al căror chip este zugrăvit în biserică, a odoarelor bisericii din care se păstrează doar un potir. Nichifor ieromonahul scrie pomelnicul mănăstirii în 16 martie 1878, în vremea stareţului Metodie Tufănescu.

Rădulescu, Toma, dr., „Mărturii documentare privitoare la Mănăstirea Fedeleşoiu – Vâlcea, păstrate în condica Mănăstirii Sfântului Pantelimon de lângă Bucureşti", în: *MitrOlt* LIV (2002), 1-4, p. 61-84.

Documentele privitoare la Mănăstirea Fedeleşoiu care fac subiectul acestui studiu constituie izvoare referitoare la posesiunile mănăstirii. Aceasta a fost închinată aşezământului spitalicesc Sfântul Pantelimon de Grigore Ghica I (1660-1664).

Condica Pantelimonului se află în prezent în Muzeul Olteniei. În studiu mai sunt prezentate 18 documente cu privire la posesiunilor mănăstirii: sate, odoare, moşii, livezi.

FLĂMÂNDA-BUCUREŞTI (SCHITUL)

Ştefănescu, Aristide, „Cercetări privind biserica Flămânda din Bucureşti", în: *GBis* XXXV (1976), 1-2, p. 179-184.

Din pisania de la 1871 din biserica Flămânda din Bucureşti aflăm că pe acest loc a fost „un schitişor de lemn" ridicat de un Dimitrie în 1766, care a fost metoc al Mitropoliei, dar care a funcționat scurtă vreme.

FLĂMÂNDA-ARGEŞ (SCHITUL)

Neofit, episcop, Râmnic, „Starea Schitului Flămânda, metoh Sf. Episcopii Râmnicu, ce să află la sud Argeş", în: *Revista de Istorie Bisericească* I (1943), 1, p. 131.

Se descrie biserica precum şi cărțile de cult scrise în limba română, conservate aici.

FRĂSINEI (MĂNĂSTIREA)

*****,** „Ştiri. Danie pentru un schit", în: *BORom* XLIV (1926), 3, p. 172-173.

Stareţul Schitului Frăsinei din jud. Vâlcea a fost împuternicit să primească dania lăsată prin testament pentru Schitul Frăsinei de Călin Dragu, fost monah la acest schit.

Şerbănescu, Niculae, pr., „O ctitorie a Sf. Calinic: Schitul Frăsinei", în: *GBis*, XIV (1955), 10-11, p. 600-603.

Schitul Frăsinei a fost întemeiat în 1710 de călugării bulgari Ilarion şi Ştefan. Biserica avea hramul Naşterea Sfântului Ioan Botezătorul. La sfârşitul secolului al XVII-lea, începutul secolului al XIX-lea, schitul este părăsit de calugări. În 1859 Sfântul Calinic cercetează schitul şi hotărăşte zidirea altei biserici mari închinată Adormirii Maicii Domnului, având chilii în jur şi clopotnița (1850- 1863). Biserica a fost pictată de Mişu Pop, cel care a pictat şi biserica Mănăstirii Radu Vodă din Bucureşti şi, aşa cum precizează pisania, este sfințită la 12 mai 1863. Schitul Slătioarele, din apropiere, se va afla sub conducerea aceluiaşi stareț. La păstorirea sfântului lăcaş vor trece, de-a lungul timpului, următorii stareți: monahul Ilarion, ieromonahul Clement, ieromonahul Acachie, schimonahul Policarp, ieroschimonahul Silvestru, arhimandritul Porfirie. Viața monahală de aici se aseamănă cu cea de la Muntele Athos: - este interzis accesul femeilor la schit. La cererea episcopului Calinic, mănăstirea rămâne singura din țară care nu a fost secularizată în 1864, din ordinul domnului Alexandru Ioan Cuza. Se păstrează, la proscomidie, un pomelnic al ctitorilor.

Cocora, Gabriel, pr., „Din grijile Sfântului Calinic pentru Schitul Frăsinei", în: *MitrOlt* XVI (1964), 7-8, p. 612-616.

Schitul Frăsinei este atestat documentar în secolul al XVIII-lea. A fost rectitorit de Sfântul Calinic între anii 1860-1863. Se prezintă o corespondență din 1864 între Sfântul Calinic şi autorități, din care aflăm că schitul a fost ridicat pentru prima dată în 1857, nu 1859 şi că rectitorirea a început în 1859, nu 1860.

Marchiş, Iustin, ierom., „Arhimandritul David Glăvan”, în: *MitrOlt* XXXII (1980), 3-6, p. 721.

Necrolog dedicat arhimandritului David Glavan, exarh al mănăstirilor din Eparhia Râmnicului şi Argeşului şi stareț al Mănăstirii Frăsinei.

FUSEA (SCHITUL)

Voinea, Ion Vasile, pr. drd., „Schitul Fusea”, în *BORom* C (1982), 3-4, p. 394-420.

Situat pe teritoriul comunei Vulcana, în satul numit Gura Vulcănii, Schitul Fusea îşi are atestată existența încă din vremea lui Vlad Țepeş (1456-1462; 1476). O altă denumire a schitului era „Schitul Valea Neagră”, datorată prezenței în apropiere a unui pârâu cu acelaşi nume. Autorul prezintă numeroase documente referitoare la ctitorii sfântului lăcaş monahal, într-o amplă notă de subsol fiind redată diata lui Negoiță Fusea din 17 noiembrie 1789 ce enumeră toate bunurile lăsate moştenire schitului.

Închinarea schitului către Mitropolia Ungrovlahiei s-a făcut la 27 noiebrie 1789 de către însuşi ctitorul Negoiță.

După ce se face un istoric al celorlalte danii şi ctitorii ale familiei Fusea se trece la descrierea bisericii schitului, la prezentarea textelor diferitor pisanii, inscripții şi documente, din diferite epoci. Importante remarci se fac şi asupra evoluției arhitecturii, a decorațiilor exterioare şi a picturii interioare.

Pentru secolul al XIX-lea este amintită figura starețului Dionisie ieromonahul după care se continuă cu un istoric amănunțit al schitului până la nivelul anului scrierii studiului.

În text sunt redate diferite inventare după catagrafii, cărțile şi icoanele existente, lista stareților, a starețelor şi a preoților deservenți până la 1950.

FUNDUL CĂTINII (SCHITUL)

Frăsineanu, I., „Schitul „Fundul Cătinii”, Comuna Cătina-Buzău”, în: *BORom* LI (1933), 1-2, p. 42-45.

Autorul urmăreşte să îndrepte o eroare făcută de profesorul N.A. Constantinescu, într-o broşură intitulată „Biserici şi mănăstiri din județul Buzău”, în care se ocupă de o veche biserică parohială, pe care o ia drept Schitul „Fundul Cătinii”. Despre acest schit, care a dispărut definitiv în secolul al XVIII-lea, nu s-ar fi ştiut nimic, dacă unul din viețuitori, monahul Spiridon, n-ar fi posedat o moşie pe care a dat-o nepoților, de la frații săi, cunoscuți sub numele de Răubei.

Aceştia aveau datoria să întrețină biserica şi să facă un praznic la hramul ei, Intrarea în Biserică a Maicii Domnului, pe care însă nu au respectat-o. Se realizează o descriere a locului unde se găsea schitul trecându-se în revistă şi istoria sa. Din cărțile

ce i-au aparținut, se mai păstrează doar un „Catavasier” manuscris, în slavonă, cu tipicul în româneşte.

Frăineanu, I., „Biserica parohială Fundul Cătinii”, în: *BORom* LI (1933), 5-6, p. 220-224.

În articol este descrisă o biserică veche de bârne din Fundul Cătinii, datând de la 1750. Întrucât înainte de intervenția preotului paroh Nicolae V. Ionescu, biserica era de multă vreme fără acoperiş, în interior totul era stricat de ploaie, păstrându-se intactă doar zugrăveala cu Sfinții Ierarhi din Sfântul Altar. Din pisanie, se mai văd doar câteva litere şi numele zugravului; există şi câteva inscripții la proscomidie, precum şi pe unele cărți de ritual.

Concluzionând, autorul menționează că, până în secolul al XVIII-lea, a existat un schit şi, după ce aceasta „s-a dărăpănat”, locuitorii din Fundul Cătinii au constituit o biserică de enorie. În finalul articolului este reprodusă, în Apendice, copia unui act de danie făcut de Spiridon Călugărul, întemeitorul schitului.

Ionescu, Gion, „Biserica din cătunul Fundul Cătinii”, în: *GBis* XXXXII (1983), 4-5, p. 277-285.

Istoricul şi descrierea bisericii din cătunul Fundul Cătinii, cu hramul „Văvedenia” în 1593, ctitor fiind monahul Spiridon.

GĂNESCU-CRAIOVA (MĂNĂSTIREA)

*****,** „Sfânta Episcopie a Râmnicului Noul Severin. Pomelnicul Bisericii Gănescului”, în: *BORom* XV (1891-1892), 3, p. 246-269.

În articol este redat pomelnicul bisericii din Craiova cu hramul Sfântul Nicolae şi Sfântul Ioan Botezătorul, numită „a Gănescului” şi apoi supranumită „Metocul Episcopiei”. Autorul face o descriere a acestui pomelnic, arătându-ne că el a fost scris de Filaret, episcopul Râmnicului şi redă atât prefața acestuia, cât şi conținutul său. Într-o notă de subsol se menționează că primul ctitor al acestei biserici a fost Teodor Săpunariu. Acesta, împreună cu dascălul Barbu, a pus piatra de temelie a bisericii, fiind ajutați de Barbu Gănescu, care a donat locul de construcție al bisericii. Mai aflăm că aceasta fost terminată în 1757, iar de la acest an până la 1779, a funcționat ca biserică de mir. Din 1779 devine metoc al Episcopiei Râmnicului.

Pomelnicul bisericii conține: „Pomelnicul domnitorilor de la 1752 până la 1759”, „Pomelnicul Mitropoliților şi arhiereilor de la 1752-1789”, însă în acest pomelnic sunt trecuți şi trei episcopi ai Râmnicului de dinainte de anul 1752: Damaschin, Inochentie şi Clement. Întâlnim şi pomelnicele unor boieri şi clerici: a lui Teodor Săpunariu, al dascălului Barbu, al comisului Gheorghe, al diaconului Moşoi, al arhimandritului Ştefan, al căpitanului Gheorghe Simescu, al lui Ştefan Buchenu, al Magdalinei-monahia Scurtulesei, al logofătului Vasile, al monahului Teofan Fărcăşanu. Nu lipsesc nici pomelnicele ierarhilor ctitori: al P.S. Chesarie care a fost episcop al Râmnicului între 1774-1780, al P.S. episcop de Râmnic Filaret şi al P.S. Calinic, episcopul Râmnicului. Firesc, alături de toate acestea mai apar şi alte

pomelnice ale unor diferite familii şi persoane ce au sprijinit material metocul în diferite perioade istorice.

***, „Sfânta Episcopie a Râmnicului Noul Severin. Documentele Bisericii Metohul Gănescu din Craiova”, în: *BORom* XV **(**1891-1892), 4, p**.** 331-353**.**

Sunt redate 26 de documente referitoare la posesiunile bisericii Gănescului, păstrate în arhiva Episcopiei de Râmnic, majoritatea fiind copii după originale care au fost scrise de către Dionisie, eclesiarhul Episcopiei de Râmnic, din îndemnul P.S. Filaret. Aceste documente sunt scrise în „Condica Metoaşelor”.

Din primul document aflăm că B. Zătreanu îi lasă fiului său Radu, moşia Prejoi. Autorul consideră că biserica a fost zidită de mai mulţi ctitori şi coajutători în 1752. Ctitorul acestei biserici este Barbu Gănescu. Tot ce a făcut Barbu Zătreanu la această biserică „pot fi adaosurile la averea bisericii”. Aşadar, bazându-se pe pomelnicul bisericii şi pe documentele provenite de la Barbu Zătreanu, autorul conchide că ctitorul bisericii este Barbu Gănescu. Documentele 2 şi 3 se referă de asemenea la moşia Prejoi. Documentele 4-26 amintesc despre diferite proprietăţi care au fost dăruite bisericii Gănescului de către diferite familii, sau de proprietăţi cumpărate de către P.S. Chesarie episcopul Râmnicului pentru acest sfânt lăcaş. Toate documentele sunt din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea.

***, „Sfânta Episcopie a Râmnicului Noul Severin. Un document al bisericii Gănescului din Craiova”, în: *BORom* XV (1891-1892), 5, **p. 4**32-433**.**

Este redat un document prin care Constantin Hagi stabileşte ca după moartea sa, moara din Gioroc, ce-i aparţinea, să fie dată bisericii Gănescului. Dintr-o notă de subsol a autorului aflăm că biserica amintită a fost zidită de Barbu Gănescu.

Albu, C. „Învătământul bisericesc şi laic pe lângă unele biserici şi mănăstiri din Craiova de altădată”, în: *MitrOlt* XXVII (1975), 9-10, p. 682-686.

La Mănăstirea Gănescului, metoc al Episcopiei Râmnicului, a funcţionat o Şcoala de muzică psaltică. Acest tip de şcoli de muzică au fost desfiinţate în a doua jumătate a secolului al XIX-lea.

GĂVANA (SCHITUL)

Verna, „Cărţi, reviste, ziare. „Mănăstirea Găvana din judeţul Buzău” de Pr. Ioan Ionescu”, în: *BORom* XLVIII (1930), 11, p. 1088. Recenzie

Autorul prezintă istoria Mănăstirii Gavana zidită între 1717-1719. La 1723 acest schit primeşte o danie. La 1821 schitul a fost prădat şi ars de turci, dar a fost refăcut şi resfinţit la 1828, afirmaţie bazată pe o inscripţie aflată deasupra stranei arhiereşti. La 1855, biserica a fost mărită.

GĂVANU (SCHITUL)

Ciocănel-Popescu, Gh., revizor şcolar al jud. Râmnicul- Sărat, „O călătorie la Mănăstirea Găvanul”, în: *Vocea Bisericii* II (1895), 4 şi 5, p. 13-14.

Autorul articolului prezintă Mănăstirea Găvanul. Acesta porneşte în călătorie împreună cu pr. C. Crăciunescu, dl Miron Dăscălescu şi dl Oprişan Popescu. Este descris traseul urmat şi frumusețea locurilor cu care vizitatorii vin în contact. Mănăstirea este descrisă amănunțit. Coborând, poposeşte în cătunul Jghiab, de unde pleacă împreună doar cu C. Crăciunescu.

***, „Bibliografie. «Mănăstirea Găvanu», de Pr. Ioan Ionescu”, în: *BORom* XLVI (1928), 12, p. 1144.

Cartea cuprinde istoricul Mănăstirii Găvanu în patru capitole. Pe coperta cărții apare chipul episcopului Ioasaf al Buzăului (1710-1717).

Tudor, Sandu, pr., „Schitul Găvanu”, în: *GBis* XXVII (1968), 9-10, p. 1029-1047.

Informații despre schitul de călugări Găvanu, construit între 1710-1717, cuprinzând detalieri despre aşezare geografică, istoric, pictură, cărți vechi cu note, stareți danii, activitatea culturală. Se precizează faptul că denumirea nu coincide cu cea a Schitului Găvanele–Găvani–Găvana.

GÂRLAŞI-BUZĂU (SCHITUL)

Antofie, Radu, pr., „Istoricul bisericii Gârlaşi din Buzău”, în: *GBis* XXIV (1965), 9-10, p. 825-847.

Autorul ordonează informațiile despre biserica Gârlaşi din Buzău, transmițând detalii legate de pomelnic, odoare, restaurarea realizată în 1929, după ce, timp de 50 de ani, a fost închisă. Se face şi o descrierea a bisericii. Din pisanie aflăm că „au numit-o schit şi au închinat-o la schitul de la Poiana Mărului în 1780”.

Ionescu, Dimitrie, Gh., „Alte biserici vechi din Buzău”, în: *GBis* XXV (1966), 9-10, p. 854-883.

Între bisericile vechi din Buzău sunt enumerate: biserica din Gârlaşi (1780), care este închinată schitului de călugări Poiana Mărului, Râmnicu Sărat (nu a fost de lungă durată), biserica Broşteni construită în 1789, ca schit de călugări de Calisian, închinată Mănăstirii Dusica din Tricala Rumeliei. Textul reliefează istoricul mănăstirii, descrierea ei, diverse odoare şi imagini.

SF. GHEORGHE NOU (MĂNĂSTIREA)

***, „Hrisovul lui Constantin Brâncoveanu”, în: *Şcoala şi Biserica* XII (1909), 3-4, p. 58-61.

Este prezentat hrisovul prin care Constantin Brâncoveanu dăruieşte Mănăstirii Sfântul Gheorghe din Bucureşti, ce este metoc al Sfântului Mormânt, venitul de 30.000 de ducați de la banca Țeca din Veneția..

Demetrescu, Drag., dr., „Mâna Sfântului Ierarh Nicolae”, în: *BORom* XXXVII (1913-1914), 10, p. 713-722.

Mâna Sfântului Ierarh Nicolae se află în biserica Sfântul Gheorghe Nou din Bucureşti. În secolul al XI-lea, moaştele Sf. Nicolae au fost luat din Mira Lichiei (Asia Mică) şi au fost duse la Bari, în sudul Italiei. În secolul al XVI-lea un cleric român a mers la Bari pentru a se închina la sfintele moaşte. Conform unor tradiții, el ar fi fost diacon sau paraclisier. Autorul articolului infirmă ipoteza că el ar fi fost grec. Acest cleric român a stat la Bari şi a îndeplinit diferite ascultări, până într-o zi, când a luat o parte din moaştele sfântului Nicolae – mai exact mâna sa dreaptă şi a plecat. Când a ajuns în Țara Românească, mitropolit era Eftimie, iar domnitor Mihai Viteazul care a hotărât ca mâna sfântului să fie ferecată în aur şi îmbrăcată în pietre scumpe. În articol este tradusă din limba slavonă inscripția de pe ferecătura mâinii, care atestă că ea a fost făcută în timpul mitropolitului Eftimie, de către Mihai Viteazu, în 1600.

G., „Constantin Brâncoveanu Domnitorul Țării Româneşti", în: *BORom* XXXVIII (1914-1915), 3, p. 213-217.

La 15 august 1914 s-au împlinit 200 de ani de la sfârşitul mucenicesc al lui Constantin Brâncoveanu şi al fiilor săi. În articol este prezentat discursul lui Nicolae Iorga în şedința Camerei Deputaților din 19 aprilie 1914, cu privire la comemorarea lui Constantin Brâncoveanu. Sunt amintite şi măsurile luate de ministrul cultelor, I.G. Duca, în urma aprobării de către Camera Deputaților a propunerii lui Nicolae Iorga, referitoare la comemorarea domnului martir.

G., „Comemorarea lui Constantin Brâncoveanu", în: *BORom* XXXVIII (1914-1915), 4, p. 323-324.

La 15 august 1914 a avut loc comemorarea a 200 de ani de la moartea martirică a domnului Constantin Brâncoveanu. Aceasta festivitate a avut loc la Mănăstirea Hurezi. Virgil Drăghiceanu susține că trupul lui Constantin Brâncoveanu, după decapitare, nu a fost aruncat în mare, ci a fost înmormântat în biserica Sfântul Gheorghe Nou din Bucureşti. Afirmația se bazează pe inscripția găsită pe o candelă din această biserică. Sunt redate inscripțiile a trei candele din biserica Sfântul Gheorghe Nou, dintre care una confirmă existența unui mormânt a lui Constantin Brâncoveanu, iar alta arată unde este îngropat Manolache Lambrino.

G., „Comemorarea lui Constantin Brâncoveanu", în: *BORom* XXXVIII (1914-1915), 5, p. 389-395.

Este redată cuvântarea ținută de N. Popescu, în biserica Sfântul Gheorghe Nou din Bucureşti, cu ocazia comemorării a 200 de ani de la martiriul lui Constantin Brâncoveanu.

Cu ocazia comemorării domnului român au apărut următoarele lucrări: „Constantin Vodă Brâncoveanu" de Nicolae Iorga, „Istoria delle moderne Revoluzioni della Valahia" de Del Chiaro, retipărită de Nicolae Iorga, „În amintirea lui Constantin Brâncoveanu 1714-1914. Lăcaşurile Voievodului" de Virgiliu Drăghiceanu, „Viața şi faptele domnului Țării Româneşti Constantin Vodă Brâncoveanu" de Nicolae M. Popescu.

***, „Note bibliografice. Kirileanu T., «Ştiri de acum o sută de ani despre mormântul lui Constantin Vodă Brâncoveanu», extras din revista *Apostolul*, XI, 1934, nr. 10, Bucureşti, p. 13”, în: *BORom* LII (1934), 5-6, p. 554. Recenzie.

Autorul semnalează cuvântarea episcopului Ilarion al Argeşului rostită la înmormântarea lui Grigore Brâncoveanu, în care se găsesc precizări asupra mormântului lui Constantin Brâncoveanu. Din cuvântare reiese că mormântul domnului-martir s-ar afla în biserica Sfântul Gheorghe Nou din Bucureşti.

***, „Note bibliografice. Popescu Nicolae, preot., «Viața şi faptele domnului Țării Româneşti Constantin Brâncoveanu», Bucureşti 1934, p. 84”, în: *BORom* LII (1934), 5-6, p. 554. Recenzie.

Cartea a apărut cu prilejul reînhumării osemintelor lui Constantin Brâncoveanu.

Andreescu, Ştefan, „Dobruş Banul şi ctitoriile sale”, în: *GBis* XXI (1962), 9-10, p. 913-916.

Se prezintă mai multe ipoteze şi se arată că Schitul Dobruşa are acelaşi ctitor ca şi biserica Sfântul Gheorghe Nou, anume pe Dobruş Banul.

Vasiliu, Ştefan-Vlăduț, drd., „Biserica fostei mănăstiri «Sfântul Gheorghe-Nou» din Bucureşti”, în: *GBis* XXXI (1972), 5-6, p. 609-621.

Informații despre istoricul, arhitectura şi pictura bisericii Sf. Gheorghe Nou din Bucureşti.

SF. GHEORGHE VECHI (MĂNĂSTIREA)

C., E., „Două inscripții monumentale conținând date istorice naționale”, în: *BORom XII* (1888-1889), 8, p. 565-567.

Sunt prezentate cele două inscripții. Prima provine de pe o piatră funerară aflată în catedrala Mitropoliei, în care se arată că biserica Sfântul Gheorghe Vechi a fost zidită de Nicolae Bălăceanu şi soția sa Ana, în 1492 şi că această biserică adăpostea osemintele lor.

A doua este o cruce de piatră ridicată de domnul Constantin Brâncoveanu în 1713, pe locul unde a fost o cruce de lemn, ce amintea de răscoala din 1653.

Potra, George, „Şcoala domnească de sloveni de la biserica Sf. Gheorghe-Vechi din Bucureşti”, în: *GBis* XX (1961), 9-10, p. 837-878.

Şcoala domnească de sloveni de la biserica Sfântul Gheorghe-Vechi din Bucureşti, biserică ce a fost scaun mitropolitan până pe la 1660, funcționează până în 1775, în timpul primei domnii a lui Alexandru Ipsilanti. Sunt cuprinse date despre ultimii ani din activitatea de aici, precum şi o listă cu şirul dascălilor ce au profesat în această instituție, cu semnăturile lor.

GHIGHIU (SCHITUL)

G., „Literatura religioasă**”**, în: *BORom* XXVIII (1904-1905), 3, p. 298-311.

Articolul conține trei recenzii. Prima este la lucrarea „Două biblioteci de mănăstiri: Ghighiu şi Argeş” de N. Iorga, Bucureşti 1904, Institutul de Arte Grafice, Editura Minerva. Broşura conține o scurtă descriere a unor manuscrise aflate în bibliotecile amintite în titlu. Este amintit manuscrisul „Tâlcuire la Apocalipsa lui Ioan, tradus din greacă în slavonă de părintele Lavrentie Z, în zilele lui Constantin Brâncoveanu în 1704”. Prefața acestuia a fost alcătuită de Tarasie Ieromonahul. La finalul prefaței se găsesc o serie de stihuri după suma capetelor ce se află în Apocalipsă, care sunt atribuite lui Damaschin al Buzăului şi care sunt reproduse în articol. Sunt reproduse şi versurile din manuscrisul intitulat „Orbirea celor tineri. Cele două căi sfatul răutății şi al bunătății”, tălmăcit din limba rusă de arhimandritul Ghenadie, proegumenul Coziei, în 1747.

***, „Cărți Reviste Ziare. Monahul Petru Pavlov – «Însemnări despre Sfânta Mănăstire Ghighiu»”, în: *BORom* XLII (1924), 5, p. 309**.** Recenzie.

Mănăstirea fost clădită în 1814 de către Uța Cantacuzino Corneanca. Sunt descrise biserica şi odoarele mănăstirii. Mai aflăm că, după război, în mănăstire au mai rămas doar nouă călugări şi că stăreția a fost reparată.

Scriban, arhim., „Ştiri. Mănăstire prădată”, în: *BORom* XLV (1927), 4, p. 253

Pe data de 7 aprilie 1927 Mănăstirea Ghighiu a fost prădată de hoți.

Scriban, arhim., „Cronica bisericească. **«**Sărmană mănăstire duhul tău a murit»”, în: *BORom* XLV (1927), 10, p**.** 636.

Într-un articol din ziarul „Propăşirea din Ploieşti” este descrisă starea de sărăcie a Mănăstirii Ghighiu, fapt care a impus ca acest sfânt locaş să închirieze anumite locuri în scopul obținerii de fonduri.

N., Ş., pr., „Reclădirea Mănăstirilor Dealul, Ghighiu şi Schitul Maicilor”, în: *BORom* LXXIII (1955), 7, p. 580-599.

A se vedea rezumatul redat la „Mănăstirea Dealu”

Bulat, Toma G., „Ctitorii Mănăstirii Ghighiu-Prahova”, în: *GBis* XVII (1958), 6-7, p. 565-577.

Schitul Ghighiu-Prahova a fost ctitorit de două femei evlavioase, ulterior devenind mănăstire de călugări păstrată până în prezent. Articolul conține anexe.

A., Gh., „Slujbă de sfințire la mănăstirea Ghighiu”, în: *GBis* XVII (1958), 11, p. 1097-1104.

Date privind întemeierea Mănăstirii Ghighiu-Ploieşti, în 16 aprilie 1817 şi informații despre lucrările de restaurare inaugurate în 18-19 octombrie 1958, dar desfăşurate începând cu 1952. Între participanții la slujba de sfințire s-au numărat: patriarhul Justinian, mitropolitul Tit Simedrea, episcopul Chesarie al Dunării de Jos şi alții. Este redată integral cuvântarea patriarhului Justinian.

Mailat, Ion N., „Noi date asupra Mănăstirii şi Schitului Ghighiu”, în: *GBis* XXVIII (1969), 5-6, p. 623-628.

Conține istoricul Mănăstirii şi Schitului Ghighiu ridicat în 1817 de către călugărul Agapie.

GHIORMA BANUL (MĂNĂSTIREA LUI)

Andreescu, Ştefan, „Câteva precizări despre ctitoriile bucureştene ale lui Ghiorma Banul”, în: *Gbis* XXIII (1964), 5-6, p. 547-567.

Articolul aminteşte prezența, pe lângă o biserică de mir şi a „mănăstiri lui Ghiorma Banul”, atestată documentar la 8 aprilie 1564-1568. Sunt exprimate diferite ipoteze referitoare la localizarea exactă a lăcaşului. Între anexe este cuprins actul de închinare la Mănăstirea Pogoniani (Poganiana).

GIULEŞTI (MĂNĂSTIREA)

Popescu, Virgiliu, „Despre biserica fostei Mănăstiri Giuleşti”, în: *GBis* XVII (1958), 4, p. 748-749.

Date despre biserica fostei Mănăstiri Giuleşti, amănunte legate de interiorul şi exteriorul acesteia. Mănăstirea a fost zidită între 1780-1790 de Alexandru Ipsilante şi Nicolae Mavrogheni, detaliile privind arhitectura fiind expuse prin intermediul imaginilor.

GLAVACIOC (MĂNĂSTIREA)

Erbiceanu, Constantin, „Documente privitoare la istoria bisericească şi politică a românilor”, în: *BORom* XIII (1889-1890), 11, p. 677-688.

Documentul al doilea este un hrisov din 1758 şi din el aflăm că domnul Nicolae Mavrocordat i-a dat „Vlădicii Miron” (vlădică despre care C. Erbiceanu scrie că ar fi mitropolitul Grigorie de la 1760-1787, care a purtat, înainte de a fi mitropolit şi numele de Miron) veniturile şi administrația Mănăstirii Glavacioc.

C., E., „Serviciul Cuvioasei Maicii noastre Parascheva şi a Sfântului Grigorie Decapolitul”, în: *BORom* XVII (1893-1894), 9, p. 708-715. Cu text în greacă.

Această carte a fost tipărită în 1692, de către Antim Ivireanu. Sunt reproduse şi însemnările de pe coperta cărții. Dintr-una din ele aflăm că mitropolitul Teodosie a dăruit această carte Mănăstirii Glavacioc, la 1692.

Diaconescu, Ilie Gh., pr., „Şcoala candidaților la preoție din mănăstirea Glavacioc”, în: *GBis* XIX (1960), 7-8, p. 661-666.

Informații privitoare la existența unei şcoli ce pregătea monahi sau tineri mireni pentru preoție, înființată pe lângă Mănăstirea Glavacioc (1841-1843). Cursurile au început în 1844 şi au ținut până în 1854 având durată de cinci luni.

Diaconescu, Ilie, pr., „Icoane vechi, manuscrise şi pietre de morminte la Mănăstirea Glavacioc”, în: *GBis* XX (1961), 7-8, p. 635-669.

Sunt descrise câteva icoane, pomelnicul, pietrele de mormânt şi inscripțiile acestora. Sunt prezentate 32 de documente.

Sacerdoțeanu, A., „Pomelnicul Mănăstirii Glavacioc”, în: *GBis* XXVI (1967), 3-4, p. 366-372.

Se reproduce textul pomelnicului Mănăstirii Glavacioc, după o copie din 1800.

Diaconescu, Ilie Gh., „Un manuscris de cancelarie la mănăstirea Glavacioc”, în: *GBis* XXX (1971), 3-4, p. 343-360.

Articolul informează despre existența unui codice din 1844 de la Mănăstirea Glavacioc, ce cuprinde rapoarte, adrese, porunci, cercetări trimise din şi în cancelaria mănăstirii. Anexele ce însoțesc materialul cuprind exemple de acte din manuscrisul de cancelarie.

Diaconescu, Ilie Ghe., pr., „O casă de popas domnesc la mănăstirea Glavacioc”, în: *GBis* XXXIII (1974), 5-6, p. 543-550.

Mănăstirea Glavacioc adăpostea în prima jumătate a secolului al XIX-lea „casele de musafiri omeneşti cu două etajuri”. Materialul aduce informații despre aceste case.

Diaconescu, Ilie, „Noi observări asupra pietrei mormântale craioveşti de la Mănăstirea Glavacioc”, în: *GBis* XXXIII (1974), 11-12, p. 1199-1202.

Informațiile vizează observațiile făcute în legătură cu piatra de mormânt a jupâniței Neaga, soția lui Pârvu I Craiovescu. Articolul conține imagini.

Diaconescu, Ilie Gh., pr., „Vatra mînăstirii Glavacioc în secolele XV-XIX”, în *BORom* XCVIII (1980), 9-10, p. 1047-1077.

Lucrarea despre mănăstirea Glavacioc, cuprinde o scurtă introducere, urmată de 14 capitole.

1. Cadrul geografic şi funcționalitatea istorică a aşezării. 2. Toponimia vetrei şi a zonei vecine. 3. Pricinile întemeierii primei şi celei de-a doua ctitorii, cele două nume, întemeietorii şi refacerile mănăstirii. 4. Întinderea, extinderea, alipirea şi stâlpirea ocinilor din jurul vetrei. 5. Numele şi starea vechilor aşezări libere şi aservite, existente sau dispărute. 6. Robimea. 7. Onomastica spițelor de neam. 8. Prelucrarea agro-pastorală, industria şi meşteşugurile. 9. Relațiile de proprietate, renta, birul, şerbia şi negoțul. 10. Revizuirea ocolniței şi darea la linie a satelor de pe hotarul vetrei. 11. Mentalul sătesc şi destrămarea hotarului vetrei. 12. Cultura şi arta. 13. Starea ansamblului monumental. 14. Colecția muzeală.

Diaconescu, Ilie Gh., pr., „O carte veche de jertfelnic a mînăstirii Glavacioc”, în *BORom* C (1982), 1-2, p. 180-188.

Se analizează un „proscomisarion”, adică un pomelnic, scris la 13 iulie 1742 de către ieromonahul Serafim din îndemnul egumenului „Iona de la Rumele”, în timpul domnului Mihai Racoviță şi al mitropolitului Ungrovlahiei „chir Neofit”. Se face apoi descrierea manuscrisului cu menționarea însemnării egumenului Iona asupra stării şi meremetisirii ctitoriei. În Anexa se dă textul integral al pomelnicului!

GOIA SAU HUMELE DE JOS (SCHITUL)

Diaconescu, Gh. Ilie, pr., „Câteva ctitorii argeşene”, în: *MitrOlt* XXXII (1980), 3-6, p. 494-499.

Istoricul bisericii cu hramul Sfânta Paraschiva a Schitului de la Goia sau Humele de Jos.

GOLEŞTI-MUSCEL (SCHITUL)

Răuțescu, Ion, pr., „Ştiri documentare privitoare la biserica din Schitul Goleşti (Muscel)”, în: *GBis* XXI (1962), 9-10, p. 864-876.

Ştiri privitoare la biserica Schitului Goleşti (Muscel) ce aduc detalii despre faptul că aceasta a fost zidită şi închinată ca metoc Mănăstirii Câmpulung de episcopul Grigore al Buzăului în 1676. Se redă actul de închinare şi se argumetează denumirea dată lăcaşului.

GOLGOTA SAU GORGOTA (MĂNĂSTIREA)

Vasilescu, Const. R., „Mănăstirea Gorgota”, în: *BORom* LV (1937), 3-4, p. 156-174.

Informații despre Mănăstirea Gorgota. Poziția geografică o plasează în apropiere de Târgovişte, fiind ctitorie a lui Pătraşcu cel Bun. O legendă afirmă însă că existase pe vremuri o mănăstire, zidită nu se ştie de cine, ale cărei urme încă mai puteau fi văzute. După ce s-a năruit, pe vremea lui Radu Negru, locuitorii s-au hotărât să facă o biserică, de partea stângă a malului, aşezând pe locul ales o icoană a Maicii Domnului din vechiul aşezământ. Se spune că, atunci când au venit locuitorii după câteva zile, icoana nu se mai afla pe aceaşi poziție, ci era aşezată pe un deal. Văzând în această întâmplare un fapt dumnezeiesc, localnicii au zidit acolo o mănăstire, cu numele Gorgota. Jafurile şi ruina ce s-au abătut de multe ori asupra mănăstirii, numită chiar de către Mihai Viteazu „osebită şi înstreinată”, explică faptul că nu s-au găsit acte de la întemeitor.

Hrisoave îl atestă însă pe Pătraşcu cel Bun printre miluitori, Mihai Viteazu numindu-l: „ctitor al sfintei dumnezeieştii mănăstiri” în 1594, ulterior: „au fost miluită această biserică de la întemeiere…de răposatul părintele Domniei mele Io Pătraşco Voevod” anul 1597. Este notat şi faptul că monahii viețuitori îl considerau pe Pătraşcu ctitor, prin urmare între anii de domnie ai acestuia, 1554-1557, trebuie stabilită „întemeierea”. Nu după multă vreme, din cauza contextului istoric, mănăstirea ajunge în ruină. Astfel, printr-un act de danie, datat de Iorga în 1580, mitropolitul Eftimie al Țării Româneşti ținând sfat cu domnul Alexandru Voievod şi cu egumenul Spiridon de

la Mănăstirea Dealul, orânduieşte ispravnic la Gorgota pe Spiridon ca să lucreze viile şi să înfiinţeze o moară. Războaiele duse de Mihai Viteazu cu Sinan Paşa pustiesc din nou împrejurimile, cartea lui Fotea, din 1597, arătând că mănăstirea era din nou dărâmată. Un alt neajuns atinge acest sfânt lăcaş în 1611, când Gabriel Bathori distruge toate actele mănăstirii.

Un scurt inventar al daniilor făcut până în 1624 număra: moşia dăruită de Pătraşcu, îmbogăţită ulterior cu alte terenuri şi întărită de Mihai Viteazu, care nu va percepe bir, vinăria din împrejurimi, o moşie din moşia oraşului Târgovişte. Domnii care au urmat la tron, Simeon, Şerban şi Radu Voevod, au înnoit aceste dări, starea mănăstirii îmbunătăţindu-se simţitor, primind unele locuri de casă şi alte moşii. În 1623, în zilele lui Radu Mihnea, „jupân Niculae egumenul şi vistierul" aflăm că s-a ridicat o nouă biserică în locul celei vechi, care fusese arsă şi dărâmată încă din timpul luptelor cu turcii. Pisania bisericii, scrisă în trei limbi, nu aminteşte de întemeitor, dar îl arată pe Nicolae ca „nou ctitor". Originea acestui Nicolae nu este pe deplin lămurită. Se presupune că ar fi personajul menţionat într-o cronică din timpul lui Mihai Viteazul, „Nica vistierul", care în 1619 încă mai trăia, fiind de sorginte boier grec. Este posibil ca acesta să se fi călugărit, ajungând astfel egumen al Mănăstirii Gorgota, pe care o reclădeşte din temelie.

În ceea ce priveşte închinarea mănăstirii la Meteore, Tesalia, obicei comun epocii, datele privitoare la autorul şi anul acestei închinări nu sunt nici ele sigure. Între actele mănăstirii se află o copie, pe baza căreia s-ar putea susţine că închinarea ar fi fost realizată de Radu, fiul lui Mihnea Voievod, în 1623; dar din alte surse, s-ar fi efectuat în 1617, când Radu Buzescu face o danie mănăstirii, pomenind şi mănăstirea ca metoc; acelaşi lucru fiind atestat şi la 1621. Din cercetarea acestora rezultă faptul că anul 1623 nu prezintă validitate, neputând fi vorba decât de un fals al călugărilor greci de la începutul secolului al XIX-lea. Închinarea la Meteore s-a făcut, aşadar, înainte de 1617 de către Radu Mihnea, în prima sa domnie (1611-1616), cunoscut fiind faptul că preţuia neamul grec.

De la a doua zidire şi până în 1836 se găsesc ştiri doar cu privire la averea mănăstirii. În 1836 Mănăstirea Gorgota este refăcută. Cu prilejul înlăturării egumenilor greci de la conducere şi a instalării celor români, se întocmesc cataloage cu averea mănăstirii, odată cu care suntem înştiinţaţi şi de starea deplorabilă a aşezământului. Egumenul Efrem reface pe zidurile vechi clopotniţa, tavanul de lemn şi acoperişul de şindrilă, chiliile şi casele cele mari, după cum afirmă pisania din 1836. Atunci când secularizarea se va impune în 1862, la cârma mănăstirii era Atanasie, în timpul căruia se va face şi licitaţia publică, mănăstirea fiind transformată în biserică de mir. Dimitrie Crinescu va fi primul preot paroh. Starea bisericii nu a fost însă una bună, la 1900 fiind semnalate grave avarii. În finalul articolului, autorul adaugă lista egumenilor mănăstirii.

Gheorghiu, Aurel I., „Golgota - pagini din Istoria Bisericii Române", în: *GBis* XXI (1962), 3-4, p. 318-341.

Informaţii despre aşezarea Mănăstirii Golgota, despre legendele ce stau la baza întemeierii lăcaşului de cult, întemeietor fiind Pătraşcu cel Bun la 1597. Edificiul a

fost sub „obida” mănăstirilor de la Meteora. Între cele şase anexe ale materialului fac parte actul de ctitorie şi pomelnicul ctitoricesc.

GORANUL (SCHITUL)

Bulat, T. G., prof., „Schitul Goranul - Râmnicul-Vâlcea”, în: *MitrOlt* XXIV (1972), 5-6, p. 392-396.

Prima mărturie despre domeniul Goran din Râmnicu-Vâlcea datează din 9 martie 1665. Schitul a fost ridicat de mama lui Radu Goran - monahia Calistra de la Mănăstirea Dintr-un Lemn. După moartea ei, de aşezământ se ingrijeşte Chesarie al Râmnicului, care îl va face metoc al episcopiei. Secolul al XVIII-lea este o perioadă de înflorire pentru schit.

GOVORA (MĂNĂSTIREA)

Sacerdoțeanu, A., „Pomelnicul Mănăstirii Govora”, în: *MitrOlt* XIII (1961), 10-12, p. 789-823.

Pomelnicul s-a păstrat într-o copie relativ târzie din 1777. Prima listă este cea a boierilor mari şi cuprinde 656 de nume. O a doua are 68 de nume de boieri tăiați de turci, în vremea lui Radu Voievod. Mai este prezentată o listă cu 548 de nume ale boierilor care au rămas în viață. Tot de pe vremea lui Radu este o listă cu 36 de nume de sârbi. La lista egumenilor se prezintă 14 nume, primul fiind al lui Dorotei (din vreme lui Radu), la care se adaugă 52 de nume ale „ieromonahilor egumeni”. Se dau listele şi cu toți ceilalți viețuitori. În finalul articolul se redă textul întregului pomelnic, scris de ieromonahul Visarion, structurat pe 57 de foi.

Sacerdoțeanu, A., „Moara din Râmnic a Mănăstirii Govora”, în: *MitrOlt* XV (1963), 5-6, p. 371-390.

Prima posesoare de moară la Râmnic a fost Mănăstirea Cozia în 1388. Moara Mănăstirii Govora este atestată abia din 1496. Autorul prezintă istoricul mănăstirii, cu anexe.

Stănculescu, F., Ioan, „Recenzie. Alte comori ale trecutului românesc”, în: *BORom* LXXXIII (1965), 9-10, p. 976-980.

Autorul realizează o recenzie cărții lui Radu Florescu, „Mănăstirea Govora”, apărută la Editura Meridiane, Bucureşti, 1965. Referitor la istoricul mănăstirii, sunt sesizate trei faze principale de evoluție: construcțiile zidite de Radu cel Mare, cele ridicate de Matei Basarab şi cele executate în timpul lui Constantin Brâncoveanu, precizându-se că monumentul a mai suferit modificări în secolul al XVIII-lea şi începutul secolului al XIX-lea. Pentru a demonstra vechimea Mănăstirii Govora se citează un document din 1497, provenit de la Radu cel Mare (1496-1508), în care se consemnează existența mai veche a sfântului lăcaş.

O inscripție păstrată pe un clopot turnat în 1457 confirmă existența lăcaşului înainte de Radu Voievod. Din vechiul complex mănăstiresc din perioada lui Radu Vodă nu se păstrează decât foarte puțin. Restaurarea edificiului se realizează în timpul

lui Matei Basarab şi a lui Constantin Brâncoveanu, despre aceasta vorbind şi pisania aşezată la intrarea în biserică. Cel care a realizat restaurarea brâncovenească a fost ieromonahul Paisie. Alte transformări ale mănăstirii sunt realizate în 1783, în timpul episcopului Filaret, în 1787, când este pictată de către Dimitrie Zugravul, în 1920, apoi în 1958. Autorul aminteşte piesele de broderie şi tipăriturile în limba română apărute la Govora în vremea lui Matei Basarab.

Popescu, Iustin, pr., „Mănăstirea Govora şi egumenia lui Meletie Macedoneanul”, în: *MitrOlt* XXIV (1972), 1-2, p. 147-149. Recenzie.

Date despre pustiirea mănăstirii din 1551, de către Albul cel Mare, despre redresarea de mai târziu, din timpul lui Radu Şerban şi, în special, din timpul lui Matei Basarab, despre egumenul Meletie, numit în 1634 şi despre activitatea tipografică desfăşurată aici.

Petre-Govora, Gh. I., pr., „Prima şcoală de cultură generală din Țara Românească de la Govora”, în: *MitrOlt* LV (2003), 9-12, p. 79-80.

Şcoala de la Govora a fost înființată în 1635. Patriarhul Ierusalimului, Teofan, o aşază pe acelaşi nivel cu gimnaziul lui Petru Movilă din Kiev. Elevii erau numiți „studenți” (spudei), iar ştiințele predate erau gramatica, retorica, aritmetica, muzica, geometria şi, cea mai importantă, teologia. Conducerea şcolii a fost asigurată de egumenul Meletie.

GRĂJDANA-BUZĂU (MĂNĂSTIREA)

G., I. M., „Note bibliografice Ionaşcu I., «Un fost metoh al Pantelimonului: Schitul Grăjdana (Buzău)». Cu documente şi regeste din arhiva Eforiei Spitalelor Civile, Buzău 1936, LIV+148 p.”, în: *BORom* LVI (1938), 1-4, p. 131-132. Recenzie.

Istoricul Schitului Grăjdana, ctitorit de călugărița Catrina, fiica lui Jipa Vernescu. Catrina se trăgea şi din neamul episcopului Luca, care a păstorit la Buzău între anii 1583-1604 şi a ajuns apoi mitropolit al Ungrovlahiei (1604-1629).

Prima mărturie despre acest schit datează din 1690. Două acte din anul următor arată că schitul a fost întemeiat de călugărița Catrina, pe moşia ei Lunceni şi i-a dat numele ei de mireancă Grăjdana. Schitul la 1714 se ruinează. La 1743 un nepot al Grăjdanei, Cosma, reface bisericuța de lemn şi clădeşte două chilii şi o clopotniță. În 1758, la 20 decembrie, schitul este închinat ca metoc Mănăstirii Pantelimon. După moartea lui Cosma şi a urmaşului său la conducerea schitului, Schitul Grăjdana s-a ruinat din nou. Episcopul Cosma al Buzăului îl pune ca egumen în 1771 pe Gurie, care a fost multă vreme stareț la Izvorani. În 1787 Gurie nu se mai afla la Grăjdana, iar schitul încape pe mâna unor îngrijitori mireni.

Către sfârşitul secolului al XVII-lea îl întâlnim ca egumen pe arhimandritul Ambrozie, care a fost înlocuit în 1797 cu protopopul Neagu Chircu din Nişcov. Neagu a fost înlocuit în 1801 cu postelnicul Stanciu. În 1811 schitul este luat în arendă de Petre Căpitanul, care l-a ținut până în 1821. Alecu Iarca zideşte la 1840 o mică biserică de cărămidă. La 1843 schitul este încredințat pentru scurtă vreme lui Ruvim

Budişteanu, fostul egumen al Mănăstirii Târgşor de lângă Ploieşti şi al Mănăstirii Aluniş, Buzău. La 3 aprilie 1850 schitul a fost dat sub ocârmuirea arhimandritului Melchisedec, egumenul Mănăstirii Măxineni, iar la 1852 schitul trece sub îngrijirea ieromonahului Ciprian. care a stat aici până în 1860 când a plecat egumen la Mănăstirea Măxineni şi a fost înlocuit la Grăjdana cu ieromonahul Dionisie. Schitul a fost ulterior vândut şi desfiinţat.

GRUIU SAU GRUIA (MĂNĂSTIREA)

Pleşia, Dan şi **Andreescu, Ştefan,** „Mănăstirea Gruiul", în: *GBis* XXIV (1965), 11-12, p. 1123-1154.

Date despre istoria Mănăstirii Gruiu: ctitor, egumeni, proprietăţi. Articolul este însoţit de anexe.

Dură, Ioan V., drd., „Ştiri despre Ţările Române în «Istoria Patriarhilor Ierusalimului» a patriarhului Dositei al Ierusalimului" în: *StTeol* Seria a II-a XXVIII (1976), 1-2, p. 120-129.

Patriarhul Dositei al Ierusalimului n-a apucat să-şi tipărească „Istoria" şi a lăsat sarcina nepotului său Hrisant Nottara să o tipărească. O va face la Bucureşti începând cu 1715. Pentru istoria noastră importante sunt cărţile 11 şi 12 şi cap. 5 şi 6 din cartea 13, în care avem informaţii despre Mănăstirea Gruia (jud. Ilfov) închinată Patriarhiei de Ierusalim (aprox.1579-1608), despre Sinodul de la Iaşi din 1642 şi rolul domnului Vasile Lupu, despre ajutorul dat de Vasile Lupu patriarhului ecumenic Partenie cel Bătrân, ce-i va da moaştele cuvioasei Parascheva, despre ajutorul dat patriarhului Teofan al III-lea al Ierusalimului (1608-1644), despre faptul că în 1645 mănăstirile din Iaşi: Galata, Barnovski, Sf. Sava, Nicoriţa erau închinate Sf. Mormânt, iar în 1673 sunt închinate Sf. Mormânt Mănăstirile Călui şi Ungurei (sau Unghereni sau Unguriu).

GURA MOTRULUI (MĂNĂSTIREA)

Ionescu, I., pr., „Însemnări de pe cărţi vechi bisericeşti de ritual", în: *MitrOlt* IX (1957), 7-8, p. 521-527.

Sunt prezentate însemnări de pe cărţile vechi de ritual ale Mănăstirii Gura Motrului şi ale Schitului Topolniţa.

Cocora, Gabriel, pr., „Din activitatea gospodărească a arhimandritului Eufrosin Poteca la Mănăstirea Gura Motrului", în: *MitrOlt* X (1958), 11-12, p. 790-793.

Expunere a activităţii arhimandritului Eufrosin Poteca la Mănăstirea Gura Motrului.

Lector, „Săpături arheologice în aria aşezămintelor bisericeşti", în: *GBis* XIX (1960), 3-4, p. 333-339.

Se prezeintă rezultatele săpăturilor arheologice făcute la Mănăstirile Gura-Motrului, Mamul, Cotmeana.

Popovici, V., „Mănăstirea Gura Motrului”, în: *MitrOlt* XXII (1970), 1-2, p. 140-142. Recenzie.

Monografia recenzată se ocupă de Mănăstirea Gura Motrului, ctitorită de Logofătul Harvat, la 13 ianuarie 1519. Acest lăcaş dispare pe la 1620, urmând ca între anii 1652-1653 vornicul Preda Brâncoveanu să zidească pe acelaşi loc alt aşezământ, care va fi terminat de Preda Brâncoveanu. Autorul menționează „dezînchinarea” din 28 iulie 1639, făcută de Matei Basarab. Din 1821 până în 1832, când marele cărturar Eufrosin Poteca este numit egumen, nu mai avem ştiri despre mănăstire.

În 1862, mănăstirea devine enorie a parohiei Gura Motrului. În 1943, lăcaşul este redeschis ca mănăstire de călugărițe, după ce între anii 1928-1942 găzduise două şcoli în chiliile sale. Articolul cuprinde 34 de ilustrații.

Bazilescu, Ştefan, prof., „La 190 de ani de la naşterea arhimandritului Eufrosin Poteca. 1786-1976”, în: *MitrOlt* XXVIII (1976), 11-12, p. 1002-1011.

Informații privitoare la persoana arhimandritului Eufrosin Poteca şi la perioada egumenatului său la Mănăstirea Gura-Motrului. Aflăm despre ctitorirea acesteia de Sfântul Nicodim şi despre implicarea arhimandritului în dezvoltarea învățământului şi culturii româneşti.

HOTĂRANI (MĂNĂSTIREA)

Cocora, Gabriel, pr., „Popa Şapcă, curator la Mănăstirea Cozia”, în: *MitrOlt* IX (1957), 11-12, p. 758-765.

Aspecte biografice despre Popa Şapcă care a fost „superior” la Mănăstirea Cozia în perioada 4 mai 1864 - 10 august 1866, anterior făcând parte din obştea Mănăstirii Hotărani.

Păsculescu-Orlea, Em., pr., „Popa Şapcă la mănăstirea Hotărani (Romanați) (11nov. 1863 – 6 mai 1864)”, în: *MitrOlt* XIII (1961), 10-12, p. 760-783.

Informații despre activitatea lui Popa Şapcă la Mănăstirea Hotărani de pe Valea Oltului, ctitorită în 1588 şi închinată Mănăstirii Dionisiu din Sf. Munte.

HUREZI (MĂNĂSTIREA)

*****,** „Monastirea Horezu, Județul Vâlcea”, în: *Vocea Bisericii* III (1896), 2, p. 2-3.

Istoricul Mănăstirii Horezu, fondată de Constantin Brâncoveanu, în 1692. Până în 1862 mănăstirea a fost locuită de călugări, însă ei au fost mutați la Bistrița şi în locul lor s-au stabilit călugărițe. Portretul lui Pârvu Cantacuzino se află în interiorul bisericii, alături de portretele lui Apostol Ispravnic Vornic, al lui Badea Ispravnicul Biv Pârcălab şi al lui Manea Vătaful. În biserică se găsesc patru morminte.

Tâmpla paraclisului se păstrează din timpul lui Brâncoveanu. Doamna Maria, soția lui Constantin Brâncoveanu a fondat o biserică. La anul 1881, mai mult de jumătate din edificiu s-a transformat în spital rural. Articolul conține o schiță a Mănăstirii Horezu.

Bălăşel, Teodor, preot, „Mănăstirea Horezul", în: *Cuvântul Adevărului* IV (1905), 7, p. 67-68.

Date despre istoricul Mănăstirii Hurezi clădite de Pârvu Cantacuzino în 1690. Constantin Brâncoveanu finalizează lucrarea rămasă neterminată prin moartea lui Pârvu şi trimite în acest scop pe Cernica Ştirbei, care o isprăveşte în 1693. Acolo erau trei biserci: biserica mare, construită într-un stil bizantin, paraclisul şi bolniţa. În vechime, Horezul a fost mănăstire de călugări înzestrată cu toate odoarele trebuincioase. Până în 1863, data secularizării, a fost un important centru cultural. Din 1872 a fost prefăcută în mănăstire de maici.

***, „Notiţele şi impresiunile călătorului Lancelot de la monastirea Horezul", în: *Cuvântul Adevărului* IV (1905), 10, p. 99-101.

Impresiile călugărului francez Lancelot despre Mănăstirea Horezul.

G., I. M., „Note bibliografice Ionaşcu S., «Contribuţii la istoricul Mănăstirii Hurez», Craiova, 1935, 192 p", în: *BORom* LIV (1936), 9-10, p. 654-655. Recenzie.

Se prezintă 63 de documente din anii 1777-1814 referitoare la Mănăstirea Horezu. Lucrarea are opt capitole: Fundarea Mănăstirii Hurez; Moşiile şi celelalte averi; Egumenii mănăstirii de la 1693-1791; Activitatea egumenului Pahomie 1791-1814; Ceva despre boierii Brâncoveni de la sfârşitul secolului al XVIII-lea; Ultimii egumeni de la Hurez 1804-1872; Viaţa spirituală şi materială a mănăstirii; Biblioteca Hurezului.

Autorul consideră că la 8 septembrie 1693 s-ar fi târnosit biserica argumentând cu o însemnare din vremea lui Constantin Brâncoveanu. Date despre egumenii acestei mănăstiri. Primul egumen de la Hurez a fost Ioan arhimandritul. El a condus această mănăstire până la 1726. Urmaşul său a fost Dionisie de la Polovragi, care a trăit până la 1734, iar după el a urmat Dionisie Bălăşescu, care a condus mănăstirea cu mici întreruperi până la 1782. Despre acesta aflăm că în cel dintâi an al egumeniei sale era să fie ales episcop al Râmnicului, iar la bătrâneţe şi-a luat ca ajutor pentru a conduce mănăstirea pe fostul econom Gherasim, care l-a şi urmat pe Dionisie la conducerea mănăstirii, dar nu a fost egumen decât doi ani. După el, Rafail, corectorul cărţilor bisericeşti tipărite la Râmnic între 1763-1780, a fost ales conducătorul mănăstirii. După Rafail este ales ca egumen Pahomie, care cârmuieşte mănăstirea din 1791 până în 1804, când este îndepărtat de la conducere şi, plecând, va trece la cele veşnice în Schitul Fedelesciorul.

Ilie, R., pr., „Arhimandritul Ioan, primul stareţ al Mănăstirii Hurez (1696-1726)", în: *GBis* XIII (1954), 1-2, p. 98-104.

Se detaliază aspecte referitoare la mănăstire din perioada arhimandritului Ioan, primul stareţ al acestui lăcaş. Hurezi-ul a devenit în timp cel mai reprezentativ complex de arhitectură, definitoriu pentru stilul brâncovenesc.

Gagiu, I., pr., „Mănăstirea Hurezi" în: *BORom* LXXII (1954), 2-3, p. 244-257.

Istoricul întemeierii şi dezvoltării grupului mănăstiresc de la Hurezi, a cărui construcție a început în 1690. În vara anului 1693 domnul Brâncoveanu a venit la Hurezi şi a luat parte la sfințirea bisericii pe care a închinat-o Sfinților Împărați Constantin şi Elena. Sfințirea s-a făcut de către mitropolitul țării, Teodosie. Episcopul nou ales, Ilarion al Râmnicului, a săvârşit prima sa Liturghie arhierească în biserica Mănăstirii Hurezi, la 8 iulie, de sărbătoarea Sf. Mucenic Procopie, ale cărui moaşte au fost dăruite acestui sfânt lăcaş de patriarhul Iacob al Țarigradului. În toamna anului 1694 a fost terminată şi pictura bisericii.

Între 1694-1697 s-au construit: pe latura de sud, casele domneşti şi două rânduri de chilii cuprinzând la mijloc clopotnița; pe latura de vest chilii şi paraclisul; pe latura de nord chilii iar pe latura de est un zid de cărămidă şi piatră. Ca arhitectură, biserica de la Hurezi reprezintă exemplarul cel mai reuşit al epocii brâncovene, având planul în formă de treflă, cu două turle înalte, cu pridvor sprijinit pe stâlpi artistic lucrați, cu o înfățişare impunătoare, cu proporții admirabile, cu sculpturi bogate şi cu decorațiuni clasice şi sobre. Valoarea artistică a picturii în frescă a bisericii, paraclisului şi a schiturilor Mănăstirii Hurezi este unanim apreciată şi de o originalitate absolut sigură.

Pictura de la Hurezi prezintă valoare documentară şi istorică pentru că, în afară de portretele murale ale meşterilor, în tinda bisericii, pe peretele de la răsărit, în partea dreaptă, găsim înfățişați pe domnul Constantin Brâncoveanu şi soția sa Marica iar lângă ei pe cei patru fii: Constantin, Ştefan, Radu şi Matei şi pe cele şapte fiice: Stanca, Maria, Ilinca, Safta, Ancuța, Bălaşa şi Smaranda. De asemenea pe peretele de la apus, în partea dreaptă, găsim spița după tată a lui Brâncoveanu continuând pe peretele dinspre sud cu strămoşii care au fost domnitori iar în partea stângă se află zugrăvită spița după mamă a domnului, boierii Cantacuzini, continuând pe peretele dinspre nord cu cei care au fost domnitori. În partea de est a mănăstirii doamna Marica a zidit o bisericuță pe care a terminat-o în 1696 şi pe care a zugrăvit-o în 1699.

Arhimandritul Ioan, care a fost de la început veghetor la înălțarea ctitoriei lui Brâncoveanu, începu să ridice şi el, în 1698 în partea de nord a Mănăstirii Hurezi un schit. În partea de vest a mănăstirii, Ştefan Brâncoveanu, fiul, construi un schit care s-a terminat în 1703.

Brâncoveanu şi familia lui s-au îngrijit de înzestrarea Mănăstirii Hurezi cu moşii precum şi de împodobirea ei cu odoare şi obiecte de valoare. Pentru a-i spori prestigiul, a fost închinată Patriarhiei de Constantinopol, declarând-o stavropighie. Cercetând istoria vieții monahale în Mănăstirea Hurezi constatăm că atât, în vremea cât au trăit acolo călugări (până în 1872) cât şi după aceea, de când a fost transformată în mănăstire de călugărițe, acest aşezământ mănăstiresc nu s-a afirmat în viața culturală şi duhovnicească deoarece mai toți egumenii erau mereu ocupați cu administrarea moşiilor cu care fusese înzestrată.

În anii 1788-1789, în vremea războiului ruso-turc, Mănăstirea Hurezi a fost prădată şi profanată de armatele turceşti. Începând cu 1948 Mănăstirea Hurezi s-a bucurat de atenția deosebită a patriarhului Iustinian Marina devenind „un centru înfloritor de viață şi învățătură călugărească”. Din 1951 mănăstirea adăposteşte în localul său şi Seminarul monahal de călugărițe „Sf. Filofteia”. Tot în aceeaşi perioadă Mănăstirea Hurezi a fost declarată monument istoric național.

Ilie, R., pr., „Dionisie I Iliev şi Dionisie II Bălăcescu stareți ai Mănăstirii Hurezului (1726-1783)”, în: *GBis* XIV (1955), 1-2, p. 59-71.

Date despre activitatea stareților Dionisie I Iliev (1726-1734) şi Dionisie II Bălăcescu (1734-1783) şi-au consacrat întreaga existență vieții duhovniceşti de la Mănăstirea Hurezu.

Georgescu, I. B., „Hanul Mănăstirii Hurezi din oraşul Craiova”, în: *MitrOlt* X (1958), 3-4, p. 239-247.

Informația potrivit căreia acest han ar fi aparținut, ca metoc, de Mănăstirea Polovragi este greşită, autorul lămurind că el a fost al Mănăstirii Hurez, din porunca lui Constantin Brâncoveanu, din 1709.

Articolul cuprinde un istoric şi o descriere a hanului.

Sacerdoțeanu, A., „Hrisovul lui Constantin Brâncoveanu pentru Mănăstirea Hurezi”, în: *MitrOlt* XII (1960), 9-12, p. 705-721.

Este prezentat şi redat hrisovul de înzestrare a Mănăstirii Hurezi al lui Constantin Brâncoveanu, din 25 aprilie 1695.

Bulat, T. G., „Un stareț vestit al Mănăstirii Hurez: Hrisant Penetis (10 oct 1832-30 mart. 1852)”, în: *MitrOlt* XIV (1962), 5-6, p. 434-448.

Se prezintă viața şi activitatea starețului Hrisant. Acesta s-a născut în ostrovul Andros şi a crescut la Constantinopol până la vârsta de 25 de ani. În 1806 vine pe teritoriul românesc, oprindu-se prima dată în Brăila, unde comunitatea grecească era foarte puternică. Aici el ajută la dezvoltarea comerțului. Ajunge „năstavnic” (egumen) la Polovragi din Gorj, apoi este ales egumen la Hurez. Va fi, ulterior, numit egumen pe viață la Bucovăț, lângă Craiova, „îngrijitor năstavnic” la mănăstirile: Dintr-un Lemn, Surpatele şi Câmpulung. Va fi numit ctitor la Bucovăț (mănăstirea de peste apă), pentru că o rezideşte din temelie, târnosind-o la 10 aprilie 1843.

Cocora, Gabriel, pr., „Alte ştiri despre arhimandrilul Hrisant Hurezeanul”, în: *MitrOlt* XV (1963), 9-10, p. 791-799.

Articol biografic despre arhimandritul Hrisant Hurezeanul, stareț al Mănăstirii Hurez între anii 1832-1852. Este şi ctitor la Mănăstirea Bucovăț, pe care o zideşte în 1836 făcând şi case pentru şedere, clopotniță şi acareturi. Se face o descriere a tuturor construcțiilor şi se prezintă activitatea sa la mănăstirile Surpatele şi Polovragi – unde a fost egumen. Se menționează dorința sa de a înființa un pension de fete în colonia grecească din Brăila, dorință nerealizată însă.

Grigore, Anibal Gh., „Despre unele biserici târgoviştene şi o biserică din lemn dâmbovițeană”, în: *GBis* XXIII (1964), 5-6, p. 568-590.

În „Despre unele biserici târgoviştene şi o biserică din lemn dâmbovițeană” se descrie „Biserica Geartoghe”, zidită la 1860, pe care Andronache postelnicul - a făcut-o metoc al Mănăstirii Hurezu.

Stănculescu, Ioan F., „Recenzie. Comori ale trecutului românesc”, în: *BORom* LXXXIII (1965), 7-8, p. 777-782.

Recenzii ale lucrărilor lui N. Constantinescu, „Mănăstirea Putna”, Editura Meridiane, Bucureşti, 1965 şi a lui Lucian Roşu, „Mănăstirea Hurez, Editura Meridiane, Bucureşti, 1965.

Cea de a doua lucrare face referire la Mănăstirea Hurez, cel mai reprezentativ monument al arhitecturii religioase din epoca lui Constantin Brâncoveanu. În vara anului 1690 lucrările de construcție încep sub conducerea ispravnicului Pârvu Cantacuzino, fiul lui Drăghici Cantacuzino şi văr primar cu domnul, continuându-se după moartea acestuia sub conducerea noului ispravnic, armaşul Cernica Ştirbei Izvoranu. Zidurile bisericii sunt gata în 1693, pictura în 1695, iar întreg ansamblul în 1697. Este amintit impactul diferitelor evenimente istorice asupra edificiului, sunt detaliate aspectele arhitecturale, picturale, aducându-se informații şi despre bolnița, situată în cadrul incintei exterioare a mănăstirii, construită în 1696 din inițiativa Mariei, soția lui Brâncoveanu. În partea de nord se află Schitul Sfinții Apostoli, construit în 1698, sub îngrijirea lui Iona Arhimandritul, iar la vest se află Schitul Sfântul Ştefan, înălțat în 1703, cea mai veche componentă a complexului de la Hurez fiind Schitul Ioan, ruinat, cu toate că în 1823 biserica acestuia era încă mai era funcțională.

Bulat, T. G., „Ioan arhimandritul; întâiul egumen al Mănăstirii Hurezi”, în: *MitrOlt* XVII (1966), 5-6, p. 432-448.

Materialul cuprinde date biografice despre arhimandritul Ioan, egumen al Mănăstirii Hurez între 3 iunie 1693 şi 15 iunie 1726. Aici a contribuit la ridicarea bisericii, a bolniței şi a paraclisului, la construirea Schitului Sfântul Ştefan. Acelaşi stareț ajutat şi Mănăstirea Surpatele.

Drăgan-Dima, Corneliu şi Carataşu, Mihail, „Un catalog necunoscut al bibliotecii Mănăstirii Hurezu”, în: *BORom* LXXXVII (1969), 5-6, p. 590-599.

Constantin Brâncoveanu a făcut din ctitoria sa, Mănăstirea Hurezi, nu numai un lăcaş de rugăciune, ci o adevărată citadelă a culturii româneşti. De aceea a dăruit mănăstirii, pe lângă odoare bisericeşti şi numeroase cărți, începând cu „Biblia de la Bucureşti” din 1688. După moartea sa din august 1714 şi biblioteca de la Hurezu a fost dată uitării. Al. Odobescu a redescoperit aici importante cărți şi manuscrise ce au aparținut domnului Constantin Brâncoveanu.

N. Iorga a adăugat câteva informații referitoare la componența bibliotecii şi a descifrat inscripția grecească aşezată de ctitor la intrarea în bibliotecă. În 1935, prof. Ion Ionaşu a descoperit în arhiva Eforiei spitalelor civile două cataloage ale bibliotecii Hurezului, inserate în catagrafiile averilor mănăstireşti. Pe baza lor se încearcă, pentru prima oară, reconstituirea bibliografică a fondului de publicații despre care amintise Al. Odobescu. Cercetările ulterioare în Arhivele Statului au identificat un catalog mai complet al bibliotecii de la Hurezu, redactat de către revizorul şcolar al județului Vâlcea, Eliade, la data de 1 mai 1865, care cuprinde 425 de volume (manuscrise şi tipărituri) în limbile greacă, latină, italiană, arabă şi georgiană. Pentru fiecare lucrare

se transcriu în original numele autorului, titlul (complet sau prescurtat), locul de imprimare şi anul de apariție. Pentru Biblioteca Centrală din Bucureşti s-au reținut 138 de volume, celelalte rămânând în mănăstire. Manuscrisele şi tipăriturile trecute în fondul Bibliotecii Centrale au fost preluate în 1901 de Biblioteca Academiei Române.

Preocuparea lui Constantin Brâncoveanu pentru faptele trecute ale împăraților bizantini, din rândul cărora îşi trăgeau originea mama sa, doamna Stanca, fiica cea mare a postelnicului Constantin Cantacuzino, l-a determinat să achiziționeze pentru biblioteca ctitoriei sale, seria aproape completă a monumentalelor ediții greco-latine ale cronicilor bizantine, tipărite la Paris, cu cheltuiala regilor Franței, în secolul al XVII-lea. Cronicile greceşti constituiau şi o valoroasă sursă de informații referitoare la originea şi formarea poporului român. Un fond compact în biblioteca de la Hurezu îl constituie edițiile bilingve, greco-latine, ale operelor marilor Părinți ai Bisericii, ceea ce reflectă preocupări teologice ale cărturarilor şi conducătorilor spirituali ai Bisericii Ortodoxe Române. Aceste cărți au aparținut domnului Brâncoveanu şi egumenilor cărturari ca arhimandritul Ioan (1692- 1726) şi ieromonahul Rafail (1782- 1791).

Se enumeră principalele cărți aflate în biblioteca de la Hurezu ca: lucrările lui Origen, „Contra Celsium" într-o ediție apăruta la Cambridge în 1677; „Filocalia", opera lui Clement Alexandrinul imprimată la Colonia în 1688, opera lui Vasile cel Mare tipărită la Paris în 1638; opera lui Grigorie Teologul şi a lui Grigorie de Nisa, a Sf. Epifanie şi multe alte lucrări importante pentru cultura teologică. De remarcat pentru istoria românilor este tipărirea la Viena, în 1806, de către frații Tunusli, a lucrării banului Mihai Cantacuzino, „Istoria politică şi geografică a Țării Româneşti din aşezarea ei cea mai veche până în 1774". Lucrări de istorie universală, de geografie, de chimie, de fizică, de pedagogie, un manual de studiu al limbii greceşti, cărți cu conținut lingvistic, filozofic şi ştiințific, compun biblioteca de la Hurezi.

Opera învățatului grec, profesor şi conducător al Academiei domneşti din Bucureşti, Neofit Duca, este bogat reprezentată în biblioteca mănăstirii. „Iliada" lui Homer, a fost adusă de la Viena, iar în 1795 tipografia grecească a fraților Marchide Puliu scoate „Istoria zeilor din mitologie" şi multe altele. Pe lângă valoarea ştințifică, literară sau teologică a publicațiilor din biblioteca Hurezi, putem adăuga sensul real al prezenței acestor cărți la cea mai de seamă ctitorie domnească a secolului al XVII-lea care demonstrează legătura lor cu viața spirituală şi cu realitățile din Țările Române. Demne de remarcat sunt şi publicațiile de literatură antică aflate la Hurezi, în ediții de mare autoritate ştiințifică: capodopera literaturii eline „Odiseea" lui Homer, într-o ediție comentată de faimosul filolog Didymus, tragediile lui Euripide, comediile lui Aristofan într-o ediție venețiană din 1542, opera istorică a lui Heorodot, tipărită la Veneția în limba greacă în 1502.

Literatura juridică bizantină este reprezentată prin „Novelele" împăraților Iustinian, Iustin, Leon şi „Edicetele" lui Iustinian, într-o ediție rară, imprimată la Paris în 1568, în limba greacă. Ştiințele exacte au fost reprezentate prin opera marelui savant al Antichității, Arhimede din Siracuza şi prin prima lucrare de algebră din istoria umanității, datorită celebrului matematician grec din sec. IV- V, Diophantes Alexandrinul (Paris, 1621).

În Anexa este publicat catalogul bibliotecii Mănăstirii Hurezu, deşi incomplet.

Iscru, D. G., „Din faptele arhimandritului Hrisant Horezeanu”, în: *BORom* LXXXVII (1969), 5- 6, p. 584-587.

În Țara Românească, după reorganizarea învățământului laic la începutul perioadei regulamentare şi după înființarea de şcoli normale în fiecare capitală de județ, s-a trecut şi la organizarea învățământului teologic prin două Regulamente-Legi, din 1834- 1835. În Regulamentul din 1834 se prevedea ca învățământul sătesc să fie dat în grija cântăreților de la biserici. Şeful Logofeției treburilor bisericeşti, Barbu Ştirbei, s-a străduit cu prilejul elaborării celui de-al doilea Regulament să dea învățământul sătesc în seama celui mai tânăr preot din sat, fapt ce ar fi îmbunătățit calitatea şcolii. Boierii din Adunarea obştească au respins propunerea.

Unii egumeni ai mănăstirilor, fie cu cheltuială proprie, fie apelând la resursele mari ale lăcaşurilor sfinte de atunci, au adus o contribuție importantă la ridicarea prin ştiință a satului românesc. La Motru, Cernica, Buzău, Râmnicu-Vâlcea, mai ales în vremea episcopului Sf. Calinic de la Cernica, în lumea satului, mulți slujitori au răspândit ştiința de carte, înainte şi după instituirea învățământului public sătesc (1838).

Se publică o anexă ce cuprinde adresa de răspuns a arhimandritului Hrisant de la Mănăstirea Horezu, din 2 ianuarie 1840, către Departamentul Logofeției treburilor bisericeşti în legătură cu o pretinsă împotrivire a sa la înființarea şcolii în satul Roman.

Bălaşa, D., pr., – prezentare şi transcriere „Constantin Brâncoveanu voievod şi Ioan Arhimandritul-un ms. inedit al lui Ioan, egumenul Mănăstirii Hurezi (1692-1726)”, în: *MitrOlt* XXV (1973), 11-12, p. 993-1001.

Manuscrisul descris în aceste pagini are două titluri: „Catastih cu toate cealea ce am făcut şi am adaos la Sfânta Mănăstire aceasta Ourezii, cât am fost egumen, cu smeritul Ioan Arhimandritul” şi „Catastih de toate sculele şi dajdiile şi de alte odoară ce au dat Sfintei Mănăstiri Ourezilor Domnul nostru Ioan Basarab Voievod, ctitorul Sfintei Mănăstiri”. Ioan a fost egumen timp de 30 de ani, din 1692. Este prezentată fiecare dintre cele 16 file ale manuscrisului.

Dima-Drăgan, Corneliu, dr., „Biblioteca domnească de la Mănăstirea Hurezi”, în: *MitrOlt* XXVIII (1976), 7-8, p. 612-623.

Acest articol constituie partea a doua dintr-un studiu ce-şi propune inventarierea exactă a cărților de la Mănăstirea Hurez.

Dima-Drăgan, Corneliu, dr., „Biblioteca domnească de la Mănăstirea Hurezi”, în: *MitrOlt* XXIX (1977), 10-12, p. 797-806.

Textul constituie partea a treia a studiului în care sunt prezentate scrieri patriotice care au făcut parte din colecția brâncovenească de la Mănăstirea Hurez, transferată ulterior la Biblioteca Academiei Române.

Popa, Corina, „Iconografia picturii murale brâncoveneşti din paraclisul Mănăstirii Hurezi”, în: *GBis* XXXVIII (1979), 1-2, p. 131-135.

În complexul de la Hurezi existau cinci biserici: biserica mare, paraclisul, bolnița, schiturile: Sfinții Apostoli şi Sfântul Ştefan. Se prezintă programul iconografic al picturii paraclisului, fiind anexate imagini.

Ionescu, Ion, pr., „Constantin Brâncoveanu-270 de ani de la mucenicia sa", în: *GBis* XXXXIII (1984), 7-9, p. 592-610.

Se prezintă domnia lui Constantin Brâncoveanul şi informații referitoare la zidirea Mănăstirii Hurez, începută în 1690 şi la „Schola greca et latina", 1646-1651 de la Târgovişte.

IEZERUL VÂLCEA (MĂNĂSTIREA)

Erbiceanu, C., „Material pentru istoria contemporană bisericească şi națională. Scrierea Arhimandritului Chiriac Romniceanu, Egumenul Sfintei Mănăstiri Căluiu", în: *BORom* XIII (1889-1890), 2, p. 86-92.

Relarea evenimentelor de la 1821 pe care însuşi Chiriac Romniceanu le-a văzut. E redată o istorisire referitoare la Mănăstirea Iezerul şi anume că Mircea Voievod, la zidirea mănăstirii, a pus în pereții ei bani. Legenda spune că Mircea Voievod avea două fete, dar pentru că a îngăduit ca fata cea mică să se mărite înaintea celei mari, aceasta a fugit în Ungaria, unde s-a măritat cu un mare crai de acolo. Aflând acesta de faptul că Mircea, la zidirea Mănăstirii Iezerul a pus bani în zidurile ei, a venit, a distrus biserica şi a luat banii pe care i-a găsit. După mult timp Antonie Schimonah a venit şi pe locul vechii mănăstiri, a zidit una mai mică cu hramul Intrarea Maici Domnului în Biserică. Chiriac Romniceanu scrie că acest Antonie este un strămoş de al său. Sunt prezentate date despre rudele din partea mamei lui Chiriac (foarte multe au activat în biserică ca monahi, egumeni, preoți, diaconi etc.) şi despre rudele din partea tatălui său. În final se prezintă numirea lui Chiriac, ca egumen al Mănăstirii Căluiu – mănăstire ce a fost zidită de boierii Buzeşti şi are hramul Sfântul Nicolae

Neofit, episcop, Râmnic, „Starea schitului Iezerul ot sud Vâlcea, metohul Sf. Episcopii", în: *Revista de Istorie Bisericească* I (1943), 1, p. 138-141.

Se face expunerea obiectelor bisericeşti, a cărților de cult, a obiectele din fier şi aramă, bucatelor, vitelor, oilor, caprelor, moşiilor schitului, dar şi a lucrurilor ce lipsesc de aici.

Sacerdoțeanu, A., „Pomelnicul Mănăstirii Iezerul", în: *MitrOlt* XIV (1962), 7-9, p. 527-544.

Pomelnicul Mănăstirii Iezerul, redat în paginile de față, este păstrat în copii din secolul al XVIII-lea şi reprezintă un document relevant pentru viața schivnicului Antonie de la Iezer. Se redă textul integral al pomelnicului.

Iorgulescu, Vasile, pr., drd., „Schitul Iezerul din jud. Vâlcea", în: *MitrOlt* XXXIX (1987), 4, p. 83-91.

La 20 de kilometri N-V de Râmnicu-Vâlcea se află Schitul Iezerul, a cărei pisanie de la uşa aşezată în 1715 îl arată drept ctitor pe domnul Mircea Ciobanul

(1545-1552) şi pe soția sa, doamna Chiajna (1552-1553). Este redat textul acestei pisanii, împreună cu prezentarea a două documente care atestă faptul că aici era mănăstire de călugări şi a pomelnicului schitului, din 1740. Se mai menționează şi despre refacerea schitului din anii 1693-1705, sub Antonie Schimonahul şi se menționează faptul că nu a fost transformat în metoc.

SF. IOAN MARE DIN BUCUREŞTI (MĂNĂSTIREA)

Papazoglu, D., locot., „Istoria Bisericii Sfântul Ioan Mare din Bucureşti", în: *BORom* VIII (1884-1885), 1, p. 78-80.

Biserica amintită în titlu datează de la începutul secolului al XV-lea, fiind ctitorită de către boierul Andrei şi fratele său Dumitru, având hramul Tăierea Capului Sfântului Ioan Botezătorul. În 1703 domnul Constantin Brâncoveanu a reclădit biserica care, la acea dată, se afla în ruină. D. Papazoglu scrie că sfântul lăcaş se afla în mijlocul unei spațioase mănăstiri ai cărei superiori au fost Dositei, devenit mai apoi mitropolit al Ungrovlahiei, la începutul secolului al XIX-lea şi Ilarion, devenit episcopul Argeşului.

Mateescu, Tudor, „Un sat dobrogean în stăpânirea Mănăstirii Sfântul Ioan din Bucureşti (sec. XVIII)", în: *BORom* XCIII (1975), 3-4, p. 371-376.

În 1735 este menționat pentru prima dată satul Scrofeni. La 14 septembrie 1735 s-a făcut delimitarea de pământul otoman a acestui sat de către Vlădilă din Berleşti şi zece bătrâni ai satului, iar la 17 septembrie 1735 a fost recunoscut în acte de către domnul țării. La 21 aprilie 1764 a avut loc o nouă delimitare. În acest interval 1735-1764 moşia satului a intrat sub stăpânirea Mănăstirii Sfântul Ioan din Bucureşti.

IZVORUL FRUMOS (SCHITUL)

Neofit, episcop, Râmnic, „Starea schitului Izvorul Frumos, metohul Iazărului", în: *Revista de Istorie Bisericescă* I (1943), 1, p. 142-143.

Biserica era, la aceea vreme, distrusă. Se enumeră obiectele de cult, cărțile şi bunurile mobil care lipsesc din biserică.

JITIA - RÂMNICUL SĂRAT(SCHITUL)

Bălaşa, D., pr., „Schitul Jitia din Râmnicul-Sărat", în: *Revista de Istorie Bisericească* I (1943), 3, p. 152-153.

Este reprodus un document care atestă că în județul Râmnicu-Sărat, în 1689 exista un schit cu numele de Jitia, cu hramul Sfântul Dimitrie, care a fost făcut de Iane Hagiul Pitaru, care l-a înzestrat cu toate cele trebuitoare şi l-a închinat Mănăstirii Bistrița, de Vâlcea.

JITIANU (MĂNĂSTIREA)

Plopşor, N., „Întemeietorul Mănăstirii Jitianu-Dolj", în: *Revista de Istorie Bisericească* I (1943), 3, p. 151.

Pe baza Condicii Mănăstirii Jitianu s-a demonstrat că ziditorul acestui sfânt locaş este Popa Novac, iar nu doamna Bălaşa, cum s-a presupus.

Bulat, T. G., „Ştiri noi despre mănăstirea Jitiianu (Dolj)”, în: *MitrOlt* XIX (1967), 5-6, p. 430-441.

„Ştirile noi despre Mănăstirea Jitianu” lămuresc că de fapt boierii Craioveşti sunt ctitorii ei, iar nu doamna Bălaşa, care a zidit aici doar un lăcaş nou. Alte ctitorii ale Craioveştilor sunt Sadova, Motru şi Strehaia.

Mănăstirea Jitianu a fost închinată lavrei Sfântul Apostol Pavel de la Athos, înainte de rezidirea facută de doamna Bălaşa. Primul document datează cu aproximație din 1555 (este dat istoricul acestei perioade). Mănăstirea a avut drept metoc Schitulețul Ciutura din Dolj, construit în secolul al XVII-lea de un ctitor necunoscut.

T., N. M., „Contribuții arheologice şi numismatice la istoricul Mănăstirii Jitianu”, în: *MitrOlt* XX (1968), 9-10, p. 747-750.

Sunt prezentate rezultatele sondajului arheologic de la centrul Braniştea, 200 m N-V de mănăstire, dintre 14 iulie-1 august 1968, cuprinzând nouă morminte care sunt descrise, într-unul dintre ele găsindu-se o monedă ce datează din 1566. Considerându-se necropola ca fiind a mănăstirii şi mormintele fie a viețuitorilor, fie a ctitorilor ei, se ajunge la concluzia că aşezământul monastic exista la acea perioadă, chiar dacă prima atestare documentară este la 8 oct. 1612 printr-un act de danie a Mariei Stolniceasa.

Vornicescu, Nestor, Severineanul, „Obiecte şi imagini expuse în Muzeul Arhiepiscopiei Craiova de la Mănăstirea Jitianu cu prilejul centenarului independenței de stat a României”, în: *MitrOlt* XXIX (1977), 4-6, p. 400-402.

Mănăstirea Jitianu a găzduit expoziția prilejuită de centenarul independenței de stat a României. Sunt menționate toate obiectele expuse în cele opt vitrine şi sunt anexate imagini ale acestora.

Micle, Veniamin, arhim., „Dr. Teodora Voinescu, «Comori de artă bisericească. Colecția Arhiepiscopiei Craiovei de la Mănăstirea Jitianu – Craiova», Ed. Arhiepiscopiei Craiovei, Craiova, 1980, 204 p”, în: *MitrOlt* XXXIV (1982), 10-12, p. 789-791. Recenzie.

Se prezintă prezintă obiecte din Colecția mănăstirii, împărțite în patru mari categorii: pictură, sculptură în lemn, argintărie.

Sebastian, D. Sorin, pr., „Vechi Sfinte antimise din colecția de la Mănăstirea Jitianu – Craiova”, în: *MitrOlt* XXXVI (1984), 11-12, p. 712-730.

Un istoric general al antimiselor, după care sunt analizate succesiv o serie de antimise ce fac parte din colecția Mănăstirii Jitianu. Articolul cuprinde un tabel din care putem afla donatorii şi anii emiterii antimiselor.

LACUL NEGRU (SCHITUL)

Mîrțu, Flaminiu, „Monumentul lapidar de la Lacul Negru-Argeş”, în *BORom* XC (1972), 7-8, p. 833-838.

Monumentul lapidar evocat este de fapt o cruce sculptată în piatră de dimensiuni impresionante (2,47 X 0,8 X 0,28 m) poziționată lângă schitul de la Lacul Negru situat în cătunul Guşați, pe raza „fostei comune” Vrăneşti. Schitul întemeiat la 1759 a fost o ctitorie ecleziastică, având pe lângă ctitorul „de întâi”, ieromonahul Ioanichie, fondatorul principal, încă trei călugări: Pahomie, Sofronie şi Matei alături de preotul Constantin şi câțiva mireni. Cuprinsul întregii inscripții este un adevărat document juridic-social-economic. Se redă textul integral al inscripției, se face analiza termenilor utilizați, se prezintă câteva fotografii.

LAINICI (MĂNĂSTIREA)

Buzescu, N. C., pr. prof., „Mănăstirea Lainici şi Schitul Locurele-Gorj”, în: *MitrOlt* XXX (1978), 1-2, p. 117-167.

Studiul începe cu explicarea numelor Lainici şi Locurele şi precizarea aşezării geografice a aşezămintelor, după care oferă informații despre Mănăstirea Lainici: ctitori, donatori, slujitori, arhitectură, pictură, obiecte bisericeşti, viața monahală. Toate acestea sunt urmate de datele referitoare la Schitul Locurele: întemeiere, ctitori, slujitori. Sunt redate tradiții care privesc cele două locuri, operele de restaurare a acestora.

Buzescu, Nicolae C., pr. prof. dr., „Din istoricul Mănăstirii Lainici-Gorj”, în: *MitrOlt* XXXI (1979), 1-3, p. 156-189.

Date generale despre întemeierea Mănăstirii Lainici şi despre viața monahală de aici. Se face prezentarea fiecărui stareț în parte începând cu Atanasie (1770-1794) şi încheind cu protosinghelul Calinic Caravan (1952-1979). Informații şi despre Schitul Locurele.

Bănescu, Marcu, pr. dr., „Mănăstirea Lainici şi schitul Locurele”, în: *MitrBan* XXXIV (1984), 11-12, p. 805-806.

Cel mai vechi document care atestă existența unui lăcaş de cult la Lainici este din 14 iunie 1784. Datele cuprinse în articol amintesc despre toponimul Lainici şi despre schimnicul Atanasie care, alungat de autoritățile habsburgice, s-a retras la Lainici, secolul al XVIII-lea.

Între anii 1812 şi 1817 s-a construit şi s-a zugrăvit biserica mănăstirii, articolul aducând informații despre pictură. Schitul Locurele a fost ridicat sub directa coordonare a preoților din Târgu Jiu, Constantin şi Costache Lupu Stolojan, deveniți monahii Luca şi Cleopa. Inițial aici a fost o biserica de lemn (1850-1852), reconstruită apoi din cărămidă în perioada 1855-1859.

LĂCULEȚE (SCHITUL)

Gheorghiu, I. Aurel, „Două lăcaşuri sfinte din trecut: Mănăstire Panaghia şi Schitul Lăculețe”, în: *BORom* LXXXI (1963), 11-12, p. 1204-1223.

Schitul Lăculețe - a fost ctitorit de Matei Basarab şi soția sa Elena Doamna. Şi-a luat numele după locul mlaştinos în care se afla. Schitul a dispărut printr-o surpare a pământuluiMatei Basarab a înălțat din nou biserica care se află şi astăzi. Este redat conținutul pisaniei din 1646.

Transformările survenite în decursul a trei secole i-au modificat exteriorul. În interior se mai găseşte ceva din atmosfera secolului al XVII-lea. O perioadă, Schitul Lăculețe a fost metocul Mănăstirii Viforâta. Din 1864, odată cu secularizarea averilor mănăstireşti, metocul a fost desființat, iar schitul a devenit biserică de mir. În privința ctitorilor şi slujitorilor din trecut, informațiile se limitează la cele trei pisanii şi la pomelnicul din firida proscomidiei, al cărei text este de asemenea redat.

LIPOVUL-CRAIOVA (MĂNĂSTIREA)

Bălaşa, D., pr., „Mănăstirea Lipovul”, în: *MitrOlt* XVII (1965), 9-10, p. 811-814.

Mănăstirea Lipovul din Craiova a fost inițial mănăstire de călugări, fiind transformată apoi în schit. Cel mai vechi document care se referă la această mănăstire datează din 1569.

MALAMUC SAU GHERGHIȚA (SCHITUL)

***, „Hrisovul Mitropolitului Antim Ivireanul pentru Schitul din Gherghița (Prahova)”, în *BORom* XCII (1974), 11-12, p. 1401-1402.

Articolul conține o informație importantă: de la mitropolitul Antim Ivireanul au rămas puține lucrări scrise de mână, între aceste fiind şi hrisovul de la 1714 prin care mitropolitul recunoaşte închinarea bisericii de la Gherghița către Mitropolia din Bucureşti. Biserica a fost ridicată de către căpitanul Preda care se angaja să dea daruri în fiecare an, din averea „schitului”. Sfântul lăcaş are hramul Sf. Dimitrie.

Zăvoianu, Corneliu, drd., „Monografia Schitului Balamuci-Ilfov şi «schitul din Luncă»“, în: *GBis*, XXXVIII (1979), 5-6, p. 555-571.

Pornind de la originea denumirii de „balamuc”, făcând şi o prezentare a Schitului din Luncă, autorul surprinde informații despre istoria şi egumenia Schitului Balamuci, metoc al Mănăstirii Căldăruşani. În 1828 Regulamentul Organic a hotărât ca mănăstirea să fie loc pentru cei lipsiți de minte. Se precizează că Mănăstirea Malamuc, metoc al Mitropoliei Ungrovlahiei, este diferită de Balamuci.

G., N., „Crucea lui Mihnea al II-lea Turcitul de la Malamuc”, în *BORom* CI (1983), 3-4, p. 263-266.

SFÂNTA MARIA (FOST SF. PANTELIMON)– TECHIRGHIOL (METOC PATRIARHAL)

Veniamin, vicar patriarhal, „Schitul Sf. Pantelimon din Techirghiol- Sat (jud. Constanța)", în: *GBis* V (1946), 8-9, p. 210-213.

Schitul Sfântul Pantelimon, situat în județul Constanța, localitatea Techirghiol, ia ființă în iulie 1937, fiind un schit de maici. Informații despre stareții de aici şi despre sanatoriul preoțesc „Miron Patriarhul", aflat în sat.

Vasilescu, Emilian, diacon, prof., „Sfințirea Bisericii de la Sanatoriul din Techerghiol, ctitorie a Î.P.S. Patriarh Justinian", în: *BORom* LXIX (1951), 7-9, p. 331-339.

Biserica de la Sanatoriul din Techerghiol este ctitoria patriarhului Justinian, alături de bisericile din Dragoslavele şi Cermegeşti – Vâlcea. Au fost aduse aici maici de la mănăstirile Pasărea, Ciorogârla şi Saon, ca să formeze o obşte călugărească, având ca îndeletnicire îngrijirea bolnavilor proveniți din rândurile preoților şi familiilor lor, a călugărilor şi a altor slujitori bisericeşti.

Biserica de lemn care se afla la Sinaia, adusă acolo din Vişeul de Jos, Maramureş, a fost strămutată la Techerghiol, ea datând dinainte de anul 1700. I s-a adăugat un pridvor cu turn şi o turlă înaltă de 16 m. Biserica are hramul Adormirea Maicii Domnului şi Sfinții Apostoli Petru şi Pavel şi poartă numele de Schitul Sfânta Maria.

În ziua de 15 august 1951 a avut loc sfințirea bisericii, slujba fiind oficiată de către patriarhul Justinian şi de către P.S. vicar Antim, înconjurați de un sobor de preoți şi diaconi, dintre cei găzduiți în Sanatoriu. A doua zi a vut loc tunderea în monahism a două maici: Marina şi Iustina, precum şi înmânarea cârjei de stareță maicii Nectaria. Articolul conține imagini cu cele trei ctitorii ale patriarhului Justinian.

MAMUL (MĂNĂSTIREA)

Bălaşa, D., pr., „Mănăstirea Mamul", în: *MitrOlt* VII (1955), 1-2, p. 48-54.

Istoricul Mănăstirii Mamul. Primul document care o atestă este din 1437. Urmează informații despre ctitoria jupânesei Stânca Brâncoveanu şi a domnului Constantin Brâncoveanu, care a început zidirea în 1695. În secolul al XIX-lea această mănăstire figurează ca schit. Alte detalii sunt date despre ctitori şi obiectele de cult din biserică.

Alexandru, D., „Completări la istoricul Mănăstirii Mamul", în: *MitrOlt* IX (1957), 11-12, p. 816-825.

Informațiile care se prezintă sunt din patru documente: trei pomelnice şi o condică de vizitatori, dintre1858 şi 1863. Analizându-se cele trei pomelnice, se ajunge la concluzia că sunt recopieri ale aceluiaşi pomelnic. Se menționează că în 1860 existau 18 maici. Se prezintă starețele care au fost la această mănăstire, apoi se transcrie pomelnicul cel mare care are ca dată anul 1859. În încheiere se rețin numele câtorva personalități ce au făcut însemnări în condică.

Lector, „Săpături arheologice în aria aşezămintelor bisericeşti”, în: *GBis* XIX (1960), 3-4, p. 333-339.

Sunt prezentate rezultatele săpăturilor arheologice efectuate la mănăstirile Gura-Motrului, Mamul, Cotmeana.

MAVROGHENI SAU MĂNĂSTIREA DE LA CIŞMEA-BUCUREŞTI

Giurescu, C., Constantin, „Istoricul ctitoriilor bucureştene ale lui Nicolae Vodă Mavrogheni” în: *BORom* LXXX (1962), 3–4, p. 339–380.

Nicolae Vodă Mavrogheni, domnitor fanariot, a rămas în amintirea bucureştenilor ca unul dintre figurile cele mai contradictorii ale vremii. Originar din insula Paros din Grecia, şi-a făcut apariția în Bucureşti în 17/28 mai 1786, călare, aruncând norodului bani, după vechiul obicei bizantin, moştenit de turci. Prima măsură a lui Mavrogheni, după ce s-a instalat ca domn, a fost de ordin edilitar şi anume înzestrarea Bucureştiului cu o rețea de cişmele, cu apă de izvor, adusă de la depărtare. Începutul a fost făcut de Alexandru Ipsilanti în 1777. A fost executată o lucrare de mari proporții de meşteri aduşi din Câmpulung, de-a lungul unei distanțe de câțiva kilometri, în total şapte cişmele de apă bună de izvor. Este prezentată rețeaua de cişmele care începea de la capătul Podului Mogoşoaia.

Meritul a fost al domnului, care a găsit înțelegere şi ajutor din partea unor persoane: Hagi Moscu, Nicolae Brâncoveanu, vistierul țării, Filaret, episcopul de Râmnic, un mare prețuitor al apei bune de izvor, al fântânilor şi cişmelelor. Aceştia, pe baza unor hrisoave din partea domnului, au avut dreptul de a capta câte şapte măsuri de apă pentru a le folosi cum cred de cuviință. Episcopul Filaret a pus să fie captate patru izvoare la fântâna de la poalele dealului care avea forma unui chioşc cu parter şi etaj, era un loc de plimbare a bucureştenilor. De proporții mai mari era fântâna lui Mavrogheni, care era socotită ca o casă de agrement a domnului. Lângă această construcție domnul a făcut şi o grădină foarte frumoasă.

Pentru îmbunătățirea condițiilor de viață a bucureştenilor s-au înființat trei mori de vânt, care să suplinească măcar parțial morile de apă pe timpul iernilor geroase, când Dâmbovița şi Colentina înghețau. De asemenea s-a înființat un nou obor. Mavrogheni a luat toate măsurile pentru a asigura buna funcționare a rețelei de cişmele cu care dotase oraşul care a durat decenii întregi, aducând mari servicii locuitorilor.

În hrisovul din 22 aprilie 1787, el manifestă hotărârea de a ridica lângă chioşcul şi grădina sa o biserică ce a fost terminată în 1787 şi a servit ca biserică de mănăstire. Primul egumen al mănăstirii, numit de domn, a fost ieromonahul Dionisie, care a condus lăcaşul timp de 18 ani. Biserica Mănăstirii Mavrogheni, ca şi foişorul, cişmeaua şi grădina, s-au întemeiat pe un loc cumpărat de domn în acest scop, folosind pentru a începe opera sa edilitară, o suprafață de 16 hectare. Locul a aparținut Mănăstirii Sfântul Sava. Actul prin care a fost cumpărat locul nu s-a păstrat în original. Domnitorul a luat o serie de măsuri pentru a asigura viitorul ctitoriei sale bisericeşti. A închinat-o la una din mănăstirile de vază şi anume Mănăstirea Ecaton Dapiliani din Insula Paros, a alcătuit o epitropie locală, formată din oameni de

încredere şi cu stare, care trebuie să supravegheze administrarea bunurilor, a înzestrat-o material.

Mavrogheni a terminat şi lăcaşul de la Giuleşti, din marginea Bucureştiului, început de Alexandru Ipsilanti. A sprijinit înfiinţarea unei tipografii pe lângă complexul de la Cişmea, a ajutat tipografia Episcopiei de Râmnic. În tipografia de la Cişmea s-a tipărit lucrarea „Descrierea Valahiei”, în limba greacă. Activitatea tipografiei va fi întreruptă o perioadă de aproape trei decenii, după ce Mavrogheni a fost nevoit să părăsească Bucureştiul. Şi-a reluat însă activitatea în timpul lui Ioan Caragea, care autorizează (re)înfiinţarea prin osârdia a trei asociaţi şi care a funcţionat în casele domneşti de la Cişmea. Se tipăresc, începând din 1818 o serie întreagă de cărţi. Tipografia a fost vândută lui Nicolae Rădulescu şi nepotului acestuia Ion Heliade Rădulescu. Aici a fost tipărit „Curierul Românesc”.

Şcolile de la Mavrogheni. Încă înainte de a ajunge domni, Nicolae Mavrogheni a acordat o atenţie deosebită învăţământului. A întemeiat şi a sprijinit o serie de şcoli în arhipelagul grecesc. Şcoala din Bucureşti a fost înfiinţată după ce s-a zidit biserica, aceasta fiind înlocuită cu o şcoală de arte şi meserii.

Spitalul „Filantropia” a fost întemeiat de principele Nicolae IV Mavrogheni, lângă fântână.

Autorul prezintă, în continuare, soarta ctitoriilor şi ajunge la concluzia că aşezămintele realizate de domnitor: cişmeaua, chioşcul, grădina, biserica şi tipografia, au alcătuit nucleul în jurul căruia s-a format un întreg cartier bucureştean. Acestea au contribuit la îmbunătăţirea condiţiilor de viaţă şi la înfrumuseţarea oraşului. La anexă este redat „Hrisovul ctitoriilor bucureştene ale lui Mavrogheni”, 1787.

SCHITUL MĂGUREANU

***, „Inscripţia bisericii Schitul Măgureanu din Bucureşti”, în: *BORom* V (1880-1881), 10, p**.** 674.

Dărâmându-se biserica veche pentru a fi construită una nouă, în fundamentul bisericii vechi s-a găsit o inscripţie, în care se arată că biserica a fost zidită de Constantin Văcărescu şi terminată de Mihail Cantacuzino, având hramul Intrarea în biserică a Maicii Domnului şi Sfântul Visarion.

Dumitrescu, Marin, preotul, „Biserica Schitu Măgureanu”, în: *Consolatorul* II (1899), 9, p. 332-335.

Biserica este ridicată de Constantin Văcărescu în 1764. Originea familiei se află în Făgăraş, numele derivând de la *Ugrin* sau *Udrişte* (1290). Urmaşii lui Udrişte Văcărescu: - Dan Voievod al Făgăraşului, cumnat cu Radu Negru (1340) sunt: Negoiţă (1380), Radu (1420), Bratu (1440), Sava (1480), Comisu Radu (1500-1576), Postelnicu Neagoe (1576-1605), Pitaru Ivan (1567-1612). Dintre toţi, Pătraşcu Văcărescu, din epoca lui Mihai Viteazu, fiul Comisului Radu, la rândul său fiul lui Pătraşcu Vodă cel Bun devine ban al Craiovei şi guvernator al Olteniei. Neagoe Spătarul Capu Chehaea, a fost închis de turci murind în captivitate (1608- 1686).

Enache Vistieru este ucis împreună cu Constantin Brâncoveanu (1645-1714). Acesta a avut patru băieţi şi patru fete, unul dintre ei fiind Barbu Văcărescu (1686-

1756), un mare patriot care a avut doar o fată, Mărioara, pe care a măritat-o cu banul Dumitru Ghica Bătrânu, tatăl lui Grigore Ghica. Alte rudenii: Ştefan Văcărescu (1690-1761), Radu (1693-1781) şi Constantin Văcărescu, fondatorul bisericii Schitu Măgureanu.

Biserica se află în Bucureşti, lângă grădina Cişmigiu. Biserica veche era mică, cu o turlă de lemn şi cu şindrilă, cu o inscripție (este redat conținutul inscripției). În 1881 biserica s-a dărâmat din temelii şi s-a construit în locul ei alta, mai mare, cu două turle şi cu o inscripție nouă, articolul redând conținutul acestei pisanii. Un alt membru al familiei Văcărescu, care s-a evidențiat este fiul lui Ştefan Văcărescu, marele ban Enăchiță Văcărescu, fost mare vistiernic al lui Nicolae Movrogheni. El a avut trei soții: Elena Rizu; Elena Caragea şi Domnița, fiica lui Niculae Vodă Caragea, cu care a avut trei băieți Alexandru, Nicolae şi George. În cinstea lui Enăchiță Văcărescu, bucureştenii au ridicat un monument, în fața Ateneului Român. Un alt personaj renumit din familia Văcărescu este Ioan (1786-1863), un poet. Acesta, împreună cu banul Constantin Bălăceanu, vornicul Constantin Golescu şi cu logofătul A. Filipescu (Vulpe) au deschis şcoala lui George Lazăr de la Sf. Sava în 1817.

Theodor Văcărescu, un alt membru al prestigioasei familii, a construit biserica Domnița Bălaşa. Acesta a scris şi o importantă carte intitulată „Luptele românilor în resbelul din 1877-1878”.

MĂINEŞTI (SCHITUL)

Bălaşa, D., pr., „Schitul Măineşti (Raionul Balş, - regiunea Craiova)”, în: *MitrOlt* IX (1957), 3-4, p. 161-165.

Schitul Măineşti este atestat din secolul al XVIII-lea. În anii 1742-1743 a fost închinat Episcopiei Râmnicului. Autorul expune informații despre ctitori, pisanii şi odoare ale schitului.

Popescu-Țânțăreni, Gh., pr., „Schitul Măineşti”, în: *MitrOlt* XXX (1978), 4-6, p. 353-355.

Scurt istoric al Schitului Măineşti de pe valea râului Olteț, la 2-3 kilometri de oraşul Balş. Ctitorul schitului este ispravnicul Matei Bârzeanul, care îl închină ca „metoc al episcopiei” Râmnicului în 1743. Autorul transcrie textul unor pisanii şi prezintă biserica atât în interior, cât şi în exterior. În pronaos se găsesc portretele ctitorilor. Schitul a fost restaurat de Episcopia Râmnicului şi a Argeşului în 1977.

MĂRCULEŞTI-FLĂMÂNDA (MĂNĂSTIREA)

G., I. M., „Note bibliografice Simonescu Dan «Schitul Mărculeşti Flămânda din Câmpulung-Muscel», documente, Bucureşti, 1943, extras din *Anuarul Comisiunii Monumentelor istorice*, 1942.” în: *BORom* LXIII (1945), 7-8,p. 395**.** Recenzie.

Lucrarea lui Simonescu Dan redă14 documente dintre anii 1770-1880 referitoare la Schitul Mărculeşti Flămânda din Câmpulung Muscel, schit dispărut, în locul său zidindu-se o biserică de piatră, între anii 1943-1944.

MĂRCUȚA (MĂNĂSTIREA)

Dumitrescu, Marin, pr., „Monastirea Mărcuța”, în: *Vocea Bisericii* II (1895), 14 şi 15, p. 8-9.

Istoricul Mănăstiri Mărcuța, ridicată de Jupan Dan, logofăt în timpul domniei lui Mihnea al II-lea. Mărcuța este situată în Bucureşti. În interiorul său se află portretul lui Jupan Dan Vel Logofăt, al domnului Grigore Ghica cu soția sa Joița, al domnului Alexandru Ipsilant şi soția sa Ecaterina, al domnului Constantin Ipsilant şi soția sa Elisaveta. În interiorul mănăstirii este înmormântat Gheorghe Ipsilant, fiul lui Constantin Ipsilant. A fost refăcută de mitropolitul Ungrovlahiei. Numele mănăstirii vine de la Marcu vel armaş, fratele lui Dan vel logofăt.

Gresianu, Lucia N., „Monografia Mănăstirii Mărcuța”, în: *GBis* XVI (1957), 6-7, p. 416-430.

Monografia Mănăstirii Mărcuța cuprinde informații despre istoricul mănăstirii, aşezarea geografică, fiind situată în partea de răsărit a oraşului Bucureşti, pe şoseaua Pantelimon, aspectul exterior şi interior al mănăstirii, inscripții: o pisanie de la 1733, stema familiei Ipsilanti, pietre funerare. Conține şi o listă cu denumirile unor obiecte vechi şi cărți bisericeşti. Mănăstirea a fost închinată la 1679 Mitropoliei Bucureştilor iar în 1891 a devenit biserica de mir.

Popescu, Constantin, pr. şi Pretorian, Nicolae, pr. şi Țepordei, V., pr., „Mănăstirea Mărcuța din Bucureşti”, în: *GBis* XXXXIII (1984), 10-12, p. 817-828.

Scurt istoric al Mănăstirii Mărcuța din Bucureşti, zidită în anul1587 de Dan vel logofăt, pe malul drept al Colentinei, cu hramul Sfinții Arhangheli. În trecut era denumită „Mănăstirea lui Dan de la apa Colentinei”, transformându-se din 1680 în metoc al Mitropoliei Ungrovlahiei. Din 1779 intră sub stăpânirea familiei Ipsilanti.

MĂRGINENI (MĂNĂSTIREA)

Dima-Drăgan, Corneliu, „Cultura teologică a stolnicului Constantin Cantacuzino în lumina reconstituirii Bibliotecii de la Mănăstirea Mărgineni”, în: *BORom* LXXXIII (1965), 9-10, p. 943-975.

Stolnicul Constantin Cantacuzino, reprezentant de seamă al Umanismului românesc din secolul al XVII-lea, a cuprins, în sfera multiplelor sale preocupări de factură spirituală şi domeniul teologiei. Contribuția stolnicului la dezvoltarea culturii este apreciată şi recunoscută de frații Radu şi Şerban Greceanu în prefața „Mărgăritarelor” Sfântului Ioan Gură de Aur, dar şi în „Predoslovia” scrierii lui Petru Movilă, „Pravoslavnica mărturisire”.

Elogii sunt aduse şi de către: epigrafistul şi teologul englez Edmund Chishull, medicul şi teologul Ioan Comnen. Datorită lui Constantin Cantacuzino, Antim Ivireanu tipăreşte la Snagov, în 1697, o scriere postumă a lui Ioan Cariofil. Autorul precizează că stolnicul Constantin Cantacuzino şi-a fundamentat concepția sa teologică pe cercetarea exhaustivă a fenomenului religios din toate țările. A fost însă,

un credincios apărător al Ortodoxiei, în slujba căreia şi-a pus de câte ori a fost nevoie, întreaga sa cultură. Articolul conține anexe.

MĂXINENI (MĂNĂSTIREA)

Bulat, Toma G., „O ctitorie a lui Matei Basarab, azi disparută (Măxineni-Râmnicu Sărat)", în: *GBis* XXIII (1964), 3-4, p. 265-293.

La confluența râurilor Siret şi Buzău se afla o ctitorie a lui Matei Basarab, azi dispărută (Maxineni-Râmnicu Sărat), zidită în 1637 şi de la care se păstrează înscripția aflată astăzi în muzeul Mănăstirii Sinaia. Articolul redă daniile pe care le-a primit sfântul lăcaş şi bunurile pe care le deținea mănăstirea în 1742. După legea secularizării (1863-1864), mănăstirea se transformă în biserică de mir. A fost dărâmată la 17 februarie 1917.

MEANȚI (SCHITUL)

Popescu, Sergiu, asist. univ., „Aşezăminte monahale oltene dispărute: Schitul Meanți", în: *MitrOlt* LVII (2005), 9-12, p. 143-146.

Informații despre Schitul Meanți, județul Gorj, atestat din a doua jumătate a secolului al XVII-lea, cu hramul Sfântului Nicolae. Schitul a fost ctitorit de Caplea Părdescu, fiica lui Lațca, mare stolnic şi a jupânesei Brăduşii din Meanți. Partea de moşie din Meanți a fost închinată Mănăstirii Tismana la 23 martie 1692, urmând ca la 2 iunie 1693 să fie închinat întreg schitul, cu averile sale.

MENEDIC (MĂNĂSTIREA)

Tudor, Sandu, „«Broga Voievod» (1532-1535) şi «Mînăstirea ot Menedicu» din Buzău", în: *GBis* XXIX (1970), 1-2, p. 97-104.

Istoricul ctitoriei din 1532 a lui Vintilă Vlad din Buzău.

METOCUL EPISCOPIEI DE VÂLCEA DIN BUCUREŞTI

Vătămanu, Nicolae, „Date noi despre biserica Albă şi tâmpla ei", în: *GBis* XXVI (1967), 5-6, p. 526-531.

Informații despre biserica Albă furnizate de pisania din 1827. Pe locul unde e situat astăzi Ateneul Român, s-a aflat biserica pe care Mihail Cantacuzino a închinat-o Episcopiei Râmnicului, cunoscută sub numele de „Metohul Episcopiei", sau simplu „Episcopia".

MIHAI VODĂ (MĂNĂSTIREA)

Dumitrescu, Marin, pr., „Monastirea Mihaiu-Vodă", în: *Consolatorul* III (1900), 5-6, p. 81-83.

Istoricul Mănăstirii Mihai-Vodă zidită de Vlad Dracul (1430-1439 şi 1442-1446). S-a găsit un act din 1559 în care scrie că exista biserica Sf. Nicolae şi că a fost

dată danie de către jupâneasa Caplea, soția lui Ghiarma Vel Postelnic. Caplea a fost înmormântată în biserică, însă Petru Cercel (1583-1585) i-a mutat oasele la Mănăstirea Bolintin, unde era înmormântat fiul său Pătraşcu.

Succesorul lui Petru Cercel, Mihnea Vodă, băiat al lui Alexandru Vodă, sporeşte averea bisericii cu o moară şi o moşie, după care sapă un lac, lângă mănăstire, denumindu-l Lacul Adânc, la inițiativa mamei domnului, Ecaterina. Pentru aceste proprietăți călugării de la Sf. Nicolae au avut judecată cu banul Dobromir şi cu fiul său Mihail Postelnicul, călugării rămânând stăpâni pe proprietăți. Mihai Viteazu venind la tron, revendică mănăstirea pe care o şi restaurează. În urma luptei de la Călugăreni, se distruge Mănăstirea Sf. Troiță (acum Radu Vodă), de la care călugării se mută pentru scurt timp la mănăstirea lui Mihai Viteazu, care îi dă numele său.

În 1613 călugării de la Mănăstirea Bolintin cer moşiile date de jupîneasa Caplea şi fiul ei Pătraşcu Mănăstirii Mihai, argumentând că donatorii sunt înmormântați la Mănăstirea Bolintin, dar sunt refuzaţi. În 1617 Alexandru Vodă Ilieaşă închină mănăstirii, Mănăstirea Isvorul zidită de mitropolitul Luca, cu toate moşiile ei din Prahova şi Buzău. Grigore Dica (1660-1664) dă egumenului de la mănăstire tot dealul pe care se afla aceasta. Se pare că încă din vechime aceasta a fost închinată Mănăstirii Simon Petru din Muntele Athos. Ctitorii zugrăviți în biserică sunt: Mihaiu, Stanca Doamna, Jupâneasa Caplea, Stoica, Constantin VV, Ioana Domna. Sunt enumerate obiectele de cult de care dispune biserica, e tradus textul grecesc existent pe o inscripție.

Brătulescu, Victor, prof., „Inscripții şi însemnări documentare. Zugravi şi meşteri argintari la biserici din Bucureşti", în: *GBis* XXI (1962), 3-4, p. 342-371

Sunt descrise icoanele şi odoarele bisericii lui Mihai-Vodă, ale Oborului Vechi, a Mănăstirii Sf. Pantelimon.

Păsculescu-Orlea, Em., pr., „Inscripții din cuprinsul bisericii Mihai Vodă din Bucureşti", în: *GBis*, XXIII (1964), 11-12, p. 1034-1056.

Cea mai veche înscripție din biserica Mihai Vodă datează din 1627 fiind identificată pe piatra de pe mormântul pruncului Ioan, fiul lui Grigore Ghica (1665). Sunt prezentate informații şi despre alte pietre de mormânt cu înscripții în slavonă şi greacă.

Şerbănescu, Niculae, pr. prof., „Mănăstiri şi biserici ctitorite de Mihai Viteazul", în: *MitrBan* XXVII (1977), 10-12, p. 692-703.

Amintind ctitoriile lui Mihai Viteazul, autorul menționează mănăstirea Mihai Vodă din Bucureşti, prezentând istoricul ridicării ei. O altă ctitorie o reprezintă Mănăstirea „Sf. Niculae ce e din susul oraşului Bucureşti". Începutul acesteia trebuie căutat în secolul al XV-lea. Mihai Viteazul o reface din temelie şi, la 21 august 1599, o închină la Mănăstirea Simon Petras. Domnul este şi ctitorul Mănăstirii Clocociov din oraşul Slatina, prima mărturie documentară despre acest lăcaş de cult fiind între anii 1593-1594, dar şi ctitor al Mănăstirii Sfânta Treimi din Alba-Iulia, care va deveni reşedință mitropolitană (sunt aduse informații despre complexul mănăstiresc construit

aici). O tradiție spune că ar fi şi ctitor al Mănăstirii Strehaia, dar nu există documente în acest sens.

Dură, Nicolae, pr. prof. dr., „Date noi cu privire la Episcopul Sofronie Vracianski (1739-1813)”, în: *AltBan* II (1991), 9-10, p. 49-71.

Sofronie Vracianski a fost un episcop bulgar ce s-a refugiat în Țara Românească în 1799, unde a stat doisprezece ani. În articol sunt prezentate documente care atestă prezența acestui arhiereu în Țara Românească. El a tradus din greceşte în slavoneşte, studiul vorbind şi despre autobiografia sa „Viața şi mucenicia păcătosului Sofronie”, clarificându-se astfel data scrierii. Din informațiile prezentate în text aflăm că a fost egumen la Mănăstirea Mihai Vodă, până în primăvara anului 1801. Se aduc dovezi care arată că episcopul Sofronie nu a fost egumen la Mănăstirea Mărcuța, nici la Snagov. Se elucidează problema unde a fost înmormântat, după lungi argumentații arătând că a fost înmormântat în biserica Şerban Vodă, ce a fost dărâmată între anii 1844-1848. Ultima atestare a acesteia este în documentul din 1844.

MILUIȚI SAU VALEA SĂLCIILOR (SCHITUL)

Ionescu, Gion, „Contribuții la monografia istorică a bisericii din Valea Sălciilor (Miluiți), jud. Buzău”, în: *GBis* XXXXV (1986), 2, p. 95-102.

Articolul prezintă disputele care au fost în jurul bisericii din Valea Sălciilor, care apare în documente impropriu spus schit sau mănăstire. Analiza datelor din documente subliniază faptul că aceasta a fost biserică de enorie de la zidirea ei, înainte de 1670, până astăzi, ctitori fiind strămoşii lui Mircea Săseanu.

MISLEA (MĂNĂSTIREA)

Diaconescu, Ilie Gh., pr., „Mănăstirea Mislea”, în: *GBis* XXIV (1965), 5-6, p. 459-486.

Date despre Mănăstirea Mislea şi biserica Sfânta Parascheva, metoc al Mănăstirii Mislea din Prahova, 1782. Sunt redate diferite înscripții şi pomelnice şi de asemenea sunt prezentate câteva cruci de piatră.

MUŞINOAIELE (SCHITUL)

***, „Sfințirea Bisericii celei noi a schitului Muşinoaiele”, în: *GBis* X (1951), 10-12, p. 63-64.

Slujba de sfințire a bisericii noi a schitului Muşinoaiele a fost oficiată de Preasfințitul Antim, la 23 septembrie 1951.

MUSCELUL (SCHITUL)

Florescu, Gh., preot, „Din trecutul eparhiei. Muscelul”, în: *Ingerul,* XIII, (1941), 5-6, p. 359-360.

Articolul prezintă conținutul a două documente care amintesc despre Schitul Muscelului, numit pe la sfârşitul secolului al XVII-lea, „Muscelul lui Caraiman”. Nu se ştie exact cât a funcționat schitul, dar dintr-un pomelnic al actualei biserici din satul Muşcel, datat 1798, se constată inexistența mănăstirii amintite, locul luându-l o biserică de mir, în jurul căreia a luat naştere satul numit pe la sfârşitul secolului al XVIII-lea: „Muşcelul Cărămănesc”.

NĂMĂEŞTI (MĂNĂSTIREA)

***, „Mănăstirea Nămăeşti, Județul Muscel”, în: *Vocea Bisericii* II (1895), 10, p. 2-3.

Mănăstirea amintită în titlu se află lângă Câmpulung, pe râul Argeşel. Este o mică bisericuță săpată în stâncă, loc unde maicile au lărgit ulterior biserica şi au făcut şi case de locuint. În biblioteca mănăstirii se află un Minei de la 1698, un manuscris cu predici şi patru hrisoave scrise pe pergamente în limba slavonă: al lui Matei Basarab (1650), altul al lui Mircea al II-lea (1547), al treilea al lui Mihnea Turcitul (1579) şi al patrulea din (1590). Articolul conține o fotografie a Mănăstirii Nămăeşti.

***, „Mănăstirile noastre”, în: *Apostolul* I, (1924), 9-10, p. 81.

Sunt prezentate bunurile schitului de maici de la Nămăieşti, care a ars în timpul războiului. Se aşteaptă refacerea acestuia, în care scop se doreşte să se realizeze o colectă de fonduri.

Răuțescu, Ioan I., pr., „Schitul Nămăeşti”, în: *GBis* XVI (1957), 8-9, p. 565-586.

Amănuntele legate de Schitul Nămăeşti privesc, pe scurt, locația acestuia şi surprind detaliat aspecte legate de viața locului. Schitul este aşezat în satul Namăeşti, la 7 km N-E de Câmpulung. Satul este atestat documentar în secolul al XVI-lea într-un hrisov al lui Radu cel Mare (1503), iar biserica la 1547 într-un act de la Mircea Ciobanul.

Descrierea lăcaşului din Nămeşti şi a odoarelor din el este completată de prezentarea unei liste în care sunt enumerate titlurile unor cărți vechi, între care: „Îndreptarea legii” (1652), „Triod” (Râmnicul Vâlcii, 1731), „Psaltirea” (secolul al XVIII-lea) „Minei pe octombrie” (1776), „Ceaslov” (două bucăți), „Evloghion”. Sunt redate câteva legende şi tradiții legate de existența aşezării monahiceşti, un extras din catagrafia făcută de armatele ruseşti (1810) cu numele preoților, o listă hrisoavele care atestă schitul şi daniile făcute de domni, o listă cu maicile şi preoții ce se aflau în schit în octombrie1840, un pomelnic scris în 1843 cu ctitorii şi donatorii de până atunci, o listă a stareților de la începutul secolului al XX-lea.

Gheorghescu, Chesarie, arhim. dr., „Mănăstirea Nămăieşti, jud. Argeş”, în: *GBis* XXXXII (1983), 1-3, p. 101-105.

Cel mai vechi document care aminteşte despre Mănăstirea Nămăeşti, județul Argeş, datează din 1836. Articolul redă informații despre acest schit de maici, unde în 1983 erau 33 de călugărițe, prezentându-se biserica mănăstirii cu arhitectura acesteia,

15 inscripții, cărți şi veşminte vechi. Articolul conține şi trei consemnări istorico-literare despre mănăstire .

SF. NICOLAE DIN PRUND (MĂNĂSTIREA)

Marinescu, Mihail, pr., Mosco, Hagi Emanuil şi **Crețeanu, Radu** „Biserica «Aşezământul Domnița Bălaşa» din Bucureşti”, în: *GBis* XXX (1971), 3-4, p. 317-342.

Date despre biserica Sfântul Nicolae din Prund, datând din secolul al XVII-lea, fiind zidită de schimonahul Teofan şi închinată, în 1782, Mitropoliei. Edificiul a fost dărâmat în 1898 (era situată la S-E de actuala biserică Domnița Bălaşa).

NEGRU VODĂ (MĂNĂSTIREA)

Chihaia, Pavel, „Construcții monastice în jurul bisericii «Negru Vodă» din Câmpulung Muscel”, în: *GBis*, XXVIII (1969), 7-8, p. 820-834.

Informații despre ansamblul de construcții din jurul bisericii Negru Vodă din Câmpulung Muscel: bolnițe, chilii, trapeză, casele arhiereşti, casa egumenească, zidurile de apărare. Sunt identificate două etape de construcție ale acestui complex: 1634-1712 şi 1712-1968.

Mailat, Ion N., dr., „Mânăstiri şi biserici pe lângă palate voivodale şi curți sau conace boiereşti în Țara Românească”, în: *GBis* XXXIII (1974), 9-10, p. 939-952.

Sunt prezentate date despre Palatul Voievodal de la Mănăstirea Negru-Vodă din Câmpulung-Muscel şi despre cel de la mănăstirea de la Brebu, județul Prahova.

Cristocea, Spiridon, prof., „Pomelnicul Mănăstirii Negru Vodă din Câmpulung Muscel”, în: *GBis* XXXXVI (1987), 3, p. 35-68.

Articolul îşi propune să facă o trecere în revistă a tuturor pomelnicelor pe care le-a avut Mănăstirea Negru Vodă din Câmpulung Muscel, incluzând cele cinci pomelnice pierdute: cel al domnului Nicolae Alexandru (1351/1352-1618/1628) cel al lui Matei Basarab, (de la 1638 până după 1875) ambele pe lemn; pomelnicul copie aparținând lui Matei Basarab scris pe o foaie de hârtie; pomelnicul lui Constantin Brâncoveanu (scris pe un caiet la 1710), cel de la 1831 scris (pe un caiet) la îndemnul egumenului Filaret şi încă trei pomelnice redate în articol: cel de la 1758/1716 (scris tot pe un caiet) păstrat la Biblioteca Academiei, cel semnalat de D. Simionescu în 1923 şi cel semnalat de pr. Ioan Răuțescu. În material sunt prezentate şi imagini cu coperta şi un fragment din pomelnicul Mănăstirii Negru Vodă.

Tascovici, Radu, pr. lect. univ. dr., „Manuscrisele copiate în Mănăstirea Negru – Vodă din Câmpulung Muscel”, în: *Rteol* XVII (2007), 3, p. 304-318.

Din paginile de față aflăm despre activitatea desfăşurată la Mănăstirea Negru-Vodă începând cu secolul al XVII-lea, despre manuscrisele copiate aici despre tipăriturile realizate, precum şi despre copiştii acestui aşezământ.

OBEDEANU-CRAIOVA (MĂNĂSTIREA)

Erbiceanu, C., „Note asupra istoriei bisericeşti a românilor pentru secolul al XIX-lea”, în: *BORom* XXVIII (1904-1905), 4, p. 372-385.

În 1813 domnul Caragea a dat un hrisov, prin care i se acorda dreptul Craiovei de a avea şcoală la Mănăstirea Obedeanu, după hrisovul vechi, dat de domnul Constantin Ipsilanti, în 1803.

Micle, Veniamin, arhim., „Primul seminar teologic din țară, şcoala de la Mănăstirea Obodeanu – Craiova”, în: *MitrOlt* LIV (2002), 1-4, p. 85-98.

Primul Seminar teologic din România este prezentat în contextul tradiției şcolare a oraşului Craiova şi al istoricului Mănăstirii Obodeanu, ctitorită în 1748 de paharnicul Obodeanu Constantin şi închinată în 1759 Episcopiei Râmnicului. Tot în acest an îşi pune bazele vestita şcoală care a cunoscut o deosebită înflorire între anii 1774-1782, sub domnia lui Alexandru Ipsilanti. Această şcoală a fost înființată special pentru pregătirea viitorilor preoți. Autorul menționează bursele acordate şi alte scurte informații despre activitatea de acolo.

OSTROV (SCHITUL)

***, „Monastirile” în: *Biserica şi Şcoala* II (1891), 24, p. 383.

Informații despre unele măsuri guvernamentale referitoare la Schitul Ostrov ce au condus la transformarea acestuia „într-un loc de petreceri” !!!

PAHOMIE (SCHITUL)

Vartolomeu, Diacul, „Schitul Pahomie”, în: *MitrOlt* VIII (1956), 10-12, p. 634-647.

Date despre istoricul Schitului Pahomie din Vâlcea, ridicat în 1694 de monahul Pahomie. Cu privire la originea sunt emise două ipoteze: a) că este fiul lui Iordache vel Stolnic, având ca nume de mirean Popa Postelnicul sau b) că ar fi marele ban Barbu Craiovescu, cel ce a întemeiat Mănăstirea Bistrița. În pomelnic, alături de el este menționat Sava haiducul, despre care nu se ştie nimic. La 30 septembrie 1956 are loc târnosirea noului aşezământ cu hramul Sf. Ilie, numit în articol „al doilea hram”.

Vaida, Gamaliil, arhim., „Ieromonah Ioasaf Ionescu”, în: *MitrOlt* XXXII (1980), 10-12, p. 816.

Necrolog dedicat ieromonahului Ioasaf Ionescu, stareț al Schitului Pahomie din județul Vâlcea.

PANAGHIA (MĂNĂSTIREA)

Gheorghiu, I. Aurel, „Două lăcaşuri sfinte din trecut: Mănăstire Panaghia şi Schitul Lăculețe”, în *BORom* LXXXI (1963), 11-12, p. 1204-1223.

Date despre Mănăstirea Panaghia de lângă Târgovişte şi despre Schitul Lăculețe. Se prezintă câteva acte ce atestă prezența mănăstirilor, anume hrisovul din 3 decembrie 1640, dat de Matei Basarab şi cel din 21 mai 1692, emis de Constantin Brâncoveanu. Mănăstirea Panaghia a fost metoc al Mănăstirii Nucet.

SF. PANTELIMON-BUCUREŞTI (MĂNĂSTIREA)

***, „Mănăstirea şi aşezământul spitalicesc Sfântul Pantelimon de lângă Bucureşti", în: *BORom* XCI (1973), 11-12, p. 1295-1312.

Articolul este în fapt o lucrare de seminar prezentată în cadrul pregătirii unei teze de doctorat în teologie de către pr. doctorand Constantin Voicescu şi se referă la spitalul T.B.C. din comuna Pantelimon. Autorul face un istoric al aşezământului care a fost ctitorit de Grigore al II-lea Ghica.

Acest domnitor a fost preocupat de monumentele istorice şi de biserici pe care le-a ajutat financiar. Interesul pentru aşezământul spitalicesc se explică prin tradiția din familia sa (bunicii lui au fost doctori, iar soția sa era fiică de doctor), dar mai ales prin admirația față de Sfântul Pantelimon, doctorul fără de arginți. De asemenea, în acea vreme, în țară fuseseră multe epidemii iar spitalele erau puține şi neîntreținute.

Actul de fundație a fost dat la 12 oct. 1735, iar lucrările au fost terminate în a doua domnie a lui Grigore al II-lea Ghica (1738-1753). În hrisovul-testament al domnului sunt inventariate cu mare grijă toate bunurile mănăstirii şi ale spitalului, de asemenea sunt trecuți şi donatorii cu cele dăruite: moşii, sume de bani, lucruri etc. Urmaşii domnului au păzit prevederile testamentare ale ctitoruluişi au contribuit la dezvoltarea aşezământului, până în sec. al XIX-lea. Totuşi, vitregiile timpului şi-au pus pecetea asupra construcțiilor şi astfel, datorită degradării, s-a hotărât reconstruirea lui în 1866. A fost redeschis în 1869 cu o capacitate de 80 de paturi, iar în 1900 ajunsese la 260 de paturi.

În Mănăstirea Sf. Pantelimon s-a săvârşit Sfânta Liturghie timp de peste 200 de ani şi s-a acordat asistență socială şi de binefacere. Autorul articolului subliniază ideea că aşezămintele spitaliceşti au fost construite pe lângă mănăstiri, urmând vechiul model de la începutul creştinismului creat de Sf. Vasile cel Mare.

PASĂREA (MĂNĂSTIREA)

Scriban, arhim., „Însemnări mărunte. «Pomul de crăciun la mănăstire»", în: *BORom* XLII (1924), 12, p. 763**.**

Câteva relatări din viața obştii Mănăstirii Pasărea.

N., Eufrosina, „Sfânta Mănăstire Pasărea", în: *GBis* XVI (1957), 3, p. 188-189.

Mănăstirea Pasărea a fost întemeiată de arhimandritul Timotei, starețul Mănăstirii Cernica. Situată la câțiva kilometri de Bucureşti, mănăstirrea de călugărițe a avut o existență zbuciumată, rezistând însă în fața tuturor greutăților. În 1950 ia ființă la mănăstire o cooperativă de producție meşteşugărească.

Cu binecuvântarea patriarhului Justinian s-a înființat aici o şcoală monahală de trei ani.

Straje, Mihail, „Gheorghe D. Anghel la Mănăstirea Pasărea”, în: *BORom* LXXXIV (1966), 3-4, p. 403-408.

Sculptorul Gheorghe D. Anghel, născut în august 1904 în ținutul Severinului, a murit la 7 aprilie 1966, şi a fost înmormântat la Mănăstirea Pasărea. Temperament necomunicativ, îi plăcea mai mult să asculte pe alții, căutând mereu liniştea, izolându-se de zgomot şi de vizitatori indiscreți. Autorul aminteşte despre ajutorul dat de patriarhul Justinian Marina care i-a oferit o casă şi un atelier de lucru la Mănăstirea Pasărea. O preocupare deosebită o avea artistul pentru Eminescu, în condițiile în care realizase sculpturi cu George Enescu, Nicolae Bălcescu, pictorii Luchian şi Andreescu, Palade, Tudor Vladimirescu. Ultima sa creație va fi închinată lui Mihai Eminescu, dar nu va putea participa la vernisajul din 13 ianuarie de la Sala Dalles fiind bolnav, internat în spital.

Popescu, Grigore, preot,„Mănăstirea Pasărea-chinovia dintre ape şi păduri”, în: *GBis* XXXXVI (1987), 3, p. 79-95.

Se face o prezentare a Mănăstirii Pasărea, dându-se indicații asupra locației, şi istoricului mănăstirii. Sunt prezentate apoi o serie de probleme cu care s-a confruntat mănăstirea, moşiile ce le avea, reparațiile şi noile construcții făcute de-a lungul timpului. Se pune accentul pe o prezentare amănunțită interior-exterior a bisericii mari, Sfânta Treime a capelei cimitirului, a clopotniței, a muzeului. Spre finalul articolului găsim listă a stareților începând cu anul 1810. Articolul are imagini ale clopotniței şi altor obective din cuprinsul acestui sfânt lăcaş.

PĂTROAIA (MĂNĂSTIREA)

Brătulescu, Victor, prof., „Inscripții, însemnări şi documentare la bisericile din raionul Găieşti”, în: *GBis* XXIII (1964), 3-4, p. 367-376.

Pe lângă alte informații, documentul prezintă şi detalii despre biserica din Pătroaia, raionul Găieşti despre care în inscripția din pronaos se spune că e „monument istoric şi fostă mănăstire”.

PEŞTERA IALOMIȚEI (SCHITUL)

Dumitrescu, Marin, pr., „Schitul Peştera”, în: *Apostolul* II (1901), 4-6, p. 2.

În 1900, părintele Marin a profitat de şederea lui la Buşteni vizitând împrejurările. A început cu oraşul Braşov - biserica Sf. Nicolae, apoi a ajuns la Mănăstirea Predeal, situată la poalele muntelui Clăbucetu-Taurului, întemeiată de Ioanichie Ieromonahul în 1774, arsă de turci, refăcută în 1788, a durat până în 1819 când a fost rezidită de Ioniță Buzatu din Săcele.

Interesul i-a fost atras şi de Mănăstirea Poiana, zidită în 1690 de spătarul Toma Cantacuzino şi soția sa Maria, care a fost închinată în 1752 de Grigore Ghica al II-lea bisericii spitalului Sf. Pantelimon, cu moşiile: Preasna, Poiana, Muru, Valea Dobrotei şi Vatra Monastirei. Au mai fost vizitate: oraşul şi Mănăstirea Sinaia, oraşul Câmpina, Azuga, Penitenciarul Doftana, Telega, Muntele Caraiman, Omul şi Schitul Peştera sau Schitul Ialomnicioarei din jud. Dâmbovița. Autorul surprinde şi traseul urmat în luna

iulie, pe muntele Caraiman, stâncile Babele, aici fiind impresionat de Schitul Peştera sau obârşia Ialomiței, cu hramul Sfinții Apostoli, ce se află într-o peşteră cu lungimea de 60 stânjeni, 7 lățime şi 15 înălțime, acesta fiind întemeiat de Ioan Batac în 1819. Acolo se aflau patru sau cinci călugări aparținând Mănăstirii Sinaia.

Ilie, R., pr., „Schitul de la Peştera Ialomiței", în: *GBis* XIII (1954), 3, p. 171-174.

Schitul de la Peştera Ialomiței, din timpul lui Mihnea cel Rău este prezentat sub aspect istoric fiind menționați primii stareți ai acestui lăcaş.

Brătulescu, Victor, prof., „Înscripții, însemnări şi acte privind Schitul Peştera de la obârşia Ialomiței", în: *GBis* XXIII (1964), 5-6, p. 509-532.

Informații despre locul unde este amplasat Schitul Peştera de la obârşia Ialomiței. Biserica din peşteră a fost construită începând cu 4 mai 1819.

Predescu, Lucian, „Schitul Sfinții Petru şi Pavel", în: *GBis* XXIX (1970), 7-8, p. 754-758.

Informații despre Schitul Sfinții Petru şi Pavel, numit şi Peştera Obărşiei sau Ialomicioara. Nu se cunoaşte exact data construirii primului schit, ctitoria celui de al doilea fiind datată în 1819, existând precizarea că a mai fost construită o biserică tot aici în 1942. Ultimul document, care cuprindea istoricul acestui sfânt lăcaş este din 1840, schitul fiind mistuit de un incendiu. Articolul menționează şi despre biserica din apropierea schitul numită „Cocora".

PIETRARII DE JOS (SCHITUL)

Năsturel, P. S., „Fostul schit Buna Vestire din Pietrarii de Jos", în: *MitrOlt* VII (1955), 3-4, p. 205-210.

Informațiile privitoare la fostul Schit Buna Vestire din acest articol încearcă să închege un istoric al lăcaşului. Astfel, aflăm că biserica a fost zidită în 1742 de „Climent al Râmnicului". Vlădica era chiar din acel sat, schitul fiind construit pe moşia lui. Împreună-ctitori au fost frații săi: popa Mihail, care s-a călugărit la sfârşitul vieții cu numele de Macarie, fiind înmormântat în biserică şi Simeon Vătăşelul din Pietrari.

Un document din 10 februarie 1743 atestă că schitul a fost închinat Mănăstirii Bistrița, iar altul, din 24 martie 1747, specifică faptul că este închinat Episcopiei Râmnicului. Se dau 10 anexe, care prezintă trei pisanii şi câteva însemnări.

PIETRENI (SCHITUL)

Sacerdoțeanu, Aurelian, „Pomelnicul schitului Pietreni", în: *MitrOlt* XXIV (1972), 1-2, p. 105-113.

Biserica Schitului Pietreni din județul Vâlcea a fost zidită în 1701. Autorul redă în întregime textul Pomelnicului aflat în manuscrisul nr. 1245 (fost nr. 6368), achiziționat în 1950 de la L. Cardas.

PINU (MĂNĂSTIREA)

Bulat, Toma G., „O ctitorie buzoiană a lui Matei Basarab uitată: Mănăstirea Pinu”, în: *GBis* XXVII (1968), 1-2, p. 118-124.

Autorul prezintă istoricul şi daniile făcute de către Matei Basarab Mănăstirii Pinu, atestată anterior acestui domn, în jurul anului 1582.

PLĂTĂREŞTI (MĂNĂSTIREA)

Dumitrescu, Marin, pr., „Monastirea Platareşti”, în: *Apostolul* II (1901), 4-5-6, p. 2.

Această mănăstire este una din cele 40, făcute de domnul Țării Româneşti, Matei Basarab, şi se află la 30 km distanță de Bucureşti, către oraşul Oltenița, într-o peninsulă, pe malul stâng al apelor unite Dâmbovița şi Colentina. Se dau detalii despre arhitectură şi pictură. Este constatată lipsa zugrăvelii, numai chipul Sf. Mercurie fiind păstrat. Are forma ca şi biserica domnească din oraşul Ploieşti, zidită tot de Matei Basarab. Pe frontispiciul mănăstirii, se află o inscripție în limba română cu slove chilirice, în care se precizează faptul că Matei şi doamna lui Elena au construit mănăstirea în slăvirea Sf. Mucenic Mercurie.

În curtea mănăstirii funcționa la sfârşitul secolului al XIX-lea un penitenciar de femei.

PLĂVICENI SAU ALUNIŞUL - TELEORMAN (MĂNĂSTIREA)

Mailat, Ion N., „Lăcaşuri sfinte în tradiție şi istorie din vechile sate ale Teleormanului”, în: *GBis* XXIX (1970), 3-4, p. 376-385.

Date despre schitul Prislop, metoc al Mănăstirii Cutlumuş şi despre legenda Mănăstirii Dudu, numită şi Aluniş.

PLUMBUITA (MĂNĂSTIREA)

Moisescu, Gheorghe I., diacon, „Cronica bisericească. Un nou aşezământ creştinesc ortodox”, în*: BORom* LXI (1943), 1-3, p. 151-153 .

Patriarhul Nicodim a hotărât înființarea unui aşezământ pentru pregătirea surorilor de caritate care se vor îngriji de bolnavi, şcoală ce va funcționa în Mănăstirea Plumbuita. Toate absolventele şcolii vor fi obligate să îngrijească bolnavii din Spitalele şi dispensarele Casei Naționale a Asigurărilor de Sănătate cel puțin timp de 10 ani. Pe data de 10 martie 1943, patriarhul şi mareşalul Antonescu au vizitat Mănăstirea Plumbuita, spre a stabili locul unde va fi aşezământul.

D., Cr., preot, „Deschiderea cursurilor la Seminariile monahale”, în: *BORom* LXVII (1949), 3-4, p. 50-52.

În ziua de 30 ianuarie 1949, Mănăstirea Plumbuita, din județul Vâlcea şi-a redeschis porțile pentru desfăşurarea cursurilor monahale. În articol sunt prezentate personalitățile care au luat parte la această activitate: delegații patriarhul României,

maicile starețe de la diferite mănăstiri, eleve, credincioşi. S-a evocat rolul deosebit al mănăstirilor şi menirea Seminarelor monahale înființate din inițiativa patriarhului Justinian.

Articolul consemnează momentul primirii suitei formate din arhierei, consilieri arhiepiscopali şi patriarhali precum şi cuvântarea patriarhului.

***, „La deschiderea cursurilor Seminarului Monahal din Sf. Mănăstire Plumbuita, Bucureşti”, în: *GBis* VIII (1949), 3, p. 51-56.

Informații privind participarea maicilor la desfăşurarea cursurilor Seminarului monahal din Mănăstirea Plumbuita-Bucureşti, eveniment datat - 30 ianuarie.

***, „Preoțimea Capitalei în munca de folos obştesc, restaurează, chiliile de la Mănăstirea Plumbuita”, în: *GBis* VIII (1949), 3, p. 114-119.

Articolul reuneşte în paginile sale informații care prezintă lucrările de restaurare a chiliilor de la Mănăstirea Plumbuita precum şi date despre costurile alocate acestor acțiuni.

***, „Lucrările de restaurare de la Mănăstirea Plumbuita”, în: *GBis* VIII (1949), 10, p. 65-67.

Prezentarea desfăşurării lucrărilor de restaurare efectuate la Mănăstirea Plumbuita.

***, „Preoțimea Capitalei continuă lucrările de la Mănăstirea Plumbuita”, în: *GBis* IX (1950), 3, p. 67-68.

Descrierea lucrărilor de restaurare de la Mănăstirea Plumbuita şi implicarea preoților în aceste activități.

***, „Cursurile practice şi teoretice de pictură şi sculptură de la Mănăstirea Plumbuita”, în: *BORom* LXXI (1953), 2-3, p. 205-209.

Acest articol reproduce cuvântul rostit de patriarhul Justinian, cu prilejul vizitei sale la atelierele de pictură şi sculptură de la Mănăstirea Plumbuita, acesta interesându-se, totodată, de lecțiile practice şi teoretice pe care le urmează elevii în ateliere. Se precizează că scopul înființării acestor ateliere era, pe de o parte, nevoia Bisericii de a avea propriile ei cadre în toate sectoarele de activități, iar pe de alta, necesitatea ca un viitorul pictor sau sculptor bisericesc să-şi însuşească cunoştințele practice necesare.

Este amintit faptul că mănăstirile şi bisericile noastre au fost lăcaşuri în care s-au cultivat artele: pictura, sculptura, arhitectura, miniatura, țesătura artistică, argintăria. Sunt enumerate mănăstirile: Plumbuita (pictură şi sculptură); Curtea de Argeş; Hurezu (maica Sofronia Ulea împreună cu călugărițele de acolo şi-au dezvoltat arta lor în pictură şi ceramică); Agapia (arta broderiei şi a covoarelor). Au fost evidențiați o serie de pictori ce lucrau în frescă: V. Dumitrescu Străjeşti, Hermeneanu şi Roşianu, Nicolae, Popescu.

Ştefănescu, I. D., „Mănăstirea Plumbuita”, în: *GBis* XIV (1955), 10-11, p. 637-642.

Date privind poziționarea aşezământului monahal în NE Capitalei, istoricul mănăstirii, detalii privind pictura bisericii', observații iconografice. O inscripție din interiorul bisericii îl aminteşte pe principele Petre de la Argeş, ca şi ctitor al ei. Acesta a fost donator important la Mănăstirea Tismana şi a făcut paraclisul din Bolnița Coziei (sec. al XVI-lea).

***, „Inaugurarea unor aşezăminte bisericeşti contruite sau restaurate la centrele patriarhal şi mitropolitan din Bucureşti", în: *BORom* LXXVI,(1958), 7-8, p. 665-667.

Preafericitul Justinian a manifestat o deosebită grijă pentru aşezăminte bisericeşti, restaurând multe monumente istorice şi terminând costrucții ridicate anterior din temelii. O nouă serie de lucrări au fost terminate şi inaugurate între 31 mai-7 iunie 1958 în zilele premergătoare sărbătoririi a 10 ani de la înscăunarea patriarhului Justinian. La festivitățile prilejuite de aceste inaugurări au participat: Preafericitul Histofor al Alexandriei, Preasfințitul Pavel al Permului şi însoțitorii lor. Se fac scurte relatări asupra inaugurării noilor lucrări de la mănăstirile monumente istorice: Plumbuita, Ciorogârla, de la Schitul Maicilor, palatul patriarhal şi de la tipografia Institului Biblic

Mănăstirea Plumbuita: - Clădirile s-au ruinat, iar sfântul lăcaş a devenit biserică de mir. Abia după 79 de ani, în 1943, a redevenit mănăstire, după ce s-au făcut unele lucrări de restaurare în 1933. Aceste lucrări s-au terminat prin grija P.F. Justinian, în primul său deceniu de arhipăstorire. În incinta mănăstirii s-au înființat ateliere, şcoală.

În ziua de 31 mai 1958 patriarhul Justinian sfințeşte şi inaugurează aşezămintele bisericii de la Plumbuita, în prezeța Preafericitului Histofor al Alexandriei şi al întregii Africii şi a delegației Sfinției Sale. La înălțătoarea manifestare religiaoasă au participat: Î.P.S. Iustin al Moldovei şi Sucevei, P.S. Antim Târgovişteanul, P.S. Teoctist Botoşăneanul, vicari şi consilieri patriarhali, P.F. Hristofor al Alexandriei, obştea monahală, preoți, lucrători din ateliere şi reprezentanți ai Departamentelor Cultelor - director I. Bărbulescu.

Slujba Sfintei Liturghii a fost ținută de P.S. Antim împreună cu un sobor de preoți şi diaconi, articolul detaliind celelate aspecte referitoare la desfăşurarea slujbelr specifice momentului, precum şi cuvântările ținute.

Cernovodeanu, Paul, I., „O inscripție dispărută de la Mănăstirea Plumbuita", în: *GBis* XVII (1959), 5-6, p. 431-432.

Autorul semnalează dispariția unei inscripții descoperite în cursul anilor 1940-1941, când la Mănăstirea Plumbuita se făceau lucrări de restaurare. Este redat totuşi parțial textul înscripției, după o reproducere fotografică făcută de arheologul Posatti în 1941, păstrată la Muzeul de Istorie din Bucureşti. Inscripția este pe o lespede frumoasă din perioada brâncovenească.

Stănculescu, F. Ioan, „Recenzie. Corina Popa, «Mănăstirea Plumbuita», Bucureşti, Editura Meridiane, 1968, p. 60 + 35 ilustrații", în: *BORom*, LXXXVII (1969), 7- 8, p. 858- 859.

Mănăstirea Plumbuita din apropierea podului Colentinei are ca prim ctitor pe Petru ce Tânăr (1559- 1568), fiul lui Mircea Ciobanul şi ginerele lui Petru Rareş. Întrucât pisania originală s-a pierdut, singurul document care oferă date despre începuturile mănăstirii este hrisovul de închinare a Mănăstirii Plumbuita, Mănăstirii Xiropotam de la Muntele Athos, în timpul domniei lui Mircea Turcitul (1577-1583; 1585-1591). Sunt amintiți domnitorii care au contribuit la construirea şi înzestrarea mănăstirii: Petru cel Tânăr, Alexandru II (1566-1574; 1574-1577), tatăl lui Mihnea, Mihnea şi mama sa, doamna Ecaterina, care au înzestrat-o cu danii. În toamna anului 1595, mănăstirea este incendiată de turci iar la refacerea ei Mihai Viteazul îi închină satul Bodorogeştii de Sus.

Numele sfântului lăcaş monahal ar proveni, după hrisovul din 1626, de la faptul că Radu Mihnea ar fi acoperit lăcaşul cu plumb. Fiind înconjurată de zid avea caracterul unei „aşezări întărite". Mănăstirea Plumbuita va fi rezidită de Matei Basarab, iar curtea domnească păstrată din acele timpuri aduce o contribuție de seamă la cunoaşterea arhitecturii laice şi bisericeşti din Țara Românească. O pisanie din 1806, scrisă în greceşte, menționează că a fost dărâmată de cutremurul din 1802 şi reconstruită cu cheltuiala lui Dionisie din Ianina, fiind terminată în 1806, în timpul domnului Constantin Ipsilanti. Alte documente din prima jumătate a secolului al XIX-lea afirmă că în timpul Revoluției de la 1848, mănăstirea a fost folosită ca închisoare, iar după legea din 1863 devine biserică de enorie.

Şerbănescu, N., pr. prof., „Tipografia ieromonahului Lavrentie de la Mănăstirea Plumbuita din Bucureşti (sec. XVI)", în: *StTeol,* Seria a II-a, XXVIII (1976), 1-2, p. 20-40.

Se face analiza „Tetraevangheliarelor" de la Cluj, Bucureşti, din Rusia şi Bulgaria. În epilogul „Tetraevanghelului" de la Leningrad (singurul care are acest epilog) se dau informații importante în legătură cu locul de funcționare al tipografiei lui Lavrentie: mănăstirea care „are hramul Sf. Prooroc Ioan Botezătorul, de lângă Bucureşti, pe râul Colentina", adică Mănăstirea Plumbuita. Se dau câteva date istorice despre mănăstire, se demonstrează că Lavrentie a fost şi tipograf, că la Plumbuita a fost prima tipografie din istoria oraşului Bucureşti. Lavrentie tipăreşte aici trei cărți: un „Tetraevanghel slavon" în două ediții şi o „Psaltire". Se cunosc 11 exemplare.

Costache, Constantin, pr. dr., „Corneliu Zăvoianu, «Mănăstirea Plumbuita (monografie)». Ed. Aşezământul Mănăstirii Plumbuita, Bucureşti, 2001, 278 p." în: *Ort* XLIII (2002), 3-4, p. 166-168.

Recenzie la monografia Mănăstirii Plumbuita, care descrie istoricul ei, daniile, moşiile, aşezarea, arhitectura, pictura, biblioteca, activitatea tipografică.

POIANA CÂMPINA (MĂNĂSTIREA)

***, „Însemnări mărunte. Averi de prisos", în: *BORom* XLI (1922-1923), 11, p. 787.

N. Iorga consemnează în „Neamul Românesc" că din rămăşițele Mănăstirii Poiana, de lângă Câmpina, a mai rămas o casă pe care Eforia Spitalelor a dat-o pentru ca în ea copiii să învețe carte.

Bădiceanu, Dimitrie, preotul, „Mănăstirea Poiana”, în: *BORom* LVI (1938), 5-6, p. 205-229.

În articol se realizează o amplă prezentare a Mănăstirii Poiana din județul Prahova. Autorul îl structurează pe trei părți. În prima – „De la zidire – 1690 – până la închinare – 1752” se oferă informații referitoare la zidirea mănăstirii, începută în 1690, ctitor fiind spătarul Toma Cantacuzino. Acesta, pribegind în Rusia în 1711, unde a şi murit după 10 ani, nu-şi finalizase ctitoria. O înzestrează, cu moşiile Poiana şi Cernăteşti.

Din a doua parte a articolului – „De la închinare – 1752 – până la 1864”, prefacerea mănăstirii în biserică de mir” – aflăm că, în 1752, domnul Grigorie II Ghica închină Mănăstirea Poiana ctitoriei sale, mănăstirea şi spitalul Sf. Pantelimon, urmând ca aceasta să plătească o contribuție anuală de 150 de taleri. În 1763, mănăstirea pierde jumătate din moşia Poiana, pe care se şi afla, revendicată de Maria, soția ctitorului, iar în 1780 îşi măreşte moşia Cernăteşti, prin dania protopopului Nicolaie din Nisipoasa. Odată cu această danie, mănăstirea îşi ia angajamentul să se îngrijească de biserica din Nisipoasa. În timpul războiului ruso-austro-turc (1787-1791), mănăstirea este prădată şi i se dă foc, tot atunci arzând documentele sale, dar şi cele ale Schitului Lespezi şi ale unor boieri, aduse aici spre păstrare. Mănăstirea este grav afectată în cutremurul din 1802, reparațiile revenind în sarcina episcopului de atunci, Hrisant.

Articolul redă conținutul unor documente referitoare la viețuitori, unul din ele precizând că, în 1793, aici nu mai erau călugări, ci doar preoți de mir. Arhimandritul Ghenadie Pârvulescu, venit în 1839 ca egumen, începe repararea bisericii. În aceeaşi funcție îl urmează Chesarie Petriceanu şi Casian Georgescu, succesorii săi. Din 1861, arhimandritul Ghenadie revine în mănăstire, el fiind ultimul egumen, după care mănăstirea a fost transformată în biserică de mir.

În a treia parte a articolului – „De la data prefacerii mănăstirii în biserică de mir – 1864 – până astăzi” – autorul oferă sumare informații legate de viața acestui lăcaş după prefacerea în biserică de mir, adăugând şi faptul că, din 1936, în casele de aici a funcționat Şcoala superioară țărănească a Fundației Culturale Regale „Principele Carol”. De asemenea, sunt enumerați şi egumenii mănăstirii, din 1723 până în 1863. La finalul articolului, autorul dă o listă cu cărțile găsite în biserica Mănăstirii Poiana.

POIANA MĂRULUI (SCHITUL)

Ciocănel, Gh., „Monastirea „Poiana Mărului”, în: *Vocea Bisericii* I (1895), 24, p. 5.

Articolul este prezentat din perspectiva vizitatorului acestui sfânt lăcaş. Biserica se află în comuna Jitia, în județul Râmnicu-Sărat, a fost rezidită în 1812, prima biserică fiind clădită într-un loc mai depărtat. Este descris edificiul, constantându-se că, chiar dacă „biserica avea zugrăveala veche şi era acoperită de fumul lumânărilor”, se vedea că a fost făcută de o mână iscusită. În luna noiembrie 1894, când Gh. Ciocănel a vizitat-o, se făceau slujbe în fiecare duminică.

Comănescu, M., preot, „O monastire Stavropighion în 1775”, în: *Şcoala şi Biserica* IX (1906), 11, p. 165-167.

Părintele Comănescu prezintă Mănăstirea Poiana Mărului din județul R. Sărat, consemnând date despre trecutul ei si despre documentele existente în această mănăstire, de exemplu: documentul lui Alexandru Ispilat Voievod, din 1775, din care aflăm că mănăstirea este făcută de vestitul stareț Vasile, că aici locuiau sihaştri ruşi şi că acest sfânt lăcaş era Stavropighie. Se redă conținutul acestui document.

Comănescu, M., preot, „Din Documentele de la Poiana Mărului (jud. R.-Sărat)”, în: *Şcoala şi Biserica* XI (1908), 10-12, p. 220-221.

Autorul subliniază pe baza unui hrisov faptul că Schitul Poiana Mărului primea danii şi de la domnii Moldovei, cu toate că schitul se afla în Țara Românească.

Comănescu, Sachelar M., „Izvod asemenea de pe zapis”, în: *Şcoala şi Biserica* XI (1908), 10-12, p. 221-222.

Se prezintă cartea lui Nicolaie Dubescul, prin care acesta lasă ca moştenire Schitului Poiana Mărului, părintelui Vasile starețul şi tuturor părinților de la acel schit, o moşie din apropiere, în sudul Buzăului, care se numeşte Grabicinea, ca semn de mulțumire pentru sprijinul acordat de stareț.

Comănescu, M., „Io Ioan Gheorghie Caragea V. vod. i. gospodar zemli vlahscoe”, în: *Şcoala şi Biserica* XII (1909), 5-6, p. 123-127.

Autorul prezintă actul lui Gheorghe Caragea, din 1813, în care se prezintă dorința acestuia pentru repararea Schitului Poiana Mărului. Schitul era situat la sud de Râmnic, având hramul Naşterea Maicii Domnului şi era făcut de răposatul părinte, starețul Vasile.

Constantinescu, Horia, pr. şi Cocora, Gabriel, pr., „Poiana Mărului“, în: *GBis* XXIII (1964), 5-6, p. 466-500.

Informații despre Schitul Naşterii Maicii Domnului de la Poiana Mărului, a cărui dată de înființare nu este pe deplin lămurită, pentru că la 11 aprilie 1771 schitul a ars complet. Ctitor este prezentat starețul Vasile. Sunt înfățişate aspecte legate de organizarea schitului, de averile acestuia, de aşezări, biserici, stareți.

Ionescu, Dimitrie, Gh., prof., „Cartea românească şi vechi biblioteci în oraşul şi județul Buzău (1431-1700)”, în: *GBis* XXVIII (1969), 7-8, p. 835-843.

Autorul aminteşte despre şcoala existentă în chiliile Episcopiei, despre continuitatea acesteia şi, pentru secolul al XVII-lea, despre caligrafii şi miniaturiştii de la Schitul Poiana Mărului.

POLOVRAGI (MĂNĂSTIREA)

*****,** „O cooperativă meşteşugărească fruntaşă”, în: *BORom* LXX (1952), 11-12, p. 869-872.

Cooperativa monahală „Propăşirea” a fost înfiinţată la 6 iulie 1951 în Târgu Jiu în localul Arhiepiscopiei. Această cooperativă are secţii în Mănăstirea Tismana şi în Mănăstirea Polovragi. Din articol aflăm amănunte despre activitatea din aceste două secţii.

Andreescu, Ştefan, „Data zidirii Polovragilor”, în: *MitrOlt* XV (1963), 11-12, p. 922-925.

Autorul lămureşte faptul că Mănăstirea Polovragilor a fost ridicată între 30 ianuarie 1647 şi primăvara lui 1648.

Andreescu, Ştefan, „Ctitorii de la Polovragi”, în: *MitrOlt* XVI (1964), 3-4, p. 231-235.

Mănăstirea Polovragi a fost ridicată în secolele XV-XVI de către o familie boierească al cărei nume nu a fost păstrat. Danciu Părăianu doar a rezidit-o în 1647.

Andreescu, Ştefan, „O menţiune privitoare la episcopul Climent al Râmnicului”, în: *MitrOlt* (1965), 7-8, p. 631-632.

Climent a fost numit episcop al Râmnicului din 1753. Autorul aminteşte activitatea sa de egumen la Polovragi, prezentând şi pomelnicul mare al mănăstirii.

Veniamin, Micle, arhim.,„«Mănăstirea *Polovragi*», editată de Mitropolia Olteniei, 1978, 48 p.”, în: *MitrOlt* XXX (1978), 7-9, p. 730-731.

Recenzie a cărţii Arhimandritului Veniamin, considerată o micromonografie a Mănăstirii Polovragi din ţinutul Gorjului, metoc al Sfăntului Mormânt, iar din 1693 metoc al Mănăstirii Hurezi.

POPÂNZĂLEŞTI (SCHITUL)

Neofit, episcop, Râmnic, „Starea schitului Popânzăleşti ot sud Romanaţi, metoh Sf. Episcopii”, în: *Revista de Istorie Bisericească* I (1943), 1, p. 136-137.

Fondatorul bisericii este Dumitrache Viişoreanu. Sunt prezentate obiectele de cult precum şi unele cărţi scrise în limba română.

PRECISTA – GALAŢI (MĂNĂSTIREA)

Cronţ, Constantin, pr., „Biserica-fortareaţă «Precista» Galaţi”, în: *GBis* XXXI (1972), 9-10, p. 1003-1014.

Descrierea bisericii - fortareaţă „Precista” din Galaţi, care a fost închinată Mănăstirii Vatoped (1647), însoţită de prezentarea unor icoane şi cărţi mai vechi apartinând acestei mănăstiri. Istoria acestui lăcaş este structurată în trei etape: perioada de zidire (1643-1647); secularizarea mănăstirii; transformarea în cetate de apărare.

PRISLOP – TELEORMAN (SCHITUL)

Mailat, Ion N., „Lăcaşuri sfinte în tradiție şi istorie din vechile sate ale Teleormanului”, în: *GBis* XXIX (1970), 3-4, p. 376-385.

Articolul consemnează despre faptul că schitul de la Prislop a fost metoc al Mănăstirii Cutlumuş precum şi legenda Mănăstirii Dudu, numită Aluniş.

RADU VODĂ (MĂNĂSTIREA)

Dumitrescu, Marin, preotul, „Monastirea Radu-Vodă”, în: *Consolatorul* II (1899), 5, p. 270.

Mănăstirea Radu-Vodă din Bucureşti este zidită de Alexandru II, fiul lui Mircea Ciobanul şi al Chiajnei, fiica lui Petru Rareş, sora mai mare a doamnei Ruxandra, soția lui Alexandru Lăpuşneanul.

Alexandru Vodă II s-a urcat la tron în locul fratelui său, Petru Şchiopul, în ziua de 3 mai 1568. În timpul domniei sale, ridică o cruce comemorativă pe dealul Piteştilor şi clădeşte Mănăstirea Sf. Treime din Bucureşti, numită şi Radu-Vodă. După terminarea mănăstirii, Alexandru moare la 15 iunie 1577. Mănăstirea Sf. Treime a fost distrusă de turci în timpul lui Mihai Viteazu. Articolul aminteşte şi o descriere a lui Nicolae Bălcescu referitoare la distrugerea Mănăstirii Sf. Treime, informațiile nefiind finalizate.

Dumitrescu, Marin, preotul, „Monastirea Radu-Vodă”, în: *Consolatorul* II (1899), 7, p. 299-301.

Se continuă articolul „Monastirea Radu-Vodă”, din *Consolatorul* II (1899), 5, p. 270.

Radu Mihnea rezideşte Mănăstirea Sf. Treime după 27 de ani, timp în care lăcaşul stă în ruină. Este redată noua inscripție de ctitorire. Îmbolnăvindu-se, domnul se vede nevoit să-l numească pe fiul său, Alexandru Coconul succesor al lui, deşi acesta era minor. Mihnea moare, însă, în 1626, şi-l urmează la domnie Miron Barnovschi. Trupul îi este adus de Alexandru Coconul la Bucureşti şi este depus în mănăstire. Textul redă conținuturile inscripțiilor:- de pe piatra funerară; - de pe o cadelniță de argint; - de pe o pereche de paftale; - de pe un disc de argint sculptat, având pe margini mărci domneşti. Articolul se încheie cu o poezie.

G., I. M., „Note bibliografice. Vîrtosu Emil «Condici de documente cu miniaturi ale mănăstirilor Radu-Vodă şi Cotroceni», în: revista *Artă şi tehnică grafică*, caietul 9, 1939, p. 48-56”, în: *BORom* LVII (1939), 9-10, p. 579. Recenzie.

Condica Mănăstirii Radu-Vodă este scrisă în 1794 de Chiriță Gheorghe Domuşciul Drăstorean.

Porcescu, I., pr., „Biserica Bucur”, în: *GBis* XX (1961), 3-4, p. 274-286.

Autorul descrie biserica Bucur, cu scurtul său istoric, lăcaş care inițial a fost biserică pentru enoriaşi, pentru ca ulterior să intre în proprietatea Mănăstirii Radu-Vodă. Se prezintă diferite ipoteze cu privire la construirea ei.

Popescu, Grigore T., pr. şi Ionescu, Gion D., „Mănăstirea Radu Vodă din Bucureşti”, în: *GBis* L (1991), 4-6, p. 80-83.

Date despre prima biserică de lemn a Mănăstirii Radu Vodă din Bucureşti ridicată în secolul al XV-lea. Articolul consemnează un scurt istoric al acestui sfânt lăcaş.

Ionescu, Gion D. şi Popescu, Grigore, pr., „Complexul monahic Radu Vodă din Bucureşti, ctitoria Mihneştilor”, în: *GBis* LI (1992), 1-3, p. 70-92.

Informațiile vizează contextul istoric în care este construit complexul monahal Radu Vodă, se face descrierea acestuia şi se precizează locului mănăstirii în planul Bucureştiului. La acestea se adaugă prezentarea pomelnicului. Este făcută precizarea că pe colina „Radu Vodă” au existat trei biserici, cu excepția bisericii Bucur. Articolul conține prezentarea şi argumentarea unor ipoteze despre „care ar fi” şi „cum au evoluat” cele trei biserici.

RĂTEŞTI (MĂNĂSTIREA)

Beşchea, G. I., preot, „De la Mănăstirea Rățeşti” în: *Îngerul* XI (1939), 1-2, p. 85-100.

Se prezintă o icoană a Maicii Domnului, cu două inscripții. Icoana, este îmbrăcată în argint aurit şi are multe podoabe. Articolul reproduce inscripțiile identificate pe diferite obiecte de cult din biserică. Din istoric aflăm că mănăstirea este ctitorie a Grecenilor, fiind înființată în secolul al XVII-lea. Inițial era schit de călugări, cu venituri modeste. Odată cu venirea maicilor, prin 1760-1770, viața schitul înfloreşte.

În perioada interbelică trăiau aici aproape 200 de maici şi surori. Prima stareță pe care o pomenesc actele mănăstirii este maica Efrosina. Sunt enumerate şi celelate maici ce au fost la conducerea stăreției în decursul timpului. Articolul conține imagini.

Cocora, Gabriel, „Câteva ştiri despre mănăstirea Râteşti”, în: *GBis* XXVI (1967), 5-6, p. 597-608.

Atestată documentar prima dată la 6 mai 1634, ctitorie a familiei Brâncescu, Mănăstirea Râteşti a fost metoc al Schitului Poiana Mărului. Se redă istoricul mănăstirii, iar în anexe se dă pomelnicul scris de Artimie de Clemenți, ierodiacon de la Neamț la 30 septembrie 1857.

RĂZVAN (MĂNĂSTIREA)

Panait, Panait şi Ştefănescu Aristide, „Cercetări privind biserica Mănăstirii Răzvan din Bucureşti”, în: *GBis* XXIX (1970), 1-2, p. 85-96.

Cea mai veche atestare documentară a Mănăstirii Răzvan din Bucureşti este din 6 iunie 1701, lăcaşul fiind metoc al Sfântului Mormânt. Prezentarea istoricului se realizează făcându-se apel la diferite documente, fiind surprinse detaliat şi cercetările arheologice ce s-au făcut în acest loc.

RÂCA-NOUĂ TELEORMAN (SCHITUL)

Diaconescu, Ilie, Gh., „Un schit necunoscut, metoh al Mănăstirii Aninoasa la Râca Nouă-Teleorman (1678-1787)”, în: *GBis* XXXIX (1980), 3-5, p. 405-408.

Scurt istoric al unui schit necunoscut, ctitorie a monahului Macarie care, în 1683, închină Schitul Mănăstirii Aninoasa din județul Argeş.

RÂNCĂCIOV (MĂNĂSTIREA)

Erbiceanu, Constantin, „Documente privitoare la istoria bisericească şi politică a românilor”, în: *BORom* XIII (1889-1890), 11, p. 677-688.

Se prezintă şapte documente.

Primul este un hrisov din 1691 al domnului Constantin Brâncoveanu, din care reies următoarele: ctitorii Mănăstirii Râncăciovul au numit egumen – lucru total împotriva canoanelor, iar domnul Constantin Brâncoveanu aflând despre acest fapt a intervenit şi a dat mănăstirea pe „seama” mitropolitului Teodosie. În document se mai dispune despre trecerea Mănăstirii Râncăciorul (Râncăciov), ca proprietate viageră în stăpânirea mitropolitului Varlaam.

Popescu, Const. I., „Mănăstirea Râncăciov”, în: *BORom* LV (1937), 5-6, p. 311-328.

Studiul de față tratează istoricul Mănăstirii Râncăciov, din județul Muscel. Biserica este în formă de cruce, în interior străjuind două morminte. Pictura, fiind de dată recentă, nu înfățişează ctitorii, în timp ce două pisanii amintesc, de un postelnic din Vlădeni şi de jupâneasa Maria, din vremea lui Matei Basarab, apoi de domnul Gheorghe Dimitrie Bibescu, în vremea mitropolitului Neofit şi a arhimandritului David Râncăcioveanul, 1848.

În interiorul mănăstirii au fost găsite documente din anii 1840-1865, conținând corespondență şi cărți vechi între care: „Sfânta Evanghelie” tipărită la Bucureşti în 1750, o alta fără început şi fără coperți, un „Minei” pe luna septembrie şi un altul pe ianuarie, un „Catavasier” grecesc, o „Evanghelie” grecească, „Chiriacodromionul”, un „Triod” grecesc. S.au găsit şi patru antimise. Datele certe privitoare la întemeierea aşezământului lipsesc.

Cel mai vechi document este unul din 1498, prin care i se întăresc câteva danii anterioare, mănăstirea având printre proprietăți şi unele sate în vremea lui Vlad Călugărul (1482-1495), deci o stare materială bună. O altă mărturie o avem din 1539, într-un act al lui Radu Paisie, prin care se oferă mai multe danii, ea fiind acum sărăcită, acesta reînnoindu-o sau reparându-o. Deteriorarea mănăstirii într-o perioadă scurtă de timp poate fi un indiciu al faptului că era construită din lemn, sărăcirea punându-se pe seama nepriceperii călugărilor în administrarea bunurilor.

La începutul secolului al XVII-lea aflăm o carte de iertăciune de pe vremea lui Alexandru Voievod, din 1617 şi, ulterior, una de la Matei Basarab. În 1648 se găsesc informații care confirmă faptul că lăcaşul a fost rezidit de către Arsenie Şoimul, parte din familia boierească a Vlădenilor. Legenda pune această reclădire pe seama scăpării lui miraculoase în acea zonă din războiul cu turcii. Diata lui Arsenie afirmă însă că a

zidit mănăstirea din piatră, cu intenția de a fi îngropat după moarte aici, construcția durând un un an şi trei luni, urmând ca în anii ce au urmat să se refacă clopotnița şi zidurile, înzestrată fiind şi cu avere.

Din secolul al XVIII-lea s-au păstrat mai mult informații de ordin economic, schimbări de moşii, vânzări, danii şi cumpărături. La începutul secolului al XIX-lea egumenii se succed foarte repede, explicându-se astfel şi starea de decădere a mănăstirii. În 1845 egumenul David ia inițiativa de a (re)construi biserica, care a fost terminată în 1848, sfințindu-se în 1852, dar lăsând în paragină celelalte clădiri. Desființându-se în 1863, aşezământul rămâne ca biserică de mir. Autorul ataşează studiului o listă a egumenilor mănăstirii şi a moşiilor deținute de aceasta.

Cristocea, Spiridon, „O catagrafie inedită a Mânăstirii Râncăciov din 1817”, în: *GBis* XXXVII (1978), 5-6, p. 640-646.

Prezentarea catagrafiei întocmite la 30 octombrie 1817 pentru Mănăstirea Râncăciov, județul Argeş.

Cristocea, Spiridon, „Noi date despre mănăstirea Râncăciov”, în: *GBis* XXXXI (1982), 1-3, p. 174-184.

Fără a se cunoaşte ctitorul şi anul construirii Mănăstirii Râncăciov, din județul Argeş, articolul consemnează faptul că primul document care aminteşte despre acest sfânt lăcaş este hrisovul lui Radu cel Mare de la 19 iulie 1498. Pe baza actelor s-a stabilit că au existat două mănăstiri: una de călugări cu hramul „Intrarea în Biserică a Maicii Domnului” şi una de călugarițe cu hramul „Înălțarea Domnului”. Sunt aduse informații şi despre pictura mănăstirii de călugărițe şi daniile primite.

RECICA (SCHITUL)

Neofit, episcop, Râmnic, „Starea schitului Recica ot sud Romanați”, în: *Revista de Istorie Bisericească* I (1943), 1, p. 137-138.

Această biserică a fost construită cu ajutorul Ilincăi Dobrosloveanca. Ca şi în articolele anterioare, sunt enumerate obiectele din biserică, sfintele vase, odăjdiile, cărțile româneşti şi moşiile.

ROBAIA (MĂNĂSTIREA)

Urițescu, Grigorie, arhim., „Schitul Robaia-Argeş”, în: *GBis* XXXIII (1974), 11-12, p. 1122-1146.

Biserica Schitului Robaia, întemeiată în secolul al XV-lea, situată la 15 km de Curtea de Argeş, a fost „sihăstrie a episcopiei”. Primul document care aminteşte despre existența acesteia aparține anului 1593, în el menționându-se că biserica a fost închinată Mănăstirii Bucovăț. Articolul conține informații referitoare la biserica pictată în1901, anexe, donații, înzestrări, egumeni, activitatea spirituală desfăşurată în acest lăcaş, însemnările identificate pe cărțile vechi, despre Pârvu Mutu Zugravul. Materialul este însoțit de zece anexe.

Pleşia, Dan, „Câteva ştiri noi din veacul al XVII-lea despre Schitul Robaia, metoh al Mănăstirii Argeş”, în: *MitrOlt* XXVII (1975), 1-2, p. 115-121.

Schitul Robaia din judeţul Argeş apare documentar în 1609. Devine metoc al Mănăstirii Argeş în 1671-1672. Sunt prezentate trei anexe cu documente.

ROGOZU (SCHITUL)

Potlogea, Ion, zugrav bisericesc, „Despre Schitul Rogozu”, în: *Îngerul* XII (1940), 5-6, p. 353-358.

La 11 km de oraşul Râmnicu Sărat se află aşezat Schitul Rogozu, informaţii despre acesta păstrându-se doar de la părintele Zosima Tărâlă. Biserica şi casele stăreţiei sunt zidite în 1820 de Constantin şi Gheorghe Robescu, pe moşia lor Vărăţii, dăruită apoi ca zestre schitului la 8 iulie 1827.

În 1864, turla de zid a bisericii a fost dărâmată, refăcându-se de lemn. Autorul încearcă să argumenteze că mănăstirea ar avea o vechime mai mare, fiind ctitoria lui Matei Basarab, din 1647. Sunt reproduse însemnările de pe cărţile de cult: 1. „Evanghelia” tipărită la Râmnicu Vâlcea în 1794; 2. „Slujba Sf. Patimi”; 3. „Triodul”; 4. „Ceaslov”, tipărit la Braşov în 1835; 5. „Cazania” tipărită la Bucureşti în 1828; 5. „Vieţile Sfinţilor” pe lunile februarie, aprilie, mai şi iunie, tipărite la Bucureşti în 1835-1836; 6. „Pravila” tipărită la Târgovişte în 1652.

RUDINA (MĂNĂSTIREA)

Sacerdoţeanu, A., „Unde a fost mănăstirea Rudina?”, în: *MitrOlt* XIII (1961), 1-4, p. 185-187.

Autorul cercetează amplasarea Mănăstirii Rudina, cu hramul Sfântului Nicolae, ajungând la concluzia că se afla peteritoriul comunei omonime din fostul raion Baia de Aramă.

SADOVA (MĂNĂSTIREA)

Şerbănescu, Nicolae, pr., „Două ştiri din vremea *Regulamentului Organic* privitoare la Mănăstirea Sadova”, în: *MitrOlt* VII (1955), 7-9, p. 475-482.

Mănăstirea Sadova a fost refăcută de Matei Basarab în 1633, apoi de Preda Brâncoveanu în 1792, iar în 1863, odată cu secularizarea, este lipsită de moşii şi este transformată în biserică de mir.

Se arată situaţia mănăstirii în vremea Regulamentului Organic: la 1838 se schimbă stareţul Ilarion, ce avea egumenia din 1824, cu Ioasaf. Se prezintă chivernisirea averilor de către cei doi şi conflictele cu privire la acest aspect. La 16 februarie 1838, printr-un „Jurnal”, se hotorăşte ca Mănăstirea să rămână „de sineşi slobodă în rândul celorlalte mănăstiri pământeşti precum este prenumărată prin Regulamentul Bisericesc”.

Şerbănescu, Niculae, pr., „Documente din veacul trecut, privitoare la Mănăstirea Sadova”, în: *MitrOlt* VII (1955), 10-12, p. 644-649.

Autorul prezintă documentele referitoare la Mănăstirea Sadova, cu accent pe cele din 1838.

Cocora, Gabriel, pr., „Arhimandritul Dionisie Romano, stareț la Mănăstirea Sadova”, în: *MitrOlt* X (1958), 5-6, p. 383-388.

Materialul biografic cuprins în aceste pagini se referă la viața arhimandritului Dionisie Romano, călugărit la Mănăstirea Neamț şi numit stareț în 1851 la Mănăstirea Sadova. Se prezintă activitatea lui cât timp a îndeplinit această funcție.

Bălaşa, D., pr., „Mănăstirea Sadova (Jud. Dolj)”, în: *MitrOlt* XXIII (1971), 11-12, p. 845-871.

Mănăstirea Sadova este ctitorie a Craioveştilor, a lui Matei Basarab şi jupân Preda Brâncoveanu, din 1633. Este prezentat cel mai vechi document care atestă existența ei. La 20 decembrie 1761, este închinată Mitropoliei din Bucureşti, împreună cu Mănăstirea Căldăruşani. Sunt prezentate portretele ctitorilor şi însemnările de pe unele cărți de cult: „Evanghelie” (1775), „Viețile Sfinților” pe lunile martie şi iulie. Bolnița a fost rezidită între anii 1692-1693. Se mai aminteşte şidespre Schitul Murgaş, metoc al Mănăstirii Sadova şi sunt prezentate câteva catagrafii.

Păsculescu-Orlea, Em., pr., „Popa Radu Şapca, năstavnic la Sadova, în 1848”, în: *MitrOlt* XIII (1961), 1-4, p. 187-195.

Articolul aduce argumente sprijinite pe documente în legătură cu numirea ca egumen la Sadova a lui Popa Radu Şapcă.

SAMURCĂŞEŞTI - CIOROGÂRLA (MĂNĂSTIREA)

Erbiceanu, C., „Note asupra istoriei bisericeşti a românilor pentru secolul al XIX-lea” în: *BORom* XXVII (1903-1904), 12, p. 1373-1388. 7. Cu text în limba greacă.

În septembrie 1809, mitropolitul Dositei al Ungrovlahiei îl înştiințează pe stareţul Timotei de la Cernica că vel logofătul Costache Samurcaş a zidit o biserică în satul Samurcăşeşti, pe care vrea să o facă mănăstire de maici. Mitropolitul nu numai că-l înştiințează pe Timotei despre acest lucru, ci îl şi roagă pe acesta ca să o trimită pe sora sa împreună cu alte 11 maici la această mănăstire.
La 23 decembrie 1809, mitropolitul Dositei îi răspunde lui Constantin Samurcaş că a trimis 12 maici la Samurcăşeşti şi că stareța lor este Chipriana Shimonahia.

***, „Bibliografie. «Mănăstirea Samurcăşeşti» de Ierom. Damian Stănoiu, 1926”, în: *BORom* XLIV (1926), 6, p. 368.

Monografie a Mănăstirii Samurcăşeşti.

Moisescu, I. Gheorghe, diacon, „Cronica bisericească. Sfințirea Mănăstirii Samurcăşeşti Ilfov.” În: *BORom* LXI (1943), 4-6, p. 315-316.

Biserica mănăstirii, clădită la 1808, a fost reparată în 1870. La 1940 aceasta s-a dărâmat în urma unui cutremur. Generalul Teodor Ciurea a pus în acelaşi an temelia

noii biserici, care a fost terminată de Gheorghiu Cristache, un urmaş al generalului Ciurea. Pe data de 30 mai 1943 a avut loc sfințirea noii biserici, a cărei ceremonie este redată în articol.

Ilie, R., pr., „Mănăstirea Ciorogârla-Samurcăşeşti”, în: *GBis* XIII (1954), 9-10, p. 531-533.

Mănăstirea Ciorogârla-Samurcăşeşti este prezentată sub aspectul localizării şi a istoricului său, fiind menționați şi ctitorii. Vizitată de Tudor Vladimirescu în timpul Eteriei, pustiită de turci, mănăstirea va fi refăcută de Preafericitul Justinian Marina.

***, „Inaugurarea unor aşezăminte bisericeşti contruite sau restaurate la centrele patriarhal şi mitropolitan din Bucureşti”, în: *BORom* LXXVI,(1958), 7-8, p. 665-667.

Patriarhul Justinian Marin a manifestat o deosebită grijă pentru aşezăminte bisericeşti, restaurând multe monumente istorice. În articol se fac scurte relatări asupra inaugurării noilor lucrări de la mănăstirile Plumbuita şi Ciorogârla, de la Schitul Maicilor, palatul patriarhal şi de la tipografia Institului Biblic.

Mănăstirea Ciorogârla: - mănăstire de maici, aflată la 18 km de Bucureşti spre Bolintin, - este veche de 150 de ani. Cutremurul din 1940 a ruinat-o, biserica şi chiliile s-au prăbuşit. În timpul războiului aici au fost adăpostite moaştele Sf. Parascheva, mănăstirea servind ca loc de refugiu în timpul bombardamentelor aeriene, patriarhului Nicodim şi celor din jurul său. Prin grija P.F. Justinian mănăstirea a fost restaurată şi înzestrată cu noi construcții. Planul lucrărilor a fost întocmit de arhitectul I. Paraschiveanul, iar execuția lor a fost supravegheată de inginerul George Bălănescu de la Arhiepiscopia Bucureştilor.

Inaugaurarea lucrărilor s-a făcut la 1 iunie 1958. La sărbătoarea sfințirii bisericii Mănăstirii Ciorogârla au fost prezenți doi patriarhi: Justinian Marina şi Histofor al Alexandriei, pr. Alexandru Ionescu, vicarul Arhiepiscopiei, părinții consilieri Al. Zamfirescu şi Marcel Mihăescu, arhimandritul Iustinian Florea, exarhul mănăstirilor, diacon prof. Nicolae Nicolaescu, prorectorul Institului Teologic din Bucureşti şi alții. Sf. Liturghie a fost oficiată de P.S. Teoctist Botoşăneanul, înconjurat de preoți şi diaconi, printre care şi arhim. Callistos şi Varnavas, însoțitorii patriarhului Alexandriei. După Sf. Liturghie s-a săvârşit Vecernia, potrivit rânduielii sărbătorii Pogorârii Sf. Duh. Sunt detaliate toate evenimentele prilejuite de inaugurare.

Rădulescu, Mihai, lect. univ., „File din istorie bisericească: Mînăstirea Sămurcăşeşti”, în: *GBis* XXXVIII (1979), 1-2, p. 88-91.

Mănăstirea Sămurcăseşti, căreia i se mai spune şi Ciorogârla a fost întemeiată în 1808, are trei altare şi în 1870 a fost pictată de Gheorghe Tătărescu.

Stoicescu, Nicolae, „Mănăstirea Ciorogârla-Samurcăşeşti. Monografie de la ctitorul Constantin Samurcaş”, în: *GBis* XXXXI (1982), 1-3, p. 154-174.

Conturarea istoricului Mănăstirii Ciorogârla-Sămurcăseşti se face având la bază documente în care sunt consemnate pregătirile din vara anului 1806 pentru construirea mănăstirii de călugărițe, relația lui Constantin Samurcaş, ctitorul sfântului lăcaş, cu

Tudor Vladimirescu, fruntaş al Eteriei. Este redat planul clădirilor mănăstirii din 1847 – 1868, în anexă fiind cuprins inventarul tuturor odoarelor, realizat la 24 octombrie 1812.

SF. SAVA (MĂNĂSTIREA)

Erbiceanu, C., „Istoria învăţământului la români. Documente inedite", în: *BORom* XVI (1892-1893), 2, p. 97-131.

Documentul al XVII-lea – este un act din 1814, care cuprinde un raport făcut la cererea domnului în care se arată că Şcoala de la Sfântul Sava din Bucureşti se afla într-o stare jalnică şi că banii proveniţi pentru refacerea ei proveneau de la mănăstiri.

Bulat, Toma G., „Din istoricul bibliotecii de la fosta Mănăstire Sfântul Sava din Bucureşti", în: *GBis* XXV (1966), 3-4, p. 313-342.

Este descrisă fosta Mănăstire Sfântul Sava şi se face un istoric al bibliotecii de aici.

Bulat, Toma G., „Contribuţii la istoricul bibliotecii de la Mănăstirea Sf. Sava din Bucureşti", în: *GBis,* XXVII (1968), 7-8, p. 879-902.

Activitatea bibliotecii de la Mănăstirea Sfântul Sava din Bucureşti şi a directorilor săi. Se prezintă istoricul detaliat al perioadei cuprinse între 1843 şi 1865.

SĂRĂCINEŞTI-VÂLCEA (MĂNĂSTIREA)

Neofit, episcop Râmnic, „Starea Schitului Sărăcineşti ot sud Vâlcea, metoh Sf. Episcopii", în: *Revista de Istorie Bisericească* I (1943), 1, p. 144-145.

Sunt enumerate obiectele de cult, cărţile şi moşiile schitului. Toate consemnările au fost făcute de „logofătul Nicolae al Sf. Mitropolii".

Brătulescu, Victor, „Pisanii, pomelnice şi însemnări din Mănăstirea Sărăcineşti-Vâlcea", în: *MitrOlt* VII (1955), 1-2, p. 84-95.

Informaţii despre pisaniile de la Mănăstirea Sărăcineşti-Vâlcea, între care cea mai importantă este cea din 1962, precum şi despre pomelnicele de la aceeaşi mănăstire, în special despre cele două scrise de Zosima în 1689.

Stătescu, Ion, prof., „Mănăstirea Sărăcineşti (Vâlcea)", în: *MitrOlt* XXXIII (1981), 7-9, p. 456-460.

Aspecte din istoria Mănăstirii Saracineşti cu enumerarea ctitorilor a vieţuitorilor şi a egumenilor.

SĂRINDAR (MĂNĂSTIREA)

*****,** „Biserica Sărindar", în: *BORom* XXI (1897-1898), 2, p. 206-217.

Biserica Sărindar este cea din urmă ctitorie a domnului Matei Basarab. Datorită faptului că a ajuns într-o stare deplorabilă, s-a hotărât dărâmarea ei, promiţându-se că

se va ridica o altă biserică în acelaşi loc. Mitropolitul Moldovei, Iosif, a făcut Guvernului o interpelare în Senat, deoarece nu s-au demarat lucrările de construcţie a noii biserici. În articol sunt redate, atât interpelarea, cât şi răspunsul ministrului Sturza.

Î.P.S. Iosif arată ce a însemnat Biserica pentru cultura naţională, enumerând tipografiile de la: Mănăstirea Neamţ, Mănăstirea Govora, Mitropolia din Bucureşti etc. Î.P.S. Sa cere ca să se demareze lucrările de rezidire a bisericii fostei Mănăstiri Sărindar şi, de asemenea, cere să fie restaurată biserica lui Ştefan cel Mare - Sfântul Nicolae din Iaşi.

***, „Monastirea Saridarul”, în: *Biserica şi Şcoala* I (1889), 1, p. 7-9.

Apel făcut de credincioşi pentru refacerea Mănăstirii Sărindar şi pentru păstrarea valorilor morale şi naţionale aflate în pericol.

***, „Mănăstirea Saridarul”, în: *Biserica şi Şcoala* I (1890), 25, p. 184.

Articolul continuă informaţiile referitoare la Mănăstirea Saridarul (Sărindar). Ministerul Instrucţiunii Publice s-a adresat Primăriei Capitalei pentu a angaja persoane calificate în vederea stabilirii însemnătăţii istorice a monumentului, dar şi asupra destinaţiei date acelui teren în cazul dărâmării. Pentru a se pronunţa asupra solidităţii clădirii, Primăria a angajat doi arhitecţi şi un inginer după care va cere avizul „Comisiei de numire a străzilor”. Este acuzat ministrul Majorescu şi d-l Rosetti care nu au vrut să o conserve, ci au lăsat lucrurile la decizia Primăriei Capitalei. Articolul se încheie cu o rugăciune prin care se încearcă anularea distrugeriii acestui monument.

G., „Un hrisov important”, în: *BORom* XXXIX (1915-1916), 11, p. 1144-1153.

Pe locul bisericii Sărindar se va ridica Cercul Militar. Fosta mănăstire a fost ridicată de Matei Basarab în 1652 şi a avut hramul Adormirea Maicii Domnului. După dărâmare, tâmpla bisericii a ajuns la biserica catedrală din Rucăr. Matei Basarab a dat un hrisov în 1640, prin care toate mănăstirile închinate au fost luate din mâinile călugărilor greci şi (re)date în mâinile românilor.

În partea a II-a a articolului se redă introducerea la hrisovul lui Matei Basarab, act ce a fost publicat în 1889 de către un credincios. Aici întâlnim, pe lângă alte informaţii valoroase şi pisania bisericii Sărindar, alături de inscripţia de pe mormântul domnului Matei din Târgovişte. Se aminteşte că, ulterior, osemintele lui Matei Basarab au fost duse la Arnota. În ultima parte a articolului este prezentat hrisovul din 1640, al lui Matei Basarab, prin care sunt scoase din mâinile călugărilor greci mănăstirile închinate. Acest important act de dreptate a fost întărit şi de domnul Constantin Şerban, ctitorul Mitropoliei din Bucureşti.

Brătulescu, Victor, prof., „Zugravi de biserici din sec. al al XVII-lea lea şi al XIX-lea”, în: *GBis* XVII (1959), 3-4, p. 269-281.

Articolul redă nume de zugravi de biserici sau icoane din Bucureşti şi împrejurimi. Sunt enumeraţi ieromonahul David de la Cernica, Ierotei de la Mănăstirea Radu Vodă şi imagini din interiorul bisericii şi un potir, ambele aparţinând fostei mănăstitri Sărindari.

Stănescu, Gheorghe, „Mănăstirea Sărindar”, în: *MitrOlt* XI (1959), 7-8, p. 446-456.

Mănăstirea Sărindar, dispărută azi, (pe locul ei se află actuala Casă Centrală a Armatei) a fost construită, probabil, în 1652. Autorul prezintă o pisanie despre care se crede că ar fi a mănăstirii, dar care, de fapt, nu este autentică. Ctitorul cunoscut, Matei Basarb, este, de fapt, cel care o rezideşte; primul fiind Vlad Cocoraşcu, fiul Caplei din Cocorăşti, cu ascendenţă în Vlad Călugărul (1482-1496). Sunt oferite informaţii despre familia acestuia şi mai aflăm că mănăstirea a fost dărâmată în 1893.

SEAVA-MUŞETEŞTI (MĂNĂSTIREA)

N., Ş., pr., „Note bibliografice. Teologia istorică. Ionaşcu, I., «Mânăstirea Seaca–Muşeteşti (Olt)», în *Anuarul Comisiunii Monumentelor Istorice pe 1942*, Bucureşti, 1943, pp. 137-153”, în: *BORom* LXVI (1948), 11-12, p. 629.

Articolul face referire la Mănăstirea Seaca-Muşeteşti, din judeţul Olt, care se pare că a fost ctitorită, între anii 1515-1518, de către vornicul Manea şi soţia sa, Vlădaea, din Drăgăşani. Autorul studiului consideră că pisania din 1910 informează greşit cu privire la anul zidirii – 1427, când, probabil, ctitorii nici nu erau în viaţă. Lucrarea oferă şi câteva date despre ctitori, despre daniile făcute mănăstirii, despre egumenii ei, menţionând totodată şi documentele în care aceasta este amintită.

SEGARCEA (MĂNĂSTIREA)

Bulat, T. G., „O mănăstire doljeană închinată Patriarhiei de Alexandria: Segarcea”, în: *MitrOlt* XXI (1969), 7-8, p. 551-569.

Prima mărturie documentară despre satul Segarcea datează din 1557. Radu Mihnea (1611-1616) dăruieşte acest sat Patriarhiei de Alexandria, titular fiind Chiril Lucaris (1614), căreia i-a fost închinată şi Mănăstirea Stăneşti din Vâlcea. Cu ajutorul acordat de Patriarhie, Segarcea a reuşit ca, dintr-un mic schit, să devină mănăstire .

SITARU (MĂNĂSTIREA)

Gheorghescu, Chesarie, arhim. dr., „Sfinţirea Paraclisului de la Schitul Sitaru”, în: *GBis* XXXXVI (1987), 5, p. 130-131.

Sfinţirea paraclisului de la Schitul cu hramul Naşterea Maicii Domnului şi Sfinţii Apostoli Petru şi Pavel, săvârşită la 8 sepembrie 1987 de către P.S. Roman Ialomiţeanul.

SLOBOZIA-IALOMIŢA (MĂNĂSTIREA)

Bercuş, C., I., pr., „Mănăstirea Slobozia de pe apa Ialomiţei”, în: *GBis* XXXXIII (1984), 5-6, p. 414-432.

Mănăstirea Slobozia este ctitoria lui Matei Basarab (1632-1654), care în 22-23 ani a construit 40 de lăcaşuri de cult. Articolul cuprinde informaţii despre istoricul a

trei dintre ctitorii, cu descrierea clădirilor, proprietăților. În mănăstire au existat pomelnice scrise pe scânduri de stejar, în trei coloane datate 1831.

SF. TREIME - RM. SĂRAT (MĂNĂSTIREA)

***, „Înființarea Mănăstirii Sfânta Treime (Râmnicul-Sărat)”, în: *GBis* IX (1950), 9-10, p. 74.

Date referitoare la înființarea Mănăstirii Sfânta Treime din Râmnicu-Sărat.

Constantinescu, Horia, pr., „Biserica fostei Mănăstiri Râmnicu-Sărat”, în: *GBis* XXIV (1965), 1-2, p. 30-72.

Informațiile vizează biserica fostei Mănăstiri Râmnicu-Sărat, atestată din 1593. Autorul aminteşte despre oraş, proprietățile aşezământului, despre egumeni, arhitectură, sculptură, pictură, dar şi despre schiturile închinate mănăstirii: Jitia (închinat în 1695), Sfântul Nicolae (a doua jumătate a secolului al XVII-lea), Peletic (închinat în 1697), Trăstieni sau Fundul Cocorăştilor (1689), Vârteşcoi (1716).

Bulat, Toma G., „O ctitorie brâncovenească închinată Sfântului Munte Sinai (Râmnicu-Sărat 1700)”, în: *GBis* XXII (1963), 11-12, p. 1031-1049.

Istoricul Mănăstirii Râmnicului. Este redat în întregime actul de închinare (30 iunie 1700). Marele spătar Mihai Cantacuzino, în calitate de ctitor, dă şi el un act de închinare (1712).

SCHITUL MAICILOR DE LÂNGĂ MĂNĂSTIREA ANTIM

***, „Copie după raportul P.C. Protoiereu al Plăşei de sus din Capitală sub nr. 270 din 4 septembrie 1897 către Sfânta Mitropolie a Ungrovlahiei”, în: *BORom* XXII (1898-1899), 4, p. 464-472.

Sunt descrise: purtarea clerului, starea bisericilor, problema certificatelor de botez, problema serviciului religios în aşezămintele publice, în spitale, cazărmi, problema misionară – câți eterodocşi au fost convertiți la ortodoxie, botezul eterodocşilor, problema bibliotecii parohiale. Unele biserici erau în reparație, printre acestea numărâdu-se biserica Stavropoleos şi Schitul Maicilor de lângă Antim, care a fost redeschis.

N., Ş., pr., „Reclădirea Mănăstirilor Dealul, Ghighiu şi Schitul Maicilor”, în: *BORom* LXXIII (1955), 7, p. 580-599.

Preafericitul Justinian a desfăşurat o muncă asiduă în vederea restaurării vechilor biserici şi mănăstiri şi a înălțării de noi lăcaşuri sfinte. În 1955 s-a trecut de la renovări şi restaurări la reclădirea din temelii a acelor mănăstiri pe care curgerea nemiloasă a timpului le-a ruinat sau le-a distrus cu totul. Astfel, s-a pornit la rezidirea Mănăstirii Dealu şi la reconstituirea vechilor vetre mănăstireşti de la Ghighiu şi de la Schitul Maicilor din Bucureşti. În cursul lunii iulie 1955, patriarhul Justinian a pus pietrele fundamentale ale acestor trei mănăstiri. Autorul publică în continuare dările de seamă asupra festivităților ce au avut loc cu acest prilej.

La 12 iulie 1955, a avut loc festivitatea punerii pietrei fundamentale a mănăstirii şi atelierelor de artă de la biserica monument istoric Schitul Maicilor din Bucureşti, care a fost întemeiată în 1727. La solemnitate au participat: patriarhul Justinian, acad. prof. Constantinescu Iaşi, acad. prof. Duiliu Marcu, P.S. Antim Târgovişteanu şi Teoctist Botoşăneanu, vicari, consilieri ai Patriarhiei, arhitecți, preoți, călugări şi credincioşi.

Schitul Maicilor a fost înălțat de către o călugăriță de origine rusă, Timoteia, ajutată de o jupâneasă, Smaranda. Biserica este pusă sub ocrotirea Sfintei Fecioare Maria, dându-i-se hramul Bunei Vestiri. Articolul conține numeroase imagini.

SF. SILVESTRU (METOC)

Cazacu, N., pr., „Despre data zidirii bisericii Mănăstirii Târgşor. Istoricul bisericii Silvestru din Bucureşti”, în: *GBis* XXII (1963), 7-8, p. 723-758.

Informații despre Mănăstirea Târgşor, înălțată în 1461 de Vlad Țepeş şi rezidită în 1672 de Antonie Vodă.

Despre biserica Sf. Silvestru din capitală: aşezare şi istoric. În 1794 epitropul Nicolae renunță la epitropia bisericiii şi o închină Mănăstirii Iviron din Sfântul Munte Athos. Găsim o listă cu preoții din 1732 până în 1963 şi alte anexe documentare.

SINAIA (MĂNĂSTIREA)

*****,** „Monastirea Sinaea, Județul Prahova”, în: *Vocea Bisericii* II (1895), 16 şi 17, p. 9.

Mănăstirea Sinaia a fost fondată de marele spătar Mihail Cantacuzino. Localitatea omonimă a devenit „comună urbană pentru că Majestatea Sa Regele” a construit aici castelul Peleş. În apropierea mănăstirii se află două locuri ce merită vizitate: Sfânta Ana, locul în care au trăit primii pusnici ai Munților Bucegi şi Sfântul Nicolae, locul unde a existat o bisericuță, înainte de fondarea mănăstirii actuale.

Între Sinaia şi Comarnic poate fi văzută Mănăstirea Lespezi.

G., „Cronica bisericească Jubileul de 200 de ani al Mănăstirii Sinaia”, în: *BORom* XIX (1895-1896), 7, p. 435-442.

În data de 15 august 1895 s-au împlinit 200 de ani de la ctitorirea Mănăstirii Sinaia. În articol este prezentat atât programul acestei serbări, cât şi un scurt istoric al ei. Mănăstirea a fost întemeiată de spătarul Mihail Cantacuzino (1650-1716) în 1695, având ca hram sărbătoarea Adormirea Maicii Domnului. Ctitorul a făcut un pelerinaj împreună cu mama sa, Elena, la Locurile Sfinte.

Se prezintă două versiuni cu privire la motivele care l-au determinat pe spătarul Mihail Cantacuzino să ctitorească acest sfânt lăcaş. Este reprodus mai departe actul de întemeiere al acestei mănăstiri şi sunt enumerate moşiile cu care a fost înzestrată mănăstirea de către Mihail Cantacuzino. Acesta a hotărât ca epitropul Mănăstirii Colțea să aibă grijă şi de Mănăstirea Sinaia. Pe platoul de deasupra Mănăstirii Sinaia a existat mai înainte un schit care a avut hramul Sfântul Nicolae. La Mănăstirea Sinaia, nouă biserică a fost zidită între 1841-1846 în timpul stareţului Paisie, în articol fiind

reprodusă pisania acesteia. Între 1871-1883, în casele mănăstirii, pe perioada verii, a locuit regele Carol I, împreună cu regina Elisabeta. Sunt enumerați stareții acestui sfânt locaş, 14 la număr în 200 de ani.

Dumitrescu, Marin, pr., „Monastirea Sinaia”, în: Consolatorul III (1900), 8, p. 124-127.

Date despre istoricul Mănăstirii Sinaia. Întemeietorul ei a fost spătarul Mihai Cantacuzino. Înainte de 1695, localitatea se numea Molomoț şi exista o altă biserică cu hramul Sf. Nicolae, zidită de pustnici. S-a identificat un act din 1581, în care domnul Mihnea Vodă oferă acestei biserici, ca danie, două vaduri de moară, iar în 1626 i se atribuie alte danii de către Alexandru Voievod, fiul lui Radu.

Mănăstirea a fost reconstruită în sec. al XVI-lea de către Nicolae Grozea, locuitor din Breaza, care, deşi fusese tâlhar, la bătrânețe s-a călugărit şi şi-a sfârşit viața în sihăstrie şi pocăință. În prezent, în locul vechii biserici se află o cruce de piatră. În Mănăstirea Molomoț s-a ascuns Mihai Cantacuzino în fuga sa, urmărit fiind de partizanii domnului Grigorie Ghica. Atunci, acesta a promis că, dacă va scăpa cu viață, va zidi în Molomoț o biserică cu chilii pentru călugări şi cu ziduri de apărare împotriva tâlharilor. După ce l-a urcat pe tron pe fratele său, Şerban Cantacuzino, spătarul Mihai Cantacuzino a plecat cu mama sa, Elena, la Ierusalim şi la muntele Sinai, iar de acolo a ales modelul pentru Mănăstirea Sinaia, construită pe muntele Furnica, de pe malul drept al râului Prahova, care a fost sfințită pe 15 august 1695. La sărbătoare a luat parte chiar şi domnul Constantin Brâncoveanu cu toată curtea. Mihai Cantacuzino a mai zidit biserica din comuna Fundenii Doamnei (Ilfov), în 1699, Mănăstirea Titireciu (Râmnicu Vâlcea) şi, în 1715, biserica şi spitalul Colțea din Bucureşti. În acelaşi timp, Mihai a dat danii şi acte de fondare pentru mănăstirile şi bisericile zidite, urmând ca apoi şi alți creştini să facă danii către mănăstire.

După moartea ctitorului, Mănăstirea Sinaia a rămas în grija stareților, ei fiind controlați de epitropia bisericii şi de spitalul Colțea, conform actului de fondare. Se prezintă stareții care au fost la Mănăstirea Sinaia. Din cei 14 stareți, primul a fost Nicodim, care a stat în această funcție 27 de ani, din 1695 până în 1721. Succed la stăteție Iosaf (1829-1843), Paisie care a terminat biserica cea nouă şi chiliile unde a locuit regele până la terminarea castelului Peleş, acesta fiind cel care pune o pisanie nouă în frontispiciul bisericii, cel de-al patrulea stareț fiind Nifon. Sunt surprinse aspecte ale unei greşite conduceri realizate de către doi călugări: Dionisie şi Damaschin, aceştia fiind atraşi de averile pe care le poseda mănăstirea.

G., „Cronica bisericească Sfințirea bisericii Mănăstirii Sinaia”, în: *BORom* XXVII (1903-1904), 3, p. 321-333**.**

În articol este descrisă sfințirea bisericii Mănăstirii Sinaia, ce a fost săvârşită de mitropolitul primat al României, Iosif Gheorghian la 26 mai 1903 în prezența familiei regale. Pe lângă aceasta, în articol sunt reproduse: a) actul de fondare pus în piciorul Sfintei Mese - din care aflăm că biserica cu hramul Sfânta Treime a fost construită pe temeliile bisericii din 1846; b) inscripția bisericii noi; c) pisania bisericii; d) cuvântarea rostită de regele Carol I la acest eveniment şi cuvântarea rostită de eforul dr. Cantacuzino.

Printre odoarele mănăstirii se numără şi icoana Sfântului Serghie, adusă de la Moscova de către rege şi dăruită bisericii. Date istorice despre Mănăstirea Sinaia întemeiată de spătarul Mihail Cantacuzino în 1695, având ca hram sărbătoarea Adormirii Maicii Domnului. Pe platoul de deasupra mănăstirii ar fi existat o mănăstire de prin secolul al XVI-lea, cu hramul Sfântul Nicolae, care s-a ruinat în 1788, iar pe locul ei s-a ridicat o cruce în 1838, inscripția de pe aceasta fiind reprodusă în text. Construirea noii biserici a început în 1841, în timpul stareţului Iosif şi a fost terminată în 1846, în timpul stareţului Paisie. În timpul verii, regele Carol I şi regina au locuit în casele Mănăstirii Sinaia în perioada 1871-1883.

***, „Cronica bisericească", în: *BORom* XXXI (1907-1908), 10, p. 1202.

În noaptea de 5 spre 6 ianuarie 1908 un puternic incendiu a avut loc în Mănăstirea Sinaia.

Georgescu, Serafim, arhimandrit, „Pusnicul din Munții Bucegi", în: *Viață Monahală* II (1939), 3, p. 117-119.

În articolul dat se prezintă viața pusnicească a sihastrului Inochentie Ieromonahul, care a sihăstrit vreme de 25 de ani prin Munții Bucegi, la patru km de Mănăstirea Sinaia, lăcaş la care cobora la 3, 4 luni. Se precizează că Inochentie a murit în 1854. Articolul conține o imagine.

Moisescu, Gh. I., diacon prof., „Mănăstirea Sinaia" în *BORom* LXXII (1954), 2-3, p. 313-322.

Mănăstirea Sinaia a fost construită în 1695 de spătarul Mihail Cantacuzino, la poalele Bucegilor, pe malul râului Prahova. Ținând seama că era aşezată în munți, departe de lume spătarul Mihail Cantacuzino hotărăşte să lase această ctitorie sub veghea epitropului Mănăstirii Colțea din Bucureşti, zidită tot de el. Pentru ca Mănăstirea să-şi poată împlini rostul ei firesc, atât ctitorul cât şi alți evlavioşi creştini au înzestrat-o cu moşii, munți, păduri, vii, case, mori şi prăvălii. De asemenea, a beneficiat de scutiri, miluiri şi danii de la domnii Țării Româneşti.

Începând din 3 iulie 1721 şi până la 25 aprilie 1726, în locul stareţului Nicodim întâlnim ca egumen al Mănăstirii Sinaia pe Dionisie. Din această perioadă se păstrează în Muzeul mănăstirii un frumos artofor. În timpul războiului ruso-austro-turc din 1787-1791 mănăstirea a suferit mari stricăciuni. La 1790 este numit egumen Damaschin monahul, prin grija căruia se fac multe îmbunătățiri şi se zidesc clădiri noi. Astfel, peste doi ani se termină paraclisul, după care se zugrăveşte din nou biserica mare. Tot în acea perioadă se zidesc casele de la altarul bisericii dinspre răsărit, în rând cu clopotnița.

La 1821, pe vremea Revoluției lui Tudor Vladimirescu, sfântul lăcaş ajunge din nou pustiu. În 1840 s-a început clădirea caselor din afara zidurilor mănăstirii dinspre pârâul Peleş care au fost terminate în 1842 când stareţul Ioasaf pune temelia bisericii celei mari, pe care la moartea sa (24 septembrie 1843) o lasă ridicată „la roşu" şi învelită. Biserica este terminată prin grija urmaşului său în stăreție, Paisie Arhimandritul care în 1846 o tencuieşte, o zugrăveşte şi îi face catapeteasma. Tot prin grija aceluiaşi stareț, în 1847, s-a făcut şirul caselor de zid dinspre miazăzi. Mănăstirea

a fost afectată de Revoluția din 1848 iar în anul următor, din porunca domnului Ştirbei, este scoasă din rândul chinoviilor şi trecută printre cele de categoria a treia, urmând ca averile sale să se arendeze prin licitație iar prisosul veniturilor să fie dat spitalului Colțea. În revoluția de la 1848 vor fi implicați şi doi călugări din Mănăstirea Sinaia: ieromonahul Varlaam şi arhimandritul Ghenadie Pârvulescu.

În 1873 mănăstirea a fost silită să facă schimb de terenuri cu casa Crețulescu, primind munții Pietricica, Pâraele şi Cazacu, cedând în schimb muntele Piatra Arsă cu toată întinderea pe care s-a clădit apoi, între 1875-1883, Castelul Peleş. În 1880, Eforia este împuternicită să vândă din vatra mănăstirii 50 ha celor ce ar dori să-şi clădească vile pentru locuit vara, iar 25 ha să se dea fără plată țăranilor care ar voi să se aşeze în Sinaia. Eforia însăşi clădeşte case, cu plata în rate şi încet, încet, în jurul mănăstirii ia ființă localitatea Sinaia. În 1892, sub stareţul Nifon, Eforia a zidit din temelie, la intrarea dinspre miazăzi din curtea bisericii mari, o clopotniță înaltă de piatră. Cu acest prilej s-au reparat şi cele două rânduri de case din incintă. În casele dinspre miazăzi au fost aşezate atunci muzeul şi biblioteca înființate prin grija stareţul Nifon.

În 1903, după reparații care au durat mai mulți ani, s-a redeschis pentru slujbă biserica mare, zugrăvită din nou, acoperită cu tablă de aramă şi luminată electric. În anii 1908 – 1909, Eforia a refăcut şi casele din curtea bisericii vechi, în special pe cele dinspre răsărit pe care le ruinase focul izbucnit cu un an în urmă, în ziua de Bobotează.

Prin grija patriarhului Iustinian Marina, în 1951, s-a refăcut aripa chiliilor din curtea bisericii mari iar în 1952 s-a spălat atât pictura în ulei din biserica mare cât şi pictura în frescă de la biserica veche, făcându-se şi unele reparații.

Brătulescu, Victor, prof., „Elemente de artă picturală şi sculpturală la Biserica Mănăstirii Sinaia", în: *GBis* XXI (1962), 1-2, p. 67-73.

Informații despre elemente de pictură şi sculptură de la biserica Mănăstirii Sinaia, aşezământ ctitoresc care, a fost metoc al Mănăstirii Colțea din Bucureşti. A fost numită Sinaia după muntele Sinai. Sunt prezentate câteva acte ce fac referire la mănăstire, precum şi o listă cu stareții.

Stănculescu, Ioan F., „Mănăstirea Sinaia", în: *GBis* XXVI (1967), 5-6, p. 659-662.

Istoricul Mănăstirii Sinaia în perioada războiului ruso-austro-turc.

Vasiliu, Ştefan-Vlăduț, drd. pr., „Icoane vechi mai importante din muzeul Mănăstirii Sinaia", în: *GBis* XXXII (1973), 11-12, p. 1246-1258.

Sunt prezentate icoanele din muzeul mănăstirii, fondat în 1892.

Pop, Irineu, protos. drd., „Colecția de obiecte bisericeşti a Mănăstirii Sinaia", în: *GBis* XXXXIII (1984), 7-9, p. 584-592.

Se prezintă colecția din muzeul Mănăstirii Sinaia ce conține, între altele cruci, broderii, „Biblia de la Bucureşti", coroanele de cununie ale lui Matei Basarab. Textul este însoțit de bibliografie.

Pop, Irineu, protos. drd., „Mănăstirea Sinaia, vatră de istorie şi vrednic lăcaş de artă şi cultură românească”, în: *GBis* XXXXIV (1985), 1-2, p. 70-81.

Articolul conține informații despre sculptură, pictură şi tezaurul mănăstirii Sinaia, despre muzeu, fiind subliniată şi importanța acestui lăcaş de cult în istorie, în special în perioada războiului ruso-turc.

SLATININ (SCHITUL)

Simedrea, Tit, „Mănăstirea Titireciu”, în: *GBis* XXII (1963), 5-6, p. 468-501.

O prezentare a istoricului Mănăstirii Titireciu, metoh al Mănăstirii Sf. Pantelimon, în care se pomenesc ctitorii, se descrie biserica şi se aminteşte numele Schitului Slatinin, metoc al mănăstirii, în prezent dispărut.

SLOBOZIA LUI IANACHE VAI DE EI (MĂNĂSTIREA)

Bulat, Toma G., pr., „O ctitorie a lui Matei Vodă Basarab în mijlocul Bărăganului: Slobozia lui Ienache Vai de Ei”, în: *GBis* XXVIII (1969), 3-4, p. 393-408.

Prima atestare documentară a ctitoriei din Bărăgan a lui Matei Basarab datează din 1615. Epoca fanariotă a fost prielnică pentru dezvoltarea acestui sfânt lăcaş. Articolul cuprinde informații despre istoricul mănăstirii, numită „citadelă”, iar anexa cuprinde inventarul mănăstirii făcut în 1854.

SNAGOV (MĂNĂSTIREA)

G., „Trei monumente religioase istorice”, în: *BORom* XXVII (1903-1904), 7, p. 768-778. Recenzii.

Recenzie la studiul arhitectului Mandrea asupra Mănăstirii Snagov în care atrage atenția asupra stării în care se găsea sfântul lăcaş la 1904. Se aminteşte că, la 1431, mănăstirea a primit un panaghiar din metal, iar la 1400 a primit, printr-un hrisov de la Mircea cel Bătrân, moşia Valea. Aici a funcționat tipografia lui Antim Ivireanu, biserica mănăstirii fiind restaurată în 1815.

Gheorghe, Ioan D., pr., „O nouă enigmă”, în: *BORom* LIII (1931), 10, p. 620-622.

Articolul face referire la pisania de la biserica fostei mănăstiri Snagov. La 9 iulie 1931, S. Mihail, pictor la Comisiunea Monumentelor Istorice, vine la biserica de la Snagov cu ordinul de a lua spre păstrare o icoană a Maicii Domnului, pictată în stil rusesc, datând din secolul al XVI-lea. Se aduce la cunoştința pictorului bănuiala sa că, sub pisania de la 1815, s-ar găsi o alta, mai veche, idee întărită şi de existența a trei straturi de tencuială, observate în partea de jos.

În ziua de 14 iulie 1931, la Snagov au venit pr. secretar general al Cultelor N. Popescu, dl. Drăghiceanu, secretarul C.M.S., pictorul S. Mihail şi arhitectul V. Moisescu, care, dând jos pisania de la 1815, au scos la iveală vechea pisanie, reprodusă în articol, în traducerea d-lui secretar Drăghiceanu. Pisania arată că biserica a fost zidită de domnul Neagoe Basarab, dar zugrăvită de Petru Şchiopul şi de fratele

său, Radu, fiii domnului Mircea Ciobanul, lămurind astfel de ce aceste familii, rivale cîndva, sunt zugrăvite în acelaşi tablou votiv.

În opinia autorului, Neagoe Basarab a zidit această biserică pe ruinele alteia, mai vechi, sprijinindu-şi afirmația pe o cronică a țării ce scrie că Vlad Țepeş a „făcut sfânta mănăstire de la Snagov”, ducând mai departe ceea ce altul începuse aici, mănăstirea dovedindu-şi astfel existența încă înainte de anul 1431. Această afirmație a cronicii constituie însă o nouă enigmă, a cărei lămurire „cere foarte multă muncă şi cheltuială”.

Manolache, Teodor N., Note bibliografice. Şerbănescu Niculae I., «Şcoale la Mănăstirea Snagov în secolul XIX», în: *Revista Generală a Învățământului*, an XXXI, nr. 1-2-3, 1943, p. 64-68.” în: *BORom* LXI (1943), 4-6, p. 290-291. Recenzie.

Date despre istoricul Mănăstirii Snagov. La 1811 trebuia să se înființeze aici un Seminar teologic. În 1865 s-a înființat în temnița de la Mănăstirea Snagov o şcoală pentru învățătura tinerilor arestați.

Barnea, I., „Note bibliografice, I.D. Ştefănescu «Le monastere de Snagov, le decor peint de l’eglise», *în: Revista Istorică Română* XIV(1944), fasc. III, p. 297-306”, în: *BORom* LXIII (1945), 4-5, p. 155-156. Recenzie.

Amănunte interesante despre pictura bisericii Mănăstirii Snagov şi anume: o parte din pictură datează din secolul al XIV-lea; pictura a fost refăcută în secolul al XVI-lea, a fost împrospătată în secolele al XVIII-lea şi al XIX-lea, iar în prezent (1945) se află în trei straturi suprapuse. Din punct de vedere iconografic, Mănăstirea Snagov se aseamănă cu: Mănăstirea Cozia, Mănăstirea Curtea de Argeş, biserica Stăneşti. Sunt amintite şi următoarele teme iconografice pe care le întâlnim la Mănăstirea Snagov: Mandylion-Keramion (cel mai vechi din Țara Românească îl întâlnim la biserica Stăneşti), „Sfânta Treime cu Cel Vechi de zile”, portretele papilor!!!

Brătulescu, Victor, „Mănăstirea Snagov” în: *BORom* LXXII (1954), 2-3, p. 258-282.

Mănăstirea Snagov, pomenită în documentele veacului al XIV-lea, cuprindea pe lângă biserica cea mare şi două paraclise toate trei închinate Maicii Domnului: biserica mare are hramul Intrarea în biserică, unul din paraclise avea hramul Buna Vestire iar celălalt hramul Adormirii Maicii Domnului (paraclisele nu mai există). Cronica țării atribuie lui Vlad Țepeş ctitoria Snagovului. La începutul secolului al XVI-lea, în timpul domniei lui Neagoe Basarab, biserica a fost refăcută, inițial cu pridvor deschis care, ulterior, a fost închis formând pronaosul bisericii. Spre sfârşitul secolului al XVII-lea a fost instalată aici o tipografie, iar de a lungul secolelor a servit şi ca loc de ispăşire a păcatelor şi ca gropniță pentru cei osândiți.

Biserica prezintă patru turle, două mici deasupra celor două abside dinspre nord şi sud ale altarului şi două turle mari deasupra naosului şi pronaosului. Materialul folosit este cărămida aparentă rostuită cu var. Altarul se distinge printr-o absidă principală şi două abside laterale: proscomidia şi diaconiconul, naosul prezintă două

abside laterale iar pronaosul are forma unui pătrat. Clopotnița a fost construită din piatră de râu şi din cărămidă în stilul construcțiilor din sec al XIV-lea şi al XV-lea.

Pictura datează din 1563, când biserica a fost zugrăvită de Petru Vodă împreună cu frații săi Radu şi Mircea. Pictura bolților a fost distrusă din pricina infiltrației apelor fiind înlocuită în secolul al XIX-lea.

Sunt câteva pietre de mormânt: Pârvu Craiovescu, vornic în timpul lui Neagoe Basarab; Ioan Monahul, logofăt în vremea lui Neagoe Basarab; cei patru fii ai boierului Dragomir Postelnicul şi ai Mariei Efrosina (Udrea, Barbul, Cracea şi Radu); Maria Eufrosina; Dima Stolnicul; mitropolitul Serafim; Stoica Logofătul;

Stareți ai Mănăstirii Snagov au fost Serafim mitropolitul; ieromonahul Antim Ivireanul (1696-1704); arhimandritul Ioasaf Snagoveanul (1844-1848); ieromonahul Carion Popescu (1937-1950); ieromonahul Dosoftei Popa.

Mănăstirea Snagov a fost înzestrată cu mari averi: moşii, sate, vii, munți, mori,vămi, case şi locuri de case din Bucureşti şi cu odoare ca: panaghiarul lui Drăghici Vintilescu, icoana de factură athonită care o înfățişează pe Maica Domnului cu Pruncul Iisus din sec. al XVI-lea, uşile de stejar sculptate din 1453, anafornița de la Radu cel Frumos, fratele lui Vlad Țepeş, crucea de chiparos ferecată în argint aurit, dăruită de Maria, soția lui Grigore Ghica, chivotul de argint, dăruit de mitropolitul Varlaam, cățuia de argint, potirul şi mineiul, dăruite de Antim Ivireanul, dverele dăruite de Nicodim Greceanu, icoanele dăruite de Nicolae din Enos etc.

Articolul conține imagini.

Andreescu, Ştefan, „Portretele murale de la Snagov şi Tismana", în: *BORom* LXXXVIII (1970), 1-2, p. 175-190. Cu patru fotografii.

Ştefan Andreescu face o analiză a portretelor murale de la Snagov şi Tismana.

Biserica Mănăstirii Snagov exista încă din a doua jumătate a secolului al XIV-lea. Ea a fost menționată într-un hrisov din anii 1407-1418. Biserica mănăstirii cu hramul Intrarea in Biserică a Maicii Domnului a fost rezidită din temelie în vremea lui Neagoe Basarab. Această biserică a fost pictată în 1563 în vremea domnului Petru cel Tânăr (1559-1568). Pisania din 14 septembrie 1563 nu a fost cunoscută decât abia în 1931, fiind acoperită de o altă pisanie, din 1815, an în care biserica a fost repictată. Într-o notă de subsol autorul redă pisania din 1563.

În pronaosul bisericii Mănăstirii Snagov, pe peretele sudic, sunt pictați Neagoe Basarab, Teodosie, fiul său, Mircea Ciobanu, Petru cel Tânăr, frații Mircea şi Radu şi Doamna Chiajna. În naosul aceleiaşi biserici, pe peretele vestic sunt pictate aceleaşi portrete. Autorul prezintă explicația dublării portretelor domneşti din biserica de la Snagov, situație unică în pictura bisericească din sec. XIV-XVI, răspunzându-ne mai întâi la întrebarea de ce pisania din 1563 a fost zugrăvită în naos. Autorul face şi o analiză a celor două portrete murale din pronaos şi naos, ce pare că datează de la 1563, deoarece „inscripțiile portretelor din naos sunt scrise cu trăsături mai groase şi apăsate, iar aspectul literelor indică epoca sfârşitul secolului XVII". Faptul că sunt două serii de portrete arată că cele din pronaos au fost făcute sub influența picturii din pronaosul bisericii Mănăstirii Argeşului, care a fost realizată în trei faze.

Faza I-a: Dobromir 1526, când în pronaosul bisericii Mănăstirii Argeşului au fost pictați: Radu de la Afumați, Ruxanda, Neagoe Basarab, Despina, Cneazul Lazăr,

domnul Nicolae Alexandru, Mircea cel Bătrân, Radu cel Mare - autorul arată de ce au fost trecuți aceştia.

Faza a II-a: deceniul cinci al secolului al XVI-lea, când au fost pictați – Teodosie Voievod, Vladislav I cu soția sa Ana, Radu Paisie, fiul său Marcu, Vladislav III, Vlad Înecatul şi Vlad Țepeş.

Faza a III-a: 1568-1577 când au fost pictați Mircea Pretendentul (1509-1510), Alexandru Mircea cu fiul său Mihnea. Teodosie are două portrete, deoarece el a domnit câteva luni în 1521.

Autorul a încercat astfel să realizeze o adevărată cronică pictată a domnilor Țării Româneşti.

Mircea Ciobanul şi urmaşi săi sunt zugrăviți pe peretele pronaosului bisericii Mănăstirii Snagov. Semnificația gestului realizării a două portrete identice în aceeaşi biserică reprezintă, în fapt, realizarea unui tablou dinastic.

Autorul conchide că: „prin zugrăvirea în locuri diferite, a unor personaje domneşti identice, la Snagov s-a făcut pentru prima oară distincția între portretul ctitoricesc tradițional şi un nou tip de portret – portretul dinastic”.

SF. SPIRIDON VECHI (MĂNĂSTIREA)

† T., S., „Note bibliografice Radu V. pr., «Mănăstirea Sf. Spiridon şi Patriarhul Silvestru al Antiohiei», extras din *Revista Istorică Română,* III (1933), p. 23”, în: *BORom* LII 1934 1-2 126-127 3. Recenzie.

Actele de danii dovedesc că „Biserica Sfântului Spiridon” exista pe acelaşi loc înainte de anul 1747, când Constantin Mavrocordat o reclădeşte din nou şi o înzestrează cu moşii, după ce în anul precedent o închinase Patriarhiei Antiohiei. La târnosirea acestei biserici a luat parte şi patriarhul Silvestru al Antiohiei care se afla, atunci, în țară. Acesta din urmă a imprimat la Iaşi, în 1730 şi 1733 o Liturghie greco-arabă şi o carte de propagandă împotriva catolicilor intitulată „Despre adevăr şi dreptate”. Pisania bisericii Sf. Spiridon-Vechi este scrisă în limbile greacă şi arabă. Autorul mai prezintă şi unele amănunte referitoare la situația în care se găsea Patriarhia din Antiohia, în vremea păstoririi patriarhului Silvestru.

Florescu, George D., „Din istoricul bisericii Sf. Spiridon cel Vechi din Bucureşti”, în: *GBis* XXI (1962), 1-2, p. 136-150.

Date despre istoricul Bisericii Sf. Spiridon-Vechi, ce datează din secolul XVII-XVIII. Este prezentată o bibliografie cu 46 de cărți care cuprind date despre istoricul mănăstirii.

SF. SPIRIDON – ROŞIORI DE VEDE (METOC)

Cernovodeanu, Paul I., „Bisericile din Oraşul Roşiorii de Vede”, în: *GBis* XX (1961), 3-4, p. 287-307.

Sunt descrise mai multe biserici din Roşiorii de Vede în text fiind inserate şi imagini. Este abordată şi biserica Sfinții Apostoli - cunoscută şi sub numele de

„Sfântul Spiridon”, pentru că a fost metoc al Mănăstirii Sfântul Spiridon din Bucureşti - ridicată la 1708.

STAVROPOLEOS (MĂNĂSTIREA)

***, „Biserica Stavropoleos din Bucureşti”, în: *Vocea Bisericii* I (1895), 24, p. 3.

Date despre Biserica Stavropoleos din Bucureşti, restaurată în 1724 de Nicolae A. Mavrocordat, Ioanichie arhiereul, Eustaţie şi Aspria. Biserica atrage atenţia datorită stilului bizantin şi sculpturii bine conservate. Face parte din monumentele istorice şi a devenit filială la parohia Zlătari. Articolul conţine şi o fotografie.

Florescu, D. Florescu, Năsturel, Ş. Petre, Cernovodeanu, Paul, „Lapidariul Bisericii Stavropoleos din Bucureşti”, în: *BORom* LXXIX (1961), 11-12, p. 1055-1094.

Autorii au cercetat „Lapidariul”de lângă Biserica Stavropoleos, unde au aflat pietre de mormânt, ornamente, cruci, pisanii provenite de la lăcaşurile bucureştene dispărute din preajma Bisericii Stavropoleos, o colecţie de aproape 40 de piese. S-au analizat 39 de lespezi.

Autorii prezintă textul original, traducerea, descrirea generală, provenienţa, bibliografia care se referă la izvorul sau lucrările de bază, unele lămuriri istorice asupra inscripţiilor mai importante fiind redate la rubrica observaţii. Se precizează că inscripţiile greceşti au fost redate cu sau fără accent, după cum au fost săpate, păstrându-se întocmai şi ortografia. În privinţa metodei de editare, s-au urmat regulile pentru textele diplomatice şi epigrafice bizantine. Descrirea pieselor se referă la dimensiuni, chenar, ornamentaţie, inscripţie, litere săpate, înălţimea lor, numărul de rânduri. Observaţiile lor sunt mai ample sau mai succinte, în funcţie de personalitatea respectivă. Pentru mitropolitul Ioanichie, ctitorul bisericii Stavropoleos, observaţiile sunt ample. În imagine este prezentată şi stema de pe mormântul lui. Observaţii ample sunt făcute şi în legătură cu pisania bisericii Sfântul Sava, care se referă la o mănăstire zidită înainte de 1591 de Andrei vistierul.

Studiul a pus în evidenţă câteva momente din trecutul unor lăcaşuri bucureştene, fiind o bază pentru cercetătorii viitori. Lucrarea cuprinde imagini şi planul lapidariului bisericii Stavropoleos din Bucureşti.

Stănculescu, F. Ioan, „Recenzie. Răzvan Thoedorescu, «Biserica Stavropoleos», Editura Meridiane, Bucureşti, 1967, p. 56 + 36 planşe”, în *BORom* LXXXVII (1969), 9- 10, p. 1090- 1092.

Egumenul Ioanichie din Epir vine la Bucureşti, la Mănăstirea Gheorma Banul şi cumpărând în aprilie 1722 un loc învecinat cu casele boierilor Greceni, construieşte un han cu etaj şi, probabil, în interiorul hanului, paraclisul cu hramul Sf. Haralambie. Din pisania bilingvă se cunoaşte că Ioanichie a înălţat în 1724 o nouă biserică pe un teren dăruit de boierul Grigorie Greceanu, în acelaşi han, ctitoria primind numeroase daruri din partea familiei Grecenilor. În primăvara lui 1726 ctitorul mănăstirii avea să fie investit mitropolit al Stavropolei şi Exarh a toată Caria. Aceasta a atras de la sine numele mănăstirii - Stavropoleos. Achiziţionând noi terenuri în jur, egumenul, în

1729, a adăugat bisericii absidele laterale şi pridvorul, mărind şi interiorul înspre răsărit.

Prin testamentul său din 1733, Ioanichie a închinat mănăstirea cu toate proprietățile ei Mănăstirii Gura din Pogoniana. Cutremurele din 1802 şi 1838 au produs avarii edificiului şi au provocat dărâmarea turlei în 1841. Desființarea hanului din jur a accentuat degradarea monumentului. Arhitectul Ion Mircu a fost însărcinat cu realizarea unui proiect de restaurare, aplicat în 1904.

Se descrie interiorul şi exteriorul bisericii evidențiindu-se obiectele de artă şi caracteristicile ce o disting, sculptura în piatră şi în lemn.

Marchiş, Justin, protos., „Biserica Stavropoleos la 275 de ani de la ctitorire”, în: *GBis* LVIII (1999), 9-12, p. 102-116.

Se face istoricul şi descrierea bisericii Stavropoleos, ridicată în 1724 de către ieromonahul Ioanichie. Alte informații sunt cele referitoare la odoare şi cărți.

STĂNEŞTI-VÂLCEA SAU STÂNCEŞTI (MĂNĂSTIREA)

***, „Închinarea Mănăstirii Stânceşti”, în: *Şcoala şi Biserica* XIV (1911), 9-10, p. 7-10.

Articolul reproduce un act prin care Radu Voevod, fiul lui Mihnea Voevod, în 1615, închină Sfintei Patriarhii din Alexandria, Mănăstirea Stăneşti din Țara Românească. Această mănăstirea a fost făcută, înzestrată şi stăpânită de boierii Buzeşti. Prin acest act se arată şi felul cum această Patriarhie va fi datoare a se îngriji de mănăstire. La sfârşitul documentului se precizează că informațiile au fost tălmăcite în limba română, după hrisovul sârbesc, de către popa Radu Protopopescu.

Bălaşa, D., pr., „Dobromir, marele Ban al Craiovei (1568-1583), în: *MitrOl* XII (1960), 1-2, p. 24-41.

În acest studiu se găsesc informații cu privire la ctitorul Mănăstirii Stăneşti, logofătul Giura, care a zidit-o în 1537. De asemenea se aminteşte despre atestarea documentară a bisericii Mănăstirii Coşuna între anii 1573-1574.

Pleşia, Dan, „Contribuții la istoricul Mănăstirii Stăneşti (Vâlcea) şi al ctitorilor ei”, în: *MitrOlt* XVII (1965), 5-6, p. 407-417.

Autorul face o analiză a pisaniei Mănăstirii Stăneşti şi a portretelor ctitorilor, aducând noi informații despre aceştia. Primul dintre ei a fost Banul Mogoş.

STÂNIŞOARA (MĂNĂSTIREA)

***, „Cronica bisericească. Biserica Mănăstirii Stănişoara”, în: *BORom* XXVII (1903-1904), 4, p. 417-420.

Mănăstirea Stănişoara este situată într-o zonă muntoasă din județul Argeş. Datorită faptului că biserica acestei mănăstiri se afla într-o stare avansată de degradare, monahii împreună cu stareţul acestei mănăstiri, Nicandru, au început construirea unei noi biserici. Punerea pietrei de temelie a noii biserici a avut loc în

data de 5 iulie 1903, în prezența P.S. Gherasim al Argeşului, P.S. Atanasie al Râmnicului şi P.S. Pimen al Dunării de Jos. Este reprodus actul de fondare al noii biserici din care aflăm următoarele: -în trecut Stănişoara a fost schit al Coziei, -că noua biserică va avea hramurile la fel ca cea veche – Sfântul Gheorghe şi Sfântul Nicolae şi că vechiul lăcaş, datorită stării avansate de degradare va fi dărâmat.

***, „Act de fondațiune", în: *BORom* XXVII (1903-1904), 5, p**.** 536-539.

Este reprodus actul de fondare al noi biserici a Mănăstirii Stănişoara din care aflăm: că în data de 5 iulie 1903 episcopii - Gherasim al Argeşului, Atanasie al Râmnicului şi Pimen al Dunării de Jos au pus piatra de temelie a noii biserici a Mănăstirii Stănişoara, vechea biserică urmând a fi dărâmată. Noua biserică va avea aceleaşi hramuri - Sfântul Gheorghe şi Sfântul Nicolae. La acest eveniment au participat şi arhiereii: Calist Botoşăneanu, Valerian Râmniceanu, Sofronie Craioveanu.

Stănoiu, Damian, ieromonah, „Prin mănăstiri", în: *BORom* XLI (1922-1923), 11, p. 751-756.

Este prezentată Mănăstirea Stănişoara care, la 1923, se afla în stare bună. Trapeza călugărilor a fost ridicată prin osârdia şi cu cheltuiala fostului episcop al Argeşului, Ghenadie al II-lea, care a ajuns, apoi, mitropolit primat. Stareț, la 1923, era Atanasie Popescu. Se descrie sărbătoarea hramului.

Stănoiu, Damian, ieromonah, „Prin mănăstiri", în: *BORom* XLI (1922-1923), 13, p. 965-967.

Se continuă prezentarea istoricului Mănăstirii Stănişoara.

Neofit, alături de alți doi călugări de la Mănăstirea Cozia, a zidit în 1747 o biserică din lemn cu hramul Sfântul Gheorghe având sprijinul material al boierilor Gheorghe Buligeanu clucerul şi Martin Buliga. După trecerea la cele veşnice a celor trei monahi, biserica s-a pustiit, servind iarna ca adăpost fiarelor sălbatice, iar vara ca stână a ciobanilor,de unde i s-a tras numele de „Stânişoara"!

În 1807 a venit din Muntele Athos, Sava schimonahul împreună cu ucenicul său Teodosie ieroschimonahul din Sălişte şi, alături de ei, l-au adus pe fratele Onufrie şi au (re)întemeiat viața de obşte la Stănişoara. Ei au zidit cu ajutorul lui Constantin Brăileanu şi a lui Nică Vlădescu, în locul bisericii de lemn, o biserică din piatră ce a fost terminată în timpul domniei lui Alexandru Ghica, pe când păstorea episcopul Argeşului, Ilarion şi în vremea egumenului Coziei, Nectarie. La anul 1904 arhiereul locului, Gherasim Timuş, a ordonat dărâmarea acestei biserici şi ridicarea alteia mai frumoase. Este redată pisania acestei noi biserici, ridicată în 1904 şi se realizează o descriere a ei.

I., S., „Note bibliografice Urâțescu Grigore, Arhim. «Mănăstirea Stănişoara», Bucureşti 1943, 126 p", în: *BORom* XLI (1943), 10-12, p. 595-596 3. Recenzie.

Istoria Mănăstirii Stănişoara cu referire la unii frați şi monahi care au înființat acest aşezământ monahal.

STELEA – TÂRGOVIŞTE (MĂNĂSTIREA)

Dincă, George, diac., „Două ctitorii voievodale înălțate în semnul împăcării şi prieteniei: biserica Stelea din Târgovişte şi Mănăstirea Soveja din Vrancea”, în: *GBis* XXX (1971), 5-6, p. 511-523.

Documentul aduce noutăți despre contextul care a determinat ctitorirea celor două lăcaşuri de cult: biserica Stelea din Târgovişte şi Mănăstirea Soveja din Vrancea. Vasile Lupu este întemeietorul bisericii Stelea (1645), aceasta fiind biserica mănăstirii din capitala de atunci a Țării Româneşti.

Consemnarea istoricului Mănăstirii Soveja, ctitorie a lui Matei Basarab, ce are hramul Sfântul Ioan Teologul, cuprinde şi detalii referitoare la faptul că în acelaşi loc înainte a existat un mic schit, al cărui întemeietor a fost Partenie, fost vițuitor la Mănăstirea Bisericani.

STOLOJANI (SCHITUL)

Gardu, Gh., dr., „Schitul de la Stolojani Gorj”, în: *MitrOlt* XXX (1978), 7-9, p. 664-666.

Se face prezentarea unei scurte însemnări despre schitul de la Stolojani, cu referire la conținutul zapisului ieromonahului Nicodim de la Stolojani din 14 noiembrie 1677. Acest lăcaş a fost predat Mănăstirii Tismana de Schitul Câmpul-Fomii. Este anexată o imagine cu documentul din 1677.

STRÂMBA GORJ (MĂNĂSTIREA)

Erbiceanu, C., „Documente referitoare la istoria bisericească şi politică a românilor”, în: *BORom* XXIII (1899-1900), 2, p. 126-156.

În articol sunt reproduse 20 documente între care este şi cel prin care un anume Răuşanu reclamă la domnitor pe un văr de al său că ar fi jefuit Mănăstirea Strâmba din județul Gorj.

Neofit, episcop, Râmnic” „Starea Schitului Strâmba ot sud Gorj, metoh Sf. Episcopii”, în: *Revista de Istorie Bisericească* I (1943), 1, p. 131-134.

Este descris schitul în ansamblul lui. În interiorul bisericii se aflau mai multe obiecte de cult, care sunt enumerate. De asemenea, sunt prezentate cărțile de cult, moşiile, viile şi morile schitului.

STREHAIA (MĂNĂSTIREA)

Şerbănescu, Niculae, pr. dr., „Despre Episcopia Strehaiei”, în: *MitrOlt* VI (1954), 9-10, p. 488-510.

Se face un istoric al Episcopiei care este atestată documentar în a doua jumătate a secolului al XVII-lea. Se prezintă şase documente de la Arhivele Statului din Bucureşti. Se arată faptul că începutul ei se află la o dată cuprinsă între 15 ianuarie şi 15 aprilie 1673, descriindu-se împrejurările când a fost înființată. Se prezintă părerea

mai multor cercetători cu privire la data până la care şi-a dus existenţa, cei mai mulţi optând pentru anul 1688.

Se aduc informaţii cu privire la singurul episcop al Strehaiei, Daniil, şi despre destinul acestuia după ce a părăsit Episcopia – el se stabileşte în Moldova de Jos, în schitul Babele de pe apa Putnei, în apropierea satului Măgura. Despre schit aflăm că a fost zidit în prima jumătate a secolului al XVII-lea de ieromonahul Partenie de la Bisericani. Avea ca hram Sf Ioan Bogoslovul şi a fost metoc al Mănăstirii Dobromira, Soveja. Se prezintă, pe larg, viaţa şi activitatea episcopului Daniil.

Şerbănescu, Niculae, pr. dr., „Despre Episcopia Strehaiei”, în: *MitrOlt* VI (1954), 11-12, p. 683-688.

Se prezintă şase documente din Condica veche a Mănăstirii Strehaia ce au fost păstrate la Arhivele Statului din Bucureşti. Ele atestă două lucruri importante: că Episcopia Strehaiei a existat cel puţin până în anii 1678-1679 şi că episcopul Daniil a încetat din viaţă în 1688, la Schitul Babele de pe apa Putnei.

Şerbănescu, Nicolae, pr., „Noi mărturii despre Episcopia Strehaei şi Episcopul ei, Daniil”, în: *MitrOlt* XIII (1961), 1-4, p. 71-79.

Se prezintă două documente ce atestă exitenţa episcopului Strehaiei, Daniil. Prima mărturie, cea mai veche, este din 22 decembrie 1674 când într-un zapis este amintit „părintele chir Daniil ep(i)scopul sf(i)ntei ep(i)scopiei Strehăi”.

Al doilea document este un act întocmit la Bucureşti la 11 ianuarie 1678, prin care episcopul Râmnicului, Ştefan, dăruieşte diaconului „Iscru” o vie în „Dealul Bojrariilor”şi se pun doi martori la întocmirea acestui act, printre care unul este „iubitul frate chir Daniil ep(i)scupul Strehăei”. Episcopia Strehaiei funcţiona încă în 1678 şi a fost desfiinţată de Şerban Cantacuzino în 1679, Daniil fiind trecut la conducerea Mănăstirii Cotroceni. Se prezintă o imagine cu actul din 11 ianuarie 1678 şi textul ambelor documente.

Creţeanu, Radu, „Precizări cronologice privind ansamblul mănăstiresc Strehaia”, în: *MitrOlt* XXVI (1974), 7-8, p. 644-649.

Articolul de faţă aduce informaţii în legătură cu lucrările de restaurare desfăşurate la ansamblul mănăstiresc de la Strehaia din 1963. Cu această ocazie s-au scos la iveală beciurile fostei case a Craioveştilor. Tot prin aceste lucrări se clarifică mai multe probleme şi anume: casa Craioveştilor a fost zidită în prima jumătate a secolului al XVI-lea; biserica şi zidul de incintă au fost construite în 1645. Se arată, de asemenea, că nu au existat edificii religioase anterioare pe ruinele cărora să se fi construit ansamblul de la Strehaia.

Stănciulescu, Al., pr. şi Diac-Hurezi, P., „Mânăstirea Strehaia în preajma evenimentelor paşoptiste în lumina unor documente inedite”, în *BORom* XCVI (1978), 7-8, p. 812-820.

Date despre Mănăstirea Strehaia în preajma revoluţiei de la 1848.

Protopopescu, C. A., diac., „Înființarea primelor spitale rurale de stat, în jurul unor mănăstiri. Spitalul din Strehaia. (1883-1983)”, în: *MitrOlt* XXXV (1983), 9-10, p. 642-649.

Articolul prezintă activitatea desfăşurată pe lângă mănăstiri pe plan social-medical, concretizată de-a lungul timpului în înființarea de bolnițe, farmacii şi spitale, cum sunt spitalul Colțea, spitalul Sfântul Pantelimon din Bucureşti, spitalul Nifon, Sfântul Spiridon, Hurezu şi Slatina. Punctul principal al expunerii este însă activitatea spitalului din Strehaia.

Protopopescu, C. A., prof., „Mănăstirea Strehaia, 350 de ani de existență (1645-1995)”, în: *MitrOlt* XLVII (1995), 3-6, p. 108-110.

Mănăstirea Strehaia este o ctitorie a lui Matei Basarab. Secularizarea averilor din 1863 a găsit-o într-o stare avansată de degradare. A funcționat ca biserică de mir până în 1958.

Protopopescu, C. A., „Mărturii istorice despre Episcopia Strehăii la sfârşitul sec. al XV-lea şi al XVII-lea”, în: *MitrOlt* LIV (2002), 5-8, p. 102-115.

Perioada de refugiu ale Băniei Severinului la Strehaia a fost în anii: 1375, 1377-1382, 1382-1392, Severinul fiind sub ocupație maghiară. Scaunul episcopal de la Strehaia a fost ocupat între anii 1672-1679. Ctitorul Mănăstirii Strehaia, ce avea hramul Sfintei Treimi, a fost Matei Basarab, care a zidit-o în 1645.

STREHAREȚ SAU STIHAREȚ (MĂNĂSTIREA)

Bulat, T. G., „Un mare episcop al Buzăului din sec. XVII. Serafim Slătineanu (1648 - 21 mart. 1668)”, în: *GBis* XX (1961), 1-2, p. 157-161.

Amănuntele biografice ale episcopului Buzăului Serafim Slătineanu sunt extrase din inscripția schitului Deleni şi din actele Schitului Strehareț.

Bulat, T. G., „O fundație a episcopului Serafim lângă oraşul Slatina. Schitul Strehareț (Slatina-Olt)”, în: *MitrOlt* XIV (1962), 5-6, p. 370-375.

Autorul lămureşte faptul că schitul nu a fost ctitorit de Varlaam, episcop de Râmnic şi mai apoi mitropolit şi că se afla în județul Romanați, în comuna Slătioara.

Brătulescu, Victor, prof., „Inscripții şi însemnări din biserici şi mănăstiri. Episcopia Râmnic-Argeş”, în: *MitrOlt* XVII (1966), 5-6, p. 463-476.

Date importante despre biserica fostului Schit Stihareț din Slatina amintindu-se şi despre toponimul „stihareț”. Ctitor a fost episcopul Serafim, fiind ajutat de mitropolitul Varlaam, cel care va fi înmormântat la Cozia. Schitul a fost zidit în 1672. Între 1678-1864 este metoc al Mitropoliei Ungrovlahiei şi de atunci aparține Episcopiei Argeşului. Tot din 1864 va funcționa aici „Şcoala de agricultură Stihareț”.

Alți doi ctitori înnoitori au fost mitropolitul Neofit şi eclesiarhul Iosif Stiharețeanu (1844). Sunt redate mai multe inscripții.

Vornicesu, Nestor Severineanul, „Cântecul lui Adam” într-un vechi manuscris psaltic de la Strihareț”, în *BORom* XCII (1974), 7-8, p. 1030-1037.

La Schitul Strihareț, în apropiere de municipiul Slatina din jud. Olt, se găseşte o colecție de manuscrise psaltice. Unul dintre ele nu are titlu, ci numai o indicație cum se cântă; el cuprinde un poem de 60 de rânduri, primele 11 versuri având notație bizantină. Este o copie inedită a poemului „Cântecul lui Adam”. Se presupune că a fost copiat de renumitul Macarie ieromonahul care a transpus majoritatea cântărilor bisericeşti în notația nouă bizantină, la începutul secolului al XIX-lea.

În cântec se întâlneşte motivul „zapisului” (legământului) pe care-l face Adam (omul) cu diavolul, motiv ce a străbătut toată imnografia liturgică şi a trecut şi în literatura universală profană (vezi „Faust” de Goethe). Articolul are o Anexă şi un rezumat în lb. franceză.

SURPATELE (MĂNĂSTIREA)

Bălăşel, Teodor, preot, „Mănătirea Surpatele”, în: *Cuvântul Adevărului* IV (1905), 6, p. 61.

Explicarea numelui Mănăstirii Surpatele din județul Vâlcea prin analiza locului geografic unde este amplasată, loc care s-a ruinat, s-a surpat de-a lungul timpului. Este situată la un ceas de Mănăstirea „Dintr-un lemn”. În 1872 Ministerul Cultelor a cerut ca toate călugărițele aflate pe la diferite schituri şi mănăstiri din județ să fie strânse la cele două mănăstiri de călugărițe: Horezu şi „Dintr-un lemn”. Astfel, maicile de la Surpatele au fost strămutate la Mănăstirea „Dintr-un lemn”. Primii fondatorii ai acestei biserici sunt boierii Buzeşti. Este reprodusă inscripția aflată deasupra uşii de la intrare de la Mănăstirea Surpatele.

Popescu-Cilieni, I., preot, „Documente privitoare la Mănăstirea Surpatele-Vâlcea”, în: *Revistă de Istorie Bisericească* I (1943), 2, p. 94-119.

Mănăstirea a fost ridicată de boierii Buzeşti. Cel mai vechi document despre ea este cel prin care Neagoe Basarab îi întăreşte acesteia moşie în Câineşti- Vâlcea, în 1512. Deoarece biserica veche s-a ruinat, în acelaşi loc s-a ridicat, din osteneala Doamnei Maria a lui Constantin Brâncoveanu, o biserică de zid. Această informație existând în pisania, a cărui conținut este reprodus.

Urmaşii lui Brâncoveanu s-au îngrijit de necesitățile mănăstirii. Documentele arată că la 20 iulie 1811 a fost numită stareță aici maica Melentina, aceasta preluând o mănăstire cu o situație dificilă din punct de vedere economic. Aceasta este acuzată din cauza caracterului aspru, dar cerecetarea făcută îi dovedeşte nevinovăția, dar şi implicarea pentru ridicarea din ruină a mănăstirii. La Surpatele a fost numit ca epitrop egumenul Gherman Hurezanul, iar ca nouă stareță monahia Eftimia de la Mamul. Este prezentat conținutul unui Catastih, cu care noua stareță a luat în primire averea mănăstirii, fiind enumerate obiectele de cult, cărțile existente, precum şi averea. Este redat conținutul unui document din 14 aprilie 1815, prin care arhimandritul Gherman, egumenul Mănăstirii Hurez şi judecătorul Constandin Săulescu cercetează diferendul dintre stareța Melentina a Mănăstirii Surpatele –Vâlcea şi preoții şi oamenii mănăstirii. Se prezintă un document din 14 aprilie 1815, în care este alcătuită o listă cu reparațiile

pe care stareța le-a făcut la mănăstire, o cerere din 22 mai 1815, a banului Grigorie Brâncoveanu ca domnul să aşeze ca epitrop al Mănăstirii Surpatele şi Dintr-un Lemn pe arhimandritul Gherman Hurezanu şi pitarul Nica Vlădescu, precum şi răspunsul dat de domnitor. Un document din 18 iunie 1815, reprezintă recomandarea făcută de egumenul Gherman Hurezanul şi de postelnicul Ioan Sutescu ca postul de stareță să fie ocupat de monahia Eftimia de la Mamul, iar cel din 18 iunie 1815 cuprinde un „Catastih cu toate lucrurile Sfintei Mănăstiri Surpatele".

În articol mai sunt redactate: un „Catastih cu veniturişi cheltuieli" din 18 iunie 1815, un document din 10 august 1831 prin care arhimandritul Hrisant Polovrăceanu aduce la cunoştința ctitorului Grigorie Brâncoveanu că a fost numită ca stareță provizorie la Surpatele maica Elisaveta; şi unul din 19 august 1831, prin care Grigorie Brâncoveanu recomandă episcopului de Râmnic pe maica Elisaveta să fie numită stareță la Surpatele, pe locul rămas vacant prin decesul fostei egumene. Articolul conține numeroase imagini.

SUZANA (MĂNĂSTIREA)

***, **„**Cronica bisericească. Moartea stareței de la Susana", în: *BORom* XXVII (1903-1904), 6, p. 675-677**.**

P.C. Stareță a Mănăstirii Suzana a trecut la cele veşnice, datorită purtării necuviincioase a unor călători care au vizitat mănăstirile Suzana şi Cheia. În articol ni se arată pe scurt cum s-au petrecut lucrurile.

***, „În vizită la mănăstirea Suzana şi Cheia", în: *GBis* XV (1956), 6-7, p. 354-357.

Ctitorie a monahiei Suzana în 1740, mănăstirea cu acelaşi nume este aşezată la o distanță de 56 km de Ploieşti, la poalele muntelui Bobul Mare, pe Teleajen. Sunt redate aspecte din viața monahală de aici.

Stoicescu, Nicolae, dr. „Mănăstirea Suzana, un simbol al legăturilor dintre Transilvania şi Țara Românească (la 100 de ani de la rezidirea bisericii mari)", în: *GBis* XXXXI (1982), 4-6, p. 416-425.

Prima atestare documentară a Mănăstirii Suzana este din 14 septembrie 1814, lăcaşul numindu-se Valea Caprei, având acelaşi hram: Sfântul Nicolae. Este consemnat istoricul mănăstirii, se enumeră daniile făcute acesteia, sunt amintite stareţele mănăstirii, fiind precizat faptul că în 1982 aici erau 64 de călugărițe.

Ţigliliu, Iolanda, „Mănăstirea Suzana. 250 de ani de la întemeiere", în: *GBis* XXXXIX (1990), 3-4, p. 82-89.

Se face un istoric al Mănăstirii Suzana, de la întemeiere, mijlocul secolului al XVIII-lea, până în prezent. Sunt enumerate construcțiile mănăstirii, obiectele de cult şi de muzeu şi se dau date despre pictură, pisanie, precum şi despre viețuitoarele din mănăstire .

TAIȚA (MĂNĂSTIREA)

Mateescu, Tudor, „Un asezământ monahal moldovenesc în Dobrogea. Mănăstirea Taița”, în: *MitrMold* XLIX (1973), 1-2, p. 121-125.

Mănăstirea Taița a fost un aşezământ monahal moldovenesc în Dobrogea, la 1973 funcționând ca biserică de mir. Se dau date despre istoria mănăstirii şi despre viața de obşte de aici, amintindu-se numele câtorva egumeni.

Matuscu, Tudor, „Proiectul înființării unui schit românesc în Dobrogea la 1872”, în: *GBis* XXXIII (1974), 3-4, p. 315-317.

Seprezintă mănăstirile Taița (1830) şi Cocoşu (1833), care au fost fondate de un călugăr transilvănean, Visarion. Inițiativa de a construi unui schit românesc în Dobrogea, la 1872, eşuează datorită ocupației otomane.

Mateescu, Tudor, „Din legăturile religioase ale Dobrogei cu Moldova înainte de 1877”, în: *MitrMold* LI (1975), 9-12, p. 716-720.

Din prezentarea legăturilor religioase ale Dobrogei cu Moldova, înainte de anul 1877, aflăm despre Mănăstirea Taița şi despre viața egumenului Visarion, fondatorul Mănăstirii Cocoşu.

Mateescu, Tudor, „Informații despre vestigiile de la mînăstirile din nordul Dobrogei”, în *BORom* C (1982), 1-2, p. 189-192.

Se consemnează mai întâi fondarea pe la 1830 a mănăstirii Taița în mijlocul codrilor Măcinului, de către „un grup de fugari din nordul Moldovei”. Aşezământul monahal a existat până pe la 1876 când a fost distrus de cetele de başibuzuci şi cerchezi, în ajunul războiului pentru independență.

TĂRTĂŞEŞTI (SCHITUL)

Branişte, Marin M., pr., „Samuil Tărtăşescu- un episcop locotenent de Argeş (1845-1849)”, în: *MitrOlt* XXI (1969), 3-4, p. 217-250.

Material în care se arată că episcopul Samuil face parte din neamul Tărtăşeştilor, ctitori ai schitului Tărtăşeşti din județul Ilfov.

TĂTĂREŞTI (SCHITUL)

Mailat, Ion N., „Schit-metoh al Mînăstirii Glavacioc la Tătăreşti pe Teleorman”, în: *GBis* XXXIII (1974), 5-6, p. 463-469.

Informații despre localitatea Tătăreşti şi despre schitul-metoh al Mănăstirii Glavacioc, situat pe Teleorman, datat în jurul anului 1441 şi închinat în 1538.

TÂNGANU (MĂNĂSTIREA)

Stănculescu, Ioan, F., „Mănăstirea Tînganu”, în: *GBis* XXIV (1965), 11-12, p. 1201-1208.

Recenzie ce cuprinde comentarea şi prezentarea opiniilor în legătură cu Mănăstirea Tânganu, datând din secolul al XV-lea: arhitectura, locuințe egumeneşti.

TÂRGŞOR (MĂNĂSTIREA)

Ionaşcu, I., „Mănăstirea Târgşor”, în: *BORom* LVI (1938), 7-8, p. 356-419.

Se dau informații despre oraşul şi mănăstirea Târgşor. Prima atestare documentară a Târgşorului este din 06.08.1413. La 24.06.1461,Vlad Țepeş terminase zidirea unei biserici în Târgşor, autorul articolului urmând a prezenta această ctitorie, bazându-se pe cele documente din arhiva Eforiei spitalelor civile şi din alte surse publice.

Spre sfârşitul secolului al XVI-lea, apare la Târgşor un negustor de origine grecească, Mihai, al cărui fiu, Antonie vornicul, numit şi Antonie Vodă din Popeşti, urma să ajungă domn al Munteniei. Împreună cu fiul său Neagoe, acesta a restaurat biserica Sf. Nicolae din Târgşor, numită şi Turnu, ctitoria lui Vlad Țepeş, adăugându-i hramul Sf. Voievozi Mihail şi Gavriil şi transformând-o în mănăstire de călugări.

Capitolul al doilea aminteşte despre „Neamul lui Antonie Vodă din Popeşti”. Căsătorit cu fata lui Dumitru Ianuțo, Mihai a avut două fete şi trei băieți. Cel mai mic dintre fii, Antonie, a ajuns domnitor al Țării Româneşti în 1669, când avea peste 70 de ani. Capitolul al treilea începe cu enumerarea argumentelor pentru care biserica din Târgşor este considerată a fi ctitoria lui Vlad Țepeş, restaurată sau ridicată din temelie de Antonie Vodă: prezența unor elemente arhitectonice din secolul al XVI-lea, păstrarea vechiului hram, Sf. Nicolae, existența denumirii de „Turnu” în 1671, aflarea inscripției bisericii lui Țepeş din 1461. Din actele vremii, rezultă că mănăstirea a fost înființată înainte de 25.03.1671, poate în 1670. Neexistând vreo inscripție sau pisanie conservată printre ruinele acestei biserici, nu se poate hotărî data cu exactitate.

În ceea ce priveşte pictura, zugrăvelile păstrate în pronaosul bisericii prin 1908 îi arătau drept ctitori principali pe Constantin Brâncoveanu, doamna Maria Brâncoveanu, Neagu Voievod (fiul lui Antonie Vodă), Ilinca Doamna, Pană vornic Negoescu şi Safta. Se pare, însă, că aceasta nu era pictura originală. Arhitectura bisericii din Târgşorul vechi reiese din a doua catagrafie, cea din 10.05.1793. Aici sunt descrise casele domneşti, foişorul, clopotnița, odăile alăturate acesteia. Pardoseala era din cărămidă, biserica avea un zid cu turlă peste tot, era zugrăvită înăuntru, acoperită cu şindrilă de brad, tâmpla de lemn era săpată cu icoane praznicale. Biserica a suferit stricăciuni din cauza cutremurului din 1802 şi a furtunii din 1815.Catagrafiile enumeră şi bunurile mănăstirii, între care se găsesc obiecte bisericeşti din argint, unele suflate cu aur. Cărțile erau scrise atât în limba română, cât şi în limbile greacă sau slavonă. Conform unor inventare, în tinda bisericii s-ar afla mormântul Văcăreştilor, dar această noutate, afirmă autorul articolului, nu poate fi confirmată decât prin ulterioare săpături.

Capitolul al patrulea face referiri la „Viile, moşiile şi țiganii mănăstirii”. În 1672, mănăstirea avea o vie la Scăeni. În 1702, alte cumpărări de vii s-au făcut la Păuleşti şi la Valea Poenii (Cernăteşti), în 1713 la Valea lui Dobrotă şi Vaideei, iar în 1715 mănăstirii îi era dăruită o vie la Valea Ursoaei. Dintre moşiile stăpânite de mănăstire, făceau parte: Târgşor, Stoeneasca, Târşoreanca (ultimele două sub

denumirea de Vistiereasa sau de Crângul Teiului). Pe moşia Crângul Teiului, arhimandritul Ruvim Budişteanu a construit, în 1851, biserica nouă a Mănăstirii Târgşor (azi, biserica satului Târgşoru nou). Tot dintre moşii mai făceau parte: Blejoaia şi Strâmbeni, Balaca, Colacu de piatră, Boldeşti, Orboeasca (numită şi Adâncata), Vaideeşti, Valea Dohotii, Cătieaş, Rătunda, Hăbudu (Scutaşi). În acest context, țiganii constituiau o avere de preț.

Privilegiile mănăstirii au fost acordate prin documente ca: hrisovul din 09.12.1671 (dat de Antonie Vodă), cartea lui Grigorie Vodă Ghica din 12.04.1672 şi din 08.01.1673, hrisovul lui Gheorghe Duca Vodă din 08.01.1674, cartea patriarhală a lui Dosithei al Ierusalimului, hrisovul lui Şerban Vodă din 17.02.1679, hrisoavele lui Constantin Brâncoveanu din 23.06.1689 şi 1704, hrisovul lui Ştefan Vodă Cantacuzino din 29.05.1714, hrisoavele lui Nicolae Mavrocordat din 03.03.1716 şi 04.03.1716 ş.a. .

Dar nu toate hrisoavele au adus privilegii mănăstirii un exemplu în acest sens fiind cel din 14.02.1752, prin care Mănăstirea Târgşor era închinată spitalului Pantelimon din Bucureşti şi obligată să-i plătească anual 100 de taleri. Ultimul hrisov obținut în apărarea privilegiilor mănăstirii a fost dat la 24.09.1824 de Grigorie Vodă Ghica.

Capitolul al şaselea informează cu privire la activitatea egumenilor până la şi după închinarea din 1752. Egumenii mănăstirii au fost: Daniil, Dionisie, Paisie, Damaschin, Varlaam (sub conducerea căruia mănăstirea a avut un metoc, schitul de la Turburea – Prahova), Ioasaf, Partenie, Antonie, Daniil – înainte de închinare - şi Timotei, Nicodim, Antonie, Dionisie, Partenie (care o condusese din Bucureşti printr-un nepot al său), Gavriil, Cleonic, Gavriil, Paisie, Serafim (care a fost tras la răspundere pentru lăsarea în ruină a bisericii şi a celorlaltor clădiri ale mănăstirii), Ruvim Budişteanu – după închinare. În timpul lui Ruvim Budişteanu, prin 1862, mănăstirea avea şi şcoală, întreținând şase copii în acest scop. La 09.03.1864 preotul Stelian, fostul protopop de la Câmpina, a fost numit „curator civil la biserica Târgşoru”.

Cazacu, N., pr., „Despre data zidirii bisericii Mănăstirii Târgşor. Istoricul bisericii Silvestru din Bucureşti”, în: *GBis* XXII (1963), 7-8, p. 723-758.

Informații despre Mănăstirea Târgşor, înălțată în 1461 de Vlad Țepeş şi rezidită în 1672 de Antonie Vodă.

Simache, I. N., prof., „Monumentele feudale din Târgşorul Vechi”, în: *BORom* LXXXVII (1969), 3-4, p. 409-415.

Târgşorul, în secolul al XIV-lea, purta numele de Novune Forum (Târgul cel nou), spre a se deosebi de Târgovişte (Târgul cel vechi), după cum îl menționează în 1413 Mircea cel Bătrân în privilegiul comercial pe care îl dă în acel an braşovenilor. Dezvoltarea sa rapidă s-a datorat atât factorilor economici, cât şi politici, devenind un centru militar şi politic. Cel mai vechi monument al Târgşorului este cetatea ale cărei urme sunt încă vizibile, deşi nu în forma lor originală. Autorul descrie cetatea care, fiind o construcție masivă, a rezistat până în secolul al XVII-lea când ctitoriei zidite în 1671 de Antonie Vodă (1669- 1672) în mijlocul incintei i s-a spus „Mănăstirea

Turnul”. Şanţul de apărare, ghiulele de fier şi de piatră găsite cu ocazia săpăturilor arheologice din 1956- 1967 demonstrează caracterul militar defensiv al construcţiei. În incinta veche s-a aflat palatul domnesc, care a suferit intervenţii în timpul lui Antonie din Popeşti şi Constantin Brâncoveanu. Monumentele religioase aflate în Târgşor sunt patru: biserica lui Vlad Ţepeş, Mănăstirea Turnu, biserica lui Vladislav al II-lea şi biserica din Parc.

Biserica din cărămidă, zidită la porunca lui Vlad Ţepeş pe temeliile unei biserici de lemn cu hramul Sf. Nicolae, a fost terminată în 1461 şi a fost mănăstire. La Târgşor a avut reşedinţa Vladislav al II- lea, iar Neagoe Basarab îşi avea aici curtea. În 1595, tătarii îl pradă şi îl ard biserica lui Vlad Ţepeş căzând în ruină. În 1669, fiul unui negustor din Târgşor, Antonie, devine domn, locuind la Târgşor. Pe vechile temelii, Antonie Vodă, a construit un nou lăcaş religios, Mănăstirea Turnu cu un al doilea hram. Mazilit şi decedat la Constantinopol, Antonie nu-şi definitivează ctitoria, lucru continuat de nevasta sa, Marica, fiica lui Neagoe postelnicul şi soţia lui Constantin Brâncoveanu, care pictează biserica, înzestrând-o cu toate cele necesare. Biserica se aseamănă cu cea din Brebu, fondată de Matei Basarb în 1650.

În secolul al XVII-lea biserica e reparată, schimbându-i-se complet vechea înfăţişare. Consultând catagrafiile, autorul identifică starea în care se găsea biserica în diferite momente, odoarele şi cărţile de cult şi averea donată prin hrisovul din 9 decembrie 1674 de Antonie Vodă ctitoriei sale. Fiul acestuia, Neagu Voievod, a fost îngropat în această biserică. Deoarece era înconjurată de moşia boierilor Bărcăneşti, stareţul Ruvine Budişteanu a strămutat mănăstirea pe moşia sa din apropiere, la Crângul Teiului, din satul Târgşorul-Nou în 1852.

Părăsită, vechea mănăstire a căzut în ruină, fiind devastată. În 1967 au început lucrări de conservare a monumentului. În incinta veche a mănăstirii, la 200 m, exista încă din secolul al XIV-lea un cimitir, redescoperit de săpăturile arheologice din 1966. La mijlocul secolului al XV-lea, Vladislav al II-lea a înlocuit vechea biserică din lemn cu alta din cărămidă, dărâmată însă în a doua jumătate a secolului al XVI-lea, când Mihnea Turcitul a ridicat construcţia ale carei ruine se văd şi astăzi, arsă de tătari în 1595. A fost folosită mult timp ca biserică de cimitir, care însumează peste 1000 de morminte, dintre care 180 au fost săpate, găsindu-se resturi de stofe cu fire de aur şi argint, podoabe şi monede din secolul al XIV-lea până în secolul al XIX- lea.

În 1775, Alexandru Ipsilanti a dăruit oraşele Ploieşti şi Târgşor, cu moşiile respective, unui văr al său, Enache Moruzi. Mai târziu, Elena Bărcănescu şi soţul ei, Gheorghe Creţeanu, au ridicat un palat, înconjurat de un parc în mijlocul căruia se înalţă şi azi ruinele unei biserici de dimensiuni mai mici, construită în acelaşi stil ca bisericile lui Vladislav al II-lea şi a lui Mihnea. Articolul conţine imagini.

BISERICA TÂRGULUI-TÂRGOVIŞTE (METOC)

Georgescu, Mircea T., „Biserica Târgului din Târgovişte”, în: *GBis* XXV (1966), 1-2, p. 79-92.

Articolul încearcă să demonstreze că biserica a avut, iniţial, statut monahal.

TEIUŞ GORJ (SCHITUL)

Bălaşa, D., pr., „Schitul Teişul sau Teiuşul (Jud. Gorj)", în: *MitrOlt* XX (1968), 5-6, p. 403-405.

Schitul Teiuşul a fost metoc al Tismanei, ctitorit în jurul anului 1798 de către arhimandritul Partenie, fost egumen la Sfântul Munte. Şi-a încheiat existența probabil după secularizare.

Cărăbiş, Vasile, „O lămurire în legătură cu schitul Teiuş-Gorj", în: *MitrOlt* XXI (1969), 1-2, p. 65-66.

Localizarea şi aprecierea vechimii schitului făcute de pr. Bălaşa D. nu corespund realității. Schitul a fost ridicat în Dealul Teiuş, satul Câmpofeni, județul Gorj, la 15 kilometri de Tismana, în secolul al XVII-lea. Arhimandritul Partenie este doar restauratorul schitului, târnosit în 1817.

Bălaşa, D., pr., „Schitul Teiuşului din Gorj", în: *MitrOlt* XXIII (1971), 5-6, p. 389-395.

Schitul Teiuşului a fost o sihăstrie a Tismanei, situată pe versantul al treilea (de răsărit) care coboară din Piscul Teiuşului. Autorul descrie şi redă textul pomelnicului din 1814, care este un manuscris al cronicarului Dionisie Eclesiarhul.

TEIUŞ VÂLCEA (SCHITUL)

Iorgulescu, Vasile, pr. drd., „Pomelnicul Schitului Teiuş, Județul Vâlcea", în: *MitrOlt* XXXVI (1984), 1-2, p. 89-99.

Schitul Teiuş este metoc al Mănăstirii Govora. Informații despre localizarea sa, despre întemeiere, cu o descriere amănunțită a pomelnicului schitului.

TISMANA (MĂNĂSTIREA)

*****,** „Monastirea Tismana din județul Gorj", în: *Vocea Bisericii* II (1895), 13, p. 5-7.

Mănăstirea Tismana se află pe valea râului cu acelaşi nume, lângă Târgu Jiu. După o copie a unui pomelnic vechi, se cunoaşte că a fost întemeiată de Sfântul Nicodim, ulterior fiind mărită şi înzestrată cu odoare bisericeşti de Dan Basarab, Mircea Vodă cel Bătrân (1392) şi Vlad Vodă, fiul lui Țepeş (1439). A fost prefăcută în reşedință de vară pentru domnul țării în 1855, pierzând stilul original, iar în 1860 a luat foc. În apropire se află o peşteră, unde se zice că a locuit Sfântul Nicodim.

În interiorul bisericii, în stânga, se află portretele lui Radu Voievod şi Mircea Voievod. Lângă acestea se află portretul Jupânesei Stanca Glogovenca şi cel al jupânului Mihail Glogovenu, al lui Gherasim, arhimandritul năstavnic al Sfintei Mănăstiri Tismana. În dreapta se află jupânul Nedelcu vel vornicul împreună cu jupâneasa Anca, jupânul Teodoru vel Ban, Ion arhimandritul egumenul, Stoica Bengescu. Autorul descrie construcția şi enumeră obiectele de valoare: un epitaf de atlas lucrat cu fir de argint şi aur, un chivot de argint poleit cu aur, o raclă de argint cu

moaştele Sfântului Nicodim şi ale mucenicilor Ignatie şi Teofilact, un sfeşnic de argint cu inscripție în slavonă şi alte obiecte de cult. La 1895, mănăstirea se afla în administrația unui stareț, având o obşte formată din doar şase monahi, „care sunt bătrâni şi infirmi, dar totuşi îşi fac serviciul la biserică”.

G., „Dare de seamă. 1. „Mănăstirea Tismana” de Alexandru Ştefulescu, Tg. Jiu, 1896”, în: *BORom* XX (1896-1897), 9, p. 929-940. Recenzii.

Istoria acestui sfânt lăcaş, însoțită de o serie de documente care fac referire la Tismana.

Erbiceanu, C., „Documente referitoare la istoria bisericească şi politică a românilor”, în: *BORom* XXIII (1899-1900), 2, p. 126-156.

În articol sunt reproduse 20 documente între care o notă a egumenului Mănăstirii Tismana, din care aflăm amănunte despre sfintele moaşte care aparțineau mănăstirii şi care au fost duse la Sibiu şi date în păstrarea lui Hagi Constantin Popa.

G., „Trei monumente religioase istorice”, în: *BORom* XXVII (1903-1904), 7, p. 768-778. Recenzii.

Recenzie la lucrarea lui Alexandru Ştefulescu „Mănăstirea Tismana”, cu date despre viața Sfântului Nicodim; descrierea bisericii şi a obiectelor de cult, a hrisoavelor referitoare la ea şi la Mănăstirea Vodița care la 1903 era în ruină. Apendicele lucrării conține date referitoare la schiturile: Cioclovina de Jos, Cioclovina de Sus, Mociorlița, Spărăşti, Sfântul Antonie de la Scaunele.

Mănăstirea Tismana a fost făcută mai întâi din lemn de Sfântul Nicodim, în timpul lui Vladislav Vodă 1364-1372 şi a rămas neterminată. Cei care au finalizat-o au fost Dan Vodă şi Mircea cel Bătrân. Neagoe Basarab a acoperit-o cu plumb, Matei Basarab a reparat-o şi a înzestrat-o cu clopote, sfeşnice şi candele, iar la 1844 şi 1855 biserica a suferit câteva modificări, în 1861 fiind afectată de un incendiu devastator.

Barnea, I., „Note bibliografice. Romanescu Marcel «Argintăria la Bănățeni şi Românii Balcanici în veacurile XVI-XVIII», în: *Revista Istorică Română*, vol. XI-XII (1941-1942), p. 95-131 + 1 rezumat în limba germană şi 14 planşe”, în: *BORom* LXI (1943), 4-6, p. 294-298. Recenzie.

Autorul descrie 12 lucrări ale meşterilor bănățeni şi ale românilor din Balcani, executate între secolele XVI-XVIII. Se prezintă fiecare din aceste 12 lucrări şi se arată: de către cine a fost executată, în ce an, şi face o descriere a fiecăreia. Printre ele se află şi chivotul Mănăstirii Tismana executat în 1671 de către Marcu şi Iacov, meşteri zlătari din şcoala Chiprovățului.

***, „O cooperativă meşteşugărească fruntaşă”, în: *BORom* LXX (1952), 11-12, p. 869-872.

Cooperativa monahală „Propăşirea” a fost înființată la 6 iulie 1951 în Târgu Jiu, în localul Arhiepiscopiei, cu secții în mănăstirle Tismana şi Polovragi. Din articol aflăm amănunte despre activitatea celor două secții.

Civitu, C., pr., „Mănăstirea Tismana”, în *BORom* LXXII (1954), 2-3, p. 306-312.

Istoricul acestei mănăstiri este legat de numele lui Nicodim cel Sfinţit, originar din Prilep (Serbia) şi format duhovniceşte în Muntele Athos. La început el a construit o biserică din lemn de tisă, în munţii Gorjului, la locul Cascadelor. Nu după multă vreme cu sprijinul domnilor Basarabi: Radu Negru, Dan Vodă şi Mircea cel Mare, între anii 1374-1387, în locul celei de lemn a zidit o biserică din piatră cu hramul Adormirea Maicii Domnului. În 1404-1405 mănăstirea a fost înzestrată de Nicodim cu o frumoasă „Evanghelie” scrisă de el în limba slavonă. Pe 26 decembrie 1406 Nicodim trece la cele veşnice, fiind înmormântat în partea dreaptă a mănăstirii.

Prestigiul cultural şi baza ei materială au crescut şi s-a dezvoltat şi după moartea ctitorului. Tismana a devenit un centru de rezistenţă şi de luptă împotriva catolicismului. Tot aici a funcţionat mai târziu şi o şcoală de zugravi. Din şcoala de la Tismana au ieşit vestiţi cărturari civili şi clerici: Serghie, egumenul Tismanei, Partenie, care la 1763 scria „Viaţa Sfântului Nicodim”, Dionisie Lupu,etc. Mănăstirea Tismana prezintă şi o importanţă documentară, din punct de vedere istoric.

Mulţi domnitori au făcut danii şi restaurări. La 23 noiembrie 1406 a fost vizitată de Mircea cel Bătrân; la 5 martie 1458 a fost vizitată de Vlad Ţepeş iar la 29 octombrie 1509 a fost vizitată de Mircea Vodă Pretendentul. În 1512, Neagoe Vodă se ascundea ca fugar la Mănăstirea Tismana de frica lui Mihnea Vodă cel Rău şi, când a devenit domn, a acoperit-o cu plumb şi i-a dăruit o tavă mare de argint. În 1631 s-a adăpostit aici Matei Aga Brâncoveanu iar când a devenit domn i-a dăruit un sfeşnic mare de argint (1646), o candelă de argint (1650), un clopot (1651) şi a reînnoit zidurile cetăţii. La 27 iulie 1657 mănăstirea a fost vizitată de patriarhul Macarie de Antiohia; în 1681 Şerban Vodă Cantacuzino i-a dăruit mănăstirii un epitaf de mătase iar la 12 iunie 1695 mănăstirea a fost vizitată de Constantin Brâncoveanu. Între zidurile Tismanei s-au adăpostit şi organizat pandurii lui Tudor Vladimirescu; Domnitorul Gheorghe Bibescu şi urmaşul său Barbu Ştirbei au avut aici reşedinţa de vară.

În 1542 Radu Vodă Paisie a rezidit mănăstirea schimbându-i stilul construcţiei, care iniţial avea trei turnuri şi mai multe abside, iar în 1564 a fost pictată de Nedelea, vornic al lui Petru Vodă. Reparaţii, refaceri şi împodobiri a mai avut şi în timpul lui Matei Basarab şi Constantin Brâncoveanu. În 1732 a fost acoperită cu un strat de var, fiind pictată din nou de Ion egumenul. Paraclisul cu o turlă, zidit din piatră de Matei Basarab la 1550 a fost refăcut în 1782 şi în 1855, iar Domnitorul Gheorghe Bibescu în 1885 a restaurat-o stricându-i o turlă şi refăcând radical chiliile.

Începând cu 1950 Tismana a fost transformată în mănăstire de călugăriţe. În anul următor s-a repictat paraclisul, iar în 1952 s-a instalat o turbină electrică din iniţiativa Î.P.S. Firmilian al Olteniei. Mănăstirea Tismana este considerată locul de naştere al monahismului românesc. Articolul conţine şi imagini.

Vartolomeu, Diacul, „O lucrare istorică, restaurarea picturii din Mănăstirea Tismana”, în: *MitrOlt* VII (1955), 5-6, p. 448-455.

Este descris procesul de restaurare a picturii din Mănăstirea Tismana, resfinţită la 15 august 1955.

Sacerdoțeanu, Aurelian, prof., „Câteva observații cu privire la documentele lui Mircea cel Bătrân pentru Mănăstirea Tismana”, în: *MitrOlt* IX (1957), 9-10, p. 603-614.

Autorul prezintă câteva documente cu daniile lui Mircea cel Bătrân pentru mănăstirile Vodița şi Tismana.

Guirescu, Dinu C., „O cutie de argint dăruită Tismanei în 1670-1671”, în: *MitrOlt* XIII (1961), 5-6, p. 331-345.

Cutia care face subiectul acestor pagini a fost dăruită Mănăstirii Tismana în 1670-1671 de egumenul Petronie (1667-1673) şi arhimandritul Nicodim. Descrierea ei este completată de patru imagini.

Buzatu, D., pr., „De la Vodița la Tismana”, în: *MitrOlt* XIII (1961), 10-12, p. 752-760.

Se surpind elemente din viața bisericească din secolele al XIV-lea şi al XV-lea din Țara Românescă. Se prezintă în ce împrejurări a ajuns Sf. Nicodim în aceste locuri, cum a reuşit să ridice Mănăstirea Vodița (1374?) şi cum a fost construită Mănăstirea Tismana. Se mai aminteşte despre Mănăstirea Prislop sau Silvaş din Țara Hațegului, ctitorită de Sf. Nicodim la 1400. De asemenea şi Mănăstirea Coşuştea (Crivelnicul), aflată între satele Firiz şi Ilovăț (Mehedinți) este atribuită tot Sf. Nicodim.

Carabiş, Vasile, „Trei documente privitoare la Mănăstirea Tismana”, în: *MitrOlt* XV (1963), 5-6, p. 464-466.

Primul dintre cele trei documente despre Mănăstirea Tismana se referă la doi „rumâni” care au fugit de pe moşia Buzeştilor pe cea a Tismanei, iar celelalte două despre numirea de paznici din 1823.

Crețeanu, Radu, „Document privind Mănăstirea Tismana”, în: *MitrOlt* XV (1963), 9-10, p. 800-810.

Material despre catagrafia Mănăstirii Tismana din 1795.

Brătulescu, Victor, prof., „Catagrafia Mănăstirii Tismana pe anii 1739-1740”, în: *MitrOlt* XVI (1964), 7-8, p. 617-623.

Se prezintă produsele agricole şi viticole ale moşiilor Mănăstirii Tismana. Se menționează prețul vinului în 1740. Articolul are şi tabele ce cuprind întreaga activitate şi chivernisire a bunurilor.

Stănculescu, F. Ioan, „Recenzii. R. Teodoru «Mănăstirea Tismana», Bucureşti, 1966, 34 p.+21 ilustrații”, în: *BORom* LXXXIV (1966), 1-2, p. 233-234.

Date despre istoria Mănăstirii Tismana, zidită de Nicodim şi ruinată la sfârşitul secolului al XV-lea. Radu cel Mare începe reconstruirea bisericii, pe care o finalizează Neagoe Basarab, fără pictură. În 1564 Nedelcu Bălăceanu o pictează, iar în 1698 banul Craiovei, Cornel Brăiloiu, construieşte casele egumeneşti. Fiind de multe ori prădată,

pictura a trebuit refăcută, tezaurul fiind ascuns de călugări prin peşteri. Gheorghe Bibescu, în 1844, începe restaurarea mănăstării, schimbând mult înfăţişarea monumentului. Încercări pentru o restaurare raţională a Tismanei s-au întreprins de Comisia Monumentelor Istorice din 1934, reluate în 1954. Astfel, s-a dat la iveală pictura lui Dobromir din Târgovişte, din pronaosul bisericii. Autorul prezintă caracteristicile arhitecturii mănăstirii, amintind în final obiectele din tezaurul mănăstirii: „Tetraevanghelul" lui Nicodim, cădelniţa de la Tismana.

Creţeanu, Radu, „Strămutări de sate în veacurile al XIV-lea - al XVI-lea în lumina documentelor Mănăstirii Tismana", în: *MitrOlt* XX (1968), 7-8, p. 539-547.

Din documentele Mănăstirii Tismana aflăm date despre satele Ragulii-Răguleni, Vărbiţa (Vărbiţele) şi despre satul Şovârling, în prezent dispărut.

Andreescu, Ştefan, „Portretele murale de la Snagov şi Tismana", în: *BORom* LXXXVIII (1970), 1-2, p. 175-190. Cu patru fotografii.

Vezi rezumatul la subcapitolul dedicat Mănăstirii Snagov.

Ionescu, I., pr. prof., „Grija pentru monumentele istorice şi de artă religioasă ale Î.P.S. Firmilian", în: *MitrOlt* XXII (1970), 5-6, p. 439-450.

Se face prezentarea elementelor neogotice introduse la Mănăstirea Bistriţa Olteană şi a modificărilor de la Mănăstirea Tismana şi Arnota. Articolul cuprinde o imagine cu o filă din pomelnicul Mănăstirii Tismana.

Bălaşa, D., pr., „Sf. Ignatie Teoforul şi Sf. Nicodim de la Tismana", în: *MitrOlt* XXIII (1971), 9-10, p. 634-651.

Sfântul Ignatie mucenicul şi Sfântul Nicodim, născut în 1310 din neam valah, sunt prezentaţi în acest articol deoarece la Mănăstirea Tismana se păstrează două părticele din moaştele Sfântului Ignatie şi degetul Sfântului Nicodim de la mâna cu care a scris „Tetraevanghelul" din 1405.

Creţeanu, Radu, „Îndelungata pricină dintre mănăstirile Tismana şi Baia de Aramă pentru moşia Meriş", în: *MitrOlt* XXIV (1972), 3-4, p. 208-213.

Desfăşurarea procesului dintre cele două mănăstiri. Este menţionat faptul că Milca Băiaşul a fost ctitor al Schitului Baia de Aramă.

Nestor Severineanul, episcop vicar, „Mânăstirea Tismana", în *BORom* XCII (1974), 11-12, p. 1390-1391.

Articolul prezintă Mănăstirea Tismana, cu hramul „Adormirea Maicii Domnului", fondată de arhimandritul Nicodim, ajutat de mai mulţi ucenici şi cu donaţii de domnii Radu I, Dan I şi Mircea cel Bătrân.

A fost restaurată de mai multe ori iar din 1950 a devenit chinovie de călugăriţe. Articolul prezintă o fotografie a mănăstirii.

Chilea, Sebastian, pr. prof., „Sfântul Nicodim în tradiția locală, în părțile Tismanei”, în: *MitrOlt* XXVIII (1976), 11-12, p. 946-954.

Se face o prezentare a modului în care a rămas Sfântul Nicodim în tradiția locală, cu expunerea vieții şi lucrărilor Sfântului de către părintele Ignatie, aşa cum a rămas în tradiția Mănăstirii Tismana.

Bălaşa, Dumitru, pr., „Pagini din trecutul Mănăstirii Tismana”, în: *MitrOlt* XXVIII (1976), 11-12, p. 975-1001.

Autorul face o amplă prezentare a Mănăstirii Tismana, cu date istorice şi arhitecturale. Găsim informații despre satul Tismana, despre ctitoria anterioară mănăstirii, despre toponimul „Tismana”. Sunt amintite cetățile-mănăstiri ctitorite de Nicodim: Vratna, Mănăstirița, Vodița, Tismana şi Prislopul şi contribuția domnitorilor la ridicarea lor, precum şi informații despre: pictura monocromă (1377-1378), restaurarea începută de Neagoe Basarab, chenarul uşii de la intrarea în pronaos şi inscripția din 1541, pictura policromă din anii 1563-1564, reparațiile făcute de Matei Basarab, sprijinul acordat de dregătorii Țării Româneşti (vornicul Nedelcu, Cornea Brailoiu etc.). Sunt date informații despre amprenta lăsată asupra mănăstirii de restaurările lui Şerban Cantacuzino (1678-1688), despre picturile din anii 1733 şi 1766 şi despre uşile bisericii mari făcute în 1698. Alte reparații importante au avut loc în anii 1790-1793, iar restaurarea bisericii mari s-a desfăşurat între 1843-1844. Sunt prezentate apoi portretele ctitorilor, momentul ridicării Mănăstirii Tismana la rang de arhimandrie şi mare lavră, date despre aşa-zisa „cetate Tismana” şi despre obiectele de artă păstrate la mănăstire. Articolul are imagini cu biserica mare, precum şi cu o serie de inscripții din 1541, 1564 şi 1766.

Bulat, T. G., prof., „«Gramata» a Patriarhului Paisie al Ierusalimului pentru Mănăstirea Tismana (1658)”, în: *MitrOlt* XXVIII (1976), 11-12, p. 1050-1053.

Sunt prezentate circumstanțele în care patriarhul Paisie a dat această Gramată la trecerea sa prin Țările Române şi se dă textul integral al acesteia.

Chilea, Sebastian, pr. prof., „Tudor Vladimirescu şi Mănăstirea Tismana”, în: *MitrOlt* XXXIII (1981), 4-6, p. 196-200.

Autorul prezintă rolul pe care Mănăstirea Tismana l-a avut în activitatea lui Tudor Vladimirescu dar amprenta pe care acesta şi-a lăsat-o asupra mănăstirii. Se menționează şi alte vetre sihăstreşti precum Cioclovinele, Teiuş, Mocirlița şi Scăunele.

Dianu, H., prof., Bălaşa, D., pr. şi Hrisant, T., prof., „«Mănăstirea Tismana – Vatră străbună», Ed. Mitropoliei Olteniei – Craiova, 1983, 174 p.”, în: *MitrOlt* XXXVII (1985), 3-4, p. 300-304.

Recenzie la lucrarea monografică „*Mănăstirea Tismana – Vatră străbună*”.

Simion, Victor, „O ipoteză privind datarea şi proveniența unuia dintre cele mai vechi obiecte liturgice din Țara Românească: cădelnița de la Mănăstirea Tismana, Jud. Gorj”, în: *GBis* LIV (1995), 6-12, p. 144-146.

Date privind proveniența unuia dintre cele mai vechi obiecte liturgice din Țara Românească, respectiv cădelnița de la Mănăstirea Tismana. După ce studiul surprinde informații despre Mănăstirea Tismana (întemeiată în perioada 1375-1376) şi despre Mănăstirea Vodița (ce are ca hram Sfântul Antonie, 1372), în concluzie, autorul lansează ipoteza conform căreia cadelnița ar fi fost realizată între 1372-1375 într-un atelier transilvănean şi ar fi aparținut inițial Mănăstirii Vodița.

TITIRECIU (MĂNĂSTIREA)

Simedrea, Tit, „Mănăstirea Titireciu”, în: *GBis* XXII (1963), 5-6, p. 468-501.

O prezentare a Mănăstirii Titireciu, ce devine metoh al Mănăstirii Sf. Pantelimon. Se aminteşte despre ctitor, se descrie biserica, se menționează numele schitului Slatinin, metoc al mănăstirii, care a dispărut. Pisania arată ctitorirea Mănăstirii Titireciu în 1729 cu hramul Sf. Ioan Zlatoust, existând şi alte ipoteze în legătura cu momentul ctitoriei până la 1699 .

TOPOLNIȚA (SCHITUL)

Buzatu, D., pr., „Schitul Topolnița”, în: *MitrOlt* VIII (1956), 10-12, p. 638-647.

Autorul realizează istoricul Schitului Topolnița, de lângă Turnu-Severin, metoc al Tismanei, numit şi Schitul de Jos. Sunt oferite detalii privind arhitectura, mormintele schitului, pisania din 1645, icoanele, cărțile, egumenii şi ctitorii acestui lăcaş.

Ionescu, I., pr., „Însemnări de pe cărți vechi bisericeşti de ritual”, în: *MitrOlt* IX (1957), 7-8, p. 521-527.

Sunt prezentate însemnări de pe cărțile vechi de cult ale Mănăstirii Gura Motrului şi ale schitului Topolnița.

Bălaşa, D., pr., „Contribuții la istoria schitului Topolnița”, în: *MitrOlt* IX (1957), 11-12, p. 825-830.

Mănăstirea a fost zidită de Radu Basarab, tatăl lui Mircea cel Bătrân, înainte de 1378. Se prezintă episodul pustiirii din vremea lui Mihai Viteazul, când birurile erau prea mari şi călugării înpreună cu satenii sunt nevoiți să se ducă la sârbi. Se aminteşte de rezidirea din 1646, săvârşită de Buliga şi soția sa, Stanca, când hramul devine Sf. Ioan Botezătorul. Se dă o listă cu egumenii, începând de la Tudor-18 martie 1646, până la Dionisie -20 dec. 1782.

Pleşia, Dan, „Tot cu privire la schitul Topolnița”, în: *MitrOlt* XV (1963), 5-6, p. 347-361.

Se prezintă două ipoteze asupra ctitorilor acestui schit – este ctitorie nicodimiană sau basarabeană. Se descrie acțiunea de restaurare din 1629 de către „cei trei călugări sârbi”. Se menționează că biserica mănăstirii, aşa cum o vedem astăzi, a fost ridicată de Aga Buliga, pictura fiind terminată în 1673 de Gruia. De asemenea, se specifică că există două ipoteze asupra numărului lăcaşurilor de cult de aici. Într-una

se zice că sunt două - unul cu hramul Sf. Arhanghel Mihail şi celălalt cu hramul Sf. Ioan Predteci (Botezătorul); iar cealaltă ipoteză spune că în hrisoave (de după anul 1646) apare doar lăcaşul cu hramul Sf. Arhanghel Mihail şi în actele de la autoritățile locale doar cel cu hramul Sf. Ioan. În finalul articolului se prezintă moşiile dăruite între anii 1644-1814.

Crețeanu, Radu, „Documentele Schitului Topolnița", în: *MitrOlt* XV (1963), 5-6, p. 449-464.

Documente care fac referire la Schitul Topolnița. Acestea sunt grupate în: hrisoavele constitutive ale schitului şi documentele care prezintă moşiile. Din prima categorie este prezentat hrisovul lui Matei Basarab din 12 noiembrie 1646, care arată dreptul de ctitor a lui Buliga. Sunt redate peste 30 de documente.

Crețeanu, Radu, „Cine era Lupu Buliga, ctitorul Schitului Topolnița şi ceva despre sfârşitul lui", în: *MitrOlt* XXI (1969), 11-12, p. 935-947.

Lupu Buliga aparține unui vechi neam de moşneni din satul Preajna. A supraviețuit celor două lupte de la Saplea şi Finta-Teleajen şi a murit la 31 august 1657.

Pillat, C., „Contribuții la studiul Bisericii Mănăstirii Topolnița din județul Mehedinți", în: *MitrOlt* XXIX (1977), 7-9, p. 614-621.

Aceasta este prima parte a unui studiu despre Mănăstirea Topolnița. Se face un istoric al mănăstirii, după care sunt prezentate date arhitecturale şi picturile bisericii.

Pillat, Cornelia, „Contribuții la studiul bisericii Mănăstirii Topolnița din județul Mehedinți", în: *MitrOlt* XXX (1978), 1-3, p. 127-138.

Cea de-a doua parte a studiului arhitectural şi iconografic continuă cu o analiză a distribuției şi împărțirii suprafețelor în biserică şi cuprinde date iconografice privind ornamentația schemelor în turla naosului, în altar, naos şi pronaos. În articol regăsim imagini cu pisania bisericii şi imagini cu pictura de pe pereții bisericii: ctitori, sfinți, însăşi mănăstirea zugrăvită şi alte scene.

Pillat, Cornelia, „Contribuții la studiul bisericii Topolnița din județul Mehedinți", în: *MitrOlt* XXX (1978), 4-6, p. 342-349.

Ultima parte a studiului despre Mănăstirea Topolnița prezintă scene din pictura bisericii: „Spălarea picioarelor", „Cina cea de Taină", „Rugăciunea din Grădina Ghetsimani", „Trădarea lui Iuda", „Pironirea pe cruce", „Răstignirea", „Plângerea mironosițelor", „Mironosițele la mormânt". Se face o analiză a acestora, punctându-se particularitățile inconografice şi de stil şi făcându-se chiar o paralelă cu asemănări-deosebiri cu alte asemenea reprezentări întâlnite în diferite zone geografice.

Ciurea, Al. I., pr. prof., „Tudor Vladimirescu, ctitor şi ajutător de lăcaşuri străbune", în: *MitrOlt* XXXIII (1981), 4-6, p. 186-196.

Autorul îl prezintă pe Tudor Vladimirescu în calitate de ctitor şi ajutător de lăcaşuri sfinte. Pe lângă bisericile de mir, sunt menționate şi două schituri zidite de acesta: Schitul Cioclovina din Gorj şi Schitul Topolnița din Mehedinți.

Zorilă, Mihai, pr., „Trecerea la cele veşnice a părintelui protosinghel Grațian Rădac, starețul Schitului Topolnița – Mehedinți", în: *MitrOlt* XLIII (1991), 1, p. 129-130.

Necrolog, dedicat starețului Schitului Topolnița, părintele protosinghel Grațian Rădac, trecut la cele veşnice la 1 martie 1990. Sunt oferite date biografice şi relatarea desfăşurării slujbei de înmormântare.

TRIVALEA-PITEŞTI (SCHITUL)

Rădulescu, Gr. Ion, „Schitul Trivalea", în: *Păstorul Ortodox*, p. 249.

Informații cu privire la înființarea Schitului Trivalea de lângă Piteşti, amplasat pe dealul Măguricea. Sfântul lăcaş al ctitorilor Trifon şi Stanca, va fi refăcut de mitropolitul Varlaam. Nu se cunoaşte data exactă a începerii acestei biserici, însă există numeroase acte de danii, începând cu anul 1673. Terminată în 1698, pe vremea lui C. Brânconeanu, mănăstirea lui Varlaam era cunoscută şi bine înzestrată.

Schitul a fost închinat ca metoc, Cotmanei, Coziei şi Fedeleşului. În 1827, un cutremur distruge Schitul Trivalea, acesta rămânând închis până în vremea mitropolitului Nifon, când este rezidit în 1851. În 1904, biserica a fost restaurată cu binecuvântarea P.S. Gherasim Timuş al Argeşului.

Uritescu, Gr., arhim., „Schitul Trivalea din Piteşti", în: *MitrOlt* XVII (1965), 3-4, p. 186-267.

Biserica veche din lemn a Schitului Trivalea datează aproximativ din secolul al XV-lea. Biserica de zid a fost ctitorită anterior anului 1677 de către mitropolitul Varlaam (1672-1679), existând documente care atestă acest lucru. Înnoiri şi reparații s-au făcut până în 1965. Autorul mai pomeneşte metocurile schitului: cel de la Slătioara şi de la Poiana Lacului, Schitul Gurgui, de la Rusciori - Olt, de la Stănivăleşti şi egumenii care s-au îngrijit de el. Articolul cuprinde anexe.

TROCAIA (SCHITUL)

***, „Note bibliografice Grecescu C., «Schitul Trocaia» în *Revista Istorică Română,* III (1933), p. 268", în: *BORom* LII (1934), 1-2, p. 124-125. Recenzie

Trocaia e un schit de care nu se ştia mai nimic. A fost zidit de boierii Păieni în secolul al XVII-lea, în pădurea Trocăii, dintre satele Greceşti şi Bărboiu din jud. Mehedinți.

TURNU-OLT (MĂNĂSTIREA)

Carsu, „Un monument de pietate", în: *Apostolul* II (1901), 4-5-6, p. 1-2.

Informații referitoare la Mănăstirea Turnu, cu ocazia sfințirii Paraclisului şi inaugurarea caselor ridicate prin cheltuiala şi strădania episcopului de Argeş, dr. Gherasim Timuş. Mănăstirea, întemeiată în 1676, se află situată lângă Călimăneşti, la câțiva klometri în susul Oltului, la poalele muntelui Cozia. Locul adăpostea o mică bisericuță şi câteva chilii în care, de două sute douăzeci şi cinci de ani, cuvioşii părinți se retrăgeau în tăcere pentru a-şi petrece întreaga viață în rugăciune.

Este recunoscută, încă din 1897, strădania P.S. Gherasim de a construi câteva locuințe pentru cuvioşii părinți de aici şi a unei bisericuțe cu hramul „Schimbarea la Față", inițiativă realizată deplin în ziua de 28 octombrie. Această zi devine o mare sărbătoare la care participă însuşi ctitorul însoțit de superiorii mănăstirilor din Eparhia Argeşului şi de arhimandritul Meletie Gibescu. Se prezintă un scurt program care a început de sâmbătă seară - 27 octombrie - ora şase, când s-a oficiat Vecernia mică şi pregătirea pentru mutarea sfintelor moaşte, ținând până la ora 12, iar a doua zi, după aducerea în noua biserică a sfintelor moaşte de către arhimandritul Meletie Gibescu, s-a oficiat sfințirea la care au participat aproximativ două sute de credincioşi.

Sunt prezentate tablourile pictate care împodobesc interiorul bisericii şi trapeza: picturile sfinților, o scenă în care M.S. Regina, în calitate de soră de caritate, îngrijea răniții căzuți pe câmpul de luptă în războiul din 1877, fiind surprinse şi detalii referitoare la arhitectură, cu turlele înalte. Articolul conține o fotografie.

Lascăr, D., econ., „Monastirea Turnu şi Sfințirea Bisericii nouê construită de P.S.episcop de Argeş", în: *Revista societății clerului argeşian"Frăția"* II (1901), 11, p. 3-5.

Se prezintă aşezarea geografică a Mănăstirii Turnu din județul Argeş, care este situată în partea de apus, la poalele muntelui Cozia, pe valea Oltului, mai la deal de Mănăstirea Cozia. Biserica veche a mănăstirii a fost fondată în 1676, pe timpul lui Ion Duca, de către mitropolitul Varlaam, cu hramul Intrarea în Biserică a Preasfintei Născătoare de Dumnezeu.

Spre răsărit, lângă vechea biserică, se află o nouă clădire construită pe cheltuiala P.S. Gherasim Timuş, temelia fiind pusă în 1897, luna septembrie. Ea este alcătuită din trapeză, paraclisul sau biserica cu cinci turle şi 14 camere de dormit. Sunt precizate şi cheltuielile realizate pentru ridicarea clădirilor. Este descrisă arhitectura bizantină din interior, combinată cu un stil elvețian. Pictura a fost executată de Anton Carpinschi, în biserică, la intrare, în partea stângă, aflându-se portretul regelui Carol I, iar în dreapta portretul episcopului de Argeş. În trapeză, sub Paraclis, se află un tablou cu regina Elisabeta, primind răniții Războiului din 1877 şi un tablou cu prințul moştenitor Ferdinand şi principesa Maria cu copii Carol şi Elisabeta. Biserica s-a sfințit în data de 28 octombrie 1901, având hramul Schimbarea la față, în aceeaşi zi s-a ridicat la rangul de arhimandrit părintele Grigore Dumitrescu, stareţul mănăstirii, la rangul de stavrofor părintele econom Dobre Popescu, de singheli trei preoți ieromonahi.

Stănoiu, Damian, ieromonah, „Prin mănăstiri", în: *BORom* XLI (1922-1923), 11, p. 751-756.

Este prezentată Mănăstirea Turnu din Oltenia. Autorul descrie drumul de la Râmnicu Vâlcea la mănăstire făcându-se menţiunea că haltele Turnu şi Stănişoara au fost înfiinţate prin stăruinţa episcopului Argeşului, Gherasim Timuş. La Mănăstirea Cetăţuia şi-a găsit moartea Radu de la Afumaţi, care s-a refugiat aici de frica boierilor răzvrătiţi.

Mănăstirea Turnu a fost întemeiată de mitropolitul Varlaam (1672-1679), fapt pe care îl aflăm din pisanie. În stânga uşii bisericii este pictat portretul boierului Fane Lipiţeanu, despre care se presupune că ar fi făcut îmbunătăţiri mănăstirii. Conform tradiţiei, doi călugări de la Mănăstirea Cozia s-au aşezat aici spre a petrece viaţă pustnicească.

La Mănăstirea Turnu avea obiceiul de a-şi petrece verile P.S. Gherasim Timuş, care, la 1901, a înfrumuseţat acest sfânt lăcaş. La 1923 mănăstirea se afla în stare de ruină, în ea vieţuiau 15 monahi, iar cel care ţinea loc de stareţ, părintele Gherontie, era bătrân şi infirm. Preotul N. Runceanu de la o biserică din Bucureşti a luat iniţiativa de a strânge fonduri pentru repararea mănăstirii.

Uritescu, Grigorie, arhim., „Mănăstirea Turnu”, în: *MitrOlt* XIX (1967), 3-4, p. 205-246.

Mănăstirea Turnu se află pe malul stâng al Oltului, la 7 kilometri de satul Jiblea şi are întinderea de 35 de hectare. Într-un act din 1766 se spune că „există schituri împrejurul Mănăstirii Cozia”, ceea ce constituie o dovadă a începutului sihăstriei de la Turnu. Printre alte împrejurări care au dus la formarea schitului se numără şi ocuparea Coziei de către nemţi în 1716. Biserica de zid, ridicată de mitropolitul Varlaam în 1676, are ca hram Intrarea în Biserică a Maicii Domnului şi a fost refăcută după incendiul din 8 februarie 1932. Aflăm apoi date despre clopotniţă, menţionată pentru prima dată în 1866, despre cişmeaua din 1911, despre cimitir şi despre însemnările de pe cărţi şi obiecte. Se precizează existenţa catagrafiilor mănăstirii din anii 1778, 1808, 1855, 1866. Autorul mai oferă ştiri despre ctitorul şi restauratorii Mănăstirii Turnu, precum şi despre stareţi, primul menţionat fiind Dionisie, în 1677. Anexele cuprind, date despre odoare şi donaţii.

TUTANA (MĂNĂSTIREA)

Andreescu, Ştefan, „Contribuţii cu privire la trecutul Mănăstirii Tutana”, în: *MitrOlt* XVII (1966), 3-4, p. 251-288.

Mănăstirea Tutana este atestată documentar la 1 aprilie 1497. Autorul realizează un istoric în care aminteşte despre reconstruirea din 1582 făcută de Mihnea Turcitul şi despre activitatea mănăstirii, cu o descriere a ei.

ŢEARCA (SCHITUL)

Alex, Lapedatu, „Manuscrisele de la Bisericani şi Râşca”, în: *BORom* XXIX (1905-1906), 7, p. 770-787.

Ştiri despre viaţa lui Mihalcea Logofătul găsim într-un act dat de egumenul Ursache, de la Schitul Titireciu, Schitului Ţearca din Vâlcea la 1 septembrie 1726.

Schitul Țearca a fost făcut de ieromonahul grec Dionisie, în timpul lui Duca Vodă, dar s-a ruinat. Logofătul Litterati a venit de la Constantinopol şi a înnoit acest schit.

ȚIGĂNEŞTI (MĂNĂSTIREA)

***, „Starea Mănăstirilor. Mănăstirea Țigăneşti, 28 septembrie 1881”, în: *BORom* VI (1881-1882), 2, p. 90-96.

Se analizează un articol din ziarul „Binele Public”, în care conducerea Mănăstirii Țigăneşti era pusă sub diferite acuzații. Mitropolia demarează o anchetă împreună cu un reprezentant al Ministerului Cultelor (Pantazi Ghika). Rezultatul anchetei arată că cele publicate în ziarul „Binele Public” nu sunt adevărate, acuzațiile fiind nefondate.

***, „Bibliografie. «Mănăstirea Țigăneşti» de Ierom. Damian Stănoiu, 1926”, în: *BORom* XLIV (1926), 6, p. 368.

Date despre Mănăstirea Țigăneşti.

Scriban, arhim., „Ştiri. Foc la Mănăstirea Cernica”, în: *BORom* XLVII (1929), 3, p. 283

Se precizează că două salbe de aur de la icoana Maicii Domnului de la Mănăstirea Țigăneşti au fost furate.

Moisescu, Gheorghe, I., diaconul, „Cronica bisericească. Deschiderea Institutului surorilor de caritate de la Mănăstirea Țigăneşti”, în*: BORom* LXI (1943), 1-3, p. 153-154.

Pe data de 24 februarie 1943, a avut loc ceremonia de deschidere a Institutului surorilor de caritate de la Mănăstirea Țigăneşti, la care a luat parte şi patriarhul Nicodim. Este redată desfăşurarea acestei festivități.

Ioachim, „Pilduiri pt. vremurile ce străbatem…Orfelinate de la Sf. Mănăstiri” în: *GBis* IV (1945), 1-3, p. 24-27.

Autorul realizează o prezentare a orfelinatelor de la mănăstirile Cernica şi Țigăneşti.

Popescu, David, pr., „Sfințirea lucrărilor de restaurare de la biserica Mănăstirii Țigăneşti”, în: *GBis* XXXXVI (1987), 4, p. 71-71.

Scurt istoric al Mănăstirii Țigăneşti din comuna Ciolpani, Ilfov, însoțit de prezentarea evenimentelor desfăşurate cu prilejul sfințirii bisericii săvârşită de P.S. Roman Ialomițeanul la 31 mai 1987.

Simion, Victor, „Mănăstirea Țigăneşti”, în: *GBis* L (1991), 4-6, p. 84-95.

Date referitoare la aşezarea şi istoricul Mănăstirii Țigăneşti, cel mai vechi document care face referire la acest aşezământ fiind din 1 august 1776, deşii nu este exclus ca în secolul al al XVII-lea pe aceleaşi locuri să fi existat un schit (se prezintă inscripția de pe o lespede de piatră, datată 1752). Este descris întreg ansamblul

mănăstiresc, din reperele istorice consemnându-se faptul că lăcaşul a fost implicat în desfăşurarea Războiului de Independenţă.

VALEA TITEŞTI (SCHITUL)

Mîrţu, Flaminiu, „Mănăstirea Valea (Titeşti-Argeş) în lumina contrariilor istoriografice”, în: *MitrOlt* XXX (1978), 7-9, p. 630-641.

Se face o interpretare a rezultatelor obţinute în urma săpăturilor arheologice efectuate în perioada 20 octombrie - 2 noiembrie 1969 la Mănăstirea Valea. Este abordată problema datării monumentului şi sunt oferite date privind etapele construcţiei. Sunt analizate lespezile funerare şi inscripţiile lor, precum şi inscripţiile din biserică. Articolul cuprinde planul bisericii şi imagini cu Mănăstirea Valea, cu lespezi funerare, inscripţii şi ornamente de pe acestea.

VĂCĂREŞTI (MĂNĂSTIREA)

Dumitrescu, Marin, pr., „Monastirea Văcăreşti”, în: *Consolatorul* III (1900), 11, p. 171-174.

Date despre trecutul Mănăstirii Văcăreşti şi despre contextul în care a fost ea ridicată.

***, „Cărţi reviste, ziare. «Puşcărie sau muzeu bisericesc» de Adrian Maniu”, în: *BORom* XLVIII (1930), 5, p. 500. Recenzie.

Aşa cum citim din ziarul „Adevărul” în Mănăstirea Văcăreşti a funcţionat o temniţă. Autorul scrie că doreşte ca aici să se înfiinţeze un muzeu de artă bisericească.

Dima-Drăgan, Corneliu, dr., „Biblioteca Mavrocordaţilor de la Mănăstirea Văcăreşti”, în: *BORom* XCV (1977), 9-12, p. 1035-1043.

Informaţii despre tipăriturile Mavrocordaţilor. Biblioteca acestora a fost vândută de Constantin Mavrocordat la Constantinopol cu suma de 600000 de taleri. Tipărituri se mai găsesc după 1780 la Biblioteca Academiei Române, Biblioteca Liceului „Nicolae Bălcescu” din Craiova, Biblioteca „Mihai Eminescu” Iaşi, „British Museum” Londra, Biblioteca Naţională din Viena, Paris şi Atena. Articolul încearcă să reconstituie vechea bibliotecă de la Văcăreşti prin elementul esenţial „ex-libris-ul”.

Până în 1709, Nicolae a semnat cărţile cu „ex Libris Nicolaj Mavrocordati Constantinopolitani”. După urcarea în scaunul Moldovei adaugă şi „…Principis Moldaviae”. Marca de proprietate a domnului a cunoscut trei etape: „Ex Libris Jo. Nicolaj Mavrocordati Principis Valachiae”, urmat de „Ex. Libris Jo. Nicolai Mavrocordati Principis olim Moldaviae nunc Valachiae” şi ultima în 1722 „Ex libris Jo Nicolai Mavrocordati de Scarlatti Principis Moldaviae et Valachiae”.

Posesori de cărţi au fost şi cei doi fii ai săi, Scarlat Mavrocordat şi Constantin Mavrocordat. În continuare sunt prezentate sursele din care au fost preluate unele principii şi completitudinea colecţiei voievodale. Soarta bibliotecii a rămas neclară, însă, după două secole, este în pragul reconstituirii în casele stăreţiei de la Văcăreşti.

VĂLENI-ARGEŞ (MĂNĂSTIREA)

Nedelescu, Emil, pr., „Pomelnicul Sfintei Mănăstiri Văleni-Argeş”, în: *MitrOlt* IX (1957), 11-12, p. 831-844.

Pe lângă scurtul istoric al Mănăstirii Văleni-Argeş, care este atestată din secolul al XVII-lea, autorul oferă o prezentare a conţinutului celor 52 de pagini ale pomelnicului acestei mănăstiri, aflat în manuscris, datând din anii 1866-1869.

Urițescu, Grigore, arhimandrit, „Mănăstirea Văleni-Argeş”, în: *GBis* XXVIII (1969), 7-8, p. 882-908.

Ctitorie a unui anume Zaharia, datată în jurul anului 1665, Mănăstirea Văleni a fost închinată Mănăstirii Argeş. Documentația se referă la istoricul bisericii, înzestrării, la faptul că o parte din terenuri, în special cele cu vie, au fost închinate Mănăstirii Coziei, la stareții care au păstorit acest sfânt lăcaş, la activitatea culturală de aici. În 1876 mănăstirea este transformată în schit de maici. Cele 19 anexe care însoțesc articolul vizează istoricul mănăstirii.

VĂLENI DE MUNTE SAU VALEA CĂTINEI (MĂNĂSTIREA)

Vlăiculescu, Emilian, pr., „Biserica Mănăstirii din oraşul Vălenii de Munte”, în: *GBis* XXX (1971), 9-10, p. 847-861.

Consemnarea istoricului bisericii din oraşul Vălenii de Munte, ctitorită în 1680 de Hagi Stoian clucerul şi soția sa şi închinată, în 1681, Mănăstirii Cotroceni. Materialul cuprinde şase anexe în care este prezentat şi vechiul pomelnic de închinare.

VÂRFUL PIETRII (SCHITUL)

Georgian, Pamfil, prof., „Două schituri dispărute, din fostul județ al Săcuenilor”, în: *GBis* XXXIV (1975), 1-2, p. 155-156.

În articolul de față sunt amintite două schituri din fostul județ al Săcuienilor, astăzi dispărute. Este vorba despre Schitul Vârful Pietrii, care a existat în prima jumătate a secolului al XVIII-lea, având hram pe 8 noiembrie şi Schitul Apşoarele din județul Buzău, situat în apropiere de Ciolanu (datat în secolul al XIX-lea). Este consemnată existența unui schit ce avea tot denumirea de Vârful Pietrii în comuna Apostolache, schit care a fost metoc al Mănăstirii Slobozia din Ialomița, închinată Mănăstirii Dochiaru.

VIEROŞ (MĂNĂSTIREA)

Feneşan, Costin, „Două documente inedite privind Mănăstirea Vieroş”, în: *MitrBan* XXI (1971), 4-6, p. 311-314.

Mănăstirea Vieroş este o ctitorie a marelui Vornic Ivaşcu Golescu, ridicată în 1573. Documentele la care se referă autorul au drept subiect drepturile de proprietate ale mănăstirii asupra satului Bărcuța din apropierea Segarcei. Ele au fost descoperite

în arhiva Muzeului Banatului din Timişoara, autorul prezentând şi fotocopii ale textelor originale.

VIEZURI (SCHITUL)

Neofit, episcop, Râmnic, „Biserica din Viezuri, supusă tot Schitului Iazărul", în: *Revista de Istorie Bisericească* I (1943), 1, p. 143.

Articolul prezintă obiectele şi cărţile de cult ce se află în interiorul bisericii.

VIFORÂTA (MĂNĂSTIREA)

Gheorghiu, Aurel, „Mănăstirea Viforâta", în: *GBis* XVI (1957), 10-11, p. 718-728.

Date despre istoricul Mănăstirii Viforâta, întemeiată de Vladuţ (1510-1512), fiul lui Vlad Vodă şi urmaşii săi. Prezentarea de faţă punctează amănunte legate de aspectul interior şi exterior al lăcaşului de cult, cuprinde o listă cu daniile făcute de domnitori, un pomelnic al ctitorilor următori întemeietorului şi un altul al stareţelor, fiind amintite şi o parte din odoarele mănăstirii.

Brătulescu, Victor, prof., „Bisericile şi casa Sanatorială de la Viforâta", în: *GBis* XXII (1963), 3-4, p. 269-292.

Mănunchi de informaţii ce vizează cărţi vechi cu zugravi şi însemnări, manuscrise psaltice, inscripţii pe cruci, icoane aparţinând „sfintei mănăstiri Viforâta".

Brătulescu, Victor, prof., „Elemente de artă arhitecturală şi picturală la biserica din satul Viforîta, comuna Aninoasa, Raionul Târgovişte", în: *GBis* XXII (1963), 11-12, p. 1054-1059

Se face descrierea arhitecturii şi picturii bisericii Mănăstirii Viforâta.

***, „Preafericitul Părinte Patriarh Iustinian şi membrii Sfântului Sinod al Bisericii Ordodoxe Române au vizitat casele sanatoriale Viforâta şi Dealul, ale Casei de pensii şi casa de odihnă de la Cheia a salariaţilor administraţiei patriarhale", în: *BORom* LXXXIV, (1966), 9–10, p. 895 – 908

Casa de pensii şi ajutoare s-a înfiinţat în 1959 pentru slujitorii bisericeşti pensionaţi, care rămân fără familie şi pentru văduvele lor, din iniţiativa patriarhului Justinian, Casa de pensii înfiinţand două case sanatoriale: una de bărbaţi, la Mănăstirea Dealul în 1960 şi alta de femei, la Mănăstirea Viforâta. Clădirile de la Dealul au fost dărâmate în urma cutremurului din 1940, iar între 1953 – 1958 Arhiepiscopia Bucureştilor le-a reconstruit, creând condiţii optime pentru cei 53 de pensionari. Tot în 1960, Arhiepiscopia Bucureştilor a cedat în folosinţa Casei de Pensii şi Mănăstirea Viforâta, unde s-au făcut lucrări importante de construcţii şi reparaţii.

Pe 17 octombrie 1966, patriarhul Justinian şi membrii Sf. Sinod au vizitat cele două case sanatoriale. În drum spre Viforâta au trecut prin Târgovişte, vizitând catredala mitropolitană, biserica Stelea, biserica şi palatul de la Curtea Domnească şi

Turnul Chindia. Articolul detaliază evenimentele aferente acestor vizite, precum şi a celei realizate la aşezământul social de la Mănăstirea Dealul.

VIŞINA-GORJ (MĂNĂSTIREA)

Andreescu, Ştefan şi Cazacu, Matei, „Biserica Mănăstirii Vişina - un monument din veacul al XIV-lea”, în: *MitrOlt* XXI (1969), 1-2, p. 61-65.

Primul document datat care face referire la această mănăstire cu hramul Sfintei Treimi este un hrisov din 23 martie 1513 al lui Neagoe Basarab. Autorul descrie mănăstirea şi arată că ea a existat în vremea lui Mircea cel Bătrân (1386-1418).

Melchisedec, arhim., „Sf. Nicodim, ctitor al Mănăstirii Vişina-Gorj”, în: *MitrOlt* XLVIII (1996), 3-6, p. 113.

Date despre viața şi personalitatea Sfântului Nicodim, precum şi despre mănăstirile pe care le-a ctitorit: Vodița, Gura Motrului, Tismana, Prislop, Vişina. Aceasta din urmă a fost ctitorită cu ajutorul domnilor Basarabi.

VLĂDENI-ARGEŞ (SCHITUL)

Bălaşa, D., pr., „Schitul Vlădeni (Argeş)”, în: *MitrOlt* IX (1957), 7-8, p. 519-521.

Materialul istoric este despre Schitul Vlădeni, ctitorit de familia Grădiştenilor. Se prezintă şi câteva documente ce atestă existența sa. Până în 1818 a fost schit de călugări, după care a devenit schit de maici.

VODIȚA SAU APELE (MĂNĂSTIREA)

Enăceanu, Ghenadie, arhim., „Din istoria bisericii românilor. Despre Mănăstirea Apele”, în: *BORom* IV (1877-1878), 10, p. 624-633.

Articolul redă trei hrisoave: hrisovul lui Vladislav I (1340-1345) din 1342, hrisovul de danie şi de confirmare a lui Mircea Radu Voievod dat mănăstirilor Apele şi Tismana în 1382 şi hrisovul despotului Serbiei, Ştefan, cu care întăreşte 10 metoace pentru Mănăstirea Apele, Vodița.

a) Hrisovul lui Vladislav I atestă ctitorirea Mănăstirii Apele cu hramul Sfântului Antonie de către Vladislav I şi Sfântul Nicodim, în 1342. Se arată că acesta a înzestrat mănăstirea cu absolut tot ceea ce era necesar şi, mai mult, le-a dat părinților dreptul de a-şi alege singuri egumenul, rezultând astfel emanciparea mănăstirii de sub influența oricărei chiriarhii. Locul unde a fost ctitorită mănăstirea era între oraşul Turnul Severin şi Mehadia, lângă Dunăre pe râul Cerneț, pe malul drept sau poate chiar pe locul unde se află astăzi schitul Topolnița din județul Mehedinți.

b) Hrisovul de danie şi de confirmare a lui Mircea Radu Voievod dat mănăstirilor Apele şi Tismana în 1382. Din document rezultă că ctitorii mănăstirii sunt Vladislav I şi Sfântul Nicodim. Hrisovul întăreşte daniile făcute mănăstirii de Vladislav I şi „autocefalia acesteia”.

c) Hrisovul Despotului Serbiei Ştefan care întăreşte 10 metoace pentru Mănăstirea Apele, Vodița. Hrisovul arată că Mănăstirea Apele, pe lângă proprietățile

pe care le avea în Țara Românească, mai poseda şi proprietăți în Serbia, aceasta deoarece Sfântul Nicodim era frate cu Domnul Serbiei, Lazăr, tatăl despotului Ştefan, de unde rezultă faptul că Sfântul Nicodim era unchiul despotului Ştefan.

Enăceanu, Ghenadie, arhim., „Din istoria bisericii românilor Despre Mănăstirea Apele”, în: *BORom* IV (1877-1878), 12, p. 747-763.

Articolul conține:

a) Actul împăratului Sigismund dat călugărilor de la Mănăstirea Apele şi relativ la libertățile şi drepturile lor din regatul Ungariei din 1418 – din acest decret reies următoarele: călugării din Mănăstirea Apele, sesizând pericolul unei invazii otomane, cer protecția regelui Sigismund al Ungariei, iar regele acceptă; acesta le recunoaşte călugărilor atât dreptul de proprietate asupra mănăstirii şi a averilor ei, plus imunitatea lor pe pământurile regale şi scutirea de plată a vămii, cât şi toate drepturile anterioare pe care le-au avut călugării şi mănăstirea. Acest decret nu reprezintă un drept real al regilor Ungariei.

b) Gramata lui Sigismund dată locuitorilor lui Basarab sau țării numită Valahia Mare şi Mică şi privitoare la profesiunea lor de credință publicată în Oradia Mare, în 1420. Autorul scrie că „Mircea al II-lea a cerut ajutorul lui Sigismund împotriva lui Dan III vărul său - de aceea Sigismund se crede pe sine rege al Valahiei Mari şi Mici. Sigismund a avut asupra Valahiei numai o dominație părută”. Dan al III-lea îi înfrânge pe Mircea al II-lea şi pe Sigismund şi devine „deplin stăpânitor al Țării” la 1424. Dan al III-lea a înzestrat Mănăstirea Apele cu mai multe sate. Din această gramată mai reiese şi faptul că al doilea egumen al Mănăstirii Apele a fost Agaton.

c) Gramata împăratului Sigismund dată popii Agaton de la Mănăstirea Apele pentru confirmarea moşiilor şi altor drepturi din 1420 – din aceasta rezultă, că egumenul Agaton se preocupa în 1421 şi de Mănăstirea Tismana. În 1421 Mănăstirea Apele era „unită” cu Mănăstirea Tismana în persoana egumenului Agaton, aceasta rezultând din faptul că moşia Bistrița a fost pusă la dispoziția călugărilor din ambele mănăstiri. Prin această gramată împăratul Sigismund, deşi nu acorda libertate de cult românilor ortodocşi din Transilvania şi îi considera pe aceştia tolerați, acordă libertate mănăstirilor Tismana şi Apele şi le confirmă călugărilor dreptul asupra averilor mănăstireşti.

d) Gramata lui Dan Voievod, cu care confirmă toate daniile domneşti anterioare ale Mănăstirilor Tismana şi Apele şi mai adăugând de la sine altele din 1424 - această gramată confirmă modul de alegere stipulat în hrisovul de ctitorire de către Vladislav I şi confirmă faptul că Agaton a fost succesorul Sfântului Nicodim la Mănăstirea Tismana. Gramata atestă că Sfântul Nicodim a ctitorit Mănăstirea Silvaşului înainte de anul 1342, Mănăstirea Apele în 1342 şi Mănăstirea Tismana în 1386.

e) Gramata confirmătoare a împăratului Sigismund dată Mănăstirilor Apele şi Tismana şi privitoare la moşii şi drepturile lor din 1429 – această gramată redă modul în care se administrau Mănăstirile Apele şi Tismana..

Simedrea, Tit, mitropolit, „Mănăstirea Vodița. Glosă pe marginea unui document inedit”, în: *BORom* LXV (1947), 1-3, p. 63-74. Cu o anexă.

În urma săpăturilor făcute de Virgil Drăghiceanu, în 1928, la ruinele Mănăstirii Vodița, zidită probabil de Sfântul Nicodim şi de Vladislav Voevod în preajma anului 1369, s-a descoperit că sub temelia bisericii s-ar mai fi aflat o alta, mai veche şi mai mică, ce se presupune a data din vremea lui Litovoiu-Voevod (stins din viață la 1273). Articolul menționează că s-a găsit un document inedit în „Arhivele Statului" din Bucureşti, care vine să completeze informațiile despre această mănăstire. Cert este că întemeierea Mănăstirii Vodița, prin osteneala Sfântului Nicodim şi organizată ca la Sfântul Munte şi ca la Bizanț, constituie un moment de răscruce în monahismul românesc. Această întemeiere avea să se răspândească, până la sfârşitul secolului al XIV-lea, pe toată aria pământului românesc, în peste 20 de mănăstiri.

Mănăstirea Vodița, construită din piatră, cu cheltuiala lui Vladislav, domnul Țării Româneşti, era gata de sfințire în preajma anului 1369, prilej cu care domnul dă un act prin care arată cu ce odoare şi averi a înzestrat-o. În acelaşi timp, oferă şi o clauză, prin care defineşte poziția juridică şi canonică a acestei prime mănăstiri româneşti cunoscută documentar. Clauza prevedea ca aşezământul să fie o „samovlastie", adică o mănăstire de sine stătătoare, care să nu depindă de altă autoritate decât a soborului propriu (după modelul de la Athos). Însă, fiind plasată într-un loc neprielnic, în calea oştilor ce treceau Dunărea, la răspântia a trei țări, mănăstirea nu beneficia de linişte.

Ieromonahul Ştefan, scriitor, bazându-se pe documentele păstrate în Mănăstirea Tismana, menționează că Sfântului Nicodim, i s-a poruncit, prin descoperire dumnezeiască, să caute alt loc de mănăstire, căci Vodița va fi pustiită. Şi într-adevăr aşa a fost după pierderea Severinului, în 1377, de către domnul Vladislav, Vodița rămânând sub stăpânirea ungară şi catolică.

În vremea lui Radu Vodă I, Sfântul Nicodim găseşte în munții Gorjului, în sus pe râul Tismana, un alt loc, unde zideşte o nouă mănăstire, cu numele Tismana, care va fi sfințită în 1378. Îşi va petrece aici tot restul vieții, cu o întrerupere de şase ani, când pribegeşte în Ardeal, neştiindu-se din ce motive, unind astfel, în persoana sa, egumenia a două mănăstiri: Vodița şi Tismana. Pentru o perioadă, lăcaşurile îşi păstrează separat soborul şi patrimonial propriu, însă, treptat, proprietățile Vodiței trec pe seama Tismanei, pentru ca în ultimul document care mai aminteşte de Vodița, din 10 iulie 1464, Radu-cel-Frumos să întărească şi să înnoiască pe seama Tismanei toate averile şi privilegiile Vodiței. Autorul conchide că Mănăstirea Vodița încetează a mai ființa din punct de vedere juridic, încă din timpul lui Radu-cel-Frumos.

În partea a II-a a studiului, se revine asupra faptului că aşezarea Vodiței a fost total neprielnică, de vreme ce locul era pretins atât de unguri, cât şi de români, dar şi stăpânit de diverse oştiri, ce au produs jafuri şi distrugeri. Acest fapt a dus la împuținarea vieții monahale la Vodița, pentru ca, la sfârşitul secolului al XVII-lea, în urma războaielor dintre turci şi austrieci, locul să fie complet pustiit. Faptul pare a fi confirmat şi de scrierile ieromonahului Ştefan, care a văzut ruinele în preajma anului 1811, considerându-le a fi cele ale mănăstirii zidite de Sfântul Nicodim şi de Vladislav Voievod.

Săpăturile întreprinse de Virgil Drăghiceanu au adus câteva lămuriri: biserica de dedesubt ar fi Vodița I, zidită prin secolul al XIII-lea, în timpul lui Litovoi-Vodă, iar biserica de deasupra este cea zidită de Sfântul Nicodim în preajma anului 1369, Vodița

a II-a. Însă, în partea a III-a a articolului, autorul face cunoscut documentul nou descoperit, datând din 10 martie 1705 şi dat de Constantin Vodă Brâncoveanu, în care se arată că „Sfântul Schit de la Vodiţa”, de lângă Dunăre, a fost făcut de către părintele Athanasie, egumenul Mănăstirii Tismana şi are hramul Sfântului Arhanghel Mihail. Se încearcă să se lămurească dilema rezultată din conţinutul documentelor ce par a fi contradictorii, articolul încheindu-se cu câteva concluzii ce vizează faptul că ruinele ce se văd din Vodiţa pot fi ale schitului zidit de Athanasie (care a avut totuşi o existenţă scurtă), iar biserica descoperită dedesubt ar fi chiar cea zidită de Sfântul Nicodim în 1369. Informaţiile însă vor trebui clarificate şi completate de cercetări şi săpături noi.

Simion, Victor, „O ipoteză privind datarea şi provenienţa unuia dintre cele mai vechi obiecte liturgice din Ţara Românească: cădelniţa de la Mănăstirea Tismana Jud. Gorj”, în: *GBis* LIV (1995), 6-12, p. 144-146.

Date privind provenienţa unuia dintre cele mai vechi obiecte liturgice din Ţara Românească, respectiv cădelniţa de la Mănăstirea Tismana. După ce studiul surprinde informaţii despre Mănăstirea Tismana (întemeiată în perioada 1375-1376) şi despre Mănăstirea Vodiţa (ce are ca hram Sfântul Antonie,1372), în concluzie, autorul lansează ipoteza conform căreia cadelniţa ar fi realizată între 1372-1375 într-un atelier transilvănean şi a aparţinut iniţial Mănăstirii Vodiţa.

Gâru, Vasile, „Ruinele ctitoriei voievodale de la Vodiţa”, în: *MitrOlt* LII (2000), 1-2, p. 157-163.

Mănăstirea Vodiţa din Mehedinţi a fost ridicată de Sfântul Nicodim între anii 1370-1372 cu cheltuiala domnului Vladislav I. Din introducere aflăm despre cei care au întărit daniile făcute mănăstirii de Vladislav Voievod şi despre mai multe atestări documentare de-a lungul secolelor. Săpăturile arheologice din 1928 au reprezentat sursa mai multor opinii, discutate de Vasile Gâru.

ZAMFIRA (MĂNĂSTIREA)

***, „Mănăstirile noastre”, în: *Apostolul* I, (1924), 9-10, p. 81.

Sunt prezentate averile Mănăstirii Zamfira. Faptul că până în 1923 mănăstirea nu a avut nimic, deşi se află aproape de Ploieşti, este datorat slabei administrări şi neglijenţei Consiliului economic. Se speră ca pe viitor să se efectueze o îngrijire mai bună.

Scriban, arhim., „Ştiri. Focul de la Mănăstirea Zamfira”, în: *BORom* XLVII (1929), 3, p. 283

La Mănăstirea Zamfira din judeţul Prahova a izbucnit un incendiu din pricina unui coş rău făcut. Incendiul a mistuit clădirile din partea de apus a mănăstirii.

Georgescu, Corneliu, ierom., „Monastirea Zamfira”, în: *Viaţă Monahală*, II (1939), 3, p. 166-170.

Date despre biserica veche din cimitirul mănăstirii, construcţia aparţinând secolului al XVIII-lea, cu hramul Sfintei Troiţe, în pisanie fiind menţionaţi ctitorii:

jupâneasa Zamfira, soția lui Manoil Apostol (un neam de negustori cunoscuți şi-n vremea lui Brâncoveanu), care începe clădirea bisericii în timpul domniei lui Nicolae Mavrocordat, continuată fiind de nora acesteia, Smaranda, edificiul fiind finalizat în 1743. Se face un scurt istoric al familiei Apostol.

Nu se cunoaşte dacă această biserică a Zamfirei a fost de la început schit de călugări, menționându-se că ar fi slujit ca biserică de sat cu preoți mireni şi că numai moşiile pe care le-a avut de la donatori au făcut să fie numită schit, metoh închinat Mitropoliei din Bucureşti. La 1842 era egumen aici Isaia Blejoianu, iar în 1848, arhimandritul Ruvim Târgşoreanu. Articolul menționează situația averii schitului la 1842. Din grija mitropolitului Nifon au fost mutate la Zamfira maicile de la Roşioara, ridicându-se biserică nouă lângă Mănăstirea Zamfirei între 1855 şi 1857, punându-i două hramuri: Înălțarea Domnului şi Sfântul Nifon, pictura fiind refăcută ulterior, în 1904. Se menționează că la acest schit a fost prezent adesea vestitul psalt şi compozitor, Ştefănache Popescu, înființându-se şi o şcoală de muzică psaltică.

Popescu, Neculai M., pr. prof. univ. onorar, „Ii şi chilimuri la Mănăstirea Zamfira”, în: *GBis* IX (1950), 9-10, p. 25-27.

Articolul reuneşte în paginile sale informații privind lucrările de restaurare desfăşurate la Mănăstirea Zamfira, dar şi aspecte ce conturează viața de obşte din cadrul acestei mănăstiri.

Moisescu, Gh. I., prof., diacon, „Mănăstirea Zamfira” în *BORom* LXXII (1954), 2-3, p. 333-342.

Este cel dintâi lăcaş unde tânărul Nicu Grigorescu şi-a încercat iscusința lui de zugrav bisericesc. Mănăstirea Zamfira este ctitoria jupânesei Zamfira, soția lui Manuil Apostol, omul de încredere a lui Brâncoveanu. A fost zidită după tipicul bisericilor din secolul al XVIII-lea. Zamfira a început clădirea bisericii în timpul domniei lui Nicolae Mavrocordat (1719-1730), dar moartea a împiedicat-o să o sfârşească. După mai mult de 10 ani, nora sa, Smaranda, a continuat lucrările şi a terminat-o la 28 iulie 1743. Se pare că a slujit ca biserică de sat, cu preoți mireni şi că numai moşiile şi viile ce le-a avut, au făcut să fie numită „schit cu egumen” care uneori nici nu locuia aici.

În 1811 era egumen Neofit, în 1842 Isaia „Blejoianu şi Zamfireanu”, iar în 1848 arhimandritul Ruvim Tîrşoreanu. După un veac de existență, ctitoria jupânesei Zamfira, ajunse în stare de cumplită sărăcie şi dărăpănare. Aşa a găsit-o mitropolitul Nifon în 1851, care a hotărât refacerea ei. Lucrarea a fost încredințată arhimandritului Eftimie, care, după strângerea materialelor necesare, vreme de doi ani, a început zidirea unei noi biserici. Clădirea „la roşu” a bisericii era gata în toamna anului 1855. În primăvara anului 1856 s-au efectuat lucrările de zidărie şi de tencuială, tâmpla bisericii, fără icoane, fiind adusă de la Mănăstirea Căldăruşani. Zugrăvirea bisericii are loc între 16 iulie 1856 şi 2 aprilie 1858 de către Nicolae Grigorescu, la vârsta de 18 ani, ajutat fiind de fratele său Gheorghe. La 8 septembrie 1857 s-a sfințit biserica, hărăzindu-i-se două hramuri: „Înălțarea Domnului şi Sf. Ierarh Nifon”, după numele ctitorului, mitropolitul Nifon, care a hotărât cu acest prilej să fie chinovie de maici şi să poarte numele de „Schitul Nifon”. Şi pentru că schitul Roşioara ajunsese în cea mai mare dărăpănare iar maicile dintr-însul sufereau mari lipsuri, a hotărât, încă din 1854,

să mute maicile de acolo la schitul Nifon, rămânând schitul Roşioara ca metoh al acestuia.

Mitropolitul Nifon s-a îngrijit de clădirea unei clopotniţe şi de renovarea bisericii vechi, care a fost reparată şi învelită din nou cu şindrilă. Cât a mai trăit mitropolitul Nifon (17 ani) Schitul Zamfira a prosperat, sporindu-şi obştea şi zidind un arhondaric şi chilii noi. În 1904, fostul mitropolit Ghenadie Petrescu (1893-1896) a pus pe pictorul Toma Vintilescu să înnoiască, adică să strice, zugrăveala lui Grigorescu.

În toamna anului 1950, patriarhul Iustinian Marina a hotărât să se scoată la iveală zugrăveala lui Grigorescu, îndepărtându-se prin spălare toate vopselile aşternute pe deasupra ei de Toma Vintilescu. Sarcina aceasta a fost încredinţată pictorilor Gh. Vînătoru şi C. Călinescu, care au lucrat timp de un an de zile. Cu acest prilej, s-au rezugrăvit unele părţi mai şterse, s-au dres câteva desene crăpate, mai ales la boltă, s-au zugrăvit din nou în frescă hramurile bisericii afară deasupra uşii de intrare şi s-au curăţit de ulei coloanele şi tocul uşii.

Ionescu, Gion D., „Mănăstirea Zamfira, chinovia din lunca Teleajenului”, în: *GBis* XXXXVIII (1989), 2-3, p. 94-109.

Mănăstirea Zamfira este aşezată pe DN1 de la Ploieşti spre Braşov, până în comuna Lipăveşti, în satul Zamfira. În material este redat istoricul mănăstirii, bazat pe documente, după care se face referire la clopotniţă şi cele două biserici ale lăcaşului. Găsim o listă a bunurilor şi a moşiilor de la sfârşitul secolului al XVIII-lea, apoi o altă catagrafie făcută la 16 aug. 1848. Există informaţii despre registrul de inventar al patrimoniului de la Mănăstirea Zamfira, făcut la 1 ianuarie 1969. Conform acestuia avem date despre biserica mare, exterior, interior, catapeteasmă, picturi. Autorul împarte istoricul bisericii Sfânta Treime în trei perioade: I. 1743-1857; II. 1857-1977; III. 1977- anii următori, vorbind aici despre restaurarea şi modernizarea aşezamântului.

ZLĂTARI (MĂNĂSTIREA)

Muşeţeanu, **Ioan, pr.,** „Documente greceşti privitoare la mănăstirile închinate”, în: *BORom* XLIX (1931), 9, p. 518-522. Cu text în limba greacă.

În articol este reprodusă o scrisoare de la 5 ianuarie 1781 a patriarhului Alexandriei, Chiprianos, trimisă către egumenul grec, Meletie, al Mănăstirii Zlătari din Bucureşti. Egumenul grec luase în arendă, de la Patriarhie, trei moşii ale Zlătarilor: Segarcea, Arhanghelul şi Stăneşti.

Muşeţeanu, Ioan, pr. „Documente greceşti privitoare la mănăstirile închinate. II. Gramata patriarhului Chiprianos al Alexandriei către egumenul Meletie dela Mănăstirea Zlătari din Bucureşti, din 1779, August 22”, în: *BORom* L (1932), 2, p. 139-143.

Se redă textul scrisorii patriarhului Chiprianos al Alexandriei către egumenul Meletie de la Mănăstirea Zlătari din Bucureşti, din 1779. Patriarhul înştiinţează că a primit epistola trimisă de egumen, împreună cu suma ce reprezenta arenda pe anul ce a

trecut, oferind răgaz de plată pentru cea pe anul în curs. Chiprianos se plânge că deşi ajutorul domnesc este prevăzut de lege, ei nu au primit nimic până în acel moment, înfiinţând totuşi, din bugetul lor, trei şcoli: obştească, arabă şi grecească şi întreţinând alte şase cu hrană.

Rugămintea se adresează egumenului în vederea susţinerii cu „un cuvânt bun" pe lângă boierul căminar Alexandru, care, la rându-i, să sprijine această cerere către domnul ţării, cerere care comportă o grabnică soluţionare.

V.2. MONOGRAFII, STUDII ŞI ARTICOLE DESPRE MĂNĂSTIRILE ŞI SCHITURILE DIN MOLDOVA

ADAM (MĂNĂSTIREA)

***, „Actul de închinare a Mănăstirii Adam către mănăstirea Sinaiului", în: *BORom* XXXIX (1915-1916), 6, p. 646-650. Cu text în limba slavonă.

Este redat actul, de la 28 ianurie 1695, prin care Mănăstirea Adam, din făgetul lui Gheorghe, făcută de fiii lui Adam: Vasile (Vârnava călugărul), Dabija, Moghilă şi Costea, este închinată Mănăstirii Sinai. Actul este semnat de ierarhii Moldovei de la acea vreme: mitropolitul Sava, Misail, episcopul Romanului, Laurenţiu, episcopul Rădăuţilor, Varlaam, episcopul Huşilor.

***, „Cărţi, reviste, ziare. O mănăstire de maici mai puţin cunoscută", în: *BORom* XLIV (1926), 12, p. 746.

Se prezintă istoricul Mănăstirii Adam din jud. Tutova. În ziarul „Galaţii noi", din luna august a anului 1926, sunt aduse la cunoştinţa P.S. Iacov al Huşilor, de care atârnă mănăstirea, învinuiri grele fostei stareţe, maica Parascheva Mieluşevici. Autorul articolului scrie că această mănăstire a avut maici din cele mai renumite familii româneşti: Sturza, Şuţu, Hârjău, Palade (sora fostului ministru Palade), Greceanu. Tot la această mănăstire a fost stareţă Iustina Filibiliu, care a trecut la cele veşnice în vârstă de peste 90 de ani. În mănăstire se afla şi o icoană făcătoare de minuni la care mulţi neputincioşi erau aduşi şi plecau sănătoşi.

***, „Cronică internă. Hramul Mănăstirii Adam", în: *Cronica Huşilor* I (1934), 7, p. 35-38.

Articolul informează asupra hramului Mănăstirii Adam, la eveniment fiind prezent P.S. Nifon al Huşilor, însoţit de Pr. Ştefan Vasilescu, protoiereul judeţului Tutova şi de arhidiaconul H. Bărbuleanu de la Sfânta Episcopie. Sunt surprinse atât activităţile desfăşurate, cât şi cuvântările ţinute de cei prezenţi.

AGAFTON (MĂNĂSTIREA)

Dimitrie, Ionescu, maestru de muzică pensionar, mănăstirea Agaton, „Corurile de maici", în: *MitrMold* III (1927), 1, p. 19.

Informaţiile vizează corurile de maici de la Mănăstirea Văratec şi Agafton.

Simionescu, Al., ec., „Mănăstirea Agafton”, în: *MitrMold* III (1927), 11, p. 261-263.

În urma îndrumărilor date de Înaltpreasfinţitul Pimen, viaţa mănăstirească de la Agafton este reorganizată. Articolul confirmă, prin informaţiile sale, existenţa acestor schimbări la Mănăstirea Agafton, prezentând, inclusiv, desfăşurarea activităţilor din atelierele sfântului lăcaş.

***, „Cărţi, reviste, ziare. „Mănăstirea Agafton” de Iconom Stavrofor Al. Simionescu”, .în: *BORom* XLVII (1929), 6, p. 571. Recenzie.

Mănăstirea Agafton se află la un ceas de Botoşani. Este o mănăstire de maici, condusă de maica stareţă Petrovici. Autorul recenziei scrie că, în trecut, aici a fost mănăstire de călugări. Alexandru Simionescu, în cartea sa, înfăţişează trecutul acestei mănăstiri.

C., Gr., „Din activitatea cooperativelor de producţie meşteşugărească din mănăstiri. Cooperativa «Harnica albină» din Mănăstirea Agafton”, în: *BORom* LXX (1952), 6-8, p. 381.

Cooperativa,,Harnica Albină” din Mănăstirea Agafton a fost înfiinţată la 1 aprilie 1951, ea având două secţii una de ţesătorie şi covoare şi una de pânzeturi. În articol este prezentată, pe scurt, activitatea acestei cooperative.

Lungu, Gh., „Botoşani - Târnosirea bisericii cu hramul Pogorârea Duhului Sfânt din Mănăstirea Agafton”, în: *MitrMold* XXXII (1956), 1-2, p. 76-80.

Articolul informează despre obârşia Mănăstirii Agafton, fosta „Mănăstirea Doamnei”. Aflăm că sihastrul Agafton, în timpul lui Grigore Ghica iese în codru din Mănăstirea Doamnei şi zideşte ceea ce va fi Schitul Agafton, având ca hram data de 8 noiembrie. Schitul fiinţează până în timpul mitropolitului Veniamin Costachi. Înainte de anul 1828 se transformă în mănăstire de maici, prima stareţă fiind Magdalena Pisoschi. Se descriu lucrările de reparaţii de la mănăstire .

Lungu, Gh., „Reînnoirea bisericii cu hramul Sf. Arhangheli Mihail şi Gavril din Mănăstirea Agafton”, în: *MitrMold* XXXIV (1958), 1-2, p. 157-158.

Documentul aduce informaţii despre intenţiile „finalizate pozitiv” de reînnoire a bisericii mici, având hramul Sfinţii Arhangheli Mihail şi Gavriil din mănăstirea de maici Agafton.

În 1958 stareţă a acestui sfânt lăcaş era arhimandrita Agafia Moisă. Odată cu acţiunile de reînnoire a acestui edificiu, s-a mărit şi veşmântăria.

AGAPIA VECHE ŞI NOUĂ (MĂNĂSTIREA)

***, Cronică, „Incendiu de la Mănăstirea Agapia din România”, în: *Candela* XXII (1903), 8, p. 527-528.

Informaţii referitoare la incendiul, din data de 5 iulie 1903, ce a cuprins mănăstirea de maici Agapia. Focul a mistuit biserica şi întreg pătratul de chilii din

jurul acesteia. Articolul prezintă un istoric al acestui aşezământ monahal. Mănstirea Agapia, aşezată în curbura munților Măgura din județul Neamț, are două biserici mari: Agapia din Deal cu hramul „Minunea Sfinților Arhangheli”, zidită din 1485 de Petru IV Schiopul şi Agapia din Vale, zidită la 1643 de hatmanul Gavril, fratele lui Vasile Lupu. În 1821, în timpul Eteriei, mănăstirea a fost cuprinsă de un incendiu. Numărul călugărițelor, restrâns la început, a ajuns în 1872 la 490. Mănăstirea deținea 19 moşii, 12 vii şi mai multe „dughene” în Iaşi.

Demetrescu, Drag., „Arderea Mănăstirii Agapia”, în: *BORom* XXVII (1903-1904), 4, p. 450-455.

În noaptea de 22 spre 23 iulie 1903 un puternic incendiu a izbucnit la Mănăstirea Agapia. Aflăm ce pagube a suferit mănăstirea. În acest eveniment şi-a pierdut viața monahia Amfilohia Sârbu. Sunt reproduse telegramele mitropolitului Moldovei, Partenie, către stareța Mănăstirii Agapia şi ministrul Cultelor. Este reprodusă scrisoarea lui Drag. Demetrescu către maica stareță şi darea acesteia de seamă despre incendiu.

Scriban, arhim., „Ştiri. Casa lui Vlahuță de la Agapia”, în: *BORom* XLIII (1925), 3, p. 188.

În articol aflăm că locuința lui Alexandru Vlahuță de la Mănăstirea Agapia este pe punctul de a se dărâma, datorită lipsei de îngrijire şi datorită faptului că monahiile fiind prea sărace nu se pot ocupa de reparația casei. Tot din articol reiese că ziarul „Cuvântul” pune la îndoială faptul că Vlahuță ar fi avut o casă la Agapia.

Scriban, arhim., „Ştiri. **„**Maică medaliată”, în: *BORom* XLIII (1925), 6, p. 379.

Maica Epraxia Macri econoama Mănăstirii Agapia a primit pentru activitatea sa medalia „Răsplata muncii” clasa I.

Grigorie Botoşăneanu, L., arhiereul, „Cărți reviste, ziare. O carte nouă ce arată podoabe vechi şi ctitori de mănăstiri”, în: *BORom* XLVI (1928), 11, p. 1040-1042. Recenzie.

Cartea prezintă date despre profesorul Ioan D. Ştefănescu, care şi-a obținut doctoratul în Ştiințele bizantine la Sorbona. El a restaurat pictura de la Mănăstirea Agapia şi a înființat în incinta mănăstirii un muzeu cu obiecte de valorare.

Maxim, Gh., protoereu ec., „Sfințirea Sf. Mănăstiri Agapia - Veche”, în: *MitrMold* XIII (1938), 5, p. 145-148.

Mănunchi de informații despre istoricul Mănăstirii Agapia Veche, întemeiată prin strădania unor pustnici ce au viețuit prin zonă pe la 1500. Biserica de piatră a fost ridicată de Petru Şchiopul. Se aminteşte şi de călugărul Veniamin Popescu, care a agonisit 180.000 lei şi i-a dat pentru construcția bisericii din Agapia din Deal, unde sunt îngropați Sfinții Rafail, Partenie şi Ioan, episcopul de la Râşca.

Greuceanu, C., „Din viața cooperativelor Mănăstireşti. Cooperativa *Arta Monahală* de la Mănăstirea Agapia”, în: *BORom* LXXI (1953), 2-3, p. 216-218.

Se eprezintă munca călugărițelor încadrate în cooperativa „Arta Monahală” de la Mănăstirea Agapia, conduse de stareța mănăstirii şi directoarea Seminarului, maica Veronica Constantinescu. Cooperativa „Arta Monahală” a fost legal înființată la 9 februarie 1951, din inițiativa patriarhului, având un număr de 94 cooperatoare monahii şi surori din Mănăstirea Agapia. Ea a funcționat pe baza unui statut care prevedea, în mod special, respectarea orelor de rugăciune şi a programului de lucru în ateliere. De la început cooperativa a funcționat cu patru secții de producție: covoare româneşti, tricotaje, confecții şi țesătorie de stofe, pânză şi preşuri. Activiatea şi ordinea în administrarea cooperativei au fost bine apreciate atât de organele administrative locale, regionale, cât şi de patriarhul Justinian, cu ocazia vizitei din luna octombrie 1952.

Dinograncea, Chiper, „Mănăstirea Agapia”, în: *MitrMold* XXXIII (1957), 3-4, p. 308-316.

În datele istorice consemnate aici se aminteşte că, la început, a fost construită biserica Agapiei din Deal, cea Veche. Ctitorul acestui sfânt lăcaş ar fi fost Petru cel Şchiop-1585 sau Petru Rareş. O a doua biserică se va ridica la Agapia Veche, ctitor fiind Elena Doamna, soția lui Petru Rareş, anul 1544. Ctitorul bisericii Agapia din Vale este hatmanul Gavril. În 1805 mănăstirea este de călugarițe. Alte informații se referă la atacurile turceşti suferite de acest sfânt lăcaş, materialul vorbind şi despre incendiul din 1903.

Ştefănescu, I. D., „Opera lui Grigorescu din Mănăstirea Agapia”, în: *MitrMold* XXXVII (1961), 7-8, p. 538-559.

Informații despre Mănăstirea Agapia. Se redă textul contractului de pictare şi se prezintă programul iconografic, precum şi biografia şi activitatea pictorului Nicolae Grigorescu. Sunt prezentate, de asemenea, imagini din pictura bisericii.

Bulat, T. G., „Pictorul N. Grigorescu la Mănăstirea Agapia”, în: *MitrMold* (1963), 11-12, p. 715-723.

Date despre Nicolae Grigorescu ca pictor al Mănăstirii Agapia. În anexă este reprodus contractul său şi celelalte acte referitoare la pictarea acestui lăcaş.

Ignătescu, V., „Mănăstirea Agapia”, în: *MitrMold* XLI (1965), 10, p. 524-536.

În prezentarea Mănăstirii Agapia găsim informații despre tradițiile cu privire la întemeierea ei, despre ctitori, despre transformarea ei în mănăstire de călugărițe în 1803, despre arhitectura bisericii, pictură şi odoare. Se face referire şi la alte biserici din jurul mănăstirii.

Ciucanu, Eustohia, monahie, „Mitropolitul Veniamin Costachi şi Mănăstirea Agapia”, în: *MitrMold* XLIII (1967), 1-2, p. 90-97.

Sunt redate circumstanțele transformării Mănăstirii Agapia din mănăstire de călugări în mănăstire de călugărițe şi cum apar ele în hrisoave. Având drept primă stareță pe Nazaria Braşoveanu, mănăstirea a cunoscut o dezvoltare notabilă în special în vremea lui Veniamin Costachi. Se aminteşte despre Şcoala de la Agapia.

Constantinescu, D., „Mențiuni documentare despre o biserică pustiită”, în: *MitrMold* XLV (1969), 1-2, p. 88-90.

Date despre un clopot dăruit Mănăstirii Agapia de către o biserică din Bacău.

ALMAŞ (SCHITUL)

Georgescu, Cornelie, ieromonah, „Schitul Almaş”, în: *Viață Monahală*, II (1939), 3, p. 90-92.

Aşezarea Schitului Almaş este la 8 km de P. Neamț, într-o zonă înconjurată de păduri de brad, fiind locuit de maici. Autorul atenționează asupra inexistenței vreunui document care să vorbească despre întemeierea şi vechimea schitului, singurul fiind reprezentat de Ordonanța Nr. 295-1876 a Î.P.S. Iosif Naniescu în care se menționează faptul că schitul este fondat înainte de anul 1715, în acest an proprietara moşiei Almaş fiind doamna Ecaterina, soția spătarului Iordache Cantacuzino, care reclădeşte biserica aflată aici, terminând-o în 1720. Ulterior, a fost construită pe acelaşi loc o biserică de piatră de către familia Balş, schitul fiind locuit de călugări până la 1831. Între 1831 şi 1832 schitul a fost locuit de maici.

ARON VODĂ SAU ARONEANU (MĂNĂSTIREA)

Bulat, Toma G., „Danii româneşti, pentru creştinătatea grecească, puțin cunoscute”, în: *GBis* XXII (1963), 3-4, p. 256-268.

Articolul reuneşte în paginile sale informații privind istoricul unor lăcaşuri de cult. Ctitorie a lui Aron Vodă, Mănăstirea Ugireni (de „sub dealuri”) devine metoc al Mănăstirii Zografu (de fapt sârbii o transformă în metoc). În urma unui conflict, Radu Vodă închină Mănăstirea Aron Vodă Mănăstirii Sfântul Ioan Botezătorul de la Sozapole. După un alt conflict este închinată Mănăstirii Sfânta Maria din Halchi.

Grigoraş, N., „Biserica Aroneanu”, în: *MitrMold* XLIII (1967), 7-8, p. 521-541.

Biserica prezentată în acest studiu a fost mănăstire. Este localizată pe dealul opus Mănăstirii Galata, fiind cunoscută şi sub numele de mănăstirea lui Aron Vodă (Aroneanu sau Sfântul Nicolae din Țarina Iaşilor), căruia autorul îi schițează o scurtă biografie. Biserica a fost construită în 1593, lucru ce reiese din documentele care atestă existența ei. Din alte mărturii scrise aflăm despre daniile primite, despre scutirile de taxe, precum şi faptul că nu a fost închinată. Printre evenimentele care privesc acest aşezământ autorul se opreşte şi asupra conflictului dintre Aron Vodă şi monahii Mănăstirii Zografu, datorat faptului că cel dintâi nu a vrut să recunoască închinarea mănăstiri pe care o făcuse Alexandru Lăpuşneanul.

Biserica Aroneanu este descrisă şi din punct de vedere arhitectonic, evidențiindu-se încadrarea ei în evoluția arhitecturii moldoveneşti. Se redau câteva însemnări de pe cărțile de cult.

SF. ATHANASIE-COPOU DIN IAŞI (MĂNĂSTIREA)

Manole, P., pr., „Biserica Sfântul Atanasie din Podgoria-Copou”, în: *MitrMold* XXXVI (1960), 7-8, p. 466-469.

Nicolae Costin prezintă în cronica sa biserica Sfântul Atanasie ca fiind lăcaşul pe care Duca-Vodă l-a reparat şi care, cu timpul, a devenit biserică de parohie.

BALICA-IAŞI (MĂNĂSTIREA)

Gonța, I., Alexandru, „Mănăstirea Balica din Iaşi - o ctitorie din veacul al XVI-lea a boierilor Buzeşti din Țara Românească”, în: *MitrMold* XL (1964), 5-6, p. 273-281.

Mănăstirea Balica a fost zidită în Iaşi în secolul al XVI-lea de către boierii Buzeşti. Autorul analizează legătura dintre mănăstirile Balica şi Galata din Vale şi distincția dintre ele. În locul acestei mănăstiri astăzi se află biserica Frumoasa.

BISERICA BANULUI-IAŞI (METOC)

G., I. M., „Note bibliografice Şerbănescu Niculae I., «Ştiri noi din vremea păstoririi mitropolitului Veniamin Costache», extras din *Revista Istorică Română*, vol. XIV (1944), p. 103-109”, în*: BORom* LXIII (1945), 7-8, p. 395-396. Recenzie.

Ştirile au fost culese dintr-o „Condică a Mitropoliei Moldovei”. Acestea privesc mijlocirile făcute de mitropolitul Veniamin Costache pentru a dobândi în Iaşi un metoc pentru Episcopia Romanului – Biserica Banului şi un altul pentru Episcopia Huşilor– biserica Sfântul Ioan Botezătorul.

BISERICANI (MĂNĂSTIREA)

Lapedatu, Alex, „Manuscrisele de la Bisericani şi Râşca”, în: *BORom* XXIX (1905-1906), 6, p. 685-701. Cu text în slavonă.

A se citi mai înainte articolul din: *BORom* XXVIII, 1904-1905, nr. 10, p. 1142-1152. Sunt prezentate câteva manuscrise.

2. „Tetraevanghel slav” – manuscris slavon din secolul al XVI-lea este din timpul lui Vintilă Vodă (1532-1535).

3. „Carte de suflet folositoare” – 1775.

4. „Psaltirea lui Macarie” – a fost scrisă de Macarie, autorul „Cronicii moldoveneşti”, care îi poartă numele (1504-1541). Acesta a fost episcop al Romanului între anii (1530-1557). Autorul articolului reproduce însemnarea din 1716 de pe această „Psaltire”, care a fost scrisă de ieromonahul Ghedeon. Tot aici întâlnim o însemnare din care aflăm că Ene Calistru a fost egumen al Mănăstirii Râşca între anii 1750-1778. Teoctist a fost egumen la Neamț de la 1483, până la sfârşitul secolului, când a ajuns episcop al Romanului. În 1509 a devenit mitropolit al Moldovei. A trecut la cele veşnice în 1528 şi a fost înmormântat la Neamț. Ctitori ai Mănăstirii Râşca sunt

considerați Petru Rareş şi Macarie, iar mănăstirea în înfățişarea ei de la 1905, a fost ctitorită de Vornicul Costea în 1611.

5. „Tetraevanghel slav” – secolul XVI.

6. Manuscrisele arhimandritului Vartolomei Măzăreanu – listă a lucrărilor cunoscute până la 1905, ale acestui cărturar putnean. „Letopisețul Țării Moldovei”; „Istoria Mănăstirii Putna” (1761); „Slujba prea cuviosului părintelui nostru Onufrie” – la această lucrare este reprodus titlul; „Condica Mănăstirii Putna” (1764); „Ithica Ierapolitică” (1764); „Leastveața Sfântului Ioan Scărarul”(1766) – la această lucrare este reprodus titlul, din care aflăm că a fost scrisă în zilele mitropolitului Gavriil şi ale episcopului de Rădăuți Dositei; „Letopisețul tălmăcit de pe rusie pe moldovenie” (1766); „Învățăturile prea cuviosului părintelui nostru Avva Dorotei” (1766) – la această lucrare este reprodus titlul din care aflăm că la Bisericani era arhimandritul Misail şi proegumenul Sava; „Pavecernic”, „Mănăstirea Putna” (1767); Manuscris care conține: „Panachidnicul, Canonul la Pavicerniță, Paraclisul Sfinților Apostoli Petru şi Pavel” – lucrare la care este reprodus titlul din care aflăm că egumen la Solca era Venedict; „Orânduiala chipului celui mare îngeresc”; „Letopisețul care s-au tălmăcit de pe slavonie pe moldovenie” (1768) – lucrare la care este reprodus titlul din care aflăm că egumen la Putna era Pahomie; „Trebnicul mitropolitului Petru Movilă” (1776) – lucrare la care este reprodus titlul; „Liturghia arhierească” (1770); „Condica Mănăstirii Solca” (1771); „Letopisețul Țării Moldovei” (1773); „Codex Miscellanus” (1774); „Condica Mănăstirii Voroneț” (1775); „Catihis pentru învățătura copiilor celor mici” (1775); „Panachidnic sau slujba parastasului la Sf. Mănăstire Putna” (1778-1779); „Condica Mănăstirii Humor” (1779); „Cuvinte din prologul moschicesc”; „Învățătura dulce sau livada înflorită”.

Lapedatu, Alex., „Manuscrisele de la Bisericani şi Râşca”, în: *BORom* XXIX (1905-1906), 7, p. 770-787. (A se vedea articolul de mai sus în: *BORom* XXIX, 1905-1906, nr. 6, p. 685-701.)

Sunt prezentate câteva manuscrise de la Bisericani şi Râşca.

7. „Cazanii” – secolul al XVII-lea – conține o însemnare care este reprodusă în articol şi din care aflăm că această carte a fost dată la 1772 egumenului Mănăstirii Neamț, Varlaam. Tot aici este reprodusă şi o însemnare de pe altă „Cazanie”, din care aflăm că a fost scrisă de Radu Grămăticul la porunca episcopului Misail al Buzăului - din care aflăm amănunte despre întâlnirea de la Focşani dintre domnitorii Constantin Mavrocordat şi Grigorie II Ghica, din luna aprilie a anului 1733.

8. „Letopisețul Țării Moldovei” – secolul al XIX-lea. Conține o însemnare, reprodusă în articol, din care aflăm că a fost scris cu osârdia şi cu cheltuiala lui Isaia Răşcanu, la 1832, de Mitrofan Monahul.

9. „Pomelnicul Mănăstirii Râşca” – începutul secolului al XIX-lea. Sunt reproduse titlul acestui pomelnic şi o parte din pomelnicul ctitorilor. Pomelnicul a fost făcut în timpul egumeniei arhimandritului Sofronie.

10. „Paterice”: a) de la sfârşitul secolului al XVII-lea – scris la Mănăstirea Agapia la 1789 de monahul Galaction de la Mănăstirea Hangul.

b) din secolul al XIX-lea, scris de monahul Mitrofan, ieromonahul de la Bisericani, în zilele egumenului Veniamin, în 1803.

c) de la începutul secolului al XIX-lea, scris cu cheltuiala lui Antonie arhimandritul şi egumenul Mănăstirii Râşca în 1809.

10. „Psaltirea tâlcuită” – tipărită în Rusia în secolul al XVIII-lea.

11. „Din cele ale lui Calist Catafaghiotul” – 1779.

12. „A smeritului Nichita Stihat” – la începutul secolului al XIX-lea.

13. „Cuvintele lui Efrem Sirul” – a) din secolul al XVIII-lea; b) din secolul al XIX-lea în vremea egumeniei la Râşca a lui Antonie; c) din secolul al XIX-lea – este reprodusă însemnarea lui Mitrofan cel care a scris această carte.

14. „Cuvânt a lui Efrem Sirul” – scris la Mănăstirea Secu, în 1762, de Rafail monahul, după un izvod tălmăcit din greceşte de Mihalcea Logofătul. Autorul articolului crede că este vorba despre Mihalcea Litterati. Ştiri despre viața acestuia găsim într-o carte dată de egumenul de la schitul Titireciu, Ursache, schitului Țearca din Vâlcea la 1 septembrie 1726. Schitul Țearca a fost făcut de ieromonahul grec Dionisie, în timpul lui Duca Vodă, dar s-a ruinat. Logofătul Litterati a venit de la Constantinopol şi a înnoit acest schit. Mihalcea Litterati a mai scris şi : „Comoara lui Damaschin” în 1747, în vremea mitropolitului Neofit Criteanu, „Chita florilor” în 1729 – carte care a fost dedicată lui Inochentie şi a cărei prefață este reprodusă în articol.

15. „Isaac Sirul” –scrisă în timpul exarhului Gavriil, în vremea egumeniei la Bisericani a lui Dositei, de ieromonahul Mitrofan la 1811.

16. „Cuviosului Părintelui nostru Petru Damaschin cuvinte scurte 24” – secolul al XI-lea.

17. „Prohodul Adormirii Maicii Domnului” secolul al XIX-lea.

18. „Epitafii sau Prohoade” – reprodus titlul, din care aflăm că la 1814 egumen la Mănăstirea Râşca era arhimandritul Sofronie.

Lapedatu, Alex., „Manuscrisele de la Râşca şi Bisericani”, în: *BORom* XXIX (1905-1906), 8, p. 908-918. (A se vedea articolul de mai sus în: *BORom* XXIX, 1905-1906, nr. 7, p. 770-787.)

Sunt prezentate alte manuscrise de la mănăstirile Râşca şi Bisericani.

18. „Semnele venirii lui Antihrist şi ale sfârşitului veacului” – 1703, are o însemnare care este reprodusă în articol.

19. „Tipicon” – începutul secolului al XIX-lea, scris de arhimandritul Sofronie din Mănăstirea Cozia. Într-o notă de subsol este reprodus în întregime titlul acestui manuscris.

20. „Cântarea cântărilor a fericitului Teodoret episcopul Chyrului tâlcuire”, cartea a fost scrisă de ieroschimonahul Ioan în timpul egumenului Sofronie.

21. „Cuvinte bisericeşti” – însemnare „Dometian ot schitu Hâncu”.

22. „Irmologhion” – a) sfârşitul secolului al XVII-lea; b) sfârşitul secolului al XVIII-lea; c) începutul secolului al XIX-lea – conține o însemnare a lui Sofronie, arhimandritul de la Râşca.

23. „Miscelaneu” – începutul secolului al XIX-lea. Este reprodus cuprinsul său. Cartea a aparținut Mănăstirii Râşca.

24. „Învățătură pentru cei ce vor să primească călugăria” a) sfârşitul secolului al XVIII-lea; b) începutul secolului al XIX-lea.

25. „Ale cuviosului părintelui nostru Isaia Pustnicul porunci celor ce s-au lepădat de lume. Cuvinte” – secolul al XVIII-lea, a fost scris de ieromonahul Ioanichie, în zilele lui Alexandru Calimah, în vremea păstoririi mitropolitului Iacov, în vremea egumeniei la Râşca a lui Chiril, în 1795.

26. „A celui întru sfinţi părintelui nostru Nil. Cuvânt pustnicesc” – începutul secolului XIX.

27. „Canoanele Născătoarei de Dumnezeu” – a) sfârşitul secolului al XVII-lea – conţine mai multe însemnări din care menţionăm: la 1840 în vremea arhimandritului Isaia au fost la Mănăstirea Râşca trei consuli: francez, rus şi neamţ; la 1842 arhimandritul Isaia a trecut la cele veşnice în satul Hărmăneşti; la 1842 egumen la Râşca era Teodor; b) sfârşitul secolului al XVIII-lea.

28. „Scara raiului” sfârşitul secolului al XVIII-lea.

29. „Patericul Pecerscăi” – sfârşitul secolului al XVIII-lea.

30. „Carte de slujbe bisericeşti” – secolul al XIX-lea.

31. „Psaltichii” – sfârşitul secolului al XVIII-lea.

În finalul articolului sunt reproduse două note: una luată dintr-un „Ceaslov” din 1692 – în care se arată că Vodă a luat egumenul Mănăstirii Câmpulung şi l-a pus la Mănăstirea Hurezi şi a doua pusă pe „Îndreptarea legii” din 1652, în care se aminteşte de războiul ruso-turc de la sfârşitul secolului al XVIII-lea.

Ivan, I., diac. prof., „Biserica fostei Mănăstiri Bisericani”, în: *MitrMold* XLVI (1970), 11-12, p. 692-700.

Cele mai importante aspecte care ţin de viaţa fostei mănăstiri Bisericani se referă la localizarea sa, la vechea sihăstrie căreia i-a luat locul, la ctitori şi stareţi, la manuscrise şi tipărituri. Descrierea bisericii cuprinde date şi despre ceasul solar din 1686, despre inscripţia numelor pictorilor, despre refacerile lăcaşului şi despre odoarele sale.

Ştefănescu, I. D., prof., „Panaghiarul de la Bisericani şi alte câteva (Neamţ, Pângăraţi, Secu)”, în: *MitrMold* LII (1976), 9-12, p. 767-773.

Punctul de focalizare ale acestui studiu este *Panaghiarul de la Bisericani* din secolul al XVII-lea, care acum este păstrat în muzeul Mănăstirii Agapia, panaghiar unic prin faptul că păstrează slujba completă a înălţării Panagiei. Prezentarea acestuia prilejuieşte un scurt excurs în istoria panaghiarelor, precum şi lămurirea simbolismului scenelor sale. Tot la Mănăstirea Agapia este păstrat şi un panaghiar de la Pângăraţi, care, conform inscripţiilor, datează din 1522.

BISTRIŢA (MĂNĂSTIREA)

***, „Cronica bisericească. Vizita Î.P.S. Mitropolit Pimen al Moldovei şi Sucevei la Mănăstirea Bistriţa şi Penitenciarul Pângăraţi”, în: *BORom* XXXIII (1909-1910), 6, p. 696-697.

La 29 august 1909 Î.P.S. Pimen al Moldovei a vizitat Mănăstirea Bistriţa şi Penitenciarul Pângăraţi. În articol ni se arată cum a decurs această vizită.

Bălăceanu, Dimitrie, „Note bibliografice. Mrejeru Leon şi Caraza Ghenadie arhim. «Mănăstirea Bistriţa (jud. Neamţ)», Piatra Neamţ, 1935, p. 26", în: *BORom* LIII (1935), 11-12, p. 540-541. Recenzie.

Această recenzie conţine un mic istoric al Mănăstirii Bistriţa. Mânăstirea îşi are începutul într-o bisericuţă de lemn zidită de câţiva călugări ucenici a lui Nicodim de la Tismana pe la 1350. La 1402 Alexandru cel Bun zideşte pe aceste temelii Mănăstirea Bistriţa. Ştefan cel Mare zideşte în 1498, în interiorul curţii, o clopotniţă şi un paraclis cu hramul Sf. Ioan cel Nou. După anul 1541 domnul Petru Rareş înnoieşte mănăstirea din temelie. În 1554 Alexandru Lăpuşneanu reînnoieşte biserica cea mare a mănăstirii. În 1687 mănăstirea este închinată Sf. Mormânt de către doamna Safta, soţia lui Gheorghe Ştefan. Ea a primit numeroase danii de-a lungul timpului. Printre odoarele mănăstirii se numără şi icoana făcătoare de minuni a Sf. Ana, dăruită de doamna Ana, soţia lui Alexandru cel Bun, - icoană ce i-a fost trimisă de împărăteasa Irena (Ana) soţia lui Manuel II Paleologul şi de patriarhul Matei al Constantinopolului.

Stănculescu, F. Ioan, „Recenzii. Popularizarea vestigiilor trecutului românesc. Răzvan Teodorescu, «Mănăstirea Bistriţa», Ed. Meridiane, Bucureşti, 1966, 34 p.+ 19 ilustrate", în: *BORom* LXXXIV, (1966), 5–6, p. 604 – 606.

Situată nu departe de Piatra Neamţ, Mănăstirea Bistriţa este ctitoria lui Alexandru cel Bun din primii săi ani de domnie. Un act din 7 ianuarie 1407 confirmă hotărârea mitropolitului Iosif în înţelegerea cu domnul că cele două mănăstiri Bistriţa şi Neamţ să rămână nedespărţite, sub conducerea egumenului Domentian. Mănăstirea a fost înzestrată atât de ctitor cât şi de Ştefan cel Mare, care îi înalţă turnul clopotniţă în 1498. Petru Rareş reamenajează incita şi construieşte o casă, iar în timpul lui Alexandru Lăpuşneanul biserica mare este rezidită în 1554. Mănăstirea s-a bucurat în decursul anilor de diferite danii, dar în secolul al XVII-lea din cauza invaziilor se produc schimbări la Bistriţa şi, la 4 mai 1677, Safta, văduva domnului Gheorghe Ştefan, constatând starea de ruină, o închină Ierusalimului.

Biserica Mănăstirii Bistriţa are asemănări cu cea de la Mănăstirea Slatina, o altă ctitorie a lui Alexandru Lăpuşneanu. Autorul descrie biserica, făcând observaţia că zidurile exterioare nu mai sunt pictate, ci albe. În naos se află vestita icoană a Sfintei Ana. Mănăstirea adăposteşte importante morminte: Atanasie, mitropolitul Sucevei, Ivaşcu Golescu, doamna Ana, Alexandru cel Bun, soţia lui Ştefan Lăcustă. Stăreţia zidită în 1792 pe temeliile unei presupuse case din timpul lui Alexandru cel Bun, arhondaricul, paraclisul din turnul clopotniţă întregesc complexul mănăstiresc. Clopotul turnat la Liov şi dăruit de Ştefan în 1490, Pomelnicul de la Bistriţa, fragmente din costumul domnesc (descoperite în 1932), sunt câteva obiecte preţioase pe care le oferă mănăstirea spre amintirea ctitorilor ei. Albumul, cuprinde 19 ilustraţii alb-negru.

Turcu, Constantin, „Mănăstirea Bistriţa", în: *MitrMold* XLIV (1968), 3-4, p. 212-219.

Despre Mănăstirea Bistriţa aflăm mai multe referitoare la poziţionarea sa, vechimea, atestarea existenţei sale, pomelnicul mănăstirii şi alte documente de danie,

ale căror texte sunt redate în articol. Descrierea bisericii mari, a complexului mănăstiresc este însoțită de cea a mormintelor, a icoanei Sfintei Ana, a clopotului şi a odoarelor, precum şi a turnului de sud şi a casei egumeneşti.

Oprişa, Longin I., „Mănăstirea Bistrița”, în: *MitrBan* XXIX (1979), 1-3, p. 204-206.

Date despre istoricul Mănăstirii Bistrița. Dacă este luată în vedere informația ce se bazează pe tradiție, primul ctitor al Mănăstirii Bistrița ar fi Petru I Muşat. Documentele menționează, însă, că adevăratul ctitor este Alexandru cel Bun, sfântul lăcaş fiind ridicat în 1402, cu hramul Adormirea Maicii Domnului, clopotnița fiind zidită de Ştefan cel Mare în 1498, cu paraclis domnesc, hram Sfântul Ioan de la Suceava. Se aduc informații despre mormintele din biserică. Se prezintă Mănăstirea Bisericani, Schitul Tarcău, Schitul Nechit ce datează din secolul al XVIII-lea.

Bălan, Ioanichie, protos., „Mănăstirea Bistrița - scurt istoric”, în: *MitrMold* LX (1984), 7-9, p. 530-547.

Din istoricul Mănăstirii Bistrița aflăm că în prima jumătate a secolului al XIV-lea pe locul mănăstirii se afla o mică adunare de călugări anahoreți, pentru care frații Petru şi Roman Muşat au înălțat o mică biserică de lemn, cu hramul pe 15 august. Mănăstirea este atestată documentar pentru prima dată la 7 ianuarie 1407, desăvârşirea ctitoririi ei aparținându-i lui Alexandru cel Bun.

Ştefan cel Mare are 11 acte de danie la această mănăstire, iar în 1498 a zidit aici o casă domnească şi un turn pentru clopotniță, descrise de către autor. Alte informații găsim despre mormintele mănăstirii, istoricul cuprins în aceste pagini mergând până în 1977. În anexă avem o listă cu stareții mănăstirii.

Ivan, I., diac., „Stareți ai Mănăstirii Bistrița şi ierarhi cu metania din această mănăstire”, în: *MitrMold* LX (1984), 10-12, p. 805-819.

Însemnare în care sunt prezentați stareții Mănăstirii Bistrița, pe secole, începând cu veacul al XIV-lea, când mănăstirea nu era încă întemeiată, ci exista doar o aşezare sihăstrească. Sunt menționați trei egumeni din această perioadă. Pentru secolul al XV-lea se dau numele a doisprezece stareți, iar pentru secolul al XVI-lea, numele a opt stareți. Tot pentru acest secol se dau şi numele a şapte monahi, cu precizarea de „stareți prezumtivi”, neştiindu-se exact dacă au fost stareți. Secolul al XVII-lea prilejuieşte amintirea a şapte stareți, secolul al XVIII-lea a opt, secolul al XIX-lea a şapte, iar secolul al XX-lea a doisprezece stareți.

În ultima parte a articolului este redat pomelnicul Mănăstirii Bistrița, care cuprinde 59 de nume având menționați ierarhii ridicați de la această mănăstire.

BLAGONISTENIILE (SCHITUL)

***, Chestiuni variate”, în: *BORom* XXXII (1908-1909), 3, p. 282-286.

Sunt reproduse două documente.

Primul, de la 30 aprilie 1757, este hrisovul dat de Grigorie Scarlat Ghica pentru Schitul Blagonisteniile din ținutul Putnei – schit ce era făcut de boierul Constantin

Balş şi care a fost metoc al Schitului Mare din Polonia, prin care acesta (Schitul Blagonisteniile) este scutit de dări.

BOGDĂNIȚA-VASLUI (SCHITUL)

† Iacov, episcopul Huşilor, „Câteva documente ale fostului schit Bogdănița din județul Tutova", în: *Buletinul Episcopiei Huşilor* I (1925), 6, p. 52- 54.

Schitul Bogdănița a fost înființat în 1748 de frații Toader şi Ioniță Bolea. Deşi în momentul ctitoriei s-a aşezat legământ ca schitul să fie locuit de călugări, din cauza unor neînțelegeri, în 1835 s-a transformat în schit de maici, care au stat aici până la momentul secularizării, când au fost trimise la Mănăstirea Adam. Se reproduc o serie de documente ce amintesc de acest sfânt aşezământ şi de ctitorii ei. În 14 iunie 1749 răzeşii din Tutova au donat o parte din moşiile lor Mănăstirii Bogdănița, întocmindu-se un document cu numele tuturor donatorilor, iar în 9 august 1974 feciorii lui Grigoraş Săvăscul declarau că au dăruit moşiile lor schitului cu condiția ca în el să fie numai călugări străini. La 15 decembrie 1766 Andrei Bole scrie o scrisoare în care menționează că doreşte să le lase feciorilor săi parți egale de moşie şi că la schitul din Fundul Bogdăniței toate să rămână aşa ca la început. Feciorii lui s-au judecat şi ca urmare Ioniță nu a mai fost ctitor la schit, dar apoi s-a recunoscut că aceasta fusese o greşeală. Exista şi prevederea ca: dacă avea să fie la schit un om nevrednic, fie chiar şi dintre fii lui, să se anunțe episcopul din Roman şi să fie schimbat, scos de acolo.

† Iacov, episcopul Huşilor, „Câteva documente de ale fostului Schit Bogdănița din jud.Tutova", în: *Buletinul Episcopiei Huşilor* I (1925), 8, p. 60-61.

Se continuă lista documentelor ce amintesc despre Schitul Bogdănița şi despre ctitorii ei. Astfel, este reprodus un document din 18 decembrie 1776, în care Leon, episcopul Romanului, hotărăşte ca Vasilache Bolea să plece de la Schitul Bogdănița, nepermițându-i-se să ia cu el nimic ce nu este a lui, iar Ioniță Bolea să aibă grijă de schit. În finalul articolului este prezentată o însemnare din 4 octombrie 1645, găsită în cartea de învățătură a mitropolitului Varlaam, ce a aparținut unei biserici din satul Tătăraşii.

† Iacov, episcop al Huşilor, „Câteva documente ale fostului schit Bogdănița, din jud. Tutova", în: *Buletinul Episcopiei Huşilor* I (1925), 9, p. 67-69.

Este prezentat un document, din 18 decembrie 1754, când s-au adunat toți răzeşii şi s-a arătat căruia i se cuvenea o moşie din ținutul Tutovei. Ion Bostacă şi neamurile lui au făcut mare pricină, deoarece nu vroiau ca nici o parte din moşia lor să aparțină bisericii. În continuare este enumerată împărțirea pământurilor, cât îi revenea fiecăruia.

BOGDĂNEŞTI SUCEAVA (SCHITUL)

Loghinoaia, Florentin, pr., „Mănăstirea Bogdăneşti - Jertfă de dragoste şi de osteneală", în: *TV* VII (1997), 1-6, p. 251-252.

Articolul istoriseşte eforturile depuse pentru rectitorirea Schitului Bogdăneşti sau Bogoslovul, care a fost distrus în 1510 de către tătari.

BONȚEŞTI (SCHITUL)

C., E., „Schitul Bonțeştii", în: *BORom* XXVI (1902-1903), 2-3, p. 291-295.

Este reprodus hrisovul din 1778, dat de domnul Alexandru Ipsilant Schitului Bonțeştii, prin care acest sfânt lăcaş este scutit de orice fel de dări. Cei care au mai dat asemenea acte acestui lăcaş sunt: Nicolae Mavrogheni în 1787, Constantin Caragea în 1787, Constantin Hangerli în 1798, Alexandru Moruzi în 1793, Mihail Constantin Şuțu. În cea de a doua parte a articolului sunt prezentate două acte de donație către Schitul Coteşti, schit ce are hramul Sfânta Treime, în care se arată care sunt ctitorii acestui sfânt lăcaş.

BRAZI-PANCIU (SCHITUL)

Brătulescu, Victor, prof., „Acte, note şi însemnări despre biserica fostului schit Brazi de lângă Panciu", în: *GBis* XXIV (1965), 3-4, p. 319-330.

Consemnarea istoricului bisericii fostului Schit Brazi de lânga Panciu, cu menționarea anului 1701.

BRĂTEŞTI-PAŞCANI (SCHITUL)

Turcu, Constantin, „Despre schitul Brăteşti «din codrul Paşcanilor» însemnat centru cultural-şcolar din secolul al XVIII-lea", în: *MitrMold* XLV (1969), 7-9, p. 628-634.

Funcția de centru cultural şi pedagogic al secolului al XVIII-lea face din Schitul Brăteşti, situat în preajma oraşului Paşcani, un punct de interes pentru autorul acestui articol, care îl prezintă sub aspectul locației, arhitecturii şi al datelor istorice generale. O importantă zestre culturală a acestui schit sunt scrierile lui Eustație Popovici de la Abrud.

BUCIUM-IAŞI (METOC AL SCHITULUI PRODROMU DIN SF. MUNTE)

Burcu, Partenie, „Sfințirea bisericii din Schitul Prodromul – Bucium", în: *MitrMold* XXXI (1955), 1-2, p. 63-64.

Informații despre aşezarea geografică a Schitului Prodromu-Bucium şi date despre sfințirea ce a avut loc la 6 iulie 1871, săvâeşită de mitropolitul Moldovei, Calinic Nicolaescu.

BURDUJENI-SUCEAVA (MĂNĂSTIREA)

Mănucă, Mihail, pr., „Mitricile bisericii Buna Vestire din Iaşi (1846 – 1865)", în: *MitrMold* XLII (1966), 3-4, p. 225-237.

Printre informațiile din acest articol despre mitricile bisericii Buna Vestire din Iaşi se numără şi faptul că aici a slujit şi a locuit arhiereul Meletie Stavropoleus, pe care pomelnicul ctitorilor şi Sinodicul îl consideră ctitor. Se menționează că acesta a fost egumen la Mănăstirea Burdujeni de lângă Suceava, unde a zidit un rând de case şi a oferit diferile obiecte de artă. Mitrica morților din 11 septembrie 1851 înregistrează moartea lui Meletie, care a fost înmormântat aici, unde a mai slujit şi arhiereul Ghenadie Sendrea.

CETĂȚUIA – IAŞI (MĂNĂSTIREA)

Constantin, Erbiceanu, „Material pentru istoria universală bisericească şi laică a românilor", în: *BORom* XIII (1889-1890), 1, p. 77-78.

Date despre ajutorul dat de domnii români ortodocşilor din creştinătatea răsăriteană. Se menționează despre întâia tipografie grecească de la Mănăstirea Cetățuia-Iaşi.

*****,** „O mănăstire model", în: *BORom* XXXIII (1909-1910), 7, p. 832-835.

Este vorba despre propunerea Î.P.S. Pimen al Moldovei făcută Ministerului Cultelor, pentru ca şi lângă Mănăstirea Cetățuia să fie amenajate grădini şi livezi cu pomi fructiferi.

Țincoca, Ioan P., iconom, „Cronica bisericească. Punerea pietrei de temelie a noilor clădiri ce se fac la Mănăstirea Cetățuia", în: *BORom* XXXV (1911-1912), 7, p. 797-800.

Solemnitatea a avut loc la 30 septembrie 1911 şi s-a desfăşurat în prezența familiei regale. Este reprodus „actul de temelie" şi se descrie cum a decurs această sărbătoare. Se precizează că Mănăstirea Cetățuia a fost întemeiată de Duca Vodă, a fost la început reşedință domnească, iar la jumătatea secolului al XIX-lea s-a ruinat şi a fost părăsită. Mitropolitul Pimen Georgescu a stăruit ca mănăstirea să fie redeschisă, fapt ce s-a petrecut în 1910, primul stareț al ei după acest moment fiind arhimandritul Teoctist Stupcanu.

Simionescu, Ioan, teolog, „Mănăstirea Cetățuia din Iaşi" în: *Viața Monahală* I (1933), 6-7, p. 170-175.

Mănăstirea Cetățuia a fost ridicată la sfârşitul secolului al XVII-lea de către domnul Moldovei Duca-Vodă, pe dealul care poartă acelaşi nume. În 1669 era aşezată temelia mănăstirii, în acelaşi an turnându-se două clopote, iar în 1671, terminându-se toate casele mănăstirii, s-a pus un început de gospodărie pentru soborul de la Sfânta Mănăstire, fixându-se şi sigiliul cu icoana hramului ei, Sf. Apostoli, biserica fiind sfințită în 1672.

În august 1672, Duca este detronat, la o lună după acest eveniment, domnul înmormântându-şi aici una din fiice, Maria. Duca-Vodă va reveni la tron, iar în 1682 înființează la Mănăstirea Cetățuia o tipografie grecească, ajutat fiind de călugărul Mitrofan, care, mai târziu, va ajunge episcop de Huşi. În 1682 se tipăreşte în greceşte manuscrisul lăsat de patriarhul Ierusalimului Nectarie, contra primatului papal, iar în

1683 se tipăreşte lucrarea lui Simeon, episcopul Thesalonicului. Ultima carte tipărită este cea din 1694, respectiv „Enchiridionul” lui Dosoftei. În 1693 sunt aduse la Mănăstirea Cetăţuia de la Lemberg, oasele lui Duca-Vodă, acestea fiind îngropate în pronaos.

În urma incendiului din 1822, se hotărăşte repictarea bisericii între 1827-1837, pe vremea patriarhului Ierusalimului Atanasie al III-lea. O reparaţie mai amplă se face în 1844, la intervenţia egumenului Metodie. Articolul conţine detalii despre arhitectura edificiului. Cu binecuvântarea Î.P.S. Pimen (Georgescu) al Moldovei s-a înfiinţat aici o şcoală monahală, unde se preda călugărilor teologie teoretică şi exegeză, precum şi muzică bisericească.

Bonteanu, Theodosie, arhim., „Deschiderea cursurilor la şcoala călugărească din M-rea Cetăţuia” în: *Viaţa Monahală* I (1933), 10, p. 257-262.

Informaţii despre deschiderea şcolii călugăreşti din Mănăstirea Cetăţuia. Aceasta a fost înfiinţată în 1910 de către Î.P.S. Pimen al Moldovei, din nevoia de a asigura o cultură religioasă tuturor tinerilor călugări din mănăstirile eparhiei. Şcoala a funcţionat până la război, după care s-a închis, fiind reînfiinţată din 1930. Sunt prezentate date despre materiile predate, despre profesorii ce predau la această instituţie, fiind aduse amănunte referitoare la atmosfera deschiderii anului şcolar 1933, existând şi o listă cu numele elevilor.

Bonteanu, Theodosie, arhim., „Reînfiinţarea Mănăstirii Cetăţuia, opera Î.P.S. Mitropolit Pimen” în: *Viaţa Monahală* I (1933), 10, p. 310-312.

Un scurt istoric al mănăstirii ce ajunsese în ruină, ctitorie a lui Duca Vodă din 1669. Fiind desfiinţată în urma retragerii călugărilor greci, după secularizare, deoarece nu mai avea niciun călugăr, încă din 1863 a figurat ca simplă biserică filială pe lângă parohia Galata. Î.P.S. Pimen a găsit-o într-o stare jalnică în primăvara anului 1909, când a hotărât ca mănăstirea pustiită să fie reînfiinţată.

În 1910 a fost înzestrată cu pământ şi s-a început restaurarea de către Ministerul Cultelor şi Comisiunea Monumentelor Istorice. La 30 septembrie 1911 s-a pus piatra de temelie a noilor chilii, clădirile fiind gata în 1913.

Redacţia, „Marea sărbătoare de la Mănăstirea Cetăţuia. Î.P.S. Mitropolit Pimen pune piatra fundamentală a unor noi clădiri pentru tipografie”, în: *MitrMold* X (1934), 7-8, p. 308-310.

„Astăzi s-au reînhumat osemîntele lui Duca-Vodă, ctitorul acestei mănăstiri”, citat ce descrie o parte din activitatea desfăşurată la Mănăstirea Cetăţuia, consemnată în articolul de faţă.

Bobulescu, C., pr., „Gligorie Cornescu, arhirect al Mănăstirii Cetăţuia”, în: *MitrMold* XXXIV (1958), 11-12, p. 872-876.

În *Cronica* lui Ion Neculce numele acestui arhitect este de „Gligorie”, precizându-se faptul că el este cel care a făcut „chipul cetăţii” Cetăţuia din ceară, pentru a fi trimis sultanului Mahomed al IV-lea. Articolul de faţă aduce lămuriri despre faptul că arhitectul e numit de Neculce, „meşter de scrisori”. În greceşte,

etimologic, zugrav înseamnă a încodeia ceva viu, ce mişcă. Se conturează astfel importanța contribuției aduse de arhitect istoriei ctitoriilor româneşti.

Stănculescu, **F. Ioan**, „Recenzii. Popularizarea vestigiilor trecutului românesc. N. Grigoraş, «Mănăstirea Cetățuia», Ed. Meridiane, Bucureşti, 1966, 28 p.+ 24 ilustrate”, în: *BORom* LXXXIV, (1966), 5-6, p. 602-604

Monument reprezentativ pentru curtea medievală din Moldova secolului al XVII-lea, Mănăstirea Cetățuia, ctitoria domnului Gheorghe Duca, de lângă Iaşi, a fost închinată în 1670 Patriarhiei din Ierusalim până în 1863. În vremuri de restrişte, Cetățuia a servit ca loc de refugiu. În 1822 Mănăstirile Cetățuia şi Galata au luat foc, rămânând în stare de ruină. Restaurarea întregului complex a început în 1932.

Autorul descrie biserica şi zidurile înconjurătoare. Pictura din 1672 a fost alterată de intervențiile ulterioare, fresca pridvorului suferind mai puțin. Impresionează „Scara lui Ion Climax” şi scena „Hristos dezlegătorul de păcate”. Din mobilier se mai păstrează strana domnească şi cea arhierească, iar dintre odoare doar un aurar. Domnitorul ctitor este înmormântat în nişa mortuară a mănăstirii, iar soția în biserica Albă, pe locul unde se află astăzi Catredrala mitropolitană din Iaşi. Cele 24 de ilustrații care completează cartea reliefează frumosul obținut prin simplitate la „Cetățuia”.

Grigoraş, N., „Date şi observații asupra picturii Bisericii Mănăstirii Cetățuia”, în: *MitrMold* XLII (1966), 3-4, p. 194-211.

Complexul Mănăstirii Cetățuia a fost construit între anii 1668-1672, de către arhitectul şi coordonatorul Grigorie Cornescu. Pictura a fost terminată în 1672, autorii fiind Mihai, Dima şi Gheorghe. Una dintre caracteristicile picturii acestei biserici este accentul pus pe „Scara Sfântului Ioan”, articolul cuprinzând imagini detaliate, precum şi descrieri ale altor scene picturale, cum ar fi „Arborele lui Iesei” şi tabloul votiv.

Crăciunaş, Irineu, „Pictura bisericii de la Mănăstirea Cetățuia”, în: *MitrMold* XLVIII (1972), 7-8, p. 498-524.

Pictura bisericii de la Mănăstirea Cetățuia a fost realizată în 1672 de către frații aromâni Mihai, Dima şi Gheorghe, fiind refăcută la sfârşitul secolului al XVIII-lea şi apoi între anii 1820 şi 1830. Autorul oferă o analiză foarte amănunțită a picturii pe registre şi teme iconografice, cu fotografii.

Turcu, Constantin, „Câteva precizări în legătură cu Mănăstirea Cetățuia”, în: *MitrMold* XLVIII (1972), 7-8, p. 546-559.

Din informațiile cuprinse în cadrul acestor pagini aflăm date despre arhitectul Mănăstirii Cetățuia, Grigorie Cornescu şi despre toponimul acestui loc, legat de începuturile oraşului Iaşi, care marchează şi primele apariții ale acestui nume în documentele vremii. Mănăstirea a fost zugrăvită de Mihai Dima şi Gheorghe. Alte date sunt oferite în amănunt despre fostele proprietăți funciare.

Nacu, Vasile, „Mănăstirea Cetățuia – monument istoric de artă”, în: *MitrMold* XLVIII (1972), 7-8, p. 566-571.

Mănăstirea Cetăţuia, ctitorie a lui Duca Vodă, este un monument istoric de artă în primul rând prin intenţia care a stat la baza construirii bisericii ei, anume, de a fi o copie a bisericii Sfinţii Trei Ierarhi din Iaşi. Autorul prezintă elementele comune dintre cele două ctitorii, precum şi celelalte clădiri ale complexului monahal al Mănăstirii Cetăţuia - egumenia cu sala gotică, arhondaricul şi cuhnea, sau vechea bucătărie.

Băltuţă, Mitrofan, „Tipografia greacă de la Mănăstirea Cetăţuia”, în: *MitrMold* XLVIII (1972), 7-8, p. 577-588.

Tipografia greacă de la Mănăstirea Cetăţuia a funcţionat către sfârşitul secolului al XVII-lea, între anii 1681-1694. A fost înfiinţată cu cheltuiala patriarhului Dosoftei şi cu ajutorul monahului Mitrofan şi a avut un rol foarte important în conştiinţa românească ortodoxă, întrucât a fost considerată un triumf al ortodoxiei împotriva catolicismului inovator. Prima carte publicată aici, în 1682, a fost „Întâmpinarea contra primatului papei”, a cărei prefaţă scrisă în limba română este redată în cuprinsul articolului. Activitatea tipografiei a fost temporar suspendată în chiar următorul an de la apariţia acestei prime tipărituri. Date despre Mănăstirea Cetăţuia, sfinţită la 29 iunie 1672 de către Duca Vodă, care a şi închinat-o Patriarhiei de la Ierusalim. Este redată pisania.

Porcescu, Scarlat, „Menţiuni literare despre sau în legătură cu Mănăstirea Cetăţuia”, în: *MitrMold* XLVIII (1972), 7-8, p. 589-600.

Cele mai vechi menţiuni literare care privesc Mănăstirea Cetăţuia sunt cuprinse în *Letopiseţul* lui Ion Neculce şi în *Letopiseţul* Ţării Moldovei al lui Nicolae Costin, în care se precizează că Mănăstirea Hlincea a fost închinată Mănăstirii Cetăţuia. Vizita sultanului Mehmet la Cetăţuia este relatată în *Letopiseţul* Tării Moldovei, atribuit lui Nicolae Muste şi în *Cronicul* lui Chesarie Daponte. În *Letopiseţul* lui Ion Neculce sunt pomenite incursiunile polone, iar alte menţiuni literare îi aparţin lui Nicolae Iorga şi lui Mihail Sadoveanu.

CIUNGI-NEAMŢ (SCHITUL)

Irineu, Mihălcescu, mitropolit, „Ridicarea Schitului Ciungi de la Mănăstirea Văratic – Apel”, în: *MitrMold* XXI (1945), 7-8, p. 15-16.

În articol se face un apel pentru ajutor material în vederea continuării lucrărilor la acest nou lăcaş monahal.

CORNI-NEAMŢ (SCHITUL)

Kirileanu, G. T., „Despre satul Pipirig”, în: *BORom* LXIII (1945), 11-12, p. 668-669.

Satul Pipirig este locul unde s-a născut patriarhul Nicodim Munteanu. Autorul articolului face o scurtă descriere a bisericii din sat şi prezintă câteva din odoarele sale. Sunt prezentate: două icoane de la 1776 pe care se găseşte inscripţonat numele monahului Teodor Zugravu, două icoane mai vechi, una a Maicii Domnului şi una a

Sfântului Ioan Botezătorul, despre care se spune că au fost aduse de la Corni, unde a fost un schit mai vechi. Mai sunt enumerate: un „Penticostar” din 1767 (sunt redate inscripțiile de pe el), un manuscris şi un „Molitfelnic”, toate fiind de la biserica mai sus amintită.

COŞULA (MĂNĂSTIREA)

Scriban, arhim., „Ştiri. Comunicare la Academia Română despre procese mănăstireşti”, în: *BORom* XLIII (1925), 3, p. 188.

N. Iorga a ținut la Academia Română o prelegere despre câteva manuscrise care au fost descoperite la Mănăstirea Coşula de lângă Botoşani, între care se află şi o traducere din Herodot. La domnul Arapu din Botoşani N. Iorga a găsit mai multe documente referitoare la Mănăstirea Sfântul Ilie din Bucovina şi la procesele ei.

Brătulescu, Victor, „Țesături şi broderii din sec. al XVII-lea de la biserica (mănăstirea) Coşula”, în: *MitrMold* XXXIX (1963), 5-6, p. 259-273.

Acest articol debutează cu date despre cercetările lui Nicolae Iorga privind Mănăstirea Coşula, fiind descrise apoi acoperământul pentru disc, acoperământul pentru potir, răstignirea, aerul, epitrahilul, omoforul şi inscripțiile de pe toate aceste broderii şi țesături din secolul al XVII-lea.

Brătulescu, Victor, „Inscripțiile slavone şi cutia cu broderiile religioase de la fosta Mănăstire Coşula”, în: *MitrMold* XL (1964), 7-8, p. 443-447.

Broderiile religioase de la fosta mănăstire Coşula sunt imortalizate în imagini în cadrul acestui articol, care cuprinde şi traducerea inscripțiilor slavone.

COZLA-DRAGA (MĂNĂSTIREA)

G., I. M., „Note bibliografice Kirileanu T. G., «Schitul Cozla. Un scump odor de artă bisericească lângă Piatra-Neamț», Piatra Neamț, 1939, 13 p.” în: *BORom* LVII (1939), 9-10,p. 578**.** Recenzie.

Acest schit zis şi Schitul Draga, are o bisericuță din bârne de stejar împodobită cu un pridvor deschis, având stâlpii lucrați în strung, iar deasupra un pervaz curbat de stejar cu săpături. Deasupra uşii se află pisania care spune că biserica s-a ridicat cu osteneala şi cheltuiala Schimnicului Vasile şi a călugăriței Varvara din Mănăstirea Soveja în 1764.

CRĂSNIȚA (SCHITUL)

*****,** „Cronică internă. Sfințirea Schitului Crăsnița din județul Vaslui”, în: *Cronica Huşilor* I (1934), 10, p. 14-15.

Slujba de resfințire a Schitului Crăsnița din județul Vaslui a fost oficiată de P.S. Nifon, asistat de numeroşi invitați. Sfântul lăcaş este situat pe moşia doamnei Michiu, cea care a realizat toate reparațiile schitului, ce stătuse închis mai bine de 30 de ani. Este reprodusă cuvântarea arhiereului.

DANCU-IAŞI (MĂNĂSTIREA)

Mosor, Constantin, drd., „Biserica (mănăstirea) Dancu din Iaşi”, în: *MitrMold* XLVI (1970), 1-2, p. 52-61

Din prezentarea istorică a Mănăstirii Dancu din Iaşi aflăm despre pisania originară, despre construcţia bisericii, despre egumeni, clerici şi odoare. Transformarea acestui lăcaş în mănăstire în 1703, a fost urmată de închinarea ei la Mănăstirea Xiropotamu din Muntele Athos. Înainte de a fi dărâmată, biserica Dancu a mai suferit o vicisitudine, constând într-un incendiu.

DĂLHĂUȚI (SCHITUL)

***, „Din documentele Mănăstirii Dălhăuţi”, în: *Şcoala şi Biserica* XIII (1910), 1-2, p. 39-43.

Articolul conţine mai multe documente referitoare la Mănăstirea Dălhăuţi: „Zapis a lui Tănase Croitor la mâna lui Vişan Caramankia prin care îi vinde două podgore de vie în dealul Dălbăţului”, „Zapis a lui Tănase Croitor prin care vinde schitului două pogoane de vie în dealul Dalhăuţului drept teleri 110”, „Zapis al Chironomilor....”(1794), „Zapis a lui Eftenie..”(1796), „Zapise pentru moşia Ulmişilor a Schitului”.

Comănecu, M., preot, „Din documentele de la Monastirea Dălhăuţi jud. R. Sărat”, în: *Şcoala şi Biserica* XIII (1910), 8-9, p. 145-149.

Autorul prezintă în acest articol un document ce are ca subtitlu „Act pentru aşezarea Gropniţei 1 iulie, 1848”, în: care se menţionează despre schitul Dălhăuţi, cu hramul „Sf. Voevozi Mihail şi Gavril” şi „Izvorul Maicii Domnului”, întemeiat de neamul Văcăreştilor în 1487 şi despre propunerea unor reguli pentru organizarea acestui schit. Se consemnează faptul că stareţul Benedict, cu multă râvnă, a făcut aici o nouă biserică de zid, cu gropniţă dedesupt, cu trei turle, învelită cu tinichea, cu pridvor dinainte.

DĂRMĂNEŞTI (SCHITUL)

Bobulescu, Constantin, preotul, „«Săhăstria Dărmăneştilor», de sub muntele Lapoş cu hramul Sfintei Troiţe sau Schitul Lapoş”, în: *BORom* LXIV (1946), 7-9, p. 352-372.

În articol este realizată o prezentare amplă a sihăstriei Dărmăneşti (sau Schitul Lapoş), din ţinutul Bacăului. La început, autorul enumeră toate denumirile sub care acest lăcaş este regăsit în documentele din perioada 1738 până după anul 1830. Aflăm, apoi, că, iniţial, a fost zidit din lemn, pe pământul unor răzeşi, de câţiva fraţi strânşi în jurul unui pustnic, cu numele Ioil. În 1738 era gata, iar la sfinţire i s-a pus hramul Sfintei Treimi, scriindu-se totodată şi zapisul de danie. Primul egumen a fost Ioil, urmat apoi de Pahomie. Aceştia se străduiesc să achiziţioneze cât mai multe bunuri pentru schit, mai ales cărţi de cult, atât prin eforturi proprii, cât şi prin donaţiile unor binecredincioşi. De asemenea, pentru ajutorul şi întărirea fraţilor, Pahomie se

străduieşte să copieze o carte în care sunt descrise „Patimile lui Hristos”, al cărei început este transcris în articolul de faţă. Schitul primeşte o danie de pământ din partea lui Vasile Nuor, care, după trei ani, se şi călugăreşte acolo, determinându-şi, astfel, o parte din rude să mai facă alte danii. În 1757, călugărul Ioil moare, după 24 de ani de petrecere în pustie, la înmormântare luând parte şi preoţi din împrejurimi.

Autorul nu uită să amintească nici de latura cărturărească a egumenului Pahomie, care s-a străduit să copieze multe scrieri spre folosul fraţilor, adăugând şi unele explicaţii personale, acolo unde a simţit necesar. O parte din acestea sunt redate în articolul de faţă, adăugându-se faptul că stareţul s-a ocupat şi de înfrumuseţarea manuscriselor cu flori şi figuri de sfinţi, în două locuri apărând chiar chipul său.

În continuarea articolului, autorul îl descrie pe călugărul Pahomie, egumenul Schitului Lapoş, care se pare că a fost stareţ şi al schitului Cotumba sau Cotumbiţa, în jurul anului 1765. Între anii 1787-1792, se abat nenorociri asupra ţării, mai ales din cauza ocupaţiei străine, acesta fiind, probabil şi motivul pentru care, la 1791, Lapoşul figura ca schit de maici, stareţă fiind monahia Magdalina. După acest an, mai apare o însemnare din 1795 a lui Inochentie şi o alta, a unuia – „popa Moisi Motruş”, dovedind, astfel, că schitul nu mai era locuit de maici.

Apare consemnat, apoi, ieromonahul Mihail, duhovnicul Episcopiei Romanului, care a fost preocupat să ridice o biserică de lemn în apropierea schitului Lapoş, având hramul Sfinţilor Arhangheli Mihail şi Gavriil, terminată, probabil, în 1813. Nu a uitat, însă, nici să se ocupe de Schitul Lapoş, al cărei stareţ se pare că era, căci achiziţionase pentru acesta un „Octoih” şi cele 12 Mineie. Alte danii sunt făcute de Constantin Troiul, cu numele de călugărie „Calistru”, monahul Misail de la Mănăstirea Neamţ, precum şi de către paharnicul Dinul Cantimir.

Catapeteasma, încă bună, datând din 1830, găsită în podul bisericii satului Lapoş sau Purcăreţ, dovedeşte că schitul fusese deja reînnoit până în acea perioadă.

În finalul articolului, autorul precizează că lucrarea protoiereului Th. Athanasiu – „Memoriu de starea bisericilor şi a parohiilor ortodoxe din judeţul Bacău” – oferă informaţii despre existenţa schitului după anul 1830.

DOBROVĂŢ (MĂNĂSTIRILE DIN ZONĂ)

***, „Copii de pe actele reînfiinţării Mănăstirii de călugări Dobrovăţ din jud.Vaslui”, în: *Buletinul Episcopiei Huşilor* VII (1930), 2, p. 16-18.

Articolul reproduce actele prin care Ministerul Instrucţiunii şi Cultelor reînfiinţează Mănăstirea Dobrovăţ din judeţul Vaslui. Regele Carol I al României decretează reînfiinţarea mănăstirii de călugări Dobrovăţ. Sfântul Sinod este de acord cu acest lucru, se consemnează copia de pe adresa Sfântului Sinod din decembrie 1929. Episcopul Iacov propune ca toate clădirile mănăstirii să fie lăsate libere pentru a locui în ele viitorii monahi, lucru cu care Ministerul Domeniilor este de acord.

Se cere Ministerului Agriculturii cedarea a 43 ha de teren împrejurul mănăstirii şi împiedicarea corespondenţei călugărilor cu preoţii de la muntele Athos, deoarece aceştia stârneau agitaţie în popor şi îndemnau oamenii să nu se mai supună bisericii.

***, „Redeschiderea Mănăstirii Dobrovăț (Vaslui)”, în: *Buletinul Episcopiei Huşilor* VIII (1932), 6, p. 45-46.

Articolul începe cu un scurt istoric. În Eparhia Huşilor n-a rămas după 1863 nici o mănăstire de călugări. Episcopul Nicodem stăruieşte ca, în 1912, să fie reînființată Mănăstirea Dobrovăț, situată la 40 km de Vaslui, care impresionează prin frumusețea arhitecturii şi picturii. Ea a fost construită de Ştefan cel Mare şi pictată de Petru Rareş, Vasile Lupu închinând-o Mănăstirii Zograful din Sfântul Munte al Athosului.

Mănăstirea deținea o frumoasă moşie dar, după secularizare, a fost desființată cu totul, clădirea servind mai întâi ca închisoare, după care devine orfelinat iar mai târziu şcoală elementară. În 1913 a redevenit mănăstire, fiind recunoscută şi de Sfântul Sinod în 1929. Stareții mănăstirii au fost Damian Lascăr, Samson Ciopată şi Anania Roman. La sfințirea bisericii ea a primit hramul „Pogorârii Sfântului Duh”. Sunt prezentate activitățile desfăşurate cu această ocazie.

Simedrea, Tit, „Tetraevanghelul vistiernicului Matiaş”, în: *BORom* LII (1934), 3-4, p. 154-179. Text în limba slavonă.

Studiul de față ia în considerare o temă mai veche, tratată de acelaşi autor, aceea a manuscriselor. Astfel, după ce a analizat „Tetraevanghelul” slav, manuscris moldovenesc datând din 1529, interesul autorului se opreşte asupra unui alt „Tetraevangheliar” slav, „manuscript moldovenesc” din 1535, dăruit Mănăstirii Dovrobăț de Matiaş, marele vistiernic al lui Petru Rareş şi de fratele său Sima.

Înainte de a începe investigațiile propriu-zise, autorul face câteva observații asupra termenilor „tetraevanghel, evanghelie, evangheliar şi evanghelistar”. El constată lipsa de precizie în ceea ce priveşte utilizarea terminologiei, dând exemplu pe profesorul I. Bogdan care este de părere că manuscrisele sunt interesante doar din perspectiva tehnicii artistice, oferind conferinței sale titlul de „Evangheliile de la…”, în interiorul căreia sunt sesizate denumirile de „Tetraevanghel, Evangheliar şi Evanghelie” pentru una şi aceeaşi carte, Evangheliile de la Humor şi Voroneț. Sunt astfel combătute atât mărginirea criteriilor de interes, existând şi un interes liturgic, pe lângă cel istoric şi tehnic, dar, mai cu seamă, se remarcă confuzia termenilor utilizați total greşit.

Aşadar, Tit Simedrea face un scurt istoric al fiecărei noțiuni în parte, subliniind deosebirile de rigoare. Astfel, „Tetraevanghelierul” şi „Evanghelia” reprezintă două tipuri distincte ale uneia şi aceleaşi cărți liturgice, a cărei citire este atestată încă din primele veacuri ale creştinismului. Autorul notează că prima a fost în uzul bisericii noastre până la 1682, cea de-a doua ființând şi în vremea conceperii studiului. „Tetraevanghelierul” este un tip propriu de carte liturgică, premergătoare „Evangheliei” şi care cuprinde cele patru evanghelii aşezate în ordinea canonică răsăriteană: Matei, Marcu, Luca şi Ioan, pentru uzul liturgic, text continuu, fără împărțire în capitole. Fiecare evanghelie e divizată în pericope sau „zaceale”, care sunt marcate pe marginea paginilor textului. Fiecare pericopă începe cu majusculă, scrisă fiind, de cele mai multe ori, cu cerneală de culoare diferită. Pe marginile de sus ori de jos urmează indicațiile tipiconale, menționându-se duminica sau ziua în care se citeşte pericopa respectivă. În bisericile de limbă slavă, autorul constată faptul că această

carte a rămas în uz până în zilele sale, deşi poartă titlul de „Evanghelie”. După alipirea Basarabiei de către ruşi, Sinodul de la Petersburg a voit să impună şi bisericilor din această provincie „Tetraevanghelierul” în locul „Evangheliei”, care era în folosință de mai bine de 190 de ani, cerând de asemenea ca toate cărțile ce urmează a se tipări să fie concepute după modelul slav.

În 1819, mitropolitul Basarabiei, Gavriil Bănulescu Bodoni a cerut învoire Sinodului rus să tipărească „Evanghelia” şi „Apostolul” după rânduiala de la moldoveni, motivându-şi alegerea prin faptul că „Evanghelia” are avantajul găsirii imediate a evangheliei de citit. Deşi aprobată, această cerere se concretizează abia în 1855, când se va tipări „Evanghelia la Chişinău”, luând ca bază cea tipărită la Buda, în 1812. În ceea ce priveşte „Evanghelia”, aceasta este definită drept carte liturgică ce conține pericopele evanghelice în ordinea în care trebuiesc citite în cursul anului la Liturghie sau la alte slujbe, cuprinzând cele patru evanghelii nu în ordinea lor canonică, cum o aflam în „Tetraevanghelier”, ci în ordinea paragrafelor ce trebuiesc lecturate, începând cu ziua întâia de Paşti. Ea este un tip mai nou şi mai evoluat decât ultima menționată, tocmai prin dispoziția internă a pericopelor, a căror întrebuințare devine extrem de facilă.

În biserica noastră prima „Evanghelie” apare la Bucureşti, în 1682, pe filieră greacă, toate cele care au urmat a se tipări preluând acest model, spre deosebire de „Tetraevanghelierul” redactat după model slavon. În consecință, „Evanghelistarul” nu este altceva decât un tipicon sistematic al „Evangheliei”, datând din aceeaşi perioadă în care a fost concepută „Evanghelia”, dar existând la început ca o carte distinctă. Ulterior, ea a sfârşit prin a fi încorporată în „Evanghelie”, la sfârşitul acesteia. El a fost alcătuit în 1588, de către Emanuil Glizonie, fiind tipărit pentru prima oară la Veneția. „Evanghelistarul” este aşadar un fel de indice ce cuprinde 35 de tabele, succesiunea evangheliilor şi a citirii pericopelor lor la Liturghia din fiecare zi a anului, cu voscresnele şi glasurile ce se cântă în fiecare duminică, aşezate pe săptămâni, precum şi datele referitoare la ziua când va cădea sărbătoarea Sfintelor Paşti. Evanghelistarul apare pentru prima dată în edițiile româneşti în 1750, în „Evanghelia” tipărită la Bucureşti, sub titlul de „Însemnări”, iar a doua oară în „Evanghelia” tipărită la Buda, în 1812.

După lămurirea unor termeni religioşi, autorul trece la analiza „Tetraevanghelierului” vistiernicului Matiaş, din secolul al XVI-lea, conținând 260 de file nepaginate, dintre care două albe, de început şi de final. Limba acestuia este asemănătoare cu cea utilizată în „Evanghelia” slavo-greacă de la 1429, tipărită la Oxford, toate lămuririle introduse fiind scrise cu aur. Pagina de unde începe fiecare evanghelie e împodobită cu un frontispiciu-miniatură, ca şi literele de început ale fiecărui text. Motivele ornamentale redau entrelacuri, rinsouri şi frunze. Sunt utilizate patru culori: verde, albastru, roşu şi aur, fila cu care începea textul fiind deplasată, din greşeala ultimului legător, manuscrisul neavând „poartă”. De asemenea este întâlnit înscrisul „Glavele de la Mateiu”, urmând o predoslovie a lui Teofilact, arhiepiscopul Bulgarilor, din care lipseşte însă finalul, finalul textului evanghelistului amintit, ornamentul fiind reprezentat de o cruce de aur împodobită cu raze, urmând numele Sfintei Evanghelii, numărul de stihuri, anul în care aceasta a fost scrisă pentru prima dată şi o notă, care anunță finalul textului, înscrisă cu aur.

Evanghelia de la Marcu se remarcă printr-un frontispiciu miniatură colorată, care diferă de cel anterior prin dispoziția motivelor decorative, cu acelaşi titlu cu majuscule de aur, ca şi însemnele finalului evangheliei şi a contextului când aceasta a fost scrisă. Ca şi celelalte două, Evanghelia de la Luca e precedată de un indice al glavelor, prefața, frontispiciul şi titlul nedeosebindu-se de celelalte, marcând şi cei 15 ani după Înălțarea lui Hristos, dată la care a fost scrisă. Evanghelia de la Ioan, e însoțită de aceleaşi amănunte, motivul decorativ fiind un vrej terminat la ambele capete cu câte o frunză. La finele evangheliei urmează câteva lămuriri de tipic, expuse pe larg în studiul de față şi însoțite de textul original, urmând apoi inscripția „Tetraevangherului", amintind de vistiernicul Matei şi de fratele său Sima, care au închinat această sfântă carte mănăstirii Dovrovăț, alături de un blestem pentru eventualele tentative de înstrăinare survenite din rândul familiei, luate în calcul într-un viitor apropiat. Inscripția cuprinde şi anul finalizării acestui „Tetraevanghelier", 5 februarie 1535, în vremea primei domnii a lui Petru Rareş.

După această analiză, atenția autorului se înclină şi asupra personalității celor care au înfrumusețat mănăstirea prin dăruirea acestui prețios „Tetraevanghelier". Astfel, deşi există o afirmație care spune că Sima a scris „Tetraevanghelierul", ea trebuie înțeleasă în sensul că acesta a plătit ca să fie scris, copistul însă nefiind cunoscut. În ceea ce priveşte mănăstirea căreia i-a fost donat acesta, Dobrovăț a fost zidită de către Ştefan cel Mare, isprăvită fiind la doar două luni la încetarea lui din viață, neapucând să o zugrăvească. Petru Rareş a fost acela care a finalizat pictura şi împodobirea sfântului lăcaş, după cum reiese din pisania bisericii, 1522. După cum observă un cercetător, preluat de autorul de față, această dată nu e plauzibilă, căci Petru Rareş nu era încă domnul Moldovei. În anul dăruirii „Tetraevanghelierului", în 1535, se poate ca în mănăstire să fi fost începută pictura şi împodobirea ei, dar nicidecum încheierea acestora, lucru explicabil şi prin faptul că Matei încredințează această carte nu Mănăstirii Coşula, ctitoria sa, ci la Dovrovăț, care se afla încă în perioada finalizării, contribuind la înfrumusețarea ei.

Cu privire la informațiile despre Matei şi Sima, acestea lipsesc în legătură cu ultimul, ceea ce atestă faptul că se afla într-o dregătorie mică pe vremea domnului. Matei, „om foarte prudent şi chibzuit", apare din documentele vremii ca unul dintre cei mai de seamă sfetnici ai lui Petru Rareş, însărcinat uneori şi cu chestiuni diplomatice secrete, el prevăzând, după cum susțin anumite scrieri, consecințele politicii neastâmpărate şi aventuroase a domnului său. Dacă calitățile sale ar fi fost îndoielnice, acesta n-ar fi fost înaintat la rangul de mare logofăt de către urmaşul la tron, Ştefan Vodă Lăcustă. În cea de-a doua domnie a lui Petru Rareş (1541-1547) e restabilit în funcția de mare vistiernic, fiind chiar promovat ca mare logofăt, funcție ce şi-o va păstra şi în timpul succesorului, Iliaş Vodă.

Dintre ctitoriile lui Matiaş autorul enumeră Mănăstirea Coşula, județul Botoşani, zidită în 1535 după un plan asemănător celor ctitorite de Ştefan cel Mare, mănăstire de călugări până în 1864 şi biserica din satul Horodniceni, județul Baia, isprăvită în 1539, în vremea domniei lui Ştefan Lăcustă, construcția fiind asemănătoare cu cea din Râşca, remarcându-se în cadrul pisaniei, un scut ce împodobeşte biserica, cu două cruci suprapuse în etaj, ce amintesc de crucea potențată a cavalerilor Sfântului Mormânt. Odată cu aceasta, este scoasă în evidență gustul

artistic şi cultura lui Matiaş, care cunoştea foarte bine limba latină, lucru rezultat din scrisorile şi întrevederile cu Ion, arhiepiscopul Lyonului şi trimisul secret al lui Carol al V-lea, căruia i-a lăsat o impresie excelentă.

Gonța, Alexandru, I., „Două mănăstiri moldoveneşti din sec. al XV-lea de pe valea Dobrovățului, dispărute”, în: *MitrMold* XXXVI (1960), 1-2, p. 121-126.

Articolul de față cuprinde prezentarea a trei mănăstiri, dintre care primele două sunt dispărute: - cea a lui Giurgiu Călugărul din satul Călugăreni, cu hramul „Schimbarea la Față” şi o mănăstire aparținând lui Ivan Damianovici. Mănăstirea „Giugiu Călugărul” este atestată documentar într-un manuscris slavon datat 26 noiembrie 1499, care se afla la Mănăstirea Zografu. Întemeiată cu aproximație în 1360, Sfântul Ştefan i-a dăruit trei sate acestei mănăstiri. Localizarea nu reiese din document, dar, probabil, se afla la hotarul satului Călugăreni, pe partea dreapta a Drobovățului, între satele Ruşi, Dobrovăț de azi - Dumeşti, Dumasca de azi - şi Tăcuteşti, Tăcuta de azi. Mănăstirea lui Ivan Damianovici (făcută cu cheltuiala lui) avea hramul „Pogorârea Duhului Sfânt”, iar Sfântul Ştefan i-a dăruit cinci sate. Era localizată la obârşiile Dobrovățului, pe drumul cel mare ce vine de la Bucium (Iaşi).

Cea din urmă mănăstire despre care se aminteşte în acest articol şi care încă mai există este Mănăstirea lui Ştefan cel Mare zidită între anii 1503 - 1504 în satul Ruşi, cunoscută sub numele de mănăstirea de la Dobrovăț cu hramul „Pogorârea Sfântului Duh”.

Mihoci, Gh., „Mănăstirea Dobrovăț”, în: *MitrMold* XXXI (1955), 10-11, p. 719-729

Mănăstirea Dobrovăț reprezintă una dintre cele mai importante opere ale creației spirituale româneşti. Datele cuprinse în acest articol sunt diverse, amintind despre istoric, ctitor, descriere arhitecturală, pictură, documente de danie, închinarea către Mănăstirea Zografu, manuscrise şi odoare, despre originea numelor de pe morminte.

Stoian, Nicolae, „Sorin Ulea, «Datarea ansamblului de pictură de la Dobrovăț» în *Studii şi Cercetări de Istoria Artei*, Ed. Academiei, R.P.R., 2, 1962, p. 483 – 485”, în: *MitrMold* XLI (1965), 3-4, p. 247.

Recenzie a studiului lui Sorin Ulea, care stabileşte că pictura din interiorul Mănăstirii Dobrovăț nu a fost executată în timpul lui Ştefan cel Mare, ci este opera zugravilor lui Petru Rareş, realizată în toamna anului 1529. Importanța datării de la Dobrovăț este subliniată, întrucât constituie începutul activității de zugrăvire a bisericilor de pe vremea lui Petru Rareş.

Puşcaşu, Maria Voica, „Biserica Dobrovăț - Date istorice”, în: *MitrMold* LIII (1977), 1-3, p. 159-174.

Studiul de față se axează pe evidențierea contextului socio-politic din secolul al XV-lea în depresiunea văii Dobrovățului şi pe cercetarea vechilor urme ale vieții monahale în zonă. Pe lângă toate datele istorice cu privire la acest lăcaş de cult,

autoarea aminteşte şi statutul inițial al acestuia de mănăstire domnească a lui Ştefan cel Mare. Articolul cuprinde o imagine cu biserica Dobrovăț.

Mihoci, Gh., pr., „Paraclisul lui Simeon Movilă de la Dobrovăț”, în: *MitrMold* LIII (1977), 1-3, p. 175-193.

Mănăstirea Dobrovăț a avut o puternică legătură cu neamul Movileştilor de-a lungul timpului, în special cu Simeon Movilă, care a ctitorit paraclisul acestui aşezământ. Autorul oferă imagini cu paraclisul, cu pisaniile, mormintelele, catapeteasma şi analizează toate aceste elemente.

Puşcaşu, Voica Maria, „Mănăstirea Dobrovățului - date istorice II”, în: *MitrMold* LIV (1978), 5-8, p. 521-534.

Această a doua parte a studiului istoric despre Mănăstirea Dobrovăț prezintă schimbările survenite în secolele XVI-XVII, care includ starea proprietăților şi a daniilor mănăstireşti. Se prezintă şi o hartă a comunei Dobrovăț din secolele XV-XVI.

DOLJEŞTI-ROMAN (MĂNĂSTIREA)

Vasilescu, Ath., preot, „Mănăstirea Doljeşti”, în: *BORom* XXIV (1900-1901)**,** 11, p. 994-1000**.**

Studiul cuprinde un istoric al Mănăstirii Doljeşti. În 1764 Hatmanul Vasile Roset şi ieromonahul Dionisie Hudici au ctitorit acest lăcaş şi l-au înzestrat cu cele trebuincioase: moşii, odoare etc. De la Vasile Roset ne-a rămas o „Evanghelie” tipărită la 1742 în tipografia Mitropoliei din Bucureşti iar de la Dionisie Hudici ne-a rămas o cruce din 1768. După îndemnul lui Vasile Roset, Nicolae Kogălniceanu dăruieşte mănăstirii o vie mare şi moşia Silvestru din județul Bacău, unde s-a fondat schitul Tisa. Mănăstirea Doljeşti a primit, de-a lungul timpului, numeroase danii de la ierarhi, domnitori şi diferiți oameni. O notă de subsol arată că înainte ca Vasile Roset şi Dionisie Hudici să zidească mănăstirea, pe locul ei exista o biserică de lemn şi, posibil, chiar o mică mănăstire.

Până la anul 1796, mănăstire a avut 18 egumeni. Sunt amintiți Dionisie Hudici, Ioanichie Kogălniceanu, ieromonahul Paisie - care a fost apoi egumen al Mănăstirii Precista Mare din Roman. În secolul al XIX-lea, mănăstirea a avut ca egumeni pe: Veniamin Putneanu Mutu, Veniamin Roset – în vremea sa a funcționat o şcoala la mănăstire (el fiind cel care a ajuns arhiereu şi care a fost exilat în urma evenimentelor de la 1848 la Mănăstirea Soveja şi care a murit la 1851) şi pe arhiereul Vladimir Suhopan Irinopoleos cel care a fost ultimul stareț al mănăstirii, fiindcă sub egumenia lui mănăstirea s-a desființat. La 1900 mănăstirea era desființată, iar biserica ei funcționa ca biserică de mir.

Bulat, T. G., prof., „O ctitorie târzie: mănăstirea Doljăşti – Roman”, în: *MitrMold* XLI (1965), 11-12, p. 611-629.

Istoricul Mănăstirii Doljeşti din Roman cu date despre aşezare, ctitori şi documentele care o privesc şi despre relațiile acestui lăcaş cu mitropolitul Iacob şi Mănăstirea Putna.

DRAGOMIRNA (MĂNĂSTIREA)

Ghenadie al Râmnicului, „Trei manuscripte slavone”, în: *BORom* X (1886-1887), 12, p. 968-975. Cu text în slavonă.

Gr. Voscresenski a publicat în 1882, la St. Petersburg, o lucrare care se numeşte „Manuscripte slavice, păstrate în Bibliotecile străine: a Berlinului, a Pragăi, a Ljubljanei, a Zagrebului şi ale Belgradului”, în: care descrie 71 de manuscrise slavone aflate în biblioteci din afara Rusiei. În articol sunt prezentate trei manusrise care prezintă un deosebit interes pentru trecutul culturii noastre.

Al treilea manuscris este un „Apostol” aflat în biblioteca din Viena, datat din 1610, scris de către Anastasie Crimca. Acest „Apostol” a fost dat de către Anastasie, Mănăstirii Dragomirna în memoria părinților săi. O notă aflată pe foile 11 şi 15 ale manuscrisului arată că acesta a fost luat de către cazaci la 1653 din mănăstirea în care a fost scris, dar a fost returnat la scurt timp. Arhiereul Ghenadie al Râmnicului prezintă o scurtă descriere a acestui manuscris, ce conține la pagina 74 portretul mitropolitului Anastasie Crimca.

***, Cronică, „Cazuri de moarte”, în: *Candela* XX (1901), 9, p. 724.

În articol este menționat decesul următoarelor personane: a ieromonahului Mănăstirii Dragomirna, Ghelasie Grigorovici, la vârsta de 86 de ani (la 8/21 august 1901); a cooperatorului parohial din Cuciumare (Cuciuru Mare?) Mihail Doroftei, la vârsta de 44 ani; a parohului din Poeni, George Popescul, la vârsta de 56 de ani (3/16 august); a protopresbiterului şi paroh din Mămăeştii noi, Arsenie Kozak (17/30 august).

***, Cronică, în: *Candela* XXII (1903), 2, p. 129.

În articol se anunță decesul, la 21 ianuarie 1903, a părintelui ieromonah şi sincel al Sfintei Mănăstiri Dragomirna, Eutimiu (Eftimie) Nichitovici, la vârsta de 57 ani. După absolvirea studiilor teologice în Cernăuți, a intrat în 1875 în cinul monahal, peste doi ani fiind hirotonit ieromonah. În 1899 a primit demnitatea de sincel.

***, Cronică, „Repaosări”, în: *Candela* XXII (1903), 12, p. 825-826.

În articol este consemnat decesul, în data de 19 noiembrie 1903, a arhimandritului mitrofor Desiderie Cozub, egumen al Mănăstirii Dragomirna, la vârsta de 85 de ani. Născut în 1818, a fost hirotonit preot (1844), numit paroh (1846) şi protopresviter (1852). Intrând în „clerul regular” (1876), a fost ales egumen la Mănăstirea Putna unde a stat până la 1895, când a trecut la Dragomirna. În 1880 a primit demnitatea de „arhimandrit mitrofor”.

Înmormântarea a avut loc în 21 noiembrie 1903 la Mănăstirea Dragomirna. De asemenea, este menționat decesul protopresviterului Ioan Gribovici (7/20 noiembrie 1903) şi al protopresbiterului Zaharia Boiu (24 octombrie 1903). Ioan Gribovici, paroh în Stănesci, s-a născut în 1832 şi a fost sfințit preot în 1858. A fost numit paroh (1863), exarh arhiepiscopesc (1896), protopresbiter (1898).

Protopresbiter şi asesor consistorial în Sibiu, membru al Consistoriului metropolitan al Academiei Române, Zaharia Boiu s-a născut la 4 martie 1834 în

Sighişoara. După terminarea Institutului Teologic, a fost ales paroh în cetatea Sibiului (1864) şi hirotonit protopresbiter (1867). Între scrierile sale, primul loc îl ocupă „Seminţe din ogorul lui Christos".

G., „Bibliografie", în: *BORom* XXXII (1908-1909), 10, p. 1200. Recenzie.

Prezentarea lucrării lui Ipolit Vorobchievici intitulată „Sfânta Mănăstire Dragomirna" ce cuprinde: istoricul mănăstirii, date despre avere şi informaţii despre starea ei la acea vreme.

***, „Copie după raportul nr. 29 din 25 iulie 1909 al superiorului Mănăstirii Râşca din judeţul Suceava", în: *BORom* XXXIII (1909-1910), 6, p. 699-707.

Descrierea vizitei făcute de superiorul Mănăstirii Râşca, arhimandritul V. Piticariu mănăstirilor din Bucovina. Mai întâi acesta a vizitat Mănăstirea Sfântul Ioan cel Nou din Suceava, la care stareţ era arhimandritul Ghedeon Balmuş după care a vizitat Mănăstirea Dragomirna, al cărei superior era Ipolit Vorobchievici. După ce face o descriere a mănăstirii, arhim. Piticariu prezintă mormintele aflate în incinta şi în afara bisericii mănăstirii, printre acestea aflându-se, în partea stângă a altarului şi mormântul episcopului Bucovinei, Daniil Vlahovici. Sunt prezentate apoi cărţile şi odoarele Mănăstirii Dragomirna, între care: o „Evanghelie" manuscris a mitropolitului Anastasie Crimca din 1609, o altă „Evanghelie" manuscris, un „Liturghier" manuscris din 1610, o „Evanghelie" din 1614, o „Liturghie slavonă" manuscris din 1616, o „Psaltire" din 1616 – toate aceste cărţi sunt ferecate şi au fost date de mitropolitul Anastasie Crimca mănăstirii; o „Evanghelie" slavonă tipărită la Lemberg în 1644; o „Evanghelie" în limba română tipărită în 1821 la Mănăstirea Neamţ. Sunt descrise şi câteca obiecte de cult: un acoperământ din 1559, alt acoperământ dat de mitropolitul Grigorie cu data 1559, un aer din 1598 dăruit de ţarul Feodor Ivanovici, un acoperământ de la 1612 dat de domnul Ştefan Tomşa, un aer cu o inscripţie care arată că a fost făcut de mitropolitul Anastasie Crimca în 1626, o cruce dăruită de Toma vistiernicul Mănăstirii Voroneţ cu data 1542, o cruce dăruită de mitropolitul Anastasie Crimca la 1624, un potir de argint dăruit de Macarie, egumenul mănăstirii, la 1782, o patenă de argint dată de Suha Teodorivici în 1797, o stea de argint cu inscripţia „Iulian Teodorovici 1797", o linguriţă de argint cu inscripţia „Iulian Teodorovici 1797", o cădelniţă de argint donată de egumenul Mănăstirii Voroneţ, Macarie, în 1782, un litier de argint cu inscripţia „Isaia Gheorghjev Bălăşescu arhimandrit egumenul Mănăstirii Dragomirna 1793".

Mai este de menţionat şi faptul că, în 1909, în mănăstire vieţuiau 13 monahi.

Georgescu, Corneliu, ierom., „Mănăstirea Dragomirna", în: *Viaţă Monahală*, III (1935), 1-2, p. 14-18.

Mănăstirea Dragomirna este situată la 12 km de Suceava, fiind zidită la începutul secolului al XVII-lea de către mitropolitul Anastasie Crimca, care a arhipăstorit în Moldova între 1609-1630. După o scurtă descriere a mănăstirii, autorul prezintă arhitectura sa, plasând-o ca importanţă, după edificiile de la Curtea de Argeş şi cea de la Trei Ierarhi din Iaşi. Este amintită prezenţa unor pietre de mormânt ce păstrează inscripţii în limba greacă: una din 1770, amintind că acolo este

înmormântată Maria, soția paharnicului George Baslovlu din familia Mavrocordaților, alta ce aminteşte de locul de veci al arhitectului Dima care este trecut şi în pomelnicul mănăstirii, şi alta care este a mitropolitului Anastasie Crimca.

Sunt prezentate obiectele şi cărțile păstrate în muzeul mănăstirii: două „Evanghelii" slave, una datând din 1614, scrise pe pergament cu multe gravuri şi icoane; o „Liturghie", manuscris pe pergament, datată din 1611, dăruită mănăstirii în 1616; o altă „Liturghie slavonă", manuscris pe pergament, donată de mitropolitul Anastasie Crimca în 1610. Se reproduce conținutul testamentului lăsat de către mitropolitul ctitor, prin care acesta leagă, cu mare blestem, ca mănăstirea sa să nu fie închinată vreodată la Sfântul Munte sau la Ierusalim sau să se aducă aici viețuitori străini.

G., I. M., „Note bibliografice Şesan M. Pr., «Mănăstirea Dragomirna», Cernăuți, 1943, 26 p." în:. *BORom* LXII (1944), 7-12, p. 332-333. Recenzie.

Mănăstirea Dragomirna este ctitoria lui Anastasie Crimca. Despre acesta aflăm că în 1588 a fost numit ca egumen al Mănăstirii Galata, în 1600 a fost ales episcop de Rădăuți, în 1605 a fost ales episcop de Roman, iar în 1608 a fost ales mitropolit al Moldovei. În 1602, Anastasie începe zidirea mănăstirii pe moşia sa. Între 1605-1609 el zideşte o altă biserică, pe aceeaşi moşie, mai mare, cu hramul Pogorârea Sfântului Duh. La 1620, ca mitropolit, Crimca opreşte sub greu blestem închinarea mănăstirii.

În 1627 domnul Miron Barnovski a înconjurat mănăstirea cu ziduri groase, astfel ea căpătând aspect de cetate. La data de 19 ianuarie 1631, Anastasie Crimca trece la cele veşnice. În 1653 mănăstirea este prădată de către oştile lui Timuş Hmelnițki. La 1758 mănăstirea a fost jefuită şi arsă de tătari, iar la 1767 împărăteasa Ecaterina a Rusiei a dăruit mănăstirii un policandru, iar generalul Rumanițev i-a dăruit un clopot de aramă. Între 1773-1775 a stărețit aici Paisie Velicikovski. Se mai precizează că egumenul Isaia Bălăşescu a făcut câteva reparații la mănăstire între anii 1792-1796.

Georgescu, I. I., „Contribuții la studiul manuscriselor ilustrate din mănăstirile Sucevița şi Dragomirna", în: *MitrOlt* IX (1957), 5-6, p. 412-413.

Primul manuscris prezentat în acest studiu este „Tetraevanghelul" de la Sucevița. Se mai aminteşte despre şcoala de copişti de la Dragomirna

Diaconescu, Emil, „Mănăstirea Dragomirna", în: *MitrMold* XXXIII (1957), 8-9, p. 635-648.

Mănăstirea Dragomirna e prima biserică ridicată la Dragomireşti, din piatră la exterior şi cărămidă smălțuită de culoare verde, ulterior vopsită. Materialul aduce scurte informații şi despre familia lui Anastasie Crimca, ctitorul sfintei mănăstiri, care construieşte şi chiliile. Biserica schitului a fost sfințită în 1602. Din istoricul Mănăstirii Dragomirna aflăm că acest sfânt lăcaş este construit după modelul Galatei, unde ctitorul a fost egumen.

Iufu, I., „Despre prototipurile literaturii slavo-române din secolul al XV-lea", în: *MitrOlt* XV (1963), 7-8, p. 511-535.

Din multele manuscrise prezentate în acest articol, menționam doar câteva: „Tetraevanghelul” de la Neamț, scris pe pergament la sfârşitul secolului al XIV-lea; „Tipicul Sf. Sava” din a doua jumătate a veacului al XIV-lea, de la Mănăstirea Dragomirna (cu nr. de inventar 813); „Cuvinte pustniceşti ale Sf. Vasile cel Mare” de la Dragomirna (nr. de inventar 707) - sfârşitul sec. al-XIV-lea.

Stănculescu, Ioan F., „Recenzie. Albume consacrate Mănăstirilor Dragomirna şi Dealul”, în: *BORom* LXXXIII (1965), 11-12, p. 1156-1160.

Autorul face o recenzie albumelor Teodorei Voinescu şi a lui Răzvan Teodorescu: „Mănăstirea Dragomirna”, respectiv a celui aparținând lui Constantin Bălan, „Mănăstirea Dealu”, apărute la Editura Meridiane, Bucureşti 1965.

În prima parte sunt surprinse date istorice despre Mănăstirea Dragomirna, ctitoria lui Anastasie Crimca. Se aduc informații despre arhitectura, colecția de obiecte şi broderia realizată în acest sfânt lăcaş. Albumul conține 32 reproduceri alb-negru, care măresc importanța documentară a acestei lucrări. Cea de-a doua recenzie aduce informații despre aşezarea geografică, istoricul Mănăstirii Dealul, arhitectura şi obiecte de artă prezente aici.

Vâlcea-Popescu, G., „Din odoarele de artă de la Dragomirna”, în: *BORom* LXXXV (1967), 11-12, p. 1241-1254.

Informații despre: broderie, cruci şi alte obiecte de cult. Arta brodatului, cunoscută la popoarele cu civilizație veche, a fost dusă la bizantini până la apogeu, broderiile fiind întrebuințate în biserica creştină la veşminte, acoperăminte pentru Sfânta Masă, pentru Sfintele Vase şi pentru morminte. Muntenia a avut un mare număr de opere brodate, cele mai vechi fiind cele din secolul al XIV-lea, din tezaurul Mănăstirii Tismana. În Moldova găsim exemplare numeroase păstrate în muzeele mănăstirilor. Publicarea obiectelor tezaurului de la Putna a scos la lumină o serie de obiecte prețioase, iar la Sucevița se află cele mai scumpe broderii din arta noastră veche: acoperământul de mormânt a lui Ieremia Movilă şi cel al lui Simion Movilă.

Mănăstirea Dragomirna este mai săracă în broderii, dar cele existente au o mare valoare: un epitaf rusesc din 1598 cu „Punerea în mormânt a Mântuitorului” al mitropolitului Varlaam al Rostovului, ajuns la Dragomirna în împrejurări necunoscute, este descris în detaliu, un epitaf al mitropolitului Anastasie Crimca din 1626, două acoperăminte pentru Sfântul Potir, având ca temă iconografică „Împărtăşirea Apostolilior”, făcute pentru Mănăstirea Voroneț prin grija mitropolitului Grigorie şi un acoperământ pentru Sfântul Disc, reprezentând pe „Mântuitorul Iisus Prunc”, aşezat pe Sfântul Disc şi acoperit cu un veşmânt. „Perdeaua” mitropolitului Anastasie din 1612 are ca temă iconografică „Adormirea Maicii Domnului”. Printre broderii se mai numără un acoperământ pentru sicriu, o stofă brodată, un epitrahil grecesc, probabil din secolul XVII-XVIII şi un epitrahil făcut de logofătul Grigorie, ambele lucrate cu fir de aur, argint şi mătase.

Referitor la cruci, se descrie „Crucea lui Ştefan cel Mare”, dăruită Mănăstirii Putna în 1503. O altă cruce este cea dăruită Putnei de pârcălabul Banschi şi de soția sa Maria, în 1516, apoi se aminteşte despre crucile de la Secu din 1601 şi 1602, donate de fondatori. La Dragomirna se regăseşte o cruce sculptată în lemn de cedru, de tip

grecesc, cuprinzând 39 de iconițe sculptate, cu figuri expresive, lucrare, probabil executată în Sfântul Munte de un grec şi donată de mitropolitul Anastasie Crimca. Crucea vistiernicului Toma, lucrată în lemn de abanos, ferecată în argint aurit, este dăruită la 1547, iar cea lucrată în lemn de cedru şi ferecată în argint, din secolul al XVIII-lea, este o lucrare mediocră a unui meşter local. Mai există două cruci de lemn, din care una e donată de egumenul Dosoftei Tişcovici.

Mai sunt prezentate: un disc şi o stea, dăruite de ieromonahul Iulian Teodorovici în 1797, un potir şi o cadelniță donate, în 1782, Mănăstirii Voroneț de egumenul Macarie şi un litier, dăruit de arhimandritul şi egumenul Isaia Gheorghievici Mănăstirii Dragomirna, toate aceste odoare fiind din argint şi/sau argint aurit.

Vâlcea-Popescu, G., „Şcoala miniaturistă de la Dragomirna”, în: *BORom* LXXXVI (1968), 3-5, p. 455-468.

Situată la 12 km de Suceava, ctitoria mitropolitului Anastasie Crimca, Mănăstirea Dragomirna este vestită nu numai prin insolita sa biserică, sfințită în 1609, ci şi prin odoarele ei şi mai ales prin manuscrisele cu miniaturi la care a lucrat însuşi mitropolitul Crimca. Acesta a înzestrat ctitoria sa cu cărți de ritual scrise cu mâna şi împodobite cu miniaturi, cu toate că arta tipografică ajunsese a fi destul de cunoscută în acel timp. Obiceiul cărților manuscrise şi împodobite este foarte vechi şi cunoscut de toate popoarele civilizate. La noi, primul manuscris cu miniaturi, copiat şi împodobit de Gavril Monahul, apare în Moldova, în secolul al XV-lea şi se aflā acum la Biblioteca din Oxford. Probabil că primele manuscrise artistice lucrate în Muntenia, s-au pierdut. În Moldova pot fi menționate ca centre de activitate miniaturistică: Putna, Neamț, Rădăuți, Sucevița. O mulțime de manuscrise, în special Evangheliare, sunt copiate şi împodobite în secolul al XV-lea şi al XVI-lea, începutul făcându-l „Evanghelia” lui Gavriil Uric, din 1429.

Autorul citează manuscrisele păstrate din această perioadă, afirmând că meşteşugul copierii şi împodobirii manuscriselor cu ornamente şi miniaturi a continuat şi în secolul al XVII-lea la Dragomirna, de unde se cunosc astăzi 10 manuscrise necesare cultului pe care autorul le numeşte, le clasifică şi indică locul unde pot fi găsite. Se descrie fiecare manuscris prezentându-se şi distribuția textului la următoarele lucrări de la Dragomirna: „Tetraevangheliarul”, „Apostolul (nr. 22)”, „Evanghelia”, „Apostolul (nr. 6 – Viena)”, „Liturghierul”(nr. 4), „Liturghierul” (nr. 5), „Patericul”, „Tetraevangheliarul” (de la Biblioteca din Liow), „Tetraevangheliarul”(nr. 2), „Liturghierul” (nr. 3) şi „Psaltirea”.

Următoarea parte a articolului face referire la „Originalitatea iconografică a „Psaltirii de la Dragomirna”. „Psaltirile” au fost împodobite cu scene şi figuri legate mai mult sau mai puțin de textul pe lângă care erau aşezate, ele ocupând un rol important în istoria miniaturisticii generale. Charles Diehl împarte manuscrisele Psalmilor cu miniaturi în două categorii distincte: grupul „aristocratic”, cu miniaturi în plină pagină, puțin numeroase şi cu subiecte împrumutate din istoria lui David şi grupul „monastic şi teologic”, cu ilustrație marginală, foarte abundentă şi variată. Miniaturile din „Psaltirea” de la Dragomirna se caracterizează prin ingeniozitatea artistului de a reuni cele două grupuri.

Miniaturile de la Dragomirna urmează, cu câteva excepții, textul pe lângă care au fost reprezentate, prezentând pe David în rugăciune, dând sfat leviților, sau mustrat de Natan pentru păcatele sale, arătând Chivotul Legii (sau pe tânărul împărat Solomon) mulțimilor. În afară de miniaturile în plină pagină şi acelea răspândite printre texte, se observă o serie de miniaturi, tot în plină pagină, însă etajate şi despărțite printr-o linie orizontală puternică, o metodă de practică bizantină din secolul al VI-lea, întâlnită în „Evanghelia din Rossano".

Ilustrarea de la Dragomirna este tot bizantină ca idee, dar forma este originală. Chipurile nu au fost copiate de nicăieri, ci au fost create de imaginația artistului, sprijinită numai pe text. Astfel, David poartă pe cap coroana voievozilor noştri, instrumentele muzicale sunt tulnicele, cobzele, tobele şi trompetele româneşti, cetățile au ziduri cu turnuri moldoveneşti, în al căror vârf este o cruce, chivotul legii are forma unei biserici moldoveneşti, cu turnuri cu cruce. „Psaltirea" de la Dragomirna este prima şi ultima operă de acest gen în miniaturistica românească, rămânând un model de iconografie locală originală.

Vâlcea-Popescu, G., „Şcoala miniaturistică de la Dragomirna", în: *BORom* LXXXV (1968), 7-8, p. 759-772.

Referire la însemnările de pe manuscrisele de la Mănăstirea Dragomirna. „Tetraevangheliarul", cu număr de inventar 1/1934 cuprinde două însemnări: una redă numele celui ce a executat lucrarea, adică mitropolitul Sucevei, Anastasie Crimca, în 1609, iar a doua consfințeşte donarea manuscrisului Mănăstirii Dragomirna, în 1609, în timpul domniei lui Constantin Movilă, fiul lui Ieremia Movilă, cu blestem asupra celor ce îl vor fura însuşindu-l sau vânzându-l.

„Apostolul", cu număr de inventar 22/1934, manuscris slav aflat la Biblioteca Academiei Române cuprinde o însemnare în limba slavonă cu acelaşi conținut cu cel redat mai sus, scris la porunca mitropolitului Crimca de către diaconul Dimitrie Belinschi în 1610.

„Evanghelia", cu număr de inventar 7/1934, cuprinde trei însemnări: prima, în limba slavonă, are conținutul celor prezentate anterior; a doua, în limba română cu litere chirilice, unde se arată că lucrarea a fost redată mănăstirii, după ce a fost recuperată de la cazacii ce au prădat Suceava, de către Gavriil Hatnean, în timpul lui Ştefan Voievod, fiul lui Vasile Lupu, în 18 septembrie 1651, iar a treia, în slavoneşte, spune că diaconul Dimitrie Vasilievici Belinschi a scris însemnările în 1610 la porunca arhiepiscopului Anastasie Crimca.

„Apostolul de la Viena" conține trei însemnări: prima, în limba slavonă, e socotită ca un testament al mitropolitului Crimca, a doua, în slavonă, menționează că „acest sfânt praxiu a fost făcut, legat şi aurit de mitropolitul Anastasie şi dăruit Dragomirnei spre pomenirea sa şi a părinților săi, Ioan şi Cristina", iar a treia însemnare, în slavonă, informează că manuscrisul a fost răscumpărat de vornicul Toma Cantacuzino şi doamna lui Ana, de la cazacii lui Timuş Hmelnițki care au jefuit mănăstirea la 10 august 1653 şi a fost redat Mănăstirii Dragomirna spre pomenirea familiei lor.

„Liturghierul", cu număr de inventar 5/1934, cuprinde unsprezece însemnări: prima conține sfârşitul unei rugăciuni din postul Crăciunului, a doua este o rugăciune

de curățire pentru preoți, ce slujesc la sfântul altar, a treia însemnare conține note de pomelnice, indicându-se sumele de bani ce trebuia să fie plătite de credincioşi şi numele celui ce a scris rugăciunile, Iulian Teodorovici Ionețchi. În limba română, a patra însemnare, informează despre răscumpărarea „Liturghierului” de către negustorul Statie în țara căzăcească şi trimiterea ei mănăstirii de origine, iar a cincea indică pe Neculce, aducând la mănăstire pe nepotul său, Alexei Balaban, în 1667. Însemnările următoare dau informații despre autorul manuscrisului, mitropolitul Crimca, despre alți recuperatori şi donatori şi se încheie cu o rugăciune de la începutul Postului Mare.

„Otecinic sau Pateric” are două însemnări: prima spune că lucrarea este făcută de mitropolitul Crimca şi donată în timpul lui Ştefan Tomşa, 13 martie 1616, iar a doua afirmă că acest Pateric l-a scris Vasile în 1612.

„Tetraevangheliarul de la Lwow” conține două însemnări: prima, în limba slavonă, arată că a fost scris de călugărul Teofil de la Mănăstirea Voroneț în 1614, la porunca mitropolitului Crimca şi pictat de Ştefan din Suceava în 1617. A doua însemnare precizează că „Evanghelia” a fost dată Mănăstirii Dragomirna în timpul domnului Grigorie Ghica şi a fiului său, Grigorie, la 8 august 1658.

„Tetraevangheliarul”, cu număr de inventar 2/1934, prin însemnarea sa informează că este alcătuit de mitropolitul Anastasie şi dăruit Dragormirnei pentru pomenirea sa şi a părinților săi, Ioan şi Cristina, în timpul lui Ştefan Tomşa, la 6 septembrie 1615 şi ca toate lucrările sale se încheie cu blestemul tipic.

„Liturghierul”, cu număr de inventar 3/1934 cuprinde două însemnări: în prima se arată că este opera lui Anastasie Crimca, donată Mănăstirii Dragomirna cu hramul Pogorârea Sfântului Duh, în timpul domniei lui Alexandru Movilă, a fratelui său Bogdan şi a mamei lor, doamna Elisabeta, la 6 iunie 1616. A doua însemnare aminteşte despre răscumpărarea manuscrisului în țara cazacilor de către marele vameş Pan Saul şi jupâneasa lui Erina şi donarea lui Dragomirnei spre veşnică pomenire la 2 iunie 1656.

„Psaltirea”, cu număr de inventar 6/1934 are trei însemnări, două din ele indică ca autor pe mitropolitul Crimca cu informațiile cunoscute din celelalte manuscrise, dăruită la 6 iunie 1616, în vremea fraților Alexandru şi Bogdan Movilă şi a mamei lor, Elisabeta, iar o însemnare aminteşte de răscumpărarea „Psaltirei” de la un ostaş cazac de către doamna lui Vasile Voievod, Ecaterina, legată în argint, aurită şi redată, la 28 septembrie 1653, Mănăstirii Dragomirna.

Partea a doua a articolului analizează „Ornamentația manuscriselor”, cu întrebuințarea simultană a două motive decorative: motivul abstract format din entrelacuri şi motivul decorativ floral. Primul motiv este legat de tradiția vechilor manuscrise orientale, bizantine şi vechi-româneşti, iar cel de-al doilea reprezintă evoluția ornamentului sub influența Renaşterii, dar mai ales observarea naturii locale. La baza începuturilor şcolii miniaturistice de la Dragomirna stă manuscrisul „Tetraevangheliarul de la Sucevița”, cu număr de inventar 24/1853, unde se găsesc cele două motive decorative entrelac şi floral, reluate de manuscrisele de la Dragomirna. Motivul floral capătă un rol esențial, încât ar putea fi numite mai degrabă manuscrisele cu flori de la Dragomirna, decât manuscrisele cu miniaturi. Florile sunt

stilizate, mai apropiate de stilul bizantin reprezentând cicoarea, garoafa, micşuneaua etc.

Literele inițiale din manuscrisele Dragomirnei sunt executate cu eleganță şi suplețe. Procedeul lucrului este cel al inițialelor lucrate în entrelacuri şi inițialelor lucrate în rinsouri. Trei manuscrise poartă semnătura copistului Dimitrie Vasilievici Belinschi, celelalte fiind opera altor călugări anonimi din şcoala de la Dragomirna, condusă de Anastasie Crimca. Autorul articolului prezintă dispoziția vinietelor şi inițialelor în fiecare manuscris.

Partea a treia a studiului face referire la „Legătura manuscriselor". Dacă interiorul manuscriselor conținea o împodobire dusă până la perfecțiune şi exteriorul trebuia să aibă o ferecătură scumpă, după valoarea operei. Muzeele mănăstirilor, în special ale celor moldoveneşti, conțin un număr prețios de manuscrise, ferecate în argint şi aur, cum ar fi „Evangheliarele" de la Putna, Neamț, Humor, Sucevița etc., „Evanghelia lui Cândea", lucrată în 1435-1436, „Evangheliile" de la Feleac şi de la Neamț sau cea de la Humor din 1487, „Panaghiarul de la Neamțu" din 1502. Românii, importatori la început în această artă, au devenit meşteri capabili să facă ceva mai bun decât vestiții argintari din Sibiu, după cum afirmă Neagoe Basarab într-o scrisoare adresată sibienilor, cu privire la nemulțumirea sa, în legătură cu lucrarea lui Celestin, concetățeanul lor.

Pe ferecăturile unor manuscrise de la Dragomirna se inscripționează numele executorului, Gligorie Moisiu, nume aflat şi pe „Tetraevangheliarul lui Ieremia Movilă" din 1607 de la Mănăstirea Sucevița. Celelalte manuscrise prezintă aceleaşi caracteristici de execuție, care demonstrează existența unui atelier de argintărie, probabil la Suceava. La Dragomirna s-au păstrat patru manuscrise ferecate în argint aurit: „Tetraevangheliarul", cu număr de inventar 1/1934, „Liturghierul", cu număr de inventar 4/1934, „Tetraevangheliarul" cu număr de inventar 2/1934 şi „Liturghierul" cu număr de inventar 3/1934, pe care autorul le descrie în detalii referitoare la scenele reprezentate şi la arta argintăriei. Față de ferecăturile celor două manuscrise de la Sucevița făcute cu trei ani înainte, se observă o evoluție meşteşugărească în atelierul lui Gligorie Moisiu privind cele patru manuscrise de la Dragomirna.

La dorința mitropolitului Anastasie Crimca, la rândul său un mare artist, s-au adus unele inovații: motivul frânghiei discontinue, bordura în filigran şi sistemul cotorului format din lănțişoare împletite, zale, fiind mai practic şi mai durabil la închiderea şi deschiderea unui manuscris de dimensiuni mari. Opere ca acestea ieşite din atelierul de argintărie al românului Gligorie Moisiu, plin de vigoare şi neprețuită execuție, pot rivaliza sau sta alături de cele mai frumoase legături de cărți în metal pe care le-a produs geniul artistic al celorlalte popoare.

Vâlcea-Popescu, Gh., „Şcoala miniaturistică de la Dragomirna", în: *BORom*, LXXXVI (1968), 9-10, p. 1186-1211.

Se descriu miniaturile şi temele iconografice din „Tetraevangheliarul" de la Mănăstirea Dragomirna cu numărul de inventar 1/1934. Şcoala miniaturistică de aici, prin particularitățile ei specifice şi prin contribuția adusă la patrimoniul culturii, impune ca să fie descrise şi analizate miniaturile pe care le cuprind diferitele manuscrise. Sunt prezentate desenele din „Tetraevangheliarul"amintit descriind şi

analizând fiecare miniatură în odinea filelor manuscrisului şi în funcție de tema iconografică reprezentată. La sfârşit, s-a acordat o atenție aparte subiectelor: „Ciclul patimilor”, „Figurația Evangheliştilor şi problema cadrului în miniaturi” şi „Portretul mitropolitului Anastasie Crimca”, în manuscrisele lucrate la Dragomirna.

Prima scenă descrisă este cea care reprezintă Înălțarea Domnului. Ca temă iconografică, scena Înălțării Domnului începe să fie reprezentată în secolul al IV-lea, iar primul monument ce mărturiseşte aceasta este poarta Bisericii Sfintei Sabina din Roma. În miniatura cu Înălțarea Domnului din manuscrisul siriac nr. 56, de la Biblioteca din Florența, scris în anul 586 în Mănăstirea Sfântul Ioan din Zgaba, în Mesopotamia, de către călugărul Rabula, se constată o nouă compoziție şi un alt sens al scenei în raport cu cele semnalate. Autorul descrie şi această reprezentare, continuând documentat, cu reprezentarea scenei Înălțării Domnului, de-a lungul secolelor, în cadrul picturii din bisericile şi mănăstirile din diferite locuri ale lumii, de la Bizanț până la Roma, din Rusia şi Moldova până la Veneția, precizând şi locul ei în biserică:- de cele mai multe ori decorând cupola, alături de scena Pogorârea Sfântului Duh. În bisericile moldoveneşti, se întâlneşte Înălțarea Domnului la Popăuți, la Voroneț, Suceava şi Sucevița, păstrând formula siriană. Autorul picturii de la Dragomirna se inspiră din exemplul de la Sucevița, dar dă scenei o amploare nemaicunoscută până atunci, introducând elemente noi care completează şi înfrumusețează tabloul inițial.

Se continuă apoi studiul cu descrierea miniaturilor de pe paginile următoare: Deisis, Schimbarea la Față, Adormirea Maicii Domnului, Naşterea Mântuitorului, Botezul, Coborârea la iad, Dreptul Enoh, Sf. Ilie Tezviteanul şi Sf. Ioan Gură de Aur, Sf. Evanghelist Matei, Doi serafimi, Spălarea picioarelor ucenicilor, Rugăciunea din grădina Ghetsimani şi altele, făcând pentru fiecare miniatură analogii cu alte reprezentări din lume sau din țara noastră, comentând tema iconografică, acolo unde se impune, cu caracteristicile ei.

Artistul a încercat să redea în „Tetraevangheliarul”analizat, cel mai vechi dintre manuscrisele de la Dragomirna, „Ciclul Patimilor” sub influența picturilor murale ale timpului sau a manuscriselor de la Sucevița. Scenele nu urmează ca în manuscrisele Suceviței ritmul strâns al ciclului, ci sunt răspândite în toată lucrarea lăsând să se intercaleze între ele alte scene străine acestui ciclu, cum sunt: doi serafimi, portretul evanghelistului Marcu, Pilat spălându-şi mâinile, Iuda aduce banii şi se spânzură, Sfânta Treime noutestamentară şi vechitestamentară, portrete de prooroci, Deisis.

„Ciclul Patimilor” este reprezentat începând cu „Spălarea picioarelor”, „Iisus în grădina Ghetsimani”, „Iisus prins de mulțime”, „Iisus în fața lui Ana şi Caiafa”, „Ridicarea pe Cruce”, „Răstignirea”, „Coborârea de pe Cruce” şi altele.

În partea următoare a articolului autorul aminteşte despre „Figurația Evangheliştilor şi problema cadrului în miniaturi”. Reprezentarea portretelor Sfinților Evanghelişti în miniaturile de la Dragomirna nu diferă de cele pe care arta moldovenească le-a primit din manuscrisele greceşti sau slavone înainte de secolul al XV-lea. Dintre cele două tipuri de reprezentare, cel mai mult folosit este acela în care Evangheliştii stau jos şi, mai rar, tipul în care figurile stau în picioare. O altă distincție este în privința cum sunt prezentați evangheliştii: singuri în scenă sau însoțiți de simboluri, iar Sf. Evanghelist Ioan este însoțit de ucenicul său Prohor. Miniaturile de

la Dragomirna au adoptat tipul evangheliştilor stând jos şi însoțiți de simboluri, iar Sf. Evanghelist Ioan este însoțit de ucenicul Prohor. În „Tetraevangheliarul” 1/1934, evangheliştii sunt prezentați fără simboluri, cu fondul scenei din arhitecturi antice.

Autorul prezintă scenele cu evangheliştii în câteva din manuscrisele de la Dragomirna, comparându-le cu alte reprezentări şi observând ca element de noutate părăsirea fondului arhitectural al clădirii antice şi înlocuirea cu elementul național, reprezentat prin turnuri zvelte ale porților şi clădirilor, precum şi introducerea unor portrete ale Fecioarei, Mântuitorului, Celui vechi de zile, Sfinți, în diferite locuri ale scenei principale. Practica introducerii în cadru, în partea superioară, inferioară, verticală sau în colțuri a unor personaje secundare este de origine bizantină şi a fost întrebuințată atât în manuscrisele miniate cât şi pe icoane, în sudul balcanic, la noi şi în Rusia. Icoanele ruseşti, având posibilitate de circulație, au influențat probabil şi miniaturile de la Dragomirna.

Un capitol separat al studiului aminteşte despre „Portretul Mitropolitului Anastasie Crimca”.Toate manuscrisele de la Dragomirna, exceptând „Apostolul” de la Academia Română şi „Evanghelia” cu numărul de inventar 7/1934, reprezintă portretul mitropolitului Crimca, stând îngenunchiat fie în fața Sfintei Treimi, a sfinților patroni sau evanghelişti, a bisericuței schitului sau a Sfinților Ierarhi. Sub influența artei bizantine s-a introdus şi în bisericile moldoveneşti reprezentarea ctitorului sau donatorului în tabloul votiv. Autorul descrie portretul mitropolitului Anastasie Crimca aflat pe miniaturile manuscriselor de la Dragomirna, care imortalizează, peste veacuri, figura unui mare vlădică artist român şi înfăţişează pe filele de pergament ale trecutului, pe primul autoportretist în plastica românească.

Vâlcea-Popescu, G., „Şcoala miniaturistică de la Dragomirna”, în: *BORom* LXXXVI (1968), 11-12, p. 1343-1359.

Autorul descrie şi analizează în detaliu miniaturile cuprinse în următoarele manuscrise de la Dragomirna: „Apostolul”, ms. slav nr. 22, „Evanghelia”, cu numărul de inventar 7/1934, „Apostolul” de la Viena, „Liturghierul”, cu numărul de inventar 4/1934, „Liturghierul”, cu numărul de inventar 5/1934, „Tetraevangheliarul” de la Biblioteca din Lwow şi „Tetraevangheliarul”, cu numărul de inventar 2/1934, prezentând caracteristicile şcolii miniaturistice de la Dragomirna şi studiind acele miniaturi care constituie o temă iconografică.

În legătură cu tema iconografică care prezintă pe Sf. Ioan cel Nou de la Suceava, autorul afirmă că, deşi era de origine grecească, a ajuns la noi sfânt național reprezentat alături de Sf. Mare Mucenic Gheorghe în miniaturile din „Liturghierul”, cu numărul de inventar 3/1934 şi „Apostolul” de la Viena. Prima reprezentare a acestui sfânt în pictura Bisericii noastre datează de pe la 1498, în decorarea pereților capelei Mănăstirii Bistrița, iar începând din 1530 ea devine aproape obligatorie în bisericile moldoveneşti, deşi nicio biserică nu poartă numele lui. Moaştele Sf. Ioan Cel Nou se află la Biserica Sf. Gheorghe din Suceava, fiind considerat un martir național al Moldovei, iar în 1635 două altare au fost consacrate în onoarea sfântului în bisericile din Moldova. Comparând tema iconografică Arhanghelul Mihail omorând fiara apocaliptică, constată că atributele şi prezența lui Iisus Emanuel, apare în manuscrisul

„Apostolul” de la Viena, nu s-a mai cunoscut până la şcoala de la Dragomirna decât în iconografia rusă.

Referindu-se la tema iconografică a Buneivestiri, după ce o face o comparație cu reprezentarea ei la alte popoare, în diferite timpuri, autorul precizează că tipul iconografic de la Dragomirna este cel bizantin, iar miniatura Întâmpinarea Domnului din „Tetraevangheliarul”, cu numărul de inventar 2/1934 de la Dragomirna se leagă strâns, prin particularitățile sale, de tema de la Sucevița.

Vâlcea-Popescu, Gh., „Şcoala miniaturistică de la Dragomirna”, în: *BORom* LXXXVII (1969), nr. 1-2, p. 197-209.

Se face descrierea şi analiza miniaturilor şi a temelor iconografice din diferite manuscrise provenind de la Mănăstirea Dragomirna.

Autorul continuă în acest articol studierea, descrierea şi analiza miniaturilor ultimelor manuscrise de la Dragomirna „Liturghierul”, cu numărul de inventar 3/ 1934 şi „Psaltirea”, cu numărul de inventar 6/ 1934 şi, ca o încheiere a articolelor precedente în care au fost studiate miniaturile de la Dragormirna, în acest articol se prezintă şi considerațiile generale asupra stilului şi tehnicii şcolii miniaturistice de la Mănăstirea Dragomirna.

„Liturghierul”, cu numărul de inventar 3/ 1934, cuprinde douăzeci de miniaturi („Sfânta Treime în Vechiul Testament”, „Sfinții Gheorghe şi Ioan cel Nou”, „Pogorârea Sfântului Duh”, „Sfântul Ioan Gură de Aur”, „Împărtăşirea Apostolilor”, „Maica Domnului cu Pruncul”, „Junghierea Mielului sau Pruncul pe disc”, „Sfântul Nicolae” şi „Sfânta Parascheva” şi altele), care sunt descrise în detalii, iar pentru „Împărtăşirea Apostolilor”, „Junghierea Mielului sau Pruncul pe disc”, „Iisus dormind sau Ochiul care veghează” autorul prezintă tema iconografică cu reprezentarea sa din diferite locuri şi timpuri.

„Psaltirea”, cu numărul de inventar 6/ 1934, conține treizeci şi nouă de pagini cu diferite miniaturi, predominând scenele care-l înfățişează pe Împăratul David în diverse ipostaze. Ca temă iconografică, Sfinții Enoh, Ilie şi Ioan Teologul, patronii schitului, apar frecvent în miniaturile de la Dragomirna, iar în Moldova a fost preluat obiceiul din arta bizantină ca o ctitorie să aibă mai mulți sfinți patroni. Alegerea acestor sfinți nu este întâmplătoare, ci are un adânc substrat teologic deşi, în afară de Dragomirna, nu se cunoaşte un alt exemplu în care aceşti sfinți să fie luați ca patroni sau să fie reprezentați împreună în pictură sau în miniatură.

Stilul şi tehnica în arta miniaturistică de la Dragomirna dau manuscriselor o notă precisă de individualitate, comparativ cu celelalte miniaturi româneşti. Articolul concepe desenele în mod decorativ, conducându-se după modele bizantine, adică împodobirea fiecărui manuscris prezintă două părți: imagini şi ornamente, bine desenate, dar se deosebeşte de operele bizantine care păstrează aspectul organic al figurii şi desenul obiectelor cu caracterul lor individual. Arta şcolii de la Dragomirna este o artă religioasă populară, în care se observă o tradiție a miniaturisticii autohtone, completată cu idei noi, inspirate din arta monumentală a bisericilor locale.

Artiştii tind spre abstract, scenele miniaturilor fiind prezentate într-o stilizare originală, în care geometrizarea arhitecturilor se compune plăcut cu liniile sinuoase care desenează siluetele personajelor, îmbrăcate toate în aceleaşi veşminte, tunică şi

mantie sau numai tunică. Excepţii fac câţiva sfinţi liturghisitori şi mitropolitul Crimca, reprezentaţi în veşminte arhiereşti. Fondul scenelor este adesea fără peisaj. Clădirile apar în variantă antică cu un spirit local sau clădiri specifice arhitecturii moldoveneşti cu turnuri ascuţite, ziduri crenelate etc.. Pagina este umplută cu motive vegetale sau stânci. Personajele însemnate sunt lucrate în proporţii mai mari. Nota de originalitate a acestor miniaturi constă în cromatica originală, redată prin culori puternice, aproape stridente (roşul, verde, galben, violet, alb şi negru) şi ca un laitmotiv apare aurul.

Stilul lor specific este redat de siluetele lungi şi subţiri, picioare şi mâini la fel, iar fizionomia feţei e conturată din câteva linii de peniţă şi două puncte negre pentru ochi. Farmecul miniaturilor, pe lângă armonia culorilor este dat de o naivitate sinceră de exprimare, specifică artistului popular, dovedind şi o evoluţie faţă de miniaturile anterioare şi având un caracter monumental. Atanasie Crimca a folosit ca sursă de inspiraţie în miniaturile sale pictura murală moldovenească şi icoanele, el fiind pictorul principal, ajutat şi de ucenicii săi într-o unitate de concepţie şi de execuţie.

Brătescu, G., dr., „De la bolniţa mănăstirească la spitalul civil”, în: *MitrOlt* XXI (1969), 9-10, p. 688-696.

Informaţii despre bolniţa de la Dragomirna din timpul Sfântului Paisie, precum şi despre cea de la Neamţ.

Zugrav, I., pr. prof., „Cărţi de preoţie păstrate la bibliotecile mănăstirilor Sfântul Ioan cel Nou - Suceava şi Dragomirna”, în: *MitrMold* XLIX (1973), 5-6, p. 331-340.

Însemnarea de faţă cuprinde o descriere a cărţilor de preoţie din bibliotecile mănăstirilor Sfântul Ioan cel Nou de la Suceava şi Dragomirna, cu exemple şi patru anexe.

Gorovei, Ştefan S., „Anastasie Crimca. Noi contribuţii”, în: *MitrMold* LV (1979), 1-2, p. 144-158.

Din studiul asupra vieţii mitropolitului Anastasie Crimca aflăm ştiri despre familia Crimca din Suceava şi faptul că, în secolele XVII-XVIII, în capitala Moldovei, exista o uliţă numită „Uliţa lui Crimca”. Autorul demonstrază, sprijinindu-se pe documente, că diacul Ilie Crimeovici a fost însuşi viitorul mitropolit.

Anastasie a fost şi episcop de Rădăuţi, numit în iunie 1600, după care a devenit episcop de Roman în 1606, pentru ca, între anii 1608-1629, cu o întrerupere între anii 1617-1619, să fie mitropolit al Moldovei. A contribuit, ajutat de domnul Ieremia Movilă la zidirea Mănăstirii Dragomirna, între anii 1602-1605. Această ctitorie a fost sfinţită la 30 iunie 1606, afirmaţie în sprijinul căreia autorul aduce dovezi documentare.

BERCHIŞEŞTI SAU POIANA MUNCELU (MĂNĂSTIREA)

Badea, Gh., „O biserică din sec al XIV-lea descoperită la Drăgoieşti, judeţul Suceava”, în: *MitrMold* LVI (1980), 1-2, p. 162.

Biserica din secolul al XIV-lea descoperită în județul Suceava, la Drăgoieşti, azi localizată în comuna Berchişeşti, se pare că a avut frescă şi că a fost mănăstire, după cercetările făcute de arheologul Adrian Bătrâna.

BRĂDICEŞTI (SCHITUL)

Ursăcescu, V., Ec., „Două Pomelnice”, în: *Buletinul Episcopiei Huşilor* VI (1929), 9, p. 140-141.

În muzeul cu obiecte vechi bisericeşti de la Episcopia Huşilor se află două pomelnice: unul al episcopiei şi altul adus de la biserica fostului Schit Brădiceştii, din județul Fălciu, fost metoc al Episcopiei. Este reprodus conținutul pomelnicelor.

Ursăcescu, V., ec., „Două Pomelnice. Pomelnicul de la Schitul Brădiceşti”, în: *Buletinul Episcopiei Huşilor* VI (1929), 10, p. 152-154. Este continuat conținutul din *Buletinul Episcopiei Huşilor* VI (1929), 9, p. 140-141.

Articolul redă pomelnicul cu ieromonahi, arhierei şi ctitori. Dacă vom compara numele scrise în cele două pomelnice, vom observa că ele diferă, iar confruntând cu documentele trecutului ne dăm seama că cea de-a doua variantă este mai exactă. Schitul Brădiceşti, aşezat în mijlocul pădurilor, a fost întemeiat în 1691 de către episcopul Huşilor, Varlaam. În 1840 turcii au prădat zona respectivă. Lupta de la Stănileşti a adus episcopiei noi pagube, iar în 1739 s-a dat o altă luptă. Din cauza acestor prădăciuni şi chiar a focului, s-a pierdut lista exactă cu numele ctitorilor acestui sfânt lăcaş. Alte cauze ar fi că persoana care a copiat pomelnicul în 1691 a scăpat ceva din vedere sau chiar faptul că unele nume nu existau în vechiul pomelnic.

CAŞIN (MĂNĂSTIREA)

C., E., „Documente inedite”, în: *BORom* XV (1891-1892), 10, p. 769-800.

Se redă conținutul unei scrisori pecetluite din 1777, despre „Mănăstirea Arhanghelilor” de la Caşin, din Moldova. Această misivă aminteşte despre două moşii ale mănăstirii: Buțuleşti şi Rosnovul şi despre faptul că la 1777 sfântul lăcaş ajunsese într-o stare deplorabilă datorită năvălirilor străine.

CÂRȚIBAŞI (SCHITUL)

†Iacov, „Documente ale fostului Schit Cârțibaşii din jud. Tutova”, în: *Buletinul Episcopiei Huşilor* V (1928), 17-18, p. 164-166.

Sunt prezentate câteva acte referitoare la schitul Cârțibaşi din județul Tutova.
La 12 mai 1795 monahul Nicodim Bostaca, din schitul Cârțibaşii, de pe pârâul Bogdana, județul Tutova, îi dă nepoatei sale, Maria, un loc de prisacă şi două pogoane de pământ. Articolul conține textul daniei. S-a făcut o listă cu martori, iar Nicodim a pus degetul, neştiind carte, pentru ca nimeni să nu poată contesta darul făcut Mariei. La 25 noiembrie 1837 rudele lui Gheorghe Oprişan dau schitului Cârțibaşii 15 stânjeni din moşia Tunsăşti, ce o aveau de la Safta Cârcotă. La 1 septembrie 1848 Spătarul Gheorghie Oprişan dă o altă parte din moşie schitului şi hotărăşte ca numărul

călugărilor să fie de 24 şi un singur nacealnic. Această ultimă danie este confirmată şi de episcopul Sofronie al Huşilor.

DOLJEŞTI (MĂNĂSTIREA)

***, „Cărți, reviste, ziare. «Monografia mănăstirii şi comunei Doljeşti din Județul Roman» de Atanasie Vasilescu**”,** în: *BORom* XLVIII (1930), 7-8, p. 790-795. Recenzie.

Atanasie Vasilescu prezintă istoricul acestei mănăstiri. Biserica mănăstirii a fost ctitorită la 1764, însă ea e mai veche. Ca mănăstire a dăinuit până la 1860, când a fost desființată. Înainte de secularizare a avut un „adăpost pentru bătrâni” şi o „şcoală de preoți”. După reformele lui Cuza, toate acestea au dispărut, iar în chiliile mănăstirii s-a mutat Subprefectura care a stat aici până la 1878, iar între 1878-1890 a funcționat în acelaşi loc o cazarmă. De la 1890 până la 1896 chiliile mănăstirii au rămas pustii, iar la 1896 materialul construcțiilor a fost scos la licitație şi vândut.

Autorul aminteşte în final despre comuna Doljeşti arătând influența pe care a exercitat-o mănăstirea asupra vieții acestei comune.

DUCA (SCHITUL)

Constantinescu, I. şi Dumitrescu, L., „Câteva documente privind construiri şi reparații de biserici moldovene”, în: *MitrMold* L (1974), 3-4, p. 293-299.

Însemnările autorilor sunt făcute pe seama a zece documente privitoare la construirea şi reparațiile aduse bisericilor moldoveneşti Corni din Suceava şi Feredeieni din Botoşani, precum şi Schitului Duca din Iaşi, în legătură cu care este lămurită cheltuiala prilejuită de zidire.

DURĂU (SCHITUL)

***, „Ştiri. Moartea stareţului mănăstirii Durău”, în: *BORom* LIII (1931), 11, p. 763.

Din articol aflăm că bătrânul arhimandrit Teofan Ionescu, starețul Mănăstirii Durău, om cunoscut şi prețuit de mulți, printre care şi de Gheorghe Panu, a trecut la cele veşnice în ziua de 17 noiembrie 1931, fiind înmormântat în cimitirul mănăstirii, după o slujbă săvârşită de un sobor de preoți şi călugări.

Ivan, I., „Viețuitorii schitului Durău, județul Neamț, în 1838”, în: *MitrMold* XLVIII (1972), 9-12, p. 824-826.

Prima biserică de lemn a schitului Durău este atestată documentar în secolul al XVIII-lea. Biserica actuală a fost clădită abia între anii 1830-1835, lucru pe care îl aflăm din inscripția din pridvor. Printre datele istorice generale care privesc acest lăcaş se numără şi scoaterea sa de sub atârnarea Mănăstirii Hangu în 1830, de către mitropolitul Veniamin Costachi. A fost schit până în 1900. Între anii 1935-1936 biserica a fost pictată de Nicolae Tonița, iar în cursul anului 1969 pictura a fost curățată. Pe lângă aceste date istorice, viețuitorii lăcaşului, asupra căruia autorul se opreşte în mod deosebit, sunt prezentati pe categorii: schimonahi, monahi şi frați.

Ivan, I., diac. prof., „Scrisori ale mitropolitului Veniamin Costachi în legătură cu Schitul Durău”, în: *MitrMold* L (1974), 1-2, p. 128-130.

Din scrisorile mitropolitului Veniamin Costachi, dintre care câteva sunt redate în anexele acestui articol, aflăm informații generale despre schitul Durău.

Ivan, I., „Arhiereul Filaret Beldiman Apamias şi schitul Durău”, în: *MitrMold* LIV (1978), 1-2, p. 140-144.

Paginile de față conturează biografia arhiereului Filaret Beldiman, provenit dintr-o familie moldovenească veche şi care a primit titlul de onoare „Apamias” de la Apamia, un vechi oraş - reşedință mitropolitană din Vestul Siriei. Filaret a fost ucenic al mitropolitului Veniamin Costachi şi un susținător al paisianismului în Moldova. Legătura sa cu schitul Durău este dovedită prin prezentarea unor documente din care reiese că între anii 1832-1833 arhiereul se afla în Moldova, de unde a trimis la Iaşi mai multe scrisori prin care susținea construirea bisericii Durău.

FRUMOASA (MĂNĂSTIREA)

*****,** „Infirmeria de ochi «Frumoasa» din Iaşi”, în: *BORom* XXXVIII (1914-1915), 12, p. 1313.

Este prezentat tabelul cu rezultatele examenului sanitar dat de călugări.

Cozma, A., pr., „Mănăstirea Frumoasa”, în: *MitrMold* XLVII (1971), 3-4, p. 299.

Recenzia cărții „Mănăstirea Frumoasa” rezumă câteva date istorice importante, care privesc ctitorirea sa de către Duca Vodă între anii 1583-1586, descrierea mănăstirii, a picturii şi a turnului clopotniței, zidit în preajma anului 1730.

GALATA (MĂNĂSTIREA)

***, „Cuvânt compus şi pronunțat de arhiereul Filaret Stavropoleos Scribanu la inaugurarea ospiciului de săraci din Mănăstirea Galata de lângă oraşul Iaşi, în 1855 Septembrie 1”, în: *BORom* V (1880-1881), 10, p. 657-673.

Tema centrală a discursului prezentat este milostivirea şi grija pe care trebuie s-o manifestăm față de cei săraci şi neputincioşi. Din discurs, referitor la Mănăstirea Galata, aflăm că „Petru Vodă întemeind Mănăstirea Galata a aşezat în ea şi un ospiciu pentru săraci”.

*****,** „O vizită la spitalul şi închisoarea militară din Iaşi”, în: *BORom* XXXIII (1909-1910), 7, p. 825-827.

Î.P.S. Pimen al Moldovei, împreună cu generalul Tătărescu şi cu protopopul de Iaşi, după ce au vizitat Mănăstirea Cetățuia, au mers la biserica Frumoasa, unde este spitalul militar, după care au mers la Mănăstirea Galata, unde se afla închisoarea militară. În articol este reprodusă cuvântarea rostită de mitropolit în fața militarilor din închisoarea de la Mănăstirea Galata.

Ursăcescu, V., econom, „Actul de închinare a Mănăstirei Galata din Iaşi la Sf. Mormânt”, în: *Şcoala şi Biserica* XVI (1913), p. 22-26.

Autorul redă actul în care este consemnată închinarea Mănăstirii Galata, în 1617, de către Domnul din acea vreme, la Sf. Mormânt. Din acest document se deduce motivul bunei credințe, ce au determinat pe nepotul şi fiica cititorului să închine mănăstirea, însă din cauza lăcomiei şi a dezinteresului urmaşilor, aceasta a rămas dărăpănată.

Clement, monahul, „Mănăstirea Galata”, în: *Viață Monahală* III (1935), 1-2, p. 12-14.

Mai veche decât Mănăstirea Cetățuia, întemeiată de domnul Moldovei, Petru Şchiopul, Mănăstirea Galata este situată în Iaşi, fiind transformată dintr-un lăcaş de rugăciune neîncetată adusă lui Dumnezeu, într-o închisoare. Autorul îşi exprimă regretul față de această hotărâre a autorităților, amintind, pe lângă pierderea suferită atât de Mitropolia Moldovei, stricarea imaginii istorice a Iaşului prin această transformare.

G., I. M., „Note bibliografice. Iorga N. «Neamul lui Petru Şchiopul şi vechi documente de limbă mai nouă», în: *Analele Academiei Române,* ist. seria III, tom al XVII-lea (1936), p. 371-378 şi extras 8 p. + II pl”, în: *BORom* LVII (1939), 5-6, p. 349-350. Recenzie.

Se analizează actul prin care Maria, fiica lui Petru Şchiopul şi soția lui Zota Spătarul închină Mănăstirea Hlincea la Mănăstirea Galata; actul din 1619, semnat de aceeaşi Maria prin care închină Mănăstirea Galata (zidită de tatăl său) Patriarhiei de Ierusalim; actul din 1626, dat de Miron Barnovschi, în care se aminteşte despre călugării de la mănăstirea lui Aron Vodă din Iaşi, călugări care au fost scoşi de acolo de Radu Vodă şi înlocuiți cu călugări greci şi care rătăcesc din mănăstire în mănăstire şi pentru care domnul le dă Mănăstirea Hlincea.

Grigoraş, N., „Despre Mănăstirea Galata”, în: *MitrMold* al XVI-lea (1940), 7-8, p. 435-455.

Lucrările pentru zidirea Mănăstirii Galata au fost începute înainte de 25 februarie 1577 şi terminate la 25 martie 1579. Mănăstirea a fost reşedință domnească încă de la început. Se dau informații despre arhitecții ei, munteni sau ardeleni şi despre elementele ce o deosebesc de celelalte construcții moldoveneşti. Alte informații provin din memoriile lui Paul de Alep despre Galata. Sunt amintite legăturile aşezământului cu grecii şi evoluția sa în perioada fanariotă.

Grigoraş, N., „Mănăstirea Galata”, în: *MitrMold* XXXVI (1960), 5-6, p. 338-346.

Descrierea Mănăstirii Galata, a cărei construcție a fost începută în vara anului 1576.

GÂRCINA (MĂNĂSTIREA)

Turcu, Constantin, „Mănăstirea de maici de la Gârcina”, în: *MitrMold* XLVII (1971), 1-2, p. 100-106.

Din istoricul acestei mănăstiri, printre informațiile ce privesc în special secolul al XVII-lea, aflăm date despre originea toponimului „Gârcina” - „locul grecului”. Sinodicul acestui lăcaş scrie că, în preajma anului 1612, aici s-ar fi ridicat un schit de maici, care a fost închinat Sfântului Mormânt în 1748. Ctitorul Gârcinei nu este cunoscut, iar atestările documentare ale mănăstirii încetează în preajma anului 1800, motiv pentru care am putea considera că acela a fost momentul în care mănăstirea a încetat să mai existe.

GHIREASCA (SCHITUL)

Magda-Istrate, Cornelia, „Un *Evangheliar* manuscris de la jumătatea secolului al XVII-lea”, în: *MitrMold* LIV (1978), 3-4, p. 377-379.

Însemnare despre un „Evangheliar” de la jumătatea secolului al XVII-lea, aflat în manuscris la Schitul Ghireasca, înființat în jurul anului 1680.

GOLGOTA (SCHITUL)

† Veniamim, „Schitul de maici Golgota (Vaslui)”, în: *Buletinul Episcopiei Huşilor* IX (1933), 12, p. 90-93.

Aşezarea schitului era în trecut pe teritoriul comunei Ivăneşti, județul Vaslui, în mijlocul satului Golgota, astăzi acolo existând doar o biserică de lemn. Schitul a fost la început de călugări, pe la 1835, apoi transformat în schit de călugărițe. Se consideră că pe aceleaşi locuri ar fi existat, în vechime, o altă biserică de lemn, arsă de turci. Actuala biserică are în jurul ei un cimitir. Vechimea schitului urcă până în veacul al XVII-lea, primul act aflat în Arhivele Statului datând din 14 mai 1681.

După tradiție, prima biserică a fost construită de un cioban, dar actele îi indică ca şi ctitori pe familia boierească a Cazimireştilor, biserica fiind închinată Sfântului Ierarh Nicolae. Sunt prezentați donatorii şi daniile făcute de-a lungul vremii. Schitul Golgota se mai numeşte şi schitul Balicăi, după numele hatmanului Melinte Balica, care a întemeiat Mănăstirea Balica lângă Iaşi, căreia i-a fost închinat acest schit. Schitul acesta servea pe la 1851 ca loc de ispăşire a unor greşeli săvârşite de soțiile boierilor. Sunt reproduse texte ale unor corespondențe între mitropolitul Moldovei, Sofronie şi episcopul de Huşi, Meletie Istrati, urmaşul său la Episcopia Huşilor. Schitul s-a desființat în 1864, iar averea lui s-a secularizat. Au mai rămas însă câteva maici aici, astfel încât, la 1871 erau la Golgota şapte maici şi doi ieromonahi. În momentul publicării articolului biserica schitului era filială la parohia Ivăneşti.

*****,** „Note bibliografice. **†** Veniamin «Schitul de maici Golgota (Vaslui)», în: *Buletinul Episcopiei Huşilor*, IX (1933), nr. 12”, în: *BORom* LII (1934), 1-2, **p. 1**28 3. Recenzie.

Schitul a fost ridicat din temelie de familia Cazimireştilor în 1774 pe locul unei biserici de lemn. De la început a funcționat ca schit de călugări.

GOLIA (MĂNĂSTIREA)

C., E., „O notă pusă pe un „Tetraevanghel slavon” din Mănăstirea Golia din Iaşi”, în: *BORom* XIII (1889-1890), 12, p. 698.

„Tetraevanghelul” analizat a fost furat de tătari şi răscumpărat de Ioan Golia, marele logofăt şi dăruit bisericii zidite de el „pentru sufletul său, al soției şi rudelor sale şi pentru cel ce de la început l-a scris şi l-a lucrat”, în 1575. Tetraevanghelul este ferecat în argint şi aurit.

I., B., „Note bibliografice. Teologia istorică. Gostynski, T., «Cine a fost autorul bisericii Golia?», în: *Revista Istorică*, vol. XXX (1944), p. 55-60”, în: *BORom* LXIII (1945), 7-8, p. 393.

Autorul emite ipoteza că meşterii italieni care au lucrat biserica Golia au fost aduşi din Polonia. În această afirmație, el se bazează pe legăturile lui Vasile Lupu cu Polonia, însă, totodată, găseşte şi câteva asemănări arhitecturale între Golia şi biserica Sf. Treimi de la Olyka, Polonia, la care au lucrat arhitecții italieni Giovanni Maliverna şi iezuitul Benedetto Molla. Autorul articolului de față consideră, totuşi, că trebuie realizate cercetări la fața locului şi nu pe baza unor fotografii de ansamblu foarte puțin clare.

Turcu, Constantin, „Biserica Golia”, în: *MitrMold* XXXIV (1958), 5-6, p. 460-470.

Studiul prezintă evoluția istorică a acestui edificiu. Pisania bisericii nu s-a păstrat, prima atestare documentară a mănăstirii fiind identificată pe o cruce în opt colțuri, aparținînd anului 1564. Sunt prezentate mai multe documente de atestare. Autorul redă totodată şi descrierea turnului foarte înalt de la intrarea în mănăstire (29 m, se urcă 130 trepte), vechimea lui fiind atribuită anului 1504. Nu a suferit modificări până în 1855, când se va înalța cu încă 10-15 m. Se analizează pictura şi evoluția ei istorică. Sunt amintite cateva odoare aparținând sfântului lăcaş: icoane vechi (poate chiar din secolul al XVI-lea); candele de argint lucrate în filigran; veşminte preoțeşti şi arhiereşti. Sunt prezentate date ce descriu întregul complex de la Mănăstirea Golia.

Stănculescu, F., Ioan, „Recenzii. Două mănăstiri monumente istorice din vremea lui Alexandru Lăpuşneanul. Radu Popa, «Mănăstirea Golia», Editura Meridiane, Bucureşti, 1966, 40 p.+19 ilustrații”, în: *BORom* LXXXIV (1966), 3-4, p. 413-414.

Mănăstirea Golia a fost zidită de Alexandru Lăpuşneanul, la începutul celei de a doua domnii, primul ei ctitor fiind, după informațiile găsite de autor pe două „Tetraevangheliare”, logofătul Ioan Golia care, în 1575, donează ctitoriei sale primul „Tetraevangheliar”. În 1606, Ana, soția sa şi fiul ei Mihail, închină lăcaşul Mănăstirii Vatoped de la Muntele Athos. Prezența în tabloul votiv a lui Ieremia Movilă denotă că, la începutul secolului al XVII-lea, complexul a suferit o refacere radicală prin construirea turnului clopotniței şi a zidului de incintă. Biserica de la Golia este rezidită de Vasile Lupu (1634-1653), care n-a văzut-o terminată, ultimile lucrări de amenajare aparținându-i lui Ştefăniță Lupu (1659-1661). În timpul lui Constantin Mavrocordat

(1733-1735) mănăstirea este distrusă de un incendiu, iar în 1738 de un cutremur. Restaurarea ei începe sub egumenul Gherasim fiind terminată, probabil, în 1754.

Lucrări de refacere a picturii se întreprind în 1838, sub starețul Grigorie Irinopolios, când se instalează o tâmplă nouă. În 1900 se restaurează turnul clopotniță, apoi biserica a fost închisă până în 1947, când s-au încheiat reparațiile începute în 1943. Autorul face o descriere a mănăstirii şi a unor obiecte de cult.

GOROVEI (MĂNĂSTIREA)

C., E., „Documente”, în: *BORom* XIX (1895-1896), 1, p. 72-76.

Sunt redate două documente între care, cel de-al doilea cuprinde actul de întemeiere al Mănăstirii Gorovei din județul Dorohoi. Din el aflăm că, la 1705, Ion Gorovei a ctitorit Schitul Gorovei cu hramul Sfântul Ioan Botezătorul, fiind ajutat şi de egumenul Mănăstirii Moldovița.

Scriban, arhim, „Ştiri. Mişcare în personalul monahal”, în: *BORom* XLV (1927), 2, p. 128.

Pr. arhimandrit Calistrat Dima din Mănăstirea Gorovei a fost numit suplinitor al parohiei Dobronăuți –Vârful Câmpului.

Gorovei, Artur, „Despre Mănăstirea Gorovei”, în: *MitrMold* XII (1936), 11, p. 421-426.

Autorul contrazice părerea arhiereului Narcis Crețulescu, care consideră că numele Mănăstirii Gorovei ar veni de la moşia Gura Văii şi aduce argumente importante în susținerea faptului că acesta vine de la ctitorul ei, Ioan Gorovei, „Căpitan de Dorohoiu”, ce a construit mănăstirea în 1739.

G., I. M., „Note bibliografice Gorovei Artur «Despre mănăstirea Gorovei», revista *Mitropolia Moldovei*, an II, 1936, p. 421-426”, în: *BORom* LV (1937), 3-4, p. 238. Recenzie.

Din scrierea arhiereului Narcis Crețulescu, intitulată „Istoria Sfintei mănăstiri Gorovei”, reiese că pe locul unde se află azi mănăstirea a fost o moşie care a aparținut Mănăstirii Dragomirna şi care se numea Gura-Văii. Se mai spune că un călugăr cu numele Avramis (Avramie sau Avram) ar fi ridicat în 1742, schitul care ar fi trebuit să se numească Gura-Văii. Părerea arhiereului C. Narcis este neîntemeiată, deoarece moşia pe care s-a zidit schitul nu s-a numit niciodată Gura-Văii. Ctitorul mănăstirii este Ioan Gorovei, Căpitan de Dorohoi, care a zidit biserica pe moşia lui „Saucenița” în 1739.

Furtună, D., econ., „Documente şi însemnări. Dovezi de credință la bătrânii noştri”, în: *BORom* LVI (1938), 1-4, p. 102-104.

Articolul redă conținutul unor scrisori aparținând membrilor familiei Ghica–Deleni, adresate egumenului schitului Gorovei. Autorul insistă apoi asupra faptului că aceste texte arată credința şi dragostea familiei față de lăcaşurile lui Dumnezeu.

GRĂJDENI (MĂNĂSTIREA)

G., I. M., „Note bibliografice. Caraivan Virgil, «Mărturia boierilor țării pentru mănăstirea Grăjdeni jud. Tutova din 5 ianuarie 1690», în: „Documente răzăşeşti”, I (1934), p. 113-115”, în: *BORom* LII (1934), 3-4, p. 265.

Analiza unui act din 1690 în care se aminteşte de „Grigorie ce a fost mitropolit la Odicăiaş, iar acum epitrop al Mănăstirii Mira ce-i pre Milcov, zidită de domnul Constantin Cantemir şi închinată de măria sa la Mănăstirea Vatoped. Şi au arătat sf. sa un zapis de mărturie vel vornicului Vasile Costache şi vel comisul Ştefan Cerchez şi alți boieri adeverit de patriarhul Iacov al Constantinopolului, pentru Mănăstirea Grăjdeni ce este în ținutul Tutovii, făcută de Cristea vornicul şi Roşca. Şi socotind dumnealor că această mănăstire este pustie, neputând să o mai îngrijească au închinat-o Mănăstirii Mira. Şi să fie în paza mitropolitului Grigorie. S-a mai hotărât ca egumenul de la Mira să pună egumen şi la Grăjdeni”.

*****,** „Note bibliografice Caraivan Virgil, «Documente răzăşeşti I», 1934, p. 137-139”, în: *BORom* LIII (1935), 3-4, p. 222. Recenzie.

Este publicat un act încheiat între Mănăstirea Vatoped şi ieromonahul Ştefan în 1843, care a fost numit egumen la schitul Grăjdeni – schit ce atârna de Mănăstirea Golia din Iaşi. Contractul conține 12 clauze.

Alexandrescu-Galex, Gogu, „Schitul lui Petru Rareş”, în: *Păstorul Tutovei* V (1942), 1-2, p. 59-65.

Articolul rezumă, sub forma unei povestiri, întâmplările care au determinat pe Petru Rareş să construiască un schit în poiana din Codrul Grăjdenilor, unde a poposit ani în şir şi unde a visat prevestirea urcării la domnie.

MĂNĂSTIREA DE LA GRECI

Gonța, Al., „Mănăstirea de la Greci din Țarina Iaşilor, o ctitorie dispărută a lui Alexandru Lăpuşneanul”, în: *MitrMold* XXXV (1959), 1-2, p. 50-59.

Informații despre o ctitorie dispărută a lui Alexandru Lăpuşneanul, Mănăstirea de la Greci, Iaşi. Prima mențiune documentară despre această mănăstire cu hramul Sf. Nicolae este din 20 februarie 1581, actul respectiv fiind o danie. A fost închinată de Petru Şchiopu Mănăstirii Zografu. Un act din 25 mai 1606 îl prezintă pe Alexandru Lăpuşneanul drept ctitor. Se mai demonstrează faptul că nu este aceeaşi cu Mănăstirea Aron Vodă.

GRUMĂZOAIA SAU GRUMEZOAIA (SCHITUL)

Ursăchescu, V., preot, „Cronica Bisericească. O serbare istorică”, în*: BORom* XLII (1924), 1, p. 39-48.

Data de 27 octombrie 1923 marchează împlinirea a 200 de ani de la moartea domnului Dimitrie Cantemir (1710-171). În articol sunt redate desfăşurarea manifestărilor care au avut loc cu această ocazie.

În satul Leoşti s-a citit un document de la Ştefan cel Mare din 1502, în satul Şchiopeni s-au citit două documente: unul din vremea lui Ştefan cel Mare din 1484 şi altul din 1702. În satul Urlați au avut loc cele mai multe manifestări: aici episcopul de Huşi a săvârşit slujba parastasului – la slujbă momentul solemn fiind citirea pomelnicului familiei Cantemir, pomelnic din care aflăm că Antioh Cantemir a zidit şi înfrumusețat Mănăstirea Mira (cu hramul Sfinților Împărați Constantin şi Elena) şi Constantin Cantemir Voievod a ctitorit Mănăstirea Siliştei.

După slujba parastasului, au fost rostite mai multe cuvântări între care: cuvântarea P.S: Nicodim, cea a domnului Burileanu, a lui G. Ghibănescu, cuvântarea dr. Ioan Lupaş, a lui N. Tiron, cuvântarea cântărețului N. Pară şi cea a învățătorului Agarici. Se redă desfăşurarea evenimentelor ce au avut loc a doua zi şi câteva pasaje din opera lui D. Cantemir „Descrierea Moldovei”. Din notele de subsol aflăm despre biserica de stejar situată la doi kilometrii de satul Grumezoaia, despre care tradiția spune că ar fi „Schitul lui Cantemir”.

GURA CARPĂNULUI (MĂNĂSTIREA)

Niță, Nazaria, „Întemeierea unei obşti. Scrisoarea Starețului Velicikovski către Maica Nazaria de la Ceahlău”, în: *TV* VII (1997), 7-12, p. 161-170.

Sunt aduse precizări despre strămutarea maicilor de la Gura Carpănului, de lângă Neamț, la Durău şi despre întemeierea Mănăstirii Văratec. Este reprodus şi textul răspunsului maicii Nazaria de la Ceahlău.

HADÂMBU (MĂNĂSTIREA)

C., E., „Documente inedite”, în: *BORom* XV (1891-1892), 10, p. 769-800.

Se descriu câteva acte, între care se numără şi hrisovul dat de domnitor în 1704 pentru ca Mănăstirea Hadâmbu să devină metoc al Mănăstirii Sfântul Sava. În acest act se arată că Mănăstirea Hadâmbu, având hramul Naşterea Maicii Domnului, a fost afierosită Sfântului Mormânt de către Ioan Hadâmbu, cel care a dat numele satului situat astăzi lângă comuna Dealu Mare, lângă Iaşi.

HANGU SAU BUHALNIȚA (MĂNĂSTIREA)

***, „Monastirea Hangu, județul Neamț”, în: *Şcoala şi Biserica* (1903), 2, p. 26.

Mănăstirea Hangu, până la 1894 a fost numită Buhalnița şi a fost făcută de Miron Barnovschi, domnul Moldovei, în 1627. A fost închinată Patriarhiei de Alexandria de către Neculai Mavrocordat, în 1715. Această mănăstire, în timpul secularizării din 1862, a avut cinci moşii şi multă avere. Finalul articolului conține câteva informații despre proveniența numelui sfântului lăcaş.

HLINCEA (MĂNĂSTIREA)

G., I. M., „Note bibliografice. Iorga N. «Neamul lui Petru Şchiopul şi vechi documente de limbă mai nouă», în: *Analele Academiei Române,* ist. seria III,

tom al XVII-lea (1936), p. 371-8 şi extras 8 p. + II pl”, în: *BORom* LVII (1939), 5-6, p. 349-350. Recenzie.

Este prezentat la punctul c) - actul din 1626 dat de Miron Barnovschi, în care se aminteşte despre călugării de la mănăstirea lui Aron Vodă din Iaşi, călugări care au fost scoşi de acolo de Radu Vodă şi înlocuiți cu călugări greci şi care „rătăcesc din mănăstire în mănăstire” şi pentru care domnul le dă Mănăstirea Hlincea.

Grigoraş, N., Miron, D., „Biserica Mânăstirii Hlincea”, în: *MitrMold* XLI (1965), 1-2, p. 82-94.

Mănăstirea Hlincea se află la trei kilometri S-V de Mănăstirea Cetățuia. Primul document care atestă existența acestui lăcaş este datat la 18 decembrie 1616. Mănăstirea a fost ctitoră de „Maria, fata raposatului Pătru Vodă”, adică Petru Şchiopul (1574-1579; 1582-1591) şi a fost închinată Mănăstirii Dionisiu din Sfântul Munte Athos. Un alt document, din 15 aprilie 1631, arată că Vasile Lupu dăruieşte mănăstirii satul Frățileni pe Prut din județul Iaşi. După ce a fost construită Mănăstirea Cetățuia, în 1670, Mănăstirea Hlincea a devenit metoc al acesteia. Autorul oferă o descriere a aşezământului, cu analiza picturii din biserică.

HORĂICIOARA (SCHITUL)

Cosma, N., diac., „Sfințirea Schitului Horăicioara”, în: *MitrMold* XIII (1938), 5, p. 159-161.

Situată la 1,5 km de Mănăstirea Horaița, biserica Schitului Horăicioara a fost zidită din piatră de arhimandritul Ermoghen în a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Se aminteşte şi de o bisericuță care se afla pe locul schitului, zidită de arhimandritul Irinarh Roseti.

HORODNIC - CĂLUGĂRIȚA (MĂNĂSTIREA)

Zugrav, I., „Schitul Călugărița”, în: *Candela* XLIX (1938), 1-12, p. 337-340.

Informații referitoare la Schitul Călugărița din partea nord-vestică a satului Horodnicul-de-Jos, din Rădăuți. Având o existență sărăcăcioasă, schitul trece în seama Mănăstirii Putna, prin actul lui Ştefan cel Mare, din 16 martie 1490. Călugării de la Putna, „din obicei evlavios”, au păstrat biserica în stare bună, restaurând-o, chiar reclădind-o din timp în timp, dovadă că aceasta există la anul 1938. Pe uşa de stejar a bisericuței este o inscripție în limba slavonă, pomenind de anul 1717.

Având lungimea de 7 m, lățimea de circa 3, 4 m şi înălțimea de 6 m, bisericuța are o formă simplă basilicală, cu un brâu împletit, care o încinge la trei sferturi din înălțimea ei. În altarul, deosebit de mic, baldachinul întins deasupra sfintei mese acoperă întregul spațiu. Pe masa altarului se află un antimis din 1812, iar dintre cărțile vechi de ritual din Horodnicul de Jos sunt amintite: un „Antologon” (1745), un „Apostol” (1756), un „Octoih” (1763), o „Evanghelie” (1775), ş.a. În încheiere, este amintită crucea care indică, după o legendă, locul unde ar fi fost vechea biserică, la aproximativ 100 de m de bisericuța actuală.

***, „Biserica de lemn «Călugărița» din Horodnicul de Jos – Rădăuți”, în: *MitrMold* LII (1976), 9-12, p. 777-779.

Însemnarea de față are drept subiect schitul de maici „Călugărița” din zona Rădăuților, pomenit într-un document al lui Alexandru cel Bun. Se oferă şi o imagine a schitului.

HOTIN (MĂNĂSTIREA DE LA CETATEA)

D., Şt. P., „Note bibliografice. Turcu Constantin, «Mănăstirea lui Iancu Costin de la Hotin», Piatra Neamț, 1941, 14 p.” în: *BORom* LX (1942) 5-6, p**.** 227-228**.** Recenzie.

Iancu Costin fratele lui Miron Costin a ridicat o mănăstire cu hramul Sfântul Ioan Botezătorul. Pentru localizare autorul aminteşte despre documentul din data de 3 iulie 1704, care se referă la mănăstirea aflată la țărmul Nistrului şi despre cel dat de către Mihail Racoviță, care pomeneşte despre mănăstirea aflată în acelaşi loc. Autorul recenziei precizează că argumentele aduse de către Turcu Constantin nu dovedesc că mănăstirea s-ar fi aflat în cetatea Hotinului. Un document din 1730 spune: „schitul a fost descălecat de răposatul Iancu Costin pârcălabul Hotinului, mai înaintea luatului Camenițel de la leşi”. Din pricina unor răscoale, în diata lui Miron Costin din 1679 se afirmă că Mănăstirea Hotin a fost pustiită, mai apoi reparată şi că ea a fost închinată Mănăstirii Neamț, în 1704.

HUMOR (MĂNĂSTIREA)

Popescu, Dumitru Şt., „Note bibliografice. Bogdan Damian «O danie a domnului muntean Vlad Vintilă către Mănăstirea moldovenească Humor», în: revista *Raze de lumină,* an X, p. 263-269”, în: *BORom* LIX (1941), 3-4, p. 229. Recenzie.

Este publicat un hrisov dat de Vlad Vintilă (1532-1535), în limba slavă cu traducerea lui în limba română. Din document aflăm că Vlad a dăruit mănăstirii o familie de țigani. Bogdan D. datează acest hrisov - la 1535.

Bălan, Teodor, „Mănăstirea Humor”, în: *MitrMold* XXXIII (1957), 1-2, p. 135-139.

Un scurt istoric al mănăstirii cu date despre zestre şi celelalte donații primite de-a lungul timpului.

Bălan, T. şi Voloşciuc, D., „Vechea Mănăstirea Humorului”, în: *MitrMold* XXXVIII (1962), 5-6, p. 511.

Însemnarea privind vechea Mănăstirea Humorului aduce lămuriri asupra localizării primei biserici, la aproximativ 500 de metri - est de actuala biserică şi asupra ctitoririi ei la începutul secolului al XV-lea, de către vornicul Oană. Se crede că această biserică ar fi dăinuit până în 1517 şi că nu ar fi avut pridvor, dar a avut gropniță.

Ioan, F. Stănculescu, „Recenzie: Două albume despre Mănăstirile Voroneț şi Humor: «Petru Comarnescu, Voroneț, Editura Meridiane, Bucureşti, 1965» şi „Ştefan Balş, Mănăstirea Humor, Editura Meridiane, Bucureşti, 1965”, în: *BORom* LXXXIII (1965), 5-6, p. 600-604.

Autorul precizează că cele două lucrări recenzate prezintă istoricul unor monumente de artă medievală din nordul Moldovei, respectiv Mănăstirile Voroneț şi Humor, reprezentative pentru evoluția stilului arhitectural şi pictural moldovenesc în timpul domniilor lui Ştefan cel Mare şi Petru Rareş.

Autorul face o prezentare a lucrării despre Mănăstirea Humor. Satul omonim are două vechi aşezări mănăstireşti: prima datează din vremea lui Alexandru cel Bun, ruinele ei se văd încă în centrul satului, iar cealaltă, zidită de Petru Rareş, se pare că a luat ființă în 1530, cu cheltuiala logofătului Teodor, membru în Divanul țării.

Întărirea de mai târziu a edificiului cu ziduri înconjurătoare şi turn de apărare de către Vasile Lupu în 1641 s-a făcut în vederea conservării monumentului în împrejurările deselor frământări interne prin care trecea Moldova în veacul al XVII-lea. Se prezintă arhitectura bisericii, precizându-se faptul că se constată o tendință de inovație, apărând pridvorul deschis sprijinit pe trei picioare de zid legate prin arcade. Sunt surprinse şi amănuntele referitoare la pictură. Se aminteşte şi despre viața culturală exercitată de-a lungul timpului la Mănăstirea Humor, printre renumitele manuscrise lucrate aici fiind şi „Tetravenghelul” scris în 1437 de ieromonahul Nicodim, din porunca lui Ştefan cel Mare şi ferecat în argint aurit în 1487, care se păstrează la Mănăstirea Putna.

Voloşciuc, D., „Biserica Adormirii Maicii Domnului din Mânăstirea Humorului”, în: *MitrMold* XLI (1965), 5-6, p. 311-317.

Câteva date istorice însoțesc descrierea arhitecturii şi a picturii bisericii Adormirii Maicii Domnului din Mănăstirea Humorului, zugrăvită de Toma. Mai sunt prezentate mormintele şi odoarele lăcaşului.

Mironovici, R., pr., „Vasile Drăguț, «Umor», Ed. Meridiane, Bucureşti, 1973, 40 p”, în: *MitrMold* L (1974), 5-6, p. 495-496.

Această recenzie a cărții „Humor”, a lui Vasile Drăguț, rezumă cele mai importante elemente care o califică ca pe o monografie demnă de luat în seamă, printre care se numără prezentarea particularităților arhitecturale şi picturale ale lăcaşului.

HUŞI-BROŞTENI (SCHITUL)

Veniamin, „Schitul Huşi”, în: *Cronica Huşilor* II (1935), 3, p. 69-73.

De la sfârşitul sec. al XVI-lea, se înființează pe moşia Broşteni un schit, menționat abia pe la 1678. La început, schitul servea ca metoc al Episcopiei Huşilor. În decursul timpului acesta a dobândit, prin danii, 10 ha cu livadă, vie şi pădure, având alături de acestea şi două vii de suprafață neprecizată. Sunt mețìonați egumenii sfântului lăcaş după anul 1812. Inițial, biserica schitului a fost de lemn şi, pe la începutul sec. al XIX-lea, ajunsese în ruină. Între 1835-1838, prin osârdia

arhimandritului Epifanie, s-a construit o altă biserică, din piatră, care, în timp s-a dărâmat.

BISERICA SF. IOAN BOTEZĂTORUL-IAŞI (METOC)

G., I. M., „Note bibliografice. Şerbănescu Niculae I., «Ştiri noi din vremea păstoririi mitropolitului Veniamin Costache», extras din «Revista Istorică Română», vol. XIV, (1944), p. 103-109", în*: BORom* LXIII (1945), 7-8, p. 395-396. Recenzie.

Ştirile au fost culese dintr-o „Condică a Mitropoliei Moldovei". Ele privesc mijlocirile făcute de mitropolitul Veniamin Costache pentru a dobândi un metoc în Iaşi pentru Episcopia Huşilor– Biserica Sfântul Ioan Botezătorul.

*****, „Ştiri. Bun creştin dus către Domnul", în: *BORom* XLI (1922-1923), 11, p. 788.

La data de 27 iulie 1923 creştinul Vasile R. s-a dus la cele veşnice şi a lăsat o avere de peste patru milioane lei schitului Sfântul Ioan Botezătorul din Iaşi.

MĂNĂSTIREA LUI IAȚCO SAU IȚCANI-SUCEAVA

Hostiuc, E., preot prof, „Istoricul fostei mănăstiri de maici din Ițcani", în: *Candela* XXXIX (1928), 6-8, p. 174-214.

Studiul, structurat în 10 capitole, conține informații referitoare la Mănăstirea Ițcani.

Capitolul I, „Trecutul îndepărtat", face referiri la apariția localității Ițcani, din Suceava. Legenda spune că Dragoş Vodă, pornind într-o excursie de vânătoare, descoperă într-o zonă pustiintă, un bătrân îngrijindu-se de stupi. Acesta îi promite pământul de împrejur dacă îşi va aduce tovarăşii şi va alcătui o colonie, lucru care se şi întâmplă. Cu numele de Ițcani, această localitate adăposteşte cea mai veche mănăstire de călugărițe cunoscută din Moldova fiind menționată într-un document din 1453.

Capitolul II, „Intemeierea mănăstirii" reproduce documentul din 1453, prin care i se dă stareței mănăstirii, Fevronia, permisiunea de a înființa în jurul mănăstirii un sat cu largi privilegii pentru locuitorii lui.

Capitolul III, „Mănăstirea pe timpul lui Ieremie Movilă (1595-1606), cuprinde un alt document referitor la această mănăstire. Uricul, datat în 19 septembrie 1597, prevede că domnul Ieremia Movilă acordă mănăstirii şi oamenilor mănăstireşti numeroase privilegii.

Capitolul IV, „Mănăstirea pe timpul lui Radu Mihnea (1616-1619; 1623-1626) conține un document din 24 august 1616 prin care pivilegiile locuitorilor sunt reînnoite.

Capitolul V, „Mănăstirea pe timpul lui Alexandru VI (1631-1633)" cuprinde un act prin care Voievodul Alexandru al VI-lea dă mănăstirii un un loc de moară pe pârâul Dragomireşti, în 1632.

Capitolul VI, „Mănăstirea Ițcani de la anul 1639 până la încorporarea Bucovinei la Austria", menționează zidirea şi unei bisericuțe noi în 1639 de către călugărița

Nazaria şi fiica ei Anghelina. În 1730, la 12 august, făcându-se o evidență a tuturor documentelor de proprietăți, întărituri şi scutiri ale Mănăstirii Ițcanilor, se mai aflau în posesia acesteia, în afară de documentele amintintite, următoarele: un uric sârbesc de la Alexandru cel Bun (1454), un ipispisoc de la Irimia Movilă (1597), un ispisoc de la Radu Vodă (1616), o carte de la Barnovschi Vodă (1627), precum şi alte acte.

În capitolul VII, „Încorporarea Bucovinei la Austria şi Mănăstirea Ițcani" se menționează că mănăstirea nu este trecută în actele secularizării din 1782, aceasta fiind deja desființată din 1776.

În capitolul VIII, „Chestiunea proprietăților mănăstirii şi desființarea ei", se precizează faptul că mănăstirea a fost desființată de către mitropolitul de la Iaşi din cauza certurilor iscate între maici, moara fiind dată episcopului din Burdujeni, iar pământurile au fost luate de administrația oraşului, fiind lucrate de locuitori.

În capitolul IX, „Constatarea hotarului pământurilor mănăstirii şi menirea lor" este menționat că hotarul despărțitor al pământului mănăstirii începe de la împreunarea pământului orăşenesc cu poiana lui Şeptelici, lăsându-se la vale până la drumul ce duce de la Cernăuți la Suceava, de unde începe hotarul cu râul Suceava până la o piatră de hotar; de aici se urcă la dealul Costişa, hotarul fiind însemnat de o fântână. După stabilirea hotarului, averea este ataşată la fondul religionar, în scurt timp fiind cumpărată de administrația oraşului Suceava.

În ultimul capitol, „Biserica actuală", se face referire la biserica care este deteriorată, zidită de călugărița Nazaria şi fiica ei. În pridvor se mai văd câteva fețe de sfinți din pictura veche, în pronaos găsindu-se mai multe pietre de mormânt.

Grămadă, N., „Aspecte de viață din trecutul oraşului Suceava", în: *MitrMold* XXXIII (1957), 10-12, p. 868-883.

La pagina 882 a acestui articol se face precizarea că a existat în Ițcani - Suceava o mănăstire de maici, numită „a lui Iațco", care a fost desființată în 1776.

Zugrav, I., „Un tetraevanghel manuscris slav de la biserica azi dispărută, Cuvioasa Parascheva din Suceava", în: *MitrMold* XL (1964), 9-10, p. 475-483.

„Tetraevangheliarul slav" prezentat în lucrare de față este un important document istoric care a aparținut fostei biserici Sfânta Cuvioasa Parascheva din Suceava, întrucât aminteşte despre 17 biserici şi o mănăstire de călugărițe la Ițcanii Vechi. Descrierea manuscrisului este completată de imagini cu frontispiciile pe care le conține.

SF. ILIE-SUCEAVA (MĂNĂSTIREA)

Zugrav, I., pr., „*«Divanul sau gâlceava înțeleptului cu lumea sau giudețul sufletului cu trupul»*, al lui Dimitrie Cantemir, exemplar de la Mănăstirea Sf. Ilie de lângă Suceava", în: *MitrMold* XXVI (1960), 5-6, p. 389-392.

Odată cu afirmarea existenței la Mănăstirea Sfântul Ilie a cărții lui Dimitrie Cantemir amintite în titlu, aflăm informații şi despre mănăstirea în sine, zidită în 1488. Sfântul lăcaş monahal a avut un însemnat rol cultural, aici funcționând un atelier pentru „renovarea" de mineie şi tot aici fiind compusă slujba Sfântului Ilie.

SFÂNTUL IOAN CEL NOU DIN SUCEAVA (MĂNĂSTIREA)

***, „Cronica”, în: *Candela* III (1884), 8, p. 530-531.

Este prezentată prăznuirea Naşterii Sfântului Ioan Botezătorul din data de 24 iunie, sărbătoare odată cu care este cinstit în mod deosebit şi Sfântul Ioan cel Nou de la Suceava (2 iunie). În fiecare an iau parte la festivitățile religioase creştini din Bucovina şi din țările învecinate. Sunt amintite sosirea, cu o zi înainte, a Î.P.S. Silvestru şi cuvântarea sa în fața poporului adunat la mănăstire, priveghерea susținută de arhimandritul Dariu, cuvântarea părintelui exarh I. Procopovici, precum şi oficierea Sfintei Liturghii de către mitropolit, împreună cu arhimandritul Miron Călinescu, egumenul Mănăstirii Sucevița, I. FIlipovici, protopresviterul Sucevei, I. Mandaşevschi, protopresviterul Artemie Berariu, exarhul G. Hnidei din Seletin, exarhul Ioan Procopovici, parohul din Zaharesci, C. Berariu, spiritualul seminarial şi exarhul M. Dracinschi, arhidiaconul I. Isopescul, diaconii I. Ianovici, Sidorovici şi Curerari. După aceasta a avut loc loc procesiunea cu purtarea sfintelor moaşte, a doua zi fiind înnoită sfințirea bisericii Sfântului Ioan Botezătorul.

***, Cronică, „Decorare”, în: *Candela* XXVIII (1909), 8, p. 518.

Se menționează decorarea cu ordinul „Francisc Iosif”, de către împăratul Austro-Ungariei, a arhimandritului-mitrofor Ghedeon Balmoş, egumen al sfintei mănăstiri din Suceava.

G., „Cronica bisericească externă. Serbarea religioasă din Suceava, Bucovina”, în: *BORom* XXXIV (1910-1911), 7, p. 807-814.

În ziua de 19 septembrie 1910 s-a redeschis, cu mare solemnitate, nou restaurata biserică Sfântul Gheorghe din Suceava, unde funcționase vechea Mitropolie a Moldovei. La sărbătoare a fost invitat şi mitropolitul Moldovei, Pimen, care, din păcate, nu a putut participa, dar a trimis ca delegați câțiva protoierei. În articol este reprodus raportul acestora despre serbare. Se arată cum a decurs această festivitate. La acea dată, 19 septembrie 1910, egumen al vechii Mitropolii din Suceava era arhimandritul mitrofor Ghedeon Balmoş. Este reprodusă şi cuvântarea ținută cu această ocazie de prof. D. Cărbune din care aflăm următoarele despre biserica Sfântul Gheorghe: ca veche Mitropolie a Moldovei a fost sfințită în 1522 de mitropolitul Teoctist al II-lea, că acest sfânt lăcaş a fost înzestrat de mitropolitul Iacob Putneanu şi că, la 1783, moaştele Sfântului Ioan cel Nou au fost readuse în această biserică după ce fuseseră luate în 1686 la mănăstirea din Zolcva (Zolkiew - Polonia).

***, Cronică, „Cazuri de moarte”, în: *Candela* XXXII (1913), 3, p. 161-162.

Se anunță ca au decedat: parohul Arcadie Bocancea din comuna Culcuț, la vârsta de 35 de ani (29 ianuarie/11 februarie 1913); ieromonahul Ignatie Ianovici în Cernăuți (2/15 februarie 1913); arhimandritul mitrofor Ghedeon Balmoş din Suceava (16 februarie/1 martie 1913) şi soția expozitului parohial de Bejan, doamna Cornelia, nobilă de Bejan (25 februarie/10 martie 1913). Articolul cuprinde şi o scurtă prezentare a arhimandritului mitrofor Ghedeon Balmoş. Cariera bisericească şi-a inaugurat-o ca paroh în Sadova. A fost numit paroh şi protopresviter districtual în

Vatra-Dornei, arhimandrit la Mănăstirea Sf. Ioan cel Nou de la Suceava (1903), arhimandrit mitrofor (1908).

Scriban, arhim., „Ştiri. **«**Ce este în stare să lucreze o maică»”, în: *BORom* XLII (1924), 10, p. 638**.**

În casa părintelui arhimandrit Pangratie Sidorovici de la Mănăstirea Sfântul Ioan cel Nou de la Suceava se găseşte o icoană a Sfântului Ioan cel Nou, țesută cu opt culori de către maica Pulheria Andrieş din Mănăstirea Văratic, ucenică a maicii Agapia Ghițescu.

Reli, S., dr., „Alaiul militar la repatrierea moaştelor Sf. Ioan cel Nou, din Galiția la Suceava, în 1783”, în: *Candela* XLVII (1936), 1-12, p. 86- 94.

Informații referitoare la aducerea moaştelor Sf. Ioan cel Nou, din Galiția la Suceava. Una din realizările împăratului Iosif al II-lea a fost readucerea moaştelor Sf. Mare Mucenic Ioan cel Nou de la Zolkiew, din Galiția, la Suceava, în 1783. Acestea au fost răpite, în 1686, de către regele Poloniei, Ioan Sobieski şi, de atunci, erau reținute fără nici un drept de călugării „vasilieni” greco-catolici. De acolo au fost ridicate, în ziua de 30 iunie 1783 şi transportate cu mare alai, de 153 ostaşi, însoțite de cei doi deputați bucovineni trimişi de către episcopul Dositei Herescu şi anume arhimandritul Meletie şi proiegumenul Mănăstirii Putna, Ioasaf, până la Orăşeni, punctul de graniță între Bucovina şi Galiția, unde au fost aşteptate de episcopul Bucovinei, însoțit de clerici şi popor. Rugăciunile şi închinările la racla acestui sfânt mucenic din țara noastră au picurat de multe ori balsam pe rănile sufleteşti şi trupeşti ale poporului românesc din aceste părți ale României, susținându-i astfel tare şi vie credința în învățăturile Mântuitorului nostru şi ale Bisericii creştine.

Zugrav, I., „Biserica Sf. Gheorghe de la mănăstirea Sf. Ioan cel Nou din Suceava”, în: *MitrMold* XXXIII (1957), 5-7, p. 480-484.

Veacul al XV-lea a scos la iveală unul dintre cele mai impresionante monumente, respectiv biserica Sfântul Gheorghe de la Mănăstirea Sfântul Ioan cel Nou din Suceava. Din istoricul menționat în articol aflăm ca aceast lăcaş de cult a fost început de Bogdan, fiul lui Ştefan cel Mare, în 1514 şi terminat, în 1522, de Stefăniță, fiul lui Bogdan. Pe lângă prezentarea pisaniei, documentul conține descrierea bisericii pe părțile ei componente, date despre pictură, inclusiv despre restaurările făcute de-a lungul timpului, fără a fi, însă, prezentate şi mormintele. Odoarele mitropolitului care au rămas după mutarea la Iaşi au fost luate în Polonia, odată cu mitropolitul Dosoftei. Stareția este clădită între 1894-1896. Se aduc informații şi despre turnul clopotniței.

Zugrav, I., pr. prof., „Data serbării Sf. Ioan cel Nou de la Suceava”, în: *MitrMold* XXXIV (1958), 9-10, p. 763-769.

Se face mai întâi precizarea datei la care este prăznuit Sf. Ioan cel Nou – ale cărui sfinte moaşte se află în biserica mănăstirii cu hramul Sf. Gheorghe din Suceava. Se dau apoi repere referitoare la istoricul mănăstirii amintite.

Vornicescu, Nestor, „O xilogravură din 1661: imaginea celor două căi”, în: *MitrMold* XLII (1966), 5-6, p. 302-316.

Xilogravura analizată este o piesă din colecția Mănăstirii Sfântul Ioan cel Nou, realizată în 1661, cu numărul de inventar 721/1963. Textul este scris în slavă, doar un singur cuvânt fiind în limba ebraică, iar posibilul ei autor este Ioan Sculptorul de la Moldovița sau Moldova. Se face descrierea xilogravurii.

Zugrav, I., „Legăturile mitropolitului Veniamin Costachi cu mănăstirea Sf. Ioan cel Nou din Suceava”, în: *MitrMold* XLIII (1967), 1-2, p. 105-113.

În pomelnicul mitropolitului Iacob Putneanul, al doilea ctitor al Mănăstirii Sfântul Ioan cel Nou de la Suceava, apare Veniamin Costachi, fapt ce confirmă legăturile strânse pe care acesta din urmă le-a avut cu mănăstirea suceveană. Mitropolitul s-a implicat în situația politică din Suceava, mai ales în 1821 şi a ajutat material mănăstirea, dovadă fiind documentele păstrate. În anumite momente ale şedereii sale în Suceava s-a restras şi la moşia Bosanci, astăzi localitate aflată lângă Suceava.

Stoian, N., „Sorin Ulea, «Datarea frescelor Bisericii mitropolitane Sf. Gheorghe din Suceava», în SCIA, Ed. Acad. R.S. România, Bucureşti, 1966, tom. 13/2, 207 p.”, în: *MitrMold* XLIII (1967), 7-8, p. 554-555.

Datarea frescelor bisericii mitropolitane Sfântul Gheorghe din Suceava a fost o cercetare minuțioasă a lui Sorin Ulea, în cadrul căreia autorul a datat pictura în perioada primei domnii a lui Petru Rareş, mai precis în 1534.

Zugrav, I., pr. prof., „Un vechi manuscris cu *Istorii persăşti* din biblioteca Mănăstirii Sfântul Ioan cel Nou de la Suceava”, în: *MitrMold* XLIII (1967), 11-12, p. 702-705.

Manuscrisul aflat în biblioteca Mănăstirii Sfântul Ioan cel Nou de la Suceava, cu numărul 5 (număr de inventar 1411), poartă numele „Povestiri arabe, O mie şi una de nopți”. A fost scris în chirilica cursivă - nu se ştie exact de către cine, dar se prezintă câteva ipoteze.

Zugrav, I., „Cărți rare cu diferite însemnări păstrate în biblioteca Mănăstirii Sfântul Ioan cel Nou din Suceava”, în: *MitrMold* XLIV (1968), 5-6, p. 322-324.

Dintre cărțile bibliotecii amintite sunt prezentate un „Apostol” cu Predoslavie la fiecare epistolă şi cu ilustrații, tipărit la Liov în 1666 şi o „Biblie de la Blaj” din 1795.

Zugrav, I., pr. prof., „Vechi pietre funerare din Suceava”, în: *MitrMold* XLV (1969), 3-4, p. 181-194.

Printre cele mai vechi pietre funerare sucevene se numără cele din cimitirul Mănăstirii Sfântul Ioan cel Nou de la Suceava, prezentate în cadrul acestor pagini.

Zugrav, I., pr. prof., „Cărți de preoție păstrate la bibliotecile mănăstirilor Sfântul Ioan cel Nou - Suceava şi Dragomirna”, în: *MitrMold* XLIX (1973), 5-6, p. 331-340.

Însemnarea de față cuprinde o descriere a cărților de preoție din bibliotecile mănăstirilor Sfântul Ioan cel Nou de la Suceava şi Dragomirna, cu exemple şi patru anexe.

Eftimie Bârlădeanul, arhiereu, „Racla cu moaştele „Sfântului Ioan cel Nou" de la Suceava", în *BORom* XCII (1974), 11-12, p. 1392-1400.

Arhiereul Eftimie Bârlădeanul descrie racla cu moaştele Sf. Ioan cel Nou de la Suceava. Se fac referiri la Sfântului, prezent în fresce şi icoane nu numai la Suceava ci şi în alte mănăstiri din Moldova.

Racla este descrisă în amănunt; fiecare din cele 12 plăci de argint şi icoane care reprezintă scene din viața mucenicului fiind prezentate, pe rând, cu detalii.

Se presupune că artistul care a realizat racla s-a inspirat din panegiricul lui Grigorie Țamblac, Sinaxarul din Minei şi din Imnul acatist al Sfântului, acesta din urmă fiind tot o operă a lui Țamblac şi nu a lui Eustație de la Putna, cum se presupunea. Analiza comparativă a unei bune părți din cele două lucrări a condus la această concluzie.

Episcopul Melchisedec Ştefănescu s-a ocupat de istoricul moaştelor Sf. Ioan cel Nou şi ale Sf. Paraschiva subliniind importanța lor pentru dreptcredincioşi, din trecut şi până în zilele noastre. Articolul are 13 fotografii.

SF. IOAN ZLATAUST-IAŞI (MĂNĂSTIREA)

Grigoraş, N., „Biserica (mănăstire a) Sf. Ioan Zlataust din Iaşi", în: *MitrMold* XXXIX (1963), 5-6, p. 277-287.

Acest scurt istoric al Mănăstirii Sfântul Ioan Zlataust din Iaşi, care menționează, printre altele, data ctitoririi, identitatea ctitorului şi evenimentul închinării mănăstirii de către Gheorghe Duca, prilejuieşte şi o expunere despre fiscalitatea din Moldova în a doua jumătate a secolului al XVII-lea. Alte date privesc arhitectura, odoarele şi proprietățile acestei mănăstiri.

LIEŞTI-DODĂNEŞTI (SCHITUL)

Alexandrescu-Galex, Gogu, „Schitul Dodăneştilor", în: *Păstorul Tutovei* V (1942), 7, p. 388-392.

Refacerea schitului din satul Lieşti cu menționarea unor întâmplări cu caracter istoric prin care au trecut sătenii. Studiul nu este finalizat urmând a fi continuat într-un număr următor al revistei.

Alexandrescu-Galex, Gogu, „Schitul Dodăneştilor", în: *Păstorul Tutovei* V (1942), 5-6, p. 301-309.

Date despre Spătarul Liescu, întemeietorul schitului din zonă şi a satului Lieşti.

Alexandrescu-Galex, Gogu, „Schitul Dodăneştilor", în: *Păstorul Tutovei* V (1942), 3-4, p. 200-202.

Evenimente din istoria Moldovei invadată şi sărăcită de duşmani. Spătarul Liescu indică locul unde va fi schitul care va avea ca hramul Sf. Ierarh Nicolae.

Alexandrescu-Galex, Gogu, „Schitul Dodăneştilor”, în: *Păstorul Tutovei* VI (1943), 1-4, p. 81-84.

Noi date referitoare la schitul Dodăneşti care surprind evenimente istorice ce fac referire la hatmanul Luca Arbore. În final, autorul subliniază cu tristețe că în locul în care altădată poposea spătarul Liescu cu oştenii lui nu se mai văd decât urmele schitului construit în vechime.

LEPŞA (SCHITUL)

Neagu-Negruleşti, I., „Schitul Lepşa”, în: *Cronica Romanului* III (1926), 11, p. 781-783.

Se surprinde aşezarea geografică a schitului Lepşa, în inima Munților Vrancei. Mai vechi de o sută de ani, lăcaşul are mai multe variante ale ctitoririi: fie a fost construit de vrâncenii refugiați în munți din cauza năvălirilor turceşti, fie a fost făcut de câțiva hoți, în semn de pocăință.

În vechime, pe lângă schit exista o şcoală, unde fiii vrâncenilor bogați au învățat carte, un exemplu documentat fiind preotul Taftă din Negrileşti. După război, schitul ajunsese o ruină, lucrurile îndreptându-se în ultima perioadă.

LIPOVĂȚ (MĂNĂSTIREA)

Ursăcescu, V., econom, „Obiecte din Muzeul Episcopiei Huşilor”, în: *BORom* XLVI (1928), 1, p. 31-33.

Muzeul Episcopiei Huşilor a luat ființă din inițiativa P.S. Iacov Antonovici şi conține obiecte de artă bisericească. Sunt prezentate două obiecte ce se află în expoziție: un potir şi o nebederniță (bederniță). Din inscripțiile acestor două obiecte – care sunt redate în articol –, aflăm numele lui Vasile Lupu înainte de a deveni domnitor – Lupu Coci. Acesta, la urcarea pe tronul Moldovei şi-a luat numele de Vasile de la grecescul „Basileos” şi a fost un mare sprijinitor al ortodoxiei în ținuturile ocupate de turci.

Potirul găsit la Mănăstirea Dâmbovița din jud. Vaslui, a aparţinut mai întâi bisericii Lipovățul cu hramul Sfântul Gheorghe - ctitorie a lui Vasile Lupu de la 1631, care până la secularizare a fost mănăstire de călugări. Nebedernița a fost găsită la Episcopia din Huşi.

MAVRAMOL-GALAȚI (MĂNĂSTIREA)

Scriban, arhim., „Cronica bisericească internă. Cuvântare ținută de P.S. Iacov al Dunării de Jos cu prilejul inaugurării localului şcolii numărul 11 din Galați, de față fiind Miniştrii: I.C. Brătianu, Dr. C. Anghelescu şi I.G. Duca”, în: *BORom* XLII (1924), 4, p. 235-237.

În cuvântarea redată în articol, P.S. Iacov face un scurt istoric al şcolilor din Galaţi, istoric în care se spune că, pe la începutul secolului al XIX-lea, domnul Alexandru Constantin Moruzi a emis un hrisov în care se prevedea să fie construite şcoli în Focşani, Bârlad Galaţi şi Chişinău. Astfel s-a înfiinţat în Mănăstirea Mavromolul o şcoală. P.S. Sa aminteşte după aceea despre „însemnătatea şi trebuinţa" învăţăturii.

Bulat, T. Gh., „Mănăstirea Mavromolu din Galaţi, închinată Mitropoliei din Moldova", în: *MitrMold* LII (1976), 3-4, p. 292-293.

Însemnare despre Mănăstirea Mavromolu din Galaţi, ctitorită de către Gheorghe Duca şi fiul său Constantin şi care astăzi este biserică de mir. Închinarea sa la Mitropolia Moldovei a fost făcută de către Grigorie, fiul lui Constantin Vodă Duca, la 6 martie 1735.

MĂGARUL-BUJORENI (SCHITUL)

Pocitan, Veniamin Ploeşteanu, vicar patriarhal, „Schitul Măgarul (jud. Tutova)", în: *Păstorul Tutovei* VI (1943), 7-8, p. 225-234.

La 20 km de Bârlad, în pădurile apropiate de Zorleni, se află Schitul Măgarul în biserică existând odoare donate de familiile boiereşti Conachi şi Rosnoveanu, foştii proprietari ai moşiei. Numele schitului este explicat printr-o întâmplare prin care câţiva mocani din Ardeal găsesc într-un stejar, la care mereu alerga un măgar ce le aparţinea, o icoană a Maicii Domnului, hotărând ca aici să ridice o bisericuţă.

Unul din fiii vornicului Gavriil Conache, Ioniţă, se hotărâşte să intre în monahism şi pleacă, la vârsta de 26 ani, la Mănăstirea Neamţ, ajungând ulterior la Mănăstirea Floreşti, după care s-a aşezat în schitul Măgarul de pe moşia Zorleni, pe care o avea ca proprietate prin moştenire. Schitul s-a transformat ulterior în schit de maici. În 1840, Ioanichie Conachi a demolat biserica de lemn, ridicând una de piatră, care exista la mijlocul secolului XX. După moartea lui Ioanichie, moşia şi biserica rămâne în stăpânirea nepoatei sale, Ruxandra Rosnoveanu dar, după trecerea din viaţă şi a acesteia, în schit rămân doar câteva vieţuitoare. La sfârşitul articolului sunt enumerate odoarele ce aparţin schitului.

*****,** „Sfinţirea Schitului Bujoreni, jud. Tutova", în: *Cronica Huşilor* II (1935), 10, p. 367-369.

Articolul anunţă sfinţirea Schitului de maici din Bujoreni, judeţul Tutova, numit şi Schitul Măgarul, eveniment la care a participat P.S. Nifon, însoţit de protoiereii judeţului Tutova, Şt. Vasilescu şi Gr. Dimitriu împreună cu alţi preoţi. Sunt consemnate idei din predica arhierească.

MĂGURA-OCNEI (MĂNĂSTIREA)

*****,** „Ştiri. Biserica înnoită la mănăstire", în: *BORom* XLI (1922-1923), 11, p. 788.

Fiindcă Mănăstirea Măgura din județul Bacău a fost grav afectată de război, biserica acesteia a fost înnoită şi sfințită la 2 august 1923 de episcopul Romanului, Lucian Triteanu.

MĂLINEŞTI-VASLUI (SCHITUL)

G., I. M., „Note bibliografice Veniamin Pocitan (Bârlădeanu) «Schitul Mălineşti (Vaslui)», în: «*Buletinul Episcopiei Huşilor*», X (1934), p. 10-12”, în: *BORom* LII (1934), 5-6, p. 556-557**.** Recenzie.

Bazându-se pe o legendă, autorul scrie că vechimea schitului merge până în vremea domniei lui Ştefan cel Mare şi că acesta îşi are numele de la un călugăr pe nume Mălin. Deasupra uşii de intrare, în bisericuța de lemn, se poate citi data 1826 şi numele meşterului „Teodor”. Sinodicul schitului scris pe la 1882, arată că anul întemeierii este 1826, iar ctitorii săi sunt răzeşi din satul Gărceni (Gârceni). La 1851 schitul slujea ca loc de surghiun pentru boierii făcători de rele. La 1860 va fi desființat prin lege, dar mai rămân câțiva călugări până prin 1886, când biserica trece ca filială la parohia Gârceni. În 1927 a existat o tentativă de a reînființa acest schit din partea doamnei Olga a mareşalului Prezan.

Udişteanu, Dionisie I., protos, „Schitul Mălineşti-Vaslui”, în: *Păstorul Tutovei* VI (1943), 1-4, p. 43-47.

Schitul Mălineşti este o aşezare călugărească din ținutul Vaslui. Inițial, schitul fusese ridicat în apropiere de satul Gârceni, ulterior fiind mutat în locul intitulat „la Scaune” sau Mălineşti. În 1860 schitul a fost desființat prin măsura guvernului de atunci, rămânând pustiu vreme de 70 de ani, pânâ în vremea păstoririi episcopului Iacov Antonovici, când, prin stăruința mareşalului Prezan, a fost redeschis ca lăcaş de trăire călugărească pentru maici. Schitul are o biserică veche de lemn cu trei turle, o clopotniță şi mai multe chilii. Starețа schitului este maica Migdonia Budescu.

Sunt menționate daniile făcute schitului, fiind enumerate şi o serie de însemnări găsite pe diferite obiecte de cult bisericesc aflate în posesia sfântului lăcaş: „Penticostarion” (tipărit la Iaşi în 1753, prin cheltuiala mitropolitului Iacov Putneanul, de către diaconul Ioan Simionovici); „Pavecernier” (manuscris făcut de monahul Inochentie Dobrescu din Mănăstirea Floreşti, în vremea păstoririi mitropolitului Gavriil Calimah); „Triod” (tipărit la Bucureşti în 1795, prin cheltuiala mitropolitului Dosoftei); „Carte sfințitoare pentru păzirea celor cinci simțuri”; „Un trup de 24 minee” (tipărite la Neamț, în 1832); „Evanghelia” tipărită la Neamț în 1834; „Liturghier” tipărit la Neamț în 1860 şi dăruit schitului de ieromonahul Macarie Buza, în 1930; „Chivot de argint aurit”. În ultima parte a articolului este menționată inscripția de deasupra uşii, săpată în lemn.

MĂLINI SUCEAVA (METOC)

Turcu, Constantin, „Ştiri noi despre Mănăstirea Slatina şi despre mitropolitul Veniamin Costachi”, în: *MitrMold* XL (1964), 3-4, p. 152-155.

Datele noi din cadrul acestor pagini sunt adunate din câteva însemnări de călătorie ale lui Gh. T. Kirileanu. Se fac precizări şi cu privire la construirea metocului de la Mălini.

MĂNĂSTIOARA SAU MEREŞTI-SUCEAVA (SCHITUL)

Zugrav, I., preot dr., „Schitul Mănăstioara jud. Suceava", în: *Candela* XXXVII (1926), 1-4, p. 45-55.

Studiul, împărțit în trei părți, cuprinde informații referitoare la schitul Mănăstioara din Suceava.

În prima parte se prezintă „Poziția şi descrierea schitului" ca fiind la 12 de km de Suceava, într-o poieniță înconjurată de un pomăt. Este descris atât exteriorul, cât şi interiorul schitului. Aşezată pe o temelie de piatră şi clădită din bârne de stejar, având lungimea de 14 m, lățimea de 3 m şi înălțimea de 7 m, biserica are un turn cu cruce de aproximativ 9-10 m. Clădirea se împarte în patru despărțituri aproape egale: altar, naos, pronaos şi clopotniță. Iconostasul este destul de iscusit zugrăvit, culorile vechi, aurul şi roşul impresionând plăcut.

Partea a doua se referă la „Timpul clădirii schitului". Se crede că schitul datează din 1775. În „Consemnarea mănăstirilor, sub care se înțeleg şi schiturile ce se află în districtul Bucovinei", publicată în Cernăuți, anul 1895, se aminteşte de o mănăstire Mereşti cu patru călugări şi o călugăriță. Deoarece la 4 km de schit se află localitatea Mereşti, există posibilitatea ca mănăstirea menționată să fie chiar schitul Mănăstioara.

Partea a treia a studiului conține informații referitoare la „Averea schitului".

MERA (MĂNĂSTIREA)

Dimitriu, G., profesor, „Mănăstirea Mera", în: *Păstorul Tutovei* VI (1943), 1-4, p. 73-76.

Mănăstirea Mera, cunoscută în vechime sub numele de „Mira" e aşezată la 9 km de Odobeşti, de-a lungul Văii Milcovului. Ea datează de la sfârşitul secolului al XVII-lea, inițial aici fiind construită o biserică de lemn, având ca ctitori pe părintele Ioan şi un boier Moțoc, care, înainte de 1685, i-au dăruit moşii pe pământul Odobeştilor. După un an biserica este reînnoită de Constantin Cantemir, domnul Moldovei, devenind ctitorie domnească. Articolul consemnează şi alte modificări suferite de sfântul lăcaş de-a lungul timpului, fiind menționate daniile cu care a fost înzestrată în timpul domniei lui C. Cantemir, în aceeaşi perioadă fiind închinată Mănăstirii Vatoped din Sf.Munnte Athos.

MIRA (MĂNĂSTIREA)

Ursăchescu, V., preot, „Cronica Bisericească O serbare istorică", în*: BORom* XLII (1924), 1, p. 39-48.

Data de 27 octombrie 1923 marchează împlinirea a 200 de ani de la moartea domnului Dimitrie Cantemir (1710-1711). În articol sunt redate desfăşurarea manifestărilor care au avut loc cu această ocazie.

În satul Urlați, episcopul de Huşi a săvârşit slujba parastasului, momentul solemn fiind citirea pomelnicului familiei Cantemir. Din pomelnic aflăm că Antioh Cantemir a zidit şi înfrumusețat Mănăstirea Mira cu hramul Sfinților Împărați Constantin şi Elena iar Constantin Cantemir a ctitorit Mănăstirea Siliştei.

Ioasaf, Ganea, arhid., „Mănăstirea Mira: Zbuciumatul destin al unei ctitorii cantemireşti", în: *MitrOlt* XXV (1973), 9-10, p. 877-878.

Recenzie. Cuprinde date despre Mănăstirea Mira care inițial a fost un schit pe Milcov, ctitorit în 1685 de boierul Moțoc ajutat de episcopul Ioan al Romanului. Murind cei doi, jupâneasa donează schitul lui Dimitrie Cantemir, urmând ca în 1686 să fie închinată Mănăstirii Vatopedi.

Irimia, Bogdana, „Erminia tradițională românească în picturile murale de la Mira Cantemireştilor", în: *BORom* XCV (1977), 1-3, p. 177-183.

Sunt prezentate rezultatele cercetării picturilor murale de la biserica Mănăstirii Mira-Focşani efectuate în 1973, lucrările fiind conduse de arhimandritul Nicolae Diaconu de la Direcția Patrimoniului Cultural Național. Interesante şi valoroase informații noi au fost aduse de către Irina Mardare şi Ion Neagoe, pictori restauratori. Fiind situată într-o zonă seismică, biserica a fost avariată de numeroase cutremure care au afectat atât zidăria, cât şi picturile în frescă. Este prezentat un scurt istoric, precum şi poziția geografică a mănăstirii.

MIRĂUȚI-SUCEAVA (VECHEA MITROPOLIE)

Is., O., „Beserica Mirăuților", în: *Candela* XI (1892), 9, p. 533-540.

Informații referitoare la Biserica Mirăuți cu hramul Sf. Gheorghe din Suceava. Anul zidirii şi ctitorul acesteia nu se cunosc cu precizie, însă în cronicile lui Grigore Ureche se menționează de existența unei biserici aproape de curtea domnească, pe care Alexandru cel Bun a făcut-o biserică mitropolitană. Se crede, că biserica a fost zidită în secolul al XIV-lea de Iuga Vodă. Deoarece în vremea stăpânirii Imperiului Austriac, în 1871, când au avut loc delimitările pentru introducerea tabulei, nu s-a prezentat nimeni ca fiind proprietarul ruinelor bisericii Mirăuți, aceasta a devenit avere camerală, asemenea bisericii Adormirii Maicii Domnului din acelaşi oraş.

În primavara anului 1792, un chirurg numit Gutter, voind să-şi construiască o casă, cere permisiunea de a lua materialul de zidit din ruinele bisericii „Adormirii Maicii Domnului", lucru care se obişnuia în vremea aceea şi care amenința şi biserica Mirăuților. Primind aprobare, acesta începe a sparge zidul, acțiune ce stârneşte târgoveții Sucevei, care în simplitatea lor, arătau multă însuflețire pentru vechile monumente bisericeşti.

Is., O., „Beserica Mirăuților", în: *Candela* XI (1892), 10, p. 601-612. Cu text în slavonă.

Este reprodusă o jalbă a locuitorilor din Suceava, trimisă către Consistoriu, care, la rândul său, trimite o traducere în germană la oficiul cercual, în 18 februarie 1792. Răspunsul vine şase zile mai târziu, printr-un raport al comisarului Georgiewitsch prin

care dezarmează orăşenii, amenințându-i cu pedepsirea lor. Biserica Mirăuți nu a fost dărâmată, ca cea a „Adormirii Maicii Domnului”, însă a avut mulți proprietari interesați numai de terenul pe care era zidită, până în 1799, când ajunge în posesia majorului Ioan Florea. Prin uricul din 17/29 noiembrie 1799, acesta dăruieşte biserica şi locul ei, comunei orăşene din Suceava. Nu se cunoaşte de cine este administrată şi întreținută biserica până în 1852, când a trecut în stăpânirea parohiilor Sf. Dimitrie şi Sf. Nicolae.

Is., O., „Beserica Mirăuților”, în: *Candela* XI (1892), 11, p. 669-679.

Continuare a articolului referitor la biserica Mirăuți.

În 1880, baronul Eudoxiu Hurmuzachi, căpitan al Sucevei, trimite un raport către guvern înştiințându-l de existența bisericii, vechea Mitropolie. Începând din acest an, se fac demersuri pentru restaurarea ei prin fondul religionar. În 1893, cu aprobarea Împăratului Francisc Iosif I şi cu binecuvântarea mitropolitului Bucovinei, începe restaurarea bisericii Mirăuți, după trei secole şi jumătate în care a fost o ruină.

G., „Cronica bisericească. Sfințirea Bisericii Mirăuților din Bucovina”, în: *BORom* XXVII (1903-1904), 8, p. 928-929.

După dorința mitropolitului Bucovinei, Silvestru Morariu, s-a restaurat această biserică a Mirăuților. Procesul de restaurare s-a încheiat în 1903. La 2 noiembrie 1903 a avut loc sfințirea ei, sfințire ce a fost făcută de Î.P.S. Vladimir Repta. Despre biserica Mirăuților aflăm că a fost vechea Mitropolie a Sucevei, iar tradiția arată că a fost ridicată de Petru Muşat la sfârşitul secolului al XIV-lea.

Şesan, M., „Biserica Mirăuți Suceava”, în: *MitrMold* XXXIII (1957), 10-12, p. 862-867.

Despre biserica Mirăuți din Suceava se aduc informații prin care se susține teza că a fost mănăstire încă din secolul al al XV-lea. Devenită mai târziu mănăstire de maici, va fi desființată la 1776, după ocuparea Bucovinei de către austrieci.

MOLDOVIȚA (MĂNĂSTIREA)

Orescu, Popescul, dr., „Câteva Documente Moldovene”, în: *Candela* XIII (1894), 9, p. 555-557.

Articolul redă un document important ce a fost găsit în colecția domnului Tyminski din Cernăuți. Prin acest act din 13 septembrie 1450, Bogdan Vodă dă Mănăstirii Moldovița un beneficiu anual de zece buți de vin, pe perioada cât va trăi. Articolul conține o notă referitoare la aspectul documentului. Text în slavonă.

Orescu, Popescul, dr., „Câteva Documente Moldovene”, în: *Candela* XIII (1894), 10, p. 615-621.

Se redau câteva documente referitoare la mănăstirile bucovinene. Între ele întâlnim şi un act prin care Petru Vodă scuteşte trei care mănăstireşti din Moldovița de orice vamă atunci când umblă pentru peşte, sare şi miere (Cotnari, 25 august 1454). Articolul conține note în care este descris aspectul fiecărui document. Text în slavonă.

Orescu, Popescul, dr., „Câteva Documente Moldovene”, în: *Candela* XIV (1895), 7, 339-344.

Sunt reproduse câteva documente: un înscris prin care Domnul Vasile Lupu miluește Mănăstirea Moldovița cu opt poslușnici stabilind pentru ei anumite privilegii și supunându-i doar la plata goștinei și a desetinei (Iași, 7 aprilie 1635) și un act prin care Ștefan Vodă Lupu miluește Mănăstirea Moldovița cu opt poslușnici, stabilind pentru ei anumite privilegii și supunându-i doar la plata goștinei și a desetinei (Iași, 9 ianuarie 1660). Este descris aspectul fiecărui document, acte ce au textul în limba slavonă.

Georgescu, Corneliu, ierom., „Monastirea Moldovița”, în: *Viață Monahală,* II (1939), 3, p. 181-183.

Alexandru cel Bun a ridicat în 1401 o biserică din piatră și chiliile necesare pentru o mănăstioară care a avut o viață scurtă datorită unui cutremur și a unor alunecări de teren ce au distrus chiliile și au adus daune bisericii. În 1532, Petru Rareș, la îndemnul stareţului Ștefan, a ridicat o altă biserică, tot din piatră, într-un loc mai puțin accidentat, pe care a pictat-o și a sfințit-o la 8 septembrie 1532, sub egumenul Avramie. Stareţul Benedict, din timpul ocupației rusești de la 1769, l-a însoțit pe episcopul Inochentie și pe arhimandritul Vartolomei Măzăreanu, la Sankt Petersburg, de unde s-au adus cărți, vase necesare cultului și veșminte. În urma hotărârii împăratului Iosif al II-lea, din 23 aprilie 1785, Mănăstirea Moldovița a fost desființată, biserica devenind parohie a comunii Vatra Moldoviței.

Stilul picturii este cel bizantin, aceasta fiind distrusă de-a lungul timpului. S-a reușit refacerea edificiului și al chiliilor care au avut de suferit în urma războiului, înființându-se aici un atelier de țesătorie. În 1939 mănăstirea avea 18 maici și surori, viața fiind de obște, rânduită după vechile reguli monahale. Se găseau la mănăstire: o „Psaltire” scrisă cu litere slavone, a episcopului de Rădăuți, Ifrim (Efrem) (1609-1614), care datează din 1614; o „Evanghelie” tipărită din ordinul împărătesei Ivanovna la Moscova în 1735 și dăruită Mănăstirii Moldovița în 1770 de împărăteasa Rusiei, Ecaterina Alexeevna; tronul lui Petru Rareș și diferite strane sculptate în epoca aceluiași domn.

Antonescu, Gh., „Un vechi monument de artă bisericească: Mănăstirea Moldovița”, în: *MitrMold* XXXI (1955), 1-2, p. 14-22.

Ctitorii Mănăstirii Moldovița menționați în studiul de față sunt Alexandru cel Bun, Ștefan cel Mare și Petru Rareș. Se dau date referitoare la amplasarea geografică a sfântului lăcaș, despre arhitectura bisericii, aspectul exterior și interior al acesteia, pictură, rolul mănăstirii în viața duhovnicească și culturală a Moldovei. Sunt menționate și mănăstirile: Bistrița, Bisericani, Poiana (Probota), Neamț din Moldova, apoi Vodița și Tismana din Țara Românească.

Crăciunaș, Irineu, Balș, Ștefan, Corina Nicolescu, «Mănăstirea Moldovița», Monografie, Ed. Tehnică, București, 1958, 128 p”, în: *MitrMold* XXXIV (1958), 11-12, p. 922-926. Recenzie.

Autorii menționează faptul că Mănăstirea Moldovița are două elemente noi din punct de vedere al arhitecturii: a) pridvorul din partea vestică, b) existența gropniței. Ambele elemente vor intra în arhitectura moldovenească a sfintelor lăcaşuri în perioada imediat următoare. Pictura exterioară s-a păstrat numai în ocnițe.

Păcurariu, Mircea, „Ştefan Balş, Corina Nicolescu, «Mănăstirea Moldovița», Bucureşti, Ed. Tehnică, 1958, 128 p”, în: *MitrArd* (IV), 1959, 1-2, p. 129-133. Recenzie.

În recenzia făcută cărții „Mănăstirea Moldovița” se prezintă cele şapte capitole ce definesc temele principale propuse de autori şi anume: „Aşezarea mănăstirii”, „Trecutul mănăstirii”, „Moldovița veche”, „Moldovița lui Petru Rareş”, „Mobilierul şi inscripția mănăstirii”.

Porcescu, Scarlat, pr., „Mănăstirea Moldovița monument de arhitectură, lucrările de restaurare efectuate în 1954-1959”, în: *MitrMold* XXXIX (1963), 7-8, p. 374-388.

Istoricul prezintă Mănăstirea Moldovița din punct de vedere arhitectonic şi al istoriei sale. Descrierea aşezământului, a picturii bisericii şi a clisarniței sunt completate de prezentarea lucrărilor de restaurare efectuate între anii 1954-1959.

Crăciunaş, Irineu, „Pictura bisericii de la Mănăstirea Moldovița”, XXXIX (1963), 7-8, p. 389-417.

Picturile în frescă de la bisericile moldoveneşti din veacurile XV-XVI au o însemnătate deosebită pentru cultura românească, laică şi bisericească. Autorul încearcă să contureze un tablou al specificului şi evoluției ei, din care reiese că pictura exterioară din Moldova s-a generalizat în secolul al XVI-lea, mai ales după anul 1530, pornind din premise locale şi nu după o influență exterioară. P. Comărnescu a emis ipoteza potrivit căreia mitropolitul Grigorie Roşca a fost inițiatorul şi îndrumatorul picturilor murale exterioare. Pictura de la Moldovița a fost executată în 1537. Meşterii ei rămân necunoscuți, prezumția fiind că au lucrat mai mulți zugravi. Sunt descrise registrele de pictură exterioară, dar şi pictura din interior şi din gropniță.

Bălan, Teodor, „Mănăstirea lui Alexandru cel Bun de la Moldovița”, în: *MitrMold* XXXIX (1963), 7-8, p. 418-427.

Mănăstirea Moldovița este o ctitorie a domnului Alexandru cel Bun care s-a bucurat de daniile mai multor persoane menționate în aceste pagini.

Iufu, I., „Mănăstirea Moldovița, centru cultural important din perioada culturii române în limba slavonă sec. XV-XVIII”, în: *MitrMold* XXXIX (1963), 7-8, p. 428-455.

Mănăstirea Moldovița a fost un important centru cultural al secolelor XV-XVIII, iar încercarea de a surprinde statutul ei în acest registru se referă la şcolile mănăstireşti din acea perioadă, la dascăli şi la caligrafi, la manuscrisele păstrate în acest aşezământ, cu descrierea inscripțiilor şi a împărțirii cărților după cuprinsul lor.

Brătulescu, Victor, „Ornamentica manuscriselor slavone provenite de la Mănăstirea Moldovița şi aflate la Mănăstirile Dragomirna, Sucevița şi în alte părți”, în: *MitrMold* XXXIX (1963), 7-8, p. 472-501.

Manuscrisele slavone pe care le prezintă Victor Brătulescu oferă spre analiză mai multe aspecte, cum sunt titlurile, inițialele, frontispiciile, vignetele, chenarele, legătura lor în scoarțe de lemn şi motivele ornamentale de pe învelişurile de piele. Autorul face o împărțire a manuscriselor înstrăinate de la Mănăstirea Moldovița pe categorii şi secole.

Rezuş, Petru, pr. prof., „Epitafele şi lucrările bisericeşti de artă de la Mănăstirea Moldovița”, în: *MitrMold* XXXIX (1963), 7-8, p. 502-512.

Piesele de artă prezentate în paginile acestui articol sunt: epitaful egumenului Anastasie din 1484, epitaful lui Ştefan cel Mare din 1494, jilțul domnesc din vremea lui Petru Rareş, stranele, tetrapodiile, pomelnicul (triptic de lemn al) episcopului Efrem din secolul al XVII-lea, toate aflate la Mănăstirea Moldovița.

Porcescu, Scarlat, pr., „Pomelnicul triptic de la Mănăstirea Moldovița”, în: *MitrMold* XXXIX (1963), 7-8, p. 530-545.

În cadrul unei prezentări generale despre pomelnice, autorul se concentrează pe prezentarea pomelnicului episcopului Anastasie, sub formă de triptic datat 5 iulie 1644 şi aflat la Mănăstirea Moldovița. Se subliniază valoarea artistică şi documentară a pomelnicului.

Brătulescu, Victor, „Grafitele de la Moldovița”, în: *MitrMold* XLI (1965), 7-8, p. 419-426.

Grafitele sunt semne zgâriate pe zidurile bisericilor sub formă de desene sau litere. Cele de la Mănăstirea Moldovița sunt prezentate aici în ordine cronologică, indicându-se locurile în care se găsesc - pronaos, pridvor, altar. Se dau informații bogate din istoria mănăstirii.

Stănculescu, Ioan F., „Mănăstirea Moldovița”, în: *GBis*, XXIV (1965), 7-8, p. 736-739.

Recenzie la una din lucrările ce descrie biserica, arhitectura şi pictura Mănăstirii Moldovița.

NEAMȚ (MĂNĂSTIREA)

Iosif, mitropolitul Moldovei, „Adresa Î.P.S. mitropolit al Moldovei şi Sucevei, Iosif Naniescu, din data de 29 noiembrie 1888 prezentată în şedința Sfântului Sinod de la doi decembrie 1888, relativă la starea actuală a Sfintei Mănăstiri Neamț”, în: *BORom* XII (1888-1889), 11, p. 751-757.

Se informează despre starea jalnică în care a ajuns Mănăstirea Neamț, datorită lipsei de monahi, preoți slujitori şi cântăreți bisericeşti. Incendiul din 1862 a distrus o mare parte a bibliotecii mănăstirii, pierzându-se astfel foarte multe manuscrise şi cărți.

Acest document reprezintă un apel din partea Sfântului Sinod către Guvern pentru ca acesta să aloce din bugetul de stat o sumă de bani pentru întreținerea mănăstirii.

Baba-Novak, „Ospătăriile Monastireşti”, în: *Biserica şi Şcoala* I (1890), 26, p. 198-200.

Articolul aminteşte despre înmulțirea numărului de pelerini la mănăstiri şi despre fondurile reduse penru găzduirea oaspeților. Autorul neagă informațiile false apărute în *Adevărul* despre personalul ospătăriei Mănăstirii Neamț. Când Consiliul administrativ al Mănăstirii Neamț a cerut un fond mai mare, Ministerul Cultelor le spune că aceste lăcaşuri nu sunt hoteluri şi că vizitatorii trebuie să se mulțumească cu ceea ce primesc. Articolul scoate în evidență atât categoria de vizitatori ai mănăstirilor, care vin acolo pentru rugăciune, cât şi partea opusă acestora. „Unii vin, pretinzând bunătăți, alegându-şi camerele şi cerând oglinzi, cămăşi şi vin peste măsură. Cei care obțineau trăsura şi caii mănăstirii le țin neîngrijite, iar când li se fac observații, înjură. Vara, se pot găzdui 50-60 de persoane, dar nu sunt decât 30 de aşternuturi, ceea ce stârneşte nemulțumiri. În plus, se constată că, datorită restricțiilor impuse călugărilor, personalul administrativ şi bisericesc al mănăstirilor dispare aproape cu totul. De când Prea Cuviosul arhimandrit Chiriac conduce administrația se văd îmbunătățiri, atât în ceea ce priveşte unele reparații aduse clădirii, cât şi a hranei călugărilor. Administrația acestor mănăstiri nu merită batjocorile unor nemulțumiți”.

***, „Mănăstirea Neamțu, din Județul Neamțu”, în: *Vocea Bisericii* II (1896), 18 şi 19, p. 8-10.

Mănăstirea a fost ridicată de monahii Sofronie, Pimen şi Siluan în 1392. În curtea spațioasă se află mai multe lăcaşe de închinăciune. Biserica mare, fondată de Ştefan cel Mare, în 1497 şi închinată Domnului Iisus Hristos. Biserica a fost sfințită după lupta cu polonezii de la Codrii Cosminului. A ars, dar a fost refăcută de arhimandritul Timotei starețul. Altă biserică este cea cu hramul Sf. Gheorghe, zidită de Ştefan al III-lea în 1392. Biserica Vovidenia, foarte veche, a fost înnoită de un părinte. Biserica Sf. Ion Bogoslovul, fondată de Alexandru cel Bun în 1402, este locul unde se păstrează osemintele răposaților.

Este descrisă biserica cea mare şi se aminteşte de o legendă ce spune că împăratului Rusiei, Petru cel Mare, a fugit din Rusia şi a venit în Moldova la Mănăstirea Neamțului, unde s-a călugărit cu numele de Paisie. Încă se mai zice că ruşii au furat trupul lui. În interiorul bisericii se află mormintele lui Teofil şi al lui Ioanichie, episcopii Romanului. Într-o strană aparte se află icoana Maicii Domnului. Aceasta este una dintre icoanele făcătoare de minuni ale României. Biserica are multe obiecte de preț: un aer din 1437 şi unul din 1741, un portret al mitropolitului Veniamin Costache, o „Evanghelie” legată cu argint şi suflată cu aur, manuscris pe pergament din 1497 şi alta din 1759, un potir, un panaghiar dăruit de Ştefan cel Mare. În apropierea bisericii se află mănăstirile Agapia şi Văraticul.

Erbiceanu, C., „Documente referitoare la istoria bisericească şi politică a românilor”, în: *BORom* XXIII (1899-1900), 2, p. 126-156.

În articol sunt reproduse 20 de documente.

19 şi 20 - două documente din 1795, care se referă la călugărul Neofit, fost rabin, care s-a botezat în Bucureşti, s-a călugărit la Mănăstirea Cernica şi a fost monah la Mănăstirea Neamț. Neofit a scris lucrarea „Praştia”.

Lascăr, D., econ., „În congediu- Posițiunea Monastirea Neamțului”(urmare), în: *Revista societății clerului argeşian „Frăția”* II (1901), 11, p. 7-8.

O prezentare a Mănăstirii Neamț, care cuprinde 10-11 biserici paraclise împreună cu schiturile aferente. Se face descrierea geografică a zonei amintindu-se de mănăstirile: Văratic, Agapia, Secu, Sihăstria, Procov, Râşca, de „punctul” Petru Vodă, de Ceahlău şi de Bistrița. Prințul Ferdinand şi prințesa Maria au zidit în zonă un castel princiar.

Lascăr, D., econ., „În congediu- Activitatea cător-va persóne însemnate din Soborul Sf-tei Monastiri Neamțu-urmare şi fine”, în: *Revista societății clerului argeşian „Frăția”* II (1901), 12, p. 3-4.

Articolul este împărțit în patru „confesiuni”. Prima, îl prezintă pe arhimandritul Veniamin Nițescu, starețul Mănăstirii Neamțu, care a fost diacon la Mitropolia din Bucureşti, arhimandrit de scaun la Episcopia de Râmnic, preot la Episcopia de Argeş şi protopsalt şi profesor de muzică la Seminar. Împreună cu Daniil Tomescu şi cu părintele Iochim, a îmbunătățit starea mănăstirii.

Cea de-a II-a „confesiune” îl are în centru pe P.S. Narcis Crețulescu, fost profesor, retras acolo pentru linişte. Acesta a descris Mănăstirea Neamț în 12 volume. A treia confesiune face referire la arhimandrittul Chiriac Niculau, care a fost preot de armată, arhimandrit de scaun la Episcopia Galați şi este originar din comuna Vânătorii-Neamțului. Se enumără donațiile acestuia.

Ultima parte face referire la părintele ieromonah Grigore Ştefănescu, membru al Consiliului mănăstirii, pe când era institutor.

***, Mănăstirile”, în: *BORom* XXXIII (1909-1910), 12, p. 1404-1415.

Articolul redă raportul făcut de starețul Mănăstirii Neamț, arhimandritul Valerie, către mitropolitul Moldovei, referitor la călătoria pe care părintele arhimandrit a făcut-o la mănăstirile din Basarabia şi Rusia, împreună cu arhimandritul Teodosie Soroceanu. La început, părintele Valerie aminteşte despre starea Mănăstirii Neamț din Moldova, care era destul de rea la 1910. Aceasta a fost întemeiată de trei călugări Pimen, Silvan şi Sofronie, a avut o stare de maximă înflorire în vremea lui Paisie Velicicovski.

Mănăstirea Neamț a dat numeroşi ierarhi dintre care îi amintim pe mitropoliții Teoctist al Moldovei, Neofit, Mitrofan, Gheorghie, Iacov Stamate, Grigorie al IV-lea al Ungrovlahiei etc. De la mijlocul secolului al XIX-lea, Mănăstirea Neamț a început să decadă datorită secularizării, incendiului care a făcut numeroase pagube etc. După ce scrie acestea arhimandritul Valerie aminteşte despre călătoria pe care a făcut-o la mănăstirile din Basarabia şi Rusia, unde a vizitat: lavra Pecerska şi Mănăstirea Pocrov din Kiev, Mănăstirea Noul Neamț din Basarabia. Aceasta din urmă a fost întemeiată în 1867 de către 26 de călugări veniți de la Mănăstirea Neamț din Moldova, sub conducerea ieromonahului Teofan, care a fost şi primul stareț al mănăstirii. În 1910

stareț era arhimandritul Gherman. Spre sfârşitul raportului, arhimandritul Valerie îi face mitropolitului Moldovei câteva propuneri pentru reorganizarea Mănăstirii Neamț din Moldova.

G., „Bibliografie”, în: *BORom* XXXVI (1912-1913), 6, p. 618-620. Recenzie.

Este prezentată pe scurt cartea „Mănăstirea Neamțului. Viața călugărească şi muncă pentru cultură”, de N. Iorga, Vălenii de Munte, 1912, care prezintă trecutul acestei mănăstiri şi rolul cultural pe care l-a jucat în timp.

Demetrescu, Drag., dr., „Părintele Daniil Tomescu” în: *BORom* XXXIX (1915-1916), 8, p. 861-874.

La 15 august 1915, monahul Daniil Tomescu, viețuitor al Mănăstirii Neamț, a trecut la cele veşnice. Timp de 50 de ani a fost casierul mănăstirii şi, deşi putea să se ridice la trepte mai înalte, Daniil a refuzat, rămânând simplu monah. Sunt redate notele autobiografice ale lui Daniil, din care aflăm cum a avut loc secularizarea forțată a averilor Mănăstirii Neamț şi ce efecte a avut aceasta asupra călugărilor şi a vieții duhovniceşti de aici.

Deoarece starețul mănăstirii, Gherasim, şi mitropolitul Sofronie au protestat contra confiscării averii Mănăstirii Neamț de către Stat, ambii au fost destituiți şi trimişi în exil: unul la Mănăstirea Coşula iar mitropolitul la Mănăstirea Slatina. Locotenent de mitropolit a fost pus arhiereul Meletie (Racoviță) Sardeon, iar stareț la Neamț a fost pus Isihie Stamate, egumenul Mănăstirii Secu. Între anii 1860-1887 va stăreți la Mănăstirea Neamț părintele Timotei Ionescu. Se aminteşte apoi despre incendiul ce a avut loc în noaptea de 23 spre 24 noiembrie 1862 în Mănăstirea Neamț, când s-a pierdut o mare parte din bibliotecă. În 1863 Alexandru Ioan Cuza a vizitat lavra Neamțului şi, văzând efectele incendiului, a dispus formarea unei comisii pentru restaurarea sfântului lăcaş. La reconstrucție au participat mai mulți călugări ai mănăstirii, care se pricepeau la diferite meşteşuguri.

Scriban, I., arhim., „Însemnări mărunte. Înflorirea unei mănăstiri”, în: *BORom* XL (1921-1922), 3, p. 240.

De la arhimandritul Daniil Ciubotariu, starețul Mănăstirii Neamț, aflăm că se va redeschide vechea tipografie a mănăstirii.

*****,** „Însemnări mărunte. O nouă tipografie bisericească”, în: *BORom* XL (1921-1922), 7, p. 559.

Prin râvna starețului Daniil şi cu binecuvântarea mitropolitului Moldovei, Pimen, s-a înființat la Mănăstirea Neamț o nouă tipografie.

A., S., „Ştiri. Nou stareț la Neamț”, în: *BORom* XLI (1922-1923), 8, p. 607.

Arhimandritul Daniil Ciubotariu, starețul Mănăstirii Neamț, a demisionat şi în locul său a fost numit arhimandritul Valerie Moglan ce se afla la Paris. Starețul demisionar a fost numit director al tipografiei aceleiaşi mănăstiri.

***, „Cronica bisericească internă. Cursurile „Solidarității” de la Mănăstirea Neamțului”, în: *BORom* XLI (1922-1923), 11, p. 781-783.

Cursurile au avut loc în vara anului 1923, fiind deschide de arhim. mitrofor Meletie Nicoriță. La deschidere au participat şi Î.P.S. Pimen al Moldovei, P.S. Nicodim al Huşilor şi P.S. Teodosie, fost episcop al Romanului, care trăia retras la Neamț. Este descris cum s-au desfăşurat aceste cursuri şi sunt reproduse cuvântarea rostită de profesorul Boroianu şi programul cursurilor.

***, „Ştiri. Editare de cărți la Mănăstirea Neamț”, în: *BORom* XLI (1922-1923), 11, p. 788.

La 20 iulie 1923 au fost convocați la Mitropolia Moldovei protoiereii eparhiei, unde s-a discutat problema cărților ce urmează a se tipări la Mănăstirea Neamț.

***, „Ştiri. Tipăriturile Mănăstirii Neamț”, în: *BORom* XLI (1922-1923), 13, p. 1012.

Sub conducerea arhimandritului Daniil, tipografia din Mănăstirea Neamț a scos mai multe cărți dintre care se amintesc trei titluri: „Urmarea lui Hristos”, „Cărți de rugăciuni” şi o „Scriere împotriva adventiştilor”.

Berechet, Şt., „Cronica bisericească. Faptele din viața noastră românească sunt cunoscute şi de biserica sârbească”, în: *BORom* XLII (1924), 4, p. 245.

În revista „Glasnik”, din 1923, numărul 23, anul IV, se aminteşte despre înființarea a două tipografii bisericeşti, cea de la Mănăstirea Cernica şi cea de la Mănăstirea Neamț, întoarcerea arhimandritului Scriban de la Constantinopol, unde au avut loc discuții despre noul calendar al Bisericii şi despre sfințirea bisericii româneşti din Sofia.

Scriban, arhim., „Însemnări mărunte. Cursurile de vară ale «Solidarității» la Mănăstirea Neamțului”, în: *BORom* XLII (1924), 8, p. 507.

În data de 2 august 1924 s-au ținut în Mănăstirea Neamț cursurile de vară ale societății „Solidaritatea”. În articol este redată, pe scurt, desfăşurarea acestor cursuri.

Scriban, arhim., „Ştiri. Noul Stareț al Mănăstirii Neamț”, în*: BORom* XLII (1924), 9, p. 572.

Î.P.S. Pimen, mitropolitul Moldovei, l-a rugat pe P.S. Nicodim, fost episcop al Huşilor, să primească a fi stareț la Mănăstirea Neamț. Mai aflăm că arhimandritul Meletie Nicuță, starețul Mănăstirii Neamț, a cerut a se retrage din stăreție.

***, „Monastirea Neamțului - desen cum era înaintea arderii din 1862”, în: *MitrMold* II (1926), 1, p. 18.

Se prezintă o imagine a Mănăstirii Neamț, aşa cum era înainte de anul 1862.

***, „Cronica bisericească. Cursurile de la Mănăstirea Neamț”, în: *BORom* XLIV (1926), 6, p. 354-355.

Societatea „Solidaritatea” va ține în vara anului 1926, în perioada 15 iulie-22 august, cursuri de vară la Mănăstirea Neamț. În articol se arată care a fost programul acestor cursuri.

***, „Cronica bisericească. «Ce am făcut mai de seamă în Mănăstirea Neamț», în: *BORom* XLIV (1926), 8, p. 476.

Se aminteşte despre cursurile de vară de la Mănăstirea Neamț. La 1926 aici trăia retras fostul arhiepiscop al Basarabiei, P.S. Nicodim Munteanu.

***, „Cronica bisericească. Cursurile de vară de la Mănăstirea Neamț”, în: *BORom* XLIV (1926), 8, p. 476-479.

Este prezentată desfăşurarea cursurilor de vară ale societății „Solidaritatea”, care au avut loc şi în acest an la Mănăstirea Neamț. La eveniment a participat patriarhul Miron Cristea. În final este reprodusă cuvântarea rostită de dl. Crudu, cu tema „Imperialismul religios al românilor”.

Scriban, arhim., „Ştiri. Monah neastâmpărat”, în: *BORom* XLV (1927), 2, p. 127.

Un monah din Mănăstirea Neamț a protestat împotriva deciziei adoptării calendarului îndreptat. Ca urmare a acestui fapt monahul Vasile Dăscălescu a fost dat afară din monahism.

Scriban, arhim., „Ştiri. Ce au discutat profesorii de teologie la Neamț”, în: *BORom* XLV (1927), 7, p. 443.

Sunt redate chestiunile discutate de profesorii de teologie la Congresul ce a avut loc la Mănăstirea Neamț. Aceste chestiuni privesc învățământul teologic universitar, situația facultăților, congresul teologilor, participarea la congresele interconfesionale.

Scriban, arhim., „Cronica bisericească. Călugăr farmacist”, în: *BORom* XLV (1927), 9, p. 556.

În Mănăstirea Neamțului funcționează o farmacie care este cârmuită de un călugăr - părintele Iov.

***, Bibliografie. „Istoria Sfintei Mănăstiri Neamț în timpul marelui război 1916-1918” de arhimandritul mitrofor Meletie Nicuță”, în: *BORom* XLV (1927), 9, p. 576.

Este de fapt o broşură de 21 de pagini ce a fost tipărită în tipografia Mănăstirii Neamț.

Scriban, arhim, „Seminarul de la Neamț nu piere”, în: *BORom* XLVI (1928), 9, p. 833-834.

În articol se infirmă vestea potrivit căreia noul Seminar monahal abia înființat în Mănăstirea Neamț se va desființa datorită lipsei mijloacelor de întreținere. Mitropolia Moldovei a hotărât ca Seminarul aibă doar patru clase iar nu opt.

***, „Ştiri. Poftitori la pământul mănăstirilor”, în: *BORom* XLIX (1931), 4, p. 381.

O sută de locuitori ai comunei Vânătorii Neamțului au pătruns, cu de-a sila, pe proprietatea Mănăstirii Neamț.

Nicodim, episcop, stareț al Mănăstirii Neamț, „Memoriu asupra situației şi drepturilor Monastirei Neamțu", în: *MitrMold* VII (1931), 9, p. 246.

Acest articol al starețului Nicodim aminteşte despre o inscripție aşezată în incinta Mănăstirii Râşca în 1931, în contextul mai larg al descrierii situației Mănăstirii Neamț, în secolul al XIX-lea. Aflăm că, în iunie 1859, statul a confiscat mai multe averi ale acestei mănăstiri, constând în 74 de moşii, conace, acareturi şi toate animalele din gospodărie. Conținutul inscripției conține date istorice despre Mănăstirea Râşca, numită la început Bogdăneşti. Ea a fost ctitorită în 1359 de Bogdan Vodă, refăcută în 1511 de fiul lui Ştefan cel Mare, Bogdan (al III-lea) şi refăcută din temelii, în 1540, de Petru Rareş, care a fost şi cel care i-a schimbat numele în Râşca.

***, „Cărți, reviste, ziare: Însemnări despre Mănăstirea Neamțului", în: *BORom* LIII (1931), 10, p. 665.

Articolul face referire la unele însemnări despre Mănăstirea Neamțului, publicate de Al. Iordan în ziarul „Mişcarea", din 19 august 1931. Astfel, autorul constată că, pe lângă multe lucruri adevărate şi frumoase, sunt date şi multe informații greşite, cum ar fi faptul că mănăstirea ar avea 500 de călugări (în realitate fiind mult mai puțini), că Cetatea Neamțului e la 1500 m distanță de mănăstire, ea fiind, de fapt, la peste 10 km, după ce se iese din oraşul Târgu Neamț.

De asemenea, se consideră falsă informația că în acest sfânt lăcaş ar fi doar câteva „hârțoage vechi", fără valoare istorico-literară, de vreme ce Nichifor Crainic a găsit acolo, în aceeaşi vară, câteva manuscrise de mare însemnătate (traduceri aparținând mitropolitului Grigorie Miculescu). Se mai face referire şi la odoarele aşezământului, furate şi duse în Rusia în timpul războiului şi care nu vor mai putea fi recuperate.

***, „Ştiri. Cursurile „Solidarității", în: *BORom* L (1932), 7, p. 748.

Articolul anunță că societatea „Solidaritatea" a întocmit o serie de cuvântări creştineşti cu tema generală „Criza socială e o criză morală", care au fost ținute la Mănăstirea Neamțului, în perioada 20 iulie-20 august 1932 şi îi enumeră pe cei care au susținut lucrări, precum şi subiectul ales de fiecare.

***, „Cronică internă. Cursurile „Solidarității", la Mănăstirea Neamțului", în: *BORom* LI (1933), 7-8, p. 380.

Articolul face cunoscut faptul că, în ziua de 20 iulie, au început, la Mănăstirea Neamț, cursurile societății de cultură socială creştinească „Solidaritatea" care s-au încheiat în 20 august. Pe parcursul acestora diverse personalități au susținut cuvântări.

Galaction, Gala, „O mănăstire pentru călugării cărturari", în: *BORom* LIII (1935), 9-10, p. 488-490.

Prezentul articol propune o soluție la criza spirituală prin care trece Biserica. Gala Galaction întrevede o posibilă redresare a lucrurilor tocmai în cultivarea tinerei

generații de teologi chemați în cinul monahal. Pregătirea acestor tineri călugări „însumează întocmirea unui mănunchi de energii şi devotament, de eroism şi abnegație, bine poziționate spiritual şi intelectual, oameni de înaltă ținută culturală, capabili de a face față tuturor provocărilor lumii moderne”.

Vasilache, Vasile, protos, „Regele Carol al II-lea noul ctitor al mănăstirilor din România Mare”, în: *BORom* LVIII (1940), 5-6**,** p. 456-461.

Mănăstirea Neamț a avut averile secularizate în două rânduri. În 1935 s-a promulgat legea de reintegrare a Mănăstirii Neamț-Secu în folosirea „Vetrei înconjurătoare”. Regele Carol al II-lea a emis o lege care prevedea înzestrarea tuturor mănăstirilor din țară cu moşii, iazuri, păduri.

Constantinescu, Al. N., pr., „P.S. Nicodim, Stareț al Sf. Mănăstiri Neamțu (1924-1935)” în: *GBis* IV (1945), 4-8, p. 41-45.

Informații despre Mănăstirea Neamț şi despre ansamblul operațiilor de recondiționare efectuate în cadrul acestei locații în vremea Preasfințitului Nicodim.

Ionescu, Ermil M., „Înzestrarea mănăstirilor**”,** în*:* *BORom* LVIII (1940), 3-4, p. 183-189.

În 1935 Mănăstirii Neamț-Secu i s-a restituit moşia ce poartă denumirea „Vatra înconjurătoare”. În 1937 s-a emis o lege care prevedea înzestrarea altor mănăstiri cu păduri şi terenuri. Prin aceasta au fost înzestrate 87 de mănăstiri cu întinderi de pădure între 25-1000 de ha şi cu alte terenuri, iazuri etc. Din veniturile de pe aceste terenuri mănăstirile au obligația să înființeze şi să întrețină şcoli, spitale etc, devenind astfel focare de cultură şi instituții de filantropie. În vederea acestui scop s-a alcătuit un for destinat supravegherii şi controlului veniturilor mănăstirilor – for numit „Eforia mănăstirilor înzestrate”, preşedintele acestui for fiind patriarhul Nicodim. Sunt prezentate laturile activității acestui for din 1938-1940. Acestea sunt: administrarea pădurilor cu care au fost înzestrate mănăstirile, stabilirea destinației ce trebuie să dea mănăstirile venitului provenit din exploatarea lor, asigurarea mănăstirilor, contribuția mănăstirilor la înzestrarea armatei etc.

Fecioru, D., pr., „Un catalog vechi de manuscrise şi cărți al bibliotecii Mănăstirii Neamț”, în: *BORom* LIX (1941), 7-8, p. 414-443.

Printre cărțile Mănăstirii Neamț se află un catalog de manuscrise româneşti şi greceşti. Autorul scrie despre acest manuscris că este cel care arată valoarea cărților ce se aflau în biblioteca mănăstirii în vremea lui Paisie Velicikovski. Manuscrisul este important fiindcă redă numele mai multor copişti şi traducători necunoscuți ai mişcării piasiene precum şi operele patristice care au fost traduse în limba română.

Catalogul a fost scris între 1800 şi 1825 iar pr. D. Fecioru îi face o scurtă descriere. El cuprinde cinci coloane: prima indică câte cărți de respectivul fel are biserica, coloana a doua conține numele autorului şi titlul cărții, coloana a treia dă indicații despre formatul cărții, coloana a patra arată numărul de foi al fiecărei cărți, iar în coloana ultimă este notat numele traducătorului sau al copistului. Catalogul este redat, integral, în text alături de un manuscris din 1843, care este mai mult o condică

ce conţine numele cărţilor care se aflau la acea dată în biblioteca Mănăstirii Neamţ şi numele cărţilor ce se aflau împrumutate pe la părinţi.

Păsoi, Gh., pr. consilier referent, „Deschiderea Cursurilor Seminarului monahal din Sf. Mănăstire Neamţu", în: *GBis* VIII (1949), 3, p. 39-50.

Sunt redate activităţile desfăşurate, participanţii, un scurt reportaj, precum şi cuvântările rostite cu ocazia deschiderii Cursurilor Seminarului Monahal din Sfânta Mănăstire Neamţ, duminică 7 februarie 1949.

***, „Prima serie de absolvenţi dată de Seminarul Monahal de la Mănăstirea Neamţ", în: *BORom* LXIX (1951), 7-9, p. 340-346.

În perioada, 4-6 octombrie 1951, s-a ţinut la Institutul Teologic din Bucureşti examenul de diplomă cu prima serie de absolvenţi ai Seminarului monahal de la Mănăstirea Neamţ. Din îndemnul patriarhului Justinian, acest examen a fost amânat pentru toamnă, pentru ca cei 15 absolvenţi să aibă posibilitatea să-şi desăvârşească aptitudinile meşteşugăreşti în atelierele şi în tipografiile Institutului Biblic şi de Misiune, sub supravegherea directă a specialiştilor şi a maiştrilor. După două luni, absolvenţii au susţinut examenul de verificare a pregătirii meşteşugăreşti, înaintea a două comisii. La 4 octombrie candidaţii au susţinut examenul de diplomă. În articol sunt menţionaţi cei 15 absolvenţi. Preotul profesor Dumitru Stăniloaie, în cuvântul adresat patriarhului, a făcut un scurt raport asupra examenului şi câteva propuneri pentru seriile viitoare.

Mihail, Paul, pr., „Biserica Înălţarea de la Mănăstirea Neamţu", în: *MitrMold* XXXIV (1958), 9-10, p. 782-790.

Biserica Înălţării de la Mănăstirea Neamţ a fost ridicată în timpul lui Ştefan cel Mare, fiind amplasată în partea nordică a incintei sfântului lăcaş de cult. Informaţii despre arhitectura din timpul lui Ştefan cel Mare, fiind menţionate transformările suferite de-a lungul vremurilor. În partea de apus a acoperişului, în 1824, s-a aşezat frontul cu o rozetă gotică, ferestrele sunt de ornamentaţie gotică. Elementele specifice arhitecturii Mănăstirii Neamţ sunt gropniţa şi pridvorul închis. Pentru decorul exterior se foloseşte cărămida şi discurile smălţuite. Articolul redă şi conţinutul pisaniei. Se descriu toate elementele interiorului cu specificarea inscripţiilor existente.

Crăciunaş, Irineu, „Balş, Ştefan, Corina Nicolescu**,** „Mănăstirea Neamţ" Ed. Tehnică, Bucureşti, 1958", Monografie, în: *MitrMold* XXXIV (1958), 11-12, p. 133. Recenzie.

Prima biserica de zid construită pe acelaşi loc de către Alexandru cel Bun s-a dărâmat din cauza unei alunecări de teren. Mănăstirea Neamţ are pridvor deschis şi pictură exterioară, executată în 1537. În lucrarea de faţă sunt evidenţiate detalii despre celelalte clădiri, lucrările de restaurare efectuate de-a lungul timpului, obiectele de valoare de care dispune mănăstirea.

Păcurariu, Mircea, „Ştefan Balş,Corina Nicolescu, „Mănăstirea Neamţ", în: *MitrArd* IV (1959), 3-4, p. 300-302. Recenzie.

Odată cu descrierea mănăstirii şi a tezaurului pe care aceasta îl deține, recenzia monografiei Mănăstirii Neamț oferă informații cu privire la cele trei schituri dependente: Sfântul Ioan Bogoslovul, Vovidenia şi Pocrov.

Bălaşa, D., pr., „Mănăstirea Neamț”, în: *MitrOlt* XI (1959), 3-4, p. 246-249. Recenzie.

Cuprinde istoricul bisericilor Înălțarea Domnului şi Sfântul Gheorghe, ale Schiturilor Ioan Bogoslovul, zidit în 1835, Vovidenia, ridicat în 1751, Pocrov, ctitorit în 1714 şi informații despre tezaurul şi inscripțiile acestora.

Ivan, Ioan, „Gravuri în metal la Mănăstirea Neamțu”, în: *MitrMold* XXXV (1959), 5-6, p. 376-378.

Însemnare despre opt piese gravate în metal „ştampile din muzeu, din tipografie” aflate la Mănăstirea Neamț şi despre gravorii lor, respectiv, monahii Athanasie, Ghelasie, Todosie, ieromonahii Simion şi Damian şi frații Nicolae şi Simion.

Ivan, Ioan, „„Ascultări” călugăreşti în secolul al XIX-lea la Mănăstirea Neamțu”, în: *MitrMold* XXXV (1959), 7-8, p. 432-438.

Sunt prezentate aspecte ale vieții de obşte din secolul al XIX-lea de la Mănăstirea Neamț, prin enumerarea unor „ascultări” împărțite pe diferite domenii de activitate:- liturgico-ascetice, administrativ-economice, meşteşugăreşti, gospodăreşti, - cultural-artistice, culinare. Ca sursă folosită: - manuscrisul nr.15, p. 58-66. Un capitol aparte este cel legat de ascultările din tiparniță, fiind descrise cinci dintre ele.

Cocora, Gabriel, „Câteva ştiri despre tipografia de la Neamț”, în: *MitrMold* XXXVI (1960), 7-8, p. 477-480.

Însemnări referitoare la tipografia de la Mănăstirea Neamț, în care este precizată data înființării acesteia, respectiv 4 mai 1843. Autorul prezintă câteva scrisori prin care se arată că tipografia a fost înzestrată la 1856 cu literă de la Praga şi hârtie de la Viena.

Balş, Şt., arhitect, „Biserica «Înălțarea Domnului» din Mănăstirea Neamț”, în: *MitrMold* XXXVIII (1962), 5-6, p. 317-326.

Datele despre biserica „Înălțarea Domnului” din Mănăstirea Neamț se referă la ctitorul ei, la modificările arhitecturale suferite de-a lungul vremii şi includ o descriere a lăcaşului.

Heitel, Radu, „Cercetările arheologice efectuate la Mănăstirea Neamț”, în: *MitrMold* XXXVIII (1962), 5-6, p. 327-342.

Cercetările arheologice de la Mănăstirea Neamț s-au desfăşurat în perioada martie-august a anului 1960. Autorul prezintă imagini ale săpăturilor din încintă, prin care se confirmă existența anterioară ctitoririi bisericii mari a unei bisericuțe de lemn. Aceasta este o dovadă a faptului că monahismul în acest perimetru este mai vechi de anul 1380. Cercetările arată că biserica din a doua jumătate a secolului al XV-lea a

fost făcută din piatră şi cărămidă smălțuită. Au fost găsite şi resturi de tencuială pictată, culoarea predominantă fiind mov, precum şi fragmente de discuri ornamentale. Articolul cuprinde schițe şi date despre ceramica smălțuită găsită în săpături şi despre paraclis.

Crăciunaş, Irineu, protos., „Mănăstirea Neamț, lavra monahismului din Moldova", în: *MitrMold* XXXVIII (1962), 5-6, p. 343-354.

Sunt aduse informații despre atelierele de caligrafie, dieci şi caligrafi. Se dau amănunte privind personalitățile şi stareții care au viețuit în acest lăcaş, epoca paisiană, şcoala bisericească, precum şi despre inscripțiile de pe unul din clopotele sale.

Ivan, I, „Tipografia din Mănăstirea Neamț", în: *MitrMold* XXXVIII (1962), 5-6, p. 418-430.

În afară de datele istorice despre înființarea tiparniței şi despre tradiția artistică a mănăstirii, autorul familiarizează cititorul cu miniaturistica nemțeană, cu ornamentica tipăriturilor, cu gravura şi gravorii nemțeni şi cu monumentele artei tipografice. Alte date se referă la diortositori şi tipografi, la hârtia şi literele folosite, la maşinile tipografice utilizate, la atelierul de legătorie şi la personalul de tiparniță. Articolul prezintă şi evoluția tipografiei după anul 1922.

Gheorghiță, Ilie, „Două scrisori pastorale, adresate de mitropolitul Veniamin Costache soborului călugăresc din Mănăstirea Neamț", în: *MitrMold* XXXVIII (1962), 5-6, p. 431-442.

Cele două scrisori pastorale care fac subiectul articolului de față sunt relevante pentru viața duhovnicească de la Mănăstirea Neamț, după moartea starețului Paisie, întrucât ele se referă la câteva dispoziții date de mitropolitul Veniamin Costache obştii nemțene. Autorul redă textul integral al scrisorilor.

Vornicescu, Nestor, „Instituții pentru îngrijirea sănătății patronate de Mănăstirea Neamț", în: *MitrMold* XXXVIII (1962), 5-6, p. 442-450.

Una dintre bolnițele Mănăstirii Neamț a fost restaurată în 1735 de episcopul Varlaam al Romanului. O nouă bolniță a fost construită în 1843. Mănăstirea a mai patronat un ospiciu de alienați, precum şi spitalul din Târgu-Neamț.

Ignătescu, Vasile, „Biblioteca Mănăstirii Neamț", în: *MitrMold* XXXVIII (1962), 5-6, p. 451-460.

Biblioteca Mănăstirii Neamț, construită în 1809, găzduieşte o numeroase manuscrise vechi. Se menționează inventarul lui Andronic duhovnicul, despre împărțirea titlurilor, despre fondul de manuscrise şi tipăriturile cu cele mai reprezentative exemplare.

Georgescu, I. I., prof., „Muzeul Mănăstirii Neamț", în: *MitrMold* XXXVIII (1962), 5-6, p. 461-471.

Muzeul Mănăstirii Neamț a fost amenajat între anii 1954-1961, iar prezentarea acestuia reuneşte date despre incendiul din 24 noiembrie 1462, despre argintărie şi sculptura în lemn, broderii, manuscrise şi icoane deținute de muzeu, precum şi despre tipografia mănăstirii.

Porcescu, Sc., „Activități culturale la Mănăstirea Neamț în secolul al XV-lea”, în: *MitrMold* XXXVIII (1962), 5-6, p. 477-506.

Vechimea vieții monahale din zona Mănăstirii Neamț a favorizat o activitate culturală intensă în această zonă, concretizată în multitudinea de manuscrise şi miniaturi, în activitatea de prelucrare a metalelor prețioase, în broderii, picturi, sculpturi în lemn şi piese de ceramică ce sunt o dovadă vie a valorii culturale a Mănăstirii Neamț. Sunt amintiți cărturarii şi stareții care au făcut posibilă această bogăție culturală.

Ivan, I., „Clopotnița Mănăstirii Neamț”, în: *MitrMold* XXXVIII (1962), 7-8, p. 612-616.

Însemnare privind clopotnița Mănăstirii Neamț, cu datarea sa, redarea inscripțiilor şi descrierea picturii cu autorii ei.

Păcurariu, Mircea, „Terminarea lucrărilor de restaurare la Mănăstirea Neamț”, în: *MitrArd* VII (1962), 9-12, p. 789-792.

Date istorice despre acest aşezământ monahal atestat încă din secolul al XIII-lea şi despre restaurarea sa din 1957-1961. Ctitorită fiind de Petru Muşat, Mănăstirea Neamț a găzduit o şcoală de caligrafie şi miniaturi.

Molin, Virgil, „Date noi cu privire la trecutul instituțiilor pentru îngrijirea sănătății patronate de Mănăstirea Neamț”, în: *MitrMold* XL (1964), 5-6, p. 246-256.

Mănăstirea Neamț a patronat mai multe instituții, a căror importanță este scoasă în evidență în acest articol. Date despre „spițeria” mănăstirii, despre spitalul din Târgu-Neamț, precum şi informații despre restaurarea mănăstirii.

Stănculescu, Ioan, F., „Mănăstirea Neamț”, în: *GBis* XXIV (1965), 1-2, p. 169-173. Recenzie.

Se analizează în mod detaliat implicațiile culturale ale vieții monahale din Mănăstirea Neamț. Opinii în legătură cu istoricul, arhitectura, pictura, şcoala de grămătici, biblioteca şi manuscrisele existente aici.

Cocora, Gabriel, „Din trecutul Mânăstirii Neamț cu Țara Românească”, în: *MitrMold* XLI (1965), 5-6, p. 287-294.

Legăturile dintre Mănăstirea Neamț şi Țara Românească sunt abordate în acest articol din perspectiva activității tipografice.

Ivan, Ioan, diac., „O completare la istoria relațiilor comerciale ale tipografiei Mănăstirii Neamț în secolul al al XIX-lea”, în: *MitrMold* XLII (1966), 5-6, p. 369-373.

Paginile de față cuprind o abordare istorică a relațiilor comerciale ale tipografiei Mănăstirii Neamț din secolul al XIX-lea, cu detalii despre perioada 1841-1850, despre corespondența cu librarul Iosif Romanov din Bucureşti, din 1847 şi despre sosirea primului instrumentar de la Praga în 1848. Referitor la anii 1851-1860, sunt oferite multe informații în legătură cu achiziția de hârtie de la Viena şi Praga. Între 1856-1857 s-a făcut aprovizionarea cu literă nouă, iar între anii 1859-1872 activitatea tipografiei a fost întreruptă.

Ivan, Ioan, „Mitropolitul Veniamin Costachi la Mănăstirea Neamț", în: *MitrMold* XLIII (1967), 1-2, p. 80-89.

Se conturează un tablou al vieții monahale de la Mănăstirea Neamț în raport cu legăturile pe care mitropolitul Veniamin Costachi le-a avut cu acest lăcaş şi cu alte fapte generale ale biografiei sale. Găsim informații despre unirea Mănăstirii Neamț cu Mănăstirea Bistrița în 1407, şi despre unirea cu Mănăstirea Secu din 1779 până în 1910, precum şi despre transformările din mănăstiri de călugări în mănăstiri de călugărițe, în special în cazul Agapiei.

Mănăstirea Neamț a fost considerată cea de-a doua reşedință a mitropolitului Veniamin dintr-o multitudine de motive, printre care se numără anumite aspecte ale copilăriei sale, atracția din tinerețe față de starețul Paisie, în înmormântarea căruia s-a implicat, daniile pe care le-a făcut acestui lăcaş şi mai ales faptul documentat că, între anii 1807-1812, a viețuit aici. În acest context aflăm şi despre stareții care au urmat Sfântului Paisie în timpul lui Veniamin.

Vornicescu, Nestor, arhim., „Manuscrisele Arhiereului Narcis Crețulescu din biblioteca Mănăstirii Neamț", în: *MitrMold* XLIV (1968), 7-8, p. 431-436.

Autorul aminteşte de manuscrisul numărul 171 din anii 1905-1906, care cuprinde inscripțiile Mănăstirilor Neamț şi Secu şi a schiturilor din împrejurimi.

Brătulescu, Victor, „Piatra de mormânt a mitropolitului Calistrat al Moldovei la Mănăstirea Neamț", în: *MitrMold* XLIV (1968), 7-8, p. 438-439.

Date referitoare la piatra de mormânt a mitropolitului Calistrat al Moldovei, la descoperirea ei la Mănăstirea Neamț, precum şi traducerea inscripției.

Vornicescu, Nestor, „Relații bisericeşti-culturale între Mănăstirea Neamț şi Transilvania din cele mai vechi timpuri până în preajma anului 1918", în: *MitrMold* XLIV (1968), 11-12, p. 664-701.

Informații despre legăturile Mănăstirii Neamț cu Transilvania. La cerința pârcălabului Cândea Lațco de la Hațeg, monahul Gavriil a scris un „Tetraevanghel", ferecat după anul 1436. În epoca lui Ştefan cel Mare cărțile de slujbă bisericească se aduceau la mănăstirile din Moldova: Neamț, Putna, Voroneț şi se răspândeau apoi şi în Transilvania. Eftimie, egumen la Mănăstirea Neamț, a ajuns cel dintâi ierarh căruia i s-a recunoscut dreptul de a păstori pe ortodocşii din Transilvania şi din părțile unguresti, la jumătatea secolului al XVI-lea. De asemenea, la sfârşitul secolului al XVII-lea, la Mănăstirea Neamț, viețuiau o seamă de călugări veniți din Transilvania, iar Sfântul

Paisie de la Neamț avea mulți ucenici ardeleni, precum Cuviosul Gheorghe, reorganizatorul mănăstirilor Cernica şi Căldăruşani.

Ivan, Ioan, prof. diac., „Ştiri istorice oferite de un «izvod» de venit al Mănăstirii Neamț” în secolul al XVIII- lea”, în: *MitrMold* XLV (1969), 1-2, p. 92-93.

Date istorice despre Mănăstirea Neamț furnizate de un document din secolul al XVIII-lea, care conține veniturile şi cheltuielile mănăstirii din perioada anilor 1775-1779. Registrul analizat a fost întocmit de Narcis Crețulescu.

Ivan, I., „Din istoricul tiparniței de la Mănăstirea Neamț”, în: *MitrMold* XLV (1969), 7-9, p. 510-512.

Printe aspectele importante semnalate în prezentarea activității tiparniței de la Mănăstirea Neamț, în special din perioada anilor 1859-1870, se numără şi faptul că Antonie Dumbravă, egumen al Mănăstirii Bogdana, a activat ca tipograf aici. Mai aflăm şi despre un inventar al tipografiei din secolul al XIX-lea.

Ivan, Ioan, diac. prof., „Un ierarh moldovean cu numele de Calist, înmormântat la Mănăstirea Neamț”, în: *MitrMold* XLVI (1970), 1-2, p. 66-75.

Însemnare despre descoperirea unei lespezi în timpul lucrărilor de la Mănăstirea Neamț dintre anii 1958-1962, în partea de nord a bisericii Înălțării, la intrarea în biserică. Lespedea a fost descoperită cu inscripția în jos şi, în timp, a fost ruptă în bucăți, asfel încât nu se ştie nici măcar anul pe care îl marchează.
Autorul prezintă argumente şi analizele făcute care întăresc presupunerile că aceasta ar fi lespedea lui Calist, episcopul Romanului, care a păstorit în jurul anilor 1440-1450.

Mihail, Paul, pr., „Mănăstirea Neamț, centru de viață spirituală şi artistică românească”, în: *MitrMold* XLVI (1970), 1-2, p. 81-83.

Dincolo de importanța sa duhovnicească şi culturală, Mănăstirea Neamț a reunit numeroşi monahi din întreaga ortodoxie. Articolul se referă, în acest sens, la un manuscris cu recensământul monahilor din mănăstire şi schiturile sale, datând din 1837. Acesta cuprinde locurile de origine a 526 din 700 de înscrişi: moldoveni - 248; transilvăneni - 185; munteni - 10; sloveni - 66; bulgari - 6; sârbi - 5; greci - 4; huțuli - 1 şi un evreu botezat. Sunt menționate de autor şi alte statistici interesante.

Ivan, Ioan Gheorghe, diac. prof., „Legături ale românilor ortodocşi din Transilvania cu Mănăstirea Neamț”, în: *MitrArd* XVII (1972), 1-2, p. 16-21.

Tema principală pe care autorul analizează este relația românilor ortodocşi din Transilvania cu Mănăstirea Neamț. Sunt prezentate informații referitoare la legăturile mănăstirii cu Transilvania, influența mănăstirii asupra celor din Ardeal, fiind precizate şi câteva nume ale unor stareți de la Neamț care erau transilvăneni.

Ivan, Ioan, „Legăturile episcopului Melchisedec cu Mănăstirea Neamț”, în: *MitrMold* XLVIII (1972), 5-6, p. 403-415.

Articolul de faţă debutează cu o scurtă biografie a episcopului Melchisedec, născut la 24 decembrie 1843 cu numele de botez Mihail. Episcopul a avut rude care au îmbrăţişat înaintea lui haina monahală, el însuşi fiind călugărit la Socola. Primul său contact cu Mănăstirea Neamţ a avut loc în 1845, când a vizitat acest lăcaş împreună cu fratele său Gheorghe. În 1848, când Seminarul de la Socola s-a desfiinţat în urma unei divergenţe interne, episcopul Melchisedec s-a retras la Mănăstirea Neamţ, unde a învăţat limba rusă. Alte informaţii despre Melchisedec sunt extrase din corespondenţa episcopului cu mitropolitul Moldovei, Calinic Miclescu.

Ivan, I., diac. prof., „Cărţi de ritual, de cuprins noutestamentar, tipărite la Mănăstirea Neamţ în secolul al XIX-lea”, în: *MitrMold* XLIX (1973), 3-4, p. 260-266.

Cele mai importante cărţi de cult la care se face referire în acest articol sunt „Evanghelia”, „Apostolul” (Praxiul) şi „Paremiul”. Autorul a inclus în lucrarea sa şi două anexe. Prima este scrisoarea tipografului Ghervasie Ieromonahul către duhovnicul său, Serafim de la Hangul, scrisoare datată în noiembrie 1821, iar a doua este un exemplar al „Evangheliei” din 1821, având o însemnare importantă.

Ivan, I., diac. prof., „Dimitrie Cantemir. Trei veacuri de la naştere 1673-1973. Contribuţia Mănăstirii Neamţ la tipărirea celei dintâi ediţii în limba română a operei lui D. Cantemir *Descriptio Moldaviae*”, în: *MitrMold* XLIX (1973), 5-6, p. 369-375.

Sărbătorindu-se trei secole de la naşterea lui Dimitrie Cantemir, autorul scoate în evidenţă importanţa contribuţiei Mănăstirii Neamţ la tipărirea celei dintâi ediţii în limba română a operei marelui domnitor, „Descrierea Moldovei”. Articolul mai cuprinde o anexă cu Predoslovia la „Scrisoarea Moldovei” a tipografului Gherontie Ieromonahul, precum şi o fotocopie a unei imagini din această Scrisoare.

Norocel, Epifanie, arhim., „Grigorie Ţamblac şi Mănăstirea Neamţ”, în: *MitrMold* XLIX (1973), 7-8, p. 560-561.

Autorul prezintă argumentele care susţin şi pe cele care infirmă faptul că Grigore Ţamblac a fost stareţ al Mănăstirii Neamţ.

Voicescu, C., „Cărţi de spiritualitate ortodoxă scrise în limba greacă, traduse în româneşte şi tipărite la Mănăstirea Neamţ în secolul al XIX-lea”, în: *MitrMold* L (1974), 7-8, p. 630-637.

Între cărţile de spiritualitate ortodoxă apărute în româneşte la Mănăstirea Neamţ în secolul al XIX-lea, se amintesc „Scara Sfântului Ioan Scărarul”, „Viaţa Stareţului Paisie”, „Cuvintele şi învăţăturile preacuviosului părintelui nostru Efrem Sirul”, „Cuvintele şi învăţăturile lui Isaac Sirul”, „Carte de suflet”, „Nevăzut războiu”, „Nicodim de la Athos. Pentru păzirea celor cinci simţuri”.

Ivan, I., diac., „Pidalion - manuscris din biblioteca Mănăstirii Neamţ”, în: *MitrMold* LII (1976), 1-2, p. 163-168.

Însemnare despre un manuscris din biblioteca Mănăstirii Neamț, „Pidalionul", care constituie un exemplar de lux unicat, tradus în 1820.

Ivan, I., diac., „Patriarhul Nicodim şi Mănăstirea Neamț", în: *MitrMold* LIV (1978), 9-12, p. 359-367.

Patriarhul Nicodim a jucat un rol important în dezvoltarea Mănăstirii Neamț ca centru cultural şi tipografic, autorul oprindu-se îndeosebi asupra impulsului pe care acesta l-a dat activității tipografice de la Neamț.

Sunt prezentate opiniile lui Mihail Sadoveanu, Ionel Teodoreanu şi Gala Galaction despre patriarhul Nicodim.

Diaconescu, Emil, „Două scrisori inedite din vremea mitropolitului Veniamin Costachi", în: *MitrMold* LIV (1978), 9-12, p. 785-786.

Sunt prezentate două scrisori din vremea mitropolitului Veniamin Costache, adresate stareţului Mănăstirii Neamț şi care prezintă disputa cu Mănăstirea Hangul în legătură cu moşiile Pârăul Fagului şi Poiana Colibița.

Ivan, Ioan, diac., „Vechimea Mănăstirii Neamț într-o nouă optică documentar-istorică", în: *TV* XIII (2003), 7-12, p. 219-228.

Se prezintă o listă cu 18 titluri care se referă la Mănăstirea Neamţ, atât la ctitorirea ei cât şi la viețuitorii şi activitățile lor. Se arată că există tradiții şi documente ce încadrează înființarea ei între secolele al X-lea şi al XIII-lea.

Nica, Emilian, arhim. drd., „Sfântul Ştefan şi Mănăstirea Neamț", în: *TV* XIV (2004), 7-12, p. 320-325.

În acest articol care completează istoria Mănăstirii Neamț sunt prezentați drept ctitori: Petru I Muşat, Ştefan cel Mare şi Petru Rareş. Se redă pisania care confirmă că Sfântul Ştefan este al doilea ctitor al ei. Se prezintă daniile făcute de acesta, cu mențiunea că pe cele ale înaintaşilor lui le-a întărit. Dintre odoarele dăruite este amintit un panaghiar în 1503 şi faptul că în 1463 porunceşte ferecarea cu argint a capului „prea cuviosului nostru părintelui nostru Simeon". Se descrie evoluția şcolii de miniaturistică în vremea lui.

NECHIT SAU MESTEACĂN (SCHITUL)

Ivan, I., diac., prof., „Schitul Nechit", în: *MitrMold* LI (1975), 1-2, p. 123-132.

În textul dat este conturat istoricul Schitului Nechit, localizarea sa pe moşia „Siliştea de la Nechid" prilejuind şi lămurirea toponimului. În atestările documentare de-a lungul vremii schitul mai apare şi sub denumirea de Mesteacăn. Înainte de anul 1809 acest lăcaş a avut o biserică cu hramul Sfântului Spiridon, urmând ca abia în a doua jumătate a secolului al XIX-lea să fie mutat pe actuala aşezare, iar hramul să devină Schimbarea la Față (6 august). Autorul mai prezintă câteva însemnări, în legătură cu schitul, de pe cărțile de la Nechit, pomelnicul ctitoresc, precum şi câteva obiecte de cult - chivotul, icoane şi cruci.

SF. NICOLAE DOMNESC (MĂNĂSTIREA)

P., G., „Serbările de la Iaşi” în: *BORom* XXVIII (1904-1905), 7, p. 783-811.

În zilele de 2, 3 şi 4 octombrie 1904, în Iaşi, au avut loc în ordinea aceasta următoarele evenimente: sfințirea bisericii Sfântul Nicolae-Domnesc din Iaşi - biserică ce a fost zidită de Ştefan cel Mare, sfințirea bisericii Trei Ierarhi şi serbarea centenarului Seminarului „Veniamin Costache”.

P., G., „Biserica Sfântul Nicolae din Iaşi”, în: *BORom* XXVIII (1904-1905), 9, p. 1016-1019.

Este prezentat un scurt istoric bisericii Sf. Nicolae Domnesc din Iaşi, a 18-a biserică ridicată de Ştefan cel Mare, între anii 1491-1493. A funcționat ca şi catedrală mitropolitană până în 1682. În 1676 domnul Antonie Ruset Vodă a început rezidirea sa şi i-a mai adăugat două altare, unul închinat Sfântului Arhidiacon Ştefan şi altul închinat Sfintei Muceniţe Varvara. În 1679 s-a terminat biserica de către domnul Duca Vodă, deoarece Antonie Vodă nu a reuşit să termine lăcaşul. Cu timpul biserica s-a ruinat şi în timpul regelui Carol I s-a început restaurarea sa de către arhitectul Lecomte du Nouy. Sunt reproduse pisaniile bisericii.

Vornicescu, N., protos., „Reşedința mitropolitului Dosoftei de la «Sf. Nicolae Domnesc» din Iaşi”, în: *MitrMold* XXXIX (1963), 9-10, p. 602-609.

Biserica Sf. Nicolae Domnesc a devenit mănăstire sub Antonie Ruset, aşa cum arată documentul din 29 martie 1677, fiind transformată ulterior în metoc al Mitropoliei Sucevei.

SF. NICOLAE TÂRGU OCNA (BISERICĂ DOMNEASCĂ)

Curcuță, Pavel, I., „Biserica «Sfântul Nicolae» Târgu Ocna - monument istoric”, în: *MitrMold* LV (1979), 7-8, p. 581-583.

Biserica Sfântul Nicolae, cea mai veche biserică din Târgu Ocna, a fost biserică domnească. Autorul oferă date arhitectonice şi o descriere a catapetesmei din timpul lui Bogdan Lăpuşneanul.

NICORIȚĂ IAŞI (MĂNĂSTIREA)

Bobulescu, C., „Iaşiul la 1400. În legătură cu aducerea moaştelor Sfântului Ioan cel Nou la Suceava”, în: *BORom* XL (1921-1922), 5, p. 372-378.

În 1400-1401 Alexandru cel Bun a adus moaştele Sfântului Ioan cel Nou de la Cetatea Albă la Suceava. Locul unde domnul a mers împreună cu boierii şi cu mitropolitul să întâmpine moaştele mucenicului a fost satul Vlădiceni, din apropiere de Iaşi şi de aici au fost transportate spre a fi puse la închinare în biserica Mirăuților. Constantin Bobulescu arată traseul pe care a fost adus trupul mărturisitorului lui Hristos şi arată că moaştele au stat şi la Mănăstirea Sfântul Sava, anume „la Tătărăeşti care mai în urmă fiica unui boier mare a zidit o mănăstire cu numele Sfântului în locul căreia Hatmanul Nicoară a zidit alta”.

Într-o notă de subsol se precizează că mitropolitul Dosoftei spune că moaştele Sfântului Ioan cel Nou au fost aduse de Alexandru cel Bun în 1399. Autorul aminteşte apoi despre satul Vlădiceni, care a fost multă vreme proprietatea Mitropoliei din Suceava. Apoi istoriseşte despre biserica hatmanului Nicoară şi despre Mănăstirea Sfântul Sava, care exista înainte de anul 1400. Cunoscută şi sub numele de Mănăstirea Nicoriță – începuturile acestei biserici au legătură cu aducerea moaştelor sfântului Ioan cel Nou la Suceava în 1401. Locația sa - la 1631 - la marginea oraşului Iaşi. Biserica Nicoriță în secolul al XVII-lea era numită şi „a Maicii Domnului". Un „Tetraevanghel" de la 1546 atestă faptul că Mănăstirea Nicoriță exista înainte de această dată. Tot în acest vechi lăcaş monahal se păstra şi vechiul „Letopiseț" supranumit „Cronica lui Azarie", care povestea despre domnitorii Moldovei de la 1359 până la 1456. Biserica Nicoriță depindea de Mănăstirea Sfântul Sava.

ONEAGA (SCHITUL)

Mihăilescu, D., pr., „Urme ale schitului Oneaga", în: *MitrMold* LXII (1986), 4, p. 114-118.

Incursiune în istoria Schitului Oneaga şi a satului omonim. Sunt amintite legăturile acestui schit cu alte mănăstiri din Botoşani, precum Popăuți şi Vorona, sau cu cele din Neamț, precum şi obiectele de cult şi odoarele care au aparținut Schitului Oneaga.

SFÂNTUL ONUFRIE DIN SIRET (MĂNĂSTIREA)

Zugrav, Ioan, „Biserica (mănăstirea) Sf. Onufrie de lângă Siret", în: *MitrMold* XXXVII (1961), 1-2, p. 81-84.

Din datele despre fosta mănăstire Sfântul Onufrie din Siret, acum biserică de mir în satul Mănăstioara, aflăm despre ctitorii acestui lăcaş, despre daniile primite şi despre legăturile sale cu Mănăstirea Putna în calitate de metoc al acesteia.

Zugrav, I., „Un pomelnic manuscris. Pomelnic întocmit după 1750 aflat la Mănăstirea Sfântului Onufrie de lângă Siret", în: *MitrMold* XXXVII (1961), 9-12, p. 674-682.

Pomelnicul a fost întocmit după anul 1750, în timpul păstoririi mitropolitului Iacob Putneanul şi se află la Mănăstirea Sfântul Onufrie de lângă Siret, acum biserică de mir în satul Mănăstioara.

ORGOEŞTI (SCHITUL)

***, „Documentele Schitului Orgoeştii din județul Tutova", în: *Buletinul Episcopiei Huşilor* VI (1929), 1, p. 5-6.

Schitul Orgoeştii primeşte la 1 iulie 1805 dania lui Alexandru Moruz Voevod, constând în moşia Negomireştii. S-a făcut o listă a martorilor acestei donații, pentru ca pe viitor să nu poată contesta nimeni faptul că moşia aparține schitului.

PĂTRĂUȚI (MĂNĂSTIREA)

Hostiuc, Erast, pr., „Fosta mânăstire de din Pătrăuți pe Suceava”, în: *Candela* XL (1929), 7-9, p. 327-366.

Informații referitoare la mănăstirea de călugărițe de la Pătrăuți, ctitorită de domnul Ştefan cel Mare, în 1487, după o luptă cu turcii. Primul capitol se referă la „Întemeierea mănăstirii, scopul, motivul şi înzestrarea ei”. Din scrierile lui A. Pumnul, scopul zidirii acestei mănăstiri ar fi fost acela de a fi un fel de spital pentru ostaşii răniți.

Motivul clădirii acestei mănăstiri este şi acela de mulțumire adusă Domnului pentru biruința asupra lui Petru Aaron la Doljeşti, la 12 aprilie 1456 (după relatările lui A. Pumnul) sau asupra lui Hroet (Hroiot), ungurul, la 6 martie 1486 (după relatările lui Wickenhauser care îl contrazice pe A. Pumnul). Ștefan cel Mare a înzestrat mănăstirea cu satele Pătrăuți şi Mihoveni.

În capitolul II se aduc informații despre „Epoca de suferinți a mânăstirii şi devastarea ei”. Fiind distrusă de turci (1538), mănăstirea a stat părăsită timp îndelungat, după relatările din 1681 ale călugărului Grigorie, în zidurile acesteia crescând copaci.

Capitolul III prezintă „Reînființarea mânăstirii şi dotarea ei” ce s-a realizat în 1711 de către episcopul de Rădăuți, Calistru, împreună cu banul Dimitrie Macri, staroste de Cernăuți.

Capitolul IV se referă la „Lăcomia vecinilor după proprietățile mânăstirii şi intervențiile Voevozilor pentru aplanarea conflictelor” amintindu-se de „Lăcomia mânăstirii Sf. Ilie”, „Lăcomia Dragomirnei” şi „Lăcomia căpitanului Radu de la Dărmăneşti”.

Capitolul V conține informații referitoare la istoria mănăstirii „Sub stăpânirea Austriei”.

Capitolul VI face referire la „Mânăstirea în cercetarea comisiei de delimitare”, oferind informații despre „Încheierea procesului verbal” şi „Constatarea hotarelor satelor mânăstirii” (Pătrăuți şi Mihoveni).

Capitolul VII se referă la „Ultimile dispozițiuni luate în privința acestei mânăstiri şi desființarea ei”, iar ultimul capitol descrie „Biserica actuală”. La anul 1929 biserica era prea puțin încăpătoare pentru locuitorii satului, intenționându-se ridicarea unei biserici noi.

Grămadă, N., „Biserica din Pătrăuți”, în: *MitrMold* XXXVI (1960), 3-4, p. 244-247.

Se descriere biserica zidită de Ștefan cel Mare ca pentru mănăstirea de călugărițe din satul Pătrăuți. Autorul aduce detalii privind la pietrele funerare de aici.

Mihail, Paul, pr., „Un *Octoih*, manuscris slav din secolul al XVI-lea”, în: *MitrMold* XL (1964), 5-6, p. 298-301.

Se descriere amănunțit un manuscris slav din secolul al XVI-lea, anume un „Octoih”, găsit la biserica din Pătrăuți, Suceava. Este redată o parte din textul său, în traducere.

PÂNGĂRAȚI (MĂNĂSTIREA)

Lupaşcu, Ilarie, ieromonah, „Scurt istoric asupra Mănăstirii Pângărați” în: *Viața Monahală* I (1933), 6-7, p. 208-212.

Articolul prezintă istoricul Mănăstirii Pângărați. În 1432, un sihastru cu numele Simeon vine şi se aşază la poalele muntelui Păru, pe malul stâng al pârâului Pângărați. Acesta cere la 1461 ajutorul lui Ştefan cel Mare ca să zidească în acest loc o biserică de lemn, cu hramul Sfântului Mare Mucenic Dimitrie. În 1476, în timp ce Ştefan cel Mare poartă un război cu turcii, biserica arde, iar sihastrul Simion s-a refugiat în Transilvania, la Mănăstirea Caşino. După luptă, călugării se întorc la fosta sihăstrie a lui Simion, unde viețuiesc 24 de ani fără cârmuitor, după care, la 1508, au ales ca egumen pe Amfilofie, venit de la Mănăstirea Moldovița, care rămâne în această funcție 52 de ani, timp în care domnul Alexandru Lăpuşneanul rezideşte la Pângărați o biserică de piatră, păstrând acelaşi hram. Sunt enumerați egumenii care s-au perindat la conducerea sfântului lăcaş.

Constantinescu, R., „O predică slavo-română necunoscută de la începuturile secolului al XV-lea” în: *BORom* XCIII (1975), 3-4, p. 317-321.

Reproducerea unei predici a lui Grigorie Țamblac, păstrată într-un manuscris de la Pângărați. Se face o analiză succintă a acesteia.

Naghiu, Iosif E., „Contribuții la istoria Mănăstirii Pângărați: Cuvânt pentru zidirea sfîntei monastiri Pângărați”, în: *MitrMold* LVI (1980), 1-2, p. 156-160.

„Cuvânt pentru zidirea sfîntei monastiri Pângărați” este un manuscris datat în 3 noimebrie 1908 al ieromonahului Anastasie, egumenul Mănăstirii Sucevița, scris după spusele părintelui Amfilohie, starețul Mănăstirii Pângărați. Informații despre înfrângerea lui Ştefan cel Mare la Valea Albă, despre Alexandru Lăpuşneanul şi despre starețul Amfilohie, care din schivnicie s-a numi Enoh.

PÂRVEŞTI (SCHITUL)

Popescu, Nicodem, ieromonah, „Schitul Pârveştii, din jud. Tutova - Arătarea pe scurt, spre ştiință, pentru zidirea şi întemeiare acestui sfânt Schit”, în: *Buletinul Episcopiei Huşilor* II (1926), 7, p. 56-57.

Schitul Pârveştii a fost ctitorie a vornicului Apostul Talpeş şi a postelnicilor Ioan şi Simeon Popeştii. Stricându-se de-a lungul timpului, în 1816 s-a refăcut schitul din județul Tutova cu ajutorul ctitorilor şi al părinților slujitori. S-a scris un pomelnic al schitului. Se dă un avertisment (blestem) pentru cei ce ar dori să şteargă sau să adauge un nume pe pomelnicul respectiv. Se prezintă pomelnicul vechi din 1726, scris de Ştefan Popescu, vornic de poartă şi ctitor.

Iacov, „Schitul Pârveştii din județul Tutova”, în: *Buletinul Episcopiei Huşilor* V (1928), 23-24, p. 214-216.

Articolul este o urmare a celui din *Buletinul Episcopiei Huşilor*, II, nr. 6, p. 56-57. Pomelnicul publicat anterior era făcut pe o scândură, cu două uşuşoare, pe ale

căror părți interioare este pictată Icoana Bunei Vestiri. Este scris cu două feluri de cerneală: roşie şi neagră. Acel pomelnic este făcut de „Ştefan Popăscul, vornic de poartă în zilele Măriei Sale Mihail Racoviță”.

Sunt extrase notițe din câteva cărți vechi ale fostului schit Pârveştii: dintr-un „Triod slavon” – manuscris, dintr-un „Trifilog slavon” şi dintr-un „Minei” tipărit în 1651.

SF. APOSTOLI PETRU ŞI PAVEL – HUŞI (MĂNĂSTIREA)

Dobzeu, Mina, protos., „Pomelnicul mănăstirii «Sfinții Apostoli Petru şi Pavel» din Huşi – un document istoric valoros”în *BORom* XCVIII (1980), 1-2, p. 197-215.

Sunt descrise şi redate cele patru pomelnice ale fostei catedrale episcopale din Huşi:

a) Pomelnicul episcopului Inochentie al Huşilor.
b) Pomelnicul lui Iacob Stamate.
c) Sinodicul manuscris al lui Sofronie Miclescu.
d) Sinodicul arhiereului Melchisedec (Ştefănescu).

PIONUL-CEAHLĂU (MĂNĂSTIREA)

Merişca, Costin, „Vechiul pomelnic al Mănăstirii Pionul”, în: *MitrMold* LIV (1978), 1-2, p. 144-161.

Pomelnicul vechi al Mănăstirii Pionul de la Poalele Ceahlăului este al doilea triptic din întreaga țară ca vechime, păstrat în original, datând din 1639. La importanța sa contribuie faptul că este unul dintre documentele care păstrează primele încercări de înlocuire a limbii slavone cu româna. Autorul oferă o descriere a pomelnicului detaliată, menționând numele călugăreşti care apar în el şi prezentânt transcrierea sau traducerea lui, pe coloane.

Sunt prezentate şi date despre Mănăstirea Pionul, cunoscută la început sub denumirea „Schitul lui Silvestru” sau „Schitul de sub Ceahlău”, fiind numită şi „Schitul Hangu”(1660-1664), care diferă însă de Mănăstirea Hangu sau Buhalnița. Primul document ce atestează mănăstirea datează din 1593 şi în el apare drept ctitor Gheorghe Coci, mare paharnic, frate al lui Vasile Lupu.

POCROV (SCHITUL)

*****,** „Din Istoria Mănăstirii Neamțului. Istorie pentru începerea şi zidirea şi întemeierea şi înzestrarea Sfintei Sihăstrii a episcopului Pahomie, care acum îndeobşte se numeşte Schitul Pocrovului, ce este al Sfintei Mănăstiri Neamț în principatul Moldovei”, în: *BORom* VIII (1884-1885), 1, p. 40-48. Cu text în slavonă.

În 1704, Pahomie, egumenul Mănăstirii Neamț, face o vizită în Rusia. După reîntoarcerea sa la Mănăstirea Neamț, el cere „să nu mai fie egumen al mănăstirii, ci să fie lăsat să se liniştească în pustietate. El merge cale de o oră de la Mănăstirea Neamț

şi se stabileşte la poalele Muntelui Chiriacul”. Prin voia lui Dumnezeu, ajunge episcop al Romanului la 1707. În această calitate va ctitori schitul Pocrov, cu hramul Acoperământul Maicii Domnului, în 1714, primul stareț fiind Mardarie ieroschimonah. Schitul va fi scutit de biruri de Ioan Nicolae Voievod.

Împrejurările istorice îl silesc pe arhiereul Pahomie să plece peste granițele țării, dar, deşi aflat peste hotare, el a avut în continuare grijă de ctitoria sa.

*** **„**Din Istoria Mănăstirii Neamțului. Istorie pentru începerea şi zidirea şi întemeierea şi înzestrarea Sfintei Sihăstrii a episcopului Pahomie, care acum îndeobşte se numeşte Schitul Pocrovului, ce este al Sfintei Mănăstiri Neamț în principatul Moldovei”, în: *BORom* VIII (1884-1885), 2, p. 140-146**.** Cu text în slavonă.

Sunt menționate daniile făcute schitului Pocrov şi întăririle acestora de către domnitorii Grigorie Ghika (1741) şi Constantin Mihail Racoviță (1758). Starețul schitului, Natanail, cumpără la 1754 o moară. În 1786 un monah de la schitul Fătăciunii dăruieşte Pocrovului 12 Minee. Mitropolitul Iacov al Moldovei dăruieşte şi el acestui aşezământ monahal un ajutor de 1200 de lei pentru ca „acesta să se înnoiască”.

Voicescu, Constantin, doctorand, „Schitul Pocrov şi importanța lui pentru viața şi cultura bisericească din Moldova în secolul al XVIII-lea”, în *BORom* XC (1972), 7-8, p. 819-832.

Strâns legată de înnoirea vieții monahale de la începutul secolului al XVIII-lea, activitatea duhovnicească desfăşurată la Schitul Pocrov este frumos descrisă în primul capitol al studiului. Cel de-al doilea capitol aminteşte şi descrie realizările stareților şi a călugărilor din acest aşezământ monahal ce „au lăsat urme” în istoriografia bisericească. Capitolul intitulat „Fețe bisericeşti şi aşezăminte monahale legate de schitul Pocrov” menționează legăturile avute cu schitul Fătăciune, metocul de la Timişeşti, biserica de la Siliştea Bălăşti, ce a devenit „Schitul de la Codrul Sârghilor, schiturile Ioaneasa, Brăteşti, Hlăpeşti de lângă Tâmpeşti, toate dând mărturie despre mişcarea de înnoire duhovnicească creată de Sf. Pahomie de la Gledin.

Ultima parte a studiului intitulată „Cărți şi copişti de la Pocrov” subliniază importanța ce a avut-o acest aşezământ monahal pentru viața culturală şi duhovnicească a Moldovei în secolul al XVIII-lea.

POPĂUȚI (MĂNĂSTIREA)

Scriban, arhim., „Cronica bisericească. Sfințirea Monumentului Bisericii din Popăuți, Botoşani, ctitoria lui Ştefan cel Mare”, în: *BORom* XLV (1927), 10, p. 614-615.

Biserica ctitorită de Ştefan cel Mare în 1496, a fost refăcută şi sfințită pe data de 2 octombrie 1927. La ceremonia de sfințire, săvârşită de mitropolitul Pimen al Moldovei, a participat şi patriarhul Miron. Este redată, pe scurt, desfăşurarea ceremoniei de sfințire.

PRECISTA-MARE – ROMAN (MĂNĂSTIREA)

Cozărescu, Epifanie, „Istoricul bisericii Precista Mare din oraşul Roman”, în: *MitrMold* XLI (1965), 11-12, p. 636-654.

Din istoricul bisericii Precista Mare din oraşul Roman aflăm despre rezidirea bisericii domneşti şi fondarea Mănăstirii Precista în 1753, despre ridicarea zidului de incintă, a turnului clopotniței, a chiliilor şi caselor egumeneşti, precum şi despre edificiile care au fost construite în afara mănăstirii. Al doilea ctitor al acestui lăcaş este Constantin Ştefan Racoviță. Se prezintă şi câteva din odoarele mănăstirii.

Cozărescu, Epifanie, „Biserica Precista-Mare din Roman”, în: *MitrMold* XLV (1969), 3-4, p. 224-231.

Se menționează cea de-a doua zidire a bisericii Precista Mare din Roman, în 1787. Sunt prezentate imagini cu pisania şi iscălitura egumenului Gherasim Putneanul.

PROBOTA (MĂNĂSTIREA)

Gârboviceanu, P., „Serbarea de la fosta mănăstire Pobrata din Județul Suceava”, în: *BORom* XXXII (1908-1909), 6, p. 601-613.

În 1904 s-a descoperit, sub streaşina bisericii Mănăstirii Probota, de către profesorul Moisil, piatra mormântală a doamnei Oltea, mama lui Ştefan cel Mare. Spiru Haret a hotărât ca această piatră să fie aşezată în interiorul bisericii, alături de mormântul lui Petru Rareş şi al doamnei sale Elena şi l-a rugat pe Nicolae Iorga să întocmească o inscripție comemorativă care să se sape pe o altă piatră, spre a fi aşezată lângă piatra mormântală veche. Sărbătoarea aşezării pietrei vechi mormântale a doamnei Oltea în biserica Mănăstirii Probota a avut loc în luna august a anului 1908. Este descrisă desfăşurarea acestei ceremonii şi sunt reproduse: înştiințarea publicată cu acest prilej, cuvântarea lui Al. Lapedatu, din care aflăm despre câteva fapte ale călugărilor mănăstirii şi că mitropolitul Dosoftei al Moldovei a închinat această mănăstire Sfântului Mormânt, cuvântarea lui Spiru Haret şi inscripția de pe noua piatră mormântală a doamnei Oltea.

Ionescu, I., pr., „Portretul funerar al lui Ion – un fiu necunoscut al lui Petru Rareş – şi datarea de pictură de la Probota”, în: *MitrOlt* XII (1960), 1-2, p. 126-127. Recenzie.

Portretul funerar a fost descoperit în 1958 şi cuprinde scena binecuvântării lui Ion de către Sfântul Nicolae, având Evanghelia în mâna stângă. Există discuții privind datarea acestei picturi, considerată a fi din 1532.

Stănculescu, F. Ioan, „Recenzie. Gh. Buzatu, «Mănăstirea Probota», Editura Meridiane, Bucureşti, 1968, p. 50 + 37 ilustrații”, în: *BORom* LXXXVII (1969), 9- 10, p. 1092- 1093.

Mănăstirea Probota se află în partea de nord a oraşului Paşcani, nu departe de apa Siretului. Ctitoria lui Petru Rareş, Probota a deschis, alături de biserica Sf. Gheorghe din Hârlău (1530), seria monumentelor vestite prin picturile lor exterioare.

Documentele vorbesc de o primă biserică fondată de Ştefan I Muşat (1394- 1399) care fiind construită, probabil, din lemn a avut viață scurtă. În locul ei s-a ridicat o altă biserică din piatră terminată pe la 1450.

Aici ar fi fost înmormântată Doamna Oltea, mama lui Ştefan cel Mare şi Evdochia din Kiev, prima lui soție. În timpul lui Petru Rareş mănăstirea cunoaşte o înflorire deosebită, având ca egumen pe vărul primar al domnului, Grigorie Roşca, care avea să devină mitropolit al Moldovei. La insistențele lui s-a construit a doua biserică a mănăstirii, prima şi cea mai importantă ctitorie a lui Petru Rareş, având fațadele zugrăvite.

Din secolul al XVII-lea, monumentul cunoaşte o perioadă de degradare, fiind refăcut abia în timpul lui Vasile Lupu (1634- 1653). Episcopul Dosoftei al Romanului fusese călugărit aici şi în 1677 o închină patriarhiei Ierusalimului. Refacerea monumentului s-a făcut în 1844 şi în 1939. Biserica avea toate încăperile specifice epocii, fiind susținută în exterior de contraforturi şi înconjurată de ziduri groase de piatră de râu. Gropnițele cuprind mormintele lui Petru Rareş, al Elenei şi al lui Ştefan Rareş precum şi al Doamnei Oltea, adusă aici în 1908.

Pictată în 1532, Probota este o îmbinare armonioasă a sistemului pictural cu cel arhitectural. Picturile care au fost refăcute nu mai au calitatea celor originale. La exterior pictura bisericii a dispărut aproape în întregime în partea de nord şi de vest, culoarea predominantă fiind albastrul. Casa domnească şi clopotnița construită de Iliaş Rareş au fost inițial pictate în exterior. Un jeț domnesc al lui Petru Rareş şi un tetrapod se află la Muzeul de Artă al R.S. România. La Probota se găsesc un număr mare de pietre funerare mănăstirea făcând parte din monumentele de artă ale țării a căror faimă a trecut peste hotarele României.

† Adrian Botoşăneanul, „Mitropolitul Dosoftei la Probota”, în: *MitrMold* L (1974), 9-12, p. 739-747.

Articolul de față debutează cu un scurt istoric al Mănăstirii Probota, după care sunt amintite date despre legăturile mitropolitului Dosoftei cu acest aşezământ, mănăstirea sa de metanie. Mitropolitul s-a călugărit la vârsta de 25 de ani, versificat Psaltirea şi a scris „Viața şi petrecerea svinților”. Ca episcop de Roman, Dosoftei s-a îngrijit de Mănăstirea Probota, a refăcut unele clădiri şi a înzestrat-o cu odoare, iar în 1677 a închinat-o Patriarhiei de Ierusalim. Este redată viața întregii obşti monahale din acea vreme.

Bătrâna, Lia, Bătrâna, Adrian, „Date noi cu privire la prima ctitorie datorată lui Ştefan cel Mare: Mănăstirea Probota”, în: *MitrMold* LIII (1977), 7-9, p. 586-597.

Informații despre Mănăstirea Probota, prima ctitorie a lui Ştefan cel Mare, daniile primite, pictura şi decorațiunile. Se dau imagini cu planul bisericii Mănăstirii Probota.

Ungureanu, Vasile, „Biserica Mănăstirii Probota - monument de artă bisericească”, în: *MitrMold* LVII (1981), 4-6, p. 344-350.

O introducere generală în arta moldovenească până la Petru Rareş, amintind despre ctitoriile acestuia şi trăsăturile lor specifice şi mai ales despre caracterul special al Mănăstirii Probota. Se face un scurt istoric al acestui locaş şi se dau detalii despre arhitectură, pictură, sculptură în lemn şi piatră.

PUTNA (MĂNĂSTIREA)

Popovici, George, „Optu documinte române privitoare la monastirea Putna (1707-1778)", în: *Candela* V (1886), 9, p. 557-567.

Se redă conținutul unor documente referitoare la Mănăstirea Putna precum şi o descriere a episcopului Isaia Baloşescu.

Primul document, semnat de „Antioh Constantin Voevoda", se referă la arhiepiscopul şi mitropolitul Sucevei, Misail, la episcopul de Roman, Lavrentie, la episcopul de Rădăuți, Ghedeon şi la episcopul de Huşi, Varlaam, care împreună cu „Voevoda Constantin" se îngijesc de sfintele lăcaşuri şi aduc danii Mănăstirii Putna.

Al doilea act evidențiază ajutorul dat Mănăstirii Putna de Mihail Racoviță Voievod.

În al treilea document domnul Mihail Racoviță face cunoscută iertarea locuitorilor din satul Cuciur al Mănăstirii Putna, acuzați de uciderea unui jidov.

Următorul act se referă la cererea lui Grigorie Ghica adresată boierului Dumitraşco Macri, prin care cere ca cernăuțenii de pe teritoriul satului Cuciureni să se mute în Cernăuți.

În alt document, Constantin Vodă Mavrocordat porunceşte lui Niculai Costin, staroste de Cernăuți şi biv vel căpitanului Ianoli să aleagă partea Mănăstirii Putna la moşie, la Cozmiu.

Prin al şaselea şi al şaptelea act, Constantin Vodă Mavrocordat şi Matei Vodă Ghica scutesc locuitorii satului Cuciur de dări.

În ultimul document, arhimandritul Vartolomeu Măzereanul şi ieromonahul Ilarion adeveresc cunoştințele tânărului Ioan Băloşescu şi îmbrăcarea lui în monah cu numele de Isaia, afiorisindu-l prin cinul ierodiaconiei.

Ghenadie al Râmnicului, „Trei manuscripte slavone", în: *BORom* X (1886-1887), 12, p. 968-975. Cu text în slavonă.

Gr. Voscresenski a publicat în 1882, la Petersburg, a publicat o lucrare care se numeşte „Manuscripte slavice, păstrate în Bibliotecile străine: a Berlinului, a Pragăi, a Ljubljanei, a Zagrebului şi ale Belgradului", în care descrie 71 de manuscrise slavone aflate în biblioteci din afara Rusiei. În articol sunt prezentate trei manusrise care prezintă un deosebit interes pentru trecutul culturii noastre, între care şi un „Tetraevanghel" aflat într-o bibliotecă în Viena, datat 1502 şi scris în Mănăstirea Zgorafu, din porunca lui Ştefan cel Mare.

Erbiceanu, **C.,** „Pomelnicul Mitropoliei Ungrovlahiei", în: *BORom XIII* (1889-1890), 11, p. 689-697.

Sunt redate atât pomelnicul Mitropoliei Ungrovlahiei, cât şi cele două prefeţe ale sale. Interesant este faptul că acest pomelnic conţine şi o cerere de iertare (necanonică!!!) pentru cei ce s-au sinucis (!!!). Constantin Erbiceanu arată că pomelnicul a fost scris după unul mai vechi, în timpul mitropolitului Varlaam, între anii 1673-1709, de către ieromonahul Ghervasie de la Mănăstirea Putna. C. Erbiceanu arată motivul pentru care Ghervasie a venit în Bucureşti în timpul domnului Constantin Brâncoveanu.

Popescul, Orescu, dr., „Câteva Documente Moldovene”, în: *Candela* XIII (1894), 10, p. 615-621.

Articolul continuă publicarea documentelor referitoare la Bucovina. Este reprodus un act prin care Ştefan Vodă cel Mare dăruieşte Mănăstirii sale Putna morile domneşti din Siret şi o raţie anuală de 12 buţi de vin. Articolul conţine note în care este descris aspectul fiecărui document. Text în slavonă.

Popescul, Orescu, dr., „Câteva Documente Moldovene”, în: *Candela* XIII (1894), 11, p. 672

Sunt redate următoarele documente: un act prin care Iuga, vistierul domnului Ştefan cel Mare donează Mănăstirii Putna, satul Şerenţi, o cădelniţă şi un chivot de argint, 100 de zloţi ungureşti şi doi cai buni (25 ianuarie 1476); un act prin care Iuga, vistierul domnului Ştefan cel Mare donează Mănăstirii Putna, satul Şerenţi din Cernăuţi, o vie în Hârlău, un câmp, o cadelniţă şi un chivot de argint, 100 zloţi ungureşti şi 100 de oi (1 iunie 1476); un act prin care Iuga, vistierul domnului Ştefan cel Mare, donează Mănăstirii Putna, satul Şerenţi, o cadelniţă, un chivot de argint şi 100 de zloţi ungureşti (29 iunie 1476); Articolul conţine note în care este descris aspectul fiecărui document. Text în slavonă.

Popescul, Orescu, dr., „Câteva Documente Moldovene”, în: *Candela* XIII (1894), 12, p. 741-745.

Sunt reproduse următoarele documente: un înscris prin care domnul Ştefan cel Mare dă episcopiei din Rădăuţi trei familii de ţigani (13 noiembrie 1486); un document prin care Bogdan Vodă cel Chior dă egumenului Silion (Siluan) de la Putna 800 de zloţi tătăreşri pentru a fi pomenit împreună cu familia sa în rugăciune şi la Sfânta Liturghie (8 decembrie 1513). Articolul conţine note în care este descris aspectul fiecărui document. Text în slavonă.

Popescul, Orescu, dr., „Câte-va Documente Moldovene”, în: *Candela* XIV (1895), 6, p. 294-299.

Articolul prezintă un act prin care Petru Vodă Şchiopul, la 30 martie 1575, dă Mănăstirii Putna satul Cuciurii. Articolul conţine note în care este descris aspectul fiecărui document. Text în slavonă.

***, Cronică, „Vasile Renney de Herşeni”, în: *Candela* XIX (1900), 11, p. 708.

Este anunţat decesul arhimandritului şi egumenului Mănăstirii Putna, Vasile Renney, în data de 30 octombrie 1900, la vârsta de 58 de ani. Înmormântarea, la care

au luat parte Î.P.S. Arcadie Ciupercovici, preşedintele ţării, baronul Bourguignon, s-a oficiat în Cernăuţi, la 1 noiembrie 1900 de către episcopul Rădăuţilor, Vladimir de Repta.

***, Cronică, „Chirotoniri”, în: *Candela* XX (1901), 1, p. 85.

Este anunţată hirotonirea, oficiată de episcopul Vladimir de Repta, a diaconului Emanuil Melek în preot, a ierodiaconului Sfintei Mănăstiri Putna, Gherasim Prelipcean, în ieromonah şi a monahului Ilarion Mariş de la Sfânta Mănăstire Suceviţa în ierodiacon.

***, Cronică, „Sfinţiri de biserici”, în: *Candela* XX (1901), 9, p. 724.

Se anunţă sfinţirea bisericii de la Volcineţ la 8 (21) septembrie 1901 şi a bisericii ortodoxe noi din Liov la 16 (29) septembrie 1901.

***, Cronică, „Chirotoniri”, în: *Candela* XX (1901), 9, p. 724.

Se anunţă faptul că monahul Irodion Lăzărescul din Mănăstirea Putna a fost hiroronit în ierodiacon şi diaconul catedral Vasile Cilievici în presviter.

***, Cronică, „Cazuri de moarte”, în: *Candela* XX (1901), 9, p. 724.

Este menţionat decesul următoarelor persoane: a ieromonahului Mănăstirii Dragomirna, Ghelasie Grigorovici, la vârsta de 86 de ani (la 8/21 august 1901); a cooperatorului parochial din Cuciumare Mihail Doroftei, la vârsta de 44 ani; a parohului din Poeni, George Popescul, la vârsta de 56 de ani (3/16 august); a protopresviterului şi paroh din Mamaescii noi, Arsenie Kozak (17/30 august).

C., E., „Pentru istoria literaturii bisericeşti”, în: *BORom* XXVI (1902-1903), 4, p. 391-393.

Sunt reproduse introduceri ale unor manuscrise ale lui Pralea Ioniţă. Din prima aflăm că este vorba despre „Epitafion sau punere în mormânt a Domnului Dumnezeu care s-a alcătuit după calupurile greceşti” de psaltul Ioniţă Pralea din îndemnul arhimandritului Sofronie din Mănăstirea Slatina.

Este descris un „Epitafion sau punere în mormânt la Adormirea Maicii Domnului după asemenea celui din sâmbăta mare facerea lui Emanuil din 1626. Scris în limba greacă în Ierusalim de ieromonahul Ghermano şi trimis la mănăstirea sa de metanie, Putna şi aşezat de Pralea Ioniţă”.

***, Cronică, „Museul dela monastirea Sinaia”, în: *Candela* XXI (1902), 9, p. 588-290.

Informaţii referitoare la muzeul din Sinaia. Acesta adăposteşte în salonul principal numeroase tablouri de interes istoric şi religios, printre care un tablou fotografic cu steagul lui Ştefan cel Mare ce se păstrează la Mănăstirea Zograf de pe muntele Athos.

G., „Cronica bisericească Serbarea pentru Ştefan cel Mare Domnul Moldovei.”în: *BORom* XXVII (1903-1904), 12, p. 1424-1427.

Fiindcă în 2 iulie 1904 s-au împlinit 400 de ani de la trecerea la cele veşnice a domnului Ştefan cel Mare, ministrul Cultelor a hotărât ca la această dată să se facă o Panahidă pentru pomenirea în întreaga ţară a marelui domnitor Sunt redate dispoziţiile ministrului Cultelor în această privinţă, care l-a însărcinat pe Nicolae Iorga să strângă şi să publice actele lui Ştefan cel Mare. Tot în vederea acestei serbări a apărut şi lucrarea lui Teodor Chirileanu intitulată „Ştefan Vodă cel Mare şi Sfânt". Sunt reproduse cuvintele lui Vasile Alecsandri cu privire la personalitatea lui Ştefan cel Mare.

Floru, G., „Centenarul al IV-lea de la moartea Voievodului Ştefan cel Mare -2 iulie 1504 – 1904", în: *Amvonul* VII (1904), 4, p. 33-39.

Sunt consemnate activităţile desfăşurate la Mănăstirea Putna vineri, 2 iulie, 1904, Sfânta Liturghie şi Parastasul fiind oficiate de Î.P.S. Vladimir de Repta, ţinându-se predici şi discursuri elocvente, delegaţiile depunând coroane de flori, în relief ieşind coroana regelui.

Cu acelaşi prilej, la Suceava, la biserica Mirăuţi au avut loc serbări, fiind amintită predica arhimandritului G. Balmoş şi discursul d-nului profesor Popovici. La Borzeşti a fost prezent P.S. S. episcop de Roman, slujba oficiindu-se în asistenţa d-nului Ministru al Cultelor şi al d-nei Haret. Aceeaşi comemorare are loc şi la Bucureşti în prezenţa Principelui Ferdinand şi a Principelui Carol, parastasul fiind oficiat de arhiereii Nifon Ploieşteanul, vicarul Sf. Mitropolii, Sofronie Vulpescu Craioveanul şi Calist Botoşăneanul. Textul conţine versuri închinate domnului Ştefan cel Mare.

G., „Cronica bisericească. Serbarea lui Ştefan cel Mare." în: *BORom* XXVIII (1904-1905), 2, p. 231-233.

Sunt prezentate rugăciunile aprobate de Sfântul Sinod în şedinţa de la 14 martie 1904, care au fost rostite la 2 şi 4 iulie 1904, cu prilejul sărbătoririi lui Ştefan cel Mare

G., „Cronica bisericească. Pomelnicul lui Ştefan cel Mare şi al boierilor săi", în: *BORom* XXVIII (1904-1905), 3, p. 340-342**.**

Este reprodus atât pomelnicul lui Ştefan cel Mare, cât şi cel al boierilor săi.

P., G., „Serbarea lui Ştefan cel Mare şi Sfânt", în: .*BORom* XXVIII (1904-1905), 4, p. 440-461.

La 2 iulie 1904 s-au împlinit 400 de ani de la trecerea la cele veşnice a lui Ştefan cel Mare şi Sfânt. Cu acest prilej în toată ţara au avut loc serbări şi s-au făcut rugăciuni pentru pomenirea marelui domnitor şi a boierilor săi. Serbări de o mare amploare au avut loc şi la Bucureşti, Borzeşti, Putna, Râmnicul-Vâlcea etc.

În articol sunt redate trei cuvântări care au fost rostite la aceste serbări. Prima îi aparţine lui Spiru Haret şi a fost rostită la serbarea care a avut loc în Bucureşti. În această cuvântare este evocată amintirea marelui domnitor. A doua cuvântare, reprodusă în articol, îi aparţine lui N. Tarnavschi, profesorul de la Facultatea de Teologie din Cernăuţi şi a fost rostită de acesta la serbarea care a avut loc la Putna. Acest discurs are numeroase citate din panegiricul lui Ştefan cel Mare realizat de Vartolomei Măzăreanu. Sunt reliefate mai ales dragostea domnului moldovean pentru

Dumnezeu şi virtuțile sale de conducător. A treia cuvântare îi aparține P.S. Atanasie al Râmnicului şi a fost rostită la serbarea care a avut loc în Râmnicu-Vâlcea. În cuvântul său P.S. Atanasie arată iubirea lui Ştefan cel Mare pentru Dumnezeu, smerenia domnului, bunătatea şi dreptatea sa. În finalul articolului este arătată însemnătatea acestei serbări şi sunt redate două fragmente referitoare la Ştefan cel Mare. Primul este dintr-un calendar din 1845, iar al doilea este din Panegiricul la Ştefan cel Mare scris de arhimandritul Vartolomei Măzăreanu.

Erbiceanu, C., „Discurs la sărbătoarea națională, în memoria lui Ştefan cel Mare”, care s-a făcut la Mănăstirea Putna la 15 august 1871”, în: *BORom* XXIX (1905-1906), 10, p. 1077-1087**.**

Discursul lui Filaret Scriban are ca temă centrală orientarea națională, politică şi religioasă a românilor.

Gheorghiu, Vasile, prof. dr., „O cruce din „Sfântul Lemn” aflată la s. mănăstire Putna”, în: *Candela* XXVII (1908), 7, p. 361-370.

Informații referitoare la o cruce găsită de prof. univ. dr. Eugen Kozak, cu ocazia defăşurării unui inventar la Mănăstirea Putna, despre care se spune că e făcută din lemnul Sfintei Cruci a Mântuitorului. Fiind trimisă la Cernăuți pentru a fi studiată, Sfânta Cruce ajunge în mâinile autorului acestui articol.

Crucea patriarhală ce avea brațul drept de sus rupt, avea pictat în centru Chipul Domnului nostru Iisus Hristos răstignit pe Cruce. Deasupra capului său planează, la punctul de încrucişare al brațului prim orizontal, un heruvim, deasupra acestuia fiind scrise literele I N, iar dedesubt literele B I. Pe capetele celor două brațe erau pictate chipurile celor patru evanghelişti. Pictura era făcută în stilul vechi bizantin. Pe cealaltă parte a crucii este o incripție în greaca uncială din care reiese că aceasta este „parte din Scumpul Lemn”, adică din lemnul Sfintei Cruci, descoperit în secolul al IV-lea de împărăteasa Elena, maica împăratului Constantin cel Mare. Partea cea mai mare din Crucea Domnului a fost depusă în biserica zidită deasupra Sfântului Mormânt, cuiele şi o parte mai mică a fost trimisă Împăratului la Constantinopole, iar părticele mai mari sau mai mici au fost răspândite în alte biserici.

În inscripție se spune că aceasta ar fi cea mai mare părticică, fiind dăruită de împăratul Romanos Mănăstirii Xiropotamu, în anul 894. Datorită apariției, de-a lungul timpului, a unor deținători falşi de părticele din „Sfântul Lemn”, autorul nu dă un verdict asupra autenticității sfintei cruci găsite la Putna, lăsând acesta pe seama arheologilor.

Dan, Dimitrie, protopresviter şi paroh în Straja şi membru corespondent al Academiei române, „O incripție ecleziastică din 1667”, în: *Candela* XXVII (1908), 7, p. 379-384.

Ştefan cel Mare a înzestrat Mănăstirea Putna cu 16 sate, din două districte. În fiecare an, un ieromonah al mănăstirii inspecta bisericile şi strângea de la preoți dările ce se cuveneau. Este reprodusă o plenipotență mănăstirească din 1667, din contextul căreia reiese că delegatul ridica de la preoții bisericilor subordonate o dare pentru prescuri, lumânări şi hârtie. Trimisul avea misiunea de a inspecta starea bisericii şi

starea religios morală a locuitorilor. De asemenea, avea împuternicirea de a certa şi pedepsi atât preoții, cât şi mirenii vinovați. Din reproducerea unei pastorale a lui Iacov, episcopul de Rădăuți, adresată preoților din raiaua Hotinului, din data de 8 mai 1749, reiese că acesta scuteşte preoții de taxe, acțiune continuată şi de predecesorii săi. În 1908, preoții din arhidieceza Bucovinei erau scutiți de toate dările.

***, „Copie după raportul nr. 29 din 25 iulie 1909 al superiorului Mănăstirii Râşca din județul Suceava", în: *BORom* XXXIII (1909-1910), 6, p. 699-707.

Raportul conține descrierea vizitei făcute de superiorul Mănăstirii Râşca, arhimandritul V. Piticariu, mănăstirilor din Bucovina. Mai întâi acesta a vizitat Mănăstirea Sfântul Ioan cel Nou din Suceava, la care stareț era arhimandritul Ghedeon Balmuş.

După ce a trecut şi pe la Mănăstirea Dragomirna, părintele Piticariu a vizitat Mănăstirea Putna. El face o descriere a acestei mănăstiri, menționând mormintele din interiorul bisericii acesteia şi câteva odoare şi aminteşte şi despre câteva inscripții din care reiese că Vasile Lupu, în 1654 (sic!) a dărâmat mănăstirea şi a început să o reclădească. Domnul Gheorghe Ştefan a continuat opera lui Vasile Lupu, dar cel ce a isprăvit de restaurat mănăstirea a fost domnul Istrate Dabija. Acestea sunt: tablou cusut de mână în chipul lui Ştefan cel Mare, tablou cu Adormirea Maicii Domnului, tablou cu răstignirea Mântuitorului, aer din timpul lui Ştefan cel Mare, două ripide de argint poleite cu aur din 1497, tidva Sfântului Ghenadie, Patriarhul Constantinopolului, o parte din cămaşa arhidiaconului Ştefan, o falcă a cuviosului Rafailă, un deget al cuviosului Daniil Sihastru, lemn din paltinul în care a fost înfiptă săgeata cu care a tras Ştefan cel Mare când a ales locul de făcut Mănăstirea Putna. În 1909 în Mănăstirea Putna viețuiau 12 monahi.

Dan, Dimitrie, „Proropopul Mihail Strilbițchi. Schiță Biografică şi Bibliografică", în: *Candela* XXXL (1912), 5, p. 225-231.

Este prezentată activitatea protopopului Mihail Strilbițchi. Venit în 1756 ca preot tânăr la Iaşi, acesta provenea dintr-o familie de gravori de motive religioase. Prin hărnicia, aptitudinea şi activitatea sa ca gravor, legător de cărți şi tipograf, ajunge la treapta ierarhică de protopop şi exarh în Mitropolia Iaşilor. Data şi locul morții nu se cunosc dar este însă aproape sigur că a murit după anul 1800, la o vârstă de peste 70 de ani.

Activitatea lui Mihail Strilbițchi ca gravor este marcantă, câteva din lucrările sale fiind: chipurile Apostolilor de pe „Evanghelia" tipărită la Iaşi în 1762; chipul Mântuitorului pentru „Catehisisul" tipărit la Iaşi în 1777; chipul Mântuitorului, al Maicii Domnului şi al Împăratului David pentru „Psaltirea" tipărită în 1782; pe Sf. Ioan Damaschin pentru micul „Octoih" tipărit în 1786; chipul Răstighirii Domnului pentru „Evanghelia" tipărită în 1794. Ca legător de cărți acesta a învelit în piele „Pomelnicul Mănăstirii Putna" (1756), a legat „Lythiarul Schitului Dojeşti" (1756) şi „Ithica Ieropolitică" a lui Vartolomei Măzereanu. Tipăreşte nenumărate cărți printre care ceasloave, psaltiri şi calendare.

***, „Cronică", în: *Candela* XXXL (1912), 7, p. 385.

Se înştiinţează că a decedat vicarului Mănăstirii Putna, Arsenie de Sevescul, la 1/14 iunie 1912, în vârstă de 94 de ani.

Dan, Dimitrie, „O evanghelie a lui Ştefan cel Mare în München”, în: *Candela* XXXII (1913), 12, p. 636-638.

Este prezentată „Evanghelia” scrisă la porunca domnului Ştefan cel Mare şi dăruită bisericii din Cetatea Hotinului în 1492. Această „Evanghelie” nu a stat mult acolo, deoarece a fost cumpărată de Petru Movilă, mitropolitul „Kievului, Galiției şi a întregii Roşii”, ducând-o la mănăstirea Pecerska, în 1637. Cartea este legată în piele cafenie, având întipărite cu aur insignele Moldovei.

Dan, Dimitrie, „Natanail Natan Dreteanul”, în: *Candela* XXXIII (1914), 1,2 şi 3, p. 48-57.

Date despre ieroschimonahul Natanail Natan Dreteanul, cel care a scris câteva manuscrise, păstrate la Mănăstirea Putna. Născut în 1717, acesta intră în 1755 la Mănăstirea Putna, unde se călugăreşte. Duhovnic al familiei Cantacuzino, avea înclinare spre desen, pictură şi poezie, lucrând cu răbdare şi simț artistic. A scris, imitând perfect tiparul, „Pomelnicul Mănăstirii Putna”(1756), apoi, când era ecleziarh al Putnei, „Pomelnicul schitului Doljeşti” (1759). Retrăgându-se la Schitul Sihăstria Putnei, a compus „Cuvântul de obşte” (1768) de la începutul Pomelnicului Sihăstriei. Ales ca stareț al schitului (10 oct. 1781), a slujit în această calitate patru ani, până la moartea sa (26 dec. 1784).

Se face referire apoi la „Pomelnicul mânăstirii Putna din 1756”, care cuprinde 222 pagini şi este legat în piele roşie. Pe față este întipărit cu aur tabloul „Răstignirii Mântuitorului”, iar pe verso, „Maica Domnulu rugându-se”. Frontspiciul, încadrat de un portal ce reprezintă pe Mântuitorul ca Arhiereu şezând pe tron, se află pe a treia pagină, pe verso regăsindu-se „Stihuri în versuri Politiceşti”. Numele tuturor celor 10 luni sunt scrise cu roşu, pomelnicul începând cu luna septembrie.

După aceea se descrie „Pomelnicul Sihăstriei din 1768”, cu 38 de pagini, legate în piele, având pe față fiind întipărită „Înălțarea Domnului”, iar pe verso „Naşterea lui Iisus Hristos”. La pagina 18 se află o „înştiințare către frații Sihăstriei”. Amândouă manuscrisele sunt păstrate la Mănăstirea Putna. Ultimul capitol din acest studiu prezintă „Pomelnicul mânăstirii Putna”.

Dan, Dimitrie, „Natanail Natan Dreteanul”, în: *Candela* XXXIII (1914), 4, p. 174-178.

Articolul conține un „Cuvânt cătră Părinții Sfintei Mânăstiri a Putnii” prin care Î.P.S. Iacov, arhiepiscop şi mitropolit al Moldovei îndeamnă pe frații din Mănăstirea Putna „să citescă în fiecare zi numele ce se găsesc în Pomelnic şi să se roage pentru aceştia cu lacrimi din inimă”.

Dan, Dimitrie, „Natanail Natan Dreteanul”, în: *Candela* XXXIII (1914), 5, p. 223-226.

Articolul conține nume din luna septembie şi octombrie din Pomelnicul Mănăstirii Putna.

Dan, Dimitrie, „Natanail Natan Dreteanul”, în: *Candela* XXXIII (1914), 6, p. 271-274.

Articolul conține nume din luna octombrie şi noiembrie din Pomelnicul Mănăstirii Putna.

Dan, Dimitrie, „Natanail Natan Dreteanul”, în: *Candela* XXXIII (1914), 7, p. 321-324.

Articolul conține nume din luna noiembrie şi decembrie din Pomelnicul Mănăstirii Putna.

Lupaş, I., „Serbarea de la Mănăstirea Putna”, în: *BORom* XLI (1922-1923), 3, p. 218-223.

În urma reînființării Episcopiei Clujului, episcopul acesteia Nicolae a propus Sfântului Sinod ca să se facă o slujbă de pomenire a domnului Ştefan cel Mare, deoarece acesta este cel care a înființat Episcopia Vadului. Slujba de pomenire s-a făcut pe tot cuprinsul țării la data de 21 septembrie 1922. La Mănăstirea Putna, la această dată, Î.P.S. Pimen Georgescu al Moldovei, Teodosie Atanasiu al Romanului, Nicolae Ivan al Clujului, Visarion Puiu al Argeşului, arhiereul vicar al Bucovinei Ipolit, Platon Ciosu Ploieşteanu de la Galați, ministrul Cultelor D. Banu, autoritățile locale şi mulți credincioşi.

Se descrie desfăşurarea serbării şi este reprodusă cuvântarea rostită de Ion Lupaş. În alocuțiune se arată ce a reprezentat Ștefan cel Mare pentru neamul românesc şi care au fost relațiile lui Ştefan cel Mare cu Matei Corvin. Se dau citate din scrisoarea lui Ştefan cel Mare trimisă puterilor europene prin care le cere sprijin pentru a lupta împreună împotriva otomanilor şi din scrisoarea adresată de braşoveni lui Ştefan cel Mare în 1479. Din notele de subsol aflăm ce conține inscripția bisericii de la Războieni – redată integral – şi faptul că episcopul Vadului, Anastasie, a făcut o danie în bani Mănăstirii Putna în 1539.

Gheorghiu, Vasile, „Crucea din „Scumpul lemn” din Sfânta Mănăstire Putna”, în: *BORom* XLI (1922-1923), 10, p. 706-711. Cu două figuri. Cu text în limba greacă.

Mănăstirea Putna a fost zidită de Ştefan cel Mare între anii 1466-1469. Printre odoarele acestei mănăstiri se numără şi o cruce ce se crede a fi din „Scumpul Lemn” al Crucii Mântuitorului Iisus Hristos. Autorul articolului face o descriere a acestei cruci şi prezintă inscripția de pe spatele ei din care aflăm că ea a fost dată de „împăratul Romanus Mănăstirii Xiropotam în anul 894”. Crucea din „Scumpul Lemn” din Mănăstirea Putna, scrie autorul, ar fi cea mai mare parte din „Scumpul Lemn” din întreaga lume.

Scriban, arhim., „Cărți, reviste ziare. „Priveliști din Bucovina pitorească” de Aurel Gheorghiu”, în: *BORom* XLIII (1925), 6, p. 371-372. Recenzie

Se prezintă câteva mănăstiri din Bucovina între care Putna şi Episcopia de la Rădăuți. Se aminteşte apoi despre celelalte mănăstiri ale Bucovinei şi despre muzeele de pe lângă acestea.

Furtună, D., econom, „Dascălul Ilie de la Putna. Reflecții asupra cunoştințelor filosofice în trecutul nostru bisericesc", în: *BORom* XLVII (1929), 10, p. 888-894**.**

Este redat şi analizat un „Catehism", scris de „Dascălul Ilie de la Putna" în 1786. Se prezintă modul în care autorul acestui „Catehism" prezintă cunoaşterea lui Dumnezeu, făcând o paralelă cu cel în care mitropolitul Veniamin Costache tratează aceeaşi temă.

Ursăcescu, V., ec., „O călătorie la Mănăstirea Putna în Bucovina cu prilejul celui de-al IV centenar dela moartea Marelui Ştefan, de Econom I. Antonovici, astăzi Episcopul Huşilor", în: *Buletinul Episcopiei Huşilor* VII (1930), 11, p. 176-177.

Acesta este titlul unei broşuri de 38 de pagini pe care P.S. Iacov al Huşilor a scos-o la lumină în a doua ediție, prima apărând pe 14 august 1904, puțin după întoarcerea P.S. Sale de la Putna unde se celebrau 400 de ani de la moartea lui Ştefan cel Mare.

Autorul rezumă conținutul acestei noi ediții, unde episcopul Huşilor descrie călătoria de la Bârlad şi se opreşte asupra Sucevei, capitala Moldovei, impresionat fiind de rămăşițele din partea de răsărit a oraşului, de frumoasele peisaje ale Bucovinei pe distanța Rădăuți-Putna, de mormintele domneşti de la Mănăstirea Putna. Menționează că, cu acest prilej, guvernul austriac a fost foarte binevoitor deoacece le-a dat libertate românilor să îşi exprime sentimentele față de cel mai de seamă domnitor al lor. Autorul precizează că broşura se termină cu „Pomelnicul lui Ştefan cel Mare, a neamului şi a boerilor lui".

Puiul, I., pr., „Marea serbare de la Putna", în: *Candela* XLVI (1935), p. 306-310.

Sunt prezentate investițiile şi reparațiile realizate la Mănăstirea Putna la îndemnul şi cu ajutorul regelui Carol al II-lea şi ale mitropolitului Nectarie, începând cu anul 1933. Mai întâi s-a refăcut forma originală a mauzoleului mormântului domnului Ştefan cel Mare şi Sfânt, apoi s-a schimbat vechiul clopot „Buga", ce a fost transportat în muzeul mănăstirii, cu un clopot nou turnat la Bucureşti, în fabrica Oituz, în greutate de 1660 kg, pentru suma de 83.000 lei. Au urmat: transformarea grădinii din nordul bisericii în grădină alpină, aceasta găzduind chipul în miniatură a Chiliei lui Daniil Sihastrul şi bustul nemuritorului Mihai Eminescu; restaurarea bisericii, clopotniței şi a chiliilor călugăreşti, împrejmuirea cu zăplazuri a grădinilor din fața sfintei mănăstiri, lucrări care au fost terminate în 1935. La acoperirea cheltuielilor a contribuit regele Carol cu 80000, iar Fondul bisericesc ortodox român al Bucovinei a vărsat suma de 457.574 lei. La rugămintea de a deveni al doilea ctitor al Mănăstirii Putna, regele Carol a răspuns prin vizita din 13 octombrie 1935, fiind întâmpinat de episcopul conducător al Mitropoliei, dr. Ipolit Vorobchievici, asistat de un sobor de cca. 160 preoți.

Reli, S., prof. dr., „Un manuscris inedit al lui Vartolomei Măzăreanu: „Sluja şi patimile Sf. M. M. Procopie (1779)”, în: *Candela* XLIX (1938), 1-12, p. 81-89.

Structurat în patru capitole, articolul conţine informaţii referitoare la un manuscris inedit ce aparţine celui mai mare cărturar şi scriitor bisericesc moldovean din secolul al XVIII-lea, arhimandritul Vartolomei Măzăreanu, fost egumen al mănăstirilor Solca şi Putna. Volumul a fost cumpărat de Î.P.S. Visarion Puiu, pentru Muzeul Arhidiecezian al Bucovinei, în 1938.

Scris în limba română, datat 1779, manuscrisul are 82 de pagini şi cuprinde: „Slujba Sf. M. Mucenic Procopie” şi „Patimele Sf. Mucenic Procopie”. Din însemnările de pe pagina întâi reiese că manuscrisul a fost tradus din limba slavonă în română şi scris de arhimandritul Varotolmei, la dorinţa şi cu cheltuiala preotului Miron din satul Bădeuţi şi cu binecuvântarea episcopului Dosoftei Herescu.

Motivul care l-a determinat pe preotul Miron să dorească aceasta carte este acela că, slujind în biserica zidită de Ştefan cel Mare în Bădeuţi, închinată Sf. Mare Mucenic Procopie, la prăznuirea hramului (8 iulie) trebuia să vorbească mulţimei de credincioşi despre viaţa şi patimile acestui sfânt. Având la dispoziţie cărţi scrise numai în slavonă, limba neînţeleasă de credincioşi şi de preot, acesta apelează la cărturarul Vartolomei pentru traducerea în limba română a celor două părţi.

Vartolomei Măzăreanu şi-a făcut studiile la Şcoala Mănăstirească din Putna. Călugărindu-se, a fost numit în 1757 arhimandrit, fiind trimis împreună cu stareţul său, Calistrat şi călugărul Mihai de la Sihăstria Putnei, în Rusia, de unde aduce numeroase cărţi. Fiind egumen la Mănăstirea Solca, este trimis în 1769, într-o misiune diplomatică către împărăteasa Ecaterina a Rusiei, de unde se întoarce cu multe cărţi bisericeşti în slavonă pe care le şi traduce: „Minunile Sf. Gheorghe”, „Viaţa marelui mucenic Gheorghe”, „Vedeniile lui Grigore”, „Efrem Sirul”, „Viaţa Sf. Xenofont”, „Slujba Sf. Onofrei”.

După trecerea Bucovinei sub stăpânirea Austriei se înfiinţaseră mai multe şcoli iar în 1778, Vartolomei Măzăreanu îşi susţinea încă, la Mănăstirea Putna, vestita sa şcoală preoţească, „Academia duhovnicească”, ajutat fiind de dascălul Ilarion. Se mută la Roman, lăsând mica sa avere Mănăstirii Putna, unde conduce Mănăstirea Precistei. A încetat din viaţă în jurul anului 1805.

Gorovei, Artur, „Un stareţ artist”, în: *Păstorul Tutovei* III (1940) 1-2, p. 11-13.

Autorul îşi exprimă admiraţia pentru stareţul Mănăstirii Putna, părintele Grigorie Volcinschi, un bătrân frumos, un exemplu de stareţ de o înaltă ţinută morală, făcând parte din una dintre cele mai vechi familii nobile româneşti din Bucovina.

Articolul cuprinde un istoric al familiei din care descinde acesta. Părintele Volcinschi cunoştea tot ce s-a scris despre Ştefan cel Mare şi, cu memoria lui predicioasă, reuşeşte să surprindă istoria, recitând cu talent, textul latinesc al scrisorii Papei de la Roma către domnul nebiruit al Moldovei, dovadă că străinii l-au apreciat pe domn şi a avut prietenii printre ei. În ceea ce priveşte Mănăstirea Putna, stareţul Volcinski este cel care a întemeiat muzeul de aici.

G., I. M., „Note bibliografice. Reli S. Dr., „Mănăstirea Putna”, Cernăuţi, 1943, 24 p.” în: *BORom* LXII (1944), 7-12, p. 331-332. Recenzie.

Mănăstirea Putna a fost ridicată de către Ştefan cel Mare între 1466-1469. Biserica a fost clădită de către arhitectul grec Teodor, care a fost adus special de către Ştefan cel Mare pentru acest scop. În 1484 are loc un incendiu care afectează grav mănăstirea. Ştefan cel Mare îşi rezideşte ctitoria. Oştile lui Timuş devastează mănăstirea în secolul al XVII-lea. Domnitorul Vasile Lupu a început să zidească din temelie biserica, dar nu a terminat-o, lucrul la ea continuând şi sub domnul Gheorghe Ştefan şi a fost isprăvit sub Istrate Dabija Vodă în 1662. În 1739 un cutremur puternic afectează sfântul lăcaş. Acesta este refăcut de către mitropolitul Iacov Putneanu, cel care s-a retras aici în 1760 şi a trecut la cele veşnice în 1778. Mitropolitul Iacov a întemeiat la Putna o şcoală pentru pregătirea preoților şi l-a desemnat pe Vartolemei Măzăreanu ca să fie conducătorul acestei şcoli.

E., B., diac., „Note bibliografice. Zugrav, Ioan, pr. dr., «Mânăstirea Putna», Suceava, 1948 (Ctitoriile noastre, nr. 2), 26 p. în 16^{0}”, în: *BORom* LXVI (1948), 11-12, p. 632.

Articolul prezintă succint broşura în care este descrisă Mănăstirea Putna, oferind informații referitoare la istoric, poziția şi situația arhitectonică, la mormintele din biserică, la principalele obiecte vechi de artă, precum şi la sfintele moaşte care se găsesc aici. În finalul lucrării sunt câteva date despre chilia Sfântului Daniil Sihastrul şi despre Sihăstria din apropierea mănăstirii.

Alexa, Petre, arhid., „Mănăstirea Putna”, în: *MitrMold* XXXI (1955), 3, p. 137-143.

În acest studiu monografic despre Mănăstirea Putna sunt reunite date despre zidirea ei, începută pe 4 iulie 1466, terminată în 1469 şi sfințită pe 3 septembrie 1470. Tradiția spune că înainte de a se zidi Putna, ar fi existat „dincolo de sihăstrie, în Ursoaia, o mănăstire de călugări cu regulă monahală foarte aspră”. Alte date privesc prădarea mănăstirii de către oştenii cazaci, în timpul domniei lui Constantin Cantemir, distrugerea lăcaşului din 1654 de către Timuş Hmelnițchi şi refacerea lui de către Gheorghe Ştefan Voievod, cutremurul din 1689. Sunt amintite mormintele din incinta mănăstirii şi sunt prezentate 31 de obiecte de valoare care aparțin muzeului Mănăstirii Putna.

Rezuş, Petru, pr. prof., „În legătură cu Academia Duhovnicească de la Mănăstirea Putna”, în: *MitrMold* XXXI (1955), 9, p. 496-500.

Documentul structurează date biografice despre Vartolomeu, care a murit în 1805, ca egumen al Mănăstirii Precista din Roman. Este redat conținutul unei scrisori către un monah din Mănăstirea Solca şi sunt descrise activitățile specifice funcționării „Şcolii Duhovniceşti” de la Putna.

Porcescu, Scarlat, pr., „Diferite manifestări la Mănăstirea Putna la mormântul lui Ştefan cel Mare”, în: *MitrMold* XXXIII (1957), 5-7, p. 521-531.

Manifestările organizate cu prilejul împlinirii a 500 de ani de la urcarea pe tron a lui Ştefan cel Mare. Informații despre istoricul Mănăstirii Putna, despre danii,

morminte, cărți de cult. Sunt redate conținuturile diferitelor cuvântări ținute cu ocazia respectivului eveniment.

Ştefănescu, I. D., „Averea de artă religioasă a Moldovei: Tezaurul de la Putna”, în: *MitrMold* XXXIII (1957), 8-9, p. 591-601.

Se descrie amănunțit „Tezaurul” şi „Tripticul” lui Ştefan. Se aminteşte despre icoanele ce înfățişează scenele: Naşterea Domnului, Botezul Domnului, Înalțarea Domnului şi altele. Pentru a contura tezaurul de artă religioasă pe care îl deține Mănăstirea Putna, în documentul dat este realizată descrierea amănunțită a acestuia şi a „Tripticului” lui Ştefan cel Mare.

Jacotă, D., „Trei însemnări mai puțin cunoscute din muzeul Mănăstirii Putna”, în: *MitrMold* XXXV (1959), 7-8, p. 517-518.

Scurtă însemnare despre inscripțiile ce se găsesc pe un orar făcut de Anatolie, pe un panaghiar şi pe ripidele aparținând perioadei domniei lui Ștefan cel Mare (1497), aflate în muzeul de la Mănăstirea Putna.

Ionescu, I., prof., „O dveră necunoscută de la Argeş şi rostul acelora de la Mănăstirea Putna şi Slatina”, în: *MitrOlt* XIV (1962), 3-4, p. 256-257.

Informațiile prezentate în acest articol sunt culese din însemnările lui Paul de Alep. Este descrisă dvera uşii de la naosul bisericii de la Curtea de Argeş, care era cusută cu fir de aur şi era reprezintată icoana Adormirii Maicii Domnului. Se lămureşte faptul că vălurile de la Putna şi Slatina nu erau perdele pentru uşile împărăteşti, ci țineau loc de uşă ca atare.

Gonța, V. şi Gonța, I., Alexandru, „Un spital de mănăstire la Putna în veacul al XV-lea”, XXXIX (1963), 9-10, p. 592-601.

Autorul încearcă să argumenteze existența unui spital la Mănăstirea Putna în secolul al XV-lea, cu mărturii salvate din incendiile care au afectat mănăstirea în 15 martie 1484 şi 8 martie 1536. Pe un „Minei” astfel salvat se găseşte o însemnare în limba slavă, care spune că în incendiul din 1536 a ars, printre altele şi spitalul, adică bolnița - autorul arată printr-o analiză etimologică faptul că termenul de bolniță nu defineşte altceva decât spitalul. În acest context aflăm şi despre dania de 500 de aspri a binecredinciosului domn Ştefan pentru Mănăstirea Zografu şi spitalul acesteia.

Gherasim, Oreste, pr., „Biserica lui Dragoş Vodă din Putna”, în: *MitrMold* XL (1964), 3-4, p. 140-144.

Mărturii care atestă existența bisericii lui Dragoş Vodă din Putna, culese din cronicari. Descrierea lăcaşului şi a catapetesmei sale este completată de câteva date istorice, cum ar fi faptul că a avut funcție de schit până în 1786.

Stănculescu, Ioan F., „Recenzie. Comori ale trecutului românesc”, în: *BORom* LXXXIII (1965), 7-8, p. 777-782.

Autorul realizează recenzia lucrării lui N. Constantinescu, „Mănăstirea Putna" apărută la Editura Meridiane, Bucureşti, 1965 şi a lui Lucian Roşu, „Mănăstirea Hurez" apărută la Editura Meridiane, Bucureşti, 1965.

Prima lucrare conține numeroase informații referitoare la istoricul, arhitectura, sculptură şi obiectele de muzeu din Mănăstirea Putna (epitrahilul din 1469, cel din 1490), manuscrise („Tetraevanghelul de la Umor" – 1473, „Mineiul pe august" şi „Mineiul pe noiembrie" – 1467, „Cuvântările Sfântului Ioan Gură de Aur" – 1470, „Leastvița Sfântului Ioan Scăraru" -1472, „Tetraevanghelul" din 1488-1489 şi cel din 1504). Prima ctitorie a lui Ştefan cel Mare, situată la 30 km de Rădăuți, a cărei construcție a început la data de 10 iulie 1466 şi s-a finalizat în 1469, a avut destinația inițială de necropolă. Edificiul a trecut prin numeroase încercări: incendiul din 1472, devastarea din 1654 de către oştile lui Timuş Hmelnițki (ginerele lui Vasile Lupu), cutremurul din 1739, lucrări de restaurare şi consolidare începute în 1756 din inițiativa lui Iacob Putneanul, reparații în 1902.

La Putna se mai păstrează două monumente vechi: biserica din lemn adusă de Ştefan cel Mare de la Volovăț, ctitorie a lui Dragoş- Vodă şi bisericuța din peşteră numită popular „Chilia lui Daniil Sihastrul".

Smochină, N., Nicolae şi Smochină, N., „O Pravilă românească din veacul al XVI-lea: «Pravila Sfinților Părinți după învățătura lui Vasile cel Mare», întocmită de ritorul şi scolasticul Lucaci, în 1581", în: *BORom* LXXXIII (1965), 11-12, p. 1043-1062.

Este amintită activitatea lui Eustație, ritor, protopsalt, preocupat de muzica bisericească bizantină, cel care a dirijat şi corul la înmormântarea lui Ştefan cel Mare. Operele sale, lăsate în manuscris cuprind, pe lângă notația muzicală bizantină şi unele compoziții proprii („Cântarea către Ioan cel Nou de la Suceava", „Stihirile Sfântului Dumitru").

În 1545-1546 urmaşul lui Eustație Protopsaltul, ieromonahul Antonie de la Mănăstirea Putna, pe timpul arhimadritului Gheorghe, lasă un alt manuscris de muzică greacă cuprinzând şi unele compoziții de ale lui Eustație şi de ale altor cântăreți români. În 1543 este menționat un tratat de medicină pentru spitalul aflat sub îngrijirea Mănăstirii Putna, un „Tratat de algebră" (Iaşi, 1543), o „Psaltichie greacă" şi două manuscrise turceşti.

Printre cărturarii de la Putna din secolul al XVI-lea se remarcă şi figura lui Lucaci, „ritor şi scolastic", un reprezentant de seamă al culturii româneşti vechi, cu studii făcute în Polonia. La cererea episcopului Eustație al Romanului, ritorul Lucaci întocmeşte o „Pravilă". Despre arhiereul Eustație ştim că a primit metania la Mănăstirea Putna la 30 martie 1575, a fost egumen la această mănăstire, devine la 1577 episcop al Romanului iar la 8 iulie 1581 a primit schimnicia, retrăgându-se la Mănăstirea Putna, unde îşi va petrece restul vieții.

„Pravila" lui Lucaci este cuprinsă în manuscrisul slav nr. 692 din Biblioteca Academiei Române, care mai cuprinde: „Despre Dreptul matrimonial"(text bilingv interliniar slav român), „Cuvânt despre Dumnezeu" (bilingv, din opera lui Ioan Damaschin), o pravilă în limba slavă, fragmente din „Nomocanonul lui Zonara" şi un alt „Nomocanon".

Conținutul „Pravilei Sfinților Părinți după învățătura lui Vasile cel Mare”, scrisă de ritorul Lucaci, provine în cea mai mare parte dintr-un „Nomocanon” prescurtat, dar şi din alte pravile româneşti scrise în limba slavă. Pe baza acestor texte, Lucaci a întocmit o nouă „Pravilă” ce conține pedepse pentru: omucidere, furt, falsificarea băuturilor, mărturie falsă, viol, incest, adulter, recăsătorii, măsuri de igienă şi de sănătate. Aportul pe care îl are Lucaci la redactarea acestei lucrări constă în renunțarea la unele pasaje din textul slav, adăugarea textului românesc pe care îl reformulează, rezumatul anumitor părți din textul slav. Autorul dă câteva exemple din conținutul „Pravilei”, comparându-le cu textele slave, care au stat la baza acestei lucrări.

Partea a doua a „Pravilei” cuprinde îndrumări cu privire la comportamentul clerului, în special pentru îndeplinirea serviciului divin, dar şi unele indicații tipiconale pentru preoți. În partea finală, Lucaci îşi completează „Pravila” sa cu un tabel cu titlul „De se va ispovedi de toate păcatele sale duhovnicului său”, în care arată felul în care cel căzut în păcat poate să fie iertat prin rugăciune. Concluziile la care a ajuns autorul sunt următoarele: „Pravila” lui Lucaci este un manual practic de îndrumare necesar clerului, pentru a şti cum să se comporte cu mirenii şi ce canoane să aplice; fiind o prelucrare şi nu o traducere fidelă. Lucaci redă „Pravila” într-o limbă mai clară, care se apropie de limba română de astăzi omițând din textul slav, pe care îl foloseşte ca sursă de inspirație, ceea ce nu corespundea cu nevoile sociale de atunci ale poporului român şi adăugând alte pasaje din canoanele Sfântului Vasile cel Mare.

Mănăstirea Putna dispunea în timpul „scolasticului” Lucaci de un bogat tezaur de manuscrise ce i-a servit ca mijloc de informare. Inițiativa acestuia de a îmbogăți textul slav cu numeroase completări precum şi limba curgătoare în care este scrisă „Pravila” sa îl situează printre fruntaşii culturii româneşti din a doua jumătate a secolului al XVI-lea.

Andreescu, Ştefan, „Data primului incendiu la Putna (1480)”, în: *MitrMold* XLII (1966), 1-2, p. 15-22.

Autorul consemnează istoria primul incendiu care a afectat Mănăstirea Putna în 1480, argumentând cu informații incontestabile că incendiul a avut loc în Miercurea Mare, dar pe 29 martie 1480 şi nu pe 15 martie 1484 cum se menționează în cele două variante ale „Letopisețului de la Putna”.

Se aduc informații şi despre atelierul de broderii, înființat în iarna dintre anii 1480-1481 ale cărui produse stau mărturie până astazi. Prima piesă cunoscută creată în acest atelier este un antimis din 20 martie 1481, dăruit Putnei de Ștefan cel Mare şi Sfânt.

Rămureanu, I. Ioan, pr. prof. „Comemorarea a cinci sute de ani de la înființarea Mănăstirii Putna”, în: *BORom* LXXXIV, (1966), 7-8, p. 628-640.

La 10 iulie 1966 s-au împlinit cinci sute de ani de la punerea temeliei bisericii Mănăstirii Putna. Ion Neculce în „O samă de cuvinte” relatează legenda alegerii locului mănăstirii, iar M. Sadoveanu o reaminteşte în „Viața lui Ştefan cel Mare”. Ridicată drept mulțumire lui Dumnezeu pentru cucerirea Chiliei, în 1465, din mâinile sultanului Mahomed al II-lea, mănăstirea s-a înălțat de la 10 iulie 1466 până în

septembrie 1469 şi a fost sfințită la 3 septembrie 1469 sau 1470 de mitropolitul Teoctist şi episcopul Tarasie al Romanului, cu hramul Adormirea Maicii Domnului.

Frumoasa mănăstire, zugrăvită în aur în interior şi-n exterior, a fost bogat înzestrată cu odoare şi cărți de slujbă. Egumenul Ioasaf de la Neamț a devenit primul ei stareț. Biserica şi chiliile erau înconjurate de zid. Actualul turn de intrare e zidit în 1757 de mitropolitul Iacob Putneanul, dar stema cu cap de bour şi pisania în limba slavonă dau informații despre ctitorul ei cel dintâi: Turnul tezaurului se păstrează original. Se dau apoi date despre Mănăstirea Putna după moartea lui Ştefan cel Mare.

Între 1756-1760 biserica, zidurile şi turnurile au fost din nou restaurate cu cheltuiala mitropolitului Moldovei Iacob I Putneanul, ajutat de domnul Constantin Racoviță. Mitropolitul Iacob moare în 1778 şi este înmormântat în pridvorul mănăstirii. La Putna, în 1765, funcționa o şcoală superioară de teologie pentru pregătirea clerului din Moldova, până în 1785, când austriecii au desființat-o. În 1902 Putna a îndurat din nou reparații generale urmate de altele între 1933 – 1935. Biserica are aceeaşi structură cunoscută, cu specificul pridvorului închis din timpul lui Ştefan cel Mare şi cu menținerea gropniței sau camera mormintelor, care apare pentru prima dată la Mănăstirea Moldovița, ctitoria din 1402 a lui Alexandru cel Bun. Biserica n-a fost dărâmată, cum s-a presupus ci, în cursul vremii, i s-au schimbat ornamentațiile interioare şi exterioare, iar pridvorul închis n-a fost adăugat, ci datează din secolul al XV-lea. Mănăstirea avea şapte turnuri şi un şanț de apărare.

Biserica Putnei adăposteşte mormântul lui Ştefan cel Mare, mormintele membrilor familiei sale şi ale urmaşilor săi până la Petru Rareş pe care autorul le enumeră, cu datele necesare. Epoca lui Ştefan cel Mare a cuprins şi ani de pace, ani de bogate realizări religioase, culturale şi artistice. Pe plan cultural s-au îmbinat armonios elementele autohtone cu cele străine, tradiția culturală a păturii conducătoare cu inspirația populară. Arhitectura, prin tot ce s-a construit, cunoaşte o puternică dezvoltare, însoțită de sculptură, pictură murală, ceramica decorativă, arta miniaturii şi a scrierii, țesăturile, argintăria, broderia etc. Călugării copişti de la Putna au scris un număr mare de manuscrise, împodobite cu miniaturi, viniete sau inițiale în culori diferite şi aur. Manuscrisele nu sunt numai cărți bisericeşti, ci şi cronici sau letopisețe, anale şi pravile, caligrafiate artistic pe hârtie şi pergament. Autorul prezintă titlurile cărților din acea vreme, indicând autorii lor, anul apariției şi locul unde se păstrează astăzi. Unele manuscrise au valoare istorică, nu numai religioasă, ca „Letopisețul de la Putna", „Letopisețul lui Azarie", altele sunt manuscrise muzicale (operele lui Eustație) sau juridice ca „Pravila" din 1581 a lui Lucaci. Egumenul Silvan alcătuieşte, după date astronomice, „Pascalia".

Obiecte de mare valoare artistică se pot admira în muzeul Mănăstirii Putna, între care amintim clopote vechi – „Buga" din 1482, „Blagovistnic" din 1490 şi „Uşerul" din 1530. La 15 august 1871, studenții români din Viena, grupați în Societatea „România Jună" au organizat, în frunte cu Mihai Eminescu, sărbătorirea a patru sute de ani de la sfințirea mănăstirii. Peste un veac, la 10 iulie 1966, s-au desfăşurat serbările comemorării a cinci sute de ani de la înființarea mănăstirii.

Musicescu, Ana-Maria, „Tezaurul de artă al Mănăstirii Putna", în: *BORom* LXXXIV, (1966), 7-8, p. 641-646.

Centrul de creație al Putnei urmează, temporal, celui de la Mănăstirea Neamț. Sinteza moldovenească a strâns trei influențe, tradiția populară armonizată cu influența bizantină specifică timpului şi spațiului medieval românesc şi influența occidentală, gotică cu un rol episodic, limitat la formă, la ornamental. Cele patru genuri de arte aplicate reprezentate la Putna; broderia, miniatura, sculptura în piatră şi argintăria reflectă prelucrarea şi menținerea nivelului artistic şi tehnic atins de Neamț, prelucrarea creatoare a acestuia pentru a răspunde cerințelor multiple ale domnului prin comenzile făcute Putnei şi desăvârşirea în toate genurile artelor decorative, în arhitectură şi pictură. Putna a excelat în domeniul broderiei de o rară frumusețe prin acoperământul de mormânt al Mariei de Mangop, prin epitaful din 1490, dverele din 1484–1500 sau marea dveră a lui Bogdan cel Orb etc. Tematica este religioasă, dar personajele trăiesc intens prezentul. Broderia se carcterizează prin monumentalitate şi calitate poetică, prin îmbinare între simbolic şi concret între atemporal şi istoric.

Din activitatea miniaturiştilor în domeniul ilustrației de carte se remarcă portretele donatorilor: Ştefan cel Mare în „Tetravanghelul" lui Nicodim din 1473 şi logofătul Ioan în „Psaltirea" de la Muncaci, arta miniaturiştilor putneni dusă până la desăvârşire artistică, extinzându-se dincolo de hotarele țării. Sculptura în piatră, reprezentată la Putna prin lespezile funerare din biserică îşi găseşte rădăcinile la Rădăuți, în pietrele puse de Ştefan pe mormintele înaintaşilor săi, dar cele de la Putna rămân unicate, deoarece îmbină artistic motive decorative orientalo-bizantine cu elemente gotice din Transilvania contemporană.

Piesele de argintărie păstrate la vremea lui Ştefan sunt puține: cădelnița din 1470, ripidele din 1497, ferecătura din 1487, celelalte piese fiind din veacurile următoare. Cele 40 de opere de artă din a doua jumătate a secolului al XV-lea, care se găsesc în tezaurul de la Putna, printre care multe capodopere din toate genurile, au fost lucrate în mănăstire la porunca domnului Ştefan cel Mare şi sunt imaginea unui stil de artă propriu Moldovei, stil ce va construi un model şi pentru veacurile următoare. Biblioteca păstrează manuscrise şi tipărituri de interes pentru istoria culturii mediului mănăstiresc şi laic până în timpurile moderne. Legăturile de carte în piele indică relațiile cu Transilvania, iar colecția de țesături din secolele al XVI-lea şi al XVIII-lea din care se făceau hainele domneşti şi arhiereşti, amintesc de legăturile Moldovei cu Italia, cu Europa apuseană şi centrală, cu Orientul.

Andreescu, Ştefan, „Putna şi închegarea stilului moldovenesc în arhitectură", în: *BORom* LXXXIV (1966), 7-8, p. 647-649.

Procesul evoluției artelor în vremea lui Ştefan cel Mare a fost permanent ascendent, străbătând mai multe etape: prima corespunde începutului domniei lui Ştefan, încă tributară principiilor şi metodelor epocii precedente, următoarea etapă, încadrată între 1475-1486, oferă imaginea unei intense activități constructive în domeniul refacerii şi întăririi vechilor cetăți şi mănăstiri, când se ajunge la o maturizare a stilului caracteristic acestei epoci. Urmează apoi anul 1487, când au fost ridicate bisericile de la Milişăuți şi Pătrăuți, având o perioadă de maximă înflorire arhitecturii româneşti încheiată în primele decenii ale secolului al XV-lea, după moartea lui Petru Rareş.

Biserica mare a Mănăstirii Neamț, zidită în 1497, era considerată ca fiind prima construcție unde apar toate subdiviziunile folosite în arhitectuta moldovenească din secolul al XVI-lea şi cele următoare: pridvor închis, pronaos, camera mormintelor (gropnița) şi naos. Cercetările ulterioare au dus la concluzia că Mănăstirea Moldovița avea gropniță cu un secol înainte de Neamț. Urmărind firul zbuciumatei istorii a Putnei, cu cele două incendii din 1480 şi 1536, cu distrugerile provocate de cazaci şi cu refacerile ei, nu s-a putut afirma la un moment dat cât de originală este forma actuală a bisericii lui Ştefan. Săpăturile arheologice inițiate la Putna în 1955-1956, au adus însă informații prețioase şi anume existența pridvorului închis este din secolul al XV-lea, iar temeliile lui se leagă de pronaos. În pridvor se află mormântul mitropolitului Teoctist, mort în 1478, iar în pronaosul cel mare e îngropat, în 1517, Bogdan cel Orb.

În concluzie, biserica de la Putna este cea dintâi cunoscută în arhitectura moldovenească, unde apare elementul „pridvor" utilizat atât de des în epocile de mai târziu. Sondajele arheologice au confirmat cu certitudine că temeliile actuale ale construcției corespund cu cele inițiale, deci Putna este o realizare arhitectonică excepțională pentru perioada premergătoare cristalizării stilului moldovenesc în arhitectură.

Stănculescu, F. Ioan, „Valori artistice moştenite de la străbuni. Mănăstirea Putna, Viena, 1966, 96 p", în: *BORom* LXXXIV, (1966), 7-8, p. 836-839. Recenzii.

Cu prilejul aniversării a cinci sute de ani de la întemeierea Mănăstirii Putna, la Viena a apărut un volum comemorativ „Mănăstirea Putna", cu binecuvântarea patriarhului Justinian. Lucrarea s-a tipărit cu sprijinul Î.P.S. Iustin, mitropolitul Moldovei şi Sucevei, iar la tipărire s-a îngrijit P.C. pr. prof. Dr. Gh. Moisescu, parohul Bisericii Ortodoxe Române din Viena. Realizată artistic, coperta reprezintă portretul lui Ştefan cel Mare din „Tetravanghelul slavon" din 1473.

Scopul apariției cărții, precizat în Prefață, a fost de a evoca trecutul Mănăstirii Putna şi pe ctitorul ei. Ca semn de prețuire pentru Putna, aniversarea de la 10 iulie 1966 a fost înscrisă în programul comemorărilor UNESCO pe anul 1966. Volumul prezintă un scurt istoric al Mănăstirii Putna, apoi se descrie biserica, afirmându-se că biserica lui Ştefan n-ar fi fost dărâmată în întregime, iar pridvorul ar fi din secolul al XV-lea şi nu al XVII-lea, după cum precizează ultimele cercetări. Având destinație de necropolă, Putna adăposteşte mormintele familiei lui Ştefan cel Mare şi ale urmaşilor lui până la Petru Rareş dar şi alte morminte. Biserica lui Dragoş Vodă de la Putna a fost clădită pe la jumătatea secolului al XIV-lea în satul Volovăț şi strămutată de Ştefan cel Mare la Putna. Schitul Sihăstria ar fi premers ctitoriei lui Ştefan cel Mare de la Putna, după afirmația cercetătorilor. Ruinele unei bisericuțe săpate în stâncă sunt atribuite de tradiție lui Daniil Sihastru.

Mănăstirea Putna a fost un vestit centru de cultură şi artă moldovenească. Cele mai vechi manuscrise sunt „Mineiele din 1467", iar muzeul păstrează un vechi „Evangheliar" scris în slavonă în secolul al XIII-lea sau al XIV-lea. Călugărul putnean Azarie a scris din poruncă domnească istoria Moldovei de la 1551 până la 1574 în letopisețul său. Putna avea o şcoală teologică, iar egumenul ei avea dreptul să poarte

bederniță, cruce, mitră şi cârjă la hotărârea mitropolitului Iacov al Moldovei din 1757. Volumul prezintă conținutul bogatului tezaur artistic ce se află în muzeul mănăstirii. Această lucrare se încheie cu o schiță cu „Planul Mănăstirii Putna”, întocmit pe temeiul săpăturilor arheologice din anii 1955 – 1956 şi cu o „Listă bibliografică”.

Balş, Ştefan, „Mănăstirea Putna, monument de arhitectură”, în: *MitrMold* XLII (1966), 7-8, p. 428-442.

Elemente din arhitectura Mănăstirii Putna, din diferite secole. Fațadele reprezintă elemente care nu pot fi atribuite veacului al XV-lea, ci corespund veacului al XVII-lea. Autorul descrie aceste elemente şi specifică cărei domnii îi sunt caracteristice, argumentând cu multe imagini, şi cu ce alte biserici se aseamănă. Se prezintă planul bisericii, al incintei mănăstirii precum şi a turnului de la intrare.

Nicolescu, Corina, „Tezaurul de broderii şi țesături al Mănăstirii Putna”, în: *MitrMold* XLII (1966), 7-8, p. 443-459.

Sunt prezentate şi analizate mai multe piese care fac parte din tezaurul de broderii şi țesături al Mănăstirii Putna, între care un „Minei pe luna aprilie” realizat de diaconul Nicodim pentru Putna în 1467, un epitrahil brodat din 1469 şi o cădelniță în stil gotic din 1470, ambele dăruite Putnei de Ştefan cel Mare. Se aminteşte de colecția de țesături italiene şi despre manuscrisele mănăstirii, cu câteva imagini ilustrative.

Brătulescu, Victor, „Miniaturi şi manuscrise din Mănăstirea Putna - 1467”, în: *MitrMold* XLII (1966), 7-8, p. 460-510.

Sunt prezentate în amănunt unele manuscrise ale Mănăstirii Putna. În 1467, Casian monahul „a dat gata”, scrise şi împodobite, mineiele pe august şi noiembrie. Unele dintre cărțile scrise la Putna se află actualmente în alte zone ale țării sau chiar ale Europei, în special în muzee, dintre acestea autorul descriind un număr de 58 de capodopere. Alte 59 de manuscrise slavo-române, aflate astăzi în biblioteca şi în colecțiile de artă ale Mănăstirii Putna, sunt tratate în acelaşi mod.

Rezuş, Petru, pr. prof., „Şcolile de la Mănăstirea Putna”, în: *MitrMold* XLII (1966), 7-8, p. 511-522.

Putna a devenit un important centru de cultură sub arhimandritul Ioasaf, primul stareț, care a fost ales de însuşi Ştefan cel Mare. Acesta a înființat o şcoală în 1470, „şcoala de gramatică”, în care erau pregătiți preoții, materiile predate fiind strict bisericeşti. Se rezumă în câteva cuvinte activitatea celor mai importanți profesori ai acestei şcoli de la acea vreme. După moartea Sfântului Ştefan, şcoala se transformă într-o şcoală pentru copişti. Gândul mitropolitului Iacob Putneanul de a înființa o „Şcoală Duhovnicească superioară” este lăudat, întrucât, alături de consecințele relațiilor sale armonioase cu arhimandritul Vartolomei Putneanul, a avut un impact puternic la nivel cultural. Această nouă şcoală clericală a funcționat din 1774 până în 1778.

Andronic, Al., „Descoperirile arheologice de la Mănăstirea Putna”, în: *MitrMold* XLII (1966), 7-8, p. 540-542.

Articolul prezintă în detaliu săpăturile arheologice realizate la Mănăstirea Putna între anii 1955-1956, ale căror descoperiri importante au fost câteva noi ziduri şi temeliile casei domneşti din vremea domnului Ştefan cel Mare. Cu această ocazie sunt notate şi câteva informații despre ceramica moldovenească.

Corivan, N., „Mănăstirea Putna, centru cultural în timpul lui Ştefan cel Mare", în: *MitrMold* XLII (1966), 7-8, p. 557-559.

În timpul domniei lui Ştefan cel Mare, Mănăstirea Putna s-a remarcat ca centru artistic prin intermediul mai multor factori, pentru care stau mărturie tezaurul mănăstirii şi miniaturile, prezentate, pe scurt, de autor în contextul conturării unui tablou al tipului artistic al vremii, caracterizat prin originalitate şi rafinament.

Zugrav, I., „Pisania de la locuința domnească din Mănăstirea Putna sau piatra funerară a lui Dragoş Voievod pusă de Ştefan cel Mare", în: *MitrMold* XLII (1966), 7-8, p. 560-565.

Se rezumă părerile mai multor cercetători cu privire la dilema identificării unei anumite piese descoperite în săpăturile arheologice de la Mănăstirea Putna, care poate să reprezinte - fie o pisanie de la locuința domnească, fie piatra funerară a lui Dragoş Vodă, pusă de Ştefan cel Mare. Concluzia, asupra căreia se opreşte autorul, susține cea dintâi variantă. Articolul mai ridică problema bisericii mici din Putna, care este posibil să fie biserica lui Dragoş, mutată de la Volovăț la Putna.

Norocel, Epifanie, ierod. prof., „Mormintele din biserica Mănăstirii Putna", în: *MitrMold* XLII (1966), 7-8, p. 574-582.

În gropnița din biserica Mănăstirii Putna sunt înmormântați Ştefan cel Mare, a cărui piatră de mormânt este analizată deopotrivă cu inscripția şi ornamentele ei, Maria Voichița, Maria de Mangop şi cei doi fii ai lui Ştefan - Petru şi Bogdan. În pronaosul bisericii se află mormintele lui Bogdan cel Orb, al surorii sale, Maria, al soției lui Petru Rareş, Maria, al lui Ştefăniță Vodă şi al mitropoliților Teoctist şi Iacob Putneanul. Un alt mormânt descris în cadrul acestui articol este cel al lui Teofan, episcop de Rădăuți, în exterior, în nordul altarului.

Porcescu, Scarlat, „Locul Mănăstirii Putna în viața Bisericii Ortodoxe Române", în: *MitrMold* XLII (1966), 7-8, p. 583-594.

Mănăstirea Putna a reprezentat dintotdeauna un punct de referință pentru viața monahală de pe teritoriul țării noastre. Pentru a-i surprinde importanța, autorul acestui studiu prezintă situația politică şi religioasă de dinainte de epoca lui Ştefan cel Mare şi informații despre alte mănăstiri zidite în anii anteriori lui 1457. Este amintit un document din 2 martie 1399 despre o mănăstire de maici de pe Tazlăul Sărat, care la momentul scrierii acestui articol, deja, nu mai exista. Mai aflăm despre şcoala de copişti de la Putna şi despre arhiereii care au avut metania sau care au viețuit în această mănăstire.

Şerbănescu, Niculae, pr., „500 de ani de la punerea temelii Mănăstirii Putna 1466-10 iulie-1966", în: *MitrOlt* XVII (1966), 7-8, p. 652-671.

Împlinirea a 500 de ani de la punerea temeliei Mănăstirii Putna prilejuieşte comemorarea Sfântului Ştefan, cu date despre mănăstire, morminte, Şcoala de la Putna, spitalul şi bogățiile mănăstirii.

Păcurariu, Mircea, asistent, „500 de ani de la întemeierea Mănăstirii Putna", în: *MitrArd* XI (1966), 7-8, p. 486-507.

Omagiu adus cu ocazia împlinirii a 500 de ani de la întemeierea Mănăstirii Putna, articolul cuprinde informații referitoare la aşezarea geografică a mănăstirii, ctitoria bisericii de către Ştefan cel Mare, sfințirea mănăstirii, alți ctitori urmaşi ai lui domnului Moldovei. Se descrie biserica mare, camera mormintelor şi odoarele ce se găsesc la mănăstire. Totodată, sunt menționate date importante despre activitatea cărturărească desfăşurată aici, despre şcoala de la Putna şi legăturile acestui lăcaş cu Mănăstirea Moisei din Maramureş, care îi era închinată.

Ciobanu, Gheorghe, „Cultura muzicală bizantină pe teritoriul României până în secolul al XVIII-lea", în: *GBis* XXV (1966), 11-12, p. 1052-1060.

Informații despre şcoala muzicală de la Mănăstirea Putna, secolul al XVI-lea, o şcoală muzicală la Bucureşti, secolul al XVIII-lea, iar la sfârşitul secolului al XVIII-lea este înființată o şcoală muzicală la Mănăstirea Neamț.

T. M., „Gh. Moisescu, „Mănăstirea Putna la 500 de ani de la întemeiere 1466-1966", în: *MitrMold* XLIII (1967), 1-2, p. 206-207. Recenzie.

Cartea scrisă de Pr. Prof. Dr. Gheorghe Moisescu comemorează 500 de ani de la zidirea Mănăstirii Putna în 1466, prin prezentarea istoricului acestui aşezământ, cu o bibliografie bogată şi cu ilustrații. Este o carte editată de parohia ortodoxă din Viena, autorul lămurind motivul pentru care a apărut peste hotare.

Gherasim, Oreste, pr., „Mănăstirea Putna la 500 de ani de la întemeiere 1466-1966", în: *MitrOlt* XIX (1967), 3-4, p. 321-322. Recenzie.

Cuprinde descrierea arhitecturii Mănăstirii Putna, date despre bisericuța de lemn a lui Dragoş Vodă şi 40 de reproduceri în text. Sunt menționate legăturile spirituale dintre Austria şi Putna din secolul al XIX-lea.

Brătulescu, Victor, „Piatra de hotar de pe moşia Laura, odinioară a Mănăstirii Putna", în: *MitrMold* XLIV (1968), 1-2, p. 92.

Subiectul acestui articol este o piatră de hotar ce are o cruce bizantină pe o parte laterală, care se pare că a aparținut Mănăstirii Putna, după care a ajuns pe moşia Laura. Autorul încearcă să lămurească unde s-ar putea ea afla acum. Se evocă un hrisov prin care, la 15 martie 1490, Sfântul Ştefan închina Mănăstirii Putna „10 biserici cu popii lor" din ținutul Sucevei. În acelaşi hrisov se face şi hotărnicia braniştii munților, a pădurilor, a poienilor şi a pârâielor mănăstirii pe linia: Laura, Falcău, Sadău, Obcina, Rusca, Obrâşia Seletinului, Şipotele Sucevei, Pogonişte, Dealul Timotei, Obârşia Vețeului, a Maleasei şi pârâul Gura Putnei.

Brătulescu, Victor, „Câteva date suplimentare asupra bisericii de lemn din comuna Putna”, în: *MitrMold* XLIV (1968), 1-2, p. 92-93.

Se descrie un pomelnic triptic început în vremea lui Gheorghe Ştefan, urmaşul lui Vasile Lupu şi câteva însemnări de pe trei icoane împărăteşti din catapeteasma de lemn, din 1760. Vechimea acestui lăcaş pare a fi atestată de un document din 1589, care arată că biserica de lemn din Volovăț a fost mutată la Sucevița de episcopul de Rădăuți, Gheorghe Movilă. Însă această biserică pare a fi alta decât cea mutată de Ştefan cel Mare la Putna.

Brătulescu, Victor, „Icoane din Biserica Veche de lemn – Putna”, în: *MitrMold* XLIV (1968), 5-6, p. 326.

Biserica veche de lemn de la Putna conține mai multe piese de o valoare artistică deosebită, cum sunt tâmpla sculptată în amestec de stil baroc, cu motive vegetale, icoanele împărăteşti, semnate de zugravi - Anton s-a semnat în 1760 pe icoana lui Iisus, Ioan Zugrav s-a semnat pe icoana Sfântului Nicolae şi pe icoana Maicii Domnului - şi icoana hramului anume Sfântului Andrei.

Pistrui, Chiril, „Tetraevanghelul de la Suceava - manuscris slav”, în: *MitrMold* XLIV (1968), 7-8, p. 442-444. Însemnare.

„Tetraevanghelul de la Suceava” este un manuscris al ieromonahului Macarie de la Putna, făcut pe cheltuiala lui Barbovschi, pârcălab de Suceava. Astăzi el se află la muzeul Mănăstirii Rila din Bulgaria. Autorul descrie caligrafia şi ornamentele sale.

Enescu, N. C., „Ştefan vel dascăl de la Putna”, în: *MitrMold* XLV (1969), 5-6, p. 348-353.

Dascălul Ştefan de la Mănăstirea Putna este menționat pentru prima dată în 1778 de către un profesor de la „Academia Duhovnicească” a mănăstirii. Ştefan este traducătorul din greceşte al manuscrisului „Esopiei”, traducere realizată între anii 1769-1774. Acest manuscris, ale cărui particularități sunt analizate de către autor, cuprinde viața filozofului „Ezop” şi pildele lui. În 1785 îl găsim pe Ştefan la Iaşi, iar în 1791 aflăm că se semnează pe un manuscris al unei „Alexandrii” muntene, păstrat la Mănăstirea Vorona din Botoşani.

Panțiru, Grigorie, diac. şi Smochină, N., „Un vechi imn despre Sfântul Ioan cel Nou de la Suceava”, în: *BORom* LXXXVIII (1970), 5-6, p. 602-606.

Autorii articolului demonstrează printr-o atentă analiză a textului şi a melodiei imnului Sfântului Ioan cel Nou de la Suceava că acesta este o creație românească cu text slavon şi melodie în stilul bizantin al epocii, autorul acestei creații fiind Eustație Protopsaltul, monah de la Mănăstirea Putna. Melodia Imnului Sfântului Ioan cel Nou de la Suceava este transpusă pe note în două manuscrise: unul aflat în Mănăstirea Putna (manuscris ante 1500) şi unul aflat în Biblioteca „Lenin” din Moscova (1511). Autorii spun că imnul este creația lui Eustație, deoarece, în manuscrise, acesta indica faptul când un imn aparținea altui autor. Autorii fac o analiză literară a Imnului Sfântului Ioan cel Nou de la Suceava şi redau pe note acest imn, demonstrând nu

numai că Eustaţie este autorul imnului, ci şi faptul că şcoala muzicală de la Putna avea principii de compoziţie bine definite în crearea melodiilor.

Popa, Anghel, „Un document privind serbarea de la Putna din 1871”, în: *MitrMold* L (1974), 5-6, p. 479-481

Documentul cuprinde descrierea desfăşurării evenimentelor ocazionate de sărbătorirea a 400 de ani de la sfinţirea Mănăstirii Putna, sărbătorire amânată din 1870 pentru 14/26-16/28 august 1871.

Solcanu, Ion I., „Noi consideraţii privind biserica de lemn de la Putna”, în: *MitrMold* LI (1975), 1-2, p. 115-122.

Consideraţiile se bazează pe două documente care atestă existenţa bisericii şi faptul că Ştefan cel Mare a mutat-o la Putna. Se lămureşte problema dacă se poate vorbi despre o biserică la Volovăţ anterioară anilor 1466-1470 şi raţiunea pentru care ea a fost mutată de domnitor.

Guşă, Ştefan, ierom., „Reorganizarea Colecţiei de obiecte bisericeşti de la Mănăstirea Putna”, în: *MitrMold* LII (1976), 5-6, p. 419-420.

Reorganizarea colecţiei de obiecte bisericeşti de la Mănăstirea Putna s-a făcut în 1976, după terminarea lucrărilor de restaurare. La parter au fost depuse fragmentele şi vasele de ceramică, precum şi cărţile manuscrise şi cărţile tipărite, iar la etaj vasele liturgice, crucile, icoanele şi broderiile.

Ciobîcă, Teofilact, ierod., „Credinţă străbună şi dragoste de glie, oglindite în consemnările vizitatorilor din «Cartea de impresii» a Colecţiei de obiecte bisericeşti a Mănăstirii Putna”, în: *MitrMold* LV (1979), 7-8, p. 573-578.

Însemnare care redă mai multe mărturii din cartea de impresii a Colecţiei de obiecte bisericeşti a Mănăstirii Putna.

Bănescu, Marcu, pr. dr., „†Teoctist, Mitropolitul Moldovei, „Mitropolitul Iacob Putneanul (1719-1778), în slujba ortodoxiei româneşti, a năzuinţelor de unitate naţională şi de afirmare a culturii române”, în: *MitrBan* XXX (1980), 1-3, p. 159-165.

Iacob Putneanul a intrat la vârsta de doisprezece ani la Mănăstirea Putna, iar mai târziu urmează cursurile şcolii greco-slavo-româneşti. În articol sunt aduse informaţii despre perioada în care Iacob Putneanul păstoreşte ca mitropolit, îmbrăcând schima cea mare în 1778, când a luat numele de Eftimie. Se dau informaţii despre faptul că Mănăstirea Moisei din Maramureş a fost închinată Putnei.

Paradais, Claudiu, „Aspecte arhitectonice iniţiale şi metamorfoze ulterioare (Putna), în: *MitrMold* LVII (1981), 1-3, p. 82-108.

Paginile de faţă cuprind un studiu de documentare arhitectonică asupra Mănăstirii Putna, cu informaţii istorice, planşe, fotografii, sondaje arheologice, imagini de arhivă, date despre biserică.

Nechita, V., diac., „Importante descoperiri arheologice la Mănăstirea Putna”, în: *MitrMold* LVII (1981), 1-3, p. 132-133.

Însemnare despre descoperirea palatului domnesc al lui Ştefan cel Mare în săpăturile arheologice de la Mănăstirea Putna.

Nechita, V., diac., „Pravila de la Putna la 400 de ani. 1581-1981”, în: *MitrMold* LVII (1981), 7-9, p. 578-579.

La 400 de ani de la întocmirea sa din 1581, autorul evocă „Pravila de la Putna”, scrisă de ritorul Lucaci la îndemnul şi pe cheltuiala egumenului Eustaţie.

Paradis, Claudiu, „Morminte voievodale de la Putna”, în: *MitrMold* LVIII (1982), 3-4, p. 252-265.

Se descriu mormintele domneşti ale Mănăstirii Putna. Primul, în ordine cronologică, este cel al Mariei de Mangop, în 1477, după care, în 1478, este înmormântat mitropolitul Teoctist I, în 1479, Bogdan, iar în 1480, Petru. La 2 iulie 1504 este înmormântat slăvitul Ştefan cel Mare. Celelalte morminte sunt ale următorilor membri ai familiei muşatine: Ştefăniţă Vodă, Maria Voichiţa, Bogdan al III-lea, Vlad, Maria. Informaţiile despre lespezile de mormânt sunt completate de cele despre acţiunile de cercetare a mormintelor desfăşurate între anii 1759-1856.

Popa, Anghel, prof., „Date noi despre serbarea de la Putna din 1871”, în: *MitrMold* LIX (1983), 1-3, p. 90-93.

Autorul aduce noi date despre serbarea de la Mănăstirea Putna din 1871, bazate pe noi documente de arhivă.

Ciobîcă, Teofilact, ierod., „Mormintele descoperite pe şantierul casei domneşti din incinta Mănăstirii Putna”, în: *MitrMold* LIX (1983), 1-3, p. 94-95.

Mormintele descoperite pe şantierul arheologic al Casei Domneşti din incinta Mănăstirii Putna dovedesc existenţa, în acelaşi perimetru a unei aşezări monahale anterioare ctitoriei lui Ştefan cel Mare şi Sfânt.

Velea, Marin, diac. prof., „Şcoala muzicală de la Putna, în context general românesc şi balcanic (sec. XV-XVI)”, în *BORom* CII (1984), 3-4, p. 232-237.

Ciobîcă, Teofilact, ierod., „Contribuţii la istoria Mănăstirii Putna, egumenii”, în: *TV* II (1992), 8-10, p. 91-147.

Sunt prezentaţi toţi cei 78 de egumeni şi stareţi ai Mănăstirii Putna, identificaţi până la acel moment. Primul a fost arhimandritul Ioasaf (1467-1484), adus de la Neamţ, iar ultimul, arhimandritul Iachint Unciuleac (1977-1992), având metania la Mănăstirea Sihăstria. La prezentarea fiecăruia se amintesc cele mai importante realizări. Articolul este foarte bine structurat şi documentat.

RAFAILA (SCHITUL)

†Veniamim, „Schitul Rafaila – Vaslui”, în: *Buletinul Episcopiei Huşilor* VIII (1932), 7-8, p. 60-62.

Articolul prezintă, în incipit, aşezarea schitului de călugări Rafaila, lângă satul clăcăşesc omonim. Sunt descrise biserica şi toate anexele gospodăreşti ce aparţin de schit, cu cimitir cu tot. Vechimea schitului urcă până în vremea lui Ştefan cel Mare, acesta dăruind locul unui călugăr Rafail, care construieşte o biserică de lemn, punând început unui schit de călugări, de aici derivând şi denumirea.

Biserica de lemn a durat până în secolul al XIX-lea, biserica actuală fiind zidită în 1834, cu binecuvântarea mitropolitului Veniamin Costache şi cu osteneala ieroschimonahului Iorest, după cum se poate vedea de pe o pisanie aşezată deasupra uşii de la intrare. Se realizează o descriere a bisericii: construcție de piatră, pictură veche executată în stil bizantin, catapeteasmă de lemn, înăuntrul bisericii aflându-se un portret pe care sunt zugrăvite două cete de monahi. În Sfântul Altar se află pomelnicul ctitoricesc de lemn. Acest schit „a fost cotropit de greci”, apoi viața mănăstirească, cu freamătul ei de altă dată, dispare din schit odată cu secularizarea averilor mănăstireşti din timpul lui Cuza.

În 1890, casele stăreției au fost restaurate de către ieromonahul Ilarion, apoi de către ieromonahul Samson Ciopată, stareţul schitului. În 1932, în mănăstire se găseau cinci viețuitori. Ca avere schitul avea 3 ½ ha loc de cultură. Conducerea schitului depindea de Mănăstirea Dobrovăț.

RARĂU (SCHITUL)

Sturza, Trifon, arhimandrit, „Istoricul schitului Rarău”, în: *Viață Monahală*, II (1939), 3, p. 153-155.

În 1541 Petru Rareş, aflat la cea de-a doua domnie, a zidit pe moşia Câmpulungenilor, numită Sihăstria, Schitul Rarău, pe care l-a înzestrat cu toate cele necesare slujbei. După ocuparea Bucovinei de către austrieci, la 1777, ieroschimonahul Sisoe a mutat locația schitului pe moşia Broştenilor, proprietatea marelui vistiernic Alexandru Balş şi a soției sale Ruxanda, aceştia donând bisericii o moşie la poalele muntelui Rarău, unde, în 1800, Cuviosul Sisoe a ridicat Schitul Rarău cu hramul Adormirea Maicii Domnului. În 1877, moşia Broşteni a fost cumpărată de la familia Balş de către regele Carol I, acesta donând-o, în 1883, schitului.

Sunt consemnați egumenii schitului din actele vechi găsite în arhivă: Sisoe Ieroschimonahul din Ardeal, Gherasim Ieromonah din Bucovina, Vitale Ieromonah de la Sfânta Mănăstire Neamț, Serafim Ieromonah din Bucovina, Savatie Ieromonah din Bucovina, Serafim al II-lea de la Schitul Pângărați, Elisei Ieromonah de la Schitul Tarcău, Varsanufie Protosinghel de la Mănăstirea Râşca, Nectarie Ieroschimonahul din Ardeal, Pavel Ieromonah de la Mănăstirea Slatina, Veniamin Ieromonah de la Mănăstirea Slatina, Ghenadie Ieromonah de la Schitul Rarău, Inochentie Ieromonah de la Mănăstirea Neamț şi Elisei Protosinghel de la Mănăstirea Durău. Articolul conține imagini.

RĂDUCANU – TG. OCNA (MĂNĂSTIREA)

D., Şt. P., „Note bibliografice Constantinescu D. «Ctitorii Mănăstirii Răducanu» în *Buletinul nr. 3 al Institutului de Istorie a Românilor A.D. Xenopol*, Iaşi, 1942, p. 27-34." în: *BORom* LX (1942), 5-6, p**.** 225. Recenzie.

„Biserica Buna-Vestire" din Târgu Ocna – fosta mănăstire Răducanu are două pisanii. Prima îi arată ca ctitori pe vel logofătul Radu Racoviță, soția sa Maria Buhuşoaia şi pe fiica sa Ilinca. Anul trecut pe această pisanie este 1762, iar de menționat mai este şi faptul că această pisanie este scrisă în limba franceză. A doua pisanie se află în interiorul bisericii şi atestă faptul că biserica a fost ridicată de vel logofătul Buhuş, în 1711.

Autorul afirmă că biserica datează din 1664 deoarece: Buhuş a fost vel logofăt în timpul lui Vasile Lupu şi apoi între 1665-1668, arhitectura bisericii este foarte asemănătoare cu arhitectura bisericilor din timpul lui Vasile Lupu, iar deasupra uşii găsim pictat în tempera anul 1664. Biserica a fost zugrăvită a doua oară în 1811 prin grija arhimandritului Meletie.

RĂPCIUNI-CEAHLĂU

Diaconescu, Emil, prof., „Biserica de lemn din Răpciuni – Ceahlău, astăzi la muzeul Satului – Bucureşti", în: *MitrMold* XLII (1966), 1-2, p. 78-95.

Biserica de lemn se afla, înainte de a fi mutată la Muzeului Satului din Bucureşti, în satul Răpciuni, comuna Ceahlău, regiunea Bacău şi avea hramul Sfinții Voievozi. A fost construită în 1773 pe cheltuiala monahului Teofil şi a sătenilor. Autorul prezintă cimitirul din jurul bisericii, precum şi planul arhitectural al acesteia, alături de o imagine. Sunt menționate materialele şi tehnicile de construcție care au fost folosite, în amănunt. Articolul se încheie cu o analiză a picturii şi a sculpturii din catapeteasmă şi strane.

RĂZBOIENI (MĂNĂSTIREA)

Melchisedec, episcopul de Roman, „Inscripția de la mănăstirea Războieni comentată", în: *BORom* VI (1881-1882), 11, p. 649-664. Cu text în slavonă.

În articol este redată şi tradusă inscripția de la Mănăstirea Războieni, mănăstire cu hramul Sfinților Arhangheli Mihail şi Gavriil, – datând din 1495. Inscripția atestă următoarele: în 1476 a avut loc bătălia de la Războieni; Ştefan cel Mare a urcat pe tronul Moldovei în 1457; aliat al turcilor în bătălia de la Războieni a fost domnul Țării Româneşti, Basarab Laiotă.

P.S. Melchisedec Ştefănescu întăreşte ceea ce atestă inscripția şi stabileşte, bazându-se pe cronicile româneşti şi străine, perioada de domnie a lui Laiotă Basarab. Țara Românească este numită în inscripție Țara Basarabească, iar scopul invadării Moldovei de către oştile otomane şi cele ale lui Laiotă a fost răsturnarea lui Ştefan de la domnia Moldovei şi jefuirea țării. Locul unde a avut loc bătălia se numea în timpul lui Ştefan cel Mare „Pârâul Alb". Se precizează că Ştefan Vodă a pierdut această bătălie şi că, tot atunci, au năvălit şi tătarii de au prădat Moldova la răsărit, aceştia

fiind însă învinşi şi alungaţi din ţară. La această bătălie a participat şi fiul lui Ştefan cel Mare, Alexandru.

Melchisedec, episcopul de Roman, „Inscripţia de la mănăstirea Războieni comentată”, în: *BORom* VI (1881-1882), 12, p. 688-719.

Bazându-se pe diferite cronici, pe diferite inscripţii şi pe unele pomelnice, P.S Melchisedec aminteşte despre familia lui Ştefan cel Mare. P.S Sa spune, referindu-se la copiii lui Ştefan cel Mare, că aceştia au fost: Alexandru, Iliaş, Petru (decedat în 1479), doi fii cu numele de Bogdan – unul care a murit în 1479 şi altul ce avea „supranumele Vlad” - acest nume îl găsim în pomelnicul Mănăstirii Bistriţa, Petru Rareş, Elena care a fost măritată cu fiul Ţarului Moscovei, Ioan al III-lea, Maria Knejina (Cneajna)– fată nemăritată (despre care scrie cronicarul Urechia că ar fi o altă fiică a lui Ştefan, care a decedat în 1478).

Soţiile lui Ştefan cel Mare au fost: Evdochia de la Kiev – soţie cu care s-a căsătorit în 1463 care însă în 1466 a decedat, Maruşca anterioară Evdochiei – în pomelnicul de la Mănăstirea Bistriţa ea este mama lui Alexandru, Maria de Mangop – Ştefan s-a căsătorit cu ea în 1471, iar aceasta a decedat în 1476 – în articol este reprodusă inscripţia de pe mormântul ei din Mănăstirea Putna, Maria – fiica lui Radu-Vodă, aceasta a murit în 1511 şi de asemenea şi ea a fost înmormântată în Mănăstirea Putna, Maria mama lui Petru Rareş. În pomelnicul de la Mănăstirea Bistriţa s-au păstrat numele tuturor membrilor familiei lui Bogdan, tatăl lui Ştefan cel Mare – nume care sunt redate în articol.

Ştefan cel Mare a zidit pe locul bătăliei de la Războieni, o biserică cu hramul Sfinţiilor Arhangheli Mihail şi Gavriil în 1495, în amintirea eroilor căzuţi pentru apărarea Moldovei. Domnul a înzestrat această biserică cu moşia Războieni. P.S. Melchisedec face un istoric al acestei moşii. În 1734 slugerul Nicolae transformă biserica de la Războieni în schit de călugări. La scurt timp după aceea moşia ajunge, împreună cu schitul, în proprietatea familiei Sturza.

Dintr-o adresă a arhimandritului Efrem către mitropolitul Moldovei aflăm că, în 1793, logofătul Mihail Sturza a desfiinţat schitul şi a preluat moşia. În 1803, mitropolitul Veniamin împreună cu domnul Alexandru Moruzi au făcut o reformă în ceea ce priveşte schiturile de călugăriţe prin desfiinţarea unei serii de schituri pe care le menţionăm: - Prepadoamna din Iaşi, Socola de lângă Iaşi, Vânătorii Pietrei, Gărcina; şi mutarea călugăriţelor la Mănăstirea Agapia. Toate schiturile desfiinţate s-au transformat în metoace ale Mănăstirii Agapia. Neavând toate loc în această mănăstire, câteva călugăriţe (25 la număr) au ajuns la schitul Războieni. În 1811 urmaşii logofătului Mihail Sturza au închinat schitul (mănăstirii) Spitalului Sfântul Spiridon – actul lor de danie fiind redat în articol.

RÂŞCA (MĂNĂSTIREA)

C., E., „Istoria Sfintei Mănăstiri Râşca”**,** în: *BORom XVII* (1894-1895), 5, p. 451-466**.**

Însemnarea despre toţi egumenii acestei mănăstiri din perioada 1766-1863, tradusă de arhimandritul Neonil Boca şi prescrisă de ierodiaconul Dimitrie Amfilohie.

Sunt trecute date despre activitatea lor la această mănăstire. La 1766 egumen este ieroschimonahul Calistru Eni – care făcut o serie de îmbunătățiri la mănăstire; la 1778 egumen al Mănăstirii Râşca era arhimandritul Paisie Boca ce a venit de la Mănăstirea Moldovița, a stat o perioadă la Râşca, apoi s-a mutat la Bisericani, unde, sub egumenia sa, s-a zugrăvit catapeteasma bisericii. După el a urmat arhimandritul Veniamin Tuduri – autorul oferă amănunte despre trecerea sa la Domnul şi despre locul unde a fost înmormântat. La 1784 egumen al Mănăstirii Râşca devine Ioasaf Nemțeanu – acesta îşi avea metania la Mănăstirea Neamț, a fost egumen mai întâi la Bogdana, iar din vremea lui ne-a rămas un steag militar.

La 1792 egumen la Râşca era Varlaam Dinga, ce venea tot de la Mănăstirea Neamț. Doi ani mai târziu, egumenia este preluată de arhimandritul Chiril, despre care aflăm că venea de la Mănăstirea Neamț şi că a fost îngropat la Mănăstirea Căpriana din Basarabia. Antonie, venit de la Mănăstirea Moldovița, este amintit ca egumen la 1802. Peste încă doi ani egumen la Râşca este amintit arhimandritul Sofronie – din vremea lui a rămas un potir de argint, o troiță de argint, cărți bisericeşti etc.;

La 1817 egumen la Râşca este Grigorie Crupenschi despre care aflăm că a fost înmormântat la schitul Zagavia. La 1820 egumen la Râşca este petrecărețul Agapie Şuțu. La 1821 este numit ca egumen la această mănăstire arhimandritul Isaia – despre care aflăm că era un om fioros şi rău şi că a făcut o sihăstrie. La 1842 egumen la Râşca este arhimandritul Teodorit – a fost egumen al Mănăstirii Slatina şi a stricat sihăstria ce s-a făcut în vremea lui Isaia. La 1848 egumen al Mănăstirii Râşca a fost Neonil Boca – autorul oferă date despre modul în care acesta a condus mănăstirea. La 1850 egumen la Râşca este Veniamin Cananău – despre care aflăm că a trecut la Domnul la Cernăuți. La 1855 egumen era Iosif Răşcanu care a fost anterior egumen la Mănăstirea Mavromol din Galați.

În articol mai este redată inscripția aflată deasupra chiliilor vechi egumeneşti din ansamblul mănăstiresc de la Râşca..

Lapedatu, Alex., „Manuscrisele de la Bisericani şi Râşca", în: *BORom* XXIX (1905-1906), 6, p. 685-701. A se vedea şi articolul din: *BORom* XXVIII, (1904-1905), 10, p. 1142-1152.

Sunt prezentate alte manuscrise între care:

2. „Tetraevanghel slav" – manuscris slavon din secolul al XVI-lea este din timpul lui Vintilă Vodă (1532-1535).

3. „Carte de suflet folositoare" – 1775.

4. „Psaltirea lui Macarie" – a fost scrisă de Macarie autorul „Cronicii moldoveneşti" care îi poartă numele (1504-1541). Acesta a fost episcop al Romanului între anii (1530-1557). Autorul reproduce însemnarea din 1716 de pe această „Psaltire", scrisă de ieromonahul Ghedeon. O însemnare atestă că Ene Calistru a fost egumen al Mănăstirii Râşca între anii 1750-1778. Teoctist a fost egumen la Neamț de la 1483, până la sfârşitul secolului, când a ajuns episcop al Romanului, iar în 1509 acesta a ajuns mitropolit al Moldovei. A trecut la cele veşnice în 1528 şi a fost înmormântat la Neamț. Ctitori ai Mănăstirii Râşca sunt considerați Petru Rareş şi Macarie, mănăstirea, în înfățişarea ei de la 1905, fiind ctitorită de vornicul Costea în 1611.

Lapedatu, Alex., „Manuscrisele de la Bisericani şi Râşca”, în: *BORom* XXIX (1905-1906), 7, p. 770-787. A se vedea articolul de mai sus în: *BORom* XXIX (1905-1906), 6, p. 685-701.

Sunt prezentate alte manuscrise de la Bisericani şi Râşca, precum:

„Cazanii” – secolul al XVII-lea ce conține o însemnare din care aflăm că această carte a fost dată la 1772 egumenului Mănăstirii Neamț, Varlaam. Este reprodusă şi o altă însemnare de pe altă „Cazanie”, ce menționează că a fost scrisă de Radu Grămăticul la porunca episcopului Misail al Buzăului şi din care aflăm amănunte despre întâlnirea de la Focşani dintre domnitorii Constantin Mavrocordat şi Grigorie II Ghica, din luna aprilie a anului 1733.

„Letopisețul țării Moldovei” – secolul XIX. Conține o însemnare din care aflăm că a fost scris cu osârdia şi cu cheltuiala lui Isaia Răşcanu, la 1832, de Mitrofan Monahul.

„Pomelnicul Mănăstirii Râşca” – începutul secolului XIX. Sunt reproduse titlul acestui pomelnic şi o parte din pomelnicul ctitorilor. Pomelnicul a fost făcut în timpul egumeniei Arhimandritului Sofronie.

„Paterice” – c) de la începutul secolului al XIX-lea – scris cu cheltuiala lui Antonie Arhimandritul şi egumenul Mănăstirii Râşca în 1809.

„Psaltirea tâlcuită” – tipărită în Rusia în secolul XVIII.

„Din cele ale lui Calist Catafaghiotul” – 1779.

„A smeritului Nichita Stihat” – la începutul secolului XIX.

„Cuvintele lui Efrem Sirul” – a) din secolul XVIII; b) din secolul al XIX-lea în vremea egumeniei la Râşca a lui Antonie; c) din secolul al XIX-lea – este reprodusă însemnarea lui Mitrofan cel care a scris această carte.

„Cuviosului Părintelui nostru Petru Damaschin cuvinte scurte 24” – secolul XIX.

„Prohodul Adormirii Maicii Domnului” secolul XIX.

„Epitafii sau Prohoade” – reprodus titlul, din care aflăm că la 1814 egumen la Mănăstirea Râşca era Arhimandritul Sofronie.

Lapedatu, Alex., „Manuscrisele de la Râşca şi Bisericani”, în: *BORom* XXIX (1905-1906), 8, p. 908-918. A se vedea articolul de mai sus în: *BORom* XXIX (1905-1906), 7, p. 770-787.

Sunt prezentate alte manuscrise de la mănăstirile Râşca şi Bisericani.

„Semnele venirii lui Antihrist şi ale sfârşitului veacului” – 1703, are o însemnare care este reprodusă în articol.

„Tipicon” – începutul secolului al XIX-lea, scris de arhimandritul Sofronie din Mănăstirea Cozia. Într-o notă de subsol este reprodus titlul în întregime al acestui manuscris.

„Cântarea cântărilor a fericitului Teodoret Episcopul Chyrului tâlcuire”, cartea a fost scrisă de ieroschimonahul Ioan în timpul egumenului Sofronie.

„Cuvinte bisericeşti” – însemnare „Dometian ot schitu Hâncu”.

„Irmologhion” – a) sfârşitul secolului XVII; b) sfârşitul secolului XVIII; c) începutul secolului al XIX-lea – conține o însemnare a lui Sofronie, arhimandritul de la Râşca.

„Miscelaneu” – începutul secolului XIX. Este reprodus cuprinsul său. Cartea a aparținut Mănăstirii Râşca.

„Învățătură pentru cei ce vor să primească călugăria” a) sfârşitul secolului XVIII; b)începutul secolului XIX.

„Ale cuviosului părintelui nostru Isaia Pustnicul porunci celor ce s-au lepădat de lume cuvinte” – secolul al XVIII-lea, a fost scris de ieromonahul Ioanichie, în zilele lui Alexandru Calimah, în vremea păstoririi mitropolitului Iacov, în vremea egumeniei la Râşca a lui Chiril, în 1795.

„A celui întru sfinți părintelui nostru Nil, cuvânt pustnicesc” – începutul secolului XIX.

„Canoanele Născătoarei de Dumnezeu” – a) sfârşitul secolului al XVII-lea – conține mai multe însemnări din care menționăm: la 1840 în vremea Arhimandritului Isaia au fost la Mănăstirea Râşca trei consuli: francez, rus şi neamț; la 1842 Arhimandritul Isaia a trecut la cele veşnice în satul Hărmăneşti; la 1842 egumen la Râşca era Teodor; b) sfârşitul secolului XVIII.

„Scara raiului” sfârşitul secolului XVIII.

„Patericul Pecerscăi” – sfârşitul secolului XVIII.

„Carte de slujbe bisericeşti” – secolul XIX.

„Psaltichii” – sfârşitul secolului XVIII.

Nicodim, episcop stareț al Mănăstirii Neamț, „Memoriu asupra situației şi drepturilor Monastirei Neamțu”, în: *MitrMold* VII (1931), 9, p. 246.

Informații despre o inscripție aşezată în incinta Mănăstirii Râşca în 1931, în contextul mai larg al descrierii situației Mănăstirii Neamț în secolul al XIX-lea. În iunie 1859, statul a confiscat mai multe averi ale acestei mănăstiri, constând în 74 de moşii, conace, acareturi şi toate animalele din gospodărie. Inscripția oferă date despre Mănăstirea Râşca, numită la început Bogdăneşti, ctitorită în 1359 de Bogdan Vodă, refăcută în 1511 de fiul lui Ştefan, Bogdan al III-lea şi refăcută din temelii în 1540 de Petru Rareş, care i-a schimbat numele în Râşca.

ROBESCU - FOCŞANI (METOC)

Cosma, A. C., „Din trecutul bisericii Robescu din Focşani”, în: *GBis* XXV (1966), 3-4, p. 343-351.

Este prezentat istoricul bisericii din Focşani care a fost în vechime un centru monahal important pentru zona respectivă.

RUNCU-NEAMȚ (SCHITUL)

Popescu, Dumitru, Şt., „Note bibliografice. Stoide C. A. «Documente din ținutul Neamț. Secolele XVI-XVIII», extras din *Anuarul liceului Petru Rareş*

din Piatra Neamț pe 1936-1940, Piatra-Neamț, 1941, p. 15”, în: *BORom* LIX (1941), 11-12, p. 718. Recenzie.

Din cele 11 documente publicate de C.A. Stoide, două se referă la daniile făcute Mănăstirii Runcu (cele din 1695 şi 1729), alte două vorbesc despre hotărnicia satului Pelitucii şi altul este un „Curriculum Vitae” al unui monah contemporan cu Paisie Velicikovski.

SF. SAVA-IAŞI (MĂNĂSTIREA)

Gheorghiță, Ilie, pr., „Tipografia arabă din mănăstirea Sf. Sava şi venirea lui Silvestru Patriarhul Antiohiei la Iaşi”, în: *MitrMold* XXXIV (1958), 5-6, p. 418-423.

Înființarea unei tipografii arabe la Mănăstirea Sfântul Sava a fost posibilă datorită legăturilor pe care Țările Române le-au stabilit cu Orientul creştin în secolele XVII-XVIII şi pe care autorul le aminteşteodată cu prezentarea celor două vizite ale patriarhului Silvestru în Principatele Române. Acesta a fost cel care a refăcut tipografia arabă din Bucureşti, din resturile literelor rămase de la Antim Ivireanul, pentru a o muta apoi la Sfântul Sava, stavropighia Sfântului Mormânt. În 1745 tipăreşte aici un „Liturghier”, şi „Arbitrul adevărului şi expunerea dreptății” în 1746. Un an mai târziu apare „Colecția scrisorilor a două Sinoade din Constantinopol”, iar între 1746-1747 este tipărită „Cina cea divină”.

Ivaniuc, Florența, „Documente româneşti în arhive străine”, în *BORom* XCVII (1979), 7-8, p. 1057-1066.

Sunt reproduse şi interpretate acte ce fac referire explicită la posesiunile Mănăstirii Sf. Sava din Iaşi.

SĂLĂJANI SAU SĂLĂGEANI (MĂNĂSTIREA)

Grigoraş, N., „Un vechi lăcaş de cultură dispărut: mănăstirea Sălăjani”, în: *MitrMold* XLIV (1968), 7-8, p. 422-425.

Despre Mănăstirea Sălăjani, astăzi dispărută, sunt aduse mai multe informații care privesc atestarea sa, ctitorii, proprietățile, precum şi despre un manuscris realizat aici, al cărui conținut şi inscripții sunt analizate.

Popescul, Orescu, dr., „Câteva Documente Moldovene”, în: *Candela* XIV (1895), 3, p. 138-141.

Sunt redate câteva documente, între care: un act prin care domnul Petru Rareş atestă că monahul Evloghie a dat satul Sălăgeni, luat în schimb de la fiul său pentru satele Miteşti şi Sărăcinovțe, mănăstirii din Sălăgeni şi confirmă că locuitorii acestui sat vor fi scutiți de robie şi de judecătoria teritorială (Hârlău, 29 aprilie 1529); un act prin care domnul Pentru Rareş confirmă lui Sima Purcelu, fiului Mariei, moşia Veneşti pe Telejina, proprietatea moşilor săi Popa Ioan şi Ivaşco Venea (Vaslui, 27 februarie 1532). Note de subsol descriu aspectul fiecărui document. Text în slavonă.

SÂNGEAP (MĂNĂSTIREA)

Gaşpar, Iustin, „O mănăstire dispărută - biserica de la Sângeap – Iaşi", în: *MitrMold* LVII (1981), 10-12, p. 776-777.

Unul din lăcaşurile dispărute de pe teritoriul ţării noastre este biserica de la Sângeap, aparţănând mănăstirii cu acelaşi nume, care, la anul 1832, încă mai exista. Istoricul acestei mănăstiri este alăturat câtorva date despre satul Sângeap.

SECU (MĂNĂSTIREA)

***, „De ale mănăstirilor", în: *BORom* XXXIII (1909-1910), 8, p. 947-949.

Sunt redate două acte. Primul este decretul regal dat în 1909, prin care Mănăstirea Secu se desparte de Mănăstirea Neamţ. Al doilea este o copie a raportului din 29 septembrie 1909, al mitropolitului Moldovei către ministrul Cultelor, prin care se arată necesitatea ca Mănăstirea Secu cu schiturile sale, Sihăstria şi Sihla, să fie despărţite de Mănăstirea Neamţ şi să aibă un stareţ propriu.

Mănăstirea Secu a fost întemeiată la jumătatea secolului al XVI-lea; ea a avut la început propria administraţie, dar la sfârşitul secolului al XVIII-lea când stareţul Paisie a trecut la Mănăstirea Neamţ el şi-a păstrat dreptul de a fi stareţ şi la Secu astfel încât cele două mănăstiri au fost unite sub o singură administraţie. La Secu este îngropat mitropolitul Varlaam al Moldovei, care tot aici şi-a avut metania. Se menţionează că la 1909 starea Mănăstirii Secu era „dezastruoasă".

***, „Ştiri. Vitejia stareţului de la Secu", în: *BORom* XLI (1922-1923), 13, p. 1015-1016.

Stareţul Mănăstirii Secu împreună cu vieţuitorii acestei mănăstiri „s-au luptat cu hoţii de lemn".

Scriban, arhim., „Însemnări mărunte. Umblarea pe la mănăstiri şi ce mai trebuie", în: *BORom* XLII (1924), 6, p. 381-382.

Se subliniază importanţa tipăririi unor broşuri cu istoricul mănăstirilor şi necesitatea expunerii în pridvorul acestora a unor date şi „tabele cronologice".

***, „Note bibliografice. Dionisie Udişteanu «Istoria piciorului Sfântului Ioan Botezătorul», 1940, 28 p.", în: *BORom* LVIII (1940), 11-12, p. 881. Recenzie.

În tezaurul Mănăstirii Secu s-a aflat, până în secolul al XVII-lea, piciorul Sfântului Ioan Botezătorul. Acesta a fost cumpărat şi dăruit mănăstirii de către ctitorul ei, boierul Nestor Ureche. În timpul unei năvăliri, moaştele au fost duse de la mănăstire spre a fi ascunse dar, din păcate, ele nu au mai fost restituite.

†Nestor Vornicescu Severineanul, episcop-vicar, „Un manuscris necunoscut al duhovnicului Andronic: *Istoria Mănăstirii Secu*", în: *MitrMold* L (1974), 3-4, p. 180-197.

Manuscrisul descris şi prezentat în imagini în cadrul acestor pagini aparţine duhovnicului Andronic şi este o importantă sursă pentru istoria Mănăstirii Secu.

Aflăm despre întemeierea şi înzestrarea schitului Zosim în a doua jumătate a secolului al XVI-lea şi despre transformarea sa în mănăstire la începutul secolului al XVII-lea. Mănăstirii Secu i-a fost închinată Mănăstirea Sfântul Nicolae din Cetatea Neamţ, despre întemeierea căreia manuscrisul oferă câteva date.

Zidaru, Gheorghe, „Descoperirea prin restaurare a unei icoane bizantine la Mănăstirea Secu-Neamţ: «Maica Domnului cu pruncul-Cipriota»“, în: *MitrMold* L (1974), 3-4, p. 285-293.

Însemnare despre descoperirea icoanei bizantine „Maica Domnului cu Pruncul”, numită şi „Cipriota”, la Mănăstirea Secu, desprea starea acesteia înainte de restaurare şi despre procesul restaurării. Articolul cuprinde imagini cu această icoană.

SIHĂSTRIA SECULUI (MĂNĂSTIREA)

Scriban, arhim., „Ştiri. Foc la o mănăstire”, în: *BORom* XLVI (1928), 10, p. 957.

O telegramă din Iaşi publicată în ziarul „Curentul” scrie că un incendiu puternic a izbucnit la Schitul Sihăstria din judeţul Neamţ. Incendiul a început din vina călugărului Zenovie, iar în urma sa au ars acareturile mănăstirii, odaia călugărului şi 50.000 lei.

Ivan, I., diac., „La Mănăstirea Sihăstria”, în: *MitrMold* LIII (1977), 5-6, p. 662-663.

După notarea câtorva date generale despre Mănăstirea Sihăstria, autorul prezintă desfăşurarea sărbătoririi hramului din 8 septembrie 1977, la care au participat numeroşi preoţi şi monahi, în frunte cu Preasfinţitul Adrian Botoşăneanul.

SIHASTRU-TECUCI (SCHITUL)

***, „Bibliografie. «Schitul Sihastru» de Protos. Glicherie Lovin, Bârlad, 1923”, în: *BORom* XLI (1922-1923), 12, p. 954.

Cartea are 64 de pagini.

Scriban, arhim., „Cărţi, Reviste, Ziare «Schitul Sihastru din Tecuci» de Protosinghelul Glicherie Lovin”, în: BORom XLII (1924), 1, p. 56-58. Recenzie.

Schitul Sihastru a fost înfiinţat în urma sfatului primit de la monahul Sebastian de către Hatmanul Şendrea şi soţia sa Sanda la 1748. Cartea Protosinghelului Lovin, pe lângă istoricul acestui schit, mai conţine 54 de acte privitoare la acest sfânt lăcaş şi vieţile sfinţilor mucenici Ignatie, Eftimie, Acachie. Din carte aflăm că la 1834 obştea schitului număra 30 de călugări, iar la 1849, în acest schit, Antonie Suceveanu a înfiinţat o şcoală de cântăreţi.

Georgescu, Cornelie, ieromonah, „Schitul Sihastru” în: Viaţa Monahală I (1933), 6-7, p. 216-218.

Informaţii referitoare la Schitul Sihastru, situat între Adjud şi Tecuci, înfiinţat de hatmanul Sandu Şendrea şi soţia sa, Sanda, în 1748, ca recunoştinţă adusă

sihastrului Sebastian ce viețuia în locurile respective pentru că i-a tămăduit rănile în urma unui război.

Binecuvântarea lucrărilor a fost dată de P.S. Ioanichie a Romanului (1747-1769), timp în care domnea în Moldova Constantin Mavrocordat, acelaşi arhiereu fiind cel care a sfințit biserica construită din lemn de stejar. Schitul a fost prădat de tătari în 1759 iar după 1866 biserica schitului şi chiliile s-au ruinat. La invitația P.S. Melchisedec Ştefănescu al Romanului, Petrache Şendrea începe lucrările pentru reconstrucția bisericii schitului, aceasta finalizându-se în 1891. În 1919-1920 a fost numit superior al schitului protosinghelul Glicherie Loviu, care, pe lângă alte bunuri, a înzestrat lăcaşul de cult cu un istoric. Articolul conține o imagine.

SIHĂSTRIA PUTNEI (SCHITUL)

Reli, Simion, „Cei din urmă sihaştrii ai Bucovinei”, în: *BORom* XLI (1922-1923), 4, p. 241-251.

S. Reli face un istoric al Sihăstriei Putnei care la 1922 se afla în stare de ruină. Sunt enumerate schituri bucovinene întemeiate de sihaştrii sau de pustnici – la Crişceatec, în stâncile de pe malul Nistrului, la Luca, la Babin, la Zamostia, la Ostra sau Barbeşti (Berbeşti), la Coribnița (Corâbnița), Vijnița, Bereznița, Broscăuți etc. Datorită faptului că unele schituri au fost înzestrate de boieri sau de alte persoane, ele au devenit, cu timpul, ctitoriile lor – schitul de la Crişceatec a devenit ctitoria negustorului Toader Preda Hangiu şi a răzeşilor din Repujineț; schitul din Zamostia a devenit ctitoria lui Dumitru Pară staroste de Cernăuți; schitul din Ostra de lângă Barbeşti a primit de la boierul Nicolae Calmuțchi pământ; ieromonahul Laurențiu egumenul schitului Babin a zis că pe locul schitului exista o sihăstrie ce a fost distrusă în urma războiului cu turcii şi, pe la 1750, ieromonahul Onufrie a ridicat aici schitul; ieromonahul Gherasie egumenul schitului Luca (pe malul Nistrului în Bucovina) mărturiseşte că un mazâl a ridicat biserica acestui schit în 1740; schitul de la Coribnița (Corâbnița) este ctitoria monahului Silvestru şi avea la 1782 patru fălci de pământ; schitul de la Vijnița, ctitoria episcopului de Rădăuți, avea şi el doar un petic de pământ; schitul de la Bereznița era ctitoria lui Isaac Cocoreanu şi avea ceva mai mult pământ; schitul de la Broscăuți ctitoria egumenului Nazarie şi a mazâlului Constantin Volcinski avea 15 fălci de teren; schitul de la Jadova era ctitoria mazâlilor Andronache Vlad, Stefan Taboră şi Gheorghe Gherasim; schitul de la Maniava (Pocuția) a fost înființat la 1600 de pustnicul Iov şi cu ajutorul Mariei Potoțchi acesta a fost prefăcut într-o mănăstire ce a primit numele Schitul Mare. La 1648 a intrat în posesia Schitului Mare satul Mămăieştii iar Solomon Bârlădeanu i-a adăugat acestuia satul Rovina după care, la 8 iunie 1710, soția marelui ban Savin i-a dat Schitului Mare o jumătate din satul Mitcău. Toate aceste schituri au fost desființate în 1783, iar averile lor au fost trecute în fondul religionar al Bucovinei.

La răpirea Bucovinei de către austrieci, în 1775, Sihăstria Putnei nu avea nici un fel de moşie. Schitul a fost întemeiat în timpul lui Ştefan cel Mare. Tradiția înființării a fost fixată de Natan (Natanail Driteanul) (starețul de aici) într-o carte de milostenie din 1783.

Simion Reli redă mai departe câteva fragmente din această carte referitoare la viața monahilor de aici şi la întemeierea schitului: – a fost întemeiat în 1466 şi a avut hramul Buna Vestire. Ilie Cantacuzino a ridicat aici o biserică de lemn cu acelaşi hram şi, în 1754, s-a început ridicarea unei biserici de zid. Este prezentată inscripția de pe pisania acestei biserici, care, la 1922, se păstra la Mănăstirea Putna şi din care reiese că Ilie Cantacuzino a făcut biserica din lemn, aceasta a fost reînnoită prin osârdia stareţului Sila şi a fost sfințită de Dosoftei, episcopul Rădăuților în 1758. Călugării de la Sihăstria Putnei se preocupau cu copierea de cărți, fapt relevat de manuscrisul slavon ce a fost scris aici în vremea stareţului Dosoftei la anul 1726 şi de scrisoarea episcopului Dositei Herescu către stareţul Natan.

Autorul studiului înfățişează apoi traiul pe care l-au dus cei de la Sihăstria Putnei după ocuparea Bucovinei de către austrieci. Datorită lipsei mijloacelor materiale de subzistență, stareţul Sila (1754-1781) a trimis, în 1776, un memoriu (reprodus în articol) către împăratul Iosif al II-lea, prin care cerea respectarea vechilor drepturi ale schitului. Fiindcă administrația nu a luat în seamă acest demers şi fiindcă traiul monahilor de la această sihăstrie era din ce în ce mai dificil, în 1779, Sila a adresat o scrisoare către credincioşii din împrejurimi, prin care le solicită acestora ajutorul. Simion Reli îi prezintă apoi pe cei care au făcut danii către acest sfânt lăcaş. În 1781 stareţul Sila l-a desemnat ca urmaş al său la egumenie pe Natan (1781-1784).

La 27 aprilie 1783, Sila a trecut la cele veşnice. Fiindcă în vremea lui Natan lipsurile economice la Sihăstria Putnei s-au înmulțit, Dositei Herescu a cerut, la 1782, ca toți creştinii cu dare de mână să ajute schitul. La 26 decembrie 1784, Natan a trecut la cele veşnice. Autorul articolului redă testamentul acestui ultim egumen, din care aflăm amănunte referitoare la portul clerului şi la viața sihaştrilor. Peste un an, la 25 decembrie 1785, Sihăstria Putnei a fost desființată, călugării au fost trimişi la Mănăstirea Putna, biserica a fost închisă şi catapeteasma acesteia a fost dăruită bisericii din Mămăieşti (care fost ridicată în 1773 de episcopul Dositei).

SLATINA (MĂNĂSTIREA)

Scriban, arhim, „Ştiri. Mişcare în personalul monahal", în: *BORom* XLV (1927), 2, p. 128.

„Ministerul Cultelor a întărit pe părintele ieromonah Iosif Anisiei ca preot la biserica mare a Sfintei Mănăstiri Slatina din jud. Fălticeni. Ieromonahul Eliodor Albiteanu a fost numit preot în parohia Epureni, Iaşi".

Ciopron, P., arhid., „Înființarea azilului pentru îngrijirea călugărilor bătrâni la Mănăstirea Slatina", în: *MitrMold* IX (1933), 10, p. 268-270.

Articolul cuprinde o precizare despre spitalul înființat la Mănăstirea Slatina în 1932 şi una despre înființarea azilului pentru îngrijirea călugărilor bătrâni.

Ivanovici Martinian, ierom., stareț al Mănăstirii Slatina, jud. Baia, „Mănăstirea Slatina", în: *MitrMold* XV (1939), 2-3, p. 86-88.

Mănunchi de informații despre Mănăstirea Slatina, ctitorie a domnului Alexandru Lăpuşneanul.

Bulat, T. G., „Grijile mărunte ale Mitropolitului Veniamin Costachi pentru Mănăstirea Slatina”, în *BORom* LVI (1938), 11-12, p. 762-765.

Mitropolitul Veniamin şi-a exprimat, pe parcursul vieţii, preferinţa pentru Mănăstirea Slatina, de vreme ce a ales-o, de fiecare dată, ca loc de retragere din scaunul de arhiereu şi apoi, ca gropniţă. Se redă o parte din darea de seamă către Exarhiceasca Dicasterie, cu cheltuielile mănăstirii în perioada 1803-1810, realizată de arhim. Filaret Beldiman şi semnată de marele ierarh, document ce dovedeşte grija pe care a manifestat-o mitropolitul pentru lămurirea tuturor socotelilor chinoviei.

Stupkanu, Teoctist, arhimandrit, „Din galeria călugărilor mari. Arhimandritul Chelsie Transilvăneanu”, în: *Viaţă Monahală*, II (1939), 3, p. 114-116.

La 1894, stareţ la Mănăstirea Slatina din judeţul Suceava era arhimandritul Chelsie Dumitriu, un transilvănean născut în satul Prundu Bârgăului, judeţul Bistriţa. Dând dovadă de multă râvnă duhovnicească, călugărul Chelsie a fost remarcat de către mitropolitul Calinic Miclescu şi a fost adus la Iaşi, la Mitropolie, unde a slujit aproape 20 de ani. A fost trimis stareţ la Mănăstirea Slatina de către urmaşul în scaunul Mitropoliei Moldovei, Iosif Naniescu, care intenţiona să ridice în vechea ctitorie a lui Alexandru Lăpuşneanul un Seminar pentru monahii tineri, fapt care a şi fost pus în practică.

Arhimandritul Chelsie a fosta stareţ al acestui sfânt lăcaş timp de 25 de ani, a contribuit la ridicarea duhovnicească şi culturală a mănăstirii. Se amintesc şi cele două călătorii făcute de arhimandrit, una la Muntele Athos, iar cealaltă la Ierusalim şi Muntele Sinai. Scrie o carte intitulată „Călătoria la locurile sfinte”. Arhimandritul Chelsie demisionează din stăreţia Mănăstirii Slatina în timpul mitropolitului Partenie şi se retrage la „Fundaţia” episcopului Melchisedec din Roman, încetând din viaţă în 1907, în timpul păstoririi episcopului Gherasim Safirin. Articolul conţine imagini.

Brătulescu, Victor, „Pomelnicul triptic al lui Alexandru Lăpuşneanu, din Mănăstirea Slatina”, în: *MitrMold* XXXV (1959), 3-4, p. 179-187.

Acest triptic este o copie dintre anii 1777-1792 a pomelnicului Mănăstirii Slatina ce conţine nume de monahi de la Slatina, Suceviţa, Moldoviţa, Neamţ, Drusca, Voroneţ, Putna, Secu, Râşca, Probota, Dragomirna. Este format din opt coloane. Pe faţa capacelor laterale sunt reprezentaţi Alexandru Lăpuşneanul şi Doamna Ruxandra. Se prezintă în detaliu acest pomelnic realizat pe opt coloane.

Turcu, Constantin, „Ştiri noi despre Mănăstirea Slatina şi despre mitropolitul Veniamin Costachi”, în: *MitrMold* XL (1964), 3-4, p. 152-155.

Sunt prezentate câteva însemnări de călătorie ale lui Gh. T. Kirileanu, despre Mănăstirea Slatina, privind transformarea arhitecturii vechii biserici, zidirea clădirilor şi a anexelor mănăstirii. Se fac precizări şi cu privire la construirea metocului Mălini. După anul 1812, când mitropolitul Veniamin a revenit în scaun, a făcut pentru mănăstirile Neamţ şi Slatina mai multe argintării: cruci, potire, candele. Se descriu cărţile bisericeşti din timpul său şi veşmintele cu care a înzestrat cele două mănăstiri: Slatina şi Neamţ.

Stănculescu, F. Ioan, „Recenzii. Două mănăstiri monumente istorice din vremea lui Alexandru Lăpuşneanul. Corina Nicolescu «Mănăstirea Slatina», Editura Meridiane, Bucureşti, 1966, 34 p.+20 ilustrații”, în: *BORom* LXXXIV (1966), 3-4, p. 414-416.

Cea mai însemnată operă de arhitectură moldovenească de la mijlocul secolului al XVI-lea este considerată Mănăstirea Slatina, ctitorie a lui Alexandru Lăpuşneanul, zidită din 1554 şi sfințită la 14 octombrie 1558, de mitropolitul Grigorie al Moldovei. Domnitorul a înzestrat-o cu multe danii, sate şi munți împăduriți. În 1823 începe refacerea acoperişului chiliilor şi turnurilor, iar în 1829, arhimandritul Filaret, reconstruieşte Paraclisul.

Interiorul bisericii, repictat în 1828, păstrează numai în parte, programul iconografic inițial. Ca şi Sucevița sau Dragomirna, Slatina are un aspect de cetate, cu turnuri în colțuri. În urma săpăturilor arheologice s-au descoperit urmele altor construcții, unele fiind reconstruite. Se aduc detalii referitoare la complexul mănăstiresc, la arhitectură, o particularitate a ei constituind-o şirul de „ocnițe oarbe” aşezate sub nivelul ferestrelor, la pictură, mobiler, odoare 5 pietre de mormânt scuptate în marmură, printre care şi cea a ctitorului Lăpuşneanul, jilțul domnului, Epitaful de la Slatina de la 1556, o cruce sculptată, dăruită de domn mănăstirii, un pomelnic triptic, pictat pe lemn, scris între 1777-1792, aici copiindu-se în secolul al XVI-lea „letopisețul de la Putna”, cea mai veche cronică din Moldova. Se presupune că aici ar fi fost reşedință domnească.

Hrițcu, Adrian, „Mitropolitul Veniamin Costachi la Mănăstirea Slatina”, în: *MitrMold* XLIII (1967), 1-2, p. 98-104.

În 1842 mitropolitul Veniamin s-a retras din scaun şi a cerut să i se ofere egumenia la Mănăstirea Slatina. Aici a contribuit la înnoirea lăcaşului, construind 14 chilii acoperite cu tablă şi oferind în dar obiecte de cult, printre care un chivot, un clopot şi veşminte. A sprijinit cu burse pe cei care nu aveau posibilități, întrucât a fost un important susținător al învățământului. Activitatea cărturărească desfăşurată în această perioadă s-a concretizat în traducerea unor lucrări precum „Pietrei Scandelei” şi „Pidalionul”, ambele realizate în 1844.

Bulat, T. G., „O însemnare pe o *Evanghelie* de la Mănăstirea Slatina”, în: *MitrMold* LI (1975), 3-4, p. 330.

„Evanghelia” de la Mănăstirea Slatina a fost tipărită la Neamț în 1821 şi este un dar făcut de Filaret, mitropolit de Apamias, pe când era „proistos” la Mănăstirea Câmpulung, pe care a cheltuit 7000 de lei, o sumă considerabilă la acea vreme. După şapte ani de la data donației, „Evanghelia” a fost întărită cu o tăbliță de argint, aplicată pe interiorul coperții, în care se scriu amănuntele prezentate mai sus.

SOCOLA (MĂNĂSTIREA)

Erbiceanu, C., „Note asupra istoriei bisericeşti a românilor pentru secolul al XIX-lea”, în: *BORom* XXVIII (1904-1905), 4, p. 372-385.

Mitropolitul Veniamin Costache a cerut patriarhului ecumenic confirmarea schimbărilor pe care el le-a făcut la Mănăstirea Socola. Aceasta, înainte de înființarea Seminarului, a fost mănăstire de călugărițe, dar mitropolitul Veniamin a trimis maicile la Mănăstirea Agapia, care era de călugări, iar pe călugării de acolo i-a mutat la Secu. Patriarhul a aprobat aceste mutări.

La 21 august 1815, mitropolitul Veniamin i-a scris protoiereului Lazăr Asachevici din Liov, pentru a-i cere să cumpere câteva documente importante referitoare la istoria noastră.

SOVEJA (MĂNĂSTIREA)

Turcu, Constantin, „Ştiri despre mănăstirea Soveja sau Dobromira", în: *MitrMold* XXXIII (1957), 5-7, p. 480-484.

Istoric al Mănăstirii Soveja sau Dobromira, bazat pe documente.

Dincă, George, diac., „Două ctitorii voievodale înălțate în semnul împăcării şi prieteniei: biserica Stelea din Târgovişte şi Mănăstirea Soveja din Vrancea", în: *GBis* XXX (1971), 5-6, p. 511-523.

Studiul aduce noutăți despre contextul care a determinat ctitorirea celor două lăcaşuri de cult: biserica Stelea din Târgovişte şi Mănăstirea Soveja din Vrancea. Vasile Lupu este întemeietorul bisericii Stelea (1645), aceasta fiind biserica mănăstirii din capitala de atunci a Țării Româneşti. Articolul cuprinde descrierea acestei locații. Consemnarea istoricului Mănăstirii Soveja, ctitorie a lui Matei Basarab, ce are hramul Sfântul Ioan Teologul, cuprinde şi detalii referitoare la faptul că, în acelaşi loc, înainte a existat un mic schit, a cărui întemeietor a fost Partenie, fost vițuitor la Mănăstirea Bisericani.

SF. SPIRIDON-IAŞI (MĂNĂSTIREA)

***, „Două sute de ani de la întemeierea aşezămintelor spitaliceşti *Sfântul Spiridon* din Iaşi", în: *BORom* LXXV (1957), 1-2, p. 105-113.

Duminică, 2 decembrie 1956, au început la Iaşi serbările bicentenarului aşezămintelor spitaliceşti „Sfântul Spiridon", cunoscute în toată Moldova. La acest eveniment a fost prezent şi Preafericitul Justinian, fost arhiereu vicar şi egumen al Mănăstirii Sfântul Spiridon între anii 1945 – 1947, dregătorii bisericeşti care i-au dat prilejul să cunoască toată jalea de atunci a Moldovei şi l-au determinat să ajute la reconstruirea acestor aşezăminte, distruse în parte în timpul celui de-al doilea Război Mondial. Articolul cuprinde cuvântarea patriarhului şi prezintă câteva date din istoria spitalelor bisericeşti din Țara Românească şi Moldova, fiind precedate la noi de „bolnițele mănăstireşti".

Brânzei, Valerian, pr., „Inscripții de pe obiecte de cult de la biserica (mănăstirea) Sf. Spiridon din Iaşi", în: *MitrMold* XXXV (1959), 11-12, p. 683-688.

Autorul prezintă o serie de obiecte de cult donate, păstrate la biserica Mănăstirii Sfântul Spiridon din Iaşi, analizând şi inscripțiile de pe ele: un aghiazmatar un

policandru şi un potir, toate din argint, sfeşnice împărăteşti, o „Evanghelie” tipărită de mitropolitul Veniamin Costachi la Mănăstirea Neamț în 1821.

STAVNIC (SCHITUL)

Scriban, arhim., „Însemnări mărunte. Parohii înființate – desființate”, în: *BORom* XLII (1924), 1, p. 62.

Parohia Bogdăneşti, cu biserica parohială Sfântul Nicolae din satul Lungani, fosta biserică parohială a desființatei parohii Lungani, va avea următoarele biserici filiale: biserica Adormirea Maicii Domnului din Bogdăneşti, biserica cu hramul Intrarea în biserică din Schitul Stavnic (aceasta prin dezlipire de la desființata parohie Lungani), de care vor ține satele Horleşti şi Dârjieni.

SUCEVIȚA (MĂNĂSTIREA)

Dan, Dimitrie, „Fundătoriul bisericii din mânăstirea Sucevița”, în: *Candela* XXVL (1907), 7, p. 474-482.

Informații referitoare la Mănăstirea Sucevița, ctitorie a familiei Movileştilor. Aşa cum scrie cronicarul Miron Costin, mănăstirea ar fi fost zidită de Ieremia Movilă, însă un însemnat număr de documente demonstrează că adevăratul ctitor este Gheorghe Movilă, episcopul Rădăuțiului. Sunt reproduse fragmente din cronica lui Miron Costin şi uricele lui Petru Vodă Schiopul din 14 septembrie 1582, 2 septembrie 1583, 28 mai 1584, 24 decembrie 1585, 26 febreuarie 1586, 11 ianuarie 1588.

Ieremia Movilă este, la rândul lui ctitor al acestui sfânt lăcaş, el zidind polunoşnicul, tinda şi baldachinele şi înfrumusețând biserica cu pictura interioară şi exterioară.

***, „Copie după raportul nr. 29 din 25 iulie 1909 al superiorului Mănăstirii Râşca din județul Suceava”, în: *BORom* XXXIII (1909-1910), 6, p. 699-707.

Raportul conține descrierea vizitei făcute de superiorul Mănăstirii Râşca, arhimandritul V. Piticariu mănăstirilor din Bucovina. La Sucevița egumen era Veniamin Iliuță, în mănăstire viețuind (în anul acel an, 1909) şapte monahi. Mănăstirea Sucevița a fost zidită între 1578-1581 de către Ieremia Movilă. Părintele Piticariu face o descriere a sfântului lăcaş şi descrie mormintele din interiorul bisericii.

Reli, S., „Ctitoriile religioase româneşti din Polonia”, în: *Candela* XLI (1930), 10-12, p. 453-464.

I. În introducere, se face un rezumat al studiului profesorului P.P. Panaitescu, intitulat „Fundațiuni religioase româneşt în Galația”, publicat în 1929 în „Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice”.

II. În capitolul II se aduc referiri la biserica principală a rutenilor din Liov (Lemberg), ce se numeşte „biserica moldovenească”. Aceasta a fost clădită de Alexandru Lăpuşneanul în 1527, în locul unei vechi biserici ce a ars. Noua ctitorie fiind şi ea mistuită de flăcări în 1577, s-a ridicat o altă biserică în 1591, cu ajutorul familiei Movileştilor. Frăția din Liov, asociație de mireni şi clerici ruteni, administra

biserica moldovenească. Aceasta primea ajutor însemnat de la domnitorii Moldovei, care au susținut sfântul lăcaş de la ctitorire şi până la uniație.

În capitolul III se menționează despre o altă biserică veche din Liov, „Biserica Sf. Onufreo” (Sf. Onufrie) sau a „Basilitanilor”. Restaurată în 1883, aceasta adăposteşte mormântul lui Ştefan Vodă Tomşa, precum şi alte morminte.

În capitolul IV se aminteşte despre biserica Sf. Paraschiva din Liov, fondată în 1607 ca mănăstire de călugărițe.

În capitolul V sunt pomeniți domnitorii şi boierii moldoveni care au ctitorit sau restaurat bisericile din toată Galiția şi din provinciile polone: Petru Vodă Şchiopul şi alți boeri moldoveni la Mănăstirea Uniev; Elisabeta Doamna, văduva lui Ieremia Vodă Movilă la Mănăstirea Zadovska; fiica sa Irina la Mănăstirea Hustinski; Maria, fiica lui Vasile Vodă Lupu la Mănăstirea Wilno, precum şi mitropolitul Atanasie Crimca, Ştefan Vodă Petriceanu, Gheorghe Barbovschi.

Cea mai mare ctitorie românească în Polonia a fost Shitul de la Maniava. Maria Potocki, fiica lui Ieremia Vodă Movilă, a închinat Schitului Mare, Mănăstirea Sucevița împreună cu moşiile şi toate veniturile ei. La 1785, stăpânirea austriacă desfiinţează Mănăstirea Schitul Mare, averile ei trecând la domeniile „Fondului religionar ortodox al Bucovinei”.

În ultimul capitolul VI se evidențiază rolul de ctitori a domnilor moldoveni dincolo de granițele țării.

Georgescu, Corneliu, ierom., „Mănăstirea Sucevița”, în: *Viață Monahală*, II (1934), 9-10, p. 211-217.

Situată în apropierea Rădăuțiului, fostă reşedință episcopală, Mănăstirea Sucevița se impune prin arhitectură, prin fresca interioară şi exterioară, prin odoarele şi manuscrisele pe care le posedă. Biserica are forma crucii, stilul construcției este moldo-bizantin, arhitectura fiind compusă din forme romanice şi gotice. Hramul se prăznuieşte de Învierea Domnului.

Atât mănăstirea cât şi biserica au fost zidite, între anii 1582-1585, la stăruința episcopului de Rădăuți şi a mitropolitului Gheorghe Movilă şi a fratelui său Ieremia care a devenit, ulterior, domnul Moldovei (1595-1606). Cam în aceeaşi perioadă a fost pictat sfântul lăcaş de cult,fără a se cunoaşte exact numele pictorului, precizându-se faptul că exteriorul nu a fost terminat de pictat din cauza unui trist eveniment: cel care se ocupa cu fresca exterioară a căzut de pe schele şi a murit. Mănăstirea a fost şi reşedință domnească. Articolul surprinde detalii referitoare la pictura exterioară şi interioară, descriind tabloul ctitoricesc. Este prezentat apoi tezaurul pe care îl deține Mănăstirea Sucevița, respectiv colecția unică de veşminte şi obiecte bisericeşti dăruite de ctitori (sunt date exemple de obiecte). Sunt aduse informații referitoare la mormintele ctitoriceşti situate în incinta bisericii: mormântul Zamfirei, fiica lui Ieremia Movilă, moartă în 7 martie 1596, cel a lui Ieremia Movilă, a lui Simion Movilă, şi altele. La Mănăstirea Sucevița călugărul Prohor a scris un „Triod” şi „Minei”slavon, pe pergament, o „Evanghelie”, aflată la Moscova şi mai multe pomelnice în care s-au consemnat mai multe date istorice. Aici şi-a desfăşurat activitatea atât o şcoală mănăstirească pentru călugări şi laici, cât şi una pentru copiii locuitorilor din satele vecine, instituții care au existat până în 1858. Este precizat rolul

părintelui arhimandrit Ortizie Popescu în susținerea vieții culturale şi duhovniceşti ale mănăstirii.

Mihordea, V., „O intervenție rusească pentru Marele Schit din Galiția în 1773", în: *BORom* LIX (1941), 5-6, p. 304 -308. Cu text în limba franceză. Cu o anexă.

Este prezentată istoria „Schitului cel Mare de la Maniava" din Galiția. La construirea bisericii Înălțarea Sfintei Cruci a Schitului cel Mare a contribuit cu bani şi fiica lui Ieremia Movilă, Maria Potocki. Aceasta, pentru a ajuta Ortodoxia din Polonia, a lăsat prin testament ca Mănăstirea Sucevița să fie închinată Schitului Mare. La 31 martie 1648 domnul Vasile Lupu îi îndeplineşte această dorință. Se prezintă câteva danii pe care le-a primit Schitul cel Mare de la români, printre care se numără şi dania lui Istrate Dabija, care prevedea ca biserica de la Mămăieşti să fie metoc Schitului cel Mare. La 1775 Bucovina a intrat sub ocupația Imperiului Habsburgic, iar în 1777 s-a hotărât ca Mănăstirea Sucevița să întrerupă relațiile cu Schitul Mare. În 1785 Schitul Mare a fost desființat, o parte din călugării săi refugiindu-se în mănăstirile din Moldova. În anexă este redată scrisoarea în limba franceză a Contelui Panin către prințul Galițin la Viena, cerându-i acestuia să intervină în numele Ecaterinei a II-a pentru călugării de la Schitul Mare.

G., I. M., „Note bibliografice. Mandiuc Ilie «Mănăstirea Sucevița», Cernăuți, 1943, 28 p.".în: *BORom* LXII (1944), 7-12, p. 331. Recenzie.

Mănăstirea Sucevița îşi trage obârşia dintr-un schit de călugări amintit pe la 1504 împreună cu egumenul Pahomie, viitorul episcop de Rădăuți. Schitul capătă o nouă înfățişare sub Gheorghe Movilă care a zidit în 1578 biserica din piatră. Ieremia Movilă îi adaugă tinda în 1595 şi tot atunci a clădit chiliile călugărilor. În 1610 la Mănăstirea Sucevița a stat Petru Movilă. În 1621 au fost aduse aici moaştele Sfântului Ioan cel Nou de la Suceava. În secolul al XVII-lea mănăstirea a fost prădată de mai multe ori.

Zugrav, I., „Mănăstirea Sucevița", în: *MitrMold* XXX (1954), 9-10, p. 52-57.

Mănăstirea Sucevița este pomenită în veacul al XV-lea. Se descrie incinta mănăstirii ce are un turn în patru unghiuri, înalt de 10 m, cu ziduri cu metereze iar despre cel din colț se menționează că are trei etaje. Biserica are 28 m lungime şi 9,50 m lățime, pereții 2 m, şapte contraforturi. Mănăstirea este pictată exterior. Informațiile vizează şi descrierea mormintelor care sunt adăpostite în interiorul mănăstirii, respectiv cel a lui Ieremia Movilă şi cel al lui Simeon Movilă, dar şi al tezaurului pe care îl deține sfântul lăcaş.

Georgescu, I., I., „Mănăstirea Sucevița", în: *MitrOlt* X (1958), 5-6, p. 464-466.

Istoricul Mănăstirii Sucevița cu date despre pictură.

Bărbulescu, C., „Mănăstirea Sucevița", în: *GBis* XVII (1958), 6-7, p. 678-680.

Recenzie. Informații despre pictura exterioară realizată la Mănăstirea Sucevița.

Rezuş, Petru, pr. prof., „Mănăstirea Suceviţa”, în: *MitrMold* XXXIV (1958), 9-10, p. 648-649.

Recenzie a monografiei Mănăstirii Suceviţa ce analizează data zidirii mănăstirii, ctitorii ei, arhitectura şi pictura pe subdiviziuni: exornatex, pronaos, camera mormintelor, naos, altar, cu referiri la culorile utilizate. Articolul cuprinde bibliografie şi fotografii.

Cândea, Sp., pr. prof., „M.A. Musicescu şi M. Berza, «Mănăstirea Suceviţa», Editura Academiei Republicii Populare Române”, în: *MitrArd* IV (1959), 1-2, p. 133-135.

Recenzia lucrării „Mănăstirea Suceviţa” informaţii referitoare la întemeierea mănăstirii, biserica şi elementele sale specifice ce o individualizează.

Nicoale, **G.,** „Monografia unei mănăstiri de mare valoare artistică; M. A. Muzicescu şi M. Borza: «Mănăstirea Suceviţa», Ed. Acad. R. P. R., Colecţia „Monumente de artă”, Institutul de Istoria Artelor, Bucureşti, 1958, 198 p”, în: *BORom* LXXVII (1959), 3-4, p. 421-424.

Se prezintă cuprinsul monografiei Mănăstirii Suceviţa, lucrare semnată de M.A. Muzicescu şi M. Borza, la care a colaborat şi E. Lăzărescu.

Primul capitol cuprinde istoricul mănăstirii şi se ajunge la concluzia că Mănăstirea Suceviţa a fost fondată de mitropolitul Gheorghe Movilă în a doua jumătate a secolului al XVI-lea putând fi socotită ctitorie a familiei Movileştilor.

În capitolul următor se prezintă arhitectura monumentului. Se conchide că, urmând drumul tradiţiei, Mănăstirea Suceviţa reprezintă o realizare desăvârşită a stilului arhitectural moldovenesc din secolul al XVI-lea, ajuns la maturitate. Deşi unele influenţe arhitecturale străine s-au adăugat stilului bizantin de bază, totuşi, arhitectura Suceviţei, neaducând înnoiri, nu prezintă importanţă pentru evoluţia artei vechi moldoveneşti.

Cel mai întins capitol din lucrare este consacrat picturii mănăstirii. Descrierea picturii exterioare, făcută în comparaţie cu picturile de la Voroneţ, Humor, Vatra Moldoviţei, stabileşte că Suceviţa prezintă în picturile sale elemente care fac începutul unor interpretări româneşti a temelor tradiţionale bizantine. Pictura interioară şi exterioară reprezintă un stadiu în evoluţia picturii religioase moldoveneşti.

Culorii picturale a monumentului i se consacră ultimul capitol. Se precizează, că nu atât arhitectura dă valoare monumentului, ci decorul său pictural.

I., C., „Scena «Rugăciunea ctitorilor (DEISIS)» de la Mănăstirea Suceviţa”, în: *MitrMold* XXXVI (1960), 7-8, p. 483-485.

Descrierea scenei „Rugăciunea ctitorilor” de la Mănăstirea Suceviţa.

Brătulescu, Victor, „Pictura Suceviţei şi datarea ei”, în: *MitrMold* XL (1964), 5-6, p. 206-228.

Paginile de față reunesc date despre zugravii Mănăstirii Sucevița, despre pictori şi datarea picturii, suprafața pictată şi timpul necesar pentru realizarea interiorului şi exteriorului lăcaşului de cult.

Brătulescu, Victor, prof., „Portretul logofătului Ioan Movilă (monahul Ioanichie) în tabloul votiv de la Sucevița”, în: *MitrMold* XLII (1966), 1-2, p. 23-53.

Autorul lămureşte prin analiza tablourilor votive mai multe amănunte legate de ctitorii Mănăstirii Sucevița. Se precizează că ctitorul principal al lăcaşului este Gheorghe Movilă şi nu Ieremia Movilă şi că portretul care se află în continuarea celui al lui Gheorghe Movilă este cel al monahului Ioanichie Movilă.

Se demonstrează că Teodosie Barbovschi nu se numără printre ctitorii Suceviței, aşa cum reiese din compararea celor două pomelnice ale mănăstirii.

Stănculescu, F. Ioan, „Recenzii. Maria Ana Musicescu «Mănăstirea Sucevița», Editura Meridiane, Bucureşti, 1965, 31 p.+21 ilustrații”, în: *BORom* LXXXIV (1966), 1-2, p. 234-236.

Cea mai veche ştire despre Sucevița o dă Grigore Ureche în cronica sa, indicând ctitorii mănăstirii: Vlădica Gheorghe al Rădăuților, vornicul Ieremia şi paharnicul Simion, fiii lui Ioan Movilă, pârcălab de Hotin sub Petru Rareş. Hrisoavele indică daniile făcute de aceşti boieri ctitoriei lor. În 1595, Ieremia, întorcându-se din Polonia, ca domn, înzestrează mănăstirea cu pictură şi podoabe, astfel încât Sucevița devine una dintre cele mai bogate din Moldova. Prima biserică, cu hramul Botezul Domnului, probabil, a fost ridicată unde se află astăzi biserica de cimitir a satului. Al doilea ctitor ar fi mitropolitul Teodosie Barnovschi, fost episcop de Rădăuți (1598-1604). Zidul înalt şi gros, cu turnuri de apărare, redau atmosfera medievală, caracteristică mănăstirilor din Moldova secolului al XVI-lea.

Autoarea lucrării recenzate face o descriere amănunțită a mănăstirii, asemănând pridvorul ei cu cel al bisericii Sfântul Nicolae din Rădăuți şi constatând influența muntenească în îmbinarea cu elementele mai vechi moldoveneşti. Pictura Suceviței este opera celor doi pictori români: Iona şi fratele său Sofronie, care individualizează Sucevița atât stilistic, cât şi tematic. Se aduc detalii despre pictură şi sculptură. Albumul conține, alături de text, 21 de reproduceri alb-negru şi o schiță de plan.

Brătulescu, V. Maria, „Ana Musicescu, «Mănăstirea Sucevița», Bucureşti, 1965”, în: *MitrMold* XLIII (1967), 5-6, p. 422-425. Recenzie.

Cartea Mariei Musicescu este o monografie a Mănăstirii Sucevița, care se referă îndeosebi la începuturile acestui lăcaş. Sunt consemnate informații despre ctitori, cu precizarea că primul trebuie socotit mitropolitul Gheorghe Movilă, care înalță biserica cu hramul Botezului Domnului. Se aminteşte apoi despre monahul Ioanichie Movilă şi despre familia Movileştilor, în general. De asemenea, din paginile cărții recenzate aflăm că zugravii Suceviței au fost români.

Zugrav, I., „Un Evangheliar de la Neagoe Basarab la Mănăstirea Sucevița”, în: *MitrMold* XLIII (1967), 7-8, p. 510-517.

Evangheliarul lui Neagoe Basarab este un manuscris aflat la Mănăstirea Sucevița, descris de autor sub câteva aspecte care privesc ferecătura, legăturile din piele, frontispiciile şi titlul manuscrisului. Articolul cuprinde trei imagini.

Brătulescu, Victor, „Pomelnicul cel mare al Mănăstirii Sucevița”, în: *MitrMold* XLIV (1968), 3-4, p. 185-204.

După descrierea exterioară a pomelnicului cel mare de la Mănăstirea Sucevița, a inscripței şi după datarea acestuia, autorul trece la prezentarea conținutului său pe secțiuni: capacul din stânga, placa centrală, capacul din dreapta, dar şi textul paralel în slavonă şi română sunt una după alta analizate.

Toderaşcu, I., „Din trecutul Mănăstirii Sucevița. Documente inedite”, în: *MitrMold* LI (1975), 9-12, p. 765-770.

Însemnare despre Mănăstirea Sucevița făcută pe baza unor documente aflate într-o colecție particulară, ce se referă la personalitatea lui Vărnava Şindrilar, care între 1862-1866 a fost egumen provizoriu la Sucevița, precum şi preot paroh în satul cu acelaşi nume între anii 1860-1867. Vreme de mai mulți ani, însă, a fost doar simplu ieromonah la mănăstirile Sucevița şi Putna.

Importanța acestor documente stă în faptul că schimbă imaginea nevaforabilă în care Varnava Şindrilar a fost văzut până atunci, aducându-se dovezi pentru modul în care acesta s-a îngrijit de Mănăstirea Sucevița şi de odoarele dăruite ei. În finalul articolului sunt prezentate cele cinci documente, pe baza cărora au fost extrase toate aceste informații.

Palade, George, drd., „Iisus Hristos-înțelepciunea lui Dumnezeu, la Sucevița” în: *StTeol,* Seria a III-a, II (2006), 3, p. 74-90.

Este analizată pictura de la Mănăstirea Sucevița, mai exact trei reprezentări ale Mântuitorului ca „Înțelepciunea lui Dumnezeu”. Picturile se regăsesc în interiorul bisericii: una în pridvor şi două în altar.

SUCMEZEU (SCHITUL)

Hrițcu, D., protopop, „Schitul Sucmezeu şi hrisovul domnesc al lui Scarlat Grigore Ghica voievod – 1758”, în: *MitrMold* XLIII (1967), 5-6, p. 398-402.

Hrisovul lui Scarlat Grigore Ghica din 1675 atestă existența schitului Sucmezeu, cu hramul Bunei Vestiri, situat în 1967 la 20 de kilometri de Sascut, în raionul Adjud. Se amintesc daniile primite şi este lămurit faptul că acesta nu a fost ctitorit de „Constantin Balş biv vel vornic”. Alte amănunte privesc existența satului Sucmezeu.

Hrițcu, D., „Schitul Sucmezeu din ținutul Putnei, metoh al Schitului celui Mare din Galiția”, în: *MitrMold* LVII (1981), 10-12, p. 772-775.

Istoricul schitului Sucmezeu sau Blagoveşteniile (Buna Vestire) din zona Putnei, fost metoc al Schitului Mare din Galiția, este completat de câteva imagini cu biserica Sucmezeu din județul Bacău.

TARCĂU (SCHITUL)

Ivan, I., diac., prof., „Schitul Tarcău”, în: *MitrMold* XLV (1969), 5-6, p. 359-366.

Date despre istoria Schitului Tarcău, pe baza însemnărilor arhimandritului Varnava. Menţiuni despre aşezarea schitului, ctitor, aspecte ce privesc etapele construcţiei.

TAZLĂU (MĂNĂSTIREA)

Vârtolaş, Gh., pr., „Biserica din Tazlău (mănăstirea)”, în: *MitrMold* XXXIV (1958), 11-12, p. 903-909.

Primul document care atestă existenţa bisericii mănăstirii din Tazlău datează din 30 octombrie 1458. Actuala biserică este construită în 1497 de Sfântul Ştefan cel Mare. Sunt redate informaţiile consemnate în pisanie. Este prezentat pomelnicul mănăstirii, tradus din limba slavă în limba greacă, când era stavropighie şi apoi în română de către arhimandritul Gherman Ionescu. Pomelnicul cuprinde aproape întreg şirul de domnitori moldoveni până la anul 1711, când a fost închinată. Sunt descrise arhitectura, pictura şi odoarele cu care era înzestrată biserica.

TAZLĂUL SĂRAT (MĂNĂSTIREA)

Porcescu, Scarlat, pr., „Iosif, cel dintâi mitropolit cunoscut al Moldovei”, în: *MitrMold* XL (1964), 3-4, p. 126-139.

Autorul analizează înfiinţarea Mitropoliei Moldovei şi Sucevei şi îi prezintă pe Iosif, care avea reşedinţa la Mănăstirea Mirăuţi şi pe Meletie, primii mitropoliţi cunoscuţi. Numirea lui Iosif este expusă în amănunt. Este amintită o mănăstire din regiunea Tazlăului Sărat, într-un document din 12 martie 1399.

TÂRGU OCNA (MĂNĂSTIREA)

Alexianu, Al., „Din vechea literatură românească epigrafică”, în: *GBis* XXVII (1968), 7-8, p. 856-878.

Mărturii despre existenţa celei mai vechi pisanii în versuri identificată la Schitul Sfinţii Apostoli, de pe lângă Mănăstirea Horez, datată în 1698, existând şi o altă pisanie în versuri la o mănăstire închinată, Buna-Vestire din Târgul Ocna. La Mănăstirea Bogdana s-a descoperit o lespede de mormânt aparţinând secolului al XVII-lea, în a cărei marmură au fost sculptate versuri.

TOPOLIŢA (MĂNĂSTIREA)

Ivan, Ioan, „Un pomelnic triptic al fostei mănăstiri de maici de la Topoliţa – judeţul Neamţ”, în: *TV* IV (1994), 5-7, p. 200-203.

Se face o scurtă descriere a pomelnicului Mănăstirii Topoliţa, ce datează din 1748, rescris la 1840, care cuprinde şi o descriere a persoanele menţionate. Sunt amintite schimonahiile ce au fost stareţe la Văratic.

TUDOR VLADIMIRESCU (MĂNĂSTIREA)

Suparschi, M., arhim., „Viața de obşte din Sf. Mănăstire T. Vladimirescu-Galați", în: *GBis* XII (1953), 2-3, p. 185-187.

Iinformații despre organizarea vieții monahale din Mănăstirea Tudor Vladimirescu – Galați, în perioada păstoririi acesteia de către stavrofora Veronica Gurău. În interiorul mănăstirii se desfăşurau activitățile unei şcoli monahale unde urmau cursurile un număr de 50 de eleve, iar mănăstirea, împreună cu metocul Gologanu, avea 237 de viețuitoare.

SF. TREI IERARHI (MĂNĂSTIREA)

P., G., „Serbările de la Iaşi" în: *BORom* XXVIII (1904-1905), 7, p. 783-811. Cu trei fotografii.

În zilele de 2, 3 şi 4 octombrie 1904, în Iaşi, a avut loc sfințirea bisericii Trei ierarhi. La eveniment au participat: membrii familiei regale, guvernatorul Basarabiei, prințul Urusoff, generalul Wanka şi numeroşi ierarhi români şi clerici. În articol este reprodus actul comemorativ al bisericii.

G., „Biserica Trei-Ierarhi din Iaşi", în: *BORom* XXVIII (1904-1905), 11, p. 1280-1291.

Este prezentat un istoric al bisericii Trei-Ierarhi din Iaşi, ridicată de Vasile Lupu şi sfințită de mitropolitul Moldovei, Varlaam, la data de 6 mai 1639. Pentru întreținerea mănăstirii, domnul Vasile Lupu a construit în apropierea ei un feredeu şi a înzestrat-o cu numeroase moşii şi sate. În 1641 Vasile Lupu a adus de la Constantinopol moaştele Cuvioasei Parascheva şi le-a aşezat în ctitoria sa.

Cu sprijinul lui Petru Movilă, Vasile Lupu a întemeiat aici o tipografieîn care a tipărit primul mitropolitul Varlaam: „Carte românească de învățătură din multe scripturi tălmăcită, din limba slavonească pe limba românească". Vasile Lupu a mai întemeiat la Trei-Ierarhi şi o şcoală, după modelul „Colegiului" lui Petru Movilă din Kiev, la care a fost adus Sofronie Pociatski. În 1642, s-a ținut în această mănăstire, Sinodul prin care s-a combătut învățătura lui Chiril Lucaris. În 1814, aici Gheorghe Asachi şi-a întemeiat şcoala sa de inginerie, iar în 1828 s-a deschis în acelaşi spațiu „Şcoala Vasiliană". Fiindcă biserica s-a ruinat, în 1882 s-a hotărât refacerea sa, restaurator desemnat fiind arhitectul Lecomte de Nouy.

Sunt reproduse: vechea pisanie a bisericii; două hrisoave prin care domnul Vasile Lupu dăruieşte bisericii mai multe sate şi moşii; istoricul aducerii moaştelor Cuvioasei Parascheva săpat pe o placă de marmură neagră, ce a fost pusă în biserică. Din istoric aflăm că moaştele au fost aduse de Ioanichie al Ierapolei, Partenie al Adrianopolei şi Teofan al Vechiului Patras la 13 iunie 1641; cuvintele lui Lecomte de Nouy referitoare la valoarea artistică a acestui lăcaş; cele două noi inscripții ale bisericii.

Berechet, Şt., „Documente slave privitoare la Basarabia în tipărituri ruseşti", în: *BORom* XLIV (1926), 3, p. 113-115.

Autorul arată că la noi nu se consultă tipăriturile care au apărut la vecinii noştri şi prezintă mai multe exemple.

La punctul al treilea se spune că nimeni nu ştia unde sunt îngropate osemintele lui Vasile Lupu. O notă de la 1661, de pe un „Minei” din 1467, arată că acest domnitor moldovean a fost îngropat la Mănăstirea Sf. Trei Ierarhi.

Grigoraş, N., „Biserica Sf. Trei Ierarhi din Iaşi”, în: *MitrMold* XXXVII (1961), 5-6, p. 351-436.

Articolul cuprinde o descriere istorică şi arhitectonică a bisericii Sfinţii Trei Ierarhi din Iaşi. După prezentarea contextului istoric în care a fost construită şi a locului ei în evoluţia arhitecturii moldoveneşti, sunt descrise pictura, sala gotică (trapeza), funcţia de necropolă a familiei ctitorului, odoarele şi manuscrisele pe care le deţine. Alte informaţii sunt adunate din mărturiile călătorilor străini despre biserică. Totodată, aflăm şi despre evenimentele istorice legate de biserică, tipografia şi Şcoala de la Sfinţii Trei Ierarhi.

Godianu, Virgil, preot, „Recenzii: O valoroasă monografie: Biserica Trei Ierarhi din Iaşi”, în: *BORom* LXXXI (1963), 9-10, p. 1009-1012.

Volumul „Biserica Trei Ierarhi din Iaşi”, tipărit în 1962 de Centrul mitropolitan, la Mănăstirea Neamţ, a apărut la editura Mitropoliei Moldovei şi Sucevei, sub semnătura lui N. Grigoraş, în condiţii grafice deosebite, legat în pânză, numărând 116 pagini. Volumul cuprinde 14 capitole. Sunt precizate capitolele respective. Are la sfârşit un rezumat în limba rusă, altul în limba franceză şi lista celor 48 de ilustraţii.

Se menţionează debutul unei campanii de restaurare şi de conservare a mănăstirilor şi bisericilor vechi prin Direcţia Monumentelor Istorice, fiind deschise şantiere de restaurare în toate regiunile stării. O atenţie deosebită s-a acordat şi Bisericii Trei Ierarhi şi Sălii Gotice de lângă ea, care au fost restaurate şi care reprezintă cel mai interesant complex de artă medievală românească de la mijlocul secolul al XVII-lea din Iaşi.

Biserica analizată a fost construită în timpul lui Vasile Lupu, într-o perioadă favorabilă dezvoltării culturii şi artelor. Ca şi Matei Basarab, contemporanul său din Ţara Românească, Vasile Lupu a condus acţiunea împotriva elementelor greceşti. În arhitectură, în sculptură şi în pictura monumentală din Moldova au apărut elemente noi, cu o diversitate decorativă: nervuri de piatră sculptate, brâie asemănătoare cu frânghiile răsucite. Un element nou, care scoate în evidenţă şi explică frumuseţea monumentului rămâne sculptura minuţioasă care împodobeşte tot corpul bisericii, influenţele fiind armeană-georgiană, persană, arabo-otomană şi rusă.

Motivele decorative sunt aşezate în rânduri sau benzi orizontale, 30 la număr, bazate pe împletituri dispuse variat, săpate în relief. Afară de frumuseţea şi bogăţia din exterior, autorul dă amănunte şi despre aspectul arhitectonic interior, despre mobilierul din biserică:- tronurile, candelabrele, lămpile, candelele, sfeşnicele, pupitrele, iconostasul, toate din bronz aurit, îmbogăţit cu fildeş şi smalţuri, precum şi despre pictura executată de cei mai buni pictori din lumea ortodoxă, trimişi de ţarul Rusiei, la rugămintea domnului Vasile Lupu. Sunt descrise obiectele de cult, odoarele de argint, manuscrisele, candelele, broderiile, vasele pentru Sfântul Mir, Evangheliile şi

Liturghierele în manuscris, tapiseriile şi broderiile, unele lucrate chiar de soția domnului, Teodosia Doamna şi alte broderii lucrate în fir de aur şi de argint.

Sunt expuse câteva evenimentele istorice din istoria bisericii Sf. Trei Ierarhi, înființarea şcolii de aici şi redeschiderea ei în 1813.

Mureşianu, Ion B., pr., „Biserica Trei Ierarhi din Iaşi", în: *MitrBan* al XIII-lea (1963), 9-10, p. 472-473.

Se prezintă o monografie a bisericii Trei Ierarhi din Iaşi. Pe lângă informațiile de ordin istoric, cum ar fi cele despre tipografia întemeiată aici în 1640 sau despre şcoala superioară care a devenit Academia Vasiliană, aflăm amănunte şi despre sala gotică a bisericii.

Enescu, N. C., „Autenticitatea documentului dat de Gheorghe Ştefan Vodă la 2 aprilie 1659, privind dania Domnitorului Vasile Lupu pentru Şcoala de la Mănăstirea Trei Ierarhi", în: *MitrMold* XL (1964), 5-6, p. 229-245.

Documentul dat de Gheorghe Ştefan la 2 aprilie 1659, privind dania domnului Vasile Lupu pentru Şcoala de la Mănăstirea Trei Ierarhi, a stârnit anumite discuții în legătură cu autenticitatea sa. Autorul încearcă să lămurească această problemă, prezentând diferite ipoteze, obiecții şi posibili falsificatori ai documentului. Aflăm, de asemenea, despre daniile făcute Mănăstirii Sfinții Trei Ierarhi.

Zarea, Anatolie, „Biserica Trei Ierarhi din Iaşi", în: *GBis* XXIII (1964), 5-6, p. 614-615.

Autorul surprinde evenimente importante din istorica bisericii Trei Ierarhi din Iaşi, construită în 1639; înființarea aici a unei Şcolii superioare şi instalarea unei tipografii la 1640. Prima mențiune documentară e de la 3 octombrie 1615, dar cercetările arheologice au arătat că a fost întemeiată în a doua jumătate a secolului al XVI- lea. A fost transformată în mănăstire la începutul secolului al XVII-lea şi închinată Mănăstirii Ivir (2 aprilie 1625).

Stănculescu, Ioan F., „Recenzie: Două reuşite albume consacrate Mănăstirii Cozia şi Bisericii Trei Ierarhi", în: *BORom* LXXXIII (1965), 3-4, p. 355-359.

Autorul situează Mănăstirea Cozia într-un grup de biserici de tip bizantino-sârbesc:

Biserica Mănăstirii Vodița, ctitoria lui Nicodim (1369-1376)
Tismana, tot ctitorie a lui Nicodim (1370-1380)
Biserica fostului Schit Brădet (din timpul lui Mircea cel Bătrân)
Biserica Mănăstirii Cozia tot din timpul lui Mircea cel Bătrân

Articolul prezintă scurte descrieri ale Mănăstirii Cozia şi bisericii Trei Ierarhi.

Vlăduceanu, V., „Biserica Trei Ierarhi şi Sala Gotică", în: *MitrBan* XVI (1966), 1-3, p. 173-174.

Prezentare bibliografică

Se face un istoric al Bisericii Sf. Trei Ierarhi din Iaşi şi a Sălii Gotice. Această biserică a fost zidită în 1638 şi găzduieşte mormintele unor personalități importante

precum soția lui Vasile Lupu cu cei trei fii ai săi, Dimitrie Cantemir şi Alexandru Ioan Cuza. Dintre cele mai importante restaurări face parte şi cea din 1882, în care s-a demolat clopotnița şi hanul turcesc şi s-a pictat interiorul. Sala Gotică, care a găzduit Sinodul din 1642, a fost reconstruită în 1893.

Bădărău, Dan, „Fost-a Enache din Constantinopol arhitectul bisericii Trei Ierarhi din Iaşi?", în: *MitrMold* XLII (1966), 5-6, p. 293-301.

Autorul demonstrează că Enache, amintit de Paul de Alep în calitate de ctitor al bisericii Trei Ierarhi a fost în realitate doar postelnic şi că nu el a ridicat mănăstirea.

Băileanu, Gh., „Iaşiul în secolul al XVII-lea - partea a II-a", în: *MitrMold* XLIV (1968), 1-2, p. 64-82.

Informații amănunțite despre biserica Sfinții Trei Ierarhi, zidită între anii 1635-1639, despre odoarele cu care a fost înzestrată - o perdea cusută cu fir de aur pe catifea vişinie (1639), candela mare de argint (1646), etc. - informații despre schitul Clatia al vameşului Păun, de pe culmea dealului Repedea, înalțat în 1651 şi dărâmat în 1700 şi despre „Colegiul Vasilian" din 1640 şi tipografia înființată în 1641, care va răspândi cartea în limba română.

Porcescu, Scarlat, pr., „Tiparnița de la biserica Sf. Trei Ierarhi - Iaşi. Cea dintâi carte imprimată în Moldova (1643)", în: *MitrMold* XLVII (1971), 3-4, p. 204-214.

Cea dintâi carte imprimată în Moldova este „Cartea românească de învățătură la duminicele de peste an şi la praznice împărăteşti şi la svânți mari", cunoscută sub numele de „Cazania lui Varlaam" şi tipărită la biserica Sfinții Trei Ierarhi din Iaşi, în 1643. Pentru a face această traducere, Varlaam a adunat mai multe tălmăciri pe care le-a scris în propria limbă, creând astfel stilul cărturăresc al limbii române. Izvorul principal al „Cazaniei" este „Comoara" lui Damaschin Studitul. Articolul cuprinde o importantă bibliografie selectivă.

Grigoraş, N., „Primele cărți tipărite în tipografia de la Trei Ierarhi", în: *MitrMold* XLVIII (1972), 11-12, p. 822-824.

După prezentarea pregătirilor pentru înființarea tipografiei ieşene de la Trei Ierarhi, autorul se opreşte asupra celor mai vechi tipărituri. Prima carte a apărut în 1642, „Catehismul" lui Varlaam, în care acesta condamna calvinismul. Cartea a fost scrisă mai întâi în limba slavonă, apoi în româneşte în 1645, dar nu s-a păstrat nici unul dintre manuscrisele originale. Între anii 1643-1646 au apărut „Cazania lui Varlaam", „Cele şapte taine", „Acatistul Maicii Domnului" şi multe altele, pentru ca între anii 1646-1651, probabil, să nu se mai fi tipărit nimic. În 1651 a apărut o „Bucoavnă" în limba greacă.

TRESTIANA (MĂNĂSTIREA)

Gorovei, Ştefan S., „Mănăstirea Trestiana", în: *MitrMold* XLIV (1968), 9-10, p. 562-568.

Mănăstirea Trestiana a fost ctitorită de Ioan Tăutul Logofătul. Autorul analizează câteva documentele. Se precizează că biserica actuală a mănăstirii a fost ridicată în 1712.

UNSA (SCHITUL)

Gaşpar, Iustin, „Schituri şi biserici de lemn din raionul Hârlău”, în: *MitrMold* XXXIV (1958), 11-12, p. 914-919.

Între schiturile şi bisericile de lemn din raionul Hârlău este amintit schitul Unsa, situat în satul Feredeni, având ca hram Schimbarea la Faţă a Mântuitorului. Pe un clopot este consemnat anul 1491, dar nu se ştie data zidirii acestui sfânt lăcaş. Schitul a fost de călugări, mai târziu transformându-se în schit de călugariţe, necunoscându-se exact momentul.

Mai este menţionată apoi o biserică de lemn cu hramul Sf. Nicolae, localizată pe Valea Zberenilor. Este consemnat anul probabil al construirii sfântului lăcaş: 1772. Schitul Unsa a fost metoc al mănăstirii din Zagavia.

MĂNĂSTIREA DE PESTE VALE - NEAMŢ

Gonţa, Alexandru I., „O nouă ctitorie necunoscută a lui Alexandru Lăpuşneanul: mănăstirea de peste Vale de la Vânătorii Bistriţei”, în: *MitrMold* XLII (1966), 3-4, p. 178-191.

Mănăstirea de peste Vale de la Vânătorii Bistriţei a fost o mănăstire de călugăriţe, cu hramul Schimbarea la Faţă, cunoscută şi sub numele „din jos de Piatra”, „de sub Munte”, „de la Vânători” - aşa cum apare cel mai des în documente. Ctitorită de Alexandru Lăpuşneanul pe locul ales de Malocui, vornicul de gloate, lăcaşul a fost dăruit satului Dăneşti de pe Cracău în 1560.

În luna mai a anului 1600 mănăstirea a fost prădată şi devastată de oştile ungureşti venite cu domnul Mihai Viteazul, după care a fost rezidită de Ieremia Movilă. În 1807 a trecut sub administrarea lui Iosif, pustnicul de la Văratic. Din documente, această mănăstire este cunoscută între anii 1560-1848, după care a intrat în anonimat.

VĂRATEC (MĂNĂSTIREA)

*****,** Cronică, „Incendiu la monastirea Văratec”, în: Candela XIX (1900), 8, p. 391.

Este menţionat incendiul din data de 11/24 iunie 1900. Pagubele au fost de câteva sute de mii lei, flăcările mistuind în calea lor aproape 100 de chilii. Numai argintăria mănăstirii a putut fi salvată.

G., „Cronica bisericească. Mănăstirea Văratic”, în: *BORom* XXIV (1900-1901), 5, p. 444 – 448.

În 1900 un puternic incendiu a devastat Mănăstirea Văratic – mănăstire ce a fost întemeiată de maica Olimpiada în 1789. În articol sunt descrise pagubele pe care le-a avut de suferit lăcaşul de cult în urma incendiului.

***, „Copie după raportul stareţei Mănăstirii Văratec din Neamţ, din luna aprilie a anului 1904”, în: *BORom* XXVIII (1904-1905), 2, p. 234-240.

Este reprodusă cuvântarea stareţei Mănăstirii Văratic, E. Teodoriu, având ca temă centrală disciplina monahală – mai exact se referă la conduita călugăriţelor în interiorul şi în afara sfântului lăcaş.

Popovici, Gh., protoereu econom, „Cuvântare la moartea Cuvioasei Olimpiada Gane din Sf. M-re Văratic”, în: *Calea Vieţei*, p. 22-24.

Articolul redă cuvântarea protoiereului Popovici de la Sf. Mănăstire Văratic, în ziua de 22 ianuarie 1904, la decesul maicii Olimpiada Gane. Născută în Roman, în 1831, a fost adusă la Mănăstirea Văratic la 6 ani şi încredinţată mătuşii sale, maica Savastia Gane.

Îmbrăţişând schima monahală la 15 august 1849, va acorda ajutor răniţilor din Războiul pentru Independenţă în 1877. Pentru această faptă a fost decorată, cu crucea comemorativă „Elisabeta”.

Rădulescu-Niger, N, „La mănăstiri”, în : *Calea Vieţei*, p. 162-165.

Autorul descrie viaţa trăită în mănăstire din perspectiva mireanului, amintind de manastirile Agapia, Văratec şi Neamţ-Secu.

Scriban, I., arhim., „Cuvântarea Mitropolitului Primat Miron rostită la Mănăstirea Văratic, 7 august 1922”, în: *BORom* XL (1921-1922), 12, p. 931-934.

Cuvântare rostită cu prilejul unei vizite pe care mitropolitul Miron Cristea a făcut-o în judeţul Neamţ, ce se referă la datoriile pe care trebuie să le îndeplinească atât monahii cât şi monahiile faţă de Dumnezeu şi faţă de oameni.

Dimitrie, Ionescu, maestru de muzică, pensionar, mănăstirea Agaton, „Corurile de maici”, în: *MitrMold* III (1927), 1, p. 19.

Informaţiile vizează corurile de maici de la mănăstirile Văratec şi Agafton.

Scriban, arhim., „Ştiri. Maicile de la Văratec pentru studenţi”, în: *BORom* XLVI (1928), 3, p. 284.

Maica Pamfilia Ciolac, din Mănăstirea Văratic, a trimis 200 de lei ziarului „Libertatea” ca „dar pentru studenţii care luptă pentru legea strămoşească”.

***, „Ştiri. Noua stareţă a Văratecului”, în: *BORom* LIII (1931), 11, p. 766.

Articolul anunţă alegerea maicii Maria Stavrică în funcţia de stareţă a Mănăstirii Văratec, din judeţul Neamţ. Autorul îşi exprimă aprecierea pentru Preacuvioşia Sa, întrucât este o persoană echilibrată, cuviincioasă, cu multă învăţătură, „care va putea schimba faţa mănăstirii pe care o conduce”.

† T. S., „Note bibliografice. Bulat T. G., «Din Documentele Mănăstirii Văratic» în Arhivele Basarabiei VII”, 1935, p. 89-98”, în: *BORom* LIII (1935), 5-6, p. 316. Recenzie.

Din zece documente prezentate, două se referă la averea Mănăstirii Văratec.

D., Cr., preot, „Deschiderea cursurilor la Seminariile monahale”, în: *BORom* LXVII (1949), 3-4, p. 50-52.

La 20 martie 1949, patriarhul Justinian Marina a luat parte la festivitatea prilejuită de deschiderea cursurilor Seminarului Monahal de călugărițe din Mănăstirea Văratec, județul Neamț. Însoțit de către părintele Dumitru Cristescu, consilierul cultural al Sfintei Arhiepiscopii a Bucureştilor, patriarhul a fost întâmpinat cu toată evlavia de către soborul mănăstiresc, în frunte cu maica stareță. După săvârşirea Sfintei Liturghii, s-a trecut în sala de cursuri, unde a avut loc festivitatea deschiderii noului Seminar.

Dinograncea, Chiper, „Mănăstirea Văratec”, în: *MitrMold* XXXIV (1958), 7-8, p. 611-616.

În construcția Mănăstirii Văratec gesturile ctitorilor au fost subsumate: strădania de a ridica un lăcaş de cult, un spațiu al rugăciunii. Articolul informează despre: aşezare, întemeiere, prima stareță, dezvoltarea ulterioară, morminte, viață monahală.

Niță, Nazaria, „Întemeierea unei obşti. Scrisoarea Starețului Velicikovski către Maica Nazaria de la Ceahlău”, în: *TV* VII (1997), 7-12, p. 161-170.

Se informează despre strămutarea maicilor de la Gura Carpănului, de lângă Neamț, la Durău şi despre întemeierea Mănăstirii Văratec. Este reprodus textul răspunsului maicii Nazaria de la Ceahlău.

VĂRZĂREŞTI SAU URECHEŞTI VRANCEA (MĂNĂSTIREA)

Comănescu, M., preot, „Un manuscript de la Monastirea Vărzăreşti din județul Râmnicul- Sărat”, în: *Şcoala şi Biserica* IX (1906), 6, p. 92-93.

Este reprezentată mărturisirea autorului despre dorința de a publica în revista „Şcoala şi Biserica” mai multe documente, unul din acestea fiind un document păstrat în copie într-o condică de la Mănăstirea Vărzăreşti, în care se face, pe scurt, istoricul acestui schit de la început şi până la 1839, de un oarecare econom, Lazăr, îngrijitorul schitului.

Se reproduce conținutul manuscrisului, din care aflăm că pe cel ce a zidit mai întâi biserica îl chema Radu Armaşu iar apoi, biserica dărămându-se, a fost rezidită de un egumen cu numele de Varlaam ieromonahul, după care biserica ajunge din nou în ruină, fiind refăcută prin preocuparea părintelui Teofilact, eclesiarhul Episcopiei Buzăului.

VÂNĂTORII PIETRII (SCHITUL)

† T., S., „Note bibliografice, Mătase C., Pr., «Icoane de demult» în «Convorbiri Literare» LXVII (1934), p. 808-815**,** Recenzie”, în: *BORom* LII (1934), 9-10, p. 814.

Date despre fostul schit de călugărițe Vânătorii Pietrii de pe Valea Bistriței. De aici a plecat Olimpiada, cea care a întemeiat Văratecul. Printre ctitorii Schitului Vânătorii Pietrii îi avem pe domnul Petru Şchiopul şi pe mitropolitul Gheorghe Movilă. Pomelnicul original se păstrează. În actuala biserică de sat, se păstrează resturi de icoane din vechea biserică. Unele icoane din anii 1613-1614 sunt semnate de călugărițele: Ştefaniada, Salomia şi Doroteea, fapt care îl face pe autor să creadă că aici a existat o şcoală de pictură.

VIZANTEA (MĂNĂSTIREA)

Grosu, Ioan I., preot, „Cronica bisericească. Din activitatea cercului pastoral „Vidra” jud. Putna”, în: *BORom* XLVII (1929), 4, p. 358-360.

La 29 iulie 1928, cercul pastoral „Vidra” şi-a ținut şedința în parohia Vizantea. Despre această biserică autorul scrie că a fost mănăstire. Aceasta a fost ctitorită de monahul Visarion la sfârşitul epocii fanariote. Se oferă amănunte referitoare la discuțiile care s-au purtat la acest cerc pastoral şi la desfăşurarea lui.

VLĂDICENI-IAŞI (MĂNĂSTIREA)

A. S., „Cronica bisericească. Ridicarea din nou a Schitului Sfântul Ioan Teologul din Vlădiceni-Iaşi”, în: *BORom* XLIV (1926), 6, p. 353-354.

La 10 mai 1918 depozitele de obuze şi praf de puşcă de la Socola s-au aprins şi a rezultat o explozie care a distrus Schitul de călugări „Sfântul Ioan Teologul”. Acesta a fost ridicat cu câțiva ani înaintea războiului de arhimandritul Teodosie Soroceanu. Din articol aflăm că, începând cu anul 1926, prin silința mitropolitului Pimen al Moldovei, acest schit se va reface. Stareț al schitului era la 1926 părintele Epifanie Dumitrescu. Sunt redate: „Actul de temelie” pentru zidirea unui nou schit şi rugăciunea alcătuită şi rostită de Î.P.S. Pimen al Moldovei la punerea pietrei de temelie a noii bisericii a schitului „Sfântul Ioan Teologul”.

Scriban, arhim., „Ştiri. Restaurarea Schitului Sfântul Ioan Teologul”, în: *BORom* XLVI (1928), 10, p. 956

Schitul Sfântul Ioan Teologul de lângă Iaşi, grav afectat în 1918 în urma exploziei de la Socola, unde şi-a găsit moartea şi starețul lui, ieromonahul Teodosie Soroceanu, a fost restaurat în întregime.

SFINȚII VOIEVOZI-ROMAN (MĂNĂSTIREA)

Sassu, Vasile M., dr., „Unele date privind Biserica Sfinții Voievozi din Roman”, în *BORom* XCVIII (1980), 5-6, 671-673.

Se prezintă textul pisaniei bisericii, ce a funcționat ca mănăstire domnească, ce-l prezintă pe Ştefan Tomşa II ctitor. Se argumentează excluderea posibilității de a fi fost ctitorită de către Ştefan Tomşa I. În final se fac câteva considerații cu privire la arhitectură şi lipsa picturii inițiale.

VORONA (MĂNĂSTIREA)

***, „Bibliografie. „Mănăstirea Vorona", de Ec. Stavrofor Al. H. Simionescu, Botoşani, 1922, Tipografia Reînvierea", în: *BORom* XLI (1922-1923), 2, p. 158.

Date despre mănăstirea Vorona.

VORONEȚ (MĂNĂSTIREA)

Zugrav, I., dr., „O prețioasă cruce dela mitropolitul Grigorie Roşca", în: *Candela* XLIX (1938), 1-12, p. 304-318.

Informații referitoare la o cruce de mână de dimensiuni mari ce se păstrează la catedrala din Cernăuți. Sculptată dintr-o singură bucată de lem de cedru, forma ei este în opt colțuri, fomate din trei bare transversale drepte, fiind ferecată în argint aurit şi împodobită cu pietre scumpe. A fost donată Mănăstirii Voroneț de către mitropolitul Sucevei, Grigorie Roşca, vărul lui Petru Rareş, în 1553. Crucea, lucrată popa Nichifor, se aseamănă cu cea dăruită de către mitropolitul Grigorie Roşca Mănăstirii Neamț, în 1560, având probabil acelaşi meşter. Cruci asemănătoare, din această epocă, se găsesc şi la mănăstirile: Putna, Dragomirna şi Secu.

A doua parte a articolului cuprinde „Descrierea reprezentațiilor sculpturale de pe cruce". Numărul scenelor este de 31 sau 33, în funcție de cum se socotesc evangheliştii, 15 pe față şi restul pe verso. Cele 15 scene redate sunt: „Bunavestire", „Vindecarea orbului", „Vindecarea slăbănogului la lacul Vitesda", „Întâmpinarea Domnului", „Adormirea Maicii Domnului", „Învierea lui Lazăr", „Intrarea în Ierusalim", „Iisus la 12 ani între cărturari în templu", „Botezul Domnului", Înălțarea Sfintei Cruci", „Primirea celor trei îngeri din partea lui Avram", „Răstignirea", „Întâlnirea cu femeia samarineancă", „Cercarea lui Toma", „Maica Domnului desmierdându-şi pruncul". Pe cealaltă față a crucii sunt reprezentate scenele: „Sfinții Evanghelişti Luca şi Matei", „Pogorârea Duhului Sfânt", „Paza mormântului Mântuitorului", „Luarea de pe cruce", „Intrarea în Biserică a Maiciii Domnului", „Înmormântarea lui Hristos", „Schimbarea la Față", „Învierea lui Hristos", „Cei patruzeci de mucenici", „Mironosițele", „Înălțarea Domnului", „Sf. M. M. Gheorghe", „Naşterea Domnului", numele evangheliştilor şi simbolurile lor, înaripate: un om, un leu, un taur şi un vultur, „Evangheliştii Marcu şi Ioan","Pantocrator - Iisus cu brațele întinse binecuvântând lumea".

Zugrav, I., „Voronețul", în: *MitrMold* XXXIX (1963), 1-2, p. 68-85.

Sunt expuse cele mai importante aspecte ale istoriei Mănăstirii Voroneț. Aşezarea sa, ctitorirea, atestarea documentară şi datele despre donații şi moşii sunt, aşadar, completate de descrierea arhitecturii aşezământului, a picturii, atât interioare, cât şi exterioare, a sculpturii, a mormintelor şi a altor odoare care subliniază rolul

cultural-religios al mănăstirii. Articolul cuprinde o anexă cu inscripții de pe morminte şi alte obiecte de cult.

Ioan, F. Stănculescu, „Recenzie: Două albume despre Mănăstirile Voroneț şi Humor: „Petru Comarnescu, Voroneț, Editura Meridiane, Bucureşti, 1965" şi „Ştefan Balş, Mănăstirea Humor, Editura Meridiane, Bucureşti, 1965", în: *BORom* LXXXIII (1965), 5-6, p. 600-604.

Istoricul unor monumente de artă medievală din nordul Moldovei, respectiv mănăstirile Voroneț şi Humor, reprezentative pentru evoluția stilului arhitectural şi pictural moldovenesc în timpul domniilor lui Ştefan cel Mare şi Petru Rareş. Bisericii construite de Ştefan cel Mare la Voroneț I se adaugă pridvorul şi fresca, atât în exteriorul bisericii, cât şi pe pereții interiori ai noului pridvor, din inițiativa mitropolitului Grigorie Roşca.

Se prezintă arhitectura şi ansamblurile picturale din exterior şi interior, pietrele funerare cu motive ornamentale de origine bizantino-orientală. Se păstrează câteva piese de mobilier din timpul lui Petru Rareş şi Grigorie Roşca.

Brătulescu, Victor, prof., „Nume de călugări şi de dieci în grafitele de la Mănăstirile Voroneț şi Humor", în: *MitrMold* XLI (1965), 9-10, p. 541-554.

Autorul prezintă şi analizează succesiv grafitele de la mănăstirile Voroneț şi Humor, din care reies informații despre egumenii, călugării şi diecii din aceste două mănăstiri.

Oprişa, L. I., „Voroneț", în: *MitrBan* XX (1970), 1-3, p. 240.

Articolul cuprinde o monografie a Mănăstirii Voroneț, biserica fiind construită între 24 mai şi 14 septembrie 1488 de Ştefan cel Mare şi Sfânt, al doilea ctitor al ei fiind mitropolitul Grigorie Roşca, cel care se va îngriji de tot complexul mănăstiresc şi de realizarea picturii exterioare. Datele se referă la pictura interioară şi exterioară şi la arhitectură.

Şesan, M., prof., „Capela Sixtină a Carpaților", în: *MitrMold* XLIX (1973), 3-4, p. 258-260.

„Capela Sixtină a Carpaților" despre care aminteşte autorul este de fapt Mănăstirea Voroneț, această asemănare cu edificiul catolic fiind motivată de valoarea artistică şi culturală a frescelor mănăstirii moldoveneşti. Din aceeaşi perspectivă sunt amintite şi mănăstirile Putna, Moldovița şi Sucevița.

Solcanu, Ion I., Buzdugan, Costache, pr. şi Lupu, Constantin, „Biserica Voroneț" în: *StTeol*, Seria a II-a, XXXVIII (1986), 2, p. 123-124.

Informații despre Mănăstirea Voroneț înălțată între 26 mai–14 septembrie 1488. Sunt prezentați cei trei ctitori: Ştefan cel Mare, Daniil Sihastru şi mitropolitul Grigorie Roşca, se prezintă pictura interioară şi exterioară a bisericii şi se analizează fresca cu scena „Judecata de Apoi".

Pogonat, Tatiana şi Boldura, Oliviu, „Conservarea şi restaurarea picturilor murale exterioare de la biserica monument istoric a fostei mânăstiri Voroneț”, în *BORom* CVII (1989), 11-12, p. 148-170.

VOVIDENIA – NEAMȚ (SCHITUL)

Enăceanu, Ghenadie, arhim., „Din istoria Mănăstirii Neamț. Istorie pentru începerea, zidirea, întemeierea şi înzestrarea Sf. Schit Vovidenia ce este în Principatul Moldovei aproape de Sfânta Mănăstire Neamț”, în: *BORom* VII (1882-1883), 10, p. 604-617.

În 1751, P.S. Ioanichie, episcopul Romanului, împreună cu monahul Nicanor, egumenul Mănăstirii Neamț, au început, la o depărtare de 15 minute de Mănăstirea Neamț, zidirea unei biserici de lemn pe fundație de piatră, cu hramul Intrarea Maicii Domnului în Biserică şi câteva chilii – astfel a luat naştere schitul Vovidenia. P.S. Ioanichie s-a îngrijit de această ctitorire înzestrându-o cu toate cele necesare. În 1754, P.S. Ioanichie închină schitul Mănăstirii Neamț.

G. Enăceanu prezintă după aceea date despre averea schitului şi cum a sporit aceasta în timp. În 1852, stareţul mănăstirilor Neamț şi Secu, Neonil, văzând starea proastă a bisericii de lemn a schitului, a început zidirea unei noi biserici. Aceasta a fost terminată şi, în 1857, a fost sfințită de P.S. Markian Iarapoleos. Notele de subsol cuprind text în slavonă.

Ivan, I., diac. prof., „Două pomelnice triptice ctitoreşti din secolul al XVIII-lea”, în: *MitrMold* XLIII (1967), 7-8, p. 542-544. Însemnare.

După o introducere generală despre pomelnice, autorul analizează cuprinsul pomelnicelor de la mănăstirile Vovidenia şi Pocrov.

Aioanei, Timotei, arhim., „Mitropolitul Visaron Puiu şi Schitul Vovidenia”, în: *TV* XIV (2004), 7-12, p. 343-347.

Schitul Vovidenia a fost pentru mitropolitul Visarion Puiu un loc de suflet. Aici a construit o casă arhierească în 1937. Suportă cheltuielile pentru acoperirea cu tablă a bisericii. În 1927 lasă un pomelnic ctitoricesc – se redă textul. Când, datorită războiului, s-a pus problema evacuării Mitropoliei Bucovinei, locul aprobat de Sf. Sinod ca să-i devină reşedință a fost schitul Vovidenia. Aceasta în ciuda faptului că fuseseră luate în discuție şi mănăstirile Secu şi Râşca!

ZAGAVEI (SCHITUL)

Simionescu, Al., iconom protoiereu Botoşani, „Documente referitoare la Schitul Zăgavei din județul Iaşi”, în: *BORom* L (1932), 5, p. 363-364.

Date despre Schitul Zagavei, situat la granița județului Botoşani cu Iaşiul, ajuns simplă biserică parohială alipită Bădenilor. Au făcut danii acestui sfânt locaş domnii: Ştefan Petru (1673), Dumitraşcu Cantacuzen (1675), Antonie Ruset (1676), Constantin Cantemir (1685) şi alții. Tot aici a viețuit marele Veniamin Veliaşcu, iscusit în tainele arhitecturii.

Data întemeierii acestui sfânt lăcaş nu se poate preciza cu exactitate, dar se presupunecă el ar fi fost întemeiat înainte de 1685. Autorul transcrie fragmente din „ispistocul sârbesc de la Ştefan Petru Voievod”, de la 1673, ca şi din cel al lui Antonie Ruset Voievod, din 1676 sau din cel de la 1675, a lui Dumitraşcu Cantacuzen.

ZOSIM (SCHITUL LUI)

Gonța, Alexandru I., „Un aşezământ de cultură de la Alexandru Lăpuşneanul pe valea Secului înainte de ctitoria lui Nistor Ureche: Schitul lui Zosim”, în: *MitrMold* XXXVIII (1962), 9-12, p. 694-712.

După o prezentare generală a mănăstirilor Neamț şi Secu, autorul prezintă schitul ctitorit de Zosim pe valea Secului şi încearcă să lămurească modul în care a ajuns Nistor Ureche ctitor la Secu şi motivul pentru care a rămas în umbra istoriei.

V. 3. MONOGRAFII, STUDII ŞI ARTICOLE DESPRE MĂNĂSTIRILE ŞI SCHITURILE DIN BASARABIA ŞI BUCOVINA DE NORD

BORISAUCA (MĂNĂSTIREA)

Dionisie, Erhan, episcopul Cetății Albe Ismail, „Roadele alipirii Bisericii din Basarabia la Biserica mamă sub domnia Regelui Carol al II-lea”, în: *BORom* LVIII (1940), 5-6, p. 319-325.

În perioada în care Basarabia a fost sub stăpânire rusească, Biserica a fost asuprită. Limba în care se slujea era slavona. După unire, slujbele s-au făcut în limba română. Din articol mai aflăm că la Mănăstirea Borisauca s-a înființat un atelier de pictură şi țesătură bisericească, iar la Ismail s-a înființat un orfelinat.

CĂLUGĂRENI-USPENIA (MĂNĂSTIREA)

Scriban, arhim., „Ştiri. Hoți la o mănăstire din Basarabia”, în: *BORom* XLIII (1925), 5, p. 319.

O telegramă din Constanța anunță că Mănăstirea Călugăreni-Uspenia de lângă comuna Slavă – rusă din Basarabia de jos a fost prădată de hoți.

CĂPRIANA (MĂNĂSTIREA)

Stănoiu, Damian, ieromonahul, „Congresul de la Căpriana”, în: *BORom* XLII (1924), 6, p. 364-369.

Este redată desfăşurarea congresului stareților de la Mănăstirea Căpriana, congres ce a avut loc între 1-2 mai 1924. Până să facă o descriere a desfăşurării Congresului, ieromonahul Damian aminteşte despre ideea de „Congres al călugărilor” – idee care a fost promovată de ieromonahul Dionisie Lungu în revista „Glasul Monahilor” şi se face o descriere a Mănăstirii Căpriana – din care aflăm că sfântul

lăcaş are 37 de monahi şi 60 de fraţi. Este consemnată apoi legenda întemeierii mănăstirii de către Ştefan cel Mare.

Popescu, Dumitru Şt., „Giurescu Constantin C. «Vechimea aşezărilor româneşti dintre Prut şi Nistru», în: „Revista Fundaţiilor Regale” an VIII, 1941, nr. 8-9, p. 307-319”, în: *BORom* LIX (1941), 9-10, p. 595-596. Recenzie.

Autorul aminteşte despre satele din judeţul Lăpuşna, stabileşte etimologia cuvântului „cascadă” şi arată că Mănăstirea Vărzăreşti este menţionată într-un document din 1420, iar în altul de la 1429 este menţionată mănăstirea de la Viznevăţ (Căpriana).

CERNĂUŢI (MĂNĂSTIREA)

Dobrescu, N., „Cronica bisericească externă. În Bucovina”, în: *BORom* XXXIII (1909-1910), 10, p. 1182.

De la 24 mai 1908 există o mănăstire de maici la Cernăuţi. Aceasta a fost înfiinţată de mitropolitul Bucovinei, Vladimir de Repta.

DOBRUŞA (MĂNĂSTIREA)

Scriban, arhim., „Ştiri. Danie episcopească”, în: *BORom* XLV (1927), 9, p. 571.

P.S. Visarion al Hotinului a dăruit suma de 100.000 de lei şi tot materialul lemnos pentru lucrările de îmbunătăţire care se fac la Mănăstirea Dobruşa din Soroca.

FÂNTÂNA DOAMNEI (SCHITUL)

† T., S., „Note bibliografice. Tomescu Const, N., «Diferite ştiri din arhiva consiliului eparhial Chişinău» în *Arhivele Basarabiei VI*, 1934, p. 339-379 şi VII, 1935, p. 17-44”, în: *BORom* LIII (1935), 5-6, p. 320. Recenzie.

În această lucrare a lui Tomescu Constantin găsim vechi numiri moldoveneşti uitate, schiturile de călugăriţe existente în 1814, amănunte despre risipirea schitului Fântâna Doamnei Orhei, numiri de epitropi, cărţi de hirotonie, ştiri despre ctitoria bis. Sf. Gheorghe Chişinău, primii elevi ai Seminarului din Chişinău. Sunt prezentate şi facsimile ale următoarelor semnături şi peceţi: a mitropolitului Ioachim al Proilaviei din 1774, a episcopului Inochentie al Huşilor şi mitropolitului Leon al Moldovei.

GÂRBOVĂŢ SAU HÂRBOVĂŢ (MĂNĂSTIREA)

*****,** „Cronica bisericească. Sfânta Icoană a Maicii Domnului de la Mănăstirea Gârbovăţ din Chişinău”, în: *BORom* XLIV (1926), 9, p. 536-537.

În Basarabia exista obiceiul ca în fiecare toamnă, la 30 septembrie, icoana făcătoare de minuni a Maicii Domnului din Mănăstirea Gârbovăţ să fie dusă şi pusă spre închinarea poporului la biserica arhiepiscopală din Chişinău, unde rămânea până primăvara, când era dusă din nou acasă.

ISMAIL (MĂNĂSTIREA)

C., E., „Documente inedite”, în: *BORom* XV (1891-1892), 10, p. 769-800.

Este redată scrisoarea din 1707, prin care e numit noul egumen al metocului din Ismail, metoc care era al Sfântului Mormânt. Din epistolă reiese că egumenii greci de la mănăstirile închinate aveau instrucțiuni speciale primite de la autoritățile proprii, referitoare la modul de comportare față de ierarhia țării în care se găseau.

JAPCA (MĂNĂSTIREA)

Bezviconi, G., „Mănăstirea Japca din jud. Soroca”, în: *Păstorul Tutovei* VI (1943), 9-10, p. 404-408.

Se precizează, că lipsesc datele exacte referitoare la fondarea Mănăstirii Japca, localizată pe malul drept al Nistrului, în județul Soroca. Tradiția amintește despre întemeierea schitului de către ieromonahul Iezechil, venit în secolul al XVII-lea pe acele locuri și întemeind o biserică cu hramul Înalțării Sfintei Cruci.

Data întemeierii prezentuluii lăcaș, acceptată de toți istoricii, este 1770, pe vremea războiului ruso-turc, când călugării părăsit chiliile de pe culme și s-au așezat mai în vale, în locul actual. Este consemnată prezența unui egumen, Teodosie, despre care istoricii spun că a venit la Japca din Mănăstirea Deleni, județul Botoșani și care apelează la domnul Alexandru Șuțu, care miluiește la 1801 obștea cu o carte domnească. Al doilea ctitor al mănăstirii a fost Constantin Andronovici Stati, boier moldovean, care a trăit la Mănăstirea Japca între 1820-1842, zidind între 1820 -1825 biserica de piatră și cumpărând, ulterior, mult pământ pentru mănăstire.

În urma deciziei Sf. Sinod din 1916, arhiepiscopul Anastasie a dispus mutarea călugărilor de aici la Mănăstirea Hârjăuca și așezarea călugărițelor refugiate la Mănăstirea Japca. La 1918 erau aici: o stareță, 26 maici, 182 surori.

NOUL NEAMȚ (MĂNĂSTIREA)

***, „Mănăstirile”, în: *BORom* XXXIII (1909-1910), 12, p. 1404-1415.

Articolul conține raportul făcut de starețul Mănăstirii Neamț, arhimandritul Valerie, către mitropolitul Moldovei, referitor la călătoria pe care părintele arhimandrit a făcut-o la mănăstirile din Basarabia și Rusia împreună cu arhimandritul Teodosie Soroceanu.

Valerie menționează despre starea Mănăstirii Neamț din Moldova care era destul de precară la 1910. Aceasta a fost întemeiată de trei călugări: Pimen, Silvan și Sofronie și a avut o stare de maximă înflorire în vremea lui Paisie Velicicovski. Lavra Neamțului a dat numeroși ierarhi, dintre care îi amintim pe mitropoliții Teoctist, Neofit, Mitrofan, Gheorghe, Iacov Stamate, Grigorie al IV-lea al Ungrovlahiei etc. De la mijlocul secolului al XIX-lea, Mănăstirea Neamț a început să decadă datorită secularizării, a incendiului care a făcut numeroase pagube etc.

Se prezintă călătoria pe care au făcut-o la mănăstirile din Basarabia și Rusia, unde au vizitat: lavra Pecerska din Kiev, Mănăstirea Pocrovul din Kiev, Mănăstirea Noul Neamț din Basarabia. Aceasta din urmă a fost întemeiată în 1867 de către 26 de

călugări veniți de la Mănăstirea Neamț din Moldova, în frunte cu ieromonahului Teofan, care a fost şi primul stareț.

La Noul Neamț, în 1910, stareț era arhimandritul Gherman. Spre finalul raportului, arhimandritul Valerie îi face mitropolitului Moldovei câteva propuneri pentru reorganizarea vieții duhovniceşti în Mănăstirea Neamț din Moldova.

***, „Un însemnat document", în: *BORom* XXXVI (1912-1913), 9, p. 933-943.

Este reprodus un document din 1864, găsit la Mănăstirea Neamț, în care se precizează că, în 1864, s-a întemeiat Mănăstirea Noul Neamț din Basarabia şi un fond din dobânda căruia urmau să fie întrețინuți şcolarii din Seminarul de la Chişinău. Actul a fost întocmit de către ieromonahul Teofan – împuternicitul peste moşiile din Basarabia ale Mănăstirii Neamț din Moldova.

G., I. M., „Note bibliografice. Mihailovici Paul Diac., «Înfățişări de viață culturală românească la Mănăstirea Noul Neamț din Basarabia», în: revista *Viața Basarabiei*, nr. 11-12 (1935) şi extras 8 p", în: *BORom* LVI (1938), 1-4, p. 133**.** Recenzie.

Pe baza a două scrisori din data de 22 iulie 1865, scrise de călugărul Andronic de la Mănăstirea Neamț, Mihailovici Paul încearcă să lămurească câteva ştiri în legătură cu cererea călugărilor fugiți în Basarabia de pe vremea lui Cuza, de a li se trimite cărți româneşti pe ascuns. O scrisoare o are ca destinatară pe maica Fevronia de la Mănăstirea Agapia. În această scrisoare, Andronic menționează despre manuscrisul care cuprinde călătoria sa la Kiev. Se mai aminteşte despre un alt manuscris al lui Andronic care cuprinde istoria Mănăstirii Neamț.

***, „Mănăstirea Noul Neamț", în: *BORom* LVIII (1940), 3-4, p. 251.

Mănăstirea Noul Neamț din Chițcani, județul Tighina, este denumită în mod impropriu „Mănăstirea Patriarhul Miron", denumire neaprobată de Sfântul Sinod. Autorul scrie că în vremea patriarhului Miron s-a încercat schimbarea numelui acestei mănăstiri, dar nu s-a aprobat.

RĂCIULA (MĂNĂSTIREA)

Scriban, arhim., „Ştiri. Foc la o mănăstire", în: *BORom* XLV (1927), 9, p. 573

La începutul lunii septembrie, a avut loc un incendiu la Mănăstirea Răciula din județul Lăpuşna, din Basarabia. Focul a izbucnit datorită neatenției unei maici.

SURUCENI (MĂNĂSTIREA)

Scriban, arhim., „Ştiri. Dărnicie mănăstirească", în: *BORom* XLVI (1928), 9, p. 860.

În ziua de 24 mai 1928 a avut loc în toată țara pomenirea celor căzuți în război. Din comuna Suruceni de lângă Chişinău, închinătorii, în frunte cu organe ale societății culturale „Astra", s-au dus la Mănăstirea Suruceni unde au fost primiți şi bogat ospătați de către P.S. Dionisie (Erhan), starețul acestei mănăstiri.

TABĂRA (MĂNĂSTIREA)

Scriban, arhim., „Ştiri. Călugăriţe împotriva calendarului”, în: *BORom* XLV (1927), 4, p. 253.

La mănăstirea de maici din comuna Tabăra, judeţul Orhei, maicile au produs tulburări cu prilejul instalării noului preot, datorită calendarului nou.

VEVERIŢA-CORNEŞTI (SCHITUL)

Scriban, arhim., „Cronica bisericească. Jefuirea sălbatică a unui schit nou înfiinţat”, în: *BORom* XLV (1927), 6, p. 363-364

Schitul Corneşti, aflat lângă linia ferată Iaşi-Chişinău, a fost jefuit pe data de 19 iunie 1927. Acest lăcaş monahal a fost sfinţit în data de 5 iunie 1927, prilej cu care a primit mai multe odoare din aur şi argint. În articol este redat modul în care a fost prădat schitul.

V. 4. MONOGRAFII, STUDII ŞI ARTICOLE DESPRE MĂNĂSTIRILE ŞI SCHITURILE DIN TRANSILVANIA ŞI MARAMUREŞ

AFTEIA SAU CIORA (SCHITUL LUI SOFRONIE DE LA)

Liţiu, Gheorghe, pr. vicar eparhial, „Două sute de ani de la pustiirea Schitului lui Sofronie de la Cioara. (1756-1956)”, în: *MitrBan* VIII (1958), 1-3, p. 134-136.

Situat în comuna Cioara, raionul Orăştiei, Schitul lui Sofronie de la Cioara mai este cunoscut sub numele de „Afteia”. Este prezentat singurul document contemporan care menţionează pustiirea schitului de furia unionistă. Sunt consemnate date referitoare la trimiterea unui episcop ortodox, în persoana episcopului sârb al Budei, Dionisie Novacovici, la românii din Ardeal, la 14 februarie 1761.

Oana, Dragosin, pr., „Un ţâr de schit”, în: *MitrBan* XVI (1966), 7-9, p. 516-522.

Articolul se referă la schitul „Afteia” din satul Săliştea (fosta Cioara). Date exacte despre acest lăcaş aflăm abia din 1757. Se prezintă informaţii despre a doua sa dărâmare, din 1840, când s-au demolat şi chiliile. Din însemnările de pe câteva cărţi cu privire la acest sfânt lăcaş aflăm că s-a mai numit şi „Naşterea Maicii Domnului”. Autorul prezintă evenimentul important care a debutat în acest loc, anume mişcarea condusă de monahul Sofronie.

BLAJ - SF. TREIME (MĂNĂSTIREA)

Marcu, Grigorie, „Mănăstirea «de rit grecesc» din Blaj”, în: *MitrArd* II (1957), 1-2, p. 286-288.

Pe lângă datele importante despre construirea mănăstirii „de rit grecesc” din Blaj, respectiv Mănăstirea Sfânta Treime, documentul reprezintă şi o pagină de istorie a locului, prezentând influența pe care au avut-o uniații asupra acestui edificiu.

Marcu, Grigorie, „Un călugăr orb, dascăl al vechilor şcoli blăjene”, în: *MitrArd* II (1957), 11-12, p. 880-881.

Informații despre înființarea vechilor şcoli blăjene ce îşi desfăşurau activitatea pe lângă Mănăstirea Sfânta Treime.

BRÂNCOVEANU SAU SÂMBĂTA DE SUS (MĂNĂSTIREA)

Scriban, arhim., „Ştiri. Colecta pentru Mănăstirea Brâncoveanului din Făgăraş”, în: *BORom* XLV (1927), 6, p. 382.

Date despre strângerea de ajutoare pentru ridicarea Mănăstirii Sâmbăta de Sus, din județul Făgăraş, lucrare începută de Î.P.S. Nicolae al Sibiului

Scriban, arhim., „Ştiri. Subscripțiunea pentru Mănăstirea Brâncoveanului”, în: *BORom* XLV (1927), 8, p. 505.

Din ziarul „Telegraful român” aflăm că pentru Mănăstirea Sâmbăta de Sus s-au strâns peste două milioane de lei.

***, „Cronica bisericească. Apel pentru ridicarea unei mănăstiri peste munți”, în: *BORom* XLVI (1928), 11, p. 1009-1012.

Este prezentată situația lăcaşurilor monahale din Transilvania. Se aminteşte despre inițiativa mitropolitului Nicolae de la Sibiu de a aduna mijloace pentru a ridica mănăstirea cea numită a „Brâncoveanului” din Făgăraş, inițiativă în urma căreia s-au strâns cam cinci milioane de lei. Tot din articol aflăm că Î.P.S. Sa a mai ridicat un schit la Răşinari. Tot în Eparhia Sibiului se mai lucrează la zidirea unei alte mănăstiri, cea a „Întregirii neamului”. O altă mănăstire care a fost ridicată de către patriarh la Toplița Română. Având în vedere că în Eparhia Oradei nu este nici o mănăstire, P.S. Roman Ciorogariu a trimis o circulară – care este redată în articol, prin care face un apel către toți ortodocşi de a-l ajuta să ridice o mănăstire.

Tohăneanu, Veniamin, protos., „Mănăstirea „Brâncoveanu”“, în: *MitrArd* X (1965), 7-8, p. 521-546.

O prezentare a istoricului Mănăstirii Brâncoveanu ctitorită 1697. Primul egumen despre care există ştiri din preajma anului 1785 este Visarion. Este redată pisania acestui lăcaş şi istoria întemeirii şcolii pe care a găzduit-o, a prigoanelor suferite de cei de la Sâmbăta în jurul anului 1750, a dărâmării din 1785 şi a încercărilor de reconstruire, săvârşită în cele din urmă de mitropolitul Nicolae Bălan. Lucrările s-au desfăşurat între anii1926-1936, iar sfințirea a avut loc la 15 august 1946. Sunt prezentate date despre particularitățile stilului brâncovenesc, despre arhitectura întregului complex mănăstiresc, despre pictura din interior şi exterior. Edificii noi au fost zidite între anii 1932-1945.

Literat, Valeriu, „Bisericile, mănăstirea de la Sâmbăta de Sus şi slujitorii lor”, XX (1975), 1-2, p. 29-53.

Informaţii despre istoricul bisericilor parohiale şi a Mănăstirii din Sâmbăta de Sus. Sunt prezentate date importante despre existenţa a „două mănăstiri” la Sâmbăta de Sus şi numeroase informaţii cu privire la ctitorul mănăstirii, zugravii ei, domeniul mănăstirii, egumenii şi pomelnicele mănăstirii.

Stoicescu, Nicolae, prof. drd., „Mănăstirea Brâncoveanu din Sâmbăta de Sus (I)”, în: *MitrArd* XXXI (1986), 1, p. 77-94.

Aceasta este prima parte a unui articol despre Mănăstirea Brâncoveanu, care debutează cu scurte date despre Ţara Făgăraşului şi despre satul Sâmbăta de Sus, despre moşiile brâncovenilor şi despre bisericile satului, prima biserică de lemn fiind menţionată încă din 1617. În secolul al XVIII-lea, alte două biserici au fost reclădite, una de către boierii Brâncoveni, iar celalaltă de către egumenul Mănăstirii Sâmbăta - biserica Sfântului Teodor Tiron, respectiv biserica Adormirii Maicii Domnului. Mai aflăm despre Palatul lui Constantin Brâncoveanu.

Stoicescu, Nicolae, prof. dr., „Mănăstirea Brâncoveanu (II)”, în: *MitrArd* XXXI (1986), 2, p. 208-226.

Aceasta este a doua parte a articolului despre Mănăstirea Brâncoveanu, în care se dă ca dată a zidirii anul 1701. Aflăm despre şcoala de la Sâmbăta, despre daniile primite în secolul al XVIII-lea de la diverşi domnitori, despre activitatea egumenului Visarion, care a condus mănăstirea mai bine de 30 de ani. Sfântul lăcaş a fost cruţat de la distrugere în 1761 şi rectitorit de mitropolitul Nicolae Bălan. Sunt analizate planul arhitectural şi pictural, cu două anexe importante.

†Antonie, Arhiepiscop al Sibiului şi mitropolit al Transilvaniei, Crişanei şi Maramureşului, „Moarte şi Înviere la Mănăstirea Brâncoveanu de la Sâmbăta de Sus”, în: *Rteol* III (1993), 3, p. 64-81.

Pe lângă informaţiile referitoare la istoricul mănăstirii, dărâmarea şi reconstruirea Mănăstirii Sâmbăta de Sus, pisania de la intrarea în sfântul lăcaş şi textul hrisovului de sfinţire, sunt redate cuvântările rostite de patriarhul ecumenic Bartolomeu, Preafericitul Teoctist, patriarhul Bisericii Ortodoxe Române şi Înalt Preasfinţitul Antonie, mitropolitul Transilvaniei, cu ocazia sfinţirii mănăstirii la 15 august 1993.

BUCIUMI FĂGĂRAŞ (MĂNĂSTIREA)

Scriban, arhim., „Ştiri. O nouă mănăstire peste munţi”, în: *BORom* XLV (1927), 5, p. 314

Date despre refacerea mănăstirii de la Bucium, din Făgăraş, distrusă de unguri.

Scriban, arhim., „Cronica bisericească. Adunarea misionarilor pentru mănăstirea de la Făgăraş”, în: *BORom* XLV (1927), 7, p. 427-428.

La îndemnul reginei Maria a României, s-a luat hotărârea zidirii unei mănăstiri în Bucium, Făgăraş, în amintirea vitejilor căzuţi în război, căreia să i se zică „Mănăstirea Întregirii Neamului”. În scopul acesta a fost întocmită o ceată de misionari şi misionare care să ducă la bun sfârşit acest plan. Pentru împlinirea tuturor acestora, a avut loc pe data de 1 iulie 1927, o întrunire a adunării „comitetului de urzire” a acestor lucrări. În articol este redată desfăşurarea acestei întruniri.

Scriban, arhim., „Ştiri. Pentru mănăstirea „Întregirea Neamului”, în: *BORom* XLVI (1928), 9, p. 860

Pentru Mănăstirea „Întregirea Neamului” care se zideşte în comuna Buciumi, jud. Făgăraş, Ministerul de Finanțe a acordat scutire de taxele pentru danii.

CHEILE TURZII (MĂNĂSTIREA)

Moldovan, Gheorghe, „… şi aici au sunat clopotele în dungă!” în: *MitrArd* XXIII (1978), 1-3, p. 39-43.

Se face prezentarea unei vechi mănăstiri de la Cheile Turzii. Sunt date informații ce atestă existența mănăstirii, un scurt istoric al aşezământului, date despre odoarele mănăstirii, precum şi situația actuală a lăcaşului.

BISERICA DIN DEAL – CLUJ

Manolache.,T.,Theodor., „Note bibliografice. Mureşanu Fl. «Biserica din Deal sau veche biserică ortodoxă română din Kolosvar – Cluj şi slujitorii ei». Deak Terenczu, 1942, 206 p.” în: *BORom* LXI (1943), 1-3, p. 133. Recenzie.

Este prezentată monografia „Bisericii din Deal”, care de la 1796 la 1932, a fost singura biserică ortodoxă din Cluj, iar între anii 1919-1932 a fost catedrala Episcopiei Vadului şi a Feleacului. Biserica a fost zidită de Cozma Buczi, Ioan Zoltan şi Popa Juga Sigismund.

SF. ELISAVETA DIN CLUJ (MĂNĂSTIREA)

Naghiu, E., Iosif, „Aşezăminte bisericeşti – Mănăstirea «Sf. Elisabeta»” din Cluj, în: *Viața Ilustrată* (1936), p. 16-17.

Este prezentată Mănăstirea „Sf. Elisabeta”, unul dintre primele sfinte lăcaşuri apărute în Ardeal după Primul Războiul Mondial. Întemeiată prin autoritatea bisericească şi Societatea Femeilor Ortodoxe, în Cluj, în 1934, mănăstirea de călugărițe şi-a găsit şedere într-o casă modestă, pe strada Avram Iancu.

Având patru călugărițe, maica stareță Cornelia Ionescu, maica Sofia, maica Cornelia, maica Agapia, patru surori şi câteva novice, mănăstirea le pregăteşte pentru o operă de caritate creştină şi anume îngrijirea bolnavilor de la spitalul din Reghin. Cei care au sprijinit aşezământul monahal prin donații au fost: d-na Cantacuzino, d-na Oțoiu, P.S. Nicolae Colan.

FELEAC (MĂNĂSTIREA)

Stănculescu, F., Ioan, „Recenzie. Marius Porumb, «Bisericile din Feleac şi Vad», Bucureşti, Editura Meridiane, 1968, p. 60 şi 42 ilustraţii”, în: *BORom* LXXXVII (1969), 7- 8, p. 859- 861.

Se punctează mai întâi relaţiile Moldovei şi Ţării Româneşti cu Transilvania, amintindu-se de relaţiile bune dintre Ştefan cel Mare şi Matei Corvin care s-au concretizat în donaţia făcută de Matei lui Ştefan constând în Cetatea Ciceului şi a Cetăţii de Baltă cu domeniile lor, premisă pentru întemeierea de către domnul moldovean a două episcopii româneşti, la Feleac şi la Vad.

Aşezarea Fealeacului, aflată la 7 km de Cluj, apare documentar pentru prima dată la 28 ianuarie 1367, într-o diplomă a regelui Ludovic I de Anjou, în care se menţionează privilegiul Feleacului de a păzi drumul dintre Cluj şi Turda. Primul episcop de la Feleac, Marcu, era grec ortodox, urmat fiind de Daniil, fiul preotului Ladislau, de chir Ştefan, iar în 1538 de Petru, după care documentele pomenesc numai de preoţi.

În timpul mitropolitului Daniil a fost construită biserica catedrală, în jurul anului 1488, dată consemnată în „Tetraevanghelul” din Feleac, existând probabil o biserică mai mică înainte. Autorul descrie biserica, asemănând-o cu altele gotice de la sfârşitul secolului al XV-lea: Cisnădie, Vad, Voroneţ, Pătrăuţi, Neamţ, Borzeşti, Războieni. În secolul al XVI-lea Feleacul ajunge un important centru cultural şi autorul presupune că ar fi fost înfiinţată aici o mănăstire, astăzi dispărută. Din vechea pictură s-au păstrat doar portretele unor prooroci, iar dintre manuscrisele cu care a fost înzestrată Biserica din timpul lui Ştefan cel Mare, s-a păstrat un „Liturghier slav”-1481, aflat la Biblioteca Centrală a Universităţii din Cluj, o ferecătură de argint a „Tetraevangheliarului” din 1488 şi icoane din diferite perioade.

Comuna Vad, aşezată actualmente pe malul stâng al Someşului, nu departe de şoseaua naţională Dej-Baia Mare, apare în documente la 1467. După unii istorici, aici a fost întemeiată o mănăstire de către voievozii maramureşeni, Băliţă şi Drag. Construită în timpul domniei lui Ştefan cel Mare, cum susţine tradiţia, biserica din Vad a devenit sediul episcopal, depinzând direct de Mitropolia Moldovei. Primul ei episcop este pomenit Ilarion, la 1523, în timpul lui Ştefăniţă Vodă (1517- 1527), alături de trei preoţi: Matei, Şandru şi Petru. Episcopia de la Vad a fost înzestrată cu danii de Petru Rareş în timpul episcopului Varlaam de Vad, al cărui urmaş, Anastasie se presupune a fi fost mai târziu, în 1558, episcop de Roman.

Episcopia de la Vad continuă să existe şi în a doua jumătate a sec. al XVI-lea, deşi importanţa ei a scăzut. Autorul descrie biserica care, după pierderea de către domnitorii moldoveni a acestor domenii donate de Matei Corvin, devenind mănăstire, a fost treptat părăsită. În secolul al XIX-lea a fost refăcută fără a se respecta originalitatea. La Vad a funcţionat şi o şcoală care, alături de şcolile din Ciceu, Poieni şi Chinieşti, au dus ştiinţa de carte până la cele mai îndepărtate colţuri ale ţinutului someşan. Lucrarea are un glosar, ilustraţii alb-negru, o hartă reprezentând căile de comunicaţie spre cele două monumente, planurile bisericilor din Feleac şi Vad.

Bizău, Ioan, pr., „Ctitorii ale lui Ştefan cel Mare pe pământul Transilvaniei”, în: *MitrArd* XXIV (1979), 10-12, p. 926-930.

Articolul consemnează importanța pe care a avut-o domnul Ştefan cel Mare în Transilvania, din punct de vedere politic şi religios. Sunt descrise bisericile de la Feleac şi Vad, ctitorii ale domnului moldovean pe pământul Transilvaniei şi sunt realizate comparații pentru a descoperi asemănări arhitecturale ale acestora cu bisericile din Moldova.

GEOAGIU (MĂNĂSTIREA)

Manolache, Dometie, arhim. drd., „Teme dogmatice în pictura bisericii vechii episcopii a Geoagiului” în: *StTeol,* Seria a II-a, XXVII (1975), 9-10, p. 742-749.

Date despre Episcopia Geoagiului, localizare - lângă localitatea Timiş. Până în 1557 nu este atestată documentar această mănăstire ce va deveni sediul episcopal. N. Iorga dă drept ctitor pe Radu de la Afumați (1512-1529). Ultimul episcop menționat – Sava, în anul1559. Ca mănăstire mai este cunoscută încă vreo două secole. Se face descrierea bisericii - zidită în piatră şi cărămidă, formă de navă. Este descrisă, pe porțiuni, întreaga pictură, se face legătura între dogmă şi icoană.

HODOC (MĂNĂSTIREA)

Lateş, N., inspe. gen. pens., „Mănăstirea din Hodoc şi parohia Gurghiu”, în: *MitrArd* III (1958), 3-4, p. 315-317.

Pe baza unui document din 1807, se fac referiri la parohia Gurghiu, mănăstirea din Hodoc şi la şcoala din incinta acestei mănăstiri.

IZBUC-BIHOR (MĂNĂSTIREA)

Savu, Teodor, diacon, dr., „Mănăstirea Izbuc-Bihor”, XXXIII (1988), 1, p. 121-130.

Autorul prezintă situația mănăstirilor în Transilvania, condițiile politice şi viața monahală în zona Bihorului, oprindu-se apoi la Mănăstirea Izbuc pentru o amplă descriere a acestui lăcaş. Pe lângă datele referitoare la înființarea şi organizarea mănăstirii sunt alăturate câteva imagini cu biserica şi aşezămintele mănăstirii din 1987, la 55 de ani de la sfințirea sfântului lăcaş.

MOISEI (MĂNĂSTIREA)

Glancea, Arsenie, protos., „Un vechi lăcaş de închinare Mănăstirea Moisei din Maramureş”, în: *MitrArd* IX (1964), 6-8, p. 544-551.

Articolul prezintă un vechi lăcaş de închinare, Mănăstirea Moisei, aflată în Maramureş. Autorul redă informații referitoare la localizarea şi istoricul mănăstirii, întemeietorii şi viețuitorii ei, şcoala bisericească de la Moisei, descrierea bisericii vechi şi a celei noi, relațiile cu alte mănăstiri din Maramureş şi cu cele din Moldova, Putna şi Neamț.

Pop, Ioan, preot, „Mănăstirea Moisei”, în: *MitrArd* al XVII-lea (1972), 7-8, p. 607-614.

Apărut la trei sute de ani de la sfințirea bisericii Mănăstirii Moisei, articolul prezintă informații referitoare la localizare, istoricul întemeierii sfântului lăcaş şi şcoala ce a funcționat în cadrul acestei mănăstiri. Sunt precizate legăturile Mănăstirii Moisei cu Mănăstirea Putna.

Păunescu, Toma, pr., Mănăstirea Moisei-Maramureş”, în: *MitrArd* XXXIII (1988), 4, p. 79-86.

Articolul descrie Mănăstirea Moisei din Maramureş prin prisma datelor importante privind istoricul aşezământului, organizarea, odoarele şi daniile primite. Este cuprinsă aici şi o listă a slujitorilor ce lucrau la mănăstire .

MORLACA (MĂNĂSTIREA)

Pop, Ioan, pr., „Mănăstirea Morlaca”, în: *MitrArd* XXV (1980), 7-9, p. 759-764.

Se prezintă Mănăstirea Morlaca, localizată la 8 km de Huedin, spre Oradea, câteva documente cu informații despre mănăstire şi o imagine cu biserica. Alături de acestea este amintită lupta viețuitorilor mănăstirii contra uniaților.

MRACONIA (MĂNĂSTIREA)

Teleguț, M. şi Ancuşa, M., „O însemnare din 1829 a protopopului Nicolae Stoica despre Mănăstirea Mrăcunia”, în: *MitrBan* XXII (1972), 4-6, p. 235-236.

Mănăstirea Mrăcunia sau Mraconia era localizată la doi kilometri de Dunăre, ascunsă printre colinele Clisurii, din istoric aflând că sfântul lăcaş exista încă din secolul al XIV-lea.

Este identificată existența unei însemnări din 1829 a protopopului Nicolae Stoica despre această mănăstire, însemnare care se găseşte într-un manuscris redactat în germană, cu litere gotice. Datele certifică faptul că, pe la 1800, picturile realizate în interiorul mănăstirii erau bine păstrate. Se aminteşte existența unui sigiliu al mănăstirii, datat în 1735. Se redă şi o fotografie cu sfântul locaş reconstruit actualmente chiar pe malul Dunării.

PERI (MĂNĂSTIREA)

Erbiceanu, C., „Una din cărțile după care şi-a făcut studiile neuitatul mitropolit al Moldovei Dosoftei. Dăruită Academiei Române de Î.P.S. Mitropolit al Moldovei şi Sucevei D.D. Iosif Naniescu”, în: *BORom* X (1886-1887), 15, p. 1218-1223. Cu text în greacă. Cu text în slavonă. Cu text în latină.

Cartea, realizată de ieromonahul Matei Kigala din Cipru, a fost tipărită la Veneția în 1650 şi conține istorii referitoare la cele şapte Sinoade ecumenice, date despre fixarea datei Paştelui, date despre ducii venețieni şi informații despre Imperiul Bizantin. La diferite pagini ale cărții se pot observa însemnări ale mitropolitului Dosoftei. Autorul spunea că „e posibil ca unele însemnări de la o anumită pagină să-i

aparţină mitropolitului Iacov Putneanul”. La finalul acestei cărţi se găseşte un act de la sfârşitul secolului al XIV-lea, prin care o mănăstire din Maramureş „cea a arhistrategului Mihail” devine stavropighie a Patriarhiei din Constantinopol. În document se aminteşte despre ortodoxismul din Moldova.

†Damaschin Coravu, Episcop Vicar, „Mănăstirea din Peri şi importanţa sa istorică”, în: *MitrOlt* XXXIV (1982), 7-9, p. 496-514

Date despre întemeierea şi transformarea Mănăstirii Peri în stavropighie patriarhală, despre conflictele dintre mănăstire şi Episcopia Muncaciului, precum şi despre ruinarea ei. Mănăstirea Peri a fost reşedinţă episcopală şi un important centru de cultură. Articolul cuprinde date despre averea mănăstirii, o listă a egumenilor consemnaţi în documente şi o anexă cu documente şi hrisoave legate de statutul mănăstirii.

PETRID (MĂNĂSTIREA)

Moldovan, Gh., „Însemnări despre Mănăstirea Petridului”, în: *MitrArd* XXVI (1981), 1-3, p. 149-161.

Articolul descrie Mănăstirea Petridului, aducând o serie de informaţii despre acest sfânt lăcaş, aşezarea sa, ctitorii ce au înfiinţat-o, şcoala mănăstirii, titluri şi autori ale altor articole cu aceeaşi temă. Sunt cuprinse aici şi informaţii despre Mănăstirea Bercheşului, dar şi despre ultimul vieţuitor al Mănăstirii Petridului.

PORCEŞTI (MĂNĂSTIREA)

Gâlia, Andrei, prot. stavr. dr., „Pomelnicul ctitorilor bisericii din comuna Porceşti scris la anul 1780”, în: *MitrArd* VI. (1961), 7-8, p. 481-483.

Alături de pomelnicul ctitorilor bisericii din comuna Porceşti, autorul aduce informaţii despre călugării care aparţineau mănăstirilor de pe Valea Oltului şi care veneau la Mănăstirea Porceşti.

PRISLOP SAU SILVAŞUL (MĂNĂSTIREA)

G., Enăceanu, arhimandrit, „Plângerea Sfintei Mănăstiri a Silvaşului”, în: *BORom* IV (1877-1878), 8, p. 496-507.

Este redat un manuscris aflat în biblioteca Mănăstirii Căldăruşani intitulat „Plângerea Sfintei Mănăstiri a Silvaşului”. Manuscrisul conţine o scriere în versuri, consemnată în tradiţia populară. Această creaţie literară conţine fapte istorice referitoare la câteva mănăstiri din Ţara Românească şi Transilvania (Vodiţa, Tismana) şi la unirea Bisericii Ortodoxe din Transilvania cu Roma.

Autorul, într-una din notele de subsol, scrie următoarele: „dacă Mănăstirea Silvaşului a fost refăcută la 1520 de Domniţa Zamfira, atunci ea a fost ctitorită în primele decenii ale secolului al XIV-lea”. Această afirmaţie are la bază un hrisov al domnului Vladislav I, care arată că „Mănăstirea Apele fundată de către Sfântul Nicodim mai pe urmă de cea a Silvaşului îşi are începutul la 1342”.

T., N. M., „Note bibliografice Pop Ştefan Dr., «Literatura despre Mănăstirea Prislop (județul Hunedoara)» în *Foaia diecezană*, an LX, nr. 16-17, 1945, p. 4-6, 5-6." în: *BORom* LXIII (1945), 7-8, p. 394-395. Recenzie.

Mănăstirea Prislop din județul Hunedoara a fost întemeiată de Sfântul Nicodim la jumătatea secolului al XIV-lea şi a fost rezidită la 1557 de fiica lui Moise Vodă – Zamfira. Devine „scaun al câtorva episcopi ai Silvaşului şi a toată țara Ardealului şi a părților ungureşti" între 1572-1599, după care a fost desființată în veacul al XVII-lea şi restaurată în secolul XIX-lea. Mănăstirea Prislop se găseşte astăzi (1945) sub jurisdicția chiriarhiei unite a Lugojului. Din articol mai aflăm că nu se poate stabili, cu certitudine, dacă în 1700, mănăstirea a trecut sau nu de partea uniților. Există şi o mică bibliografie referitoare la acest sfânt lăcaş.

Todoran, I., prof. dr., „Mănăstirea Prislop", în: *MitrArd* II (1957), 9-10, p. 707-712.

Informațiile despre Mănăstirea Prislop numită şi Silvaşul sau Slivaşul. Sunt expuse momente din viața ctitorului acestui sfînt lăcaş, respectiv Nicodim de la Tismana, donațiile făcute mănăstirii, viețuitorii şi viața specific monahicească. Articolul aduce informații despre schitul de la Cioara şi despre ctitorul acestuia, Sofronie, care a fost canonizat la 21 octombrie 1955.

Teoctist, episcopul Ardealului, „O ctitorie ardeleană a Sfâtului Nicodim: Mănăstirea Prislop", în: *MitrOlt* XXII (1970), 7-8, p. 634-638.

Mănăstirea Prislop a fost zidită în jurul anilor 1400. Aici Sf. Nicodim a stat şase ani – fapt menționat în „Evangheliarul" său din 1405. Se dau informații despre refugiul domniței Zamfira, fiica domnului Moise, tăiat de turci. Ea va reface mănăstirea, din cheltuială proprie, în 1564 şi va dona şi două moşii: Valea şi Geoagiu. Pentru aceste binefaceri va fi înmormântată în tinda mănăstirii. Se mai dau câteva date sumare despre „Şcoala de pisari" de aici, asemănătoare celei de la Tismana.

Medeişanu, Andrei, pr., „O restituire: tabloul votiv al Mănăstirii Prislop", în: *MitrBan* XXXI (1981), 2, p. 77-80.

Articolul reconstituie un tablou votiv existent la Mănăstirea Prislop, pornindu-se de la descrierea făcută într-un manuscris maghiar, din deceniul 5 al secolului al al XIX-lea, semnat de medicul din Deva, Lugaşi Fodor Andras. Textului îi este anexat şi un desen ce înfățişează tabloul votiv, acest desen redând în întregime şi inscripția de pe el din 1759. Se analizează conținutul tabloului şi se compară cu datele deja existente

Câta, Petru, pr., „«Vizitațiunea» episcopului Ghedeon Nichitici în ținutul Hunedoarei (1787)", în: *MitrBan* XXXVII (1987), 1, p. 71-75.

În 1761 mănăstirile Prislop şi Plosca sunt distruse de Adolf Buccow. După 1775, Prislopul este refăcut din inițiativa episcopului de Arad între 1783-1788. Acesta se îngrijeşte foarte mult de credincioşii săi ortodocşi, mai ales în comparație cu arhiereii dinaintea lui, face multe vizite pastorale şi rezolvă tulburările din

protopopiate. În cei cinci ani a hirotonit 70 de preoți, pentru tot atâtea parohii din Transilvania.

Popescu, Ionel, pr. prof., „Istoria Mănăstirii Prislop”, în: *MitrBan* XXXVII (1987), 2, p. 124-126.

Lucrarea este structurată pe 13 capitole, fiecare cu o bogată bibliografie documentară. Se prezintă cadrul geografic în care e plasată Mănăstirea Prislop, care a fost ctitorită de Sfântul Nicodim la sfârşitul secolului al XV-lea, al doilea ctitor fiind Zamfira, fiica domnului muntean Moise Vodă Basarab (1530), cea care o rezideşte în 1564.

De la jumătatea secolului al XVII-lea, până la jumătatea secolului al XVIII-lea, ştirile despre mănăstire încetează. Articolul informează după aceea despre restaurarea dintre anii 1908-1909. În 1948, episcopul Andrei Magieru o transformă în mănăstire de maici. Se aduc informații despre manuscrisele şi cărțile vechi existente aici precum şi despre mănăstirile Plosca şi Cerna. Primele ştiri referitoare la Mănăstirea Plosca sunt de la sfârşitul secolului al XVII-lea, deşi lăcaşul de cult este mult mai vechi. Mănăstirea Cerna este atestată documentar la sfârşitul secolului al XVI-lea. Articolul conține următoarele documente în anexe: index de persoane, de locuri şi de lucruri.

Muntean, Vasile, pr., „Istoria Mănăstirii Prislop”, în: *MitrOlt* XL (1988), 3, p. 126-127. Recenzie.

Lucrarea monografică este alcătuită de Pr. Prof. Mircea Păcurariu. Se descrie cadrul geografic, se lămureşte toponimul „prislop” şi se oferă detalii despre arhitectura, pictura, şcoala, manuscrisele, cărțile vechi şi icoanele mănăstirii. Întemeietorul Mănăstirii Prislop a fost Sfântul Nicodim.

Stoenescu, Daniil, episcop vicar, „Mănăstirea Prislop – candelă şi icoană”, în: *AltBan* XIII (2002), 10-12, p. 136-139.

Această mărturie despre Mănăstirea Prislop îi aminteşte pe cei trei ctitori ai ei, Sfântul Nicodim în secolul al XIV-lea, Domnița Zamfira în secolul al XVI-lea şi părintele Arsenie Boca. Mănăstirea a fost închisă între anii 1960-1976. Autorul prezintă fragmente din fresca care se mai află în pridvor - Acatistul Maicii Domnului - realizată de zugravul Simeon. În naos şi altar nu mai există pictură murală. Ca singure odoare rămase până azi – clopotele - au fost primite în dar de la protopopul Nistor din Braşov.

RĂŞINARI (SCHITUL)

***, „Cronica bisericească. Apel pentru ridicarea unei mănăstiri peste munți”, în: *BORom* XLVI (1928), 11, p. 1009-1012.

Este prezentată situația lăcaşurilor monahale din Transilvania. Aflăm despre inițiativa mitropolitului Nicolae Bălan de la Sibiu de a aduna mijloace pentru a ridica mănăstirea cea numită a „Brâncoveanului” din Făgăraş, inițiativă în urma căreia s-au strâns cam cinci milioane de lei. Nicolae Bălan a mai ridicat un schit la Răşinari.

RÂMEȚ (MĂNĂSTIREA)

Andreescu, Ştefan, „Recenzii Un ierarh necunoscut: Arhiepiscopul Gheorghe", în: *BORom* LXXXIV, (1966), 7-8, p. 839-840

Studiul lui Vasile Drăguț este prilejuit de descoperirea la biserica Mănăstirii Râmeți din Transilvania a unei inscripții pictate, al cărei text dezvăluie că autorul picturii de la Râmeți a fost zugravul Mihul de la Crişul Alb, care a executat această lucrare sub păstorirea Arhiepiscopului Gheorghe, în zilele lui Mateiaş Corvinul. Data inscripției este 2 iulie 1486. Autorul studiului compară pictura de la Râmeți cu a altor biserici şi constată asemănări cu cea din altarul bisericii din Zlatna, fapt ce duce la concluzia că Mihu era un pictor de biserici recunoscut la aceea vreme.

Inscripția este valoroasă prin ştirea că în acel timp în Transilvania se aflǎ un arhiepiscop ortodox – Gheorghe, recunoscut şi de regele Ungariei. O altă informație găsită este o însemnare pe un „Tetravangheliar" al bisericii din Feleac, unde se precizează existența unei Mitropolii la Feleac în 1498 şi a arhiepiscopului ei Chir Daniil. O altă inscripție săpată pe o piatră din temelia bisericii din Feleac arată existența unui alt mitropolit, Ştefan, la 1516, la Feleac.

Manolache, Mihai, pr., „Istoricul Mănăstirii Râmeț din Transilvania", în: *MitrArd* XIV (1969), 7-8, p. 499.

Ansamblu de informații ce prezintă istoricul Mănăstirii Râmeț din Transilvania, cu precizarea aşezării, a împrejurimilor mănăstirii şi a vechimii acesteia. Sunt amintiți ctitorii, donatori şi ocrotitori precum şi lupta dusă pentru Ortodoxie. Autorul zăboveşte la descrierea arhitecturii şi a picturii mănăstirii, arătând motivele pentru care, aceasta este considerată monument istoric.

Gheorghescu, Chesarie, arhim. dr., „Mănăstirea Râmeț, leagăn de patriotism şi spiritualitate românească", în: *MitrArd* XXVIII (1983), 3-4, p. 230-234.

Date istorice, culturale şi religioase despre Mănăstirea Râmeț, considerată „leagăn de patriotism şi spiritualitate românească". Sunt cuprinse informații despre vechimea mănăstirii şi inscripțiile de pe zidurile lăcaşului de cult, precum şi o descriere a arhitecturii şi a elementelor decorative ale bisericii.

ROHIA – SF. ANA (MĂNĂSTIREA)

Naghiu, E., Iosif, „Aşezăminte bisericeşti - mănăstirea Rohia", în: *Viața Ilustrată* (1936), p. 17-18.

Articolul conține informații referitoare la cea mai mare mănăstire din Eparhia Clujului şi anume Mănăstirea Rohia. Ridicată de locuitorii satului omonim, într-o pădure alăturată, mănăstirea a fost sfințită la data de 15 august 1926 de către episcopul Nicolae Ivan, înconjurat de un sobor de preoți, asistat de mii de credincioşi din tot nordul Ardealului. Devenind loc de pelerinaj încă din anul sfințirii, mănăstirea reprezintă o vatră pedagogică prin învățăturile celor 15 călugări şi un loc de reculegere sufletească. Sunt prezentate patru cântece religioase ale poporului în legătură cu pelerinajul la Rohia, articolul încheindu-se cu patru versuri ale lui Nichifor Crainic.

Buzescu, Nicolae, pr. prof., „Mănăstirea Sfânta Ana din Rohia (Maramureş), cu prilejul aniversării semicentenarului 1926-15 august-1976”, în: *BORom* XCIV (1976), 7-8, p. 760-773.

Articolul consemnează date despre aşezarea geografică a mănăstirii, în hotarul comunei Rohia, despre unele aspectele ale vieții mănăstireşti, fiind un simbol al meditației, rugăciunii şi vieții liniştite.

Cu toate că biserica fusese terminată în 1925, sfințirea acesteia s-a făcut la 15 august 1926, de către P.S. Nicolae Ivan al Clujului, înconjurat de un sobor de 38 preoți şi diaconi din protopopiatele Cetatea de Piatră-Baia Mare (Cetatea Chioarului), Lăpuş, Dej şi Bistrița.

Sunt prezentate apoi câteva aspecte despre organizarea vieții monahale în noua mănăstire, consolidarea şi dezvoltarea acesteia şi câteva imagini reprezentând câteva clădiri din cadrul mănăstirii. Frăția întemeiată de starețul Nifon Matei la Rohia îşi avea cea mai sacră sursă în sentimentul unității şi frăției româneşti. Tânărul Justinian Chira, în vârstă de 23 de ani, a fost hirotonit ieromonah, onorând după aceea această stăreție timp de 30 de ani. Este prezentată o scurtă biografie a acestuia. Urmează o perioadă înfloritoare, munca cinstită, obştească şi neîntreruptă dând roade bogate. În final sunt prezentate „Datini şi colinde în Țara Lăpuşului”.

Neaga, Nicolae, pr. prof., „Satul şi mănăstirea Rohia din Țara Lăpuşului, județul Maramureş”, în: *AltBan* VI (1995), 7-9, p. 171-172.

Prezentare bibliorafică.

Articolul are drept subiect satul şi Mănăstirea Rohia, înființată de părintele satului, Nicolae Gherman, care a slujit între anii 1900-1940. Autorul menționează şi anexele mănăstirii, „Casa Albă” şi „Casa Preotului”.

SĂCELE SĂCĂDATE (MĂNĂSTIREA)

Gâlea, Andrei, prot. stavr. dr., „Zece documente inedite despre fosta mănăstire de lângă Săcădate (Sibiu)”, în: *MitrArd* XII (1967), 8-9, p. 707-714.

Se prezintă zece documente inedite despre fosta mănăstire Săcele pentru ca, în final, să traseze câteva concluzii conforme cu documentele prezentate.

SIBIEL (MĂNĂSTIREA)

Bembea, I., „Câteva însemnări despre mănăstirea Sibielului”, în: *MitrArd* VIII (1963), 9-10, p. 681-684.

Este descrisă Mănăstirea Sibielului, şcoala mănăstirii şi viața mănăstirească din jurul Sibiului, fiind menționate „chiliile – vechi ruine ale Mănăstirii Sibielului”. În final este menționată Mănăstirea Săliştii, lăcaş dărâmat la data de 12 mai 1786.

TOPLIȚA ROMÂNĂ (MĂNĂSTIREA)

***, „Cronica bisericească. Apel pentru ridicarea unei mănăstiri peste munți”, în: *BORom* XLVI (1928), 11, p. 1009-1012.

În articol este prezentată situația lăcaşurilor monahale din Transilvania. Aflăm despre inițiativa mitropolitului Nicolae de la Sibiu de a aduna mijloace pentru a ridica mănăstirea cea numită a „Brâncoveanului” din Făgăraş. O altă mănăstire a fost deja ridicată de către patriarhul Miron Cristea la Toplița Română.

Scriban, arhim., „Cronica bisericească. Mănăstirea Patriarhului”, în: *BORom* XLVII (1929), 7-8, p. 714-715.

Dintr-un articol publicat în revista „Renaşterea” aflăm că mănăstirea ridicată de patriarhul Miron – Toplița, cu hramul Sfântului Ilie, constituie un excelent mijloc misionar pentru românii de peste Carpați.

TRESTIOARA (MĂNĂSTIREA)

Popa, Ioan, preot prof., „Biserica de lemn din Şimcea Nouă”, în: *MitrArd* II (1957), 3-4, p. 284-285.

Mănunchi de informații care fac referire la vechi lăcaşuri de cult, respectiv la mănăstirile Trestioara şi Strâmba, cărora le-a aparținut şi biserica din Şimcea.

VAD (MĂNĂSTIREA)

Stănculescu, F. Ioan, „Recenzie. Marius Porumb, «Bisericile din Feleac şi Vad», Bucureşti, Editura Meridiane, 1968, p. 60 şi 42 ilustrații”, în: *BORom* LXXXVII (1969), 7- 8, p. 859- 861.

A se vedea rezumatul întocmit pentru Mănăstirea Feleac.

V. 5. MONOGRAFII, STUDII ŞI ARTICOLE DESPRE MĂNĂSTIRILE ŞI SCHITURILE DIN BANAT

BEZDIN (MĂNĂSTIREA)

Berechet, Şt., „Un călător sârb necunoscut pe la noi. Prin Temişana, Muntenia şi Moldova”, în: *BORom* XL (1921-1922), 1, p. 70-77.

Este redată o notă a călătorului sârb Ioachim Vuici – primul organizator al teatrului sârbesc de la sârbii din Ungaria. După ce un incendiu a mistuit casa părintească şi biblioteca sa, acesta se hotărăşte să plece din Ungaria în 1840, într-o călătorie către Imperiul Rus, călătorie în care el străbate şi Țările Române. Notele sale de călătorie au fost alcătuite în Mănăstirea Hârjăuca din Basarabia. Acestea au fost tipărite într-o carte intitulată „Călătoria lui Ioachim Vuici literat sloveno-sârb prin Ungaria, Valahia, Moldova, Basarabia, Herson şi Crimeea scrisă pe scurt cu mână proprie în sfânta Mănăstire Hârjauca cu hramul Înălțarea Domnului din Eparhia Chişinăului şi Hotinului din Basarabia, iar tipărită la Belgrad în tipografia principelui sârbesc”.

Sunt prezentate: date despre Mănăstirea Bezdin, clădită în 1539 cu hramul Intrarea Maicii Domnului în Biserică; cauza care l-a determinat pe Ioachim Vuici să

plece în călătorie şi itinerariul urmat de acesta; descrierea localităților prin care acesta a trecut şi anume: Timişoara, Calafat, Giurgiu, Silistra, Brăila, Galați, Bârlad, Iaşi.

Naghiu, Iosif E., prof., „Un monument din vestul țării - mănăstirea Bezdin", în: *MitrBan* XXIII (1973), 1-3, p. 181.

Bezdinul pare a fi din secolul al X-lea, aparținând voievodului Glad. Mănăstirea Bezdin este localizată în satul Munar, aici găsindu-se un loc numit Remetea (se poate traduce sihăstrie, dacă se acceptă proveniența cuvântului din ungurescul „remețe" care înseamnă „sihastru"). La Remetea, lângă Beiuş, există o biserică veche, azi aparținând calvinilor, unde se află o pictură veche bizantină. Aici a fost o mănăstire, a cărei primă atestare documentară se găseşte pe o „Psaltire" tipărită în 1520 la Veneția, pe fila 270; biserica având ca hram Intrarea în Biserică a Maicii Domnului. Ctitorii sfântului lăcaş au fost Ştefan şi Marcu Iacşici, români de neam. Se dau şi alte informații despre istoria mănăstirii.

CEBZA (MĂNĂSTIREA)

Cotoşman, Gheorghe, prof. dr., „Mănăstirea Cebza", în: *MitrBan* XIX (1969), 7-9, p. 429-435.

Autorul face o prezentare a satului şi a Mănăstirii Cebza, situat la 31 Km S-V de Timişoara. Date despre existența unei mănăstiri în aceste locuri sunt luate dintr-o „Evanghelie" scrisă de un călugăr de la această mănăstire, informație provenită de la istoricul străin Borovsky, care a înregistrat existența ei. mănăstirea a fost zidită în preajma anului 1850, cheltuielile fiind acoperite de preoții din biserica de parohie. Se prezintă şi o „casă de rugăciuni" pe locul căreia, după tradiție, a fost o mănăstire, probabil Mănăstirea Cebza.

GAI-ARAD (MĂNĂSTIREA)

Lițiu, Gheorghe, prof. dr., „Mănăstirea «Sf. Simeon Stâlpnicul» din Arad-Gai", în: *MitrBan* XXXIII (1983), 7-8, p. 488-493.

Mănăstirea Sfântul Simeon Stâlpnicul din Arad-Gai este ctitorie a episcopului de Arad, Sinesie Jivanovici (1751-1769). După moartea ctitorului acest sfânt lăcaş a trecut printr-o perioadă critică, devenind la un moment dat şi biserică parohială. Articolul conține informații despre daniile făcute mănăstirii, despre anexele economice: două mori de vânt, vie, grădină, grajduri, toate costând 30.000 florini, despre colecția de aici ce numără 115 obiecte bisericeşti, despre Crucea Martirilor, ridicată în 1936. Se descrie iconostasul cu 22 de icoane şi pictura, menționându-se osemintele ce au fost aşezate în acest lăcaş monahal. În 1955 Sfântul Sinod hotărăşte reactivarea mănăstirii ca mănăstire de maici.

HODOŞ-BODROG (MĂNĂSTIREA)

Popescu, N. M., diac., „Necrolog. Augustin Hamsea", în: *BORom* XXXIX (1915-1916), 11, p. 1230-1231**.**

La 12 ianuarie 1916, egumenul Mănăstirii Hodoş Bodrog (mănăstire ce avea la acea vreme cinci vieţuitori), Augustin Hamsea a trecut la cele veşnice. Fostul stareţ era originar din Râşnov, a făcut liceul la Braşov, a studiat teologia la Sibiu şi apoi dreptul la Budapesta. În 1879 a intrat în monahism, iar la 1899 a fost numit conducător al Mănăstirii Hodoş-Bodrog, din care funcţie a candidat de două ori pentru scaunul Episcopiei Aradului.

***, „Cronica bisericească. Lucrarea misionară de la Sfânta Mănăstire Hodoş-Bodrog din Eparhia Aradului", în: *BORom* XLIV (1926), 7, p. 412-414.

Din 1925 stareţ al acestei mănăstiri a fost arhimandritul Policarp Moruşca. În perioada 12-15 august 1926 au avut loc în această mănăstire o serie de evenimente – slujbe, cuvântări cu caracter misionar, etc. În vederea accentuării caracterului misionar pentru aceste evenimente, episcopul Aradului a trimis special pentru această perioadă doi preoţi misionari, pr. dr. Ciuhandu şi pr. Traian. Întreg programul acestei perioade este prezentat în articol.

Scriban, arhim., „Cronica bisericească. Lucrarea misionară de la mănăstirea Hodoş-Bodrog din Eparhia Aradului", în: *BORom* XLIV (1926), 11, p. 674-675.

Se prezintă lucrările misionare de la Mănăstirea Hodoş-Bodrog din Eparhia Aradului, din luna august a anului 1926. La acestea au luat parte, alături de arhimandritul Policarp Moruşca, pr. Gh. Ciuhandu, pr. Cibian alţi 40 de preoţi.

Scriban, arhim., „Cronica bisericească. **„**Înfiinţarea unei noi mănăstiri peste munţi", în: *BORom* XLV (1927), 2, p. 106-107.

La 1927, Biserica noastră avea o singură mănăstire peste munţi – Mănăstirea Hodroş Bodrog, condusă de către arhimandritul Policarp Moruşca.

Scriban, arhim., „Cărţi, Reviste, Ziare. «Mănăstirea Bodrog» de Arhim. Policarp Moruşca", în: *BORom* XLVI (1928), 2, p. 185-188**.** Recenzie.

Se afirmă că e foarte puţin probabil ca această mănăstire, menţionată la 1135, să fie totuna cu mănăstirea de azi şi este citat Ştefan Meteş care spune: „nu putem vedea în mănăstirea de azi, biserica-mănăstire Hodoş de care pomeneşte trei documente din secolele XII–XIII".

Despre actuala biserică a mănăstirii se crede că ar data de la mijlocul secolului XVII-lea. Arhimandritul Scriban îl citează apoi pe istoricul ungur Marki Sandor, care spune că mănăstirea a fost întemeiată la 1498 de către doi fraţi sârbi, Ştefan şi Marcu Iaksici. Ultimul stareţ sârb a fost Cornelie Jivcovici 1853-1887, iar cel dintâi stareţ român a fost arhimandritul Augustin Hamsea. Se presupune, că aproape toţi ierarhii de peste munţi au fost călugăriţi la acea mănăstire.

Istrati, Emilian, „Icoana făcătoare de minuni de la Bodrog" în : *Viaţa Monahală* I (1933), 6-7, p. 238-241.

Sfânta Mănăstire Bodrog din Transilvania, al cărei trecut ajunge până la începutul secolului al XII-lea, păstrează la loc de cinste o icoană făcătoare de minuni a Fecioarei Maria. Intemeierea mănăstirii e pusă, printr-o legendă, în legătură directă cu

găsirea şi conservarea acestei Sfinte Icoane. Articolul prezintă exemple de vindecări miraculoase făcute în fața Sfintei Icoane.

Scriban, arhim., „Ştiri. Lucrarea pentru sporirea pietății la Bodrog”, în: *BORom* XLVI (1928), 7, p. 664.

Din articol aflăm că de la Sânziene s-a început lucrul la o carte, care are ca scop cultivarea pietății.

Iufu, Ioan, „Mănăstirea Hodoş-Bodrog, un centru de cultură slavonă din Banat”, în: *MitrBan* XIII (1963), 5-8, p. 239-261

Pentru a lămuri statutul Mănăstirii Hodoş-Bodrog ca centru de cultură slavonă în Banat, autorul acestui studiu prezintă cele 24 de manuscrise slavone din biblioteca acestei mănăstiri, insistând pe „Nomocanonul” lui Vladimir al Voleniei şi pe două „Sbornice”, dintre care unul aparținând lui Averchie. Aceste manuscrise, relevante pentru cultura slavonă în Banat, sunt studiate comparativ cu manuscrisele de redacție sârbă de la mănăstirile Neamț şi Bistrița-Vâlcea.

*****,** „Manuscrise slave în bibliotecile din țara noastră”, în: *GBis*, XXII (1963), 11-12, p. 1095. Recenzie.

Sunt amintite şapte manuscrise de la Mănăstirea Hodoş Bodrog - Arad şi unsprezece din biblioteca mitropolitană din Sibiu.

Stoi, Dimitrie, prof., „Enigma simbolului heraldic de la Mănăstirea Hodoş-Bodrog”, în: *MitrBan* XXXVI (1986), 4, p. 77-83.

Clădirea actualei biserici mănăstireşti este ridicată în jurul anilor 1400 (din aceeaşi perioadă face parte şi turnul-clopotniță). Simbolul este un blazon ce înfățişează un scut încărcat cu un călăreț în armură ținând în mâna dreaptă o sabie, în vârful căreia se află un cap de turc, iar cu cea stângă sprijină teaca sabiei. Se prezintă opiniile diferiților critici despre acest blazon. Izvorul blazonului este considerat ca fiind dintre însemnele acordate de împăratul Leopold I, domnului Constantin Brâncoveanu. Se prezintă cinci argumente, se prezintă şi trei fotografii.

MĂNĂSTIREA MUREŞANEI SAU SF. IOAN BOTEZĂTORUL - CENAD

I., E. N., „Moravcsik Gyula «Mănăstiri de limbă greacă în epoca Sfântului Ştefan» în „*Szent Istvan Kiralgy*” vol. I. Budapest 1938, p. 389-422”, în: *BORom* LIX (1941), 3-4, p. 229-230. Recenzie.

Operă de propagandă ungurească care conține multe exagerări. Primele începuturi ale misionarismului creştin printre unguri sunt făcute de misionari bizantini. Sunt enumerate câteva căpetenii ale ungurilor care au îmbrățişat religia creştină, printre care şi Ajtony. Acesta stăpânea regiunea dintre Criş şi Dunăre. El a zidit o mănăstire ortodoxă la Cenad, cu hramul Sfântului Ioan Botezătorul. Ajtony a murit în lupta cu regele Ştefan, cel care a catolicizat Ungaria. Mănăstirea Sfântul Ioan Botezătorul a fost distrusă, iar temelia ei a fost descoperită abia la 1868. Autorul arată că influența grecească a fost foarte mare.

Şesan, Mihai, icon. stav. dr., „Mănăstirea Mureşanei”, în: *MitrBan* VIII (1958), 7-9, p. 231-242.

Mănăstirea Mureşanei este înfiinţată în secolul al XI-lea, în ţinutul Ohtum (între anii 1008-1018), ctitor fiind principele Ohtum, sfântul lăcaş fiind închinat Soborului Sf. Ioan Botezătorul (7 ian.). Aici se vor nevoi şi monahi de la Athos, fiind adus egumen de la Vidin. Mănăstirea a fost de la început sub jurisdicţia Patriarhiei ecumenice de la Bizanţ, rămânând aşezământ ortodox până în 1030.

PARTOŞ (MĂNĂSTIREA)

Munteanu, Luminiţa, „Cercetările arheologice de la Mănăstirea Partoş, campania 1980”, în: *MitrBan* XXX (1980), 10-12, p. 747-759.

Cercetările arheologice de la Mănăstirea Partoş, din campania anului 1980, au vizat două aspecte, dintre care cel care interesează este cel referitor la surprinderea unui număr de 45 de morminte aferente cimitirului organizat în jurul primei biserici a Mănăstirii Partoş. Se descriu cercetările, articolul cuprinzând fotografii.

SĂRACA SAU ŞEMLIUG (MĂNĂSTIREA)

Oprişa, Longhin I., „Un vechi monument de artă românească în Banat: Mănăstirea Săraca”, în: *MitrBan* XVI (1966), 10-12, p. 702-708.

Mănăstirea Săraca (sau „Şumig” sau „Şemliug”) are hramul Schimbarea la Faţă şi datează, probabil din secolul al XV-lea, deşi se spune că ar fi fost menţionată în jurul anului 1270, sub denumirea „Mănăstirea Şemlacul de Câmpie”. Autorul oferă mai multe mărturii documentare care îi atestă existenţa. În 1776 această mănăstire a fost desfiinţată, iar în 1778 se contopeşte cu mănăstirea din Mesici (Vârşeţ). Sunt prezentate planul bisericii, un unicat arhitectural în arta românească din Banat şi pictura realizată în 1730 de patru meşteri români: Andrei, fiul său numit tot Andrei, Ioan şi Kiriak.

Negoiţă, Ilie D., pr., „Mănăstirea Săraca”, în: *GBis* XXXI (1972), 3-4, p. 456-457. Recenzie.

Mănăstirea Săraca, situată în judeţul Timiş, era cunoscută înainte cu numele de „mănăstirea de la Suming” sau „Sumliung”. A fost ctitorită după unii în 1448, după alţii în 1404, iar alte documente o plasează în secolele XII-XIII. Se aduc informaţii despre istoricul şi pictura acestui lăcaş de cult.

Cantacuzino, Gheorghe I., „Date arheologice privind trecutul unei mănăstiri bănăţene: Mănăstirea Săraca din Şemlacul Mic”, în: *MitrBan* XXIV (1974), 4-6, p. 299-309.

Satul Şemlacul Mic, în care s-au făcut cercetări arheologice în 1973 pentru a descoperi informaţii referitoare la Mănăstirea Săraca, este situat în comuna Gătaia, judeţul Timiş. Mănăstirea a fost cunoscută şi sub numele de Şemilug. Mărturiile arheologice atestă existenţa sfântului locaş monahal, transformările suferite de aceasta

de-a lungul timpului, fostele construcții. Sunt descrise cercetările arheologice, textul fiind însoțit de douăsprezece fotografii şi patru planuri ale săpăturilor.

Roşiu, Liliana, arh., „Aspecte privind conservarea arhitecturii la biserica mănăstirii «Săraca»“, în: *MitrBan* XXXIX (1989), 1, p. 80-86.

Rezultatele cercetărilor efectuate certifică faptul că începuturile bisericii Mănăstirii Săraca sunt în secolul al XV-lea, articolul conținând informații referitoare la desfăşurarea lucrărilor. Se prezintă amănunțit arhitectura bisericii, fiind cuprins şi planul arhitectural al edificiului. Studiul este însoțit de patru imagini.

VALEA GADINOVEI (MĂNĂSTIREA)

Bănescu, Marcu, prof. dr., „Lacrima schimnicului din valea Gadinovei”, în: *MitrBan* XXXVI (1986), 4, p. 94-96.

Se prezintă începuturile mănăstirii din Valea Gadinovei. În 1903 preotul Macarie vine aici şi ridică o bisericuță, sfințită în 1907 şi înfiripă o mică obşte. Îndrumător al maicilor de la Vasiova, protosinghelul Macarie moare în 1947.

VASIOVA (MĂNĂSTIREA)

Patrichia, Codău, monahia, „Mănăstirea «Sf. Ilie de la Izvor» – Vasiova”, în: *MitrBan* XXXIV (1984), 7-8, p. 465-472.

Studiul este un istoric al mănăstirii „Sfântul Ilie de la Izvor”, pentru înființarea căreia a fost trimis monahul Macarie Guşă în 1904 de la Mănăstirea Călugăra. Construcția bisericii a început în 1905, iar sfințirea ei a avut loc la 19 iulie 1907. Autorul prezintă date generale despre planul arhitectural, despre pictura realizată în 1946 de pictorul Ştefan Ionescu, despre construirea acareturilor în jurul mănăstirii. În 1940, duhovnic al mănăstirii era ieroschimonahul Vichentie Mălău.

VOILOVIȚA (MĂNĂSTIREA) DIN BANATUL SÂRBESC

V., D., „Note bibliografice. Gheorghe Ierodiacon, «Mănăstirea Voilovița», revistă «Straja D. », nr. 2, p. 92-104, Iugoslavia, 1936”, în: *BORom* LV (1937), 1-2, p. 106-107. Recenzie.

Mănăstirea a fost înființată în secolul al XVI-lea şi se află în Banatul Sârbesc, aproape de Dunăre. Autorul publică numeroase documente, printre care se află şi o listă a călugărilor din 1771. Printre aceşti călugări se aflau şi unii care ştiau să vorbească şi să citească în română. În recenzie călugării sunt prezentați astfel: nume, de unde era originar, unde îşi avea metania.

VI. MONOGRAFII, STUDII ŞI ARTICOLE DESPRE CATEDRALE EPISCOPALE ŞI MITROPOLITANE

VI. 1. MUNTENIA, OLTENIA ŞI DOBROGEA

VECHEA ŞI NOUA CATEDRALĂ PATRIARHALĂ

***, „Discurs pronunțat la inaugurarea marelui clopot al Catedralei mitropolitane din Bucureşti în ziua de 17 aprilie 1888 în prezența Regelui Carol I, de arhimandritul Dr. P. Georgescu", în: *BORom XV* (1891-1892), 8, p. 603-604.

Arhimandritul Georgescu aminteşte despre introducerea clopotului în cultul bisericii creştine – prima dată clopotul s-a folosit în Occident, în provincia Campania din Italia, în timpul episcopului Paulin de Nola, în răsărit acesta s-a folosit pentru prima dată la jumătatea secolului IX; şi despre însemnătatea clopotului.

Georgescu, P., arhim. dr., „Discurs ținut la serbarea patronilor Catedralei Mitropolitane din Bucureşti, în 1890. În prezența M.S. Regelui şi a Prințului moştenitor", în: *Amvonul* I (1891), 20, p. 7.

Autorul elogiază importanța zilei, sărbătoarea Sfinților Împărați Constantin şi Elena fiind atât bisericească, catedrala mitropolitană avându-i pe sfinți ca protectori, dar şi zi națională. Catedrala mitropolitană a vechii Moldovei şi Sucevei l-a luat ca patron pe Sfântul Mare Mucenic Gheorghe, un brav soldat, iar catedrala Ungrovlahiei pe marele Constantin şi pe mama sa Elena, asupra cărora arborează crucea, semnul creştinismului. Când Curtea domnească a fost mutată din Târgovişte la Bucureşti, atunci şi vechea Mitropolie din Târgovişte a fost mutată la Mănăstirea Sfântul Gheorghe cel Vechi, unde a stat până în 1661, când s-a sfințit catedrala mitropolitană din Bucureşti.

Se aduc mulțumiri regelui pentru interesul manifestat față de Mănăstirea Curtea de Argeş a lui Neagoe Basarab, de biserica lui Vasile Lupu, Trei Ierarhi, monumente care amintesc de un trecut plin de sentimente religioase ale poporului român.

Gherasim, Timuş, „Mitropolia de Bucureşti" în: *BORom* XVII (1893-1894), 9, p. 745-762.

Domnitorul Constantin Şerban (1654-1658) a zidit biserica ce a devenit catedrală a Bucureştilor. Mitropolitul Ştefan al Ungrovlahiei a mutat reşedința Mitropoliei de la biserica Sfântul Gheorghe Vechi, la biserica lui Constantin Şerban. Teodosie al Ungrovlahiei, fost egumen la Mănăstirea Argeş, finalizează biserica lui Constantin Şerban şi zideşte reşedința mitropolitană, împreună cu paraclisul de lângă ea. În articol sunt prezentate diferite danii pe care le-a primit Mitropolia din Bucureşti şi sunt reproduse mai multe documente referitoare la averea acesteia. Din ele aflăm că biserica

Gherghița, ctitoria lui Preda Căpitanul din 1709, a fost închinată Mitropoliei în 1714 şi că biserica din Băjeşti, a popii Florea, a fost închinată aceluiaşi lăcaş în 1696.

Gherasim, Timuş, „Mitropolia de Bucureşti”, în: *BORom* XVII (1893-1894), 10, p. 844-848.

Sunt reproduse două documente referitoare la averea Mitropoliei din Bucureşti. Primul este un hrisov din 1765 al domnului Mihail Racoviță, prin care acesta „dă în grijă” mitropolitului Ungrovlahiei biserica din Gherghiței şi cea a Sfântului Ştefan din Bucureşti. Tot din acest document aflăm că la acea dată, 1765, cele două biserici se aflau într-o stare jalnică.

Al doilea document se referă la moşia Gherghița şi aparține lui Constantin Catargiu.

G., „Cronica bisericească**.** O catedrală în Bucureşti.” în: *BORom* XXI (1897-1898), 4, p. 452-456.

Într-o şedință a Senatului, P. Gârboviceanu face următoarele observații: după Războiul de Independență, 1877-1878, s-a hotărât clădirea unei Catedrale în Bucureşti şi, în acest scop, s-a contractat un credit în valoare de cinci milioane. Din acest credit, o parte din sumă a fost folosită în alt scop decât acela de a clădi catedrala. Ministrul Cultelor îi răspunde domnului P. Gârboviceanu arătând spre ce a fost destinată o mare parte din suma de cinci milioane. Episcopul de Huşi şi mitropolitul Moldovei intervin în discuție. Mitropolitul Moldovei, Iosif, şi-a manifestat dorința ca noua Catedrală să fie zidită pe locul vechii biserici Sărindar.

G., „Cronica bisericească**.** O catedrală în Bucureşti.” în: *BORom* XXI (1897-1898), 6, p. 523-538.

Autorul prezintă câteva argumente prin care arată necesitatea construirii unei Catedrale în Bucureşti.

***, „Mitropolia de la Bucureşti”, în: *Păstorul* V (1906), 9-10, p. 222-227.

Date despre istoricul Mitropoliei Ungrovlahiei fiind prezentate şi daniile primite. Jupâneasa Ruxanda din Berileşti dăruieşte Mitropoliei moşii care apoi au fost vândute pentru a se construi altă biserică şi chilii. Constantin Vodă cumpără satul Tegeni. În 1672 Mănăilă Aprodul şi frații lui vând partea lor de moşie din Crăsani. În 1696 Popa Fiera, numit după călugărie ieromonahul Filotei, închină biserica Hereasca Sfintei Mitropolii. La 1702 Constantin Brâncoveanu întăreşte stăpânirea Mitropoliei asupra Crăsanilor. Sunt reproduse câteva documente privitoare la averea Mitropoliei.

***, „Chestiuni variate”, în: *BORom* XXXII (1908-1909), 3, p. 288-289.

Articolul este structurat pe două părți. În prima, este redată inscripția unei pietre funerare din Mitropolia Ungrovlahiei, care aminteşte despre vechii ctitori ai Mitropoliei. Din inscripție se deduce cine se află în mormântul de sub lespede. Se mai aminteşte faptul că, în 1492, Neculai Bălăceanu şi soția sa Ana au zidit biserica Sfântul Gheorghe Vechi.

***, „Acte oficiale”, în: *BORom* XXXIX (1915-1916), 5, p. 443-456.

Articolul conține următoarele acte:

1. Copie după adresele Sfintei Mitropolii a Ungrovlahiei nr. 2534 şi nr. 2535 din 1915, referitoare la clădirile ce se construiesc prea aproape de altarul Catedralei, adresate ministrului de Finanțe şi Preşedintelui Comisiei Monumentelor istorice.

2. Copie după telegrama trimisă de mitropolitul primat, Conon, ministrului Cultelor, referitoare la clădirile ce se construiesc în apropierea Catedralei.

3. Lămuriri în ceea ce priveşte construirea de clădiri în apropierea Catedralei.

4. Copie după adresa Sfintei Mitropolii a Ungrovlahiei nr. 2865 din 1915 trimisă către ministrul de Finanțe, referitoare la chestiunea de mai sus. (a se vedea punctele 1,2,3).

Scriban, arhim., „Ştiri. Iar catedrala Patriarhiei”, în: *BORom* XLVII (1929), 3, p. 249-250.

Aflăm despre posibile locuri unde ar putea fi ridicată noua catedrală a Patriarhiei. Acestea ar fi: Piața Bibescu Vodă, locul vechii Primării din Piața I.C. Brătianu colț cu Bulevardul Carol şi locul Arsenalului.

Scriban, arhim., „Ştiri. Punerea pietrei de temelie la Catedrala Patriarhiei”, în: *BORom* XLVII (1929), 5, p. 477

Pe data de 11 mai 1929 s-a pus pe dealul Mitropoliei din Bucureşti piatra de temelie pentru viitoarea Catedrală Patriarhală.

***, „Note bibliografice. Trajanescu D. Ioan, „Clopotnița Patriarhiei” în *Universul*, LI (1934), nr. 9”, în: *BORom* LII (1934), 1-2, p. 127. Recenzie.

Nota bibliografică conține date istorice despre actuala Catedrală Patriarhală şi despre clopotnița existentă, cu propuneri pentru restaurare.

G., I. M., „Note bibliografice. Moscu Em. Hagi, „Reînnoirea Mitropoliei din Bucureşti; vechi profanări”, în: „Adevărul”, nr. 16037 din 6 mai 1936, 16 p”, în: *BORom* LIV (1936), 7-8, p**.** 544**.** Recenzie.

Hagi Moscu, cu prilejul refacerii bisericii Sfintei Mitropolii din Bucureşti, arată toate înnoirile care s-au făcut la acest sfânt lăcaş de-a lungul vremii, menționând că foarte mult a avut de suferit zugrăveala.

Icoana hramului descoperită sub pisania de deasupra uşii este singura podoabă care se mai păstrează din zugrăveala începută de Radu Leon Vodă, care, în 1668, a hărăzit biserica de Mitropolie a țării în locul bisericii Sf. Gheorghe Vechi. Articolul conține amănunte despre pietrele de mormânt ce se aflau odinioară în biserică şi bolnița mitropoliților.

Brătulescu, Victor, prof., „Catedrala patriarhală din Bucureşti”, în: *MitrBan* X (1960), 7-12, p. 141-154.

Este prezentată, în amănunt, catedrala patriarhală din Bucureşti, ctitorită de Constantin Şerban împreună cu soția sa Bălaşa şi sfințită în timpul lui Mihai Radu, la

6 mai 1658, ocazie cu care a fost invitat patriarhul Macarie. Detalii despre comportamentul lui Mihai Radu în acest context aflăm din descrierea lui Paul de Alep. Catedrala a suferit numeroase îmbunătățiri de-a lungul timpului, dintre care cele mai importante sunt reparațiile mitropolitului Filaret (1792-1793), care a îmbrăcat biserica din nou cu aramă şi reparațiile mitropolitului Grigorie al IV-lea dintre anii 1834-1839. Mai sunt prezentate, detaliat, arhitectura şi pictura Catedralei, precum şi inscripția de pe mormântul Preafericitului Nicodim.

Brătulescu, Victor, „Lucrări de restaurare şi împodobire la Catedrala şi Palatul Patriarhal", în: *BORom* LXXIX (1961), 1-2, p. 119-147.

Sunt prezentate lucrările ce s-au executat la reşedința patriarhală din Bucureşti: restaurarea clopotniței, a Catedralei Patriarhale, a clopotniței Paraclisului şi împodobirea cu picturi a unor săli din palatul patriarhal. La inițaitiva P.F. Iustinian Marina a fost restaurată clopotnița, căreia, în 1858, i s-a refăcut etajul, în care s-a instalat clopotul cel mare. O restaurare provizorie a acoperişului şi a tencuielilor acestei clopotnițe a fost făcută în 1942, din fondurile Comisiei Monumentelor Istorice.

La cererea P.F. Iustinian, serviciul tehnic de pe lângă Administrația Patriarhală, împreună cu arhitecții angajați au întocmit studiile, planurile şi devizele necesare pentru o restaurare completă a Catedralei. Sunt aduse informații despre lucrările de întărire a fundației, restaurarea acoperişului, a turlelor, a cornişei, a brâului şi chenarelor sculptate în piatră. Au fost sculptate în stilul vechilor pietre de mormânt cele două lespezi care acoperă mormintele primilor patriarhi: Miron şi Nicodim.

Planul Catedralei Patriarhale din Bucureşti a fost inspirat după cel al bisericii episcopale din Curtea de Argeş. Autorul prezintă altarul, naosul, pronaosul, pridvorul şi pictura Catedralei. Din timpul scurtei domnii a lui Radu Leon s-a păstrat icoana hramului Sfinților Împărați Constantin şi Elena. Sala de primire a palatului patriarhal a fost încredințată pentru a fi pictată maestrului Costin Petrescu, fiind pictată cu subiecte inspirate din trecutul Bisericii Ortodoxe Române, din toate provinciile locuite de români: Mănăstirea Neamț, Voroneț, aducerea de la Cetatea Albă la Suceava a moaştelor Sfântului Ioan cel Nou, aducerea de la Constantinopol la Iaşi a moaştelor Sfintei Cuvioase Parascheva, biserica Sfinții Trei Ierarhi, remarcabilă fiind scena centrală din calotă - „Pogorârea Duhului Sfânt".

Se precizează amănunte referitoare la scenele pictate, care înfățişează o suită de subiecte cu caracter istorico- religios, legate de istoria românilor sub Mihai Viteazul (o figură istorică de care a fost interesat pictorul încă din tinerețe). Sub panourile pictate au fost sculptate în lemn 31 de panouri de către Grigorie Dumitrescu, reprezentând figuri de clerici care au sprijinit luptele revoluționare ale poporului sau au luptat pentru credința ortodoxă. În biroul patriarhal au fost pictate 20 de chipuri de ierarhi din Țara Românească, Moldova şi Transilvania, precum şi catedralele în care au slujit aceştia, fiind lucrate şi trei portrete înfățişând pe patriarhii: Miron, Nicodim şi Justinian.

Stănculescu, Ioan F., „Monumente de pe Dealul Patriarhiei", în: *GBis* XXVII (1968), 5-6, p. 762-765.

Ctitorită în perioada 1656 -1658, biserica Catedralei Patriarhale reprezintă un edificiu de valoare culturală remarcantă. Articolul descrie exteriorul şi interiorul bisericii, punctând evenimente legate de momentele istorice importante prin care a trecut această ctitorie.

Gheorghescu, Chesarie, arhim. dr., „Catedrala Patriarhiei din Bucureşti”, în: *GBis* XXXX (1981), 9-10, p. 928-932.

Istoricul Catedralei Patriarhale, construită în perioada 1656 şi 1658 de către Constantin Şerban Basarab. Informațiile se referă şi la restaurările din 1799 şi 1834, fiind descris palatul patriarhal (fosta stareție 1658) şi turnul clopotniței.

Şerbănescu, Niculae, pr. prof. dr., „Catedrala şi reşedința patriarhală din Bucureşti”, în *BORom* CVII (1989), 1-2, p. 197-218.

Dură, Ioan, „Primul Patriarh al B.O.R. Elie Miron Cristea (1925-1939) şi proiectul său de a înalța o nouă Catedrală a Patriarhiei Române”, în: *GBis* LIII (1994), 1-4, p. 82-83.

Se prezintă câteva date despre actuala catedrală, ctitorită de Constantin Şerban (1654-1658) şi Radu Leon (1664-1669). Patriarhul Miron face, în 1925, primul proiect pentru noua catedrală în colaborare cu I. C. Brătianu, iar în 1930 discută cu regele României despre locul amplasării: Piața Bibescu. Dorința unei noi catedrale şi-au manifestat-o şi ceilalți patriarhi, dar în mod special P.F. Teoctist.

Alte articole legate de reşedința patriarhală

Vasilescu, Gheorghe, „Racla Sf. Dumitru cel Nou, donatorul şi meşterul ei”, în: *GBis* LVI (1997), 1-4, p. 75-77.

Racla Sfântului Dimitrie cel Nou, din catedrala patriarhală din Bucureşti, a fost confecționată în 1879 de Teodor Filipov, din inițiativa episcopului Ghenadie Petrescu al Argeşului (1876-1893). Se descrie racla.

Vasilescu, Gheorghe, „Clopotele Sfintei Patriarhii”, în: *GBis* LXII (2003), 9-12, p. 102-104.

În acest scurt studiu se prezintă istoricul şi descriu cele cinci clopote ce se află la catedrala patriarhală.

CATEDRALA MITROPOLIEI DIN TÂRGOVIŞTEI

*****,** „Ştiri. Mitropolia din Târgovişte”, în: *BORom* XLI (1922-1923), 13, p. 1014.

Vechea clădire a Mitropoliei din Târgovişte a cărei restaurare s-a început mai demult, se află în părăsire. Pentru restaurarea acestui lăcaş s-au întrunit două comitete.

Scriban, arhim., „Ştiri. Patriarhul vizitează Mitropolia din Târgovişte”, în: *BORom* XLVI (1928), 8, p. 766.

Patriarhul Miron a vizitat Mitropolia din Târgovişte, prilej cu care s-au luat în primire lucrările de pictură, săvârşite acolo de pictorul Belizarie.

***; „Ştiri. Sfinţirea „Mitropoliei”, în: *BORom* LI (1933), 9-10, p. 494.

Articolul anunţă că, după sfinţirea catedralei ortodoxe din Cluj, din luna noiembrie, va avea loc şi sfinţirea „Mitropoliei”, din Târgovişte, la care s-a lucrat timp de 40 de ani, cu participarea patriarhului D. D. Miron.

***, „Note bibliografice. Nicolae Preotul «Mitropolia din Târgovişte» în *Credinţa,* I (1933), nr. 2”, în: *BORom* LII (1934), 1-2, p. 125. Recenzie.

Articolul a fost publicat cu prilejul târnosirii în 1933 a noii biserici din Târgovişte ridicată pe locul vechii biserici, ctitoria lui Neagoe de la 1521, unde a fost Mitropolia Ungrovlahiei de la 1517 până la 1668.

***, „Aniversări – Comemorări. 450 de ani de la sfinţirea Catedralei din Târgovişte 17 mai 1520-17 mai 1970. Festivităţile de la Târgovişte cu prilejul comemorării”, în: *BORom* LXXXVIII (1970), 5-6, p. 502-512. Cu patru fotografii.

Pe data de 17 mai 1970 s-au împlinit 450 de ani de la sfinţirea Catedralei din Târgovişte – ctitoria domnului Neagoe Basarab. Cu această ocazie membrii Consiliului Parohial al parohiei „Mitropolia”, împreună cu autorităţile locale, au organizat o serie de evenimente, unde a fost invitat şi patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, P.F. Iustinian. Acesta a sosit la Târgovişte sâmbăta 16 mai, unde a fost întâmpinat de preoţimea locală. În această zi patriarhul a vizitat Muzeul de Istorie al Târgoviştei, Muzeul Tiparului şi Muzeul Scriitorilor, iar seara a participat la un spectacol organizat în cinstea sa de către autorităţile locale.

Duminică 17 mai, la Catedrală, a fost săvârşită Sfânta Liturghie de către patriarh. Preafericitul Iustinian şi preotul Corvin Paria au rostit câte o cuvântare din care aflăm că:

- în această catedrală au fost îngropaţi patriarhul Ierusalimului, Dimitrie, patriarhul ecumenic, Dionisie şi mitropolitul Ştefan;
- catedrala a fost vizitată de importante personalităţi bisericeşti: patriarhul ecumenic Chiril Lucaris, patriarhul Antiohiei Macarie, Paul din Alep;
- Matei Basarab a înfiinţat aici o tipografie în care au fost tipărite primele cărţi în limba românească: „Psaltirea”, „Cazania” şi „Îndreptarea Legii”;
- Mitropolia a fost restaurată de Teodosie al Ungrovlahiei, el fiind cel care a adăugat acel pridvor în stil brâncovenesc.

În timpul lui Constantin Brâncoveanu, mitropolitul Antim Ivireanul a reînfiinţat vechea tipografie domnească, dar după martiriul Brâncovenilor reşedinţa mitropolitană s-a mutat de la Târgovişte. Mitropolia din Târgovişte a fost restaurată de către arhitectul francez Lecomte du Nouy, iar actuala catedrală a Mitropoliei a fost sfinţită în 1933, ea funcţionând de atunci ca biserică de mir.

Patriarhul Iustinian Marina a prezentat istoria Mitropoliei din Târgovişte arătând că a fost clădită între 1518-1520 de către Neagoe Basarab şi că a fost zugrăvită de către Radu Paisie în 1537. Preafericitul Iustinian a enumerat mitropoliţii care au

păstorit, din Târgovişte, Mitropolia Ungrovlahiei şi anume: Macarie (1513-1521) – primul mitropolit care a slujit la sfințirea acestei catedrale, între 1508-1512, în tiparnița înființată la Mănăstirea Dealu, Macarie a imprimat primele cărți din țara noastră; mitropolitul Varlaam (1535-1544) – este ierarhul sub care a avut loc zugrăvirea Mitropoliei din Târgovişte; mitropolitul Anania (1545-1558) şi mitropolitul Serafim (1576-1586) ambii au fost sprijinitori ai lui Coresi; mitropolitul Eftimie (1594-1603) a fost un sfetnic apropiat a lui Mihai Viteazul; mitropolitul Luca (1603-1629) - pe vremea când era episcop la Buzău a fost trimis în numeroase misiuni diplomatice de către domnul Mihai Viteazul, mitropolitul Luca a fost în strânse relații cu mitropolitul Anastasie Crimca; mitropolitul Teofil (1636-1648); mitropolitul Ştefan (†1668) – îngropat în Catedrală; mitropolitul Teodosie (†1708); mitropolitul Antim Ivireanul (†1716) – aceştia patru din urmă sunt ierarhi cu o intensă activitate culturală.

Patriarhul Iustinian afirmă despre catedrala din Târgovişte că, oficial, a încetat să mai fie reşedință mitropolitană în 1668, însă unii ierarhi au mai păstorit de aici Mitropolia Ungrovlahiei. Această stare a durat până în 1716.

Nițescu, Constantin, pr. dr., „Mitropolia Târgovişte”, în: *GBis* XXII (1963), 1-2, p. 71-100.

Se realizează un istoric al Mitropoliei care a fost în Târgovişte timp de 151 de ani, făcându-se prezentarea mormintelor şi descrierea interiorului bisericii, informațiile fiind însoțite de imagini.

BISERICA DOMNEASCĂ DE LA CURTEA DE ARGEŞ

***, „Note bibliografice Sacerdoțeanu Aurelian, «Mormântul de la Argeş şi zidirea Bisericii domneşti» în *Buletinul Com .Mon. Ist. XXVIII,* 1935, fasc. 84 şi extras Vălenii de Munte 1936, 12 p”, în: *BORom* LIV (1936) 11-12, p. 781-783. Recenzie.

Sunt dezbătute două probleme importante.

1. Data zidirii bisericii domneşti din Curtea de Argeş – o biserică anterioară lui Basarab I sau începută în vremea lui Basarab şi terminată în domnia lui Radu I ?

2. Cine este personajul din „sarcofagul neprofanat”?– Radu Negru, Basarab Vodă, Vladislav Vodă sau Radu Vodă ?

Sacerdoțeanu A. este de părere că biserica domnească datează sigur din secolul al XIV-lea şi, ținând seama de împrejurările istorice, el mărgineşte data zidirii bisericii domneşti între anii 1343-1369.

Referitor la personajul din „sarcofagul neprofanat” argumentele istorice ar trimite către Vlaicu Vodă, deoarece sub el s-a terminat de zidit biserica. Tradiția istorică indică însăn faptul că Vlaicu Vodă ar fi îngropat la Mănăstirea Tismana. Mormântul nu este al lui Radu Vodă, ci este posibil să aparțină unui antecesor al lui Basarab. Aurelian Sacerdoțeanu emite şi ipoteza că vechea biserică, cea care a precedat-o pe cea actuală, ar fi dispărut în timpul luptelor dintre Basarab şi Carol Robert 1330.

CATEDRALA EPISCOPIEI BUZĂULUI

G., „Pisania bisericii Catedrale a Sfintei Episcopii de Buzău”, în: *BORom* XXXIX (1915-1916), 7, p. 759.

Este redată pisania din care aflăm că biserica a fost zidită la 1649 de Matei Basarab şi de-a lungul timpului a fost de mai multe ori reparată.

Scriban, arhim., „Bibliografie. Pr. Constantin P. Burducea, „Biserica Episcopală din Buzău”, Bucureşti, 1931, 100 p”, în: *BORom* XLIX (1931), 12, p. 863. Recenzie.

Cartea are 100 de pagini.

Geţia, Gheorghe, prof., „Episcopia Buzăului”, în: *MitrBan* XXIII (1973), 7-9, p. 586-590.

Materialul aduce informaţii despre ctitoria lui Radu cel Mare, biserică cu hramul Adormirea Maicii Domnului, fiind consemnate şi reparaţiile făcute în 1938. În 1787 existau două paraclise dar la 1819 cel vechi nu mai era consemnat. Sunt aduse informaţii despre Palatul Domnesc, Seminar, clădirea acestuia fiind zidită în 1838, despre clopotniţă, chilii, tipografie, muzeu şi bibliotecă.

CATEDRALA DIN CORABIA

T., „Sfinţirea bisericii catedrale din Corabia”, în: *Cuvântul Adevărului* VI (1907), 15, p. 122-124.

Articolul prezintă sfinţirea bisericii catedrale din Corabia de către episcopul Râmnicului Noul Severin, D.D. Atanasie, reproducându-se cuvântul de învăţătură ţinut cu această ocazie.

CATEDRALA DIN GALAŢI

*****,** „Un palat episcopal şi o catedrala” în: *Biserica şi Şcoala* II (1891), 23, p. 375.

Articolul informează că în Galaţi, primarul D. Robescu a hotărât ca Palatul Episcopal să se construiască pe strada Ştefan cel Mare, strada principală, fără să se construiască şi o Catedrală. Articolul susţine necesitatea unei Catedrale deoarece nu sunt biserici pe strada principală.

***, „Bisericeşti” în: *BORom* XXIX (1905-1906), 5, p. 559**.**

Sunt reproduse telegrama trimisă regelui Carol I de către P.S. Pimen al Dunării de Jos, cu prilejul începerii lucrărilor la catedrala din Galaţi şi răspunsul regelui la această telegramă.

Scriban, arhim., „Ştiri. Catedrala din Galaţi în primejdie”, în: *BORom* XLVI (1928), 11, p. 1051-1052.

Ziarul „Cuvântul”informează că biserica Catedrală din Galaţi se află în primejdie de a se dărâma. Clădirea a fost începută de episcopul Pimen al Dunării de

Jos, care a ajuns mitropolit al Moldovei şi a fost terminată de către P.S. Nifon al Dunării de Jos.

CATEDRALA DIN BRĂILA

Scriban, arhim., Ştiri. **„**Catedrală primejduită a se dărâma”, în: *BORom* XLVI (1928), 1, p. 91.

O telegramă trimisă din Brăila ziarului „Cuvântul” de la 1 ianuarie spune că la catapeteasma bisericii Sfântul Nicolae din Brăila s-a descoperit o crăpătură. Cu prilejul unei inspecții mai amănunțite s-au găsit şi alte fisuri în pereții bisericii. Concluzia a fost că, datorită temeliei şubrede, catedrala e în pericol de a se prăbuşi.

CATEDRALA DIN CONSTANȚA

Cazacu, N., preot, „Sfințirea Catedralei din Constanța”, în: *BORom* LXIX (1951), 1-2, p. 41-50.

Autorul consemnează momentul sfințirii Catedralei din Constanța, cu hramul Sfinților Apostoli Petru şi Pavel, după aproape 10 ani de la dărâmarea ei din pricina bombardamentului. Sfințirea a avut loc duminică, 14 ianuarie 1951 şi a fost săvârşită de către patriarhul Justinian, împreună cu P.S. Chesarie Păunescu al Dunării de Jos, înconjurați de un sobor de preoți. Au participat la acest eveniment mii de credincioşi din Constanța şi din alte localități. Catedrala a fost refăcută cu ajutorul dat de guvern şi de Patriarhie. Preafericitul Iustinian a fost însoțit de preotul deputat Alexandru Ionescu, inspector general bisericesc, preot Gheorghe Paşoi, consilier administrativ – economic, Ionescu Berechet, arhitect şef al Patriarhiei şi de secretarul preot N. Cazacu, alături de care a luat ultimele hotărâri în vederea organizării schitului de la Techerghiol şi a amenajării sanatoriului preoțesc. Articolul surprinde toate momentele specifice slujbei de sfințire a interiorului şi exteriorului bisericii. După săvârşirea Sfintei Liturghii, a vorbit P.S. Chesarie care a făcut şi un scurt istoric al zidirii acestei biserici. A urmat cuvântarea rostită de patriarhul Justinian.

CATEDRALA DIN TULCEA

***, „Bibliografie. „Biserica Sfântul Nicolae, Catedrala oraşului Tulcea”, de Brutus Cotovu, extras din „Analele Dobrogei” an 7, 1926, Cernăuți”, în: *BORom* XLIV (1926), 11, p. 688.

Se face cunoscută existența unei broşuri de 14 pagini cu date sumare despre catedrala din oraşul Tulcea.

VI. 2. MOLDOVA

CATEDRALA MITROPOLITANĂ DIN IAŞI

***, „Catedrala din Iaşi”, în: *BORom* V (1880-1881), 10, p. 706-709.

Se prezintă un articol preluat din ziarul „Liberalul”, referitor la restaurarea Catedralei din Iaşi. Mitropolitul Veniamin a început lucrările de zidire ale acesteia în 1833, însă, la scurt timp, operațiunile au fost abandonate (în 1841). Arhitectul care a proiectat catedrala a făcut o eroare de calcul, care a dus la surparea bolții şi la crăparea zidurilor. La 15 aprilie 1881, mitropolitul Moldovei, Iosif Naniescu, a mers la catedrala aflată în paragină şi a binecuvântat începerea lucrărilor de restaurare, prilej cu care a rostit şi un discurs, care este redat în articol. Se reproduce apoi atât telegrama mitropolitul Iosif către regele Carol I, prin care îl informează pe rege despre începerea lucrărilor de restaurare, cât şi răspunsul Majestății Sale.

Iosif, mitropolitul Moldovei, „Catedrala mitropolitană din Iaşi. Notiță istorică”, în: *BORom* VI (1881-1882), 8, p. 473.

Biserica a fost începută în 1833 de mitropolitul Veniamin Costache. La 1839 s-au terminat de zidit pereții şi acoperişul, împreună cu cele patru turnuri, după cum atestă inscripția de pe acoperământul turnului din partea dreaptă, însă biserica nu a fost terminată. Se afla în reparație la 1881,urmând a fi refăcute turnurile. Inscripția mai sus menționată a fost eliminată odată cu reluarea lucrărilor.

***, „Restaurarea măreței catedrale a Sf. Mitropolii a Moldovei”, în: *Revista Teologică* II (1885), 44, p. 375-376.

Articolul este o copie de pe adresa comisiei care a răspuns de restaurarea Sf. Mitropolii din Iaşi, din 11 noiembrie 1884, către Ministru Cultelor şi prin care se raportează starea lucrărilor.

***, „Restaurarea măreței catedrale a Sf. Mitropolii a Moldovei”, în: *Revista Teologică* II (1885), 47, p. 382-384.

Articolul continuă prezentarea copiei de pe adresa comisiei care a răspuns de restaurarea Sf. Mitropolii din Iaşi, din 11 noiembrie 1884.

***, „Sfințirea Mitropoliei Moldovei”, în: *BORom* XI (1887-1888), 2, p. 107-125.

În zilele de 22-23 aprilie 1887 a avut loc sfințirea Mitropoliei Moldovei. Biserica a fost începută de mitropolitul Veniamin Costache în 1833, dar în 1839, datorită unei erori a arhitectului, bolta bisericii s-a surpat. Biserica a rămas în stare de paragină timp de aproape o jumătate de secol. În 1880, sub păstorirea mitropolitului Iosif Naniescu şi sub oblăduirea regelui Carol I, cel care a şi contribuit financiar la ctitorire, s-a reluat lucrul la biserică. După aproape opt ani, aceasta a fost terminată şi sfințită în ziua de 23 aprilie 1887. În articol sunt prezentate, pe lângă istoricul redat mai sus, desfăşurarea ceremoniei şi discursul regelui Carol I al României, discursul lui D. Sturza ministrul Cultelor şi Instrucțiunii Publice şi discursul ajutorului de primar Ornescu.

Erbiceanu, Gh., „Reflexiuni religioase cu ocazia restaurării şi sfințirii Sfintei Mitropolii din Moldova”, în: *BORom* XI (1887-1888), 2, p. 164-182.

Referitor la catedrala din Iaşi, sunt redate cele două inscripții: una din partea stângă a uşii bisericii unde se aminteşte despre începerea lucrărilor la clădirea bisericii şi inscripția din partea dreaptă a uşii, unde se aminteşte despre restaurarea şi terminarea lăcaşului de cult. Mitropolitul Iosif Naniescu a mutat osemintele răposatului mitropolit al Moldovei, Veniamin Costache, de la Mănăstirea Slatina şi le-a pus în cripta aflată în interiorul catedralei. Este publicată inscripția de pe mormântul lui Veniamin. În final se aminteşte despre cele două hramuri ale catedralei – Sfântul Gheorghe şi Întâmpinarea Domnului.

Naniescu, Iosif, mitropolitul Moldovei, „Cuvântul făcut de Î.P.S. Mitropolit al Moldovei şi Sucevei şi Exarh al Plaiurilor D.D. Iosif Naniescu cu ocazia sfințirii bisericii celei mari, Catedrala Mitropoliei din Iaşi. Sfințirea s-a făcut în prezența Regelui României Carol I şi a Doamnei Elisabeta, de Î.P.S. Mitropolit Iosif Naniescu în ziua de 23 aprilie 1887”, în*: BORom* XI (1887-1888), 3, p. 203-216.

În discursul său, mitropolitul Iosif Naniescu aminteşte despre faptele mitropolitului Veniamin Costache: înființarea Seminarului din Mănăstirea Socola în 1804, traducerea şi tipărirea mai multor cărți, fondarea noii catedrale mitropolitane din Iaşi. Din discursul Î.P.S. Sale aflăm că, la 1887, Mănăstirea Cozia era penitenciar. Î.P.S. Sa enumeră diferite monumente clădite de Ştefan cel Mare, printre care se află şi biserica cu hramul Naşterea Sfântului Ioan Botezătorul din Iaşi, care a fost refăcută între 1682-1695 de doamna Anastasia, soția lui Duca Vodă şi care a primit un nou hram, Întâmpinarea Domnului. Pe acel loc, în 1833 mitropolitul Veniamin, a început a zidi noua catedrală.

Naniescu, Iosif, Mitropolitul Moldovei, „Cuvântul făcut de Î.P.S. Mitropolit al Moldovei şi Sucevei şi Exarh al Plaiurilor D.D. Iosif Naniescu cu ocazia sfințirii bisericii celei mari, Catedrala Mitropoliei din Iaşi. Sfințirea s-a făcut în prezența Regelui României Carol I şi a Doamnei Elisabeta, de Î.P.S. Mitropolit Iosif Naniescu în ziua de 23 aprilie 1887.- Continuare”, în*: BORom* XI (1887-1888), 4 p. 319-331.

Mitropolitul Iosif aminteşte despre cei care au contribuit şi au ajutat la restaurarea catedralei Mitropoliei Moldovei, ce a avut loc între anii 1880-1887. Iosif Naniescu aminteşte şi despre cei care au început restaurarea monumentelor noastre istorice şi anume: Alexandru Ghica, Constantin Brâncoveanu, mitropolitul Grigorie al Ungrovlahiei, episcopii Calinic Cernicanul, Neofit al Râmnicului, Chesarie al Buzăului, Ilarion al Argeşului ş.a.

*****,** „Însemnări mărunte. Ceasul Mitropoliei din Iaşi”, în: *BORom* XLI (1922-1923), 6, p. 479.

De doi ani ceasul Mitropoliei din Iaşi nu mai funcționa. Domnul C. Pancu a dăruit suma de 19.000 lei pentru repararea acestui ceas. Ceasul Mitropoliei din Iaşi a fost comandat la Geneva în 1881 de mitropolitul Moldovei, Iosif Naniescu.

Scriban, arhim., „Ştiri. Catedrala Mitropoliei Moldovei lăcaş de odihnă al vechilor voievozi”, în: *BORom* XLVI (1928), 1, p. 91.

Ştiri apărute în presă referitoare la mutarea osemintelor lui Al. I. Cuza de la Ruginoasa în catedrala mitropolitană din Iaşi.

Vasilache, Vasile, ierom., „Catedrala Sfintei Mitropolii în veşmânt nou”, în: *MitrMold* XIII (1938), 10, p. 357-361.

Articolul prezintă noua imagine a catedralei Sfintei Mitropolii, fiind menționat numele Înaltpreasfințitului Nicodim, mitropolit al Moldovei, ca principal restaurator al acestui edificiu. Sunt prezentate cheltuielile făcute de donatori în acest sens.

† Irineu, mitropolitul Moldovei şi Sucevei, „Organizarea Obştei Catedralei şi numirea noului Eclesiarh Mare”, în: *MitrMold* XXII (1946), 3-4, p. 17-19.

Articolul prezintă decizia prin care se hotăreşte organizarea obştei Catedralei din Iaşi, iar preacuviosul arhimandrit Teoctist Arăpaş este numit mare eclesiarh, fiind menționate, totodată, şi atribuțiile pe care le va avea în noua funcție.

Ungureanu, Gheorghe, „Mitropolitul Veniamin Costache, ctitorul bisericii catedrale a Mitropoliei Moldovei”, în: *MitrMold* XXII (1946), 10-12, p. 23-29.

Acest articol prezintă primele etape ale construirii bisericii catedrale a Mitropoliei Moldovei şi implicarea mitropolitului Veniamin Costachi în aceste evenimente. Aflăm că Ioan Sandu Sturza a oferit materiale în valoare de 80.000 de lei, în condițiile în care cheltuielile totale s-au ridicat până la 450.000 de lei. Lucrările au fost începute abia pe 24 iulie 1833, în iulie 1837 zidurile fiind gata.

Catapeteasma catedralei a fost lucrată la Odessa. Rolul mitropolitului Veniamin în această construcție s-a încheiat în 1842, când şi-a dat demisia şi s-a retras la Mănăstirea Slatina. Se amintesc bisericile, mănăstirile şi schiturile ctitorite şi rectitorite de mitropolit.

Vrănescu, Th., „Câteva însemnări istorice asupra Mitropoliei Moldovei şi Sucevei şi asupra Catedralei Mitropolitane”, în: *MitrMold* XXX (1954), 11, p. 58-62.

Biserica Mirăuți a fost sediul Mitropoliei de la Suceava, în 1522 mutându-se în biserica Sfântul Gheorghe, primul mitropolit fiind Iosif. Datele istoriei consemnează faptul că, pe la anul 1564, cu siguranță în timpul celei de a doua domnii a lui Alexandru Lăpuşneanul, scaunul mitropolitan a fost mutat la Iaşi. Aici, sediul a fost prima dată la Biserica Albă, lăcaş ce avea hramul la data de 24 iunie, edificiu ce se afla pe locul actualei mitropolii.

Anastasia, soția lui Ioan Duca, hotărăşte să zidească în locul „Bisericii Albe” o nouă Mitropolie. Actuala catedrală a fost începută de mitropolitul Veniamin Costachi în 1833. Cu trei ani înainte, din inițiativa mitropolitului Iosif Naniescu începe restaurarea catedralei, pictura fiind realizată de Gheorghe Tătărăscu. Aceste acțiuni sunt finalizate în 1887.

Porcescu, Scarlat, pr., „catedrala mitropolitană din Iaşi”, în: *MitrMold* XL (1964), 7-8, p. 365-381.

Acest articol prezintă catedrala mitropolitană din Iaşi, cu detalii de arhitectură.

Hadârcă, D., pr., Porcescu, Scarlat, pr., „Reşedința mitropolitană în peisajul urbanistic al Iaşiului”, în: *MitrMold* XL (1964), 7-8, p. 382-397.

Mutarea Mitropoliei de la Suceava la Iaşi a ridicat necesitatea construirii unei Catedrale mitropolitane şi problema integrării acesteia în peisajul urbanistic al Iaşiului. Articolul oferă imagini cu administrația arhiepiscopală ieşeană şi informații despre atelierul de lumânări, despre protoierie şi căminul de călugărițe, precum şi despre căminul preoțesc.

Carmazin-Cacovschi, V., „Catedrala mitropolitană din Iaşi, ctitoria mitropolitului Veniamin Costachi”, în: *MitrMold* XLIII (1967), 1-2, p. 134-142.

Catedrala mitropolitană din Iaşi a fost ridicată între anii 1835-1887, pe locul unde înainte a fost „Biserica Stretenia”, iar alături a fost biserica Sfântul Gheorghe. Într-un hrisov din 8 august 1826 găsim lucrările de proiectare. Autorul oferă o descriere amănunțită a arhitecturii, împreună cu planurile catedralei şi cu date despre arhitecții ei, despre pictura realizată la acel moment de Gheorghe M. Tătărescu şi despre vitralii.

Isai, Daniel, pr., „Catedrala mitropolitană din Iaşi. Sanctuarul Sfintei Cuvioase Parascheva”, în: *TV* XVII (2007), 7-12, p. 358-385.

Istoricul Catedralei mitropolitane din Iaşi debutează cu perioada mitropolitului Veniamin Costache, căruia autorul îi subliniază importanța ca întemeietor de şcoală şi tipografie. Toate demersurile necesare construirii Catedralei, planul arhitectural şi cheltuielile făcute sunt prezentate în amănunt. Aflăm că, spre finalul construcției, a fost contactat pictorul italian Schiavoni pentru zugrăvirea catapetesmei, dar pentru că lucrările au fost întrerupte şi munca acestuia a rămas neterminată, icoanele pe care le-a pictat rămânând în custodia bisericii Toma Cosma din Iaşi. Este prezentat istoricul Catedralei şi în timpul mitropolitului Iosif Naniescu, timp în care lucrarea a fost finalizată, catedrala fiind sfințită la 23 aprilie 1887. Este redată cuvântarea rostită de rege cu ocazia sfințirii. Mai sunt prezentate informații despre inscripțiile Catedralei, precum şi despre aducerea moaştelor Sfintei Parascheva. În final, autorul face câteva referiri şi la lucrările desfăşurate în secolul al XIX-lea.

Beguni, Mirela, drd., „Veniamin Costachi şi fondarea Catedralei mitropolitane din Iaşi”, în: *TV* XVII (2007), 7-12, p. 386-410.

Lucrările de construcție s-au desfăşurat atât în perioada lui Veniamin Costache, până în 1841, cât şi sub păstorirea lui Iosif Naniescu. Deşi ambele intervale sunt acoperite de studiul autoarei, finalul articolului insistă pe aşezarea osemintelor primului ctitor, Veniamin, în Catedrală, la 30 decembrie 1886, prezentând ceremonia funerară şi portretul său. Articolul este completat de o bibliografie consistentă.

MITROPOLIA VECHE – SF. GHEORGHE DIN IAŞI

*****, „**Chestiuni variate”, în: *BORom* XXXII (1908-1909), 3, p. 288-289.

La 20 februarie 1786, mitropolitul Gavriil Calimah a trecut la cele veşnice şi a fost îngropat în biserica Sfântul Gheorghe, zidită de el, pe atunci sediu al Mitropoliei Moldovei, iar în locul său a fost ales episcopul Romanului, Leon, la 28 februarie 1786.

Vornicescu, Nestor, „Biserica Sf. Gheorghe - Mitropolia Veche din Iaşi”, în: *MitrMold* XL (1964), 7-8, p. 398-408.

Biserica Sfântul Gheorghe a fost sediul Vechii Mitropolii din Iaşi. Articolul cuprinde date despre ctitorii bisericii, despre planul arhitectural, detalii din interior, precum şi imagini cu biserica Sfinții Teodori, cu o stampă din secolul al XVIII-lea a mitropolitului Gavriil Calimah. Prezentarea bisericii se încheie cu date despre construirea noii Catedrale mitropolitane.

CATEDRALA EPISCOPALĂ A ROMANULUI

Sozomen, „Opera de restaurare a Catedralei Episcopale a Romanului”, în: *Cronica Romanului* III (1926), 10, p. 756.

Articolul conține textul unei informări aduse P.S. Lucian Triteanu al Romanului despre restaurarea Catedralei Sfintei Episcopii. Sub starturile de pictură mai recentă s-a descoperit o frescă de o mare valoare.

Testiban, Ioan, „Catedrala episcopală a Romanului”, în: *MitrMold* XXXV (1959), 11-12, p. 616-622.

Catedrala episcopală a Romanului este ctitoria lui Petru Rareş, din timpul său păstrându-se doar pridvorul şi pronaosul. Făcându-i-se o prezentare din punct de vedere arhitectural, se ajunge la concluzia că acest sfânt lăcaş se distinge de alte biserici prin brâul ei din trei funii şi prin pictura în frescă. Sunt prezentate detalii iconografice.

CATEDRALA EPISCOPALĂ A HUŞILOR

*** „Cronica bisericească. Serbarea jubileului de 400 de ani al Catedralei din Huşi”, în: *BORom* XIX (1895-1896), 6, p. 333-337.

În data de 29 iunie 1895 s-au împlinit 400 de ani de la întemeierea catedralei din Huşi. Construită în 1495 de Ştefan cel Mare, având hramul Sfinții Apostoli Petru şi Pavel, această biserică a făcut parte din ansamblul curții domneşti, după cum afirmă P.S. Melchisedec al Romanului, argumentând prin faptul că nu a fost înzestrată cu nici o danie.

Catedrală episcopală a devenit când a avut loc înființarea Episcopiei Huşilor. Precizare a P.S. Melchisedec Ştefănescu – cel dintâi episcop, Ioan, a păstorit în vremea lui Ieremia Movilă, uricul acestuia amintind de moşiile care au fost date Episcopiei Huşilor. Aşadar, Episcopia a fost înființată la 1592, cu aproape 100 de ani mai târziu decât zidirea bisericii.

***, „Scrisoare de mulțămire dată de Sofronie Miclescu, lui Neculai Graner Săpătoriul, în 1840 martie 14, cu prilejul facerii din nou a capatesmei Catedralei Episcopale”, în: *Buletinul Episcopiei Huşilor* I (1925), 10, p. 75.

Scrisoarea este adresată d-lui Nicolae Graner Săpătoriul şi conține mulțumiri atât pentru iscusință, cât şi pentru cinstea de care a dat dovadă în timpul reconstrucției. Articolul conține semnătura episcopului de Huşi, care este datată 14 martie 1850.

†Iacov, „Inscripția de deasupra uşii de la intrarea în Biserica Catedrală a Episcopiei Huşilor din 1495 Noembrie 30”, în: *Buletinul Episcopiei Huşilor* I (1925), 14, p. 106.

Articolul conține o fotografie a inscripției în care se spune că Ştefan cel Mare a zidit acea biserică în numele sfinților Petru şi Pavel, iar finalizarea a fost în al 38-lea an al domniei lui.

Popescu, Anton, preot, „Restaurarea şi redeschiderea Bisericii Catedralei a Sf. Episcopii”, în: *Cronica Huşilor* II (1935), 12, p. 415-423.

Ştefan cel Mare a ridicat sălaş domnesc în Huşi, pe locul unde astăzi stă palatul episcopal, punând să se înalțe în curtea palatului domnesc o biserică închinată Sf. Apostoli Petru şi Pavel. Articolul enumeră, ierarhii care au trecut pragul Sf. Episcopii a Huşilor: la 1658 – Dosoftei, 1683 – Mitrofan, Varlaam, Inochentie care a păstorit 30 de ani, 1752-1782, cel care a zidit altă biserică, din temelii, Iacov Stamate, Veniamin Costache, Meletie episcopul, vlădica Sofronie Miclescu, toți aceştia contribuind la refacerea şi întreținerea bisericii episcopale. O contribuție deosebită la îmbunătățirea stării sfântului edificiu la avut-o şi P.S. Nifon, astfel încât, după 440 de ani de la terminarea acesteia de Ştefan Voievod, biserica Catedrală a Sfintei Episcopii de Huşi a fost redeschisă.

Popescu, Anton, preot, „Restaurarea şi redeschiderea Bisericii Catedralei a Sf. Episcopii. Festivitățile”, în: *Cronica Huşilor* II (1935), 12, p. 423-427.

Articolul surprinde evenimentele desfăşurate cu prilejul redeschiderii bisericii catedrale a Sf. Episcopii de Huşi, după 440 de ani de la ctitorirea acesteia de Ştefan cel Mare. De față la aceste festivități au fost diferite personalități: P.S. Nifon, deputați eparhiali, parlamentari, prefecți. Sunt extrase câteva idei din cuvântarea episcopului locului, a d-lui Ministru M. Negură, a d-lui Prefect D. Enciu, a d-lui avocat Mihai Chirițoiu şi al altora dintre cei prezenți.

V., N. P., pr., „Note bibliografice. „Anuarul Eparhiei Huşilor”, Huşi, 1935, p. 114”, în: *BORom* LIV (1936), 1-2, p. 129. Recenzie.

Anuarul cuprinde informații referitoare la Eparhia Huşilor şi un istoric al Catedralei din Huşi, ctitoria lui Ştefan cel Mare din 1495. Această biserică, cu hramul Sf. Petru şi Pavel, a devenit Catedrală Episcopală din anii 1595-1597, când Ieremia Movilă a înființat Episcopia. Anuarul cuprinde şi o listă a arhiereilor care au păstorit aici între anii 1600-1933.

SF. NICOLAE RĂDĂUȚI (MĂNĂSTIREA)

G., I. M., „Note bibliografice. Zugrav Ion Prof., «Biserica Neamului din Rădăuți», Cernăuți (1938), 16 p. Editura Mitropoliei Bucovinei”, în: *BORom* LVII (1939), 1-2, p. 84. Recenzie.

Se face o descriere a bisericii unde pe vremuri s-a adăpostit Episcopia Rădăuților. Din recenzie aflăm că „acum 60 de ani pictorul bucovinean Epaminonda Bucevski a îndreptat, după socoteala timpului său, frumoasa zugrăveală a bisericii acoperind şi pisaniile” şi că, printre cărțile aflate aici, se aminteşte de „Ceaslovul” tipărit la Episcopia Rădăuților în 1745 şi de un manuscris din 1783 tradus din limba rusă şi intitulat „Datoria preoțească”.

Rezuş, Petru, pr. prof., „Biserica domnească din Rădăuți”, în: *MitrMold* XXXIV (1958), 1-2, p. 70-75.

Menționând aspecte despre biserica domnească din Rădăuți, autorul precizează faptul că aceasta a fost centru episcopal până în 1783, acelaşi an reprezentând momentul în care acest centru s-a desființat. Studiul ştiintific al stilului moldovenesc demonstrează că nu poate fi apărut înainte de veacul al XV-lea, aducându-se argumente în acest sens. Articolul face o scurtă descriere a evoluției stilului moldovenesc, accentuând pe elementele de descriere a bisericii, care, din punct de vedere arhitectural, este o biserică de construcție romanică (autorul analizează amănunțit aceste aspecte). Cât timp a fost centru episcopal, s-au succedat în scaunul arhieresc 42 de vlădici de la Ioanichie (primul cunoscut) până la Dosoftei Herescu (1783).

Puiu, Ioan, pr., „Biserica Sf. Nicolae din Rădăuți”, în: *MitrMold* XXXV (1959), 7-8, p. 473-479.

Biserica Sfântul Nicolae din Rădăuți a fost catedrală episcopală. Se aduc informații despre acest lăcaş de cult, fiind făcută o comparație cu biserica Sfântul Nicolae Domnesc de la Curtea de Argeş. Sunt enumerate mormintele istorice din interiorul bisericii şi este prezentat şi planul clădirii.

Brătulescu, Victor, prof., „Piatra de mormânt al lui Bogdan al II-lea, tatăl lui Ștefan cel Mare”, în: *MitrMold* XXXVII (1961), 3-4, p. 166-180.

Informații despre pietrele de mormânt aflate în Mănăstirea Sfântul Nicolae din Rădăuți, în special despre cea a lui Bogdan al II-lea. Este analizată şi pictura bisericii lui Bogdan I.

Rezuş, Petru, pr. prof., „Biserica Domnească din Rădăuți. Date noi cu privire la originea şi stilul ei”, în: *BORom* LXXXVII (1969), 3-4, p. 391- 398.

Biserica Domnească din Rădăuți a împlinit şase sute de ani de existență, fiind primul monument de piatră din Moldova. Ca stil, Biserica Domnească din Rădăuți este de tip romano-gotic. Şantierul arheologic Cuhea, organizat de Muzeul Baia Mare în colaborare cu Institutul de Arheologie al R.S.R. a dat rezultate importante, care se răsfrâng şi asupra bisericii din Rădăuți, prin descoperirea în comuna Cuhea a unor

temelii şi a unei părți din zidurile unui monument de piatră, peste care s-a înălțat noua biserică. Rămăşițele bisericii de piatră de la Cuhea, vechea posesiune a domnului Bogdan cel Bătrân, ctitorul bisericii domneşti din Rădăuți, arată o biserică din Maramureş care a adoptat stilul gotic.

Documentele din secolul al XIV-lea infirmă tradiția că Dragoş Voievod este fiul lui Bogdan. Expedițiile ungurilor împotriva tătarilor încep în 1343. Aceste expediții erau conduse de către voievozii maramureşeni, care apărau trecătoarea Prislop spre Câmpia Panonică, supraveghind văile Sucevei, Bistriței şi Ceremuşului. În 1343 regele Ludovic I, încredințează conducerea expediției lui Dragoş Voievod. Bogdan Voievod, care avusese la început relații amicale cu Ludovic I devine „infidel", desprinzându-se de sub suveranitatea lui şi acționând independent în noua țară. În 1365 posesiunile sale din Maramureş au fost confiscate de regele Ludovic şi date fiilor lui Ias Voievod, lui Balc şi fraților săi, care au fost înfrânți şi izgoniți din Moldova de Bogdan.

Dragoş era fiul lui Giula. Bogdan este adevăratul întemeietor al noului stat. Biserica de la Cuhea, zidită de Bogdan Voievod înainte de a deveni „infidel" regelui ungur, este o replică a bisericii de la Câmpulung la Tisa datată în deceniul al II-lea al secolului al XIV-lea, iar meşterii erau originari din Cuhea, Sighet şi alte sate din împrejurimi. Aceşti meşteri au fost chemați de Bogdan din Maramureş, ca să-i zidească biserica - gropniță din Rădăuți. Anii săi de domnie au fost, după Cronicile putnene, în număr de patru, iar după Cronicile de la Bistrița şi cea Moldo-rusă, de şase ani, deşi se pot fixa între 1349 şi1369.

Biserica Domnească a fost zidită în jurul anului 1360 în stil romanic. Planul o apropie de bisericile de piatră de la Cuhea şi Câmpulung la Tisa. Intervin şi deosebiri impuse de preoții autohtoni ortodocşi dar şi de împrejurările istorice. Datorită invaziilor tătarilor, biserica trebuia să fie fortificată. Ea e masivă, aproape inexpugnabilă şi are chilii-ascunzători. Împreună cu pridvorul adăugat de Alexandru Lăpuşneanul, biserica din Rădăuți are o lungime de 39 m, o lățime de 12,5 m, o înălțime de 12,13 m, iar zidurile au o grosime de 1,26 m. Pronaosul este împărțit în părți egale de doi stâlpi care țin bolta şi cele patru chilii la care se ajunge printr-o scară de piatră în spirală, aşezată pe partea dreaptă. Pronaosul este despărțit de naos printr-un perete de piatră. Uşa de la intrare în pronaos şi în naos au cadru gotic sculptat. În naos se află patru stâlpi, care împart naosul şi pronaosul în trei nave, cea din mijloc înaltă de 9,05 m, iar cele laterale, din cauza chiliilor, înale de 5,30 m. Un perete de zid separă altarul de naos. În altar mai sunt doi stâlpi, lipsiți de pereți.

Se întâlnesc trei influențe: cea romanică, cea gotică şi cea bizantină. Biserica e sprijinită de zece contraforți şi are unsprezece ferestre în stil gotic fiind gropnița a patru domnitori ai Moldovei: Bogdan- ctitorul (1349- 1369), Lațcu (1370- 1369), Roman (1392- 1394) şi Ştefan (1395- 1399), precum şi a rudelor lor: Bogdan, fiul lui Alexandru Voievod, Bogdan, fratele lui Alexandru Voievod, un mormânt necunoscut, iar în pronaos sunt mormintele Chiajnei Anastasia, fiica lui Lațcu Voievod, al doamnei Stana, mama lui Ştefăniță Vodă şi al episcopului Ioanichie.

Lângă biserică a existat o mănăstire până în 1781 şi, mai târziu, sediul unei Episcopii. Aceasta apare menționată pentru prima dată, fără a fi numit titularul, în „privilia" lui Alexandru cel Bun din 6 iulie 1413. Ştefan cel Mare va delimita teritoriul

Episcopiei de Rădăuți în 15 martie 1490, întărind cele 50 de sate, scrise în „privilia” sa, dintre care schimbă şase sate, pe care le dă Mănăstirii Putna, ctitoria sa. Satele Rădăuți şi Coțmani erau ale episcopiei. La sfințirea Mănăstirii Putna nu apare amintită prezența ierarhului de Rădăuți, cel dintâi episcop cunoscut fiind Ioanichie (1472-1504)

Ştefan cel Mare numeşte Rădăuți-ul, într-un hrisov al său din 30 august 1479, de şase ori „Mitropolie”, iar pe ierarhul de acolo „episcop”, iar în alt document, din 23 august 1481, de cinci ori face acelaşi lucru. Pe piatra din altarul Bisericii Domneşti cu inscripția lui Bogdan al III-lea, Rădăuți-ul este numit „mitropolie” din nou de două ori. Bogdan Voievod a organizat şi Biserica noului stat, cu sediul la Rădăuți la început, până s-a mutat la Suceava Mitropolia, iar la Rădăuți a rămas numai episcopie, poate multă vreme vacantă, dar păstrându-şi titlul vechi. Autorul este circumspect în acceptarea necritică a înființării Episcopiei de Rădăuți abia în 1472.

Gorovei, Ştefan S., „Taina mormântului domnesc de la Rădăuți şi piatra de la Probota”, în: *MitrMold* XLV (1969), 5-6, p. 369-371.

Mormântul domnesc de la Rădăuți, care face subiectul acestor pagini, este al treilea de pe latura sudică a bisericii şi îi aparține lui Petru I, fapt argumentat cu documente. Se arată că Ştefan I „cel Bătrân” – fiul lui Roman I - şi Roman I însuşi au fost înmormântați tot la reşedința episcopală şi domnească din Rădăuți. Se demonstrează că şi Probota este ctitoria lui Ştefan I, ridicată între anii 1394–12 august 1399 şi nu a lui Petru I.

Gorovei, Ştefan S., „Observații privind ordinea mormintelor voievodale din Rădăuți”, în: *MitrMold* XLVI (1970), 9-10, p. 576-577.

În stânga naosului bisericii Sf. Nicolae din Rădăuți sunt mormintele lui Ștefan I şi apoi al lui Roman şi nu invers, cum erau prezentate înainte. Succesiunea lespezilor este stabilită astfel cu acuratețe: a) Roman I (15.XII.1479), b) Lațco (20.I.1480), c) Bogdan, fratele lui Alexandru (25.I.1480), d) Bogdan I (27.I.1480), e) Bogdan, fiul lui Alexandru (30.I.1480), apoi f) mormântul lui Ştefan I, fiul lui Bogdan I (20.V.1480).

Moțoc, Ieronim, arhim. vicar eparhial, „Resfințirea Catedralei Episcopale din Galați”, în: *BORom* LXXV (1957), 10, p. 902-908.

În Eparhia Dunărea de Jos, duminică 7 iulie 1957, a avut loc resfințirea Catedralei Episcopale din Galați, la care au participat membrii Sfântului Sinod: mitropoliții Firmilian al Olteniei şi Vasile al Banatului, episcopii Antim al Buzăului, Teofil al Romanului, Valerian al Oradiei şi Teoctist Botoşăneanul, vicar patriarhal. Au mai fost prezenți reprezentanți ai Departamanetului Cultelor şi ai autorităților locale, protoieriei din eparhie, credincioşi şi alți invitați ai P.S. Chesarie.

Slujba sfințirii a fost oficiată de un sobor de şapte arhierei şi un număr mare de preoți şi diaconi. La 26 martie 1950, ca episcop al eparhiei Dunării de Jos este instalat P.S. Chesarie Păunescu, căruia patriarhul Justinian îi cere să înceapă restaurarea bisericii. Şapte ani au trecut până la finalizarea lucrărilor la cele două monumente. Articolul prezintă amănunte referitoare la slujba sfințirii şi la cuvântările ținute cu acest prilej.

CATEDRALA SF. IOAN DIN VASLUI

***, „Biserica Catedrală <Sf. Ioan> din Vaslui”, în: *Buletinul Episcopiei Huşilor* I (1925), 8, p. 61-64.

Biserica de la Vaslui a fost construită de Ştefan cel Mare în 1475, conform afirmațiilor cronicarului Grigore Ureche, după victoria de la Racova împotriva turcilor. Potrivit pisaniei păstrate în biserică, ea este însă zidită în 1490. Biserica are picturi şi o cupolă foarte mare. Frumusețea bisericii a fost recunoscută şi în descrierea făcută de arhimandritul Paul de Alep din 1650 şi de către un preot rus, Ioan Luchianov, în urma unei vizite realizate între 1710-1712, constatându-se atât rezistența în timp cât şi originalitatea acestui edificiu.

În 1820 biserica a necesitat unele reparații, făcute de Maria Costache-Ghica, dar în timpul acestora s-a şters numele domnului de pe piatra de deasupra uşii de la intrare! În 1867, episcopul Constantin Florescu mijloceşte la Primărie de a se lua măsuri pentru refacerea turnului bisericii, se reconstruieşte şi clopotnița care trebuia să fie mai înaltă decât cea veche, dar neajungând banii, s-a mai redus din înălțime. Datorită cutremurului din 1886, în 1888 se hotărăşte o nouă reparație, fiind contactat inginerul arhitect Filip Xenopol. Biserica a fost considerată monument istoric şi a fost sfințită în 1890.

VI. 3 BASARABIA ŞI BUCOVINA

REŞEDINȚA MITROPOLITANĂ DIN CERNĂUȚI

***, Cronică, „Jubileul de 50 al bisericii noastre catedrale”, în: *Candela* XXXIII (1914), 7, p. 353.

Este evocată celebrarea primului semicentenar de la sfințirea Catedralei din Cernăuți, la data de 6/19 iulie 1914. Arhimandritul Artemon Manastyrski a oficiat un Te-Deum cu acestă ocazie. Piatra fundamentală a fost pusă de episcopul Bucovinei, Eugeniu Hacman (1844), iar în timpul mitropolitului Dr. Silvestru Morariu, catedrala a fost restaurată (1892-1896).

Reli, S., „Reşedința mitropolitană din Cernăuți şi meşterul ei, arhitectul Iosif Hlavka”, în: *Candela* XLIII (1932), 1-12, p. 1-57.

Articolul prezintă date referitoare la reşedința arhiepiscopului şi mitropolitului ortodox român al Bucovinei din Cernăuți, făcând referire şi la meşterul acesteia, Iosif Hlavka.

Se menționează că, neexistând o reşedință pentru episcopii sau mitropoliții români, s-a constuit, la ordinul guvernului din Viena, în 1783, o reşedință episcopală pentru arhiereul de atunci, Dosoftei Herescu. Fiind construită în grabă, aceasta devine nelocubilă în 1790 când o parte s-a prăbuşit, restul fiind dărâmat. De atunci episcopii erau siliți să locuiască la diferite case particulare, cu chirie.

Se prezintă pregătirile pentru construirea unei noi reşedințe pentru episcopii Bucovinei şi anume: alegerea arhitectului în persoana ilustrului Iosif Hlavka (1860), elaborarea planurilor de construcție, aprobarea acestora de minister şi de către împărat

(1863), publicarea unui regulament de construcţie. Conform planului trebuiau construite trei clădiri reşedinţa episcopală propriu-zisă, Seminarul Teologic şi Palatul Clerical, în termen de şapte ani, cheltuielile fiind acoperite de Fondul religionar al Bucovinei.

Lucrările pentru construcţia reşedinţei s-au inaugurat în 13 aprilie 1864, piatra fundamentală fiind aşezată de arhimandritul Teofil Bendelea. Conducătorul tehnic Iosif Hlavka a întâmpinat încă de la început dificultăţi din cauza lipsei lucrătorilor calificaţi, a pietrei de construcţie, însă trece peste acestea cu profesionalism. Aducând meşteri pricepuţi din Viena îi iniţiază pe lucrătorii bucovineni, formându-şi o echipă locală, iar în ceea ce priveşte materialul de construcţie, apelează la carierele din Cernăuţi, din Suceviţa şi din alte localităţi (Cincău, Tăuteni, Doroşăuţi). Furnizarea meterialelor de construcţie, precum şi lucrările de zidărie au fost predate prin licitaţie publică unui consorţiu compus din arhitecţii: Anton Fiala, Iosif Gregor şi negustorul Leibuca Barber. Au fost folosite pentru înfrumuseţarea monumentului: piatră de alabastru, marmoră şi mărgean, iar pereţii sunt pictaţi cu fresce de pictorii C. Swoboda şi Carol Iobst.

În 1872, conducătorul tehnic artistic, Iosif Hlavka, se îmbolnăveşte, nemaiputând conduce lucrările, în locul său venind arhitectul Reinecke. În continuare sunt menţionate diferite acţiuni ale acestuia referitoare la construcţie. Palatul clerical a fost terminat în 1874, reşedinţa, în 1876, iar îngrădirea clădirilor, amenajarea parcului şi a grădinei au fost executate între anii 1876-1878. Ambele biserici au fost sfinţite de către mitropolitul Silvestru Morariu Andrievici în 1882: capela cu hramul Sf. Ioan Botezătorul şi biserica seminarială cu hramul Sf. Trei Ierarhi Vasile cel Mare, Grigorie Teologul şi Ioan Gură de Aur.

Ultimul capitol se referă la viaţa arhitectului ceh Iosif Hlavka, meşterul Reşedinţei mitropolitane din Cernăuţi". Născut în 15 februarie 1831, în localitatea Pretice din Bohemia, învaţă la liceul real din Klatov, la Şcoala Politehnică din Praga, la Academia de Arte plastice din Viena şi studiază arhitectura în Italia, Grecia, Franţa, Anglia şi Germania. Lucrează pentru arhitectul ceh Franz Sebek de la care primeşte diploma de maistru zidar (1860) şi pentru arhitectul Heinrich Ferstl (1885). A început a zidi edificii publice mari: biserica Lazariştilor, Viena (1860-1862), Opera Curţii Imperiale, Viena (1861-1869), Liceul Academic, Viena (1865-1866), Palatul Archiducelui Vilhem, Viena (1865-1867), Maternitatea, Praga (1862-1868), Reşedinţa episcopală din Cernăuţi (1863). Din cauza muncii neîntrerupte, se îmbolnăveşte la vârsta de 38 de ani. Începând cu 1882, anul decesului soţiei sale, Hlavka donează o mare parte din averea sa, înfiinţând „Fundaţia universitară cehă Iosif şi Maria Hlavka", „Fundaţia tehnică cehă a lui Iosif şi Maria Hlavka", „Academia Cehă de ştiinţă, literatură şi artă" şi „Căminul studenţesc Iosif Hlavka" în Praga. La data de 11 martie 1908, marele architect Iosif Hlavka s-a stins din viaţă la vârsta de 77 ani, lăsând prin testament toată averea sa pentru instituţiile şi fundaţiile de binefacere publice.

CATEDRALA DIN BĂLȚI

Busuioc, Laurențiu, Ierodiacon, „Cronica Bisericească. Solemnitatea punerii pietrelor de temelie ale Catedralei, capelei şi reşedinței episcopale din Bălți”, în*:* *BORom* XLII (1924), 11, p. 687-690.

Este redată desfăşurarea ceremoniei amintită în titlu şi cuvântarea rostită de P.S. Visarion al Hotinului cu această ocazie. Solemnitatea a avut loc în data de 28 septembrie, în prezența principelui Carol şi a patriarhului Ierusalimului, Damian.

VI. 4. TRANSILVANIA ŞI MARAMUREŞ

CATEDRALA DIN SIBIU

***, Cronică, „Luminatul în Biserică”, în: *Candela* XXII (1903), 9, p. 596.

Consilierul dr. Miron E. Cristea, fiind trimis de căre Consistoriu arhidiecesan din Sibiu, să studieze pictura bisericilor din diferite părți, a recomandat ca în catedrala greco-ortodoxă din Sibiu să se introducă lumina electrică pentru o mai bună conservare a picturii.

CATEDRALA DIN CLUJ

*****,** „Însemnări mărunte. Noua catedrală”, în: *BORom* XLI (1922-1923), 6, p. 478.

Se aduce la cunoştința cititorilor că în Cluj se va construi o nouă catedrală ortodoxă în centrul oraşului.

*****,** „Cronica bisericească. O mare serbare a ortodoxiei noastre. Punerea pietrei de temelie a Catedralei Clujului”, în: *BORom* XLI (1922-1923), 13, p. 1001-1003.

Punerea pietrei de temelie a catedralei Clujului a avut loc la 7 octombrie 1923. La acest eveniment au participat mai multe personalități printre care s-au numărat: Principele Carol, mitropolitul Pimen al Moldovei, mitropolitul Nicolae Bălan de la Sibiu, I.C. Brătianu, ş.a. În articol este prezentată desfăşurarea sărbătorii şi este redată cuvântarea rostită cu acest prilej de Î.P.S. Pimen.

*****,** „Ştiri. Începerea Catedralei Clujului”, în: *BORom* XLI (1922-1923), 12, p. 950.

La 7 octombrie 1923 se va pune piatra de temelie a catedralei Clujului. P.S. Nicolae Ivan a hotărât ca hramul catedralei să fie sărbătoarea Adormirii Maicii Domnului.

*****,** „Ştiri. Greşeala cu Catedrala din Cluj”, în: *BORom* XLI (1922-1923), 13, p. 1012.

Din articol aflăm că ziarul „Libertatea” din Orăştie spune că s-a luat decizia greşită, de către Consistoriul din Cluj, ca lucrările la catedrala din acest oraş să fie făcute de evrei, care cer un preț mai ridicat.

Scriban, arhim., „Cronica bisericească. Apelul Societății ortodoxe pentru înzestrarea catedralei din Cluj”, în: *BORom* XLV (1927), 10, p. 623-624.

Societatea Ortodoxă Națională a Femeilor Române, filiala Cluj, prin apelul făcut de preşedinta acesteia, îi îndeamnă pe toți românii creştini să contribuie cu bani sau cu lucruri de artă, perne, perdele, covoare, monede de aur etc., pentru înzestrarea Catedralei ortodoxe din Cluj.

*****,** „Sfințirea bisericii ortodoxe din Cluj”, în: *BORom* L (1932), 11, p. 748.

Întrucât zidirea catedralei ortodoxe din Cluj nu se mai termina, episcopul Nicolae a hotărât construirea unei biserici mai modeste. Aceasta a fost sfințită în ziua de duminică, 6 noiembrie 1932, prilej cu care episcopul a afirmat că noua biserică a fost clădită prin jertfa femeilor române, care au răspuns cu dragoste pentru înzestrarea ei, nefiind nevoie de rugăminți.

CATEDRALA DIN TÂRGU-MUREŞ

Ioanid, Costin, „Frescele din catedrala ortodoxă română din Târgu-Mureş, ultima operă a pictorului Nicolae Stoica”, în *BORom* CVII (1989), 11-12, p. 170-173.

CATEDRALA DIN ORADEA

Scriban, arhim., „Ştiri. Sfințirea clopotelor catedralei din Oradea Mare”, în: *BORom* XLIII (1925), 5, p. 319.

Cu puțin înaintea Sfintelor Paşti a avut loc sfințirea clopotelor catedralei.

Scriban, arhim., „Ştiri. Noua catedrală episcopală”, în: *BORom* XLV (1927), 2, p. 124.

P.S. Roman Ciorogariu al Oradei Mari a făcut cerere Consiliului comunal al acelui oraş ca să aleagă un loc pentru viitoarea catedrală ortodoxă, întrucât cea din Piața Unirii e veche şi neîncăpătoare. Delegația permanentă a hotărât ca noua catedrală să se ridice pe un loc din parcul Ştefan cel Mare, în fața Tribunalului Bihor.

CATEDRALA DIN SF. GHEORGHE

Mihăileanu, M., „La ridicarea unei Catedrale”, în: *Păstorul Ortodox* XX (1939), 2 şi 3, p. 354-356.

Articolul prezintă un discurs al domnului Zigrea, fost ministrul al Cultelor, cu ocazia aşezării pietrei de temelie a catedralei ortodoxe din Sf. Gheorghe.

VI. 5. BANAT

CATEDRALA DIN TIMIŞOARA

Surlaşiu, Liviu, pr., „Catedrala din Timişoara”, în: *MitrBan* VIII (1958), 7-9, p. 220- 230.

Lucrările pentru construirea catedralei din Timişoara au fost începute în 1936, respectându-se planul arhitectului Ion D. Traianescu. Se descriu lucrările făcute între 1936-1943, vorbindu-se despre implicarea Înaltpreasfinţitului Vasile în buna desfăşurare a lucrărilor de ridicare a acestui sfânt lăcaş.

Arădeanul, Eugen, „Catedrala Mitropoliei Banatului cu precuvântare de Nicolae, Mitropolitul Banatului”, în: *MitrBan* XXX (1980), 1-3, p. 206-208.

Istoricul catedralei Mitropoliei Banatului, cu informaţii despre arhitectura, pictura, sculptura de aici, fiind consemnată data de 6 octombrie 1946, dată când s-a realizat târnosirea lăcaşului de către patriarhul Nicodim.

Bona, Petru, conf. univ. dr., „Catedrala mitropolitană simbol al ortodoxiei Banatului”, în: *AltBan* VII (1996), 10-12, p. 71-75.

Mănunchi de informaţii ce redau aspecte legate de locul, planul construcţiei, arhitectura, pictura şi sculptura Catedralei Mitropolitane a Banatului. Construcţia are treisprezece turnuri şi şapte clopote, fiind pictată de Anastasie Demian.

CATEDRALA DIN ARAD

Liţiu, Gheorghe, prof. dr., „Începuturile Catedralei din Arad”, în: *MitrBan* XVII (1968), 1-3, p. 85-94.

Informaţiile din articolul de mai sus se referă la istoricul zidirii catedralei din Arad. Episcopia din Arad a fost înfiinţată în 1704. Articolul consemnează exact locul unde este rezidită, în 1814, vechea catedrală din Arad. În 1857 se expropiază terenul pe care era construită aceasta şi se demolează biserica, iar la 7 noiembrie 1856 începe deja colecta pentru zidirea unei noii catedrale. În 1870, la 28 februarie, episcopul Procopie Ivacicovici face o dare de seamă în legătură cu acest edificiu.

Ştefănescu, I. D., prof., „Paraclisul reşedinţei episcopale din Arad”, în: *MitrBan* XIX (1969), 10-12, p. 712-719.

Paraclisul reşedinţei episcopale din Arad a fost zidit din temelie în 1879 din iniţiativa episcopului Ioan Meţianu, lăcaşul fiind supus unor lucrări de reparaţii în perioada 1962-1966, făcute din iniţiativa episcopului Teoctist. El este menţionat ca şi ctitor al unui alt paraclis început în 1964, zugrăvit în 1965 de pictorul Gh. Vânătoru din Bucureşti. Articolul cuprinde informaţii despre pictură.

Medeleanu, Horia. „Catedrala Aradului în veacul al XVIII-lea”, în: *MitrBan* XXXIII (1983), 7-8, p. 446-459.

În 1706, când episcopul Isaia Diacovici se instalase la Arad, înalță biserica românilor de aici la rangul de catedrală. Studiul menționează că arhiereul Vichentie Ioanovici (1727-1731) o găseşte „crăpată şi neterminată”, acesta introducând diferite măsuri organizatorice: introduce protocolul de venituri şi cheltuieli ținute de epitropi, introduce registrele de botezați şi morți începând cu anul 1730. Articolul conține o imagine cu catedrala între anii 1791-1860. În timp, se fac trei inventare ale catedralei, ultimul oferindu-ne informații prețioase despre catedrala reconstruită în 1791. În anexă se prezintă inventarul realizat de Vichentie Ioanovici (1729).

CATEDRALA DIN CARANSEBEŞ

Videa, Virginia, pictor restaurator, „Restaurarea picturii de la biserica catedrală din Caransebeş”, în: *MitrBan* XXXV (1985), 7-8, p. 453.467.

Biserica catedralei din Caransebeş este menționată documentar abia în 1738, târnosirea fiind realizată în 1759 de către episcopul Ioan Georgevici al Caransebeşului, Vărşețului şi Lugojului (1749-1769). Sfântul lăcaş a fost restaurat şi târnosit din nou în 1796 de episcopul Iosif Ioanovici de Sacabent al Vârşețului şi Caransebeşului. S-au realizat alte lucrări de restaurare în anii 1927 şi 1955.

ABREVIERI

BORom – Revista *Biserica Ortodoxă Română.*

MitrMold / TV - Revista *Mitropolia Moldovei şi Sucevei* / *Teologie şi Viață.*

MitrArd / RTeol - Revista *Mitropolia Ardealului /Revista Teologică.*

MitrOlt - Revista *Mitropolia Olteniei.*

MitrBan / AltBan - *Revista Mitropolia Banatului / Altarul Banatului.*

GBis - Revista *Glasul Bisericii.*

StTeol - Revista *Studii Teologice.*

Ort - Revista *Ortodoxia.*

CUPRINS